

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

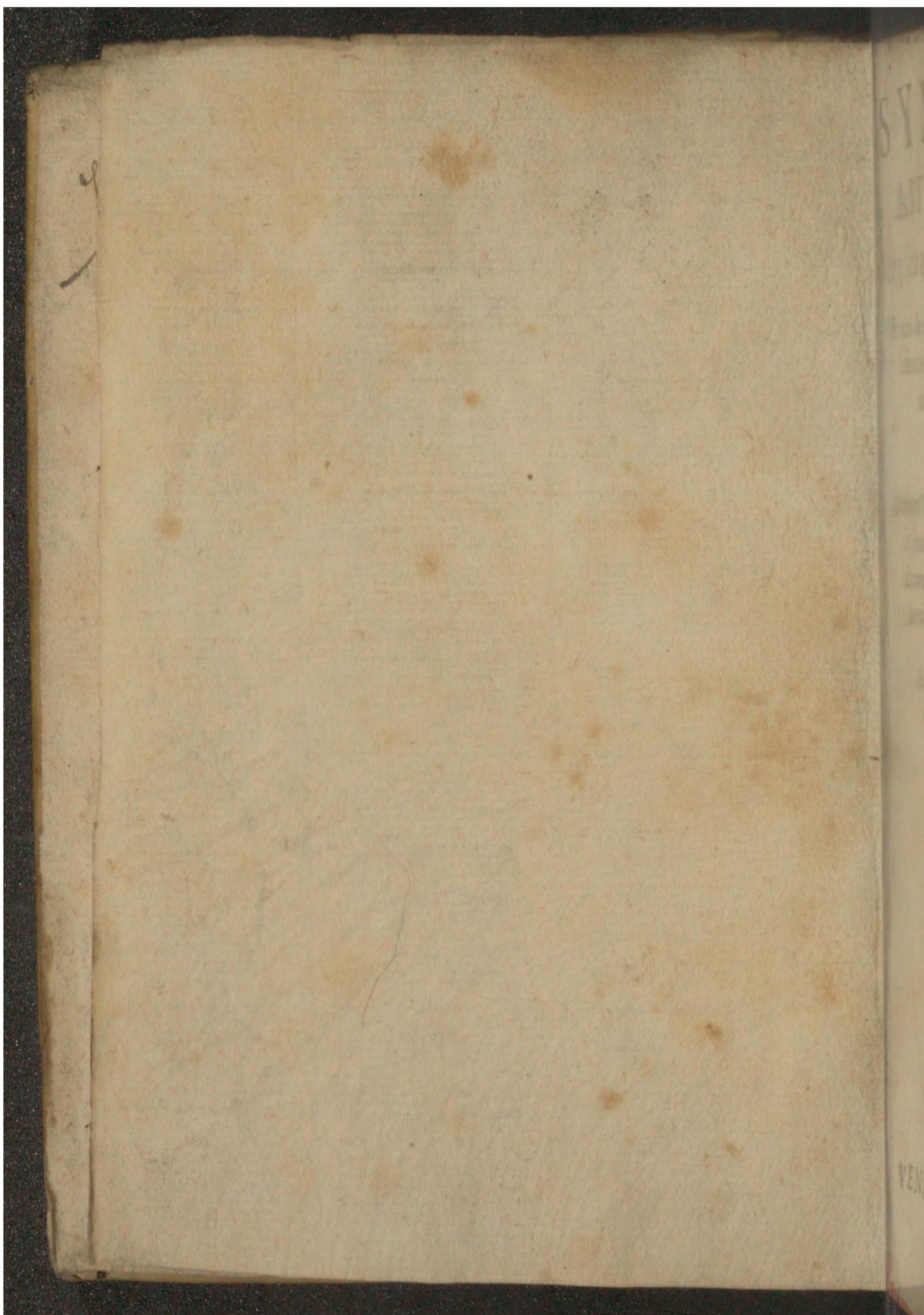

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

7040
2930/A
T. XV
16/8

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

SYNTAXES ARTIS MIRABILIS,

IN LIBROS SEPTEM DIGESTAE.

Per quas de omni re proposita, multis, & propè infinitis rationibus disputari, aut tractari, omniumque summaria cognitio haberi potest.

Authore Petro Gregorio Tholosano, I. V. Doctore, & in senatu eiusdem ciuitatis amplissimo, albo causidicorum inscripto, nunc vero, iuris ciuilis in academia Cadurcorum publico professore.

Nunc denuo de mandato SS. Officij Inquisitionis reuisæ, & expurgatæ, vt plenius indicat præfatio ad Lectorem.

u. j. d. Vincentius M.a Linaccia f. Pridie Nonas Septembris MDCCXCIX. XIII.

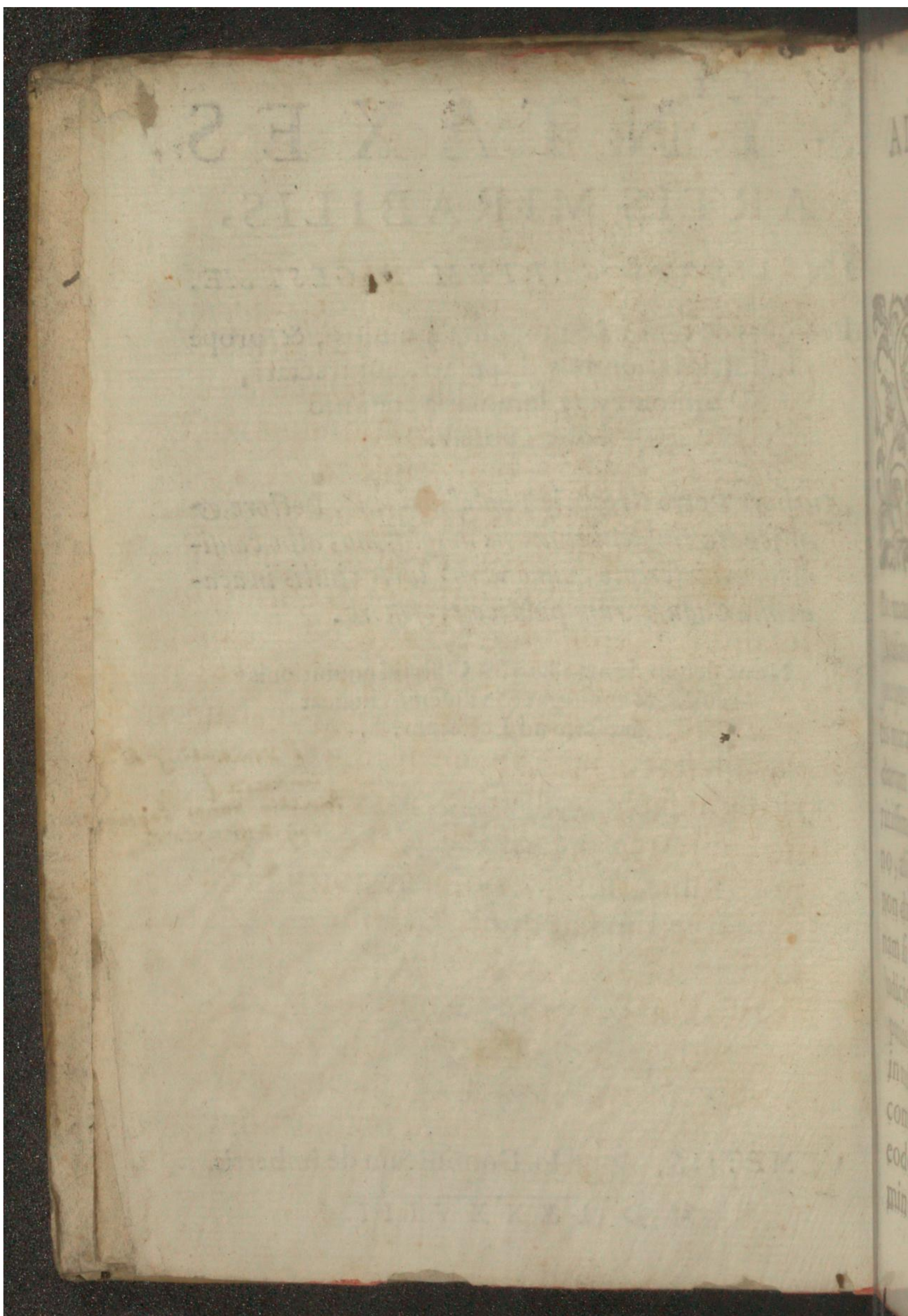

VENETIIS, Apud Io. Dominicum de Imbertis.

M D LXXXVIII.

+ 3043

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

AD LECTOREM.

SI magna laude, digni (amice Lector) existimatur ij, qui Reip. literariæ suis elucubrationibus vtilitatem, & splendorem afferre quoquomodo conantur, profecto & summis, & maximis laudibus Petrum Gregoriũ Tholosanum dignissimum cẽsere debemus, quippe qui nec uigilijs, nec laboribus parcens artis mirabilis Syntaxes edidit, quarum laudandarum finem uere, aut ne uix quidem viri peritissimi faciunt, illasque alij equo illi Troiano, alij Arcæ magni Patris Noe comparare non dubitarunt, & quidem non immerito: nam si verum fatẽdum est, vir iste doctissimus iudicio singulari, ac fere incomparabili ea in paruis libellis complexus est, quæ haud facile in multis magnisque voluminibus alius quis comprehendere potuisset: ita ut nobis vno eodemque tempore vnum, eundemque hominem Astronomum, Physiologum, Iurispe

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ritum,Moralem,ac Theologum agnoſcere liceat:vnde fit,ut & Theologi,& iuriſperiti, & philoſophi tam naturales, quam morales, & Aſtronomi, & ſi qui ſunt alii, qui literarum ſtudia callere ſatagant, in his Artis Mirabilis Syntaxibus ea,quæ magis libuerint,adamuſſim diſcere poſſint. Verum quia non omnia poſſumus omnes,& in multis ſæpe labitur ingenium humanum,erãt in hoc opere aliquã, quo ad purum ſacræ Religionis cultum non parua cenſura digna,quę in cauſa extiterunt, vt a multis hoc opus alioqui vtiliſſimum parui æſtimaretur, imo illi ipſi, a quibus imprimis ſummis laudibus extollebatur, illud ſibi comparare, vel iam comparatum apud ſe retinere maxime formidabant. Quapropter curatum eſt vt illud ab Officio SS.Inquiſitionis reuideretur, corrigeretur, & expurgaretur, quod diligentiſſime factum eſt, ac reuiſum, correctum,& expurgatum nunc rurſus in lucem prodire ſtuduimus.Reliquum eſt ſtudioſe lector,vt hanc noſtram diligentiam hilari, libentique animo ſuſcipias,noſque ad maiora properantes pro viribus adiuues,atque foueas. Vale.

OMNI-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

OMNIPOTENTI IMPERATORI VNIVERSI,

Et Imperatorum Domino, vnico, & in trinitate ineffabili, viuenti Deo, suo liberalissimo plusquam mœcenati Petrus Gregorius.

Ræterierunt aliquot anni, adorãde Domine, quibus talentũ, quod nullus præcedentibus meritis largitus mihi es, oportuit me negotiationi commode concedere: requirebas vsuras, & accessiones, si quas fecissem sorti. Non potui certe rationes calendarij, tibi qui omnia nosti, subtrahere. conscius mihi tamen, quod non ea qua decebat diligentia sim in eo negotiatus, ausus non fui statim vbi petijsti, exiguum illud quod apud me erat peculiolum promere, vix ad sortem exoluendam sufficiens. Verum cogitanti mihi, & opes quibus abundas, cum ea qua premor inopia conferenti, subit: te non tam lucrum, quod postulas, quam animum, & laborem de-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

bentis perpendere. Quamobrem, & ea ſpe firmatus, ad ſuſpendendas initas iam rationes, proque interuſurio, hoc opuſculum breue quidem, ſed, ni fallor, per quam rei publicę vtile, tuo nomini obtuli, reliqua omnia ſi annuas, redditurus.

CHRISTIANISSIMO REGI GALLIARVM, ET POLONIAE, HENRICO III.

PETRVS GREGORIVS ACADEMIÆ Cadurcensis professor publicus.

DVO sunt Christianissime Rex quibus ciuilis societas stabilita, & semper conseruata est, ratio & legitima coactio; illa, leges perperit, ista, leges conseruauit; ut contra, parum sit arma foris esse, nisi sit consilium domi, & quod ratio non suadet, ultio imperat. Atque & artes imperatoriæ, duæ, in legibus optimis condendis, & in armis legitime pertractandis; utraque pacem finem habet, & pacis quietisque desiderium, reges constituit. Bella suscipiuntur, ut in pace uiuatur, & leges in pace colimus, ut belli causas præscindamus. Idcirco optimæ cuiusque bene institutæ reipublicę, olim Imperatores, & principes, non solum in pugnam educere acies, sed & bonis probis

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

que disciplinis instructi, exercitum continere, & regere nouerant, quibus eruditis, & æquissimis orationibus, & legibus concitabant, exacuebant, retrahebant, & continebant militum enses, & animos subditorum, & hostium mentes: ut non tam ui armata, quam iusto, & accommodo consilio, oppida, ciuitates, prouincias, & regna ipsa subigerent. in hoc præstabant cæteris Romani, hominumque bene imperantium soli, laude ut plerunque digni habiti sunt. Et quidem ui uel robore exercitus, hostem aggredi, brutorum ferocium moribus peculiare, & proprium, quæ furore iræ in ipso impetu concitantur. At, cum hoste, consilio congredi, Vulcanijsque se regere armis, expugnare, & debellare superbos, prudentissimi, & absolutæ uirtutis principis est. Vt merito gloria immortali donandi, & celebrandi sint, qui regum ingenia, humanioribus, & iuris utriusque disciplinis, ab ineunte ætate imbuunt, & cum Martis laboribus, in illorum institutione Palladis artes maritant, & conferunt. Quæ omnia simul hæc, imperatori optimo necessaria. Is enim qui solum sanguinolentas nouerit temere instruere turbas, & legiones, uix est, qui non in Phallaridis declinet crudelitatis infamiam: ut is, qui solum studijs liberalibus, & legibus componendis omnem laborem impendit, rarum est, si non in Nini declinet otium: & si, propter impiorum audaciam, quæ araneorum telas uiolant, ni compescantur, non imperio priuetur. Ex utroquo autem, admirandus, & optimus nascitur, & desideratur a populis princeps. Quo factum, ut triplex ista tua Gal-

lia,

liã, prudentiſſimo, & magnanimo principe, fratre tuo Rege Chriſtianiſſimo orbata, tui deſiderio qui aberas aliquandiu, ingemuerit: ſpem ſtatam, in tam turbato ſtatu, & incendio tam late propagato ſeditionum, in te uno poſt Dei opem habens: tanquam in eo, qui diſciplinæ ſuæ militaris, uſque adeo in ante actis iuuenilibus annis teſtimonium celebre dederit, & qui uſque adeo bonos, peritos, & prudentes honorauerit, ſeſeque ita eruditum, & probum exhibuerit, ut a Sarmatis, ſiue Polonienſibus in comitijs, multorum hominum, & tribuum millibus conſtipatis, ſolus electus dignuſque habitus ſit, ad barbara, & indomita uicina regna conculcanda. Cœperat quidem Polonia te hoc anno frui, & iam cogitabant hoſtes eius de pace, & tributi oblatione: ſed reuocauit te non minore cum tui laude regnum natale, quam Polonia inde elegiſſet. Potuit enim ultra id quod eras dignus eo regno, te regni ſpendor prouocare. Sed quod in regnum natale redieris, eximium magis quippiam fecit: non enim te reduxit uiuẽdi in otio, uel ſplendore uoluntas, ſed afflictarum rerum commiſeratio, patriæ pietas, & proximorum labor immenſus: ut curares, componeres, & reſtitueres ea, quæ non niſi a principe bonis legibus, & diſciplinis, & militari arte inſtructo, curari, componi, & reſtitui queunt. Ades itaque talis nobis, & talia nobis proxime futura ſperamus, & pro ijs Deo gratias, & tibi agimus: te omnes non ut regem ſolum, ſed ut ſapientiſſimum paſtorem populorum afflicti expectabant: te, ut patrem amplectuntur, & uenerantur, tibi ſua quoti-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

die, & magna certe, & quæ habent cuncta, offerunt, deuouent, & consecrant. Ego quoque, qui non habeo, quo possim ad modulum lætitię animi mei gratulari, qui non eas opes quas tibi reliqui, offerunt possideo, thesauri mei quasdam primitias exhibeo. Compendium inquam, cognitionis rerum uniuersarum, per syntaxes compositum. Cui accedet, Dei & tuis auspicijs, statim alia secunda pars, qua, syntaxes omnium artium, si Deus uoluerit, & si uixero, producam cum commentarijs utriusque partis, additaque magna epitome iuris utriusque in qua plusquam decem annos laboraui. Quæ ut spero, poterunt rempublicam aliqua in parte iuuare, eruntque tibi & posteris, testes locupletissimi otij nostri literarij, & quietis a lectionibus iuris ciuilis quotidianis impetratæ: omnia enim, me utilitati reipublicæ, & meipsum, debere arbitror: ut si quando in tuo comitatu Cadurcensi, & academia eius, in qua publicus dictus sum professor iuris Cæsarei, a prælectionibus uacare contingat aliqua iusta causa, tempus illud uacuum ab hoc labore non sit, eo semper uiuens animo, ut ullam non sinam præterire occasionem, ex qua putem meo labore, utilitatem cõmuni societati accessuram, quin si eam præstare possim, non experiar: sed eo lubentius, quod sciam certusque sim, nos ante oculos laborare principis, & imperatoris optimi, qui merita cuiusque distinguere nouit. Quamobrem imperator Christianissime, interim hoc munusculum pro pignore mei obsequij erit, & gratulationis, dum cętera parturio, ab eo inquã, oblatũ, qui certus est, princi

pem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

pem omnibus instructum artibus imperatorijs, non tantum milites strenuos, sed & eos qui in pertractandis artibus, & legibus uersantur, ad reipublicæ utilitatem, gratos habere.

Deus in cuius potestate cor regum est, tuam Christianissime princeps, mentem & manum, ad promouendam suam gloriam, & imperij tui fœlicitatem dirigat. Lugduni prid. Non. Nouemb. M D LXXIIII.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ELENCHVS SINGVLORVM
librorum,& capitum.

LIB. I.

LIB. II.

De

LIB. III.

LIB. IIII.

De

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

LIB. V.

LIB. VI.

Cap. 1.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

L I B. VII.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS, LIBER PRIMVS.

De cognitionis distinctione. Cap. I.

DVAE sunt cognoscendi species, quibus, veluti lumine quodam prȩlucente, abdita, & incognita manifesta fiunt. Atque in summa, Oĩs cognitio erit, uel diuina, uel humana. Diuina est, q̃ à diuino numine fluit: vel mediatè; vel immediatè.

Mediatè, illa est fluẽs, quȩ est ad nos delata per Angelos, siue bonos, siuȩ malos, per prophetas, per sacramenta, per reuelationes: quæ quidem fiunt per mysteria, per insomnia, per visiones.

Porrò visionum, aliæ sunt sensibiles, aliæ imaginariæ, aliæ intellectuales.

Sensibiles sunt, qñ aliquid videtur exterius, & intelligitur significatum eius: sicuti dum Daniel vidit inscribi parieti ab Angelo, Mane, Thecel, Phares, & mysterium intellexit, in prophetia Danielis.

Imaginariæ, qñ in vi imaginatiua formãtur imagines virtu te diuina, ad aliquid significandũ occultũ: vt qñ Daniel vidit quatuor aĩalia ascẽdẽtia de mari, & mysteriũ agnouit. Dan. 7.

Intellectuales sunt, quando sine imaginibus, & figuris visiones apparent.

Immediatè fluens à Deo cognitio est illa, quæ infunditur

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Angelis ſuperioris ordinis, Prophetis: Lex a Deo Moſi in mõte Sinai conceſſa: Et euangelium ab ore Dei Domini noſtri Ieſu Chriſti traditum: Poteſtque huiu modi dici, ratio, & uis intelligendi inſita animæ: De qua ſcriptum. Signatum eſt ſuper nos lumen uultus tui domine.

Humana autem cognitio, uel eſt. Naturalis, uel Rationalis.

Naturalis illa, cuius, & participia animalia bruta, uel ex inſita ui, uel ex ſenſual notione. Nam inſita, & ueluti connata ui omnia animalia ferè, ſibi cõtraria, utilia, & propria norũt.

Senſualiſque notio per ſenſus, & obiecta illis oblata, facile accedit, ut per auditum, uiſum, guſtum, odoratum, tactum.

Rationalis illa eſt, quæ ſolius eſt hominis. Et hæc naſcitur, uel accedit: Aut ex propria ui intellectuali indita animali, uel ex diſcurſu, & actione rationis, uel ex obſeruatione, ſiue experientia, inquiſitione, & collatione rationabili rerum, cauſarũ, temporum, actorum, unde, & præſagia, & alia, uel ex præceptis artificum, uel ex diſciplina, & inſtitutione peritorum.

De Methodo, & gradibus, quibus perficitur cognitio. Cap. II.

COgnitio diuinitus tradita, alia non eget arte ad certitudinis probationem, quàm ſola fide, Nec ſimiliter naturalis, uel ex ſenſibus comparata: Rationalis ſola probatione recipit, cuius ſunt infantiæ, & perfectionis gradus decem, in quibus, uſque ad ſextum organa ſenſuum proſunt: in reliquis autem, anima hominis ſola negotiatur, & cogitat.

Primus itaque gradus cognitionis, ſtatuitur in re ipſa, quæ cognoſcenda: ut ſit, quod indagandum uenit, materia exterior, Græcis, ὑποκείμενον, ſubiectum, uel obiectum nobis.

2 In medio, quo ſenſibus res iungitur, & quodammodo applicatur: Non ſecus, quàm per lucem, cognoſcitur oculis, quod antea in tenebris latebat. Et per uerba, mens defertur cognoſcenda auribus, &c.

3 In organis ſenſuum, uel in ſenſibus benè diſpoſitis exterioribus, qui quinque numerantur: Auditus, uiſus, olfactus, guſtus, tactus: Quorum inſtrumenta, & organa totidem: Aures, oculi, nares, palatum, & lingua, totum corpus animale.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

4 In ſenſu interiori,ad quem exteriores colliguntur, niſi aliena prohibeat paſſio:ad quem ſenſoria, uel organa ſenſuum transferunt ſenſita, ut ad ſedem communem, unde, & ſenſus dicitur cõmunis ea facultas.Atq; hic incipit uis aĩalis operari.
5 In phantaſia, ubi fiunt imagines rerum ſenſu comprehenſarum.Hic etiam fit intellectualium rerum intellectualis conceptio:cum res incorporales non habeant corporum dimenſiones,quibus ſimulacra perficiuntur.
6 In æſtimatione,& iudicio inferiori dicto: ubi iudicantur prædictę comprehenſiones,quales ſint ſimpliciter, & citra diſcurſum,uel ratiocinationem,diſtinctione facta tantum reali. Et ad hunc uſque tantum gradum,cognitionis animaliũ præſtantia aſcendit,non ultra.
7 In cogitatione,διάνοια,Gręcis,iudicium ſuperius Latinis, quo comprehenſæ imagines ad examen, & iudicium reuocantur diſcurſus,atque hic pr·· ſimulacrorum uarietate, & ex nimium ſummaria rerum collatione opiniones uariæ naſcũtur.
8 In ratione, ſiue conſultatione ſeria, qua plura ad unũ ſtabiliendum colliguntur.
9 In intellectu, dũ fit uera determinatio poſt ratiocinationẽ: idcirco,ibi quies agitationis mentis, & ſciẽtia indubitata. Dicimus autẽ hũc intellectũ acquiſitũ,diſtinctũ ab infuſo,nõ uia rationali,uel humana,ſed diuinitus præter ordinem uulgarem contingente.
10 Gradus,oĩbus ſuperioribus cõis ferè in memoria conſtituitur,q̃ eſt penus,& cellarium imaginũ, cogitationũ, rõnum intellectus,ibi etiam quies, nulla agitatio , uel conflictus animæ: ibi,& concurrentium ordinatio legitima per artem.

Erit autem anacephaleoſis horum graduum decem, hæc. 1.Obiectum,2.diaphanum,3.ſenſualia,4.ſenſus communis 5.phantaſia,6.æſtimatio,7. cogitatio,8. ratio, uel conſnltatio, 9. intellectus,10.memoria.

De præcautione obſeruanda in cognitione habenda , diſputatione inſtituenda,in quæſt.& earum ſolutionibus. Cap.III.

PRæcautio omnis conſiſtit in cura, & conſideratione ſuiipſius,rei propoſitæ, perſonarum quærentium , & cauſarum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

aliquorum accidentium.

Cura ſuiipſius conſiſtit, vt primùm Dei opem in auxilium inuocemus, vel palã, uel apud nos: Dehinc vt à peccatis aĩam mundam, corpus ab impuris actionibus, & contaminatis actionibus, quoad fieri poterit, liberum habeamus. Tertiò, vt animæ robur ab aliis negotiis ad opus agendum reuocemus, & in unum, quod proponitur, intendamus eius omnes vires.

Cura rei propoſitæ uerſatur, primùm, ut concipiamus eandem probè, interrogati, vel quæſtionis, mentem & circunſtantias. Dehinc, ut cõuenienter eligamus in ſpeculo huius artis, cellulam in qua contineatur.

Tertiò vt in dubiis, vtramque perpendamus partem.

Perſonarum quærentium obſeruatio, verſatur in conſideratione, num ſint graues: vt tunc reſpondeatur paucis, & cum decenti decore, & concluſione accommoda: Num pertinaces, quia pluribus tunc uerbis reſpõdendum: Num ſimplices, uel ruſticæ, & parum eruditæ, vt tunc ſimplici ſolutione cum ratione quadam ex natura deprompta, fiat ſatis: Num doctæ, & bonis diſciplinis imbutæ, ut tunc maximè locis ab authoritate traductis, ornamentum ſumat oratio.

In cauſis accidentalibus, conſidera, an quod proponitur, ſit iam ſatis cognitum, vel deciſum, ſi uanum, & futile, ſi parui momenti, ſi ſupra mentis humanæ notionem: Nam in his ſufficit ſimplici negatione, vel affirmatione reſpõdere. Deinde cõſidera cauſas, & occaſiones, cur fiat, & tp̃s: ĩ quo fit inquiſitio.

Num quidem quis ad experiendas vires ingenij quærat: vt tunc totis neruis, qualis ſis, doceas. An uerò tm̃ tua deſideretur ſnĩa: tunc.n. breuiter, ſed appoſitè & cum ratione, reſpondere, melius opinor, quæ ſentis: Quod ſi dubia, & vtrinq; probabilis videatur res, vtranque propones ſententiam: demum quam eligas rationibus firmabis, & aduerſam refelles.

De generali rerum conſideratione. Cap. IIII.

PRima, & ſumma rerũ conſideratio eſt, vt omne, quod fuit, eſt, vel erit, dicatur, aut ſubſtantia, aut accidens.

Subſtantia eſt id, quod eſt per ſe, in ſe, non in alio: in qua acci-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

accidentia recipiuntur, quæ ei inhærent.

Accidens est id, quod potest adesse, & abesse substantiæ subiectæ, sine rei, cui adhæret, corruptione. Quamobrem accidens verè, & proprie est tantum, quatenus adhæret, nisi consideratione sola seorsum consideretur.

Diuiditur autem substantia, ut alia sit increata, creata alia, alia ex creata, & increata constans.

Increata substantia, est immortalis, & extra omnia accidẽtia, omnem mutationem, vel alterationem respuens. Et hæc solius ipsius Dei est, qui omnium creator, causaque est omnis essentiæ: quia entia, & non entia ex Deo sunt.

Creata subdiuiditur in spiritualem, siue incorpoream, corpoream, & ex vtraque compositam substantiam.

Spiritualis, vel incorporea rursum, vel est viuens, vel sine vita, viuẽs, quales Angeli, vel spiritus, item animæ. Sine vita substantiæ incorporales possunt esse, ideæ, & abstractiones quas animus facit. Item prima materia secundum philosophos.

Corporea denuo subdiuiditur in simplicem, & compositã. Simplex constituitur in æthere, & quatuor elementis. Æthere continentur decem cęli: empyreum, cristallinum, firmamẽtum, ubi stellæ inerrantes, & septem planetarum orbes: sunt & eius substantiæ ipsi septem planetæ, Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna, & corpora stellarũ fixarũ.

Quatuor elementa, quæ ab Aristotele dicuntur substantiæ naturales, sunt, ignis, qualitatis calidæ, & siccæ: Aer, qualitatis calidæ, & humidæ: Aqua, qualitatis humidæ, & frigidæ: Terra, qualitatis frigidæ, & siccæ.

Composita autem substantia, vel est perfectè ex quatuor elemẽtis composita. Ex perfecta compositione nata, quædam habent solam essentiam, alia cum essentia vitam.

Quæ solam essentiam habent, sunt, veluti, lapides, gemmæ, vitrum, cadauera, excissa, & arida ligna, metalla.

At, quæ cum essentia habent vitam, ratione perfectionis uitæ distinguntur: ut, alia viuant vita plantæ, alia vita sensitiua, alia intellectiua. Vita plantæ vegetabilis dicitur: qualis in arboribus, fruticibus, herbis, oleribus, frumentis, leguminibus, & in horum & similium partibus, & productis, in floribus, foliis, fructibus, corticibus, siliquis, & aliis id genus.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Vita sensitiua irrationalis dicta, in animalibus substantiæ suæ uim exhibet, siue ea sint uolantia, pennis uel membranis: siue gressilia, quadrupedia, uel bipedia, aut multipedia, siue reptilia, uel terrestria, ut serpentes, uel aquatilia ut pisces. Vita intellectiua uiuunt homines soli, constantes anima intellectuali, & corpore.

Imperfectè composita corporea substantia apparet in impressionibus aeris, quæ conspiciuntur ex imperfecta elementorum quatuor compositione, uel ignitę, uel aqueæ, uel aereę. Ignitæ impressiones oriuntur ex halitibus siccis, & oleagineis, & aliis: cuius mixtionis sunt stellæ cadentes, bolides, cometæ, & similia his: addunt circulum lacteum dictum galactitem, uel galaxiam, & apparitiones radiorum solis, quales parelij, Halon, uirgæ solis. Ex aquea impressione nascuntur uapores, pluuia, nix, grando. Ex aerea, uenti, terræmotus, fontes, flumina, &c.

Substantia cōstans ex corporali, & incorporali, Homo est, cuius pars spiritualis anima, reliqua corpus.

Quæ uero ex increato, & creato substantia constat, est in solo domino nostro Iesu Christo, qui cum uerus Deus sit, & ita increatus, est & uerus homo, sine diuisione hypostaseos, & sine confusione.

Axiomata substantię.

1 Commune est omni substantiæ, in subiecto non esse.
2 Inest secundis substantijs, id est, uniuersalibus, & differentijs substantialibus, uniuocè prædicari.
3 Omnis substantia, uidetur hoc aliquid, significare.
4 Inest substantiis, nihil esse contrarium.
5 Substantia non suscipit maius, uel minus.
6 Substantiæ sunt susceptibiles contrariorum, unum, & idē remanentes.

De accidente generaliter. *Cap. V.*

Accidens semper in alio est, uel per modum materiæ, ut est quantitas: uel per modum formæ, ut est qualitas: uel est ad aliud, & hoc respectum includit, & bifariam considerari potest: uel intrinsecus, quo casu facit prædicamentum

Rela-

Relationis: uel extrinſecus,quo modo alia ſex conſtituit prædicamenta per denominationem extrinſecam. Eo modo fit p actionem,actio: per paſſionem,paſſio: per tempus , quando: Et per locum facta comparatione ad totum, ubi : per comparationem loci ad partes, ſitus,uel poſitio: per ea, quæ adiacēt corpori hominum,& brutorum,interdum,& plerumq; fit habitus. De quibus poſtea proprio de accidentibus libello.

Omnium autem accidentium,aliud ſeparabile, aliud inſeparabile,aliud commune,aliud proprium. Separabile à ſubiecto euelli poteſt facile,ut ſedere,ambulare. Inſeparabile, ut nigredo in coruo,& Aethiope.Commune, quod pluribus, & diuerſis ſubiectis,uel ſubſtantiis accidere poteſt : ueluti, calidum, humidum, ſiccum,frigidum,aſperum,lene,bonitas, magnitudo,duratio &c. uitia,uirtutes,& his ſimilia . Proprium, quod conuertitur cum ſubiecto,& uni ſoli generi, uel ſpeciei conuenit,ſine adiectione termini ſubiecti : qualis lux in ſole, ſummè calidum,in igne.

Axioma de Accidente.

Accidens melius demonſtrat ſubſtantiæ dotes,alioquin ferè inuiſibiles , incomprehenſibiles , & indiſtinguibiles ſenſibus .

De ſecunda rerum conſideratione per materiam, & formam. Cap. VI.

RES omnes creatæ,& factæ, habent materiam ad formam ſuſcipiendam idoneā,& forma in,qua res diſtinguuntur, mutantu ,declaratur materia, & nomina concipiuntur.

Cæterum,materia,uel ſpiritualis, uel corporalis eſt. Spiritualis intellectualis dicitur,eaque bifariam , intellectualis inquam,creata ſimul cum ſua forma,& conſequenter immutabilis,quod pertinet ad eſſentiam materialem : cuiuſmodi eſt ea, quæ angeli,& animæ eſt. Alia autem eſt intellectualis, quæ p modum accidentis generatur in conceptione mentis,ex determinatione ſuppoſita pro ſubiecto diſputationis. Sic materiæ, in iuris Cæſarei , & Pontificij explicatione , ut plerunq;,pro ipſa rerum tractatione.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

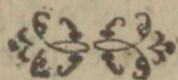
Corporalis materia, vel prima, uel ſecunda eſt.

Prima, illa eſt, quam dicũt informẽ phyſici, & inuiſibilem: Moyſes in mundi Geneſi vocat cœlum, & terram. Secunda, ea, quę eſt ex priore, & forma, compoſita, & ex qua aliquid aliud fit, vel fieri poteſt; ita materia ſtatuæ, & lignum, & æs, & ſimile, vnde fit. Erit autem hæc materia, vel ſimplex, vel compoſita, vel ſubſtantialis, vel accidentalis. Simplex, velut, quatuor elementa ſunt pro ſimplici materia elementatorum. Compoſita, vt lignum, æſue in ſtatua. Subſtantialis, quæ & naturalis dici poteſt, eſt ueluti germen auis eſt materia: ſemen, eorum quæ inde oriuntur. Accidentalis, quæ naturali, & ſubſtantiali accedit non ſubſtantialiter.

Formarum etiam, alia ſpiritalis, alia corporalis. Spiritalis rurſum, ſubſtantialis, vel accidentalis eſſe poteſt. Subſtantialis, per quam fit eſſentialis diſtinctio per propriam naturam conceſſam cuique angelorum, vel animarum. Accidentalis ex accidentibus diſtinguit, veluti numero, ordine, bonitate, malitia, vitio, &c.

Forma corporalis eodem modo, eſſentialis, aut accidentalis dicitur. Eſſentialis, vel ſubſtantialis illa eſt, quæ dat rei eſſentiam, qua ꝑẽpta, vel imminuta, res ipſa, quę erat perire, vel minui dicitur. Naſcitur namque ex certa determinatione, mixtione, & compoſitione, cuius diſſolutione diſſoluitur eſſentia, veluti in homine, anima, & corpus formam conſtituunt, hiſque diſtinctis non amplius homo, ſed cadauer, vel anima: ita lapides, plantæ, animaliaq;, dum integra ſunt, dum viuunt, ex tota ſubſtantia dicuntur habere certam eſſentiam, quam poſt diſſolutionem amittunt, ſiue ex viſibili, aut ab inuiſibili oriatur forma. Quomodo autem hæc compoſitio miſceatur, & perficiatur, ſoli ſummo, perfectoque rerum artifici & creatori Deo relinquendum.

Accidentalis forma eſt, quæ accidens ſubiecto, vel materię, aut inde recedens, non corrumpit ſubiecti, vel materiæ eſſentialem formam, ſiue accidentalis forma viſibilis ſit, vt color, ſiue inuiſibilis, qualis eſt modus vtendi.

SYN-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

SYNTAXEΩN'
ARTIS MIRABILIS, LIBER SECVNDVS.

De Speculo Artis. Cap. I.

X generali rerum consideratione, ad singularia perueniendi facilis est via, & methodus. Idcirco desideramus huius artis discipulum, Epitomen sequentem, quam speculum dicimus, accuratè præscire, & memoria tenere, ibi.n. rerum omnium ideas, & in speculo repræsentatas formas, momento temporis contemplabitur, & ordinem, & electionẽ substantiarũ & accidentiũ, admirabitur, & annotabit.

Speculum artis huius duas partes habet summas, & præcipuas. Prior continet modum quærendi, examinandi, & disputandi, & respondendi, in hac disponitur animus, & mens eius, qui scire desiderat.

Altera continet classes, & cellulas, ad quas, proposita scienda, disputanda ve referri debent, vnde duci & argumenta, & rationes oportet.

Speculi prior pars quæstiones, & comparationes exhibet.

1. QVAESTIONES NOVEM.
2. 1 Vtrum vel an.
3. 2 Quid, quis, quæ, quod.
4. 3 Quotuplex.
5. 4 De quo.
6. 5 A quo.
7. 6 Secundum quid.
8. 7 Cuius.
9. 8 Propter quid.
10. 9 Quare.

11 Com-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

11. Comparationes,uel relationes ex trina triplicitate.

Prior Triplicitas.

12. 1 Differentia.
13. 2 Concordantia.
14. 3 Contrarietas.

2. Triplicitas.

15. 4 Principium.
16. 5 Medium.
17. 6 Finis.

3. Triplicitas.

18. 7 Maioritas.
19. 8 Aequalitas.
20. 9 Minoritas.

Quę omnia in ſubſtantia,accidentibus,uirtutibus, uitijs, prędicatis,& ſubiectis,habent praxim.

Secunda ſpeculi pars.

21. Claſſis communis prædicamentorum , ſubſtantiarum, accidentium,in abſtracto,& concreto.Dicunturque huius ordinis res, Tranſcendentia,numero 9.
22. 1 Bonitas,bonum.
23. 2 Magnitudo,magnum.
24. 3 Duratio,perſeuerans.
25. 4 Poteſtas,potens.
26. 5 Cognitio,Scientia cognoſcens.
27. 6 Voluntas,uolens.
28. 7 Virtus,uirtuoſum.
29. 8 Veritas,uerum.
30. 9 Gloria,glorioſum.
31. Claſſis Accidentiũ,& prædicamẽtorũ,accidẽtialiũ nu.9.
32. 1 Quantitas.
33. 2 Relatio.
34. 3 Actio.
35. 4 Paſſio.
36. 5 Vbi.
37. 6 Quando.
38. 7 Situs.

39. 8 Ha-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

39. 8 Habitus.
40. 9 Qualitas.
41. Claſſis ſubſtantiæ, & prædicamentorum præcipuorum.
42. 1 Deus: Hic, locus a Dei placitis.
43. 2 Angelus: locus, ab angelorum ui, & reuelationibus.
44. 3 Cœlum: locus, à ui, & effectu cœleſtium.
45. 4 Homo, cum loco ab authoritate, & factis eius, & inuentis.
46. 5 Anima, cum ratione, & imaginatione: locus à præſtantia animæ.
47. 6 Vita ſenſualis, & bruta: locus ab animalium irrationalium ſubſtantia, factis, & naturis.
48. 7 Vita uegetatiua, loc⁹ a plãtis, & earũ uirtute, &natura
49. 8 Silentia corpora, ſi ſine uita, habẽtia eſſentiã compoſitã tantũ, locus à lapidib. metallis, & ſimilibus elementatis.
50. 9 Corpora ſimplicia, elementa rerum, ſiue principia ſeorſum conſiderata: Hic locus à principiis, & elementis rerum, ſcientiarum, & actionum.
51. Claſſis, qualitatũ particularium uirtutũ, & contrariorũ.
52. 1 Iuſtitia: iniuſtitia.
53. 2 Prudentia: imprudentia.
54. 3 Fortitudo: timiditas:
55. 4 Temperantia: intemperantia.
56. 5 Fides: infidelitas.
57. 6 Spes, deſperatio.
58. 7 Charitas, uel mĩe: ſine charitate, immiſericordia.
59. 6 Legum obſeruatio, legum uiolatio.
60. 9 Pietas: impietas.
61. Claſſis qualitatũ particulariũ uitiorum, & contrariorũ.
62. 1 Superbia, humilitas.
63. 2 Auaritia, liberalitas.
64. 3 Luxuria, caſtitas.
65. 4 Inuidia, beneficentia.
66. 5 Gula, ſobrietas, abſtinentia.
67. 6 Ira, patientia.
68. 7 Acedia, ſtrenuitas, diligentia.
69. 8 Fraus, dolus, calumnia, Bona fides.
70. 9 Impudentia, uerecundia.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De vsu, & praxi speculi. Cap. II.

IN hac arte hic ordo in dicendo, & cognoscendi methodo seruetur. vt primum consideremus rem propositã, cuius sit classis, & numeri in speculo. Dehinc obseruandæ sunt præcautiones, de quibus superiori libro egimus. in 3. cap. Tertiò antequam rem seriò aggrediamur, exordio aliquo præludendum, vel præcognitione quadã summaria, & purè, & simpliciter res cõplectenda, vel explanãda, de qua dicturi simus. 4. ad examẽ quæstionum, vel ad topica ex qõnibus elicita, perueniendũ. Postea. 5. ad relationes triplices res conferenda. 6. ex reliquis classibus serie continuata mutuandæ probationes simpliciter. 7. possunt ex mistione classium, & cellularum aliç pene infinitæ depromi rationes, ex quibus quilibet poterit eatenus haurire, quatenus sibi sufficere arbitrabitur, omittendo ea quæ non sibi plenè probare, vel non satisfacere existimabit.

De exordio. Cap. III.

EXordium mihi probatur, quod attentos, beneuolos, uel dociles reddit auditores. Attentos reddemus, si nos polliceamur de rebus magnis, nouis, difficilibus, & in vsu quotidiano, & vtili positis dicturos: Beneuolos, occasione sumpta à re ipsa, à persona, vel nostra, uel auditorum, vel aduersarij, vel iudicis, vel aliorũ: Dociles aũt, si p breuẽ diuisionẽ eligamus, & distinctè ꝓponamus capita discenda, docenda, dicenda, disputãda. Conciliat ẽt animos, & dociles facit narratio negotij, si ea sit sine ambiguitate, sine repetitione, si fiat accõmoda ꝓnũtiatione, verbis vsitatis, & ꝓprijs, si exprimãtur circũstãtiæ oẽs.

Erit omne exordium in summa breue, quia prolixim fastidiosum, & a re proposita non longe petitum, non vulgare, non affectatum, non superfluens.

De tribus dicendi partibus. Cap. IIII.

DOctrinę dicendi partes tres, vis orationis, oratio ipsa, qõ. Vis orationis consistit in rebus, & verbis. Hęc sunt inuenienda, disponenda, & rectè pronuntianda. Verba cõmitãtur vox. motus, vultus, actio, custos horum omnium memoria.

Oratio ipsa partes habet quatuor, duas quidem ad impellendos animos, principium, & perorationem, duas autem ad

docendum, nempe narrationem & confirmationem. Quæstio duplex, infinita, & definita, infinita, consultatio est, definita, dicitur controuersia.

Constituuntur & tria orationum genera: iudiciale, deliberatiuum, & demonstratiuum. Iudiciale, quando coram iudice disceptatur, ut sequatur finis per sententiam iudicis, absolutionis, vel condemnationis. Deliberatiuum, quod agitatur coram eo, qui consilium accipit, vel in eo positum, de quo consulitur, cuius finis spes, aut suasio, aut deliberatio. Demonstratiuum, habet finem in exornatione.

De quæstione in genere. Cap. V.

QVæstio est ꝓpositio dubitabilis, vel in dubitationẽ deducta, q̃ apud iuris ciuilis, & põtificij interpretes dicit̃ species facti, aut casus, vel hypothesis, apud oratores cãç status.

Omnis quæstio est, vel rerum, vel dictorum, vel factorũ, vel voluntatis. In rebus, quæstio versatur, vel circa substantiã, vel circa accidentia. Rursum. Quæstio, aut simplex, aut composita. Simplex est, quæ vnius subiecti, veluti, num mundus sit æternus. Composita, num plures sint.

Diuersitas aũt omnium quæstionum nascitur ex quadruplici fonte, vel ex parte rerum in cõtrouersiam deductarum, vel ex parte nominum, vel ex modo loquendi, vel ex diuersitate artium, ad quas quæsita pertinent. Rerũ controuersarum, duo maximè genera, vnum simplex, aliud cõpositũ. Simplex, quod ex simplici nascitur pronuntiato, cuius modi quærendi sũt, an sit, quid sit, num hoc sit illud, qũo hoc sit illud, de quo, à quo, & sic de similibus. Cõpositũ, qñ copulatiuè, vel disiunctiuè fit quæstio. Copulatiuè, qñ coniunctione duo, vel plura iunguntur, vt, num terra stabilis sit, & cęlum moueatur. Sunt aũt dictiones copulatiuæ, &, etiam, quoque, que, ac, simul, tũ. Disiunctiuè, quando disiunctim quid proponitur, vt sit ne dies, aut nox. Disiunctiuæ porro dictiones, nec, neque, siue, seu, ve, vel. Quando ob nomina quæstio, ani naduertendum est, Nominum alia esse vniuoca, alia æquiuoca, vel homonyma, alia polyonyma, alia denominata, alia homogenea, id est, eiusdem generis, alia heterogenea, alia homoidia, vel communicantia in specie, alia heteroidia, quæ sunt

diuersæ

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

diuersæ speciei. Vniuoca dicuntur, quibus nomen commune, & ratio substantiæ est eadem. Homonyma aũt duplicia, uel ęquiuoca à casu, uel à consilio, qñ existente nomine communi, ratio, & finitio substantiæ est diuersa, Polyonyma quando existente diuersitate nominum, una, & eadem est substantia.

In modo loquendi, consideramus uerba, & uoluntatem, uel mentem.

In uerbis cõsideramus, num quæstiones sint prædicatiuę, aut cõditionales, aut puræ, aut modales. Prædicatiuæ, ueluti, num homo sit bipes, ubi homo subiectum, pręaicatũ bipes.

Conditionales, ut, num siquis loquatur, expuat. Puræ, ut, Num homo mortalis. Modales, si ex quatuor modis aliquem habeant, ueluti, num possibile, num impossibile, num contingens, num necessarium.

De Quæstione utrum uel an. *Cap. VI.*

QVæstio an sit, reliquas necessariò præcedit, uel in confesso est, ne in cęteris perperam tempus conteratur.

Quæstio an sit, quærit, uel an sit simpliciter, uel conditionaliter, nũ per se sit, nũ sit in alio subiecto, sit ne omnino, uel pro parte. s. per compositionem, uel additionem, an hoc illud sit. adde, & quatuor proximè citatos modos, nũ possibiliter, impossibiliter, contingenter, necessariò sit tale, uel purè, uel simpliciter, uel compositè: per quæ etiam pari modo respõdetur, scilicet, quia possibile, impossibile, contingenter, &c.

Huic etiam quæstioni fit satis generaliter, per dubitationẽ, affirmationem, negationem. Et in his, quę facti sunt, per probationem. Dubitatio non improbabitur, si proponantur dubij rei effectus, si in alterutram partem producantur rationes, si probationes sibi inuicem fidem abrogantes, adferantur.

Affirmationem iuuant, exhibitio rei, effectus, causę demonstratio, rei necessitas, contingentia, authoritas asserentium.

Negationem firmamus impossibilitate, authoritate scribentium, ratione. Probationes autem facti, uel artificiales, uel inartificiales erunt, uel coniecturales. Artificiales eliciuntur à iuris authoritate, & legibus, a ratione, a iudicatis, ab exemplis, à to tura: Inartificiales erunt, testes, instrumenta,

ſcripturę alię, antiqua monumenta, uel cęnotaphia, lapides antiqui cœlati, uel ſculpti. Coniecturę ex ueſtigiis facti accipiuntur, ſic probant necem, telum, cruor, clamor editus, permutatio coloris, oratio inconſtans, ante, & poſt factum dicta, facta, communicataue.

De quæſtione quid, quis, quæ, quod, ſit. *Cap. VII.*

HAbita cognitione, quòd res, uel negotium ſit, rectè interrogatur, quid ſit illud.

Queſtio antem quid, petit finitionem, uel nominis, uel rei, ſiue ſubſtantię, uel perſonę, per quis, quę, quod petit cognitionem. Eſtq; petitio de eo, quod quid eſt, uel extrinſecè, id eſt prout apparet: uel intrinſecè, de non apparente, uel abſolutè, ſine expreſſione latentis, uel apparentis.

Petit, & hęc quęſtio, quid ſit in ſe, quid in alio, quid in ſe, formaliter, id eſt, per formam, quid eſſentialiter, id eſt, quid in ſua eſſentia, & ſubſtantia propria, quid coeſſentialiter, id eſt, quid ſit cum alio. Item in alio, quid id agit, quid operatur, quid patitur in alio, uel per alium: ſic in dominante, per quid, eſt dominatio: in imperante, ſubiectio: in glorificante, glorificatio. Quærit, & quid habeat in ſe, & in alio. Quid, inquam, habeat in ſe, continenter, uel compoſitiuè. Continenter, ut totũ habet partes, & anima continet facultatem agendi, patiendi, uel prop iè, uel appropriatè, & ſic in aliis. Quid habeat compoſitiuè, id eſt, quam mixtionem ex materia, & forma. Quid autem in alio habeat, quęrit, quid agit in alio; ut omne agit in ſua parte: forma in ſua materia, uirtus, in potentia, cauſa, in ſuo effectu: accidentia, in ſubiecto.

Ex hac quęſtione colliguntur rationes, & argumenta à finitione nominis, rei, uel ſubſtantię, ſtatus perſonę, vel conditionis. Item ab apparentibus, ab intrinſecis; ab eſſentia propria, qualis in igne calor: ab appropriata, ut in ſole eſt idem calor.

Modi eſſendi in alio, ex uarijs authoribus in unum ſchema ordinati. *Cap. VIII.*

REs eſt in aliquo, ſequentibus modis.

1 Genus in ſpecie: ut animal eſt in finitione hominis,

ut

vt ſuperius in inferiori.
2 Species in indiuiduo, vt homo, in Petro, Iohanne. &c.
3 Species in genere, vt homo latet, & comprehenditur ſub animali.
4 Indiuiduum in ſpecie, vt Petrus comprehenditur ſub ſpecie hominis.
5 Pars in toto integrali, vt digitus in manu, manus in carpo, carpus in brachio, caput, pedes, & manus in Socrate.
6 Totum in partibus: quia totum non eſt ſine partibus, quamuis totum non ſit partes, veluti Socrates eſt in propriis membris, capite, manibus, & brachiis.
7 Accidens in ſubiecto, vt album in pariete albo.
8 Forma in materia, vt ſanitas in frigidis, & calidis, humidis, & ſiccis, forma ſtatuæ in ære.
9 In cauſa efficiēte, & actiua, vt plāta in ſemine, & ſole, & imbribus, omnia in Deo, lectus in ligno, & homo in lūbis patris.
10 In finali cauſa, vt lectus in requie hominis, quia pp eius quietē fit. Sic dicimus, omnia in optimo, & in fœlicitate eſſe conſtituenda, i. prope finem illum, & ad illum conſequendū.
11 In loco, vt ſacerdos in templo, præſes in ſenatu.
12 In tempore, ut Noe in diluuio, ideſt, in tempore diluuij: homo in diſputatione, in eo ſcilicet tempore.
13 In vaſe, vt vinum in dolio, triticum in modio, & ſic de aliis alibi concluſis.
14 In gubernatore, & potente, vt adminiſtratio, imperium in magiſtratu, & lege, nauta in naui.
15 Secundum quandam præcellentiam, & eminentiam, vt calor in ſole.
16 Forma naturalis, vt immortalitas in anima, ratio in homine, in igne calor, & proprium in re, vt grauitas in terra, fluiditas in aqua, &c.
17 In commixtione, vt in mulſo, vinum & mel.
18 Cognitum, in cognoſcente.
19 Pictum, in pictura.
20 Dehinc, Non ſimiliter omnia in omnibus intelligenda. Sed propriè ſe habet ad omnia vniuſcuiuſque eſſentia: in intellectu quidem intellectualiter: in anima vero rationabiliter: in Plantis ſeminariè: in corporibus imaginariè: in eo
quod

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

quod est eodem modo (quod his omnibus superius est) modo quodam intellectuali superessentiali.

Axioma.

Ex diuersitate essendi, colliguntur distinctiones rerum, & sermonum, uitatur & confusio: Et uarietates.

De finitione. *Cap. IX.*

QVia in quæstione quid est, respondetur per finitionem, notandum, finitionem esse orationem, quæ breuiter demõstrat cõtenta, uel in nomine, uel in natura, siue essentia, uel in accidente rei. Non secus ac in rerum corporaliũ certitudine, termini, & anguli, res ad inuicem distinguunt, & demonstrant. Ceterùm, finitionum quatuordecim traduntur species, quas ad octo reduximus, uel rei, uel nominis.

Definitiones rei quinque.

1 Essentialis, quæ complectitur omnem essentiam, & substãtiam rei.

2 Per modum cognitionis, & descriptionis, eius quod res facit, uel habet: ex quibus intelligi potest definitum per qualitates expressas, ut beatus ita definitur, qui non abiit in consilio impiorum, & in uia peccatorum non stetit. &c.

3 Quando per comparationem, uel similitudinem rei magis cognitę, id quod quæritur, quid est, demonstratur.

4 A forma sola ducitur.

5 A materia.

Definitiones nominis tres.

6 1 Quæ per solutionem, uel diuisionem compositionis nominis fit, ut testamentum, testatio mentis: dicitur, notatio.

7 2 Quę ab etymologia nominis, ut pertinacia definietur à pertendendo.

8 3 Secundum analogiam, uel similitudinem rationis, quæ latet in nomine: ut homo dicitur Deus similitudine, participatione, non natura.

Axiomata de Definitione.

1 Omne ęquiuocum prius distinguendũ, quàm definiẽdũ.

2 Non est immorandum in finiendis perfectè rebus parui momenti.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

3 Antequam perfectã eſſentialẽ dare poſſimus, probè, quãtùmue conſequi poterimus, intelligere debemus rei naturã.
4 Perfectè omnia definiri nequeunt, eò quòd perfectè non poſſunt cognoſci, ut Deus, & ideo oĩs finitio periculoſa eſt.
5 Genera definiuntur, per collectionem naturarum, & differentiarum ſpecierum.
6 Species definiuntur, per commemorationem generis, & propriarum differentiarum, alia quibus ab aliis ſpeciebus diſtinguantur.
7 Indiuidua, adiectione ſpeciei, & proprietatis cuiuſdam, definiuntur.
8 Cui conuenit definitio, cõuenit, & natura finiti. Et cõtra.
9 Cui non conuenit finitio, nec natura finiti, & contra.
10 Finitio perfecta, non debet eſſe latior, uel anguſtior natura rei definitę, ſed debent hęc conuerti.
11 Concurrente notatione nominis. & ſubſtantiali finitione, ſequenda ſubſtantialis.

De notis ueræ, & optimæ finitionis. *Cap. X.*

Exigitur in optima diffinitione, uniuerſale genus, ſpecies, differentię, proprium, accidens aliquando, indiuiduum. Quippe, quia omne quod cogitatur, quod eſt, quod dicitur, quod habetur, definiendum eſt, uel ut uniuerſale, uel ut genus, uel ut ſpecies, uel ut indiuiduũ: in quibus diſtinctiones, aut differentię adhibentur, uel proprię, uel accidentales, uel numerales.

De genere.

Genus eſt, quod plures partes complectitur.

Vſurpatur autem, uel propriè, uel impropriè. Propriè, tanquam uniuerſale, quod eſt unum indiuiduè plura continens: ut uniuerſitas. Apud dialecticos, quod habet ſub ſe ſpecies, inter ſe, & cum aliis propriè differentes. Impropriè, & metaphoricè genus dicetur, ut Totũ, omne, fons, & origo, & principium plurium: ſtemmatis, & generationis initium: Locus multis communis, uel habitatione, uel natiuitate: Elementa, & principia, compoſitionis initia. Et ſpecies ſpecialiſſima, ge-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

nus apud iurisconsultos interdum. Doctrinarum, uel sectarū nomina, quę earum asseclę distinguunt, congregatio hominum, genus ciuile: res pluribus inseruiens actionibus, ueluti medicamentum pluribus morbis accommodum, apud medicos est genus.

Axiomata generis.

1 Ex singulis, oritur ipsum uniuersale.
2 Singularia, per sensum habere oportet, uniuersalia autē, in sensu.
3 Indefinita ęquipollet uniuersali, si nihil excipiatur.
4 Generaliter dictum, generaliter est intelligendum.
5 Qui omne, uel totum dicit, nihil excludit.
6 Omnia uerbo generaliter comprehendi debent.
7 In toto, pars quoque continetur.

De Specie. Cap. XI.

SPecies, Cicero uocat formas, ut & Porphyrius uniuscuiusque formam.

Porrò species, uariè usurpatur. Nam apud Grammaticos accipitur pro originali dictionis positione: sic species illis nominum primitiua, quando aliunde non deriuatur, ut Aeneas, cęlum: & deriuatiua, quando aliunde deriuatur. Apud Rhetoricos, & Poetas, pro forma, & dispositione aspectus faciei: Sic, quis dicitur specie tristis, hilaris, criticus, &c.

Apud Physicos, pro rei similitudine, sicuti dum dicit Aristoteles, speciem lapidis esse in intellectu. Et Metaphysicè, species sumitur, pro forma exemplari: hinc ideę, formę specificę Platoni, & Aristoteli. Communiter autem, & apud iurisconsultorum interpretes, pro eo, quod in indiuiduo proponitur: ita species illis facti: item pro pulchritudine, ut speciosus pro formoso, & pulchro. Apud Logicos, pro forma substantiali, & pro natura communicabili omnibus indiuiduis species ponitur, quę determinato, & certo generi supponitur, ut homo species animalis, id est, res, quę sub genere ponitur, & de qua genus in eo quod quid est, prędicatur.

Axioma.

Generi per speciem derogatur.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De differentijs. *Cap. XII.*

OBseruandum eſt, pro diſtinctione, & diſſolutione argumentorum: Differentiarum, aliam eſſe accidentalem, aliam ſubſtantialem. Accidentalis, facit alterum ab altero, uel numero, uel communiter, uel propriè: Numero, in his, quæ differunt per multum, magis, & minus, quæ in indiuiduis locum habent: communiter autem, ex accidẽtes ſeparabili, ſicuti propriè ex accidente inſeparabili, ut qui habet oculos cæſios, differt à non habentibus.

Subſtantialis, uel eſſentialis differentia, magis propria, facit aliud ab alio: eaque eſt, uel generica, uel ſpecifica. Generica eſt, cum ſubiecta ſunt diuerſi generis, ut equus, & ficus, habent diuerſa genera, animal, & planta. Specifica eſt eorum, q̃ proximo generi communicant, & hæc explicat qualitatem, q̃ ſpeciem ab ſpecie facit differre.

In ſumma, differentia tria facit, primùm diuidit genus, & illud limitat per ſpecies. Secundò, conſtituit ſpecies ſua diſtinctione. Tertiò, facit differre ſpecies ab inuicem.

Reliqua, quæ ad differentiam pertinent, uidere oportet in relationibus poſt quæſtiones.

De proprio. *Cap. XIII.*

PRoprium cuique, quod optimum eſt apud Platonem.

Vel ſecundum Ciceronem, proprium cuique, quo quiſque utitur, uel fruitur. Proprium ideo, quia proprius alicui potiusquàm alii accedat, nõ ita, nec æquè, aliis, ac uni, cõmune.

Quatuor aũt modis proprium dicitur: primũ, quod alicui ſoli ſpeciei competit, non oĩ tñ indiuiduo eius ſpeciei, ut hominis propriũ rõne uti, potentia quidẽ oĩ hoĩ proprium, ſed non actu. Secundo, proprium, qđ omni indiuiduo alicuius ſpeciei conuenit, excepto caſu, & impedimento: ueruntamen non tantum ei ſoli ſpeciei, ut quòd homo bipes ſit, hoc enim, & cõmune auibus. Tertio, proprium, quod alicui ſpeciei, & eius omni indiuiduo competit, ſed non ſemper, nec omni tempore; ueluti, caneſcere homini, quod non omnibus hominibus, ſed

ſenibus

ſenibus tantum accidit, uel alia occaſione pituitæ. Quarto Proprium, quod omni indiuiduo conuenire poteſt eiuſdem ſpeciei, & ſemper, quando uoluerit, ut homini proprium, eſſe riſibile: hinnibile, equo; crocitare coruo.

De Accidente. *Cap.* XIIII.

ALius, tertiuſque uniuerſaliter diſtinguendi modus, eſt per accidens in abſtracto conſideratum uniuerſaliter, nõ in concreto, ueluti conſideratur aliter albedo, aliter albũ.

Accidens apud Ariſtotelem, quatuor modis dicitur, primo id, quod eſt extra naturalem formam, & rationem: Huiuſmodi ſunt nominum impoſitiones. Secundo, pro omni ente, qđ non eſt ſubſtantia, ſuntq́ue huiuſmodi nouem, ut quantitas, qualitas, & alia prædicamenta. Tertio, pro caſu, & fortuna, ſeu pro eo, quod pręter ſpem aduenit. Dicuntur, & apud medicos accidentia, morborum ſymptomata, & morborum cauſæ, interdum, & morbi ipſi. Quarto, accidens uſurpatur pro omni eo, quod in ſermone, & prædicato appoſitum facit propoſitionem per accidens, cum prædicatum non eſt de eſſentia, ut homo eſt Iohannes, alba nix eſt.

Axiomata.

1 Accidens, non poteſt eſſe ſine ſubiecto, uel exiſtente, uel conſiderato.

2 Variatio accidentis non mutat ſubſtantiam.

De Indiuiduo. *Cap.* XV.

INdiuiduum id dicitur, quod per diuiſionem, tale quod eſt, eſſe deſinit.

Indiuiduũ, uel rõne formæ ſubſtantialis eſt, uel rõne formæ figurę externæ. Formæ ſubſtãtialis indiuiduũ, in anima apparet, quæ una in animas non diuiditur, ſicut nec factũ, nec ꝑ ſe ſolutio ſtata, neque ſeruitus eundi, agendi ue iumenta, &c. non iura apud iuriſperitos. Pari modo, rõne formæ figurã apparentem adiicientis, indiuiduus erit Petrus, Iohãnes, &c. qa in alios Petros ille, uel Iohãnes diuidi, citra figuræ corruptionem, nequit, nec una manus in plures, etſi ratione corporis

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ſecabilis,res per ſe,non contēplata figura, diuidua ſit: Et hoc indiuiduum reale,ut prius legale dicunt iuriſconſulti.

Indiuiduū pro ſingulari acceptum, quadrifariam ſumitur, ut aliud ſit indiuiduū demonſtratione,aliud terminatione,aliud uagum,aliud ex ſuppoſitione.Demōſtratione, qn̄ ſine appellatione res aliqua demonſtratur. Determinatione,qualia ſunt propria nomina,rebus ex placito impoſita. Vagum, qn̄ cū uniuerſali,adiicitur indefinita particularis dictio, quales, quidam,aliquis homo,item,quiſpiam, quodpiam,&c.

Ex ſuppoſitione,cum ex his,quę dicuntur, quoddam ſingulare intelligitur,ut filius Marię, ꝓ Dn̄o noſtro Ieſu Chriſto.

De tertia quæſtione,quotuplex,& de loco diuiſionis. Cap.XVI.

PRoximū eſt,ut cū q̄d ſit unūquodq; dixeris,deinde quotuplex ſit,oſtēdas:diuiſiones.n. nos ſcientię cōpotes reddūt.

Hic gn̄aliter,locus diuiſionis,partitionis,& enumerationis conſtituitur : inter,q̄ hoc intereſt, quod diuiſio ſit generis in ſpecies:Partitio,totius cuiuslibet,in partes, & membra. Enumeratio,uel diſtinctio,eſt uocis in ſignificata diſtributio.

Vt autem diuidendi quiſque ſibi comparet facilitatem, ſubiiciemus typum diuiſionum.

Diuiſio itaque fieri poteſt modis ſequentibus.

1 Generis in ſpecies,per differentias contrarias , & oppoſitas: eſtque hęc integra,& perfecta diuiſio.

2 Diuiſio fit,in formas eſſentiales:ut,corpus aliud animatū, aliud inanimatum.

3 A cauſa materiali,uel à materia:ut plantę, alię à ſemine , alię ſine ſemine naſcuntur.

4 Ab his,quę rebus adiacent: ut animalium aliud domeſticum,aliud ferum.

5 Et adiacentia, prout in abſtracto ſumuntur , diuiduntur in ea,quibus adiacent:ut feritas,alia pardi, alia leonis,&c.

6 Sic ab actibus, & iis, qui agunt,fit diuiſio : ut hominum , alii ſtudioſi,alii ſegnes.

7 A cauſis efficientibus:ut animalium, aliud generatur à putredine,à propagatione aliud,aliud à ſole cum aliis, &c.

A ua-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

8 A uariatione factorum: ut animalium, aliud parit fœtum, aliud uermem, aliud ouum, &c.

9 A fine diuerso, ut rerum, alię ad uoluptatem, alię ad necessitatem, alię ad bellum, alię ad pacem.

10 A diuersis modis tendentibus ad unum finem, ut hominũ alii ditescunt iustè, uidelicet bonis artibus: alii iniustè, ex rapina, furto, aliisve illicitis.

11 A loci diuersitate, ut animantum, alię degunt in paludib. quędam in aqua, quędam in syluis.

12 A tẽpore, ut florũ, alii ęstiui, alii autũnales, alii uerni, &c.

13 A connexis, ut hominum, alii domini, alii serui, alii ingenui, alii libertini, &c.

14 A contingentibus: ueluti musicorum, alij literati, alii illiterati.

15 A dictis, ueluti hominum, alii laudati, alii opprobrio affecti.

16 A partitione similium, uel dissimilium: Similium, inquã, facta diuisione in partes toto similes. Et ita diuiduntur similares partes, ut os, caro, neruus, in partes substantia similes. Dissimilium partitio, fit de partibus dissimilaribus in partes dissimiles, ueluti in capite, manu, & similibus, quę non diuiduntur in capita, in manus, sed tantum in alias dissimiles portiones.

17 A sufficienti partium enumeratione.

18 Ab ordine, & numero, ut dum partitio fit in primum, & secundum, &c.

19 Postremò, ab omnibus classibus, & cellulis speculi nostrę artis, diuisio sumi potest, & ab eorum contrariis, de quibus loco proprio.

Axiomata.

1 In uera diuisione, nullo modo consideratur natura prius, uel posterius.

2 Neque maius, uel minus.

3 In partitionibus, cuncta permissa.

4 Diuisa, participant quidem in natura generis, uerumtamen, naturas, & proprietatem inter se non commiscent.

5 Quod dictum est de toto, habet locũ in aliqua eius parte.

6 Qui totum dicit, & partes comprehendit.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De quarta quæstione, de quo, uel ex quo. Cap. XVII.

IN hac quæstione cognoſcitur baſis, uel materia, ex qua aliquid fit.

Reſpondetur itaque ad quæſtionem ex quo, uel de quo, tripliciter, ut ſit: Non ab aliquo, nec de aliquo, ut Deus: Non de aliquo, ſed ab aliquo, ut creatum omne, angelus, anima: uel ſit de aliquo, & ab aliquo, qualia ſunt corporea generata, producta, facta, formata.

Fit autem aliquid ex alio, uel ex materia ſenſibili, & corporali, uel ex materia ſpirituali. Ex materia ſenſibili, uel materialiter mutata forma, ut dum ex panno fit ueſtis, uel transmutatiuè, ſiue conuerſiuè, ut dum cibus, & potus mutantur in carnem, & ſanguinem, aliquod metallum in aliud, lapis in calcē, uel confuſiuè per commixtionem, ut dum fit ex aqua, & melle hydromel: ex aceto, & melle, oxymel, uel compoſitiuè, ſiue conſtitutiuè, ut dum ex cæmentis, lapidibus, & tignis, fit domus: ex anima, & corpore homo.

Ex materia ſpirituali fit aliquid ex alio, ueluti quando de aliqua re inſtituitur tractatio, uel quando imagines, ſeu phantaſmata, apprehenſa, uel notiones rerum conſtituunt diſcurſum, uel ſermonem, uel conſilium.

Repeto hic rurſum, materiam duplicem eſſe, primam, & ſecundam. Prima, & remota eſt, id quod primum eſt, & ad qđ ultimum aliud reducitur, quove corrupto, uel diſſipato, nō eſt materiatum. Secunda, & proxima eſt, quæ ex alia ulterius materia, tanquam parte eſſentiali componitur, ut aurum, & argētum in ſtatua, materia ſtatuæ eſt.

Axiomata quæſtionis, de quo, & materiæ.

1 Materia non eſt ſeparata à corporib. quia ſine ea, nō ſunt.
2 Qualis materia, tale materiatum.

De quinta quæſtione, à quo, & per quem. Cap. XVIII.

PEr hanc quæſtionem, autorem, inuentorem, facientē, agētem, & originem, aliam tamen, quam materiæ, quęrimus.

Fieri autem quid poteſt, & dicitur ab aliquo, uel per aliquē tripliciter, uel conſtitutiuè, uel cōpoſitiuè, uel effectiuè, per in-

ſtru-

ſtrumentum,actionis,cognitionis,inuentionis,uerbi. Inſtrumentum actionis,ſecundum negotii, uel artificii neceſſitatẽ uariat:uelut inſtrumenta bellica,galea,lancea,clypeus,ſigna, & reliqua id genus,ſunt diuerſa ab inſtrumentis agriculturæ, ueluti à marra,raſtro,aratro.ut ſutorum, acus,filum,forfices, diuerſa.Dicitur,& fieri quid,pugno,manu, &c. Cognitionis inſtrumenta ſunt,pædagogi,libri,documenta, pͨcepta, & alia ſimilia.Inuentionis,ratio,caſus,fortuna,experientia. Verbũ inſtrumentum Dei fuit in creatione:eſt,& in homine, cum ui diuina,miraculorum,ſanitatumve inſtrumentum: fiuntq. per uerba,impreſſiones in animo ex auditis.

Axioma.

Omnis facultas,quæ alicuius cauſa agit,inſtrumenta quærit ad opus appoſita.

De ſexta quæſtione,iuxta,uel ſecundum quid. *Cap. XIX.*

HIc locus, addit tractationi ſimilitudinis conſideratiõẽ. Et quæſtio hæc,habet ſolutionem,ut ſit,uel ſecundum ideas exemplares,quas qui imitatur,uel præter, uel cõtra,uel ſecundum ideas,uel formas cœleſtes,ad quas inferiora referũtur,vel præter,vel contra,uel ſecundum præcepta,leges,canones,mandata,&c.uel ſecundum rationem temporis,locorum, occaſionis,& ſimilium. Conceptio animi.habet exemplar ſecundum quod ex uoluntate fit,vel opus,vel oratio:opus autẽ, uel per ichnographiam,leuem, inquam, deſcriptionẽ,uel per orthographiam,id,rectiorem delineationem, uel ꝑ ſcenographiam,id,per magis politam operationem. Sumitur,& exemplar,ex protoplaſte,pictura,ſcriptura,imagine. Oratio autẽ, ex conceptionibus,uel dilucidis,uel confuſis , uel ambiguis , ueluti ad exemplar mentis , ſimilis exeritur. Trahitur etiam in exemplum iam iudicatum,& ſufficienter per alia probatũ, ut ſecundum id,fieri quid dicatur bene,uel perperam.

De ſeptima quæſtione,cuius. *Cap. XX.*

HAc quæſtione,de poſſeſſione,detentione, dominio eorũ, quæ alterius iuris ſunt,agitur.

Reſpon-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Respondetur autem ad quęstionem cuius, quod sit, aut possidentis, aut domini proprietarii, per modos acquirendi possessionem, & dominiũ, per contractus licitos, per usucapionẽ ex possessione cum iusto titulo, & bona fide, & tempore legitimo, habitam, ut titulo pro emptore, pro donato, pro suo, & sic de similibus. Item ad quæstionem cuius, respõdetur, quod sit detinentis tantum, uel ui, uel precario, uel clam, uel occupatione, uel custodia, uel ex commodato, uel deposito, uel ex locato. Accedit, & accommodę responsioni si res dicatur eius in cuius est potestate. In sua autem potestate habet pater, filium, filiam, nepotes; maritus, uxorem: dominus, seruũ: tutor, pupillos: abbas, prior, præpositus, monachos: episcopus, clerũ: dux, milites: superior, inferiores: uictor, uictos: Angelus, sibi cõmissa. Sicuti ratione authoritatis, est potestas Imperatoris in reges: regis, in subditos: magistratus, in res, & personas suæ iurisdictionis, & territorij; Patris familias in domesticos: legis, in subditos: cuiusque, in ea, quæ sua sunt; Dæmonis, in obsessos, Dei permissione.

De quæstione octaua, propter quid. *Cap. XXI.*

CVm Deus, & natura, arsque, quæ imitatur perfecta, nihil faciant frustra, finem meritò, & scopum rerum, & actionum, inquirimus; Fines autem diuersi sunt, pro rerum uarietate, boni, uel mali.

Axiomata.

Semper deterius, melioris gratia est, siue sit secundum artem, siue sit secundum naturam.

De nona quæstione, quare. *Cap. XXII.*

QVia etiam proprium est hominis, nihil temerè, sed cum ratione agere, uel dicere, cum sit animal rationis particeps, in hac quæstione fit inquisitio rationis, unde fit hinc transitus ad alias classes probationum.

SYN-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS, LIBER TERTIVS.

De nomenclatura relationum distinguentium. Cap. I.

TRes triades distinctionũ sunt. Prior docet in quo res differant, conueniant, uel concordent, uel contrariȩ sint inter se, cum aliis, ratione accidẽtis, uel substantiȩ, seorsum, uel simul. Secunda trias, habet topica à principio, medio, & fine rerũ, & de illis agit. Tertia differẽtias uenatur ab eo, quod maius, quod æquale, quodque minus est. Et ita nouem sunt hic sedes argumentorum, à differentia, cõcordantia, cõtrarietate, prĩcipio, medio, fine, maiore, ȩquali, minore.

De differentia, & concordantia. Cap. II.

QVæ dicentur de differentia, eadem dicta censeãtur de cõcordantia, per contrarium.

Differentiarum, & concordantiarum, alia communis erit, alia propria, alia magis propria. Communis, quam facit quod libet accidens separabile, quod inest ratione, cuius, quid, & à seipso, & ab aliis differt: hæcque differentia est separabilis. Propria est, quam constituit omne accidens proprium, & inseparabile, ut coruus differt à cigno accidente inseparabili, nigredine, & albedine, hęcque differentia est inseparabilis. Magis propria est, qua quid differt ab alio essentialiter, Sic hæc differentia, aliud ab alio facit.

Differẽtia esse põt dictorũ, factorũ, uel actionũ; & rerũ, siue res inanimatȩ sint, siue aiatȩ, siue corporales, siue spirituales.

Omnis

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Omnis differentia, uel concordantia colligitur, uel ex primis, uel secundis intentionibus. Primæ intentionis sunt, quæ humana cognitio, ut proximiora corpori subiecto, vel rei, primùm contemplatur, cuiusmodi sunt essentialia, realia, accidētalia, primæ intentionis dicta habita ratione nostræ cognitionis. Secundæ intentionis ea sunt, ad quæ secundo loco consideratio nostra post priores intentiones attollitur, cuiusmodi sunt genera, species, numeri, siue indiuidua.

Latius, & uberius, differentia, & concordantia, vel est nominis, uel rei. Nomen diducitur, in incomplexum, significans, & complexum. Nomen incomplexum est, quod seorsum orationem non constituit. Significans, est nomē, quod significat, seu demonstrat aliquid, uel propriè, uel uniuocè, uel æquiuoce, uel comparatiuè, uel communicatiuè, secundumque vsum loquendi, vel translatiuè, seu metaphoricè. Propriè, quando nominis, & substantiæ ratio est communis, æquiuocè, cum ratio substantię est diuersa, & nomen commune, siue sit æquiuocum à consilio, siue à casu, siue per analogiam. Est autem æquiuocum à consilio, quando unum aliquid principaliter nomine illo significatur, & aliud minus principaliter, A casu, quando significantur plura ęquè principaliter, per analogiam autem, quando per similitudinem rationis. Sicuti, & metaphoricè, seu translatiuè potest differentia, uel conuenientia elici ꝑ analogiam, similitudinem, oppositionē, uarias suppositiones, per uarias scientiarum acceptiones.

Cōplexū nomē est illud, qđ orationis est cōstitutiuū. In oratione aūt, differentia, & concordātia consideratur subiecti, & prædicati, & modus eorū, patientis, & agētis, & qđ ultra ea, uariæ attributiones, uariæ suppositiones, uarię applicationes.

Realis, uel rerum differentia, ex diuisionibus facilè colligitur, ut qñ fit diuisio totius generalis, integralis, accidentalis: generis, in species: specierum, in indiuidua: totius, in partes: causæ, in effectus: subiecti, in accidentia: uirtutis, in operationes: substantiæ, in suas potentias: absoluti, in sua comparata: unius, in attributiones uarias, per modos existendi, uel essendi; Mixti, in ea ex quibus fit mixtio: Compositi, in ea ex quibus componitur; Continui, in continuantia; Discernentis, in

discreta;

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

discreta; Suppositi,uel subiecti,in materiam,& formam; Termini,in ea,quæ ad eum concurrunt; Stirpis, seu prosapiæ, in cognatos,& affines, ascendentes, descendentes, & collaterales: Artis,& instrumenti,in subiectas sibi materias, & partes.

Sic de concordantia,ut alia sit essentialis,integri, accidentis: specierum in genere: indiuiduorum,in specie:partium, in toto: effectuum,in causa:accidentium,in uno subiecto: operationum diuersarum,in uirtute una: facultatum in communi substantia: comparatiuorum,in absoluto,& positiuo: attributionum uariarum,in uno cui attributio:modorum essendi, in essentia:mixtorum,in mixtione:compositorum,in composito: continuatorum,in continuato: discretorum,in discernēte: materiæ,& formę,in supposito: extremorum,in medio: stemmatum,proximorum,affinium,in stipite,uel stirpe;operationum uel actionum,in operante,uel instrumento.

In summa, ēt differentiæ, & concordantiæ peti possunt à principiis,& cellulis classium secundæ partis speculi artis.

Porrò,ut facilius differentiarum, & concordantiæ habeatur ratio,subijciam quædam,quæ se eas habere doceant.

Syntagma differentiarum.

Aliud.
Alterum.
Confusio ex pluribus.
Discordia.
Discretio.
Disparitas.
Disproportio.
Distinctio.
Dissimilitudo.
Dissonantia concentuum in harmonia.
Distantia.
Diuersitas.
Diuisio.
Inæqualitas.
Intercapedo.
Longinquitas.
Multiplex.
Multiplicatio.
Mixtura plurium.
Nomina,quia distinguūt,propria,agnomina,cognomina appellatum.
Non idem.
Pluralitas.
Pronomina.
Præpositiones omnes singulares, & demonstratiuæ.
Remotio.
Separatio.
Temperatura,dissimiliū partium penetratio.
Varietas.

Istis opposita, habent concordiam, & præter hęc, ad sunt adhuc alia, quæ concordiam indicant.

Amicitia.
Aequalitas.
Communio.
Coniunctio.
Copula.
Conuenientia omnis, ut contractus, consensus, matrimoniũ, societas, pax, & similia.
Consonantia.
Concentus.
Continuum.
Harmonia.
Idem.
Paritas.
Proportio.
Similitudo.
Vnitas, siue ea sit totius, ut mẽbrorum in corpore, uel conformitatis, ut dum dicitur, unus animus, una uoluntas, inestque similitudo: uel attributionis, quando pluribus unum tribuitur, ut dum una fides dicitur.

Axiomata.

1 Pares cum paribus, facilè congregantur.
2 Argumentum receptum est à simili affirmatiuè, à dissimilibus, negatiuè.
3 Simile simili, in aliquo communicat.
4 Nullum simile, est idem.

De contrarietate, uel contrario. *Cap. III.*

HIc contrarium, generaliter usurpatur pro omni oppositione. Oppositio erit, uel terminorum complexorum, siue propositionum: uel terminorum incomplexorum, uel rerũ. Oppositio terminorum complexorum, siue propositionũ, est quando propositiones pugnant inter se, uel quantitate, uel qualitate, ueritate, aut falso. Propositio quãta, quadruplex est uniuersalis, cuius signum est omnis, nullus: Particularis, per quidam, aliquis, signata: Indefinita, quæ effertur cũ termino communi, sine signo, ut animal est corpus: Singularis, quæ fit cum communi termino, addita demonstratione, ut hic, ille, iste homo. Ad qualitatem propositionis pertinent, uerum, falsum, affirmatio, & negatio.

Recipiunt autem hæ propositiones, oppositionem, uel contrariam, aut subcontrariam, aut cótradictoriam, aut subalternam.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

nam. Contraria, est uniuersalis negatiua, cum uniuersali affirmatiua, ut omnis, nullus. Subcontraria, dum una propositionum est particularis, uel indefinita affirmatiua, altera indefinita, uel particularis negatiua. Contradictoria tum probè cõcepta est, quando fit oppositio affirmationis, & negationis, quatuor unà concurrentibus: si de eodem secundum rem, & uocem, si referantur ad idem, uel sint secundum idem: si teneantur similiter, & si eodem tempore. Subalterna est, dum altera propositionum oppositarum est uniuersalis affirmatiua, altera particularis, uel singularis, uel indefinita.

Terminorum incomplexorum, quorum significata mutuò pugnant, oppositiones, generaliter quatuor sunt. Sic erit oppositio, uel relatiuorum, uel contrariorum, uel priuantium, uel contradicentium. Relatiuorum, ut pater, filius; duplum, & simplum ex collatione, Ciceroni: contrariorum, quæ aduersa uocat Cicero, ut album, nigrum, priuantium, ut nox, dies; cõtradicentium, ut albus est, albus non est.

Rerum oppositiones fiunt, ratione localis situs, ut opposita dicuntur, sursum, deorsum, dextrorsum, sinistrorsum, ante, post, infrà, supra.

Axiomata.

1 Vsque ad contrarietatem, initia, & sequentia differre non possunt.

2 Quorum esse contrarium, horum, & ratio, & sermo contrarius, & proprietates

3 Contraria sese inuicẽ fugant, & simile attrahit sibi simile.

4 Relatiuorum uno posito, alterũ per consequens ponitur.

5 Substantiis nihil est contrarium, sic substantia equi, non est contraria substantiæ hominis, &c.

6 Quantitas non habet contrarium; sic cubitum tricubito non est contrarium.

7 Substantiæ susceptibiles sunt contrariorum, unum, & idẽ numero remanentes. Dico autem susceptibiles esse contrariorum, non autem suscipere cõtraria: nam possunt, quidem successiuè unum post aliud, in se contrarium suscipere, non autẽ ambo simul, ut nunc corpus friget, postea calet, sed non suscipit contrarietatem.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Contrarietatem, uel oppositionem hæc referunt.

Abrogatio.
Accusatio.
Aemulatio, quæ contentionis genus.
Bellum.
Contentio.
Contrarium.
Contradictio.
Controuersia.
Corruptio.
Derogatio.
Demolitio.
Destructio.
Disiunctum.
Dissensus.
Diuortium.
Inimicitiæ.
Iniuria.
Iurgium.
Lis.
Negatio.
Oppositio.
Pugna.
Pertinacia.
Priuatio.
Præpositiones accusatiuo deseruientes, ut aduersus, cōtra, &c.
Repudium.
Repugnantia.
Resistentia.
Zelotypia, discors animus.

De Principio. *Cap. IIII.*

DE principio, disputatio latè patet, cum nihil sine principio sit, prҿter Deum, qui cum omnium principium sit, tamen principio caret, & fine.

Principium est id, ex quo aliquid oritur, & in quod extremum omnia recurrunt, uel id, a quo aliquid procedit.

Principia omnia, aut communia, aut propria sunt: Ea autem, uel sunt, uel fiunt. Sunt quidem, à natura, seu substantia, ut homo hominis, planta plantæ principium. Et in rebus immobilibus, qualitatem dixit Aristoteles principium. Constituunt & naturale principium rerum omnium, chaos, ex quo postea materia, forma, elementa, quibus & aliqui addunt athomos, facit & Aristoteles priuationem, principinm.

Fiunt autem principia, uel à causa efficiente, uel à casu, uel à fortuna, uel ab arte. Est & in homine solo principium actionum, quia is solus agere uidetur. Sunt, & cognitionis principia, uel elementa cuiusque artis, & præcepta prima, uel demōstrationes, potissimum in Mathematicis.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Rursum significationis principium erit, vel vniuersale, vel accidentale, vel instrumétale, vel originale, vel positionis, seu termini, à quo, vel ordinis, uel priuationis, vel operantis, & agétis. Vniuersalia principia sunt, veluti genus, species, differentia, prædicamenta. Instrumentale, est, vel materiæ, vel figuræ, seu formæ, vel doctrinæ, vel continentis, aut motus, qui quidé est, principium, vel generationis, vel corruptionis, uel alterationis, vel augmétationis, vel diminutionis. In Ordinis principio prius multis modis dicitur, vel natura, uel tépore, vel ordine, vel situ, vel definitione, vel cognitione. Natura vt minor numerus, natura maiore prior: animal prius homine. Tempore, vt Abele prior Adam fuit, institutione, substitutione. Ordine, vt in Grammatica, literæ priores syllabis. Situ, vt ratione nostræ habitationis, ut nobis prior sphęra Lunæ, sphęra Mercurij: fundamenta, super ædificatione priora. Definitione uel determinatione, ut dum primum ex placito dicimus consensu: ut aliquis magistratus, alio in honore prior. Cognitione, ut uniuersalia, nobis priora ipsis particularibus & singularibus: Priuationis principi, formæ sunt secundum Aristotelem. Operantis, & agentis principium, id per quod aliud fit. Vt instrumentum prius eo, quod per instrumentum fit.

Axiomata.

1 Omne quod est, uel est principium, uel est ex principijs.

2 In terminis prioris & posterioris, posterius sine priore esse nequit.

3 Lapsus ab initio in elementis & principijs, postea cogitur multa falsa subijcere.

4 Principijs mutatis, multa quæ hinc consequuntur mutari necesse est.

5 Negatis principijs, quæ ex ijs consequuntur negata uidentur: sicut ex affirmatione eorundem, admissa cósequétia.

6 Principium rerum quæ séper sunt, aut semper fiunt, nullum principium esse quęrendum, non rectè asseritur.

7 Principia non recipiunt, quæ rerum sempiternarum sunt.

8 Difficile est quæ malo inchoata sunt, principio, bonum sortiri exitum, & contra, quod si fiat, mutetur principium, & aliud fiat, necesse est.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

9 Poteſt aliquid eſſe principium, mediũ, & finis, ſed diuerſis reſpectibus, non eodem remanente modo.

Synopſis eorum, quæ quodammodo principium continent.

Agens.
Antecedens.
Authoritas.
Acquirendi omnes modi.
Cauſa.
Coactio.
Electio.
Genus.
Generatio.
Genera, principia ſpecierum.
Impreſſio.
Influxus.
Ingreſſus omnis, & quæ ingreſſum præbent primum, vt limen, ianua, &c.
Initium.
Mandatum.
Metus.
Nobilitas principiũ ſplẽdoris, dignitatis, & generis.
Origo.
Obligatio, principium debiti.
Præcedens.
Prius, prior.
Prædicamenta omnia.
Priuatio, prout principiũ Ariſtoteli.
Producens.
Proximus.
Præpoſitiones ablatiuo deſeruientes.
Species reſpectu indiuiduorum.

De Cauſis. *Cap. V.*

SEd quia inter principia annumerantur Cauſæ, trademus etiam earum breue ſchema.

Cauſa itaque diuidetur, primùm in propriè cauſam, & in eam, quę impropriè, vel metaphoricè cauſa dicitur. Rurſum, propriè cauſa erit, uel diuina, vel humana. Diuina, voluntas Dei eſt oĩum cã: in Deo quippe cãę cauſarũ, & primordiales. cãæ. Eſtque Deus oĩum cauſa, uel effectiuè, vel permiſſiuè. Humana cauſa, vel efficiens, vel formalis, uel materialis, vel finalis, vel exemplaris eſt.

Efficiens eſt, ad cuius actionem ſequitur effectus, veluti ignis calefaciendo aquam, eam reddit calidam. Ordo autem, quo cauſa efficiens facit, hic eſt, quia diſponit, præparat, conciliat, perficit. Efficientium autem cauſarum, quædam eſt antecedens procatartica, quædam coniuncta: item alia totam producit rerum ſubſtantiam, ea cauſa, ſolus Deus, qui creando

do totam producit: Alia producens secundum partem, hæcque est agens creatum, quod solum introducit formam in materia, uerùm non producit materiam, saltem primam. Deinceps & efficientium, alia vniuersalis, alia particularis, vniuersalis causa efficiens, quæ potest effectus plures distinctos specie producere, talis Deus, qui propria uirtute producit, sic ẽt sol, causa cum planetis reliquis hæc inferiora producens. Particularis est causa efficiens, quę vnum solum producit effectũ Vt homo producit hominem, arbor quælibet proprium fructum. Postremò & causarum efficiẽtium, alia subordinata essentialiter, alia subordinata accidentaliter. Subordinata essentialiter est, quando vna causa sine alia agere nequit, ueluti luna sine alijs non operatur planetis. Sic in generatione, homo & sol, causæ subordinantur. Subordinata causa accidentaliter, est veluti in motu lapidis per baculum, manus, & baculus subordinantur accidentaliter.

Formalis causa est, quæ dat esse, intrinsecè per se ipsam, vt anima, rei animatæ causa. Deo intrinsecè, vt differat ab efficiente, & finali, quæ dant extrinsecè esse: Dico etiam per se ipsam, vt differat ab efficiente, quæ actione sua dat causam. Porrò hæc formalis, vel idealis, vel essentialis est, vel accidentalis. Causa formalis, duo potissimum agit, Primum, facit aliud ab alio differre: Secundò, restringit materiam primam à potentia ad actum, vt calorem, ad ignem, ad hominem, ad arborem; colorem, ad rubrum, ad album, &c. Et ita dat esse rei.

Materialis causa est, quæ recipit formam, & conseruat eã: Quia præter aĩam rõnalẽ, nulla res habet esse per se, sed in alio, s. in materia. Quamobrem separata à materia corrumpũtur (ut aĩa bruti corrũpitur mortuo corpore animali:) habẽtq; tandiu esse, quãdiu in materia recepta sunt. Causa itaque cõseruationis in esse, est materia: Neque accidentia sunt, vel cõseruantur sine materia secunda, cui hærent: Nec aĩa intellectiua actu est, nisi quãdiu existit in corpore, velut in materia.

Finalis causa est, quæ incitat, & mouet agẽtem ad agendũ, nempe alicuius gratia: sic sanitas, medicinæ causa, æqualitas & bonum, causa finalis iudicij, & omnium magistratuũ. Erit autem finalis, vel impulsiua, uel subordinata, vel vltima.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Exemplaris, eſt Idea ſecundum Platonem.

Impropriè & metaphoricè cauſa eſt dicta, primùm occaſio, vnde quærere cauſam dicimus, pro occaſione, Dehinc, Ratio, ut dicimus cauſam reddere. Item controuerſia iudicialis, dicta Græcis δίκη cuius genera tria ſunt, Nempe τὸ ἐπιδεικτικὸν εἶδος, ideſt, demonſtratiuum genus, ſecundum τὸ συμβουλευτικὸν, deliberatiuum. tertium τὸ δικανικὸν, iudiciale, in quibus conſideramus qualitates, ſi honeſtum, ſi admirabile, ſi humile, ſi anceps, ſi obſcurum genus ſit.

Alia cauſarum diuiſio per modos, quibus operantur.

Cauſę à modis quibus operantur, diuiduntur in priores, & poſteriores, ꝑ ſe, ꝑ accidens: in ſimplicem, & cõpoſitã, in eã quę eſt in potentia, & quę in actu: in extrinſecã, & intrinſecã: in cõem, & propriã. Priores cauſę, dicuntur & ſuperiores, & mediatę, & remotę, vt ſol, eſt cã remota generationis hominis. Poſteriores cauſę, vel proximæ, vel propinquę dicuntur, vt homo cã proxima generationis hominis. Per ſe cã eſt, quę ꝓpria virtute producit effectum. Per accidens, aũt, quæ non ſecundũ propriam virtutem ꝓducit effectum, ſed in quantum coniungitur effectui ꝑ ſe, vel alię cauſę per accidens. Prioris exemplũ eſt, vt qui remouet columnam, cui innititur ędificium, cã eſt per accidens, iuncta effectui per ſe, cur ædificium collabatur: Secundi membri exemplum, in hac propoſitione erit, Nobilis vir legit. Nam quod quis ſit nobilis, per accidens eſt, iunctum alteri accidenti, nempe lectioni. Cæterùm per accidens, oriũtur cãæ, vel à caſu, vel à cõſilio, vel à fortuna, vel ab occaſione: A caſu, veluti qñ nihil agenti, aliquid ſine ꝓpoſito accidit: A conſilio, qñ ꝑ inquiſitionẽ ex ꝓpoſito aliquid aduenit. A fortuna, dũ ei qui agit, aliquid citra eius actionis ꝓpoſitum contingit: Ab occaſione, dũ ex modico principio alia facile ſequũtur.

Simplex cã: ſicut dũ ꝑficiẽs vna abſoluit cã, ibi.n. adeſt qđ perficit: Eſtq; hæc cauſa prolata per terminum incomplexũ.

Compoſita cauſa, quę terminis complexis ſignificatur, vt homo hiſpidus, perficiens perfecit, ibi enim cauſa per ſe, perficiens, per accidens, autem, hiſpidus.

In potentia cauſa eſſe dicitur, quæ actu non efficit, ſed quę poteſt efficere, vel cauſare, quę exprimitur per nomen ver-

bale;

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

bale; quale, lector, auditor, creator, dominator &c. quibus significãtur, qui possunt legere, audire, creare, dominari, &c. quamquam actu non id agant.

In actu causa est, quę agit, uel effectum causat, & producit, quæ exprimitur per participium præsentis tẽporis, ut legens, audiẽs, creãs, dominans, &c. Reliquę causę per se satis patẽt. Si quis aũt desideret cognoscere, quæ causæ sint ĩ nostra potestate, quæve extra nos, consulat diuisiones potestatis, de quib. in classe transcendentium dicitur.

De medio. Cap. VI.

VIa, qua peruenitur ad finem, medium est, quod ab extremo vtroque æquè distat.

Medium autem, uel rei solius, uel orationis solius, uel rei, & orationis simul.

Medium rei, exempla plura habet, & distinctiones; Tale.n. constituit commixtio, vnde vnum: coniunctio, cui extrema adhærent; Mensura, inter inæquale, & mẽsuratũ. Eiusmodi, æquale, iustũ, sine differentia, participatio, cóprehẽsio, duo, uel plura cõtinens, uia, ꝑ quam ab uno loco ĩ alia, ęquali spatio itur; Priuatio, ab eo quod fuit, ad id quod est transitus; Destructio, qua ex uno aliud, constructio, his enim postremis medijs, forma mutatur rerum; Medium, & mediocritas, temperamentũ; Instrumenta, media operis, & artis.

Orationis media, negatio, & affirmatio, in quibus adhuc aliud mediũ, tacere: illa aũt media dicũtur rõne expressionis mẽtis, & expressi; Est & orationis mediũ ꝓblema, destructio ꝓpositionis; cõiũctio uerbalis, vt, vel, ve, itẽ dictiões, ĩter, ĩtra. Ex qb. patebit, si cõiũgãtur, q̃d sit mediũ rei, & orõnis simul.

Axiomata.

1 Media, diuersorum comparatione, & exuperare, & deficere possunt, sicut & æquale.

2 Quæ magis à medio absunt, magis opposita existimantur.

3 Medium in omnibus tenere, optimum.

Synopsis eorum, quæ medium quodammodo continent.

Aequum, æquale. Affirmatio.

Cõniunctio.
Comprehensio.
Constructio, medium collectionis.
Destructio, medium dissolutionis.
Indifferens.
Instrumentum.
Iudex.
Magistratus.
Mediocritas.
Mensura.
Negatio, medium solutionis.
Participatio.
Pecunia, medium commerciorum.
Priuatio.
Proxeneta.
Tacere.
Virtus omnis, medium inter exuperantiam, & defectum, in quibus uitia.

De fine. *Cap. VII.*

VEtus adagium est, non statim cum initio finem sperandum, ideo de medio antea dictum.

Generaliter, tot modis finis dicitur, quot principium, & medium, post quæ finis.

In summa, Finis, vel est priuationis, vel termini, vel cõsummationis, vel consumptionis, vel corruptionis, uel intentionis, vel extremi. Priuationis autem est, vel naturalis, vt mors, corruptio, vel moralis, uel artificialis, cum artifex formã priorẽ tollit, vt dum fusione statuæ figurã elidit. Termini finis, exẽplũ habent limitem; Consummationis finis, in perfectione determinata est operis. Finis consumptionis, dum aliquid deficit, sic dicimus, finem cibi, candelæ, materię, formæ, & dum quippiam desinit esse, operari, pati, dicere, credere, opinari, vel aliud facere. Finem corruptionis norunt omnes. Intentionis autem finis est id, ad quod quippiam dirigitur, siue sit mẽs, siue actio, dicitur & scopus, & id, cuius gratia aliquid fit, sic finis medicinæ, sanitas, finis iuris, iustitia.

Finis extremi est, vel substantię, vel accidentis, vel temporis, vel loci, vel quantitatis, vel qualitatis.

Axiomata.

1 Omne quod nascitur, & finem habere necesse est.

2 Non omnes fines perfecti, sed ad aliud quiddam, & propter quod vnumquodque tale, & illud maius.

Ignorata

3 Ignorata finali causa, ignorantur & ea, quæ ad eum finem pertinent, & eius gratia sunt.

4 Omnia, in natura, alicuius finis gratia, nec temere sunt.

5 Nullus in rebus creatis processus ad infinitum, quia creata determinata sunt.

Synopsis eorum, quæ finem quodammodo continent.

Acceptilatio.	Propositum.
Consummatio.	Quies.
Consumptio.	Scopus.
Corruptio.	Nouatio.
Effectus.	Obiectum.
Euentus.	Perfectio.
Exitus.	Portus.
Extremum.	Postremum.
Iuramentum.	Priuatio.
Intentio.	Putrefactio.
Implementum.	Status.
Limes.	Sententia iudicialis.
Mors.	Solutio.

De maiori, minori, & æquali. Cap. VIII.

Maiora alijs excedunt; Minora, ab alijs deficiunt, quæ sine excessu, & defectu, similia, æqualiaq. dicuntur.

Cęterum maioritas, licèt vti verbo artis, & minoritas, atq; ęqualitas inter substantiam, & accidens esse potest, ordinis, dignitatis, præstantiæ, numeri, qualitatum, ętatis, corporis, spiritus. Ordinis, vt maiores in stemmate antiquiores, & senatores maiores, minorumve gentium. Dignitatis, ut imperiũ, maius magistratu. Pręstantiæ, vt in ęstimatione negotiorum, & eorum consequentia. Numeri maioris, vel minoris, paris, vel ęqualis. Qualitatis, vt sanior, melior pars, &c. Aetatis, vt senis, & iuuenis. Corporis, uel molis, vel quæ eorum sunt, vt procerus, pigmeus, &c. Spiritus, & quæ eius sunt.

Axiomata.

In eo quod plus est, & quod minus est, continetur.

Synopsis eorũ, q̃ maius, & min⁹. & æquale referre uidẽtur, colligi potest ex principio magnitudinis in transcendẽtibus.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS LIBER QVARTVS.

Vbi de transcendentibus.

De Bonitate, *Cap. I.*

Onitas, quasi ens boni.

Itaque bonitas est ens, fons, causaq. & origo boni totius, & essentiæ, & actuũ, qui priuatione nõ superãtur in eodem subiecto, & tpe.

Omnia quæ sunt, vel bona, vel mala, uel diaphora sunt; Adiaphora bona, vel mala esse possunt, vti voluntas, otium, voluptas, & similia.

Diuisio bonorum.

Bonorũ, alia sunt bona finis, alia propter finem: & ideo rursum bona, quædam secundum quid, alia simpliciter; Secũdũ quid, vel potentia naturæ, quę adesse consueuit, vt pueris, & furiosis inest potentia, bonum rationis, vel secundum alterius, non p̄sentis cõsiderationé. Simpliciter bona dicũtur, quatenꝰ res tales sũt actu, potẽtia ĩ actũ deducta, siue sint morũ, siue actionũ, siue accidẽtiũ. Tertiò, bonorũ alia necessaria, alia nõ necessaria. Necessaria, veluti vita, pudicitia, libertas, liberi, cõiuges, cognati, parẽtes, ꝑ se eligibilia, vt virtutes, & similia, Nõ necessaria, q̃ aut ꝑ se expetẽda, vt munera, honores, vel rõne alteriꝰ optãda, q̃a aliqđ adferãt cõmodũ, qualis est mercatura, rõne lucri: victoria, rõne pacis: & vt alia nobis q̃ramꝰ, opes.

Quarta bonorum diuisio, in eorum electione obseruanda, vt aliud bonum sit perfectè absolutum, aliud bonum secundum quid, aliud imperfectum. Bonum perfectè absolutum,

Deus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Deus solus, summum bonum; Bona perfecta secundum quid, sunt, aut ratione conuenientis naturę propriæ, certæ speciei, vel generis, vel determinationis, aut relatione ad aliud magis perfectum. Imperfectum bonum est, quod aliud desiderat.

Ista, & alia bona, rursum diducuntur in bona animi, corporis, externorum, siue fortunæ.

Colligi, & aliæ bonorum possunt distinctiones à substantiis, & accidentibus.

Gradus autem bonorum, tres. Primus, & supremus supra Ideas, in Deo, ens, genus ad omnes Ideas, Deus ipse omnium creator. Secundus, inter Ideas, in his, quæ perfectiones rerũ significãt, sicuti dicemus Ideam iusti, iustum: honesti, honestũ: imparticipabile quippe est bonum, nisi sit in essentia. Tertius gradus, in bono à nobis participabili sub essentia, sic bona omnis essentia secundum naturam, quia omnia esse appetunt.

Contrarium Bonitati, Malum.

Synopsis, eorum, quę bonitatem referunt.	*His repugnant.*
Acceptabile.	Repudiandum.
Accommodum.	Incõmodũ, male conueniens.
Actio.	Otium.
Aequum, iustum.	Iniquum.
Benemeritum.	Malemeritum.
Beatitudo.	Infęlicitas.
Benignum, & omne compositum ex bene, vt benedictio, &c.	Ferum, malignũ, immite. Omne compositum ex male, vt maleficium, maledictio.
Communicatio, vt liberalitas.	Restrictio, auarum, tenax.
Commodum.	Incommodum, damnum, damnosum.
Commodatum.	
Concessum precariò.	
Congruum.	Incongruum, dispar.
Conueniens.	Inconueniens.
Constructio.	Destructio.
Dans fructum.	Sterile.
Debitum.	Indebitum.

Desi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Deſiderabile.	Fugiendum.
Dei dona, & facta.	Opera contra Dei mandata.
Dignum: dignitas, vt honor, magiſtratus.	Indignum.
Diffuſio.	
Donatio.	Parcitas nimia.
Eſſe, eſſentia.	Non eſſe.
Fœlicitas.	Infœlicitas.
Synopſis, eorum, quę bonitatem referunt.	*His repugnant.*
Gratum.	Ingratum.
Honeſtum, honeſtas, decus.	Inhoneſtũ, turpe, dędecus.
Mortis, & eorum quæ mortem ſequuntur, cogitatio.	Obliuio inconſiderata eorũ quæ mortis ſunt.
Nobilitas, Nobile, clarum.	Ignobile, ruſticitas, rude, inciuile.
Pax.	Diſſidium, diſſenſio.
Perfectio.	Imperfectio, imperfectum, mancum.
Pulchrum.	Turpe, & deforme.
Ratio, Rationabile.	Irrationale, Temerarium.
Sanctum.	Pollutum.
Tranquillum.	Inquietum, turbidum.
Verum.	Mendacium, falſum.
Vtile, lucrum.	Iactura rerum, ſine vtilitate.

Bonitatis Axiomata.

1 Vna eſt Bonitas natura, & eſſentia, eaque increata, Deus, Reliqua, bona ſunt participatione, aut per creationem.

2 Tot ſunt ſpecies mali, quot & boni, & contra, & quæ de vno affirmatiuè, eadẽ de cõtrario negatiuè dicta cẽſẽtur, & cõtra.

3 Bonitati ineſt bonum eſſe, & bonum facere poſſe: conſideratur & in eadem bonitate id, quod bonum fieri poteſt.

4 Bonum, mali eſt remedium; malum, velut morbus.

5 Bonum, dilatandum; malum, contrahendum.

6 Bonũ & ſtudioſum fieri poteſt animal, natura, moribus vel conſuetudine, ratione, & doctrina; natura, cum naſcitur: moribus cum imitatur; ratione, cum docetur, & ratiocinatur.

Axio-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Axiomata, circa electionem boni.

1 Bonum, melius, eligibilius. In malis duobus, vtrumque si fieri possit, uitandum, saltem peius, potius est fugiendum.

2 Melius dicitur, collatione alterius boni minoris, idest, quã do id qđ melius dicitur, id quod minus est, continet, & aliud quippiam præterea: Malũ maius, quod magis & plus adimit ab eo, quod bonum est, vel quod bono magis officit.

3 In bono finis, vix erratur, facile tamen decipimur in bonis ad finem tendentibus.

4 Præstantiora bona finis, bonis tendentibus ad finem.

5 In unaquaque arte licita, bonum inuenitur secundum artem, & melius.

6 Quanto finis præstantior, tanto melior.

7 In homine, bona meliora animi, quàm corporis.

8 Bonum perfectum, melius imperfecto.

9 Necessaria bona, in necessariis præponenda.

10 Et plura, paucioribus.

De magnitudine. *Cap. 11.*

Magnitudo, est extentio uel intentio cuiusque rei, ex qua magna dicitur.

Magnitudinũ, alia increata, alia creata, alia in potẽtia, alia ĩ actu, alia perfecta, alia imperfecta. Increata est illa, quæ immẽsa, in deficiẽs, ĩfinita, superessentialis Dei s. & Deus ipse. Creata, vel spiritalis, vel corporalis est: Spiritalis, est q̃ intensionẽ, nõ extensionẽ, ꝑpriè hẽt: vt angeli, & aĩæ magnitudo: Corporalis, quæ molẽ hẽt. In potentia illa est, quæ dicitur in fieri, In actu, in eo qđ est. Imperfecta aũt dicetur, ratione alterius corporis magis absoluti: Sic linea, minor superficie: illa.n. vnam, hæc autẽ duas habet dimensiones. Perfecta, dicetur corporum magnitudo, vt corporis, quæ tribus constat dimensionibus lõgitudine, latitudine, ꝓfunditate. Itẽ ꝑfecta erit, rõne destinationis, seu determinationis factæ, aut rõne distributæ naturæ.

Dicetur & in homine magnitudo esse triplex, corporis, animæ, externorum. Est in corpore magnitudo, proceritas, crassitudo, &c. In anima, magnanimitas, audacia, &c. Inter externa, opes, dominatio imperium, &c.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Synopsis eorum, quæ magnitudinem referunt.	*His repugnant.*
Abundantia.	Penuria.
Amplitudo.	Angustia.
Adiunctio.	Diminutio.
Auctio.	Detractio.
Capacitas, cōprehēsio, cōtinēs.	Incapacitas.
Communio.	Partitio.
Copia.	Inopia.
Dignitas omnis, & maiestas.	Status priuatus.
Diuitiæ.	Paupertas.
Excellentia, excellens.	Vilitas.
Egregium.	Infimum.
Extensio.	Restrictio.
Essentia omnis.	Nihil.
Exuperantia.	Defectus.
Fœcunditas.	Infœcunditas.
Fertilitas.	Sterilitas.
Immensum. Infinitum.	Mēsurabile & apprehēsibile.
Infinitum.	Finitum.
Inflatio, Tumor.	Depressio.
Insigne.	Obscurum.
Intentio.	Remissio.
Liberalitas.	Auaritia.
Multitudo.	Pauci.
Sublime.	Infimum.
Sufficientia.	Insufficientia.
Vehementia.	Remissio.

Axiomata Magnitudinis.

1 Intensum, magnum, perfectius suo extenso: intensio in spiritualibus, extensio de incorporalibus dicitur.

2 Magnum & paruum, contraria non sunt, sed dissimilia: Referunt enim ad aliquid.

3 Id quod magnum est, quatenus paruo opponitur, cōstituit tādiu quandiu oppositio durat simul, quodāmodo cōtrarium.

4 Nulla essentia Magnitudinis spiritualis, quæ intensionem solam, non extensionem recipit, verè in partes diuidi potest.

remitti

remitti tamen poteſt. Diuiduum quippe, interitui obnoxium eſt, a quo ſpiritualis ſubſtantia aliena eſt.

Caroli Bouilli Magnitudinis regulæ.

1 Omnis magnitudo, in eo quod eſt actu, finita, continua eſt: & infinita diuiſione, partibus.

2 Non contingit aliquando, magnitudinem totam, ac omnino eſſe diuiſam.

3 Magnitudinis partes, ſunt potentię finitæ: actu uerò, infinitę ſemper.

4 Impoſſibile eſt, omnes magnitudinis partes aſſignari.

5 Magnitudo tota homogenea eſt, cuius quęlibet pars eſt magnitudo. Conſtat enim ex ſimilaribus partibus, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, ut lineis pluribus.

6 Diuiſa vtcũq; magnitudine, ĩpoſſibile eſt terminos reliqui.

7 Impoſſibile eſt, ex ſuis terminis magnitudinem conſtare.

8 Ex punctis, nulla magnitudo creſcit.

9 Magnitudines omnes, ad tres reducuntur ſpecies, linearum, ſuperficierum, & corporum. Sola tertia perfecta eſt, tres terminos & interualla poſſidens, duę reliquę, imperfectę.

De Duratione vel Perſeuerantia. Cap. III.

DVratio, eſt colligatio temporis.

Duratio itaque, ideſt, ratione cuius quid eſt, etiã nunc & vt, cum arte loquar, quod exiſtentiam demonſtrat, exhibetque vel pręteritum, vel pręſens, vel futurum vel vtrumque. Et in ſumma, quod perſeuerat, in eo quod eſt, durare dicitur, Sic durum in corporibus, quod tactui non cedit.

Duratio, alia extra omne tempus, alia in tempore, alia ex vtroque mixta. Extra tempus omne eſt ſempiternum, vnde (liceat declinare nomen, demonſtrationis gratia) ſempiternitas, quę ſolius Dei, ſine initio & ſine exiſtens. Duratio Temporanea, eſt generabilium, & corruptibilium, quę ſemper eſſe nequit, ſed ad certum vſque tempus. Mixta duratio, ęterna, & ęternitas dicta, quæ habuit quidem principium, ſed habitura nequaquam eſt finem, & quę in tempore exiſtés, ſine tempore futura, & victura eſt: Qualis duratio Angelis bonis, & ma-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

malis, & animæ, imo ipsi humano erit corpori, post resurrectionem, & anastasin generalem, & vltimam.

Synopsis eorum, quæ durationem referunt.	*His repugnant.*
Aeternitas.	Quæ hæc negant.
Aeuiternum.	
Aetas omnis.	Mors.
Antiquum.	Recens, nouum.
Constantia.	Inconstantia.
Contractuū, pactorum, iuramenti vis.	Rescissio contractuum.
Confidentia.	Diffidentia.
Consistentia.	Mobilitas.
Continentia.	Incontinentia.
Durities.	Mollities.
Existentia.	Priuatio, corruptio aliquādo.
Firmitudo. vel firmum.	Infirmitas, debilitas.
Fidelitas, fides.	Infidelitas.
Immobile, pro temporis, & negotij definitione.	Mobile.
Insolubile. Immortale.	Dissolubile. Mortale.
Nobilitas.	Ignobile, nuperrima agnitio.
Nunc.	Præteritum, aliquando.
Patientia.	Impatientia.
Perpetuum.	Transitorium.
Permanens.	Fluxum.
Perseuerans.	Mutatio.
Præsens.	Aliquando.
Spes.	Desperatio.
Stabilitas.	Instabilitas.
Sanitas.	Morbus.
Temporis indicia, qualia, sæculū, annus, mēsis, hebdomada, dies, hora, sextantes: Nam hæc se mutuo continent, & succedunt sibi.	Quod non habet tempus durans, vt momentum, athomus.
Vita.	Mors.

Axio-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Axiomata.

1. Oĩs duratio diutius ꝑseuerãs, cęteris partibus ꝑfectior.
2. In omni duratione cõsiderari possunt quatuor ante, nũc postea, semper, quę nunquã tamen simul in aliquo sunt semper, & nunc, tantum in Deo. Ante & nunc, in existentibus, & deficientibus, Ante, & nunc, & postea, in anima, & spiritu, & si qua sit materia incorruptibilis. Hæc enim cum creata sint, semper non fuerunt, & tamen habitura finem non sunt.
3. Vnaquæque res tanto diuturnior, quanto eius causa efficiens efficacior est.

De Potentia. *Cap. IIII.*

POtentia, est ens, siue principium, & virtus, aut transmutationis in altero, aut prout alterum est.

Potentia aut infinita, aut finita est. Infinita, sine principio, sine medio & fine: Hæc in Deo solo est, imo Deus ipse ista potentia: Quando nihil in Deo sit, quod nõ sit Deus, ex quo aliæ potentiæ omnes, vel permissiuè, vel effectiuè oriuntur.

Finita potentia duplex, actiua, & passiua, utraque, vel naturalis, vel extra naturam. Naturalis rursum, vel ea rerum ipsarũ natura est, vel ex alicuius legis, aut consuetudinis constitutione. Ex rerũ ipsarum natura potestas, subdiuiditur in rationalẽ, & irrationalẽ. Rationalis, quæ in anima, & in angelica dicitur esse natura: Irrationalis, & corporis, & externorum esse potest, interdũ latens, occultaue nobis, aliquando apparens.

Potestas ex legis, vel consuetudinis constitutione procedẽs est, veluti ea, quæ dignitatis, magistratus, principatus est. Eaq; vel legitima, à Deo, vel alia optima lege definita, vel illicita, & vsurpata, Deo permittente, qualis Tyrannorum authoritas, Dæmonum obsessio, impiorum gubernatio.

Extra naturam potestas dicitur, vel quæ contra naturam, vel quæ præter ordinem naturæ, vel extra id, quod natura licet. Contra naturam, veluti quando grauia, quæ natura deorsum, vt ad centrum proprium tendunt, sursum potestate alia, impelluntur. Tales sunt operationes aliquando miraculorum verorum, prodigia, & his similia. Præter ordinem naturæ potestas, casus est. Extra id, quod natura licet, vis, abusus, &c.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Latius, & significantius, Potestas omnis oritur, vel ex his, quę sunt extra nos, vel quę sunt in nobis, vel ex mixtis ex illis. Quę sunt extra nos, habere causam dicuntur, a Deo, a necessitate, a fato, a natura, a fortuna, a casu, ab homine. A Deo, est substantia rerum & prouidentia earum. A necessitate, illa, quę fere semper eodem modo contingunt. A fato, quę ex destinationę Dei, quę & necessitati subiacent pro Dei nutu. A natura, generatio, auctio, vel incrementum, corruptio: vnde Plantę, animalia, metalla, & similia ex causa determinata. A fortuna sunt, quę rara sunt, & insperata, seu non expectata agenti secundum propositum, cum aliud quàm inquiratur, inquirenti euenit, & pręter id, quod euenire natũ est, vel solet ex eo, quod agitur, vt si quis effodiens sepulchrũ, thesaurum inueniat. A casu procedunt quę & inanimatis contingere possunt, neque ex determinatis, sed pręter propositũ, adueniunt. Ab homine, vis, & violentia: quæ vel impulsiua, vel expulsiua, vel turbans, uel inquietans, vel metus maior, scilicet mortis, infamię, morborũ, turpitudinis, & similium, dicitur. Potestas, quę pendet ex his, quę in nobis sunt, est in voluntate, ex qua principia nostrorum operum, in quibus locum habet consultatio, & electio, potissimum in adiaphoris, & contingentibus, vt & velle, & agere, & desiderare, num velimus artes addiscere, & his similia.

Potestas ex mixtione eorum, quę pendent ex nobis, & aliũde, habet actiones, quę quidem ex nostra fiunt voluntate, sed quę vi impediuntur extrinseca. Potestas, & alia, mixta ex his quę ex nobis non sunt, sed tamen habent occasiones ex his, quę ex nobis, vel in nobis, quales sunt retributiones actionum nostrarum bonarum, vel malarum, in hoc vel alio sęculo, Talis etiam corruptio, morsq; nobis contingens ex scelere à primo parente commisso.

Synopsis eorum quæ potentiam referunt.	*Repugnant his.*
Agere.	Succumbere.
Authoritas.	Sine authoritate.
Dignitas.	Priuatum.
Diuitię.	Paupertas.

Do-

Dominatio.	Obedire.
Facultas.	Prohibitio efficax, vel impedimentum.
Fortitudo.	Debilitas, timor.
Idoneum.	Non idoneum.
Iuriſdictio.	Sine iuriſdictione.
Libertas.	Seruitus.
Magiſtratus.	Sine magiſtratu.
Præcipere.	Obtemperare.
Principatus.	Famulatus, ſubiectio.
Patrem eſſe.	Filius.
Poteſtas.	Impotentia.
Robur.	Infirmitas.
Vis, omnis virtus.	
Violentia, & ea omnia per q̃ vis infertur, vt arma, lapides, coactio &c.	Reſiſtentia.

Axiomata potentiæ.

1 Omne ſempiternum abſtractum, & neceſſarium, eſt actus, nec eſt in potentia paſſiua.

2 Poteſtatum, aliæ conſiderantur, veluti efficientes in effectu, ſicuti intellectus in intelligibili: alia eſt in fieri, per quam aliquid fieri poſſit realiter.

3 Potentia quæ actum ſuum bonum aſſequitur, perfectior & melior, quam cùm in fieri erat.

4 In malis, actus malus, ideo & peior eius potentia.

5 Omnis poteſtas à Deo eſt, vel effectiuè, vel permiſſiuè.

6 Potentiæ ſignum eſt, tendere vel progredi ad eſſe: impotentiæ autem, ad non eſſe.

7 Nulla eſt in natura potentia paſſiua, cui non reſpondeat, vel adſit alia poteſtas actiua.

8 In poteſtate noſtra legitima ea eſſe non cenſentur, quibus boni mores, lex, aut conſtitutio iuſta, vel ius, vel æquitas firma, & recepta repugnant.

9 Nihil poteſt eſſe ſimul in potentia formali, & in actu formali, reſpectu eiuſdem: veluti nihil eſt eodẽ tempore, & eodem modo, actu, & poteſtate calidum: Poteſt tñ aliquid eſſe,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

in actu,(ut dicunt)uirtuali,& in potentia formali simul.
10 Vnumquodque intelligitur, in quantum est actu, non inquantum est in potentia; Quia intelligere, est actus, idcirco, & id quod intelligitur, debet esse in actu; Quod etiam ad ueri,& falsi intellectum referendum est.
11 Potentia naturalis, aptitudo, & impotentia, qualitatis sunt species.
12 Quæ impossibilia sunt factu, in eo ipso non admittunt obligationis, uel iuris uinculum.

De Cognitione. Cap. V.

COgnitio, est rei latentis, uel ignoratæ manifestatio, uel declaratio. Cognoscimus, coniectura, definitione, consecutione, & aliis modis, de quibus in primo libro.

Cognitio, alia creata, alia increata. Increata in Deo solo est, hęcque sola perfecta, ab uno rei extremo, usque ad aliud, ex integro permeans.

Creata, uel acquisita, uel connata est. Acquiritur aũt, uel ꝓpria inquisitione, & ꝓprio labore, uel aliorũ opę. Cõnata illa est, q̃ ex Dei cõstitutione cuiq; animaliũ naturę, indita est, ut ea utatur, quando organa ad eam erunt exerendam idonea.

Creata autem omnis, in intellectualem, rationalem, æstimatiuam, sensualem, & instinctum diuidetur. Intellectualis, est, quę formatur unico actu, ueluti unico intuitu manifestans; qualis inuenitur in angelis, & hominibus: Dicemus eius generis, scientiam infusam, quando plurium cognitio simul, & semel à Deo, notionis fit in mentem infusio; non secus ac in arte typographica, plures orationes, & sententię simul, & semel, una pręli depressione, papyro excipiuntur; eo modo Prophetia, & similia cognoscuntur.

Rationalis cognitio, uel opinio, uel scientia dicitur. Oĩs autẽ scientia, uel speculatiua, uel practica est. Speculatiua sciẽtia, uel realis, uel rõnalis. Realis speculatiua triplex, metaphysica, physica, mathematica: prior, de reb⁹ suꝑnaturalib⁹, secũda, đ naturalib⁹ agit, tertia, đ quatuor demõstratiuis, đ astrologia, uel astronomia, đ musica, de geometria, đ arithmetica.

Rationales speculatiuę scientiæ, grammatica, dialectica,
rhe-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

thetorica,poetica,historia: Addere licet iuris scientiam,& eius species nouem nempe,ius diuinum , naturale , gentium , pontificium,ciuile,ius cõsuetudinis, honestatis, necessitatis, & aliud,quod ius positiuum.

Practica scientia,uel actiua, uel factiua est . Inter actiuas, erit.Politica,quæ ad tractandas res ciuitatis pertinet,Ethica, quę ad mores: œconomica,quę ad domestica ptinet. Factiua practica scientia,cõtinet mechanica,ut lanificium,militiam, nauigationem,agriculturam,medicinam,uenationem,fabriles,& reliquas mechanicas artes.

Aestimatiua,est cognitio illa, quæ generatur in parte capitis eius nominis,in æstimatiua,inquam , ex distinctione reali, & collatione eorum,quæ sensibus comprehenduntur, & hęc adest quibusdam animalibus perfectioribus.

Sensualis cognitio est,quæ fit per sensus exteriores,& interiores,ex propria obiecti apprehensione .

Instinctus,est quædam species cognitionis in animalibus omnibus,& in plantis,& aliis inanimatis ; per sympathias,& antipathias manifesta.

Synopsis aliquorum , quæ cognitionem referunt.	*Repugnant his.*
Ars omnis , liberalis , uel mechanica, & arte facta.	Temere,& sine arte facta.
Certitudo.	Incertum.
Coniectura.	
Consilium.	Inconsultè factum.
Distinctio,separatio,diuisio.	Confusio.
Doctrina.	Incognitum. Ignorantia.
Experientia.	Inexperientia.
Fides.	Dubitatio.
Gradus omnes, quibus sciẽtes ornantur insignibus; Pręceptoriatus, Bacchalaureatus, prolytatus,uel licentiatura , magisterium,doctoratus.	
Industria.	Sine industria.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Intelligentia.	Ignorantia.
Iurisperitia.	
Lex.	Exleges.
Opinio.	Error.
Ordo.	Inordinatum.
Peritia.	Imperitia.
Prædestinatio.	
Prænotio.	Incognitum.
Præscientia.	Improuidentia.
Prognosticatio.	Mendacium.
Prudentia.	Imprudentia.
Ratio.	Irrationale.
Regulæ præscrip tio.	Irregulatum.
Reprobatio.	
Sagacitas.	Stultitia.
Sapientia.	Insipientia.
Scientia.	Obliuio.

Axiomata cognitionis.

1 Principium scientiæ est, demere ex animo se aliquid scire, opinionem.

2 Naturalia, non possunt exponi ab homine, expositione pfecta: Neque potest studio cõsequi homo, vt sciatur, inquiũt periti, pars principiorum suorum.

3 Naturalia, sunt rationibus inuestiganda; moralia, vsu cõparanda; diuina vero, per oracula sacra intelligenda.

4 Melioris conditionis non debent esse stulti, peritis.

5 Cuilibet naturæ intellectuali proprium est, vt intelligat se cundum modum suæ substantiæ.

6 Scienti, intelligenti, & volenti, non fit iniuria.

7 Iurisconsulti, in his, quæ scientiam exigunt, paria existimant scire, & nescire, si vtiq; scire quis debuisset & potuisset.

Subnectere & placet, Pauli Ricij, centum conclusiones scientiæ.

Conclusiones, quibus resolutiuè modum sciendi assequimur.

Prima classis.

1 Omnes, natura scire desiderant.

2 Qui natura scire desiderat, idipsum sine externo adminiculo

culo aſſequi poteſt.
3 At quamquam id aſſequi natura poſſit, pluribus tamen, præſertim orbatis oculis, ars ipſa auxiliatur.
4 Ars, moduſque ſciendi (non enim ſcientia) eſt ea facultas, quam logicam dicimus.
5 Logica, quæ modum tribuit ſciendi, nihil aliud, quàm conceptus rationis moderari proponit.
6 Moderantur conceptus, ſi concipiendis rebus ab extra, conformes illis ſtatuuntur.
7 Conformes fiunt conceptus, ſi eo pacto rem concipimus, quo res ipſa eſt.
8 Eſt autem res queque concipienda, per eſſe ſuæ cauſæ.
9 Per eſſentiæ cauſæ itaque conceptionem, rem ipſam concipiamus, oportet.
10 Quñ ꝑ cauſam cognoſcimus, demõſtrationẽ appellamus.
11 Demonſtratio, ex ignotioribus ad notiora perducit.
12 Notiora ſunt, vel naturę, & nobis, vel naturæ, & non nobis, vel nobis, & non naturæ.
13 Quod naturæ notius eſt & non nobis, nullam demonſtrationem ſtatuit.
14 Quod nobis & naturæ demonſtrationem facit, quæ tamen vera demonſtratio non eſt.
15 Quod autem naturæ & nobis, id in duplicem conſiderationem cadit: Nam, aut idem eſt notius nobis & naturæ, non autem eodem modo, quia non ſecundum habitudinem, quã habet ad ignotius, aut ſicut idem, ſic & eodem modo.
16 Primum, demonſtrationem dat propter quid; quia ſcio rem per cauſam, hanc autem eſſe rei cauſam ignoro.
17 Secundum, demonſtrationem ſimpliciter conſtituit. Rẽ enim ſcio per cauſam, & quoniam eſt cauſa.
18 Simpliciter demonſtratio, ipſum quod ſimpliciter eſt ſcire nobis largitur, qua humani generis perfectio tota cõſiſtit.

Concluſiones, quæ pertinent ad modum ordinandi reſolutiuè doctrinam quamlibet, & ad cuiuſuis libri, quæſitiq; ſubiectum diſcernendum. Secunda claſſis.

19 1 Humanum genus perfectionem exoptat.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

20 2 Hãc aſſequitur, dũ ea poſſidet, q̃ ſua natura exoptat.
21 3 Poſſidet hęc, dum à ſuo principio, ea ſuſcipit actu.
22 4 Suſcipit, dum principio coniungitur.
23 5 Coniungitur, dum ei ſimile efficitur.
24 6 Simile efficitur, dum ſciendi actum exercet.
25 7 Eundem exercet actum, dum cauſam rerũ intuetur.
26 8 Intuetur, dum eas quęſiuerit.
27 9 Quęrit, cum dubitat.
28 10 Dubitat, dum admiratur.
29 11 Admiratur, per animę fugam à repugnante.
30 12 Repugnat, quod animę perfectioni tam primę, quã ſecundę obſtat.
31 13 Obſtat animę perfectioni, (quia ipſa una indiuiſibilis immobiliſque exiſtens, unum indiuiſibile.
32 14 ac immobile petit) multitudo, magnitudo, motus.
33 15 Ens, in ſe plura complectitur.
34 16 Plura, ratio in ſimul quęrere nequit.
35 17 Inquirit primum, quod ſe admirabile prius offert.
36 18 Se prius admirabile, magiſq. repugnans offert, ens mobile.
37 19 Mobile ens, ex pluribus, quæ ei inſunt, conſiſtit.
38 20 Secundum plura in ſimul, ſe nullum ens offert.
39 21 Se offert primum, ſecundum id quod primũ ei ineſt.
40 26 Primum ineſt, quod prioris cauſę eſt opus.
41 23 Prioris cauſæ opus eſt, quod ſe latius cõmuniuſve effundit.
42 24 Se latius diffundit, mobile ſimpliciter, quàm mobile loco, & quę deinceps.

Concluſiones, quibus ſcientia de natura compoſitiuè, progrediendo à parte in partem, iuxta executionem naturæ progredimur. Tertia claſſis.

43 1 Mobile eſt, quod fit ex aliquo aliquid, non ex quolibet, ſed ex apto nato.
44 2 Ex apto nato dumtaxat, cum rem fieri contingat: e nihilo fieri aliquid philoſophantium renuit dogma.
45 3 Quum è nihilo res fieri nequeat, mobile ex tribus re

ipſa

ipsa distinctis principiis, per se constare asserimus, priuatione, materia, forma.

46 4 Priuatio, est non ens enti admixtum: Materia, est admixtum non enti: forma est ens omnis priuationis expers.

47 5 Formę ut bono, materia adhęrere exoptat.

48 6 Hanc uero suam cupidinem materiæ, cum totum in simul explere nequeat, motus necessariò emergit.

49 7 Motus, est ꝑfectio entis in potẽtia, secũdũ huiusmodi

50 8 Ens in potentia, mouetur ad actum, ab alio.

51 9 In his, q̃ mouent, & quę mouẽtur, dãdũ est primum.

52 10 Primum mouens, nec corpus, nec uirtus in corpore est, sed infinitum, uigore mouens, ut finis, efficiensque mobile primum.

53 11 Mobile primum, est cęlũ, ex anima, (idest Deo primo mouente sine commixtione cœli, & sui) efficiente motum.

54 12 Quòd fertur in orbem, quatenus latione, namq. uniforme existit, eatenus sublunarem hanc materiam, primæ uniformiq. caducorum formæ, adaptat.

55 13 Prima sublunariũ cõmunis, substantialisq. forma; est natura corporea, quam coæternam materiæ contendimus.

56 14 Hac intercedente, per uaria cœli organa, necnõ, & ꝑ corruptibiliũ corporũ discrimina, (quæ corruptibilia, inquã, corpora) nõ primariè, imò, & minus, quã instrumenta agere (ut 2. de genera. Aristoteles posuit) ad distinctas numero, specie, & genere formas, eadem materia disponitur.

57 15 Terminant uero eam formis distinctis quidẽ genere, leges; prima, elemẽti: secũda, imꝑfecti mixti: tertia, mineraliũ: quarta, uegetaliũ: quinta animaliũ, quibus deest ratio: sexta, in quã totius naturæ intentio uergit, Humana ratio.

58 16 Hanc (rationem scilicet) materialem, potentialemve asserimus.

59 17 Hanc, etsi potentialis fuerit, nec materiam tamẽ, nec materiæ permixtam, sed substantiã abstractã, ostendimus.

60 18 Quæ quia abstracta, ideo, & semper intelligens actu.

61 19 Et quamuis suapte natura intelligat actu, humano tamẽ corpori formam tribuens, quandoque intelligit, quandoque uerò minimè.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

62 20 Intelligit, quando ei cogitatiua phantaſma porrexerit:hoc cum non porrigat,nequaquam.

63 21 At phantaſma, cum ſua natura intelligibile non ſit, virtus in nobis danda eſt agens,quæ & potentia,actu intelligibile conſtituat.

64 22 Intelligibilia actu cum fuerint, materialis facultas adeptum intellectum parit.

65 23 Adepto intellectu genito, ab eoq. phantaſmatũ appẽdicib.deletis,nobiſcũ,agẽs ĩtellectus iũgitur,quo & abſtracta cũcta ꝓſpicim⁹, adhęſionẽq; altiſſimi Dei aſſequimur.

Concluſiones, quibus Methaphyſicam ſapientiam diffinitiuè, à toto ſcilicet in partes incidendo aſſequimur.

Quarta claſſis.

66 1 Dei adhæſionem aſſequimur,ſi ipſum nouerimus.

67 2 Nouimus,ſi illinc entis,attributorumve ambitũ paſſim dependere concipimus.

68 3 Dependere concipimus,ſi entis partes,attributaq.in uicem attribuimus.

69 4 Entis quadrifaria partitio eſt: Aut.n.ortum habet in re,& in re ipſa conſiſtit:Aut oritur ab intellectu,in eodẽq. ſiſtit:Aut a re ducit originem,in intellectu tamen reponitur:aut oritur ab intellectu,& ſiſtit in re ipſa ab extra.

70 5 Quod oritur intus,ſiſtitq. ab extra,artificialium,moraliumq. cultor pertractat.

71 Quod ortũ habetĩ re extra,ſiſtitq.intus,ſunt ĩtelligibilia,ſpecieſve, q̃ actu reflexo, ꝑ adeptũ intellectũ intuẽtur.

72 7 Quod originem ducit intus, & intus reponitur, eſt ens rationis, quod logicus conſiderat.

73 8 Quod vero in re extra,& oritur & conſiſtit, alij ſcientiarũ opifices,vt tale,Metaphyſicu autem, quatenus ens, ſpeculatur.

74 9 Ens quatenus ens, eſt propria ratione aliquid, quod omnibus analogicè ineſt.

75 10 Huius,ſi eſſentiam in ſe aſpexeris vnum (veluti peculiarem eius paſſionem) ipſum ſcilicet ens, perpendes comitari.

Quod

76 11 Quod ſi ad aliud, ad id.ſ. cui primum ratio competit entis, (ad intellectum inquam) retuleris ipſum, verum ipſum ſociari dices.

77 12 Si verò ad voluntatē, quæ continuò intellectus comes eſt, idipſum conferas, bonum ei mox cōpetere, agnoſces.

78 13 Vnum igitur ens dicit indiuiſum ſecundum quod diuisū, verū, vt intellectu apprehenſum: bonum, vt volitum.

79 14 At quoniam volitum, apprehenſumq. eſſe, non ex abſoluta, ſed ex collatiua mentis ratione dependent, ideo partes, diſiunctaq. attributa, ens ipſum ſortiuntur.

80 15 Quatenus independens, ſubſtantia: quatenus dependens, accidens emergit.

81 16 Rursū, vt independens, vnū: quia dependens multū.

82 17 Hinc actus, illinc potentia.

83 18 Hinc, prius: illinc, poſterius.

84 19 Hinc, cauſa: illinc cauſatum.

85 20 Hinc vniuerſale; illinc particulare.

86 21 Hinc infinitum: illinc finitum.

87 22 Hinc neceſſarium, illinc contingens.

88 23 Quæ ſingula enti, vt modos, attributave, non vt partes competere dicimus.

89 24 Partes vero primò contrahentes, ens (non modos) ſubſtantiam, & accidens, aſſerimus.

90 25 Subſtantiæ ratio eſt, non inhęrere: Accidentis uerò, inhærere ſubiecto.

91 26 Quum accidens inhęreat, ſubſtantia verò minimè, potior pars entis ſubſtantia.

92 27 Subſtantia, alia mobilis, alia immobilis eſt.

93 28 Mobili ſubſtantiæ, materiam contrariis ſubiectam eſſe, oportet.

Subiecta materia, ens eſt, non actu, ſed potentia, in æternis quidem, ad vbi.

In generalibus, ad formam.

94 29 Quod in potentia eſt, mouente eget vniuoco, quo ducatur in actum.

95 30 Mouens vniuocum, quod ſenſu cernimus, quum perpetuò generationem, & corruptionem ſubeat, aliud perpetuò

tuò

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

tuò mouens adesse contendimus.

96 31 Quod perpetuò mouet, nulla potentia, ac materia, cō misceri contendimus.

97 32 Quod nulla potentia inficitur, actus est, sc primū, & reliqua omnia, secundò intelligens, & curans, uita in summo delectabilis, atq; pfecta, ut appetibile, & intelligibile moués, à quo in esse, & in moueri dependet, atque natura.

98 33 Cœlum à tali mouente, ueluti à causa effectus, manat: quotque eius sunt motus, tot erunt, & motores.

99 34 Motores, inquam, duplices: quorū unū cōiunctū, & animā: alterū re ipsa seiunctum, & intelligentiā, decernimus.

100 35 Et quamquam plures sint motores, hi tamen (quēad modum, & per se mota) ad inuicem ordinis unitatem obtinent, & ab uno, ueluti exercitus à duce, pendent: & ad unū refluunt uniuersa.

De appetitu, & uoluntate. Cap. VI.

APpetitus, est incitatio, uel impetus quidam, manās à naturali facultate: cuius vi, uel per se, uel aliunde, res ad aliquid excitatur.

Appetitus, uel rōnalis, uel irrationalis est. Rationalis, dicitur uoluntas, q̄, uel diuina, uel angelica, uel humana. Diuina uolūtas, in se una, sed secundū nostrū intelligēdi modū, dicitur, uel uolūtas signi, uel beneplaciti apud Theologos: atq; ea uel absoluta, uel cōditionalis, uel pmissiua. Humana, & angelica interdū simpliciter uoluntas, interdū propositū dicitur.

Irrationalis appetitus est, uel naturalis, uel sensualis. Naturalis dicitur, & facultas, attractrix, retētrix, alteratrix, expultrix: itē antipathia, & sympathia. Sēsualis, uel aīalis duplex, cōcupiscibilis, & irascibilis: cōcupiscibilis, uel bonus p se, uel malns: Bonus p se, ut amor, desideriū, gaudiū: Malus, ut odiū, abominatio, tristitia. In de, & cōcupiscentia, uel sensualis, uel spiritualis: Sensualis, bona, mala, indifferens: Bona, quæ est ordinata ad finem bonum: mala, ordinata ad malum, uel inordinata absolutè concupiscentia: indifferēs erit, naturalis passio, & affectio: Sicut spiritalis concupiscentia, mala ad malū, bo-

na ad bonũ. Irascibilis, sensualis appetitus est: ueluti spes, desperatio, timor, audacia, ira, impetus, furor, &c. Operũ, quę motu uoluntario fiunt, alia libera sunt, alia affectibus corporum seruiunt. Libera sunt, quę à nobis absque impedimento fiunt, ut ire ad aliquem, alium alloqui, capere quidpiam. Affectibus corporum seruiunt, opera non perpetuò libera, sed in tempore, & cum mensura, ut egerere, & meiere.

Synopsis eorum, quæ appetitũ &c. referunt.	*His repugnant.*
Amor.	Odium.
Amicitia.	Inimicitia.
Audacia.	Timor, metus, pauor.
Beneuolentia.	Maleuolentia.
Concupiscentia.	Nihil concupiscens.
Consuetudo.	Dissuetudo.
Cupiditas.	Nihil cupiens.
Desiderium.	Nullum desiderium.
Dilectio.	Odium.
Gaudium.	Tristitia.
Interpretatio.	Dubium.
Libertas.	Seruitus.
Lex.	Sine lege, incertum.
Liberum arbitrium.	Coactio.
Licentia.	Nullus appetitus.
Permissio.	Prohibitio.
Spes.	Desperatio.
Voluntas.	Nolle.

Axiomata appetitus.

1 Appetitus, regulã, & efficaciã interpretationũ accipiũt, secundum naturã propriã rerũ, de quibus appetitus dicũtur, & ita alius appetitus animalis, hominis, bruti, plantæ, &c.

2 Quò magis uolũtas accedit ad maius bonũ, eò pſtantior.

3 In eo, quod est concupiscibile, uel desiderabile, & quod ex uoluntate concupiscibile propter se, quia bonum: uoluntas melior, perfectior, & prętantior, quàm in eo, quod desideratur propter aliud.

4 Motus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

4 Motus omnis corporis animalis, est per se uoluntarius, in homine, quia uoluntas ipsum excitare, & sedare potest, eundo, sedendo, ambulando, &c.

5 Deus, & iudices, & quilibet, qualitatem actus boni, uel mali, ex uoluntate potius, quàm ex ipso actu, iudicant.

6 Duo sunt, quæ necessariò ad perficiendum actum desiderantur, uoluntas, & potestas simul.

De Virtute. Cap. VII.

VIrtus Aristoteli, est facultas bonarum rerum consiliatrix, & conseruatrix, facultas benefica bonarum rerum, atque ideo omnium, & per omnia.

Virtus alia spiritus, alia corporis. Spiritus uirtus multiplex, superintellectualis, intellectualis, rõnalis, moralis, theologalis. Superintellectualis illa est, quæ procedit ex Dei omnimoda, & nobis incognita vi, qualis virtus miraculorum, & eorum, quæ Deus operatur supra causas per angelos bonos, uel quæ ꝑmittit malos agere, qualia magica præstigia, sortilega.

Intellectuales uirtutes sunt, sapientia, scientia, prudentia, quæ tamen propriè referuntur ad cognitionem.

Rationales uirtutes, uel partis animæ sunt, uel totius. Partis animæ, uel partis cupidæ, qualis temperantia, cõtinentia: uel partis animosæ, ut mansuetudo, fortitudo, iracundia. Totius aũt animæ sunt, iustitia, & liberalitas. Morales uirtutes sunt, iustitia, fortitudo, tẽperãtia, quæ nõ nascuntur, sed acqrũtur, & sunt, ut dicũt, ad extra, discretiuæ actuũ ĩ proximũ.

Theologales uirtutes, fides, spes, charitas, dona quoq; gratiæ diuinæ, quæ dirigunt ad Deum, & infunduntur, ut loquũtur classici sacri interpretes, ad intra, unde sunt discretiuæ uirtutis actuum, in Deum tendentium.

Corporis uirtus, aut animalis, aut uegetalis, aut elementalis, aut cœlestis. Animalis rursum, uel sensitiua, uel motiua, uel uitalis. Sẽsitiua itẽ, exterior, aut interior: Exterior, q̃ operatur per sensus exteriores circa obiectũ particulare, in loco, & tempore, scilicet, per uisum, auditum, olfactum, gustum, tactum: Interior, quæ operatur per sensum communem, & per imaginationem, phantasiam, opinionem, memoriam. Motiua ani-

animalis. aut naturalis, aut appetiua est: Naturalis unde motus respirationis perfectorum animalium, pulsus, & motus uitalis, ex corde: Appetitiua est, aut irascibilis, seu transibilis, aut concupiscibilis: Irascibilis, circa ardua, & difficilia: Concupiscibilis, circa delectabilia, & desiderata. Vitalis motiua, est, qua uita nostra sustinetur.

Vegetalis uirtus, est quæ operatur, uel consistit in generatione, auctione, & nutritione, quæ fiunt mediante uirtute, attractiua, retentiua, concoctiua, vel digestiua, & expulsiua.

Elementalis illa est uirtus, quæ ex mixtura oritur elemẽtorum, aeris, ignis, aquæ, terræ: illaque, uel ex motiua secundũ locum, uel naturalis.

Cœlestis, quæ ex influxibus cœlestium corporum, & ex eorum commixtionibus, coniunctionibus, oppositionibus, aspectibus, &c. & ex motu, & natura eorum.

Synopsis, eorum, quæ sub uirtute continentur ultra diuisiones.	*His repugnant.*
Actiuum.	Deficiens in actu.
Agere, quod agit.	Non ualens agere.
Fortitudo.	Debilitas, Imbecillitas.
Generatio.	Corruptio.
Potentia omnis.	Impotentia.
Regulatio.	Irregulare.
Robur.	Infirmum.
Virilitas.	Mollities, ætas immatura.
Vis.	Defectus animi.
Virtus.	Vitia.

Axiomata.

1 Quælibet uirtus ad suum obiectum principale, secundũ æqualitatem, proportionem, uel comparationem, accipit: cum uirtus rei secundum obiecta mensuretur.

2 Virtus minor maiori cedit, cæteris paribus.

3 Virtus corporea, ipsa corpora, absq; corporis dispositi beneficio, nec excerere, neque operari ualet, ut calor nõ exstat, nec operatur, nisi in corpore cui p̃sidet, & in igne: Frigus pariter, nec existit, nec infrigidare põt, nisi terræ, uel aquæ, uel a-

lijs

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

liis adsit eius vis prædominans: Sic uisiua uirtus minimè in suas operationes transit, si oculum dispositum, qui eius est instrumentum non habeat, ita de audiendi uirtute, indisposita, uel sublata aure, & de aliis similibus conijcere licet. Omnis denique uirtus corporea, ita se habet in corpore, sicut in cera, aut ęre imago: Siquidem, dum cera, uel ęs dissoluuntur, actutum perit imago ipsa, & sculptura.

4 Virtus unita, maior seipsa dispersa.

De ueritate. Cap. VIII.

VEritas, est cuiusque rei, sicuti est, exhibitio, uel intelligentia.

Veritas, alia increata, alia creata. Increata ueritas Deus, qui & ueritatis totius fons, & author, non secus ac sol, & lumen, lucis fontes.

Creata ueritas, uel rei, uel intellectus, uel orationis est. Rei ueritas, in essentia, moribus, & actionibus: Intellectus, & orationis, quãdo res sicuti est intelligẽtia, & sermone cõtinetur.

Synopsis eorum, quæ ueritatem referunt.

Adæquatio.
Approbatio.
Authoratio.
Confirmatio.
Essentia.
Fides.
Lex.
Prędestinatio.
Probationes omnes., ut testes, instrumenta, &c.
Quiditas.
Registrum.
Verum.

His repugnant.

Adulatio.
Ambitio.
Arrogantia.
Calumnia.
Contingens.
Futurum.
Deceptio.
Dolus.
Error.
Fabula.
Falsum.
Fallacia.
Fictio.
Hypocrisis.
Iactantia.
Ironia.
Mendacium.
Ostentatio.
Periurium.
Proditio.
Susurratio.
Simulatio.

Ad

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Ad ueritatem assequendam, sequentia necessaria.

1 Acre, & impigrum ingenium exigitur.
2 Educatio, & exercitatio à puerili ętate in bonis disciplinis, potissimum in mathematicis.
3 Aures optimis quibuscunqne eius tēporis accomodare.
4 Laboribus non parcere, circa meditationem rerum.
5 Veritatis amore; spretis ꝓpriis, & aliorū passionib. capi.
6 Methodum quandam perscrutari, qua facilius uerum à falso distinguatur, eamque in praxim deducere.
7 Impellit ad inquisitionem ueritatis, cum quis cupit magnus, & sapiens, præ cæteris haberi.
8 Iuuat maximè subtilitas animi in apprehendendo.
9 Vitare oportet in uero discutiendo, quæ solent aliò mentem deflectere, qualia arrogantia, iactantia, philautia, siue nimius sui amor, honorum, atq; bonorum immoderata libido, falsa persuasio sapientiæ, auaritia, ira, pertinacia, munera, & similia, quæ animum à sua integritate, & puritate auocant.
10 Cauenda similium confusio, & affinitas distinctionibus secernenda.
11 A facilioribus, & notioribus exordiendum.

Axiomata veritatis.

1 Veritas, propter pugnantium argumentorum difficultatem, reiicienda non est.
2 Veritas odium parit.
3 Veritas, super omnia, omniaque tandem uincit aduersa.
4 Veritas non quærit angulos.
5 Veritas in omnibus quęrenda.
6 Veritas simplicitatis amica.

De Gloria. Cap. IX.

GLoria est multorum bonorū ore cōcelebrata laudatio, quādo quis habet, uel existimatur habere, quod plures, uel omnes probi expetunt. Aut dicetur, claritas, uel splēdor uel lux, cum laude, ratione cuius, id quod antea latebat, apparet. Gloria, alia uera, alia falsa. Vera, aut perpetua, aut tēporalis, Perpetua, ī seculo futuro, & uita æterna beatis, & angelis: Temporalis in hoc seculo mutationibus obnoxio, eaque, uel essentię, uel actuum est. Falsa, & inanis gloria est, uel ratione

rei à qua ſumitur, uel ratione eius, qui gloriã dat, uel ratione eius, qui eam ſibi uſurpat. Inanis gloria ratione rei eſt, ſi ea non ſit, ſi modica, uel uilis, ſi ignominioſa, & potius uituperio digna. Inanem, & falſam dicimus ratione dantis, ueluti, ſi laudet Dæmon, mundus, impii homines. Ratione accipientis, ſi is, qui laudatur, ſit indignus, ſi hypocrita, ſi eam ſibi uſurpet immeritus, ſi eam ambit, ſi ſuis meritis, non Dei gratiæ, quæ concedit laudabilia agere, adſcribat, ſi ea ſuperbiat.

Synopſis eorum, quæ gloriam ueram, uel inanem referunt.	*His repugnant.*
Ambitio.	Infœlicitas.
Arrogantia.	Obſcuritas.
Beatitudo.	Dedecus.
Celebritas.	Priuatio uitæ.
Decus.	Infamia.
Dignitas.	Memoriæ damnatio.
Fama.	Obliuio.
Feſta.	Damnatio.
Fœlicitas.	Triſtitia.
Gaudium.	Inhonoratio.
Honor.	Iniuria.
Iactantia.	Calumnia.
Laus.	Contemptus.
Maieſtas.	Vituperium.
Nobilitas.	Tenebræ.
Ornamentum.	Populare.
Pulchritudo omnis.	Ignobile.
Remuneratio.	Inornatum.
Splendor.	Deforme.
Superbia.	Exilium.
Triumphus.	Pœna.

Axiomata. Gloriæ;

1 Sequitur ut umbra corpus, ſemper uirtutem gloria.
2 Gloria, æmulationem Reipublicę ſaluberrimam parit.
3 Gloriam conſequi, omnium finis.
4 Gloriã, quies operum eſt, & condimentum ſuauiſſimum laborum.

SYN-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS, LIBER QVINTVS.

In quo de accidentibus agetur.

De Accidentium ſummaria diſtinctione. Cap. I.

Obis, priuſquam ſubſtantię cognitæ ſint, ſeſe offerunt accidentia ſigillatim conſideranda, à quibus ad ſubſtantias præparatur tractatio. Igitur generaliter conſideratis tranſcendentibus, optima methodo, ad ſingulares rerum apparentes peruenimus notas accidentales, & antequam ad earum fundamentum, & baſim deſcendamus, ad ſubſtantiam ſcilicet. Vna ſubſtantia, accidentia nouem, quę à pluralitate ad unum tanquam ad ſubiectum reducuntur. Omnia autem hęc denario concluduntur numero, decemque nominibus, & eſſentiis, ad quas omnia reijcuntur, unde & decem dicuntur prædicamenta, quorum naturam duobus uerſibus Murmellii, exprimimus.

Versus continentes naturam prædicamentorum.	*Nomina decem prædicamentorum, quorum primum substantia, alia 9. accidentia.*
Arbor.	Substantia.
Sex.	Quantitas.
Seruos.	Relatio, uel ad aliquid.
Frigore.	Qualitas.
Refrigerat.	Actio.
Vstos.	Passio.
Ruri.	Vbi.
Cras.	Quando.
Stabo.	Situs.
Nec tunicatus ero.	Habitus.

Sunt tamen quædam, extra prędicamenta, quæ ad aliquod accidentium reduci nequeunt. Duobus etiam uersibus expressa ad memoriam iuuandam.

Versus exceptorum à numero Prædicamentorum.

Conceptum, Id est uox composita ex pluribus (ut homo iustus) nisi complexum, unum significet, ut corpus animarũ.

Consignificans, Syncategorema, id est, nihil per se significans, & nisi cum alio. ut omnis, nullus. Quamobrẽ, & ex octo partibus orationis, quatuor, categorijs continentur tantum, nomen, participium, uerbum, aduerbium.

Fictum, Veluti Syrenes, Centauri.

Polysemum, Id est quod multa significat, nisi fiat distinctio.

Vox logicæ, Huiusmodi sunt termini dicti secundæ intentionis, quos dialectici aliarum rerum gratia usurpant, ut nomen, uerbum, oratio, propositio.

Deus, Id omnia nomina infinita actu, ut Deus, creator, extra prædicamenta sunt: eò quòd prædicamenta omnia finita actu sunt.

Excedens, Id est, id omne quod transcendens dicitur, ut unum, ens, aliquid: nobis, bonitas, magnitudo, duratio, &c.

Priuatio, Hoc est, quæ priuationem significant, ut cæcitas, surditas, tenebræ, &c.

Parsque,

Parsque, Ideſt,uox partis principijue materialis ſignifica tiua,vt forma,materia,&c.

Prædicamenta conſiderantur interdum in abſtracto, interdum in concerto,in abſtracto propriè,veluti ſubſtantia,quãtitas,qualitas,&c.

In concreto,vt ſubſtantiatum quantum,quale.

De quantitate. *Cap. II.*

QVia rudior & facilior rerum cognitio eſt illa, quæ per diſtinctionem numeralem fit, vt corpus hoc ab illo, nemo differre neſcit,vel ex eo, quod hoc & illud, duo ſint.in quo,quantitatis eſt obſeruatio.Idcirco prius, vt à facilioribus,argumenta ducimus poſt ſuperiora,à quantitate.

Quantitas omnis,uel non prædicamentalis,uel prædicamẽtalis eſt.Non prædicamentalis eſt,diſtinctiua graduum perfectionis,uirtutis,& ſubſtantiæ,ſecundum plus,& minus,atque hæc propriè dicitur magnitudo, quam enumerauimus inter genera metaphyſica,uel trãſcendentia, ueluti dum dicimus, magnum architectum,magnam, & paruam ſubſtantiam, & maximam vim.

Prædicamentalis,eſt ens accidentale dimenſionem faciens ſubſtantiæ,per quod quantus,& quotus in ordine, quis dicitur.Atque hęc quantitas,uel per ſe,uel per accidens eſt. Per ſe,ea,quæ propriè, & eſſentialiter ſine reſpectu ad alterum. Quæ ſubdiuiditur in continuam,& diſcretam.

Continua quantitas eſt ea,cuius partes copulantur in termino aliquo communi,aliter cõiuncta,& cohærens dicta,qualis eſt in linea,ſuperficie,corpore,loco,tempore. Linea eſt lõgitudo ſola,ex fluxu puncti continuata, & terminus eius cõmunis,punctum.Superficies,eſt longitudo cum latitudine ſolum:communis eius terminus,linea. Corpus,eſt latitudo cũ profunditate,communis eius terminus,ſuperficies.Locus ſuperficies eſt,in qua aliquid,communis terminus,linea. Tempus eſt Solis,& orbium cõuolutio,communis eius terminus, curſus,conſequentia,& continuum.

Diſcreta quantitas eſt,cuius partes non copulantur ad unũ

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

terminum communem. Atque hæc erit, uel numerorum, uel mensurarum, uel orationis. Numerorum quantitas, ut unum (quod numeri principium, non numerus) duo, tres, &c. Numerus autem est multitudo aggregata ex unitatibus. Quantitas mensurarum, uel est temporis, uel liquidorum, uel aridorum, uel ponderum, uel interualli. Temporis mensuram, & quantitatem discretam referunt, Atomus. 6. 5. 4. 3. 2. minuta, gradus, hora, dies, hebdomada, mensis, annus, olympias, lustrum, seculum, æuum, &c. Liquidorum mensura, Cyathus, coclear, culeus, metreta, &c. Aridorum, medimnus, chœnix, modius, saccus, &c. Ponderum quantitatem exprimunt, scrupulus, uncia, denarius, libra, talentum, &c. Interuallorum mensuræ, digitus, palmus, pes, passus uterque, pertica, funiculus, crassum, latum, altum, profundum, &c.

Orationis discreta quantitas, est distinctio, & mensura, distincti soni, separatarumq; syllabarum, & idcirco, hæc discretio in duas scinditur partes, ut sit, uel syllabarũ, vel totius orationis. Syllabarum quantitas triplex, Longa, Breuis, Anceps. Totius orationis quantitas, quando propositio dicitur, uel uniuersalis, uel particularis, uel indefinita, uel singularis, de quibus, & in superioribus egimus.

Per accidens quantitas est, quæ habet quidem quantum, sed non propriè, nec ex se, nec essentialiter tale quantum dicitur, & nisi respectu subiecti, ueluti albedo, magna, uel parua, habita ratione subiecti, quod magnę, uel paruæ superficiei sit, cui adiacet albedo, sic etiam de intensione albedinis, uel remissione, quod quippiam, minus, uel magis album sit, quæ potius ad prædicamentum ad aliquid referri oportet ob relationem, & propter repugnans secundum quantitatis axioma.

Axiomata Quantitatis.

1 Quantitas, quantitati contraria non est, uti bicubito, tricubito, nihil contrarium, &c.

2 Quantitas, non recipit magis, nec minus.

3 Maximè proprium quantitati, quòd secũdum eã æquale, uel inæquale quippiam dicatur, ut secundum latitudinem, aut longitudinem.

5 Rei magnitudo, propriè molis, in qua magnum, paruum.

Mul-

5 Multitudinem,quot,indicat.
6 Multiplicationem,quoties:
7 Distributionem,quotuplex.

De Relatione,uel aliquid. Cap.III.

NAtum hoc accidens, ex consequentia rerum, eo quòd res omnes a summa Dei sapientia,eum in modũ colligatæ sunt,similitudinis,uel alterius cuiusdam participatione, ut uix res aliqua inueniatur,quæ si planè,uel aliqua ex parte sit cognita,ad alterius cognitionem aditum non prębeat, secundum relationem ad aliud.

Relatio aũt,uel realis,uel secundum modum dicendi: Realis,absoluta est,ratione essentię, uel substantię, uel alterius ad aliud,ut dupli,& dimidii,patris,& filii,totius, & partis, actionis,& passionis,& aliorum sequentium accidentium.Secũdum modum dicendi,est relatio non absoluta, sed ratione alicuius qualitatis,uel substantiæ: Ratione qualitatis,ut dum opinio,refert opinabile:scientia,scibile,sensus,sensibile.Ratione substantię,ut si agatur de capite,& manibus, relatio subintelligitur hominis,qui manus habet solus.

Cæterum cuiuscunque sit modi relatio,ea uel comparationis,siue proportionis,aut suppositionis erit. Comparatio,seu proportio potest esse communionis, continuationis materię, uel alterius qualitatis; Cõmunionis,ueluti amicus alium amicum refert, ratione communis amicitiæ,æqualis æqualem,ratione ęqualitatis communis: sic de ciuili,& aliis. continuatio materię relationem facit,ut inter patrem,matrem,& filios.Inter auum,& nepotes,fratres,& sorores,proximos,affines. Ratione alterius qualitatis, relatio inuenietur, quia qualitates plures,multiplex,ut inter commensales, familiares, domesticos,argentarios,socios erga labores,&c.

Fit,& proportionis relatio,in dictionibus compositis ex uocula,cog,uel con,ut in cognatus,consocius,conscius, consimilis,&c.

Suppositionis relatio,est ordinis, aut naturalis, aut artificialis,aut contingentis,secundum prædicationem, seu enuntiationem maioris,uel minoris,quia,& plus,& minus sunt ad

aliquid. Sic subordinantur minus dignum, digniori: subditus imperanti: cliens, patrono: inferior, superiori: seruus, domino filius, patri.

Axiomata relationis.

1 Relatio, interdum contraria recipit, ut uirtus refert uitium, scientia ignorantiam.

2 Relatio suscipit maius, & min⁹, ex intẽtione, uel remissione rei: ita, & similes, & dissimiles magis, & min⁹res, qualitate.

3 Omne relatiuum ad correlatiuum respicit, uel, ut tritum est, ad dependentiam, aut conuertentiam alterius.

4 Relatiuorum altero posito, alterum censetur etiã positũ, altero sublato, & alterũ sublatum. Quod intelligitur depositione, & adéptione eius, in quo fit relatio, non de essentia.

5 Cognitio altero relatiuorum determinatè, cognoscitur, & alterum in quo est relatio, non tamen in aliis.

6 Ideo pro conciliatione argumentorum, considerandum est id, in quo fit relatio.

De actione. Cap. IIII.

QVia substantiæ non sunt perperam ad actionem, & passionem rerũ, ordo desiderat, ut perueniamus deinceps. Idcirco, Actio, uel functio, uel operatio rerũ: est motus actiuus, qui à facultate ꝓcedit, quæ Græcis ἐνέργεια, uel breuius, Actio, est motus ex faciente in patiens, & Passio, est motus in patiente, ex faciente in patiens.

Actionũ, alia manens, alia transiens. Manens est ea, quę remanet in agẽte, & perficit ipsum, & est subiectiuè in ipso. Huius generis sunt actiones animę, uelle, desiderare, intelligere, sentire, & aliæ morales actiones. Sed hæc actio, uel passio, prędicamentalis non est, & pertinet ad metaphysicum.

Transiens ea est actio, quæ causam accipit ab agente, & recipitur subiectiuè in patiente; sic agens, principium quidem est, recipiens autẽ subiectum, ut calefactio aquæ, actiuè quidẽ est ab igne, sed calefactio in aqua, passiuè. Et hoc genus, constituit prędicamentum actionis, & passionis.

Actio transiens rursum, uel est actio ipsa, uel factio. Actio ipsa est, cum non uidetur effectus post actionem remanẽs, sed

is cum actione ipsa transit, ut cantare, citharam pulsare, nauigare, ire, &c. Factio, est actio ꝑ quã ꝓducitur effectus, post actionẽ remanẽs; ueluti post fabricationẽ, ædificationẽ, demolitionẽ, remanet fabricatũ, ædificatũ, demolitũ, &c. Et hæc generaliter de omnibus actionibus, & omniũ rerum, dicta sint.

Actio iterum, uel ab incorporeo, uel à corpore procedit. Incorporea, sine corporis ministerio fit; qualis est Dei, & angelorum, & animæ, quæ tamen, & per corpus operatur. Corporea, quæ fit mediante corpore; eaq; duplex, inconuersiua, & conuersiua; inconuersiua, in qua agens in agendo non repatitur. Conuersiua, in qua agens in agendo repatitur, quæ propriè generabilibus, & corruptibilibus competit.

In humano corpore, actio in summa duplex, aĩalis, & naturalis. Aĩalis, uoluntaria à neruis, & musculis ꝓcedẽs, qñ quiescit, excitari põt, ut sedens, postea mouere crura, & pedes potest; excitata potest sedari, ut currens, sedere põt si uelit, ut actionis motus, uelocior, uel tardior fit pro uoluntate. Erit aũt hęc aĩalis quadruplex actio, sentiendi, mouendi, regẽdi, respirãdi. Actio sentiẽdi rursũ, quintuplex, audiẽdi, uidẽdi, odorãdi, gustãdi, tãgendi, q̃ passiones ẽt illis relatas cõstituũt, audiri, uideri, odorari, gustari, tãgi. Mouẽdi actio, patet; at rectrix, actio princeps, quadruplex est, nẽpe imaginatio, cogitatio, ratiocinatio, memoria, unde passiones totidẽ, imaginati, cogitati, examinati, memorati. Respirandi actio, planè aĩalis, & uoluntaria, habetq. passionẽ, pati respirationẽ, & respirationem. Obseruãdũ etiã est, actionũ aĩalium uolũtariarũ, alias absolutè liberas, alias non omnino liberas. Absolutè liberæ illæ sunt, quę à nobis, & à nostra pendent libera potestate, ut loqui, tacere, accipere, uelle, nolle, quibus respõdent passiones dictũ, accipi, quod uoluimus, &c. Actiones non absolutè liberę sũt, quæ corporeis affectib. seruiunt, quæ nõ perpetuò, sed in tempore quodam, & cum certa mensura, sine impedimẽto fiunt, ut meiere, egerere, quæ nemo perpetuò, aliquando tamen agit, in respiratione idem recipitur.

Actio naturalis corporis humani, uoluntatis est expers, nec à uoluntate, sed à uena, & arteria procedẽs, spõte, & naturaliter fit, nec pendet ab arbitrio, uel electione, huiusmodi est al-

teratio, formatio, corruptio, ex quib⁹ generatio, itē nutritio, quæ est perfecta assimulatio ex agglutinatione, & adhęrētia; postquam.n.succus à uasis excidit, dispersus per partes agglutinatur, & postea partibus assimilatur. Ad hanc etiam actionē naturalem pertinet, attractio, retentio, cōcoctio, distributio, motus cordis: mot⁹ arteriarum.i.pulsus: auctio, quæ est incrementum, in longum, latum, & profundum, permeans. Ex quibus passiuè fit, alterari, formari, corrumpi, nutriri, attrahi, retineri, coqui, distribui, moueri, augeri.

Axiomata, & media actionis, in capite traduntur sequenti.

De passione. *Cap. V.*

QVę dicta sunt de actione, in passione passiuè tradita esse censeantur.

Annotandę tamen seorsum adhuc passionis acceptiones sunt, ut hęc methodus sine confusione procedat.

Passionis acceptiones.

1 Passio sumitur, pro propria qualitate fluente à principijs naturalibus, quę constituunt specificas differentias, uel passiones indiuiduorum: eiusmodi est risus in homine: hinnitus in ęquo: latratus in cane, & sic de similibus, quæ dicuntur passiones indiuiduorum, & specificæ.

2 Pro conceptione intellectus, cuius expressiones sunt, ea quæ sunt in uoce notæ passionum, quę in anima degunt.

3 Pro motu appetitus sensitiui, in quo dicuntur esse animi passiones: quoniam excitantur, cum alteratione corporis.

4 Pro supplicio, ultione, & pœna, siue iustè, siue iniustè infligantur: hinc passionem dicimus domini nostri Iesu Christi, & martyrum eius, pro cruciatu.

5 Pro qualitate sensibili non firmata in subiecto, de qua in tertia specie qualitatis agitur, cuius est ruboris, iræ, uerecūdiæ concitatio.

6 Pro eo quod ab agente, siue pro eo, quod ab agente causa fluit, ut ab actione ignis, & solis, fit calidum, & calefactio passiua. Et hoc sexto modo, constituitur prædicamentum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

passionis, prout fit relatio actionis.

7 Passio pro permissione eius, qui aliquid fieri patitur, & sinit, sumitur.

De medijs agendi, & patiendi.

Actio agit, passiove patitur, uel per mediũ causę formalis, uel per mediũ instrumẽti naturalis coniuncti cum agẽte, uel per mediũ instrumenti separati ab agente. Mediũ causę formalis habet, uel formã permanentẽ, uel formam fluentẽ. Forma permanens est, quę agit per qualitatẽ sibi intrinsecam, & permanentẽ, ut ignis agit in aquam per calorem: sol per lucẽ, in hęc inferiora. Forma fluens, illa quæ agit per actionem, cuius principium ipsa eadem qualitas, quę inest agenti.

Per medium instrumenti naturalis, coniuncti agenti, actiones fiunt, ut per mẽbra, & alia, quæ natura generat, & nutrit, per quæ suis fungitur actionibus. Per medium instrumenti separati ab agente, actio, uel passio fit, ut dum quis serra findit, secat securi, dolabra polit, ense necat.

Axiomata actionis, & passionis.

1 Relatiuè sese ostendunt, actio, & passio, cum altera sola esse nequeat.

2 Agere, & pati, contrarium implicant in eodem, secũdum idem, & eodẽ tempore, propter cõtrarias qualitates, quas recipere possunt.

3 Agere, & pati, magis, & minus recipiunt.

4 Omnis instrumentaria causa, per seipsam actionis est expers, neq; agit, nisi a supiore, uel diuiniore causa excitetur.

5 Oẽ simul actiuè, & passiuè mouẽs, physicè mobile existit.

De vbi. Cap. VI.

VBi, esse in aliquo loco ostendit: Aliud tñ, locus, aliud ubi. Esse in loco, idem est, quod replere locum illũ. Estq; relatio ubi, ad locum pertinẽs. Collocatio rei in loco, triplici modo est, uel circumscriptiuè, uel definitiuè, uel contentiuè Circumscriptiuè, quando corpus in loco alio est circundatum: & eo modo, nulla substantia incorporea est in loco, neque illi conuenit illud ubi, circumscriptiuè, & ita circũscriptiuè ubi

facit

facit prędicamentũ. Definitiuè, uel cũ determinatione in loco quid est, quando uirtus incorporei agentis, est finita, & applicatur uni loco; in quo operatur: quo tempore, cum incorporeum illud agẽs finitum fit, in alio loco nõ potest esse. Hoc modo angelus est in ubi, & in loco definitiuè, non autem priore modo, qm̃ caret quantitate loci repletiua. Contentiuè, siue repletiuè, aliquid est in loco, quando uirtus agentis est infinita, & operatur, & influit omni loco, & hoc modo solum Deus est in loco, extra prædicamentum tamen.

Locus multiplex, cõis, ꝓprius, naturalis, uiolẽtus, superior, inferior, lateralis. Cõis, est terminus, qui plura immediatè cõtinet. Proprius, terminus corporis continẽtis, cõtẽto imediatus. Naturalis, in quo res naturales natura quiescũt, in eo aũt res natura qescũt, in quo cõseruari possunt natura, ut terra, locus grauiorũ; aer, leuiũ, &c. Violentus, in quo preter naturã, res naturales quiescũt. Superior, & inferior, situ distinguntur; lateralis, aũt est, dexter, sinister, anterior, posterior. Loci dimensiones sunt, longitudo, latitudo, profundũ, uel altitudo.

Axiomata de ubi.

1 Vbi, contrarium non habet, secundum logicos.

2 Vbi, non suscipit magis, uel minus.

3 Per ubi, interrogamus locum in quo.

4 Per unde, locum à quo.

5 Oĩa mutabilia, moueri necesse ẽ, qa in loco sũt uniuersa.

6 Corporum unumquodq; suapte natura, aut sursum, aut deorsum tendit, aut ibi manet.

7 Quia loca finita sunt, & quę ibi continentur prædicamentaliter, finita esse necesse est.

8 Ex opportunitate loci, & temporis, secuudum Pythagoricos, omnibus bonum adest.

9 Pro locorum uarietate, uariæ fiunt qualitates rerũ intrinsecæ, uel extrinsecę, uel ob naturam diuersam soli, uel ob mores, & usum incolarum, & diuersas functiones.

De positione, uel situ. Cap. VII.

POstquam nouimus locum, in quo quid sit, impellitur mẽs ad quæstionem de situ, & positione; quia uerbi fit relatio,

& ratio

& ratio habetur totius locati, & totius loci, cũ circũſcriptionis expreſſione: at, per propoſitionem, exponitur ſitus, partiũ locati, in partibus loci, ſingulari, & propria ſedis nota. Verũtamen poſitio, tripliciter accipitur pro propoſitione, ordine, & prædicamento. Pro propoſitione, uel θέσι, quando proponitur axioma ſine medio: Pro ordine, quando partes ſupponũtur mutuò, uel dũ habetur reſpectus ad totum, qua acceptione ad quantitatem reijcitur poſitio. Prout autem poſitio prædicamentum conſtituit, dicetur ordinatio, uel ſitus, uel diſpoſitio partium alicuius corporis poſiti in loco.

Omnis poſitio rerũ, aut naturalis, aut uolũtaria, uel caſualis. Naturalis poſitio; quando ordo naturæ ſeruatur, ut poſitio capitis in homine ſuperior, pedum inferior, manuum in lateribus, elementorum in propriis locis. Voluntaria poſitio, qñ pro arbitrio ea fit, ut ſi caput deiiciatur, pes eleuetur, ſi ſedeamus, iaceamus, &c. huc pertinet ordinatio per artem, ut colũnarum diſpoſitio, arborum in certum ordinem plantatio, &c. Caſualis, quando fit caſu, uel fortuna: præter naturam, ueluti ſi contingat hominem capite prono, obuersòve cadere, ſi præter ſpem aliquid accidat, ut in taxillis iactus, &c.

Poſitorum, alia immobilia, alia mobilia; immobilia, ut terra, & agri, & quę per ſe non mouentur. Mobilia, ut aer, ignis, aqua, animal, & ſimilia.

Repetantur hic in ſumma modi ſitus, & poſitionis. ſurſum deorſum, dextrorſum, ſiniſtrorſum, ante, poſt, retro, ſtare, ſedere, iacere. Frequenſque notatio ſitus, apud mathematicos, aſtrologos, geometras, coſmographos, ruſticos, nautas, per ortum, occaſum, meridiem, ſeptemtriones. Eſtque Glareano, poſitio recta, uel obliqua.

Axiomata Poſitionis.

1 Poſitioni, nihil eſt contrarium.

2 Poſitio, non recipit magis, uel minus.

3 Proprietas poſitionis, quod ſubſtantiæ proximè adhæret, omnibus formis aliis prædicamentalibus, ideſt accidentalibus præſuppoſitis, quæ præcedunt ipſam poſitionem.

4 Qui ignorat poſitionem partium corporis humani, facilè ignorat earum uſum, & actionem.

5 Qui

5 Qui propositioni,seu thesi non credit, reprobare debet, & qui reprobare non ualet,credere debet.

De Quando. *Cap. VIII.*

SVperioribus decursis, ad tempus conuertitur inquisitio, circa rem eandem:subindicatque quęstionis quando solutio,rem esse in tempore,non autem naturam ipsius temporis, quæ quidem quantitatis est, ideo non præsentis, sed alterius categoriæ,uel prędicamenti.

Constituunt periti,duplex quando,simplex inquam,& cōpositum.Simplex, cum res se habet ad tempus,ut ad indiuisibile. Tempus aũt indiuisibile, & à susceptione mēsurę semotum,est æternitas,sempiternum,nictus oculi,momentum,atomus.Compositum quãdo,dum se habet res temporalis,ut ad diuisibile tempus,ut ad certum diem,annum,mensem,&c.Diuisibile enim est tempus,in partes successionis.

Tempus omne,ex motu uniuersi, & numero constat.

At tempora considerantur, uel ut naturalia,uel ut non naturalia.Naturalia,pterita,præsentia,futura,& ex illis nata,antiqua,recentia, instantia, & ea quę naturam temporis exhibent,hyems,ęstas,uer,autumnus, & anni tempora, ut hora, dies,hebdomada,menses,&c.

Non naturalia tempora,sacrificia,dies festi, nuptiæ, casu facta,euentus,consilio,imprudentia,errore,metu facta, feriæ repentinę,indictę,statę.

Est,& temporis,simul:porro simul,triplici modo. Primum de his,quę sunt eiusdem temporis,ut simul nata,facta,creata, id est,in eodem tempore.Secundò simul, ratione conuersionis,quę simul incedunt,uel se referunt,ut duplum,& dimidiũ pater,& filius.Tertiò simul,quæ sunt species eiusdem generis,ut homo,& brutum,simul in genere animalis : Equus,asinus,leo,simul in bruto.

Axiomata Quando.

2 Quando,nihil est contrarium.
2 Quando,non suscipit maius, & minus.
3 Quando,habet proprium,esse in tempore,estq; respect⁹ men-

mensurę, inter tempus, & rem temporalem.
4 Omnia tempus habent.
Quę participant in tempore, & sunt in tempore, cum ipso ætatem agunt, & seipsis seniora, & iuniora dicuntur.
5 Distingue tempora, & multas conciliabis antinomias.

De Habitu. *Cap. IX.*

COgnita distinctione temporali externa, alia rei scientia notior offertur ex habitu. Qui est medium quoddam, inter corpora, & ea quę corporibus adiacent, secundum quod, hęc scilicet, quę adiacent, haberi, illa autem nempe corpora, habere dicuntur. ita habitus, armatura, tunicatio. &c. Quamobrem, & habitus ab habere differt, quòd habere possessioné quandam referat. Habitus itaque, est adiacentia corporum, & eorum, quę circa corpus sunt: Quę in corpore humano, intelligunt esse in accidente mediante inter corpus hominis, & uestimentum, ut non circundationem ipsam, non uesté, nõ tẽpus ostendant, sed differat habitus, à quãdo, ab ubi, & à situ. Possumus tamen in hac arte, extra predicamentorum naturam, hic sedem constituere rationum ductarũ ab omni ornamento ab ornatu extrinseco adhęrente, uel attributo. Sic in summa, habitus cõtinebit propriè uestitum, dehinc genera iter omnem ornatum possessionis, uel quasi, modum habendi, item dominii titulum, atque habitum, siue dispositionem rei, quę tamen est qualitas propriè.

Axiomata. Habitus.

1 Habitus, suscipit magis, & minus.
2 Habitus non suscipit contrarium.
3 Talis quisque esse præsumitur, quales sunt ii, quorum utitur habitu.
4 Priuatio pręsupponit habitum, in possessione.

De Qualitate. *Cap. X.*

ACcedit plus ad substãtiã qualitas, q̃ cętera p̃dicamenta, & idcirco, postremam ex accidentibus cõstituimus, quò

faci-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

facilior esset transitus ad ea,quę substantiatum continent.

Est autem qualitas,forma accidentalis,incorporalis,secundum quam qnodlibet dicitur esse tale.

Qualitas in summa,alia intrinseca,alia extrinseca. Intrinseca rursum,uel habitus,& dispositio,uel naturalis potentia. Dispositio,est quędam præparatio,qua quid postea facilè fieri potest,Quamobrem ea dispositio,imperfectus habitus, initiũ eius dici põt:Differũtq; dispositio,& habit9,qđ dispositio ita se ad habitũ hẽt,ut ętas puerilis ad uirilẽ.Atq; iterũ dispositio,est assuefactio,& prõptitudo actibus pluribus cõparata; ueruntamẽ infirma,hoc est,qualitas insensibilis ex multis actibus,uel unico acquisita,sed nõ firmiter radices agẽs, & quę à subiecto facilè amoueri possit.Iterũ habitus,& dispositio,aut aĩę,aut corporis:Aĩę,cũ subiectũ est in aĩa, aut in eius intellectu,uel in uoluntate.Ex habitu,& dispositione intellectus, oriũtur,sapiẽtia,sciẽtia,prudẽtia,ars,opinio.Ex uolũtate habitus,& dispositiones morales sũt uirtutes,iustitia,fortitudo, tẽperãtia,itẽ uitia. Corporis habitus,& dispositiones habent subiectũ in corpore:atq; in istis corporeis qualitatibus, ultra ea,q̃ ars addit,aliquã membrorũ exercitationẽ exigimus,ueluti in habitu pila ludendi,scribendi,currendi,& similium.

Naturalis qualitas intrinseca,est potẽtia,uel infirmiras naturalis,qualitas congenerata,cum naturali complexione temperamenti alicui indita, per quam aliquid naturaliter fit,potens,uel impotens ad agendum,obsistendum, uel nõ agendũ. Ad eum modum naturaliter,quidam sunt sani ex constitutione naturæ;alij naturaliter ęgri,alij molles,duri ad pacem,ad arma sati.Huc pertinent omnes potentię naturales, tam animæ,quàm corporis:animæ,ut qualitas uoluntatis, intellectiua,memoratiua,quæ quidem indigent corporeo instrumento,sed immediatè habent subiectum in anima. Naturales corporis potentię,& qualitates,sunt facultates uegetatiuę,ut attractrix,retentrix,qualitas,&c.Item sensitiuę iuteriores,& exteriores,& motiuę secundum locum.

Extrinseca Qualitas,aut passio,aut figura esse potest. Passio,est passibilis qualitas: Attamen differunt,ꝙ passio citò trãsit,nec fixa est,ut de dispositione dicimus;Passibilis aũt qualitas,

tas, diuturnior. Exempli causa, subitò irasci, passio est: Radicata autem passio iracundię, passibilis est qualitas. Atque comprehenduntur omnia obiecta sensuum exteriorum, ut colores, lux, lumen, soni, uoces, sapores, qualitates tangibiles, frigidum, humidum, calidum, siccum. Figura, est qualitas formę extrinsecę, qualis figura anguli, quadranguli, & similes geometrię. Item figura, pulchritudo rei cuiusque: item triste, benignum, lætum, & aliæ formę uultus, & reliquæ notæ, characteres, & superficierum distinctiones, uel naturales, uel artificiales rei cuiusque, ut domus, uestis, &c.

Cęterum forma, tripliciter usurpatur. Primùm, pro forma substantiali, qua compositum naturale constituitur, & habet essentiam actu, ueluti per animam formam dantem, homo dicitur, per animę, & uitæ alterius formam, leo, &c. Quæ forma non est in prędicamento qualitatis, quia est substantia. Secundò, forma ponitur pro omni re, quę uerè est accidens, & dat esse accidentaliter, postquam subiectum cõstitutum est, uel dũ constituitur per formam substantialem, in esse accidentali, q̃ forma, inuenitur in nouem omnibus prędicamentis. Tertiò, forma sumitur in specie, siue ut dicunt specificè, pro re accidentali, quæ procedit ex determinatione, uel circumscriptione quantitatis conclusæ lineis, aut aliqua superficie, prout quibusque rerum conuenit naturis.

Axiomata Qualitatis.

1 Qualitas aliquando suscipit contraria, ut uirtus, uitium, album, nigrum: Interdum non suscipit, ut apparet in coloribus mediis iuter album, & nigrum, nempe in rubro, pallido, & similibus.

2 Figuræ cont arium non admittunt.

3 Qualitas aliqua, non tamen oĩs, suscipit maius, & minus.

4 Magis, & minus suscipiunt figuræ imperfectæ, quales sunt rectum, curuum, conuexum, concauum, & simile, quia potest esse rectior, magis incurua, uel conuexa linea.

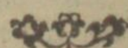
5 Magis, & minus, non suscipiunt perfectæ figuræ, quia illis nihil addi, uel detrahi potest, sine mutatione speciei. Talis figura est sphærica, cubica, pyramidalis, triangularis, quadrãgularis, &c.

SYN-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS, LIBER SEXTVS.

Vbi agetur de prima cellula classis substantiarum, Nempe de Deo, & Theologia.

De ratione methodi præsentis, & de classe substantiæ in uniuersum. Cap. I.

Bsoluto cursu, per accidentia instituto, ex quo rudior quędam nobis erit comparata cognitio ad substantias rerum conuolandum ordine est, & à singulis eruenda, & aduocanda auxilia, cognitio propria, & singularis, rationes, probationes, & distinctiones. Hicque incipimus uela, in altissimo, profundoq; pelago, nauigationi dare, & à præludiis ad rem ipsam deuenimus. Quamobrem qui hāc classem probè cognouerit, nihil ferè habebit eorū, quæ sciri possunt, incognitū. In primis etenim rerum omnium, ex admirabili istius classis graduum ordinatione, apparet perfectionis distinctio, mutuaque connexio: Deinde ex cuiusque gradus summaria anacephaleosi, natura prę-stantiora traduntur. Proinde annota, in supremo gradu Deum esse, & postea alios, eò minus prestantes, quò magis recedunt ab eo, ut quantò magis ei uicini sunt, tantò sint inferioribus meliores: semper enim, descendendo, aliquid amittunt perfectionis maioris, & contra ascendendo per-

fectionis

fectionis adijciũt. Hinc, & licet colligere, nihil uerè ꝑfectum infra Deũ, nec quicquã Deo esse perfectius, quia ulterius gradus alius nõ inuenitur eo superior: sicut inferior elementorũ simpliciũ est, ubi cõsideratio rerũ simpliciũ, ex quibus artificis sũmi prudẽtia, ascendentiũ graduũ replentur distinctiones, ꝑ colligationes, & concatenationes implexas, Quas ut facilè cõcipias, cõstitue duplicem ordinẽ in hoc schemate rerũ, unũ, quo fit descensus, elongatio, uel diminutio perfectionis: aliũ, quo fiat ascensus à minus perfectis ad magis perfecta, & à simplicibus ad cõposita. Deinceps, ut ꝑfectiora intelligas, à simplicioribus incipe. Primus itaq; naturæ gradus, & minor, in simplicibus elementis rerũ. s. ex principijs incompositis constituitur. Ex horum mixtione, & cõpositione prima nascitur secundus gradus, q̃ res tm̃ compositas, & maiorum rerum rudem materiam contineat: & ideo, quia simplex est elementorũ ibi compositio, inde generata, uel facta, dicuntur elemẽta, & corpora silentia Hebræis, sine uita. Ex hoc, tertius gradus alius accipit materiã, cui additur uitę animalis rudimentum, nẽpe uita uegetans, qualis inest plantis. Quartò, hic fit accessio sentiendi, & cõstituitur gradus alius uitæ sensualis, in quo sunt oĩa genera, & species brutorum aĩalium. Sextò Deus adhuc uiuendi substantiam excellentiorem humano huic, admirabiliq; opificio adiunxit, q́ non ex compositione elementali corporea penderet, & esset uitę aĩali, & uegetatiuę superior, hanc aĩam diximus; Quę sine corpore esse potest, postquam. s. à corpore seiũgitur morte. Et septimò, q̃a aĩa simul, & semel, ac perfecta sunt eius organa in corpore hoĩs, creatur, & corpori infunditur, fit alius gradus uitę hoĩs intellectualis, qui quidem habet oẽs facultates uitę uegetatiuę, & sensitiuę, quę nõ ex ea aĩali, uel plantę, inferiorive commixtione, sed aĩę pendeant, & regantur ui, & potentia: hęcq; aĩa supra corpoream est substantiã sibi subiectã, si suum tueatur gradum. Nam si ei corpus, & uita sensualis imperet, tunc ad gradũ inferiorẽ ex ꝓprio decidit. Et quia uicinitas illa graduũ bruti, & rõnis in aĩa, mouet pugnam in subiecto hominis, altior, & p̃stantior erit in cœlo gradus, & in angelo: In cœlo septimus habita rõne corporis, quod liberum est, omnesq; suas actiones, secundum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

legem à Deo prȩſcriptam, exerit ſine pugna, & impedimento aliquo: In angelo autem octauus gradus, eò quòd, & ipſe non patiatur pugnam corporis, & ſine corpore eſt, & præſtantius aĩa noſtra intelligit, effi cacius operatur, gratia firmatur, ne labatur, ꝓximius Deo accedit, unde oĩa ꝑficiuntur, ubi ultim⁹, & sũmus gradus, perfectio ipſa aliorum, fons rerũ omnium.

Graduum perfectionis naturæ Epitome.

Ordo, quo	1	Deus.	9	
à Dei perfe-	2	Angelus.	8	
ctione, res	3	Cælum.	7	
declinant.	4	Homo.	6	
	5	Anima rationalis.	5	*Ordo, quæ*
	6	Vita ſenſualis.	4	*à ſimplici-*
	7	Vita uegetabilis.	3	*bus ad perfe*
	8	Elementata, uel ſilentia.	2	*ctiora fit a-*
	9	Elementa principia ſimplicia.	1	*ſcenſus.*

De Dei nominibus. Cap. II.

DE Deo, hic non quidem de cognitione eſſentiæ eius per fecta, quia incomprehenſibilis eſt, ſed quatenus conceſſum eſt, agemus.

Nomina, quæ Deum dicunt, uel ſignificant uniuerſalitet, uel per compoſitionem cabalaſticam, uel per attributionem, uel metaphoricè, uel per relationem ad creata, uel ratione ꝓprietatis. Generaliter, ut plerumque, omnibuſq; ferè orbis populis, appellatio hæc numinis ſummi, eſt quadrilitera. Apud Hebræos, אדני adonai, יהוה Iehoua, אהיה eheieh, qui eſt, &c. Aſſyrijs, Adad: Perſis, ςυρή. Aegyptijs. θωύδ uel θεύθ Magis. ὀρσή: Arabibus, ἀλλὰ: Grȩcis θεὸς: Turcis ἀγδὶ: Ethruſcis ἐσάρ: Latinis, Deus: populis noui orbis, zimi.

Per cõpoſitionem Cabaliſticam, ex ſacris literis cabaliſtȩ plura nobis tradũt nomina, de quibus ſi Deus uitã largiatur, & uelit, latius in iam præparatis dicemus cõmentarijs de Deo. Per attributionem, noĩa ſunt ſeptuaginta fortitudinis, qualia benedictus, creator, magnus, &c. Et totidem amoris, ut uir, iuſtus, &c. quibus ab iiſdem caballiſtis appellatur, quȩ in commentarijs utroque idiomate, & Hebræo, & Latino, exhibebo.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Metaphoricè Deus, siue per translationem, dicitur Leo, asinũ, pastor, custos, &c. Per relationẽ ad creata, creator, dñs, sãctificator, refugium, salus, &c. Ratione proprietatis, Deus dupliciter dicitur, uel rõne ꝓprietatis ꝑsonalis, uel alterius. Personalis proprietas, sanctissimã Trinitatẽ exprimit, in qua pater generans, filius nascẽs, & spiritus sanctus ꝓcedens. Rõne alterius proprietatis, Deus dicitur Bonitas, fons bonorum, Sapientia, uita, deitas, essentia, æternitas, per se existens, &c.

Nomina Dei, & Domini nostri Iesu Christi sunt, Christus, unctus, Messiah, Emanuel, uerbum Dei, unigenitus patris, primogenitus uirginis Mariæ, α & ω, uia, ueritas, panis, uita, iustitia, semen iustum, filius hominis, uermis, &c.

Noĩa Spiritus sancti, charismatũ largitor, digitus Dei, colũba, uentus occultè gratiam inspirans, ignis, mel, ros, oleũ aĩã impinguans, animumque exhilarans, paracletus, consolator.

De Distinctione ueri Dei ab idolis, & unde idola. Cap. III.

DEus, aut uerus, aut fictus, seu idolum. Deus uerus unus ẽ substantia. Malac. 2. c. 1. Corint. 1. Sapien. 12. Deus Deorum dñs. Psal. 49. In personarum trinitate, pater, filius, Spiritus sanctus. Sunt, & Dij dicti participatione hoẽs aliquando, ut ob creationem, filij excelsi oẽs. Psalm. 81. uel ob adoptionem, regenerati Christiani. Rom. 5. & 8. Ioha. ca. 1. uel participatione beatitudinis, & eius fruitione, uel ob ministerium Dei exequutum, ut Moses constitutus à Deo, Deus Pharaonis, Exod. cap. 7. & angeli boni, dij. Iob. c. 1. Quodque iudices Dei iudicium exerceant, dij dicti. Exod. 22. Psal. 46.

Falsi dij, originem habuerunt ex Diaboli impietate, uel ex pręsumptione, & sui superbia, ex aliorum fictione, ex inani ratiocinatione, ex admiratione uirtutis, ab euentibus, locis, regionibus, à metu, & superstitione. Diaboli impietas, uel suasio, potissima fuit idololatriæ causa, & seminarium falsorum deorum. Voluit ipse enim, esse Deus, & similis fieri altissimo. Esai. 14. uoluit & adorari ab ipso Deo domino nostro Iesu Christo. Math. 4. sic dij gentium, dęmonia. Psal. 80. eaque persuasione primos parentes aggressus est. eritis sicut dij, Genes. 3. Præsumptione autem propria Deos se dici uo-

luerunt,& passi sunt,superbia uel rerum placido successu,plu res.Vt rex Tyri,Ezech.28.Herodes,Actuũ,12. Alexander,& alij.Fecerunt aliqui sibi Deos,& unaquaq; gens fabricata sibi est Deum suum,4.Re.17.ut Sydonij,3.Re.12.Ephesij,Actuũ. 19.adorauerunt,& rectores orbis terrarum,Sap.3.Atq; ꝑ adu lationem Deũ dixerunt Nabuchodonosor,Iudith.5. ut ob nimiam dilectionem,aliqñ filij parentes, & contra patres filios post mortem ueneratı sunt,& dicarunt,cultus diuini ergo, statuas.Sapient. 14. Sicut & ob uirtutem insignem, & miracula uoluerunt Dei honores deferre Apostolis,Actuum.14.Prisci, rerum inuentores, uel qui earum usum docerẽt, pro dijs honorarunt. Lactant. lib.1.cap.18. eosque, qui eis aliquo modo ꝓfuissent.Hinc illa farrago idololatrię Cereris,Bacchi,Iouis, Herculis,& similium.Fuit & aliquando Dei delatus honor ty rannis,ad conciliandas sibi eorum mentes.

Ex inani ratiocinatione pertinaces in suis axiomatibus phi losophi,cum nõ possent ad supremum, primum, & præcipuũ gradũ conscendere principiorũ, q̃ sibi persuadebant esse prin cipia priora,constituerunt Deos.Sic Alcmeon,Deos dixit sydera:Alexander Milesius,astra.Anaximenes Milesius quoque, aerẽ:Aristoteles,sed uariè,mundũ,& mentẽ:Brachmanes,lumen rõnis:Cleanthes Assius Stoicus,æthera: Chrysippus,diuinam necessitatem:Democritus pœnã,& beneficium: Empedocles quatuor elemẽtorũ naturas:Heraclitꝰ Ephesius, Deos ex igne:Parmenides,& Melissus,coronã quandã fictitiam uniuersi:Prodicus Ceus,quatuor elementa,solẽ,atq; lunã:Pytha goras Samius,& Mar. Varro, aĩam per uniuersum mundum meantem:Straton,&Lucretius naturam.Stoici mũdum:Speusippus uim naturalem: Theophrastus,unum,& uniuersum,& omne:Zeno Citieus,diuinam legem,& ęthera.

Ab admiratione uirtutis,uirtutes ipsas,& alia,pro numine habuerunt;ut pudicitiam,concordiam, spem, honorem, clementiam,fidem.Sic de uitijs etiam aliquibus: Ab euentibus, fortunam,uictoriam,& similia,deas fecerunt. A locis, plures ethnicis,ut terrestres,cœlestes,inferi,palustres,montani,marini,fontanales,fluuiales,manes,lares,&c.A regionibus cœli, & alios distinxerunt,de quibus ad fastidium usque Cicero.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Metus, & superstitio, eiusdem farinæ quoq; Deos fecit, serpẽtes, dracones, pomonam, floronam. Faciunt, & Deum suũ quidam uentrem, idest uoluptatem, ut 2. Cor. ca. 6. ad Philip. 3.

De Theologia. Cap. IIII.

QVia theologia, nihil aliud est, quàm sermo de Deo, de ea disputandi conueniens sequitur occasio: hoc tñ præter morem in superioribus usurpatum, eò quòd de rebus agatur arduis, probationes quasdam subnectem⁹ dictis, ne, dũ commentaria in has syntaxes expectantur, dubius remaneat, & ab authoritate diuinæ paginæ ieiunus, & destitutus aĩus.

Basis itaque, & fundamentum Theologiæ, Deus.

At sermo de Deo, uel theologia, docet in summa, Deum cognoscere, eius mandata, & ecclesiæ uniuersalis seruare, mysteria, & sacramenta legis, fœlicitatem beatorum, pœnas, & supplicia contumacium. Theologia, alia uera, alia falsa: uera rursum, triplex, mystica, symbolica, simplex. Mystica theologia, est secretissima mentis cũ Deo loquutio, diuinæ caliginis ĩtuitio, & ad Deũ ꝑ secretiora, & admirabiliora scãsio, qua per cõtemplationem, quis erigitur, usque ad ipsam unitatẽ, Deo magis appropinquando, relictis sensualibus, & intellectualibus ipsis. Symbolica est, q̃ per figuras, & inuolucra quædam alia, diuina significantia ea, q̃ Dei sunt, exhibet. Quemadmodum, Pythagoras olim suis dogmata tradidit, & Dominus noster Iesus Christus parabolis, seu parœmi;s usus: symbolicas, & Prophetarum aliquas uisiones, & angelorum apparitiones. Symplex theologia est, quæ ita simpliciter docet, ac tradit.

Falsa Theologia est, deorum falsorũ, fictæq; religionis, & hæreticorũ. Eusebius, aliter theologiam diuidit, in fabulosã, naturalẽ & ciuilem. Fabulosa, quã,, & historicã dicunt, poetis maximè attributa. Naturalis, & mystica, quam sapientes approbarunt. Ciuilis quæ in singulis ciuitatibus, consuetudine, & legibus defenditur.

Theologia, continetur in lege antiqui testamenti, & noui, utraque, scripta, & non scripta; uolumina rursum testamenti antiqui, diuidunt, in legem, prophetas, & hagiographa Hebræi. Legem scriptam dicunt, תורה בכתב cuius quinque libri,

Genesis,habens 50.capita: Exodus, habens cap. 40. Numeri capita 36. Deuteronomium, capit. 34. Prophetas, in maiores,uel primos, & minores diuidunt. Maiores illis, Iesaias, habens capita 66. Ieremias, habens capita 53. Ezechiel, habens cap.48.Connumerant inter primos prophetas Thalmu distæ libros Iudicum,Iosue,& Samuelis,id est,primum, & secundum Regum,& Melachim,idest 3,& 4.Regum, ut ait Galatinus lib.1. aduersus Iudæos ca.1. Minores dicunt Prophetas,Oseam,Ioelem,Amos,Abdiam,Micheam, Nahum, Abacuch,& alios sequentes,inter sacra Biblia.

Hagiographa,hebręi uocant כתובים inter q̃ annumeram⁹ libros Sapientiæ,Ecclesiastem,Ecclesiasticũ,Psalmos,Prouerbia:Historiales,Iosue,Iudicum, Hester,Thobiam,Ruth, &c.

Notat Rabbi Kimhi in directorio uiarum linguæ sãctę,per uersus apud Hebræos sacra Biblia fuisse scripta, atque in libris legis,esse uersus 5845. Prophetarum omnium, qui in Hebraico extarent sermone,9294. Hagiographorum. 8064. Qđ non est referendum ad omnia uolumina,quę hodie extant Latinè excusa, quę quamuis sint in canone ecclesiastico, & meritò recepta,non tamen sunt in canone Hebręorum.

Legem non scriptam Hebræorum.Kabalam, & traditionẽ dixerunt antiqui:Et Rabini eorum nominãt,תורה שבעל פה id est,legem quę in ore,scilicet Moysis,data est in monte Synai, quam ille tradidit Ieoscuæ,Ieoscuas autem senioribus:Seniores prophetis,& prophetæ uiris synagogę magnæ, ut scribitur in libro qui פירקי אבות,id est,capitula patrum. Per hanc, intelligunt,mysticam,& spiritualem legem, publicatam primũ à Mayr,qui,ex Idumæo necromãtico,factus Iudæorũ proselytus,falsò interpretatus est legem diuinam, & prophetas, & legem illam contexuit,& confinxit, quam dicunt, Misna, idest,secundã legẽ,& multis uoluminibus illustrauit, & p̃scripsit Rabi Monoa,ut refert Iacob. de Valentia in Psalmũ 81.

Noui testamenti lex etiam, & scripta, & non scripta est. Scripta,habet Euãgelia 4. Sanctorum Matthęi,Marci,Lucę, Iohannis.Continet, & historiã Apostolorũ,Epistolas eorumdẽ,& prophetiam Apocalypseos. Non scripta continetur traditionibus Apostolicis,& Ecclesiasticis, uniuersalibusque synodis.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

nodis. Et in summa, in omnibus sacris uoluminibus, & constitutionibus, littera, gesta docet: quid credas, allegoria: moralis, quid agas: quo tendas, anagogia.

De epitome totius Theologiæ. Cap. V.

Apostoli Domini nostri Iesu Christi, pędagogi totius ecclesiasticæ disciplinę pręstantissimi, omnē fidei, & Theologię rōnem in capita duodecim, per compendium coniecerunt. Singulis quid de ea sentirent exprimentibus, unde epitome illa, nobis symbolum dicitur Apostolicum. Hocq. christianis ubique. per orbem uniuersum, pro thessera est, qua se internoscant, & pro lapide Lydio, ad quem dicta, factave, & scripta nostra, relata, & collata, num christiana sint, comꝓbentur. Oportet aūt credere antequā intelligamus. Esaiæ c. 7. Quamobrem omnia capita fidei, & symboli apostolici, per uerbum credo incipiunt.

Symbolum Apostolicum.

SS. Apostolorum nomina. Articuli.

1 D. Petrus. Credo in Deum, patrem omnipotentem, creatorem cœli, & terræ.
2 D. Andreas. Credo ī Iesū Christū, filium eius unigenitū.
3 D. Ioan. Euang. Qui conceptus est de Spiritusancto: Natus ex Maria virgine.
4 D. Iacobus Maior. Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.
5 D. Thomas. Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis.
6 D. Iacob. Minor. Ascendit ad cœlos, sedet ad dexterā Dei patris.
7 D. Philipp. Inde uenturus est iudicare uiuos, & mortuos.
8 D. Bartholomęus. Credo in Spiritum sanctum.
9 D. Matthæus. Credo ecclesiam catholicam, Sanctorum communionem.
10 D. Simon. Remissionem peccatorum.
11 D. Iudas. Carnis resurrectionem.
12 D. Matthias. Vitam æternam.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De Theologia uinculo, dilectione, & diuinis praeceptis. Cap. VI.

EX dilectione, pendent lex, & Prophetæ. Ea autem eſt Dei, & proximi. Dilectio Dei inſtituitur per tria priora præcepta primæ partis tabularum mandatorum diuinorum, ſicuti reliqua Decalogi mandata, actus noſtros ad proximi dilectionem formant. Sunt & alia extra Decalogum, quæ & eodem referri par eſt. Decalogi præcepta decem ſunt.

1 Non habebis Deos alienos corã me. Exo. 20. Deut. 6. & 5. Leui. 26. Pſal. 80. Ioſue 24. 1. Cor. 6. & 10. Gen. 35. Hic cultus iniungitur diuinus. Dilectio Dei eſt cordis, in fide, ſpe, & charitate. Fidei diuinæ aduerſantur, uel repugnant, omiſſio bonorum operum, infidelitas, dubitatio fidei, nimia ſcrutatio eiuſdem, hæreſis, fidei abrenuntiatio, magia, incantatio, obſeruatio ſortiũ, dierũ, & tẽporũ, & sõniorũ, uana, irreuerẽtia ĩ Deũ, & eius ſanctos, ſuperſtitio, idololatria .i. deferre cultũ, qui ſoli Deo debeť, creaturis. Spei bonæ aduerſať exceſſus, nimia ſui cõfidentia, nimia ſecuritas, uel nimia pſũptio ſuorũ meritorũ, aduerſatur & defectus, deſperatio miſericordiæ Dei. Repugnat charitati dilectionis Dei, ſeruili timore, & pœnæ formidine Deũ colere, uel ob retributiones ſolas, & res tẽporales, cũque odio ꝓximi ĩtẽ anteponere diuinæ uolũtati hoĩum iuſſa.

2 Non aſſumes nomen Dei tui in uanum. Exo. 20. Quo præcepto dilectio Dei in uerbo mandatur. Cui repugnat, periurium, blaſphemia, hypocriſis, uotum pro uanis & illicitis, uoti culpoſa dilatio, & infractio, iuramentum temerarium, cuiuſmodi illud eſt, quod non fit cum iudicio, uel diſcretione rerũ cum ueritate, neceſſitate cogente, pro iuſtitia, & cum Dei reuerentia. Aſſumit & nomen Dei in uanum, qui ſacris myſterijs, ſacramentis, & gratia diuina abutitur.

3 Memento, ut diem Sabbati ſanctifices. Exo. 20. Hoc iubet, & re ipſa Deũ diligere. Cui repugnãt, exceſſus, & defectus. In exceſſu peccatur, feſtis dieb⁹ opus facere ſeruile, dare operã ludis, theatris, negotiationibus, irreuerẽter, uel ſuꝑſtitioſè ſacros dies colere: defectu cõmittitur ĩ illud ꝑceptũ, nõ oĩno, uel male, uel ꝑ parte colere, omittere, q̃ diuini officij ſunt, uel ſacrarũ ceremoniarũ, non ieiunare, ieiunia temerè peruertere.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

4 Honora patrẽ tuũ, & matrẽ tuã, ut sis longęuus super terrã. Honor hic, consistit in ueneratione, obediẽtia, ope, & auxilio spirituali, & tẽporali. Pater propriè, & mater, rõne generationis dicitur. Patris nomen tñ hic referri põt ad Deũ rõne creationis, & generationis, dignitatis, curæ, & potestatis. Erit, & pater rõne informati aĩ, & ĩgeneratæ doctrinæ, discipulis ꝑceptor: patrimus, q̃ cathechizat, & instruit baptizatos, ꝑlatus, magistrat⁹, & rõne potestatis, & solicitudinis paternę, prĩceps, tutor, adoptans & rõne ętatis, senior. Inhonorãtur isti oẽs, ingratitudine, inobediẽtia, irreuerentia, cõtẽptu, irrisione, cõtumelia, detractione: si ꝑcutiantur, si nõ alantur, si non iuuẽtur.

5 Non occides. s. neque te, neque alium, non ore, nõ corde, non opere. Corde, qui odit fratrẽ suum, homicida est. 1. Io. 3. Ore, cõtumelia, detractione, & cõsilio necẽ quis inferre põt, saltẽ bonæ famę, interitum, ut iudices, sententia ẽt innocenti possunt uitã impiè adimere. Opere, quis põt, uel ansam, exemplumq. dare perditionis, uel manu ꝓpria, duello, aliove modo occidere, uel auxiliari, uel occasionẽ ꝓbere, ut uenenũ, uel poculũ subijcere. Licet tñ ęertis de causis interdũ, non quidẽ ꝓpria, sed publica authoritate, mortẽ inferre. Sic licet aĩalia ad usum uitæ concessa, sine iniuria tñ alterius, necare: licet pœnas ultimi supplicij, lege iusta aliqua iubente, impijs irrogare: in bello indicto iusto, hostes interimere. Se aũt occidere ulla ex causa non licet, uerũ oblatam mortẽ, & illatã eligere potius, quã aliquid scelestum committamus, æquo animo, & alacriter, ob Dei fidem, saluternq. proximi, licet, & decet. Sicuti sancti Dei martyres, post martyrum omnium caput, fecerũt.

6 Pręceptũ, Nõ mœchaberis. Exo. 20. Mar. 10. Heb. 13. Hoc ꝓcepto, sordes ueneris illicitæ submouentur, & prohibentur, ut mollicies, qua se quis uoluntariè polluit: Cor. 6. Genes. 38. infandũ crimẽ Sodomiticũ. Rom. 1. Gen. 19. Leui. 20. cõcubitus cũ brutis, Leui. 20. prohibetur, & cũ mulieribus extra matrimoniũ: ideo dãnata fornicatio dicta simplex. 1. Cor. 6. Eph. 5. nõ erit scortũ. Deut. 23. ꝓhibetur adulteriũ, Leuit. cap. 20. Tob. 4. itẽ stuprũ, uel cũ uirgine, uel uidua: Incestus cũ consãguinea, uel affini: sacrilega cõmixtio cũ moniali, monacho, ꝓsbytero, diacono, subdiacono. Raptus, contra uoluntatẽ cõiugum,

gum, uel parentum, uel ante nuptias coniunctio, abusus uxoris in cócubitu, & omnis illa turpissima fellatio, & irrumatio

7 Non furtũ facies. Exo. 20. ad Ephe. 4. Mar. 10. Hoc ꝓhibetꝰ iniuria à bonis proximi, sicuti superiori ꝓhibebatur à ꝑsona.

Furtum, est inuito domino, rem eius contrectare, illicitè retinendo, subtrahendo, latrocinando, predando, per artes illicitas extorquẽdo, ut ludo, lenocinio, adulterio, usuris, rapere, simoniacè adipisci beneficia: bona pauperum retinere, bonis à Deo concessis abuti: malè bona alterius dispensare.

8 Non loqueris cõtra ꝓximũ tuũ falsũ. Exo. 20. Deut. 5. Leuit. 19. hoc in iudicijs egemus, ne qs falso deferat, accuset, testet, iudicet; itẽ in societate cõseruanda hoĩum, ne falsũ quis dictet, scribat, dicat, qđ famã, amicitiã, ueritatẽ, honorem alterius tollat, imminuatue: cõuitiãdo, calũniãdo, ne qs mentiatꝰ.

Mendaciorũ D. Aug. species cõstituit plures, libro ꝓprio: capitale, ut in religione: alicui nocẽs, & neminẽ iuuãs: aliquã lædens, & neminẽ iuuãs: aliquẽ iuuans, neminẽ lædens: in sola mentiendi, fallendiq; libidine: placendi cupiditate dictũ. Qđ nulli obest, & ꝓdest alicui, obest tñ mẽtienti, qui nunquã propriã animæ salutẽ dẽt postponere utilitati, uel bono alterius.

9 Non concupisces domum proximi tui, &c. Exo. 20. i. Cor. 10. Rom. 7. 2. Pet. i. Hoc procepto radix omnium delictorum exscinditur nempe cupiditas. i. Tim. 6.

10 Eodem referri debet, ultimum præceptum: Non desiderabis uxorem proximi. Deus. n. maximè cor, & uoluntatẽ scrutatur. i. Reg. 16. Sap. i. quia ex corde exeunt delicta, & cogitationes prauę. Mat. 15. b. & concupiscentia cum couceperit, generat peccatum, ex cuius consummatione mors. Iac. i. b.

Reliqua de præceptis, & quædam Axiomata de Deo, & Theologia Cap. VII.

VLtra decalogi pręcepta, alia dicuntur moralia, alia ceremonialia, alia iudicialia. Moralia de moribus statuunt, quæ nõ fuerunt in lege Euangelica sublata, vtpotè, quæ iuris naturalis, & immutabilia sint. Ceremonialia, modũ, & formã colendi Dei pręscribunt. Iudicialia, ad commercia humana, & politiam pertinent: quorũ ceremonialiũ, scilicet, & iudicia-

lium

liũ species, lege noua partim sublatę, inquantũ umbras futurorum referebãt, partim retẽtæ, & rursum institutæ, oĩa pcepta apud Hebręos, uel affirmatiua num. 248. uel negatiua numero 365. erant. Reducuntur, & illa ad pcepta Decalogi, uel tanq̃ cõclusiones ex illis elicitæ, uel tanq̃ principia, uel ut sępes, & propugnacula eorum, qualia potissimũ cæremonialia.

Axiomata de Deo.

1 Nihil in Deo, quod non sit Deus.

2 Deus accidentia non recipit, quamuis enuntietur per artributas alijs proprietates.

3 Deus substantia incomprehensibilis, sicut & eius opera.

4 Cogita de Deo, quicquid melius potes: de re, quicquid deterius uales.

5 De Deo amplius credere debes, quàm scire possis.

6 Religio nobis à natura indita, modus autem colẽdi Deũ ex lege, & more receptus.

Axiomata de Theologia.

1 Scripturę sacrę authoritas, suprema omnib. alijs est, quia à sancto Spiritu dictata, subiectumque habet nobilius Deum, & finem præstantiorẽ, uitę ęternę beatitudinẽ.

2 Theologię studium bene ordinatum, incipit ab articulis fidei, ut aliæ scientiæ à naturaliter notis principijs.

De Sacramentis. Cap. VIII.

ELegit Deus certã materiã, p quã addita forma ex sanctorũ uerborũ conceptioue, diuinã gratiã suo arbitrio distinctã, hoĩb⁹ exhiberet, nõ secus, ac potestate sua, in creatione rerũ, singulis uerbo suo concessit, certas, & efficaces naturas ex tota substãtia pẽdẽtes. Sacramẽtum itaq; sacræ rei inuisibilis, uisibile erit signũ, inquãtũ res uidetur, sed rõne gratiæ oblatę, erit ultra signũ, res ipsa significata, ut signum est esse aĩã in corpore hominis, si corpus fungatur hominis actionibus, & tamen ibi ultra signum aĩę, aĩa est ipsa efficax, sed indiuisibilis.

Sacramenta, alia legis diuinę antiquę, alia nouę. Antiquę erant ceremoniæ legales, potius tamen pura signa, quã uerẽ sacramenta, quod tantum futuram gratiam indicarent, non autem exhiberent. 1. Corint. 10. b. ad Hebræos 8. 9. 10. D. Ambros. in Psal. 73. Erat & circumcisio sacramentum legis anti-

quę;

quæ, quæ delebat originale peccatum præputij minutione, in virtute, & fide tamen futuri, non præsentis Messiæ.

Nouæ legis, secũdũ catholicã ecclesiã sacramẽta septẽ sũt, qbus Deus nos sibi cõsecrat, sãctificat, nos curat, & cõseruat.

Primũ Baptismus Christi in remissionẽ peccatorũ, de quo Ioha.3. ad Ephesios.5.1. Ioha.5. Actuũ 2. Cyprian.li.1. Epistola 12. alius à Beati Iohannis Baptismo, qui in pœnitentiã erat institutus. Actuũ.9. & in actis concilij Niceni. Hoc ianua aliorũ sacramẽtorum. c. fi. De cler. non bapt. ministr. in vol. Greg.

Secundum, Confirmatio, de qua Actuum 19. in conc. Flor. apud Cypr. De Ablutio. ped. & li.1. Epist.12, in cõc. Trid. decreto, de confir. c.1. Aug. contra Donat, c.20. Et contra litteras Petilia. cap.144.

Tertium, Eucharistia, Ioh.6. concil. Flor. & c. uocat D. Dionysius Areopagita hoc sacramentum, consummationem aliorum sacramentorum, lib. de ecclesiast. hierar. c.4.

Quartum, Pœnitentia: Actuum 8. Ioannis.2. cuius partes contritio, confessio, satisfactio.

Quĩtũ, Extremavnctio, Iac.5. D. Chryso. trac đ Sacerdotio.

Sextum, Matrimonium. Ad Ephes.5. Matthæi.19.

Septimum, Sacer Ordo, & potestas, ad tractãda, & exhibenda sacrosancta fidei Mysteria.1. Timo.3. Constituitur autem hic ordo, inter ecclesiasticas personas, quarũ inferiores Ostiarii templi.1. paral.9.15. & 26. c. ostiarius.23. dist. in decreto magno Gratiani. Dehinc Lectores, de quibus Actuũ 15. Luc.4. Cypr. lib.3. Epi.23. & li.2. Epi.5. Tertiò Exorcistæ, de quib. & Actuum 19. Ioseph. li.8. antiqui. c.2. Quartò, Acolythi, de qb. Cypr. lib.2. Epist.8. c. acolythis, 23. dis. c. clericos.21. dist. Quintò Subdiaconi, c. subdiaconus.23. dis. Sextò, Diaconi, Actuum 6. d. c. clericos. Septimò, Presbyteri.1. Tim.3.

Consideratur in sacramentis Deus, qui gratiam largitur, materia, cui verba accedunt: forma in verbis & aliis posita. Minister, & dispensator mysteriorum, gratia ipsa concessa, siue res sacramentalis, & character, in his potissimum, qui characterem imprimunt indelebilem, vt Baptismus, confirmatio, ordo. Consideratur & modus exhibendi sacramenta, in quo quædam præcedunt, & quædam sequuntur obseruanda.

SYN-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS LIBER SEPTIMVS

In quo, agetur de Angelis, & Magia.

De Angelorum diuisione. *Cap. I.*

Ecundum locum post Deum inter substantias Angeli habent in nostra arte: Spiritus diuini ad ministerium Dei, à Deo creati, hominibus, eius uoluntate, ad salutem operandam etiam officiosi, nuncij, & legati Dei, unde & ἄγγελοι dicti, incorporei, imateriales, impassibiles corporaliter, nõ mẽte, quia gaudere, contristari, amare, & metuere dicuntur.

Angeli, omnes creatione, & substantia boni sunt, electione autem facti aliqui mali, distincti ideo ab ijs, qui boni remanserunt. De bonis prius agamus, de malis deinceps.

Bonorum angelorum synonyma.

Angeli. Genes. 32. Exod. 14.
Angeli boni. eo.
Angeli Dei. eo.
Angeli domini, Genes. 16.
Angeli Sancti. Luce. 9.
Filij Dei, Iob. 1.
Electi, 1. ad Timo. 5.
Reges, uel מלכים melachim.
Dij, uel אלהים elohim.
Vigiles, Daniel. 9.

Ange-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Angelorum bonorum ordo, hierarchia dicitur cęlestis, est namque triplex hierarchia, nempe super cælestis, Deitatis solius. Cœlestis, angelorum: Terrestris, militantis ecclesię.

Secundum Christianos, ex D. Dionysio Areopagita Hierarchia cęlestis tres classes, & nouem ordines habebit huiusmodi. Prima classis.

In 1. ordine & supremo, viciniores Deo angeli, dicunt שרפים Seraphim, idest incendentes, & ardentes in illustratione diuinæ contemplationis, Esai c. *6.*

in 2. כרובים Cherubim, idest multitudo scientiæ. Esaiæ. *6.* Ezechiel. *9.* & 28. Psal 79.

In 3. Throni, apud quos, relucet iudicij diuini, & voluntatis Dei rectitudo. meminit D. Paul. ad Colo. 1.

Secunda classis.

In 4 Dominationes, ex iis legitima formula dominandi, & imperiorum, Dio. Areopag. lib. de cœl. hier. c. 8.

In 5. Principatus, ex quibus ducendi, & regendi votio.

In 6. Potestates, ex quibus modi coactionis iusti, & legitimi.

Tertia classis.

In 7. Virtutes.

In 8. Archangeli.

In 9. Angeli.

Ordines primæ, & secundę classis, in cōtemplatione & dispositione eorum, quæ exequi alios oportet, cōsistere videtur.

Tertia autem classis in actione, & exequutione.

De Officijs bonorum angelorum. Cap. II.

Officium bonorum angelorum, ministerium exhibet vel Deo immediatè, vel hominibus, vel alijs reb. in Dei ministerio contemplatio, & voluntatis eius executio. Circa homines, ministerium angelorum societates, prouincias, & res publicas & imperia eorum solicitè curare, vel singulis adesse in illis custodiendis, conciliandis, defendendis, iuuandis, erudiendis, deducendis, sanandis.

Exhibent autem suam opem, vel inuisibiliter, vt plerūque, vel visibiliter; ea forma, quę congruit mysterio, uel quæ concipi

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

cipi poſſit ab eo, cui apparent: vt aliquando apparuerunt in forma rotę, animalium, hominis, alati, iuuenis, paſtoris, & alijs figuris, ut dicemus in commentarijs.

Circa res alias angeli ſoliciti, cum eas ex Dei lege diſponunt, conſeruant, tuentur aduerſus dæmonum, & aliorũ uim, cum tempeſtates fugant, vtilia promouent.

De dæmonibus, ſiue angelis malis, & nominibus eorum quibuſdam. Cap. III.

ANgeli mali, dæmones ſunt, quos tamẽ Ethnici, & bonos, & malos genios rati ſunt eſſe.

Synonyma, quibus generaliter omnes impij Spiritus appellantur.

Angeli mali, Pſal. 77.	Volucres cęli, Matt. 13. Mar. 4.
Diabolus, Matthæi 25.	Leo deuorãs, rugiẽs. 1. Pet. c. fi.
Dæmones, ſæpè.	Leuiathan. Iob. 40.
Serpens, Genes. 3. Apoc. 22.	ἀπολλύων, Apoc. 15.
Draco. Apoc. 12.	Exterminator, eo.
Beemoth, Iob. 40.	Vectis, Eſaiæ. 25.
Principatus, ad Eph. c. fi.	Serpens tortuoſus, Iob. 25.
Poteſtates tenebrarum.	Tentator, Matthæi. 4.
Sathã, calumniator, Luc. 10. Matthæi. 16. Apo. 20.	Inimicus homo, Matthæi. 13.

De diſtinctione Dæmonum, & de quibuſdam naturis eorum. Cap. IIII.

DIſtinguuntur dęmones, vel ratione nominis ſuppoſiti, vel ratione locorum, in quib. degunt, vel operantur. Nomina, varia ſunt, partim apud magos vaniſſima, & cõficta, partim ex aliqua alia cauſa illis impoſita, vt Beelzebub, Baal, Dagon, &c. A locis, dicti cœleſtes, vel aerei, aquatiles, terreſtres, ſubterranei, ignei, uagi. Cœleſtes vocat aereas poteſtates D. Iohannes, Apoc. c. 13. & D. Paul. poteſtates aeris huius, ad Epheſ. 2. Dominus autem IESVS CHRISTVS, volucres cœli, quæ bonum ſemen, in vtilitatem hominum ſparſum, deuorent, Matthæi 13. Marc. 4. Luc. 8. iſtos, dicunt negotiari in aere, & ex congregatione rerum alibi exiſtentium confingere in eo phantaſmata uaria, ſpectra, idola, acies, pugnas,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

gnas, concitare ἐκνεφίας, τυφῶνας πρηστῆρας tonitrua, fulmina, pluuias quasdam, grandines, & uentos, corrumpere aeris puritatem, & morbos immittere. Subdiuidere autem cęlestes licet Dæmonas, in æthereos, & aereos propriè. Aetherei erunt illi, qui & planetarij, qui uel circa planetas, uel ex planetis, quasdam operationes perficiunt: totq; erunt eorum species; quot planetæ, Saturnini, Iouiales, Martiales, Solares, qui ferè in forma apparent leonis, Venerei, qualis Comus apud Philostratum, lib. 1. de Iconibus, & Lunares. Aerei reliqui sublunares sunt, regionibus distincti, ut alij orientales, alij occidentales, alij meridionales, alij septētrionales sint, alij diurni, alij lucifugi, quales telchines, laruæ.

Aquatiles Dæmones, qui rebus, & hominibus in aquis, & per aquas insidiantur, moliunturque submersiones.

Terrestres, q super terrā insidiantur, certis regionibus aliqñ gaudētes, ut qui rogabāt Dñm, ne extra regionē illos mitteret. Mat. 5. Sic aliqui montani, syluis gaudentes, uel ibi exorcismis morari coacti, qui quibusdam dicti sunt syluani, fauni, satyri, quamuis, & alioquin aĩalia uideantur, Hebræis, pilosi שעירים scegirim. Esaiæ 13. & 34. Leu. 17. sunt, & terrestriũ numero dicti onoscelides, q apparent forma crurium asini, apud Sozomenũ, lib. 8. ca. 6. Itē aliud Dæmonium sagarum, & ueneficarum, hirci forma, sunt & terrestres empusi, uno pede incedentes, & δείκελοι, terrorem incutientes, penates, lares, lemures, genij mali, qualis, is quem Brutus ante mortē conspexit, & Sylla, & Dęmoniũ illud Socratis, tales Teranti, dissidia mouentes, Ternistratores, qui insidiantur uerbo, cogitatione, opere, hoĩbus, aĩalibus, reb. Item Spiritus fornicationis, apud Oseam c. 6. Leu. 20. Deu. 18. & aliorum uitiorum suasores: De quibus Origen. homil. 15. in Iosue, & D. Hierony. in c. 6. ad Ephe. tales ei incubi, succubi, quos uocabant Dusios Galli, de quibus, & D. Aug. lib. 15. de ciuit. cap. 23.

Subterranei Dęmones, perniciosissimi, qui sępe apparent puteos, & metalla offodiētibus: Nominat duos Georgius Agricola, li. de subterraneis animalibus, alterum Annebergium, alterum Suebergium, ij ruinas adstruunt, terram concutiunt.

Ignei, qui in igne, uel circa degũt, uel per ignem operãtur,

Vagi

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Vagi dęmones, miseri magis dicuntur ab Empedocle, errātes quos impellat æther in pontū, atrū, & inde pōtus in cōtinétē proiiciat, tellus rursum agat in so'ē rapidū, qui postea implicet illos telluris uertigint, ut ait Plutar. li. nō esse fęnerandū.

Dæmonum quorundam qui sibi Dei cultum vsurpauerant nomenclatura. Cap. V.

ADonis, Thumus Hebræis. i. consumptus, siue incendium idolum Syrorum. Ezechiel. c. 8.

Adramelech, idest, pallium regis, uel magnitudo, uel potentia regis, idolum Sepharnaitarum. 4. Reg. 17.

Anamelech, id est, afflictio, uel responsio regis, etiam Sepharnaitarum idolum. 4. Reg. c. 17.

Asima, idest delictum: idolum uirorum Emath.

Astharte, à caula, uel grege dicta Dea; idolum Sydoniorum. 3. Reg. 11. 4. Reg. 23.

Astaroth, idolum Palestinorum. Ioseph. li. 6. antiq. capit. 14. 1. Reg. 47. & 4. Reg. 23.

Baal, idest dominus, uel subijciens, aut possidens: idolum Sydoniorum, Samariæ, & Moabitarum. Num. 22. Iudic. 6. ad Rom. 11. De hoc 3. Reg. 16. 18. 19. 22. & 4. Reg. 3. 10. 17. Hieremiæ c. 2. 12. 23. 32. Oseæ c. 2. 10. 13. Martem, Græcis fuisse arbitratur Lactantius li. 2. de orig. error. c. 15.

De Baalim Iudic. c. 2. 3. 8. & 1. Reg. 7. 12. & 3. Reg. 8. & 2. Paralip. c. 24. 28. 34.

Baalberith, fœdus Baal, phanum Baal. Iudi. c. 9.

Beelzebub, idest, Dominus, musca, idolum Accaronitarum. 4. Reg. 1. Matth. cap. 10. 12. Marci 3. Lucę 11. Princeps dęmoniorum, ut Pluto apud Græcos.

Bel, idest, uetustas, idolum Babyloniorum, Hier. 50. 51. Daniel 14. Esa. 46. Belphegor, idest dominus hians, uel aperiens, dominus nuditatis. Idolum Moabitarum Oseæ cap. 9. Numerorum 15. Deut. 4.

Chamos, quasi palpans, uel recedēs, uel auferens; Moabitarū idolum. Nume. 21. 3. Reg. 13. 1. Paralip. 20. Hierem. 48.

Dagon, idest frumentum, uel dolor, uel piscis eorū. Idolū Phi

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

listinorum.Iudic.16.1.Reg.5.1.Machab.10.
Deumus,cacodęmon adoratus in Tamerani insula. Ludouicus Romanus Patricius lib.5.Nauigation.c.2.
Melchon,rex,uel cõsiliator eorum,idolum filiorum Ammõ.4.Reg.23.1.Paralip.20.Hier.49.
Militia cœli, siue stellarum numen, Deuter.17.& 4.Reg.17.21.2.Paralip.33.Hierem.59.Sophon.1.
Nergal,idest explorans,uel lucerna:Idolum Cuthæorum.
Nibhas,prophetans,uel uisionem loquens, Idolum Euæorũ.
Regina cęli,Hieremiæ 44.quo loco,legunt Hebræi, opus cœli,unde alij horoscopia,alij lunam intelligunt.
Phegor,hiatus.nuditas: Nume.25.Deut.3.4.Iosue.22.
Remon 4.Reg.5.idest,altitudo.
Rembas,exaltatio nihili.Actuum.7.
Serapis idolum Aegyptiorum,Apis,& Osiris dictũ,quod Porphyrius putat principem,& Imperatorem malorum dęmonum,& tesseram Theodoretus li.3.Græcar.affectio.
Succot Benoth,id est tabernacula filiarũ, idolũ Babiloniorũ.
Tarthar,concatenatus,idolum Heueorum.4.Reg.17.
Vualdat, idolum etiam Babyloniorum : Abdias lib.8.histor. Apostolicæ. Obseruarunt & aliqui, illa nomina Iupiter, Mercurius,& aliorum idolorũ,fuisse nõ hominũ,sed dęmonum,ut Origenes cõtra Celsum.Euseb.4. Prępar. Euang.

Alia distinctio dæmonum,& ex operibus eorum.Cap.VI.

DIstinguuntur etiam dęmones,à muneribus,quę exequũtur.Quamobrem, aliqui ultores sunt scelerum, Eccles.39.& ita usurpatur illud,tradi sathanæ,& angelis eius,talis potest esse,qui dicitur Asmodeus,destructor, uel ignem mensuraus.Tob.3.aliter dictus Samuel.Talis & Abbadon.i.perdens. Alij præstigiatores,& magici,alij seminatores malorum.Apocal.7.Alij criminatores,exploratores Apocalyp.9. Alij tentatores,quales παρέδροι assessores diaboli, ad uitæ tædium, & desperationem impellentes,alij insidiatores,&c.

Insinuant se,& hominibus apparent dæmones, istis de causis potissimum.

1 Si inueniant eos uacuos bonis actionibus.
2 Si sæpe inuocentur,si se ipsis quis deuoueat.

3 Si curiosa quis sectetur.
4 Vel ardeat habendi desiderio.
5 Si impurus sit, non secus,ac beati mundi Deum uidebũt.
6 Si nimio odio proximi , ultionẽ perniciosissimè expetat.
7 Si nimia tristitia deijciatur.

De Magia vetita,& potestate dæmonum. Cap. VII.

SVbiectum improbatæ magiæ & præstigiorum, in dæmonibus est,& in superstitione uana.

Exercent itaq; potestatẽ suã dæmones in ea,q̃ animi,q̃ corporis,q̃ externa sunt.In animũ agunt,eundẽ de mẽte,ac sanitate deturbantes,infatuãtes,phantasmata porrigentes;sicuti. dũ Saul furebat,qñ possidebat̃ ab spiritu malo,1.Reg.16. Et lunatici apud D.Matt.17.agũt & psuadendo intrinsecus mouentes uoluntatẽ,incitant &eandẽ extrinsecus,cũ mouẽt corpus obiectis,philtris,ueneficijs,cogunt aũt nunq̃ , perturbãt & animũ.dũ Dei pmissu inuadunt animã,ut apparet in energumenis,itẽ dũ imbuunt malis artibus & magicis aliquem.

Super corpora potestatẽ exerunt, uel transferendo corpora,sicuti Matthæi 4.& ut ferũt fide digni authores , Simonem magũ per aera uolasse,Egesippus lib.3. de excidio Hierosoly. D.Ambr.ser.66.& in c.8. ad Rom. D.Augu.ser.3. De Petro & Paulo.Qđ & bonos angelos aliqñ fecisse legimus: Sic.n. puto raptũ Eliã,Abbacuc delatũ in lacum Danielis.Dan.14. Et D. Philippũ trãslatum ĩ Azotũ,Actuũ 8. Operant̃ & magicè mutãdo corpora , si uera sunt q̃ referunt mutatos fuisse socios Vlyssis à Circe,in bestias,ut Plutar. in Grillo. Virg.in Pharmaceutria,Homer⁹,& alij scribunt.Itẽ socios Diomedis, in aues,apud Virgi.in 10.AEnei. & Ouid.4.Metamor. Arcades traiecto stagno,in lupos,apud Pliniũ li.8.c.22.Homines in iumẽta,apud D.Aug.lib.18.de ciuit. & Pallad.in uita Macharii Alexãdrini.c.19.&20.Sicuti & sacra pagina in exordio tradit uirgas in colubros mutatas,aliaq; magicis incãtationib⁹ à magis Pharaonis. Rursum & potestatẽ in corpora exerunt occidendo,Dei permissu,ut Iob.c.1.Morbos inferẽdo , fascino, incantatione,mutatione, & corruptione elementatorum : cõstringunt & concumbendi cum mulieribus potestatem , can.

Si per ſortiarias, c. requiſiſti, 33. q. 1. tit. de frig. & malefic. Quod operantur (ſecundũ Palladinum Hieroſolymitanum epiſc. in 4. Senten. diſtinct. 34. q. 2. art. 5.) modis quinqne.

1 Per interpoſitionem corporis.
2 Per refrigerationem uirtutis generatiuę.
3 Per detentionem membrorum genitalium.
4 Per occluſionem ſpirituum, quorum ui fit congreſſus.
5 Per ſpeciẽ mẽti obiectam, ꝙ uideatur mulier turpiſſima

Dicunt in res externas dæmonum poteſtates apparuiſſe, in traductione facta aliò meſſium ſatarum, ut ait Virgilius in Pharmaceutria: dumq; ait, 4. AEnei. deduci montibus ornos, ſicuti & Plinius lib. 17. cap. 23. tradit alia ſimiliter iiſdem incantationibus traduci; operantur & mirificè in externa, ſubtiliter mouendo, tollendo, impellendo, & aliunde in unum locum cogendo.

De Definitione, & diſtinctione magiæ, Cap. VIII.

MAgię nomen, Perſico idiomate, tantum exprimit ſapientiam, & apicem parfectioris philoſophiæ: Nam idem ſunt magi apud Perſas, ac apud Gręcos Philoſophi: apud Indos Brachmanes & Gymnoſophiſtæ: Apud Gallos Druydæ, Bardi, & Semnothei: apud Siculos Galeotæ: apud Aegyptios, ſacerdotes, apud Italos Hetruſci haruſpices: apud Latinos Sapientes: apud Caballiſtas, Prophetæ: apud Babylonios, & Aſſyrios, Chaldæi. Cæterum, cũ ferè cuncta ſaluberrimis orta initijs peruenerint ad nimium, degenerarunt, & diſcipuli aliqui à magorum, & ſapientum puris, putiſq; inſtitutis, atq; aliquando præter modum curioſi, uel affectata quadam ſciendi ſuperſtitione, metas ucræ ſapientiæ tranſgredientes prolapſi ſunt in uanas illas magiæ improbatę obſeruationes, & tam celebri magię nomine conſpurcato, in odium appellatio antea honoris, & præſtantię conuerſa, & in dedecus eſt, ut & docet Plinius lib. 30. cap. 1. & alibi. Conſtat igitur, ob abuſum magiam exoſam; at quatenus ſuis regulis continetur, cognitionẽ eẽ rerum eximiarum, diuinarum, & humanarũ, ſiue naturaliũ, aliãq; ꝓbã, nẽpe naturalẽ, & diuinã, aliã improbã, nẽpe dęmonicã, natã ex abuſu diuinę ſapiẽtię: & ſupſtitioſã natã ex eiuſdẽ abuſu, & rerũ naturaliũ. Naturalis Magiæ ẽ, q̃ ex natu-

naturis rerũ, non omnib⁹, ſed doctiorib⁹, & peritioribus cogni tis, pẽdẽtibus, uel ex tota cõpoſiri ſubſtãtia, uel certa aliorum mixtione effectus operatur mirabiles: eſtq; philoſophię phyſi cę cõſummatio, atq; apud uulg⁹ ĩſtar miraculi. Quare hęc ac cipit effect⁹ natura, & uirtute cælorũ, ſtellarũ, elemẽtorũ, ani malium, mettallorũ, plãtarũ, lapidũ, quorũ ſciẽtia, ex aſtrologia, metaphyſica, phyſica, medicina, experiẽtia, & obſeruatiõe

Siue ſit diuinatrix, q̃ futura, & effectus ex cauſis naturalib⁹ pẽdẽtes p̃dicit: ſiue operatrix, q̃ mirabilia ignorãtib⁹ cauſas, & uires rerũ exhibeat. Diuina ſapiẽtia, uel magia, q̃ ĩ uirtute, in nomine, & poteſtate Dei, nõ rebus naturalib⁹ cõſiſtit, ueluti, qñ ꝓdhetæ uẽtura p̃dicunt, qñ eo modo miracula Chriſtiani perficiunt, uel fide, uel oratione; unde uera cabala, quæ eſt ſuperſtitione Rabinorum conſpurcata, fuit compoſita ex nominibus omnipotentis Dei, uel expreſſis in ſacra pagina, uel extractis arte aliqua, uel receptis per manus à uiris ſanctis.

Improba, dęmonica, uana, & ſuperſtitioſa eſt, quæ Theurgia, & γοητεία dicitur, illaq;, aut ſimplex inuocatione, & operatione conſtans dæmonum; Aut compoſita, ſcilicet addito quodam fuco naturalis cuiuſdam uirtutis, uel ueræ religionis interpoſito colore, ut incauti eius prætextu decipiantur, & plerunque illa compoſita, eſt ſpecie recti decipiens.

Cõpoſita itaq; magia uaniſſima, utitur inuocationibus dæmonum, uel tacitis cum iiſdem pactionibus, quæ maximè hõi Chriſtiano, abominatio, & ut fraudes celet, addit ex quatuor elementis aliquid; uel terræ, unde geomantia: uel aquæ, unde hydromantia: uel aeris, unde aeromãtia; uel ignis, unde pyromãtia. Abutitur hominibus olim eos ſacrificare iubens, ut exta inſpicerentur. Abutitur & hominibus, ut iuſtrumentis ſuæ impietatis, per eos promente dęmone oracula per os, per pectus, per umbilicum, per genitalia, vt ſcribit Plutar. Deceſſatio. oracu. Iamblychus, De myſterijs Aegyptiorũ. Orig. lib. 7. cõtra Celſum. Euſtatius, in 2. Iliad. D. Chryſoſt. homil. 9. in Epiſt. ad Corin. Cæl. Rhodig. li. 4. c. 10. Scrutatur & magia, in manu lineas, unde nata χειρομαντία uultus, & faciei lectiones, & proportiones, (quę tñ, ſi non excedant tẽperamẽta corporea, non omnino improbantur) hanc dicunt phyſionomiã.

Abutitur, ēt aĩalibus, dum ex auium garritu, ꝑſuadere futurorũ nititur cognitionē, hanc dixere augurium, ut ait Cicero.2. de diuina. uel dũ diuinat ꝑ earundē inſpectionē, unde haruſpiciũ, auſpiciũ, ſeu οἰωνοσκοπία, Tireſiæ inuētũ, ſecũdum Plin. li.7.c.56. uel dũ uolatiliũ iubet paſtum, cantum, uolatũ, obſeruare, ac ſi in illis eſſet diuinitas, aut futurorum notio, cum tñ, nec ſe, nec ſibi futura, aues cognouerint. Quod, & de alijs animalibus, quę obſeruantur, dictum uelim.

Plantas item ſuę inſaniæ accommodat, ut ait Pli. lib.24. ca. 17. lapides, & metalla, unde, & λεκανομαντία, quæ fit peluibus aqua plenis dæmone inuocato, quam magiam apud Perſas ſeruari teſtatur Strabo in 15. Accedit κατοπτρομαντία, quæ per ſpecula fiat, Et ἀξινομαντία, q̄ per ſecures, & alia inſtrumēta ferrea, ſiue alligentur cribro, unde κοσκινομαντία, ſiue clauis alligetur Pſalmis, ſiue quis alio modo metallis abutatur.

Horrēda, & illa, quę manes, & mortuos putat ſe infeſtare, & euocare: dicta νεκιομαντία, quæ habet cum dæmonibus colloquia, ad quam, uſus ſuperſtitioſus, & uaniſſimus transfertur characterum, ſuffumigationum, eccleſiaſticarum orationum, & ſceleſtiſſimus fit ſacramentorum abuſus. Et in ſumma, nihil ſanctum, qđ magus non uſurpet, & polluat. Atque idcirco in magia frequēs abuſus, nō dicā uſum, demoniorum, ueneficiorum, collyriorum, unguentorũ, potionum, philtrorum, alligationum, ſuſpenſionum, annulorum, imaginum, characterũ laminarũ, chartarũ, certorum numerorum, ſortium, ligationũ, faſcinationum, cogitationũ, ſeu imaginationũ, aĩ exceſſus, incātationum, adiurationũ, exorciſmorum, cōſecrationum, deuotionum, ieiuniorum, ſomniorum, orationum, ceremoniarũ, & coniunctionum cœleſtium. Et hæc hactenus, De Angelis bonis, & malis dixiſſe ſufficiat. Supereſt, ut de ijs, q̄ in claſſe ſubſtantiæ traduntur, dicamus, q̄ alius tomus Syntaxeō proximè Deo fauente excudēdus, docebit, in quo, breui cōpendio, de mundo, de homine, & de eius omnibus artibus, & inuentis docebimus, & de reliquis, quæ in artis ſpeculo explicanda, & percurrenda relinquuntur: nunc enim non datur otium, quia ad lectiones ordinarias proſequendas, Çadurcum reuocor.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

COMMENTARIA IN PROLOGOMENA SYNTAXEΩN MIRABILIS. ARTIS.

Per quam de omnibus disputatur, habeturque cognitio.

Authore P. Gregorio Tholosano, iuris ciuilis in academia Cadurcensi professore.

VENETIIS,
Apud Io. Dominicum de Imbertis.
M. D. LXXXVIII.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

CLARISSIMO VIRO VNDIQ. abſoluto, Nicolao a Bauffremont, Baroni, & domino à Seneſcey, equiti Regio Torquato, & à ſecretis regis conſiliario digniſſimo, magno Galliarum, domuſque regiæ prætori, necnon baliuo Cabillonenſi, &c.

P. Gregorius, in Cadurcenſi academia iuris Cæſarei publicus profeſſor. S. D.

Vum typis excudi curarē Syntaxes artis mirabilis, Illuſtriſs. didici nō tā ex relatione uirorum doctiorum, quam ex tuiӱpſius colloquio, inter proceres, heroeſque aulicos, te ſingulari quadam muſarum familiaritate, & bonarum artium præſtantia, ut luna pollet inter ignes minores, multis

præ-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

præclarissimis uiris anteire. Mirum quidem primum, & fere incredibile visum, hominem tot negotijs occupatum, curisque grauioribus reipub. implicitum, literarum studijs, & scientiarum labyrinthis, uel aliquantulam impendere posse operam: tandem tamen, admonitus fui, quod cum maiori admiratione admirationem sustulit, te quas genio cæteri dant horas, musis, & literis consecrasse, & à bellornm strepitu defessam mentē, solitum continuata lectione reficere: ad hæc tanto ingenij dotatum acumine, ut quę alij, uelut sortis dissimilis seiungunt, ob laborem qui seorsum totum uidetur deuorare hominem, possis exiguo tempore, & leui molestia, unà pertractare. Quamobrem cum ob id, tum ob tuam in uiros literatos humanitatem, qua etiā me dignatus es, decreui hosce primos in artem nostram commentarios, qui tunc cum te noui, etiam prælum expectabant, oculis tui perpoliti ingenij subijcere, sperans, si tibi probentur, eò magis à ceteris eruditis probandos: neque parua laus mihi accedit, magnis placuiße viris: uellē autem, eorum munus eo suscipias animo, quo is, qui tui est obseruantissimus, offert. Vale.

Lugduni. pridie Non. Nouemb. 1574.

Εἰς Μοῦσαν περὶ λαμπροτάτου, καὶ ἐπιστημονικωτάτου ἀνδρὸς Πέτρου Γρηγορίου, ᾠδή.

Στροφή.

Μοῦσα παρνήσσου τὸ ἄκρον
Ναιετῶσ' οὖρος πνοῦσα
Ῥεῖθρα πηγοῦς κασταλίης
ἴθι δεῦρο, καί ἐμοὶ
Νιν μέλος ἡδύλογον δὸς, κῦδος αἰνεῖν
οὕνεκα Γρηγορίου ἐσθλὸν δυναίμην,
Ἔργον ἐστὶν, οἶδα καλῶς,
Σφόδρου μὲν ἀργαλέον, τὸ σέλας
Φῶς τε λαμπρὸν εὐρηχώρου
Γαλλίας, ὡς χρὴ, ἐπαινοῦς.

Ἀντιστροφή.

Ἀξίους ῥ' αἰνεῖν, ὃς ἐντὶ
Ταῖς ἐπιστήμαις μέγιστος
Ἡ δὲ θαυμαστὸς τελέθει
Ξυνετεῖσι τοῖς βροτεῖς.
Τῶν νομικῶν δὲ κρατεῖ τῶν νῦν ἁπάντων
Ἠ δὲ παλαιοτάτων, ὡς ἠλίοιο
Ἀστέρας φάος σκοτίζει.
Τίπτε ἀτὰρ γλυκύτατα λέγειν
Καὶ μεγίστην ἀγχίνοιαν
Λανθάνω αὐτοῦς, τὸ ἔργον.

Ἐπῳδός.

Τοῦτον μὲ βάρος βάρυνει
Λίην, ἂν ἐμοὶ
ὦ δύνη οὐκ ἐπικουρεῖς,
Ταῦτ' ἐγὼ λίσσωμ τόδε.
Φωνῆς ἄκουσα παρθένου
Μούσης λεγούσης τόδε ῥῆμα.
Εἰ κενὸν θέλῃ ἐμεῖο
Τὴν βοήθειαν, μάτην
Τὸν Γρηγόριον κελαδοῖν,
Ὅδ' ἐοῦς συνταγμασι
Γλῶσσα τε λέξης τυγχάνει σφόδρου ἄσπετον.

Πέτρος Γέραρδος Βάξιος.

IN LIBRVM PETRI Gregorij, eruditissimi Iurisconsulti, Epigramma.

Gregorius miraclum orbis, lumenq; coruscum,
Maximus in sophia, iuris & arte uirum.
Gregorius peperit quem clara Tholosa, Garumnæ
Ob cuius famam lata fluenta tument.
Gregorius librum hunc nocturnis atq; diurnis
Perfecit studijs tempore in exiguo.
Quo lumen iuriq;, alijs atque artibus adfert.
Conspicuum ingenij dexteritate sui.
Qui cupis ergo aliquid non tritum addiscere, cultum.
Et lepidum assiduo hunc uolue labore librum.
Hic etenim ueterum tibi erit uice, Lector, & instar.
Illorum quos nunc rumor ad astra uehit.

In eundem.

Phœbus ut exoriens, currusq. è gurgite Atlantis.
Extollens, tenebras, lucidaque astra fugat.
Sic liber hic fulgore suo compluribus olim
Doctorum scriptis, quæ niguere, nocet.

Petrus Gerardus Vaxis Cadurcus.

PETRO GREGORIO IVRIS professori apud Cadurcos consultissimo.

Si cultura dedit Graiæ, Latiæq. camœnæ.
Vt ueræ sophiæ dinumerentur opes,
Phœbe, lyræ pudeat, lauro nam cingere crines.
Hæc, Gregori, tua pagina sola potest.
Hoc illo maior, diffundens uindice fato,
Promerita ingenij flumina uiua tui.

Io. Bap. Bellaudus.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

IOAN. MATTHAEVS TOSCANVS ad Lectorem.

Cum iam Sceuola, cum Papinianus.
Quos longum numerare sit Quiritum.
Euoluant, referentque iura chartis.
Doctis scilicet, & laboriosis:
Quid nosce expediat nouum libellum
Quæris materia refertum eadem?
Illud Gregorij docet libellus,
Quod non Scæuola, non Papinianus.
Non Paulus, Iabolenus, aut trecenti.
Qui doctum faciunt modò, & peritum.
Iuris discipulum, pium, bonumque.
Fingit Gregorius, Deoque gratum.
Quo plus est igitur pium, bonumque,
Quam iuris uocitari et peritum,
Hoc plus Gregorij dabit libellus.
Quam det Scæuola cum Papiniano.
Cum Paulo Iabolenus, ac trecenti.

באורך נר נראת־אור

ELENCHVS CAPITVM HORUM Commentariorum.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

COMMENTARIA IN PROLOGOMENA Syntaxeωn Artis Mirabilis.

De omnibus posse disputari, & omnium cognitionem quandam haberi. Cap. I.

RINCIPIORVM principio inuocato, atque artium, scientiæ, & bonorum omniũ largitore placato Deo, suffragijs Deiparæ sanctissimæ, & aliorum piorum cæli tum accitis: moneri expedit, initio, Deum optimum maximumq;, cunctorum creasse rerum thou, & bohu, materiam scilicet, & formã, ac vniuersi ornatum, Vltimum autem creationis sex dierum opus fuisse hominem, vt omnium, quæ in cœlo, queque in terra naturam, & uim, in vnam veluti epitomẽ referret eximiã, nõ secus, ac periti artifices faciunt, qui totius operis molem prius mente agitant partibusque conuenientibus distinguunt, deinceps reipsa, consummatum in lucem educunt opus. Vt non immeritò in hoc homine, & cælestia, inuisibilia, & terrena, & uisibilia, quæ ve ex his componuntur, quodammodo naturam propriam recognoscant, eique ut affini, & cognato inseruiant. sicuti latius, cum de homine tractabimus, Deo iuuante, explicabitur. Quod in primis ꝑsuadere potest, omnium rerum cognitionem homini esse necessariam, quin etiam illi fuit imperatum seipsum nosse: & Moses olim quemque sæpe admonuit his uerbis, attende tibi. Quæ quidem sui notitia, est rerum omnium absolutissima disputatio, per quam paulatim, & perfectiori, certiorive ordinato tramite, ad Dei notitiam perueniamus, etsi illa sit perdifficilis,

ficilis, quandiu corporis huius pondere, & uinculis deprimi-
a Sap.9. d. tur. Corpus quippe, ut ait Salomon, [a] quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum, multa cogitantẽ, ex quo hõ in turpe prolapsus delictũ, cõtumax legi impositæ de nõ edendo fructu ligni uitę, caliginẽ ignorantiæ subiuit, ut nec minimũ quiduis plane cognoscat, & quod antea infusa cognitione perfectè nouisset, tunc non nisi sũmo cum labore discere, idque imperfectè, & lippis oculis cernere potest. Proinde lucubrationes, & uigilię, quæ in studia impen
b Eccl.1 dũtur, ab Ecclesiaste [b] dicũtur nomine occupationis pessimę. Et proposui, inquit, in aĩo meo q̃rere, & inuestigare sapiẽter, de omnibus, hanc occupationem pessimam dedit Deus filijs hominum, ut occuparentur in ea. Additque, quod in doctrina, & sapientia, prudentia, stultitiaque dignoscenda, nihil aliud uersetur, quàm labor, & afflictio spiritus, atque in multa sapientia, maximam esse indignationem, & addentem scientiam, addere & laborem. Quamobrem, in hac parte egemus necessario arte aliqua, & methodo, alioquin non possumus à tam implexo labyrintho nos explicare, nec quęstionem pro-
c Iohã.2 positam diuo Iohanni Baptistæ à Iudeis, dissoluere [c]. Tu quis es? Porrò si ignorans te, o pulcherrima anima inter mulieres, hoc est, inter alia opera Dei, egredere, & expergiscere à graui ignorantiæ somno, & abi post vestigia gregum tuorum, contemplare, inquam, ordinem rerum creatarum, in quibus disces rationem tuæ præstantiæ, admirabilem rerum nexum, altitudinem, & profundum scientiæ, & sapientiæ incomprehensibilis demiurgi, vel architecti omnium Dei, vt admonet
d Cant. 1.c. Salomon [d]. Sic propriũ dicitur hominis scire per causas, quas quidem probè cognoscemus, si nos ipsos perfectè cognouerimus. Quod vt assequamur, nobis explicanda multis ante seculis incognita ars, certis legibus, & præceptis cõcludenda erit. Verum ante remouendus est uulgi erroris scrupulus, dum nouum putant, & fere inauditum, artem, & scientiam aliquam esse, qua in omnibus erudiamur, & per quam ratio de omni-
e Ecl.1.c bus aliqua reddi possit. Cum scriptum sit. [e] Cunctæ res difficiles, non potest homo eas explicare sermone. Et rursum, ego Ecclesiastes fui rex in Hierusalem, & proposui in animo meo
sapien-

sapienter inuestigare de omnibus, quæ fiunt sub sole &c. Vidi cuncta quæ fiunt, & ecce uniuersa uanitas. Addit Plinius, omnium rerum posse adferre causas, non minus mirum esse, quàm constare in aliquibus. Et Virg. *li. 2. hist. nat. c. 12 in car. de Aethna.*

Quæ mortali spes est, quæ amentia maior,
In Iouis errantem regno perquirere uelle.

Suffragatur Saluius Iulianus, cognomento Seuerus, Mediolanensis iuris peritissimus, Iaboleni discipulus, qui inter responsa, frequentatum illud edidit tritũ apud iuris utriusque studiosos. Non omnium quæ à maioribus nostris constituta sunt, rationem reddi posse. Sunt aliorum testimonia, qui subscribunt huic sententiæ, non tam excusandæ ignorãtiæ gratia, quàm quia ita rerum experientia cognouerint, seriò de rebus diuinis philosophati: docueruntq; mortalium cognitionẽ, ad illum cõscẽdere gradum nõ posse, ut omnia Dei opera imo nec minima, possit plene indagare. Et, tanquam curiosam, & extra cancellos infirmitatis humanæ, discendi nimiam cupiditatem, potius mortalibus inutilẽ & noxiam, procul ablegauerunt. Suadet & ratio quæ non inuenerit omnium causam moneat & cogitare debere se hominem esse, Deo ipso sine proportione inferiorem, Deique ad mensuram sapientiæ participem, non illi æqualem, non similẽ: tantoque Dei cognitione minorem, quanto excellentia naturæ eius uincitur, & limitatã cum habeat & circumscriptã naturam cognitionis infinitæ non esse capacem, ut doctè scribit D. Irenæus. Accedit non tantum uanum eẽ, cognitioni rerum omniũ se immiscere, sed & impiũ de aliquibus disputare uelle: ueluti de Dei essẽtia incõprehẽsibili, dogmata velle ratione humana explicare: non aliter q̃ si quis vellet mare omne cribo concludere: globum uniuersi pugno cõstituere: Cum finiti ad infinitum nulla sit ꝓportio. Stultè omnino hæc ꝓcul dubio uidetur quis moliri, stultius aũt creaturam cum creatore de cognitionis similitudine certare, dignũque potius diuina animaduersione uindicta, scrutator .n. diuinæ ma- *l. non omniũ. l. 19 de legib. li. 1. Pã. tit. 3. Lib. 2. cõtra Hær. cap. 43. Prouer. ca. 25. d.*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Prou.ca. iestatis,opprimetur ab ea.Nec bonum est multum mel
25.d. comedere:ut habetur in ꝓuerbiis hagiograhis , & om-
nis bestia: quæ tetigerit montem, scilicet celsitudinem
Exod.ca. Dei,lapidabitur , ut ait Deus in Exod. Sed neque ra-
19.c. tio reddi potest,nec expedit quidem,de omnibus miste
rijs,actibusque diuinis . Incomprehensibilia enim sunt
2.ad Co- iudicia Dei:quod Diuus Paulus admonuit,dum raptus
r.c.12. ad tertium usque cœlum ingenuè professus est,se ibi di
uina, & arcana audiuisse , quæ non liceret hominibus
eloqui, ut multo magis nō liceat de his rationem,ueluti
de dubijs,reddere,cū diuina, ueluti indubitata credi de
beant,& non agitari.Ideo idē D.Paulus,animo uoluens
Ad Ro- supereminentem Dei essentiam,totus in admirationem
man.11. raptus,exclamat. O' altitudo diuitiarū sapientię,& sciē
tiæ Dei,quam incōprehensibilia sunt iudicia, & inuesti
gabiles uiæ eius,quis enim cognouit sēsum domini,aut
quis consiliarius eius fuit.hoc & Moses,iussu oraculi eri
Exo.25. gens tabernaculum Deo , figuris inuolutè explicauit,
dum duos cherubinos ad latera ꝓpitiatorij adiecit, qui
c.6.1. expansis alis uelabant oraculum : Et Isaias , Seraphim
cath.1. dixit in throno altissimi,uelare alis faciem & pedes do-
Illumi mini:indicantes per hæc adita, incomprehensibilē Dei
nat. maiestatem esse.Diuus etiam Ciryllus archiepiscopus
li.1.con Hierosol. proprietates , inquit , Dei eloqui non licet,
tra Eu- nec possumus.Et in his quæ de Deo dicuntur, hęc maxi
nomium ma scientia est , ignorantiam fateri. Magnus item ille
de qua- Basilius Cęsariensis episcopus,docendo Dei ꝓprietates
li.Sp.sā. eas eē ait humano ingenio incomprehensibiles,& arro-
Super gātiam summā de illis disputare,quę rursum alibi repe
Ps.115. tit,Idq; ob nostræ mentis infirmantem.Vnde & Diony
de subst. sius Areopag.testatur , non esse possibile aliter illucere
Lib.1.de diuinum radium nobis,nisi per uarietatem uelaminum
cæl.hye- sacrorum anagogicè circumuelatum,& nisi prius sit se-
ra.ca.1. cundum nos ut ait,hoc est accommodatè prouidētia pa
cap.2. terna cōnaturaliter,& propriè præparatum. Additque
lib.1.or- idcirco in uisionib⁹ sacrosanctis spirituum figuras effin
th.fi.c.1. gi imagine boum,aquilarum , rotarum,leonum,uolati-

lium

lium & huiusmodi. Subscribit D. Io. Damascenus, & ἀῤ- *1. ad Ti-*
ῥητὸν τὸ θεῖον καὶ ἀκατάληπτον, θεὸν γὰρ ὐδεὶς ἑώρακε πώ- *mot. c. 6.*
ποτε, idest, effari nequit uel cōprehendi diuinitas, Deū *2. Ps. 96.*
namque nemo uidit vnquam. Eò quòd, ut ait B. Paulus, *Psal. 17.*
Deus inhabitat lucē inaccessibilē, & nubes, & caligo, ut *& 2.*
Dauid, in circuitu eius. Et rursum, caligo sub pedibus *Reg. c. 5.*
eius. Cum hac & apparuit Mosi; & in horrore magno, *Exod. 19.*
& tenebroso, Abrahamo, pactum cum illo initurus. *Genes. c.*
Et quid diutius immorer in singulis persequendis, quæ *15.*
sacrosanctæ narrant literæ, cum nobiscum gentilium au *lib.. de*
thores consentiant. Inter quos insignis antesignanus e- *moribus*
rit Corne. Tacitus. Sanctius & reuerentius, inquit, ui *Germa.*
sum est gentilitati, de actis deorum credere, quàm scire:
nemo autem dubitat scire, dictis philosophantibus, idē
quod per causas cognoscere. Et ideo scientiam repellen
do, repulsam curiosā per rationes humanas disquisitio-
nem, non cognitionem fidelem: Nulla enim est simili-
tudo perfecta Dei, quia non nisi unus, quamuis sit trin⁹
in psona, nulla causa originalis, à qua possit dici Deus,
cum sine principio, nullum accidens in Deo, neque alia
in eo sunt, quæ alij conueniāt: unde per alia, nec per ra
tiones alias, quā per seipsum, & à seipso perfectè cogno
sci, & sciri possit. Itaque Plato, audacter, sed uerè dixit, *in Crati*
fatendum eē nos nihil de Deo cognoscere, neq; de ipso, *lo*
neque de illius nominibus, quibus seipsum uocat, quan-
quam constet eum se ipsum uero nomine nūcupare; tra
ctandumque de ipso, ꝓut in lege homines acceperunt; *Loco quo*
quod de essentia Dei intelligendum est, ut nullis ratio- *tractat*
nibus assequi illa possimus, nisi eatenus, quatenus nobis *de inuen*
ī lege, & oraculis, & ꝑ ipsum dominum nostrum Iesum *tione pa*
Christum reuelatum extitit. Consētit Proclus, dum ait, *tris.*
nos perfectè uenari non posse Dei cognitionem, per sen
sibiles & compositas rationes. Quia si id fieri posset, acci
deret, ut parē uim ingenij haberet homo, ac Deus, imo
maiorem, si ipsum, ut est, comprehenderet, latius enim
patet continens contento, pro facultate, & modo conti-
nendi, & ita animus, qui comprehēderet Deum, qui spi

ritus immē.us & interminabilis & infinitus eſt, infinitus eſſet, & maior infinito, ſi infinitum, ut eſt, cõtinere & cõplecti poſſet, & ita maior Deo eēt, & ipſe Deus quoque. Qđ effari etiam præter blaſphemiam, quam abſurdum ſit, nemo eſt qui non uideat: Quando quidem nullo modo fieri poſſit, ut infinitum quod eſt Deus, contineatur & cõprehendatur: nam tunc non eſſet infinitus, ſed finitus, ſi eſſet comprehẽſibilis. Neque fieri poteſt, Deũ eſſe comprehenſibilem: nã ſi eſſet comprehenſibilis, illud qđ cum comprehenderet, eſſet potius Deus, tanquã maius. & p̃cipuum & antiquius & ſummum. Sũmum autem & ſupremum quod eſt, quodq; ꝑ ſe eſt, & ſuper eſſentiam, & ab alio non dependens, ſed ex ſeipſo & in ſeipſo nec eſſe eſt ut ſit Deus. Quod, & nouit Sibylla Erythrea ἀλλὰ θεος μονὸς εἷς πανυπέρτατος. Sed Deus unus ſolus omniũ ſupremus: quod & citat D. Clemens. Alphraganus etiam Arabs uoluit, res diuinas ac pura fide credibiles, altioris eſſe ordinis, a quarum comprehenſione debilitentur rationes humanæ, nec illas queas aſſequi. Item Theophraſtus ſic notat. μεχρὶ μὲν ἔν τινὸς δυνάμεθα δὶ αἰτίυ θεώρειν ἀρχὰς ἀπὸ τῶν αἰθήσεων λαμβάνοντες ὅταν δὲ ἐπ᾽ ἀυτὰ τὰ ἄκρα καὶ πρατὰ μεταβαίνομεν, ὐκ ἔτι δυνάμεθα εἴτε δὶα τὸ μὴ εἴχειν αἰτίαν, εἴτε δ.ὰ τιὼ ἡμετέραν αθενεία. quod eſt huiuſq; ad aliquid quidem poſſumus ſpeculari per cauſas, primordia à ſenſibus ſumentes: Quãdo autem ad ipſa extrema & prima tranſierimus, non amplius poſſumus: ſiue eo quòd non habeamus cauſam, uel propter noſtram impotentiam & mentis debilitatem. Nam eius rei cuius non eſt prius, demonſtratio eſſe non poteſt ulla, & conſequenter nec à nobis explicationem ex noſtris ſuſcipere poteſt. Quod & nouit Plato. Sed melius atque omnino expreſſe uerſibus quatuor expreſſit Euripides, inducens loquentem Hecaben his uerbis.

lib. 1. χρησμῶν oraculorum

In ꝓtreptico. li. quem de ſcientijs ſcripſit. ĩ ſuis metaph.

in craty.

in Troadib. actu 4 uer. 24

Ὦ γῆς ὄχημα, κὰ πὶ γῆς ἔχων ἕδραν,
ὅςις ποτ᾽ εἶ σὺ δυςόχαςος εἰδέναι
Ζεύς, εἴτ᾽ ἀνάγκη φύσεως, εἴτε νῦς, βροτῶν,
Βαίνοι κελεύθυ κ[illegible] δίκην τὰ θνητ᾽ ἄγεις, id eſt,

O terræ

O terræ uehiculum, & in terra & sedem habens,
Quisquis tandem es, inaccesse nostris animis
Iupiter, siue naturæ ordo sic ferat, siue mens mortalium;
Te veneror: omnia enim secreta & sine strepitu.
Qui facis incedere uia, & iusto libramine mortalia & humana.

Quocirca cuique uideri potest necessario concludendum, artem generalem ad omnia enucleanda, inutiliter & uane nos polliceri: Cùm nec omnia à mortali intelligi possint, sitque id proprium Dei, omnia scire & omnia nosce, & extra illum neminem esse, qui id sibi attribuere possit. Et ita etiam testantur, qui Deum uerè nō nouerant, ut & Sibylla Erythrea.

ἀθάνατος σωτὴρ πανεπίσκοπος ἐς ἀ ἐκέλευσεν *lib. 1. Sybill. ora.*
ἀγγέλειν ὑμῖν, ἵνα μὴ ἀρεσιν ἐξαπολῆσθαι. id est
Omnia nanque nouit
Immortalis saluator, qui omnia prouidet, & me iussit
Nunciare uobis, ne mente pereatis.

Firmat Maximus Tyrius. Et apud Homerum. Menelaus Idotheam filiam Prothei marini senis, alloquens, ꝑ dea, eam affatus sic ait, ἀλλά σύ περ μοι εἰπέ, θεοὶ δέ τε πάντα ἴσασιν. Sed tu dic mihi, Dei enim omnia norunt & sciunt. Quod certè & defæcatius cecinit Dauid, ecce Domine tu cognouisti oīa, nouissima & antiqua. Salomon oratione sua ad Deum: Tu nosti, inquit, solus cor omnium filiorum hominum. quod etiam scribitur rursus alibi, ne quis putet ea dicta temere sed prouide, at que Apostoli orantes repetūt, Tu Domine, inquiunt, qui corda nosti omnium, ostende quem elegeris. Et Baruc, qui scit uniuersa, nouit eam sapientiam, & adinuenit eā prudentia sua. Et paulo post, hìc est Dominus noster, & non ęstimabitur alius aduersus eum. Iterumq; Salomon, rerum sapientia tua quæ nouit opera tua, quæ & adfuit tunc, cum orbem terrarum faceres. Nouit autem ille eo modo, ut omnia sciat & nouerit antequā fiant. Sic enim professa Susanna calumnijs impetita apud Danielem:

Sermone 31. a Odyss. uer. 379 Psal. 18. a uer. 4. 3. Regū ca. 8. eo. uer. 39 2. Paral. c. 6. eod. uers. 30. Act. 1. d. fol. 24. cap. 3. d. uers. 32. Sap. 9. b vers. 6.

Deus, inquit, ęterne, qui abscõditorum es cognitor. qui
ca. 13 e. nosti omnia, antequam fiant, ut scis, quoniam falsum te-
uers. 41. stimonium attulerunt cõtra me, & ecce morior, cum ni-
hil eorum fecerim, q̃ isti malitiosè cõposuerunt contra
me. Neque quicquam simile de hominum aliquo, quis
nisi fuerit amens, efferre unquam audeat, ut cuncta nu-
da, & aperta oculis mentis eius sint, ut omnia nouerit.
Imò contra, plures fuerunt, qui nec aliquid ab homini-
bus sciri posse dixerunt, nihil percipi, nihil cognosci, &
angustos esse sensus, imbecilles animos, breuia curricu-
la uitæ, &(ut ait Democritus) in profundo ueritatem es-
se demersam, opinionibus omnia inuolui, nihil teneri,
nihil ueritati relinqui, & in summa, omnia tenebris cir-
cunfusa. Itaq; Arcesilas negabat esse quicquã, qđ sciri
posset, ne illud quidẽ ipsum, qđ sibi Socrates reliquisset.
Sic oĩa Socrates, & alij latere censebant in occulto, neq;
esse, quod cerni, aut intelligi posset. Quod, & Carnea-
lib. 3. ac des, & Plato, & tota uetus philosophorum turba puta-
adde. q. uit, q. ideo oĩa in utramuis partẽ disputantes, nihil certi
in fine. reliquerunt, ut testis est Cicero 2. Galenus ẽt Pergame
to. ult. in nus, scientia, inquit, est conueniens, firma, & nunquam à
Isago. li. ratione declinans cognitio: eam autem neque apud Phi-
qui, me- losophos, pręsertim dum rerum naturas perscrutatur, in
dicus in uenias, multo sane minus in re medica. Et ut breuius me
scribitur expediam, nec ad homines quidem unquam uenit. Atq;
tom. 4. et idem, scientiam in dubium reuocat, nititurque probare
lib. 3. de ex eo, quod non omnibus idem uideatur, neque hone-
dif. puls. stum, neque sapiens esse, neque uerum: Et inde necessa-
in initio riò existere contentionem. Nam etsi maximè fuerint ea
definita, non tamen ideo scio: sed est in omnibus opinio,
ex qua par est nasci controuersiam, ut sentiunt illi, qui
scientiam firmam esse, & congruentem ducunt, sed non
facilè inueniri. Pindarus autem rationem mihi reddere
Olymp. o eximiè uidetur.
de 7. stro
phe 2.

ἀμφὶ δ' ἀνθρώ- πων φρεσὶν ἀμπλακίαι id. ἀναρίθμητοι κρέμανται.	circa autem hominum men tes, errores innumeri pen- dent.

Et

Et Plato, nullum hominum, omnia ſcire poſſe conten *In Sophiſta, uel ente*
dit, ut Maximus Tyrius humanum animum ait, mirum ĩ
modum imbecillem, faciléque ratiocinationibus in om-
nem partem flecti. Quod uidelicet in hac ſecunda uita, *Serm. 26*
denſiſſima caligine circundatus ſit. Ideo, & peritum etiã
uiatorem aliqua rupe, cœno, foueave decipi: peritum na
uitam, non ſemper ritè gubernare: medicum terreri etiã
peritum ignotis, & probat Lactan. Quę certe omnia ue- *li 3. inſti. de fal. ſcien.*
ra ſunt, & quæ nos pollicemur, nihilominus ueriſſima, nẽ
pe artem eſſe, per quam de omnibus ratiocinari poteri-
mus, omniave cognoſcere. Verum hæc cognitio, & ratio
cinatio non tranſgreditur humanas uires, ſed ſecundum
illas, quibus placuit Deo optimo maximo præditam fore
hominis menté, regitur. Quæ enim alterius cognitionis
obiecta ſunt, quęve alio modo, quàm ratiocinatione no- *Eccl. c. 2. c. uerſu. 22. & ſequen.*
ſcuntur, non ueniunt in hanc tractationem, ut docebi-
mus. Sic ueriſſimum eſt, neque pugnat, quod ſcribitur,
altiora te ne quæſieris; & fortiora te ne ſcrutatus fueris,
ſed quę pręcepit tibi Deus, illa cogita ſemper, & ĩ pluri
bus operibus eius ne fueris curioſus. Non eſt tibi neceſ-
ſarium ea, q̃ abſcondita ſunt uidere tuis oculis. In ſuper-
uacuis rebus noli ſcrutari multipliciter, & ĩ pluribus o-
peribus eius, non eris curioſus. Plurima enim ſupra ſen-
ſum hoĩum, oſtenſa ſunt tibi. Multos enim ſupplantauit
ſuſpitio illorum, & in uanitate detinuit ſenſus illorum:
Nos namque quid ſit ſubſtantia Dei, uel eſſentia, quæ ſit
eius ꝑfectio, ſiue angelorum, ſiue cęleſtium, ſiue reliquo
rum, ꝑfectè, & ut ſunt, inquirere nõ docemus: ſed rõnes,
& cauſas adferre, quare ita eſſe ꝑſuademus. Rõnum quip
pe omnium cumulus eò ꝑtinet, ut aliquid tale eſſe per-
ſuadeatur, atq; tandiu noſtra ars locum habet, nõ ultra:
ubi enim perſuaſum eſt, ceſſat ars, & remanet ueritas, no
ta, uel per ſe, uel firmiter credita, neque dubitatione am
plius interpolata. Quin, & rationes de diuinis, imo de in
quiſitione circa eſſentiam Dei, traduntur: non quod oſtẽ
dant eẽm eſſentiã, ſed quia per cõſiderationem deitatis
expellant de eſſentia inquiſitionem. Vt quia Deus eſt in

cõprehensibilis, immensus, infinitus, omnipotens, oĩa in omnibus, & nihil eorum, in quibus uirtutem exercet. Rationes quoque sunt circa incomprehensibilitatem essentiæ, non tamen docentes essentiã, nisi per consequens, nẽpe incõprehensibilẽ, & ita Deũ. Quibus infinitæ possunt addi per nostrã artem probationes alię idem de secretis, admirabilibusque Dei effectibus in creaturis, dicẽdum. Ex quibus etiam Dei cognitionem, & eius admirandæ maiestatis, admirãdę, & inuincibilia, colligimus cõtra incredulos, argumenta. Quę ad cœlestia, inuisibilia, & immortalia, certa arte nos deducunt admirabili operũ Dei connexu, & cathena, qua ordine, per nostrã artem ueluti filio Ariadnes Theseus, extra hæc caduca, & inferiora tracti, ad superiora euehimur, usq; ad illud ineffabile primũ, qđ Deus est. Et ita loquit̃ Paulus: Reuelatur ira Dei
Ro.1.c. uer. 18. & seq. de cœlo super omnẽ impietatẽ, & iniustitiã hominum, eorum qui ueritatẽ Dei in iustitia detinent: quia qđ notum est Dei, manifestũ est in illis. Deus.n. reuelauit, & inuisibilia ipsius à creatura mundi, per ea q̃ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius uirtus, & diuinitas, ita ut sint inexcusabiles, quia cum cognouissent Deum, non tanquã Deũ glorificauerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est cor insipiens eorum, & q̃ sequuntur. Et Iob. Interroga iumenta, & docebunt
c.12.a.b. uer 7.8. 9. te; loquere terræ, respondebit, & narrabunt pisces maris. Quis ignorat quod manus domini hæc fecerit? Adde sacra oracula, spiritus sancti reuelationes, sacras literas, quæ rationum nobis rerum diuinarum abunde suppeditant fontes, non quidem omnibus, sed ijs qui animum adhibent, & inquirunt, & in lege meditantur, prout iubetur libro Iosue. Veluti terra non omnibus fructũ producit, sed tantum diligentibus agricolis, & assiduis cultoribus. Sic enim homini, qui labori addictus est, Dei sententia comparatum est, ut nihil optimi, uel excellẽtis circa sudorem consequatur. Nec quis nucleũ edit, quin decorticet; Aurique uenas, non in præruptis montibus quisquã colligit, quin prius, immensis laborib. caniculos duxe-

duxerit omni ex parte per uiscera terræ, donec ad uenas persilices perueniat; eo modo maximus labor certè, in rerum ueritate eruenda, inter tantas tamque densas hominum carnalium tenebras, & multas conuenit tentare uias, ut præcipitia falsitatis uitentur. Minor tamen labor itineris, si quis edoctus fuerit uiam compendiariam, quæ quo quis proficisci uelit, & se & alios leui negotio deducat, quam nos docemus. Quænam illa quæris? rationis induam est discursus, & causarum reseratio, quæ duo, nempe ratio & causæ, cum aliæ & sint diuersæ à se ipsa, tamē ad rem ipsam, uiam sternunt facilem. Nihil.n.in terra sine cā fit, ut scribit Iob. Et Arnobius, quicquid geritur inquit, debet habere causam sui, neque ita esse à ratione seiunctum, ut in operibus feratur cassis, & uacuis ludat inanitatis erroribus. Et rursus quæcunque ab hominibus fiunt, maximeque in re sacra, debent habere suas causas, neque sine ratione est quicquam in negotijs omnibus, atq; in omni administratione, faciendum. Et laudatur Anto. Pius Cæs. quod omnium quæ gessit in senatu, per edicta rationē reddidit, ut scribit Iul. Capitol. Et misero rū uerè refugiū est, imo certe alienū ab interiori homine qui rōne utitur, non posse rerū discernere cām aliquā. Et quanquā nō possit cām essentialem reddere, quę in omnib⁹ à creatione Dei uirtute natiua cōsistit, brutū omnino est, si saltē, uel qđ ita placuit, vel vtile, vel honestum, vel conueniens sit, nō rōcinetur, vel à fine, uel efficiente uel ab alijs medijs, quę nos trademus. Mouet nos & ad id Dei illa ꝓuidētia, qua quotidie audim⁹, & experimur, nihil temere, nihil sine rōne, & cā, nō fato, non casu, in essentijs fieri. Excitat & nos particularis nostra ꝓuidētia, quæ dicitur prudentia, non esse animalis rōne utētis, res aliquas, negotia aggredi, nō actiones aliquas tētādas, sine examine præpoderantium rōnum, in quibus consultatio difficilis, electio periculosa, cum sit discretio bonorum à malis, & ī bonis bono melius reperiri possit, & aliquādo præsens bonū cōtemnere expediat, & à negotio rōnabili ad rationabili⁹ traduci. Nā ut ait Achil. apud Euripid. P.

c.5. uer. 6.

li.7. contra gentes. eo. li.

In eius uita.

Ἀλλα

Α'λλα ὅι λόγοι καταπαλαίουσιν λόγους

In Ephi. act.4.uer si.209. *Rationes antiquant rationes, & tollunt.*

In summa intelligere possumus ab hominibus cō.ultō omnia fieri debere, & rōnem, factorum esse debere aīā. Quā si hic nō adhibeamus, dū uiuim⁹, futurū est à nobis à Deo exquirēdā iri, quare nō adhibuerimus. Dixit.n.do

Mat.12.c.uer.56 53. minus noster Iesus Christus, de omni uerbo ocioso, qđ loquuti fuerint homines, reddent rōnē in die iudicij; ex uerbis.n.tuis iustificaberis, & ex uerbis tuis cōdēnaberis.

Esse debere aliquam artem generalem adhuc docetur. Cap. III.

EO' ergo deducta est oratio, ut intelligamus necessariò hoīem scire, & rōcinari oportere, qđ & latius, cū se offeret locus, explicabitur. Et q̃a, ut ait Cice. ὀυδὲν γλυκύτερον ἢ πᾶν εἰδέναι nihil ē dulcius, quā oīa scire. Cum

4.opi.ad att.2.ep. 10. ex phocis. que hoc nō aduersetur humanæ conditioni de omnibus, dūmodo nō trāscēdamus humanæ sciētiæ limites, inquirere, pręcepta particularia quędā distincta ab īuicē, unica generali arte concludi posse, qua inter se cōicent, possibile esse mihi persuasi; si attentius consideremus, in omnibus rebus unum semper reperiri genus, ī quo spēs oēs participent, & concordent, quamquam quibusdā ꝓprietatib. differant. Et per cōsequens satis, superq. cōstare, genere cognitio plenè, & notionē spērum facilius se offerre nō secus, ac facilè fluminū sectiones in riuulos, & partitiones cognouerimus, si à fonte ad loca separationis, sequentes alueū, peruenerimus. Sic & nō incōueniens, & impossibile quis reperiet unico instrumento, diuersa opera diuersarum artium, ꝑfici, q̃a usus illius cōmodus diuersis. Sicut, & ex quatuor elemētis, particularia corpora cōmiscētur, sed diuerso mō: unica, uegetādi ui, oēs plantę, & aīalia oīa participant, & crescunt, unicoq; corpore, sensus oēs cōtinentur; unica mente artes oēs, & inuētiones comprehēsæ, unico supposito res corporales, & incorporales consentiunt in homine, qui cōstat spiritu, & corpore. Cœlum ipsum ultimum uno ambitu, motu, & influxo

omnia

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

omnia inferiora naturaliter complectitur, agit, & mouet, & omnia in eo concordant. Et denique hęc omnia, Dei unico intellectu, & mente una, creata sunt, & reguntur, ut in sole, oē lumen participat stellarũ, in iustitia, uirtutes omnes, in summa, in fœlicitate, omnia cętera bona, in morte ęterna, omnis infœlicitas, & mala uniuersa; Deus tandem, & homo conueniunt, & simul resident in una hypostasi, nempe Christo dño nostro, qui & filius Dei, & filius hominis, uerus Deus, & uerus homo. Quę cũ ita se habeãt, & cum cõia contineant particularia (ue luti, qui ponit hominem, & statim ponere uideatur particulares, & indiuidua Socratem, Platonẽ, & alios, ut scribit Aristoteles,) proculdubio, & mens hominis, & ratio, ad omnes artes extendentur, si optima generali quadam sciendi, & intelligendi methodo informentur, atque facilè ad alias particulares peruenient cognitiones, ueluti etiam in particularibus quibuscunque disciplinis, notiones sunt quędam præludia uniuersalia, ex quibus statim facilè ars conflatur, & peritia. Quæ per se certè arida, & ieiunia, imo conficta sunt interdum; uel eiusmodi uidentur, exẽpli gratia, mens humana in geometricis, lineas, puncta, circulos, paralellos, & figuras ex his compositas adfinxit demonstrationis gratia, ut aliud significaret, ad perficiẽdũ artẽ. Musica, hẽt suas claues, notulas, lineas, spacia; Et singulæ ferè artes, quædã alia, q̃ animũ tm̃ ueluti ratiocinationibus quibusdam ad id, quod intendũt, præparant. Nonne etiam uidemus, usum literarum ueluti quandam rerum omnium communem custodiam, & uocum, & conceptuum, & naturarum, proprietatumque rerum cœlestium, & supercœlestium, & terrestrium, præteritorum, præsentium, & futurorum? Si quis autem literas non norit, quæ tamen numero paucissimæ sunt, nec omniũ, q̃ illis cõtinentur, sine interprete erit particeps. Et si forsan aliqua illorum sine his nouerit, cæteris erit priuatus, non alia ratione, q̃ ꝙ tam exigua, sed communia omnium elementa scripturarum, literas dico, nõ nouerit coniungere, & miscere. Latent, & in mente scien-

4. ꝙ gen. ani. c. 3

tiarum

lib. Problem. problem. 32. tiarũ ſemina omniũ, ut dicemus, & elemẽta.nã, ut ſcribit Alex. Aphrodiſæus, ſubſtãtia, ſciẽtię, ſortes vniuerſæ, animo inſita ſunt, quẽadmodũ igni calor inſitus ẽ, unde putauit Plato, animũ noſtrũ reminiſci, nõ diſcere. Sed non oẽs norunt, nec ea miſcere didicerunt. Quocirca nec oẽs rõcinari pariter poſſunt: nõ pueri, nec ij qui ſpiritalibus pternıiſſis, cutẽ curãt epicuri de grege porci. Neq; hi ſimiliter, q duobus vel trib⁹ verbis cõpoſitis & cõceptis, ſtatim ſe arcẽ ſapiẽtiæ expugnaſſe, ſibi perſuadẽt, quiue omne ſtudiũ ĩ ornatu uerborum & quadã phraſi corraſa deſudant, ut queruli pſitaci, & loquaces picę, molæ ropa-*1. de oratore.* lis circumquaque agitatę temere, contempta rerum inquiſitione. Qua in re Menedemi laudabo ſententiã, qui, vt Cicero ſcribit, illas nugas rhetorum, & exordiorũ, & aliã quę pro nugis habebat, reijciebat ab arte bene dicẽdi, & bene de rep. conſultandi: Atque ullam artem eſſe negabat, niſi quę cognitis penituſq; perſpectis, & in vnũ exitum ſpectantibus, & numquam fallentibus rebus, cõtineretur. Qua opinione adductus idẽ Cicero, teſtatur ſibi accidiſſe, diſertos cognoſſe nonnullos, eloquentem neminem. Eloquentem exiſtimans eum, qui mirabilius & magnificentius augere poſſet atque ornare quæ uellet, omneſque omnium rerum, quæ ad dicendum pertinerẽt fontes, animo & memoria contineret. Iſtud viſus eſt idẽ Cicero ſibi comparaſſe in libris eloquentiæ ſuæ. Tamen nec is nec eius ſcholæ homines, unquam ut exiſtimo, conſequuti ſunt. Quanquam enim ij, unam & candem rem uerbis pluribus uariare potuerint, non equidem cõtigit uerè dicere, ſed multum & uarie dicere; potius eo ipſo à republica explodendi, quam in cætu hominum recipiendi ueluti impoſſores, falſcinatores, uel interpola-*Dialogo de Orat.* tores ueritatis, vmbratilium orationũ & ſpectrorum artifices, hiſtriones, & mimi & nugiuenduli, omittentes ueram & propriam materiam oratorum dicendi, quæ: vt etiam teſtatur P. Corne. Tacitus, conſiſtit in iudicijs de æquitate, in deliberationibus de honeſtate, vel horum mixtione, de quibus, inquit, nemo uariè, copioſè, & ornatè dicere

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

tè dicere poteſt, niſi qui cognouit naturam humanam, & vim uirtutum, prauitatemq. uitiorum, & intellectum eorum, quæ nec in uirtutibus, nec in uitijs numerantur. Olim pulſi urbibus etiam merito garruli, & uaniloqui illi rhetores, & noſtri chriſtianæ philoſophiæ antiſtites, uerborum ſolum architectos explodunt. Inter antiquos D. Paulus, videte, ne quis uos decipiat per philoſophiam, & inanem fallaciam. Nam in multiloquio, non deeſt pecca tum. Et uir linguoſus non dirigetur in terra. Qui enim multis uerbis vtitur, lędit animã ſuam, nt ſcribitur in Ec cleſi. ideſt multiloquio falſum adumbrare nixus, ſeipsũ perdit. Et iſta ẽ egeſtas præcipua, de qua loquitur ſacra pagina. Vbi ſunt uerba plurima, ibi frequenter egeſtas, & alibi, in Eccleſ. ſtultus uerba ſua multiplicat. Multiplicat inquam, quia qđ falſum, & per ſe inuiſum eſt, multis uerbis ꝑſuadetur. Vnde Paul⁹ ab hoc crimine expreſſe ſe purgauit, ne mendaciorum uideretur annunciator. Et ego cum ueniſſem ad uos fratres, veni non in ſublimitate ſermonis, aut ſapientiæ, annuncians uobis teſtimonium Chriſti. Et poſtea. Et ſermo meus, & ꝓdicatio mea non in perſuaſibilibus humanę ſapientiæ uerbis, ſed in oſtenſione ſpiritus, & uirtutis. Et ad Epheſios ſcribẽs eos admonet dicens, nemo uos ſeducat inanibus uerbis: propter hoc.n. uenit ira Dei in filios diffidentię. Et rurſum diſcipulum admonet, formam eum habere ſanorum uerborum, quam ei tradiderat. Nam, ut ſcribit Iulius Rom. Põt. ad diaconum, Flacillum, Narciſum, & alios, ĩ rebus eccleſiaſticis, non ſpecimen eloquentiæ, ſed canones Apoſtolici requiruntur, operaq. dari ſolet, ne quis ex puſillis ſcandalizetur. Et D Baſilius magnus Sacra ĩquit, ſchola, pręcepta rhetorum, aut inſtituta non ſequitur, nudã rerum expoſitionem pro encomijs habet, quam & nobis & ſanctis ſatis eſſe exiſtimamus. Rurſumque idem: nõ ſectamur, inquit, eloquentiam uerborum, quę apud vos ſuſcipitur, neque cõcinnę uerborum ſtructurę ſtudemus, Apud nos.n. non ſunt qui uerba tornando effingãt, neq; apud nos curæ eſt ſonora uocum modulatio, ſed ubique

Col. c. 2. b uer. 8
Pro. 10 c. uer. 19
Pſ. 139. c. uer. 12
c. 20. a. uer. 8.
Prou. 14 uer. 23.
c. 10. cap. uer. 14
1. Co. 2. a uerſ. 1.
ep. Tim. c. 1. d. uerſi. 13.
ep. qua legitur. in 2. apo. De Ath.
libr. examo. hom. 6.

4. de consid. lib. ad Eugenium Papam.

præfertur clara & expressa uocum significatio. D. quoque Bernardus. apertius eloquētiæ nudę à rerum cognitione, corruptelā paucis explicat, dum ait, uerbosulum adolescentem, & studentem eloquentiæ, cum sapientiæ sit inanis, nihil aliud, quàm hostem iustitiæ reputes. Atque ut manifestius doceam Christianos non tantum uerbis, sed etiā re ipsa istos psitacos, uerbososque iuuenes, abhorruisse, non piget referre historiam quę scribitur apud Cassiodorū ex Socratis historia ecclesiastica.

li. 7. hist. trip. c. 3.

narrat autem Eudoxium Arrianum sub ualēte Cæsare orientis, creasse quendam Eunomium sophistam & dialecticum atheum dictum, in Cizico episcopum, & iussisse expellere Eleusinum. Illumque, cum illuc uenisset, usum more solito dialectica, quasi peregrinum aliqd auditorib[9] inferret. Quamobrē Cizici tumultus ort[9] cum esset, eum urbe ciues expulisse, cum ferre nō possent fastum uerborum eius. Nos etiam, ut cum tantis uiris cōsentiamus, atque ut tempori pareamus, quod multum teritur in ampullatis, & tumescentibus orationibus, uerba uenari, & effundere sine ratione non docebimus, sed uerba rebus inseruire. Siquidem methodus artis nostrę, scopum habet, ut res explicet, & artes. Artis autē omnis præcipuum est, vera cum ratione dicere. Quod & Aristo. scribit τέχνη inquit, ἕξις τὶς μετὰ λόγου ἀληθοῦς ποιητική ἐστι. ἡ δὲ ἀτεχνία τοὐναντίον μετὰ λόγου ψευδοῦς ποιητικὴ ἕξις περὶ τὸν ἐνδεχόμενον ἄλλως ἔχειν, id est, ars est habitus faciēdi uera cū rōne. Contrarium aūt artis est, facere falsa cum ratione, circa id quod aliter se habere pōt. habitus autē, & determinatio, in unaquaq; arte, ue

6. Edit. cap. 4

li. 1. Rhethor. ad Theo c. 2 lib. 1. metaph c, 1 & lib. 4. poli. c. 1.

luti certorum preceptorum collectio, consideratur. Hec nō ad particularia, & indiuidua applicantur, sed ad uniuersalia. Sicuti, q de medicinæ arte disputauerit, & eius subiecto, non Petrum, non Iohānem considerat, sed tātum corpus humanū. Nā de particularibus, sicut de infinitis scientia nulla est, ut tradit idem Aristot. Et artē, eadem ratione uniuersalium cognitionem ait, sicut experientiam, particularium, Et alibi. in cunctis artibus,

& scientijs, inquit, quæ non circa partem, sed circa genus aliquod perfectè existunt, satius est cõsiderare, q d cuique conueniat generi. Sunt namque in singulis artibus, & scientijs, quædã generalia, & præcipua subiecta, quæ postea calculo exactiori in partes distribuuntur. Subiecta illa sunt, veluti limites, quibus trãscensis, ab una in aliam artem, vel scientiam traducimur. Et arithmetices subiectũ, numer⁹: astrologię, cęlum: geometrię passiones, & corporum magnitudines: iustitia, iuris ciuilis, & sic de similibus, q̃ hæc oĩa in nostra arte rationes sibi cõparare possunt, sicuti & Arist. earum omnium effectricem rhetoricam ratus est, in qua facultas discutiẽdi, quod in unaquaque re, probabilis videatur. Nam q̃ artes omnes communibus quibusdam inter se utantur vinculis, ut idem Aristoteles tradit, & Cicero, uidetur mihi causa unica, communis mentis natura, quæ est omnibus hominibus, & oratio, qua quilibet homo insignitur. Et si uelis exemplo familiarius id discere, periculum licet facere in rusticis, & imperitis alicuius artis, quibus si ꝓponatur quæstio quædam artis ignotæ, conabuntur ex mentis motione communi hominibus, vtcunque ratiocinari, uerum confusè, & impolitè, & sine ordine, non tamen sine ratione: nam rerum experientia, & animi exercitatio, superflua, & incõdita in animo disponit: unde artes ortæ, ut non tamen mens ex arte, & ratio, sed tantum rationis ordinario fiat: ueluti aurum, quod ab scorijs, & fæcibus metallorum expurgatur, nõ accipit ab artificibus naturam, & essentiam, sed candorem, & superfluorum repurgationem. Vt simile quidam accidat animo, qui cum multis passionibus, & opinionum errorib⁹ obtenebretur, ueluti fęcib⁹ extra naturã ascitis, Dei potissimum lumine, cuius uultus lumẽ super nos signatum est, artificio quodam, ad puritatem, & lucem suę prępstantiæ educitur, & purgatur. Et Galenus fatetur, quandam esse artem, quam tñ non docet, q̃ & reliquas constituat. Et persuasum habent Philosophi, ut tradit Aristoteles, omnis entis ad unum aliquid, & commune fieri reductionem,

d.li.1.ad The.c.2.

Arist.1. Etic.c. 11.&Cicero pro Arc. po.

li.d arte curat.ad Thrasibulum

Metap.ij ad Thra

nem & docet longa oratione Galenus alibi ſcientias & artes, alias alijs ſupponi. Legimus & apud iuriſconſultos & alios iuriſperitos, prudentiam cōplecti diuinarum, & humanarum rerum ſcientiam: in his autem omnia. item Ariſto. Intellectus, inquit, ſiue mens rerum intelligibilium eſt, itaq; rerum oīum notiones, naturalis una tenebit. Et Plato, oēs ſcientias, ſine dialectica cęcas dicit eſſe.

lib. de arte. lib. 1. de part. an. cap. 1 lib. Si ſiue dial. 7 de Rep. uel de iuſto.

Quid ſit ars noſtra magna. *Cap. III.*

TRanſacta enim & ſopita controuerſia, qua difficile, imo fere impoſſibile eſſe de omnibus cauſas exhibere, perſuadebatur, cumque iam docuerimus poſſe nos de diuinis, & per diuinas rationes, determinare, per uiſibilia ad inuiſibilia, ueluti certis quibuſdam ducibus peruenire. Reliquum eſt ut quæ ſit illa ars, aperiamus, per quā ſcandere per mirabiles illos gradus tuto & breuiter, cō pendio temporis valemus, quę permaxime iucunda & optata diu ab ſtudioſis eſt, cum uita ſit breuis, ars longa: & non ſolum in medicinā, vt aiebat Hippocrates, experientia periculoſa, ſed etiam fere in humanis omnibus actibus, quorum exigua experiētia pręcipiti uolatu, caniciem cum periodo adijcit, ut fuerint plures qui naturā, non auſi dicere Deum, incuſauerint, quod coruis diuturniorem & longiorem uitam, quam hominibus dederit. Blaſphemi certè, & nimiū queruli: cum hominis ſufficiēs ſit ętas, quantum uis breuis, pro neceſſarijs exequendis: Quam tamen plerique ferunt, & fere omnes, non in diſquiſitione ueri, ſed in contradictionibus vanis, & inutilibus ſermonibus, alij uoluptatibus, alij in parandis mammonæ miſeriæ aceruis, quibus quidem ætas breuis eſſet non ſolum ceruorum uel coruorum, ſed & totius æui & mundi uniuerſi, inſatiabilis. n. eſt cupiditatis ſitis. Vellēt & ij lubentiſſime corporis uoluptatibus, & acquirendis diuitijs, & eorum curis, ſimulque & ſcientiæ parandæ, tempus ex animi ſententia dari, cum tamen fieri nequeat, ut q implicitus eſt & irretitus numellis, & retibus uo

In prim. aphoriſ.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

uptatũ, aut diuitiarũ, bene unquã philoſophetur. utque, qui animam hẽt his tumultibus cõſpurcatã & dementẽ, probè poſſit de eximijs, & altioribus dijudicare. Quo circa primus huius artis gradus, & baſis eſt, animum ab his ſordib. & extraneis paſſionibus repurgare, & Deo coniungere. In quo vera ſcientia, quiq; dat omnibus affluenter, pro modo diſpoſitionis, & purgationis aĩæ. Non.n.in maleuolam aĩam introibit ſapientia, vt ait Salomon, nec in corpore ſubdito peccatis, & Plato cuiq; ẽt certi facultatẽ à Deo tribui, certi cuiuſdam operis, iudicandi, teſtis eſt. *Li. 14. q Io. vel de furore poetico inſcribitur.* Sequitur deinde illud, quòd eſt confuſionis mentis, & indiſpoſitarum cogitationum coordinatio, in quo latet tota artis noſtræ methodus: docet.n.omniũ præceptorum quæ diffunduntur per res, & ſcientias, arteſq; particulares, in certa capita reductionem ordinatam, ex cuius cognitione poſtea mens diſpenſat ordinatè, & inconfusè propria vni cuiq; negotio oblato, diſputando, tractando, conſulendo, probando, vel refellendo, vel docendo, vel eligendo. hęc.n. in omnibus locum hẽt. ars quippe omnis, vt ait Plato, de aliqua re perſuadet, ſed diuerſo modo, cauſę rerum diuerſitate connectuntur, & conſiderantur, veluti, & vnum, & eundẽ angulum rectum faber, & geometra, diuerſo modo tñ inquirunt: fines .n. ſunt diuerſi, ſed media ferè eadem, & ita de angulo tradit exemplum Ariſt. *Lib. 14. In Gorgia.* *1. Ethic. cap. 7* Galenus ſcribit materiam non diſtinguere artes, quia & illa pleriſq; communis, ſed fines, ad quos diriguntur præcepta particularia, & interdum communia. Sic noſtrum corpus quatenus naturale eſt, phyſicæ ſcientiæ ſubiectum eſſe quis dixerit, quatenus ſanitatis, medicinæ, quatenus bono habitu præditum, exercitatoriæ. Ideò, qui hæc ſeparatim diſcutit, diuerſos fines cognoſcere dẽt, & ſic præcepta particularia ad finẽ tendentia, & idem Galenus ferè eadem alibi. *Libr. ad Thraſibulnum ars tuende ſanit. ad medicinã ſpectet tom. In li. hip. qque in medica trina ſiunt, in-* Qua ratione, & nos in hac arte magna ne quid deeſſet particularium finium, ſingularum ſcientiarum, veluti quoddam epitome contexuimus, vt Dei beneficio, & noſtro medio, qcũq; noſtras habuerit lucubrationes, nullis alijs libris, vel certè paucisſimis egeat ad ſcientiarũ Encyclopediam ad-

scribitur cōmuniter libr. 1.tom.6. & tomo 8.lib.de medica art.cōst.

discendam. Nam (quod verè admirandum est, & vnde ingentes gratię maioribus qui iter indicarunt artis, & ichographiam tradiderunt, habendæ sunt) si bene animaduertas in hac, quam tractamus arte, omnes scientię particulares, & earum pręcepta sub generalib. continentur expressa: tractanturque in ea, physica, metaphysica, actiuæ, factiuæ, & contemplatiuæ artes, vt meritò ars magna, seminarium magnum, & scientiarũ omnium directio, & probatio nominanda sit, & lapis quidam Lydius, per quē verum à falsò dogmate separatur, vt illo aurũ ab alijs distinguitur metallis. Qua melior certè nulla alia esse pōt. Hinc procedit singulorum intellecta distinctione, statim artium particularium distinctio. Siquidem cuiusq; artis constitutio, ex discrimine propriorũ à communib. oritur, vt ait Galenus. Sic Plato. quicquid, inquit, artificiosum est, mensuræ quodammodo particeps esse apparuit. Quoniam verò quidam considerare nequaquam per singula genera diuisione eundo solent, hæc tam longe inter se differentia, statim conferunt in vnum similia iudicantes. Sed & contrarium huius faciunt, quę diuersa sunt per partes minimè distingunt: cum oporteat, ubi quis primò multorũ percipit communionē, nō prius desistere, quàm differentias oēs, in ea quæ specieb. clauduntur, inspexerit: atque iterũ, quoties dissimilitudines plurimas in multitudine sentit, & ægrè sentit, non prius ab hac aspect⁹ molestia desistere posse, quàm cuncta quæ cognata sunt, intra cognationem vnā proprietatemq; concludens vnius generis essentia vestiat. Neq; vt scribit Maximus Tyrius aliud est scientia quàm stabilitas rationis, iisdē semper vestigijs hærētis, captātis primò cognatas quodammodo res, post distinguentis quicquid in eis viderit dissimile. Materia itaq; circa quam versatur nostra ars, erunt oēs res, & scientię, de quib. disputandum erit, atq; in his, veluti artificium quodlibet in subiecta materia, operatur, continens certa generalia precepta in se, quibus singularia disputantur, & distinguuntur à confusione. De quibus Deo iuuante in alio libro tractabimus.

In cōmēta. in li. de vict. ratio. in morbis acutis. to. 6.

In li. 16. vel ciuili, siue de regno.

Sermone 40.

De

De potentia, & actu. Cap. IIII.

REpetamus interim, vt ordine viam ad grauiora sternamus, oĩa potentiam, & actum respicere, atq; potẽtiam sine actu esse posse, actum autem non item sine potentia præiacente. factum quippe nihil dicitur ab aliquo, nisi prius qui fecit, potentiam siue dispositionem quandã faciendi, habuerit, quæ non fuerit semper actu, vt docet Arist. Sic principia substãtiarum sunt semina, quę se hẽnt ad substantiam, sicuti potentia ad actum, vt scribit idem Arist. Non tñ actus potentia verè est, nisi solum in potentia, veluti lignum, tripus, scapha, & huiusmodi, est potentia non tñ actu, quia act⁹, vt ligneũ tripus fiat, vel scapha, medijs alijs, .s. arte aliqua, & instrumento fabrili, ex potẽtia ad actum ducitur. Aliud exemplum familiarius, homo potentia rationalis est, hoc est ratione oẽs actus suos moderari pōt, actu tñ & re ipsa, semper non moderatur; veluti si furiosus, si infans, si affectionib. illegitimis ducatur. potentia namq; rationis non deducitur ad actum, hoc est nõ moderatur actus. Et Gale. certè optimus philosophus ait. Quod quale dicitur, tale autem nondum est, sed pōt tale esse, .i. hoc esse, potestate, dicimus hominem, verbi gratia, qui modo natus sit, rationalem, & auem volatilem, & canem venaticum, & equum celerem, .s., quod eorum vnum quodq; futurum omnino est, si nihil id extrinsecus impediat, hoc ceuiam id sic appellantes, vnde arbitror hæc esse potestate, non actu, dicimus. Perfectum namque est, atq; iam præsens, ipsa energia, vel operatio, siue quod actu est quod vero potestate est, imperfectum, & adhuc futurum, atq; vt fiat quidem, id quod dicitur. Sciendum tñ est ex potentia deducta in actum, ex illo actu aliam potentiam oriri posse, sicuti docet Arist. & tunc diuersa est potentia secũda à prima, sicuti materia prima diuersa est à secunda: prima namque informis, secunda autem materia cum forma in aliam formam transit, retenta prima forma; veluti aurum constat materia communi metallorũ, & forma, q̃ aurum: ex illo tñ alia forma accedente fit statua, vel aliud

Lib. 1. de cælo. c. fi.
Lib. 1. de part. anima. & eorum causis ca. 1.
Tomo 1. Lib. 2. de tempera.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

quippiã;cuius tñ secũda sé per materia formata,nẽpe aurum. Sed clarius de potentiæ ortu ex actu agamus exẽplo. Diuerso modo potentia,sciens est qui discit,&qui iã scientiam hẽt,& non contemplatur. Cum autem actiuum, & passiuum sint simul in actu, qui patitur à potentia,& agit alia potentia,euadit interdum id quod est potẽtia,vt actu sit tale,vt id qđ discit,& ex eo.quod est potentia, fit aliud potentia rursus. Qui namque scientiam hẽt,& non cõtemplatur, est potentia quodammodo sciens,sed non, vt erat antea quàm didicisset. Atq; cum ita sese hẽt,nisi quid prohibeat,operatur, ac cõtemplatur,vel in contradictione,ignorantiaq; erit. Est etiam quędam potentia, alia,secundum naturam,alia pręter naturam. Secundũ naturam potentia est,cum in seipso aliquid tale principium hẽt,&nõ per accidens. Præter naturam contra, cum per accidens, veluti ignis potentia mouetur sursum, & graue deorsum: per accidens autem, & in exteriori ignis deorsum, graue sursum. Mouentur itaque actu naturaliter,cum sub potentia suos ad actus mouentur.has duas species potentię ponit Arist. Galenus latius tres constituere videtur. Prima ista est,quæ maximè propriè sola potestate esse dicimus, ea,in quibus natura ipsa suopte impetu ad absolutionem venit,vtique si extrinsecus nihil impedimento fit. Deinde materiæ continentes ea quæ facienda sunt,propinquè, facienda potestate sunt,sicuti cum sanguinem potestate carnem appellas, quoniam minimam mutationem ad carnis generationem requirat. At non qui in ventriculo habetur concoctus cib⁹,carnis materia est, sed prius fit sanguis, oportet. Longius ẽt absunt maza,& panis, quippe quæ, vt caro fiant,tres sui mutationes requirant,cęterum hęc quoque omnia potestate,caro dicuntur. Etiam ante hæc aer, ignis, aqua, & terra, ẽt horum ipsorum communis materia, atq; hæc omnia,magis minusue abusiuè loquentib. nobis dicuntur. Dicitur aũt,& tertio in loco, potestate esse aliqñ,& quod ei,quod ex accidenti esse dicitur,est ex aduerso positum,vt si carnosi quis iuuenis lauationem,corpus eius ex accidenti non ex propria potestate calefacere

dicat.

dicat. Subiungam adhuc eius exempla, bitumen,resina, seuum, oleũ,& pix, calida poteſtate ſunt, quod vtiq; energia celerrimè calida fiunt,etenim celerrimè inflamantur, præterea cum corporibus noſtris amouentur, ea manifeſtiſſimè calefaciunt; ea aũt non ſunt actu calida, ideò tactu non ſentiuntur talia,& ita differunt,& à ſolis, & ignis calore,quia illa actu calida, hæc tantum potentia, eadem de frigidis potẽtia quis poterit colligere. Sed adhuc ἐμφατικωτέρως de potentij cum Ariſt.dicamus,ne poſthac hæc oĩa ſint à nobis ſæpius inculcanda. Potentiarum quędam nobis natura inditæ ſunt,vt diximus,veluti ſenſuum,quædam conſuetudine,vt tibijs canendi:quædam doctrina,vt artium. Nam idem Ariſt.ait oẽs artes, & factiuæ ſcientiæ, potentiæ eſſe.Item potentię aliæ rationales,aliæ irrationales:nam quædam cum ratione poſſunt mouere,quædam ſine ratione.Rationales illas potentias neceſſe eſt in animato corpore eſſe,has aũt in ambobus.Quę cum ratione poſſunt mouere,& potentię ſunt eorum rationales: quę aũt ſunt irrationalia,horum,& potentiæ irrationales.Et notãdum eſt, poteſtatem quæ cum ratione eſt, contrariorum eſſe poſſe diuerſo modo effectricem; poteſtatem aũt irrationalem,vnius, vt calidum ipſius calefaciendi ſola poteſtas.Medicandi verò poteſtas infirmitatis,& ſanitatis cauſa eſt,quia ſcientia,ſcientiæ ratio:Ratio aũt eadẽ manifeſtat,& rem,& priuationem,quanquam id non faciat ſimiliter.Sic.n.quodammodo amborũ eſt,ſed magis eius,quod exiſtit:quare cum potentia ſit faciendi,vel patiendi in ratione,vel uoluntate principium,ſit quid,vel patitur neceſſariò. Sed qualitates quę adduntur benè, aut malè, non neceſſariò,ſed ipſius benefaciendi, vel malefaciendi potẽtiam ſequitur ſolius agendi,vel patiendi potentia. Potentia namque quędã eſt homini benefaciendi,nã ſi non eſſet illi hęc potẽtia,impoſſibile eſſet homini vnquam bene agere: nam quod priuatur potentia, impoſſibile eſt fieri; quod impoſſibile fieri eſt,actu eſſe nequit: cæterum uidemus,& actus & bene fieri, .ſ.bene agere homines, ergo in illis potentia,& male:pariter ergo, & poteſtas ab uno, &

Li. 6. metaph. c. 5

et. lib. 9. meta. c. 5

eodem fonte uoluntatis. Sicuti ex anima contrarij motus fiunt, quiescere, & moueri, loqui, tacere, diuersis temporibus. Quoniam qđ pôt, aliquid pôt, & aliqñ, & aliquo modo, & necesse est esse quiddã qd dominetur siue appetitũ, siue electionem. Quæ interdum ad actum peruenire prohibentur, uel intrinsecus aliquo prohibente, uel modo nõ congruente, & medio: sicuti in potentia irrationali, ea ad actum non peruenit, si aliquo medio impediatur, vel medio, uel agente non bene disposito. Quo fit, vt, quia potentia non pôt interdũ omnino se explicare, ꝑpter resistentiam mediam, qua sublata posset, actus remaneat imperfectus necesse sit. Ita semen interdum natura degenerat, & natura ex semine humano, & animalium, monstra producit, & animus extrinsecis, & vanis & alienis à ratione, occupatus, & obsessus, suo non fungitur officio. Et hæc hactenꝰ de potẽtia prelibata, sequẽtib. sufficiẽs, latius nã q; de ea postea cũ de prĩcipio potestatis tractabimus suo ordine li. 1.

Quo pacto in homine, scientiæ generalis semina potentia insita sint, curue alij alijs doctiores, & vnde animalibus quædam cognitio. Cap. V.

VTilitatem ex precognitione illius potentiç nunc accipe. Dicimus itaque in hominis dignitate, qđ pertineat ad sciendi, & intelligendi sagacitatem, considerari & aptitudinem, siue potentiam naturalem, & pariter acquisitiuam ex doctrina, & meditatione artificiali, & labore expertium, & prudentiorum paratam, quàm ue potentiam diximus quodammodo ex actu prioris potentiç comparari. Hæc aũt vnde originem habuerint, quaue ratione mẽtes hominum vniuersam scientiam perfectè per se, nec explicite omnia, nec oẽs aliqua pariter, nouerint, aut quare alij alijs magis minusque scientes sint, cum tñ æquè homines sint, narrare præsentis est instituti. Cumque illud dignum sit, & iucundum, & utile scitu, longior de eo non erit tedio narratio. Igitur in confesso omnibus ferè, & pro uerissimo creditum, tum ab ijs, qui à sana fide exules fuerunt, tum ab iis, qui verum, & vnicum uenerati sunt

Deum,

Deum, nullum animal natura immune à cognitione esse. Videmus namque animalia recens nata, ēt priusquàm perficiantur particulæ, & instrumenta ad ea quę agere debent, concessa, ea tñ agere conari: sic uitulus cornibus petere tentat, cum nulla tñ cornua appareant, pullus equi calcibus teneris calcitrantem uideas, & aprum quendam pusillum genis sese tueri conantem, magnos dentes nondum habentem; & catulum recenter natum, mordere affectantem teneris adhuc dentibus. Vnde aũt, nisi quadam indita facultate. omne.n. animans suæ ipsius animæ facultates, ac in quos usus partes suæ polleant maximè, nullo doctore præsentit, ut obseruauit Galenus, & Xenophon, animalia singula, inquit, norunt pugnam quandam, nec ab alio quopiā didicerunt, quàm ipsa natura, ueluti bos cornu percutere, equus ungula, canis ore, aper dēte, quę quidem animalia ēt cauere sciunt, à quibus est cauendum, sine ullius prorsus doctoris præceptione. Addendus eiusdē sententiæ Horatius. *li. de usu par. hum. corpo. c. 3* *li 1. Cyrī pædię.*

Vt quo quisque ualet suspectos terreat, vtque
Imperet hoc natura potens, sic collige mecum.
Dente lupus, cornu taurus petit: unde, nisi intus
Monstratum. *Li. 2. ser. sat. 1. uer. 50.*

His adstipulatur, & Basilius magnus, docetq; multis exemplis: alijq; permulti authores confirmant, ducti quotidiana experientia. Ita agni inter numerosum gregē, matris ubera recognoscunt: ursa uulneribus saucia, uerbasco sibi medetur: testudo uiperæ ueneno morsa, sibi contra uenenum prouidet origani pastu: uulpes laricis lachryma, uulneribus se ipsam curat; anguis fęniculi pastu lippitudinem à se propellere nouit. Et vt absoluam cũ Plinio, Pudendum rursus feras, magistra natura quotidie inuenire, siue semper scire iudicemus, & omnia animalia, quæ sunt salutaria ipsis nosse, pręter hominē. Arist. ēt scribit, animalium munus esse, non solum generare, qđ commune omnium uiuentium, & plantarum est, sed ēt cognitiones alicuius vnumquodq; esse, aliud maioris, aliud minoris, aliud minimæ. Sensum .n. hēnt, sensus aũt cognitio quædā *Lib. examer on homil. 9.* *Li. 27 hist. natu. c. 3* *Lib. 1. de gen. ani. c. fi.* *Lib. 9 de hist. ani. c. 1.*

eſt.Et clarius alibi ſtatim à principio ſcribit, animantes habere uim quandam naturalem uideri, in quauis animi affectione,hoc eſt prudẽtia,ſtultitia,fortitudine,ignauia, clementia,acerbitate,& reliquis habitibus generis eiuſdẽ. Conſtant autem,& hæc ex morum uarietate animalium, de quibus eximios compoſuit libros Aelianus inſcriptos de natura animalium.Aliæ namq; ut ait Ariſt. animantes mites,remiſſę,non peruicaces,vt boues:aliæ animoſæ,peruicaces,brutę omnino,ut ſues ſylueſtres : alię ingenioſæ, ac timidę,ut cerui,lepores,cuniculi:aliæ illiberales,perfidæ,inſidioſæ,ut ſerpentes:aliæ liberales,fortes,& nobiles, ut leones:aliæ illiberales,feroces,inſidioſæ,ut lupi:aliæ aſtutæ,malitioſæ,& callidæ,ut uulpes:alię animoſæ,amatrices,aſſentatrices,ut canes : aliæ mites, & manſuetudini addictæ,ut elephantes;alię uerecundæ,& cautæ, ut anſeres;aliæ inuidę,& ornatus,& politurę ſtudioſę, ut pauones.Sed quid ultra?nonne oẽs ſuis prouident natis, idque ſumma diligentia,& ſolertia,ut ſcribit Cicero, natura docente?quin, ut idem alibi,dedit eadem natura belluis, & ſenſum,& appetitum,ut altero conatum haberent ad naturales paſtus capeſcendos, altero ſecernerent peſtifera à ſalutaribus.Quis non aſtutiam pinnophylaces, & paſtinacæ in quærendo cibo dixerit ſubtilem, & ſcientificam cũ Plinio?Quis ẽt cum Cicerone plataleæ auis ingenium nõ miretur,quę aſtu,& ui cibũ ex roſtris marinarum auium extorquet?Quis non eximios apud Ariſt. Theophraſtum. Aelianum, Plinium animantium non uideat mores ſagaces,& doctrinam uiuendi naturalem,medendi,fugiendi, cauendi,& huiuſmodi peritiam?Immo, & rerum futurarum,& incertarum præſcia eſſe eadem legimus, & nouimus:ut hinc ẽt homines nõ uereantur exempla,& cautionem ſibi, uelut ex ſacrario conſtanti naturæ utilia depromere.Delphini tranquillo mari laſciuientes,flatum ex ea qua ueniunt parte,imminere deſignant, & turbato mare ſpargentes aquam,tranquillitatem. Loligo uolitans,conchę adhęreſcentes,echini ſeſe affligentes, aut cum arena ſaburrantes,tempeſtatis ſigna ſunt:ranę quoque ultra ſolitum

Li.1.de hiſto.anim.

de nat.de or.

Lib.9.c.42.2.de nat.deo.

litũ uocales, & fulicæ matutino clangore, item mergi, anateſque pennas roſtro purgantes uentum. Cęteræque aquaticæ aues concurſantes. Grues in mediterranea feſtinantes, mergi maria, aut ſtagna fugientes, grues ſilentio ꝑ ſublime uolantes, ſerenitatem, ut noctua in imbre garrula, at ſereno, tempeſtatem. Corui ſingultu quodam latrantes, ſeque concutiétes, ſi perſeuerent, uẽtos, ut ſi carptim uocem reſorbebunt, uentoſum imbrem; Gracculi ſero à pabulo recedentes hyemem, & albę aues cum congregabuntur, & alia ſunt huius pręcognitionis exempla apud Plinium. Nonne, & Hieremias teſtis ẽt? miluus in cœlo cognouit tempus ſuum, inquit, turtur, & hirundo, & ciconia custodierunt tempus aduentus ſui. Nonne ẽt in uſus ſuos inuenta, & edocta ab animalibus, tranſtulit homo? quis ignorat chelidoniam herbam, & eius alexipharmacum, cõtra oculorũ tenebras ab hirundinibus inuentam. Inuenerunt, & canes canariam, qua faſtidium leuant: Ceruę mõſtrauere elaphoboſcõ, item ſeſeli, enixę à partu, & ad uulnera dictamnum, quo depaſto à ſe excutiunt tela infixa, ut ſcribit idẽ Plinius, & plura Ariſt. Et alibi Plinius. Nec referre opus eſt politiam, & regnum apum, & gruum, prouidentiam formicarum, aliaque innumera doctrinę naturalis exempla: cum, & ſcriptum de animalibus ſit, aliqua, & docibilia eſſe, & imitationem quãdam uirtutis habere: alia in quibus (vt ſcribit Cicero) non corporum ſolum eſt ſimilitudo, ut in ſuibus: ſed ẽt animorũ aliqua ex parte motus quoſdã uidemus, veluti in leonibus, canibus, & equis, & huiuſmodi, & diſciplinę plures animantes capaces eſſe docuit Ariſt. Vrſę cum fugiunt, ſuos catulos propellunt, ſuſceptoſq; portant: cum ab inſectante iam occupantur, arbores conſcendunt. Herinaceus in cauernis habitans commutat ſua cubilia aquilonum, & auſtrorum mutatione: hirundo cõfingit nidos implicito luto feſtucis, ad normam lutarię paleationis, mira prouidentia natis impertit cibũ, obſeruans ne qui acceperit, bis accipiat: excrementa pullorum foras parentes eijciunt, poſtque adultiores iam natos circumagi, foraſq; illos eijcere edocent. Turtur non

Lib. 18. c.

Hiere. c. 8. uerſu. 7.

de fini. bonor.

1. de gen. ani. & li. 1. meta a.

alium,

Lib.9.de hist. ani. c.6.& 7. & c. 10. Li.8.c.5. Li.8.c.i

alium, quàm vnum marem superinducit, Arist. teste. Prudentiam gruum nemo ignorat, nec quis sit pudor elephantum, qui nũquam nisi in abdito coeũt, nec adulteria nouere, ut notat Plinius, qui, & huic generi animalium tribuit cum humanis sensibus affinitatem, intellectum sermonis patrij, religionem, cultumq; syderum, solis, ac lunę venerationem, æquitatem, probitatem, obedientiam, & officiorum, quę didicere, memoriam, ad permulta namq; officia eruditur, & intelligit. Id quoque narrat Arist. cum .n. hæc bellua cæteris sit prudentior, vt ait Cicero, illa uisa est aliquando Romanis habere cum humano genere societatẽ, vt idem Cicero scribit. Legimus ẽt tanta puritate esse camelos, vt nunquam cum matribus coeant, & admissos in matres opertas, postquàm velo sublato comperissent, con scientia admissi sceleris, camelarios occidisse, ut scribit Arist. Nemo non admirabitur artem scarabei lupillarij, dum ex fimo in orbiculos agitato, & effosso, posteritatem profert: nemo non alias infinitas belluarum, tum delphinorum, remorum, polyporum astutias: nec nõ aliarum artes conspicuas, & ante oculos positas non fatebitur. Et his omnia natura docuit singulis, & à natura potestatem hãc agendi ita connatam habent. Nec iurisperiti suis in respõsis ab his abhorrẽt. Siquidem Domitius Vlp. Papinianæ doctrinæ auditor, in Phænicia prouincianatus, aliqñ magister scriniorum sacrorum Alexandri Cæsaris, scribit, ius naturale extendi ad belluas, quadam, vt intelligẽdum est, participatione: ius, inquit, naturale est, qđ natura oĩa animalia docuit; idque firmat exemplis, hinc descẽdit maris, & fœminæ coniunctio, quæ in coniunctionibus hominum legitimis dicitur matrimonium; hinc liberorum pro creatio, educatioq; Videmus .n. istius iuris cætera animalia, peritia censeri, feras quoq; bestias. Hoc, & postea, qui anacephaleosim iurisconsul. breuius contexuerunt, & institutiones iuris ciuilis collegerunt, iussu Iustiniani, nempe Tribonianus, & socij, iisdem ferè verbis iusq; exhibuerunt legum tyronibus. Quid aũt sit hæc natura, quæ hæc docuit, Dei prouidentiam qua singula sibi à Deo præscri

Lib.9.de hist. ani. c.46. i. de nat. deorum. ad Mar. li.7.epis. fam.ep.i. li.9.hist. ani.c.47

in li. qui ĩ ordine. 2. de ius. & iu. li. i. pãdet. in. §. ius naturale.

pta

pta peragunt, existimo omnib⁹ palam esse. In genesi quippe uniuersali rerũ reb⁹ cũctis De⁹ propria distribuit, cũ, quæ generationis sunt, tum ea, quę ad conseruationem geniti necessaria erant, quæ quanquam minima uideantur, sunt tñ sapientissimæ, & indeficientis prouidentiæ, & generaliter, & particulariter certissima argumenta, vt non tantum rerum omnium generalis in Deo admiranda sit cura, sed, & minimarum solicitudo, quæ non secus, ac malum granatum uno ambitu corticis, & oĩa inclusa nutrit, & acinos ét domunculis diuisos alit pari cura. Respicite, inquit Christus, uolatilia cęli, quę non serunt, neq; metũt, neque cógregant in horrea, & pater uester cęlestis nutrit ea. Et Dauid produxit iumentis fœnum, & herbam seruituti hominum, & saturabuntur ligna campi, & in cedris libani quas plantauit passeres nidificabunt; herodij domus dux est eorum; montes excelsi ceruis, petra refugium herinacijs, fecit lunã in tempora, sol cognouit occasum suũ. Posuit tenebras, & facta est nox; in ipsa pertransibunt oẽs bestiæ syluæ, catuli rugientes, ut rapiant, & quærãt à Deo escam sibi. Et paulo post. dante te illis colligent; aperiente te manum tuam omnia implebuntur bonitate. auertente aũt te faciem, turbabuntur; auferes spiritum eorum, deficient, & in puluerem suum reuertentur. Et rursum. oculi omnium in te sperant domine, & tu das escam illis in tempore opportuno: aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione. Et uis adhuc ultra tibi probari naturæ animalium, ut reliquarũ rerum, authorem esse dominum Deum? recordare literis consignatum, animalia verbo Dei tanquam ad domini uocem obedisse, & naturam pro eius nutu temperasse, uel exuisse, & seruis eius pepercisse. Intuere Danielem in lacum famelicorum leonum ferocissimorum depositum, remansisse illæsum. Et Ionã Prophetam è uentre piscis prægrandis, vbi tribus diebus, & tribus noctibus manserat conclusus, viuum exeuntem, qñ dixit pisci Deus, vt eum in littore deponere. Contemplare oĩa genera ferarum, ét earum quæ domari nó possunt, iussu Dei cum Noe in arca ferè per annum pacifice victitasse

Ps. 144 vers. 16 17.

Daniel 14. c.

Ionę. 2.

taſſe: deinde in hæremo magna, ac terribili, in qua erat ſerpens flatu adurens, ſcorpio, & dipſas, magnum apparuit in uirus eorum Dei imperium. Scimus, & uiperam, quæ inuaſit manum Pauli in Mytilene inſula, contra eius ferè naturam, & barbarorum inſulanorum expectationem, nihil nocuiſſe. Scimus, & aſinam Balaam contra eius naturam, iuſſu Dei authoris naturæ, & diſpenſatiuè loquutam. Omitto pleraque huiuſmodi exempla ex hiſtoria patrum Lauſiana, Abdię, & Theodoreti, Hieronymi, & aliorum recenſere, cum indubitatum ſit inter Chriſtianos, poteſtatem datam à Deo hominibus in eius nomine conculcandi leones, dracones, ſerpentes, & ſuperandi lethalia huiuſmodi, q̃ nemo dicit ab alio dari potuiſſe, quã ab eo, qui naturam ſingulorum in ſua manu haberet. Nouerũt, & Ethnici, inter cęteros Plinius, dum ait, hic eſt ille, qui plurima in uita inuenit Deus, hoc hẽt nomen, per quem, & intelligitur eadem, & parens rerum omnium, & magiſtra natura. Ideo reſpiciens ad authorem naturę, ſic rurſus ſcribit idẽ Plin. mihi contuenti ſe perſuaſit rerum natura, nihil incredibile exiſtimare de ea. Et Cicero naturæ rationẽ dixit diuinam legẽ. Et alibi, nos naturam optimã ducẽ, tanquãq; Deum teſtatur ſequi debere, tanquam inquam Deum, nõ ꝙ natura Deus ſit, ut rati pleríque antiquorum ſunt, ſed quia natura nihil aliud eſt, quã diuinæ prouidẽtiæ inſtrumentum, quę ubi uidetur prouidè incedere, non ducit ſe ipſam ipſa, ſed ab ipſa prouidentia ducitur, fines omniũ, ordinesque, & in ſeipſa præſcribente, & naturæ prout uult inſcribente: Quocirca Plato ponit duas cauſas rerum omnium effectrices, diuinam, & humanam: diuinam quidem naturæ omnium effectricem; humanam autẽ artificialiũ. His conſentire uidentur Epicurus, & Lucretius, niſi quod ipſi naturam ipſam diuinam putarunt, decepti quòd neſcirent naturam tam certam, & admirabilem eſſe, quòd à Deo regeretur. Sic enim de Epicuro Lucretius teſtatur.

Nam ſimul ac ratio tua(ſcilicet ò Epicure) cœpit vociferari.
Naturam rerum diuina mente coortam:

Diſſu-

Gen.7.c. *Deut.10* *cap.8.* *vt ſcribi turactuũ* *cap.28.a verſ.3.* *numer. cap.22.* *Lucæ c. 10.c. uerſic.19* *lib.25. hiſto.natu. cap.3* *li.11.c.3* *tertio of-fi. in dial. Lelij, uel de ſenec.* *Lib.15. ſophiſta, vel de ente.* *Lib.3. de rerũ natu. uer.4*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Diffugiunt animi terrores: mœnia mundi
Discedunt: totum uideo per inane geri res.
Apparet diuum numen, sedesque quietę:
Quas neque concutiunt venti, nec nubila nimbis
Aspergunt, nec nix acri concreta pruina
Cana cadens uiolat: semperque in nubibus æther.
Integit, & largè diffuso lumine ridet.

Sunt, & alia philosophorum, & Ethnicorum testimonia, qui causam, & uim efficacem naturæ ex Deo pendere docuerunt. Cæterum cum, & rerum omnium creatio ad Deum oĩo, certius nunc referatur, ut & forsan aliàs, si se offerat locus, dicemus, non egemus, ut existimo plurib. testimonijs pro superiorum probatione. Ex quibus ẽt, & nõ obscurè ratio apparet, unde, & quare animalibus quædã doctrinę naturalis inest capacitas, & potentia, aliquib. tñ magis, alijs aũt minus, sicut Deo omnium opifici sapientissimo placuit. alia namque extra communem generis animantium potentiam, aliam hẽnt potentiam pręstantiorẽ, suntq; docibilia animalia: alia nequaquam arte hominum cicurari queunt: ut in uolucribus hirundines sunt indociles: è terrestribus mures: cũ elephanti iussa faciant, leones iugum subeant, in mari uituli, totq; piscium genera mitescant, ut notat Plinius, eo modo non solum naturali, sed ẽt acquisititia doctrina fiunt mirabiliora: sicuti, & uidem⁹ aues uarij generis, arte, plura, quàm natura doceat, potentia tñ præcurrente, addiscere, ut psitacos, & picas, & cornos uoces humanas imitari, ob linguæ crassitudinem, & cõtinuam illarum in his, quę docentur, meditationem, siue consuetudinẽ. Quod industrię hominis, ut sibi aliquid victus causa compararent, tribuit Persius. *Li. 10. c. 45.*

Quis expediuit, (inquit) psitaco suum χαῖρε?
Picasq; docuit nostra uerba conari?
Magister artis, ingenijq; largitor
Venter, negatas artifex sequi uoces.

Scribit, & Plinius cardueles minimas omniũ ferè aues, imperata, nec uoce tantum, sed, & pedibus pro manibus facere, & turdum Agrippinæ coniugis Claudij Cęsaris, imitari

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

tari uoces hominum. Et habuisse Cęsares sturnum, & luscinias Latino, & Græco sermone dociles. Romæ ēt coruũ uisum, nominatim salutantem Tyberium, & Germanicũ, & Drusum, & populum. Nos quoque tales uidemus Tholosæ, quin, & apud nos nutritæ duæ fuerunt aliqñ auiculæ, quas uocant Græci ægitos, Latini salutes, Galli *linotes*, quæ miras cantionum modulationes percurrebant, hinnitusque equorum, & siquid aliud audiebant, imitabantur, tantæ erant docilitatis. Sunt, & in quadrupedibus quædã aliæ supra naturę propriæ opera, potentiæ, veluti traditur elephantes ad prælium edoceri, itẽ funãbulos alios factos. Et nos sępe ursos vidimus saltare ad rithmum tibiarum, hastam erectos ad iussum histrionis in humeros iactasse, deferre, & mouere: simias ludicra infinita mimorum uoce adactas factitasse: & sunt, & his pleraq; similia à multis visa, quę docilitatem, & adeptam doctrinam animalium indicant, atq; admirabilem naturæ, & per consequens Dei authoris naturæ, sapientiam, usq; adeò præstantẽ, vt plerique ex animãtium singulorum collatione cum hoïe facta reuocauerint in dubium, num bruta ratione uterentur. Qualis extat docta certè, & accurata cõtrouersia apud Plutar. Quod, & constat, ut hactenus docui omne animal brutum natura à Deo optimo infusa, ad certam doctrinæ speciem potentiam accepisse, nõ absurdum uideri dẽt, ꝑ eandem naturam, homini qui cum animalibus participet, eandem cognoscendi uim ac potentiam inditam, & quia ēt is supra animalium naturã pręstantior, aliquid maioris potentiæ, & facultatis ei tributum esse à Deo. Sicuti .n vt scribit Ciceró equus ad cursum, ad arandum bos, ad indagandum canis: sic homo ad duas res, ad agendum, & intelligẽdum est natus. Estq; omnium animalium longè sapientissimus, ut ait Arist. Et Iuuen. loquens de natura hominis ait.

Libello qui ĩscribitur nũ brutis ratio insit iter Vlissem, Circem, & Crillum,

Lib. 2. de finib. bono, & malo.

Li. demũ dc.

Saty. 15. versi.

Separat hæc nos.
A grege mutorum, atque ideò venerabile soli
Sortiti ingenium diuinorumq; capaces?
Atque exercendis, capiendisque artibus apti
Sensum à cœlesti dimissum traximus arce;

Cuius

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Cuius egent prona, & terram ſpectantia mundi.

Atq; Claudianus AElianus Præneſtinus his verbis à brutis hominem diſtinguit, ſcribitque ἀνθροπον μὲν εἶναι σοφὸν, καὶ δίκαιον, καὶ τῶν οἰκείων παίδων προμηθέστατον, καὶ τῶν γειναμένων ποιεῖσθαι τὴν προσήκουσαν φρόντιδα, καὶ τροφὴν ἑαυτῷ μαντένειν, καὶ ἐπιβουλὰς φυλάττεσθαι, καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα αὐτῷ σύνεστι δῶρα φύσεως, παράδοξον ἴσως οὐδέν. καὶ γὰρ λόγου μετείληχεν ἄνθρωπος τοῦ πάντον τιμιωτάτου, καὶ λογισμοῦ ἠξίωται, ὅσπερ οὖν ἐστὶ πολιαρχέστατος τε, καὶ πολυωφελέστατος, ἀλλὰ καὶ θεοὺς αἰδεῖσθαι οἶδε καὶ σέβειν. Id eſt, hominem quidem eſſe ſapientem, & iuſtũ, propriorũ liberorum prouidentem, & factorũ gerere cõuenientem curam, & ſibi inquirere cibum, inſidiasq; cauere, & cætera in eo eſſe naturæ dona, non eſt ualde paradoxon: eſt .n. rationis particeps factus homo, qui eſt omnium honorabiliſſima creatura, atque raciocinatione digna habita, pluribus in rebus ſeipſum iuuare, & promouere põt, & Deum uenerari, & colere. Aliorum hac de re ẽt nobis ſuppetunt teſtimonia, quæ Deo fauente fuſius proprio loco tractabimus; ſufficiet aũt in præſentiarũ proſequi, unde, & à quo *tomo. 1.*
ſciendi uim natura hominis ortũ habuerit. Qua in te con- *ope.hom.*
templemur, oportet, initio hominẽ à Deo creatũ eſſe per- *8. in ge.*
fectum, & omni ex parte rerum omnium peritum. creatus *2. & 5.*
nãq; eſt ad imaginem, & ſimilitudinẽ Dei, qđ ad animæ *lib. de fi.*
pertinet præſtantiã, ſi quidem rõne animę non corporis, *ni. bono,*
imago accipienda, ut errantes hæreticos quoſdã decline- *& malo.*
mus, ut docet D. Chryſ. Componitur etenim homo duab. *lib. 1. po-*
partib. potioribus, corpore, inquã, & anima. Primæ partes *litic. c.3.*
animi. ſecundæ corporis, vt ait Cic. & Ariſt. homo, vt ani- *pol. c. 3.*
mal cõſtat aĩa, inquit, & corpore; quorũ vnum imperat ſe *tibello de*
cundũ naturã, nẽpe anima: aliud paret, nempe corp⁹. Quę *uirtutumo*
& ſequitur Plutar. Quamobrem duæ in homine cognoſcẽ *rum.*
dæ naturæ, animæ unam, corporis alterã, quas ſola diſcer- *epiſt. ult.*
nentes intelligentia, & diſtinguentes contemplatione ſub *ad Succeſ*
tiliſſima uelut ẽt imaginatione animi continentes, non ſe *ſum Iſa-*
queſtramus ad inuicem, nec eas reciproca uirtute parti- *nię Epi-*
mur, ſed unius eſſe prorſus animaduertimus, ita ut iãdu ę, *ſcopum*

non

nũ symb. non amplius duæ sint,.s.quod unaquæq.secundum se subsi
fidei. stat,quinimo utraq.vnũ animal faciat,ut scribit D.Cyril.
oratio de Alexandrinus.Sic anima rationalis,& corpus unus est ho-
pauperi- mo,ut ait Athanasius, & utrumque Deus creauit in uno
bus amã supposito,iustissimis rationibus,Atq; ut probat D. Greg.
dis. Nazianze.homo,& corpore,& cælesti spiritu compactus,
Genes.1. ut qñ propter imaginis formæq; prestantiam efferemur,
luti,materieq; humilitate deprimeremur.Ex luto .n.Deꝰ
creauit corpus, sed tanta, admirabiliq; prestantia, ut sa-
pientie,& scientie eius, ex opificio perpetuo nobis relin-
Catech. quatur admiratio,tam concinne compositionis, mirabilẽ
4. illum. Deum fuisse solum opificem,ut latè docet D.Cyrillꝰ Hye
rosolimitanus Episcopus.Sunt.n.in hominis corpore certè
tam admirande partium connexiones,& usus membrorũ
li. 1. con- insignis diuersorum,subtilissima structure colligatio mẽ-
tra hære brorum,ut scribit Ireneus,tercentorum uiginti quatuor,
ses.c. 14. ut non nisi supernaturalem artificem horum authorẽ cre
dere cogãt.Iungitur huic thesaurus,anima .s.corporis in-
Li.4.con finitus,quæ uasibus fictilibus, ut ait Paulus, continetur.
tra hære. hinc opus eximiè formatum,& affabre factum,miro deco
cap.28. re,& pulchritudine celebre,àDeo,qui quidẽ homine non
indigebat,sed,ut haberet,in quẽ conferret sua beneficia,
ut scribit idem Ireneus,huius pars una,nempè aĩa creata
Vt scribi initium habuit, finem uitæ tñ habitura non est, quod ad
tur sap. substãtiam pertinet, immortalis,corporea aũt altera pars
c.15. ver. hominis est mortalis,animata,& suffulta,ex indita anima.
11. Ideo eius pars nobilior hominis,anima,inquam,homo ve
rè dicitur: quoniam Deus inspirauit ei animam quæ ope-
ratur,& insufflauit ei spiritum uitalem.Et rursum forma-
uit Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem
eius spiraculum uitæ,& factus est homo in animam uiuen
tem.Et inde pendet nobilitas illa hominis supra reliquas
creaturas.Planta siquidem cælestis,homo que quantum fi
gura,formaque corporis cæteris antecellit,tantum digni-
tate animæ præstat: hic caput animalibus cunctis ad hu-
mum pronum ad uentrem respicit, uoluptatem omnibus
modis prosequitur,caput hominis sursum in cœlum exur
git,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

git,oculiq; ſupera non terreſtria contemplari accomodi. Vt ſi qñ aliquis carnis,& corporis ſtimulis ſuccũbat,uentriq; & his quæ ſunt ſub ventre inſeruiat,cõparabitur merito iumentis inſipientib.quia ſimilis factus eſt illis,ut magnifice ſcribit uerè regius antiſtes Baſilius magnus. Et,vt ait D. Aug.duæ ſubſtantiæ q̃dẽ in hoĩe ſunt,vna corporis cũ ſuis ſenſibilibus,alia aĩæ cũ rõne,ſed corpus nihil operatur ſine aĩa,ſine corpore aũt aĩa rõne ſua agit. Quare, & Plato exiſtimat nihil aliud eſſe hoĩem,q̃ aĩam. Et alibi idem Plato ait, ἡμεῖς ἐσμὲν ψυχὴ ζῶον ἀθάνατον, ἐν θνητῷ καθειργμένον φρουρίῳ .i. nos ſumus aĩa immortalis q̃ incluſa eſt in mortali loco minuto. Cui adſtipulatur Arnobius, quid,inquit, aliud ſumus,q̃ aĩæ corporibus incluſæ. Atq; Hębreorũ p̃cipui, partẽ immortalẽ hoĩs, nẽpe aĩam p̃cipuã,verũ eſſe hoĩem arbitramur,corpus uero quaſi hominis eſſe indumentũ, vt ſcribit Euſebius Pãph.& Ariſt. Sed clarius ſacræ literæ in hoĩe duplica conſiderant, id quod exterius apparet,q̃d carnalem dicũt,& exteriorem hoĩẽ, & q̃d interius eſt,nempe aĩam,quã vocant interiorem hominem. Ad imaginem Dei homo interior,nempe aĩa,creatus eſt,non homo exterior. Cum Deus ſit ſpiritus,iſq; omni mole corporis careat inquantum Deus,vt notat D. Ambroſius. quanquam aliter alij,ſed alieni ab eccleſia catholica pro hæreticis iudicati,ſenſerint, corpus ſcilicet ad imaginem Dei creatum, quæ eſt Anthromorphitarum hęreſis introducta ab Andeo quodam, & genere,& lingua Syro,vt ſcribit Nicepho. Caliſt. dixit porro ſacra ſcriptura caute ad imaginem Dei,& ſimilitudinẽ Dei,factum hunc hoĩem,vt doceret non ex natura Dei illum eſſe,quia ad imaginẽ, hoc eſt ad ſimilitudinẽ imaginis Dei,imago aũt Dei uera eſt filius Dei,Deus ipſe,vt ait Paulus. Nos aũt non imago Dei,ſed ad imaginem, & ſimilitudinẽ Dei,facti,& creati nõ geniti. Anima nãq; a Deo facta,nec ex ſubſtantiã Dei eſt,vel procedit, ſed ex nihilo facta,vt latè docet D. Auguſt.& D. Amb. homo,inquit,nõ eſt imago Dei, ſed ad ſimilitudinẽ,factus;alia aũt eſt imago Dei inuiſibilis primogenitus vniuerſæ creaturæ, per quem facta ſunt

homil. 9. li. exam. li. de eccleſ. dogmat. c. 10 lib. 5. in Arcib. 2. ſiue ẽ natura ho. li. 37. in axiocho. lib. 2. cõtra gentes. lib. 2. de præpa. euãg. c. 2. lib. 4. politic. c. 5. Tomo 1. li. de inſtitu. uirginis. c. 1. 2. & 3. lib. 11. c. 14. ad Col. c. 1. uerſ. 16 Lib. 1. de Orig. aĩe ad Hie-

ron.c.28 omnia, ille nõ ad imaginem, sed imago: tu non imago, sed
& li i. d ad imaginem. Habes ergo aliquid in tua substantia de ima
aia c. 4. gine, & similitudine Dei, qđ sit diuinæ simile imagini; Au
& lib. So diamus, & Athanasium, qui ratione aliqua explicat faci-
liloq. a- lius. Is .n. ait, Homo (scilicet purus, de Christo namq; non
me c 30. loquitur, qui & uerus Deus, & uerus homo est) in sua, &
tomo 2. vnica hypostasi, & subiecto, ad similitudinē Dei factus ē,
super ps. non tñ est homo Deus; non .n. quod alteri simile est, id idē
118 ser- est cum ipso cuius similitudinē gerit, ueluti simile est re-
mo 10 In gnum cælorum sagenæ, & sementi, nec tñ est quicquam
refutat eorum regnum cęlorum, sed similis Deo homo in aliquo.
cõtra hy Quod aũt in aliquo factus sit similis, illud ex insufflatione
pocr. Me quã Deus fecit in faciem hominis ortum est, illud adhuc
liti, & est participatio Spiritus sancti; non tñ in sufflatio illa aĩa
Pauli Sa est, sed id qđ animæ præstantiã dedit. Et aliud est efficiẽs
mosatē. aliud effectus, & qđ patitur, uel in quo aliquid operatur.
c. Genes. Docentq; nos id uerba ea, Et insufflauit in faciem Adam
2. Deus, & factus est homo in aĩam uiuẽtem. Non .n. dixit, &
Lib. 4. facta est insufflatio aĩa uiuẽs, sed factus est homo in aĩam
Thesau. uiuentem. Et ne in tam seria re fine authore loqui uidea-
cõtra hæ mur, erit sententiæ istius assertor eximius Diuus Cyrill⁹
ret ca 1. Patriarcha Alexandri. Non potuit, inquit, homo ad imagi
to. 2. ad nem esse creatoris, nisi Spiritusancto participaret, si quis
Rom c 8. .n. ut ait Paulus, Spiritum Christi non hẽt, hic ipsius Chri
uers. 9. sti non est. Notandum itaq; illam Spiritus sancti participa
tionem expressiorem Dei docere imaginem, quàm tñ de-
li 13. the turpamus peccato. Quod latius, & melius idem Cyrillus
sau. con- explicat his uerbis, formato ex terra hoĩe sufflasse in faciẽ
tra hære ipsius Deum. Moses ait spiritum uitæ, & factum hoĩem es-
tica. 3. se in animam uiuentem: spiritum aũt ita per sufflationem
hominis datum, non dicimus aĩam esse hominis, esset .n. im
mutabilis tanquã ex diuina progressus essentia, sed Spiri-
tus sancti participationem, aĩæ hominis impositam credi-
mus. Creaturarum .n. per spiritũ perfectio est hũc ad ima
ginem Dei factum asserimus, quoniam participatione Spi
ritussancti ad Deum formatus sit. Sed quem spiritũ Mo-
ses per sufflationem datum homini asseruit, hunc rursus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Deum per resurrectionem renouans in nobis insufflauit di
scipulis suis dicens, accipite Spiritum sanctum, vt reforma
ti ad pristinam imaginem, creatori conformaremur per.
participatioñe Spiritus sancti. Hactenus Cyrillus Alexan
drinus Patriarcha. Mandarunt ẽt literis Ethnicorum phi
losophi animum hominis quiddam esse diuinum; in quo
rerum pene infinitarum essent cognitiones, & diuinatio-
nes, ut scribit Cicero. tum Plato uoluit homini cum Deo *Lib. 2. de*
esse appellationis parilitatem, consortiumq; naturæ, vt ob *fin bono.*
hanc participatioñe dij hoĩes in sacra scriptura dicti sint, *aut. ma-*
participes eorum quæ Dei sunt, idest agentes quæ Deus *lorũ. In*
agere solet, cum tñ unus sit Deus natura. Eadẽ, & ferè cen *Timæo.*
suit Apollon. Thianeus, ut scribit Philostratus, sic n. ait,
quod sit hominibus cum Deo quædam affinitas per quàm
solum in aĩalibus Deum homo cognoscit, & de propria *lib. 7. de*
natura philosophãtur, & in quo diuinitatis est particeps, *cuius ui*
formaque, ut aiunt, Deo similis est: uirtutesq; à Deo colli- *ta cap. 3.*
git hominib. prouenire. Hac nos imagine ẽt capaces sum⁹
scientiæ, imo scientes: & quanto quis puram nitidamq;
hanc conseruat, tanto præstantius cognoscit, dijudicat, &
altiora, & secretiora penetrat, ueluti quadam cum Deo
omniscio, familiaritate consuescẽs, & ab illo hauriẽs eo ra
diorum diuinitatis capacior, quò puritate Deo magis co-
niungitur, sicuti in cœlesti illa hierarchia, teste diuo Dio-
nysio Areopagita, proximiores ordines Dei cótemplatio-
ne, Deo proximiores, secretiora, à Deo ueritatis rerũ spe-
culo, & prototypo perfecto, hauriunt, & cognoscunt: qua-
re, & Deo uiciniores, rursum Seraphim dicuntur, id est,
scientes, uel ardentes. Constat ẽt antiquos, qui mundã, &
impollutam transegerunt uitam, non eguisse doctoribus,
vel literis, siue scientiarum scripturis, sed literarum loco
gratia Spiritus sancti usos. Nam, & Noacho, & Abrahę, Io
bo, & Mosi, per semetipsum locutus Deus est, non per lite
ras, quia .s. munda eorum corda repererat. Postquam aũt
populus Iudæorum, in vitiorum ima delapsus est, necessa
rio iam inde literę datæ ac tabulæ, & ea, quæ per eas tradi
ta est admonitio. Et hoc non tantum probis uiris prioris

ſacroſancti teſtamenti,ſed ẽt noui,accidiſſe legimus.Siq̃-
Ioa.c. 14 dem nec apoſtolis ſcriptum aliquid tradidit dñs noſter Ie
d. uer. fi. ſus Chriſtus,ſed literarum loco Sancti ſpiritus gratiam,ſe
26. illis daturum repromiſit. Ille. inquit Spiritus paracletus,
c.10.uer. quem mittet pater,ſuggeret uobis oĩa.Et rurſum,ante re
18.19. ges,& principes ducamini propter me in teſtimoniũ illis,
20.c.12. & gentibus:cum aũt tradent uos,nolite cogitare quo mo-
uerſ. 12. do aut quid loquamini, dabitur .n. uobis in illa hora quid
Act. c. 2. loquamini:non.n.eſtis uos qui loquimini, ſed Spiritus pa-
a. tris ueſtri qui loquitur in uobis,ut ſcribit apud D.Matth.
2.ad.Co. & apud Lucã Spiritus ſanctus docebit uos,quid oporteat
epiſ.c.13 uos dicere.Quomodo aũt docuerit illos, habetur in hiſto-
a.uerſi.3 ria Apoſt. dum in die Pentecoſtes repleti ſunt diſcipuli,
ca. 24 g. & Apoſtoli domini noſtri Ieſu Chriſti ſpiritu ſancto, &
uerſ.45. cœperunt loqui uariis linguis, prout Spiritus ſanctus da-
bat eloqui illis.Quocirca,& D.Paul.an experimentũ quæ
ritis eius,ait,qui in me loquitur Chriſtus.Et D.Lucas ſcri
bit,Chriſtum aperuiſſe diſcipulis ſenſum, ut intelligerẽt
ſcripturas,hæcq; longe ante facienda Deus polliticus erat
ẽt.Is.n.cum parcere peccatis, & lapſum primi hominis re
parare decreuiſſet, infirmitatem ẽt imaginis ſtabilire de-
creuit,& obſcuratũ intellectum purificare,ſua abſq; meri-
tis noſtri gratia.Sic.n.ſcribit Hieremias, hoc erit pactum
quod feriã cum domo Iſrael,poſt dies illos dicit dñs:dabo
legem meam in uiſceribus eorum,& in corde eorum ſcri-
bã eam,& ero eis in Deum, & ipſi erunt mihi in populũ.
Et non docebit ultra uir proximum ſuum, & uir fratrem
ſuum,dicẽs,cognoſce dñm:omnes.n.cognoſcẽt me,à mini
mo eorum uſq; ad maximũ, ait dñs:quia propitiabor ini-
quitati eorum,& peccati eorum nõ memorabor amplius.
epiſ.2.ad Quod,& D.Paul.impletũ teſtať,Vos epiſtola,eſtis Chri-
Co.c.3.a ſti,miniſtrata à nobis,& ſcripta,non atramento, ſed ſpiri
uerbo. 3. tu Dei uiui,nõ in tabula lapideis,ſed in tabulis cordis car
nalibus.Vidimus ẽt Apoſtolos antea piſcatores, vel telo-
nio,uel pellibus addictos, eo ſpiritu repletos, & edoctos,
menteq; purgatos,ſupereminentis doctrinæ gratia facun
diaue repletos:atq; tantæ doctrinæ præſtantia, omnium
dogma-
Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

dogmatum errores, gentilium, Græcorum, Persarũ, Chaldæorum, Indorum ue detexisse, & perdidisse, arcanorumque incognitorum adyta reserasse: & toto orbe terrarum breui tempore, omnium philosophorum sectas superasse, & ad sanctissimam ueramq; philosophiam, calcatis erroribus, impijs, cælesti ueritatis lumine illustratos, adduxisse, ac simul, & per uniuersa latissimi orbis loca, doctrinam atque philosophiam ueram suam firmis radicib. plantasse. Non alia ratione, quàm quod semina doctrinæ illius, ab illustrata mente, & purgata, recepta fuerit, post missionem spiritus sancti, & reparationem imaginis per Christi passionem, ueritate ipsa ab ea eximia potẽtia hausta, quæ uere per se, apud oẽs homines capaces, uisa est eiusdem efficaciæ; ueluti, & quæ uera sunt apud oẽs, non aliter quàm ut sunt, se habere possunt. Quod nõ ante illud lumẽ spiritus sancti receptum contigerat apostolis nosse, quibus, et Christus dixit: Adhuc multa habeo uobis dicere, sed non potestis portare modo: cum aũt uenerit spiritus ille ueritatis, docebit uos omnẽ ueritatem. Vis aũt scire hũc Spiritũ ex Dei imagine esse, audi quid his subiungatur. Non.n.inquit, Christus Deus, loquetur à semetipso, sed quæcunq; audiet, loquetur, & quæ uentura sunt annunciabit uobis. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit uobis. omnia quæcunq; hẽt pater, mea sunt. Propterea dixi uobis qa de meo accipiet, & annunciabit uobis. Et forsan hoc in loco non inutiliter D. Bernardus citabitur, Homo, inquit, ad imaginem Dei creatus est, & similitudinẽ, hoc est ad intellectum, & meditationem filii, per quẽ intelligimus, & cognoscim⁹ patrẽ. & accessum habemus ad eum. Mens siquidẽ nostra eo ipso imago eius est, quo eius capax est, particepsue esse põt. Nec tã simile est illi summæ sapientiæ, quàm mens rationalis, quę per memoriam, intelligentiam, & uoluntatẽ, in illa trinitate ineffabili consistit. Ex quibus duo colliges, nostram imaginem esse adintellectũ, & contemplationem filii; secundo Trinitatis sanctissimæ in nostra mente esse imaginẽ. Quid aũt ẽ, quæso, Dei contemplatio, & filii Dei, quàm rerum omnium cum

Ioann. euang. c. 16. B. uer. 12. et 13

in d. c. 16 D. Ioan.

in medit. suarum princip.

eius cognitione, dilucida cognitio? omnia enim pater cum filio nobis donauit.

ad Rom. cap. 8. Et in mente diuina, & in Deo ipso, omnes res ueluti in idearum omnium prototypo, & authore, relucent, ut in ipsissima ueritate. Vnde qui Deũ cognoscit, cognoscere ue pót, qualis est nostra mens, statim in illo omnia perfecti⁹, quàm ex qualibet alia arte cognoscet: & per consequens, ueræ sapientiæ, & scientiæ fundamentum est, Deum nosse. Et tunc non tantum existẽtia, sed & non existentia, nẽpè præterita, & futura assequetur: quia cognoscendo Deũ qui perfectè res nouit antequam sint, & illas ẽt in eo, ut splendido, & nitidissimo speculo uidebit. Quare aliqñ Prophetæ uocabantur uidentes, quod Deum ita uidentes, ad consulta responderent. Et olim vnusquisq; inquit textus, in Israel sic loquebatur si consuleret Deũ, Venite, & eam⁹ ad uidentem: qui. n. propheta dicitur hodie, dicebatur tũc uidens, & prophetia uisio; ut uisio Esaiæ prophetæ. Et rursum, nunquid non populus à domino requiret uisioné? Et iterum, Prophetę eius non nouerunt uisioné. Et alibi, q̃a locutus est dñs in uisione sanctis suis. Nec reticenda præstantissimi uiri sentẽtia, qui expertus, locutus est ferè omnino analphabetus, sed omnium rerum, & futurorum aprimescius. Is fuit Beatus Antonius, summ⁹ uir, & heremi cultor. Hic. n. uirtutẽ ullam nõ esse docuit futura prædicere, qđ e diuerso in uitio nõ sit positum futura nõ posse, ut ob hanc rem quis pœnam metuat; Cæterum unum illud beatitudinis uerè existimabat: Rite Deum colere, legesq; eius & mandata inuiolata seruare: si cui aũt amor futura cognoscendi incessat, puram, inquit, modo hẽat aĩam, & futuri perspectio eum consequetur, Deo ueluti per speculum aliquod, cognitionem exhibẽte. Existimabatq; uanũ, quod in præsciendo ponebatur studiũ, cum tñ ille ualde ea prædictione polleret, ut ẽt multo ante prædixerit Arrianorum persequutionem, ut hæc oĩa de illo scribit Sozomenus, & postea Niceph. Calist. Cassiodorus. Et meminit de eius prædictione D. Chrysost. Itaq; puritas hæc mentis ad Dei cognitionem ex terræ fęcibus subleuata, prophetas,

ut scribitur. 1. Re. cap. 9. b. uersi. 9

Esaia. 1. cap. 8. d. Iesa. Thremorum. c. 2. c. uer. ut Psal. 88. d.

& secretorum, & futurorum scientes reddidit. Et Paulum plenè docuit, qui non ab hominibus neq; per hoïem, sed per reuelationem Iesu Christi se accepisse testatur. Notusq; Saul, & Dauid ex pastorib. uates facti, cognoscitur Salomon, vnica infusione secreto omnium edoctus: agnoscuntur, & reliqui uates ex pastoribus, & agricolis facti. Illustris Dauid subito incognitorum interpres. Nonne, & primus homo Adam ante peccatum rerum omniũ cognitionem habebat? Neq; de eo quisquàm dubitat: uel si illud nesciat, discat ex Genesi eius. Scribitur namq; de eo, hominem creatũ, ut præesset, & dominaretur piscibus, & aliis rebus à Deo creatis. Itẽ rursus oĩa ad Adamum istius imperii confirmandi, & ueluti obedientiæ præstandę, uel firmãdæ causa à Deo, uel angelis ducta, ut uideret qũo uocaret ea. Nomen namq; rei cuiusq; tale est, quale Adam imposuit. Quæ duo, nempę gubernare, imperareue, & nomina singulis imponere, non nisi eximiam, & perfectam notionem demonstrant. Fuit aũt concessa gubernatione, & potestate necessarium, ut scientia gubernãdi tribueretur. Nec.n. aliter sine ea præesse bene potuisset, si quæ singulis expedirent, non nosset: non.n. eadẽ regula oĩa reguntur, sed scd̃m cuiusq; naturã, propria cuique applicãtur, & cõuenientia. Deniq. nominum substantialis ratio haberi nõ potuit, sine cognitione substantiæ, alias.n. temerè, & extra uim nominis, qđ rem indicat, dicta nomina fuissent. Qđ quidẽ longè abest à prisca primaq; nominis impositione, quæ statim apud Hebræos naturam demonstrat, apud Hebræos dico, quia hi utuntur idiomatæ, quo usus creditur Adam. Et ita probat Eusebius Pãph. Et hoc ẽt nuncupandi more accommodato rebus, usi sunt posteri eius linguæ. Exempla penè infinita, id nos docere possunt. Ipse nãque Adã, quia ex terra creatus, Adã dictus, ꝙ Adama, Hebræis significet terrã rubram. Et prima fęmina, eo ꝙ mater sit omniũ uiuentiũ, Cheua dicta est, i. uita. Abel, q occisus, luctum significat. Seth, quasi positus in locum Abel, quia Sathach, id significat, dictus Enos quasi uir dictus. Nohah quasi consolãs, quia ipse consolatus est populum. i. in dilu-

In histo. tripa. li. 1. c. 11. tomo 2. operũ homil. 8 ĩ Math. Epist. ad Gala. c. 1 uers. 12.

Gen. c. 1. uer. 28.

lib. 11. de prep. Euange. c. 4

Genes. 1. & 2.

uio, per illum genus humanum seruatum. Quid nonne Abraham, pater gentium: Iacob, supplantator. Beniamin filius dextræ, Iosue, saluator: Barionas, filius Ionæ: Cephas, petra vel Petrus, & alia huiusmodi in sacra pagina ostendunt, hoc etiam obseruatũ fuisse nemo ambigit ab alijs in linguarum idiomatibus, qui Hebræos imitati, vel rationẽ hominis, rebus nomina secũdũ idiomatũ proprietates, pro cuiusque rei natura, imposuerit. Plato id ostendit ẽt, statimque ab initio ait, necessarium fuisse eũ, qui rebus nomina imposuit, sciẽtẽ fuisse, quales res fuissent. Nã secũdum qualitates earũ, nomina imposita multis exemplis demonstrat, quæ quisq; videre apud illũ poterit, & apud D. Athanasiũ alia. Ex quibus cõstat Adamum notitiã rerũ omniũ habuisse cumulatissime, mẽte iã recẽter edita, atq; mũda, a Deo creata, capaci omniũ earũ. Nec te moueat scriptũ, Deũ vetuisse Adamo, ne de arbore ligni sciẽtię boni & mali comederet, quod pleriq; ignorantiæ tutandæ gratia con torquent vt auertant rerum cognitionem. Si quidem prohibebat mali actionẽ, non mali cautionem: mali aũt actio scientia non est, imo ignorantia: nam si quis nosset malum q̃d sit, non declinaret a bono; Turpe.n.est & odibile malũ, & naturaliter a quolibet reijcitur si illud prænoscatur: sicuti bonum pulchrum est, & cum agnoscit, concupiscibile est. Quinimo & ex prædicta prohibitione, ne ederet ex ligno scientiæ boni & mali, tantũ abest, vt fateamur sublatã boni & mali congnitionẽ, q̃n potius vtriusq; tunc cõcessã. nam cum datum esset liberum arbitriũ Adamo edendi, & mortis pœna fuisset imposita si ederet, consequenter datã dicimus notitiam mali (q̃a q̃d mors sequeretur, sciret,) & boni, si obedisset præcepto, & non mãducasset. Neq; aliter tam grauis pęnę mortis reus, nisi id sciuisset, quia ignoranter facta, veniã vtcunq; mereret. Sed dicet aliquis, cur postea peccato commisso cognouit se nudum, cum, antea nõ ita nouisset; videtur namq; accessio facta scientiæ, nec oĩm notitiam habuisse Adamum antea? Respõdeo, illam cognitionem nuditatis, esse potius ignorantiam, ortam a peccati t̃pe: nam q̃d tunc cognouit se nudum, certe crassa ignorantia

Dial. 23 in Cratylo.

Lib. de definito.
Gen. c, 2.

antia est, qđ ẽt antea se nudum fuisse non recordaretur, si de corporis nuditate intelligamus. sin aũt de innocentię statu intelligamus, & eũ eo se nudum esse dicamus cognouisse ignorantiam certe ex peccato acquisitam & casũ, & sic impfectionem imaginis & de nigrationem fateamur, expedit. Vt aũt explicem supinam illam & rudem ignorantiã, quæ ei post contumatiam obtigit, considero pœnã impositam pcepto prohibitionis, & sententiæ executionem: dixerat nãq; Dominus in quacuuq; hora comedetis, morte moriemini. Moriemini, priuationem vitę indicat, separationem aĩæ & corporis, qb⁹ constat homo: vita aũt aĩæ est De⁹, qa sufflauit, & participes facti sumus Spirit⁹ Dei, mo- *ad Cor.*
do quo docuim⁹. unde & Paulus, vita vestra abscõdita est *3.a.ver.*
cum Christo in Deo, cum aũt Christus apparuerit vita ve- *3.& 4.*
stra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Atq; Deus vita dicitur, sic enim ipse de se testatur. Ego sum via, veritas, & vita. vitaque Deus oĩm, qđ viuere oẽs ab ipso accipiãtur. vita aũt illa quæ ei⁹, oĩ vita superior, est nullius indiga. Nã & ipse vita dicit̃ & super oẽm vitam, vitę author, excelsiorq; vita, vt rite philosophat̃ D. Dionysius Areopa. *Iohan. 6*
Et D. Ioãnes in Euãgelio, qđ factum est, in ipso vita erat, *1.Ioan.5*
& vita erat lux hoĩm. Et rursũ, Ego sum panis vitę. Et ite- *Deuter.*
rum, q habet filium Dei, hẽt vitã, q nõ hẽt filium Dei, ẽt *30.d.uer*
vitã nõ hẽt. Sic Moses, Diligas dñm Deum tuum atq; obe- *sic.20.*
dias voci ei⁹, & illi adhereas; ipse .n. est vita tua. Et alibi, in *actuum.*
ipso, inqt Paul. viuim⁹ & mouemur. Qđ ante ipsum, vn⁹ gẽ- *17*
tiliũ Aratus, dixerat: Et oĩa quęcunq; sunt, viuunt, eo Dei *in Phæ-*
fulcimẽto, & præsidio eius subsistunt. Cum spũs dñi reple- *nomenor*
uerit orbẽ terrarum, & oĩa in essentia cõtineat, sicuti dum *Princ.7.*
aufert De⁹ rebus spũm suum oĩa in puluerẽ suum, & ad ni- *Psal.33.*
hilum reuertunt̃. Eodem & spũ verbi dñi, oĩs virt⁹: replet *Psal.1.c.*
nãq; oĩa. Sic .n. hymnographus, quo ibo ab spiritu tuo? si a- *3.*
scẽdero in cęlum, tu illic es: si in Infernũ, ades. Et Virgili⁹. *ut Psal.*

Principio cælum ac terras, camposque liquentes. *138.*
Lucentemque globum Lunæ, Titaniaque astria. *Aeneid.*
Spiritus in ius alit, totamque infusa per artus *in 6 uers*
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet. *724.*

Inde

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Inde hominum, pecudumque genus, uitaque uolantum,
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus.
Igneus est ollis uigor, & cælestis origo.
Seminibus.

Quod, & apud alios, qui aliquod numen uenerati sunt, cõstat, ut Platoni, & sequacibus, iisq; potissimũ, qui uitæ authorem norunt. Porro non æqualiter uis diuina, nec pari modo omnib. inest, sed aliter rebus corporalibus non uiuentib. aliter plãtis, aliter hominibus, aliter brutis; & alia præ aliis Dei maiore beneficio potiuntur, prout nobiliorẽ sortita sunt, & capaciorem naturam, & ultra naturalem quandã, & realẽ subsistentiam, egent ad illi⁹ naturæ perfectionẽ, Dei adhuc continuo auxilio. Sic aĩa, cũ immortalis substantiæ sit, tñ ad uiuificandã, & nutriendam illam substãtię efficaciã, ad act⁹ ad quos à Deo creata est, eget Dei ꝑpetua gratia, ut eius ope actus exequat̃. Vt.n. corp⁹ quãtumuis aĩatum sit, sine cibo nõ põt diu uiuere corporali, eoq; sublato obnoxium est interitui, neq; quicq̃ probi operari ualet, macie, medullis, & corpore debilitatum, & sic nõ fungitur suis actionibus pro mortuo habetur: Sic aĩa, quanquã sua natura uiuat, tñ nisi cibo spirituali, & ueluti quadam Dei participatione utatur, sterilis, & obnoxia interitui ratione actionis, & beatitudinis fit, priuatione cibi sui, & defectu luminis. Nec ex solo pane uiuit homo, sed ex omni uerbo, qđ procedit ex ore Dei. Quæ aũt procedunt ab eo adorando ore, sunt præcepta eius, & qđ uoluntatis eius est. Scribiturq; Quærite Deum, & uiuet aĩa uestra. Et cognitio Dei dicitur uita æterna, hęc est.n. inquit Christ⁹ uita æterna, ut cognoscãt te Deum verum, & quẽ misisti Iesum Christum. Ita à Deo duas uitæ trahimus uitas, vnã qđ simul, essentiamq; propriam habeamus: sic in eo, & oĩa quæ sunt, uiuunt, quæq; sua proprietate subsistunt: alia hominis diuinior, qua is Deo fruitur, ab eo consolatur, illustratur, beatusq; tandem fit. prima uita essentiæ, qđ ad aĩę substantiam pertinet, non interit, quamuis intereat homo, corrupto corpore, & solutione facta corporis, & aĩæ. & corporis in quatuor eleementa ex quibus componitur.

Deuter. c.8. Mat. 4. Ps. 68. uer. 10 a.

Quod

Quod ad secundam pertinet uitam, & Dei illuminationem,& fruitionem, declinante aĩa à Deo per peccatũ,ratione priuationis, mori dicitur.i. separari à Deo. Quoniã qui elõgant se à Deo,peribũt.Et aĩa quæ peccauerit,ipsa morietur, ut proprio libro latius docemus,vbi agimus de immortalitate aĩæ.Ex quib.dicimus peccatum ad mortẽ, & peccatum nõ ad mortem cum D.Ioãne. Siquidem cum mundum,& immundum,iustum, & impium sint sibi contraria,& uita,& mors,& nemo possit duobus dñis seruire, fieri non põt ut,cum peccatũ adest aĩæ, admisso Sathana impurissimo, Deus simul in nobis reperiaẽ. Nec possum⁹ Deo uiuere,nisi antea peccato moriamur, vt ait D.Amb. Et nisi quis dissideat à diabolo,pacẽ non habebit cũ Christo,ut scribit D.Aug.Recedit.n.spirit⁹ Dñi ab aĩa illũ abnegãte,& ea contaminata, tumq; occupatur à Sathanico spiritu.veluti cũ Saul,recedente spiritu dñi bono,obsessus fuit à maligno. Recedit aũt De⁹ non potentia puniendi, essentia, vel pręsentia, quia eo modo is est sem p vbiq; sed gratia,quia peccatũ, & iniquitates,diuisionẽ cõstituũt inter illũ,& peccatores.Et De⁹ lõge est ab impiis eo modo. Et qa interdum cũ peccato mortali, Deo nõ reconciliati ab hac uita mortali decedũt aliq,mors illa aĩæ,priuatioq; fruitionis glorię Dei,aĩam ppetuo sequiẽ. Nã vbicunq; ceciderit lignũ, siue ad austrũ,siue ad aquilonẽ,ibi ardebit. Et quo in statu reperietur aĩa à corpore discedẽs,in eo iudicabiẽ.Est.n.tunc tẽpus post mortẽ,supplicii,vel gloriæ: hic aũt quandiu uiuim⁹,põt esse facultas resurgendi,& reconciliationis cũ Deo:quo circa mors illa ĩ mortali illo peccato decedẽtiũ,diciẽ ẽt æterna, quę & mors secunda diciẽ in Apoc.Nã prima mors dicitur dissolutio corporis, & separatio aĩæ,à qua transeunt quidã in vitã æternã.Qui credit in me,trãsibit,inquit Christ⁹ a morte in vita:alii ĩ mortẽ ęternã,hiq; ppetuo uisione,& fruitione Dei priuati,cũ Sathana torquẽdi adiudicanẽ.Ergo vita priuat⁹ Adam ob peccatũ,priuat⁹ Dei familiari visione,à quo seipsũ abscõdit,& cõsequẽter,& scientiã,quã nact⁹ erat à Deo pctõ obscurauit,veluti opposita nube, & tenebris aciei oculorum

Psal.72. *Ezec.18.* *1.epist. Ioã.5.d.* *to.4.li.de Ioseph.c.14* *qõ.92.in nouũ te.* *in lib.1. Reg.18. uer.10.* *Esa.59.* *Prou.15* *Apoc.4.* *Ioan.5*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

mentis,& imagini Dei, nempè intellectu, voluntate, & memoria ob nubilatis. Vis adhuc de his dilucidã probationẽ? cõsidera. crassissimas ignorãtię tenebras post peccatũ illi⁹, cum latitare se putaret, tanq̃ si Deus omnia, & vbiq; intueri nesciret; de in cõsidera tẽpus, & locum, vbi se abscondi posse putabat, nempè in meridie, in quo radij lumi nis fulgentissimi, ẽt oculis carneis, & lippis posita clare detegebãt quælibet. Ab eo tẽpore imago Dei in Adamo, & in his q̃ postea ex primis parẽtib. propagati sunt, remansit obscurata, & tenebris velata, illa tñ quæ ab eo indita ẽ, remãsit imago Dei in eo, & posteris, siue fuerint ij Ethnici, siue Iudęi, q̃busdã tñ minus, alijs magis obscurata. Relicta namq; ẽt post peccatũ, & incredula aĩa, & ꝑ consequẽs imago Dei, quę in ea ẽ mens, ratio, & ei⁹ facultates, vel potentię, & sciendi, & intelligẽdi, & Deũ cognoscendi. Hanc imaginẽ Dei, pro arbitrio libero, nunc iuuãte gratia expeditiore, aĩa vel excitat, vel sordescere patiť, vel naturalem potentiã sequendo. vel contẽnendo. Nã, vt ait D. Basilius magnus, Cum condebamur, hoc nobis inditum ẽ, qđ ad imaginẽ Dei facti sum⁹: ex ꝓposito vero nobis acquiriť, vt similes Deo reddamur. Illud verò scđm propositũ potẽtialiter nobis inest, effectualiter aũt nos ipsos ꝑpellim⁹. Et nisi preueniens nos, dixisset qui fecit nos dñs, faciamus, & ad similitudinẽ nostram, nisi ad hoc, vt ad similitudinẽ Dei efficeremur, potentiã nobis largitus esset, ex nostra vtiq; potestate similitudinẽ Dei nõ fuissem⁹ adepti. Habeo igiť ex creatione illud ad imaginẽ, fio aũt ex proposito, illud ad similitudinẽ: gratia illa ꝑꝑ quàm tibi corona cessit, partim tua ẽ. Si. n. totũ tibi dedisset opifex, quo nã pacto tibi fuisset apertum regnum cęlorum. Nũc aũt hoc q̃dem datum, illud aũt imꝑfectum relictum ẽ, vt post q̃ teipsum cõsummatum reddidisti, dignus habeare q̃ mercedis retributionẽ accipias. Hęc Basilius. Laborandum igiť nobis ẽ in colenda, & excitãda imagine, & potẽtia, postquàm à ꝑfectione prima desciuit hõ peccato, perpetuoq; eius rei causa rationãdũ. habem⁹ agrũ fęcundum à natura, & à Deo primũ datũ aĩę, mentem nostram omnium scientiarum capacem

Lib. exameronhomil. 11.

hanc

hanc ab omnibus ruderibus purgare, & spinis, & alijs quæ semel suffocant, debemus, & ei negotio curam omnem ad hibere, si segetes velimus produci, inde, & metere. Nouit id Hippocrates, dicens, Nostra natura seu ingenium, tanquàm seges, & ager est doctorum vero præcepta dogmata ve, semina sunt: disciplina aũt, & scientia puerili ætate cõparata, est suo tempore semina in segetẽ agrumque sationi paratum iactata fuisse: loc⁹ aũt quo discit, nutrimentum est aeris qđ segeti, & satis accedit: laboris vero cupiditas, est opera, tractatio ve, & subactio agelli: tempus aũt hæc oĩa corroborat, planeq; nutrit. Est namq; ĩ aĩa aliquid du plex consideratum, aĩa ipsa, & vis aĩæ; in aĩa viuere, in ei⁹ vi bene viuere. Vt ẽt notauit Arist. Sic aĩa ẽt existimatur, veluti tabula rasa, & quædam papyrus, in qua licitum sit describere bona, vel mala, cum ad vtrumq; semẽ veluti ager, vim quãdam producendi exerat. Atq; vt scribit Maxy mus Tyrius. aĩa hẽt rerum omnium expeditissimum atq; ocyssimum motum, vtpote quæ sit cõglutinata ex mortali & immortali natura, & ob eã partẽ q̃ à mortalitate desum psit, sub brutali natura censenda sit. nutrit. n. auget, mouet sentit: ob immortalitatẽ vero, ad diuinitatem accedit, quæ s. cogitat, ratiocinatur, edis cit, atq; efficitur sciẽs. Quaten⁹ aũt natura ipsa mortalis cũ immortalitate cõcurrit, id om ne dicit prudentia, medium videlicet quiddam existẽs inter scientiam, & sensum. Estq; sensus aĩæ functio, quatenus irrationalis. sicuti mens, aĩæ functio, sed quatenus ẽ diuina: harum media est prudẽtia, & ipsa eiusdem aĩę functio, sed quatenus est humana: sensus. n. experientiã colligit, rationem prudentia; mens vero stabilitatẽ. Id igit qđ ex his omnibus harmonicæ cõpositũ est, sciẽtiã voco, Sunt aliq, qui sensualem, irrationalem, corporalẽve partem tantum excollunt, & corporea tractant, hi animales hoĩes, qui non ꝑcipiunt quæ sunt spiritus, præsentib. tantum, & apparen tib⁹ cõtenti, & curis seculi implicíti, spinis omnino referti, & passionibus aĩę dediti: unde anima quia sana non est, sed his affecta, & morbida, neque libere circa rerum contemplationem vacare potest. Cum sanitas animæ sit im-

Libr. seu fragm. de lege.

per-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

hecaton. tade 2. de chari. hac atõ. i

perturbatio mentis, vt ait Thalassius monachus, unde ut idem ait, si uelis imperare aĩæ, & scire, circuncide ante oĩa affectionum causas. Ideò ex antiquis ẽt, qui cognitionẽ excellentem nacti sunt, oĩbus temporalibus & caducis renũciarunt, philosophiæ vacantes, palliolo tantum cõtenti, repurgabãt mentes, earum rerũ contemptu, & ab earum solicitudine. Biasq; tantum sua secum portare professus: ali⁹ dolio inclusus Alexandrum cõtempsit: alius diuitia, in mare iactauit. Alij omnino à vulgari, & prophana turba procul se separarũ, quorum exempla, & nomina tã nota sunt, vt superfluum ducã cognita pasim referre. Sed, & plures vsi sunt proprij corporis castigatione, disponẽtes organa, quib. aĩa liberius absoluta à mole corporis, omẽtoq; terrestri, imperaret, & fungi suis virib. posset, abstinentes à corporis satietate voluptateq; terrestri, leui cursu, & quatenus naturalis necessitas patitur, hæc humi repentia ptranseuntes, & alia contẽnentes, vt alti⁹ conscenderẽt, ad creatorẽ mentem traducentes. Ob id abstinuerunt alij animalibus vt Pythagorici: plerio; à vino, & ab alijs ciborũ generibus alij à venere: alij ab oĩ specie corporea voluptatis, purgantes, vt ipsi dicebant, his modis aĩas, vt apud Iamblicũ, & Porphyrium, & Proclum scriptũ est. Nostri christiani, patresq; præstantissimi, lauacro regenerationis gratiã à Deo imagini Dei coniungentes, pœnitentia, ieiunijs, lachrymis, & orationib. aĩę sordes eluentes, intelligentiam, sapientiã, & doctrinam à Deo deprecanť, & obtinent. Et quibusdam modis ex his antiqui populi Israelitici, vt Salomon, Eliseus, Hieremias, septuaginta seniores, Mosi auxilio dati. Iis similes de quib. iã dixi apostoli, sanctiq; patres. Fuit & Hor nomine, Aegyptius abbas, qui literarũ omnino rudis, cũ illi oblat⁹ legẽdus libellus fuisset, oratione fusa legere cœpit, vt ait Marullus, Qđ & de seruo quoddam triduo orãte, Fulgosi⁹ tradit. Sic Basilius episcop⁹, Ephreno Siriæ solitatio, Gręci sermonis vsum impetrauit, oratione, à Deo. Sũt his alij similes, de quibus nec mirãdum est si à Deo illud impetrauerint, qđ antiqui Ethnici, Deo pmittẽte ab alijs indignis Dei titulo, ĩpijs spiritibus se obtinuisse

de myst. Aegyp. li. de abst. ani. de ani. & dam.

li. 2. c. 2. li. 1. c. 6.

Mar. li. 2. c. 2.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

se iactarunt, sicut Socrates à suo bono dęmone, Hesiodus à musis, item Thynicus qui ijsdem afflatus, hymnum absolutissimum composuit, vt Euages pastor diuino numine repēte comicus factus dicitur. Omitto reliquos θεολήπτους dictos, vt eum qui se à nimpha Aegeria nempè numen aliud qui à Ioue leges hausisse dicebant. Paulo inferius .n. de his alia subiungemus, Deo fauente.

Rationes adferuntur, cur non omnibus cognoscendi eadem facultas datur, cur diuersi non similia sciant. Cap. VI.

SEd, & ex superioribus reliquum succedit ordine latius enucleandum, cur lumen illud cognitionis naturalis, illudq; supernaturale, nō cōmunicatur æque omnib. Cuius ex iam examinatis vera datur ratio, qđ non oēs homines mō pari disponunt animas, quamuis illæ eiusdem potentiæ, & imaginis sint, & qđ alij corporalis magis, quàm spiritualis partis sint soliciti, ideò non oēs similiter, & docti & scientes: sicuti agri eiusdem naturę, & continentis soli, diuersa cura exculti tñ, vberiores fructus, vel minores, & diuersos natura, & quātitate, proferunt. Sunt.n. causæ plures, quibus impediūtur aīæ, omnia, & æqualia scire. Et in primis illud indubie tenendū est, oīa homines scire simul non posse, ob rerum multitudinem, & varietatem, & pp memoriæ humanæ imbecillitatem imminuta vi eius peccato originali. secundo nec plenè, & perfectè de singulis, vt res se habent, potissimū cum de essentia quæritur, sciri posse, quāuis de omnibus sciētiā haberi aliquàm seorsum, & separatim his examinatis. dicimus tertio nec pari modo oēs intelligere, cum & cuilibet animæ ultra potentiam sciendi generalē, quædā insit à Deo particularis beneficij elargitio: & aliæ aliis sint excellētiores in naturalib. & donis, ad intelligēdū, & memorandū habiliores, acutiores ingenio, & pspicaciores intellectu. Qđ & in angelis q spūs sunt, inueniri constat. Et not. in sententijs Patrū. Quarto corporum diuersitas, & dispositio differens, diuersam sciē di constituit causam, & promptitudinē, Melancholici nā- *magis. sē ten. li. 2. d. 32. litera. I.*

que

que ingeniosi sunt: Et magni, inquit Cicero, refert, quali in corpore animi locati sint. Multa.n. in corpore existunt,
1. Tusc. quæstio. quæ acuunt mentem, multa quæ obtundunt. Idq; ꝓ organorum & temperaturæ, & crasis corporeæ tenore, qb⁹ aīa veluti instrumentis optimis, melius vtitur, vel iuuatur. nō minus ac optimus faber instrumētis optimis, melius vtit̄, malè aūt dispositis, & non accōmodis, nō optimè, vt vult artem exprimit. Et si quis cupiat de membris aptis ad mē
In physio Tomo libello nu. anima se quatur temperamentum corporis. tis functionem plura videre, legat Aristot. & Galenum, mihi .n. non aīo insidet, quæ tradunt transcribere, & sufficit admonuisse, corpus, vt instrumentum, respondere debere aīæ, potissimum in partibus cerebri, in qb⁹ functiones rationales sedem habere dicunt̄, quæ liberæ, & absq; offendiculo esse in ministerio debēt, & qbus malè affectis præcludit̄ functionis vis, & bene dispositis, maxim⁹ patet ad intellectum adit⁹. Quo fit vt pueri, in qb⁹ dn̄at̄ pars corporalis, quæ quodāmō obruit aciem aīę, veluti natura tunc laborante in formando corpore, non sint ita sapientes, & ad iudicandum certi, q̃uis vasa bene disposita sint, idq; ob abundantiam alimenti, qđ natura attrahit ad corpus vegetandum, ex quo & mentis veluti opilatio & impedimentum, membris nondum ad functionem rationis vt oportet, consolidatis & defæcatis. Videmus & rusticātes & callib⁹ laborib⁹ ve obduratos, sāguinis crassi & cutis bouinę indociles ferè: sāguine aūt subtili, & spiritib⁹ agilib⁹ plenos, dociles, interdum & morbis diuexatos doloribusq; plāgēdis occupatos, & corruptis, vel non sanis aīæ instrumentis, parum ad discendum attentos, imo & memoriā priorum, quę nouerāt, amittere. Vt refert Valerius Maxim⁹ quēdā Athenis
li.1.c.8. virum eruditissimum, cum ictu lapidis uulnus capite excepisset, literarū oblitum, qbus antea tātopere studiosè inseruierat. Vt Messalā Coruinum proprij nominis oblitum
lib.6.lib. 1.c.10.li 7.c.24. li.2.Anthropo. post ęgritudinē testat̄ Solin⁹· Polyhist. P. Crinitus, Plini⁹, & alijs idem accidit & ob senectutē, quæ indisposita crasis est, & Georgi⁹ Trapezunti⁹ oīm literarū Græcarū & Latinarū, oblitus, sicut & Frāc. Barbarus, vt author Volaterra: Qđ & cōtigisse ętate Ciceronis Orbilio Pupillo Beneuen

tano

narrat. Suetonius. singulorum namque animantium functiones, proprias sequuntur potẽtias, instrumenta ante ipsas functiones, ac bona, & in summa singulorũ animalium bonum, in natiuis operibus consistit. opera autem in necessario vsu, vsus in facilitate potentię exercendę, potentia in aptitudine instrumentorum, instrumenta in varietate naturæ, vt scribit Maximus Tyrius. Quintò diuersitatem efficit intelligendi victus ratio: nam quamquam organa sint bene natura disposita, tamen exteriora quædam accidentia ea obtenebrant. Si quidem, vt ait Claudianus.

lib. de illust. grãmat.

serm. 32.

Luxuries prædulce malum, quæ dedita semper.
Corporis arbitrijs hebetat caligine sensus.

Atque Veneris assiduus vsus interiores spirit⁹ exhaurit, & cerebrum debilitat, redduntúrq; omnes ferè post coitum animo tristiores, vt etiam notat Aristot. Exeunt quippe cum semine aliæ facultates, & ita corpus debilitatur venere, vt idem Aristoteles scribit, & Galenus, Venerem cerebrum lædere, & vires elidere. Cuius rationẽ reddit Arist. Nemo, inquit, antequam coire incipiat, caluescit, sed à venereo coitu id potius euenit. Cum enim cerebrum frigidissimum omnium corporis partium sit, eum rei venereæ vsus magis refrigerat, cum is caloris sinceri, naturalisque secretio sit; itaque cerebrum sentit meritò prius. Quę etenim imbecilla, vitiosaque sunt, causa parua, exiguoq; momento immutãtur. Et Plato etiam putauit semen esse vertebralis medullæ defluuium, vt notat Plutar. Sed & illam Venerem menti nocere idem Plato apertè scribit, his verbis; Qui fluido, stupidoque circa medullam abundat semine, vtque arbor pluribus, quàm conueniat, fructib⁹ grauida, nimia vbertate luxuriat, is profectò multis passim doloribus, multis item voluptatibus in libidinibus ipsis, earumque fœtibus, fructibusque affectus, per omnem fermè vitam, ob ingentes voluptates, doloresque insanit, ac furit; cumque huius animus propter corpus æger sit, atque insipiens, vulgo tamen non æget, sed pro voluntate sua, vt libet affectus falsò putatur, veritas autem sic habet. Et Venereorum intemperantia maxima ex parte propter ge-

li. probl. sectio 3 quæst. 1.
lib. 1. de gener. animal. c. 18
Tomo 3. operũ li. 3. cõmentar. in li. 3. Hippocrat. de mor. uulgarib. circa finem.
5. de gen. anim. c. 3
de placi. philos. li. cap. 43.
li. 32. qu.
Timæus inscribitur.

in Troadib.act.4 neris unius habitũ, per ossium raritatem in corpore lubricum, madidumq;, animi infirmitas. Quocirca & Euripid.

τὰ μῶρα π τάνυ ἐςὶ ἀφροδίτη βροτοῖς,
καὶ τοὔνομα ὀρθῶς ἀφροσύνης ἄρχει θεᾶς, id est,
Venus rectè est id omne, quod est stultum,
Et rite nomen illi insipientiæ inditum est.

in hecub li.2. Rhethor. ad Theo.23 Atque idem Euripides alibi venerem amentiæ præfectam esse dicit, vt eius etiam testimonium hoc citat, Arist. Alijque hoc probant, quorum sententias omittimus, Sufficiũt nobis exempla, q̃bus docemur viros insigniores, hac venere ẽt scientiã, & notionem sui, & rerum aliarum, oblitos fuisse. Nec quisq̃ doctior Salomone. Is tñ à venere, veluti mẽte circumcisus, in idoli meretricis suę culturam fœditer lapsus est. Et q Deo vero, & viuenti tẽplum prius construxerat, assiduitate mulierum irretitus, veneri, & ido-
3. Reg.11 lis postea ędificauit. Vates Dauid pater eius, electus à dño venere Bethsabeæ fascinatus, homicidium vnà cum adul-
2. Reg.11 & 12. terio admisit. Num aliquis fortior Sãsone. Is causã suæ fortitudinis quam ante tacuerat ex capillorum fato pendentem, non secus ac regnum. Nisi ex capillo purpureo apud
Oui. li 8. Metam. Iud. 11. ut habetur apud Iust. li.1. histor. & alios. ut scribit Oui. Metam. li.9. Ethnicos, tandem veneris veneno infectus, detexit, & amisit. Veluti & hæc eadem Nino imperandi peritiã, sceptrũue è manibus excussit, colũq;, & fusum, & pẽsa substituit Hæc ẽt Herculi, pro claua, q̃ nec famosi latrones, nec leo ferox, non hydra multicollis, nõ triceps cerberus, nec alia mõstra eripere potuerãt, pẽsum, & fusum digitis aptauit, cum cõsuetudinem Ioles seq̃ret; Et alij plures huiusmodi, quos lubens p̃tereo. Et ꝓbãt exempla quotidiana amasiorum, q sauciati hoc dulci, vt aiunt, veneno, veluti animalia irrationalia muta, quę secundum Plinium, & Arist. coitus tp̃e maximè sæuiunt, miro mõ mente vacui videñt, & ferè phanatici, ꝓprium cõmodum contemnentes, prodigè oĩa ꝓfundentes, a curis necessarijs, honestisue actionibꝰ vacui, vanissimi, nebulones, ueriq; proci Penelopes, nihil ultra q̃ veluti porci lutum fœtidum meretricum tractantes. Tales obuiã passim, iuuenes verè q̃dem, tp̃e quo rebꝰ indagãdis, atq; litteris euoluendis uacare deberent, die noctuve mu-

ficis instrumentis,& mellitis cum veneno illo sermonibus omne tempus obterentes;& qđ peius,idolo uenereo semꝑ intenti,siue bibant,siue manducent,siue cubent, mentem funestantes, vt nihil aliud cogitent, non sua,nec seipsos, phanatico quodam morbo cathenis ignorantiæ,& turpitudinis arctè constricti.Et vt semel dictum sit cum Osea, fornicatio,vinum,& ebrietas auferũt cor.Nec q.cq̃,vt ait Seneca,tam mortiferum ingenijs,q̃ luxuria.Quia pfectio intellectualis in hoie,consistit in quadã abstractione à sẽsibilib⁹ phãtasmatib⁹;& quo magis mens hoĩs fuerit libera ab his,eo citius intelligibilia assequet̃,& oĩa sensibilia in ordinem deducet.Idq; docet D.Thomas.Et oportet intellectũ q optime intelligit,videlicet rationem aĩæ,immixtũ,neq; alligatum alicui rei esse, cum natura sua immixtum esse oporteat intellectum, vt scribit Aristot. Quæ & dicta volo de voluptatibus reliqs corporeis,& brutis, quæ & vim intelligendi suffocant,vel cõprimunt,vt latè docet Lactãti⁹, Adstipulaturq;D.Cyrillus patriarcha Alexã.Voluptates, & variæ affectiones,inquit,admissæ,cor, & dignas cogitationes ab oĩm mentib⁹ auferunt:blãdissimæ nãq; dñę sũt, vt ait Cicero, voluptates, quæ maiorem partem aĩę à virtute detorquent.Siqdem quæ sensualia sunt,& dulcia sũt, eaq; aĩa tunc sequit̃,impeditq; cõsilium voluptas,ut idem Cicero ait rationi inimica,ac mẽtis,vt ita dicã,perstringit oculos,Ideoq;vt alibi ait,submouenda,vt recta sequamur. Et Philo Iudæus censet,in rebus nõ esse duo tã cõtraria,q̃ sunt voluptas,& sciẽtia,illãq; intellectum corrumpere docet alibi;Omnino.n.inqt,scire oportet, qđ voluptas tanq̃ lasciua meretricula amatorem appetit,quærens,stupri cõsiliatores,ꝑ quos illum, ceu hamo capiat. Sunt autẽ huius cupidinis seqstri sensus,quos postq̃ inescarit, facilè mentem subiungat,quę res externas intro admittat,illis internuncijs,& ostentantibus singulorum formas,& ei suum affectum imprimentibus,vtq;cera similes recipit per sensus imaginationes,qb⁹ cõprehẽdit corpora,qđ ꝑ seipsã nõ valet.Ea itaq; ratione,& hoĩes vim rationis amittunt,& contemplandi facultatem,veluti tyranno cuidam mancipati,

c.4.ver. 5.

in prin. 1 lib.declamat.

2.2.q.15 ar 1.

li.3.de anim.c.4.

lib.diuina.inst.6 siue li.de vero cultu,& ca. 20.& sequen.

in Cat. maiore.

2.de fini.

To.priore ope.li. qđ Deus sit immutab.

xenophō. libr. 4. de dictis Socra. & brutis similes facti. Nihil .n. interest, vt dicebat Socrates inter hoīm incontinentem, atq; voluptate notatum, & pecudes. Sunt namque hæ voluptates sensibus quibuscunq; communes, & animalibus brutis. Vnde & homines nihilo ab his, iisdem vtentes, contemnentesq; veras animi ex doctrina voluptates, differre videtur, vt docet Gellius, & Ma*libr. 19. Noc. At. 9.* crobius. Quin & animales illæ voluptates furiosæ, animas nostras perturbant, & impedimenta innumerabilia prebent, vt ait Plato. Quapropter studiosi eas maximè deuitare *li. 2. Saturna. c.* satagent summa cura, & diligētia, cum obuia, & glabra ad libidinem sit via, & facile delabatur per voluptatem, in flagi*lib. 10. siue in Philebo, vel de sūmo bono.* tium prona mortalitas, vt scribit Diodorus Siculus. Nec fieri pōt, vt scribit Cicero, vt animus libidini deditus, amore desiderio, cupiditate, copia, inopia quoq; nonnunq̄ impeditus, literis operā dare possit. Sic ommittendæ sunt, sciendi cupidis oēs voluptates, relinquēda studia delectationis, *orat. pro M. Cel.* ludus, iocus, conuiuium, sermo ēt pene oīm familiariū deferendus. Referunt historiæ authores, Cannas Hannibali Capuā fuisse. Si quidem inuictum alpibus, & indomitum armis, Campaniæ solæ (quis crederet?) & tepentes fontibus Baię subegerunt. Virtus namq; militaris, scientiaq;, atq; hostium præcautio, & mentis acies, voluptatibus gustatis elāguit, vt narrat Liuius, L. Florus, Plutarchus, Appianus, Pli*deca. 3. li. 3. li. 2. epit. c. 6 in uita Annib. in lib. de bel. Lyb.* nius iunior, Eutropius, Orosius, & Sylius Italicus, Polybius, & alij, qui scripserunt de bello secūdo Punico. Et ratione antiq., vt voluptatem mentis esse perturbationem docerent, Tantalum in exemplum proposuerunt. Is .n. cum eius esset amantissimus, atq; Iouis pollicitationi confidens, qua quicquid petijsset, consequutus esset, petiit, vt Deorum more in voluptate oī viueret, quod quidem obtinuit, & Iupiter satisfecit ei, q̄ promiserat pollicitationi, qua promiserat: At vt nullo appositorum frueretur, viueretq; semper perturbatus, petram super eius caput casum minitantem suspendit, ob q̄ nihil potuit gustare ex pręsentibus, vt narrat Athenęus, q̄quā sciam illam fabulā ad auaros ab Horatio referri, nec *li. 7. dipnosop. c 7* quicquam prohibet tñ & ad voluptatis perturbationes, & obliuionem eius, quod fieri oportet, pertrahi posse. Fuit & alius

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

lius nempe Claudius Cæsar, qui, vt refert Suetonius, cum *in eius* voluptatibus, & ventri vsq; ad perniciem crapulæ deditus *vita c.* esset, in tantã mentis stupiditatem, obliuionemq; profun- *35* dã peruenit, vt occisa Messallina, paulo postq̃ triclinio decubuit, cur dña non veniret, requisierit, & multos ex his, quos capite dãnauerat, postero die statim, & in consilium, & ad aleæ lusum admoueri iusserit. Nocent ẽt, & functiones aĩæ impediunt crapula, ebrietas, & huiusmodi voluptatis ministri: de q̃bus diceẽ forsan alias. Erit ẽt sexto ordine causa alia, cur non oẽs pariter sciant, nempe, incuria, & negligentia discere volentium! Nosse nãq; expedit, quod sicut in agro quędã sponte ẽt non sata, & sine externa agricolæ ope, & auxilio innascunẽ, quædã nisi seranẽ, & excolanẽ, sita in hominis sciendi potẽtia, quedã per se innascũtur, quædam aliunde semina expectant, & cultũ: animalia quoq; omnia quædã ꝓprias facultates ex seipsis, nõ aliunde habent, & norunt, vt docuimus, fugiunt, nidificant, prædanẽ, cibos conuenientes eligunt: quędã aliunde addiscũt, vt qđ voces humanas discant aues, qđ dominis obaudiãt, vt equi frænis diriganẽ, domenẽ, pugnent & similia: sic hõ vt ait Maximus Tyrius, scit, aut inueniendo, aut discendo. Et Plato, duobus modis cognoscimus, vel inuentione, vel ab alio discentes. Animi inuentio indigena, in ipso existẽs, *ser. 28.* eiusq; ex semine orta, vel potius in animo iusita est, eaq; ni *li. qui Al* hil aliud, quàm verarum opinionum excitatio, cum anim' *cibia, si* vnum venaẽ ex altero, & ex quibusdã perceptis, vel conie- *ue de na* ctatis, altius ratiocinatur, & negociatur, suscitatq; cogita- *t. hom.* tione rationes, & ex illa quippiam aliud elicit, veluti ex attritu lapidis, & chalybis, ignis excutitur, & apparet, q̃ antea potentia in lapide latitabat, primum potẽtiã in actum impellens, postea incrementum paulatim adijciens, productis semper addendo: non secus ac videmus terram semina paulatim educere, atque per latentia additamenta augere: potentia etiam animæ ad diuinum opus efficax est, non per se, sed solum illustratione diuina desuper influente, per quam & actionis diuinæ videmur esse participes, vt ait Iamblicus. Quod docet, cur non omnes animæ ope-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ra diuina faciant,non miraculorũ opera,vi tutes nõ profi tent,sed tãtum illæ,quæ id dono à Deo acceperunt. Quia anima interdum agit, vt causa instrumentalis, interdum, vt principalis,interdum,vt concausa cum spiritu Dei:velut numine afflati antiquitus,extra Dei veri cognitionem oracula reddentes,velut instrumenta tantum,& vim ignorantes eorum,quæ dicebant, cum tñ intelligerẽt quę proferrent Dei prophetæ. A tq; principalis causa rationis, anima,& ea proxima cõcausa in his,quæ voluntariè cum Dei gratia agit. Notandumq; idcirco scientiã nõ esse à natura, sed natura nos ad eam esse aptos:nã si ex natura esset, cẽs pariter,& omnibus sæculis sciuissent:neq; ẽt scientia erit reminiscentia:quia si talis esset,vnum,& certum sciretur, neq;essent tot uariæ rei vnius sententiæ,vt notat Arnobi⁹ in quo errauit, & Plato, qui ita putabat scientiam esse reminiscentiam,& recordationem vitæ superioris, neq; inquit,fieri vllo modo posse,vt pueris tot rerum,atq; tantarum insitas,& quasi consignatas notiones,quas ἐννοίας uocant,haberemus,nisi animus antequàm corpus intrasset, rerum cognitione uiguisset. Neq; omnia planè videre animum,cum repente in tã perturbatum domicilium, tamq; insuetum migrauit, sed tum demum cum se collegit,atq;
siue ĩ Mẽnone. recreauit,cognoscere ea reminiscendo. Id aũt Plato asseruit,& scribit Cicero, qui tñ reprobat,atq; diuersam sciẽ
i.Tus.q.2 di facultatem ex potentia animæ,& cultura oriri, non ex
Tusc. illa aĩarum pręcedenti scientia, in qua, & lapsus cum sua
In gallo, uel sõno. metempsycosi Pythagoras,quam merito irridet Lucian⁹. Dehinc ordo,incremẽta, & colligatio plurium inuentionum,obseruatione ꝑ tempora multorum, aliam scientiæ formam,veluti experientia,& usu approbatam,artes,& disciplinas tradiderunt ꝑ inuentionem,& experientiã, non tñ communem. Quo fit,vt homo doctore egeat,& præceptore,labore,& diligentia:tum quia animũ ad ea inueniẽda capacem non hẽat,tum ẽt ꝙ inordinatè à se cognita,ri
to.2.li.5. de fi. ad grat.c.8. tè nõ possit sine duce efferre,vel explicare. Et ita D. Amb. oẽm sciẽtiã,aut ex natura,aut ex disciplina esse ait: vt ex natura suppetit equo currere,pisci natare. Hoc.n.inqt,faciunt

ciunt anteq̃ discãt. Ex disciplina rursus suppetit hoĩ nare, nã nisi didicerit, scire non põt. Qđ velim intelligatur de mõ sciendi, qui humanis virib⁹, & potentia naturali accedit, quiq; non sine labore, & minutis quibusdam accessionibus ex paruis in maiora conscendit: Non aũt intelligenda puto de scientia, quæ à Dei virtute infundit, q̃ sine labore aliquo mentibus humanis concedi à Deo simul, & semel nouimus. Sunt.n. sine conatu dona, & gratia Dei, hæc que vbi se infuderit, regere consueuit, vt non egeat ingenio humano, sed superet recipientis ingenium. Et spiritus quidem Dei est in hominibus, sed inspiratio omnipotentis dat intelligentiã, ut dixit Elihu filius Barachel, Buzites. *Iob.c.32 b.uer.* Nec conatus est Matth. nõ Marcus, nõ Iohan. scribere euangeliũ: sed diuino spiritu vbertatẽ dictorũ rerũq; omnium ministrante, sine vllo molimine cæpta cõpleuerunt. Non ita cæteri, qui sine Deo scribere euangelium aggressi sunt, vt & dixit D. Ambr. Eadem de Salomone, Adamo, *tomo. 4. initio 1. li.1.in euãgel. Luce.* reliquisq; prophetis, & uiris sanctis, ad quorum puritatem mentis, cum nec accedimus, tenebris peccatorum, & rerũ inferiorum, & terrestrium impediti, egemus doctoribus, maiori beneficio diuino doctrina insignitis, doctiorum inuentionib⁹, & scriptis, q̃bus ueluti remigibus nauis, mens uidelicet nostra, portum sciẽtiæ appellat. hoc quippe interest inter scientiam infusam, & acquisititiam, qđ infusa, instar artis impressoriç, simul p̃lopaginas sentẽtijs, & clausulis ĩplet, & infigit; acq̃sititia aũt imitaẽ scribentium ordinem, quo vna, postea altera, tertiaue litera depingitur, postea syllabas iungit, dictiones, & lineas minutatim p̃ficit, hẽt tñ quælibet mens rationalis uim exerendi illas particulas intelligentiæ, & scientiæ, quas colligit, & coniungit in principio, & ætate iuuenili difficulter, vel dignoscere incipit ad similitudinem abecedarij discipuli: postea aũt assuetus, rationis notis, illarumq; coniunctionibus, veluti syllabarius, promptius ad verba articulatè coniungenda, & ad texendas rationes ascendit, & semina rationis tãdem ritè distinguit, & componit: nõ secus ac qui rectè loquitur de omnibus, per easdem literas racionatur, & sic hic dexte

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

rè de omni re proposita disputat cum rõne, flectitq; animũ instructa, & parata rationũ elementa, pro negotiorum ua rietate subtiliter rõnis implicitis neruis, & viribus: qui .n. loquitur ex textura literaturæ alphabeti, & ex sonis quin que uocalium, tot libros uariarum conceptionum implere põt. Atq; Dei in hoĩe maximum cõcessum beneficium tam mirabile admirari non desino, quo certis quibusdam ueluti punctis, tantam rerum uarietatem cognoscere possum?. Qđ nec impossibile dici dẽt, postquã placuit Deo, & illud impossibile non esse comprobet experientia, vt uiginti duab⁹ tantũ literis, imò quinq; tãtum sonis a, e, i, o, u; cõceptuum omnium humanorum, & rerum omnium diui narum, & humanarum cognitio exprimi possit, & ex adytis cordis secretiorum cogitationum haberi certa declaratio possit. Nec iudicare audeo, in quo magis Deũ admirari, & collaudare debeamus, ac cuius maiores ei habeamus gratias, an eius, qđ rõnis participes nos fecerit, vel qđ sermone hoc mirabili, & breui sonorum cõpendio, rõnem ex plicare, eaq; proximos iuuare, & suam gloriam, & omnipo tentiam decantare permiserit: vtriusq; certè contemplatio Dei ineffabile beneficium nobis insinuat, & Deum per petuò uenerandum, vt architectum uniuersi docet incom prehensibilem, qui facit mirabilia magna solus, cui laus, & honor, gloriaque per æterna secula.

De uiris illustribus, qui de omnibus disputandi artem professi sunt. Cap. VII.

GEnera igitur quædam veluti locos communes, & elementa literarum, & vocis in animis hominũ insita, cognita esse oportet ijs, qui ratiocinari uolunt, & disputare optimè: egent aũt præceptore, vel longo studio, vt possint in his operari emendatè, vt puer nutricis consuetudine, & tempore, & industria uoces, quas inarticulatè pronũ tiat natura, articulatè profert, & distinguit, sensu accõmo dat, & rebus. Atq; vt Proclus ait, per ipsam scientiam euadit intellectui similis, secundum actum, cognoscibile comprehendens, quemadmodum intellectus intelligibile. Videmur

demur.n. sicut per somnium, oĩa nosse, eademq; per vigiliam ignorare, utpote qui per essentiam quidem rõnes habemus, & quasi cognitio nes earum hinc accipimus. Secundum uerò actum quatenus in mediũ producendæ sunt, non habemus. Cæterum qui antiquis fuerint pro nutricibus, atq; præceptorib. in hac bene dicẽdi arte, quiue præcepta in prõptu de omni re respõdẽdi tradiderint, multi numerãtur, ne quis ex nostra oĩa putet prodijsse inuentione. Quorum alij aliis pfectius, fœliciusq; rem executi sũt. Refert ex prisca, & sui temporis schola aliquos Quintil. Nempè Coracem, de quo, & Cicero meminit, Tysiam Syculum, Gorgiam Leõtinum æmulum Socratis, Thrasimachum Calcedonium, Prodicum Chium, quos sequit̃ Prothagoras Abderites, à quo Euathlus dicit̃ didicisse artem q̃ edidit, quamq; protulit Hippias Elęus decẽ millibus denariorũ. Post hos Alcidamas Elæates, quẽ Plato Palamedem uocat, itẽ Polycrates, qui scripsit contra Socratẽ orationẽ. Alteri⁹ ẽt seculi numerat hoies, qui artem benedicẽdi professi sunt, nempè Theodorum Bizantiũ, Theodorũ Gadareum, Apolloniũ Molonẽ, Arcũ, Cęciliũ, Dionysiũ Halicarnassęum, & alios hui⁹ ordinis. Qui oẽs etsi artẽ, q̃ nos profitemur, adepti nõ sint, multum tñ adiumẽto nobis fuerint, dum præceptis artẽ dicendi illustrarunt. Nec modum sciendi docuerunt, cum tñ cognitum magnificè proferre scirent. Nec omnib. contingit, qđ Gorgiæ, Prodico, & Protagorę: Gorgias nãq; Leontinus Empedoclis discipulus rhetor percelebris, & eximij Isocratis præceptor, primus in cõuentu poscere, qua de re quisq; audire vellet, ausus est. Ideo, & ob singularẽ eius eruditionẽ, primũ statua illi ex solido auro in templo Apollinis Delphico apposita est, scribit Val. Max. & Plato, & Cicero, q, & annotat suo tempore plures eadem factitasse. Qđ, & repetit alibi, narratq; simili artificio præditos, Prodicũ Chium, Thrasimachum Chalcedonium, Prothagorãq; Abderitẽ. Nõ caruit tñ inuidis Gorgias, nam, & Plato ipse, & Aristoteles existimarant, nescio quo genio, quæ erant illius, esse sophystica, quemadmodum, & quæ ante hunc tradiderant

li. 3. inst. orat. c. 1. li 1. de orat. Et ĩ Bruto.

Li. 8 c. fi. in Gorg. li. 2. de finib. bon. ĩ pri. ec. c. 1. de ora. in 3. de orat. in Gorg.

Tysias,

Tysias, Trasimachus, & Theodorus, in arte dicendi excellentes, & dicam illum nimis inuidè notatum, cum putarét eum artem dicendi, cęteris ꝑponere artibus quarum illi amore detinebant: vt apertè licet iudicare ex Platonè, dum Protharcus accusat Gorgiam tacitè, qđ arté dicendi cœteris præponeret: Cum tñ Gorgias non artem dicendi solam calleret, sed nosset, & alias, qđ de re quaq; proposita facta responsio, testatur. Atq; ipse Plato prçstantissimum in arte dicendi, & pariter in republ. administrãda eximiũ Gorgiam, dixit, fuisseq; Prodicum, & ante oés Protagorã, qui plus argenti ex arte sua, q̃ quilibet artifex ex sua arte cumulassent. Et Pausanias antiquitatis diligens obseruator testatur Gorgiam Leontinum patre Carmantide natum, primum neglectam adhuc dicendi ex arte rationem excitasse, & ab hominũ obliuione uindicasse, & fuisse collegam Tisię in legatione ad Athenienses, sed Tysia præstãtiorem. Et Cicero mirabilem illius artem exprimit in dicendo, & rerum, scientiarumq; copiam ei adfuisse demonstrat, dum ait, eum paria parib. adiuncta, & similiter definita protulisse: itemq; contrarijs cõtraria relata, quæ sua sponte, ét si id non agas, caderent plerunq; numerosè, primum inuenisse in quibus verbis paucis nostra ferè ars tota concluditur. Quare, & Max. Tyrius cum apparatu tribuit Prodico elegantiam, Hippię uaniloquentiam, Thrasimacho uiolentiam, sed Gorgiæ soli rhetoricem. Admirandus certè posteris suis Græcis Gorgias, sed magis inter oés Solomon, q̄ disputauit de lignis à cedro quę est in Libano, usq; ad hysopum quę egreditur de pariete, de quadrupedibus bestiis terræ, uolucribus, reptilibus, & aquatilibus. Superior, & filiis Maol, qui, & illud fecerunt, vt narrat sacra pagina, & Iosephus. Legimus ét Indorum philosophos gymnosophystas, se iactasse omnia nosse, & de omnibus interrogatos respondere solitos, quodq; planè se nossent, qđ est summa totius notionis, de q̃bus, & ita scribit Philostratus, erat, & σϋσαρίων τά πάντα ἐπιςάμενος Susarion omnia sciens, vt scribit Libanius Basilio Magno. Et hi uerè mirabiles viri, si modò vera sint, quæ de illis tradũtur

lib.10 siue in Philebo, vel de sũmo bono.

Li.1. qui inscribitur Hippias maior siue ꝺ pulchro.

Li.6. uel posteriore Eliacorum.

In Oratore.

Sermo.7

Vt scribitur 3 Re. c.4. uers.

Lib.8. antiq. c.2.

Lib.3. de uita apollo.6 ut legitur in episto. Ba

tur. Cęterum nulla ars, similia his, quę poterant operandi, *si. Magni*
tradita est nobis, saltem, qđ ad meam ætatem, & nostras *epis. 162.*
peruenerit man⁹. Vnus tñ, vt puto, Dei spiritu illustris in
uentus à nobis, non ex supradictorum ordine, sed illis mi-
nimè inuentione inferior, qui artem quandam meditatus
est, qua omnia possent disputari, & contineri. Is fuit Ray
mundus Lulius, qui tñ puritati sermonis non studuit, sed
qui nostræ artis fundamenta iecit, & in quem plures edi-
derunt commentaria, ut Lupetus, Lauineta, & alij cõplu
res docte uiri, quorum singuli quædam propria addide-
runt. Fuerunt, & alij quàm plurimi, qui artem potius no-
uerunt eximiè Lulij, quàm commentariis illustrauerint,
quiq; eius usu admirabiles se pręstiterunt; & quod magis *ut refert*
admirandum, ferè impuberes hac arte freti, de omnibus *agrippa*
rebus disseruerunt, & hac arte paucissimis mensibus in vi *in episto.*
ros doctissimos euaserunt. Inter quos referunt Petrũ Da- *commẽt.*
guinum Mediatum, & Iacobum Ianuarium viros, vt ait *in Luliũ*
quidam, tota Italia celebratos, quorum prior cum anno
trigesimo septimo ætatis, uix prima hausisset litterarum
elementa, sex dumtaxat mensibus huic artificio incum-
bens, omnibus doctissimis viris miraculo est habitus: Al-
ter aũt cum septem peregisset lust a, à literis penitus alie-
nus, tantum hac arte profecit, ut sicut ex eius scriptis ap-
paret, nulli doctorum hominum sit postponendus. Addit
his eximios fuisse eadẽ arte factos, Ferdinandum Cordu-
bam Hispanum, Iacobum Fabrum Stapulensem, Caro-
lum Bouillum, Petrum, & Iacobum cognomine Cante-
rios Germanos Frisones, cum unica sorore pueros decen-
nes, in omni disciplinę genere disserentes. Possem⁹ his ad
dere Picum Mirandulanum, & Politianum, uterq; .n. ne-
scio num p hanc artem disputare se posse de omnibus po
licebatur. Sciendum tñ est antiquos Hebræos artem simi-
lem inuentricem rationum, imo naturarum, excogitasse il
la præstantiorem, quàm concludunt Caballistæ per quin-
quaginta portas lucis, siue intelligentię, quas iterum exa-
minant per triginta duas semitas sapientiæ, vt vocant, & p
tres midoth, idest, tres proprietates, vt suo loco docebim⁹.

Illa

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Illa namque Hæbreorum dogmata, & quæ vocant de sublimibus, nobis maximè uiam ad altiora præpararunt.

Cur tantopere rerum cognitione homo delectetur. Cap. VIII.

REddamus nunc rõnes, cur homini sciendi, & cognoscendi cupiditas, & potẽtia à Deo indita fuerit, cur & facultas de omnib. inquirendi, & ratiocinãdi, eaq; ei soli, & nõ reliquis animalibus, concessa; & quare uita hæc cognoscendi auida nunquam satietur, vt pleriq; iam alterum pedem in fouea tenentes, adhuc discere nõ quiescãt. Multiplex aũt rei huius causa reddi põt, & prior erit ipsius hominis natura, de qua iam fusè diximus. Nã, ut ait Cic. natura suis omnino expleri partibus vult, & desiderat, atq; ideo potẽtia corporalis ab ęgritudine liberata, vel in iuuenili pueri ętate, suis omnibus viribus, incremẽtis naturalibus, ac corporeis uacat. Sic animi partes, quarũ est aspect⁹ illustrior, queue quo sunt illustriores, eo dant clariora indicia naturæ. Tãtus aũt innatus in nobis cognitionis, & sciẽtiæ amor, vt nemo dubitare possit, quin ad eã hominũ natura nullo, vel emolumento rapiat̃. Nonne uidemus, vt pueri, ne verberibus q̃dem à cõtemplandis rebus, ꝑquirẽdisq; deterreant̃ aut pulsi requirant, & aliquid scire se gaudeãt? Vt aliis narrare gestiãt, vt põpa, ludis, atq; eiusmodi spectaculis teneant̃? ob eamq; rem, vel sitim, vel famẽ ꝑferant. Et eos qui ingenuis studijs, atq; artib. delectant̃, nõne uidemus nec ualetudinis, vel rei familiaris habere rõnem, oĩa perpeti ipsa cognitione, & sciẽtia captos, & cum maximis curis, & laboribus cõpensare eam q̃ ex discẽdo ceperint uoluptatem? uidemus, & hoĩes oẽs passim, fœminas quoq;, rusticos, puerosq; nouarum rerum esse cupidos, ut habeant, quo ꝑficiant sciendi auiditatem. Nõne opifices, & infimæ sortis hoĩes, quorum in gerendis rebus nullus vsus, delectant̃ historia? maximeq; eos videre possumus res gestas audire, & legere uelle, qui à spe gerẽdi sunt exules ẽt senectute. Et cum sciendi ꝑfectio naturalis sit, ad eã ueluti ad finem suum, tendit animus, neq; quiescere põt donec ad Dei cognitionem, ubi omnis uera cognitio, & perfectio,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

fectio, peruenerit. Semper.n.natura finem suum inquirit, & prosequit, ut ait Arist. Quo fit, ut mens perpetuò per gradus, sed insensibilis, altiora quàm prius scrutetur, ut tñ se aliquid profecisse non agnoscat, donec profecerit, uelu ti cognoscimus segetes, & plantas creuisse, crescere aũt nunquam uidemus. Accidit autẽ perfectio animi ex doctrina, natura, usu, & exercitatione, & ut ait Manilius. *li.1.de ge ner. anima.c.1.* *lib.1.*

Per uarios usus artem experientia fecit,
Exemplo monstrante uiam—. Et Terentius. *In Adel*
Nunquam ita quisquam bene subducta rõne ad uitã fuit. phis act
Quin res, ætas, usus, semper aliquid apportet noui, 5. Scena
Aliquid moneat, ut illa quę te scire credas, ne scias, 4. uer.1.
Et quæ tibi putaueris prima, in experiendo repudies.

Augeturq; uoluptas cognoscendi ipsa cognitione, sicuti desidia nutrit ignorãtia, & ignoti nulla est libido, & qui minimorum cognitione delectatus, capitur aliqua uoluptate, idem ueluti gradu expedito ad maiora conscendit. Et quia Dei mirabilia, & magna sunt opera, atq; sapiẽtię plena noua semper hauriendo, ueluti undam superuenien te unda, semper noua uoluptatis additione reficitur, & nu trit aĩa: utq; succedente nouo, & maiori pabulo, ignis fit maior, & flamma ardentior, sic mens magis, ac magis delectatur, superueniẽte cognitione, qua excellere cęteris iusta rõne se putat, & ardẽtior ad maiora cõuolat, pinguior que, robustior, & uiuacior scientia fit; unde, & fęlices illi, qui Deum sciunt, & norunt, rerum omniũ consummatam scientiam, fœliciores qui ꝑpetua illius contẽplatione fruũ tur. Sæpe ab Arist. & Theophrasto, inquit Cic. est laudata per se rerum scientia. Vnde, & Herillus scientiam summũ bonum esse defendit, qui, quamquàm ad summum sciẽtia dirigat, quę optima, in eo tñ nen rectè sentit, cum scientia possit esse sine uirtute, & scientia cum uirtute sit sapientia. ut hanc meritò opinionem philosophorum pluribus improbarit Lactantius Firmia. Et dictus attamen. *5.de finibus.* *lib.3.uel de falsa sapiẽtia. c.8*

Fælix, qui potuit rerum cognoscere causas.

Et apud Ouid.

Fælices animæ, quibus hęc cognoscere primum.

In

Inque domos superas scandere cura fuit.

1. fasto. ver. Quare Isocrates admonet, multas disciplinas, multis diuitijs præstantiores puta: si quidem quod pecuniæ celeriter transeunt, disciplinæ vero in eterna secula durant. Sapientia namq; quę inde acquiritur, immortalis est possessio. Cecinit & Virg.

In orat. 2. siue in Parenead dem.

In Aethna versi, 269.

Implendus sibi quisque bonis est artibus, illa.
Sunt animi fruges, hæc rerum maxima merces.
Scire quid occulto natura terra coerces,
Nullum fallere opus, &c.

Adde secundo vtilitatem, & fructum, quem homo ex scientia decerpit, tum ad tutandam salutem corporis, tum ad animæ robur, ò quot voluptates, qualesue commoditates hinc oriuntur vt verè dixerit Lucretius.

libr. 2. in princip.

Suaue, mari magno, turbantibus æquora ventis,
E terra magnum alterius spectare laborem.
Non quia vexari quemquam est iucunda voluptas,
Sed quibus ipse malis careas, quia cernere suaue est.
Suaue etiam belli discrimina magna tueri,
Per campos instructa tui sine parte pericli.
Sed nihil dulcius est, bene quàm munita tenere
Edita doctrina sapientum templa serena:
Despicere vnde queas alios, passimq; videre
Errare, atque viam palantis quærere vitæ, &c.

Vis vtilitatem scientiæ facile dignoscere, & vt ita dicam palpare, considera effectus, quibus egeamus, quæ res nobis sint adiumento & accomodæ. Et in primis mundum vniuersum ꝓpter hominum vtilitatem creatum, & hominem propter Deũ, vt scribit Cicero. Vsum autem quomó tibi parabis, nisi res cognoueris, nisi vtilitates, naturas, tp̄a, causas scias, nisi quæ fugienda, quæ eligenda sint, in tanta varietate didiceris, Frustra .n. vel perperã esse non possunt, quæ homini destinata tm̄ sunt, quę eius gratia ex nihilo facta, quæ tanta, & mirabili prouidentia in suo ordine perseuerant. Ad singula, descende, & ex partibus consideratis vniuersa tibi consecrata videbis. Nonne elementa nostri causa, ignis ad coquendum, vel calefaciẽdum, ad vrẽdum, ad illu-

2. de nat Deo.

ad illuminandum? aer nonne ad respirationem, & spiritus temperamentum; aqua ad potum, nauigationem, nutricationem, & productionem piscium: terra ꝓ solio, & nutrice alimentorum? Transi ad composita ab his, ad plantas, arbores, ex quibus fructuum alimenta, & medicata; considera animalia, ẽt venenata, nocentia, & fera, quale inde commodum accedit homini, vel vt suã ipse naturam metu illorum, ob peccatum pauidã agnoscat, & ad Deum conuertatur, vel vt aliquod pharmacum salubre, vt ex vipera, vel exemplum diligentię, vt ex formica, agnoscat. Considerato rationem cæli, stellarum, solis, & lunæ commoda in aratione, satione, in tp̃um signis, in rerũ productione, maturatione, collectione: Considera ipsos Angelos, q̃ omnes sunt, vt ait Paulus, administratorij spiritus, in ministerium missi eorum, qui accipiunt salutem. Quid vltra sermonem ꝓtraho? considera Deum ipsum, qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis, & filij persona carem nostrã assumpsit. ver bumq; caro factum est, vt verè possimus dicere ob tm̃ beneficium cum Pindaro. *Heb. 1.* *nemeorũ ode 6. stroph. 1. ver. 1.*

ἓν ἀνδρῶν, ἓν θεῶν γενὸς, ἐκ
μιᾶς δὲ πνέομεν
ματρὸς ἀμφότεροι.
διείργι δὲ πᾶσα κεκριμένα
δυνάμις, ὡς τὸ μὲν, οὐδὲν,
ὁ δὲ χάλκεος ἀσφαλὲς αἰεὶ ἕδος,
μένει οὐρανὸς ἀλλά τι προσφέρομεν
ἔμπαν, ἤ μέλαν νὸον, ἤ.
τοιφύσιν, ἀθανάτοις.
καίπερ ἐφαμερίαν
οὐκ εἰδότες, οὐδὲ μετὰ
νυκτὰς, ἄμμε πότμος ἄντι.
ν' ἔγραψε δραμεῖν ποθὶ στάθμαν. idest.

Vnum hominum, vnum Deorum genus ex
Vna autem spiramus
Matre vtrique.
Sed discriminat omnia separata

Vis & potentia, respectu enim generis Dei nihil nos.
ille autem immobilis semper sedes
est æreum cælum, sed & in
aliquo similes sumus, vel per
magnam mentem, vel per naturam immortalibus: quam
vis ignoremus
quæ die, vel nocte, ad vitæ nostræ summam,
cuim definiuit diuina prouidentia
nobis currendum sit.

Ideo ẽt cum vtilitati, & saluti destinata fuissent à Deo homini illum ipsum postremò Deus creauit, tanq̃ necessaria illi ante pręmittens, more principium, qui anteq̃ ciuitatem ingrediantur aliquam eò, iubẽt prius pararia, quę ad commeatum necessaria sunt, vt & docet D. Chrys. *Hom. 8. in Gen. Tom. 1.*

Rursum à dignitate luminis alia ratio. Cap. IX.

EST & tertio loco, quę dignitatem homini adferat scientia, quemadmodum ignorantia ad eius ignominiam & dedecus facit: hominis dignitas, inquit D. Chrisostomus, quòd animam acceperit, quòd artes inuenit, quòd ad imaginem Dei factus, quod præsit omnibus in mundo. *Super ps. 48 Tomo 1.* Item artes inuenire, quod ex sciẽtia, & notitia, & ratione, qua cum Deo est homini societas, vt idem Cic. ait. *1. de legibus.*

Describit & Manilius. *lib. 4.*

An quoque nos genitos nisi cœlo credere fas est
Esse homines? proiecta iacent animalia cuncta
In terra, vel mersa vadis, vel aere pendent.
Omnibus una quies, venter, sensusq; per artus.
Et quia consilium non est, & lingua remissa,
Vnus & inspectus rerum, viresque loquendi,
Ingeniumque capax, varias educit in artes
Hic partus qui cuncta regit, secessit in orbem,
Et domuit terram ad fruges, animalia cœpit,
Imposuitque viam ponto. stetit vnus in arce
Erectus capite, victorque ad sydera mittit
Sydereos oculos, propriusq; aspectat olympum,
Inquirtque Iouem, &c.

Et

Et Virgilius. *in Aethna, uersu 120.*

Im mensus labor est, sed fertilis idem.
Digna laborantis respondent præmia curis.
Non oculis solum pecudum miranda fuere
More nec effusis in humum graue pascere corpus.
Nosse fidem rebus, dubiasque exquirere causas.
Sacra perurgentem, capitique attollere cœlum,
Scire quot, & quę sint, cur magno talia mundo
Principia, occasus metuunt, ad secula pergunt,
Et firma æterno religata est machina mundo.
Solis scire modum, & quanto minor orbita lunæ est.
Cur illi breuior: cur isti peruolet orbis
Annuus ille monet; quę certo sydera currant
Ordine, quaue sua careant incondita cura, &c.

Vincimus certè hac cognitione, & intelligentia genus omne mutorum, cũ reliqua nobis cõmunia cũ illis sint, ut latè demonstrat Arnobius. Atq; hęc propria natura hominum cognoscendi, & intelligendi oritur ex una proprietate illarum trium, quæ in aĩa exprimunt imaginẽ Dei. tres .n. מידות midoth, id est, proprietates, & potentias, Hębrei secretiores ponunt in homine secundum quas factus est ad imaginem אלהים elohim, id est, trinitatis: nempè, ut antea diximus, memoriam, intelligentiam, uoluntatem. Ex memoria singulorum, formatur intelligentia, quia memoria est, notitiam apud se habere. Intelligentia aũt, & notitia extendente se; & accipiente id, quod uerum est in ratione boni, & conuenientis, statim ex memoria, & intelligentia formaẽ appetitus, qui est uoluntas. Porrò sicuti ex memoria formatur intelligentia, sic ex patre in diuinis generatur filius; & quemadmodũ ex memoria, & intelligentia extensis, & quasi spirãtibus bonũ, formaẽ uoluntas: sic ex patre, & filio, tanquã ex uno spirandi principio, spiratur bonũ, quod est Spiritus sanctus. Et ita notat Galatin⁹, & diuus Bern. & Beatus Ambr. per memoriã, inquit, patri Deo similes sumus, ꝑ intelligentiam filio: intelligentiæ .n. tribuimus omne, quod uerum cogitando inuenimus, & quod etiam memoriæ commendamus; per uoluntatem

lib. 2. contra gentes.

li. 2. ĩ Iudeos c. 2.
li. medit. in pri. li.

de digni. humana condicione c. 2. spiritui sancto, quia ex uoluntate amor, dilectioque. Et per spiritum sanctum charitas diffusa est in cordibus nostris, ut scribit Paulus. Intelligentia, & notitia in hominis itaq; imagine insigne maximum. Quanquam non ignorem etiã imaginem Dei in homine ad alia posse extendi, quæ homini insunt, & in quibus homo Dei quandam profert in seipso, præstantem dignitatem similitudine, quam explicãt Rabini in uaitzrà Rabba. Nempè, quod sicut anima replet, & regit corpus, ita Deus mundum: Et sicut anima est una in corpore, ita Deus unus in mundo. Et quemadmodum anima nec manducat, nec bibit, sic nec Deus, & ut anima uidet, & non uidetur, ita, & Deus omnia conspicit, & non uidetur. Quos sequuti Catholici interpretes ferè oẽs, & potissimum D. Ambrosius, similitudo, inquit, Dei in anima hominis creati ad imaginem Dei est etiam, quòd sicut Deus est ubique semper totus, omnia uiuificans, mouens, & gubernans: sic anima in suo corpore, ubique tota uiget, uiuificat illud, mouet, & gubernat. Sed, & D. Athanasius, aliam Dei in homine imaginem commemorat esse, nempè, quod sicut Deus rex omnium est, ita, & homo eorum, quę in terra sunt, rex sit constitutus, & ad similitudinẽ Dei, idest, ut quemadmodum Deus bonus, misericors, iustus, longanimis, & talis sit homo imitatione. Ita, & D. Chrisostomus. Est autem differentia imaginis, & similitudinis Dei. Imago namque in interiori homine, imago in æternitate: similitudo autem in moribus, ut ait Albinus quondam præceptor Caroli Magni. Quòd magna itaque prudentia, & scientia egeant homines ad conseruandam dignitatem hanc, & ad agendas Deo gratias, nemo ignorat, quam, & Deus cum cõsilii quadam specie, ut ostenderet eius dignitatem, & excellentiam, fecit, dum dixit, faciamus hominem ad imaginem, &c. cum tamen reliqua creauerit nudo, & simplici iussu, per fiat: ut legimus in mũdi Genesi, nulla, uel adhibita diligentia, existimans hominis creationem proprium, & manibus suis adorandis solũ dignum opus, ut doctè Grȩcus, & disertus author tradit Theophilus Theologus, & Iunilius episcopus Africanus, consi-

ad Rom. 2.5. uers.

Lib. de diuer. quæstiõ. quæs. 8.

Tomo, 1. homilia 8. & 21. in Gene. li. quæst. 3. Genes. Genes. 1. Li. 2. contra Autolicum.

consilium ante auocatum Trinitatis in illo faciamus, inquit Deus, hominem, rursumq; alia ad opus ordinata: accepit, inquit Deus, de puluere, insufflauit post, ò mysteria recondita, quæ hominis indicant dignitatem. De qua uidendus D. August. D. Chrisostomus, D. Basilius, vt certè qui ignorantiam consectantur, & splendorem tantæ præstantiæ non exhibent, potius pecudis formam, quàm hoīs ostendant. Cum scientia sit, ut ait Maxi. Tyrius, flos quidam, fructusq; maturus ex animi semine: ignorantia aūt istius seminis cessatio: imo ut ait D. Marcus. πάντων τῶν κακῶν προηγεῖται ἡ ἄγνοια, δευτέρα δὲ αὐτῆς ἐστὶν ἡ ἀπιστία. Et rursus, ἄγνοια ἀντιλέγειν πρὸς τὰ ὠφέλιμα παρασκευάζει καὶ θρασυνομένη αὔξει τῆς κακίας, id est, Omnium malorum dux est ignorantia: secunda post eam infidelitas. Et ignorātia causa est, cur utilibus contradicim⁹, quæ si comitem habet superbiam, auget malum. Et Iesaias, uæ qui dicitis bonum malum, & malum bonum, ponētes tenebras lucem, & lucem tenebras: propterea captiu⁹ ductus est populus meus, quia non habuit sciētiam, & nobiles eius interierunt fame, & multitudo eius siti exaruit: propterea dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque ullo termino, & descenderunt populus eius, & fortes eius, & sublimes, &c. Quæ, & ponunt à Gratiano alibi. Et si quis acutius ēt omnia consideret, facile sine vlla rationis probatione, & sola rei demonstratione compulsus, fatebitur ingenuè, summum malorum esse ignorātiam gradū in omni uitæ genere. Nam istius malo sequimur aduersa, repellimus utilia, obnoxia tentamus, fugimus meliora, otio, in dedecore, pædore putrescimus, dū quid prosit ad promouendum gradum ad altiora ignoramus. Et dum scientiam utilium saltē abhorremus, hominis dignitatem non solum à nobis abijcimus, sed ēt uiliores cunctis rebus ēt inanimatis reddimur, Ea namq; singula, sibi conuenientia norunt, & quadam sympathia iungi his, omni studio tentāt, & aduersantia naturali antipathia fugientes, veluti sciēter auersant: neq; animalia, vel plātæ alimentū aliud cōueniens suę naturæ, natura ipsa admo-

in cōmēt. in Gene. Tomo 4. in fine 6. li. examerō c. 1. & li. 22. de ciuitate Dei c. 1. homilia 11. examerom sermo. 28 lib. περὶ νόμου πνευματικοῦ, de lege spiritali. Cap. 5. in can. si quis hominē & cano. uæ qui dicitis. 11. q. 1

nita depascuntur. Et Menãder, huiusmodi homines igno rantię mancipes, nec uiuere censebat. uerba eius sunt.

τυφλὸν τι ἀνόητον εἶναι μοι δοκεῖ,
οὐ ζῶσιν οἱ τι μὴ συνιέντες σοφὸν, idest,
Cecum mihi uidetur id esse quod non cognoscit,
Nec uiuunt hi, qui ut expedit, non intelligunt.

Et forsan id uoluit D. Chrys. Cum scribit hominẽ eũ, qui se iugo ignorantiæ submiserit, deteriorem bruto esse. *Hom. Ps. 48. to. 1. Ho. 21. to. 2.* Nam, ut idẽ alibi, dedit nobis intellectum Deus, ut ignorã tiam fugemus ex mentib. ut rectũ teneamus, iustumq; rerum iudicium, atq; ad alia huiusmodi dirigamur, & cõtra diuersarum impugnationũ uarios incursus, hoc quasi scuto usi, ac lumine, maneamus innocui, atq; muniti. Atq; imminet uitium ingratitudini proximum, si cõcessam à Deo *to. 2. li. d uirginib. uelan.* cognoscendi facultatem reiiciamus, ut inutilem. Suo. n. quisq; uitio ignorat, ut ait Tertul. Estq; morb⁹ hic, nõ necessitatis, sed deprauatę, ac corruptæ volũtatis, qui viã parat lubricam, & omni ex parte ad mala declinantem, non minus, ac si quis cineribus incedat dolosis, in recessu ignẽ ardentem continentib. Neq; vsq; adeo ignorãtia sterilis ẽ, *lib. 3. Polycrat. c. 1.* quin non odibilẽ fructũ, & infælicem pariat, ut scribit Io. Salesberiensis, & Cic. ignorationẽ semper uitiosã esse ait rebus in omnibus, & contra scientiam, & notitiam, uirtutem, atq; secundũ Aris. omnis prauus ignorat, quæ agere oportet, & à quibus est abstinẽdum, & ob huiuscemodi errorẽ, iniusti homines, maliq; omnino fiũt. His accedat Plato, qui ignorantiam definit esse dementiam aĩę quãdam, quæ dum ad ueritatẽ nititur, intelligentia ipsa præuaricatur: & duo malorum genera cõstituit, vnũ qđ cõmuniter improbitas nominatur, animi ꝓculdubio morbus: Aliud ignorantiã, quæ propriæ animæ est turpitudo, aduersus q̃ *lib. 10 siue in philebo, uel de sũ. bo.* alexipharmacum solummodò præstat doctrina, & idem malum, & stoliditatem dicit ignorantiam, interdum ridiculam, cum illa est imbecillis: interdum terribilẽ, & odiosam, cum illa est valida: siue sit in bonis, uel externis, siue animi, siue corporis. Et ea magis illa ignorantia grauior, quo crassior, & nocentior est: ueluti quando scientiæ, uel

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

opinioni, uel rationi, quę natura dominat, animus aduersatur, ut idem Pla. tradit. Quod, & Horatius expressit,

Sed quod magis ad nos *Li. 34. siue dial. 3 de legib. li. 2. sat. 6*

Pertinet, & nescire malum est.

Neq; existimemus ignorantiæ delictum leuis esse pōderis, cum quis scire possit, & contemnit nosse. Tale nāq; est, ut expiatione, & hostia egeat, cuius oblatione Deus optimus placandus sit. Cui iniuria per peccatum graue irrogatur, qđ contemptu tanti beneficij, quo nos animi ratiocinatione, & lege pectoribus nostris inscripta donauit ab illo munere cognitionis, & à cura sciendi vani sumus. Et refert ēt D. Paulus, in secundo tabernaculo templi, semel in anno introisse solum pontificem, non sine sanguine, quem offerret pro sua, & populi ignorantia. Dauid quoq; Deū deprecabatur, ne ignorātias suas in memoriā reuocaret. Et Salomon in oratione sua, inter cætera, quę à Deo efflagitat, illud adiecit, Ne crescant domine ignorantiæ meæ, & multiplicentur delicta mea, & peccata mea abundent, & cadam in conspectum aduersariorum meorū. Ita certè opprobrio dignū ignorare, & maioris notæ exprobratio uoluntariè, & cum culpa ignorare. Sic enim propheta regius describens iniqui malitiam insignem, testatur, Verba oris eius, inquit, iniquitas, & dolus: noluit intelligere, ut bene ageret. Neq; his relinqui spem ueniæ, uel eam difficulter assequi, qui ueluti uoluntariè peccante, uolūtariè ignorauerunt, constare pōt ex Pau. εἰ τὶς ἀγνοεῖ, ἀγνοείτω, si quis ignoret, ignoretur. Patent namq; viæ multæ discendi, & cognoscendi, quę quidē contemptę eximiā arguunt ignorantium culpam. Nec rectè dici pōt, inquit August. Si nescit homo, non peccat: sunt .n peccata ignorantium, quàmuis minora, quàm scientium. Et si cū eodē D. Aurel. Augustino loquamur, nulla ignorantia damnatione immunis est, ac per hoc inexcusabilis est omni, qui ex ea peccat, uel reatu originis, uel additamēto ēt ꝓpriæ uolūtatis, siue q nouit, siue q ignorat, siue q iudicat, siue q nō iudicat: q̄a, & ipsa ignorātia ī eis, q intelligere noluerūt, sine dubitatione peccatum est: in eis aūt q intelligere nō po-

Leui. 4. Num. 15

Heb. 9.

Psal. 24. Eccl. 23.

Psal. 35.

c. 14. circa fi. prioris ad Co

riu. li. de adul. coniug.

epi. 105. scripta ad Six. Ro. Pont.

tuerunt, pœna peccati. Ergo in utrisq; nõ est iusta excusatio, sed iusta dãnatio. Et si quis tã alienus à ratione sit, ut hominis naturam ad sciendum, & cognoscendũ, à Deo optimo, maximoq; creatam non agnoscat, audiat saltem Ethnicorum prudentum authoritatẽ, q examinatis naturæ simplicis ponderibus, ignorantiam, & iustitiã iuris sui, nocere cuiq; ignoranti dixerũt, vt Paul. Iurisconſ. scribit. Quin, & facti ignorãtiã, si illa resupina sit, nõ esse ferendã, uoluerunt, quamq̃ scrupulosa eius inquisitio nõ exigat. Sciẽtia.n. hoc modo estimanda est, vt neq;, aut negligẽtia crassa, aut nimia securitas satis excusata sit, neq; delatoria curiositas exigatur, vt scribit Vlpia. Atq; in delictis, ignorantia ẽt sanctionis uetantis commissis, nuncio uindictæ locum sibi uindicat, ut scribit Papinia. Tum, qđ naturaliter quisq; satis, superq; moueatur de rectitudine, & ratione uiuendi, tum quia leges omnibus cognitæ esse dẽnt. l. leges sacratissimę l. leges, ut generales. C. de legib. lib. i.

in l. i. & l. reg. l. 9. Mart. in l. 2. deiu. & fac. ig. li. 27. Pand. ti. 7. cum si. iurib. ibi a gl. not.

Scientiam nobis subministrare etiam conscientiam.
Cap. X.

GErimus ẽt continuò innatum nobiscum pædagogũ, qui nos ad scientiæ notitiam peruigili stimulo accẽdit ẽt inuitos, & naturaliter, is est conscientia, quæ, vt verè aureus Chrisostomus scribit, incorruptus iudex, cum aduersus hominem insurgit, clamat, accusat, & ostendit, & quasi ante oculos scribit peccatorum magnitudinem: eamq; ob rem misericors Deus principio, cum formaret hominem, conscientiam illi indidit, accusatricem perpetuam, quę deciperet, deceptionem ferrè posset nunquam. Et licet quis admisso peccato, perpetratoq; aliquo facino re illicito, omnes homines cœlet, illa tamen accusatio non latet: Nam hanc intrinsecus habentes, ubicunq; sumus circũferimus, ipsa nos circuit, obturbat, laniat, flagellat, nunquam quiescit, sed; & domi, & in foro, & in templis, & in mensa, & dormientes, & surgentes adoritur, rationem delictorum exigit, obq; oculos proponit, & delictorum grauitatem, & subsecuturam pœnam. Et rursus idem, loquẽs

Hom. 17

Hom. 20.

de

de exomologeſi Lamech, qui occidit Caim, Miſericors, inquit, Deus conſcientiam eiuſmodi accuſatorem aſſiſtere uoluit, ut nunquam ſoli relinquamur, ſed ille nobis indeſinenter congrediatur, clamet, & pœnam exigat delicto rum, hocq; ſatis per ſe apparet. Scortator. n. uel adulter, & qui aliud tale quippiam admiſit, quod omnes præter conſcios latere queat, nunquam tamen ſic in ſolitudine uerſa tur, quin comitatus illo accuſatore ſuſpitionibus non abundet, umbras non extrepidet, & omnibus patere non credat tum conſcijs, & ijs qui non ſunt. perpetua in animo eius, furit tempeſtas, reciprocantes eum agitant, & contrarii fluctus, non ſomnus eſt ſuauis, ſed terribilis, & formidine plenus: non cibus probe quantumuis conditus uoluptatem præbet, nō amicorum colloquia, non muſica, non aurum, non uxor, non liberi, non reliqua id genus: ſed quaſi carnificem circungeſtaret ſe lancinantem, uel flagellantem continuò, ita poſt admiſſum facinus obambulat nullo conſcio, intolerabiles luens pœnas, iudex ſui factus, & accuſator. Exempla duo retuliſſe ſufficiet principum Romanorum, qui cum faſtigium imperii orbis ferè totius tenerent, nec legibus ſuperioris conſtringerentur, ob quas terreri poſſent, ea tamen conſcientia accuſatrice, legem Dei altiſſimi, & naturæ ſe offendiſſe, ſed ſerò cognouerunt, & qui reuocantem à male agendo conſcientiam, non fuerant ſecuti, eandem uindicantem acerrima iuriſdictione, uelut furiis diris, & Erynnibus, iam uiui agitati horribili pauore experti sūt. Horū unus inſignis crudelitate Nero poſtquam Aggripinā matrem interfecit, nocturno tempore, tāto metu cōturbabatur, ut de lecto repente proſiliret, & interdiu eum perter refaciebant tibicines auditi, quo in loco Aggrippinæ oſſa ſepulta erant. Quamobrem aliò migrabat: cumque ibi idipſum accideret, perterritus aliò proficiſcebat. Et paulo poſt, morte iam illius ianuas pulſante, exorto tanto, ac ualido terremotu, ut terra concuſſari uiſa, ut animæ hominum ab eo interfectorū inſultare putarētur, tunc fugiēs omnia perhorreſcebat: ſi catulus paululum latraret, aut

caneret gallina, aut ſi uirgultum aut ramus arboris moue
retur, grauiter conturbabatur ex cauſis, quibus quieſcere
non poterat, ut ſcribit Xiphilinus ex Dion. Caſſio. Alius
In uita nuronis. ex Dione in uita eius. Antonius Caracalla, ita conſcientia criminũ patratorum,
& patricidij torquebatur, ut uideretur agitari à patre, &
fratre gladijs nudis, & diſtrictis ab his geſtatis, ut ſcribit
idem Xiphilinus. Sic, & alijs impijs malorum conſcientia
pœna eſt: bonis autem, & iuſtis cõſcientia nihil ſibi con-
li. 1. offic. c. 12. li. 2. Tuſcul. quæſt. ſcia, gloria, ut ſcribit D. Ambroſ. Nec ullum uirtuti mai⁹
theatrum, ut dicebat Cic. Sicuti.n. theatrum, quę ibi im-
ponunt, liquidò manifeſtat, ſic, & conſcientia, quæ, & bo-
na, & mala ueluti in theatro expoſita, apta manifeſtat. Nã
Li. περὶ νόμου τοῦ ευματικοῦ, de lege ſpirituali heccatondate. 1. de chari. ut teſtatur D. Mar. Heremita, φυσικὴ βίδλος ἐστὶ συνείδη-
σις ὁ ἐμπράκτως ἀναγιγνώσκων αὐτὴν, λαμβάνει πεῖραν
θείας ἀντιμήψεως, id eſt, naturalis liber eſt conſcientia,
hanc quicunq; ſtrenuè, & diligenter legerit, diuini auxi-
lij haud dubiè capiet experientiã. Addẽdus eſt huic Tha-
laſſius monachus, magiſtra, inquit, uera cõſciẽtia eſt, q̃ ſi
quis cõſultauerit, abſq; ſcrupuli offendiculo permanet.
Habet.n. in ſe cognatã quodammodo quiſq; boni, & mali
cognitionem, & ideo cõſcientia dicta, quaſi in nobis ſcien
tia, quæ ſi mala agere conemur, id malum eſſe cognoſcens
ſtatim diſſuadet, & irrationalem illam partem brutam, &
animalem quodammodo obiurgat, & reijcit. Et Horatius.

Hrat. l. 1 epiſt. epiſ. 1.

Hic murus aheneus eſto
Nil conſcire ſibi, nulla palleſcere culpa.

Quo fit, ut qui in animo inſidias alijs moliuntur, qui
ſcelus mente agitant, quiue alienum à ratione, & noxium
uerſant mente, turbulenti, inquieti, triſtes ue ſint, & mi-
nimè colore conſtantes, ex duello inteſtino inter ratio-
nem, & prauas concupiſcentias, quod intra ſepta animę,
& corporis, acriter geritur, dum inferior animalis pars ra
tionem expellere conatur, uel dum uiciſſim ſcientia ma
Gen. 4. Hier. 5. & 6. li, futuram mali perniciem, & uindictam imminentẽ paſ-
ſionibus obiicit. Conſiderare hic licet faciem mentis in-
quietæ indicẽ in Caino. Is.n. iratus in fratrem, & inuidia
excandeſcẽns in necem eius, cum eam animo uolueret,

con-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

concidit vultu, ad quem ideo Deus, Cur iratus es, & cur concidit facies tua? nonne si benè egeris, recipies? sin aũt malè, statim in foribus peccatum tuum. Et prudens Iacob videns immutatam faciem fuisse soceri sui Laban, optimè coniecit fraudem aliquam contra se illum tractare, & cum vxoribus suis ab eo ideo recessit. Sunt, & his similia exẽpla, & q̃ experientia assidua hoĩm impiorum discuntur. Quia vt scribit Plutar. conscientia facinorosa, instar est ulceris in corpore, & vtpote q̃ pœnitentiã relinquat lãcinantẽ iugiter, vellentemq; aĩam. Nã cum alias oẽs tristitias tollere ratio solita sit, solum hæc eadẽ pœnitentiã facit sua sponte incitabilẽ p̃ pudore, quasiq; mordicus impetentem sese, atq; excarnificantẽ. Digna certè Plutarcho sententia. Inijcit nãq; mali scrupulũ, ratio hominis pędagoga, nec patitur vestigia pœnitentiæ, & doloris ex malo lõgius mandari, vt ea veluti freno in lasciuiente natura vtatur: si quidẽ, vt notat Cice. plura vidẽtur adferre authoritatẽ peccandi, nisi & virtutis & vitiorũ, sine vlla diuina rõne, graue ipsius cõscientiæ pondus eẽt, qua sublata iacerent oĩa. Admirabilis itaq; vt ĩ reliquis suis operibus Dei bonitas, prouidentia, & supersapientia, dum nobis tã fidelissimũ comitem, conscientiam dico, atq; inuiolabilem, incorruptum, & rerum necessariarum omniscium iudicem adiunxit, qui nusquam aduletur, nusquam malefactis consentiat, qui errantes, & demẽtes in rectũ iter nos reducat, cogatque ad bonum eligendum Non grauabor Sapientis verba hic transferre, quæ aurea certè sunt huiusmodi.

Gen. 31. *li. de trã quil. an.* *lib. 3. de nat. deo.* *Sap. 17.*

1 Magna sunt iudicia tua Domine, & inenarrabilia uerba tua, propter hoc indisciplinatæ animæ errauerunt.

2 Dũ. n. persuasũ habẽt iniq, posse dominari nationi sãctæ, vinculis tenebrarũ, & longæ noctis compediti inclusi sub tectis fugitiui perpetuæ prouidentiæ iacuerunt.

3 Et dum putant se latere in obscuris peccatis, tenebroso obliuionis velamento, dispersi sunt pauentes horrendè & cum admiratione nimia perturbati.

4 Nequeenim quę continebat illos, spelunca, sine timore custodiebat: quoniam sonitus descendens perturbabat illos,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

illos, & personæ tristes illis apparent.

5 Et ignis quidē nulla vis poterat illis lumē pbere, nec syderū limpidæ flāmæ illuminare poterant illā noctē horrēdā.

6 Apparebat autem illis subitaneus ignis timore plenus, & tremore: quæ non videbatur faciei, æstimabant deteriora esse quæ uidebantur. Et paulo post frequenter.n. præoccupant pessima, redarguente conscientia, cum sit enim timida nequitia, testimonium dat condemnationis: semper.n. præsumit sæua perturbata conscientia.

uers. 10. & seq.

Possumus etiam huiusmodi furiarum agitationem annotare, apud Euripidem in Orestis persona, ob occisam matrem. Et ijsdem adactum ad consiliū necis Hermiones, & Helenæ. Videnda ēt tragœdia Electræ eiusdē, vbi Orestis conscientia agitata videtur teterrimis diris, qđ Aegistum & Clytemnestram necasset, Idq; similiter in reliqs tragœdijs eiusdē, & Senecę, annotare facile erit. Et admiranda illa apud Plutar. vbi malos perpetuò horrere ostendit, vel somniorum terriculamentis agitatos, diuinisq; spectris, & oraculis, & portentis sibi sēper conscios scelerū, vt Apollodorus aliqñ, se per sōniū à Scythis excoriari, in frustaq; concidi, & ex lebete cor loqui suum conspexit, & filias igni flagrantes. Et Hypparchus Pisistrati filius, paulo ante obitū, Venerē ex quadā phiala faciem sibi aspergere vidit, Pausaniasq; Bizantius, post stupratā uirginem liberam Cleonicem, & cum terrore correptus, forsan peremisset; phantasmate illius assiduis vbiq; terroribus fuit perturbatus, vt Heracleā ad animarū expiationē nauigaret: fuitq; tota vita carcer, custos, & tortor. Siquidē cōscientia exagitati, & propriā vitā execrantur. Hinc tot mortē sibi consciuerunt, impatientes iudicij conscientię. Sicuti.n. ab initio ante scelus, dum illud conspiciebatur, timores vndecunque scientia boni, & mali naturalis deterret: Sic commisso facinore eadem est temeritatis vltrix, & suo principio finis respondet. Nam scelesti (vtar verbis Statij.)

In comedia Orestis.

li. de sera numin. vindic.

li. 3. Thebaid. versicul. 4.

Inuigilant animo, scelerisque parati
Supplicium exercent curæ. Tunc plurima versant
Pessimus in dubijs augur timor.

Addit

Addit & Aul.Persius rationem, perquàm elegãtem, & quæ nostram sciendi facultatem ex propria natura singulis, vt ita dicam, atomis susurrat. Is.n. dum respondet illis qui vindictæ animo sibi licere pro voluntate oĩa putant.

Stat, inquit, contra ratio, & secretam gannit in aurem,
Ne liceat facere id, quod quis uitiabit agendo. *Saty.5.*
Publica lex hominum, naturaque continet hoc fas. *uers.93.*
Vt teneat vetitos inscitia debilis actus.

Quod quidẽ etiam D.Paul.scripserat. Cum enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt; eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium ipsis reddente conscientia ipsorum, & inter se inuicem cogitationum accusantium, aut etiam defendentium. Porrò in accusatione, & defensione lis maxima, & consequenter perturbatio. Et qui huiusmodi mordentur iurgijs interius, sunt, vt plerunq; uultuosi, & ferè horribiles, & inquieti, & per viscera mersus ignis ille per venas meat, uoratque quietis intimas medullas, feruetque malo miserabile pectus insanum, & uultus, luna ipsa, ad quęq; mutabilior fit, sed magis scelere patrato. Describit id & perpulchrè Ouidius, de suo crimine loquens, *ad Ro.c. 2.uers.14* *lib.1. de Ponto, eleg.1 .ad Brutum vers.59.*

Pænitet, inquit, ò si quid miserorum creditur vlli
Pænitet: & facto torqueor ipse meo.
Cumque sit exilium, magis est mihi culpa dolori.
Estque pati pænam, quam meruisse, minus.
Vt mihi di faueant, quibus, est manifestior ipse.
Pæna potest demi, culpa perrenis erit.
Mors faciet certè ne sim, cum venerit, exul,
Ne non peccarim, mors quoque non faciet.
Non igitur mirum est, si mens mea turbida facta,
De niue manantis more liquescit aqua.
Estur vt occulta vitiata putredine nauis.
Aequorei scopulos vt cauat vnda sallis.
Roditur vt scabra positum rubigine ferrum.
Conditus vt tinea carpitur ore liber.
Sic mea perpetuos curarum pectora morsus

Fine

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Fine quibus nullo conficiantur, habent.
Nec prius hi mentem stimuli, quàm vita relinquent,
Quique dolet citius, quàm dolor ipse cadat.

Mirum certè quod canit Ouidius, nec pœnam impositam posse ex delinquentis animo culpæ memoriam eradere, vt inde ab effectu sit manifestum ignorantiam illã hominum boni, & mali obtusam, tanti esse delicti, vt perpetua pœnitentia animum excruciet eius, qui noluit dignitatem hominis in eo agnoscere, quiue Dei beneficium ita oscitanter neglexit, Neque alius quàm ille liber conscientiæ, vt existimo, erit, qui in generali, & horribili Dei iudicio, palam aperietur, qui ve nostra ex ordine scelera omnibus insinuabit, cuiusue accusatione incorruptissima ab excusationibus, quas pretexims peccatis, cõuincemur
cap. 7. e. uersic. 9. & 10. De iudicio .n. extremo sic loquitur Daniel, aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit, & vestimentum eius candidum, quasi nix, & capilli capitis eius quasi lana munda, & thronus eius flammæ ignis, & thronus eius ignis accensus, fluuius igneus egrediebatur rapidusq; à facie eius, millià milliũ ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei, in iudicium sedit, & libri aperti sunt. Scripsit.n.in cordibus, & rationis ꝓprietate scientiã illã Deus opt. maximus. Sicut.n.corpus nostrã sociã sibi vbiq; circũfert vmbrã, veluti negotiorũ cõtesté, nunquam.n.à nobis abest, sed in luce clarè nos prodit, sequens, vel præcedens; Sic socia aĩæ cuiq; conscientia, quæ nusquam à nobis recedens, conscia est nostrarum etiam interiorum cogitationum. Et ita, vt ait Iuuenalis:

Saty. 13. in princ.
Exemplo quodcunque malo committitur, ipsi
Displicet authori, prima est hæc vltio, quòd se
Iudice, nemo nocens absoluitur, improba quamuis.
Gratia fallacis prætoris vicerit urnam.

Et rursum:

ead. Sat. uer. 191.
-cur tamen hos tu
Euasisse putes, quos diri conscia facti
Mens habet attonitos? Et surdo verbere cædit
Occultum quatiente animo tortore flagellum.

Pœna

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Pœna autem vehemens, ac multò sæuior illis,
Quas & Cæditius grauis inuenit, aut Rhadaman thus.
Nocte dieque suum gestare in pectore testem.

Sicut contra Thesaurus præstabilior nullus optima co scientia, neque cor habere expositum morsibus, velut Promethei iecur cōtinuis renatis escis in cogitationū ini quarum monte, ab aquilæ corrosionibus expositum, bonū namque societatis testimonium, pax conscientiæ, & quies hominis cum ea. Et bona, inquit Salomon, est substantia, cui non est peccatum in conscientia, & nequissima paupertas in ore impii. Cor hominis, immutat vestigium illius, siue in bona, siue in mala. Et D. Paulus à consciētiæ testimonio probationē veritatis ducit, dum ait, veritatem dico in Christo Iesu, non mentior, testimonium perhibente mihi conscientia mea in spiritu sancto. Et D. Iohannes, charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum. Et ex illa bona conscientia cognitionem haberi docet Paul. dum auios à cōsciētia ignorātes fieri dicit. Finis pręcepti, inquit, est charitas, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta: à quibus quidā aberrantes, cōuersi sunt in vaniloquium, volētes esse legislatores, nō intelligentes, neq; q̄ loquunt̄, neq; de q̄bus affirmāt. Quę oīa cōi, & cōueniente calculo admonent, nō inutiliter nos ad sciendum animos, tanquam ad propria persequenda, excitare oportere, quando & naturaliter dignitas illa hominis seipsam intrinsecus, etiam in hominibus rudioribus tueatur, & doceat scientia cognata, vel cōscientia, quæ facienda, quæ ve vitāda sint. Mens enim agēdarum rerum est domina, conscientia verò eorū quæ mēti videntur. Quamobrem si mens opera bona eligit faciēda, conscientia applaudens, virum ubique laudat. Si autē ad aliqua delicta mens prolabitur, non sinit conscientia talem hominem quemquam rectis oculis perspicere, nec expeditè verba proferre: à sacris quoq;, & precibus, votisque eundē arcet, neq; manus ad Deū attollere sinit, & attollentem increpat, ac reijcit, sicuti leges contra rebelles fieri iubēt. Multaq; alia operatur, quæ scribit Philostrat⁹.

Eccl. c. 1. d. uersi. 30. & 31. epistō. ad Rom. c. 9. a uersi. 1. 1. epist. c. 3. d. uer. 21. epist. 1. ad Ti. c. 1. b. uersic. 5. 6. 7.

Ratio alia, cur discere expediat, ducta ab eo, quòd se homo nosse debeat, & alia. Cap. XI.

Lib. 7. de uita Apollo. c. 7. De septē sapient. Vt legitur apud Diog. Laer. lib. 1. de vita Philoso. in Thaletis Milesii uita. Lib. 5. in Alcibiade primo siue de natura hominis. Oratio u qua panethena. dicitur. li. de interio. domo c. 65. ad Q. fratrē li. 3. epis. epist. 6. siue oim epist. epistola 22. satyra 3. uer.

OPortet & superiorib. aliā addere rationē, q̄ calcaria adhibeat ad discendū, & ad aīæ per oīa excolendam aciem. Nempe qđ hō seipsum cognoscere, vt ab initio de lineauimus, debeat. Nā, vt ait Ausonius, Chilo, cui patria est Lacedæmon, noscere seipsum dixit, vbi Chiloni istud aureum tribuunt, sicut & aliqui antiquorum, quanquam Antisthenes in successionibus, putet, hoc præceptum, nosce teipsum, Phæmonoes, & sibi vsurpasse Chilonē, & alii Thaleti acceptū referant: sed melius ex Dei admonitione nobis insinuatum dixit Plato, qui Delphico attribuit oraculo. Et Isocrates, Cicero; & Plutar. qui & expressius alicubi Deū p̄cepisse dixit, nosce teipsū. Qđ & Iuuenalis ait.

E cælo descendit γνῶθι σεαυτὸν
Figendum, & memori tractandum pectore, siue
Coniugium quæras, vel sacri in parte senatus
Esse velis (nec enim loricam poscit Achillis
Thersites, in qua se traducebat Vlysses
Ancipitem) seu tu magno discrimine causam
Protegere affectas, te consule, &c.

Et certè Deo dignum præceptum hoc. Nulla. n. scientia melior est ea, qua homo cognoscit seipsum, vt voluit D. Bernardus, illud autem duplici ratione iniunctum est, vna vt arrogantiam vitemus: alia vt bona nostra nouerimus, vt scribit Cicero, utrūq; Persius cōplectitur, dū ait.

Disciteque ò miseri, & causas cognoscite rerum,
Quid sumus aut quidnam victuri gignimur, ordo
Quid datur, aut metæ quàm mollis flexus, & vnde.
Quis modus argento, quid fas optare, quid asper
Vtile munus habet, patriæ, charisque propinquis
Quantum elargiri deceat, quem te Deus esse
Iussit, & humana qua parte locatus es in te.

Cum autem homo sit mundus quidā paruus, μικρόκοσμος Græcis, oīa simul in sese cōplectens, siue quæ in cælo, & quæ in terra sunt, is vt postremus ideo creatus, si fieri

possit

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

possit, oĩa agnoscat, quæ intra se sũt, & potiora quæ extra, oportet. Nam hõ oĩs creatura est, imo & Deus, cum & nouissimè ad perfectionem, & colligationẽ cathenæ eximiæ & admirandæ rerum, stupendo, sed nobis necessario, & salutari mõ Deus hõ factus, in vna hypostasi domini nostri Iesu Christi, dum diuinitas, filius nempe Dei, veram hominis naturam dempto peccato, aĩa, & corpore constantem, ad mysterii cõsummationem assumpsit. Ceterum in hoĩe duo generaliter, aliarum rerum præsunt notionibus, aĩa, inquam, & corpus: aĩa incorporalium substantiam cognoscendam suadet, dum per eam immortalitatem, intelligentias superiores, Deum ipsum, & inuisibilia reliqua, in nostra illa superiori parte reuoluimus, inquirimusque, & similis essentiæ intelligentiis delectamur, dum aĩam nostram ex digniori quadam virtute affici sentiamus. Item in corporis consideratione, & naturaliter agnoscere cogimur, solutionem, compositionem, incrementum, decremẽtum, morbos, motus, corruptionẽ, tẽperiẽ, & discrasim, & ꝑ consequẽs statim elemẽta, & elemẽtata, & nobis ipsis cognitis statim peruenimus ad rerum oĩm contemplationẽ, cathena nostræ constructionis examinata, dumq; prima nostra elementa inquirimus, sese nobis offert semen, ex quo prodiit corpus plantæ hominis, hinc protinus reliqua semina plantarum in se vim producendi continere nouimus. Et dum embrionem in vtero fieri, & incremento sanguinis materni perfici audimus, statim & coniicimus, & docemur, & lapides in lapidicinis materiæ additione augmentum suscipere, & ex corporibus elementatis mixtiones fieri huiusmodi. Dehinc considerantes partum in vtero matris, non per os, sed per vmbilicum, & eius canalem ad iecur delatum, ex matris visceribus ali. Docemur illud maximum mysterium Dei, omnes nos fuisse ante natiuitatem vnius carnis cum parentibus, & ideo iustum in nos iudicium Dei propter peccatum primæ matris, & Adã: peccãte enim matre, & cibum vetitum gustante, iam nos, qui in eius vtero eramus, & eius nutriti sumus venis, ab eo cibo alieni esse non possumus. Cognoscimus quoque vim

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

quotidie vegetantem, modum vegetandi, attractionem aliměti per partes ei rei deputatas, retentionem, expulsionem, idque communi experientia, ex qua artes natæ sunt perfectiores, hinc statim docti aliud quippiam præstãtius in homine ex forma, ex sermone, ex commercio, operatione, societate, prouidentia, & cautione. Idque vel nemine, & nisi natura docente, quæ etiam & mores diuersos hominum per se insinuat cuique diligenter obseruanti, & ferè tot, quot sunt passiones, & quot animãtium omnium sunt ritus viuendi, vt Horat. nõ immeritò dixerit, in creatione hominis, à ꝓuidentia diuina, quã vocat Prometheũ, factũ, vt omni ex animante particula quædam accesserit.

li.1. oda. ode.16. uers.13.

Fertur, inquit, Prometheus addere principi
Limo coactus, particulam vndique
Desectam, & insani leonis
Vim stomacho apposuisse nostro.

li. operas & dies.

Et Hesiodus hãc imaginem ex terra, aquaque, per Vulcanum, siue ignẽ iussu Dei factam, forma, & voce, & robore hominis donatam πανδώρην, pandoram dictam fuisse dicit, eo quòd omnium cælitum, & deorum dono aliquo nobilitatã eã referat. Quocirca Rabini Caballistæ in opere Miarcana, in arbore uumerationum, siue Tipheret, ponunt magnum Adamum in medio Sephiroth suis medijs numerationibus, & quasi lignum vitæ in medio ideali paradiso: quia ad superiorum, & inferiorũ notitiã, ex sua ipsius cognitione ꝑuenire põt. Et si bñ in operibus Dei philosophemur, hominẽ reperiemus, veluti cẽtrum rerũ oĩm creatarum, à quo ad circunferentias oẽs pateat æqualis aditus. Animalia quippe, quę aqua teguntur, ĩ aqua sola uiuunt præcipuè: volatilia in aere, vt plurimum: quadrupedia in terra, & ea oĩa, & alia singularia quædam habent elementa: at homo utrisque fruitur, capite perpetuè cęlum conspicit, & mente extra cœlum extollitur, duobus pedibus terræ possessionem custodit, & duabus manibus, inter utraque elementa libratus auium more, ad quam partẽ placuerit, dirigit actus, & alia domat, sursum attolit, vel deprimit, oculis & cælum, & terrã, & oĩa contemplatur, &

in

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

in cẽtro mundi cum ratione positus, in cola nẽpe terræ, ut quaq; versus oĩa, in homine cõsentientia noscanť, rõne ꝑ regula data. sic hẽt essentiã, vt corpora alia simplicia: ꝓdu cit, vt terra, & semina, & plãtas, & animalia: producit nam que intra se lapides, ut ossa, & animalia, intrinsecus, vt vermes, herbas virentes, flatus, metalla, sanguinẽ, lac, spũs animales, vitales: vegetatur, vt planta, vt arbor frondescit, cũ sint pedes illi, manusq;, & digiti ꝓ ramis, sitq; hõ plãta inuersa, habens radices, & basim in cęlo, nẽpè caput, & co mã traducens hinc formã pyramidalẽ, vt corpora mundi elementaria oĩa. Nã sicut pyramidẽ curtã faciunt cœli cũ terra, si cœlum pro basi, quia maioris spatii, & terra pro cuneo accipiantur, hac figura:

Sic & homo pyramidis forma, habet humeros, & artus sursũ in cœlo ꝓ basi, in terra pedes ꝓ acumine, hoc modo:

Et sic in reliquis docere similitudinẽ mundi magni, & hoĩs possumus. De quo & Deo iubẽte plura, & latiꝰ docebimus, particulari de hoĩe libro, vel tractatu. Nũc sufficiat admonuisse Deũ oĩm creaturarũ epitomẽ, anacephaleosin in hoĩe vno, & vltimo oĩm opere digniori posuisse, vt poteq eius cã mũdũ crearit, ipsũ, vt Deũ cognosceret. Quãobrẽ, & sui notitia eximia & necessaria ẽ homini, vt si rerũ mutatiõe, & anxietatibꝰ, miserijsq; seculi opprimatur, ꝑtem illã im mortalẽ, & aĩę suæ ꝑstãtiã cõsiderãs, ea veluti tꝑis exuuias & momentanea, & fluxa, animosè contemnat, meliorẽ, excellentioremq; vitã expectet. Et contra si nimiũ sibi, aĩa il la ob suã nobilitatem arroget, & Dei creatoris, & superio ris obliuiscať, corporeũ ergastulum è tanto splendore vitę separatum, in pulverem, & fętidã corruptionẽ, cito gradu currentẽ consideret; & si sepulchrorũ cadauera fugitauerit, saltẽ in rebus corporalibus mutationẽ, & corruptionẽ oĩa immutantẽ consideret, & tantũdẽ sibi imminere cõie ctet, & ad extremũ, rerũ discretione, & suã à Deo sibi datam agnoscens naturam, oĩa in occasionem laudis, & gloriæ traducat summi opificis, qui facit mirabilia magna solus.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

lus. Quamobrem, & Rabinorum Iudæorum antiqui dixe runt, in libro cui titulus ספר חוכת חלב בות sepherchobat halenabot.i.liber peccati cordiũ, cõsiderãda esse, & expetẽda oĩa, quæ creauit Deus, dignitatemq;, & substãtiam eorũ omnium, quę in hac vniuersitate cõtinent aĩaduertendam, à minutissimis quibusq; creaturis, vsq; ad maxi-
1.Sermo. 21. mas. Et Plato cum Politicis in Pyreo rem agẽs, circulares quaslibet disciplinas, vt sapiens in republica necessarias dicebat. Et per cõsequẽs, & musicam, & gymnasticam, &
cap. 5. c. uers. 11. 12. & 13 eius gratia vndecunq; pceptores doctissimos requiri iubebat. Cui ẽt subscribit Maximus Tyrius, Sed & Deus, verus, qui vnus est, p Iesaiã prophetam, maledicit iis, qui ea non contemplantur. Sic.n.is scribit. Ve qui consurgitis manè ad ebrietatem sectandã, & potandum vsq; ad vesperũ, vt vino æstuetis; cythara, & lyra, & tympanũ, & tibia in conuiuiis vestris, & opus domini nõ respicitis, nec opera manuum eius cõsideratis: propterea captiuus ductus ẽ populus meus, qa non habuit scientiam, & quæ sequunt. Et ibi multa notat D. Chrisostomus. Addere huic nõ erit alienum, sciẽtiam adhuc persuaderi, saltẽ his, qui præsũt, vel iudiciorum clauum tenent, tum in ciuilibus, vel criminũ moderandis pœnis, & rebus militaribus, eò qđ in his nõ liceat bis impunè peccare, adesseq; dẽt constantia dictorum, factorumve, quę maximè inimica est ignorantię, per q̃, veluti qualibet tempestate palãtes, deięcti mutare sentẽtiã in incognitis cogimur, & dum verum quęrimus, nunc in hanc, nunc in aliam partem declinamus, Andabatarum, vt dicitur, more, in tenebris, & mentis palpabili ca-
li. 5. dia. 1. Alcibia. siue de nat. hom. ligine cæcutientes, vt dilucidè ostendit, Plato fouet, & scientiæ commendatio necessaria à libero arbitrio hominis, quo præditus, vt bona eligat, mala vitet: qđ sine cognitione præcedenti boni, & mali fieri nequit. Iubet & ratio in homine, quæ cum voluntate, non appetitu naturali, vt cætera bruta, sed cum scientia velle, & nolle dẽt. Suadet, & philosophandi omnibus inditus amor, cuius studiũ omnino ignorantia exterminat. Nemo.n.ritè de aliquo philosophatur, qui illud prius nõ amet, nemo aũt amat, quod
igno-
Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ignorat, ut docet Diotima fatidica mulier apud Platoné. Lib. 21.
suuitant, & virtutes ad eorum notitiam, q͡ꝫ his in uitæ hu dialo. cõ
manæ exercitiis egeamus, nēpe iustitia, temperantia, for- muniŷ
titudo, & similes, quæ ignorantiam, vt vitiorum, & erro- vel de a
rum parentē, abhorrent. Ad extremū, & voluptas quæ ex more.
scientiæ delitiis oritur, quæue iam incipientem discere à negotiis corporis. & seculi quodammodo suffuratur, & fe rè suo applausu supra hominis mentem rapit, nos amplius ad sciendum pellicit; vsq; adeo, vt illi, qui philosophati ritè fuerunt, pallio solo contenti omnia hec caduca, quæ apud ignorātes plurimi fiunt, vilia, & spurcissima, collatione cum scientia facta, iudicauerint, & contēpserint, apud se, & sibi ipsis reges, & monarchæ, & læti semper, & liberi. Quò.n. præstantior est aīa corpore, eò & multò magis animi contemplatio, in rerum scientia præstantior, & uoluptas suauior, quàm sit in rebus, quibus vtitur sensualis pars, & corporalis. Et anima liberior, quæ sua agit, & cognoscit aliena magis, quàm ea, quæ ignorantia plena, veluti scalidis compedibus carnis oppressa, cæcam partem, nēpe corpus animale sequi cogitur. Possem & alias, & fe rè ad fastigium uoluminis integri subnectere rationes, quibus ducar necessariò hominem quemlibet ad scientiam assequendam allici & cogi: ueruntamen interpellat tempus, vt disposita lectoris mente secretiora aggrediar.

De medijs, & modis discendi, & sciendi, præter communem, & humanum ordinem. Cap. XII.

Reliquum nunc est, de necessitate sciētiæ satis sermocinati, propius salutātes nostrā omnium sciendi arte, vt modū, & ordinē, q͡bus hominis natura vtiī ad discēdū, explicemus, priusquā artis lineas primas ducamus. Sciēdum itaq; est aīam, quandiu vita hac corporali, & tēporali fruimur, aliqñ sine corpore, sed rarò: ī corpore aliqñ, & tñ sine corporis ministerio, & sępius cum corporis instrumētis, & organis cognoscere, & discere. Et in sūma, discit aīa, vel sine sua īdustria, & absq; ordine, mediòve humano vel cum ordine, & opera, & humana. Dixissem certè nun-

quam animam in hac præſenti vita extra corpus, vel ſine eo quicquã poſſe cognoſcere, ni me ab eo reuocaſſent, in primis, quæ apud D. Paulũ de ſe loquentem, ſcripta cópe-
2.Cor.2. rio, οἶδα ἄνθρωπον ἐν χριςῷ πρὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων, εἴτε ἐν σώματι, οὐκ οἶδα, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα, ὁ θεὸς οἶδεν, ἁρπαγέντα τὸν τοιοῦτον ἕως τρίτου οὐρανοῦ καὶ οἶδα τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον, εἴτε ἐν σώματι εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα, ὁ θεὸς οἶδεν, ὅτι ἡρπάγη εἰς τὸν παράδεισον, καὶ ἤκουσεν ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι, i. ſcio hominem in Chriſto, ante annos quatuordecim, ſiue in corpore neſcio, ſiue extra corpus neſcio, Deus ſcit, raptum huiuſmodi uſq; ad tertiũ cœlum. Et ſcio huiuſmodi hominẽ, ſiue in corpore, ſiue extra corp⁹, neſcio, De⁹ ſcit, qm̃ rapt⁹ eſt ĩ paradiſum, & audiuit arcana verba, q̃ nõ licet homini loq. Fuit ĩ eo illud, qđ vocãt grȩci ἔκστασιν, uel ἀναγωγὴν ecſtaſim, vel anagogem, cũ ſupra meditationes humanarum virium, aĩa rapit totis, vt dicã, neruis, & viribus, ad meditationem, vel contemplationem, ſiue notionẽ Dei, vel eorum, quæ à Deo altiora communicantur. tanta namque fit in illa meditatione roboris aĩæ collectio, vt corpus aĩa deſtitutum putetur, cum tñ verè viuat, etſi functiones eius interquieſcere putes. Et ita Philo iudæus ait immortalitatis cãdidatos, ideſt, iã cœlo inſcriptos, veluti
to.pri.li. Moſẽ sũmo cõcentu, & voluptate cœleſtium raptũ extra
de ſom. corp⁹, & quadraginta diebus, & totidem noctib⁹, cibo ca-
li. leg. al ruiſſe, item alibi, aĩam nõ ſolum à corporeis ſenſibus ratio-
leg. cinationibus Sophiſticis, perſuaſionibuſq;, ſed ẽt à ſeipſa verè mente contemplantem, exire. Et ſunt, qui dicant, qđ aĩa corpus omnino relinquat, & per ſe uagetur, vt quidã rati ſunt Hermotimi Clazomenij aĩam, corpus in ſomno relinquere ſolitã, & vagãtem ꝑ mundum ſpatiari, vt ſcribit Tertullianus, ſit.n. quædã mentis alienatio à corpore,
li.de an. & maior, quã in sõno. Talis ecſtaſis Adami, cũ ab eius late-
to.2.Pli. re Cheua formata eſt, cũq; ꝓphetauit, Hoc nunc os ex oſ-
& alij. ſibus meis, & caro de carne mea. quapꝑ relinquet hõ patrẽ ſuum, & matrẽ, & adhærebit vxori ſuæ. Gen.c.2. d. ubi in verſu 21. quo latini habẽt, immiſitq; dñs Deus ſoporẽ

in Adam, Hebræi legunt, ita in berescith :
ויפל יהוה אלהים תרדמה על הארם ויישן sic lege, uaiapel ie-
houa elohim tardemah gnal haadã uaiischã, i. & fecit cade
re dñs Deus tardemah, siue plusq̃ grauissimũ somnũ, sup
A dã, & dormiuit: תרדמה tardemah, nãq; hebręis significat
שינה חזקה scenę hazakah, i. somnum, uel soporem fortẽ,
qui. s. maior est, q̃ שינה scenach. Sicuti, & scenach maior
est, q̃ תנומה tenumah, i. q̃ dormitatio. Cũ hac tardemah,
uel ecstasi, Abrahã didicit seminis, & posterorũ suorũ pe
regrinationẽ, seruitutẽ, liberationẽ, imperiũ, & benedi-
ctiones. Sic. n. hebrea lectio hẽt ĩ berescith, pte q̃ ĩscribit
לך לך c. טו. uersu 12: ויהי השמש לבוא ותרדמה נפלה על אברם
quæ sic lege uaihi hasce mesch labo, uetardemah, naphla Gen. 15.
gnal Abrã idest, & factum est cum recederet sol, & tarde
mah, siue estasis cecidit super Abrã. In Iob ẽt alia tradi
ta doctrina p tardemah, sic. n. ibi scribitur: ואלי דבר יגנב:
ותקח אזני שמץ מנהו בשעפים מחזיונות לילה בנפול תרדמת
על אנשים legas ueelai dabar uegunab, uatikam oze
ni scemetz menehu, bignispim mechezionoth laiela, bin
phol tardemah gnal onascim, idest, ad me verbum reuela
tum est in modum furis: & recepit auris mea murmur ab
ea in cogitationibus per visiones noctis, dum caderet tar
demah super homines. Et melius apud eũdem Iob loqui
tur hac de re Elihu :: כי באחת ידבר אל ובשתים לא ישורנה:
בחלום חזיון לילה בנפול תרדמה על אנשים בתנומות עלי
משכב : אז יגלה אזן אנשים ובמוסרם יחתום : להסיר אדם
מעשה וגוה מגבר יכסה : ci beachar ieddaber el ubescetaim Iob 33.
lo iescuranah: bacholom chesεon laielah beniphol tarde
mah gnal onascim bitnumoth gnolei miscab: az iagile o-
zen onascim ubemoscarã iεthom: leasir A dã magnasce ve
geua migebar iecasse, i. q͞a semel loq͞tur Deus, & secundò
nõ explanat idẽ in sõnio, uisio nocte dũ incidit tardemah
super hoĩes in dormitationibꝰ (siue leui, & nõ ꝓfundo sõ
no, hoc. n. significat תנומה) sup stratũ, tunc reuelabit, siue
aperiet aures uirorũ, & instruẽs eos cõfirmat, & veluti si-
gillo obfirmabit eos (illud. n. significat יחתום), vt auertat
homĩe ab ope & superbiã viri occultet: his addere possi-

mus, q̃ in cõtẽplatione habẽtur, & visionibus mentis, reue lationib⁹ diuinis, q̃ ve ex incorporalib⁹ mẽte tm̃ cõprehẽ duntur, in q̃bus quodãmodo aĩa extra corpus rapitur, intentione .s. mentis, & diuino quodã auxilio eleuata. Existimo nãq; in his, verũ illud nõ esse, qđ philosophi aliq̃ dixerunt .s. nihil prius esse in intellectu, quin antea fuerit in sẽ sibus corporis, qđ inde falsum apparet: & multa nobis dormientib⁹ à Deo manifestantur quiescentibus sensibus, & alligatis, vt ait Aristoteles, & Cicero, veluti visu, auditu, odoratu, gustu, tactu, idq; vel intra se ratiocinante aĩa, & hinc (veluti ex chalibis cũ lapide concussione elicit̃ ignis) q̃dam colligente, atq; reuelationibus instillatis extrorsũ, multa notat de futuris, vel p̃teritis, q̃ quidẽ sub sensũ non cadunt, cum nõ sunt præsentia, neq; ex coniecturis, & causis obiectus cõseq̃ possint. quãquã & interdum ex his q̃dã insomnia oriantur. Dicimus namque causã insomniorum aliã esse extrinsecã, aliã intrinsecã: intrinsecã aliã naturalẽ, aliã animalem. Naturalis aũt illa est, q̃ ex disposita materia humorum quatuor corporis, vel aliquo eorum p̃dominante, nascitur. Sicuti in corpore, cui inest abundantia sanguinis & bilis flauæ, insomnia apparent, vt plerunq; rubei coloris, nuptiarum, vel sponsalitiorum phantasmata. Dulces cibi vident̃, rubei flatus, & huiusmodi, q̃ ẽt variari possunt p̃p diuersum colorem, & mixtionem diuersã illi⁹ nõ naturali humoris biliosi: interdum .n. bilis flaua, vt scribit Galenus, tenui mista humiditate, colore pallidior, cõsistẽtia humidior, interdum ouorum vitellis similior, interdũ colori porraceo, interdum colorem isatides referens: pro quorum mutatione, & diuersæ exhalationum species phã tasiã obsident, & opprimunt. Sic ẽt atra bilim elancholia laborãtes, q̃a fuliginis instar exhalãt, & transmittũt vapores in cerebrum, agitãtur insõniis rerum fuscarum, & tenebris phãtasmatibus horridis, vt sepulchris inermiorũ cadauerum, timorum tristium, potentorum lugubrium, fœtidorum, & dæmoniorum falsis spectris. Et idem Galenus nõ tm̃ in pueris, sed ẽt in ætate perfectis, terribiles fieri p̃ somnos, aut imaginationes, qñ multi, & vitiosi humores

li. de som. & vig. & li. de diu. per som.

to. i. li de atrabile, & alibi.

gra-

grauant,& mordent ventriculum,p̃sertim ipsius os. Et q̃ pituita onerātur,vel phlegmate, cōcipiunt,vt plurimū,in somnia aquea,vt pluuiā,fontes,mare,puteos, lacus, & q̃ his continentur,vel in his versantur,vt naues,pisces, retia lauantes,& alluentes,& oĩa,q̃ colorem pituitę referunt,vt album,calcem,caseum,lac,lixiuium,sputū,urinā, & similia,& q̃ his fiunt.Qui ēt siccæ sunt naturæ,& vacuo cerebro,leuia se agere existimāt,vt volare,aues capere,& huiusmodi:Sicuti cōtra infarti, & repleti humoribus crassis putāt se nimio oneri imposito succumbere,uel ui uel debilitate opprimi,& si putridi humores,vt ĩ febri putrida,oĩa turbulenta,fœtida,& immunda apparent.Et ea oĩa causā trahunt naturalē ex discrasi,& regurgitatione humorum nō ex sensibus orta natura sua,sed humoribus, de quibus Deo iuuāte latius dicemus in medicis. Quæ medicos in morborum crisibus,& p̃sagiis maximè cōsiderare par est, vt scribit Plutar.& Hippocrates, & Galenus, & Themistius.Alia est insomniorum ratio animalis, q̃ ex causis externis p̃cedentibus sensib⁹ attractis ortum habuit. In q̃ente nāq; impressa vigilando euoluit aĩa in sensibus interi⁹, in q̃bus, vel integra phantasimata rerum, vel aliqua pars est efformata,ibiq; interdum euolutione facta quorundā obliuiscitur,errore aliq̃n alia ꝓ aliis inculcat:sicuti si multum ante dormitionem disputatum,auditumve fuerit de aliqua re,si visa res,q̃dā serio, & cum affectione,hæc statī inter insōnia sese exhibent, & offerunt veluti retractāda, & ex p̃cedenti sensuum apprehensione pendēt, si falsò se exhibent ἐνύπνιον dicūt græci, & vanum, & ex p̃cedētib⁹ pendens insomnium,vt scribit Macrobius, & Herophilus voluit hæc sōnia à natura cōfingi, cū animus rerū sibi utiliū,aut futurarū ēt formas effingit,ut & illa à casu,q̃ cōfusa sunt, & imaginū occursu ꝓcreata, tunc.n.ea spectamus,q̃ desideramus,vt scribit Galenus,vñ nō immeritò à theologis dānantur,si turpia,& illecebra sint,vtpote quia iā cogitatio turpis,& assensus aĩæ vetitus,qui præcesserit, & dederit causam phantasmati, & quadam delectatione applaudente,vnde & Christus circuncidit à christiano cogita-

li.de tue da bona ualet.

lib.de int nu. c. 2.

li.i.in sō. Scip.c. 3

tō.8. li.de hist. phi.

cano. nõ est peccatum 6. di. in 1. par. de er. Bonif.

gitationes prauas, impudicos aspectus, & similia, ex quib⁹. improbantur ὀνειρωγμοί, vel pollutiones nocturnæ, quib⁹ mederi scribit Nimpheæ primæ radicis potionẽ Dioscorides, & Galenus. Causa porrò extrinseca omninò est,, quæ nõ ducitur ex obiecto ad intellectũ per sensualia, sed aliũdè: ea aũt rursũ duplex põt esse, corporali, vel spiritualis. Corporalis, vt plerũq;, est corpus cęleste, ad motũ nãque cor porum cœlestium, & humores nostr i commouẽtur, vel nimio calor, uel frigore, uel cœli cõstitutione. Et hęc causa põt esse apud Arist. cur nonnulli ad columnas Herculis, uel ad Boristhenem futura præsagiunt: forsan quia ibi aer melior, & expeditoires à solicitudinibus homines, & ingeniosiores, uel qđ ob sitũ cœli organa subtiliora habeãt, uel quadã occulta intelligentia forsan gubernãtur. Si credi quidẽ hac ĩ parte debeat Aristoteli, ut cõtra Ammianus Marcell. apud Athlanticos somnia nõ uideri ait. Sunt & diuersa somnia, ꝓ tẽporũ anni qualitatibus, cũ ut in Aphorismis Hippocratis, & apud Galenũ ĩ ei⁹ cõmẽtariis, humores diuersi uigeãt, & cõcitẽtur hinc passiones, & affectus uarii, cõcurrũtq; in his externa cũ internis, ad sõnia proceanda Nã sola externa sufficere non puto ad dormientibus mouenda simulacra cũ errore Lucretii, ꝗ ait.

lib. 4. de re. nat. ver. 34.

.quæ rerum simulacra uocamus,
Quæ quasi membranæ summo de corpore rerum
Direptæ volitant, vltro citroq; per auras.
Atque eadem nobis vigilantibus obuia, mentes
Terrificant, atque in somnis cum sæpe figuras
Contuimur miras, simulachraque luce carentum.
Quæ nos horrificè languentes sæpe sopore
Terruerunt, &c.

Sicut & paulo post errat, dum ait:

Dico igitur rerum effigies, tenuesque figuras
Mittier à rebus summo de cortice earum,
Quę quasi membrana, vel cortex nominanda est.
Quod speciem, ac formam similem gerit imago
Cuiuscunque luet de corpore fusa vagari.

Duplex certe error, vnus, qđ decorticari putet res, quasi

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ex omni parte simul, & semel res corrumpant, qđ falsũ natura ostendit. Et secundus, quasi simulacrum decorticatum, & corporeum, ꝑ cõsequens quiescentib. in somno sẽsibus possit ingredi mentẽ nullo medio. Et fuisse illã Democriti sentẽtiã, quæ & Lucretij, sicut Peripateticorũ, vt motionibus quibusdã tribuerẽt somniorũ causam, scribit Themistius. Pôt tñ etiã extrinseca causa dari ab alijs corporib⁹ aliquo modo nobis dormientibus sensibus nostris insinuatis, vt si qs nimiis strágulis ĩ lecto oppressus, ęstuãs & sudore debilitatus, putet se ab aliis, vel domo, vel hominib⁹ opprimi: & si modicus tumultus intercipiẽs somnum dormiẽtis, fulgura, tonitrua ꝑsuadet, & ita de similib. Negotiatur namq; ex modico mens in sese tũc collecta: ex lapide montẽ, ex scrinio domum cõponens, diuidẽs, & multiplicans. Nô secus ac uigilãdo aliquo, ex parte nobis cognito, mens coniecturis, ratiocinationibus, & infinitis additamentis rem euoluit, & mutat, priusq̃ quiescat Spiritalis aũt triplex cõstitui pôt ĩsomniorũ externa causa, De⁹, angelus, dæmon. Deus namq; ꝑ somnium multa reuelat nobis, & ex eo multa discimus, cum is sit omniscius, & omnium humanorũ actuum ẽt prouidus, & sapiẽtissimus dispẽsator. pôt aũt sine medio exterioris sensus reuelare, & imprimere. Nã, & D. Diony. Areopagita: Inter cætera, quæ annotat ad suscipiendã scientiã ex diuina, & infinita sapientia Dei (quã uocat ob incomprehensibilẽ claritatẽ, diuinam caliginem, eo qđ ad illius intuitũ, vt oculi acies ad solis radios, sic ingenij humani acies in illius admiratione absorbeat) illud necessariũ ducit, vt ab animis nostris oĩa humana, sensualia, & intellectualia abdicentur, si ad illius caliginis agnitionẽ peruenire velimus, veluti, & Moses in montem caliginis ascẽsurus, vt cum Deo loqueret, se ab omni populo, imo & senioribus, & sacerdotib. secreuit. Iubẽt, & Plato, & Pythagoras, vt ueritatẽ simplicissimã cõsequamur multitudinẽ fallẽtis exterioris, & distrahẽtis populi, fugere: & multo magis multitudinẽ ĩterioris populi, q̃ magis distrahit. his significãtes fugiẽdã multitudinẽ primò affectuum, secundò sensuum, tertiò imagina-

li.de ani tionum, quartò opinionum inde pendentium, vt ſcribit
ma et da Proclus. Et Plato ita ratiocinatur. Tunc animus, inquit,
mon.lib. nō cum ueritatē cum corpore, & ſenſibus attingit, q͂ tūc
29.in facilè decipitur à corpore, ſed quando eum horum nihil
Phædone perturbat, nec auditus, nec uiſus, nec dolor, nec uoluptas:
uel de a- ſed quàm maximè ſeipſum in ſe recipiens, deſerit corpus,
nima. nec quicquam, quoad fieri pōt, cum illo cōmunicans, neque attingens ipſum, qđ verè eſt, affectat. Et ita intelligē
lib. de di da opinio multorum, qui aliquid diuinitatis in ſomno eſſe
uinat. p dicebant, & ideo uiſa in eo occurrere prænuncia futuro-
ſom.ca 1 rum, vt ſcribit Themiſtius. Nam tum maximè filii Dei ſi
eli. decha mus poteſtate nobis data, cum affectiones proprias exui-
rita. he- mus, ut ſcribit Thalaſſius monach⁹. Et Deus, Si quis uult
a tōt. 2. poſt me venire, abneget ſemetipſū. Tunc.n. quieſcunt paſ
Luc. c. 9. ſiones, q̄ ex philautia oriunt̄, qđ ſomnus aliqua parte nē
c.uer. 23 pe ſenſuum, imitatur. Porrò quia corpus in ſomno non di ſtrahitur in obiectis per ſenſus, ſed quieſcit, nec in rebus
lib.de ge mortalib. occupat̄ aīa, ſi ea ſit in Deum prona. Tunc De⁹
nera aui eo tēpore ſecretorū multorū ei reuelat arcana; videt̄.n.
mal. c. 1. ſomnus eſſe viuendi, & nō uiuēdi interliminium, vt nō ve-
In Theo rè uiuere, nec verè mori, q dormit, videat̄, vt ſcribit Ariſt.
logo uer. Et antiq ſomnū uocarunt fratrē mortis, vt ēt Heſiodus.
1406. ὑ δ' ὕπνον μετὰ χερσὶ κασίγνητον θανάτοιο, &c.

Illa uerò inquit, in manibus ſomnum fratrem mortis, &c.

Ilia. 24. Et Homerus ait Iunonem ex Olympo deſcendiſſe, &
uer. 231 perueniſſe ad Lemnum ciuitatem,
in trag. ἔνθ' ὕπνῳ ξύμβλητο κασιγνήτῳ θανάτοιο.
Herc. fu Vbi obuiauit ſomno fratri mortis.
rētis act. Et Seneca uocat, ſomnum fratrem dure languidū mor
4. in fine tis, ueris miſcentem falſa, futuri certum, & eundem peſſi
Chorus mum authorem. Et cogentem longam diſcere mortem.
uerſ 16. Et Pauſanias, veteres unica nutrice noctis pinxiſſe ſcri-
Eliad. li. bunt mortem, & ſomnum, idq; tanquam fratres: quod idē
prio. uel alibi repetit. Et Virgil. deſcribens ueſtibulum inferni, in
li. 5. ope. quem deſcendit Aeneas. Ibi, inquit, &
In Laco- *Terribiles viſu formæ, lethumque, laborque,*
ni lib. 3. *Tum conſanguineus lethi ſopor, &c.*

Cicero

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Cicero etiam, imaginem mortis somnum dixit. Nec id
solum rati philosophi Ethnici, sed & Christiani, ut etiam
D. Chrisost. nihil aliud esse somnũ definierit, quàm mor-
tem temporariam, & unius diei interitũ. Et rursum, ima-
ginem mortis, & consummationis dixit. Et Christus etiã
dormitionis nomẽ ad mortem transtulit. Et in scripturis
sacris sæpius dormitio pro morte ponitur. Et ideo locus,
ubi mortui sepeliuntur, dicitur cæmiterium, quasi dormi
torium: eo.n. nomine Cretenses uocabant domũ, ubi con
uiuæ hospites dormire solent, ut scribit Athenę⁹, quia in
utrisq; quiescit sensoria facultas, ut, & apud iuri cõs.
dormientis præsentia pro nihilo reputetur, ut ait Vlpia.
Præsentia tutoris dormientis ad authoritatis pręstationẽ
nihil prodest, & apud Paulum, Adeptio possessionis nulla
censetur eius, qui dormiẽdo naturaliter tãgit. Quo fit, vt
aĩa in somno quodãmodo ab opere sensorio, (nõ dico vi-
tali, qa, & dormiente corpore perpetuò vitali spiritu fo-
uetur, teste pulsu, & micatione arteriarũ) ferians, liberius
rerum contemplationi uacat, & disponitur ad radios diui
nitatis recipiendos, purior.n. in corporis quiete est aĩa, le
uior, subtilior q; & tunc sublimia videt, ac expedita est, ut
scribit D. Chrysost. Sic Strato cogitationem aliã quandã
naturam in somnis habere dixit: tunc.n. illã melius sentire
credit, atq; ideo magis ẽt cognoscere, ut scribit Galẽ. Nec
superfluum erit his Porphyrii uerba scribere, ex libro τῶν
πρὸς τὰ νοητὰ ἀφορμῶν nume. 23. περὶ τοῦ ἐπέκεινα νοῦ, κα
τὰ μὲν νόησιν πολλὰ λέγεται, θεωρεῖται δὲ ἀνοησίᾳ κρεῖ-
ττον νοήσεως, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ καθεύδοντος, διὰ μὲν ἐγρηγόρ
σεως πολλὰ λέγεται, διὰ δὲ τοῦ καθεύδειν ἡ γνῶσις καὶ ἡ κα
τάληψις, τῷ γὰρ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον γινώσκεται, ὅτι πᾶσα
γνῶσις, τοῦ γνωστοῦ, ὁμοίωσις, id est, quod supra mentẽ est, per in
telligẽtiam multa quidem dicuntur, considerantur aũt, si
ne intelligentia, meliori intelligentia, sicuti in dormiẽte.
multa namque per uigiliam dicuntur, sed eorum per som
num intelligentia, & comprehensio. Simile namque si-
mili cognosci solet: quoniam omnis cognitio, assimilatio
quædam est rei cognitæ. Hippocra. etiã. Quę, inquit, som-

1. Tuscu. Tomo 1. homil. de Dauid & Saule. Tomo 3. in c. 13. apost. homil. 26. Mat. c. 9. & Mar. c. 5. d. Ioh. 11. b. 2. Reg. 7. 3. Reg. 2. c. & 11. & 14. & 15. Et 4. Reg. 24. Iob. 7. d. 12. 14. b. Et alijs multis in locis. li. 4. dipnosoph. c. 5. hom. 26. in c. 12. ad apos. tomo 8. li. de hist. philo. epis. quã scribit ad Philopemonẽ de

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

niata uera esse credo, & sunt: etenim somnia non cognosco, quæ præsertim ordinem seruant. Et quanto purior ab illecebris, & sordibus, & cibis, tanto ad id alacrior est. Sic melius aĩa, quæ per se ad diuinandum prompta est, puriorum, & saniorum hominum, certius præuidet, ut scribit Plato. Cum. n. ut scribit Philostrat⁹, uiri optimi dormitũ accesserint, aĩa pura, & quieta, somnium capiunt, neq; prosperis successibus elati, nec aduersitatibus ullis oppressi sine perturbatione, per somnia uaticinationẽ, quæ apud homines diuinissima existimatur, multò facilius conspiciũt, aĩa uino non suffocata, sed pura, mundaque omnia quæ viderit, colligit facilius, & discernit. Quapropter somniorũ interpretes, quos oniropolos appellãt poetæ, de nulla unquam uisione antea cõsultatoribus respondebant, quàm uisionis horam sciscitati essent. Nam si matutino tẽpore somnium apparuisset, tũc de illo aliquid coniectari se posse arbitrabantur, quia tunc uaticinari rectè posset aĩa, cũ esset uino, ciboq; liberata. Sin uerò primo somno, aut media ẽt noctè, cum adhuc uino suffocata est, demersaq; aĩa, somnium dicerent apparuisse, sapienter quicquam dicere renuebãt. Sic ferunt Amphiaraum cõsultum, oracula reddidisse in Attica terra, nẽpe per somnia, iussis sacerdotib⁹ qui oracula susciperẽt, integrum diem à cibo, à uino aũt triduo abstinere, ut pura, expurgatave aĩa ostensorum rationes melius cognoscere posset. abstinebant, & eius rei gratia Pythagorei à certis cibis, & leguminibus, cumq; his situm decubitus obseruabãt, ne resupini, uel in dextrum latus iecur cõprimerent, uel statio sensuum fluitaret: adhibita temporis ẽt uerni expectatione, ut scribit Tertullia. Hinc ad superstitionẽ nimiam traducti, putantes ijs, & similibus allicere ad se numen, quibus ẽt alia uana, dicam, & impia, & dæmonum arte adiuncta sunt, ad somnium, ut mentiuntur, propheticum suscipiendum, nempè suffitus, inunctiones temporum, annuli, cęlestes imagines, uel melius idola, chartæ consecratæ, & alia, quæ uanissimus ille Agrippa persuadet. Cũ tñ Iamblicus probauerit nõ animam, sed diuinitatem ipsam, causam diuinorum operum

Et

in somnio suo, ã Democriti. curatione. epist. 2. ad Dionys. li. 2. de uita Apollo. c. 14.

Li. de anima. to. 2.

Lib. 3. de occul. cacoso. quã ipse falso inscribit Philoso. c. 52.

Li. de myster. Aegyptio cõtra Porphyrium

Et nos ẽt Christiani dicimus, prophetiam donũ esse Dei, non ex meritis nostris, & interdum non tam ad prophetã- tis utilitatem, uel ꝑꝑ bene actam ab eo uitã datum, quan- tum ad aliorũ cõmodũ, & doctrinã, ut, & docet pluribus D. Chrysost. Multis namq; dicet Deus, non noui uos, etsi in eius nomine prophetauerunt, si cum prophetia bonis operibus non abundauerint. Et D. Paulus nihil esse scien- tiam, prophetiam, uel fidem sine charitate, & bonis operi- bus docet. Et Iudas Apostolus, & propheta, & rerum altis- simarum scius periit. Prophetauit, & Balaam, à fide, & pro bitate uitæ prorsus alienus, ad ædificationem, & vtilitatẽ crediturorum. Et talis Pharao, qui in somnijs tñ futurorũ præcognitionẽ à Deo accepit. Et iniquissimus Nabucho- donosor, cui etiam, quæ in nouissimo erant futura, Deus reuelauit. Et Abimelech rex Geraræ nouit per somnium diuinum, Saram uxorem esse Abraæ. Atq; ẽt Arist. non ex persona insomnia recipiẽtium, somnia diuina esse colligi debere putat: quia, inquit, & bonis, & malis interdum ap- rent. Sicut.n. Deus facit oriri solem suum super iustos, & iniustos, sic & res interdum impijs declarat sæpe ad illorũ emendationem, illos territans, uel castigans, ut dictum est diuiti, qui horrea multa impleuerat, quivè opiparè uiue- re statuerat in posterum. Hac noctè repetetur aĩa à te, & quę parasti, cuius erunt? Sic facinorosis seruis Pharaonis, reuelatum est in somnijs in carcere, mortis, & absolutio- nis à uinculis dies, interprete Iosepho. Et scribit Homerus καὶ γὰρ τὸ ὄναρ ἐκ Διός ἐστι, Et somnium ex Deo, vel (ut ipse ait) ex Ioue est. Quod, & refert grauis uir Plinius Se- cundus, dum scribit Suetonio Trãquillo, qui se perterri- tum dicebat fuisse antea somnio. Et nec in parte uidetur mihi lapsus à ueritate Themistius Peripateticus, qui in pa raphrasi de diuinatione per somnium existimauit, sõnia non immitti à Deo, ductus ea ratione, quam efficaciæ ex- ploratæ dicit; qđ perabsurdum est, figurationes futurarũ rerum per somnia, non optimis sapientibus: sed sine ulla lege, ac ferè pessimis quibusq;, ac abiectissimis hominib⁹, euenire: Quasi uerò Deus, quia bonus est, & utens suis

Homilia 25. in Mat. ex tomo 2 c. 7 Mat. 1. Cori cap. 12. t. Mar. 9 Nu. 245 Gen. 40.. Danie. 2 Ge. c. 20. uer. 3. li.. de diui nat. per som.

Gen. 40. c. Illiade 1. li. 1. 6. epistol.

pro

pro libito creaturis, hinc indignitatis aliquam labem suscipiat. Certè non ideo is impurus. Nã, & asinam Balaami
Li. 8. mo loqui fecit, & superiora exempla docent Deum vti impiis
ral. c. 18. propter illorum conuersionem, uel aliorum utilitatem.
Cum, & demonibus ueluti carnificibus, uel ad probationem constantiæ bonorum, utatur. Sed non ita, vt Themistius censet, D. Gregor. Papa, qui cum enumerat sex species somniorum. Aliquando, inquit, somnia ex uentris plenitudine, uel inanitate, aliquando illusione, aliquãdo uerò, & illusione, & cogitatione simul, aliquando reuelatione, aliquando cogitatione, & reuelatione simul. Duo prima experimento nouimus. De hostis illusione, & ea, quæ inde sunt nascentia, non sunt obseruanda, admonet Eccle
Cap. 34. siastes, Multos errare fecerunt somnia, & illusiones variæ.
Et in Leuitic. Non augurabimini, nec obseruabitis som-
Cap. 19. nia. De reuelatione in somniis Ioseph habet Matthæi 2. De somniis ex cogitatione, & reuelatione apud Danielẽ c. 2. ad Nabuchodonosor dixit Daniel. Tu rex cogitare cœpisti in stratu tuo, quid esset futurum posthæc, & qui reuelat mysteria (audiat Themistius) ostendit tibi, quæ uentura sunt. Tractat, & de his D. Gregor. Nyssenus. Sed
Lib. 1. de quid plura? & somnia immittuntur quãplurima, & vera à
crea. ho. diabolo, & plura oracula permisit Deus inter Ethnicos i-
c. 14. dololatras edi, & aliqñ vera. Atq; Phitonissa ex Samuele su
1. Reg. c. scitato, Sauli mortẽ prædixit. Et Phitonissa tẽpore. D. Pau
28. c. li uẽtri loqua, & angelus Sathanæ sæpe, vt ait D. Paul⁹, se trãsfigurat in angelum lucis. Et cũ sit substãtia incorpora
2. Collos. lis, nõ dubium est, quin nobis dormientib⁹ possit commo-
c. 13. c. uere humores, & passiones, & simulachra phantasia antea cõprehensa, & retenta, cum illi obediat materia corporalis quoad motũ localẽ, ex quib⁹ formari possunt diuersa insomnia, quibusq; concitabitur dormiens ad diuersas cõcupi centias, ueluti ad timorem, vel vindictã, cui rei illud maximum alexipharmacum noui, Dei opẽ ante decubitum implorare, & se totum Dei custodiæ, & precib. cœli-
Psal. 90. tum, & tutelæ angelorum bonorum commendare. Scriptum namque est, qui habitat in adiutorio altissimi, in
prote-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

protectione Dei cœli commorabitur, &c. Non timebis tunc à timore nocturno, à sagitta uolante in die, à negotio, uel re ambulante in tenebris, &c. Super aspidem, & basiliscum ambulabis, cōculcabis leonem, & dracone. Quæ certè uerba, & totus ipse Psalmus, noctu ante somnum præcantatus, cum pia, & dominica oratione, Pater noster. & salutationis uirginis Mariæ, tantam habet aduersus potestates tenebrarum authoritatē, ut mens à peccatis libera, his ꝓ amuleto vtens, longè Sathanæ astuta noctis molimina exterminet, & à nobis longius amādet. Cęterū q̄a ea, quæ ad causas insomniorum extraneas, & incorporales ꝑtinent, multa, & vera, & falsa concurrere possunt, & quia nos scientiam eo modo aliquorum absq; sensuū ministerio haberi posse dicimus, docere nos oportet, quæ sunt illa, ex q̄bus discere vera possumus, & quæ sunt reiiciēda, & quomodo distinguantur dæmoniaca à diuinis reuelationib. Sed imprimis nosse necessarium, somniorum alia eē omnino falsa, alia omnino vera, alia ex his mixta. Et hæc est nostra diuisio. Omnino falsa sunt vana illa spectra, & à Dæmone subministrāte illusiones, quę turbati animi, quæ desiderātis, vt illi⁹ Mycilli, q̄ aurū somnians, uerè se aurū possidere arbitrabat̄ apud Lucianū ī dialogo de somnio. Aliaq; huiusmodi sūt ἄσημα. Quę omnino uera sunt, ea reuelationes secretorum, & Dei admonitiones puræ. Mixta aūt, quę cum inuolutionibus quibusdam hēnt veritatis imaginē, in quibus errari quidē in aliq̄bus pōt, potissimū in determinationibus particularibus euētuum in vniuersum demōstrationem. vt D. Antoni⁹ visio- *Libr. 10.*
nem verā de futura proxima ecclesiastica Arriana ꝑsecu- *c. 43.*
tione, malè mundi ruinā futuram prænuntiare putabant, *Odissea*
vt est apud Nicephorum Cali. Temporis n. nō certitudi- *16.*
nis euentus fuit error alia ēt tradunt̄ fictis rebus inuolu- *In somn.*
ta, vera tn̄ apud optimos coniectores. Etsi antiqui duo *dialog.*
tantum somniorum genera ponāt, & duas portas eorum, *odissea 2.*
vnam corneam, qua vera immittuntur: alteram eburneā, *ann. 174*
qua falsa, vt est apud Homerum, Lucianum, apud cōmen- *6. Aeneidos.*
tatorem Homeri, Virgilium, Macrobium. Est autē in an-

tiquorum

In somnij. Scipio. li. 2. & c. 3. Li. 27. c. 14.

tiquorum lectione, à uanis somniorum obseruationibus abstinendum, de quibus Artemidorus Græcè 5. libros scripsit, & Synesius episcopus: Dicimus igitur has regulas hac de re retinendas. Prima, somnia ex causa animali, & præcedentibus cogitationibus, uel sensibus perceptis, esse uana: nam mens humana, quod optat, dum uigilat sperans, per somnum cernit idipsum. uidēdusq; Cœlius Rhodiginus hac de re. Secunda, quę per humorum dominationem suscitantur, utilia sunt præcognitioni crasis, vel discrasis humanæ naturæ, & potissimum obseruanda à medicis. Tertia somnia, quę animę apparent, prouidentiam, uel cautionem, uel pręcognitionē rationi consentanea, superstitione procurata, nec Dei religioni aduersantia obseruanda sunt. nihil enim prohibet quin anima, quæ nobis uigilantibus, quædam etiam nunquam nobis audita, uel nunquam intellecta, uno impetu intelligit, eadem liberior ab actionibus corporis, noua etiam dormientibus nō possit intelligere, nunquam enim anima nostra quiescit, quin in seipsa non moueatur, agat, consideret, & meditetur, siue corpus quiescat, siue uigilet. Et hac in parte laudo maximè uictus honestatem, & parcitatem, cum anima lis homo non sentiat ea, quæ sunt spiritus, cumque tetrę, & putridæ exhalationes, ex copiosa supra modum ciborū ingestione, cerebrum petentes illud offendere, & organa mentis obtundere possint: in quibus probandis multa scripsit Porphyrius, alioquin impius libris quatuor de abstinentia animatorum. Laudo hic maximè ieiunium, & eo amplius, quo religiosius, & mens in Dei laudem, & gloriam dirigitur. decrescentibus enim uiribus corporis, ueluti carcere animi, & hoste debilitato, fortiori armatur uirtute anima. Sicut contra, quanto corpus pingue, & cutis bene curata, tanto amplius languescit, & profundiori carcere maceratur anima. Eo modo Daniel, & socii, disciplinę cælestis auidi, ieiunabant, nec tamen ea superstitione, qua Pythagoræi: hi enim leguminibus nutriebantur, regio apparatu recusato. Et Daniel etiam, ut intellectum rerum altissimarum à Deo impetraret, trium hebdoma-

Dan. 1. uersi. 12. ut legitur. Da. c. 10

darum

darum spatio ieiunauit, abstinẽs quidem omnino à pane, carne, & vino, sed non ea ratione, qua impii Pythagorici abstinebant à carnibus, suæ metempsychosi, vel metasomatosi inhærentes, nec ea ratione, qua hæretici aliqui abstinent: sed ea tm causa, qua & nunc sancta mater ecclesia, catholica, orthodoxa vbiq; & semper indixit ieiunia, vt maceratione carnis spũs in Deum esset agilior, & ad cõtemplandum leuior. Docet id Angelus, qui mysteria reuelauit Danieli, dum ille dixit, noli metuere Daniel, quia, & ex die primo, quo posuisti cor tuum ad intelligendum, vt te affligeres in conspectu domini Dei tui, exaudita sunt verba tua, & ego veni pp sermones tuos. Neq; mirum ẽt esse debet, si ob ieiunium sanctum, in quo ieiunat aĩa, & corpus, dum & à vitiis, & delictis vnà, & à cibis quis abstinet, Deus tum vigilãtibus, tum dormientibus per visiones multa reuelat, si animam erudiat facilius: facilius, inquam, non ratione docentis, nam is est semper omnipotens, & æqualem habet potestatem, sed facilius ratione nostri ratione, inquam, subiecti, cum nos ipsos probè disponimus ad Dei beneficium suscipiendum. Neminem enim ille via ordinaria cogit, qui liberum electionis, & petendi, & obtinendi dedit arbitrium. Nam si quis indiget sapientia, postulandi datur libertas à domino, qui dat omnibus affluẽter, teste diuo Iacobo. *Iacob 1.* *li i epist.*

Postulet autem, nihil in fide dubitans.

Pustulet & purè, quia *2. Ouidiana. epist.*

Casta placent superis, pura cum veste venite.

Et manibus puris sumite fontis aquam.

Vt scribit Tib. & vt Dido, *Sap. a. vers. 3. 4. & 5.*

Non bene cælestes impia dextra colit.

Et Salomon; Peruersæ cogitatione separant à Deo, in maleuolam aĩam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Et spũs sãctus effugiet fictũ, & auferet se à cogitationibus. Ieiunium aũt hoc & aĩam purgat, vel ad meliora iuncta & oratione mirum in modũ disponit, & vt scopis mundatam domum Deo exhibet: nec mirum, iterum dico, vt, qui aures habet, audiat, si hoc ieiu

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

nio facilè reparetur intellectus ab ignorantia, contrario veluti antidoto peccati protoparentum, qui in ignorantiã per esum vetitæ arboris, inciderunt, & quia in esca pcipiti fuit mortis sententia, ita & facile tpe ieiunij veri, per paruam, & temporalem mortis imaginem per somnũ, Deus vt plerumq; nos instrui curat. Et ieiunium extra somnũ, cum oratione impetrat à Deo, vt nocturnis, & quietis visionibꝰ sæpius qs illuminetur vt nõ tã somni causã, quantum Dei placitã in ieiunio annotes voluntatem, vel puritatis mentis dilectione. Qđ si mens sine ieiunio talis sit, qualis per ieiunium reddi curatur, nempe pura, & virilis (q̃.n. voluptatibus vacat, mulierosa est) non ieiunii medium Deus exigit, cum finis, q ex ieiunij medio oritur, iã adsit. Ad eũ modum pura illa, & à Deo ꝓ thesauri infiniti, & matris custodia electa, beati Iosephi aĩa accepit scientiam à Deo p
Mat. 1. angelum in somnis, dum dictum illi, Ioseph fili Dauit no-
d. uer 20 li timere accipere Mariã coniugem tuã, qđ.n. in ea natum
ca. 2. est, de spiritusancto est, & cætera, q̃ sequuntur. Sic edoctus
Matth, in somnijs fugere Herodem, & de reditu. Et pari mõ beatę illæ tres aĩę Magorum orientalium, adoratione veri Christi Dei, & hominis facta, repleta intuitu veri Dei diuinitatis radijs, responso in somnijs eruditæ, vt aliud iter ꝓ reditu eligerent. Sunt his alia exempla sacræ scripturæ similia, q̃ quisq; facilè delibare potest. Quarta aũt somniorum regula hæc, somnia diuina, q̃ à Deo per se, vel per angelos bonos immissa sunt, digna obseruatione esse, imo & omnino sequenda, Et ne in lumine qs hæreat, repetat, oportet, ex proximè citatis in principio capitis locis sacræ scriptu-
nu. c. 12: ræ, à Deo immitti quoq; insomnia, siue visiones placuerit
ver. 6. appellare. Quibus addi põt testimonium Dei, audite ser-
Tomo. mones meos, dicit dñs, si qs fuerit inter uos ꝓpheta dñi, ĩ
2. lib. visione apparebo ei, vel per somniũ loquar ad illum. Qđ
9. qđ à & docet Philo Iudæus, & Hierophilus partim à Deo sum-
Deo mu mitti sõnia dicit, q̃ necessariò cõtingere iudicat, vt scribit
tãtur so Galenus, & Hippocrates, q̃ inqt, sõnia diuina sunt, qdq;
mnia. boni, vel mali, vel urbibus, vel priuatis euenturũ signicãt,
Tomo. 8 fermè nunquam errant.

Docet

Docet & in somniis, & per visiones Sathan vt dictũ est, et vera aliqñ, sed plerumq; falsissima, & qñq; se trãsfigurant in angelum lucis, vt scribit D. Paulus, Et Iamblicus, & Proclus. vera insinuare põt, q̃ iã gesta sunt, ignota tñ nobis, item longinqua, & existentia, item futura, quę tñ ad causas certas naturales consequentem necessariò habent effectum, non quæ extra causas naturales sunt, id. n. solius Dei est: eo mõ & mortes principum, & aliorum interdum p̃nuntiant dæmones, qđ in rebus naturalibus pp diuturnam vitæ experientiam exercitati, ex certis adeò in moriturorum corporibus signis, ēt hominibus in re medica peritis, id coniectare possunt: nec alia rõne tẽpestates prædicunt, q̃ & coniectores rustici, quique similia experti, & astrologi: interdum ēt rerum naturas miscere periti, quędam à se dicta ipsi conficiunt, & formant, quamuis noua creare datum illis non fuerit, illo solo ex non ente, & nihilo ad esse producere, Deo concesso, præualent. n. acuitate ingenij, malitia exquisita ad fraudes, & promptissima ad comprehẽdendum facilitate. Vñ & δαίμονες quasi scij, vel scientes dicti sunt: plerumq; ēt illorum oracula astutè falsa edita, vel in vtramq; partem ambigua, dum supra illa p̃dicta consuluntur. nã præscius solus rerum ac cordium, verus, & solus Deus: dæmones verò, q̃ præmonstrare putantur, versutè indagantes prædicunt, vt scribit Athanas. Et nos forsan alibi plura dicemus, de angelis cacodæmonib[9] agentes. Porrò isti cacodæmones, q̃a spũs, nobis dormientibus, aĩæ se insinuant, & phantasmata concitant, non secus ac vigilantibus, iniquissimas rerum cogitationes suggerunt, & ansas malorum p̃bent: cum. n. perpetuum bellum inter semen mulieris, Christianos nempe, & semen serpentis, nempe dæmonum cateruas, indictum sit, infatigabili dolo semper potestas illa tenebrarum nos adorit. vigilantes, & dormientes hostis ille vigil circuit, & obseruat, si qũo nos imparatos à Deo seiungere possit, idq; multis artib[9], multis phãtasmatibus, occasionibusvè singulis abreptis, tentat, & perniciem nostrã molitur, & q̃a in Deum nihil põt, insidiatur illius imagini, homini. s. veluti & par-

li. de historia.
Philoso. i lib. de in somnis.
de myster. Aegiptio. 3.
li. de anima & de mone.
li. de diuers. quest. 73

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Sermone in aliquot scriptura locos. dalis fera, q̃, q a odit homines, exhibitã sibi hominis imagi nẽ maximo furore discerpit, ac laniat, vt annotauit D. Basilius magnus. Quo fit vt oracula, vel insomnia, & visiones istorum dolosorum artificum, semper nobis suspecta sint, etsi quãdã boni ĩ frõte, vel veri p̃ se ferre videant. Latet.n. virus semper illorum in cauda, & in rerum exitu, non minus ac in posterioribus partib⁹ scorpionũ. Quin & ob istorũ insignẽ fraudem, & subdolũ aĩum, ẽt q̃ bona sõnia aliũde immittuntur, nobis suspecta sunt: nunquã.n. debilis hostis aperto marte fortiorẽ se aggreditur, sed insidijs, atq; fucatis telis, & cibis sæpè melle conditis, & palato modo quodã oblito diuinitatis simulachro, gratis venenis, p̃ cuiusq; ꝓfessione astutè instillatis. Sic.n. & assolet iis, q̃ cultu diuino maxime pollent ꝓphetiæ nomine, tanquã illis applausurus, se insinuare. Hac arte Philumenẽ, & priscã Helenã, pseudoprophetas hæreticorum adortus, & magicis præstigijs Simonem Samaritem, vt scribit Irenæus, Abdias Babilonicus, D. Clemens, Augustinus, & alij. Sic & decepit Carpocratistas, & Gnosticos, q̃ vt in suã sententiã, quã diuinã putabant, alios pellicerent, scholas magiæ introduxerunt, & assessoribus dæmonibus vtebantur ad animos in errorem fascinationibus aduocandos, vt notat Epiphanius. Fuerunt & ab his alii studijs impijs decepti, alij opinione suæ sanctitatis nimium sibi placentes p̃ supbiã, ab illis expugnati, alij ẽt pij homines, boni p̃textu, à fraudulentis illis nequissimis spiritibus decepti: Cauent.n. oĩ studio, ne, quod sint, videantur, neve prius cognoscantur, quàm deceperint, semper alio habitu, quàm sint verè, sese insinuantes. Vnde D. Bernardus, dæmonium meridianũ, de quo apud Dauidem, existimat dictum genus spirituum obstinatissimum, & perditissimum, quod quia tenebrosum totum, & noctis æternæ caligine est funestatum, ad decipiendum cautè se sub luce insinuat, & in meridie, ne quis sit, detegatur, operatur. Quocirca D. Iohãnes nos admonet, Charissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint: quoniam multi pseudoprophetę exierunt in mũdum. Et sacra scriptura, quamuis

lib. 1. ad ver. hære. c. 20. 1. hist. apost.

Ser. 33. Psal. 90

somnia

somnia plura diuina celebret patriarcharum, & propheta rum, quia tamen hinc sequuntur, vt plerunque abusus, superstitio, et innumeri errores ob uanas hominum, leues, & à demonibus fascinatas mentes, somniorum obseruationem uetat, potissimum Christianis, & pijs hominibus. Sic enim canit Deus in Leui. Non augurabimini, non obseruabitis somnia. Non enim omnibus data est discretio spirituum, neque omnes exercitatum habent in discernendis malis intellectum. Et sic Salomon considerauit, *Eccl. 34*

1 Vana spes, & mendacium viro insensato, & somnia extollunt imprudentes.

2 Quasi qui apprehendit vmbram, & persequitur ventum, sic & qui attendit ad uisa mendacia.

3 Secundum hoc visio sõniorum: ante faciem hominis similitudo alterius hominis.

4 Ab immundo, quid mundabitur? Et à mendace, quid verum dicetur.

5 Diuinatio erroris, & auguria, mendacia, & insomnia malefacientium vanitas est.

6 Et sicut parturientis, cor tuum phãtasias patitur, nisi ab altissimo fuerit emissa visitatio, ne dederis in illis cor tuum.

7 Multos enim errare fecerunt somnia, & exciderunt sperantes in illis.

8 Sine mendacio consũmabitur verbum legis, & sapientia in ore fidelis complanabitur.

9 Qui non est tentatus, quid scit? vir in multis expertus cogitabit multa, & qui multa didicit, enarrabit intellectum.

10 Qui nõ est expertus, pauca recognoscit: qui autem in multis fatuus est, multiplicat malitiam, &c.

Inexpertis igitur, & parũ doctis, somnia obseruare ualde periculosum est, multiscijs autem utrunq; permissum; dummodo superstitione magica, somnia ex tacito pacto cum dæmonibus icto, non accersat, vel interpretetur, & si inter causas, & regulas superiores, iudicium adhibeat. Si nouerit etiam dæmonum præstigia detegere, & interre-

2. quæst. uelationes Dei, & demonis discrimen annotare. Ita per-
in cano. missam obseruationē scribit B. Thomas, Archidiaconus.
sortes. Et hæc non tantum in his, quæ per somnia accidunt, sed
26. quæs. etiam in aliis reuelationibus obseruanda, reuelat enim
5. plura alijs modis, quàm per somnia Deus, vt infusione ta
cita, siue exteriore signo: velut cum spiritu prophetico A-
Gene. 2. dam locutus, Hoc nunc os, &c. Et Lamech, de ultione fu-
tura sui, & Iacob de futuro omnium rerum successu, & fi-
Gen. 49. liorum. Et dum Balaam filius Beor de futuris, & natiuita-
Nu. 24. te Christi prędixit, cum Saul ex agasone factus propheta,
1. Reg. c. repentè immutatus fuit. Rursum cum ipse Saul, & eius li-
10. ctores apprehendere vellent Dauid, subitò in Naioth in Ramatha insiluisse senserunt super se spiritum domini, & prophetarunt. Eadem de reliquis censenda prophetis. Interdum, & reuelat spiritum suum omniscium, eumq; communicat, quibus illi placitum est, cum signo, & medio uisibili. Quòd quidem medium fuit aliquando angelus forma humana apparens, cum angelorum ministerio pleraque detexerit, & abdita edocuerit, ut

Tobiæ, præceptor,		Raphael.
Daniel. 8. 9. 10. Danielis in visione de Antichristo,	vel eruditor, nuncius.	Gabriel.
Luc. 1. Zachariæ, & beatissimæ virginis Mariæ,		Gabriel.

Sed & alibi in plerisq; scripturæ locis inuenimus ange
los, sed sine nomine, multa pluribus enuntiasse, vel facien-
Nu. c. 32 da, vel dicenda, vel intelligenda; sic angelus, qui apparuit
Balaamo, & asinam eius gladio cohibuit, benedictiones
in populum Israel dicēdas pręscripsit, instruxit, & Ange-
Gen. 16 lus domini apparens ad fontem, Agar ancillam Abrahæ,
versi. 15 fugientem Sarai dominam, atque futura de Ismaele ape
Gen. 18. ruit, vt per angelos uisibiles edoctus Abraham de excidio
Gene 19 Sodomorum, item Loth, & Gedeon de victoria Madiani-
Iudi. c. 6 tarum, edoctus & ab angelo Manue, ex tribu Dan ex Sara
vers. 11. de natiuitate Sampsonis, & victoria Philistinorū, edoctus,
Iud. c. 13 & Cornelius centurio, de his, quæ oportebat illum facere.
actu c. 10 Scribitur etiam archangelum Michaelem, fugientibus
Argo-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Argonautis à Colchide cum vellere aureo, iisq; latitãtib*, & fugatis ab Amyto circa palustria loca Constantinopolis, vbi imperabat Amytus, apparuisse, viri speciē alis velu ti aquilæ humeros insignitos habentem, & ad pugnā eos in Amytum excitasse, victoriam prædixisse, eamq; eius cō silio assecutos. Cuius beneficij memores, ei numini illis incerto, phanum dicarunt illo in loco, nempe in traiecto Constantinopolis, quem ob rei euentum, & salutem consequutam Sosthenum nominarunt. Feruntque Constantinum magnum à bellorum victoria redeuntem, eo in loco recubuisse, & eundem virum alatum ei apparuisse, qui se archangelum Michaelem, qui eum in bellis conficiendis iuuasset, diceret. Qua de re ibi duo templa Deo dicauit nomine D. Michaelis archangeli, vt narrant Nicepho. Calistus, Sozomenus. Refert & idem Nicepho. alium angelū habitu pastoris apparuisse Asparo duci militię Theodosii iunioris pij Cæsaris, persequenti rebellem Iohānem unū à commentaris suis, & copiis Asparis præijsse, & eas per lacū, qui Rauēnę, quo aufugerat Iohannes, subiectus est, duxisse: unde neminem vnquam prodiisse proditum est memoriæ, & eius industria Rauennam ex improuiso occupasse, & tyrannum cepisse. Apparēt etiam nobis, & vt Dei mandata explicent angeli, alia quàm corporali hominis forma, vt cum apparuernnt Seraphim Iesaiæ. Et interdum voce Angelorum sola, Deus nos docet sensibili, & auribus infuso eloquio, interdum insensibili. Exempla vtriusque, audiuit Agar tantum angelum de cœlo loquētem, & indicantem aquam, & pueri Ismaelis acta, & mores prænuntiantem, angelum autem non vidit. Item Abraam cum iussu Dei immolare filium vellet, audiuit angelum loquentem, & eum interpellantem de cœlo, & repromissionem, benedictionesque seminis edocentem. Sic inuisibili modo Abacuch propheta voce angeli edoctus de carcere, & angustia Danielis, & eò per capillum translatus ad escas deferendas. Sic locutus angelus cum Elia, vt descenderet ad Ochoziam sine timore cum quinquagenario deprecante. Sic etiam Dominus per ange-

li.7.hist. Eccle. c. 50.

li.1. hist. tripart. 19

lib.14.histo.c.7.

Iesa.6

Gen. 21.

Gen. 22.

Dan.14.

4.Reg. 1.

1.Reg. 3.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

lum locutus ad puerum Samuelem uoce dilucida ter, prædicens Heli,& filiorum necem. Sine uoce aūt angeli Dei annuntiant,& insinuant voluntatem Dei sæpius,& in somnijs,& alio mō. Nā cum aīa nostra spūs sit,& angelus spūs ad communicanda inuicem mandata, non egent organo

1. Cor. 13 corporali, proportione spirituali ad id sufficiente. D. Apostolus, namque Paulus, duos loquendi modos esse censuit, dum scribit, si linguis hominum loquar, & angelorum. Et per consequens uerbi duplex erit sensus, vnus per vocem prolatus,& aerem verberans statimque periens. Et alio mō intra nos positum verbum,& nostris cognitum cordibus, qđ & commune cum angelis, cum prius non sit propriè angelorum, vt scribit D. Basilius. Instruit ēt nos Deus extra ordinem naturæ alijs medijs, quibus ad capacitatis naturæ humanæ captum, infirmitatisque nostræ capacitatem vtitur: visiones hæ dici possunt, veluti ex visione Cherubim,& gladij flammei versatilis, Adam intellexit adytū

Gen. 3. paradisi sibi præclusum. Ita locutus est Deus per visionem ad Abraham, & per visionem eduxit eum foras, vt suspiceret cœlum, & numeraret stellas: instruens ex his eius

Gen. 15. multiplicandum valde semen. Et per visionem rubi ardentis, & incombusti admirabilia rerum abditarum secreta nouit Moses. per visiones animalium,& rotarum, prædixit

Exo. 3. multa Ezechiel. Et Petrus per visionem mundorum, & immundorum, intellexit reuelationem, qua admoneba-

Act. 10. tur, ne salutem gentilium operari recusaret: Et D. Paulus per visionem per noctem illi factam de Macedone, q cum deprecabatur, vt transiret in Macedoniā, & eum iuuaret,

Act. 16. certus factus est, ꝙ Deus vocasset illum, vt euangelizaret,

Mac. 15. in Macedoniā. Et Machabeus visionem suam explicans, qua Deus illi reuelauerat orationes Oniæ, iā mortui, summi sacerdotis effusas, populum spe in Deum ad victoriam contra Nicanorem armauit. Hicq; modus certè docendi homines Deo familiaris olim: sic.n. per ea, q̄ cum corpora affinitatem habere videntur, homines maiori ex parte corporeis intentos excitabat, commiscens inter illa quædam, quæ scđm admirabilem prudentiam artificis miscentis,

certam

certam præferrent incertorum cognitionem. Hæq; visio nes non passim oibus, vel sine discrimine reuelatæ, sed ap tis, & electis à Deo pijs, bonisq; hominibus qui dicti sunt prius Videntes, postea Prophetæ. Nam & Deus ait, Si fue rit inter vos Propheta domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. Et in Psalmis, Locutus est Deus in visione sanctis suis. Et ideo in principio, Iesaias, & Nahum, suas prophetias vocant visiones: suntq; visiones hę compositæ ex spiritualibus, & corporalibus, vt ferè oẽs reuelationes D. Iohãnis, & D. Hermę, D. Pauli discipuli in tribus libris, & reuelationes sancti Methodij. Quanquam, & aliæ sint corporales solum, quibus super naturam no strã à Deo instruimur, vt sunt astrologicæ obseruationes, vbi signa potestatis Dei viuentis insculpta sunt, q̃ & Deũ oĩpotentem demonstrant, & sapientiam eius incomprehẽ sibilem, et barbaris, vel cæcutientibus persuadent, ut suo loco dicemus Deo fauente. Porrò nouissimè Deus opti mus maximus locutus est nobis in filio, & per Messiã verũ Iesũ Christum dominum nostrum, q secretiora Dei reue lauit, vt scribit D. Paulus Ardua certè, & inaccessibilia ho mini mysteria diuinitatis, cũ nemo nouerit filium nisi pa ter, nec patrem nisi filius, & spiritus sãctus, & cui voluerit filius reuelare. Nam sicut, nec hominum quisquam nouit, quę sunt in homine, nisi spiritus, qui est in homine, ita nec, quæ sunt Dei, nisi spiritus ipse Dei. Et docet latè D. Da mascenus. Quamobrem & post Christi doctrinam, spiri tus sanctus si piè inuocetur, omnibus scire cupidis sese ma nifestat, & admirabilia, & imperscrutabilia philosophorũ antiquorum disquisitionibus annuntiat, & edocet. Et hoc usque adeo tritum est, vt probatione non indigeat. Ha bemus nanque tam admirandos Christi vbique terra rum breui spatio decantatos apostolos, vt qui antea pi scatores viles, & ignari, & analphabeti omnino erant, coriarij & telonarij, & huiusmodi artificiorum mecha nici, post receptum spiritum sanctum, varijs linguis usque ad admirationem loqui subitò uisi sunt, & de ob scuris, ac profundissimis uerè disseruerunt, & tenebras ab

1. Re. 9.
Num. 12
Psal. 88.

oculis

oculis hominum discutientes à spiritu ueritatis edocti, præter humanum ordinem omnigena doctrina abunda-
actuum. runt. Eaq; tanta, & eius efficaciæ, ut uniuerso orbi leges
c.2.a.b. dederint, sublatis philosophorum, & eorum, qui antea falsò scientes habiti erant, legibus, sententiis, & erroribus. Fuit. n. missus dominus noster Iesus Christus eorum, & noster præceptor, ut illuminaret omnem hominem, lux ipse mundi, & lumen ad reuelationem gentiũ. Porrò ne
Ioa.c.1. quis decipiatur in Dęmonum præstigijs, qui, ueluti simia
Luc. c.3. homines, ita & opera Dei imitantur, admonebo obiter
Euer. 32 fraudes, & artes illorum detegi posse, & imposturas eius
cũ simi. distingui, tribus modis potissimum, uel ex principiis, uel
idus. mediis, uel à fine, ad quem res persuasæ diriguntur: à principiis, si somnia, apparitiones, reuelationes, uisiones uetitum habeant exordium, nempe, uel ex superstitione præcedente magica uetita, ex curiositate inutili, à superbia, auaritia, concupiscentia, à corrupta lubrica uoluntate; à medio, si per illicita eadem parentur, per cultus idolorũ, uel imaginum, p suspẽsiones annulorum, per impiorum dæmonum inuocationes, pactiones tacitas, uel expressas, & huiusmodi; à fine, si hæc ipsa, uel ad damnum, incommodum, contumeliam, contemptum dilectionis Dei, uel proximi tendant, si successus rerum malus, & contra legẽ Dei sit. Nam si bene actus dolosi diaboli, ad Dei uuluntatem, & proximi dilectionem, uelut aurum ad lapidem Lydium examinentur, & confetantur, statim deteguntur, & fuci, quibus mala ab impuris spiritibus inficiuntur, & obumbrantur, & ueluti ros matutinus sole, in auras inuisibiles euanescent. Nec huiusmodi uaticinationibus, etsi ueris, tantum est deferendum, ut à bono ideo recedamus, & in Deum quippiam peccemus: quin, & somniator ille cum uero somno, delendus de terra est, si ex somnio, id ꝑsuadere uelit, & à lege Dei uelit homines auertere. Nam, & falsò prophetæ, inquit dominus, uaticinantur in nomine meo; non misi eos, & non præcepi eis, neq; locutus sum ad eos: uisionem mendacem, & diuinationem fraudulentam, & seductionem cordis sui prophetant uobis, ut scri-
bit

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

bit Hieremias,& plura egregia alibi. Quare fraudem sē per inesse immundorum spirituum actionibus,tibi psuadeas;non enim mali angeli, essentia differunt à bonis,sed uoluntate mala, ut boni hominis animus à malo differt, ut scribit D.Athanasius. Et in hoc probari possunt spiritus, & discerni boni à malis.Duo.n.sunt genii singulorum hominum,unus æquitatis,alius iniquitatis; æquitatis genius,uel angelus bonus est,lenis,uerecundus,mansuetus, quietus,cōtinuò tecum loquitur de iustitia,de prudentia, de castitate,de benignitate,de uenia,de charitate,de pietate:hæc omnia cum ascendunt in cor tuum, scito qđ genius æquitatis tecum est,huic itaq;crede,& operibus ei⁹. Genii autem iniquitatis notæ,ut is sit amarus,iracundus, stolid⁹.& opera illius perniciosa,quæ euertunt filios Dei. Cum ergo in cor tuum ascenderint hæc, intellige ab operibus eius hūc esse genium iniquitatis.Cum iracundia apprehenderit,aut amaritudo,cupiditas rerum alienarum, superbia,multiloquium,ambitio, & quęcunq;his similia uitia,intellige eum esse in te. Et tunc caue,ne credas illi, recedeq; ab omnibus operibus illius. Et hæc me docuit Hermas D.Pauli apostoli discipulus. Possunt etiam uerè prophetica,& diuina somnia,& uisiones discerni à dæmoniacis,& Phytonicis, quia q̃ agente Dei uoluntate sciūt, & præsciunt, intelligunt,quę dicunt, & hi verè uates:alii uerò,quod dicunt, vident ve, non intelligunt, & hos uocauit uaticinatores Plato teste Plotino, unde antiquitus de uatibus dæmoniacis dictum fuit μάντις ἄριστος ὅστις εἰκάζει καλῶς: uates optimus,qui bene coniectat,apud Gregor.Magnum, & Nicepho. Calist. unde coniecturis deficientibus, quæ uanitatem possent dęmonum defendere. oraculis Pythicis, & insomnijs quàmplurimi delusi sunt, & miserè perierunt,usque adeo, ut Oenomaus apud Græcos tam eloquentia,quàm philosophia nobilis, raculo Apollinis delphici deceptus, plurima, & innumera responsa illius collegerit,& refellerit, vt quædam etiam ex ipso, notat Eusebius Pamphili. Quocirca rogo omnes optimos Christi asseclas, ne imposturis Sathanæ sese com

li.2. quē uocat pa-ctorem mādato, siue c. 5. & 11.

Li. de anima et de mona. inuectiua 2. contra Iulian.

lib. 1.

init-

prępara. Euang. & 10. mittant, neque in ea ſint hæreſi, vt plures. ò miſeri iſtius ſeculi iuuenes, qui ſe demonibus obſtringunt, pactiſue nephādis deuouent, vt poſſideant ſpiritum, ut uocant, Scientiæ, ſibi familiarem. Quos ego cenſeo omnibus lachrymis elugendos, ſi quando Deus miſereatur illorum, ut reſipiſcant ab impietate, & abyſſo damnationis, ter certè, atque quater deplorandi, qui in primis hoſtem doloſum, & bonarum rerum inſcium, & expugnatorem eligunt derelicto Deo, qui author ſcientiarum, & veritatis eſt, à quo ſi ſcientia indigemus, non minus nobis, quàm Salomonis, & alijs præſtantiſſimis viris aduenier, ſi velimus. Erubeſcant, & tandem quæſo, mancipia hæc ſathanæ, qui ſibi perſuadēt, in ſuam ditionem ſpiritum ſcientie exorciſmis, & præcantationibus tranſtuliſſe, qui ue cum, vt illorum iuſſu obſeruientem, & ut uera narrantem venerantur. Agnoſcant, quæſo, periculum, in quo nauigant, agnoſcant huiuſmodi ſpiritum nequam à ſathana eorum principe obſeruatorē propius iunctum, ne caſſes illius vllo modo effugiant, ne Deum, quem ipſe, ſed non impunè, contempſit, cognoſcāt. Ecce dum putant ſuis vaniſſimis characteribus illum occludere, ille ipſorum lateri, perpetuo cathenas colligat fortius, & in ſua iura trahit; dum pertentant curioſe reſponſa de nouis adferri, & alijs enuntiari, ueram ſui amittunt cognitionem, pręcipites ceci ad ingentes tenebras voluntariè perducti. Similis namque dęmon eſt in aſtutia proditoribus, & latronibus itinerum, qui, ut facultates, quas perſequuntur, & quibus inhiant, ſcrutētur, vt uires, & arma, quæ uterentur in defferentibus illas, nouerint, ut itinera, quibus uiator onuſtus tranſiturus eſt detegant, ſe perhumaniter, ut putatur, viatoribus coniungunt, & obſequijs, imo & ſeruitijs incautos ſibi fidere perſuadent, nihil tamen magis in animo habentes, quàm cum tempus illis commodum aduenerit, illos iugulare, ut prædam ex illis colligant. Si exempla adhuc melliti ſathanici doli deſideres, conſidera, quibus delinimētis, & uoluptatibus demulceat adulteros, & fornicatores, quibus auaros meditationibus paſcat, & in ſumma, quibus perſuaſionibus à longè pe-

titis

titis decipiat, & adigat uolentes ad malorum luem, ut non nisi peccato commisso, & postea irridente deceptore, quis actum facilè animaduertat. Nam præsentia, quæ offert, speciem quidem boni habere uidentur, sed finis animæ exitiosus, atque ipse nunquam mercator stolidus, sed lucrãdi arte per iter facile tibi exiguum quid delectabile, & quàmplurima promittit, ut pretiosam tuam suo ministerio deputet animam, quod dat merces, & salarium tuæ est damnationis. Caueant itaque, quia initio contractus sunt uoluntarij, sed postea necessarij. Nihil certè est, quod recipis, ut teipsum perdas, cum nullam homo dare possit commutationem pro anima sua, inquit Deus. Desinant ab infantium improuida permutatione, qui malo, uel piro præsente cedũt aureis, & pretiosis margaritis. Vigilemus, quęso, ne dominos seruos nostros reddamus, ne fiamus socij furum, ac latronum, & ut ait Poeta: *Ma. 16. & Mar. 8.*

Vt iugulent homines surgunt de nocte latrones:
Vt te ipsum serues, non expergisceris?

Omittant hęc abominanda, & meminerint Deũ, Deũ esse, id est, omniscium, & omnipotentem, omnia ab eo pẽdere, & per consequens, si putent dæmonas quicquam scire, & docere posse, putent & Deum illa eadem, & omnia alia, q̃ non sciunt ipsi, scire, & posse docere, idque facilius. Dixit enim, & facta sunt, mandauit, & creata sunt. Petant ab illo, & accipient; consulant regem, repellant tortorem & carnificem: meminerint, quòd nec bonus ille habitus Socratis cacodęmon, quicquã de salute docuerit dñm suum, nullã esse participationẽ lucis ad tenebras, Christi ad Belial, Christianorũ cum Sathana: vetitũ esse uestimentum textum lino, & lana, iugũ bouis, & asini, neminẽ duob⁹ dominis seruire posse, quin alterũ oderit; periculosam esse cũ inimicis uigilantibus, debilis animi familiaritatẽ, & consortium. Et ad extremum agnoscant, agnoscant salutem, exemplum quę ex similibus capiant ex illa dæmonis familiari uocatione, non ideo ueram alicui, uel decantatam, & permanentem doctrinæ famam unquam contigisse. Sunt enim dæmonum tantum uanæ insidiosę animæ scientiæ,

& pol-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

& poicitationes,& nascitur ridiculus scientibus m*, qui corrodit animam incantatoris, quique ad omnem uentũ eam pallescere facit, qui in bonis ignorantissimam,& in uita hac corporali,iam tortoribus æternis mancipat.Scio, quòd uera loquor,& Deus testis, & ipsi, qui ista magica pertentant,& experiuntur.

De Gradibus,quibus perficitur uia ordinaria. Cap.XIII.

IAm expedito sermone de scientia,& cognitione, cui nihil nos uel exiguum conferimus, quæ sola largitione vel Dei,vel naturæ nobis contingente:cumq; satis, vt existimo, apparuerit,nullam artem,neque studiorum opem humanorum ibi requiri, eò quòd quæ Dei solius, & naturæ ab eo præordinata sunt, nostra ope non indigeant: Quia etiam hæc Dei beneficia, non nisi summa cum occasione,& necessitate,& dispensatiuè,vt ita loquar,concedũtur, ad ordinariam viam cognoscendi animum conuertimus, quæ studio,& labore,& industria,Dei adiutorio,sine quo nec alia possumus,paratur,& parta augetur, & conseruatur. Porrò cum scientia omnis ex cognitione oriatur, ut scribit Speusippus Platonis discipulus. Cognitio aũt è
li. de diffinitio. Plat. medijs,& instrumentis corporeis fiat,nõ simul, nec omnino vnico actu,nec præposterè, operæ prætium est ordinẽ, quo notiones habentur&,perficiũtur,explicare. Dicimus itaque in scientia,& cognitione,primum tria requiri, præcipuè,quod intelligitur,intellectum, & intelligentem, q̃d dicunt Caballistæ esse summam decem Sephiroth, id est, omnium numerationum, ubi, ut ait Rabi Abrahaã in tetzirah, siue de creatione, est ספר סֵפֶר סִפּוּר sopher epher sophur.i.numerans,numerus, & numeratum. Nam si hæc tria simul consentiant, nec amplius in uno eorum,quàm
lib. περὶ τῶν πρ τὰ νοη- τὰ ἀφορ μῶν sent. ες. *in alio inueniatur, nullus error*, sed certa in est scientia: sin minus,tandiu est ratiocinandum, ut ait commentator arboris Sephiroth, עַד הַשֵּׂכֶל וְהַמַּשְׂכִּיל וְהַמּוּשְׂכָּל אֶחָד gad hascecel uehamescil uehamuscal,echad,id est, donec intellectus, intelligens, & intellectum uniantur, hoc est eadem sentiant. Nam, ut ait Porphyrius, πᾶσα γνῶσις

τοῦ

τῆ γνωσῆ ὁμοίωσις ἐς id est, omnis cognitio est assimilatio eius, quod cognoscitur. Idem erit in cognitione, quando cognoscens, cognoscibile, & cognitio uniuntur, Tres enim res sunt, duæ extremę, altera medium quod extrema unit. intelligens, uel cognoscens est, unum extremũ, & primũ, nempè anima, ueluti si dicamus aptitudinem, & facultatem intelligendi, sicut in Sephiroth. is qui numerat. Aliud extremum est intelligibile, uel cognoscibile, id est, res, quæ intelligi, & cognosci debet, ac si dixeris in Sephiroth numeratum, uel quod numerari, uel cuius scire numerum expedit. Medium autem extremorum est intellectus, uel cognitio, quæ tandiu negotiatur, donec animam cognoscentem, uel intelligentem impleat uera apprehensione. Et sequitur aliud ex tribus his, resolutum, mens, & notitia, scd̃m productionem. Anima nanq;, ut scribit Proclus, per ipsam quidem scientiam euadit intellectui similis secundum actum ipsum cognoscibile comprehendens: abstrahit enim formas rei comprehẽsæ, usque adeo, ut intellectus formam, & ueluti eandem rẽ in animam transferat, non secus ac per uisum rẽ corporalem comprehendimus, quod eius rei figura in oculis, ueluti in speculo, perfectè appareat, perfectius autem in speculo animæ res sunt, eò quòd & anima, quia incorporalis substãtię, formas, ut oculus corporalis, & speculum corporale, corporales figuras, separat, & abstrahit. Secundò sciendũ est, cognitionem hominis via ordinaria aduenientem, à uisibilibus, & comprehensibilibus Dei operibus incipere, & usque ad inuisibilia, & incomprehensibilia, & per se tantum apparentia scãdere. Verũ neutrum horũ hominis est, sed in medio homo suas operationes exhibet, &, ut est liber homo in sentiendo, sic partes eius, & ad dubia, & incerta terminanda, applicatur, Et communicat quidem homo cum animalibus brutis, dehinc propriam naturam habet insignitã ratione, qua ab his differt, Tertiò in loco cum Deo etiam participat, & communicat mente, quæ à Deo illuminatur. Quapropter & primùm quæ corporea sũt ordine naturæ, ut animal: deinceps ut homo, dehinc ut participans cum

i. de anima & de mone.

Deo

Deo cognoſcit. Sunt itaque tres hę hierarchiæ in microcoſmo hoc intellectuali, quæ à ſuprema illuminantur mente, veluti in cæleſti intellectuali mundo tres ſunt hierarchiæ ſpirituum, quorum nouiſſimi à ſuperioribus illuminantur, & docentur, & omnes à ſuprema mente, nempè à Deo. Tres iſtas microcoſmi hierarchias uocãt Caballiſtę ſtationes, & mutationum gradus, tres autem numero conſtituunt, primamque uocant deſinentem in SeKel, ſiue in aliqua intelligentia. Secundam deſinentem in Sandalphõ, vt opinor, id eſt, in mediam, quæ vtranque poſpicit extremitatem, & vtranque coniungit. Tertiam deſinentem in mittharon, ſcilicet, nuncium Dei, ſic enim angelum vocabant nuncium Dei, quem Moſis dixerunt fuiſſe præceptorem Caballiſtæ, vt etiam ſcribit Franciſcus venetus.

Tomo 5. problem Sacræ ſcripturæ ſectione 3. num. 272.

Rurſum in ſingulis tres ſunt ordines graduum, quorũ omnium collectione fiunt nouem gradus, vnde mens perficitur, & lumen ipſum ab inferiori parte, ad ſe trahit retũ cognitionem. Quorum omnium accipe breuem tabulam cum proprietate ſingulorum graduum.

Tabulæ purificationis notionum, & gradus ad notionem.

Hæc non ſillogizant, ſed ſimpliciter apprehẽduntur

1 Res quæ eſt, vel eſſe cenſetur, vbi diaphanum, ſiue ὑποκείμενον, ſiue obiectum philoſophis.

2 Medium, quo ſubſtantia rei colligitur, ſiue diaphanum apparens, id quod ſe inſinuat ſenſibus.

4 Sẽſus exterior, vt auditus, viſus, &c. Et hic ſtatio prima, in qua ex ſimplici rerum exiſtentia, tranſitus fit ad cognitionem animalem. incipitq; animalis cuiuſque vis dicta ſcechel שכל

5 Senſus interior, ad quem ſenſoria ſenſitiua transferunt, αἴσθησις Græcis.

6 Phantaſia φαντασία, ibi fit firmatio imaginum, ſenſu comprehenſarum. Eſt etiam hinc primus gradus agnitionum intellectualiũ, quæ tñ conſideratione definiuntur, ſiue propria imagine, corporaliue viſione.

7 Exiſtimatio, qua imagines tales eſſe, vel al quid eſſe,

per

persuademus, vocant iudicium inferius animale, vel brutum: cum secundum apparentiam, simpliciter ex rerum collatione iudicamus.

Hac in statione secunda cessat animal brutum, nec ultra progreditur, & incipit id, quod hominis est.

7 Cogitatio, διάνοια, iudicium superius, qua percurruntur, & examinantur comprehensiones, & ex his formatæ opiniones. Hoc gradu fit præparatio & transitus, ad rationem: ex multo namque discursu rerum, & dum nunc vna, postea alia, res euoluitur, quod conveniat, inuenitur. Ex hac opinio.

Sillogizät hæc, et discursum vdmittunt, & argumẽtationes

8 Ratio quæ confirmatione rationabili, omnia determinat: & inde sequitur per consultationẽ nouus grad⁹.

Dicebat & Plotinus lib. de fœlicitate cap. 2. quòd iudicare de natura, & ratione boni nõ sensus est, sed rationis.

Hæc ratio plura ad vnum stabiliendum congruè ad fert, & quæ obstare videntur, separat, & reijcit.

9 Gradus, nempe intellectus, cõsummatus, & menti vnitus, quietus, & inmobilis ex lumine mẽtis per singula hominem concomitantis, ad suum finem perductus. cHic tertia statio, qua desinit homo varius, & incipit illa pars hominis nobilior, mens, quæ Deo assimilatur, intellectus aliqua in parte similitudine, & quam tantum Deus alloquitur, cum illi mirabilia, & arcana sua citra naturæ ordinem manifestat.

vel mens et intellectus amplius nõ sillogizaatised discursus resolutiones tantum recipit. li. 2 stromaton.

Loquitur & de his gradibus Clemens Alexandrinus. Diuini & cælestis nutrimenti monumentum, inqnit, in urna aurea. Exod. 17. consecrari iubebatur. Gomor, erat decima trium mensura: in nobis enim ipsis, tres mensuræ tria significant iudicia: sensus quidem sensitum: eorum autem quæ dicuntur, nominum, & verborum ratio: eorum autem quæ percipiuntur, intelligentia, mens. Et paulò post, hæc est, vt existimo, quæ ex Deo est uera, & iusta mensura, quæ metitur ea, quæveniunt in dimensionẽ, ea q̃ hominẽ continet, decas, quam in summa tres prædictæ significarunt mensuræ. Fuerit autem corpus & anima & quinque sensus, & vocis edendæ potestas, uisque seminaria, & co-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

gitandi, seu spiritalis facultas, aut quocunque alio nomine vis vocare. Oportet autem, vt vno verbo dicam, alia omnia transcendentes, in mente sistere. Sicut certè in mundo quoque, cùm nouem partes transilierimus, primam quidem, quę est per quatuor elementa, quæ in vno loco ponuntur propter mutationem, deinde septem errantes, & nonam inerrantem, venire oportet ad perfectum numerum, qui est super Deos, nempe decimam partem, & ut semel dicam, ad Dei cognitionem, post creaturam desiderando effectorem. Propterea offerebantur Deo decimæ ephi, & hostiarum: & pasche dies festus incipiebat à decima: quę est cuiusuis perturbationis, & cuiusuis sensilis transitus. Fide ergo consistitis, qui est potestate cognoscendi pręditus. hęc Clemens Alexādrinus.

De sensuali cognitione, & vnde error ex ijs, quę per sensus cognoscimus. Cap. XIII.

VT autem superiora meliùs intelligantur, placet latius interpretari. Primum itaque gradum cognitionis, rem, quam obiectum dicunt, quòd ea obijciatur, ut cognoscatur, desideramus. Nam antequam quale quid sit, cognoscamus, necessarium est, ut prius res sit, vel esse putetur, si de dubijs cognoscere aliquid velimus, vt Deo fauente docebimus in quęstionum, vel disquisitionum principijs. Quamuis enim ipsum est, non similiter omnibus insit, nihilominus tamen ipsum est omnibus aliquo modo inuenitur, ut ait Aristot. & ipsum scibile, necessariò sit, oportet, vt idem Aristot. scribit, & Plato etiam ea nos scire posse negat, quę essentiam non habent. Primus enim gradus totius naturę, esse est, & veluti quędam ianua substantiarum omnium. Sequitur hunc gradum secundus, esse scilicet aliquomodo, & hinc differentia essentiarum fit, per diaphanum. nam res per se nusquā in substantia, qua sunt, uidentur: sed mediante quodam lumine, vel colore, uel accidente, distinguūtur à sensibus interpositione facta alicuius, inter sensus, & sensibile, ut scribit

li 7. metaph. ca 4 lib. 6. Ethic. c. 3. li 13. in Theteto vel de scientia.

ſcribit Plato, quãuis intellectu, & abſtractione aliter poſſit contingere, non magis quàm elementa in ſua pura ſubſtantia videri non poſſunt, nec per conſequens ex his corpora compoſita, quę ex eorũ quibus uinciuntur natura, participare nemo ambigit. Vnde & arcanum illud ſubſtantiæ hominis, quo mouetur, uiuit, ſentit, ratiocinatur, neque ſenſibus corporeis exponitur, cùm neque aliarum minus rerum inferiorum ſubſtantię ſenſibus exponantur, que tamen eſſe nemo ambigit. Vnde non mirum, ſi dixerim in capite precedẽti, ab incomprehenſibilibus, hoc eſt ab eſſentiis inuiſibilibus, & minimè ſenſibus expoſitis, cognitionis ordinem per uiam ſenſuum nos ordiri. Philoſophentur enim, quantum uelint athei, & phyſici, nuſquam certè alij earum ſubſtantiarum primariam & natiuam cognitionem quàm Deo creatori tribuendam inueniẽt, nobis tantùm ab effectibus uſu, & exteriori, ut ita loquar, cortice inſinuatam. Et ideo dicimus etiam ibi non ſyllogizare, neque ratiocinari mentẽ, effectus enim, & vſus rerum apparẽtes, nos, uelimus, nolimùſue, cogunt, ita ut ſenſibus ſe exhibent de his iudicare. Nam ſi reliqua indagare extra illa pergamus, intelligimus ſtatim noſtros conatus à diuina ineffabili ſcientia, & imperſcrutabili ſapientia eludi, vt & in minimis artificijs demergi cognoſcamus, ut ex linea Apellem, ſuper excellentiam. Sicuti & in exilioribus animalibus, ſuam admirabilem, & ſapientiam, & artem incõprehenſibilem, etiam in his, quę uideri poſſunt, oſtendit in tam paruis, tam nullis vim ſuam & inexplicabilem perfectionem exhibens. Qua enim parte quæſo tot ſenſus, ut cum Plinio loquar, collocauit in culice? Et ſunt alia dictu minora, ſed vbi viſum in eo prætendit? vbi guſtum applicauit? vbi odoratum inſeruit? vbi verò truculentam illam, & portione maximam vocem ingenerauit, &c. Quos teredini ad perforanda robora cum ſono teſte, dentes affixit? Mirabilia certè ſunt Dei opera, & impenetrabilia. Nec humani etiam ingenij infirmitas ad puram rerum eſſentiam cognoſcendam deduci poteſt; quia conſequenter, ſi eam perfectè cognoſceret, Dei arti

lib. 11. c. 2.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ficis ingenium suo animo complecteretur. Cæterùm fieri nequit, vt quod minus est, nempe vt homo, qui finitus, cõprehẽdat infinitè maius, & infinitè infinitum: finiti enim ad infinitum nulla est proportio. Neque id etiam angelis datum est nosse. Ideo uelatas describuntur habere facies Spiritus illi diuini. Thronum Dei perpetua ueneratione adorantes, tanquam radiorum diuinitate deglutiti, & absorpti, & minimè comprehensionis illorum capaces, apud
c. I Ezechielem. Scimus autem, quatenus Deus statuit, scire nos oportere. Et illud adhuc scire nobis contingit actu, cùm ad sciendum adiungimus non solùm corporis, sed ẽt mentis operam. Nam in sensibus quidem exterioribus, nulla est scientia, sed sciendi tantùm sensibilium principium est, & ianua: sensus enim hi propemodum corporales, per se supra naturalem constitutionem effectus pro-
lib. 3. in Theæteto. ducere nequeunt. Ideo Plato sensum non esse scientiam dixit. Scientiæ autem diximus cognitionis corporeorum principium, quia sensus sunt veluti speculatores, & interpretes rerum, in capite, veluti in arce constituti à Deo, ad
de natura deor. li. 2. vsus necessarios, vt scribit Cicero, & alibi rursum, ipsum, inquit, hominem eadem natura non solùm celeritate mẽtis ornauit, sed etiam sensus tanquam satellites attribuit,
lib. I. de legibus. ac nuncios, & rerum plurimarum obscuras, & necessarias intelligentias enudauit, quasi fundamenta quędam scientię, figuràmque corporis habilem, & aptam humano ingenio dedit. Et iterum scribit tertiam philosophię partem,
lib. I. Academic. quæst. quę erat in ratione, & differendo posita, sic tractatam ab Academicis & Peripateticis pariter, vt quanquam à sensibus, nõ esset tñ iudiciũ veritatis in sensibus: mentẽ enim uolebant esse rerũ iudicẽ, & solã idoneã, cui crederetur, qa sola cerneret id, qđ semper esset simplex, & vnius modi, & tale, quale esset: quã & ipsi idẽ appellabant. Sẽsus aũt oẽs hebetes, & tardos esse arbitrabãtur. Sed his addẽda est stoicorũ de cognitionibus ꝑ sensus sñia. Hinãque, ut scri-
lib. 4. de plac. phi. c. 21. bit Plutar. constituũt notiones naturales, & pręnotiones. Notiones naturaliter fieri per viam sensuum. Cùm enim, inquiunt, nascitur homo, habęt principalem animæ par-
tem

tē instar membranę scriptorię, in q̄ua singulas notiones annotat, & tanquam literis mandat Duo autem annotandi modi, quorum est unus per sensus. Illi enim quę apprehēdū t, trāsferūt, & dicunt notiones naturales, sine vllo artis adminiculo, sed natura factę, ex quarū notionū eiusdē generis multiplicatione, sequitur vsus & experimentum. Alius autem modus annotandi, disciplina, curaq; adhibitis, cuius notiones, prænotiones dicuntur. Philo etiam Iudæus ex sensibus ianitoribus notionum, mentem instrui scribit, dum ait, hos menti nunciare de colorum, figurarum, vocum, saporum, vaporumue proprietatibus, & in vuiuersum de corporibus, eorumue qualitatibus: Et eosdem esse animæ apparitores, ad quam quicquid vident, audiuntue, deferunt, & si quid extrinsecus immineat noxiū, præuident, præcauentq; , ne quod improuisum, & immedicabile malum dominę obrepat. Et D. Chrisostom. dum interpretatur illud, cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & claude ostium. Cubiculum, inquit, est cor, vel intellectus interior, id est, spiritualis, sicut scriiptum est, quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini. ostium autem est sensus carnalis exterior, per quem omnia bona, vel mala ad animam intrant. Vocat & quinqne fratres animæ, verè quidem fratres, quia & in uno sensu interiori participant, & ab eo, veluti ab vno patre pendent. Dictus is à Platone ideo sensus cōmunis, & à Galeno, & Aristot. Vnum esse in anima indiuiduum, qđ actu per sensoria & sensus diuidatur, dixit, & probauit. Et ita, quæ ab interiori sensu collecta sunt, constituunt initium phantasiarum: estque ille sensus veluti radix phantasię, memoriæ, doloris, & voluptatis, vt scribit Galenus. Et necessarium certè fuit vnum numero sensum communem omnibus externis adfuisse. Nam oportet, vt quod inter sensilia distinguit, velut inter dulcia, alba, lenia, ea vnica potestate complecti simul & semel, aliter differentiam eorum, quæ non nouit, adferre posset. Nec pariter pluribus sensibus participantem rem describere posset, nisi vtraq; nosset; veluti si dicas Dionysium album, morbidum ad na

Tomo. 5. li. de somnijs.

Tomo. 2. opere vt uucātim perfecto hom. 13. in Matt. c. 6

Psal. 4. a in ead.

Tomo. ho mil. in c. 16. Luc. de diuite & laxaro. in lib. 13. in Teateto, uel de scientia.

Tomo 1. li. 7. de Hippocra. & plato decre. li. de sensu & sensil.

uigasse, ibi enim plures sensus ad iudicandum concurrunt externi, quos vnus interior simul colligit. Videmus & eum sensum communem contraria simul nosse, quod non accidit, vbi vnicus, & singularis est sensus: sic in libros oculos conijcientes, simul album papyri, & nigrum literarum concipimus. Est itaque sensus ille communis, veluti punctus, & centrum sensuum exteriorum, ad quem circumferentiæ rectas ducunt lineas, estque, vt iudex, & princeps inter cõsiliarios, solus sentẽtiam, alijs referentibus, ferens ut docet latè Themistius, & Alexan. Aphrodiseus. Et sic ritè dicuntur fieri per sensus notio, & ignoratio, vt apud Hippocratem. Vim autem hanc puto ex anima prodire, & aliunde, quàm ex corporeis instrumentis sensorijs. qua autem in patre corporis sit, & quomodo exeratur, causam nobis profiteor ocultam, neque hominibus apertam, non ideo tamẽ minus certam, & veram. Nam sicuti idem Galenus scribit, ea, in quib. nobis causa probabilis deficit, credere opus erit, alioqn &, videre, & audire, & sentire omnino, & reminisci, & somnia per quietem cernere p orsus negemus, quippe cum in singulis abstrusa causa sit, vnde existãt. Vis autem scire facilius, exteriora sine interiori nihil per se posse? Propone ante oculos hominem meditantem, & vigilantem, videbis eum neque i s, quæ dicuntur obaudire, non tacta deprehendere, eò quòd animus à sensorijs retractus sit, neque is uim illi subministret. Ideo & nos gradum exterioris, & interioris sensus nectimus, i s.n. medijs fit apprehensio. Sed & illud annotandum est, cognitionem, quæ ex sensibus pendet, usum quendam ante desiderare, si discrimen ex ea velimus percipere. sensus namq; rem eo modo, quo subijcitur, refert: sed an sit res eadẽ, vel similis ei, quæ alias visa, illud certè nõ est solius sensus, nec absque frequenti vsu, & obseruatione, & consuendine, & visorum memoria. Siquidem vt Galenus ait, res nulla, quæ sensibus nostris percipi potest, exquisitè & subitò, nisi sæpius visa, cognoscitur. Argumento sunt gemini, admodum sibi similes, qui ab insuetis nequeant dignosci, ab i s autẽ, quibuscum habuerint consuetudinem, confestim agnoscã-

lib. 3. de ani. c. 7. & 8.

li. de ani.

li. de victus rõne

Tomo. 1. li. 2. de semine.

Tomo. 1. li. 3 de anato. ad minist

tur. Et alibi, Earum, inquit, rerum memoria, quæ sensibus nostris patent, assiduam requirit cõsuetudinem. Quam & Stoicorum etiam diximus fuisse sententiam, dum vsu memoriam sensibus expositorum haberi dicebant: tunc autẽ sensus in actu, repræsentatione rei, rem ipsam, vel eãdem, alterius nempe memoriæ adiutorio, colligit. Sensus namque ab intellectu discernũtur. Quod intelligere, sit rectè, vel malè iudicare, Sentire autem esse, vel non esse tale, iudicare, vt colligitur ex Arist. Sensitiuum itaque semper cũ corpore, at intellectus ab eódem separabilis, & inferiora intelligit, & superiora, quare & mutatur apprehensionũ in utroq; nomen. Nã qđ in sensu dolor, vel voluptas est, in intellectu bonum, vel malum est. Quibus addere licet plures alias differentias inter utrumque, de quibus tradit Aristot. latè, qui & ibi plures antiquorum reprehendit meritò, qui sensus, & intellectum eadem putarunt, cum tamen longissimè inter illa intersit. *eo. tom. li. 1. de Acotem.*

Quibus cognitis, nunc de sensuum notionibus statuenda est regula: sensui euidentia, demonstratione non indigere, quia ea per se talia sunt, & iudices sola sensoria sunt sine alia demonstratione, vt album tale est, quia hoc albũ, & ita nigrũ illud. Et ideo ex sensibus hauriunt initia præcepta artium, etsi sensus præcepta artibus non dent: inter hæc enim magna differentia est, ut deprehensio sensuum alia in artifice, quàm in artium imperito, ut annotat Galenus in Isagogicis. Verę igitur erunt sensuum notiones, nec illæ decipiuntur, ut etiam scribit Aristot. & ideo idem author Aristoteles, scientias particulares, in singulis ponit sensibus natura; Et contra deficiente natura unius sensus, & deficere illius scientiam necessariò. A dfero exemplum in cęcis: hi enim scientiam distinguẽdi colores amiserunt, vulgò enim parœmia illa teritur, cęcũ minimè iudicare de coloribus. Sic pueri recens nati, ante euolutos quadraginta dies, nec tracti rident, nec vellicati plorant. Nam uires sensuum in muco, humoreve glutinoso hebetantur, ut scribit Hippocr. Sic dormientes nec quicquam sensibus apprehendunt extrinsecus, nã functione priuan- *li. de o͂pt se- nect. ad thrasib. li. resol. poster. 1. c. 14. li. de se- pt par.*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

tur. Nequ etamen inscius sum, diuersas fuisse hac in parte sententias, & variatum à priscis Philosophis in quæstione, num sensus fallaces sint. Nam falli, & decipi posse sensus externos, videlicet, visum, auditum, odoratum, gustũ, tactum, dixerunt Heraclitus, Diocles, Empedocles, & sensum abijciebant Xenophanes Colophonius, Parmenides Eleata, Zeno Milesius, ex antiquioribus: ex nouis Stilpo, Megaricus, verum tantum rationi tribuentes, nimium in rationem declinantes. Sicuti, & illi turpiter lapsi, qui solis sensibus, nihil rationi, & animo tribuunt, inter vtrunque namque consistit veritas: cõstat namque homo vtroque, & anima, & corpore: anima, ut uehiculo, & ut ministris sensibus utatur necesse est, quamdiu vitam hanc agit corpoream. Et hęc plenè disputat Eusebius Pamphili Cęsariensis. Sensuum etiam veritatem, repudiasse videtur, & Plato, qui fallax eorum esse apertè dicit iudicium. Et ideo iustè veram philosophiam suadere animæ, ne illis inhęreat, sed, ut in se collecta, in seipsam sese reuocet, neque credat illis, nec ulli, præterquam sibi, quatenus, uidelicet, ipsa per seipsam intelligat quodlibet eorum, quæ sunt existens per seipsum. Addit, & idem Plato alibi, mutabiles sensus, & ideo fallaces, & alio modo gustare, uel sentire sanum, alio ęgrotum. Adijciunt alij facilè visum decipi, veluti dum videt in aqua remos, vel inflexos, vel infractos, dum iudicat de longinquo turrim, quæ quadrata est, rotundam, quod æqualissimam porticum, angustiorem in vltima parte referat. Et, quod cœlum à terra ingenti spatio distantem, & mari, & terræ coniungi iudicet. Videmus, & Stellas, Solem, & Lunam visus nostri iudicio sphęrularum instar, cũ tamen magnitudinem terræ superent. Fallimur, & in alijs multis uisu. Nec solum in uisu, sed & in auditu maximi innascuntur errores. Nam audientes plaustrj, vel alterius rei cadentis leue murmur, existimamus tonitrua per aerẽ con uolui, & reijci, vt sępe aliud alterius vice dictũ putamus, & aquarum in præcipitijs rapidos sonitus, vel tympana, uel aliud quidpiam falso auditu conijcimus. Quantum etiam contactu fallamur, quis non scire se putet? Siquidem eæ-

li. 14. de præpar. euang.

in Tim. lib. 2. & li. 29. in Phæd.

dem

dem planicies, pauimenta, lapides, tacta pedibus asperiora, manibus leniora credũtur. Et si quis paludem, uel alias stagnantes, siue fluentes aquas ingrediatur, ingressu altèrius temperaturæ, quàm dum ibi consederit, uel egredietur, censebit. Vt & in balneis, aquæ ingressu calidæ, postea tepidę iudicãtur: quibus & similibus adducti, semper fallaces dixere sensus. Stoici autem non ita absolutè, nec semper mendacij sensus arguunt. Epicurei ex diametro prioribus aduersantur. Et cum sensuales omnino sint, nunquam ex sensibus iudicium falsum sequi arbitrantur, sed ex animi opinione. Sic enim eorum sectator Lucretius.

Ne leuiter credas labefactari undique sensus.

Et rursum,

Postquam pleraque fallere sensus videntur

Concluditque hoc modo,

Cętera de genere hoc mirando, multa uidemus,
Quæ uiolare fidem quasi sensibus omnia quærunt,
Nec quicquam, quoniam pars horum maxima fallit
Propter opinatus animi quos addimus ipsi,
Pro uisis, at sint, quæ non sunt sensibus uisa.

Addit rationes, quòd sensus non decipiantur: primam ducens ab eo, quòd homini id tanquam non egregium cõducat, animus autem id abscondat. Deinde aliam inculcat, ut si nihil his sciatur, nec determinantem, ita scire posse num id nesciatur, atque eius uerba hæc.

Nam nihil egregius, quàm res secernere apertas
A dubijs, animus quas ab se protinus abdit.
Denique, nihil sciri si quis putat, id quoque nescit,
An sciri possit, quo se nihil scire fatetur.
Hunc igitur contra, mittam, contendere causam
Qui capite ipse suo instituit uestigia rttro.
Et tamen hoc quoque hoc quoque uti concedam scire, an idipsum.
Quæram, cum in rebus ueri nihil uiderit ante,
Vnde sciat quid sit scire, & nescire uicissim,
Notitiam ueri, quæ res, falsive crearit
Et dubium certo, quæ res differre probarit.

Ideo,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Ideo, & resoluit statim, & alias rationes addit idem.

Inuenies primis ab sensibus esse creatam
Notitiam ueri, neque sensus posse refelli.
Nam maiore fide debet reperirer illud.
Sponte sua ueris, quod possit uincere falsa,
Quid maiore fide porrò quàm sensus haberi.
Debebit? an ab sensu falso ratio orta ualebit?
Dicere eos contra, quæ tota à sensibus orta est?
Qui nisi sint ueri, ratio quoque falsa sit omnis.
An poterunt oculos aures reprehendere? an aureis.
Tactus? an hunc porrò tactum sapor arguet oris?
An confutabunt nareis? oculive reuincent.
Non (vt opinor) ita est: Nemo seorsum cuique potestas
Diuisa est, sua cuique vis est. Et quæ sequuntur.

In quibus in summa probat, non esse fallaces sensus hoc argumento. Aut à ratione, inquit, aut à seipsis, si falsi sint, falsitatis reprehendantur necesse est: porrò à ratione reprehendi nequeunt: nam cum rationis diuersitas ab his oriatur, si hi sint falsi, ergo & ratio omnis falsa erit à seipsis minus: nam singuli sensus diuersa, & separata ministeria habent, & seorsum tactus tactum, auris auditum apprehendit, & sic reliqui. Vnde sibi non communicantes in officijs, nec se mutuo reprehendere possunt. Et pauloante, animi, & opinionis, non sensuum, causam esse dicebat erroris, & ex sensibus, non in ipsis sensibus, dum scribit, cum de deceptione uisus loquitur.

Nec tamen hic oculos falli concedimus hilum,
Nam quocunque loco sit lux, atque vmbra, tueri
Illorum est, eadem vero sint lumina nec ne.
Vmbraq; quæ fuit huc, num transeat illuc,
An potius fiat paulo quod diximus ante.
Hoc animi demum ratio discernere debet:
Nec possunt oculi naturam noscere rerum.
Proinde animi vitium hoc oculis affingere noli.

Optimè certè Lucretius, uerùm non satis sufficienter: Quia & causæ erroris aliunde, quàm ex animo, & sensib. contingere possunt. Nam interdum, ut & secundum Lucretium,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

cretium, & Epicureos, animus & opinionis causa, errorisve est, qui contingat circa sensus, nó dico in sensibus, quia in his nullus error, sed circa sensus, uel circa ea, quæ à sensibus percepta sunt. Quod accidit, quãdo anima ex perceptis antea, aliter quàm oportet, negotiatur: ueluti si quæ pulchra aspectu sunt, quæ uerè pulchra sunt in sua natura, & propria pulchritudine, alteri, maiorive pulchritudini uisæ, uel consideratę præferat, tunc enim animi censura labitur, non sensus perceptio, nã in censura nihil agit sensus. Et hæc electio, non rerum ipsarum naturę, errorem faciunt. Sic etiam si in concentibus quis præferat tympani sonitum, harmoniæ, & concentui multarum bene conuenientium uocum, & cytharæ, non decipitur quidem auditus, utrunque namque refert, sed animi iudicium, quod vnum alteri male præferat. Sic si dulciora, quæ non sunt, & leuiora, & magis fragrantia à sensibus percepta, improbè diiudicet. Desinit namque sensus tunc: quocirca nec illi error ille imputandus. Et ita verè dixit Plato, animum credere non debere sensibus, in inquisitione quiditatis rerũ, scilicet, cùm intelligere vult, quid per seipsum quippiam est, excedit namque abstractum, omnem sensuum iurisdictionem, cum ij, corporalibus apparentibus incumbant, non in inuisibilibus, in quibus si quis sensibus credat, decipitur ipse, non autem per sensus, sed tribuendo sensibus, quod illorum non est, & à quibus alieni illi sunt. *In Philebo.*

Atque in his aliunde causa erroris, quam ex ipsis sensibus annotãda, ex qua circa sensus quis fallitur: illa autem est, dum extra uim sensus, anima sensuum iudicio utitur in apprehendẽdo, & tunc nec est sensus, sed aliud, causa falsitatis. Quę ut apertius doceamus, expedit exempla iam proposita errorum sensuum refellere, idque commodius non fiet, quam si iisdem exemplis utamur, & si ostenderimus per ea non mendacium ex parte sensus, nec ex re, quæ pro obiecto est, sed ex medio inter utrumq; posito oriri, dum hallucinatur circa abusum sensus, animus. In aqua namq; infractionis, & inflexionis remorum causa est, aqua, medium inter remum, & uisum, utrumque autem per se ex-

tremorum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

tremorum perfectũ, & infractum, & remus extra aquã, & uisus. Et teneritas siue mollities, & lenitas substantiæ, aquæ insidet, ex lumine speculum, prout icta, & mota est, ita & imaginem uibrans, euertit lineam recti. Pariter, ut turris habitus nos eludat, interualli medium, & conditio compellit in aperto, æqualitas enim circumfusi aeris, pari luce uestiens angulos, obliterat lineas, uel melius, quia eo usque uisus nõ dirigitur, ideo quia deficit sensus eo usque non pertingens, nec ei error attribuendus, sed animo, qui uult per sensum iudicare, de eo loco ad quem non potest

li.4.ver. 309. peruenire sensus, aliter idem esse, ac si cæco, quis adscribat quod bene non legat, uel uidenti, quod quæ operiuntur, non conspiciat nec diuinet. Sic, & cecinit Lucretius.

Quadratasque procul turres cum cernimus urbis,
Propterea fit uti uideantur sepe rotundæ,
Angelus obtusus, quia longè cernitur omnis,
Siue etiam potius non cernitur, ac perit eius
Plaga, nec ad nostras acies illabitur ictus,
Aera per multum, quia dum simulachra feruntur,
Cogit hebescere cum crebris offensibus aer.
Hinc, ubi suffugit sensum, ubi angulus omnis
Fit quasi ad tornum saxorum structæ tuantur,
Non tamen ut coram quæ sunt, uereque rotunda,
Sed quasi adumbratim paulum simulata uidentur.

Libr.4. Theoremate 9. Extat, & regula optima apud Vitellionem. Quod remotio rei uisæ ab ipso uisu, non est cõprehensibilis à solo sensu uisus, sed auxilio uirtutis animæ cognoscitiuæ, & distinctiuæ. Item aliud theorema, unumquodque uisorum longitudinem habere spatij, ultra quod non uidetur. Quibus annotatis facilis oritur ratio, quod cęlum mari unitur, ubi uisus absumitur. Sic & uniformitas porticus acuitur in fine, dum acies in occluso stipata illic tenuatur, quo, & ex-

Lib. 4. tenditur. Plures, & de his extraneæ causæ tradi possunt, sed eas colligere facilè ex Vitellionis perspectiua. Et quod ad reliqua pertinet, causa deceptionis circa auditum in sonitu, non auditus etiam est, nec gustus in gustu, sed in gustante, & audiente, quod male iudicet, hoc autem non

sensuum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ſenſuum eſt, uerè namque ſonos defert auditus, & guſtus guſtum, ſed male de his iudicatur, non tamen culpa ſenſuum. De reliquis ſenſibus idem dicendum eſſe exiſtimo, ut etiam optime Plato in patientem, & guſtantem, & ſentientem, cauſam erroris reijcit, & ſi in eo non ſit, ſed extrinſecis medijs, neque culpandi etiam ſenſus, ſed cauſę uidentur, ut & Tertullia. examinat, ubi agit de ſenſibus.

In Theæteto.
Tomo 2. li. de ani.

De phantaſia, cogitatione, ratione, mente. *Cap. XV.*

SEd de ſenſibus hactenus, cum tractatum ſatis ſuperque ſit, poſtulat præſcriptus ordo, de phantaſia, & reliquis uſque ad mentis periodum dicamus. Senſibus igitur apprehenſa, per ſenſum communem, ad imaginationem, uel phantaſiam perueniunt. Nec mirum, cum imaginandi vis, quæ phantaſia nominatur, eadem ſit ad numerum, cum potentia ſentiendi, quamuis eſſentia. rationeve differat. Eſt enim poſtrema, per illa, & ab illis, ut notat Themiſtius. Iſque alibi imaginationem eſſe definit, motum animæ, quē ſenſus in actu poſitus creat. Phantaſiam autem dici ex argumento lucis, ſine qua cerni, & uideri non poteſt, quod omnino prodijt ex ſchola, & traditione Ariſto. Et explicat optime. Simplicius in commentarijs de anima. Hęc autem fit ex ſenſibus, ut ſi album reſpiciatur, illud album in imaginationem tranſit. Quæ enim accepta, & comprehenſa ſenſibus ſunt, eorum ſpectris, & ſimulachris imaginatio excitatur. Ita fit, ut quemadmodum ſenſile cooperatur ad ſenſum, ita actio ſenſus imaginationi reſpondeat. Dat exemplum Themiſtius, ut ſi fingamus annulum eſſe, qui in cera ad imam uſque partē ſignum imprimat, rurſum ambitu aeris ſignatam, ita ceram comprehendit, poſthac, & ceram, & annulum remoueri, & ſolam impreſſionem, & ſigillationem in aere relinqui, hæc ad imaginationē transferes, ut ſenſile pro annulo ſit, uicem ceræ ſenſus obtineat, imaginatio aeri ſuccedat. Et diſtinguit Alex. Aphrod. imaginationē à memoria, quòd imaginatio ſit actus quo imaginationes

li. de inſom. c. 7.
lib. 3. de ani. c. 7.
In lib. 3. de ani. c. 3 in partic. tex. Ar. ſ 161. & 162.
3. de ani. c. 14.
li. de ani.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ginationes fiunt, ut intellectus, quo intelligentia: memoria autem reseruatio earum figurarum, & aliarum, imaginatio phantasia dicta à sensuum pręcipuo, à uisu, inquam, qđ

4. Acad. quæst. sit mediante lumine, ut ẽt tradit Cicero. Chrysippus autẽ uocat phantasiam, affectionem in animo factam, quæ sui quoque effi ciẽs, ut apprehensionis albi per visum affectio, album subest. Sic si per tactum, uel odoratum, huiusmodi affectio fiat, dictamq; phantasiam à lumine, quia seipsam demonstrat, ut lumen ea collustrat differre hanc à phantasto, phantastico, & phantasmate ẽt insinuat, quod phantaston sit, quicquid animam ciere, uel mouere possit: phantasticon sit inanis attractus, sine ullo obiecto, uel phãtasto factus, ut accedit in umbratili pugna se exercẽtibus: Phantasma autem sit, ad quod rapimur phantastico, & inani attractu, qualia fiunt in mente captis, & à furiis agitatis, uel

Lib. 4. de placi philos. c. 14. lib. 6. de musica c. 11. furiosis. Tradit, & Plutar. Atque φαντασία, est imaginatio, uel visio eius rei, quę est. phantasma rei, quæ non est, vt notat Suidas, similiter D. Aurel. August. Aliter, inquit, cogito patrẽ meum quẽ sæpe uidi, aliter auum, quẽ nunquã uidi, horum primum phantasia est, alterum phantasma. Et Hesichius φαντασία, inquit, τό μὴ ὄν ἀληθὲς, ἀλλὰ σχήματι, est phantasia, eius quòd quidẽ in ueritatę non est, sed in figura. φάσμα autem, vel φάντασμα dicitur, τέρας,

li. de mũdo. ostẽtum, monstrum, signum. Et expressius Philo. Iudęus, φαντασία τύπωσις ἐστιν ἐν ψυχῇ, οἷον εἰ φαντασίας τις ἅττα ἄγαρ εἰσήγαγεν ἑκάστη τῶν αἰσθήσεων ὥσπερ δακτύλιός τις ἢ σφραγὶς, ἐναπεμάξατο τὸν οἰκεῖον χαρακτῆρα, ἣ τὸ ἐκμαγεῖον φυλάττει παρ᾽ ἑαυτῇ, μέχρις ἂν ἡ ἀντίπαλος τῇ μνήμῃ τύπον λεανάσα λήθη ἀμυδρὸν ἐργάσηται ἢ παντελῶς ἀφανίσῃ, idest, Phantasia est effiguratio in anima, quasi uisi statio quædam existens. Quæ enim introduxit quisque sensuum, ueluti annulus aliquis, uel sigillum impressit eius similẽ characterẽ, custoditq; imaginẽ in se, donec obliuio contraria memoriæ, formam delens, uix conspicuam reddit, uel omnino tollit. Addendus D. Ioannes Damasce-

Lib. 2. de ortho. fi. nus, apud quem scribitur, φανταστικὸν ἐστὶ δύναμις τῆς ἀλόγου ψυχῆς, διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἐνεργοῦσα, ἥτις λέγεται αἴσθησις

αἴσθησις. φανταστὸν δὲ καὶ αἰσθητὸν τὸ τῇ φαντασίᾳ καὶ τῇ αἰσθήσει ὑποπίπτον, ὡς ὅρασις μὲν αὐτὴ ἡ ὀπτικὴ δύναμις, ὁρατὸν δὲ τὸ ὑποπίπτον τῇ ὁράσει, λίθος τυχὸν, ἤ τι τῶν τοιούτων γωντασία δὲ ἐστὶ πάθος τῆς ἀλόγου ψυχῆς, ὑπό φανταστοῦ τινὸς γινομένον. c. 17. περὶ τοῦ φανλαστικοῦ d phãtastico.

φάντασμα δὲ πάθος διάκενον ἐν τοῖς ἀλόγοις τοῦ ψυχῆς, ἀπ' οὐδενός φανταστοῦ γενόμενον, ideſt.

Phantaſticum ſine uis imaginatrix, eſt uirtus animę rationis expertis, quæ ſenſuum adminiculo operatur, quæ & ſenſus dicitur.

Phantaſton, ſeu imaginabile, uel ſenſitum, eſt quod phantaſiæ, uel ſenſui obiicitur, ut uiſus quidem, ipſa uicina uirtus eſt, uiſibile uerò viſioni obiectum, ut forte lapis, uel aliud ſimile.

Phantaſia, eſt effectio irrationalis partis animæ, quę ab aliquo phantaſto, uel imaginabili ducitur.

Phantaſma autem, affectio eſt uana in partibus irrationalis aĩę, à nullo uiſibili, imaginabili, uel phantaſto tracta.

Quę omnia communia eſſe nobis cum brutis, intelligas uelim, ex eo, quia aĩæ irrationalis partis hæc dixerit Damaſcenus. Habent namque, & animalia bruta ſenſus exteriores, & uim ſentiendi, & per conſequens imaginationem inde natam. Quibus enim Deus opt. maximusq; uitam dedit, & naturalem inclinationem ad utilia ſibi, & contrariorum odium, neceſſariò & illis facultatem exiſtimo eundẽ tribuiſſe imaginationis, qua & quæ cõtraria, & utilia ſunt, annotarent, ſaltem imaginatione, & phantaſia. Qua in parte lubentiſſimè diſcedo à ſententia philoſophorum antiquorum quorundam, qui dixerunt quibuſdam animantibus eſſe uim imaginationis, aliis nequaquã, quę, inquiunt, quamuis ſenſibus inſtructa ſint, imaginandi, & afformandi uiſa, ingenio carent, ut uermes, muſcæ, & complura huius generis, quæ quanquam à ſenſibus mouentur, non tamen retinent notiones, aut ſpecies eas, quas ſentiendo concipiunt, ſed quicquid agunt, temerè agunt, & caſu feruntur, nullis regentibus uiſis, quippe, quæ in his manſitare, aut ſcrutari non poſſint. Et ſic ſentit Themiſtius, quem alij ſequuntur,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

quuntur, ego tamen minimè, nec quod ibi exprimit, dum ait, Prouide ſenſus illorum per quam ſimilis ictui percele- ri eſt, quem quis ſummo tenus, & in tranſcurſu impegit, unde nec cutis adliueſcat, nec uibices attollantur, in qui- bus exemplaria, & imagines rerum ſenſitarum firmius, & ſtabilius hæſitant. Nunquam enim concedam uermes, & muſcas, & ſimilia quamuis minuta, nihil imaginari, uel ẽt temerè ferri. Nam ultra Dei prouidentiam, qua omnia certum habent uiuendi, & agendi modum, etiam nos ex- perientia docet, uermes, nec muſcas temerè ferri, uel ca- ſu, nam nec amaris, nec aquis ſe immergunt, ſi præſenſe- rint, & ad dulce ſemel guſtatum, uel ſanguinem, uel aliud, quod prægustauerint placens, concurrunt. Quin, & crabro nes cognoſcunt, & perſequuntur, qui aluearia effoderint, & regem ſuum apes norunt, & inſidiantes examinibus be- ſtiolas, quæ ſine imaginatione fieri nequeunt, forſan de uermibus illud quis recipiendum putaret, cò quòd nulli generi uermium oculi videntes inſint, ſicuti nec oſtreis, talpis, & ſecundũ Nigidium, nec locuſtis, nec cicadis, nec lumbricis, ut ſcribit Plinius, Meminit, & Ariſto. de ali- quibus, unde & hæc inconſultò feruntur, quia nec ubi di- rigant iter, non proſpiciant. Cęterum cum imaginatio, & phantaſia non ex ſolo uiſu oriatur, ſed & ex aliis ſenſibus, qui apprehenſa intrò referunt, ubi forma, & lumen quod dam, & figura efficitur, idcirco, non ideo quòd illa ani- malia non uideant, dicendum eſt imaginatione carere, ſic enim, & concludere poſſemus, cæcos imaginatione, & ſi- mulachris phantaſiæ carere, quod falſum eſt, cum nec ſi- mulachra ex lumine externo in imaginatione fiant uiſibi- lia, ſed ex proprietate quadam indita ſenſibus interiori- bus. Fatebor tamen quædam animalia, fortius imaginari, & phantaſia eſſe præſtantiori, & retineri in quibuſdã diu- tius imagines, in alijs euanida citò fieri ſimulachra, ſed & illud aliunde, & ex alia vi, nempe memoratiua, cum tamen τῶν ἡ μνημὴ ἐ ἐςὶ φαντασίωνσωτηρία, ἀλλὰ τῶν μελετηθέν- πρὸς τὰ τῶν προβάλλεσθαι ἐκνέας προβλήματα, ideſt, non eſt memo- νοχτὰ α ria phantaſiarum conſeruatio, ſed id quod producit cogi- tatorum

lib. 3. de anima c. 14.

lib. 1. natur. hiſt. c. 37.

lib. 1. de hiſto. animal. c. 9.

lib.

tatorum genita nouiter, ut ſcribit Porphir. Eſt enim tantum phantaſtica vis ſimulachrorũ magiſtra, vt ſcribit Plato, qui & in duas partes, & ſpecies phantaſticum diuidit, vt vnum ſit per inſtrumenta factum; alterum illius, qui ſeſe inſtrumentum phantaſma efficientis exhibet. Nam vlti ma ſpecie ſine viſu, quoties quis figuram tuam vſurpans, corpus ſuum tuo reddit perſimile, ſeu vocem voci, imitatio iſta phantaſtica nuncupatur, & poſſunt etiam ſimulachra in imaginatione concipi, quæ non imitatione aliorũ viſorum, quia & non exiſtentium, in ea imaginationis parte fiũt, veluti dum architectus ex partibus, ſenſibus extrinſecus aliàs oblatis, & ex diuerſis figurarũ colligationibus, domus, & ædificij in ſe ſimulachrum cõfingit, ad cuius poſtea exemplar, materiale ædificium excitat. Idem de pictorum ideis mente comprehenſis, forſan nunquam, repertis, & viſis, dicendum: vt ſi chimeram, hippocentaurum, montem aureum imaginentur, vel pulchritudinis cuiuſdã ſingularem, & raram delineationem. Nam, & hęc imaginationi tribuit Pato, etſi ea phantaſmata, ideſt, ex non apparentibus collecta, dicere fas ſit. Et phantaſiæ tribuit Apollo. Tyaneus apud Philoſtra. dum vltra imitationem, phantaſiam, quæ nunquam vidit, comprehendere demonſtrat. Et D. Aurel. Auguſt. tria genera viſionem dicit eſſe, primam corporalem, ſecundam ſpiritualem, tertiam intellectualem: corporalem, quæ fit per corpus: ſpiriitualem, cũ imaginem eorum, quæ uidimus, in memoria condimus, intellectualem, cum ea, quæ corporaliter vidimus, & imaginaliter in memoria retinemus, intellectualiter diſcernimus, quod illud ſit corpus, illud ſimilitudo corporis, quem intellectum beſtiæ, & pecora, atque volatilia nullatenus habent. Vident, & ipſa per corpus, & eorum, quę videntur imaginaliter ſpecies formatur. Sic, & pecora præſepia recognoſcunt, & bos poſſeſſorem ſuũ, & aues ad nidos ſuos redeunt. Sed nec ſeipſa intelligunt, quæ ſint, nec illa, quæ oculis cernunt. Corporalis viſio, ſine ſpiritali, eſſe non poteſt, poteſt tamen ſine corporali ſpiritalis eſſe. Et ideo Mercurius Triſmegiſtus in Pimandro, Phantaſia, inquit,

φυρμῶν num. 14. i. de cauſis ad intelligibilia. li. 15. in ſophiſta, uel de ente.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ſolum circa ea, quæ genita ſunt, verſatur, in qua præter generationem nihil exiſtit: at vnicum id ingenitũ, Deus, ſcilicet, incomprehenſibile phantaſiæ. Vnde, & abſentiam in tenebris recordamur, & in tenebris, quæ vidimus, imaginaliter cernimus. Intellectualis autem, ſine vtroque poteſt eſſe. Nam per eã vidẽtur iuſtitia, charitas, ipſe Deus, ipſa mens hominis, quæ nullum corpus habent, neque vllam ſimilitudinem corporis Veruntamen, quod pertinet ad noſtrum notionum ordinem, tractatione pręſenti contenti, loquimur tantum de illis imaginationibus, quę ſenſibus appræhenduntur, & gradum, phantaſiam, inquam, alium à ſenſibus conſtituimus. Separantur namque ſenſus ab imaginatione, quãuis vna vi fiãt. Quòd ſi quis differẽtias inter hæc colligere velit, breuiter accipiat ex Themiſtio, & A ex. Aphrodiſeo. In ſumma enim oſtendo ſenſum non eſſe imaginationem, primò: quia in ſomnis imaginamur, in ſomnis autem non ſentimus, neque potentia, neq; actu. Secundò cæci imaginantur, & cõfingunt colores, qui tamen neque actu, neque potentia ſenſu viſus vident. Tertiò allucinamur circa imaginationem, circa ſenſus modo quo ſupra docuimus, nequaquam, error namque circa obtuitum, vel tactum, ab imaginatione eſt. Deinceps, & quartò ſentire in noſtra poteſtate non eſt, abſente obiecto ſenſus: contra imaginari, ſine rei præſentia corporalis poſſumus. Communicat autem, cum ſenſu, quia, vel, ex eo, vel ratione eius, effugit, ſiue verè, ſiue falsò, eò quòd occaſione ſenſuum verè, vel malè ſimulachra effugit, non tamen eadem. Illud namque in ſapientia admiranda Dei obſeruandum eſt, vt ſemper per media pedetentim, ad altiora gradus cõſtruxerit, & ſuperiora, cum inferioribus quodam participare medio voluerit, vt fieret facilior tranſitus. Nam quemadmodum, cum imaginatione participat ſenſus, ita imaginatio, medium inter ſenſum, & cogitationem, cum illa participat, vt vtraque, & vera, & falſa eſſe poſſit. Cæterum diſſentit ab imaginatione opinio, quòd opinionem conſequatur aſſenſus, & fides, neq; vllo pacto fieri poſſit, ut qui opinatur, non credat, ita planè eſſe, vt opinatur:

Serm. 5.

3. de anima. c. 11

li de anima.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

opinatur: hinc ſtatim annectitur perſuaſio, rurſum perſuaſioni ratio. Et ſic opinio eſt quędam, cum ratione aſſenſio. Differt, & imaginatio ſeiuncto gradu ab intellectu, qđ imaginatio fallatur, intellectus nunquàm. Imaginatio aūt fallax tunc, cum id, quod apparet ei, nō conſentit, nec cohæret: cum imaginatio re apparente magis hæbes, vel obtuſior eſt: in vtroque namque extremorum, & nimio, & inſufficienti erratur, in medio, cum ſit verum. Diximus autem imaginationi opinionem accedere, vt aſſenſum, qua ratione forſan, quis putaret ſeptimum illum gradum opinionis, cum imaginatione eundem eſſe, cum tamen diuerſus ſit ab eo, q̄a perſuaſio quidē per diſcurſum fit cū imaginationis ſimulachro. Cęterum ex illo medio aliud fit, opinio, uidelicet. Nam interdum pediſſequa eſt aſſenſio, ſimulachro, & imaginationi, interdum nequaquam, quæ per alia quæpiam accidentia fallax eſſe deprehenditur: veluti, cum aſtra non moueri imaginamur: Et, quando in optimè adumbratis picturis, vel in ſpeculis, eminentias, & depreſſiones inſpicimus, non enim his per imaginationes fidem abrogamus: vehementes tamen ad id perſuadendū ſunt: nam, & his decipiuntur facile animalia, quæ intellectu, & diſcurſu carent, & ad eum modū homines, qui brutis pares, ſine diſcurſu rationum, leuiter credunt Sic ſcribunt, aues deluſas accurriſſe ad vuas pictas ab Zeuxide, *Lib. 35.*
tanquàm, ad veras, item & Zeuxim ipſum deluſum à Par- *hiſt nat.*
rhaſio. Etenim Parrhaſius in contentionem artis uocatus, *c. 10. c. 9.*
detulit linteum pictum, ita ueritate repræſentata, ut Zeu *eius lib.*
xis alitum iudicio tumens, flagitaret tandem reuocato linteo picturam oſtendit, ut ſcribit Plinius. Qui & alibi narrat Polignotum, Thaſium, tabulam pinxiſſe, quæ erat in porticu Pompeii, in qua dubitabatur, aſcendentem ne, cū clypeo depinxiſſet, an deſcendentem. Scribit, & Gabrias Gręcus, deceptum canem ex imagine carnis, quàm ore geſtabat, lepidiſſimis his uerſiculis.

φέρων ποταμοῦ πλησίον κύων κρέας,
κύψας ἑαυτὸν, ἄλλον εἰς ὕδωρ βλέπει
χάσκων, δ' ἐλλοιπῶν τοῦ κάτω λαβεῖν κρέας,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ἀπεστερεῖτο, καὶ τοῦ ὅπερ ἐκράτει, ideſt.

Canis, cùm iux ta flumen carnes deferret,
Inclinans ſe ipſum alium in aqua uidit.
Ore aperto in hians, ut acciperet carnes, quę uidebãtur illi.
Infra eſſe, priuatus eſt, & his, quas habebat,

Non hæc igitur, quæ uidentur imaginationibus nos decipiunt uehementibus, ſed qñ per alia uiſa obſcurantur, & non eſſe uera nobis perſuademus, diſcurſu percurrente ſingula, & alia ſuadente, & demonſtrante, atq; ex opinione, uel exiſtimatione concepta, ſequitur cogitatio, omnibus autem ueluti ὑποβάθρα, ſiue fundamentum eſt imaginatio, à qua tranſit omne animal ad exiſtimationem, ſiue ueram, ſiue falſam, & altius ſolus homo ad cogitationẽ: homo enim unus inter animalia omnia uim obtinet cogitandi, ut ſcribit Ariſto. nihil enim aliud eſt cogitatio, quã motus animornm, qui in uero diſquirendo maximè uerſatur, ut ſcribit Cicero. Et qñ, ut, ait Philo Iudęus, mens eſt excitata in ſeipſa, aut receptis à rebus, externis formis aliquibus eximijs, tũc cõcipit, & parturit cogitationes, quas uolens parere, non poteſt, donec per linguam, cæteraque inſtrumenta ſua, uox eas excipiens, obſtetricis more producat in lucem. Quare Plato, cogitationem, & orationẽ idem eſſe cenſuit, niſi quod cogitatio dicitur illa, ſine ſtrepitu uocis interior collocutio, qua ſeſe animus noſter colloquitur. Id facile quiſque conijciet, ſi ſimilem putet uocẽ lumini, quo, quę in abditis cordis, & mentis, uelut in tenebris ſunt, deliteſcentia deteguntur. Opinionem autẽ Plato tunc dicit, qñ & per affirmationem, & negationem, illa collocutio in anima fit ſilentio. Cæterum illud obſeruandum, in opinatione non eſſe contraria. Nam, inquit, idem Plato, nunquid alium quempiam, ſiue prudẽtem, ſiue inſanum auſurum exiſtimas tecum loquẽdo, ex induſtria ſibi perſuadere bouẽ eſſe neceſſariò equũ, uel duo unũ eſſe, minimè, & ſi ſecũ loqui opinari eſt, nemo dũ utraq; dicit, opinatur, attingitq; aĩo, proferret unquã, opinareturq; alterũ eſſe alterũ. Sed certè, minus contrarii inhæret perſuaſio, cum ex ſenſibus cogitationes euolutæ, opinionẽ generant:

lib. 1. de hiſto. animal. c. 1. 1. effi. li. Tomo prior 1. lib. quod deterius potentiori inſidietur. li 15. Soph. uel de ente.

lib. 13. in tetero, uel de ſcientia.

rant: uia enim ea semper per sensus, nostro ordine, ad mentem itur ab anima hominis, quæ huius capax, persuasio enim, & cogitatio, ut scribit Hippocrates, memoria quædã, cõmemoratiove est, quę ex rebus, sensu cõprehensis constat, cõponiturve; Nam sensus imagine quadã clara, & aperta ducitur, qui pręfectus prępatiensve, cogitationi, mẽtive, q̃ sub sunt, nũtiat, q̃ suscipit, sæpeq; quale quantũ, quibusq; eueniat, considerat, sæpeq; secũ cogitans, mussitat, & cõmemorat. Quã quidẽ cogitationem, persuasionemve cõprobarẽ: si tñ ex dubitatione principiũ faciat, delationẽve ex patentibus eadẽ uia deducat. Nam, si cogitatio persuasiove, ex rebus apertè factis principiũ sumat, faciatve, deprehenditur, & inuenitur in sensus, mentisve vi inesse, quæ ab aliis singula suscipit. Quamobrẽ putandũ est, naturã, multis, uariisque rebus moueri, & cogente vi suscipi, miscerive, mens autem sensusve, quẽadmodũ ante dicebã, ab ea hauriens, postea ad lucẽ, & ueritatẽ deducit. Hactenus Hippocrates. Arbitror, & ego, cogitationes hominũ, quæ in bonis, ac eximiis rebus fiunt, item quæ pro fine sibi ueritatem proponunt, similes esse ebullitionibus, & iactationibus uini recentis, quibus fæx omnis, & quod alienum est, ut etiam in maris fluctibus putridum omne, foras proiiciuntur, & pura, & immixta ab alienis redduntur interna, vt quanto continuæ magis cogitationes, tanto existimare debeamus animas fore ab erroribus defęcatiores, & maiora scientes. Exẽplo nobis sunt pueri, & discentes, pueri namq; non ita sagaces, ac uiri, nondum .n. fęculentã illam uini recentis colluuiẽ, & inconsultum sanguinis motum depurarunt. Sic discentes, minutis cogitationibus semper cogitationes maiores, motusq; acriores addentes perfectiores euadunt. Et mens, sensusve dęfecati, & puri, integriq; animi actus sñiam esse docent, nam si exerceantur, crescunt, sin minus marcescit, debilitatur, minuiturq; animus, vt scribit Hip. & marcescere, & deficere mentem in exercitatam, ex similibus probari põt, nẽpe ex aqua, quæ si non mouetur, contrahit sitũ, inutilisq; est, & fetida vsibus humanis: contra, quæ mouetur, salubris, & utilis, & ignis

Infrag. quodã. de mẽte sensuve.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

flabello, vel follibus in flammam lucidam excitatur: contra, si torpeat, fauillas contrahit, seseq; in illis penitus occullit. Cum aũt cogitatio nihil aliud sit, quàm mẽtis agitatio, ea necessariò supra imaginationẽ, & existimationem homini excolenda, ei qui verę humanę vitæ gradũ velit supra bruta assequi noti nũ, nec in his quietẽ agere dẽt, vt ostendit ẽt Lactantius Firmianus. Nam quanto diutius quis cogitauerit, eo perfectius cognoscet, cum .n. cuiusuis sit hominis errare, nullius tñ nisi insipientis perseuerare in errore: quia posteriores cogitationes solent sapientiores esse, vt in veteri axiomate fuisse scribit Cice. quod & Græci vsurpant, dũ dicunt δεύτεραι φροντίδες σοφότεραι. Et certè, cogitationibus crebris res examinatur melius. Et Leuit. 11. munda animalia reputantur, quibusq; liceat edere, quæ ruminant, & quæ habẽt vngulam fissam: per ruminationẽ, frequentẽ cogitationis examinationẽ intelligendo, & per vngulam fissam, cogitationũ examinatarum separationem, & electionẽ à confusione, mala à bonis separantes, incerta, & falsa à certis, & veris. Cæterum nec ibi vltimum gradum figit homo sapiens, quia non omnes cogitationes, quæ in nobis sunt, bonę sunt, nec in potestate nostra cor nostrum, sed in Dei potestate, qui dirigit illud, nos aũt illum sequi debemus, gratia oblatum ducem optimum, aliqñ quippe, & ferè semper, cogitationes nostrę repente natæ, mentem, animumq; confundunt, alioque trahunt, quàm tu proposueris, ad sęcularia reuocant, mundana inserunt, voluptates ingerunt, illecebrosa intexunt, ipsoq; tẽpore, quo mentẽ eleuare paramus, inserti inanibus cogitationibus, ad terrena plerunq; deiicimur, vt scribit D. Augustinus, & D. Ambrosius. Porrò à tribus cogitationes accipimus, vt scribit Thalassius Monachus, nẽpè, à memoria, sensibus, & habitudine. Hinc malũ, vel bonũ cogitationis, hinc illæ animi pręstigiæ, hinc multa malitia hominum est in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta ad malum omni tẽpore, vt dixit Deus, vel saltẽ, vt idẽ dixit alibi, sensus, & cogitatio humani cordis, in malũ prona sunt ab adolescentia sua. Quocirca sapiens, qui bonus est.

lib. 6. de uerò cul. c. 16.

lib. 2. de bo. perseuer. c. 8.

Gen. 6.

Gen. 8.

Prou. 12

est, hauriet sibi gratiam à domino: qui autem confidit in cogitationib⁹ suis impiè aget, & sunt cogitationes, sine intellectu. Sunt aūt illæ in triplici specie malæ, quasque vitare expedit, scilicet, cogitationes leues, otiosas, inutiles omni rei: aliæ, & violentæ, & magis adhęrentes, quæ ad necessitates naturæ pertinent, quasi ex eodem assumptæ limo quo, & nos facti sumus, quæ si paulo curiosius insederint, difficulter euellūtur, huiusmodi cogitatio nimia de cibo, potu, vestimento, & hmōi, quæ certè oriri dum incipiunt, clamandum nobis, cum Iacobo ad Rubem: Rubem primogenitus meus non crescas, ascendisti enim cubile patris tui. Nam, & hæ primogeniti nomine dicūtur, eò quòd in initio uitæ nostræ in nobis pullulant, cum cætera vitia ex processu temporis, ex malitia mundi huius, varijsq; occasionibus contrahantur. Aliæ dehinc cogitationes sunt immundæ, & fœtidę, quas nec admittere quidem vlla ratione debemus, sed à longè præsentito fœtore tota virtute repellere, vt annotauit D. Bernardus. Et quia mala vitanda sunt, sic & cogitationes malę, tanquàm malorum radices, antequam altè radicent, in nobis circuncidendę, qđ & innuit Propheta Dauid, Beatus, qui tenebit, & allidet paruulos suos ad petram, hoc est, qui peruersas, & lubricas cogitationes allidet ad Christum, qui petra est, vt & interpretatur D. Ambrosius, diciturq; verè, eas esse allidendas ad Christum, quia vt scribit Eusebius Phamphili. per disciplinam Christi, nō solum à facinore turpi, verumetiā à cogitationibus abstinere inhonestis, ventrem, & quæ sub ventre sunt domare, docemur. Cogitationibus itaque primò est prouidendum, vt bonæ sint, malę statim antequàm pepererint, extrudantur. Quare, & Deus dominus noster Iesus Christus, suis præceptis, eam maximè partē curare iussit, & non tantum malefacere, sed & malè cogitare prohibuit. Nam, qui malum nō cogitat, consequenter imo, & multo magis, à mali illatione abstinet. Huc pertinent præcepta illa, Non concupisces, Non desiderabis vxorem proximi tui, & Non odio habebis inimicū, & Ex corde exeūt cogitationes malę, & reliqua similia. Et ita D. Basilius Ma

Sap. 2. Gen. 49. Ps. 136. lib. 2. de pę. c. 21. lib. 1. de prępa. euāg. c. 3. Ser. de vera uirgi.

gnus vestales sacras admonet. Oportet, inquit, ante omnia virginẽ cogitationes suas puras inuiolatasq; seruare: anima, quippè, perdurante incorrupta, corpus quoq; impollutum, immaculatumq; seruatur, porrò, si pessimis cogitationibus contaminetur anima, quantumlibet corpus incorruptum remanere videatur, non tamen munda eius censetur integritas, cum sordibus cogitationum inquinata videtur. Erat etiam in Thebaide in finibus Hermipolis degens Abbas Apollò nomine, Sanctus Eremita, qui quotidie docebat Monachos suos, ornari virtutibus, & machinationes diaboli in cogitationibus in principio protinus propulsare, dicens, contrito capite serpentis, mortuũ fore totum corpus. Et iussit, inquit, dominus, vt obseruetis caput serpentis, id aũt est, ne in principio admittamus malas, & turpes cogitationes, prout refert Palladius Euagrij discipulus. Porrò, vt præcaueamus facilius cogitationes malas, causę illarum effectrices euitandæ sunt. Sicuti in bonis asciscendis, bonæ sectandæ sunt bonarum autem cogitationũ causæ sunt virtutes, virtutum aũt pręcepta, vt autem in effectũ prodeant, est propositũ. Malarum contra cogitationum sunt vitia, vitiosarum inobedientia inobedientiæ, & ex sensibus deceptio, vt deceptiones mentis negligẽtia circa sui securitatem parit, sicuti notat Thalassius Monachus: nõ .n. per se concitantur cogitationes, sed ex re alia occasionem sumentes, vel malæ, vel bonæ creantur. Et, vt scribit D. Chrysostomus. Quemadmodũ mulieres ex congressione pariunt, & si sint sana quidem corpora, talia etiam sunt, quæ nascuntur, vt quæ parentũ naturã imitantur, ita etiam in cogitationibus, vt si cum bonis verseris, tales sint quoq; tui fœtus: sin autem cũ malis, & non attendas, magnum quoq; illhinc damnũ accipias. Remanet igitur cogitationes alio adminiculo egere, neq; oportere hominem, qui verè vir est, illis fidere, sed ad alium gradũ prouocare, aliumq; iudicem inter illas constituere. Hunc aũt nos constituimus rationẽ discernentẽ bona à malis octauo ordine, & colligãtur eo modo cogitationes rationi immediatè, sicut cogitationes sensibus. Nam, inquit, Epicurus, vt

In hist. Laasi. uel sanctorũ patrum historia 52.

Hecatontade 3. de charitate.

rus, vt

rus, vt scribit Diogenes Laertius, & cogitationes è sensibus manant secundũ incidentiã, proportionẽ, similitudinẽ, & compositionem, cooperante ẽt aliquid ratione ipsa. Et, ita docebat idẽ Epicurus, omnem rationem, quàmuis nimium generaliter loquatur, à sensibus dictam esse, & si contineat amplius ratio, nempè discretionem bonarũ, & malarum cogitationũ, vt Plato optimè dixerit, nos debere nos ipsos committere rationi, tanquàm medico, ille enim morbos, & discrasias corporis solet, vel auertere, præuidere, vel tollere: hæc aũt animi. Sic Maximus Tyrius, loquẽs de alteratione multiformi huius vitæ. At huic, inquit, præsidet ratio, quæ præsentem rem semper exornet, haud secus, quàm medici ars, corpori natura minimè stabili, quinimmo sursum, ac deorsum euacuationibus, ac repletionibus versato, studium præbet indigẽtię, ac satietatis regendæ. Rationis eximia vis est. Et, vt cũ Cicerone loquar, homines, cũ multis aliis, tum hoc vno à bestiis plurimũ differunt, quod rationem habeant natura, menti datam, & acrem, & vigentem, celerrimeq; multa simul agitantẽ, & vt ita dicam, sagacem, quæ & causas rerum, & consecutiones videat, & similitudines trãsferat, & disiuncta cõiungat, & cum præsentibus futura copulet, omnemq; cõprehendat vitæ statum. Et verbum λογὸς, quo rationem significant Græci, apud eosdem tria significat, primùm cogitationis εἰδόλον, quòd voce exprimitur, de hinc ipsam vocem, vel complexionẽ orationis, quæ est veluti cogitationum speculum à principio ad calcem, vsq; faciendi, vel non faciendi comprehensum, non secus, quàm verbũ ex syllabis, & literis compositũ, certum quid significare demonstratur, cũ tamen nihil significent literæ, vel syllabæ separatæ, vt Plato docet. Postremò logos, dicitur, quod quandam notam adfert, qua id, de quo agitur, ab aliis omnibus differat, & eius adferatur recta opinio, vt scribit Plato, atq; ea ratio, cum maior sit, ideo se, & per inferiores gradus diffundere potest, vt ex inferioribus deligat mens per rationem, veluti per manus, quæ deligi conuenit, idque cum certa scientia, nec temerè, nec casu, nec natura, sed arte rationis, operans.

In eius uita, li. 10 de uitis. philos.

In Theateto.

lib. 3. in Theateto, siue de scientia.

rans. Et hoc homini speciale, vnum ratione vti, additq; naturæ eius, vt omnes scientias adipisci possit. Nam ceteræ animantia singula, à natura innata secum artificia deferunt, vt norunt natura apes plasmare, fingereve alueolos, thesauros verò quosdam, & Labyrinthos formicæ fabricari: nere autem, & texere araneæ: sed homo, sicut corpore nudo, ita & animam artibus actu destitutam, dum nascitur, habet. Proinde pro corporis nuditate, manus, pro animæ inertia, imperitiaque rationem accepit. Et sicut manus, quamquàm nullum sit eorum, quæ particularia sunt, organa, quia tamen omnia rectè manus potest recipere, est organum ante omnia organa: ita & ratio nulla quidem ex artibus est particularibus, omnes autem in seipsam recipere nata est, ob id ars ante artes fuit, vt Philoso-

To. 1. li. 3. de vsu partiũ. c.3. & 4.

phatur Galenus. Et Plutarchus, ait. τὸ δὲ ἄνευ λογισμοῦ ποιούμενον πᾶν ἄτεχνόν τε καὶ διάστραμμένον, idest, omne absque ratione factum, inartificiosum est, & peruersum. Maximusque Tyrius Sed age, inquit, opus habeas aliquo,

ser. 1.

qui te manu quodammodo in vniuersam hãc notitiam, deducat, ipsam seqnere rationem, hancque, idem Tyrius ali-

Ser. 18.

bi rationem, artem dicit, & simile obsequium animæ ab illa ferri, ac parturientibus ab obstetricibus, vt enim hæ eruditas adhibent manus, suscipiunt fœtum, dolores mulcent, maturum partum in lucem educunt, puerperę discutiunt periculum: similiter ratio pregnantem animum, doloribusve plenum, obstetricatur. In quibus plurimi, vel ob stetricis imperitia, vel dolorum vehementia, vel etiã ignauia seminis, abortum emittunt, pauci admodum, rarique animi absolutè pariunt. Ex quibus si suscipitur proles, ea nimirum legitima, integraque est, & patrem apertissimè testatur. Proinde animi conceptio dicitur mens, dolores sensus, partus reminiscentia, animosque omnes intellige natura concipere, sensu sustinere dolores, parere ratione. Cumque ad hanc vsque discursus peruenit, iam incipit anima apud seipsam spatiari: hæc enim illi propria est ex Dei dono concessa: vnde summis viribus eniti debemus, vt nos totos ipsius censuræ subdamus, & liberè eam in

in nos

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

in nos imperare permittamus. Statim enim illa nos ad altiora subducet, vehiculo à mente diuina illustrato; & veluti quodam curru igneo Eliæ, in cœlestia, & superiora nos trásferet, Sic, & Seneca, si vis, inquit, tibi omnia subiicere, subiice te rationi, multos reges, si ratio te rexerit, ab illa disces, quid, & quemadmodum aggredi debeas. Sicque affatus Socrates Critonem, Ego non modò nunc, sed semper talis esse percupio, qui nulli quidem meorum magis parendum esse, quàm rationi existimem, quæ consultanti mihi optima videatur, vt annotauit Theodoritus. Et Plato, ego, inquit, nunc tantum hoc magnus tum dumtaxat, quòd meipsum præsto rationi meæ obedientem. Obseruauit, & illud summo ingenio Imperator Anto. Pius, vt omnium, quæ gessit in senatu, & per edicta rationem redderit, vt author est Iulius Capitolinus. Atque Deus omniũ conditor, nihil non ratione prouidit, disposuit, & ordinauit, nihil non ratione tractari, intelligique voluit, vt scribit Tertullianus, & veræ filiæ rationis scientiæ sunt, & virtutes, vt scribit Philo Iudæus. Et ideo, si scientiæ non possint rationem, & matrem demonstrare, statim mihi sunt suspectæ, tanto amplius consuetudines vulgares, & sine ratione. Pars namque est illa irrationalis muliebris in anima, virilis autem ratio. Nam, vt admonet Philo Iudæus, videtur satis manifestè docere scriptura, quod consuetudines magis mulieribus, quã viris curę sint, & per verba Rachelis mirantis sola sensibilia. Sic enim patrem suum alloquitur: Ne molestè feras domine, non possum tibi assurgere, quia iuxta consuetudinem mulierum mihi est. Ergo mulierum est sequi vulgares consuetudines. Certum est enim consuetudinem pertinere ad infirmiores, effeminatioresve animas: quandoquidem virilis, robustæ, veręque masculæ rationis officium est, naturam ducem sequi. Nemo est etiam, qui ignoret iurisconsultos Romanorum, & aliarum gentium nomothetas, alias leges neque iubere, neque recipere, quàm rationi coniunctas, vel quę fulciri ea possint. Et ita Paulus, rationem naturalem vocat, legem quandam, & secundum eam, & legitimam liberis in bonis

li 3. epi. & ep. 37

lib. 1. de eum ratione, grece affectio.

In eius uita.

To. 2. li. de pa. li. de gigantibus 1 a no.

To. 1. li. de temulentia.

In l. cũ ratio l. 8 de bo. dã

paren

parentum etiam damnatorum lege ciuili concedendam, quodque ratio naturalis inter omnes gẽtes constituit, ius gentium dicitur; quasi quo iure omnes gentes vtantur apud Iustinianũ, & Caium, ut ratio illa separatius gentiũ à iure naturali, quòd naturale ius, sine ratione obseruetur, & ideo commune sit brutis, quæ rationis expertia sunt; hoc autem gentium, proprium humanæ sit naturæ, quæ ratione vtitur Vlpiano teste, vt ratio legem commendet. Et D. Hieronymus. Nec putemus in verbis scripturarũ esse Euangelium, sed in sensu, non in superficie, sed in medulla, non in sermonum foliis, sed in radice rationis. Qua in parte nullus est, qui nostram artem magnam non admiretur, vel potius Deum eius principem, cum ea tot rationes, vt vix quis earum multitudinem, non minus, quàm solis radios ferat, doceamur, vt etiam per se vera his adhuc clariori face illuminentur. Et ideo Hebræi præcipuè Rabini, vocant rationem טעם tagnam, idest, gustum, saporé, velut rerum condimentum. Et forsan apud Latinos ratio dicta, quasi aliquid ratum, & firmum exhibens. Vt non immeritò Cicero dicat, rationem esse causam, quę demonstrat verum esse id, quòd intendimus breui subiectione. Porrò, cum hic præstantissima incipiat gloria hominis, nempè in optima ratione præbenda, cauendum, ne sub specie rationis, quædam à ratione aliena serpant, dum minor interdum rationis effectus vtiliori, & maiori pręponitur, uel vt clarius loquar, minor ratio maiori anteponitur, in eo namque peccatur, & plerumque immedicabiliter. Nam, vt scribit Euripides, & Theodoritus, ὁ δ' ἄδικος λόγος νοσῶν ἐν αὐτῷ, φαρμάκων δεῖται σόφων, idest, iniqua ratio existentibus morbis in ipsa, pharmacis eget bonis. Ratio, etenim, vt scribit Marsil. Ficinus, cum inter intellectum, & opinionem media sit, quoties ad inferiora se deiicit, opinionis referrur erroribus, & diuina cogitare desistit. Cùm verò ad mentem sui ducem conuertitur, diuinorum cognitionem haurit, quam proprio nomine in mẽte sapientiam, in ratione reminiscentiam Plato nominat. Et Cicero, cum adoleuit, perfectam sapientiã dici ait, & hac

na. li. 48. ti. 20. §. qđ vero, de iu. nu. gẽ. et ciu li. 1. inst. iu. c. ni. ti. 2. in l. 1. §. fi de iust. & iu.

1. ad Heren.

In Phœnissis. li. 1. de cura. Grę. affectio. in epito. Theateti.

hac nihil in Deo, nihil in homine melius, eamque, cũ Deo hominem, ſi recta ſit, ſocietatem habere. Accedit D. Cyrillus Archiepiſcopus, & Patriarcha Alex. Humana mens, inquit, ſi quieta fuerit, & ſecum habitans, atque phantaſiis friuolis, & abominabilibus abſcedere ſolita, acutè, & perpicuè perſpiciet, citraque errorem rerum cognitionẽ percipiet, quòd ſi perturbationibus craſſior facta fuerit, nunquam diuinam pulchritudinem cõtuebitur, & in his, quę magis terrena ſunt, reſidebit, ſimilis paſſerculis complutis madefactione à ſubuolando prohibitis, omneſq; ferè Platonici dicũt, animum noſtrum, quaſi quoddam tetrachordum, intellectu, ratione, phantaſia, ac ſenſibus conſtare. Intellectum diuinum, in quo nihil eſt, niſi ſimplex, ac purum ac vniforme: imaginationem, & ſenſus, mortales partes eſſe, proinde mutationibus, varietatibuſque refertas. Mediã rationem, propriam humanæ naturæ, quam habere arbitrium anceps dicunt inclinandi, & ad mortalia, & ad diuina. Vnde ſi ratio, veluti in lira neruus, qui dicitur meſe, cum diuina parte ſe temperauerit, admirabiles morũ concentus, ſimplices, videlicet, graues, decoros creabit: ſin ſe conſociauerit cum mortalibus, varios, molles, indecoros pariet, hac in ſede nos Chriſtianè ponimus arbitrium liberum, nam & vt ſcribit Ariſt. in ratione ponũt duas partes, τὸ ἐπιστημονικὸν, καὶ τὸ λογιστικὸν, vim ſciendi, & vim ratiocinãdi, καὶ τὸ βουλεύεσθαι, καὶ λογίζεσθαι ταυτὸ, ideſt, & idem conſultare, & ratiocinari: eſſe demũ in conſultatione electioni locum, quodque ſi electio ſit ſtudioſa, appetitum rectum eſſe, & rationem veram. Et illam rationem id dictare, appetitũ aũt perſequi, & hinc mentẽ, & veritatẽ ſequi actiuã: quod poſt cõſultationẽ fit, nã ante actionem, ſicut in vtramque partem, conſultatio arguebat negotiũ declinare poſſe, ſic & actionẽ poſſe in vtramq; partem vergere demõſtratur. οὐδεὶς δὲ βουλεύεται περὶ τῶν μὴ ἐνδεχομένων ἄλλως ἔχειν, nemo, enim, inquit, conſulit de rebus, quæ aliter ſe habere nequeunt: ſic, & Nemeſius, oſtendit reipſa non poſſe actiones aliquas, aliis, quàm hominis voluntati adſcribi, ſicuti turpes, vel iniquas actiones, quæ

Tom. 2. 1. dialog. de sãcti. Trinitati.

lib. 6. Ethico. c. 1. & 2.

Li. περὶ φυσέως ἀνθρώπυ, & natu. homi. c. 39.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

nec necessitati tribuntur, eò quòd quæ illius necessitatis sunt, semper eodem modo se habent: nec fato, quia eius actiones sunt necessariæ, non contingentes: minus Deo, quia nihil turpe, & iniustè agit, nec naturę, quia eius opera sunt animalia, stirpes: neq; fortunę, quia eius rarę sunt præter expectationem hominum actiones; neque casui, quia casus est euētus inanimatorum, aut bestiarū, vt per consequens principium suorum operum homo addit, ἔτι εἰ μηδεμιᾶς ἐστὶν ἀρχὴ πράξεως ἄνθρωπος, περιττῶς ἔχει τὸ βουλεύεσθαι, deindè si nullius actionis homo principium est, frustra possidet vim consultandi. Sed, & Epictetus dicebat, nostra esse, & in nobis, opinionem, conatum, appetitum, declinationem, & nostra opera, eaque, vt omnia, quæ in nobis sunt esse natura libera, vt scribit Arius, & Cebes hominē in biuio positū describit, virtutis, & vitii; in eiusque potestate, quam velit vitam ingredi. Hæcque eadē sentit Pythagoras per literā bicornē: hoc & suadet uolūtatis liber motus, ex motu aūt aīæ, & uolūtatis, actiones vtriusq;, & corporis, & aīę: vnū, & necessario cōcludam oportet, & ipsas actiones liberas. Fassus, & id Lucretius,

In Enchiridio Epicteti. c.1. in pinace, uel tabula.

Vnde est hæc, inquam, fatis auulsa voluptas.
Per quam progredimur, quo ducit quæque uoluntas;
Declinamus item motus, nec tempore certo,
Nec regione loci certa, sed ubi ipsa tulit mens:
Nam dubio procul his rebus sua cuique uoluntas,
Principium dat Et hinc motus per membra rigantur.

lib. 2. de rer. natu. ver. 257.

Et Paulo post.

Vt uideas initium motus à corde creari:
Ex animiq; uoluntate id procedere primum,
Inde dari porrò, per totum corpus, & artus.
Nec simile est, vt cum impulsi concedimus ictu.
Viribus alterius magnis, magnoq; coactu.
Nam tum materiam totius corporis omnem.
Perspiciunt nobis inuitis ire, rapiq;
Donec eam refrenauit per membra uoluntas,
Iam ne uides igitur, quanquàm, uis extima multos.
Pellat, & multos cogat procedere sæpe,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Præcipitesq; rapit, tamen esse in pectore nostro
Quiddam, quod contra pugnare, obstareq; possit.
Cuius ad arbitrium quoque copia materiai.
Cogitur interdum flecti per membra, per artus,
Et congesta refrenatur, retroque recidit.

Omitto, quæ Plato, Plutar. Arist. Proclus, Iamblichus, & alii de hac libertate uoluntatis dixerunt. Prætereo, & iuris prudentiæ Cæsareæ, & Pontificiæ authoritatem, qua constat, & negocia ex uoluntate tantū libera, non coacta, metuve impellente facta, rata tantum esse. Item, & delicta tantum uoluntaria puniri, & alia, quæ, cum de uoluntate agemus, Deo iuuante explicabimus. Sufficiat in præsentiarum rationem homini à Deo datam, vt in vtramque partem bonam, & malam itinere proposito, & proposita vita, & morte, quod bonum est, eligat. Sic enim, & Sibylla scribit, αὐτὸς ὁ δ' ἔτ προέθηκε δύω, ζωῆς θανάτυτε, καὶ γνώμη, προέθηκε ἀγαθὴν ζωὴν προελέσθαι, αὐτὸς δ' εἰς θά- *li.8.ora-*
νατον, καὶ πῦρ αἰῶσιν ἔρριψεν, εἰκὼν ἐς' ἄνθρωπος ἐμὴ, λό- *culo. a-*
γον ὀρθὸν ἔχυσα, idest, ipse, scilicet, Deus, duas uias pro- *pud Ca-*
posuit, uitæ, & mortis: & proposuit ex scientia eligere vi- *stelio.*
tam bonam, sed ipse in mortem, & ignem æternum se cō- *uers.235*
iecit. Imago mea est homo, rectam rationem habens. Homo, quippè rationalis, inquit, Irenęus, & per hoc similis Deo, liber in arbitrio factus, & suæ potestatis, ipse sibi causa est, vt aliquando quidem frumentum, aliquando autem palea fiat. Qua propter, & iustè condemnabitur, quoniam rationabilis factus, amisit veram rationem, & irrationabiliter uiuens aduersatus est iustitiæ Dei, tradens se omni terreno spiritui, & omnibus seruiens uoluptatibus, quemadmodum Propheta ait, Homo, cum in honore esset, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Et rursum non natura alios bonos alios malos creatos esse dicit, sed omnes, cum libero arbitrio eligendi boni, & non tantum in actibus, sed etiam in fide. Sed, & Beatus Cyprianus vitia affectus carnis propriè animæ sunt, quæ sentit, & mouet, & uiuit, cui imputatur peccatum, quia *c. 72. e-*
ipsi datum est arbitrium, & iudicium, & scientia, & po- *ius libri.*

tentia, per quæ possit improbare, malum, & eligere bonum, Et rursum idem, Credendi, & non credendi potestas, libertasque in arbitrio posita est. Ecce, dedi ante faciam tuam, uitam & mortem, ait dominus, bonum, & malum; elige uitam, & uiues. Et Epiphanius contra Pharisæos, qui fatum ponebant, disputans, ait. Omnibus manifestum est, clarumque, ac minimè ambiguum, quod liberum arbitrium exhibuit nobis Deus, per seipsum, locutus, si uolueritis, & nolueritis. Quare circa hominem est bona operari, aut malas res appetere, Adde Tertullianũ, qui & nos, & Adamum ipsum propria, & libera uoluntate peccare ostendit, Deique bonæ uoluntatis, & præceptis obsistere, nec diabolum uoluntatem delinquendi, sed materiam subministrare. Docet, & latissimè alibi liberum, & sui arbitrij, & suæ potestatis. Inuenio, inquit, hominem à Deo institutum, nullam imaginem, & similitudinem Dei in eo animaduertens quã eiusmodi status formam. Accedit huic D. Bernardi celebre dictum, Arbitrii libertas, inquit, hæc est, diuinum quiddam præfulgens in anima, tanquàm gemma in auro, ex hac namque inest illi inter bonũ, & malum, necnon inter uitam, & mortem, sed & nihilominus inter lucem, & tenebras, & agnitio iudicij, & optio eligendi, & si quæ sint alia, quæ similiter circa habitum animi sese è regione respicere videantur. Nihilominus inter ipsa censor animus diiudicat, ac discernit, Is arbiter, is animæ oculus. Sicut arbiter in discernendo, ita in eligendo liber. Vnde, & liberum nominatur arbitrium, quod liceat uersari in his pro arbitrio uoluntatis: inde homo ad promerendum potens, omne enim, quod feceris bonum, malumve, quod quidem non facere liberum sit, meritò ad meritum reputatur. Consentiunt his antiqui sacri patres omnes, quorum ego alibi plusquàm centum testimonia collegi, nempè Augustini, Ambrosij, Rabani, Hilarij, Hieronymi, Basilij Magni, utriusque Cyrilli, & Hierosolimitani, & Alexandrini, & Chrysostomi, Albini, & aliorum, qui multis rationibus adstruunt nobis inditum, ut possimus liberè, uel ad malũ declinare, uel bonum nobis gratia

In prologo sermo 2. tomi.

diuina,

diuina, sine nostra opera oblatum, persequi: nunquàm enim Deus, eò quòd nulli inuidus suam gratiam uolentibus operari bene, subtrahit, sed infinitis occasionibus nobis arripiendam exhibet. Nam, & quòd possimus per liberam potestatem malas nobis subiicere cogitationes, uoluntatesque, id Deo acceptum ferendum est, sicuti, & qđ simus, & quod potius homines, quàm bruta simus, quòdque rationis capaces facti. Deus enim ab initio, vt scribitur in Ecclesiast. constituit hominem, & reliquit eum in manu consilii sui. Adiecit mandata, & pręcepta sua, si uolueris mandata seruare, conseruabunt te. Apposui tibi ignem, & aquam: ad quod uolueris porrige manum. Ante hominem uita, & mors, bonum, & malum, quod placuerit ei, dabitur illi: Quæ uerba non tantum ad Adamum diriguntur, (in cuius persona quidam impiè, & hostiliter erga hominis naturam contendunt sublatam libertatem arbitrij ad bonum) sed, & ad reliquos homines; siquidem ibi loquitur generaliter author, & de præsentibus hominibus, cum ait, indefinitè, ante hominem mors, &c. Indefinita autem propositio tantum effert, quantum vniuersalis: uniuersalem autem omnes continere nemo ambigit. Deinde adiicit textus, apposuit tibi ignem, & aquam, ad quod volueris, porrige manum. Scribit tibi, nō Adamo, & te habere potestatem etiam bona accipiendi; indicat etiam post lapsum Adami, quòd multis cōfirmare possem, uel uerbo Dei, qui ad Cain post lapsum Adami, ait, nonne si bene egeris, recipies; sin autem malè, statim in foribus peccatum tuum aderit, sed sub te erit appetitus illius, & tu dominaberis illius? Quid est, sub te erit appetitus illius, quàm quod peccandi, uel non peccandi libertas in nobis sit, & nobis subditos esse peccandi appetitus? Referta sunt Sacra Biblia testimoniis aliis, quibus Deus semper inculcat, Si timueritis dominum, & uoluntatem eius uolueritis facere, bona terræ comedetis, si nolueritis, &c. Et rursum, Quoties uolui congregare uos, & noluistis, Et rursum, ego adsto, inquit dominus, ad ostium, & pulso, si quis aperuerit, &c. in similibus, in quibus Deus

eccl. c. 15 c. uer. 14. & seq.

Gen. c. 4. uerb. 7.

Deut. 30 31.

1. Reg. 12.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Isaiæ. 1. nullos ad bona cogit potestate ordinaria, sed uoluntates
cũ simi. hominum liberas exigit, & allicit, ut uoluntati suæ liberè
Luc. 15. cooperantes, aliquid nostri addamus, unde nostra obe-
Apoc. 3. dientia, & gratitudo illucescat, & colligatur, mercesque
1.Cor. 9. adiiciatur. Nam, ut, inquit, D. Paulus. Si euangelizauero,
c. uer. 16 non est mihi gloria: necessitas enim mihi incumbit: uę enim mihi est, si nõ euãgelizauero. Si enim uolens hoc ago, mercedem habeo. Sed, & extra potestatem inditam, alius modus traditus bene agendi per gratiam nobis in baptismo inditam. Et quanquàm multa sint, quę obnubilent in arbitrio libero, electionem, non ideo tamen minus est arbitrium. Et si non per se ualidum, ut prius in Adamo: meliusque dixissent, qui illud negant, facilius deceptioni obnoxium, potius quàm sublatum. Nam ratione peccati, & à lapsu prioris parentis, uerum certè est quibusdam qualitatibus eum fuisse obtenebratum, & ea ratione non tale, quale prius, & ideo infirmum, cum non acumine præualeat iudicandi: uerum eadem est substantia eius, quòd nunc est post peccatum, ac prius, sed in executione electionis, infirma, & debilis uis etiam post baptismum: non secus, ac in homine, qui etsi à morbo soluatur, & sanus sit, & curatus, nihilominus tamen membra, quamuis functionem eandem, ac ante morbum habeant, non tamen eam usque adeo habent, ut prius ualidam. Notanda namque sunt quatuor tempora in libero arbitrio, in quibus exequendi, & operandi uoluntas gradus accipit, primum fuit tempus ante peccatum, in quo ad bonum, hominem nihil impediebat, ad malum uerò nihil impellebat; non enim habuit in illo statu homo infirmitatem ad mali declinationem: habuit autem adiutorium ad bonum agendũ, nempè legem, & prohibitionem Dei, & intellectum non obscuratum, ut tunc sine errore ratio diiudicare, & uoluntas sine difficultate bonum appetere potuerit. Aliud tempus post lapsum, & ante reparationem gratiæ deperditę, cuius statu hominis arbitriũ premebatur, & uincebatur à concupiscentia, & infirmitatem habebat in malum, sed non adiutorium ad bonum, scilicet, gratiam: ęgreque libe-

rum

rum arbitrium, bonum exequebatur. Tertium tempus, post reparationem gratiæ, oblatione facta domini nostri Iesu Christi, & applicatione eius mortis per sanctum lauacrum regenerationis; in quo quidem statu arbitrium premitur, & oppugnatur à concupiscentia, sed non expugnatur, vel vincitur, nisi voluntate: habens quidem illam infirmitatem in malum, sed habens adiutorium, auxilium ve eximium in bonum, nempe gratiam Dei. Sic habens libertatem, vt possit peccare suadente infirmitate, quæ à peccati radice nobis relicta est, & non possit peccare saltem ad mortem propter auxilium gratiæ iuuans. Adhuc tamen homo libertatem, vt non possit omnino peccare, non recepit, eò quòd infirmitas, quæ à peccato à parente primo nobis inusta est, non planè sublata est, etsi omnis morbus per Sanctum Baptisma à nobis fugatus sit, cum nec etiam plenè fruamur, & integrè restitutione, qua Christus nos sufficienter natalibus restituit, & ingenuitati, quam habebat protopater Adam: oportet enim corpus hoc mortale induere immortalitatem, & corruptibile incorruptionem. Quòd fieri nequaquam potest ordine iustitię Dei, nisi prius soluerimus debitum, & satisfecerimus sententiæ Dei, qua dictum, Morte morieris. Et rursum, statutum est hominibus semel mori, postea namque, quia dispositi erimus ad suscipiendam plenam gratiam nobis à Christi passione, & gratia quæsitam, & tunc ab infirmitate peccandi liberabimur, qua & restituti erimus meliori paradiso, quàm quo fuerit Adam priuatus, & à terra hac peregrinationis, Dei beneficio restituemur statui innocentiæ, & naturæ impeccabili; & hinc gratia consummata, & bono assecuto, desinet illa infirmitas peccandi. Et per consequens omne peccatum, uoluntate firmata ad bonum liberè agendum, & erit tunc æternum, & sine fine. Quartum tempus status libertatis arbitrij, ad bonum tantum, gratia, liberalitate, & beneficio Dei, quem velit, & dignetur nobis elargiri Deus. Interim tamen quandiu in hac mortali vita peregrinamur, eniti debemus omni studio, ne liberi arbitrij electio, siue ratio intercipiatur in

Gene. 2.

nobis, & ne aurum pretiosum tenebris affectionum crapulæ, inuidiæ, odij, commodi proprij, & philautiæ caligine obscuretur; caueatur præceps iudicium. Et, ut omnia semel admoneam sufficienter, ad Deum, tanquàm ad polare sydus, arcticum immobile, dirigantur; omnia in illius voluntate, honore, & gloria veluti aurum in lapide Lydio probentur, nam quæ illi consentiunt, & placent, quæ illius authoritate fulciuntur, quæve ad illum, vt finem, veluti ad summum bonum prospiciunt, certè omnino sequenda sunt, tanquàm ab errore omni aliena; contraria fugienda, omittenda, & cauenda. Accedit huic rationi postremus gradus, nempe mens, vel intellectus, ex defęcatione, vel purificatione cogitationum, & rationis nascens, incerta hæc nobis interdum, quia rationem contingit aberrare ab optima suppositione, & similes per mores duci, cum tamen certa mens sit, utraque autem naturę finis, vt scrib... Aristoteles, hæc mens, sicut corporearum rerum notitias per sensus colligit corporis: sic incorporearum rerum per semetipsam, vt scribit D. Aug. hanc Deus nobiscum nasci non voluit, sed adipiscendam proposuit. Nam quemadmodum Mercurius Trimeg. scribit, ratiocinationem quidem, vel rationem singulis hominibus Deus impartiuit, mentem verò nequaquam. Non, quòd inuiderit, quibus nec vtique inuidet (liuor, quippè, ab eo non prouenit) sed quoniam voluit eam in medio, tanquàm certamen, pręmiumque animarum proponere. Et Demosthenes, mentem, quæ humanarum rerum moderatrix est, rectè sola philosophia erudiri, & exerceri dicit, quia ab ea suscipit exercitia officii sui, quod versatur in dicendo, & deliberando. Et quemadmodum gradus inferiores intellectus, & mens illustrat, sic etiam, & rationem, & quò magis ratio illius habet lumen, eò certior; dictumque est illam gigni in animæ solo intellectu, ab Aristotele, quia, ut ait Epicharmus, νοῦς ὁρᾷ καὶ νοῦς ἀκούει, τὰ δ᾽ ἄλλα κωφὰ καὶ τυφλά, id est, mens uidet, mens audit, reliqua sunt surda, cæcaque, vt scribit Theodoritus. Et quamuis sensus quasdam facultates peculiares habere videantur, mens tamen

lib. 7. polyt. c. 15
lib. 8. de Trinita. c. 3.
in Pimãdro ser. 4

In oratio. amato. si quinẽ ea Demosthenis est.
lib. 1. magno morac. 1.
lib. 1. de cur. Grę ca. affectio.

prodest,

prodest, ornat, & denique vincit, præstat, imperat, ex sententent. Plutar. & Plato, mentem, & sapientiam purissima esse nomina dixit, & mentem, vel esse veritatem, vel simillimam veritati. Atque Anaxagoras, teste eodem Platone, voluit, τὸ δίκαιον, idest, iustum esse, illam mentem dominam suapte natura, nec alicui mixtam, quæ omnia exornat, & per omnia penetrat, quod & scribit Aristoteles. Vocat, & mentem Philo Iudæus caput animę, quòd Aristot. explicat, dum finem putat post scientiam, neq; eam perfici quin scientia præcedat. Quo fit, inquit, quia iuuenes scientiam non habent, serius illis mens contingat, & in senectute mens perficiatur. Est namq; animi princeps, & quod est præstantissimum, & perfectius, vt Cicero annotauit, & ideo ipso eodem Cicerone teste Philosophi Peripatetici, & Academici, mentem volebant, esse rerum iudicem, & solam censebant idoneam, cui crederetur, quia sola cerneret id, quod semper esset simplex, & vnius modi, & tale quale esset, hancque illi ideã appellabant, iam ante ita à Platone appellatam. Hanc, & intellectum propriè dixerunt Philosophi, aut uim, quæ potestatem formas suscipiendi à materia habet, ut scribit Alexander Aphrod. Itaque in hac desinit hominis facultas, estque mens summitas scalæ, quæ innixa terræ est, ubi corporalium apprehensiones, & gradus ex quibus cognitio ad cęlum usque conscendit, vel ad portam cœli, quæ est mens; nam per eam cœlestia inquirimus. Cuius scalę cognitionis typus fuit scala à Iacobo visa, per cuius gradus Angeli Dei sunt ascẽdentes, & descendentes, idest, nuntii operum Dei, & notiones. Capiti eius scalæ, uerè Deus innixus, ad quem cum notio peruenerit, homo supra se diuino quodam furore rapitur. Est autem furor ille diuinus, illustratio animę, per quam Deus animam à superis delapsam ad infera, ab inferis ad supera retrahit, idque ordine graduum. Nam lapsus animæ ab ipso rerum omniũ principio, per quatuor summatim gradus efficitur, per mentem, rationem, opinionem, & naturam, quos concludunt, superius ipsum vnũ, inferius corpus. Per hęc descendit anima, per hęc, & ascendit.

li. de fortu. uel de uirtu. Alex. li. 10. in philebo. uel ꝺ sũmo bono. li. 23. in Cratylo, uel de recta nomi. rõe. 1. de anima. c. 2. li. de somniјs to. 2. pblema. sect. 30. q. 4. 5. de fini. li. 1. aca. q. li. de ani. c. de phanthasia. Gen. 29.

dit. Mens, & multitudo quidem, sed stabilis, & æterna: ratio, multitudo mobilis, sed finita, opinio, multitudo mobilis infinita, sed substantia, punctisque unita, natura similiter, nisi quod per corporis puncta diffunditur. Corpus autem infinita multitudo subiecta motui, & substantia punctisque, momentisque diuisa. Et, ita ab illo uno, Deo nempe, descendit anima usque ad infinita nobis numero, & rursum lumine diuino, ab infinitis, & minimis ad unum rursum ascendit, mentis ductu, ut explicat Marsil. Ficinus. Dixerunt, & aliqui diuinitate mentis commoti, ex superabundantia maiestatis, fœcunditate mentem diuinam de se creasse hanc mentem, quæ νοῦς, vocatur: qua patrem inspicit similitudinem seruare authoris, animam verò de se creare posteriora respicientem, hinc rationem, & eam mentem ex sua natura præbere, & sensuum, & apprehensionis seminarium. Et sic mentem unam in omnibus partibus animæ, non secus ac idem, unusque vultus, in pluribus speculis ordine dispositis, in quibus cum omnia se continuis successionibus generant per ordinem, diuersis locis cõspicitur. Atque si quis obseruet diligentius, cognoscet à summo Deo usque ad ultimam rerum fæcem, unam se mutuis uinclis religantem, & nunquàm interruptam connexionem esse. Hæcque est illa cathena Homerica aurea, de qua & scribit Macrobius. Ea ratione forsan Cicero, Dei naturam communicat, & menti, ex qua omnia in corpore, & anima illustrentur. Et mentem subdit, in capite uelut omnibus imperantem, sensibusque, ut ministris, utentem, esse positam. In hoc Aristoteli subscribens, dum ait, Restat igitur, ut mens sola extrinsecus accedat, eaque sola diuina sit: nihil enim, cum ea communicat actio corporalis. Sic functiones mentis, & intellectus, puræ sunt, & sine corpore, & quemadmodum se habent sensibilia ad sensus, ita intelligibilia ad intellectum, ut ipse Aristot. annotauit alibi, idque cum propriam functionem exercent. Nam aliàs illuminatione ueritatis ad omnes extenditur gradus, & per illam docti solẽt semper altiora petere, mali uerò inferorum specus intimos, meditantes autem inter

In argumẽto ad Io. Platonis, uel de furore poetico.

Iliad. θ. li. 1. ins õniũ Scip. c. 14 li. 1 tuscul q. lib. 2. de nat. anima. c. 3.

3. de anima. c. 4.

extremos,

extremos, medij susque deque per scalam feruntur; ut scri- *li de som-*
bit Philo Iudæus. In hac nusquàm fundus: hæc, ut Deus *nijs.*
mundi, parui mundi domina. Deus in utroque mundo, mens agitat molem, & toto se corpore miscet. Et mens diuina omnia regit, continet in omni parte, & nulli miscetur, ut aliquo contineatur, sic mens in suo paruo mundo, ubique, & nullibi mixta, & comprehensa. Quorum, & aliã præstantissimam proportionem Porphyrius libello insinuat, dum ait, ὁ θεός πανταχοῦ ὅτι οὐδαμοῦ, καὶ ὁ νοῦς πανταχοῦ ὅτι οὐδαμοῦ, καὶ ἡ ψυχὴ πανταχοῦ ὅτι οὐδαμου ἀλλ᾽ ὁ θεὸς μὲν πανταχοῦ καί οὐδαμοῦ των μετ᾽ αὐτὸν παντῶν. αὐτοῦ δὲ ἐστι μόνον ὡς ἐστι καὶ ἐθέλει νοῦς δὲ ἐν θεῷ μὲν πανταχοῦ τε καί οὐδαμοῦ τῶν μετ᾽ αὐτὸν καὶ ψυχὴ ἐν νῷ τε καὶ θεῷ πανταχοῦ καὶ οὐδαμοῦ ἐν σώματι; σῶμα δὲ καὶ ἐν ψυχὴ καὶ ἐν νῷ καὶ ἐν θεῷ καὶ ὡς πάντα τὰ ὄντα καὶ μὴ ὄντα ἐκ τοῦ θεοῦ καὶ ἐν θεῷ, καὶ οὐκ αὐτός τὰ ὄντα καὶ οὐκ ὄντα, καὶ ἐν αὐτοῖς εἰ μὲ γὰρ μόνον ἦ πάνταχοῦ, αὐτὸς ἂν ἦν τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσιν: ἐπεὶ δέ καὶ οὐδα μοῦ τα πάντα γίνεται δὶ αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ ὅτι πανταχοῦ ἐκεῖνος ἑτερα δὲ αὐτοῦ, ὅτι αὐτὸς οὐδαμοῦ. οὕτω καὶ νοῦς πανταχοῦ ὢν καὶ οὐδαμοῦ, ἄιτιος ψυχῶν καὶ τῶν μετ᾽ αὐτὰς καὶ οὐκ αὐτὸς ψυχὴ, οὔτε μετὰ ψυχὴν οὐδὲ ἐν τούτοις: τι οὐκ ὃ ἦν μόνον πανταχοῦ τῶν μετ᾽ αὐτὸν, ἀλλὰ καί οὐδαμοῦ, καὶ ἡ ψυχὴ οὐ σῶμα οὔτε ἐν σώματι ἀλλὰ αἰτία σώματος, ὅτι πανταχοῦ οὖσα τοῦ σώματος, ἐστι οὐδαμοῦ. καὶ ἔστι γὲ ἡ πρόοδος τοῦ παντὸς, εἰς τὸ μήτε πανταχοῦ ἅμα, μήτε μηδαμοῦ εἶναι δυνάμενον, ἀλλά ἀνὰ μέρος ἑκατέρων μετέχον. idest, Deus ubique est, quia nullibi esse intelligitur, mens ubique, quia nullibi esse intelligitur, & anima ubique, quia & nullibi esse intelligitur. Sed Deus quidem ubique, & nullibi, eorum omnium, quæ sunt post ipsum; nam ipsius solum est, ut sit ut uoluerit. Mens quidem in Deo ubique est, & nullibi, in his, quæ sunt post ipsum. Et anima in mente, & Deo vbique, & nullibi in corpore. Corpus auté, & in anima, & in Deo, & in mente: omnia namque, cum entia, tum non entia ex Deo sunt, & in Deo, & tamen ipse non est existentia, vel nõ existentia, nec in ipsis. Siquidem, quia ipse est ubique, erit utique omnia, & in

omnibus: postquàm autem, & nullibi est, omnia erunt per ipsum, & in ipso, quia ubique ipse, diuersa autem ab ipso, quia ipse in nullo. Sic, & mens ubique existit, & nullibi, causa est animarũ, & animas sequentium, & tñ non ipsa anima, neq; post nnimam, neq; in ipsis. Eò quòd non solũ sit ubique eorum, quę post ipsam, scilicet, mentem, sed & nullibi. Et anima nec corpus, nec in corpore, sed causa corporis, quoniam ubiq; in corpore existens alicubi non est. Et denique processus uniuersi in illud desinit, quod neque ubique simul, neq; nullibi esse ualet, sed pro parte diuersorum participat. Hactenus Porphyrius, cui ex nostra familia alia quãplurima subnectere possem, uerum ista de mẽte dicta sufficient pro explicatione gradus ultimi. Nã forsan de intellectu, & de mente dicemus alibi, quæ desiderãtur à curiosis, nempe qua in parte corporis mens, uel pars animæ præcipua sit, item phantasia, & cogitatio, quę nunc tractatio longè abesse ab instituto nostro uidetur, nempe ubi de cognitionis gradu summo agimus. Illud tamen in summa non alienum erit annotare, quędam ex mediis inferioribus, nempe sensibus, mentem nosse: quędam ẽt per se, sine iis, ut intellectualia. Vnde breuiter colligo, sensum maximè ab intellectu abesse, & errasse eos, qui eadem existimarunt, nisi quòd accidentaliter homini ob meliorem corporis dispositionem supra animalia aduenisse dicebãt. De q̃bus D. Tho. qui illud improbat quinq; rationibus.

In 4. dist. 44. q. 1. art. 1 q. 1. li. 2. cõtra gent. c. 66.

Primò, quia animalia certas actiones ex sensibus habeant, nullas tamen ex intellectu, ideo similia semper faciunt, ut semper eodem modo hirundo nidum.

Secundò, sensus cognitio est indiuiduorum potentia sensitiua recipiente formas indiuiduales: intellectus autem uniuersalium.

Tertiò, sensus cognitio tantùm extendit se ad corporalia, sine quibus nihil cognoscit; intellectus incorporalia cognoscit; sicut sapientiam, ueritatem, relationes rerum.

Quartò, nullus cognoscit seipsum, nec suam operationem, uisus non uidet seipsum, nec uidet se uidere, sed hoc superioris potentię est, vt probatur libr. 2. de ani. Intelle-

ctus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ctus autem cognoſcit ſeipſum, & cognoſcit ſe intelligere.
Quintò, ſenſus corrumpitur ab excellentia ſenſibili, intellectus aũt non corrumpitur ab intelligibili, quinimmo, qui intelligit maiora, poteſt poſtmodum minora intelligere. Hactenus D. Tho. igitur à Deo infuſa ultra hanc mentem non progreditur natura humana. Verùm in hac ultima intelligentia, participát, cum Angelis creaturis intellectualibus, & cum ipſo Deo. Vnde, & mẽns uocata eſt puritas, & כתר catar, ideſt, corona numerationum, uel ſephiroth, ſic enim Abraham in lib. ſephiroth putat, per illas ni fallor numerationes. Et ſephiroth nouem, peruenire ad decimam ſephiroth, ideſt, rerum authorem, dum ſcribit
עשר ספירות בלי מה ולא ט׳׳י ולא א : הבן בחכמה ו הכם כבצה :
בחון בהם ותקור מהם והעמד רקר על בורין והשב יוצר מכונו :
ideſt, decem ſunt numerationes præter quid, (ideſt, ſine re ipſa) decem, & non nouem, decem, & non undecim. Intellige in ſapiẽtia, & ſæpe in intellectu: inueſtiga in eis, & proba in eis, & ſtatue rem ſuper puritates ſuas, & repone creatori locum ſnum. Et Rabi Iſaac ben ſchola, in commentarijs Thehilim, ſiue Pſalmorũ, interiorem hanc, inquit, proprietatem intelligentiæ, plures dixerunt, & qui enumerarunt proprietates, poſuerunt, tanquã principem ſapientium, & principiũ numeri omnis, hæc ſapientia eſt Deus, alii nominauerunt eam coronam, ꝙ ſingulę proprietates coronentur ab illa, & illa à ſingulis; alii nominauerunt eam ain אין, qđ nullus ſit, qui eam imaginatione apprehendere poſſit; eſt namque ſolo intellectu attingibilis. Et huc alludit, quod dictum eſt מאין יבוא mea in Iabo, &c. Vnde ueniet auxiliũ meũ à domino. meain ſiquidẽ, ſignificare uidetur quiddã incorporeũ, abſtractũ, ſecretũ, & intelligibile, & ſi fueris fortunatus in dictis meis, ſecreta mõtium altiſſimorũ ſcies, qm̃ hæc proprietas eſt ueluti lux, qua coronantur oẽs aliæ proprietates in uia lucis. Sic ſtatuerunt certè, ſed abſtruſè ſapiente Iudęorũ Mekubalim, ſiue Caballiſtæ, dicti Iudæis חכמי האמת ſapientes veritatis. Et, vt abſtruſiora illorũ cõmunicem, ij tres numerationes ſupremas, in noſtro ſchemate tres gradus vltimi, iun- *Pſal. 12.*

ĉto nũmine Dei, qui omnia fouet adnixus, ut diximus, eſt ſummitati ſcalæ, dixerunt tres luces, de quibus ſic ſcribit דכי האי גאון שלישה אור ות הם: אור קד מין אור צח אור מצחצח יעים ־־כל־־ זר הכל אלוה אחד אין שם רבוי חלילה והם בראש הספידות ideſt, tres luces ſunt; lux orientalis, lux clara, lux clarificata, uel purificata. Et cũ omnibus his, & omnium Deus unus, nec eſt ibi multiplicitas, abſit .n. hoc. Et hę ſunt in capite Sephiroth. Scio ego quoq; quoſdã Rabinorũ potiſſimũ neotericorũ, myſteriũ ẽt triũ ſephiroth poſtremorũ, retuliſſe ad Sanctiſſimã unius diuinitatis Trinitatem, & ad ſubſtantiæ diuinitatẽ, idq; per quam optimè, ut cum illis, & ego ſentiam. Cæterũ, & nobis idipſum conuenire nõ eſt ambigendũ aliquo modo, qui ad imaginẽ, & ſimilitudinẽ Dei à Deo facti ſumus, & in aĩa gerimus ipſius prototypi trinitatis ſimilitudinem. Nam ſicuti in Ge. c. 1. ſuper uerba בראשית ברא אלהים bereſcit bara elohim, per אלהים elohim intelligunt tres proprietates, quas uocant מדות midoth, nempe patrem, filium, & ſpiritum ſanctum. Sic in anima per imaginem אלהים intelligunt memoriam, intelligentiam, & uoluntatem, ut & authores etiam noſtri. Sed, & legimus in vaikra rabba, ſuper c. 4. Leu. & in midras tehilim ita. רבנן אמרי מה הנפש ממלאה את אגוף כן הקדוש ברוך הוא סובל את העולם: מה נפש יחיד ה בגוף כן הקדוש ברוך הוא יחיד בעולם: ומה הנפש אוכלה ואינה שותה כן הקדוש ברוך הוא אונו אוכל ואונו שותה: ומה הנפש טהורה בגוף כן הקבה שהוא למעלה מעולם: מה הנפש רואה ואינה נראית כן הקבה רואה ואינו נראה: אמר רו״י תבא הנפש שיש בה כל המידות חללו ותהלל להקבה שיש בו כל המידות חללי ideſt, magiſtri dixerunt. Quemadmodum anima replet corpus, ita Deus ſanctus benedictus ipſe replet, & ſuſtinet mundum. Sicut autem unica in corpore, ſic ſanctus benedictus ille, unicus in mundo. Et ſicut anima nõ comedit, nec bibit. Sic nec Deus benedictus ipſe non manducat, nec bibit. Et ſicut anima ponitur pura in corpore, ſic Deus, qui eſt ipſe ęternitas, & ſicut aĩa uidet, & ipſa nõ uidetur, uidet, & Deus, & nõ uidetur. Dixit ergo Dauid, accẽdat aĩa mea, in qua ſunt oẽs proprietates, & laudabo Deũ

San-

Sanctũ,benedictus ille,& uos, q̃ estis in anima proprietates, laudate eum. Hactenus Rabini ibi. Sed, & alibi, illas tres proprietates Dei,& animæ latius explicant. Veruntamen oculis hominũ subiici posse, vel planè cognosci., quæ & quales sunt, negarunt. Sic enim scribit Rabi Mosce Biban iodeh בפרוש פרשת כיתישת ופרשא הגו קוטיליואח . i. in interpretatione capitis citisla,siue plagarum, & capitis gekitiliah, siue uallis occisionis חג ספירות העליונ ות עין לא ראתה ו עים זח און שם הכרל וקיצ׳ץ חלילח.i. ĩ has tres numerationes supremas oculus non uidit, non tñ ideo in his est dissensio,uel defectus,id.n.dicere abominamur. Nolo etiã hac in parte suspẽdere ingenia optima lectorum, quin ex eorundem Rabinorum,& Caballistarum fontibus illis nõ communicem nomina,quæ illis tribus superioribus sephiroth, siue numerationibus, imposuerunt, illa autem habentur in libro. הזהר hazzoar, de illuminatione, uel splendore, quem scripsit Simon Beniohai.

א אין סוף חראשונה בלי התהלהוד אשות אב חנק ראח:

ב חכ מה והשניה הנקראת אצל המל בלים חכמה
שבח נ ברא ח עולם: שנ משלי ג יחוה בחכם יסד
ארץ ונקראת ראשית שנ בראשית א בראשית ברא
אלחים על בן תרגן יונתן בחכמת ברא יחוח נ קראת
אצל חנוצרים רבר יחוחו חכל אחד שהרי כתוב כר
בר יחוה שמים נעשו :

ג ביכח והשלישית הנקראת אצל המקבלים נ קראת אצל
חנוצרום רוח קרוש כי חוא יהב מנרעא ליר עי ביגח
בכתוב ויחי כנח עלוהם חרוח ויתנ באו :

הספירה חיא *scribit., & hec Ludouicus Carret⁹ iudæus in.* ספר מראות אלדים *In li. uisionẽ diuinarã.*

Cuius tabula hac explicatio.

1. ensoph, sine finito,& ter mino.	Sephira prima, sine aliqua insimulatione doloris, uel infirmitatis, & principio pater dicitur.

2. hocma, siue sapientia. Secunda dicta apud Caballistas hocma sapiētia, quia in ea creatus est mundus, ut scriptū est in Prou. c. 3. Dominus in sapientia fundauit terrā. Dicitur, & principiū, quia scriptū est Gen. 1. In principio creauit Deus cęlū, & terrā. Ideo id vertit Ionatas, in sapiētia creauit dñs, uocatur apud Christianos uerbū Dei, qđ idē est, quoniam scribitur, Verbo domini cœli facti sunt.

Triū Sephiroth superiorum Sephira.

3. Binah. idest, intelligentia. Tertia, quę à Caballistis uocatur Binah. i. intelligētia uocatur à Christianis spiritus sāctus. Quoniā ipse dat scientiā cognoscentib. intelligentiam, ut scriptum est. Et factū est, simul acquieuit super eos spiritus, & prophetarunt.

His alia addere secretiora possemus, de Enieph, de iethon, de Phta, & Amon, quæ Iamblicus ponit ex scola Aegyptiorū, & Chaldæorum. Sed solus locus nos admonet, ut finē huic libro imponamus, si primū de his, quæ nō exigunt ratiocinationē in docendo, uel cognitionē, regulas quatuor annotemus ex Rabino habē Tybbon in libro, q inscribit׳ רוח החן Rouach. aché, siue spūs gratię, & ex aliis.

Quarum prima sensibus subiecta, & supposita, alia demonstratione, quàm sensuum comprehensione nō egent. Nam, qđ nix sit alba, gelu frigidum, ignis calidus, & similia, sensibus tantum sufficienter cognoscuntur. Quod autem circa eorum naturam disputatur, alterius est controuersiæ; ut quare album, quare nigrum, frigidum, & illud calidum, hæc .n. intellectu, non sensibus cōprehēduntur.

Secunda regula, manifesta, superfluè probatione onerātur, nisi alterius rei causa probentur. Exempli causa sit nō occidere, nō furtū facere, nō rapere, iā manifestè, fine alia probatione inter homines iusta cēsentur, cōtraria iniusta. Et Imperator Gordianus ēt solēnitatē probationis, quæ fit in accusatione, in notoriis remittit, nec exigi statuit, & solū cōtrouerti, num notoriū sit. Nec in manifestis testes requiruntur. Manifestū.n. dicitur, ꝗ per se apparet, & potest facilè probari, sed tñ id fieret superfluè. Nā quicquid

In l. ea quidē l. de accusa. lib. 9. C. ti. 2. ī cano. manifesta, & cano. de manifest causa. 2. q. 1. in de crēto in l. 1. §. fin. de dot. prale. li. 33. ti. 4. in l. 1. §. fi. de

rei adiicitur satis demonstratę, frustra est, ut notat Vlpia. *act. em-*
Et non uidetur esse celatus, qui scit, nec certiorari debuit, *pt. & uē*
qui non ignorauit, ut idē Vlp. tradit. Quin, & illud uerū *di.li.19.*
est, iniuria eum affici, cui negāt id, qđ euidētissimum est. *ti.1.in l.*
Sic, & datur actio iniuriarum in eo, qui fideiussorem ne- *si uerò ꝑ*
gat locupletē eum, qui euidentissimè talis est, & approba- *nō cōdē-*
tur huiusmodi, ut scribit Caius iurisc. Si tamen illorū ra- *nato lib.*
tiones proferantur, alterius fit causa, nempe ratione pœ- *5.§. qui*
næ, rationeq; circunstantiarū, quæ inueniuntur, & con- *pro rei*
currunt in cōmissis aduersus hæc decreta, uel alterius rei *qualita-*
gratia, huius generis possunt esse, quę naturalis iuris sunt. *te, qui sa*

Tertia à maioribus tradita, & recepta à nepotibus, non *tisfa. co-*
egent probatione, quia ea innituntur cognitioni maio- *gnun. li.*
rum, apud quos summa, & diligenti inquisitione iam de- *8.tit.8.*
terminata fuerunt. Et credendum potius, quàm disputandum singulis, ne dū quisq; fisus proprio ingenio, dumve veritatē debilibus rationibus suffulcire tentat, in negatione ueritatis turpiter prolabatur. Et hac in parte, intelligētia ex facultate in actū non egreditur. Sic credebant Synagogæ Iudæi, & Ecclesiæ Christiani credunt. De fide nāq; ita simpliciter credendū est, imbecilla namq; sunt hominū ingenia, ad reddendam rationem operū, & præceptorum Dei, nec potest quis prius intelligere, quàm crediderit, nisi enim credideritis, inqui, Isaias, non intelligetis, & *c.1.Psal.*
Dauid, credidi, propter quod locutus sum, & Dauid alibi *211.in ꝑ*
expressius אורה הבכל: לבבסוף ישרים וערח Confitebor do- *lógo. ser.*
mino in toto corde meo, in secreto rectorum, & cōgrega- *posterio-*
tione. Et D. Cyprianus scribit, sublimes materias, subli- *rem.*
miū ingeniorū exigere tractatores, cum nec facilè de artibus iudicent, qui artes ignorant: ideo, inquit, tam in diuinis, quàm in philosophorum doctrinis, nec tutum est, nec honestū ineruditos sensuum ad literas illas pertinētium, prosilire ad discussionem eorum, quæ nesciunt, & de his sibi usurpare magisteriū, quæ ignorant. Potest itaq; facilè homo in abditarum causarum inspectionibus, & secretis naturæ errare, & decipi; quia non per omnia à fine usque ad finē intellectus humanus attingit. Scribit, & D. Dionysius

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

li. de ecclesiast. hierarc. cap. 2. sius Areopagita. Nullus mihi imperfectus in cõtemplatione ueniat. Etenim non solares fulgores infirmis pupillis intueri non periculosum, nec his, quæ supra nos sunt audere innocuum. Siquidẽ uera est iuxta legẽ Hierarchia, Oziã quidem punitum, quia sacra tractauit subuertens. Chore uerò, quia supra se sacris: Nadab, & Abiud, quia profane propriis abusi sunt. Sed apertius, & rationem afferens idẽ præstantissimus uir scribit. Nulla ratione audendum est, *li. de diuin. nominib. c. 1.* inquit, aliquid de occulta deitate, quæ est superior, quàm essentia, dicere, uel cogitare, præter ea, quæ nobis sacra eloquia diuinitus aperuerunt. Et sicut nec sensibus intelligibilia cõprehendi, spectarive possunt, neq; factis figuratis ue simplicia, & insigurata, neq; per corporum figuras formales, informitas ipsa incorporeorum refugiens tactum, figuraq; carens, eadẽ ratione ipsa superessentialis infinitas oẽs essentias antecellit. Ipsa quoq; unitas, intellectus superior, omnes intellectus antecedit; ipsum deniq; vnum cogitatione præstantius, nullis cogitationibus potest excogitari; atque bonum excelsius omni uerbo, uerbis est ineffabile. Deinceps, si omnes, inquit, cognitiones tum entiũ sunt, tum ẽt in entia desinunt, consequens est, ut qui omni essentia superior est, sit ab oĩ cognitione semotus. Diuus *lib. de incarnatione uerbi.* etiam Athanasius ait, non dari consequi res magnas, atque difficiles, nisi fide. Et Galenus scribit, etsi nõ Christianus, tamen testimonio antiquitatis memorabili, prohibitũ in *to. 4. li. 1. de different. pulsuũ.* lege Mosi, & Christiana de ea disputare, his uerbis, quàm in Christi, & Mosis scholam impingat, leges audiat nulla constitutas demonstratione, idque minimè doceat. Et rursum alibi illius uerba. Citius igitur Moysi asseclæ, & Christi decedant de sua disciplina, quàm qui sectis sunt addi- *lib. 3. de differentia pulsuum.* cti, & consecrati, Medici, & Philosophi. Meminit, & Rabbi Moyses ben Maimon in Epistola de Astrologia ad Iudæos Massiliæ, de tribus superioribus regulis, cuius uerba Hebræa Latinè sic accipe. In primis igitur mi domini, scitote hæc tria tantum homini sunt credenda, neq; quicquã preterea. Primum id, quod certam habet, & euidentẽ probationẽ humana sua ratione, & scientia sua inuestigatam,

uelut

uelut ratio numerandi, geometria, & reuolutiones. Alterū id, qđ homo deprehēdit uno quoq; sensuū, ueluti qui a uisu, hoc rubrū, illud nigrum, gustu hoc dulce, illud amarū; tactu hoc calidū, illud frigidū, & sic de reliquis sensib. Tertium, & postremū id, qđ acceptū à Prophetis piç memoriæ, & à iustis. Porrò qđ ad ultimū attinet apud Hæbræos liber dictus ספר כוזרי liber cozræ, ubi de creatione traditur in eo המאמר החמישי idest, sermone 5. in principio, id inquit, quod à maioribus traditur, acceptumque est, non bonum est, nisi cum bono, & sincero corde cōiunctum, & requiritur cognitio, & traditio, facit pro ultimo Martianus Cæsar. Sed de fidei simplicitate, & intellectu alibi plura dicemus Deo fauente, & docebimus omnia ali qua præcedente fide, ueluti quodam principio immobili, sine alia inquisitione firmari. Interim de rebus iam præceptis, & ad intellectum usque uenientibus, nullam fieri intelligenti demonstrationem sui causa, uel probationem teneamus: nam uerum id non esset, nec intellectum, sed opinione plenū. Alterius tñ ignorantis causa, quem ad agnitionem ueritatis ducimus, per rationes ueluti per itinera certa, ad ipsum uerum, & intelligentiam trahimus.

l. nemo l. 4 C. de sum. trini. libr. 1. C. tit. 4.

Quarta regula, Subiecta priora quibus uerū, uel falsum conuenit, non autem malum, uel bonum, non egent ratiocinationis probatione. Huiusmodi sunt demonstrationes uniuersales, & mathematicæ: sicuti illud, quod duo contraria in uno, eodemq; subiecto esse non possunt, uerū esse per se patet contrarium falsum. Et uerum, totū maius esse sua parte; omnibus .n. natura tribuit dignoscēdi, & distinguendi facultatem. Sub hac etiam regula continentur subiecta rationi, & intelligentiæ, vt propositiones scientiarum, & artium demonstratiuarum. Principia namque cuiuscunq; artis inquantū sunt illius artis principia, indubitata, & concessa sunt. Et eorū principiorū, vel propositionum ex duobus, vel tribus indubitatis principiis accōmoda collectio, habet intelligentiam possessiuam, hoc est iam præcedentem aliunde notionem, antequàm ad artem illā, cuius sint principia, accedat. Principia namq; artis, ut ait

Galenus,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

In Isagogicis.li.de optima secta ad thrasib.

li.5.re cognitionũ

li.4.academ q̃st. eo libro,

li.3.tusc. q̃st. Problem.121 libell. de memor.

li.3.ęnea dis.1. li. qui θεωρία περὶ τῆς τῶν θεῶν φύσεως, de natura suorũ deorũ ca. περὶ τῶν παραδεδεμένων μύθων, de ante traditis fabulis.

in phile. 1.de ora.

Galenus, aut in sensus notis, aut in his, quæ ex aliis percipiuntur, aut in his, quæ præostensa fuere, aut in manifestis intellectui consistunt. At ordo, de quo iam ante dictũ, viam sternit facilè ad memoriam eorum, quæ dicta, factave sunt. Cum enim reperere singula per ordinem cęperis, vbi aliquid deest, statim sensus inquirit, & cum inuenerit, seruat, aut si inuestigare non poterit, statim à magistro requirit, vt ait D. Clemens. Et mens, ut ait Cicero, alia visa sic arripit, vt non statim vtatur, aliqua sic recondit, ex quibus memoria oritur, & rursum paulo post. Nos meminisse nisi comprehensa non posse, ait. Vnde, & Plato nos reminisci non discere, ac si scientias notas ante vnionem corporis, & animæ haberemus, quod & refert, & refellit Cicero, & Alex. Aphrodis. quorum rationes prætermitto, ueruntamen est, eam memoriã præteritorum esse tantum, non præsentiũ, in quibus sentire, scire, vel intelligere est, nec futurorum, de quibus dicitur opinio, uel spes tantum, vt ait. Arist. Quo fit, ut memoria circa Deum, vel ens, vel intellectum ponenda nõ sit. Nihil enim ei eorum accidit, neque tẽpus circa ens est, sed ęuum, neque prius, vel posterius, sed est semper vti se habet permanens in eodem, nullam admittens mutationem, vel Plotino authore. Memoria itaque veluti sphæra ambiens reliquos gradus cognoscendi, constituenda est: ne perperam, quæ quis didicerit, effluant, & ut ea, ueluti anchora, figantur, ne fluctibus obliuionis elidãtur. Est, n. memoriæ ea natura, & uis, vt innuit Phornutus, dum ait, Μνημοσύνη ἡ τοῦ συναιρεῖν τὰ γεγονότα αἰτία, memoria est, qua colligere possumus ea, quę facta sunt. Nec aliud illa est, quàm collectio, & ut Plato ait, sensuum, & intellectus salus, & conseruatio, utque Cicero, thesaurus omnium studiorum. Quod & subscribit Tertullianus. Atque Plutarchus Disciplinę quasi quãdam cellam penariam dixit, unde traditum Mnemosynem, idest, memoriam esse matrem Musarum. Quanquàm nouerim Plotinum dixisse, memoriam non esse formarum impressarum custodiam, sed facultatem animæ quandam, ita seipsam excitantem, ut & quod non habet, habeat, quando

fit

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

fit egressio potentiæ in actum, quod & ego quoq; uerum puto, sed & illã potentiam aĩæ prius non concepisse recordata, non possum mihi persuadere. Non enim potuit excitari, quod nunquam fuit, non secus quàm memoria esse nõ potest, nisi eorum, quæ præuisa, & præcognita fuerunt. Et ideo rectè post mentem ponitur. Sicut in intellectu nulla est contrariorum, uel dubiorũ agitatio, sic memoria ostendit prorsus, quod in anima non est agitatio, sed quies stabilisq; permansio. Quòd docet Plato à nomine μνήμη, idest, memoria, tracto argumento, ut ea sit quasi μονὴ quies statione. Et ut apertius me explicem, memoria similis est cellario, uel loco capaci, in quem inuehuntur, uel merces, uel aliæ res quęlibet, conseruationis, uel depositi gratia: & sicut non omnia horrea, non omnia loca ubi res deponũtur, eiusdem sunt firmitatis, non ęque contra latronum iniurias, & uim externam uallata, nõ circunsepta. Sic neq; oẽs hominũ memoriæ, ęqualis sunt roboris, sed aliæ aliis sunt firmiores, & meliores, & perfluere aliquæ facilè quæ receperant patiuntur, alię tenaciter retinent aliæue externis expugnantur, vel inuantur. Idcirco nõ eorum memoria est animalibus, quę in memoria hominum esse pñt, cum locus ille memorię animalium, non sit eius qualitatis, capacitatis, & substantiæ in illis, cuius est memoria hominis in homine. Quippe tria potissima in eo sunt, memoria, consiliũ, uoluntas. In memoria, hominis pecudisq; confinium: nam & nidos ciconiæ, & hirundines post annũ reuisunt, & equi stabula repetũt, & canes dominos recognoscũt. Sed qm̃ animę sensitiuæ belluarum, etsi imagines locorum naturaliter retinent, ipsius tñ substantiæ suæ scientiam nõ habẽt, & in recordatione corporalium rerum quas per corporis sensus hauserunt, necessariò remanent, & ratiocinandi nõ habentes oculum, non dicam supra se aliquid, sed se ipsas uidere non pñt, ut tractat Claudia. Mamertus, addit Aristoteles postquam ex sensibus cognitionem fieri dixit, potissimum ex uisu, qui nos cognoscere quicquã facit, multasque differentias manifestat, subiungit, natura itaq; animalia sensum habentia fiunt, à sensu uero quibusdã eorũ

de aĩa to re. lib de anima li. de liber educa. an nead. 3. lib. 6. dũ agit de impossibilitate incorporeorum. c. 1.

In Cratylo.

Lib. 1. de sta. ani. c 21.

1 in metaphysic. initio.

non innascitur memoria, quibusdã uero innascitur. Et ob hoc alia prudentia, alia disciplinarum capaciora sunt, quã illa quæ memorare non pñt. Discunt autem quæcunq; cũ memoria, quæcunq; scilicet, audiunt. Cætera phantasijs, & memoriis uiuunt, experientia uero parum participant: humanum autem genus arte etiam ac ratiocinationibus. Fit autem experientia ex memoria hominibus, quę potius reminiscentia est, qñ scilicet, ex initio præcedente, id rursus colligit cuius primum, uel scientiã, uel sensum hauserit, uel id, qđ fuerit, repetit, cuius habitum dici reminiscentiam testatur Aristoteles, syllogisat reminiscens homo. Animalia aũt, ut idem ait Aristoteles, qua aĩæ parte sentire solent, eadem recordantur. Et memoria se habet in hoĩe, sicut intellectus simpliciter apprehendens: reminiscentia aũt sicut intellectũs discurrens. Et propterea sicut in hoĩe non sunt duæ potentię distinctæ, intellectus, & ratio (quod pertinet, ut ego intelligo ad substantiam aĩæ, in aliis nam que ratione ordinis distinximus) sic nec memoria, & reminiscentia, ut tradit Chrysost. Iauellus Canapitius, & Plato. Quoties, inquit, quæ cũ corpore passa est aliqñ aĩa, eadem sine corpore in seipso resumens animaduertit, tunc meminisse eam asserimus. Quando autem memoriæ passa iacturam, deinde uel sensu, uel disdiplina mouente eã iterum reuocat in se ipsa, reminisci putatur: atq; hęc iam memoriam reminiscentiamq; vocamus Sic Galenus, vel alius eius nomine. Memoria, inquit, est retentio conseruatioq; in aĩa earum rerum, quas antea obseruauimus: uel memoria, est præteriti comprehensio, cuius præsens fuit ex sensu perceptum. Recordatio est, cum præter cætera, spatio multo temporis interueniente, rursum cogitatio oritur adeo, ut quæ prius animum mouere, ad memoriam reuocentur. Docetq; deinceps, situs, & ueluti loci sedes memoriæ, eius considerationem postremam esse, q eа organum suum habere dicatur, ab Auerroe, Auicenna, Alberto Magno, & D. Thoma, in posteriore parte cerebri. Quòd & iter oportuit fieri: non enim potuit cõstitui in parte anteriori, ubi sensus est communis: quia nimium mollis ea

Li. de memoria et reminisc.

eod. li. de memoria

Tractatu 2. de reminisc. c. 1.

In finitionibus medicis.

pars

pars est, ut reciperet probè ita constituta. Memoria quia, quippè, cum sit conseruatrix, requirit durum, & siccum. Quamobrem sicuti læsa anteriore parte cerebri, uel eius complexione, læditur sensus, & imaginatio, & remanet cogitatio, & rememoratio. Et cum medium fuerit læsum, læditur, & cogitatio; sic posteriore lęsa, læditur memoria, ut inde colligere liceat memoriam ibi organumhabere vt tractat Galenus, libro uno, & latius alibi, ubi & cognatum officium, cum corde mirificè explicat habere memoriam. Ideo, & nos naturæ ordinem sequuti, ad calcem graduum reiiciemus, eamq; summopere in discipulis istius artis desideramus. Iuuamus autem permaximè dispositis quibusdam ueluti alphabetis, & tabulis rerum omnium, de quibus postea latius. Oportet tñ & illos cooperatores esse, & hanc memorię uim adhuc sibi aliunde conseruare, intrinsecus, & extrinsecus, cum cerebrum, & loci illius ubi residet pars, quamplurimis mutationibus obnoxia sit, & substantia cerebri nõ omnibus æque temperata, neque paris conditionis, non mentis idem acumen, non eadem promptitudo. Vt pone, inquit Plato, exempli causa, ceream unam in animis nostris effigiem, in hoc maiorem, minorẽ in illo, in hoc purioris ceræ, sordidioris durioris ve in alio, in quibusdam mollioris, in aliquibus temperatæ: in hac si quicquid eorum, quæ aut uidemus, aut audimus, aut ipsi excogitamus meminisse cupimus, insinuantes ipsa sensibus intelligentis ve ueluti annulis signantes exprimimus, quodq; signatum fuerit meminimus nos, & scimus quoad figura permanet; & cum aboletur, uel inscribi nequit, obliuiscimur, atq; nescimus. In primis itaq; ut bene organum, vt cera ad sigilli impressionem bene disponatur, operępretium est; estq; necessaria moderata siccitas, ut bene conseruentur impressa, & recondita: Quamobrem, quæ moderatam siccitatem impediunt, officium etiam memorię, siue ad nimiam trahant siccitatem, siue ad superfluentẽ humiditatẽ. Nec memoria his, inquit Aristoteles, qui multo agitantur motu ex morbo aliquo, aut ex longa ætate, ut si motus, & signum in aqua fiat, quæ præcipiti cursu deferatur.

De symptomatum differen. c. 3. de locis affectis. c. 4.

In Theæto, uel de scientia.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

tur. Item infrigenti ætate nulla, uel debilis, perinde hac in annoso ædificio, & ob duriciem ob recipiendam affectionē ineptam, nulla imago effingi potest. Et ob eam rem qui adolescunt, quiq; ad summam senectutem peruenerunt, memoria acri non sunt; alteri propter auctionem, alteri propter diminutionem. Qui etiam animi celeritate, & qui tardo ingenio sunt, fluxam æque obtinet memoriam, illi enim magis hument, quàm res ferat, hi magis sicci sunt, unde alteris imagines in anima non asseruantur, alteris non adhærent. Similia ferè explanat Plato, dum ait, quod mollis nimium cera, celeres quidem ad percipiendum efficit, sed eosdem obliuiosos. Dura contra, diu memores, sed ineptos tardosq; ad percipiendum. Et qui densa, obscuram, lapideamque, luteam, uel fæculentam habent obscura quoq; simulachra continent obscuram quoque, qui duram; profunditas enim abest obscuram, præterea, qui molliorem, nam ex cōfusione facilè euanescent. Vnde tales homines, ut etiā propter angustiam animæ homines, ad opinionē falsam fiunt proni. Nam cum quid uident, aut audiunt, aut cogitant, quia singula singulis mox reddere nequeunt, tardi sunt, præuaricanturque, aliud pro alio sæpe cogitando concipiētes, & ij falsi mentientes, ignari uocantur. Hæc Plato. Paucitas itaq; dormitionis officit memoriæ, quoniam non purgatur caput superabundanti humiditate. Officiunt & cibi uapores emittentes, legumina, caules, uinum forte, nisi moderate sumatur. Nam & ebrij ob fumos multum caput humectantes, immemores. Item nimia superueniens frigiditas, quæ nimium densat, & indurat prohibetq; impressionem. Sunt, & his similia, quæ uenari ex medicorum libris poterit, & eorum scriptis, qui de memoria proprios ediderunt libellos. Ex parte demum ipsius memoriæ, exigimus impressionē fieri, ut in cera sigillū optime imprimi, in marmore profonde insculpi oportet. Nam si bene insculpta sint simulachra, ea facile non commutantur, nec in electione, distinctione, & cognitione impressorum decipitur animus. Quamobrem potissima pars præstantis memoriæ, simulachra rerum memoratarum, uel notas certas intra se

In Theæteto.

impri-

imprimere. Quòd maximè consequimur frequenti rerum apprehensarum meditatione, alioquin uel perit uel obscuratur, fitque contumax cum motui non consuescat: non secus ac aquæ stagnantes, situm contrahunt: metalla, rubiginem & scoriam: ignis, cineres: incultus ager, inutiles herbas: lapis muscum. Et ita Plutar. memoriam exercendam, & consuescendam esse edocet in utramque partem, siue natura simus memores, siue contra obliuiosi. Naturę siquidem abundantiam, ita corroborabimus: defectum uero supplebimus. Sequendumque hac in re consilium Hesiodi, dum ait. *Lib. de liberis educan.*

Paruula si tentes superadiecisse pusillis,
Idque frequens peragas, magnus cumulatur aceruus.

Et quod alius:

Sumpta parum prodest qua mox emittitur escam,
Bos quibus est passus ruminat hæc eadem.

Et Seneca, memoriam nihil amittere, præter ea quæ sæpe non respicit, tradit. Huius iuuandæ causa sunt inuentæ litteræ, & scripturæ, ut dicunt Iurisconsulti. Multarum etiam imaginum umbratiles dispositiones de quibus, etsi obscure, tractat Cicero, arcana cuius & aliorum quæ ad nos peruenerunt, reuelare adhuc tempus non est. Sed hic figatur anchora primæ nauigationis, & gratias Deo immortali inuisibili uotaq; precum excluamus, qui nos sua immensa bonitate, etsi tantis acceptis beneficiis ingratos, incolumes atq; inter scopulos saluos ad finem perduxit. Ipsi, itaque qui in trinitate perfecta uiuit in æterna seculorum infinita secula, omnis honor, & gloria. Amen *Li. de beneficijs. l. contrahitur de pigno. In Rethoricis.*

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

INDEX RERVM MEMORABILIVM,

IN QVO PRIOR NVMERVS CAPVT, alter paginam, ultimus librum, à litera Syntaxes denota. In commentarijs autem, prior numerus caput, reliqui paginam b uero ipsa Commentaria significat.

Ani-

B

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Dixi-

Homi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Mate

Passio-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Q

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Scien-

T

Vates

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

FINIS.

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS, Alter Tomus.

In quo, omnium ſcientiarum, & artium tradita eſt epitome, vnde facilius iſtius artis ſtudioſus de omnibus propoſitis, poſſit rationes, & ornamenta rariſſima proferre.

Authore Petro Gregorio Tholoſano, I. V. Doctore, & in ſenatu eiuſdem ciuitatis ampliſſimo, albo cauſidicorum inſcripto, nunc vero, iuris ciuilis in academia Cadurcorum publico profeſſore.

Nunc denuo de mandato SS. Officij Inquiſitionis reuiſæ, & expurgatæ, vt plenius indicat præfatio ad Lectorem.

VENETIIS, Apud Io. Dominicum de Imbertis.
M D LXXXVIII.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

OMNIPOTENTI VNIVERSI CREATORI,

Ac Domino, regum & Monarcarum omnium Imperatori, soli Deo, honor & gloria.

Vemadmodum a mari, adorande Deus, flumina omnia occultis mentibus orta, rursum in mare citius, aut ocyus properant: non tamen ea puritate, qua per tubulos a fonticulis prodeunt, sed una secum in superficie terræ per alueos præcipitata, sordes & multa alia fæculenta important ad matrem, vnde orta erant: ipsa autem non ideo minus illa amplectitur, & æstibus, & fluxibus crebris sordes in ripas deijcit, agnoscit & sua: sic omnia quæcunque nobis insunt bona, a tua admirabili, ineffa-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

bili, & adoranda ſapientia, Deus in nos per inuiſibiles canales, gratia, & liberalitate tua defluunt. Cæterum cum in hanc ſentinam noſtram terrenam perueniunt, fieri non poteſt ut multis ignorantiæ noſtræ tenebris non polluantur, & fæces turbulentas non ſubeant: redire tamen ad te dona tua qualiacunque ſint, & tibi conſecrari debent: alioquin enim tuæ gloriæ furtum & ſacrilegium impium fiet. Quamobrem, ſumme Deus, quæ de manu tua accepi, lubens tibi dedico conſecroque non quidem eius puritatis, & præſtantiæ, qua a te conceſſa ſunt, ſed multis humanæ notæ inuoluta tenebris: malui nanque etiam talia exhibere potius, quam magis ſterili terræ, & obliuioni committere. Alij doctoribus doctiora exhibebunt, ego interim lac porrigam incipientibus & indoctis: illud obnixe rogans, vt ſi quæ iam concepta, & geſtientia exire apud nos, noſti, vtilitati reip. conuenire patiaris, & iubeas tua pluſquam mæcenatica ope, in lucem prodire conatuſque noſtros, & dirigere, & perficere digneris.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS LIBER VIII.

In quo agitur de Mundo, de Cœlo, de Astrologia.

Quid sit mundus, num animal. Et de prouidentia Dei in eo. Cap. I.

N classe substantiarum lib.2. Syntaxeῶn proposuimus considerandum esse cœlum post Angelos. Quamobrem vt oratio segetem metat vberrimam ex hac quoque cellula, percurram obiter quædã in hoc octauo libro de mundo & cœlo, deque eius insignioribus arcanis. Mundus itaque, qui alio nomine latinis cœlum, vt ait Plinius lib. 2. cap. 1. est ornatus & complectio vniuersi apud eundem lib. 2. cap. 8. & apud Cic. in somnio Scipio. & Græcis κόσμος, ornatus. Vel nihil aliud mundus, quam omnium naturæ conceptio summa, cœlumq́ue sideribus conformatum, Vitruuius lib.9. Architect.cap.4. Adstipulatur Aristotele. lib. de mundo. Cleomed.in 1. circularis inspectionis. Plinius item libro 2. cap.1. ex sententia Pythagore apud Plutar. libr.de plac. philos.c.1. Quem alij secuti, vt Plato in Timeo & Alcinous de doctri. Plato. cap. 13. Hunc quidam animal dixerunt, vt Plato in Timæo, & Mercurius Trimegistus in Pimandro, & D. Augu. lib.de immort. & lib.6.de Musica, c.14. & Stoici apud Cic.1. de natu. Deor. Democritus autem & Epicurus, & asseclæ, qui atomos ponunt principia, mundũ dixerunt inane & sine ani-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ma,ſine prouidentia Dei,& temere agere teſte Plutarch. lib. 2.de plac.philo.cap.21.Et Auerroes commento 51.lib.12.Metaphy.Laertius etiam in 1.& 5.& Plinius ipſe in 2.cap.7.utraque tamen opinio a vero aliena.nam nec animal mundus eſt, ut late docet & refellit Cicero.1.& 2.de natu.Deo.D.Auguſt. libr.1.retractat.nec temere & ſine Dei prouidentia agit, vel factus eſt,ut docet D.Thomas ſuper 1.ſententia.diſtin.39. Et prouidentiam negantes refellit D. Ambroſ.lib. 1.off.cap.13. fateturque eandem Vergilius ecloga 8.Horat.lib.1.Car.ode 2.& libr.3.ode 4. fuerunt & Romæ dicata templa Dei prouidētiæ.Refellit & inſaniam Arrianorum,qui cum Aphrodiſeo dixerunt,prouidentiam Dei ad minima mundi non extendi, Cyrullus Alexand.cap.5.Theſau.aduer.hæret.cap.2. & lib.2. contra Iulia.apoſta.fidesque ea eſt catholica,vt omnibus Deus,qui omnia creauit,& prouideat,diſponat,gubernet, & per media & immediate,& minima vt maiora, ut ex D. Matthæo conſtat cap.6.& 10.Lucæ 12.Pſal.103.& 146.

De mundi vnitate,& diſtinctione aliorum quorundam. Cap. II.

VNus mundus materialis & uiſibilis,ut docet Plato in Timeo,& Marſil.Fici.in Theol.Plato.Ariſtotele.1. de cælo capit.8.& 9.Pompo.Mela in princip.hiſto. orbis. Quia mundus eſt vniuerſorum complexio,Plutar.lib.1.de placi.Philoſ. capit.5.& lib.2.cap.2.Alii tamen mundi, ſed non materiales, conſtituuntur a Cabaliſtis,de quibus Reuchlinus lib.1.de arte Cabaliſt.nempe præter hunc materialem dicitur alias formalis,alius in formis,alius paruus mundus. Primus eſt ſenſibilis hic,& inferior,conſtans ex cælis,cæleſtibus, elementis, & elementatis.Secundus ſuperior,quem dicunt Hebræi mentalem & inhabitatum ab angelis & ideis,& locum animarum, ſeculum beatorum. Tertius illis dicitur enſoph, infinitus, cuius forma incomprehenſibilis, ſumma eſſentia & potentia, Deus ipſe. Quartus, dicitur paruus mundus,μικρόκοσμος.id-eſt homo rerum omnium creaturam epitome, qui tamen in mundo hoc uiuit nunc ſenſibili.Teſtatur & Macrob. libr.2.in ſom. Scipio. capit.12.mundum magnum hominem, & homi-

nem

nem breuem mundum physicos dixisse. Consentit Philo Iudæus lib.2.de plantatio.Noe.Plato in Timæo, & Alcinous de doct.Plat.cap.10.exemplaré in mente summi opificis, & hunc materialem ad eius exemplar creatum constituit. Vnde Epicureorum explosa sententia, qui rati sunt infinitos esse mundos, authore Diog.Laer.lib.10. in eius vita & alijs.

De materia mundi. *Cap. III.*

QVidam materiam præiacentem, ex qua mundus conflatus sit, putarunt, eamq; ingenitam & increatam ut Thales, aquam; Hesiodus, Oceanum: Anaximentes Myles. aerem. Plutar.de plac.philos.libr.1.capit.3. Hippasus Metapontinus, & Heraclitus Ephesius, ignem; Empedocles cum omnibus illis elementis, terram; Anaxagoras Claxomenius, infinita principia & ὁμοιομερῖαν. Quorum sententias reijcit Aristot. libro 1.Metaph.capit.3. Lucretius in 1. Lucretius & Epicurus, atamos: sed maiori eum errore. Alii non creatam, sed genitam a Deo primam ὕλην, dicunt: quod improbat Eusebius lib.7.pre pa.euang.capit.8. Atque aduersus eos qui primam præiacentem ponunt materiam, disputat Georg. Nicenus lib. de historia sex dier. Lactan. Firmia. libro 2. de fals. relig. cap. 6. Atque verior est sententia, primam rerum omnium materiam, ex nihilo fuisse creatam, vt docet Moses, per ea uerba, In principio creauit Deus cælum & terram, Gene.1.c. & in ecclesiast.c.18. Ad stipulatur & Mercur. Trimeg. in Pimandro.

De forma mundi. *Cap. IIII.*

MVndum alij sphæricum, alij turbinatum, alij forma oui, vt ait Plutar.lib.2.de plac.philo.cap.2. verius tamen, vt nec rectilineus, non triangularis, angulari siue, alteriusue figuræ sit, quam rotundæ, ut ait Plin.libro 2.c.2. Aristot. 2. de cælo c.4. Alcinous lib.de doctr.Plato. c.10. inde & orbis dicitur, & circulares sunt eius motus.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De authore, & factore mundi. Cap. V.

QVidam a nullo factum, sed æternum mundum arbitrati sunt: quos refellit D. Ambrosius toto fere lib. 1. 2. & 3. exameron. quia creatio eius nobis Christianis certa, ex c. 1. genes. Ioan. cap. 1. & Sibylla 1. oracul. Credunt & Agareni, in Alcorano, azoara 1. & 59. & 67. Seneca lib. 8 epist. 66. Et mundum ortũ docet Cosdroas sermo. 5. apud Rabinum Mosem, episto. ad Iudæos Massilienses. Refellit & Iacobus Milichius, in comment. ad c. 1. lib. 2. Plinij, quinque, quæ obiiciebantur, argumenta. Adstruit & D. August. lib. quæstio. veter. & no. testa. quæst. 28. & lib. de prædest. & grat. cap. 5. Lapsi itaque Basilidiani, qui negãt mundum hunc a Deo, sed a trecentesimo sexagesimoquinto cœlo, tot enim esse somniarunt, arbitrantur factum, vt D. August. tradit de hæres. hære. 4. lapsi Epicurei, qui sponte & fortuito factum dicunt. Item ij, qui genitũ a Deo, & Deum putant, nisi intelligant de creatione, non propagatione, vt Plato in Timæo, Cic. 2. de vniuers. falluntur & qui angelorum dicunt opificium, de quibus D. Cyrill. Hierosoly. cathec. 11. Falsus & Zeno, & asseclæ eius, qui duo principia cum Deo, mundi posuerunt, de quibus Diog. Laert. in 7. & eius vita. Chrysippus 1. physi. Et idcirco, quia a Deo hic mundus creatus, homo qui rationis cognitionisq; capax est, se natum vt hoc opus admiretur, authorem cognoscat, colat, & veneretur, recordetur oportet, ꝑꝑ gloria Dei omnia, & in vsum hoĩs, ipse autem vt Deum adoret & ei inseruiat factus.

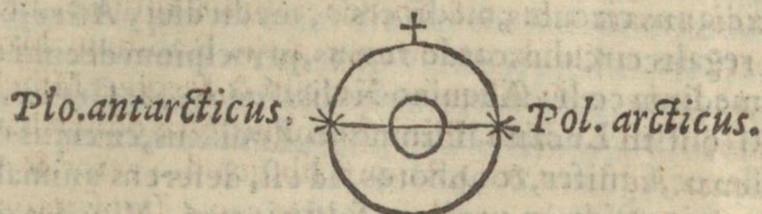
De Sphæra, & mundi sectione per polos, & circulos maiores, & minores. Cap. VI.

MVndi compositio & figura, a forma dicitur Sphæra, eaque solida. Quam, vt periti explicent, fingunt per medium vnica linea veluti veru & axe, transfigi, atque in extremitatibus duabus eius axis, constituunt puncta & exitus, polos inquam, cardines & vertices immobile, vnus, versus septẽtriones ab vrsa seu stellis illius, quæ ibi & ea in cœli parte, ar-

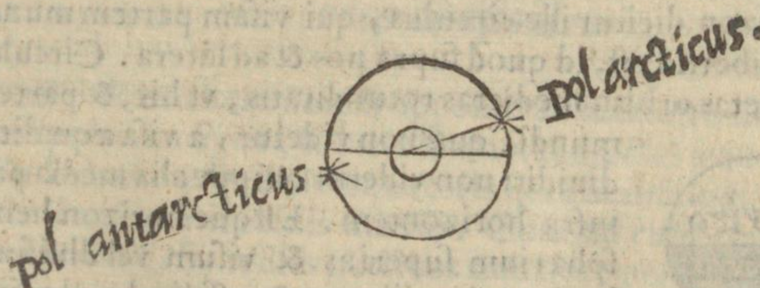
ctícus,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ɛticus, & aquilonaris & borealis dictus. Cui alius oppositus ex diametro, dictus antarcticus: & quia uersus meridiem, meridionalis, ideo polus & vertex, vt consentiunt omnes fere sphære interpretes, Proclus in 1. & Cleomed. in 1. & alij. Horum polorum ratione, qui degunt in aliqua regione ex qua polus arcticus & antarcticus videri possit, ij rectam dicuntur habere sphæram.

At qui tantum alterum vident illorum ij obliquam habẽt vel magis vel minus, prout recedunt ab altero illorum, & accedunt ad alterum.

Sicut alter videatur, alter occultetur, vt ait Aristoteles secundo, de cœlo, capitulo secundo. Tractat autem plura de declinatione poli Machomet filius Gebri dictus Albategnus capitulo octauo, nono, & decimo, lib. de scientia stellarũ, & oẽs classici de sphæra agentes. Ad diuisio prior, & generalior ad uniuersa, quæ hac mole mundi continentur, fit per circulos, qui in superficie orbis ueluti lineæ circulares, & cingula, diuidunt mundum localiter, vel locorum distinctiones repræsentant. Horum duo genera, maiores, & minores. Maiores

circuli

circuli illi, qui ſua delineatione totum orbem diuidũt in duas æquales partes:minores,qui diuidunt inæqualiter, & conſtituũt ex vno latere partem maiorem,ex alio minorem. Circuli decem:maiores ſex,horizontalis meridianus,ęquinoctialis, zodiacus,coluri duo: horizontalis ſeu finitor, terminus cœli Macrob.libro primo, Saturnalium, capitulo decimoquinto, gyrusque hemiſphærij, circulusque hemiſphærij Alphragano: Meridianus circulus,medij cœli, medii diei, Aſtrologis cuſpidis regalis circulus,cardo regius,principium decimi domicilii, medium cœli: Aequinoctialis, ἰσημερινός Græcis, circulus alti ſolſtitii Lucano,libro nono,Zodiacus,circulus obliquus,inflexus,ſignifer,zoophoros, id eſt, deferens animalia: colurus æquinoctiorum: colurus ſulſtitiorum. Minores quatuor; arcticus: tropicus cancri, aliter circulus ſolſtitii æſtiualis,tropicus ſeptentrionalis,tropicus capricorni, circulus ſolſtitii hyemalis, tropicus meridionalis: Antarcticus.

De horizontali circulo. Cap. VII.

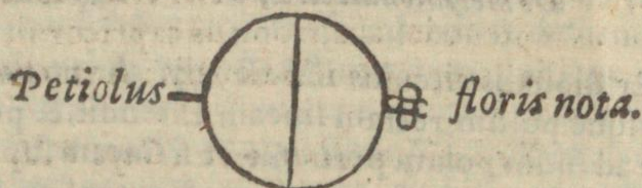
HOrizon dicitur ille circulus, qui viſam partem mundi exhibet,id eſt, id quod ſupra nos & ad latera. Circulus vel medietas orbis, medietas rotunditatis, vt hic, & partem mundi, quæ non videtur, a viſa æqualiter diuidit: non videtur quippe alia media pars infra horizontem. Eſtque horizon hemiſphærium ſuperius & viſum vel diuiſum. horizontis vtilitates & officia hæc: primo diuidit cœlum in duo hemiſpheria. ſecundo oſtendit quæ ſtellæ ſint perpetuæ apparitionis, vel occultationis,quæ deinde oriantur & occidant,vnde deſcriptiones temporum poetarum. tertio determinat quantitatem cuiuſlibet diei & noctis artificialis, oſtenditque cauſam inæqualitatis. quarto conducit ad inueniendum loci latitudinem, locorumque diſtantiam. quinto docet puncta ortus & occaſus ſtellarum, & quantum eorum ortus diſtet à vero & æquinoctiali ortu. Et quia interdum, duos polos æqualiter ad latus habere quis põt,vt ſi ſub æquatore, is tunc horizonta dicitur

habere rectum, qui autem vnum tantum vel arcticum vel antarcticũ videt, is & horizonta habebit obliquũ prout habitauerit vel versus septentrionẽ, vel austum lõgius ab æquatore.

De Aequinoctiali circulo. *Cap. VIII.*

AEquinoctialis vel æquator circulus, est linea quæ cingẽs orbem per medium diuidit consideratione, duasq; partes æquales constituit, vnam versus septentriones, aliam versus meridiem, vt si tibi proponas malum apprime rotundum habẽs petiolum seu caudam, qua nectebatur arbori ex altera

parte, & ex altera autem opposita ex diametro floris notam pro polorum signo, & inter has notas diuidas æqualiter, erit illud quod medio cœlo æquatoris nota huiusmodi, vocaturq; illa diuisio latitudinis mundi. Cum ad eum circulum Sol peruenerit, fiunt dies noctibus æquales: peruenit eo autem, dum is ingreditur principium arietis & libræ. In principio arietis est Sol 11. nobis Martij. In initio libræ fere 12. Septemb. secundum alios 14. Veruntamen notandum est, secundum illam latitudinem, ab æquatore vsque ad punctum vtriusque poli & extremum cuiusque diuisionem factum in septem partes olim, nunc 9. quas climata dicunt. Est quippe clima, spatium terræ inter duos parallelos conclusum, quibus annectuntur paralleli. Paralleli, sunt lineæ intersecantes mundum ab æquatore versus polos mundi. Latitudinem mundi disterminant paralleli, mensurant meridiani: longitudinem vero distinguunt meridiani, mensurant paralleli.

Cum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Cum aũt oẽs meridiani in polo conueniant, oẽs inuicem sunt, sibi ęquales, sunt.n. maiores circuli Aequinoctialis scd̃m Ariellem Bicardum in 2. quæstionum sphæræ de Sacrobosco, est regula primi motus, qui fit spatio 24. horarum; estq; mensura tpis. Ostendit vbi intersecatur a zodiaci circulo obliquo, vbi ęquinoctia, in prin cipio arietis & libræ. Docet descensiones & ascensiones signo rnm zodiaci, vnde longitudo diei, & noctis artificialis. Diuidit in duas partes æquales cælum, septentrionales & meridionales. Indicat declinationem stellarum & pa tium ab Ecliptica. Maximi vsus in geopraghia, & in inscribendis globo ciuitatibus & regionibus, obseruata cum eo longitudine & latitudine.

De meridionali circulo. Cap. IX.

MEridionalis circulus ille est, qui ab vno polo ad alium vsque polum, rectam lineam extendit, & postea eodem ordine ad suum polum peruenit; vt si lineam supra caput tuũ fingas, venientem a septentrione & extensam usque in meridiem, & infra sub terram a meridie iterum redeuntem ad septentrionem, vnde eius prius initium, vt coniungat ibi circulum. In eam lineam cum Sol ab oriente processerit supra horizontem, fit meridies, infra autem horizontem in ea linea veniens, facit supra nos mediam noctem. Tot sunt meridiani, quot habitantibus regiones diuersas ab ortu in occasum possunt zenith capitis, id est, puncta verticalia, supra caput discerni. Distingunt autem numeros merdianorum, gradus æquatoris, bini singulis; Et idcirco, quia gradus æquatori 390. erunt meridiani 180. quorum primus, transit per zenith fortunatarum insularum, in occasu, a quo retrocedẽdo in ortum per binos gradus, fiunt numerationes secundi 3.4.5. & sequentium meridianorum Meridianus, facit tempus meridiei & mediæ noctis, vt dictum; habet zenith vel punctum verticale, ex quo de hinc colliguntur interualla parallelorum, & stellarum hic maxima stellarum & solis altitudo, meridiana scilicet.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De zodiaco. *Cap.* X.

ZOdiacus, circulus maior qui in duas partes obliq; secat ęquinoctialem, ex vna parte declinans versus septentrionalem populũ dimidia sui parte, vsq; ad 23. grad. & fere 30. minuta, vbi fit tropicus cancri. Ex alia versus australem, per totidẽ 23 grad. & 30. min. vbi tropicus Capricorni. Hic solus circulus habet cum longitudine latitudinem, cæteris tñ habẽtibus delineationem scd̃m longitudinem. diuiditur in 12. partes ęquales, in qualibet vnum signum stellis compactũ, aliqua aĩalis forma insignitum, vnde duodecim surgunt signa: vnũquodq; aũt signum habet 30. partes quas vocant gradus, quilibet gradus 60. minuta, minutum 60. secunda, scd̃m, 60. tertia, tertiũ 60. quarta, &c. Quia paulatim singulis diebus per eas partes Sol se extollit & graditur ascendendo & descendendo, approximando vel elongando a locorum regionibus, donec annum perficiens ad proprium pene locorum redierit, a quo cœperat gradiri, excursis 360. partibus & gradibus, vñ fiunt anni communes 365. cum quadrante, & bissextilis 366. Alia diuisio zodiaci scd̃m latitudinem est, ex communi antiquorum Astrologorum sententia in 12. gradus. Secundum autem P. Appianũ in 1. parte cosmographiæ, & alios in 16. hos diuidit linea vna, in duas æquales partes, vtrinque relinquens gradus. 8. hæc autem linea vocatur ecliptica, alias orbita solaris, via iterq; solis: nam per eam lineã incedit. & ideo solaris circulus, nunquam. n. a medio zodiaci declinare dicitur Sol ad dextram vel ad sinistram. Cum reliqui planetę nõ semper moueantur sub ecliptica, sed interdum ab ea deflectant versus septentrionem, vel versus meridiem: ad maximam latitudinem sex graduum, præter Martem & Venerem, qui (raro tamen) extra hos terminos euagantur, & Venus interdum. 8. gradibus ab ecliptica elongatur. Itaq; cum declinant in septẽtrionalem vel meridionalem partem stellæ vel planetæ ab ecliptica, latitudinem dicuntur habere septentrionalẽ vel meridionalem. Ecliptica, sub hac fiunt eclipses solis & lunæ, est & via & mensura proprij motus planetarũ: ostendit uera loca omniũ stellarũ: ostendit in quo signo sit stella, quælibet, teste

Bi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Bicardo in quæstio.ad sphæram lib. 1.in circulo zodiaci.Porro stella dicitur esse in signo tripliciter : primum dum est sub ecliptica, & eo modo sol solus est in signo aliquo vel arietis, vel libræ &c. 2. esse in signo dicitur, subzodiaco esse significat hic signum, pyramidem quadrilateram. Et ita cõuenit planetis declinantibus ab ecliptica, sub aliquo signo, in quo dicuntur esse : item & 3. esse in signo, est referri ad aliquod signum zodiaci. Totum enim cœlum secundum 12.signa, diuiditur a polo vno in alium, 12.circulis facientibus angulum in polo : & quæ sunt sub angulis illius stellæ, sub signo cuius est angulus, esse dituntur, siue errantes, siue fixæ sint.

De duobus coluris. Cap. XI.

COluri, sunt duo circuli in sphæra: vnus quidem transit per principia arietis & libræ: alter vero per principia cancri & capricorni, qui sese intersecant ad angulos rectos sphærales circa polos mundi quos in sphæra materialis, facilius intelliges ἀπὸ τῦ ικολȣρȣ͂, quod mutilum & imperfectum significat, quia habeãt in sphæra obliqua partes aliquas, quæ nunquam supra horizontem eleuantur, pro varia eleuatione poli, maiores aut minores sub horizonte manentes. Horum colurorum, alter dicitur solstitiorum, alter æquinoctiorum. Solstitiorum est circulus vel linea transiens per principium cancri & capricorni, transeundo notans duo puncta vel principia, cancri.s.& capricor. ad quæ dum solus peruenerit, non recedit longius ab æquinoctiali : & ideo ab illis punctis, rursum æquinoctialem versus regreditur. Fit autem bis in anno hæc conuersio: in æstate, quando dies est longissima circa dië 13. Iunij, in festo diui Viti. Iterum & hyeme, quando dies est breuissima, quod accidit fere circa diem 13. Decembris, in festo Diuæ Luciæ. Hinc, Vitus & Lucia, tibi dant solstitia bina. Dies autem breuissima contingit, quando sol oritur circa partes remotiores septentrionis. Maxima, qñ ab æquinoctiali versus meridionales, magis sol elongatus est. Colurus æquinoctiorum, est magnitudo circuli transeuntis per prima puncta arietis & libræ, & quæ puncta æquinoctialia dñr : quia cum ad

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ea sol peruenerit, dies æquantur noctibus, bis scilicet in anno, in vere & autummo, vnde vernum æquinoctium quod fit fere 12. Marti; in festo D. Gregorij, alterum vero autumnale; quod fit fere 13. Septembris, triduo ante festum sancti Lãberti, vnde versus Lambert Gregori dies est æquata diei. Quamobrem coluri ostendunt quatuor principalia puncta zodiaci, in quibus solis & temporum præcipuè immutationes, totumque cęlum in quatuor partes diuidunt. Atque colurus solstitiorum diuidit zodiacum, in ascendentem scilicet & descendentem, & metitur maximam solis ab equinoctiali declinationem, quæ secundum Ptolomæum 1. Almage. capi. 13. graduum. 33. minutarum 15. secundarum 20. secundum Alcmeonem grad. 23. minuta 33. secundum posteriores grad. 23. min. 30. secundum Purbach. grad. 23. minut. 28. Colurus porrò æquinoctiorum, zodiacum pariter diuidit in duas partes, septentrionalem & meridionalem.

De minoribus circulis Cancri & Capricorni. Cap. XII.

CIrculus cancri, est in eo puncto, quod notat colurus transeundo, vt diximus, constitutus & ductus uersus septentrione in 23. grad. & 30. min. ab æquinoctiali distans; in qua parte cancri primus incipit gradus, ad quẽ cum sol peruenerint, nõ ultra versus septentrionem progreditur, sed conuertit se in partem æquatoris, a 13. gradu, ad quem peruenit gradatim per mensurationem circuli meridiani per 22. 21. 20. &c. vsque ad primum æquatoris gradum reuertendo. Et quia ibi, in cancro, scilicet, sol incipit regredi: ideo circulus ille dicitur tropicus cancri. In eo puncto regressus, solstitium æstiuale, & longior dies, eo quòd hic circulus, in omni tractu septentrionali ita se habet, vt maior portio sit supra horizontem, minor infra. Circulus Tropicus capricorni, versum meridiem ab æquatore distat etiam 23. grad. & 30. minu. per quos elongatur ab eo & declinat, nec vltra progreditur solis orbita in eam partem. Sed vbi attigerit primum gradum capricorni in zodiaco, (qui est in meridiano longè ab æquatore 23. grad. & 30. minu.) iterum conuertit iter ad

æqua-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

æquatorem, regrediendo per gradualem subtractionem a 23. gradibus & 30. minut. per 22. 21. 20. & sic deinceps, vsque dum ad ęquatorem peruenerit, quando sol peruenit ad hunc circulum, fit solstitiũ hyemale, & breuior dies: eo quod eius circuli portio minor nobis, qui elongati sumus ab æquinoctiali versus septentrionem, supra horizontem, & maior infra est. Quamobrem, tropici ostendunt conuersiones solis, seu solstitia, dies, longiorem & breuiorem: solis limites, ĩtra quos & quatenus peruagetur; & separant zonam torridam a tẽperatis, quæ sunt extra topicos, & 13. gradum, & 30. minuta ab ęquatore versus vtrumque polum, existente in medio torrida & perusta.

De circulo minore arctico, & zonis. Cap. XIII.

CIrculus arcticus est ille, qui distat a polo septentrionali numeratione facta versus ęquinoctialem circulum 23. gradibus, & triginta minutis. Antarcticus qui totidem distat a polo meridionali. Sunt extrema illi duo, & minores circuli. ibi sunt poli axis zodiaci. Tanta enim a polis mundi, nempe 33. graduum, & 30. minut. polorum zodiaci declinatio, quanta est maxima solis declinatio, quam diximus esse 23. grad. & 30. minut. Polares circuli, ostendunt polo zodiaci, & quantum a polis mundi distent: distingunt zonas frigidas, a temperatis: vna cum tropicis totũm primum mobile in quinque partes, seu regiones, quas zonas vocant, diuidunt. Zona a cingendo dicta Zona autem cingulum siue plaga, est spatium cœli, aut terræ inter duos minores circulos, aut inter circulum minorem, & polum mundi contentum. Itaque zonæ, & terrestres, & cœlestes: his, latitudo, & longitudo. Longitudo initium sumit ab occidente, & extenditur per meridianum in orientem, donec per circulum mediæ noctis, in occidentem redeat. Latitudinem zonarum motus solis in zodiaco, & poli zodiaci describunt.

De

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De alia mundi diuisione secundum substantiam, per partes contentas, & continentes. Cap. 14.

ALia diuisio mundi est, s'm substantiam, in etherea, & elemētorū corpora. Ætherea regio decē globos continet mutuò se ambientes, intra quos aliæ elementorū quatuor sphæræ in modū tunicarū cæpe inuolutæ, inter quas media est solida terræ, ut punctus, & cētrū: oīū horū ordinē, & nomina oculis prius subijcio.

Extra mundi cōprehesionem est illud, ubi sedes Dei, & beatorū, quod dicunt quidam Empyreum cęlum supremū. postea.

Ex his ętherea regio.	10 Cœlum mouens alios,	1
	9 Cœlum crystallinum.	2
	8 Cœlum firmamentū dictū, vbi stellæ fixæ.	3
	7 Cęlum sphæræ Saturni.	4
	6 Cœlum sphæræ Iouis.	5
	5 Cęlum sphæræ Martis.	6
	4 Cęlum sphæræ Solis.	7
	3 Cęlum sphæræ Veneris.	8
	2 Cęlum sphæræ Mercurij.	9
	1 Cęlum sphæræ Lunæ.	10
	•Cęlum proximius nobis.	
Elementaris mundi in istis pars,	4 Ignis.	11
	3 Aer.	12
	2 Aqua.	13
	1 Terra.	12

De Dei sede. Cap. 15.

DEi sedes, non in mundo hoc creato est verè: quia antequam esset mūdus creatus, ille erat, etsi is repleat sua maiestate, uirtute, prouidētia, presentia totum mundum. In principio creauit Deus cælum & terram, Genes. 1. opera manuum tuarum sunt cęli, psa. 101. d. ad Hebr. 1. Dominus Deus creās cęlos psalm. 42. a. hic cęlos palmo ponderauit, & mensus est pugillo aquas, Esaiæ. c. 40. Rursum, verbo domini cęli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum, psal. 32. b. Et super cęlos Deus, & cęli cęlorum cum capere non possunt. 2

paral.2 I. ē excelsior cęlo Deus, Iob.11.b. & 22 b.& ascendit super cęlum cęli, psal.67.g. At quia cęli subijciuntur Deo, sedes illius cęlum,& terra scabellum pedum eius, Esa.c.66. Et Matth.5 nolite iurare per cœlum, quia thronus Dei est, & à summo cælo egressio eius, psal.18. Sic legitur, dominus parauit in cęlo sedem suam, Psal.102.d, Et Esaiæ 66. cęlum sedes mea. hunc cęlum Dei,& beatorum locũ, Empyreum dicunt sacræ Theolo. professores, ἐμπύριος ὀυρανός, quasi ignitum, qđ puritate cæteros cęlos antecellat, ut ignis alia elementa. Hic certè illum primũ motorē, & unum sempiternũ oĩno immobilem, oĩno incorporeum, virtutis infinitæ indiuisibilem, sine ulla magnitudine ponunt, vt tradit Arist.li.8.physicor.

De Celo primo extimo mobili. *Cap.* 16.

PRimum mobile, cęlum dicitur extremum sine stellis, qđ supra polos mundi, qui fixi,& immobiles dicuntur, vertitur continuè,& in spatio 24. horarum, in punctum vnde incępit rotari, reuertitur. Rotatur autem ab ortu per meridiē in occasum, rediens ad orientem rursus. hoc motu, omnes aguntur sphæræ, quæ intra illum concluduntur, vt nauis fluens, rapit omnes,& oĩa quæ in ea, etsi ea in illa proprium habeant motum: hicq. motus aliarum sphærarũ est motus, nõ illis proprius, sed per accidens, vt motus contenti moto continente. Huicq; motui, cæterarum sphærarum ꝓprij motus ab occasu ꝑ meridiē in ortũ currentes, reluctantur. Pet. Apia. in geograp.1.c.2. vide Fabrum Stapul.li.1. theoriæ Astron.c.7.8.9.& 10.& alios, hoc tibi sic persuade exemplo, ut si nauis pro mobili primo posita, fingatur uersus occidentē ferri, nautas aũt eosdem pro alijs orbibus accipiendo, quis dixerit in eadē naui versus orientē progredi; hæc.n. fieri possunt sine impedimento diuersi motus. De motu primi cęli uidēdus Arist.8.li.phy.

De secundo Cælo crystallino. *Cap.* 17.

CÆlum crystallinum, dicitur seu aqueum gelatum, quòd in illo nulla appareat stella, sed in modum crystalli, quod ex aqua gelu uehementiore concreta fit, authore Plinio lib.37.capit.2 pellucidum,& concretum appareat. huius

duo

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

duo motus, accidentalis, seu diurnus, & proprius, Accidentalis, is quo rapitur à primo mobili singulis diebus ortu in occasum, vt diximus per meridiem, & septentrionem, cuius motus poli, & axis, conueniunt poli, & axi mundi. Alius motus, & proprius, quo hoc cœlum in occasum remeans: cuius motus poli & axis, sunt ijdem cum signiferi polis, & axe, in has reuolutione integrè conficienda, vt ad punctum redeat occidentis vnde cępit, Aries, Ricardus in quæst. in sphæram dicit, exigi 49000. i quadringentos noningentos mille annos. Alij quinquagenis annorum millibus peragi. Purbachius in Theoria octauę sphæræ tradit hunc motum, in quibuslibet ducentis annis, per unum gradum, & 28. minuta ferè progredi. Motus proprius huius mobilis, in abacis astronomicis, numerorũq. ratiocinationibus, medius apogiorum, & interuallum mot⁹ inerrantium stellarum dr̄. Et s̄m Purbachium in Theoria 8. sphæra, motus augium, & stellarum fixarum.

De firmamento 3. à supremo cælo, & 8. à terra globo. Cap. 18.

HOc cęlum dicitur stellatum, aliter firmamentum, in quo stellarum robur, & stabilimentum στερέωμα, seu fundamentum. Moses vocat רקיע ra kiang. id est, extensum; Gen. 1. sicuti, & alibi psa. 103. extendit Deus cælum, sicut pellem, vocauitque dominus expansum, cœlos, & fecit dominus expansum, seu, ut vulgaris habet editio, firmamentum, ac eo distinxit, & fecit mediũ, inter aquas quæ suprà, id est in crystallino cælo, & infra, idest, super terram sunt: posuitq; dominus in expanso, uel firmamento cælorum luminaria illa duo magna, solem, & lunam, & stellas, Genes. 1. quo loci Moses non uidetur posuisse cęlos solis, & lunæ, diuersos à firmamento. Nisi referamus posuisse Deum stellas in firmamento cęli tãtũ. Hoc cælum tres motus habet, vnum accidentalem & raptum; cum primo mobili conuenientem, ab ortu per meridiem, & occasum, & septentrionem in ortum delatum, habet, & alium secũdum accidentalem quo à superiori sphæra proxima, nempe à cælo Crystallino præcedenti aduersatur. Tertius aũt illi proprius, dictus motus accessus, & recessus stellarum fixarum, vel motus titubationis, in capite arietis, & libræ: qui tantum dicitur

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ſcitur in ſeptē millibus annorū percurri, & perfici. Thebithius tñ duos huic motus tribuit, unū à nona ſphæra, aliū ꝓpriū.

De ſtellis firmamenti. *Cap. 19.*

IN cœlo firmamenti, ſunt ſtellæ inerrantes, & galaxias circu lus ſtella, ut ait Marcia. Capella in aſtrologia, ab ſtando latinis, ἀςύρ, Græcis hebræis כבכ cocab. Sydus, & ἄςρον collectio ſtellarum certarū eſt, ſignū dictū quoq. ut ait Macrob in 1. in ſom. Scipio. c. 14. Euſtach. in Iliadē Hom. & verſ. 75. fixa ſtella cęlo oīs, quãuis aliquãdo videāt̃ decidere, vt ait Verg. in geor.

Sæpe etiam ſtellas, vento impellente, videbis,
Præcipites cœlo labi.

Quod accidit, quòd nimio alimento tracti humoris, igneā uim abundantia reddunt, cum decidere creduntur: ut apud nos quoque luminibus accenſis, liquore olei notamus accidere, ut ait Plin lib. 2. c 8. fuit autem ſententia Stoicorum, humore paſci ſtellas, quia ſint naturæ flammeæ, quibus tamen contradicunt peripatetici, ut notat Cic. 2. de nat. Deo. Stultiſſimum autem Seneca li. 1. quęſt. nā̃ arbitratur, exiſtimare ſtellas decidere, aut tranſilire, aut aliquid ex illis auferri, aut abradi. Nam inquit, ſi hoc fuiſſet, iam de fuiſſent. Ego Tholoſæ cū eſſem tamen, anno domini 1561. ſecundum antiquum morē numerando, uel ut nunc initur, numerus anno 1562. die 3. Ianuarij ſub horam 8. & 9. nocturnam, vidi ſtellas concurrentes duas, aduerſus ſeptem, citiſſimo impetu, & dehinc ex ſeptem ueluti aſſeres ante oculos quamplurimos ſubito decidere: Cuius prodigij Reipublicæ malo, in Gallia deinceps ſignificata nouimus, & euētus. Quod ſi ea ſtellæ non ſint utique impreſſiones aereæ, ſed an ante cūcurſum ita potuerint forma ſtellarum fixarum, inter alias conſiſtere, non ſatis perſuaſum habeo. Signa autem, ex ſtellis compoſita ſydera dicuntur, non cauſæ euentuum. Indicant namq. ſtellarum conſpirationes, pleraque, quorum, tamen illæ cauſæ non ſunt: ut ſi de bellis agatur, quorum executio ad improbas liberaſque mentes reijcē da potius, quàm in aſtra, ut ait Damaſc. li. 2. c. 7. De ſtellis ſimpliciter primum, poſtea de ſignis.

De

De numero stellarum, & diuisione. *Cap. 20.*

PLato in Timæo, & Alcinous de doctrina eius, numerũ stellarũ, & animarũ parẽ esse somniant, & eis singulas ueluti uehiculis esse impositas. Mercur. Trimeg. in Pimãdro secundũ numerũ deorũ, quas in illis habitare dicebat, esse cõputandas uoluit. Cic. 2. de natu. Deor. inerrãtiũ multitudinẽ esse dixit, atq; illarũ nomina ex figuris, quas illarũ cõpositio demonstrat, decerpta esse. Albategnius lib. de sciẽtia stellarũ dr̃ia 51. Alphraganus lib. de rudimẽtis Astronomi. dr̃ia 19. Ptolom. in Almagesto tradunt, omniũ stellarum numerũ esse, p̃ter errantes 1022. hasque diuidũt in 360. septentrionales, & 316. meridionales, & 346. q̃ in signis zodiaci sunt. Rõne quarũ, aliæ à signis, inquã illis, dignoscuntur facilius. at cabala in drasch, citata in Iesaia c. 49. dicit in cælo inueniri. stellarũ 29000. myriades, & 140. idest, 290000140. Rabi kymhi, tradit à sapiẽtib. mille nonaginta octo tm̃ stellas numeratas, alias uerò, quas homines uidere non poterãt à Deo ipso numerari, ut refert Munster. in radice כוכב cocab. At ego nõ tã sapientib. quã bene uidentib. in his potius deferrẽ: & quia certè alij alijs acutius uidẽt, nõ dubito, qn maior, uel minor apud diuersos nõ sit numerus. Verè nãq; Deus solus numerat multitudinẽ stellarũ, & earũ nomina uocat, psal. 146. dixitq; Deus Abrahamo Gene. c. 15. numera stellas, si potes, & Hier. c. 33. d. sicut numerari nõ pñt stellæ cœli &c. Obseruarũt aũt antiq, ĩsigniores, & p̃cipuas, vt illis uidebatur, uel maiores, & lucidiores, atq; eas p sex gradus lucis, & magnitudinis, distinguũt ĩ abacis, seu tabulis astronomicis: ibiq; signãtur primæ, & maioris magnitudinis, 5. scdæ, 45: tertiæ, 208: quartæ, 474: qntæ, 217. sextæ 49. quarũ 9. obscuræ, nebulæ aũt 5. & rubeæ. quas propriis nominib. exornat Albategnius lib. de sciẽtia stellar. c. 51. & Alphraganus in p̃ximè citata 19. differ. de qb. & dr̃ lõgitudo, cũ in arcu Zodiaci distãt ab arietis initio: sicut & latitudo, cũ sydus, uel ad partẽ meridionalẽ, uel ad septẽtrionalẽ declinat: iõ quoq; dicta latitudo stellæ, septẽtrionalis uel meridionalis, Orõt. li. 2. de sphæra c. 3. & aliis. Sic stella ab stella differt in claritate, ut ait D. Paul,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

prima ad Corint.c.15.& hinc puto deceptos, qui nouas stellas nasci putant, ut Hyparchus ratus apud Plinium lib.2.c.26.& 24.quando repentè apparuerunt illis.

De materia, & forma stellarum. Cap. 21.

MAteria ex quibus corpora stellarum constant, secũdum magos, Chaldęosq; est ignis, ut refert Diog. Laert. in pri. 1.& Cic.2.de natu. Deo. dixit stellas figura rotundas, natura flammeas. item Plin.lib.2 c.4. Pluresq; aliæ opiniones de materia,& forma traditæ à philosophis, quemadmodũ licet facilè nugari in rebus ualdè incognitis. At qui uoluerit eas addiscere, consulat Plutar.lib.2.de Plac.philos.c.13 14.15. Quidam, opinione magni uiri, existimarunt quoq; sydera ex duro cõcreta, & ignẽ alienũ pascentia, ut scribit Sene lib.7. Natura. quæst. Cæterũ physici arbitrantur stellarum ipsarũ corpora, ex concretionis orbiũ suorũ parte, qui nec elementa quidem ipsi sunt, nec elementale quicquã continet, non calidum, nõ humidum, non siccum, non frigidum, alia quadã illorum existente natura & essentia, ut scribit Iouia. Pontanus lib.2.de rebus cælest.c.8. Dicunt tñ sacræ paginæ interpretes, stellã, quæ apparuit Magis Matth.c.2. In Domini nostri Iesu Christi natiuitate, materiæ non fuisse aliarum, nec earũdem uirium, sed uirtute diuina cõpactã,& angeli ductu etiã contra aliarũ naturam apparentem in aere gradientẽ, non in firmamento fixã, cum motu principum Magorum ambulantẽ,& quiescentẽ, à parte septentrionali q̃ Persidis, in meridiem ubi Hierusalem, contra aliarum iter, directam, ut notat Theophylactus in c.2. Matth. Basilius Magnus sermo.de humana Christi generatione, Niceph.Calisthus lib.1.c.13. Formam Aristot.lib.2.de cæl. c.9.& 11.stellarũ, ait rotundã, quia hæc figura p se nõ mouetur, ut neq, stellæ. Hoc explicat Macrob.in 1.in sõ.Scip.c.14.

De stellis pro dijs habitis erronea opinio gentilium. Cap. 22.

PVlchritudo, ordo, effectusue stellarum tantum fuit admirationi gentilibus,& aliqnibus Hebræis, ut cũ nihil, uel parum extra illas contemplari possent excellentius, cũ ignorarent à Deo uim illis inditam, & naturam, & formam, & ordinem,

ordinē, eumque, & posse pro arbitrio illis uires immutare, & augere: eo fędissimę impietatis lapsi sunt, ut animatas, & deos putarent, & tanquam numina colerent. Solē adorabant Platonici, ut Plato 7. de legib, ad hunc Iulianus, & Iamblichus orationē cōposuerunt. Orienti soli, Pythagorici lyra hym̄nos cantabant Plato imaginē summi Dei, eum ratus. Anaximāder Mylesius, Praxidæ filius, stellas, & astra deos putauit. Cic. in 1. de nat. deo. Sic Almæon Crotoniates, solem, & lunā: Epicharmus quoq; oēs stellas, & uentos, & elementa, teste Menandro apud Stobęum in Pluti laude. Adorarunt hebræi, obliti Dei ueri, more gentilium militiam illam cæli, stellas, inquam, dānari Deut. 17. 4. Reg. 17. Hierem. 19. Amos 5. Esa. 40. Chaldæi pariter, signa zodiaci, solem, lunam, aliaque astra dixerunt Deos, ut ait Diod. Sicu. li. 3. Biblioth. hist. 8 solē ab Aegyptijs, vt Deum cultum, Philo Iudæus ait lib. i de monarchia. Faustus quoq; Manichæus, ut Dei splendorē colendum censet, contra quem D. Aug. & in hanc impietatē de uoluti, qui stellis fata tribuunt.

De signis, & eorum generali distinctione. *Cap. 23*

EX stellis ad aliquem eundem, uel prope similem effectum conspirantibus, uel certam figurā conspicuam, uel creditā reddentibus, fiunt signa quædam: quorum alia principalia, nēpe zodiaci: alia ex alia parte cęli, ex illis tn̄, uel per illa, facilius distincta, & cognita. Ordo mirabilis in cęlo, ut in omnibus operibus Dei, stellis, ueluti literis, naturales uenturos effectus describit, & præsignat, ob mirabilem rerum connexionē, ut scribit Plot. li. 3. Enneadis 2. c. 7. & toto li. inquirit, nunquid stellæ aliquid agant, ubi reprobat Astrologorum in electionibus, & prædictionibus circa uitia, mores, & pericula ex astris emēdicatas, & contortas prædictiones. Zodiaci signa duodecim, quorū characteres usitatos in Astrologia, & astronomia, naturas, & proprietates, ordinēq; vide apud Schōnerū, & alios. At cur hęc. quæ illis dātur signis, nomina fuerint imposita docet Galeo. Martius li. de doct. ꝓmis. c. 35. emēdare nitit̄ Postellus ī apotelesmate cęli. Horū rursus quędam uersus septētrionē ab æquatore recedūt, dextera: alia versꝰ meridiē ab Aequatore dicta meridionalia, eaque sinistra. In signis zodiaci septētrionalbꝰ anima-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

lia in illis conficta, uidentᵉ habere stellas, quæ caput illorũ fingunt uersus septentrionem, pedes autem uersus meridiem, dempto cancro, q hinc inde pedes habet deductos, etsi oẽs sint uersus septentrionem ab Æquatore. Septentrionalia sex sunt, Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo: meridionalia alia sex, Scorpius, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, Pisces. Quot stellas quodlibet signum in Zodiaco, uel x̃ habeat, & cuius sint latitudinis, longitudinis, & magnitudinis, & qua in parte cęli, docet Schonnerus in tabulis de compositione globi cęlestis, ad quẽ te lector remitto. Hic autem pauca horum subnectemus.

De ariete. *Cap.* 14.

PRimũm Zodiaci signum componitur stellis 13. quarum 5. sunt extra signum, in eius uentre 3. lucidę dictæ Albuthon à Pau. Veneto li. de cõposi. mũdi c. 2. meli⁹ לא כטן Albetẽ, vẽter s. arietis. In cornib. 2. lucidę dictæ, Sartai, idest ministræ arietis Hebręis, שבול Scarthai Nã, & dicũtᵉ cõplanetæ, messarthim, ut scribit Sãctes Pagninus in expositione uocum targũ, haruc, & midrascim. Arietis corpus cõtinetᵉ in signo Tauri, usq; ad 15. gradus latitudinis citra eclipticã lineam, uersus septentriones.

Arietis autẽ triangulus uersus septentrionem, continet, & aliarum stellarum signa: Deltotõ primum forma Δ. In quo 4. stellę, quarum una separata tropicum pertingit Cancri: Pedes Andromedæ. 4. stellarum, quæ ultra tropicũ Cancri versus septentrionem. Integrum signum habet stellas 23. continet, & Cassiopeiam constantem 13. stellis, sed obscuris una excepta, quæ in eius pectore dicta Arabibus סדר Sider. i. contabulatio. nã illa fingitur sedẽs: inest, & Medusę caput cũ Perseo, usq; ad Cepheũ, qui prope polum eclipticæ, habẽs 11. stellas intra signũ, x̃ 3. Est que Perseus in uia lactea, caput Medusæ x̃. Ambo tñ intra circulum Cancri, & polum septentrionalem, At pars Arietis uersus meridiẽ habet hæc signa, partem capitis ceti, q habet 22. stel. & iuxta finem fluminis stella maioris magnitudinis, dicta Arabib. iõ תאחרא נחר acharanahar. i. post flumẽ, hẽt, & Eridani fluuij maiorem partem, inter tropicum Capricorni, & polũ antarcticum habentem 34. stellas. Arietis Phryxij fabulam Higinius

nius explicat in Astronomico,& aliorũ signorũ, vt semel monuisse sufficiat. Sol ĩgredit᷑ Arietẽ ferè 11. Martij:fit tẽp⁹ vernũ Characterẽ eius, naturam,morbos,& alia vide apud Schõnerum,& in calce istius libri. De stellis,quę in signis zodiaci,& in cęlo sunt,uidendus Aratus in phænomenis,& eius inter pres Hiparchus,& in Asterismis. Phlegma auget,iõ utile sub hoc signo uenas ĩcidere,uesci dulcibus,abstinere acutis,sępe lauari.

De Tauro *Cap.* 25

TAuri dorsum extenditur ad 15. gradum usque Arietis,vt diximus ẽm Ptolomæum:quamobrem,& quæ in triangulo septentrionali arieti contulimus, huic quoque cõmunicamus. Facit autem, & per se cum capite triangulum aliũ arieti uicinum,in quo uersus septentrionem habet dextrũ crus Persei, & pedem 6. stellarum, & stellam genus sinistri: dehinc Erichthonium,seu Agitatorem,qui habet 14. stellas: ibi Capra Olenia,quę est stella in Agitatoris sinistro humero, & alię duę dictæ Hædi: estq; hoc astrum inter circulum Cancri, & polũ septentrionalẽ in uia lactea Taurus cõficitur 33. stellis,quarũ vna magna in oculo. 11. x̃,quæ sunt in Geminis,septẽ in dorso,quarum sex tantum conspicuæ inter arietis partem ultimã, & posteriorem partem corporis Tauri. dicuntur hæ Pleiades,& Vergilæ, ἀπὸ τοῦ πλεῖν, a nauigãdo, quod illis exoriẽtibus, nauigia tempestiua sunt: apparẽt autẽ in uere. Sic Virgilius 1. Georg.

Nauita dum stellis numeros, & nomina fecit,
Pleiades, Hyades, claramque Lycaonis Arcton.

Et de illis notabilia, quædam Hesiodus 2. operum. Deq; harũ fabulis Higinius in 2. Astrgn. Ouid. Fast. 4. Euripides, & alij. In capite Tauri stellæ 5. dictæ hyades ὑπὸ τοῦ ὕειν, à pluendo: dum enim oriuntur, tempestates concitant,& pluuias: neque enim ἀπὸ τῶν ὑῶν, à suibus suculæ dicẽdę, ut putauit Tiro, teste Gellio lib. 13. ca. 9. Et de istis uidendus Columella lib. 11. de re rusti. c. 2. has aliqui tribuunt Geminis. Hoc signum sol ingreditur exiens ab ariete 11. april. Characterem eius & reliqua uidebis apud Schonner. in Tabulis. Sanguinem hoc signum auget, ideo cibo molli uti utile, oleribus, agninis carnibus, ouis, blãdo uino, piscib. fluuiatilib. lauari, equitare, gestari,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De Geminis. *Cap.* 26.

GEmini cõpositi 19. stellis, habentq; extra signum alias septem. In triangulo uersus & meridiem, habent Hyades, ũc manibus Orionis ad pedes primi Geminorum: cũ ea quę propius dicta in triangulo septẽtrionali, habet nunc Aurigã. cum stella polari, siue cauda Vrsæ, & parte Vrsæ maioris in circulo Arctico, Versus meridiẽ hẽt ĩ triangulo Orionẽ, q̃ hẽt 50. stellas: & Leporẽ, q hẽt 12. Sdũ alios Procyonẽ quoq;, seu Caniculã, quæ hẽt 2. stellas, vnã magnã dictã Algomeisã, uel Procyona, & Canẽ maiorem, seu Syrium, habentem in signo 18. stellas, & in ore magnam, extra 11. Attribuit Cancro Lucanus in 10.

Quia mixta Leonis.

Sydera sunt Cãcro, rapidos qua Syri⁹ ignes Exerit. Et de hoc q̃dã Hesiodus in 2. Oper. In signo hoc pseuerat sol. usque ad Iunij diem 12. Sanguinẽ auget cum atrabile: pro lest uesci butyro, lacte, plenis carnib. medicinis uti, lauari frigida, lenire uẽtrẽ sõno ĩdulgere. De natura ei⁹ vid Schõnerũ ĩ tabulis Isagogicis.

De Cancro. *Cap.* 27.

CAncer perficitur 9 stellis intra se, extra 4. quas habet sub Leone. Huic in triangulis tribuunt aliqui, quæ Geminis postremo loco diximus tribui, In hoc signo Aratus ponit φάτνην nubeculam, seu præsepe. Hoc signũ ingreditur 13. Iunij, definit uer, incipit æstas: manet in eo usq; ad 14 Iulij. Abstinendum pituisosis, utendum lauacris, ambulationibus, pedes frigida pelluendi. De reliquis, ut Schõnerus in Isagoge.

De Leone. *Cap.* 28.

LEo perficitur in se 28. stellis: habet autem 8. extra. In Vergine, quæ in corde eius ponitur magna dicta Regulus basiliscus, stella regia. hic etiã posuit Aratus duas, quas uocat ὄνους asinos iuxta præsepe Cancri. Triangulus, eius australis, cõ-

tinet

tinet caput Cancri, anteriorẽ Partẽ Leonis, cor Leonis, & p̄tie ad polum Septẽtrionalẽ per 4. clariores stellas Plaustri, seu Vrsæ maioris, perq; Serpẽtis caudã, & duas claras Vrsæ minoris. Postell. in Apotelesm. Porrò Vrsa maior, quã uocant Plaustrum, Arabes dubben, hẽt 27. stellas in se, extra 8. At minor Vrsa dicta, & Arctos, & Cynosura pficitur 8. stellis, quarum, q̃ in cauda est extrema, dr̃ polaris à nostris, ab Ismahelitis ruccabah, nauigatoria, nautis, Italis la tramontana. q̃ distat ab ecliptica 66. gradib. a polo. 2. In triangulo Geminorum, in 10. nũc gradu longitudinis eius signi. Triangulus leonis meridionalis, hẽt anteriorẽ partẽ Serpentis Hydræ, cum Argonauis maiori parte. Porrò serpens Hydra constat 27. stellis, duabus extra figurã positis. Argonauis 45 cuius magna, q̃ in remo extremo, dicitur Arato Canopus. Die 14. Iulij, sol relinquẽs Cancrum, Leonẽ ingreditur. Auget flauã bilem, iõ abstine plenis carnib. dulcibus condimentis. De reliquis ut apud Schonnerum.

Virgo. *Cap.* 29.

VIrginis figura cælestis, describitur 26. stellis, adsuntq; extra sex, una harũ magna, q̃ dr̃ Sunbuleth, seu spica uirginis. Hebr. שבול scibol, Chal. שבולא scibula. Arato aũt προτρυγητὴρ, & Proclo in sphæra, προτρυγητής ante uindemiator, ad dextrã Virginis alã, cõsistẽs. Huius signi aqlonaris pars, hẽt intra signũ posteriorẽ partẽ Leonis, & primã Virginis. Huius septẽtrionalis triangulus cũ solitaria stella, cõtinet tres alias, quæ sunt in cauda Vrsæ maioris, cũ manu Bootis, qui hẽt 22. stellas in signo, unã extra meridiẽ uersus, hoc signũ Virginis, iungitur cũ pedib. posteriorib. Leonis, tangiturq; Crater Hydræ innixus, pgitq; triãgulus p Craterẽ, & Hydræ medium usq; ad Argonauim. Crater porro, & Hydra sunt intra æquinoctialem circulũ, & tropicum Capricorni. Hidra constat 27. stellis in figura, hẽt autẽ extra 2. Crater, siue uas figuratur 7. stell. Argonauis est intra tropicũ Capricorni, & polum antarcticum, hẽtq; 45. stellas, ut diximus, hoc signum pituitosum & frigidum qđ 13. Aug. sol ingreditur; mouet flauã, & atram bilẽ, unde quartanæ graues, & horrores: bonum tũc abstinere oleribus, uti ficciorib. cibis, sæpe uomere. Vide & tabul. Schõ.

Libra.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Libra. Cap. 30.

LIbra habet in ſigni configuratione 8. ſtellas, extra 9. Pars aquilonaris, hēt Virginis corpus, & nihil planè ex libra. Triangulus aũt eius partes Bootem cum aliquot ſtellis Serpentis. Ad meridiem eſt Spica Virginis. Coruus qui eſt intra æquinoctialem, & tropicum Capricorni, conſtans 7. ſtellis, & triãgulus eiuſdẽ partis trãſit p Hydræ caudã, Cẽtauri poſteriora, & viã lacteã à nobis remotiſsimã. Hydra p varias partes extenditur meridionales. conſtãs 27. ſtellis. Cẽtaurus intra circulũ Capricorni, & polũ antarcticũ habẽs 37. ſtellas, quarum una in vno pede, alia in altero. Die 4. Septẽb. Sol à Virg. in Librã tranſit, deſinit æſtas, incipit autũnus. Prodeſt vti acutis cibis, auiculis, & conditis potionibus. Naturę &c. ut Schonner.

Scorpius. Cap. 31.

HAbet 22. ſtell. in ſigno, extra 3. in eius boreali parte, chela eius vna cũ Libra, triangulus ſeptentrio. eius, cõtinet partẽ Serpentis, Serpentarijq́;, ſeu Ophinchi, cũ Corona ſeptentrionali, & Herculis parte, ad caput uſque ſerpẽtis alterius. Hercules dr̃, & engonaſis, vel geniculatus Arato. 30. habẽs ſtellas. Corona ſeptentr. 8. Ambo intra Cãcri circulũ, & polũ antarcticũ. Serpentarius Ophiuchus, uel Anguitenens, perficitur 24. ſtellis, habetq;. 5. extra, Serpens alius 18. hic ſerpentarius à Zodiaco uſq; ad Cancri tropicũ extẽditur. Meridianus Scorpij triangulus hẽt Centaurũ cũ ſua fera parte anteriore uiam lacteam pertingente: ille habet 37. ſtell. hæc aũt fera 19. die 14. Octob. Sol tranſit à Libra in Scorpionẽ, deſiccantur tũc corpora; cerebrum humeſcit, & grandiuſcula oſſa, conueniet igitur uti aſsis carnib. uino ſuaui. Cætera ut Schonner.

Sagittarius. Cap. 32.

HAbet 31. ſtellas, hodie pars ſigni aquilonaris, pedes Ophiuchi una cũ ſtella arcuaria. Triãgulus ſeptẽtriona. ip

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

nũ Ophiucum continens una cũ capite viæ lacteæ,& Herculis maiori parte per medium Serpentis ad polum Borealẽ venit. Meridiana pars occupatur ab Scorpione,uia lactea, & à Sagitta,cum Ara costante 7.stellis in media uia trianguli meridionalis posita 12. aliquibus 18. Nouemb. transit Sol ab Scorpione in sagittariũ. Sub hoc augetur atra bilis,decrescit sanguis, utile vesci ouis,& melle, pomis,salsis cibis, uomere, uenas, nõ lauari,ne incidamus in ĩmedicabiles capitis dolores à fluxib. vnde oculorũ dolores,& ophthalmiæ.Cetera ut Schoner.

Capricornus. *Cap.* 33.

HVius signum 28.stellis constat, ab aquilone hẽt intra signum caput Sagittarij,& cornua Capricorni. Transit p medium viæ lacteæ:hinc per uiam lecteam pergit ad polũ triãgulus,continens Aquilã,quę fit 9.stellis intra,extra 6. Sagittam,quæ 5.stellarum: Vulturem,qui & Lyra, habentẽ 10. stellas intra tropicũ Cancri,& polum. Meridianam partem signi istius occupat Sagittarij corpus:inde triangulus per reliquum sagittarij,& per Coronam pergit ad polum Antarct cũ.Corona meridionalis hẽt stell.13.intra circulum Capricorni, & æquinoctialem. Sol hoc signum ingreditur 12 alijs 17. Decem. Incipitque hyems. Atram bilem,& pituitam auget: conducit tum large uinum potare,conditis melle uti,uesci perdicibus, columbis,fauis,mellis.Cætera,apud Schonner.

Aquarius. *Cap.* 34.

COnficitur hoc signum 42.stellis, & externis 3. quarũ una in ore Piscis, quæ ideo dicitur Arabicè phom elhault, os piscis versus arcticum,cum tergore Capricorni, & brachio Aquarij,eiusq.humero, & capite,signũ perficitur. Triangulus septentrionalis eius pergit ad polum per duos equos Delphina, Viam lacteam bifurcantem,& signum. Equus prior habet 4.stellas,alter siue Pegasus 20.vterq. inter equatorem,& tropicũ Cancri. Cygnus in se 17.stellas extra 2.hic in via lactea, intra tropicum Cãcri,& polum septent. In parte meridici signi, habentur cauda Capricorni,pedesq. Aquarij. Triangulus meridio-

ridionalis eius habet Delphinũ meridianũ, hñtẽ in se 11. stellas. extra aũt 6. Hoc signũ ingredit̃ sol 11. Ianuarij, alijs 18. Augetur tũc pituita, iõ nõ diu ieiunãdũ, uino utendũ ex[illegible]o marrubio cocto, lauãdũ, mouẽdũ sæpe Cęt. ut apud Sconner.

Pisces. *Cap.* 35.

HAbet stellas 34. extra se 4. Aqua cum manu aquarij, & primus piscium, occupant signum. Triangulus arcticus complectitur Pegasi corpus, Viam lacteam, Cygni caudam, attingitq. Cephei manũ. Est, & in caudis piscium quoddã vinculũ, quod Aratus vocat δέσμον ὑπέραιον. vinculum, vel nodũ subcaudalem. Ad partem meridiei signũ hẽt aquarij, fluuium, caudamq. Ceti. Triangulus aũt, ad polum meridionalem ferè vacuus pergit, cum cauda Ceti, & aquę cursu. Hoc sol ingreditur 8. Februarij, alijs 15. Feb. Augetur tũc pituita cũ humoribus, abstinendum à carnib. bubulis, alijsq. humectis cibis, olerib. prætẽrquam ab apio. Cętera, vt apud Schonnerum.

De ortu, & occasu, & motu stellarum fixarum. *Cap.* 36.

ORtus, & occasus stellæ verus, & apparens, à Bicardo ita explicatur: verus duplex, matutinus, & vespertinus. Matutinus ortus, quando unà cum sole, seu cũ gradu eclipticæ, quem sol tenet stella ascendit. Verus matutinus occasus, quãdo oriente sole, stella è regione occidit cum gradu, qui gradui solis, oppositus est, dictus à neotericis cosmicus. Verspertinus uerus ortus, quando stella in ortu solis emergit, e diuersa regione occidente sole. Occasu aũt verus vesp. qñ vna cũ gradu solis sydus descendit, dictus à recẽtioribus ortus, & occasus achronicus. Porrò apparẽs iterũ duplex, matutinus, & vespert. Ortus apparens matutinus, qñ stella radijs antea recta, ante ortũ solis iterum apparere incipit: hic ortus nũc dr̃, heliacus. Contra occasus apparens matutinus est, quando sydus iamiã occasurum, seu sub horrizontem descensurum conspicitur, sole iam è regione orituro. Ortus apparens vespertinus est, quando sydus in crepusculo vespertino, primum supra horizon-

rizontem eleuari conspicitur. Sic ꝯ occasus vesperti. qñ stella quæ ante conspici poterat, post solis occasum amplius apparere desinit. Hic nunc occasus Heliacus dr̄. At qñ oriāt, & cū quo gradu signi zodiaci, stellę fixæ, dignoscere docebunt tabulæ per mathematicos compositę, inter quas illę, quas supputauit Schonnerus ad annū 1540. in Isagoge Astrol. iudiciariæ c. 21. & de fabrica astrolabij ꝓposit. 12. Stophlerinus, & Cyprianus Leouicius in Ephemeridib. Vitruuius li. 9. c. 6. Ptol. in significatio. inerrātium stellar. & alij suorū tpum adhibito calculo. Sic aūt expedit, ſm Albategnium, li. de scien. stellar. c. 51. stellas fixas dici, seu inerrabiles, & immobiles, ſm longitudinem cęli, veruntamen moueri motu deprehēso inter duos polos circuli signorum. Tradunt Schonner. & Postel. stellas has anno Dñi 1532. differre à situ signorum, & loco longitudinis, vbi erāt tpe Ptol. qui scripsit anno Dñi 152. p 21. grad. elapso spatio 1400. annorū. Quare notant singulis 66. annis & 8. mēsib. retardari cursum stellą. fixarum, uno gradu, uel uno gradu moueri ab occidente in oriētem. Appianus aūt in Cosmographia c. 10. ait p singulos annos, 8. minutis moueri, Alphraganus differen. 9. p singulos 100. an. per vnū gradū. Albategnius c. 51. tantum 66. annos vni gradui tribuit.

De circulo lacteo. *Cap. 37.*

IN firmamento cæli, vt ait Cic. in som. Sci. & Macrob. in eum lib. 1. cap. 4. & 9. est circulus apparens dictus Galaxias, lacteꝰ, candidior reliquis cęli partibus, per medium cæli, incipiens ab oriente ad septentrionem usque, per Cancrum, & Capricornum procedens, reuersus ad punctum primum. plura de hoc Higinius in 4. lib. Astronom. Quidam dixerunt hunc esse uestigium solis, dum lapsus Phaeton, prout fabulantur Pythagorici, & Ouid. lib 2 Metamor. cum tamen id falsissimum appareat, vel ex eo, quod ibi non sint signa zodiaci, per quæ gradi tur sole. Alij reflexionem dixerunt luminis in aere, sicuti in speculo, quod, & falsum conuincitur ex eo, quòd non sit circulus mutabilis, ut aliàs esset ad positionem luminis. Anaxagoras, & Democritus arbitrati proprium esse lumē aliquorū astrorum congregatorum, quod sole adueniente tegitur, re-

ceden-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

cedente eo aũt sub hemisphærium, apparet. Sed, & improbat hos quoque Arist. ratus uirtute astrorum, quę sunt in lacteo circulo, exhalationes multas eleuari, vt accidit in generatione cometæ. Quod non probarim, cum magis sereno, quã nubilo appareat cęlo, supraq. regionem aeris fiat eiusdem tenoris, & coloris, q ñ alioquin mutaretur pro materia diuersa exhalationum: potiusq. subscriberem Anaxagoræ. & Democrito, prętermissis pariter nugis, & fabulis, quæ de lacte à Mercurio, vel Hercule exsucto à Iunone, vomitu sparso feruntur, apud Hyginium li. 2. Astronomicon. Subnotabo aũt hunc circulum à vlgo viã diui Iacobi dici, vel uiã, qua itur ad S. Iacob. Et Ouid. quoq. 1. Metamor. viam, qua eatur ad superos, dixit his verbis.

Est uia sublimis cælo manifesta sereno.
Lactea nomen habet, candore notabilis ipso.
Hac iter est superis ad magni & a tonantis,
Regalemque domum, &c.

De stellis errantib ingenere, quæ planetæ ideo dicuntur. *Ca.* 38.

SEptem ii sunt, quorum characteres, & nomina huiusmodi, & ordo ex Plin. lib. 2. c. 6. ex Ptolo. Almagesto, & Cicero. in som. Scip. & alijs.

♄ *Saturnus, Phænon. Arist. de mundo, Plut. li. 2. de plac. philos. c. 15. Cicero 2. de leg.*

♃ *Iupiter Phaeton.*

♂ *Mars, Pyrois.*

☉ *Sol.*

♀ *Venus, phosphorus, & lucifer mane, vesperi vesper.*

☿ *Mercurius, Stilbon.*

☽ *Luna.*

Sequutus autem hunc ordinem sum uetustiorum, quãquã non me lateat Platonem in Timæo, secundum solem supra Lunam possuisse, quod & Alcinous li. de doctri. Plat. c. 14. Dehinc tertium luciferum à terra. Sic sentit & Arist. lib. de mundo. de qua re qui plura desiderat, videat primam propositionẽ lib. 1. Almagest. Ptolomæi, Macrobium lib. 1. Saturnal. c. 19. de

horum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

horum nã Pli.li.2. Nã.histor.c.8.Ptol.1.li.operis quadriparti t.c.4.Cic.2.de nat.Deor. Horum excepto sole sunt tres particulares circuli fictitij, quatuor Lunæ, & tot orbes, eccentricus deferẽs: epicycluã, de quibus nihil fermè dicturi, sicuti pauca tm̃ de naturis, & complexionibus singulorum, & quæ mẽbra, infirmitates, quas hominũ conditiones, dona, magisteria, colores, lapides, metalla, sapores, regiones contineant singuli. Nã satis supq;, & breuiter, tabulis hæc colligit Schonnerus in parte scda Isagoges Astrol.cano. 2. & Augerius Ferrerius nostras Tholosanus, medicus, proprio libello. Non adijciam hic fortitudines essentiales, dom⁹, exaltationes, triplicitates, fines, seu terminos Ægyptiacos, facies, peregrinationes: detrimenta, casus planetarũ. Sunt n. pertrita in singulis lib. astronomicis, & Ephemeridũ tabulis, in quibus, & alijs proprijs tabulis, p singulos dies notantur aspectus, coniunctiones, oppositiones, veri motus, & medij, latitudines, ascensus, descensus septentrionales, & meridionales, directiones, regressus, deliquia, præcipuè apud Cyprianũ Leouiciũ in Ephemeridib. Qui uoluerit etiam planetarum orbes, & motus latè scrutari, hẽc, qui eũ satient Greg. Purbachium in Theorica planetarum antiqua, & noua, & eius enarratorem Erasmũ Osuualdũ, & Philip. Imisserum in easdem theoricas. Et de motib. corporum cælestiũ, proprium constituit lib. 10. Bap. Amicus Consentinus, & Mũsterus organum vranicum, Extant & fusissimæ tabulæ emendatę luminarium, atq; motuum planetarũ Blanchini, Prugneri, & Purbachij Basileæ p Heruagiũ excusæ 1553. Qui uerò ꝓgresiones eorum diurnas, conuersiones, motus, & nãs circa natiuitates, & alia, q̃ astronomi obseruant; curiosius cognoscere uelit, legat Lucam Gauricum epm̃ Ciuitatensem in tractatu iudicandi reuolutiones natiuitatum, & lib. 8. Taisneri operis mathematici, sed & ãtiquũ op⁹ Alboazenis Hali, filij Aben Ragelis de iudicijs, Albumazarẽ de magnis cõiũctionib.

De Saturno. *Cap.* 39.

STella hæc, colore igneo est, similis ei, quæ in extremo humero Orionis, secundum Higinium lib. 4 Astronomicon. At secundum Paul. Venetum, libro de compositio. mundi

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

c.10.colore terreo,plumbeo,& pallido uidetur. hæc ualde frigida Ptolomeo,cap.4.quadripertiti operis.ideo cogit,& condésat,& desiccat pp longam a calore solis elongationem: ideo uitæ inimica, excessu frigidi uitalem animalibus depascens humorem,ut ait Iouia.Ponta.li.2.de reb.cælest.c.8. Et quia frigida,& sicca illi attribuuntur atra bilis,flegma seu pituita,deiectio alui,hernia,& similia a Iouia pontali. 4.de reb.cælest.c.5. & 6 Schonner.lib.2.isago.cano.3.Planeta est maliuolus, quia eius impressio nocet,magis tamē retrogradando,quam procèdendo directione nocet.Temperatur autem dum intrat Iouis circulum Dicitur, & planeta masculinus, diurnus, infortuna maior,melācholicus.Orientalis,addit humidū,& frigidū:occidētalis,siccum;dominus Capricor.ubi habet principale domicilium,secundariū in Aquario,regnat in Libra, perdit regnū in Ariete,ad scribitur natura dies sabbati.1.hora oriente sole, ex quibus collige sequentes planetas.Hic planeta cursum suū perficit,& peragrat orbē signorum secundum Plin.li.2.c.8 spatio 30. annorum secūdum Venetum de composit. mundi,c 4. 29 annis 5.mensib.15.dieb.secund. Vitruuium lib.9.c.4.29.annor.5,mensibus. 10. dieb. & secundū exactum calculū 10747. dieb.horis 16 & 24.minut. Apparet orbi singulis annis, non minus quā 30.diebus nec amplius quam 40. Hygini. In aeris constitutione, si solus dispositionis sit dominus,influit frigus maximum,& glaciem inspissationem nebularum,& nubium, unde obscurum, niues uentorum flatus hinc bestiæ hominibus obnoxiæ nascūtur,hyemalis aer, unde, & sequitur naues ob maris iactationes,& fluctuum periclitaturas,aquarum inūdationes,consequenter ibi iacturas,inde raras piscium capituras,fructuū detrimenta,& minutorū reptilium ob crebas pluuias ortum,ut locustarum,uermium,& similium,aliaque plura,quæ quis potest inde ratiocinari a causis,de quibus,& Ptolo. 2.tract.quadripertiti operis c.8.& Iulius Firmicus li.2. Matheseon.reliqua autem ex Schonneri.tabulis postea percipies.

De Iouis stella. *Cap. 11.*

HÆc corpore magna, similis Lyræ,color pulchel, clarus, lucidus,& argenteus.Hygin.in 4 & Venet. Complexionis temperatæ, quia mouetur inter Saturni frigiditatem, &

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Martis feruorem. Ptolom 1. par. Almag. c. 4. humectat, sed magis calefacit: quamobrem uentos mouet ortui rerum commodos. Planeta humidus, & calidus, aereus consequenter, & sanguineus: nam illa calida, & humida. Et quia temperatus, ideo, & quæ pacis, & concordiæ, ubi quies, ei assignantur, & fortuna, ut Ethnici diceb nt, maior. Orientalis, addit caliditatem, & humiditatem tempori: occidentalis, humiditatem. Com⁹ principalis eius in Sagittario, secundaria in piscib. regnũ, & uires habet maiores in Cãcro deponit in capricorno. Cursum per signa Zodiaci perficit ſm Plinium, & Vitruuium annis 12. secũdũ Venetum annis 11. mens. 10. dieb. fere 18. sec. exactum autẽ calculum an. 11. dieb. 315. hor. 17. minu. 14. Secundũ signorũ seriẽ graditur singulis diebus minu. & 59 ſm Fab. Stapul. li. 1. theorici astronomici cælest. corp. 14. Hic planeta apparet non minùs quam per dies 30 nec per plures, quam 40. hic. si solus constitutę cęlestis figuræ sit dominus, quia temperatur augẽt, sublimat homines, quia sanguinis temperati, & motus temperatos ostendit futuros naturaliter, & ideo quietos, securos, & reges præmiaque largienda. Et quia temperies inest, & salubritas aeris utilia animalia, & fructus fore: ex corruptione aeris nata, interitura demonstras: nauigationes commodas, temperatas inundationes. Reliqua, ut in Schonneri tabulis.

De Martis stella. *Cap.* 41.

Eius stella, non magni corporis, figura flammæ colore rubeo aeris instar, ueluti intermixto sanguine. Dictus calidus siccusque, igneus, uirtutis adustiuę. Planeta masculin⁹, nocturnus, cholericus. Et quia depascit humiditatem radicalem, quam uocant medici uitæ, ideo eum dixerunt Etnici, infortunæ minoris esse Orientalis, addit caliditatem: occidentalis siccitatem. Domum principalem habet in Scorpione, secũdariã in Ariete, regnum habet in Capricorno, debilitatur in Cãcro. Cursum exequitur per signa secundum Venetum, anno 1. mẽsibus. 10. dieb. fere. 22. secundum Plin. & Vitruuium dieb. 683. secundum exactiorem calculũ diebus 686. hor. 22. momẽt. 25. Si autem singulorum dierum uelis nosse gradationem, hęc diuide, Faber tribuit singulis dieb. ad signiferi seriem 31. minut. Si solus in figuræ cęlestis constitutione dominatur, denotat

ob ſiccitatem, detrimenta: & quia commouetur, & ebullit nimio ardore ſanguinis, non abs re ſignificat bella inter eos potiſſimum, qui eius nãm hñt, hoc eſt, qui ſunt calidi, & ſicci; cõſequenterq; quę bella comitantur, vt prædationes, ſeruitutes neces, viarum interceptiones, ægritudines ex febribus, & regum, qui delicatiores ſunt mortes feſtinas, & iuuenibus, &c. minatur. Et quia pari modo eo concitatur & incenditur aer, fit is calidior, & vẽtus generatur calidus; hinc, per periſtaſim reſolutio corporum, ſequũtur fulgura, pluuiarum raritas, & ex ventis, & fulgurib. concitatio maris, & fluminũ, hincq; cõſequenter ſubmerſione nauium, pericula, & tempeſtates, hinc & ex calore, exſiccationes aquarũ, fructuũ paucitas, uel vredine, vel ſiccitate, & ariditate, uel ex locuſtarũ uaſtatione. Reliq. cõijce, vel vide apud Pto. 2. quadrip. c. 8. & apud Schon. ĩ Iſag.

De ſole. *Cap.* 42.

TRiplicem ſolem quidam poſuerunt diuinum angelicum, & cœleſtem: in primo lumen eſt intellectu ſuperius: in 2. intellectuale ſupra uiſum: in tertio uiſibile lumen de quo hic, Scđus appellat̃ à Plat. primi filius, tertius imago vtriuſq; eius color aureus, ſubſtantiæ accõmodæ uitæ. Planeta calidus & ſiccus, maſculinus, diurnus, cholericus cum temperamento. Dicebant Ethnici fortunam eſſe in ſextili aſpectu, & triangulari: infortunam aũt, in oppoſitione, coniunctione, & quadrato lunæ. Hic ſemper p lineã eclipticã graditur zodiaci, non declinat neq; regredit̃: peculiariq; ſuo motu, circa proprium centrũ eccentrici, ſecũdũ ſucceſſionẽ ſignorũ peragit p 59. minu. gradus vnius, & ferè 8. ſcđ, 17. tertia, 13. quarta, 12. quinta, & 31. ſexta. Sic per annum, ſ. per 365. dies & quadrantem diei totum percurrit zodiacum. Conuolutio aũt 59. minutor. & aliarum particularum diem facit nãlem ſeu ciuilẽ 24. horarũ, in quo & nox ex altera terræ & oppoſita parte, quam ſol non reſpicit: eſt enim nox Plinio lib. 2. c. 10. & phyſicis σκιὸς τῆς γῆς vmbra terræ, quæ in conum cum emittatur, non poteſt ad ſtellas pertingere. quare & nocte ſtellarum radij videntur, ut pote ad quos non perueniat umbra terræ, eſtque cælum ἀνύχιον ſine nocte. Et dies artificialis eſt latio ſolis ſuper horizõtem,

tem, aer illusttatus a sole. solis aũt motus uerus sic à Beda li. de nat. rerum c. 38. notatur. sol percurrit.

Sig. gra. mi.			2̈	3̈	4̈	5̈	6̈	7̈.
In hora 0.	0.	2.	27.	50.	49.	3.	10.	4.
die. 0.	0.	59.	8.	19.	37.	19.	13.	56.
anno 11.	29.	45.	39.	22.	1.	59.	45.	40.
anno, & horis 6. 12.	0.	0.	26.	26.	56.	19	34.	4.

Constituit sol quatuor anni partes, quas Hebræi uocant תקופות tekuphot, i. reuolutiones, ut notat Rab. Abẽ Ezra in c. 12. Exo. Addit nq; Sol in signo Arietis, Tauri, & Geminorũ, caliditatẽ, & humiditatẽ, unde uer in cancro, Leone, verg. caliditatẽ, & siccitatẽ, vñ æstas: in Libra, Scorpio, & Sagittario siccitatẽ, & frigiditatẽ, vñ autumnꝰ. In Capricorno, Aquario, Piscibus, frigiditatẽ, & humiditatẽ, vñ hyems. Hinc sunt tpis numerationes ꝑ an. mẽs. hebdomadas, dies, quadrãtes, horas.

De anno, & Ciclo Solari, & indictione. *Cap. 43.*

ANnus in sua per uestigia labitur, & ab annulo forsan q̃do solà pũcto in eundem locum, unde oritur, redijt. Annus solaris dicetur, peragratis 12. signis, quib. singulis 30. gradus sunt. Serpentis iõ figura caudã circulari modo cõplectentis, ab Oro in Hieroglyphicis Aegyptiacis depictus. Sic annus planetæ cuiusq. diuersus, prout citius, vel tardius redit ad punctum, unde incipit uiam, & annus magnus mundi, qñ vniuersa, quæ cursũ instituerũt, redierint ad ꝓpriũ locũ simul, in quo erant, qñ creata sunt. Cõstat, vt dictum, cõuolutio anni solaris cõis, 365. dieb. nãlib. sex horis, si bissextilis uno amplꝰ addito singulos post quatuor annos. in die diui Matthiæ, mense Martij. Dies nãlis 24. hora. & quorundã minuto. semꝑ æqualis continens diem, & noctem, differt à die artificiali, ꝗ incipit ab ortu solis & occasu terminatur, unde diuersa per consequens horarum supputatio pro modo accessionis, vel recessus solis. Diuiduntur isti dies naturales 365. & sex horę anni in 12. mens. q si æqualiter diuidantur, unusquisque hẽbit 30. dies 10. horas 29. minuta, 36. secũda. Cæterum mensiũ nomina, initia, numerus dierum, & anni principia diuersæ sunt

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

nomenclaturę,& formulę. Romulus decē tm̄ in anno posuit menses. Ouid. in 1. Fasto ibi, *Tempora digereret cū conditor Vrbis, &c.* Numa postea annū in 12. partes diuisit. Florus li. 1 ... Numa. Archadū ann⁹ trimestris, Pli. li. 7. c. 48. Aegyptij lunæ senio terminabāt annū, vel vt Beda tomo de tpe, li. de nat. rer. c. 3. 4. mensiū, qd. & placet Pli. li. 7. c. 48. Ad Xenophon agens de æquiuocis tpum, tradit Agyptios qn̄que menstruo, sæpe bimestri, non raro trimestrii anno usos, item quadrimestri & solari. Iberos quadrimestri, ut plurimū, rarissime solari. Chaldæos in antiquitate disciplinarum suarū menstruo, in cęteris solari. Hebręorū an. 12. habebat cōiunctiones lunares cū sole. Acarnanū 6. mens. Beda ubi supra. Lauinorū 13. mens. Bed. vide alia quædam apud Alex. ab Alex. li. 3. genial. c. 24. Incipiebant annū Heb. prisci à congressu Solis & Lunæ uicino æquinoctio uernali Qui successerunt, & priorem morem in fastis, & historijs reseruarunt, at in contractib. & Iubilæo sabbatico, incipiebant annū à cōiūctione solis, & lunæ, quæ proximior ante iret, vel sequeretur autumni æquinoctiū. Rab. eleazar, Beuther. 1. fast. in principio. Inter Christianos, aliqui anni initium à natiu. Dn̄i, alij à cōcep. Dn̄i die. Beutherus li. 2. fastor. in aprili. uulgaris & mos Gallorū erat in epist. & publicis instrumētis, annū uouū incipere a festo paschæ Beuther. lib. 2. fast. in martio. Hebræorū rabini à creatione mūdi incipiendū uolūt. sed parū sibi in eo cōsentiunt: Rabinus quippe Eliezer in Sanedrin c. r. reschaschana, vult creatū mūdū in mense Tisti, i. Septēbri, quo fructus erant maturi. Alij ex extrauagāte Sanedrin putant 25. Elul, idest, Aprilis, ut scribitur in li. inscripto, sepher le matzat moledot, in tract eiomeiarum, quē vertit e regione hebraica Mūsterus. Annus cōis & bisextillis, post lustrum uno die exuberans, sicut Hebræis sumit bifariā unū dictur פשוטחשנה scana pescuta, ann⁹ simplex, planus, cōis. Alius שנת מנתרח scana meguberet, annus hn̄s transitum, qui transcendit uel superat cōem uno mense: primus 12. mensib. cōstat, hic tredecim, vt legitur in li. Hebreorum seder gnolā. Varietas oīs quę in uia solis & anni oritur, in bissextili calculo, ex litera dn̄cali, & concurrētibus, reddit ad propria post. 28 annos unde dictum, Ciclus solaris, hoc spatium cuius nume-

rus in natiuit. Dñi, erat 9. anno. quos si addideris tpi excurso natiu. Dñi, & subductionē postea, p 28. feceris, qui supererũt 1 pe hoc numero, tot dabunt annos sicli. Fit, & ex annis 15. Indictio, cuius numerꝰ tpe natiu. Dñi 3. currebat, quos si annis addideris elapsis à natiuit. & illos p subtractionē 15, euacuaueris, tot quod supererunt postea, erũt indictionis currentis.

De mensib hebdomadib. diebus, & horis & de sole alia. Cap. 44.

MEnses solares usuales, lunaresue sunt solaris, quandiu sol in uno signo moratur. Lunaris est, prope post recessum lunæ à sole, ad solis locum reuersio. usualis, prout in calendarijs nostris disponitur. Et hoc modo diuersi sunt menses nationum, de quibus in Alphōsinis tabulis in fine, 1. & apud Albategnium & Theodorom Gazam proprio, li. Alex. ab Alexa. genial. li. 3. c. 25. Beutherũ & Eberũ. Et de hebræorum mẽsib. Eucherius li. de nomi. hebraico. interpreta. ca. 6. Voluit aliqñ superbiens Commodus Cæsar menses suis cognominib. appellare, antiquis relictis, ut ait Herodianus li. 1. Menses usuales vt plerumq. hñt hebdomadas 4. & tres distinctiones latinas, calẽdas, nonas, idus, aliæ aũt græcis distinctiones. Hebdomas septem dies hẽt. Dies nãlis 24. hora. sed qño ille numerentur, & unde incipiat prima, mores uarij sunt. Apud Aegyptios, & Athenienses ab occasu in occasum numerantur. Persæ Babylonij ab ortu ad ortum usque, Vmbri, Hetrusci à sexta hoc est, à 12. diei ad aliã sextam: Romani, à media nocte usque ad aliã mediã, vulgus, ab oriente luce diem dicit, vsque ad tenebras tm̃, in gene. c. 1. à vespera, in uesperam. Dies diuidit in 4. quadrantes: quadrans sex horas hẽt. hora 4. puncta cæli continet 15. gradus, sic 24. horæ aquatoris habent 360. gradus Pũctum decem momenta habet, unum minutum horæ, habet 15. minu. gradus unius: Momentum, uncias 12. vncia 47. atomos. Atomus, diuidi non potest. Ac de horis, & diuisione diei secũdum gentium uaries ritus, fuse nos tractauimus lib. 4. præludiorum optimi Iurisc. & magistratus c. 1. & 2. hos excusos libros habet Tholosæ. anno 1572. Ad horas cognoscendas, plura genera horologiorum humana inuenit industria, & neces-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

sitas, clepsydras, conchas, hemiciclias, & alia hydraulica. Scioteriaque ad umbram ex sole, & luna captam, sunt plura quæ, que, ut orizontalia, quadrantes, muralia plana, verticalia, [..]ticalia, æquinoctialia, manualia, annularia, de quorum compositione, & usu extant, lib. Orontij Finei de solaribus horologijs & horologiographia Munsteri. de horologio aũt mobili Cardanus li. 9, de rerum var. c. 47.

Solis uiuifica est natura, accedẽteque illo ad emisphærium nostrum propius, & punctum verticale, oĩa oriuntur, germinant, pubescunt; recedente tabescunt. Arist. 2. de generat. Calor solis arefacit, rõne proprietatis, Macrob. 7. saturnal. c. 16. hic naturę temperamẽtum, cęli, tpũm, & siderũ rector, mens, aĩusque mundi. lumen siderib. fœnerans, vt ait Plin li. 2. ca. 6. De eius vi idẽ li. 2. ca 100. eadẽ ferme Philo Iudeus li. de mundi opificio. Hic addes tabulam solis, quæ est apud Schonnerũ.

De Venere. Cap. 45.

HÆc stella non amplius quàm 44. gradibus ẜm Venetũ elongatur à Sole, & postea ad eum redit, ẜm Higinum in 4. non plus quã duob. signis subter circulũ solis locata, nec plus quã toto mense põt uideri indeficiẽs, apparere noctu maximè solet, & tunc Vesper: dum aũt solis ortũ præcedit Phosphorus. Existimatur frigida, & humida, fęminina, nocturna, minor fortuna à Ptol. in 1. quadri. tract. c. 4. temperata matutino exortu, Iulio Firmico li. 2. Matheseõ: rorẽ infundẽs mortalib. genitalem, & aĩa li. & plantis. Calefacit modicum, vt Iupiter, quia ꝓ Solem, humectat, vt Luna, iõ lucidior attrahent à terra vapores exhalatos. Sic Ptol. tract. 2. quadrip. op. c. 8. eadem ei, quæ Ioui tribuit, coniugia, ventos temperatos, & humidos, serenitatem, & pluuias aliquãdo plures, fluminum per consequens impletionẽ, abundantiã fructuum, & alia, quę horoscopi obseruant, quæ tradit Iouia. Ponta. li. 4. de reb. cæl. c. 9. Si orientalis sit, addit caliditatem, & humiditatem, si occidentalis, humiditatem. Domus eius principalis in Libra, secundaria, in Cancro, regnum habet in piscibus, perdit in Virgine. Absoluit cursum, & redit in punctum orbe peragrato, secundum Venetum anno uno. secundum Plin. lib. 2. c. 8. tricenis

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

nis,& duodequinquagenis dieb⁹.ſm Vitruuium li.9.c.4.die-
bus 485. Secundum ſignorum conſequentiam ſingulis dieb
quantum,& Sol medio ſuo motu, regulariter incedit.

De Meteurio. Cap. 46.

EIus ſtella,acuto lumine tota, aſpectu magna ſm Higiniū quæ non elongetur à Sole longius ſigno uno,ſm Venetū, 20.gradib.quod,& tradit Pli.li.2. c. 8. Hic planeta dr̄ ſiccus, verſatilis ad proximiorem naturam, melancholicus cum adu ſtione.Orientalis,addit caliditatem, & ſiccitatem,occidenta-lis,ſiccitatem.Hēt domum principalem in Virgine,ſcđariā in Geminis.In Virgine regnum hēt, in Geminis amittit. Com plet curſum in orbe ſignorum ſm Vitruuium,anno vno,cum ſole eoſdem curſus efficiens,ut ait Hyginius in 4.& modò no ĉte prima,modò ante Solis exortus incipit apparere, nonnun-quam perpetuò,ſignis quatuor eſt cum Sole; rediens aūt,cum Sole non amplius eſt,quàm per tertiam partem ſigni. Huius motus medius,ſecundū conſequentiam ſignorum,ſeu in lon gū,q̄m ſolis medij motus linea regulariter incedit 59. minu. 8.ſcđis.19.tertijs,37.quartis,19.quintìs,13.ſextis, 56.ſepti-mis; Hic ſi ſolus fuerit diſpoſitionis cæleſtis,vel temporis dn̄s facile naturis aliarum ſtellarum commiſcetur. Et quia ſiccus & verſatilis,afficit ſanguinem,& mentes hominum ; unde ſe-quitur.ut dixerint eum ſignificare uiarum interceptionē, la trocinia,depredationes , & in maridifficultates itineris,cū a-lijs infortunijs,addere morbos,&ſiccas ægritudines,&c.Com mouere in aere fulgura,tonitrua, coruſcationes cæli,uentos, pp feſtiuam in aere retrogradationem.Exſiccitare apertiones terræ,inde,vētis,ſi ibi incluſis,terrę motus cōiicere licet. neq; ēt conſequentia difficilis,detrimenta aīalium,& lapſum ędifi-ciorū.In ei⁹ ortu,aquarū ē augmētatio, in occaſu diminutio.

De Luna. Cap. 47.

HÆc ſtella inferior eſt; & ideo poſt Solem maior, ut nobis vicinior,uidetur,cum tamē omnium ſtellarū dicatur mi-nima;ut ait Plin.li.2.c.14.Solis fulgore,ut reliqua ſydera , lu-na tegitur,ut & notat Plato in Cratylo, verū , & Lunæ nullus

fermè proprius fulgor pōt assignari: atque placuit Lunæ certum corpus esse opacum sua nā, quod per vices, pro interiecta intercapedine illuminatur à Sole, hauritque lucem, vt spongia aquam, ut ait Iacobus Milichius in c.9.li.2. Plin. D. Aug. in expos. ps. 10. Beda li. de nat. rer. c.25. Aliter Sol iō Arist. lib. 4. de generat. aīmal. c.10. Illuminatur aūt tm̄ illa superficies, quæ Soli aduersa illius radium ex aduerso recipit; unde fit, vt in coniunctione, Luna non cernatur; non.n. tāta est ꝟis radij, vt totum corpus lunare transire possit. Incidit aūt in supficiē quę tota est auersa nobis: quemadmodum in oppositione, incidit in alteram superficiē, quæ nobis obuersa est. Quādo Luna crescit, Solem motu sequitur: cū uero decrescit, eūdē præcedit, & semp Luna est auersis à Sole cornibus, si crescat ortū spectātib. si decrescat occasum. Pli. li.2. c.14. Recipit aūt figurationes diuersas ꝓ modo luminis Solis, ut describit D. Damasce. li.2. de orthod. fid. c.7. prior Solis, & Lunę coniunctio. cum ea in parte est in qua Sol. scd̄a dr̄ natiuitas, qn̄ à Sole destitit partes 15.3. exoriens qn̄ apparet. 4. menoides, falcata, corniculataq;, bis, s. crescēdo, & decrescendo, cum partes sexaginta distat. 5. duo dicotomi, idest, duæ dimidiatæ Lunæ, cum distat p partes 90. 6. Amphicyrti qn̄ bis Luna globosa, quando distat partes viginti supra centū 7. dum ꝑfecta est, distans à Sole partes 180. Notandum aūt in obseruatione lucis Lunæ, primo. Qn̄ crescit, se usque ad mediam noctem ostendit tm̄, scd̄ò, Qn̄ decrescit, tm̄ mane lucet, à media tm̄ nocte. tertio, Si plena, ꝑ totā noctē lucet, drq; esse tūc in oppositione solis. quarto. Qn̄ noua fit, caret splendore, & dr̄ esse in coniunctione solis, tūcq; ut plerunq;, per tres noctes ab hominib. non conspicitur; nēpe prima nocte defectus, secunda quæ est coniunctionis, nec tertia quæ est prima innouationis, sicuti ēt in plenilunio fere eiusdem uidetur status: in ultima secundi sui quadrati in propria pleni splendoris, & in prima tertij quadrati.

Lunæ planeta, per se frigidus & humidus existimatur. Lumen eius humectat corpora, aquam parit, ubi lumen Solis desiccat deuorātq;. Hinc arbores Luna plena uel crescente excisse humore abundant, ineptæque fabricæ, ut moles, ex humore cariei, & vermibus obnoxiæ. Sicut animalibus crescunt

tunc

tunc mollia, & medullæ & humores, aliaſq; accidunt, quæ re ſert Pli li. 2. ca. 41. Inflatur mare potiſſimum ſi ea ſit inſignis aereis, quæ inflant, vel aqueis que aquam augent. ꝯtra, in his quæ ſunt ea decreſcente exciſſæ. Nam, & humida, uel concidunt, vel ſiccantur, iō quæ ſicca deſiderantur ſerenda; deficiente, vel colligenda, contra creſcente, quæ humida. Macrob. li. 7 Saturnal. cap. 10. Sydus hoc fœmineum, nocturnum, maleficum in ſextili, & triangulari aſpectu: iu coniunctione, oppoſitione, & quadrato Solis aſpectu, phlegmaticum, & tradūt Lunam recedentem à coniunctione Solis, uſque in quadratum primum, addere callitidatem, & humiditatem, à quadrato primo uſque in oppoſitionem, addere caliditatem, & ſiccitatem, ab oppoſitione uſque ad quadratum ſm; addere frigiditatem & ſiccitatem, à quadrato ſcdō, uſque ad coniunctionem, frigiditatem, & humilitatem. Motus Lunæ per conſequentiam ſignorū, ſic cōcipit ut à Beda li. de nat. rer. c 38. ut progredit.

	Sia.	*gra.*	*mi.*	2	3	4	5	6	7.
ſingul. horis.	0.	0.	32.	56.	27.	33.	7.	57.	41.
quolibet die.	0.	13.	10.	35.	1.	15.	11.	4.	35.
in 27. diebus & horis 8.	12.	0.	9.	17,	14.	15,	2.	45.	13.

Et hanc circūmuolutione integram Epicylci eius 12. ſignorum, & graduum 9. &c. diuidunt Aſtrologi in 28. partes æquales, quas uocant manſiones, alij in 28. dies, & aliquot horas Incipientes, & deſinente ab apparitione Lunæ, & quia luna ad punctum ſuum, unde ex coniunctione ſolis digreditur interdum inuenit motum Solem à loco, & progreſſum, ubi accenſa prius, & illuminata fuit per unum ſigni ſpatium eūque, oporteat illa conſequi, ea conterit ſpatium in conſecutione antequam cum eo congrediatur, duorum dierum, 64. minutum trium ſecundorum. Quamobrem illis partibus adduntur duo dies, & particulæ, & ſæpius à neomenia una, ad aliam congreſſum ſunt 30. dies. Huiu facilioris cognitionis cauſa, aureus inuentus à Iulio Cæſare fertur numerus,

ſpacij

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ſpacij 19. annorum, quo expleto, oẽs Lunę peragrationes variæ, ad primum redeunt punctum, de quo uidendus Ioha. de Sacrobosco. li. de anni rõne. Sed & hic annotatus in oĩb. calendarijs, & ephemeridib. quorũcunque. Adijciam, quod tradũt anno Dñi 1574. Lunam fuisse in prima sui mansione in 20. gradu, & 18. min. yt inde poſsis colligere p additionẽ sẽp 12. grad. & 51. min. alias eius mansiones, vt dicũt. De Lunæ nã, Pli. li. 2. c. 6. & 99. & 101. Galeot. Marti' li. de doct. pmiſ. c. 30.

De capite, et cauda Draconis, et de eclipsib seu deliquijs. Ca. 48

ECcentricus, & ecliptica Solis, interſecatur à cõcẽtrico circulo æquante Lunę, uerſus oriẽtẽ, & uerſus occidẽtẽ. puncta aũt illa, & interſectiones uocãt nodi, caput, & cauda Draconis caput illa interſectio ẽ, qñ à meridie p eclipticã mouetr ĩ ſeptẽtrionẽ Luna, cauda interſectio qua à ſeptẽtrione mouetr in meridiem. Sunt aũt iſta pũcta ſibi oppoſita, hinc eclipſes. Eclipſis Lunæ, eſt interpoſitio corporis terræ, inter Solem, & Lunam per diametrum in prædictis punctis Draconis, Sole in cauda, vel capite, & Luna in capite, vel cauda exiſtẽte: obſcuratur. n. tunc Luna, pp vmbram terræ, quæ ex diametro impedit, ne radij Solis ad eã perueniãt. Eſt aũt deliquium hoc Lunæ, vel generale, vel ſpeciale: generale, qñ tota Luna obſcurat, qñ Sol in altera parte Draconis, ueluti in capite præciſè, Luna in altero in cauda, ſ. præciſè, Particulare, cum pars Lunæ obſcuratur, Cũ illi planetæ non ſunt præciſè in dictis pũctis oppoſiti, ſed propè: Luna nãque cum à ſole lumen habeat, ex diametro oppoſita ob terrã lumine deſtituitur. Et quãuis fiat ſingulis menſib. Solis, & Lunæ oppoſitio, non tamen fit eclipſis: eò quòd ex diametro non ſibi opponantur, & umbra pyramidalis terræ non impediat lumen Solis. Eclipſis Solis, eſt defectus luminis Solis quo ad nos, ex interpoſitione corporis Lunæ inter oculos noſtros, & Solem: & fit ſub alterutro nodorum Draconis, Sole, uel Luna exiſtentibus in altero puncto rum uel propè. De defectu Solis, & Lunæ, tractat Plin. lib. 2. capitu. 10. & c. 13. ubi id ſingulare, Solis defectum, ſcilicet, na-

tura-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

turalem, non nisi nouissima, primave fieri Luna, quod uocant coitum. Composuit opus insigne de significatione, & conside ratione eclipsium. Cyprianus Leouicius inscriptum de eclipsi bus, & Copernicus, Cãs deliquij Solis ẽt refert Dion Cassius li. 60. hist. Rom. Hęcq; de nãli deliquio Solis dicta censeãtur. Nã eclipsis illa, quæ in passione dñi nostri Iesu Xpi facta fuit, præter nãm fuit, ut authorem naturæ testaretur; fueruntq́ue ibi obseruata tria præter nãm eclipsium miracula. primum ꝙ eclipsis fuit in plenilunio paschæ, cum tñ non nisi in coniunctione nãliter fiat. 2. quod oriẽtalis Solis pars fuit prior obscu rata, & prior restituta lumini, cum ꝓrium in nãli cõtingat, 3. quod Luna ꝓ proprium motum ab oriente in occidentem progressa, cum soleat ab occidente in orientem incedere, ut ait Lucian. Antioch. martyr. Atque, qui uidit, de his testatur D. Dion. Areopag. epist. 7. ad Polycarpum, & 11. ad Apollophanem. Ignorabant porrò antiquitus & Romani, aliæq́; na tiones eclipsium cãs, iõ Lunã in deliquio laborãtem existima bant veneficijs, & ob id crepitu dissono æris, & luminibꝰ accẽ sis, ei se auxilium ferre arbitrabantur. Cuius, & erroris fuit Pindarus, & Stesichorus, vt ait Plin. li. 2. c. 12. Plut. in vita Æmi lij, Ouid. 4. Metamorph. meminit.

Aut sub candore rubenti.
Cum frustra resonant æra, auxiliaria Lunæ.

Et Iuuenal. de garrula loquens muliere.

Verborum tanta cadit Vis.
Tot pariter pelues, ut tintinnabula dicas.
Pulsari: iam nemo tubas: atque æra fatiget.
Vna laboranti poterit succurere Lunæ.

Tradit & Liuius lib. 26.

Prognostica tempestatum ex stellis. Cap. 49.

EX stellis, qui prognostica nosse desiderauerit, consulat Pli. li. 18. c. 35. Tradit ẽt Pli. li. 18. c. 25. digestionem siderũ p dies, & noctes anni, quidve operis facere oporteat pro tpum conueniẽtia. Notauit, & Ptol. inerrãtiũ stellarum significatio nes, quas Nicolaꝰ Leonicus latinas fecit, & adiecit Ouid. fast.

De

De cometis. *Cap.* 50.

EXpectabat forsan lector me hic dicturum quoque de cometis, sed non existimaui aeris impressiones, stellarũ tractatio ni miscendas, ideo de illis suo loco alibi dicemus Deo iuuante, scilicet in elementis. Interim autem sufficiet Plinij pertractatio lib.2.c.25.& Senec.lib.7.de nat.quæst.

Qui primi stellas, uel perfectius obseruarunt. *Cap.* 51.

IVpiter Belus a Plin.lib.6.cap.26. dicitur inuentor sideralis scientiæ, tamen lib.5.cap.12. artem siderum Phœnicib. tribuit, & cap.12.lib.2.refert, quæ quis inuenerit in obseruatione cælesti. Diod. Siculus li.3.c 8.bibliothec. hist. tribuit eximiã eius peritiam apud Babylonios Chaldæis sacerdotibus sicut, & Philo Iudæ.lib.de migratione Abrahami. Iosephus 1 antiquit. tribuit inuentionem liberis Seth nepotibus Adami:& Berosus lib.1.de temporib ante diluuium, Noachũ,& alios ante eum dixit insignes astrologos. Philo Iudæ.li. biblica antiquit. scribit, tempore quo Tharã filia Nachor genuit Loth incolas terræ, cæpisse astra inspicere,& ex his diuinare. Lucianus li. de astrologia notat hanc Astrolog. Æthiopes primos mortalibus tradidisse,& Aegyptijs communicasse imperfectã. Dehinc autem Libyes hãc aggressos, calluisse,& Babylonios. Aegyptij sẽper in medendi libris, stellarum scientiam prognosticis coniunxerunt. Ptol. li. quadrip. ope.1.c.3. tradit q; Herodot in 2. eos excogitasse cuius Deorum esset mẽsis diesque,& quo, quis die genitus qualia sortiretur quam mortem obiret qualis foret.

De Astrologia, & Astronomia, *Cap.* 52.

COgnitio ex astrorum obseruatione, & ratiocinatione nata, astrologia dicitur, atque ideo subiectum eius scientiæ corpora sunt cœlestia: huius duę partes, Theorica,& practica. Theorica, quæ,& speculatiua, uersat in cõtẽplatione q̃ obseruat naturas, motus, orbes, circulos,& reliqua astrorũ accidentia, quã tractat abunde Ptolom. in Almag. Practica ea est, quæ considerat eadem, sed non absolute, sed quatenus res inferiores respiciũt, hoc est, quatenus explicãt uires suas, uel influũt

in

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

in res inferiores: quę tradit a Ptolo. in opere quadrip. Alij, ut Atphraga. corpus cæleste cõsiderant trib. modis. i. penes substã tiã, sicuti cõsideratur in sphæræ tractatione. 2. pen. mot⁹, & ita cõ sideratur ĩ theoricis planetarũ. 3. vt uim suã exercẽt penes res inferiores, qua ratione cõsiderantur in iudicijs astrorũ. Corpora elemẽtata patiuntur, & agũt, & uias interdũ spirituum animaliũ, p elemẽtorũ motus obsidẽt: aliquãdo instrumẽta, & organa partis rationalis impediunt, uel uiolant, alioquin .n. nõ agunt in uiuẽdi rationem corpora cælestia, quæ ipsa ratione, & anima, sunt minora, & ob hominis salutẽ, vsum, nõ in pniciem creata neq; vt dominantia. Falsò. n Mars furorẽ, Saturnus stuporẽ ad ducere creduntur. Nam si demas nimiũ bilis excessũ, vel atrę bilis copiã, neq; Martis aspectus furibũdũ, aut Saturni stupidum, uel pauidũ faciet, & sic de similib. Astronomi iudicia colligunt ex astris uanissime, & temerarie interdũ: aliquãdo cõmode circa aeris dispositionẽ, & tẽpestates, fertilitates, & sterilitates anni, ex effectib. pęndẽtib. ex causis, quę fuit prima obseruãdorũ syderum ratio. Sed ea naturæ humanæ prę sumptio, & temeritas, vt saluberrimis orta initijs, fere omnia uerterit in nimiũ. Nec opus est me camerinam mouere, & Pici, & aliorum priorũ hominũ in curiosam Astronomiã, & eius iudicia, referre cẽsuras improbationẽq; diuinationũ de cogitatione quærẽtis, de natiuitatib. & alijs nugacissimis temerarijsq; disqsitionib. de quib. integrũ, & satis magnũ coegit opus Haly, Ptol. Põta Firmicus, & alij eiusdẽ vanitatis assecię, ut Iaphar astrolog⁹ dict. albumazar, q octo edidit tract. de magnis coniũctionib. Moneo vnice, ĩ iudicijs astrorũ cõsiderari primũ orbis partes, in quib. inuenit, vnde natę 12. regiones, quas uocãt domos Astron. vbi planetarũ, & stellarũ locũ notãt, & obseruant, direct. retrogradationẽ, stationẽ, aspectu, coniũctiones, & oppositiones, prohibitionẽ ab aspectu, nũ planeta sit vnitus Soli, vel in cazimi sit: nũ cõpustus, nũ oppressus, nũ apparens, vel latẽs: nũ in suo hayz, uel similitudine. i. nũ diurnu, die appareat, vel sub terrã die sit, & nocturnus noctu appareat, nũ masculinus, ĩ masculi. signo: fęmininus, ĩ fęminino: nũ obsessus: nũ pegrinus, nũ feralis, nũ eius vis ab alio absumat, vel donet, vel debilitet: nũ ĩ dignitate sua, vel regno, domicilio, & quot cõspirẽt ad eandẽ

na-

naturam astra in themate cæli. De quib. in proprio 2. li. Isago.late Schonner.Cyprianus.

De usu ephemeridũ. In ephemeridib.& Mizaldus, & Orõtius in explicatione quoq; ephemeridũ, Ptol.in Almag.Fr.c. Saizosius,Iouia Ponta.duob.li.de reb⁹ cæl.Cleomedes in 2.& alij.scio tñ pertinaces quãplurimos,& uanissimos huius artis professores pestes,& perniciem ingeniorũ,& aĩarũ, q diuinatricẽ illam excolũt,laudant,& defendũt Astronomuniã,semp discentes,& nũquã ad rei ueritatem peruenientes,in fata illa gentilitia,explosa à fide Christiana,misere relapsos,uerum hic non datur locus latius spatiãdi,sed uela cõtraho,precat⁹ Deũ, ut magistratuum aliqñ uelit aĩos excitare, q istis uel silẽtium vel pœnã ĩperent,anteq̃ in idololatriã fędius Christianũ nomẽ collabatur. Deus bone non.n pp stellas hominẽ,sed pp hominem stellas,& reliqua ad eius utilitatẽ, nec ad mali causam, creasti;sed in signa & tempora, Gen.1.& in li.tuo oẽs scribentur,dies formabuntur,& nemo in eis psal 138.neque stellarũ uis cãm necessariò hominib.s.aĩę adijcit,sed pericula ex tẽperamento corporis signat,nisi præcaueantur nõ secus,ac lex ipsa demõstrat,pctũ,& pœnã peccati statuit,nisi pctũ precaueamus idcirco signa astre adicta. Quãobrẽ,& fames,&pestes,&aeris mot⁹ corrupit,bella si quę ex siccitate cerebri,& sanguinis calore ingruãt,caueri possunt triplici remedio 1. pcib. ad Deũ fusis,vt pestis cessauit tpe Greg.9. Romæ supplicationib.aliaq; alijs tpib⁹ pericula:terræmotuum,incendiorum, bellorũ, &c. Deinceps 2.optimo rõnis, & prouidentię hominib. concessæ usu. 3.rer.naturaliũ præmunitione,vt in peste,optimis antidotis,aeris emendatione, optima cura; in summa non pericula ex cęli cõfiguratione,nõ vitia,scelera,& impietates, sed ex nostra malitia,& socordia,& contẽptu Dei nascũt.Itaq;nõ necessitate stellas docuit Alcino.de doct.Pla.c.11.& eximie Prol.li. 1.ope.qd,c.3.tract.1.& Apollo dæmonũ oraculũ,fassus quoq; vitari posse effectus hos ẽt magicos,ut autor Porphy.&Euseb. li.6.de præpar.euãg.c.3.pstringit & damnat acerrimè istos genethliacos,& diuinatores p astra Deus,p Iesaiã c.47.Sic ab Ecclesia catholica Priscillianistas hæreticos,quod fatũ acciperẽt ab influente necessitate astri,sub quo nati essent,& similes il-

lis, vt notat D. Aug. 5. de ciui. cap. 1. Greg. in homil. de die epipha. Improbarunt hãc diuinatricẽ Astrologiã Bardassanes Syrus, Euseb. lib. 6. præp. euang. c. 6. 7. 8. & 9. Orige super Genes. D. Basil. examer. hom. 6. Augu. de doctr. Christ. Interdicitur inanis stellarũ diuinatio, & in electionibus obseruatio cõsilio Mart. papę, canon. nõ liceat. 26. q. 5. in decre. Grat. Here. c. 10. & 27. Improbat D. Pau. ad Gal. 4. obseruatis dies, & tp̃a, &c. Meminit Suid. in verbo, βλακεννόμιον fuisse tributũ stultorũ, quod Alexandriæ pendebant Astrologi, eo q̃d ab stultis consulerentur. Probatur aũt illa ab omnibus, quæ terminos naturæ non trãsgreditur, & a phi. iudæ. lib. de mundi opif. Quãuis nec ista quoq; plane certa, ob syderum non plene cognitum locum, vel motum, vel ob celerem rotationem orbis, vnde, & citius effectus, quam prædixerint Astrologi, vel tardius accidunt, illud prochemasim, istud epichemasim dicentes.

Sequuntur nunc tabulæ, de quibus in hoc libro superius mentio habita est, ad quas reiecimus lectorẽ, excerptæ ex isagogica astrologia, & ex instructione ephemeridum Ioannis Schonneri.

Planetarum, atque stellarum fixarum loca figuræ cœli magistraliter inserere ex canone xx. instructionis Ephemeridum. *Cap. LIII.*

PEr præcedentem erige figuram duodecim domiciliorum cœli, aut per aliquem alium modum. deinde diligenter considera, an locus planetæ ex ephemeride sumptus sit de signis. & gradib. intermedijs duarum proximarum cuspidũ domorum; vel ne: nam si fuerit de illis, locũ eius in hanc eandem domum tuæ figuræ impone. Sic eodem modo vide etiam in alijs domibus, planetam in hanc domum intrudendo, quæ. s. domus gradum planetæ comprehendit. Si autem planeta habuerit latitudinẽ, fueritq; prope cuspidem alicuius domus, continget eundem interdum cadere in domum sequentem, & interdum in præcedentem, iuxta magnitudinem latitudinis, ac partem eius. Sed quia res ista laboriosa incipientibus videbitur, missam in præsentiarum eam faciamus: qui vero curiosius, & exactius hæc rimirari voluerit, tabulas directionũ

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

doctissimi M. Ioannis de Monte regio consulet, problemate 21. Hic etiam summe notandum uenit, quod apud Astronomos dies æquales vsurpentur tantum pro motuum inquisitione confictæ necessario, & ideo omnis motus diebus æqualibus quæritur, & nõ inæqualibus. Eam etiam ob rem omnes coniunctiones, oppositiones & quadraturæ, ex tabulis calculatæ, sunt æqualium dierum, sicut & eorum motus. Sed ut etiam inæqualibus fierent diebus, addita est eis æquatio dierũ. Nam etiam iuxta tempus hoc inæqualium dierum sumitur ascendens. Est.n.tempus horarum inæqualium dierum siue naturalium, siue differentium, siue realium, quod vbique apud omnes in rerum natura est, & numeratur Hoc tempus aptum minime pro motuum inquisitione. Quare si motum lunæ cupis pro dato tempore adde, vel subduc æquationem dierum a tempore dato iuxta notam suam A. vel S. ut fiat æqualium dierum tempus pro motuum collectione aptum. Quare tabella lunæ infra posita cõtinet minuta tẽporis, quæ conueniunt æquationi dierum, pro quibus subtrahendum est a loco lunæ Ephemeridum, vel eidem addendum quantum de motu lunæ eisdem minutis competit, vt locus lunæ ad dies inæquales fiat, & absque errore poteris pro singulis binis minutis temporis accipere tot minuta in motu lunæ. Itaque si locum lunæ themati cõiunctionis, oppositionis, aut quadraturæ imponere cupis, quære primo locum solis illius diei in tabula lunę sequenti, signum in fronte, gradum aũt, aut uiciniorem in latere sinistro, & in angulo cõmuni offendes minuta æquationis, quorũ dimidium lunari motui addendum, vel demendum est ad quoduis tempus supplicato, pp æquationem dierum. Est etiam aliud aduertendum in lunari motu propter diuersitatem meridianorum contingens. Nam ephemerides ad unum certum meridianum supputatæ sunt. Quare alia insignia loca, q̃ sub alio, atq; alio meridiano sita sunt, q his laborib⁹ æque vti desiderauerint, motui lunę, vt supra verificato, minuta in tabella insigniũ ciuitatũ, sub charactere, e regione ciuitatis, reperta, adimat, vel abijciat, ꝓut literę A. M. vel ijsdẽ minutis fuerint adiectę Planetę aũt cęteri ob tarditatẽ motus eorũ hac sarciẽdi formula nõ egẽt.

CONIVN-

Aeris mutationem pranoſcere, ex Canone xxij. eiuſdem inſtructionis. *Cap. LVI.*

AD pręnoſcendum aeris mutationem, Ptolomęus artis illius monarcha ad minutum coniunctionis luminarium figuram cœleſtem erigere iubet, & iuxta naturam dominatoris, aeris etiam qualitas, & diſpoſitio pręnoſcetur, potiſſimũ autem ſi dominator ipſe hora interlunij cardinem obtinuerit. Neoterici deinde non modo ad coniunctionis minutum, ſed & circa quadraturę cuiuſque, atq; oppoſitionis minutias id fieri præcipiũt. Ad hęc luna (elementarię regioni viciniſſima atque contigua) haud parum cooperatur: fit enim non raro, vt pro qualitate ſigni, & manſionis, quę peragrat, proque natura aſpectuũ, quos cum Sole, & planetis habet, aura ipſa diſponatur. Adde aſpectus planetarum inter ſe, & ad ſolẽ, qui ad ſenſus aeris alterationem inducunt, quemadmodũ ex ſubſequenti tabula cernere dabitur, A pertionibus etiã portarũ nonnulli ſcriptores magnam in ea re uim tribuerunt. Quantum vero authoritatis ortus, occaſuſque, ac cœli mediationes ſtellarum fixarum hoc loco teneant, ex Ariſtotele, Columella, Plinio & cęteris pleriſque viris vndecunque doctiſſimis, clarum eſt. Pręterea regreſſiones, ſtationes, habitudineſque planetarum ad auges, oppoſitaque augiũ in eccentricis ſuis, & cętera, ſecundum alkindi, & quorundam aliorum recentiorum traditionem obſeruare, & animaduertere conueniet. Vt autem ea, quę iam ſcripta ſunt lucida faciliaq; fiant, ſcien dum eſt, dominatorem figurę ad minutum coniunctionis oppoſitionis, aut quadraturę luminarium conſtitutę, ſiue erectę, eum eſſe, qui in loco lunę, & aſcendẽte, maiores fortitudines ſibi uendicauerit. Apertio portarũ (vt Alkabirius inquit) dicitur, quando inferior iungitur ſuperiori, & cum hoc domus eorum fuerint oppoſitę. De apertione autem magnarum valuarũ Ioannes Hiſpalenſis in hęc verba ſcribit: Quando luna ſeparatur a cõiunctione alicuius planetę, vel ab eius aſpectu, & coniungitur alteri planetę, & ſunt illorũ planetarum domus oppoſitę, hoc eſt apertio magnarum ualuarum,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

in qua contingit venire ventos, & pluuias, vt eſt ex natura illorum planetarum. Et hę portarũ, magnarumque valuarum apertiones, per ſubſcriptam tabellam plane omnes exponuntur. Porro ſtellarum fixarum inſigniorum nomina, vera, loca magnitudines, naturæque ex tabella propria pręmiſſa patebunt. Inde etiam ortus & occaſus, cœliq; mediationes earundem ad poli altitudinem 49. graduum cum dimidio ſeſe offerunt. Qui autem ad aliam poli altitudinem eadem deſiderauerit, conſule problema 57 tabularum primi mobilis, vel 13. tabularum directionũ doctiſſimi Ioannis de Monte regio.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Tabula aspectum inter se, & ad lunam, pro aeris

Caput Algol.	♉	20	58	23	0
Media pleiadum	♉	23	48	4	40
Hyadum prima	♉	29	58	5	45
Oculus ♉ Altebarum	♊	3	58	5	10
Pes si. orionis Rigel	♊	10	28	31	30
Humerus si. Orionis	♊	11	38	17	30
Hireus agitator	♊	16	58	22	30
Orionis Cinguli prima	♊	16	38	24	10
Humerus de Orionis	♊	23	18	17	0
Canis maior	♋	8	58	39	10
Caput ♊ præcedens	♋	14	38	9	40
Caput ♊ sequens	♋	17	58	6	15
Canis minor	♋	20	28	16	10
Præsepe	♌	1	38	0	40
Dorsum Vrsæ ante.	♌	11	58	49	0
Lucida hydra Alph.	♌	21	18	20	30
Cor ♌ Regulus	♌	23	48	0	10
Dorsum Leonis ♍	♍	5	28	13	40
Cauda Leonis	♍	15	48	11	50
Præuindemiatrix	♎	3	28	15	10
Spica ♍	♎	17	58	2	0
Arcturus Bootes	♎	18	18	31	30
Lucida coronæ Alpheta	♏	5	58	44	30
Altera lanx libræ	♏	9	18	0	40
Fons Scorpionis	♏	27	38	1	20
Palma	♏	26	18	17	[illegible]

☍	♊
Tẽpore	
Veris	
Aestatis	
Autũni	
Hyemis.	

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

in qua contingit venire ventos, & pluuias, vt est ex natura il-
lorum [illegible]
apertte
tur. Po
magnit
bunt. I
dem ad
ferunt.
rauerit
13. tab

S	2	♒	29 53	♊	14 34	♉	13 [illegible]	♄ pa. ♂
S	5	♉	13 53	♉	27 0	♉	12 35	☉ & ♃
M	3	♊	9 25	♉	25 55	♊	1 11	♂
M	1	□	12 9	♊	0 6	♊	4 55	♂
M	1	♋	15 44	♉	18 16	♊	14 33	♃
M	2	♋	3 3	♉	28 25	♊	13 49	♂ & ☿
S	1	sem	per orta.	non	occidit.	♊	13 20	♂ & ☿
M	2	♋	12 53	♉	27 50	♊	18 48	♃ & ♄
M	1	♋	11 20	♊	8 13	♊	24 5	♂ & ☿
M	1	♌	10 4	♊	0 58	♋	6 38	♃ & ♂
S	2	♋	3 22	♌	3 14	♋	15 47	♀
S	2	♋	11 36	♋	29 21	♋	18 50	♂
M	1	♌	2 27	♊	29 56	♋	18 13	☿ pa. ♂
S	Ne.	♌	1 6	♌	3 0	♌	1 48	☉ & ♂
S	2	sem	per orta.	non	occidit.	♍	9 54	♂
M	2	♍	1 27	♋	16 17	♌	14 45	♄ & ♀
S	1	♌	23 44	♌	24 6	♌	23 52	♂ & ♃
S	2	♌	28 41	♎	12 52	♍	11 13	♄ & ♀
S	1	♍	10 38	♎	16 58	♍	20 56	♄ & ♀
S	3	♍	27 20	♏	9 52	♎	10 7	♄ & ☿
M	1	♎	18 34	♎	13 35	♎	17 7	♀ pa. ♂
S	1	♎	4 15	♐	19 7	♏	1 25	♂ & ♃
S	2	♎	12 13	♑	15 19	♏	21 28	♀ & ☿
S	2	♏	8 56	♏	10 46	♏	9 31	♄ pa ♂
S	3	♏	26 43	♐	0 4	♏	27 54	♂ pa. ♄
S	3	♏	15 49	♐	21 19	♐	3 11	♄ pa. ♀
M	[illegible]	♐	7 20	♏	[illegible]	♐	[illegible]	[illegible]

CONIVNCTIONES, ET ASPECTVS LVMINARIVM, Planetarumque, secundum affectionem Stellarum fixarum, prope quas contingunt, alios atque alios effectus inducere, ex Canon. XXI. instructiones Ephemeridum. Cap. LIIII.

QVOD hoc in loco proponitur, Aristoteles tertio problemate primæ particulæ: Plinius quoque secundo libro suæ naturalis historiæ, cap. 39. confirmant. Pernoscenda igitur sunt Stellarum fixarnm vera loca habitudinesque. Nam syderum ortus, Orionis, Arcturi, Vergiliarum, Caniculæ flatus, moresque excitant, & serenitates, frigores, teporesve solent afferre. Neque meantium modo syderum, vt plerique existimant, hæc vis est, sed multorum etiam adhærentium cœlo, quoties errnatium accessu impulsa, aut coniunctu radiorum extimulata sunt, qualiter in suculis sentimus accidere, quas Græci ob id pluuio nomine ὑάδας, appellant: Ad eam itaque rem tabulam quarundam insignium stellarum fixarum annexuimus, qua & ortus, occasus, atque vtriusque cœli mediationes ad oculum patebunt, pro meridiano, ac poli eleuatione. 45. grad. Vt exemplo.

Venter ceti oritur cum gra. 28. mi. 28. ♉. quare cum Sol fuerit in gra. 28. mi. 28. ♉. oritur cum ventre ceti. Eadem etiam stella occidit cum gra. 7. mi. 57. ♈. in quo gra. & mi. huius signi, si Sol fuerit, eo die occidit cum tali stella, &c. Ad habendum autem coortus planetarum, qui habent latitudinem ab ecliptica, consule tab. direct. Magistri Ioan. de Monte regio. Vide etiam angulos figuræ natiuitatis, vel alterius principij. Nam si horoscopus illius figuræ quadrat cum signo, gradu, & mi. ortus alicuius stellæ ibidem positæ, scias eandem stellam directe esse sitam in gradu ascendentis, sic etiam vide de reliquis angulis.

Tabula æquationis motus Lunæ in via Copernici.

Grad.	♈	♉	♊	♋	♌	♍	♎	♏	♐	♑	♒	♓
	A	S	S	S	S	S	S	S	S	S	A	A
0	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M
0	1	8	10	5	0	4	14	22	20	8	5	8
2	1	8	10	5	0	4	14	22	19	7	6	8
4	sub.	9	10	4	0	5	15	22	19	6	6	7
6	1	9	10	4	0	5	16	22	18	5	6	7
8	2	9	10	3	0	6	16	22	17	4	7	7
10	2	10	9	3	0	7	17	22	17	3	7	6
12	3	10	9	3	1	7	18	22	16	2	8	6
14	3	10	9	2	1	8	18	22	15	1	8	5
16	4	10	8	2	1	9	19	22	14	A	8	5
18	5	11	8	2	1	9	19	22	13	1	8	4
20	5	11	8	1	2	10	20	22	12	2	8	4
22	6	11	7	1	2	11	20	21	11	2	8	3
24	6	11	7	1	2	12	21	21	10	3	8	3
26	7	11	6	1	3	12	21	21	9	4	8	2
28	7	11	6	0	3	13	21	20	9	4	8	2
90	8	10	5	0	4	14	22	20	8	5	8	1

Vide post pag. 51.

Tabula

Tabula stellarum fixarum cum ortu, occasu, ac mediatorie cęli rectificata ad ann. Do. 1586. completum ad latitudinem inclytæ vrbis Venetiarum. Gr. 45. Cap. LV.

	longitudo.			latitudo.		plaga.	magnitudo.	Oritur.			Occidit.			Mediat cęlum.			Natura stellarū.
	S	G	M	G	M			S	G	M	S	G	M	S	G	M	
Venter ceti	♈	16	18	20	0	M	3	♉	28	28	♈	7	57	♈	24	34	♄
Cornu ♈ præced.	♈	17	58	7	20	S	3	♈	9	5	♉	1	35	♈	25	4	♂ & ♄
Caput Algol.	♉	20	58	23	0	S	2	♒	29	53	♊	14	34	♉	13	6	♄ pa. ♂
Media pleiadum	♉	23	48	4	40	S	5	♉	13	53	♉	27	0	♉	12	35	☉ & ♃
Hyadum prima	♉	29	58	5	45	M	3	♊	9	25	♉	25	55	♊	1	11	♂
Oculus ♉ Altebarum	♊	3	58	5	10	M	1	□	12	9	♊	0	6	♊	4	55	♂
Pes si. orionis Rigel	♊	10	28	31	30	M	1	♋	15	44	♉	18	16	♊	14	33	♃
Humerus si. Orionis	♊	11	38	17	30	M	2	♋	3	3	♉	28	25	♊	13	49	♂ & ☿
Hireus agitator	♊	16	58	22	30	S	1	sem	per orta.		non	occidit.		♊	13	20	♂ & ☿
Orionis Cinguli prima	♊	16	38	24	10	M	2	♋	12	53	♉	27	50	♊	18	48	♃ & ♄
Humerus de Orionis	♊	23	18	17	0	M	1	♋	11	20	♊	8	13	♊	24	5	♂ & ☿
Canis maior	♋	8	58	39	10	M	1	♌	10	4	♊	0	58	♋	6	38	♃ & ♂
Caput ♊ præcedens	♋	14	38	9	40	S	2	♋	3	22	♌	3	14	♋	15	47	♀
Caput ♊ sequens	♋	17	58	6	15	S	2	♋	11	36	♋	29	21	♋	18	50	♂
Canis minor	♋	20	28	16	10	M	1	♌	2	27	♊	29	56	♋	18	13	☿ pa. ♂
Præsepe	♌	1	38	0	40	S	Ne.	♌	1	6	♌	3	0	♌	1	48	☉ & ♂
Dorsum Vrsæ ante.	♌	11	58	49	0	S	2	sem	per orta.		non	occidit.		♍	9	54	♂
Lucida hydra Alph.	♌	21	18	20	30	M	2	♍	1	27	♋	16	17	♌	14	45	♄ & ♀
Cor ♌ Regulus	♌	23	48	0	10	S	1	♌	23	44	♌	24	6	♌	23	52	♂ & ♃
Dorsum Leonis ♍	♍	5	28	13	40	S	2	♌	28	41	♎	12	52	♍	11	13	♄ & ♀
Cauda Leonis	♍	15	48	11	50	S	1	♍	10	38	♎	16	58	♍	20	56	♄ & ♀
Præuindemiatrix	♎	3	28	15	10	S	3	♍	27	20	♏	9	52	♎	10	7	♄ & ☿
Spica ♍	♎	17	58	2	0	M	1	♎	18	34	♎	13	35	♎	17	7	♀ pa. ♂
Arcturus Bootes	♎	18	18	31	30	S	1	♎	4	15	♐	19	7	♏	1	25	♂ & ♃
Lucida coronæ Alpheta	♏	5	58	44	36	S	2	♎	12	13	♑	15	19	♏	21	28	♀ & ☿
Altera lanx libræ	♏	9	18	0	40	S	2	♏	8	56	♏	10	46	♏	9	31	♄ pa ♂
Fons Scorpionis	♏	27	38	1	20	S	3	♏	26	43	♐	0	4	♏	27	54	♂ pa. ♄
Palma	♏	26	18	17	0	S	3	♏	15	49	♐	21	19	♐	3	11	♄ pa. ♀
Cor Scorpionis	♐	3	58	4	0	M	2	♐	7	20	♏	26	21	♐	3	11	♂ pa. ♃
Lyra, Vultur cadens.	♑	8	38	62	0	S	1	♏	9	47	♑	6	5	♑	4	47	♀ & ☿
Aquila volans	♑	25	8	29	10	S	2	♐	19	58	♒	14	28	♑	20	19	♂ & ♃
Prior cauda Capricorni	♒	16	8	2	10	M	3	♒	20	53	♒	14	52	♒	16	50	♄ & ♃
Postrema fusiones ♒	♒	28	18	23	0	M	1	♉	8	19	♈	13	34	♒	8	8	♀ & ☿
Cygni cauda	♓	0	28	60	0	S	2	♏	8	15	♒	16	15	♓	4	58	♀ & [illegible]
Crus Aquarij	♓	2	58	7	30	M	3	♓	22	20	♒	29	19	♓	5	57	☿ pa[illegible]
Scapulæ, seu hume equi	♓	17	58	19	40	S	2	♒	4	53	♓	26	5	♓	9	36	♂ e[illegible]

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Tabula aspectum inter se, & ad lunam, pro aeris mutatione. Cap LVII. ♂ ☍ ☷

	☽	☿	♀	☉	♂	♃	Tēpore
♄	turb. hu nub re.ca lor. neb nub. nix	uēt. pl. uē to, imber, uēt. nub. uēt. niu.	Plu frig. imbrem, plu. frig. niuem	Plu. fri. grand to. pl. fri ne. uel nix.	Plu. turb. ton. gran pl. tur. re. frig. tur.	Turb hu. grā. to & tē uēt. pl. tor. uel ne.	Veris Aestatis Autūni Hyemis.
♃	aeris tem periem	uētos ma gnos.	Tēperis.	uentos, toni. ful. uentos. Re. frig.	turb. uet. ton. temp. turb. uēt. Re. frig.	Veris Aestatis Autumni Hyemis.	
♂	minuit fri & hu. ī signo cal. to. et ful. ī aestate.	uent. ali- quando nubif. in aestate to nitrua.	Pluuiā Imbrem Pluuiā Re. frig. & nix.	uent. sicc. tonit. ful. uent sicc. Re. frig.	Veris Aestatis Autumni Hyemis.		
☉	alterat ae rē pro na tura tēp. ☍ ī ♒ hu. ī hye. casū niuis	uētus ali quando cū hu prę sertim in uento so. In signo aqu. plu.	Pluuiā To. imb. Pluuiā Humidi.	Veris Aestatis Autumni Hyemis.			
♀	hu. uel nub. Re ca lor. Neb. tur. tur. uel nix.	uētos hu midos, uel saltem ne bul.	Veris Aestatis Autūni Hyemis.				
☿	Alqn̄ uē tos nubif. corpe ast aspectu ā ♒ plu.	Veris Aestatis Autumni Hyemis.					

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Apertiones portarum.

Apertiones va'uarum magnarum.

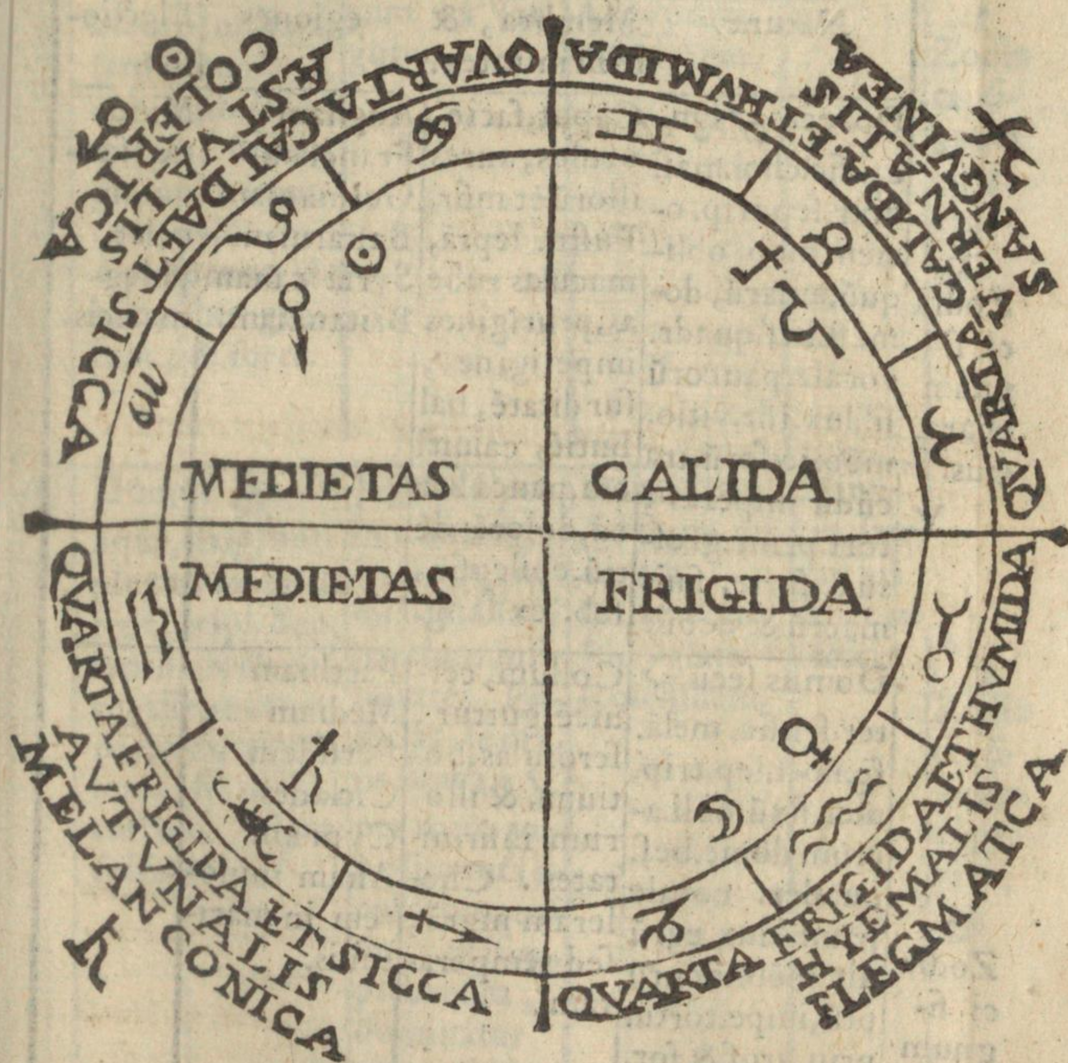
	⊖	recedens	♄		
Luna ☌ ☍ □	♃	*si fera-*	☿	*vel contra.*	
	♂	*tur ad*	♀		

Nam planeta, cui ☽ *primo iungitur, dicitur aperire portam super illum, cui secundo iungitur, & hæc dicitur apertio valuarum magnarum. Et in illis fit magna, & notabilis aeris mutatio in vento, aeris humidi, & aeris turbatione. Nam*

apertio	♀ ♂ ☿ ⊖	*super*	♂ ♀ ♃ ♄	*denotat*	*Aeris humi. plu. ful. & tonit. in æstate. In hyeme niues.* *Ventos merid.* *Cursum, & flatum vētorum maxime septem.* *Teneb. aeris, nubium grossi. & inde plu. & hu. In aquatico signo frigus, vtroque, vel altero existente.*

☿ Si

☿ *Si accipit planetas, quorum vnum aperit super alium, facit aeris inquietudinē, & instabilitatem, & ventorum flatum.*

Tabulæ duodecim signorum Zodiaci, quibus in promptu potes eorum naturas, & proprietates manifestare, ex Can.1. Isagogicæ Astrologiæ Schonneri. C. LVIII.

HAec eadem sequens area copiosissimè exponit. Si introitum facis cum signo ad læuam posito, quia ibidem oculariter ea sese [illegible]fferunt, &c.

	Naturæ.	Membra, & infirmitates.	egiones,	Electiones.
1 Zodiaci signum characteius. ♈	Do.[illegible]ec. ♂ ign. cal.sic.chol.mas. diur.sep.trip. o- rien. mob. obli- quũ,amarũ, do- mest.bes.quadr. vocale,paucorũ fil.lux.ĩfir.vitio. mẽb.ĩcisorũ,ira cũdũ imperãs, tort.princ.gros- sũ & forte, finis macrũ & debile	Caput,faciẽ, oculos, aures illorũ ẽt infir. Pustu. leprã, maculas rube as,prurigines impetigines, sur ditatẽ, bal butiẽ, caluiti em,paucã bar bã,dolorẽ dẽ tiũ,epilepsiã, feb. ex sang.	Angliam Franciam Germaniam Bastarniam Syriã canam Britanniam.	Minutio san- guinis ualet phleg- maticis.
2 Zodiaci signum chara. ctus. ♉	Domus secũ.♂ ter.fri.sic. melã. fe.noct.sep.trip. mer.fixũ obli.a- crum dome.bes. quadr[illegible]. uocale pau.fil.lux ægrũ uit. mẽb.inci.ru ptũ,impe.tortu. prin.gros.& for. finis macrum, & debile. Honest. religios.& ꝓbas mulieres.	Collum, cer- uicẽ,guttur, scrofulas,bo- tium, & illo rum infirmi- tates. Cho- leram nigrã, sed tempera- tam.	Parthiam Mediam Persidem Ciclades Cyprum Asiam mino- rem in mari- timis.	

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Naturæ.	Mẽbra, & infirmitates.	Regiones.	Electiones.	
Do. secund. ☿ Aereum. cal. hu. sang. mas. diur. sept. tripli. occi. commune, uel bicorp. obliq. alatum humanũ, uel rationale, uocale, sterile, pulcrum imperans, dulce princip. macrum, debile, finis grossum, & forte.	Humeros brachia, manus, spatulas, ægritudines, illorum membrorum ex sanguine,	Armeniam Hircaniam Margianam Cyrenem Marmaricam Aegyptum inferiorem.	A uentosis, & apertione uenarum caue.	Zodiaci signum chara. eius. ♊
Domus ☽ aque. frig. hu. plegm. fœ. noct. sept. tripl. Sep. morbi. rectum, reptile, mutum, paruum, ægrũ, mult. fil. uitios. tortuos. imper. falsum.	Pulm. to. pec. hepar, costas, splenem, mãmillas, illarũ partium infirmitates. Pustulas, le prã, ut supra, ĩ ♈ per totũ, impedimenta oculorum, tussim, ptisim, pleuresim, dominatur phleg. falso.	Numidiam Africam minorem. Bithyniam Phrygiam Colchidem.	Minutio sanguinis ualet colericis.	Zodiaci signum chara. eius. ♋

	Naturæ.	Mēbra, & infirmitates.	Regiones.	Electiones.
5 Zodiaci signum characteius. ♌	Domus ☉ Ignec cal.sic. Choleri mas.diur.sep.tripli orie. ruptū, fixum,rectum, magnū, quadrupe.vocale,steri. lux.forte,vitios. memb. incisorū iracund. imber. besti.sylu. callidum, principiū ꝑs.& forte,finis macrū,ꝺbileHonest. religios. & probasmulieres.	Cor, stomacum dorsum, latera, pect⁹, diafragma, codas,infir.illarum partiū angust.& tris. febres ex sanguine, pustulas,apost.ictericiam,febris pestil.	Italiam oēm Alpes, Siciliam, Pheniciam, Chaldeam, Orcheniam.	Vomitū euites.
6 Zodiaci signum chara. eius. ♍	Do princip. ☿ Terræ,frig.sicc. Melanch. fœm. noct. Sept.tripl. merid. commune. rectum alar. hum.vocale, sterile,pulchrū,impe.acrum, mag. ruptum, ęqualis ac bonę proportionis.	Ventrem,intestina, diafragma, & illorum ęgritudines.Oēs infirmitates, quarum radices ex Melancholia procedunt.	Mesopot, Babyloniā, Assyriā partem gręcię, Hellas dictā, Achaiam, Cretam.	

Naturæ.	Mēbra, & infirmitates.	Regiones.	Electiones.	
Do. princip. ♀ Aereum.cal.hu. sangu.mas.diur. merid.tripl.occ. morb.rectū,dul. hum.vocale, pa uc.fil.pulc. obe. teneb.æqualis & bonæ proportionis, med. secūda ♎ & prima ♏ via cōbusta ab antiquis vocat.	Lumbos, vmbilicū, renes femora, nares, vesicā, inferiora ventris, & ægrit. illarum partiū, dissenteriam, spinæ dorsi dolores teneb. visus, retētionē vrinæ, egestionis, fluxū sanguinis p inferiora.	Bactrianam, Casperiam, Sericam, secundum aliquos terram Roman. & Aethiopiā.	Minutio valet Melāch.	7 Zodiaci signum chara. eius. ♎
Dom. princ. ♂ aque frig. hum. plegm.fœ. noct. merid.trip.Sep. fixum,rect.reptile,mutum, ægrū mult. fil. vitios. tortuos. turpe, medio.pulc.forte, iracun.falsū, obe.diuersæ proportionis corporis,princ.macrū debile,finis gro. fort.	Pudēda, testiculos, vesicā, anū, & eorū infirmitates, dominatur phleg. salso, pustu.lep.vt ī ♈.&c.Canc. fistulas, emorrhoides calculum, ab 21. in 24. gradum. oculorum impedimenta.	Maurit. Metagoniticam, Getuliam, Syriam, Comagenā, Cappadociā, secundum aliquos Arabiā, & Corosaim.	Sume pharmacum in potionibus.	8 Zodiaci signum chara. eius. ♏

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

	Naturæ.	Mébra, & infirmitates,	Regiones.	Electiones.
9 Zodiaci ſignum chara. eius. ♐	Do. prin. ♃ Ig. cál. ſic. Choleri maſ. diur. ſep. tripli. orien. cómune, rectum, magnũ, hum. priore par. pulc. altera beſt. quadrupe. domeſt. uocale, pauc. fil. debile, amarum, ingenioſum, callidum, obediens.	Coxas, nates, & ſuccedentia, femora, & illarum infirmitates. Febres ex ſanguine, & puſtulas, caſum ab alto, a 15. in 18. gra. oculorum impedimenta.	Hetruriam Hiſpaniam Celticam, Galliam Narbonenſem Arabiam fœlicem. Liguriam, & Ciliciam.	Minut. ualet phleg.
10 Zodiaci ſignum chara. eius. ♑	Do. princip. ♄ Terrę, frig. ſicc. Melanch. fœm. noct. merid. tripl. merid. nob. obliq. acrum domeſ. beſt. ſylueſ. quadru. uocale, paucó, fi. luxur. ægrum, uitioſ. tene. ruptum, obedi. paruum, tortu. mediocris pulchritudinis.	Genua, & illius partis ęgr. puſtu. leprã, ut in ♈ &c. Scabiem, amiſſionem loquelę ſord. caliginem oculorum, febres fluxum ſanguinis per inferiora a 22. in 25. gra. oculorum impedim nta.	Indiam Adrianam Gedroſiam Illyrum Macedoniam Thraciam.	

Naturæ.	Mēbra, & infirmitates.	Regiones.	Electiones.
Do. sec. ♄ ae. e cal. hu. sāg. mas. diur. merl. tripl. oc ci. fixū obliq. rōna. uoca. paucorū filiorū, pulchrū obe. dulce, forte ho. relig. & ♃ bas mulierē	Tibias, & harum infirmitates, icteritiam nigram, uenarū incisiones A. 20. in 25. graduū oculorum dolores.	Seuromat. Oxianam Sogdianam Arabiam desertā, & pet. Azaniam Mediam Aethiopiam.	Minut. ualet melancholicis.
Dom. secun. ♃ aq. fri. hu. phleg. fe. noct. merid. trip. Sep. cōe, obliquū, fals. ala. vitios. turpe, tortuos. mutū, multorū filiorū lux. morbos. reptile, prauū, ruptū, incisorū mébrorū medi. puic. obe. diueriæ corporis ꝓportionis.	Pedes, talos cauillas, & partiū harū ægritudines, dominatur phleg. falso, pustu. leprā, ut in ♈. &c. paralysim podagrā, scabiem	Phasenam garamantes Nasamonicā Lydiam Ciliciam Panphiliam.	Minutio valet cholericis.

11 Zodiaci signum chara. eius. ♒

12 Zodiaci signum chara. eius. ♓

Signa longarum ascensionum, sunt ♋ ♌ ♍ ♎ ♏ ♐, Breuium. ♑, ♒, ♓, ♈, ♉, ♊.

Septem planetarum qualitates, atque conditiones agnoscere, ex canon. 11. eiusdem isagogicæ astronomiæ. Cap. XIX.

HVius utilitatis elucidationem, subscripta tab. perpulchre explicat. Si a læua per characterem planetę, & sub capite tui propositi introspexeris.

	Natu. & cõplexio	Mẽbra, & infirmitates.	Colores.	Lapi. precioſi.	Metalla.	Sapores.	Regiones.
Saturnus. ♄	Frigi ſic. terreus, maſc. diurn. infor. maior malefi ciẽtiſſimus Melancholicus.	Aurem dex. ſpl. veſicam oſſa & harũ infirmit. quart. omnes morbo, fri. & ſiccos, leprã mopheam elephãtiã, cancrũ, atram bilem, reumata, tabẽ, ethicã, iliacã tenaſmõ, ecteritiã nigrã, tremorem, cholerã nigrã, paralyſim, ventris ſolutionẽ.	Nigrũ Liuidum, plumbeum, pulucrulentum.	Bruces, Nigros lapides. Obſcuros.	Plumbum.	Stipticũ, acetóſum.	Clima primũ Dextrũ ori ntis Baioariam, Saxoniam, Stiriã, Romandiolam, Rauennam, Côſtantiam, Ingolſtadiũ,

Natu. & complexio	Mēbra, & infirmitates,	Colores,	Lapi. preciosi.	Metalla.	Sapores,	Regiones.	
Calid. humi. aereus masc. Diurnus fortuna maior, Sāguineus.	Pulmonē, cost. cartillaginē, hepar pulsum semē, arterias, aurē sinist. & infir. harū Peripneumoniā, apoplexiam pleu. sangui. morb. vent. anginā. cōuulsionem cardiacam, stuporem.	Fuscū purpureum, Flauū Cineritiū, Viridem.	Smaragdū, Saphirum, Amethstum.	Stannum.	Dulcem bonū odorem.	Clima scđm, Septentrionē, Babyloniam, Persidē, Hungariam, Hisp. Coloniam, Agripp.	Iupiter ♃

Mars.

Natu. & cõplexio	Membra, & infirmitates.	Colores.	Lapi. preciosi.	Metalla.	Sapores.	Regiones.
Calid. ſiccus, igneus maſc. noct. infor. minor chole-ricus.	Aure ſi fel.re nes uenas, & earũ ægr.feb acut.tertia,al ſi.feb.peſ.diſẽteriã,a pol. calida,hicter. eth. ulc. rub. bilẽ,cauſo: di abroſin Teſmocaſmũ maniam ſpecies ſanguinei ex creatus, eriſipelas,mentagram,puſtul. çarbunc. tubercu. podagre,minaces. & atr.in cute, ual.caſum ab alto, antracẽ morph. rub. vulnera,periculum ex quadr. tormẽ,pes uim illata, ut mors crud. p ferrum, uel ignem, empimam, hemicran.	Rubeũ,	Iaſpidem, Hemanitem.	ferrũ	Amarum, felleum, acutum.	Clima tertiũ, Septẽtrionem, iau romatas, getulos, iõgobardos, gottos, graco-uiam, Patauium Ferrariam.

Natu. & cõplexio	Mẽbra, & infirmitates.	Colores.	Lapi. precioſi.	Metaila.	Sapores.	Regiones.
Calid. ſiccus, maſc. Diurnus fortuna per * & △ infort. per ♂ □ ☍ Cholericus cum tẽperamẽto.	Vitum, neruos, cor, dextrũ latus, oculum dex. ĩſir. illarũ partiũ. ophthalmiã ſpaſmũ, cordiacam, ſyncopin, cholerã rub. oris ęgri. reumata, fluxũ oculo. catar. comeſtionem carnium in ore, frigid. ſtomachi, & hepatis, fiſtulas, puſt. matricis, & partiũ inferiorum.	Aureum, croceum, ſubruſum, ſcarletũ, ſecũdũ aliquos albũ.	Hyacynthum.	Aurũ	Acutum, acrũ pungitiuũ, odorem bonũ non exceſſiuũ.	China quartũ, Orientẽ

Sol. ☉

	Natu. & cō- plexio	Mēbra, & infir- mitates.	Colo res.	Lapi. pre- cioſi	Me- ta lá	Sapo res.	Regio- nes.
Venus. ♀	Frigi. humi. fœmi. Noct. fortu- na mi- nor, phleg. uerſus tempe ramen tum.	Matricē renes ge nital. mãmil. guttur. lumbos, nates, pingue- di. ſper- ma, he par, go- morrhe am, pria piſm. di abetem paſſio. matri. dyar. liē te. mor bos ſto. & hepa. genital. a cauſa frig. & hu. fiſtu. molles egeſtio- nes ſāg. frig. ſto.	Albū ſecun dum ali- quos uiri- dem.	Vnio nem Mar- gari- tas, Saphi rum, Car- būcu lum, oēs pul- chros lapi- des, ad or natū ſpe- ctan- tes.	Cu- prum ſpecu la om nis ge neris.	Vn- ctuo- ſum, & pin guem dulcē aro- mati- cum.	Clima quintum Auſtriā, Arabiā, Campa- niam, Viennā, Auguſt. Vindel. Poloniā maiorem Senas, Helue- tios, Thure- gum.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Natu. & cõplexio	Mẽbra, & infirmitates.	Colores.	Lapi. preciosi.	Mecaila.	aptores.	Regiones.
Siccus uersatilis ad naturã cui cõplectitur in differen- Melãcholicus cũ adustione.	Mẽoriã fantasi. linguã, mã.et di ptẽ ĩ fel. os, crura cereb. ner. maniam lethar. passio, ling. oẽs spec. Melãchol. p̃ter eam, qua à morrho. dr̃, opil. fell rauced. uomi. feb. quotid. ptisim, epile. tuss. abun. sputæ, oẽs ĩfir. ex ignota sicci ꝓueniẽtes.	Celestinũ & uarium griseum	Alectorium oẽs lapides imaginibus magicis sculpti, & q̃ magicis artib⁹ seruiũt.	Mercuriũ	Varium & mixtum.	Clima sextum. Aegyptũ Grȩciã Angliã, Flãdriã, Silesiam, Parisiũ, Vratislauiam, Errfordiam. Viennã Austriȩ.

Mercurius. ☿

	Natu. & cõplexio	Mẽbra, & infirmitates	Colores.	Lapi. preciosi.	Metalla.	Sapores.	Regiones.
Luna. 	Frigi. humi. fœmi. noct. aqua benefica per * & △ malefica per ♂ □ & ☍ plegmatica.	Cerebrũ ocu.si.uiri, dex. mul. sto. vẽ.lat⁹ sinitesʃ. uesicã, mẽbrũ gener. in mul. he par, gus. pec. & illarũ partiũ ęgr. catar. patal. epilepsi. cosicã, menstrua, diarreã, liẽter. hydropẽ, apos. flegma. obliqtas vultus, ægr. ex neru. opil. procedentes.	Albũ uiridã cinerĩ tium, ceruleum croceum.	Cristallũ	Argẽtum, ultra.	Salsũ Mediocris odoris inter bonũ & malum.	Clima septimũ Flãdriã, Holandiam, Zelandiam, Daniã, Nurimbergam
	Caput draconis ☊	Maleficiũ Beneficiũ.	cũ	malis. bonis	Cauda drac. ☋	Malefica Bona.	cũ bonis malis.

Aegr itudines planetarum in duodecim signis Zodiaci, secundum membra hominis determinare, ex Canon. III. eiusdem Astrologiæ Isagogicæ. Cap. LX.

FAc introitū signū zodiaci a parte sinistra, & cum charactere planetę in capite tabulæ, & in angulo cōmuni offertur ęgritudo, &c.

	♄	♃	♂	☉	♀	☿	☽
♈	*Pectus.*	*Ventrem*	*Caput*	*Femora*	*Pedes*	*Crura*	*Caput Genua*
♉	*Ventrem*	*Dorsum*	*Collum*	*Genua*	*Caput*	*Pedes*	*collum crura*
♊	*Ventrem*	*Verenda & succe.*	*Pectus, & succe.*	*crura, talos, cauil.*	*Collum*	*Caput*	*brac. humer. fem.*
♋	*Vtilia, et succe.*	*Femora*	*Pectus*	*Pedes*	*Bracchia humeros*	*Oculos Guttur*	*caput pec 19. stom.*
♌	*Verenda & succe.*	*Genua Femora*	*Ventrem*	*Caput*	*Cor*	*Guttur humeros*	*collū, cor stomacū*
♍	*Pedes*	*Genua, & succe.*	*Ventrem*	*Collum*	*Ventrem stomac.*	*Cor*	*humeros diafrag.*
♎	*Genua, & succe.*	*Caput Oculos*	*Verēda, & succe.*	*humeros*	*Caput*	*Ventrem*	*cor, Ilia, nates*
♏	*Cauillas & succe.*	*Pedes*	*Cap. bra. Femora*	*Cor.*	*Verēda, & succe.*	*Dorsum*	*Ventrem Verenda*
♐	*Pedes*	*Caput Crura*	*Manus Pedes.*	*Ventrem*	*bracchia Femora*	*cor Verenda*	*Dorsum Femora*
♑	*Caput Pedes*	*Oculos Genua*	*humeros crura.*	*Dorsum*	*Cor Femora*	*Verēda, & succe.*	*Femora Genua*
♒	*Caput Collum*	*Hum. pectus, ped.*	*Cor Cauillas*	*Verēda, & succe.*	*Genua, & succe.*	*cor Femora*	*Verenda Tibias*
♓	*Collū, hume. brac.*	*Caput Cor.*	*Ventrem Cauillas*	*Femora & succe.*	*Collum Dorsum*	*Veren da crura*	*Femora Pedes.*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS LIBER IX.

Vbi agitur de Homine.

Homo quid. Cap. I.

Via homo ad vniuersi orbis habitũ institutus est, vt ait Arist. 1. de histo. aĩal. c 15. postq̃ de magno hoc mundo cœlesti diximus, de paruo, de hoĩe, videlicet, dicendũ. Magnũ q̃ppè, q̃d est hõ, respectu artificis Dei, paruũ aũt quippiã rõe pulueris vñ sũptus est, vt ait D. Basil. Magnus li. examẽ. hom. 11. hõ epitoma omniũ rerũ, ideo paruꝰ mũdus, particulá vndiq; dissectã habẽs, vt ait Hora. 1. carm. od. 6. Imago, & omniũ superiorũ donũ teste Hesiodo in 1. oper. & dier. sub nomine Pãdoræ, inest illi à Deo ĩ sufflata aĩa immortalis, quã cũ Angelis participat, & intelligit, vt sentit cũ reliquis aĩalibus, vegetatur, & crescit, vt plãtę, viuere illud cõmune cũ illis hẽt, & esse cum reliq̃s, vt ait Arist. 1. de moribus ad Nico. c. 7. Dicitur, & mens hominis cũ syderibus esse cõmunis, prout explicat Macrobio. lib. 1. som. Scip. cap. 14. Quamobrem, & rectè Protagoras dicebat, hominem rerum omnium esse mensurã, etsi aliter possit sententia intelligi apud Plat. in Craty. & Theęteto, homo, ab humo dicitur, hoc est, à terra: non ab homine humus, vt falso sibi persuasit Varro in 4. de ling. lat. Nam, vt ait Cic. 2. de natur. Deo. Deus homines humo excitatos, celsos, & erectos constituit, & cæt. & 1. Tuscula. humari

ri humo, tegi dixit. Retinet cõsensus ferè oĩum gẽtium, vt à patre, à quo qs ortũ habuerit familiæ saltẽ nomẽ ferat, coact⁹ autẽ ex limo terræ hõ, vt ait Hora.od.6.li.1.Car. Et Hesiod. p̄ Prometheum .s. prouidentiã diuinã, per Deum ipsum, vt ait Moses Gen.c.1. Quamobrẽ, & nomẽ matris, & originis retinuit, apud Hebræos quoq; dictus אדם Adã, q̃a terrã ex qua sumptus, אדמה adama, vocãt, & Grȩci ἄνδρας ἐπιχθονίους, homines terrenos, vt homerus Ilia.α. & alibi. Quãuis, & aliis nominibus dicatur illis homo, vt ἀνὴρ, ἄνθρωπος, βροτος, φως, &c. homo autẽ est animal ratione preditum, cõstans aĩa, & corpore conueniente sibi. Hebræi docuerunt primi, duplici natura hominẽ fuisse cõstitutum, cuius altera pars, cũ incorporea, & immortalis sit, verus hõ exigit, ad imaginẽ, & similitudinẽ Dei nõ fortuna, & casu, sed à Deo ipso creatus, vt ab eo diuina sua maiestas laudaretur. Qđ autem circumiacet sibi terrenũ corpus, & opus ẽt ipsius Dei est, de terra sumptum, & in terrã rediens, vt scribit Euseb. Pamphi.li.7.de præpar.euãg.c.7.qđ docetur in c.1.Gen. Porrò ad similitudinẽ Dei, & imaginẽ creatus à Deo homo, prout explicat D. Ambr.to.4.in si.hexamer.& li.de dignita.homi.cap.2.& in psal.psal.118.sermo.10.D.Bernard.in princ.meditatio.D.Basil.hexamer.homil.10.D. Atha. refutatio. contra hypocri. Meletii, & Pauli Samosatensis, & quæst.8.li.de diuers.quȩst.Cyrill.Alex.lib.4. Thesauri contra hæret.c.1.& li.13.c.3.Eusebius li.7.de præpa.Euãg. c.4.Quint. Septi.Tertull.li.2. cõtra Marcionẽ, Rabini in vaitzra raba in leuit.c.4.Galat.in Iudæos li.2.c.8.Philo Iudæus li.qđ deterius potiori insidiari soleat, & li.de mundi opifi.Theophy.Theolo. li.2.contra Atnatolium, D. Faustus lib.2.de gratia, & libe.arbit.c.7.Leuinius Lemnius li.1.de occult.naturæ mira.cap.2.& 14. Diuinitatis participem quoq; hominem, & ideo in tractatione animalium præponendum ait, & Arist.li.2.de part. animal. c. 10. vt factum esse hominẽ rõnis solum parcicipem animal solum rationale, p̄pri Arist.1.Ethi.c.7.& problema.sect. 29.q.11.Macrob.in 1.som.Scipio.Scipio.c.14. Claudius Aelianus in prologo histo.animal. docuerunt. At constare anima, & corpore simul, & ex duobus fieri hominem, p̄bat Plutar. li. de virtu.mor. Philiscus, cum consolatur Cic. exulantem apud

Dionem li.38.histo.Roma.Macrob.li.1.in som.Scip.c.11.Cyrillus Hierosolimit. cathechesi 4.illuminato. Greg. Naz.orat. de pauperib. amandis,& alii.Itaq; mortuus homo,quanquàm figurę formam habeat eandem,tamen homo nō est nisi hominis communione,quia fungi suo officio non potest,ut ait Aristo.li.1.de part.animal. c.1. moritur animal cum anima discedit, hinc corpus βέμας hoc est uinculum,& σῶμα quasi σῆμα animæ sepulchrum & carcer, apud Plato. in Gorg. & Craty. docet, & eadem Macrob.2.in som.Scip.cap.12.

Quot species hominum. Cap. 11.

VNnum genus hominum est, unus homo à Deo primum creatus: De hinc ex eius latere,fęmina producta,sexusq; distinctus:vna substantia humana,adiutorium simile, Gene.1. ut non mirum sit, si hominis appellatio utrunque contineat sexum, ut iurisconsl. norunt. Quod negauit tamen aliquis in synodo Matisconensi, donec à patribus illi ex sacra apertum est pagina,teste Greg.Turon.li.8.histo.Franco.c.20.de iis latius,si Deus uelit,in nostra iuris epitome prosequemur. Sexu itaque alii masculi, alii fœminę, & tertium genus quoddam compositum, androgynum, aliudque quartum corpus Eunuchorum,qui neutris generis sunt.Rursum Theophrastus Paracel.in philosophia magna, tracta.1.& 2 li. de homuncul.homines diuidit in Adamicos, quales nos, & non Adamicos, qui propagationem non habent ab Adamo, quorum postremorū alios in aquis, alios in aere, alios in montibus, alios in igne degere ait: primos uocans Vndennas, seu Nymphas, qui in terra flygmęos, & Sylphas: montium Gnomos: morantes in igne Salamandras,quę omnia nos in dicta epitome interpretamur, & improba uisa expungimus: & de Trytonibus, deque monstris explicamus quædam non iniucunda.Possumus, & hic distinctiones hominum propè infinitas adiicere ex secunda parte speculi artis nostræ, à bonitate, magnitudine, &c. Vt alii sint meliores, mali alii, alii boni, magni,parui macrobii, cito sublati, &c. uerum hæc ad compendium, & Syntaxim non faciunt.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De primo ortu hominis. *Cap. III.*

AMbigere uidetur Plato 6.de legib. de hominis principio, dum ait. Hominum generatio, uel nunquàm incępit, aut inęstimabili ante nos initio cępit. Sic reliqui qui ingentiũ dixerunt mundũ, & incorruptibilẽ, pari modo sine origine esse rati sunt humanũ genus, & ab æterno, ut Pythagoras Samius, Archytas Tarenti. Arist. Stagiri. Xenocrates, & alii teste Censorino, & obiicit Arist. Iustinus Martyr li. de euersione falso, eius dogmatũ, dum expugnat primũ de auditu naturali, quod ignorauerit primam plantam, & primum animal. Aegyptii ab orbis initio primos hoĩes apud se creatos aiunt, cum bonitate fęlicitateq; soli, tum pp Nilum, qui multa generat, & suapte natura, quæ genuit, facillimè nutrit. Sicut, & limo terræ à sole arefacto animalia perfecta nascuntur, ut ait Diod. Sicul. lib. 1. c. 2. Macrobius post longã cum Euangelo disputationẽ, ouum ne prius fuerit, an gallina, tandem c. 16. li. 7. Saturn. generalem constituit regulam: in primo rerum ortu, animantes quæ solo semine generantur, opificè natura prius extitisse perfectas, at quomodo, non explicat. Ouid. 1. Metam. cũ Hesiod. in 1. oper. & dierum, & Horat. in 6. od. 1. li. carm. tradunt, a Promotheo filio, ut diximus, Iapeti, hominem, uel eius imaginẽ ex luto fabricatam, & igne cœlesti animatam: insulsè quidem, cum non animaduertant, hominẽ se dicere à filio Iapeti, & ita ab homine factum primum: debuerant .n. ostendere unde primus homo ille Iapetus, & eius maiores. M. Cato in fragmentis de originibus refert opinionem eorum, qui elementa coeuntia sensim in sua loca homines produxisse. At Christiana ueraq; est fides, hominem primum à Deo ex limo terræ uel puluere formatum, & inspiratione Dei uiuificatum, Euamque ei similem ex latere erutam in adiutorium, Gene. c. 1. Inspiratio autẽ Dei in faciem hominis, traditio est animæ rationalis, ut ait Albinus sn quęsto. in Gen. Lapsi sunt autem Rabini Hebræorum in explicatione c. 1. Gen. dum non nouerant sanctissimã unius essentiæ trinitatẽ, dum ait Deus, faciamus hominem ad imaginẽ, &c. rati ad stellas, & Angelos Deum loqui, eosq; fuisse coadiutores formationis Adami; cum tamen sequatur, & fe-

cit

cit Deus hominem, vt ſcribit Philo Iudæus lib.1.de profugis. Traditq; Cyrillus Alex.lib.2.cont.Iulia.illud faciamus, quaſi conſilium, hyperbolicum eſſe ſermonem, vt rem magnam facturum ſe deſignaret. Lapſi pariter ſtolidiſſimè Seueriani heretici, qui hominis dimidiam partem dixerunt eſſe diaboli, aliam dimidiam Dei, quæ infra vmbilicum diaboli, quod tollit Epiphanius tomo 3. lib.1.aduerſus hæreſes, hæreſi 45.

Dicendorum de homine paraſceue. Cap. IIII.

QVia diximus in cellula hominis, in ſpeculo artis, ibi locum, & fontē rationum, & argumētorum, q̄ ab inuentis ab hoīe ſunt; in tractatu hoc de hoīe nō ſeparatim de corpore eius, & eius partibus, & mēbris dicemus, nā de his tractabitur cū de animalib. ſeu vita ſenſuali agemus; nō ēt de hominis alia parte inſigniori, de aīa: ſeorſum.n. de ea poſtea, ſed de homine prout cōſtat aīa, & corpore, atq; ita eius tantum inuēta & artes percurremus: Itaq; explicabo ordine diuiſionē rationalis cognitionis, q̄ præſcripſimus li.4. Syntaxeon, c.5. vbi ſciētiā partiti ſumus in ſpeculatiuā, & practiuā: ſpeculatiuā rurſum, in realē, & rationalē. Realē autē in metaphyſicā, phyſicā, & & mathematicā. Rationales ſpeculatiuas, in grāmaticā, dialecticā, rhetoricā, poeticā, hiſtoriā. Practicā iterum, in actiuam, & factiuam, & illam in politicam ethicam, œconomicā, hanc autem factiuam in mechanicas, quæ plures ſunt.

De triplici vita, & de contemplatiua. Cap. V.

TRiplex modus viuendi, vnde vitæ tres ſpecies, contemplatiua, actiua, & effectiua. Contemplatiua, ſeu ſpeculatiua, duos gradus habet; ſpeculatio, quippè, diuinorum, & ſcientiarum: ſumma vita Dei contemplatio: infima, effectiua: inter utramque media actiua. Contemplantur itaque qui ſcientiis, & ſapientiæ inſiſtunt. Agunt, qui prudentiam moraleſque virtutes excolunt. Efficiunt, qui aliqua arte mechanica, ſibi victum cōparāt, de q.b. Ariſt.1.Eth.ca.5. Proximè accedit Philo Iudæ.libr. Quis rerum diuinarum ſit hæres, uerum

id ad

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

id ad Deũ contẽplatiuę vitæ finẽ refert,& optime. Nec incõmode,vt opinor,hęc viuendi genera, ad duo cõtrahemus, cũ Cic.4.epist ad Atti.epist.31. in πρακτικὸν βίον, καὶ θεωρηθικὸν in practicũ seu actiuũ,& theoriticũ,seu contẽplatiuũ. Contẽplatiuum spirituale est,aliud circa corporalia versatur. Vnde quanto spiritalia præstantiora corporalibus, & aĩa corpore, tanto theoritica seu speculatio, præstantior actiua vita erit; nõ oportet tñ arbitrari contẽplatiuã omnino actione liberã: caret.n. extranea actione,cęterum suã spiritualẽ habet,vt ait Plato in Philebo, alioquin, vt trunci arborũ,& pondus inutile terræ contẽplantes nominati essent à societate hominum explodẽdi. Qua distinctione componitur illa celeberrima controuersia agitata apud Arist.7.polit.c.2.& 3.de præstantia potiori vitæ actiuæ,& contẽplatiuæ.Agunt,quippè,sed subiecto meliori aĩæ, inquã, cõtẽplantes. Ideo scribit Philo Iudæ.li.de vita cõtẽplatiua,solitarios illos cõtẽplatiuos ecclesiæ catholicæ primos dictos therapeutas.i. curatores,seu medicos,qđ ꝓfiterentur medicinã,ista vulgari præstãtiorẽ, per oppida oĩa. Hæc.n. medicina vulgi,solis corporib. medetur: illa aũt liberat animas morbis grauibus,quos inflixerunt voluptates,concupiscẽtiæ dolores,timores,auaritia,& cęteræ ꝑturbationes, vitiorũq; agmina, idq; Dei virtute.Sic,& D.Paulus ad Phili. 3.scribebat quidẽ,nostra cõuersatio est in cęlis: sed tñ, quãta ipse egerit,qs nõ videt? dũ ait se in multa pericula incidisse, ob actionẽ ṕdicationis verbi Dei. Liquetq; ex actibus Apost. ipsum,& reliquos Apostolos peregrinationes instituisse ad curandas aĩas. Docet, & Abdias Babylonicus,& ipsamet sacrosancta euãgelia,in qbus Deus ipse Dñs noster Iesus Christus laborauerit,& certauerit vsq; ad mortẽ. Nec in illis ṗtermittitur,qđ ibat, & ipse per ciuitates,& castella euãgelizare.Mat. 13. vtq; defessus in via iuxta puteũ cũ Samaritana cõstiterit. Dixitq; discipulis apud D.Io.c.15. in hoc clarificatus est pater meus,vt fructũ plurimũ adferatis, & efficiamini mei discipuli,& postea,posui vos,vt eatis,& fructum adferatis,& fructus vester maneat.Noluit,& otiosos stare in plateis hoĩes, bonus paterfa. sed illos cõduxit,vt irẽt in vineã suã,& operarent̃. Mat. 20.& D.Paul. q noluerit operari nõ mãducet.2.Thess.3.labo-

rarunt

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

rarunt omnes quotquot uiri patres, cæleste regnum promeruerunt. Non quidem omnes illa uitę actione corporali, sed spiritualia seminantes, & colentes, proque illis uigilantes, ut & Angeli apud D. Dionys. Areopag. in cœlesti hierarchia, sunt in contemplatiua uita constituti, at non otiosi, sed alij in laudibus Dei assidui, & orationibus, alij in hierarchiis instruendis deputati, alii ministerio proprio hominum, & rerum omnium, prout Deo uidetur, assignati. Solitarius D. Hieron. aliquando, sed non semper & fuerunt Helias, Eliseus, & Ioan. Baptista in desertis, & montanis habitantes: at nec illo otiosi, non inutiles, sed prædicationibus, & in erudiendis hominibus assidui. Hanc uitam contemplatiuam, omnes homines, ut proprium sequi deberent: quia homo natus non est, ut hęc uilia, & fæces terrę sibi peregrinanti condat: non ut instat brutorum, & porcorum, uoluptatibus fœdis, & spurcissimis sese uolutet, sed ut Deum cognoscat ueneretur, & colocat, utque ad nutum, ueluti domini, sit in talentis ab illo datis negotiatus, cum eius mandata recedendi ab hoc hospitiolo, & carcere corporis acceperit, liber ab omni pondere isto terrestri ad eum perueniat. Turbantur certè erga plurima homines, & laborant in superfluis, & inutilibus, uel potius nociuis, cum tantum unum sit necessarium, ut dominus dixit ad Martham, unum autem illud est, Deus, & ex eius mandatis, & uoluntate uitam componere, seruire Deo, quod opus unum debet esse omnium Christianorum, ad hunc quęcunq; agunt ad illius gloriam referre, alioquin perperam, & suo malo turbantur erga plurima. Hanc contemplationem in Theologia nemo non uidet habere materiam. Quamobrem, cum de ea dictum sit lib. 6. Syntax. non ultra immorabimur. Sed ad alias speculatiuas scientias transgrediemur, & postea de actiuis, & factitiis agemus scientiis, & artibus. Verum primum de metaphysica, quæ Aristoteles tradit, audiamus. Et quid de transcendentibus nobis magis placuit, explicemus.

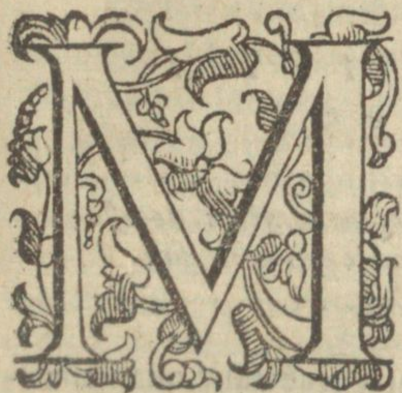
SYN-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS LIBER X.

In quo agitur de Metaphysica.

Finis Metaphysices, Dei cognitio. Cap. I.

Etaphysices illa sunt, quę post cognitas naturales causas, animum rationis principē, & intellectus, ad altiorē perducunt considerationē, ut cognoscat, quoad fieri, & consequi poterit, opificem illū supremū, unū & illud qđ est semper, quod nunq̃ fuit aliud nec futurum est, quam solum est, quodq; nihil aliud est, quā Deus unus, qui sine principio omnium principium, sine medio & fine oīum. Finis, à quo, ꝑ quē & ꝑꝑ quem, & ad quem oīa. Sic Auicēna 1. suæ Metaphys. c. 3. scopum ultimum indagationis Metaphysices esse fatetur cognitionē Dei altissimi, & Angelorum spiritalium. Non .n. pōt aīa quiescere in naturalib. & uisibilius, dum uidet oīa mutuo colligata, nisi ad unā primamq; causam sine principio cōscenderit. Et dum à concatenatione rerū uisibiliū ꝑuenit ad inuisibilia, tunc pari rōe ab inuisibilib. ad inuisibilia alia maiora, & prę stātiora trāsiens, ob infirmitatē animi, & rōis, & pręstantiā diuinitatis, quā perquirit, luctatur cum intelligentiis: quas si ordine rectè ad unum dixerit, optatū cōsequitur finē. Quādiu autē per illas rerum uarietates, & typos, ut in laberintho animum exercet, tandiu in metaphysicis angitur & torquetur quæ difficiliora eo magis, quāto quis longius a uia cognoscendi Deum uerum, aberrat. Vt mirum non sit tot anfractus, tot scopulos, Aristotelē, & alios. Ethnicos offendisse, totq; labores passos in metaphysicis, dum lumen rationis tantum sequeren

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

tur,nec verā de Deo haberent rationem,quibus hodie mulier cula quę uis,vel rusticus,fideli symbolo catholico informatus iure pręire posset.Cùm nobis cōpendiaria,& certissima,qui filius Dei est, uerusq; cum Deo Deus unus, incognita prorsus mysteria reuelauerit,& per spiritum sanctum omnem docueri ueritatem.Quamobrē Christiani ibi incipiunt scientię, & sciendi initium,vbi Philosophorum anchorā figebat suprema cognitio,olim ab elementis mūdi orsi,& physicis,hodie à Dei summi vera,& certissima cognitione, quæ in epitomen,& familiarem,& necessariam reducta.Credo in Deum, &c.

MATERIA META-PHYSICES.

Vnum, ens, subctantia,accidens, potentia, actus, necessarium, contingens, dependens, inde pendens, finitum, infinitum. Cap. II.

COnsiderat autem Metaphysica, vniuersalia quantum vniuersaliter potest, & quantum consequi potest genera generalissima, ut possit hos rerum humanarum, & existentium dispersos riuulos, ad quasdam origenes, & fontes reducere,& postea illa generalissima ad vnum cōtrahere,& vnum illud cognoscere. Ideo eius materia, ens unum,quod mente tantum cōprehensibile, diuisum in alia duo, in substantiā, & accidens, quæ postea per modos essendi in abstracto, hoc est generaliter, sine concreto indiuiduo cui hærent, cōsiderat.In ente accidentis cōsiderat nouem modos, quos p̄dicamenta dicit,quantitatem,qualitatem,relationem,passionem,&c prout explicauimus.li.1.Syntax.c.4.& 5.& explicaturi latius,si Deus voluerit,propriis cōmentariis, quos paratos de his habemus. Cōsiderat,& Metaph.alia abstracta uniuersalia, potentiā, vt materiā,actum,vt formā,necessarium,cōtingēs,dependens in de pendens,finitum in eo esse,& infinitum esse.Considerat,& potissimum transcendentia. Quæ omnia nos in nostra metho do in Syntaxi præposuimus,cū omnis demōstratio maximè à

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

communibus,& postea ex propriis pendeat. Ens itaq; in uniuersali cõtẽplatione,subiectũ est metaphysices: in cõcreto autẽ & particulari rõe,pro mõ cõcretionis,est singulariũ doctrinarũ.Sic Physicus tractat de ente mobili:Mathematicus,de ente quãto,hinc fit,ut Arist.sũmmopere in primo metaph.& alibi laboret,circa uniuersale principiũ rerũ omniũ, qđ ab exordio Moses Gen.mundi c.1.explicat,in principio creauit Deus cœlum,& terrã.Et D.Ioannes.c.Euang in principio erat uerbum, omnia per ipsum facta sunt, &c.

Veritas aliud subiectum Metaphysices. Cap. III.

SEcundo libro in ueritatis speculatione Aris.anhelat, cũ tñ Deus ipse sit ueritas Dñs noster Iesus Christus, q nobis ueritatis lumen affulsit,plenius gratiæ & ueritatis D.Io.c.1.5.8. 14.16.17.& sine hac ueritate,nunq̃ certè finis ille Metaphysices,q omnẽ humanæ naturæ superat intellectum,nẽpe Deus, nobis innotuisset. Non.n.põt apprehendi, qđ infinitum est & increatum, a tam exigua creatura ab aĩa dico finita, cum nec naturaliter minus possit continere, qđ maius est, unde oportuit ens illud reuelari,& fide credi, non per causas indagare; cum infinitis gradibus, causæ rerum & res sint Deo minores. Et ita cum ex generaliorib. cognitio pendeat effectuum.Deus cum qd supra se nõ habeat,& oĩa sine cõparatione aliqua perfectionis,infinitè illo sint inferiora, non potuit declarari perfectè per res aliquas,nec repræsentari. Nec ueritatis inquisitio ad eum nostra imbecillitate pertingere, nec ex puteo Democriti, prodire ueritas sine diuino ductu.Duobus etiam ueritatem nobis intercipientibus ultra inquisiti altitudinem & sublimitatem, nempè consuetudine & natura ipsa. Consuetudo quippe uiuendi, si leges diuinas non sequaris,tantum ualuit,ut falsa pro ueris suadeat,& aciem animi retundat.Quod enim apud nos iustum,alia in prouincia, imò in eadem paulo post iniustum & impium uidetur: & natura hominis, animus in hoc sepulchro animę uiuens, contagione corporis & erroribus sensuum, & tyrannis imaginationis simulachris, tot erroribus inuoluitur, ut maxima sui parte a suo intellectu puro deciderit.Ita crassis conspurcatus nebulis,ut diuinitatis & ue-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ritatis radios non concipiat. Quib. mederi cupientes Metaph. probis argument. consuetudinẽ emendandam esse statuerunt: naturę autem tenebras, opinione: ut homo in singulis sciẽtiis, certitudinẽ tantum conuenientẽ stabiliat. Sed neq; Arist. tales docuit argumentationes, nec conuenientes illas certitudines, ueras esse ostendit. Sunt etenim & in argumẽtationibus, & scientiis, uaria, & quidẽ diuersorum philosophorum insignis authoritatis apud suos, studia & axiomata, vt postq̃ quisq; sua rationibus probè firmata existimauerit, statim uideamus columnas rationum eorum deiici probabilioribus, ut ueritatem certè nunquam cognouerint, nec ad illius umbram peruenerint: neq; suis argumentis, & disputationibus potuerint unquã verè demonstrare, quid & ubi summum illud ens bonumque, quies, & rerum omnium principium. Sed oẽs quotquot iter ad id inquirendum pernauigare tentarunt, in ipso portu naufragium fecerunt, uel defecerunt, intercepti ab instituto cursu ab iis, quæ speciẽ quidẽ boni habebant, sed summum nõ erant. Alii à uoluptate, alii a uirtute, alii à pulchritudine, alii a diuitiis, alii a similibus propè infinitis irretiti. Donec ueritas ipsa dixit, hęc est uita æterna, ut cognoscant te Deum patrem & quem misisti Iesum Christum. Io. 17. c. 3. ad Rom. 6.

De quæstionibus, quas præmittunt Metaphysici. Cap. IIII.

QVocirca Arist. cum quò se uerteret certum nõ haberet, iam inuolutus suis axiomatibus, & fluctuans, per totum li. 3. methaph. iactatur, nunc hac, nunc illac, circa quæstiunculas occupatus, quas pcedere debere arbitrabatur, cum tñ certum signum ignorãtiæ docentis uideatur in omnẽ lapidem impingere, & inuolutè rem pertractare, atq; ludit ordinem in eo.

1. An unius scientiæ tantum, an multarum sit causas speculari. hanc non resoluit Aristo. sed Iauellus soluit libr. 3. metaph. cap. 2.

2. Num solius metaphysices, substantiæ principia considerare. resoluit affirmatiuè 4. metaphys. textu 7. & 8.

3. Num unius scientiæ simul de omnibus substantiis dicere, uel si diuersæ de diuersis. Resoluit cum distinctione in li. 4. meta. tex. 2.

4. Num

4. Num etiam metaphyſices tractare de ſubſtantijs, & accidentib. & unius eſſe ſcientiæ, reſoluit li. 4. met. tex. 4.

5. Num principia rerum ſint genera, & an illa communiſſima: vt ens, vnum, magnum, paruum. Non reſoluit, ſed Iauellus ſoluit. c. 7. lib. 3. met.

6. Vtrum præter ſingulare ſenſibile detur aliquod ens magis vniuerſale, quàm ſeparatū, quod ſit compoſitum, uel materia, vel forma, negat Ariſt. 7. lib. met.

7. Vtrum oĩum indiuiduorū vnius ſpeciei, ut oĩum hominū, ſit vna qditas, ſiue vna forma? Negat Ariſt. lib. 7. met. tex. 20.

8. Vtrumne omnium rerum ſint eadem principia numero, vel eadem ſpecie, & diuerſa numero? Reſoluit cum diſt. Ariſt. 12. met. tex. 19. vſque. 29.

9. Nū eadē principia corruptibiliū, & incorruptibiliū? huius reſol. ex Arĩ. 12. met. tex. 34. 8. phyſ. tex. 48. & ex 2. de ge. tex. 55

10. Vtrum vnum, & ens ſit ſubſtantia rerum, vel non? Determinat partim in 4. & 10. & 12. met.

11. Num numeri, & corpora, & ſuperficies, & linea, dicant ſubſtantiam rerum ſenſibilium? Determinat in 8. met.

12. Num præter res ſingulares ſenſibiles, & præter magnitudines mathematicas, quæ non ſunt ſubſtantię rerum ſenſibiliū, nec principia ſubſtantialia, neceſſarium ſit ponere formas. i. ideas ſeparatas? Negat Ariſt. lib. 7.

13. Sint ne principia rerum in actu, vel in potentia? Determinat cum diſt. lib. 12. met. tex. 30. & 31. & lib. 9. tex. 13.

14. Et num prima rerum principia ſint uniuerſalia, uel ſingularia? Soluit lib. 7. tex. 46. & ſeq.

15. Num pręter ſubſtantias ſenſibiles ſingulares, dentur alię ſubſtantię ſeparatæ à materia, quas Platonici dicunt ideas, ſeu ſpecies, ut homo per ſe, leo per ſe? Negat ideas Eth. 2. & 2. de phy. audi. tex. 19. lib. de gen. 1. 7. lib. 12. met.

De ſpeculatione methaphyſices circa ſubſtantiam, accidens, vnum, ſimile, æquale. *Cap. 5.*

AC poſtea ſuperatis illis obicib. in aliam deſilijt lib. quarto diſputationem, de ſubſtantia: & abundè proſequitur, Metaphyſicam verſari circa ens, & circa accidentia, quæ per ſe

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

conueniunt enti circa vnũ, ſimile, & æquale, agit de his, & de primis principijs, quę vocat dignitates Mathematicas, & mirũ in modũ digladiatur pro probatione, & defenſione primi principij, quod tamen, quia Deum verũ non nouerat, non tradidit.

Quid in quinto lib. Metaphyſices tractet Ariſt. Cap. 6.

ITerumq; in quinto, cũ ſibi nõ ſatisfaceret, explicat, quid ſentiat, & quomodo diſtinguat principiũ, cauſam, elemẽtũ, naturã, neceſſariũ, vnũ, ens, ſubſtantiam, idẽ, oppoſita, contraria, priora, & poſteriora, potentiam, quantum, quale, ad aliquid, perfectum, terminum, ſecundum quod diſpoſitionem, habitum, paſſionem, priuationem, habere, ex aliquo eſſe, partem, totum, mutilum, genus, falſum, accidens, & alia, quorum hoc accipe ſchema, quod colligit Iodochus Chlichthoueus Neoportuenſis in commentarijs in Fabri Stapulenſis introductionem in Metaph. c. 5. Cuius prior numerus ordinem terminorum: alter quot habeant acceptiones, explicat.

ordo		acceptiones	ordo		acceptiones.
1	Principium.	7	19	Poſterius.	8
2	Cauſa.	4	20	Poteſtas.	4
3	Elementum.	4	21	Poſſibile.	4
4	Natura.	6	22	Impotentia.	4
5	Neceſſarium.	5	23	Impoſſibile.	4
6	Vnum.	8	24	Quantum.	4
7	Multa.	8	25	Quale.	4
8	Ens.	14	26	Ad aliquid.	
9	Ens per accidens.	3	27	Perfectum.	4
10	Subſtantia.	4	28	Terminus.	9
11	Idem.	8	29	Secundum quid.	5
12	Diuerſum.	8	30	Secundum ſe.	5
13	Differens.	2	31	Habitus.	4
14	Simile.	5	32	Paſſio.	4
15	Diſſimile.	5	33	Priuatio.	8
16	Oppoſitum.	5	34	Habere.	4
17	Contrarium.	5	35	Ex quo.	6
18	Prius.	8	36	Pars.	5

Totum.

Quale ens metaphyſici. *Cap.* 7.

RElabitur in ſexto in ens, vt diſtinguat, & doceat, quale illud ꝙ a Metaphyſico pertractatur. Nam oẽs fere ſcientiæ particulares conſiderãt determinatũ genus entis, principia, & cauſas ſui ſubiecti: vt Medicina, cauſas ſanitatis: Geometria, principia magnitudinis, nempe punctum principium lineæ, lineam ſuperficiei, &c. Arithmetica, principia, & cauſas numeri, puta vnitatem principium numeri, diuiſionẽ continui: phyſica, principia, & cauſas entis mobilis, nempe materiam, & formam efficientem: Moralis ſcientia principia quoque ſua, cauſas, & habitus, puta agens liberũ arbitriũ, & actus conſequutos ſimiles. Aedificatoria, principia, & cauſas ædificij, puta materiam hanc, vel illam, hunc finem, hanc figuram, hoc agens. Sed ita nõ debere conſiderari ens à Metaphyſico, vt ab illis, ſed vniuerſaliter ens per ſe, non ens verum, vel accidẽs, hoc eſt, quatenus verè eſt in aliquo, hoc eſt in concreto, ſic. n. explico, ſed vniuerſaliter. Neque tñ vt non ens conſiderat, quia illud non ens, eſt ens falſum, ut tractat: neque, vt ens in anima, hoc eſt, prout compreheẽditur abſtractè à re aliqua ab anima: quia illud ens eſt ad aliquid, non vniuerſaliter ens ſolum ꝑ ſe, quod extra animã eſt, diuiſum poſtea in ens corporeũ ſeu materiale, & incorporeũ per actũ, & potentiã, ꝑ vnũ, & multa: vt tractat in lib. 7. Metaphyſi. de materiali potisſimum, & in 8. De actu, & potentia, in 9. De entibus autem incorporeis: in 10. Quæ ſint autem primę, & vniuerſales cauſę entis incorporei. in 12.

De ente corporali, & eius ſubſtantiæ diuiſione, & quod formæ ſeparatæ, ſeu ideæ non ſint. *Cap.* 8.

ET idcirco in 7. dum de ente corporali agit, tractat de ſubſtantia, vt de primo ente, poſtea de accidentibus, & de eo quod quid eſt in ſubſtantia, & illam dicit per ſe abſolutè ens:

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

accidens autem, ens s̃m quid, atque substantiam priorem, natũra, tempore, & cognitiõne. Diuiditur ibi hæc substantia sensibilis compositi, in materiam, & formam, seu figuram. Docet postea contra Platonem, singulares res sensibiles, non generari à formis separatis, quas Plato vocat ideas, uel species: sed uel ex virtute indita naturaliter rebus, per quam agunt, vel ab arte ex rõne sine intelligentia mentis artificis, & ex factione, uel à casu, vel à fortuna: verum si queratur ab Arist. vnde vis naturę vnde casus, certè nesciret respõdere, ut Christianus, in prõptu, à prima causa, à Deo, q̃ oĩa benedixit, iussitque crescere, & multiplicari. Gen. 1. Et à prouidentia Dei, quæ p singula, cuncta disponit, vt nec capillus sine eius voluntate de capite cadat, non passer occidatur, quamuis operetur p media, aliquãdo p solẽ, lunã, stellas, hominis cõiunctionẽ, artẽ, &c. Tractat deinceps cõtra Platonem, genera maximè uniuersalia: de ente, de uno, de ideis, & non esse substantias absolutè quòd non sint substantiæ à singularibus separatæ: quòd ideæ Platonicæ non possunt definiri, nec demonstrationem recipere, & ita uanæ.

De materia, & forma in substantia composita. Cap. 9.

PRosequitur in 8. institutum de materia, & forma sermonẽ, nempe q̃d ea insint substantię sensibili, ut principia intrinseca cõstitutiua. Porrò materia per se, & seorsum, non põt s̃m philosophos demonstrari esse aliq̃d, q̃a cõstituunt eam in potẽtia, quæ p aduentum formę fit aliquid actu. Fitque ex duobus substantia composita, unde postea sequitur formã rei sensibilis nõ esse totã rei essentiam, sed partem, vel partẽ, ut dicũt, quiditatis. Dehinc secũdò, formã esse aliquid præter partes materiæ, alioquin actus, & potentia confunderentur, aliud nempe lapides, & ligna, q̃bus domus constat, aliud domus forma. Tertiò nullam formam esse per se, uel generabilem, vel corruptibilem, sed tm̃ per accidens ad generationem, & corruptionem cõpositi. Quartò, quod si forma accipiatur pro tota specifica quiditate, & non pro parte, ut in homine humanitas, & in similib. rerum corruptibilium distinguentibus formis, forma non est separata à materia secundum Arist. in 3. & 8. phys. quod sub-

uertit ideas Platonicas. Quintò, sicut omnis numerus resoluitur in unitates, sic omnis quiditas, siue rei cuiusq; definitio, resoluitur in sua stata principia, in primū genus, & differētiam primā, ne in infinitū excurrēs, in infinitū fiat pegrinatio. Rursum, q̄ ad materiā pertinet, noua dubia resoluuntur: primū ex duplici consideratione materię corporū, primæ, inquam, & propriæ, prima, quæ quatuor cōplectitur elemēta, ignē, aerē, aquā, terrā, quæ eadem est omniū materia, ex qua omnia generētur, & componātur, & in eadē resoluuntur. Cum propria tñ omniū non sit eadem materia, sed diuersorum diuersa, ut materia, flegmatis, cibus, dulcis, crassus, unctuosus; quia ea humida, & flegma humidum. Materia cholerae, amarus, quia amara, sicca & cholera, & à simili simile gignitur, uel immediatè, uel mediata aliorū alteratione, ut dum ex cibo per plura media, caro gignitur. Cur autem existente una prima materia tam diuersa generentur, accidit certè ex uoluntate primi artificis Dei, qui ita statuit: sicuti ex uolūtate artificis hominis plures formæ ex ligno possunt fieri, statua, cythara, lectus, &c. nascunturquę uaria ex præscripta forma diuersis speciebus, à quibus natura suo authori obediens non deficit. Obseruat tñ Arist. diuersam à generabilibus materiam, in corporibus æthereis, quę uocat æterna; in quibus tantum ponit materiam ſm locū mobilem, aliquid existens actu. s. quoddam corpus. Sicut, & ait accidentia priuatiua nō habere materiam, quæ sit ens in prima potētia, ex qua, scilicet, fiant, ut in somno, & eclipsi ostendit simpliciter, nec accidentia positiua, quę aliquando sunt, aliquando non sunt, licet non generentur per se, sed per accidens: quemadmodū quātitates, qualitates, & formæ substantiales At in metaphysica illud quoque obseruandum, in naturalibus formam cōiungi materiæ, cum ex potentia materia transit in actum per causam efficientem: ut dum fit ex metallo statua, per artificem, qui educit actum è potentia. i. qui facit id, quod inde fieri eo modo poterat. Sic in mathematicis, in circuli forma, superficies, quæ recipit circulum, formam accipit, ut materia potentiam habens, & in actum tunc deducta. Sic in reliquis figuris, quod diuersū in intelligibilibus, & substantijs simplicibus, quæ ex seipsis sūt ens, & unū, seu actus differentes in hoc à sensibilibus substātijs.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De potentia & actu, & num potentia actu prior. Cap. 10.

HInc optimo ordine Arist. in 9. Metap. tractat de potentia, & actu: potentię acceptiones prosequutus, in actiuam, & passiuam diuidit. potentiæ inueniũtur in omnibus animatis, & inanimatis. Inanimata quippe suas habent potẽtias, ut principia operãdi, siue agendi; qualis calor in igne: frigiditas in aqua: virtutes in lapidibus; Suas, & animata, quarũ aliæ sunt rõnales, si de animalibus rõnalibus agamus, uel irrationales, seu sensitiuę, si de brutis, uel de partibus sensualibus quæramus. Rationales sunt, ueluti artes mechanicæ factiuæ: scientiæ practicæ actiuæ, ut morales, Sunt. n. hæ uerè principia agẽdi, & operandi in alio in quantum aliud, quia ordinantur ad opus. Sic de alijs potentijs uegetabilium, & sensibilium colligere quis poterit propria: dummodo cum his consideret esse potentias actiuas, & passiuas. Cæterum actus cũ potentia relationem facit, & ideo actu id erit, quod nõ est in potentia, & cõtra. Sequitur autem potentiã actus, si ea sit remota, post multas medias transmutationes: ut terra quæ in potentia remota lignum est, antequam ad actũ perueniat, multa media percurrit. Sic cibus antequã caro, &c. unde quod fit ex aliquo per potentiam remotam, non habet nomen ex eo, non secus quam quod fit ex materia remota: contra, si de potentia propinqua in actum ueniat. Est autem semper actus potentia prior ratione, & notitia. At passiua potẽtia, prior, & posterior esse actu potest: prior, quantum ad idem numero: posterior, quantum ad idem specie, & agit vnumquodque, in quantum est actu, vnde esse aliquid in specie actu præcedens necessarium est, a quo quod est in potentia, reducatur ad actũ. Quod si de potentia actiua agamus, quia hæc, & ingenita, & acquisita exercitio esse potest: ingenita, vt intellectus, & sensus: sensus, & alię potentiæ animæ, est prior actu: Acquisititia autem, posterior actu, quia frequentati actus, sunt potentiæ generatiui, ut cytharizando fit cytharœdus, fabricando faber, ita actus prior potentia, ut causa prior effectu. Quod si quædam ars præcedat, uel dispositio ad cytharizandum, uel fabricandum ante edoctam artem, est ille actus imperfectus, nõ potentia, sed causatiuus, uel uiam sternens ad potentiam. Et

hæc

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

hęc maximè in generabilibus, & corruptibilib. At in sempiternis, seu æternis, omne sempiternum est actus, & nō est in potentia passiua. Actus quidem, quia semper est, nec quandoque nō est, aliter non esset sempiternum: potentia autē nec passiua, q̨a sicut illa non potest nō aliter esse, sic in ęternis, uel incorruptibilibus, nec malum non peccatum, non corruptio, quod pertinet ad eorum substantiam: quamuis alia alijs sint meliora. Porro intelligimus unumquodque in quātum actu est, nō in quātum est in potentia. Atque ideo uerum, & falsum, circa actum, non circa potentiam constituemus: ea. n. consistunt in compositis, compositione, & diuisione intellectus, ex distinctione materiæ, uel naturalis, uel contingentis, uel remotæ. Et in substantijs simplicibus, non uerum, & falsum, sed scientia, si ad eas cognoscendas peruenerimus; & ignorantia, si à cognitione aberrauerimus, non ideo minus tamen substantia uera.

Quid unū, & quot modis, & quid multa, quid idem simile, aquale, diuersum, differentia, contrarium, medium. Cap. 12.

SEd quia per tam uariam rerum distinctionem pergimus ad illud supremum uenandum, quod unum uerè dici possit, à quo alia: idcirco alia cura Aristot, in 10. ad unius cōsiderationem diffunditur, ut distinguat modos, quibus unum dici possit. Itaque explicat unum dici, quæ cōtinua sunt natura, quod est uniforme, quod unius rationis, siue definitionis & logicè unū numero ut ipsum singulare, unum specie, unum genere, unum super ens, & unum ens, unum super ens, seu transcendens quidem indiuisibile, & unum ens diuisibile. Conueniunt autem uni essentialiter, primò ut sit mensura, dehinc ut principiū quantitatis discretę, ut ab uno & numero oriatur mēsura, seu quātitas cōtinua, & per similitudinē eius, nō quātitatis mēsura. Opponuntur unū, & multa, quod unum proferat non diuisum, multa diuisionem. Ad unum conspirat, idem, simile, æquale; idem dicit unitatem substantiæ: simile unitatem in qualitate: æquale unitatem in quantitate. Idem dicuntur, uel per accidens, uel per se. Per accidēs quinque modis. 1. si insunt eidē subiecto, ut in albo musico, albedo, & musica. 2. quādo accidens

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

prædicatur de subiecto. 3. vel contra. 4. quando simplex prædicatum prædicatur de composito subiecto. 5 vel cõtra. Modi idẽ p se, ut si conueniant in subiecto, si in natura, substantia, specie, genere. Similia aũt possunt dici uel in fieri, cum mouentur ad eandem qualitatem, quod si ad diuersas, in patientia, & alteratione, non in modis qualitatũ cõsentientia, & propriè si côueniant. In aliqua qualitate actu si conueniant in forma, figura, proportione, æquali, uel inæquali, vel gradu intentionis, remissionis, unde ex gradu magis, uel minus similia, indeq; & dissimilia per oppositionem cognosci facile possunt. Sed & hinc diuersa dicere par est, quia non est ipsum, sed aliud; quia nec materia, nec ratio vna est, & in mathematicis, quia alterius figurę, vt curuum, rotundum, quadratum &c. diuersa quoque specie, forma, ratione. Sic differentia, specie, genere, materia, quæ sunt sub distinctis prædicamentis. Quęcunque aũt differunt, differũt in aliquo, & in aliquo conueniũt. Accedit aũt ad differentiã ɔ̃riam ɔ̃ria quippe, quæ sub eodem genere differunt, & est contrarietas, maxima differentia eorum, quæ nihilomin' necesse est ut in aliquo conueniant, quia plura sunt, nec sibi quicquam contrarium. Ita enim cathena & continua uia conseruatur ad unum, quod quærimus. Quamobrem media per cõsequens esse quoque expedit, quæ componantur extremis contrarijs, & si à contradictorijs & priuatiuis media expungantur quæ non inueniuntur in contrarijs, quæ differunt aut per differentias specificas sub eodem genere. non secus ac materia diuiditur per diuersas formas, cum & differentia sit forma, aut ex diuersis gradibus formæ alicuius naturæ, eadem semper retenta & numero, nec contraria summuntur à diuersis ratione formę geneticæ, nec à diuersis dispositionibus materiæ particularis, sed à potentia, & in potentia, & aduersitate materię, nõ particularis, sed simpliciter dictæ.

Aristotelis anacephaleosis in 11. lib. *Cap.* 12.

HIs omnibus excursis, lib. 11. Arist. utitur quadam anacephaleosi eorum, quæ iam dixerat in physicis, & superioribus metaphysicis libris de scientia, num una sit generalis, an

hæc

hæc circa principia elementorum verſetur, reliquaque, quæ nō oportet hoc compendio retractare.

De triplici ſubſtantia, corruptibili, incorruptibili mobili, incorruptibili inſenſibili, & æterna. Cap. 13.

ET repetit Ariſt. rurſum lib. 12. eadem, & alia, quæ quinto li. tractauerat, quod expediat metaphyſico qui de ente agit uniuerſali, conſiderare precipuè ſubſtantiam, vt potens p ſe, ideſt, operæpretium, eum conſiderare cauſas uniuerſales ſubſtantiarum corruptibilium, & incorruptibilium, & id fieri per diuiſionem ſubſtantiæ in ſua genera tria, nempe in ſubſtantiā corruptibilem ſenſibilem, ut planetarum, & animalium, in ſubſtantiam incorruptibilem, mobilem tn̄ motu ſphærico, qualis cœlum, in inſenſibilem, & immobilem, hoc eſt, nō manifeſtā ſenſibus. Quarum duæ priores, phyſicam hn̄t tractationem, ſm p priam rōnem, poſtrema ad metaphyſices pertinet ſpeculationē. Et in hac ultima determinanda, quia facile lubricus, ubi non plane uidemus, eſt locus, laborarunt philoſophorum ſcholę. Plato, ut diximus, ſuę uniuerſalia conſtituit abſtracta, & ideas, ſeu ſpecies mente agitatas. Pythagoras ſua mathematica ſeparata. Ariſt. aūt ſubſtantias dicit eſſe immateriatas, intellectuales, motrices orbium, & ſm ſe immobiles, neque ultra progreditur. Docetur autem pluribus, neceſſarium fuiſſe ad finem quendam conſtituendum inquiſitioni de eſſentijs rerum, inquirere aliquam ſubſtantiam immobilem, æternam, ſemper agentem, & mouentem, cuius ſubſtantia ſit actus, & immaterialis pręter, & ultra ſubſtantias ſenſibiles, & corruptibiles. Et hac in parte, non poſſumus conniuere inquiſitionem primi, & uniuerſalis mouentis, eius quod ab alio non moueatur. Non enim ſolummodo quærimus mouens, nam inuenimus, implexu cœlos ſe mutuo mouere, & rapere, ſed quærimus id, quod mouet & non mouetur. hicque Deum eſſe fateantur, qui eò peruenerint cogitationis, neceſſe eſt, à quo moueatur cœlum primum, & omnia, uirtute, & uoluntate, & legge ſua, cum qua & effectus, & facultas; dixit enim, fiant, & facta ſunt, mandauit, & creata ſunt. Atque hæc uis, lex, & uoluntas

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Dei,& iussus, mens aliquando, & anima mundi à philosophis, & poetis nominatur, & intelligentia ab aliquibus, quamuis alijs aliud intelligentia, per se illud immobile primum, ens supra ens, per se vnum, per se bonum: Sunt autem aliæ substantiæ postea mouentes re ipsa, aliæ ab eo uim habentes, incorruptibiles in regione illa ętherea, ut planetæ, de quibus in cœlo diximus. Sed primum mouens diuinissimum est, & diuinitas ipsa se ipsum intelligens, omnipotens: & intelligere diuinũ, sua ipsius incomprehensibilis substantia. Et sicut Deus intelligit seipsum, qa potentissimũ quid, ita intelligit suũ intelligere intelligens oĩa, quia intellectus diuinus, simplex. Incompositus, simplicissima apprehensio, sine diuisione, sine compositione, sine discursu, sine tempore. Optimum uniuersi, & unde omnia bona: neque quicquam eo præstantius, non simplicius, non perfectius inueniri potest. ut non liceat, nec possimus, ad ulterius quid progredi, nullumque transcendens, nullumque ens eo antiquius, uel præcipuum, dari poterit. In quo & Aristotelicę Metaphysices cognitio finem accipit tractationis. Quamquam in 13.& 14. rursum ad idearum improbationem reuertatur, & species sensibilibus conferre quippiam, cum eorum non sint substantiæ, refellat, sicut, & Pythagoricorum numeros, ex quibus sensibiles substantias constare dicebant.

Ordinis tractationis huius alia ratio. *Cap.* 14.

NOs in nostra arte, entis hãc cognitionem uniuersalem, & quæ est de metaphysicis, alio modo, & alia methodo, quam Aristot.& reliqui philosophi pertractauimus. Neq; tamen in ea quicquã omisimus, quod, uel Aristot. uel Plato, Theophrast. alijque pertractarint, quatenus ad propositam artẽ facere uidebantur. Et idcirco in lib 1. Syntax. tradidimus, cognoscendi formulas, methodum, & gradus, quibus cognitio perducitur ad intellectum & Metaphysices periodum, de cautionibus in sermocinatione obseruãdis, dehinc de rerum consideratione generali, & diuisione in substantiam, & accidens, de materia, & forma. At in secundo, epitomen rerum omnium uno speculo exhibuimus, per septẽ classes, in quibus nouenario ordine primis dua-

bus

bus omnia genera exquirendi typos quæstionis,& explicandi, diuidendi, & componendi per relationes omnibus communes docuimus. In tertio de transcendentibus, prout per se seorsum, & prout in concreto sunt. In 4. de omnibus accidentibus. In 5. de substantijs. in 6 & 7. de uirtutib. & uitijs separatim, ut uitã hominis,& partis nobilioris officium, beneficio quodam singulari prosequeremur, & mentes ad cognoscendum, & uenerandum primum unum,& sine principio ens metaphysices, & omnium rerum finem, principium, & authorem disponeremus.

DE TRANSCENDENTIBVS.

Et cur principia tertia classis speculi, lib. 1. Syntax. cap. 1. transcendentia dicta sunt. Cap. 15.

SVnt in nostra arte nouem capita, ad q̃, quæ sunt, esse ve possunt, referuntur: nempe bonitas, magnitudo, duratio, potestas, cognitio, uoluntas, uirtus, ueritas, gloria. Quamobrẽ nec errabimus, si ea dicamus transcendentia principia, nam extra omnes concretas essentias sunt, & ipsis tamen nomina, & naturas connotant,& distinguũt, comprehensione primũ vniuersali per horum principiorum notiones, & ueluti per chaos quoddam,& confusè, paulatim autem per synonyma apertius ratione rudis cognitionis. Hęc porrò pręcedere uoluimus, qđ ordo naturę is sit, ut à potentia in actum tendat, ut, & intellectus à potentia in actum progreditur,& quodammodo rudi Minerua in principio cognoscit, postea distinctiones determinat. Sic obiectum quodcunque primũ apprehendit, ut quoddam diffinibile in confuso, priusquam penetret distinctè diffinitionem,& partes eius, ut diffinientes: ipsum namque vniuersale totum est quoddam, cum multa complectatur, ueluti partes, & ideo, ueluti unum uniuersale, sensu notius, ex uniuersalibus ad singula proficiscamur, oportet, ut docet Aristot. 1. physi. c. 1. quod in uerborum, & rerum notione commune esse docet, exemplo puerorum, qui in primis omnes homines patres nominant, mulieres omnes matres. Sed, & ego uniuersalia prius discenda existimo, quòd his cognitis statim cum iis participantia,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

tia, si quæ uniuersalium naturæ accedāt, cognoscet aliquis, ut solent pictores, primis delineationibus imaginū locū, mēsurā, & formam rudē demonstrare, & penicillo sigillatim postea percurrere, & emēdare ab errore, & linearum priorū generaliū ductu caput pedibus nō miscent, nec in inuētione partiū reliquarum facilè errant, ut norunt, qui artē pingendi calent. Sciēdū autem est, nos nouem transcendentia posuisse tantum, cū Lullio, qui ea uocat principia absoluta. Et si Henric. Cornel. Agrippa in commen. ad artem breuem Lullij, addat alia tria, essentiā, perfectionem, unitatem. Quanquam etiam antiquorum plures, quatuor tantum transcendentia, hoc est, quatuor quædam generalia supra res omnes posuerint: nempe ens, unū, uerum, bonum. Vt scribit Io. Picus Mirandula. quibus recentiores, Auicennam sequuti, duo alia addiderunt: nempe res, aliquid, ut scribit Iauellus Canapicius tracta. quarto compen. logi. ca. 10. Et Ioan. Murmellius libro isagoges de decem prædica. titul decimo, & Scotus, & Beatus Thomas. Quorum non sequimur sententiam, eò quòd uideantur mihi duplici modo errare: primum, quod nimium constringant, & coarctent hos fontes, ut confusio omnino dicatur illa transcendentium positio potius, quàm uniuersalis delineatio. Rursum, quod ea ipsa, transcendentia non sint. Nam bonum, concretum quoddam bonitatis est, & uerum ueritatis, & unum unitatis, essentque unitas, bonitas & ueritas potius trnascendentia, quàm unum, bonum, uerum. Item res, & aliquid, & ens habent concretionem, nec transcendunt. Si quidem, & supra ens, & supra aliquid, & supra rem aliud est: nam hęc subsunt nostris transcendentibus, uel bonitati, uel magnitudini, uel durationi, potestati, cognitioni, uoluntati, uirtuti, ueritati, gloriæ, uel eorum oppositis, ut si ens est, ergo uerum est esse, si non est re, ergo potentia, & ita est potestatis, quæ est ex transcendentibus: Sic de similibus dici potest. Et ita essentia Agrippæ, sub ueritate, & bonitate ordinanda, non seorsum. Quod autem pertinet ad alia duo addita ab eodem Agrippa, nempe ad unitatem, & perfectionem: ea nec hîc adijcimus, neque tamen esse inficiamur, sed in Deo esse dicimus, qui perfectus solus, perfectioque est: in reliquis autem nihil perfectum omni ex par-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

te, quia non nisi unus Deus, ita dictus, q̄a solus pfectio; & pfectus omni ex parte, & pficiens alia, à quo singula alia, quæ sūt ſm̄ concessam determinationē receperunt conuenientē gradū, ut tn̄ rerū perfectio, pfectio propriè non dicatur, neque in abstracto, neq; in concreto extra Deum, q talis absolutè, quia absoluta potentia in Dei est sola potentia, ut scribit Marsil. Ficinus in commenta. in conuiuium Plato. Oratio. 3. capi. secundo, & omnia imperfecta uerè sunt, eius comparatione. Et ideo Dauid ait, impfectum meum uiderunt oculi tui, dn̄e, psal. 138. Extat & hac de re istius ꝑbatio apud Iustinia. Cæsarē in lib. secundo. §. sed quia diuinæ. de uete. iur. enucleā. lib. quarto. C. tiuigesimo. Sed, inquit, q̄a diuinæ res pfectissimæ sunt: humani uero iuris conditio in infinitū decurrit, & nihil est in ea, q̄ perpetuò stare possit: multas .n. formas edere natura deproperat: non desperamus quædā postea nasci posse negotia, quæ adhuc legum laqueis non sunt innodata. Idcirco res humanæ pfectę dicuntur cū adiuncto, & cum alio uerbo. Finis, nempe, ut perfectio sit finis cōstituti assecutio. Ita perfectio rerum in essentia, est optima cuiusq; rei constitutio, hoc est, gradatio, & ascensio ad suum limitem à Deo positum, & ad suum finem, ut, & nouit Galen. libro septimo, de decret. Hippocra. & Plato. cum loquitur de diffinitione substantię. In artificialibus quoque perfectio, dum peruenitur ad finem determinatum: sicuti domus pfecta est, cum ædificata est: oratio perfecta, cum suis numeris, & partibus constat. Quamobrem, & quippiam respectu sui perfectum, respectu alterius imperfectum potest esse, eò quòd in re non sit plena perfectio, sed limitata, ut ouum perfectum quidē est, uerū respectu animalis, quod ex eo oriri debet, imperfectumquid est, ut scribit Aristot. 2. de generatio. anim. cap. 1. Nam cum finis ultimorum quodpiam sit, cum ad eum res peruenerint, rectè eius tantum gratia, perfectæ dicuntur, ut, & ad summum uitij perueniens aliquis, metaphoricè perfectus in eo uitio, ut perfectus fur, dicetur, ut docet Aristot. 5. metaphysic. cap. decimosexto. Itaque, & locus de perfectionibus disputandi, habebit propriam sedem, ubi de fine agemus in relatiuis principij. His accedit Iurisconsultorum authoritas qui, & diuersis respectibus perfectum aliquid, & imperfectum

idem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

idem, dicunt. Cum enim apud illos perfectum dicatur, quod omnibus suis partibus constat, ut notat Caius in l. 1. de orig. iur. lib. 1. ff. tit. 2. ita & perfectum dixerũt, quod impletum est, & imperfectum non impletum. Sic perfecta legatio apud Vlpianum l. 2. § legatis. versiculo planè. de iudic. lib. quinto. ff. tit. 1. Item alibi, sæpe perfecta emptio, perfectus contractus. Et ita de reliquis, etsi diuersi sint fines unius rei, interdũ ratione unius, negotium perfectum, ratione alterius imperfectũ, dici potest. Veluti in donatione causa mortis, quę quidem ratione suæ formæ, & solennitatis, perfecta quidem est, sed ante mortis diem eius qui donat, imperfecta dicitur, ut scribit Vlpianus in l. nõ videtur l. 33. de donatio. mortis cau. lib. 39. ff. tit. 6. Et communiter perfecta ætas existimatur ea, quæ impleuerit annos vigintiquinque. Sũt tamen alia quæ maturiorem ætatem, perfectãque demonstrãt, ut uenia cõcessa ætatis à principa, & alia determinatio expressa. Sicut scribit Cæsar Iustinianus in l. fina. de his qui uen. æta. impetr. lib. 2. C. tit. 45. iuncto Vlpiano in l. ad rempub. l. 8. de muneribus, & honor. lib. 50. ff. tit. 4. Et uariarum in alijs certis negotijs, in ætatis fine, & perfectione. Nam & Iustinianus in presbyteris, perfectam desiderabat trigintaucto annorum, in lectore 18. in diaconissis 40. vt scribunt in §. diaconissam, & §. presbyterum. de sanctissi. epis. in authen. collat. 9. constit. fin. Ex quibus authentica presbyterum, & authen. diaconissam de episcopis, & clericis, libro primo. C. titu. 6. De similibus plura sunt exempla, sed hæc sufficiunt generaliter dicta, de prima classe principiorum, de quibus postea particulariter.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS, LIBER VNDECIMVS.

In quo tractatur de physica.

De nomine, & finitione physices. Cap. I.

GRæcis φύω, gigno, & produco est, vel neutraliter nascor, vnde physica, & φύσις natura. i. natiuũ, seu productũ, genitũ, vel id qđ ĩ re nasci tale facit. Quare à principali parte geniti, nã dr̃ substãtia geniti, ut annotat Gale. in Hipp. aphorismos, aphor. 2. lib. 3. vocat, & nãm Galenus 3. de tẽper. vniuersam substantiã, ac ipsam tẽperiem, q̃ ex ipsis elementis cõflatur, sic vocat φύσιν, idem quod χρᾶσιν. tot li. περὶ φυσεως ἀνθρώπων, de natu. hominum. Sed melius arbitror naturam cuiusque dici id, quod cuique rei datum est in ortu, siue id sit uis, siue temperamentum, siue ex certa temperamentorum commixtione generica, uel specifica, vel indiuidua proprietas, vel determinatio, à tota, vt dicunt, substantia, ut quod magnes trahat ferrum: sucinum festucam, &c. Atq. secundum D. Aug. de morib. Manichæorum, quod intelligitur in suo genere aliquid esse, natura eius est. Sic dicimus rectè emendari arte naturam, vel mutari in aliquibus, non in omnibus, ut in his, quæ in nostra potestate non sunt, nam illam expellas furca licet, usque recurret. Quo fit, ut quia quoddam ens in uniuersum consideratur mobile quatuor elementorum, & corporum cœlestium, quæ certas ui-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

res, & substantias, & proprietates habent inditas communes & generales, & quas distribuunt elementatis compositis, & posuerunt quoque & antiqui nomen quoddam generale naturæ seorsum ab elementatis consideratum. Gale. lib. 17. de usu par. illam φύσιν uniuersi definit, esse mentē admirabili uirtute præditam, quæ omnia peruadat. Verùm Christiani dicerent Dei omnipotentis inditam rebus uim agendi, & generādi, uel essentiam concessam. Sic forsan intellexit Plin. lib. 2. cap. 7. Naturæ potentiam esse, quod Deū uocamus, & lib. 27. c. 3. & Epicurus, & post eum Lucretius in 3. de rer. natur. naturam rerum, diuina mēte coortam. Verùm illa uis naturæ, etsi idem quod natura, tamen Deus non est. Sequeretur quippe Deum esse in mundo, ut in suo corpore animam, & animatum mundum; quod falsum, etsi uis illa à Deo sit, & impellatur. ut dum iacimus lapidem, uis quæ lapidem impellit, dum lapis mouetur, à ui manus processit, sed illa uis, quæ defert lapidem, separata est; nec idem est, quod manus. Et in summa, opus aliud quàm artifex. Neque quicquam natura aliud est, quam instrumentum prouidentiæ diuinæ, non enim, ubi prouidè uidetur agere, ducit se ipsam, sed ab ipsa prouidentia ducitur. Et Deus quidem in mūdo, & in omnibus, sed nō ut pars, uel ut anima eius, ut diximus, dum ageremus de Dei, & animæ similitudine, in primis commentarijs. Arist. quoque, naturā à Deo distinguit, dum eam secundum Plutar. de plac. Philos. cap. 1. sic definit. Natura est principiū motus, atque quietis dū taxat, in quo primogeniè inest, non etiam per accidens. Siquidem omnia, quæ quidem, nec a fortuna, neque à necessitate, nec à diuino numine, aut huiusmodi causam habent, naturalia dicūtur, suamque ipsorum naturam habent, utpote, quę ante priora secula non fuerint, sed suum ortum habeant. Natura quoque fiunt, quæ causam, & ordinem in seipsis habent; nam aut semper, aut plurimum sic eueniunt, ut dixit Arist. lib. 1. Rhetor. ad Theod. cap. 10. Itaque vis illa, siue natura, erit transmutationum effectrix. Galen. quoq; in Isagogicis lib. de definitionibus medicis, naturam dixit ignem artificialem, qui uia in generationem tendit, & ex Platone, artem diuinam, & ibi alia plura.

De diuisione Naturæ, Cap. 2.

PLotinus lib. 8. inſcripto de animę deſcenſu c. 7. duplicem conſtituit naturã, alterã intelligibilẽ, alterã ſenſibilẽ. In intelligibili, animam uiuere exiſtimat: & ſenſibilẽ in corpore hominis naturã participare. Omitto naturæ acceptiones, cũ non propriè diuidant, ſed aliquid natiuũ demonſtrẽt, & principiũ motus: ut dũ putant materiã primã in potentia, ad formã recipiendã. Itẽ formã rerũ naturaliũ, ut animã in homine, generationis formã, ut naſci, gigni &c. proprietatẽ cuiuſq; rei, eſſentiamq; alicuius rei, & Galen. lib. 2. de ſympto. cauſa. c. 1. tomo 3. naturæ nomen quoque pro facultate, quę animal ſiue volũtatis nutu, ſiue citra hanc, regit, intelligit. Quare & diuidit in ſimplicem, & compoſitam, actiuam, & paſſiuam: lib. 1. commen. in lib. Hippocra. de nat. huma. in princ. tomo 1.

Cognitio circa rerum naturam multiplex, & de gradibus naturæ. Cap. 3.

RES naturales uario modo inquiruntur: quamobrẽ & varij ſunt ſciẽdi fines in eodem naturaliũ rerũ ſubiecto. Interdum naturam rerũ perpendimus ſimpliciter, & generaliter, ut ens mobile ſine aliqua particulari materia, uel motu, hoc eſt, non peruenientes ad particularem tractationẽ motus: & hic propriè uerus phyſici ſcopus, hic, & finis, prout ẽt Ariſt. intra hos ſe continet, in tractat. 8. lib. phyſi. Inde puenimus ad motum quendã conſiderandũ, ſcilicet localẽ, quẽ duplici genere abſoluit Ariſt. lib. de cælo, circulari, qualis eſt corporũ cęleſtiũ: & recto, qualis elementorũ: & ita conſideratur ens ibi, ut in loco, uel ubi, quòd in phyſica cõſiderabatur in natura. Sicuti tertius gradus poſtea conſiderationis rerum ſenſibiliũ, ratione ſuſceptionis formæ, unde ex motu fit alia inqſitio generationis, & corruptionis, de quo in lib. de gener & corrup. Eſtq; pfectorũ corporũ, & pfectè cõpoſitorũ, inibi cõſideratio generalis. At qa nõ ſẽper corpora illa pfici, nec planè ex quatuor elemẽtis ad generãdũ tẽperatis cõtingit oriri, oportuit aliũ gradũ quartũ adijci cognitionis, de mixtis impfectè, qualia ſunt, pluuia, nix, grando, & reliqua, de quib. in Meteoris. Deinceps poſt genera-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

lẽ illã pfectorũ consideratioñẽ, & post imperfectorũ singularẽ ptractationẽ, oportuit ad genera eorũ, quæ pfecta dici possunt cõmixtione elementorũ, animũ intendere: cũ tñ ea sint in quadruplici differẽtia, ut alia esse tantũ inanimata habeant, alia uiuere, alia sentire, alia intelligere: id circo ad inanimata simpliciter primũ puenit cogitatio, quæ Hebræi vocãt דממים domemim, silentia. Cuiusmodi ea dicũt esse, quæ plurimũ habent terræ, ueluti aurũ, æs, lapides, & similia, quę nisi intra gremiũ terræ, uel supra terrã cõtinguè, natura resideãt: sicque probatio à situ terræ ineruditis quibusq; satis terrena docet, sicut, & illud, quòd si totis diebus urantur, parũ, uel nihil de sui quãtitate amittant. De his, & tractat Arist. in mineralib. Admonet, & deinceps rerũ naturaliũ ordo, quo quædã terræ annectunt, hærentque, ultrò res contemplari alias: nẽpe eas, quæ multum habent quidẽ ex terrestri pondere, sed, & aliud quidpiã, quòd illarũ rerũ aliud genus cõstituat, illud est corpus, quòd dicunt Hebræi צומח tzomeach. id est, uirẽs, nõ uegetabile: cuius sunt plantæ omnes, olera, herbæ, quæ, ut etiã rudibus, & analphabetis doceant se quippiã cũ præcedentibus participare, & ultra aliud supra silentia illa, & cõposita simplici mixtione corpora habere: figũt radices quidẽ in terra, uerũ supra terrã capita exerunt, & monent se habere gradũ aliũ pfectionis, uim, inquam, seu nãm productricẽ, facultatẽ alendi, cresc̃edi, & simile sibi procreãdi, dicta illa uis aĩa uegetãs, altrix, qua alimẽtũ, attrahũt retinẽt, suis ptib. distribuũt, & assimilãt. Anima aũt hic simpliciter pro spiritu uitali aereo, quo motus fit in diuersas partes alimenti, & sequitur incrementũ. Sic .n. & ψυχή Græcis, apud Plato. in Craty. & Plutarch. & נשמה neschamah apud Hębreos anima, & spiritus, uel halitus dicitur, & Græcũ quoq; anima nomẽ uidetur, ἄνεμος quòd uentus est, si credamus Arist. Is .n. de mũdo, τὰ δ' ἐξ ἀεριπνέων πνευματα καλοῦμεν ἀνέμους. flat⁹ qui in aere flãt, uocamus anẽμους, scilicet ἐκ τῆς ξηρᾶς ἀναθυμιάσεως ex sicca exhalatione. Atque in plantis prædominari aeris elementum, quòd terra leuius est, ut sedes, & ordinatio naturalis elementorũ ostendit, non obscurum est colligere, cum ex eo, quòd in aerem similem se extollant: tum, quòd excisa ligna, ut plerunque, elemẽto aquæ supernatent, quæ leuior terra

ra ponderosior autem aere, tum etiam, quod si cōburantur, cinis, qui est terra, resolutis elementis ligno antea contētis, non est, uel uigesima pars quantitatis prioris. Succedit huic alia tractatio nobilioris gradus, quæ de animato aliter corpore agit, nobiliori facultatū maiorū uirtute prædito, & præstātioris cōpositionis, quæ ignis nobilitatē, & ita maiorē, & leuiorē motū hēt, animaliū brutorū, inquā, ista participāt cōpositione elemētorū, cū ijs, quæ essentiā tantū hēnt: cū plantis, quod uiuūt. Nō tñ cū silentibus natura, ꝑpetuò iacent: nō cū plantis, radicibus terrā exsugunt: sed, & mouentur ꝓpria naturali ui, nullo modo terrę, uel aquæ affixa, ita, ut præstantiora animantia uideas plantis, cōsidera, quo pacto sentiūt, hoc est sensus hēnt, uisum, auditū, tactū, odoratū: innatā aduersus nocētia cautionē, & ad iuuantia directionē. uide, ut plantas deuorēt, ut existimes eas, præstātioris causa creatas, animaduerte iumētorū, fœnū, glandes, & alia porcorū, &c. & ꝓpter, quod unū quodq; tale, & illud maius istis: itaque anima p̄stantior plātarū, quæ sensibile ultra uitale, habeat: ideo à nobiliori actione sentiente dicta p̄fectissima postea creaturarū terrestriū homo, cognitionē altiorē subijcit, qui habet elementarē in corpore mixtionē, & est planta immortalis, inuersa, contra plantarū aliarū sedē. Nā capilli, instar radicū, cęlū uersus, unde à diuina Dei natura pascuntur, respiciunt, mēbra reliqua uelut rami, terrā intuentur, atque huius anima, ut a flatu diuino inspirata, & creata, & simul, ꝙ inest animæ plātæ, & brutorū, habet, & ultra immortalē intellectū, & ratiocinationē, quibus brutis, & reliquis, ut inferioribus corporibus, imperat, & dominatur. Et de his omnibus Deo fauente dicemus, sed distinctis tractationibus. primū autem de primis, sicuti à physica sciētia ī uniuersū naturę speculatio ↄsideratur.

Quid tractet Physica. Cap. 4.

PHysicus tractat, & considerat principia naturalia, de quib. Arist. in 1. phys. causas naturales, de quibus Aristot. in 2. physic. de motu, de infinito, de quo in 3. Aristot. De loco, de uacuo, de tempore, de quibus Aristot. in 4. & de motus speciebus, quales alteratio, augmentum, &c. de quibus in 5. & dę

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

tpore mẽsurãte motũ in 6.& inqrit ĩ 7.primũ motorẽ,& in 8.t

De principijs. *Cap. 5.*

MAgna controuersia quidem de rerum principijs, quã videre licet explicatã apud Plut.lib.1.de placi.philo.c.2.& 3.Arist.in 1.Polido.Vergil.1.de inuentione rerũ, c.2. Cicero acad.q.4.quã omittim^9:obtinuit autẽ apud Peripateticos, tria esse naturaliũ rerũ principia, materiã, formã,&priuationẽ.Oĩa constant materia,& forma 2.phys.Arist.c.2.& initio 4.metap. Machrob.1.in som.Scip.c.2.hæc in cõpositione prima:in resolùtione ultima: Nos plura de principijs tractauimus in scd̃a triplicitate comparationum,uel relatiuorum lib.3.syntax.c.4 & latius in eorum commentarijs Deo fauente dicemus.

De materia. *Cap. 6.*

MAteria,quasi mater,principium,q̃a receptaculũ,omniũ apud Plato li.32.in Timæo,& Plut.1.de plac.phil.ca.9. Gręcis ὕλη & ὑπόθεσις hyle,& fundamẽtum Hebreis חומר chomer,id est,cumulus,uel crementum,exquo quippiam fit.& in Rabinorum commentarijs, Græca appellatione הילוי hil8i ab hyle.in summa id materia,ex quo aliquid fit. Nec.n. quicquã physicum sine materia,ut ait Caius Iurisc.In l.adeo l.7.§.cum quis,de acquirendo rerum dominio.lib.41.ff.ti.1.Arist primo physicorum,c.9.materiã,inquit,dico,quòd primum est unius cuiusq; subiectum, ex quo quippiam eo fit pacto, ut non per accidens insit;nam, & sit; corrumpatur, ad hoc ultimum sanè proficiscetur:& substantiã,materiã quoq; dixit rerũ,idẽ ibidẽ, & 7.metaphysi.c.3.& li.8.c.1.Diuidunt in primam, & secundam. Prima est principium naturale, apud Physicos,natura.s. quæ nata est præbere unicuiq; transmutationi subiectum,omnium tantum passiua,nulla actione actiua, potentia,& subiectum,nihil habẽs actus intrinseci, ut explicat Plato in Timęo, Faber Stapul.in introduct.ad physicam. Ferunt hanc materiã rerum omnium primam, inuisibilem, & informem per se, eò quòd illa sit omnium formarum,seu simulacrorum,receptrix,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ut Plato nititur docere exẽplo in Timæo, eorũ q̃ ſuâ violentia cõfecturi ſunt, q̃ humidam materiam, quã odore imbuere uolunt, ita præparant, ut nullum odorẽ propriũ habeant, utq; qui imprimunt ceræ, in cera, quæ ad ſigilli notam præparatur, nullam prorſus propriam figurã apparere patiuntur. Sed exactiſſima leuigatione prius poliunt, ſubſcribit Ariſt. tertio metaph. cap. quarto. Alcino. de doctrina Platonica, cap. 8. qui, & ſine qualitate propria eam eſſe uult. Primam quoq; materiam inuiſibilem, & ſine colore, probare nititur Lucretius ſex, rationibus, lib. 2. de rerum natura, incipit in eo uerſu.

Nullum corpus ineſt, materiai, &c.

Et idcirco putarunt eam, neq; corpoream, neq; incorpoream per ſe, ſed potentia corpus; quemadmodũ æs eſt potentia ſtatua, eſſẽtialique mutatione manere inuariatã, & ſi mutetur accidentaliter ſm formas, uel ſubſtantiales, quas recipit, dũ cõpoſitio certã dat naturam, uel accidentales, quę ſine ſubſtãtiarũ mutatione, uel alteratione accidũt. Et Galenus primo de elem. ingenerabilẽ dixit p omne æuum, cũ tñ Stoici rati ſint, omnẽ materiã, & ipſam eſſe vertibilẽ, mutabilẽ, fluxãq; omnino, teſte Plutarch. 1. de plac. phyloſo. c. 9. Si q̃d tñ mea cenſura inter tot grauiſſimos philoſophos ualeat, arbitror materiam primã immutabilem in ſe, & ſi formas accipiat, non ſecus, ac in ſecunda materia, ſubſtantia aeris non mutatur, & ſi in formas diuerſas mutetur: nec quicquam .n. minuitur, dum ex aliquo aliquid fit, ſed ſemper, quòd una parte interire videtur, alteri accreſcit. Neq; materiam primam rerum corporalium fuiſſe informem ſatis pſuaſum habeo, ſed exiſtimo illam cũ propria forma fuiſſe creatam, quæ ad alias formas eſſet accipiendas diſpoſita, ut in ſecunda, uidemus ceræ propriam materiam, & formam, itẽ, & aeris, ut nihilominus tamen ad uarias alias formas, & figuras contrahi. Et exiſtimo Chimeræ, & monſtri inſtar eſſe in naturalibus in potẽtia ſola materiam cõſtituere, niſi dicamus potentiam eſſe ex Dei uirtute, rerũ creatrice. Creauit Deus materiam primam mundi uiſibilem, & corporalem, dũ Moſes ait, In principio creauit Deus cęlum, & terram, terra, aurẽ erat inanis, & uacua, & c. Et cum corpora ſint, quę ex materia hac fiũt, nõ poſſum nõ dicere, materiã primã eſſe corporalem poſt crea

tionē, quia ante frustra de materia sermo, si quidem ex nihilo Deus mundū creauit sine ulla materia præiacente. Neq. etiam pōt materiā separari à corporibus, ut ait Arist. 4. physſ. c. 7. uidetur & Plato cōsentire in Timæo formæ propriæ, dum ait, materiā primā, ex propria potentia nunquā discedere, suscipere semper omnia, nec ullā unquā formam sibi similē contrahere, perpēdo autē ibi uerba, nullā formā sibi similē. Ostēdit, & Heracliti dictū, qui teste Plutarch. oratio. consolat. ad Apollo. dicebat, ut ex eodē luto pōt quispiā animalia fingens cōfundere, & rursum fingere, ac confundere, atque hoc uicissim incessanter facere: sic, & natura ex eadē materia, iamdiu quidē nostros edidit auos, & continuò post eos nostros genuit parentes, mox nos, deinde alios, ac alios circulari quodā modo ꝓducet; & hic nascendi fluuius ꝑpetuò fluēs nūquā quiescit; quod & scribit ecclesiastes, c. 1. Quid hēt amplius homo de uniuerso labore suo? quo laborat sub sole, Generatio præterit, & generatio aduenit; terra autē in æternū stat. Oritur sol, & occidit, & ad locū suum reuertitur: ibiq́; renascēs gyrat ꝑ meridiē, & flectitur ad Aquilonē: lustrans uniuersa in circuitu pergit spiritus, & in circulos suos reuertitur. Omnia flumina intrāt in mare, & mare nō redundat; ad locū unde exeunt flumina, reuertuntur, ut iterū fluāt, & paulo post. Quid est, quòd fuit? ipsum, quòd futurū est. Quid est, quòd factū est? ipsū, quod faciēdū est. Nihil sub sole, &c. Neq; quia materia potentiā habeat, aliaq; ex ea fieri possunt, ideò solā fatebor potentiā, sicuti lignū quidē potētia lectus est, sed lignū non est in sola potentia, sed potētia est in aliqua materia, & potētia aliud. Sic existimo, & intellexisse Aris. dū ait. 9. metaphy. c. 9. materiā potētiā esse, quia posset progredi ad speciē, & dū lib. 11. metaphy. c. 2. ait, materia inseparabilis est à corporib. sed hæc potentia q̄dem est, actu autē non est, ita forsan, & Gale. sensit, dū li de semine scribit in omni particula, materiæ uim opificē inesse. Et scribit Plato in Timæo, materiā à sua potentia nunquā separari, ponitq; ita materiā, & suā potentiā. Cumq; unicuiusq; rei ratio, forma sit, & substātia, fieri non potest, quòd omnibusmodis materia uacet forma: atq; ita primā materiā, formam habere defendit Iohan. Grāmat. lib. de mundi æternitate contra Proclum cap. 9. Materia secunda est

quæ ex alia ulterius materia formam hēnte, tāq̄ ex parte essentiali, componitur, ut aurū statuæ aureæ materia, quia in illud statua resoluit. Et qa plures materiæ secundæ, sic diuersi actus & substātiæ, variaturq. figura, situ, ordine, mixtura, compagine, ligamine, glutine, positiones tpe, loco, passionib. & similib. de qb. Ari. 8. metaph. c. 2. huic generaliter res, ex qua aliud fit, uel fieri pōt, materiam facti vel faciendi dici pōt: sic materia lib. papyrum, atramētum, &c. dicimus, & materiā quoq; rōnis in parte rōnali, sicut Arist. li. 7. metap. c. 7. Erit hæc secunda, ꝓpinqua, seu immediata, vel remota. Propinqua sine medio, ex quo qd proximo gradu fit, sanguis carnis materia ꝓpinqua. Gal. 3. de tēpera. statuæ aureæ, aurum. Remota, quæ non nisi medio alio qdpiam facit, vt cibus materia carnis remota, qa post eam chylus, & alia materia metallorum remota, argentū uiuum, & sulphur, sic de similib. Tradidimus ēt li. 1. Syntax. c. 6. materiā quoq. in sensibilē, vel intelligibilē diuidi, sensibilis sensib. cōprehēdi pōt, uisu, auditu, tactu, &c. Intellectualis mēte, ut hypotheses iurisconsultorū, tractationes aliæ. Porrò si de spiritib. agamus, materia nulla est, ex qua facti sint, vel ex qua alij, aliudue fieri possint non .n. Angelus ex materia angelica factus, nec aīa ex aīa, & ea rōne immateriales sunt, sic ēt Porphyrius li. de occasionib. c. 15. ἡ ψυχὴ ἐσία ἀμεγέθης ἄϋλος, ἄφθαρτος, ζωῆ παρ' ἑαυθεῆς ἐχέσηντο ζῆν καὶ κεκτημένη τὸ εἶναι, i. aīa essentia inextensa, immaterialis, incorruptibilis, in uita, hñs à seipsa uiuere, atque esse similiter possidens, nec esse aīas cōpositas ex materia spūali, uel corporali, docet D. Aug. 7 sup. Gen, D. Tho. 2. ꝯtra Gentiles c. 49. de angelis, idem D. Ioha. Damas. 2. de orthoda. fid. c. 3. ubi tñ, nō rōne cōpositionis, sed rōne simplicitatis Dei, angelos, eius cōparatione, & materiales, hoc est crassos esse, & videri tradit. Sunt .n. spiritales substātiæ sine mole corporea, qa creati sine pręiacēte materia à Deo. illudq; ēt defendit Bessario Card. 3. ꝯtra calumniato. Plato. c. 22. Et Arist. 11. metaph. ꝓbat statui posse substātiā insensibilē, in qua nulla materia, vel potentia præcedēs, & Auerro. super 12. metaph. commentario 31. & 39. vnde apparet Platonicos summo cū errore tribuisse corpora cœlestib. spiritib. sicuti & Psellus li. de Dęmonib. spiritus īmūdos gladio pati, &

affici dixit: quòd forſan uerum eſſet, non ex propria eorũ ſubſtantia, ſed ob contractã immunditiã participatione rerũ terreſtriũ, poſt lapſum à cęlo. Sicuti anima ex dolore corporis, quo circunducitur, afficitur: uel ſi concedamus propter patiendi pęnam, illis ob propriũ ſcelus impoſitã, contingere, quòd uerius erit dicere, alioquin .n. incorporei ſunt, & illi ſpiritus; ut docet Bicar. li. 4. de trinitate c. 25. Qui uoluerit alia præclara multa d̃ materia ſcire, uideat Plotinũ li. d̃ materia, q̃ ẽ 4. Enneadis 2.

De forma. *Cap.* 7

ALiud principiũ naturale, forma, quæ pater, vt mater materia rerũ: cũ ex cõpoſitione horũ, vt matris, & patris proles, & res determinata ſit. Per formam materia inſenſibilis, ut luce aduenĩete, res ſenſu, uel intellectu diſtinguitur ab vniuerſali cõfuſione. Forma quippe omnis, materiæ eſt demõſtratiua, ſic Græcis forma, dicta μορφὴ ſpecies, uel facies rerũ, aut ὄψις, uis conſpiciendi, q̃ a p̃ illã res ſenſib. aut oculis mentis ſubijcitur. Itẽ θέαμα i. res uiſa. Et Hebręis תואר thoar, idẽ, quòd figuratio, & ſpecies, uel adiectio diſtinguẽs dicunt, & pro eodẽ צורה & התכונה tzorah, & hatheconah, quaſi diſpoſitionẽ, uel facturã, uel ſtabilitũ dixeris. Erit itaq; forma, rerũ, uel materię diſtinctio: ſic forma vnũ, id eſt vnã ſpeciẽ determinãs, apud Ariſt. li. 3. metaphy. c. 4 & phyſ. c. 5. Cicero in oratore formam p̃prium cuiuſq; vocat χαρακτῆρα. Diximus in 1. Syntax. c. 6. formã eſſe, & ſubſtantialẽ, ſeu eſſentialẽ, & accidentalem, ſpiritalẽ, & corporalẽ, naturalẽ, artificialẽ. Eſſentialis dat eſsẽtiã rei, & ab alijs diſtinguit res, quę nõ abeſt ſine illius formati interitu, vt pote, cõſtãs ex tota rei cõpoſitione, etſi Alexan. Aphrodiſęus diuerſum ſentiat, à cuius tñ ſentẽtia lubẽs diſcedo cũ Ioha. Fernelio li. 1. de abdi rer cauſ c. 3. & 4. illa autẽ procedit ex quadã lege pręſcripta rerum ſpecieb. à Deo, quę cũ certo tẽperamẽto ſapiẽtiæ Dei ſolius tantũ cognito, perficit ſicuti in artificialib. certa forma reb. deſignata, ſi nõ accidat, res imperfectas facit; ſi deſtruatur, reddit extinctas. Sicuti latè explicamus in iuris epitome; ideo dare rei eſſentiã formã ſubſtantialẽ traditũ eſt, & formã potius quàm materiam inſpiciendam, ut ait Ariſt 1. de generat:

nerat, aĩal. c. fin. Accidẽtalis forma, aliunde quã ex essentia accedit, mutabilis sine interitu rei aliquib. forma dicta superueniens. Spũalis forma, essentia immateriata dr̃, iõ inuariabilis: q̃a uariatio formæ oritur in his, quæ materia hñt, ex appetitibus imperfectis, & uagis materiæ ad formam, vnde tot mutationes. Corporalis ẽm diuersitatem corporum: consistunt. n. materia, & forma, teste Gale. li. corpo. temperatu. sequi animi mores. In homine forma corporis propria, sed in quantum hõ constat ex aĩa, & corpore, vnde forma tertia hominis rõnalis, nõ q̃d aĩa sit forma corporis hominis, ut sit pars similis corpori, & corruptibilis, sed q̃d ex his duab. substãtijs iunctis, oriat̃ forma totius cõpositi hominis, s. Neque. n. oĩs forma cõponitur ex quatuor elemẽtis, ut falsò ratus Gal. li. 2. commenta. in aphor. Hipp. c. 34. dũ reprehẽdit Aris. in hoc. Est aũt corporalis ẽt diuersa pro modo corporum, vt alia cælestis, elemẽtaris, &c.

De priuatione. *Cap.* 8.

ARist. 1. physi. c. 9. priuationem dicit quoque principium per accidens, uerum nunquam mihi placuit eius sententia, tum quod ipsemet Arist. 2. phys. c. 1. formam quoque dici priuationẽ, & naturã uelit, ut nõ fuerit necessariũ addidissem priuationẽ separatim principijs. Eritq; potius, vel finis prioris formæ, vel medium ad sequentẽ. 2. principium arguit essẽtiam eius, q̃d sit, ut ita incipiat: priuatio aũt non hẽt essentiã, nã nec est, quod sublatum est, nõ medium subsistens, & cũ priuationem p̱ se esse substantiam fassus sit Arist. 1. physi. c. 9. non erit ita principium, neque per accidens quoque, nam priuatio si adesse dicat̃, non aderit sine subiecti corruptione, nec aberit: vnde nec per accidens principiũ alicuius substantiæ. Dehinc tertio si principiũ priuatio sit p̱ accidens, dabit cãm ptincipio, & ita ipsa priuatio principiũ nõ erit, sed erit illa cã p̱ priuatione, ut pĩcipiũ. vel si cã, & illa priuatio principia duo sint erũt plura, quã tria principia, materia, inquã, forma priuatio, & causa principij. Et rursus aliud principium ex causa ortum, cum tñ ille tria admittat. Neque quartò, priuatio dicitur respectu principiati, sed preteriti, unde potius finis dici mereretur

quàm

quam principium, Atque Arist. in poetica, principiũ potissimum primum dicit, qđ necessariò post aliud nõ est, aliter aũt finẽ, vel mediũ illud potius, qđ nõ cõpetit priuationi, quæ terminꝰ, finis, & necessariò post aliud ẽ, vnde prĩcipiũ nõ mihi vř.

De Causis. *Cap.* 9.

CAusa est, à qua dependet effectus, prior tamen effectu, & distincta essentialiter ab eodẽ, sine cã, cum nihil sit, ut ait Iob. 5. c. & naturales res cãs hr̃e non dubium erit. Porrò causæ naturales p se causæ quatuor sũt, materialis, formalis, efficiẽs, finalis. Sic materia, & forma principia, & causæ sunt, forma, cogit materiam subiectam, efficiens formam, finis efficientẽ, & talia sunt συμκράτματα, seu colligationes cãrum, vt ita possint causæ sibi inuicem causæ esse. Causæ. & uniuersales, & particulares, vniuersales, ut Deus, sol, &c. in generatione hominis, particulares, pr̃, mr̃, &c. ijs accidere causæ aliæ possunt, dictæ p accidens, casus, fortuna, occasio, quæ non producunt cãs determinatas, de quib. oĩb. diximus, ut & de harum cãrum subdiuisionibus in 3. li. Syntax. c. 5. & latius Deo fauente in commentarijs in eam partem paratis, & de fine adhuc in c. 7. eius li. 3.

De motu. *Cap.* 10.

QVidam motũ negarunt, qđ qũo fieret, ignorarent, ut ait Gal. li. an sanguis in arter. cõtinea. tomo. 1, & li. 2. de semine, c. 4. tomo 1. Alij oĩa moueri existimasse sæpe testatur Plato. Arist. aũt li. 7. phys. c. 3. ait eorum, quæ sunt, alia semper esse immobilia, alia moueri semp, alia moueri, & quiescere posse, idẽ metaphy. lib. 4. c. fi. Quod & verius vř, sed quia diximus nãm esse prĩcipiũ motus, & qetis; de motu agemus. Status qppe, & species in reb. æternis, motus in temporalib. Plotino teste li. 3. ennead. 6. c. fi. motus interdum pro actione immanente, quæ ẽ in ipso agẽte, ut in subiecto, quales sunt actiones potentiarũ, ut intelligere, qđ ẽ in intellectu. velle, appetere, & sẽtire, &c. quæ motus species, nõ ad physici speculationẽ, sed ad metaphisicam, & ad tractatũ pertinent de anima. Talis enim

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

motũs etiã est in Deo, qui & intelligit. Interdũ motus pro actione transeunte causata ab agente, quæ recipitur in patiente: ut calefactio ab igne recepta, in qua & hic modus propriè cõmunis ad mutationẽ, quæ est generatio, & corruptio est, quę actus mobilis existentis in potentia, ad ultimum terminũ prout potest assequi, acquirendũ per motum. Plato in Theæteto duas motus species constituit, alterationem, uidelicet, motumq; localem, alterationem dicit, ut cũ quid eodẽ in loco permanens senescit, vel nigrum ex albo, vel ex molli durũ efficit̃, aut alia quadã alteratione mutatur: Motũ aũt localem, quando q̃d locũ ex loco mutat, uel in eodẽ vertit̃. Idẽ fere Gal. li. 9. de decre. Hippo. & Plato in principio & lationẽ, & alterationẽ esse duos motus simplices: auctionẽ, & diminutionẽ, cõpositos. Tradit deinceps li. 10. de legib. Plato decẽ species motus esse, motũq; tradit incircuitũ, localẽ transitum, condensationẽ, rarefactionẽ, augmentum, decrementũ, generationẽ, corruptionẽ, mutationẽ ab alio in alium, mutationẽ ex se, tum in se, tũ in alio factam. Gal. in isagogicis & finitionib. medicis ad sex species cõtrahit, & li. 4. de differen. pulsuũ, dũ agit de brachij definitione tomo 4. operũ. Localis motus Democrito, tm̃ in obliquũ. Epicuro, ꝑ lineã, & inflexũ. Demebat ab illis quietẽ Heraclitus, vt mortuis tm̃ conuenientem, & dabat æternũ motũ, æternis, interiturũ interituris, teste Plu. li. 1. de plac, phil. c. 23. Gal. li. 1. metho. medendi c. 6 motum esse in summa prioris habitus mutationem, eumque, uel actiuum, uel passiuũ Plot. li. de generib. ent. li. 3. Ennead. 6. c. 24. differre motus locales, ait oppositione graduũ, vt ascensũ, & descensum, discessum à reditu, vel ꝑ figurã progressionis, vt rectus à circulari differt, cui & differentia adijcit̃ velocitatis, & tarditatis, aliæque, quę tot adhiberi possunt, quot sunt principia in classe transcẽdẽtium nrorũ, & eã sequẽtib. Sũtq. alij motus spõtanei nã, ut in elemẽtis ad suas sedes, & ad propria redeuntib. alij uoluntarij, in animalib. alij contra inuoluntarij coacti. De quib. Arist. 4. phys. c. 8. & li. 8. c. 4. Sũt quidam motus ꝑ se, quidã ꝑ accidens, Arist. 11. methap. c. 10. alij itaque ab alio cõcitati, veluti a diuina causa cælesti, humana, aliaue externa: per se autem, circularis ponitur, & cõtinuus, & perpetuus, apud Arist. 8. Physic. c. 1. 2. 3. etsi huic

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

primi mouentis Dei insit. Suum,& externum motum, dixit ex Plat.& Cice. 2.de nat. Deo, quanquam Arist. ratus sit nihil moueri p se, quin ab alio moueat 9 sectam Plat. nisi dicamus, aut ui, aut nã moueri,& à cã, quæ intra res latet, vt agitat Macro. li.2.in som. Scip.c.14 vidẽdus Arist.li.3.de cœlo c.2. Et primò mouẽtur per se primordia rerum, inde ea, quæ paruo sunt corpora conciliatu, Lucretio 2.de rer. natur. In oĩ motu in summa considerandum, qđ mouet, qđ mouetur, tempus sub quo mouetur, locus in quo, ex quo,& ad quẽ mouetur,& motui oĩ cõmunẽ esse mutationẽ, quanquã, non oĩs mutatio motus sit.

De quiete. Cap. 11.

QVies motui opponitur, estque eorum; quæ moueri cum possint, non tñ moueri contingat. Ploti. li.3. Ennead.6. c. fin. quietũ; in rebus tpalibus priuationẽ dicit quandam alicuius motus, uel motionem quandam valdè tardam. At quemadmodum motus bonum; tam in corpore, quàm in aĩa, sic 9rium otiũ,& quies putrefacit, vt ait Plato in Theæteto. Quies tñ vt motus, vel ẽm nãm, vel vi fieri, esseque dr̃ à Plato.3.de cęlo c.2. Aris. quoque phys.li.5 c.6. Absolutè, inquit, motus motui 9rius est, opponitur aũt & quies: priuatio.n.est. idem.8.physic.c.1. Eritque 9riorum eadem intelligẽdi disciplina ex negatione mot⁹, iuxta 9riorũ leges, vt ait Ari. in Prædicamẽtis.c.4

De infinito, & finito. Cap. 12.

INfinitum, quatuor modis: pro eo quod non potest terminari, quia non est quantum: sic punctum, unitas, ens, incorporeum, substantiæ separatæ, Deus, dicuntur infinita. 2. infinitũ, quòd licet possit terminari, tamen difficulter terminetur. 3. infinitum, quod non potest pertransiri propter impedimentum, vt profundum maris,& centrum terræ. 4. infinitum, pro aliquo quanto continuo, vel discreto, quod est natum habere principium,& finem,& non habet: vt linea interminata,& superficies,& numerus interminatus,& de hoc tantum infinito loquitur Aristot.3. Physic. cap. 6. potissimum secundum Iauellum in epitomate illius tracta. de infinito, c.1. quod infini-

tum

eum interdum ſecundum quid dr̃. Infinitum verè id, in quo extremam non contingit eſſe partem: quod non habet aliquid extra, dixit Ariſt. 3. phyſic. c 6. & 1. de generat. animal. c. 1. infinitum, inquit, nã vitare ſolet, quia ſemper finem quærit, infinitũ aũt fine caret, Porrò infinitum duplex, ſecundum perfectionem, & ſm quantitatem: perfectione infinitum, id, quod continet oẽs perfectiones in ſe, quæ ſunt, fuerunt, eſſe ve poſſunt: eo modo, Deus in finitum, & hoc modo daẽ infinitum in 12. metaphy. Scdm quantitatẽ infinitũ, duplex, in actu, & in potentia; actu, qñ non eſt pars extrema, potentia in eo quod finitum quidem actu, ſed poteſt ex eo potentia procedi in infinitum, vel ſm diuiſionem, vel per partium adiectionem. Nec daẽ tñ infinitum ſm quantitatem actu, Ariſt. 11. metaph. c. 9. & 3. phyſ. c. 8 nec in ſphęra, globo, vel rotundo, quia & rotundum, centrum habet, & incuruum, vel repetitum, vt annulus in menſura repetit iterũ partes, ſi quis veniat ad eas ſemel, à quib. cœperit. Potẽtia tñ, continuum, erit diuiſione infinitũ, & p appoſitionẽ numerus habebit infinitum, ut ait Ariſt. li. 3. phyſi. c. 6. Sic forſan potentiam indefinitam materiam dixerit qs cum Plotino li. de materia 4. Enneadis. 2. cap. 15. uocat. n. eam, & infinitudinẽ, ſi ita loqui par ſit, ut & Plato in Philebo, quam dixit natam cũ termino, ideſt, forma a bono, eaq; mixta res genuiſſe. Qui uoluerit controuerſias antiquorum de infinito cognoſcere, vtq; Plato duo infinita poſſuit, ſ. in Philebo, magnum, & paruum, alij plura, videatur Ariſt. li. phyſi. 3. c. 4.

De loco. *Cap.* 13.

DE loco multa diximus li. 5. Synt. c. 4. & in cõmẽtarijs lati⁹ interpretabimur q̃obrẽ nõ utemur lõgiori de eo ſermone.

De vacuo, ſeu inani. *Cap.* 14.

VAcuum dicunt, ſuperficiem, vel ſpatiũ nõ repletũ corpore locato, tamen aptum repleri. Vacuum eſſe, & inane in rerum natura, plurib. adſtruit rationib. 1. de rerũ natu, Lucretius, idemque ſenſiſſe Pythagoricos, Platonicos, Xenocrati-

cos

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

eos tradit Arist.lib.de insecabilibus lineis, in principio, quo entia discernerentur, traditq. opiniones de uacuo.lib.4. c.7.& 8.contra Arist.in 4. tradit nõ dari vacuum in natura, quod sit spacium distinctum à re locata, coniunctum aũt cũ re ubi motus, concedit esse. Minus conceditur uacuum in ipsis corporibus, ut in lana spongia, cinere, & similib. nã ibi aer replet, qui dum aliud superuenit, cedit, & sic de similib, Plut. lib. 1. de plac. Philo.cap.18 cum opiniones de uacuo recenset, scribit Aristotelem dixisse, extramundum uacuum esse, ut mundus respirare posset, quod certe ridiculum. est mũdus quippe cum corporalis, & eius esse quoq; tales respirationes necessariũ esset. unde oportet alium extra esse mundũ, vel locũ corporalũ, quo corpus reciperetur, vel oportet fateri absurdum extra mundũ quippiam esse, quod falsum est. Existimoque non egere respiratione mundum, cum motus fiunt, sed dum mouetur aer, transit res ab uno in alium locum, mutatur quoque aer, & aliud corpus su cedit, ita ut alius locus non desideretur, quàm qui erat, & res mutuò sine uacuo succedãt. Probabile tamen duco, posse uacuum dici quippiam non absolutè, sed secundũ quid, vt vacuum à vino, oleo, aqua, & similib. sic Gen.1.in principio creauit Deus cœlum, & terram, terra autem erat inanis, & vacua.s.ab ornatu, ab hominib.nõdum habitata, quod & apertius paraphrasis ibi docet. Hierosolimitana, dum ait,, יצרו מן בבי אכשא ורקריא מכל בעירו, id est, & uacua erat hominibus, & iumentis.

De Tempore. *Cap.* 15.

DE hoc diximus, quando egimus de prædicamento quando, lib. 5. Syntaxeon c.8.& latius in commentarijs in accidentia, quæ proximè; si Deus uoluerit, citò euulganda.

De elementis, generatione, corruptione, meteoris, in sequẽtibus gradibus substantiæ, & in sequentibus libris Deo fauente dicetur.

SYN-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS LIBER DVODECIMVS.

In quo agitur de Musica.

De mathematicis disciplinis in genere. Cap, I.

CVM corpora naturalia superficies habeant:& solida lõgitudines, & pũcta, in corpore cũ Physico mathematica consentit. Differt tñ cõsideratione & alijs, quę tradit Arist.lib.2. phys. cap. 2. Eligit quippe ex corpore uniuerso certam partem pertractandam, atque versatur circa lineas, angulos, numeros, aut aliquid cęterorum quantorũ Arist. 11. metaph. c. 3. Gellius lib. 1. ca. 9. geometriam, gnomonicam, musicam, alias item disciplinas altiores, veteres Græcos μαθήματα appellasse tradit, indeque mathematicos, vulgum autem quos gentilitio nomine Chaldæos, dicere oporteret, mathematicos dixisse. Mathemeticæ scientiæ quatuor præcipuæ sunt ex consensu omnium, Astrologia, Musica, Geometria, & Arithmetica, de quibus aliqua dicemus. Istæ quippe speculatiuæ sunt disciplinæ, sicut physica, teste Aris. li. 6. metaph. c. 1. & li. 11. ca. 6. & necessariæ ad rerum naturalium & aliarum cognitionem, vt ait Plato in Epinomide. Omittimus illas autẽ cognitiones, quæ vana iactitant, & absque fundamento, ꝓhibitas, qualis chiromantia, pyromantia, & similes à uerbo potius ματαίω dictæ, idest vana iacto, & quarũ authores, & assertores olim vrbe Roma pulsi fuerũt, teste Corne. Ta. li. 2. annal.

De

De Astrologia. Cap. 2.

De hac diximus in libro de Cœlo.

DE MVSICA.

Quid Musica. Cap. 3.

MVsicam veteres inter disciplinas collocauerunt, eò quòd nã quærit non solum in negotio rectè, verum ẽt in otio laudabiliter posse uiuere. Arist. li. 8. polit. ca. 3. Variæ aũt sunt nominis musices notatione: alijs *ἀπὸ τȣ μοσθαι*, indagando, alijs *μέλο* & dulcedine cantus, alijs aliter, vt notat Budæ in commentar. ad ling. grę: Cælius Rhodig. lib. 11. cap. 10. Nobis placet ut dicamus musicam esse sonorum acutorum, grauium, & ex his mistorum conuentionem, aptam proportionẽ & commixtionem. Nam ut ait Plut. in vita Homeri, *ἐν ἀυτῆ μȣσικῆ φθογγων, ὁ μέν ἐςὶ βαρύς, ὁ δ᾽ ὀξὺς*. idest, in ipsa musica, tonus alius acutus, alius grauis. Grauis in uoce, ex intimo spiritus trahitur acutus ex superficie oris emittitur, vt ait Martianus Capella li. 9. Ex temperamento sonorum, & ictuum diuerso, oritur symphonia, & harmonia quæ est *κεκραμένη ἐκ διαφόρων ἀρχῶν*, temperata ex diuersis principijs.

De sono subiecto Musices. Cap. 4.

OBiectum auditus esse sonum, dicit Gal. eumque aeris repercussionem li. 8. de vsu par. c. 6. & Arist. 2. de animal. c. 8 & Plu. in principio de musica, rursum Arist. problẽ sectio 11. q. 1. vocem, audiendi primordium ait, & ab eodem initio oriri, & ita cõmeare. Sonum hẽnt apud Arist. 2. aĩa. c. 8. alia actu. aũt potẽtia, vel nullo modo. quę dam namq; illi vidẽtur nullũ habere, sed nõ ab auditu semper discerni. Quædam sonũ hñt, vt ęs, & alia solida, actu, dum sonant, potentia, dum quiescũt. Sonus fit actu alicuius semper in aliquo, & ad aliquid mediãte ictu. q sonũ efficit ipsum. Duo corpora requirũtur itaque, saltẽ in

sono

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

sono edendo: nec solum, sonum facit. Sonus porrò redditur ob aerem resistentem, & percussum, qui resilit, & cedit corpori. & si citius impellatur, acutius sonat: quia citò nequit aer cedere, sed propellitur: inde Echo, id est, sonitus, qui post cõcussionem subsultat, & in pilę, uel sphęrulę modũ resilit. Cũ enim aer impellit contra locum p̄ruptum, vel concauũ, qui illũ dissolui prohibuit resultat, & alio retorquetur, & refrãgitur, ut ait Aristo. 2. de animal. c. 8. Themistius lib. 2. de anima cap. 27. & Plinius lib. 2. c. 46. Columel. lib. 8. de re rusti. cap. 5. De fabula Echo Ouidius 3. metamo. & Macrob. lib. 1. Saturnal c. 3. Atq; ideo uibrationes sphęrularum, & sagittarum aerem impellentes, strident, & illum uiolenter scindunt: & tunc aer, ut ait Themistius, duorum uice fungitur, & corporis quod percutitur, & uice medij, in quo percussio agitur. Nec tamen me latet, quanta fuerit controuersia inter Aristotelem, Pythagoram, & Platonem, qui incorporeã Echo putauerunt, non enim dicunt esse aerem, sed figuram aeri inhærentem: Et inter Stoicos, qui uocẽ corpoream esse contendunt: eo quòd agat, & ꝙ repercutiatur, auribusq. sentiatur, ut ait Plutar. li. 4. de plac. philo. c. 20. & Gellius lib. 5. noct. attica. c. 15. ego namq. Stoicis subscribo, & Lucret. qui ait.

Tangere, nec tangi, nisi corpus, nulla potest res.

Item, quòd spiritus uoce emissus, & in aquã resoluit, vt si speculo recipiat vox, de hinc, & emissus sæpe hyeme cõdensatur. Plures, & alias rationes adfert Lucretius lib. 4. de rer. natu. ibi,

Haud igitur dubium est, quin uoces, verbaq. constent
Corporeis è principijs, ut lædere possint, &c.

Veruntamen non ideo credendũ est fabulæ, quã refert lib. 2. Balthasaris dictus, del cortegiano, qua narrat in finibus Moscouiæ, & Sarmatarum, seu Poloniæ, mercatores sub tẽpus hyemis, ad flumen Boristhenem ex vtraq; ripa cõuenisse, collocutosque, neq; mutuò se intellexisse, ꝙ cõgelata uerba ob frigoris rigorẽ fuissent, vt nec in fluminis ripas peruenissent gelu intercepta: postea autẽ cũ glacies solueretur, uerborum sonitum auditum fuisse pro modulo solutionis. Nam nos congelari quidem uocis spiritũ dicimus, sed dum soluitur murmur non edere, eo ꝙ non feratur aer impetu, sed soluatur sponte. Diuiditur sonus in acutum, & obtusum; acutus, ueluti pungit, & breui tempore sen-

ſum mouet, & uelox eſt: obtuſus, tardus, & longo tempore mouet, Themiſt. 2. de ani. c. 30. Ariſt. in ſæpe citato 2. de ani. c. 8. Accidit autem diuerſitas ex ictu, & diuerſa percuſſione aeris, Macr. 2. in ſom. Scip. c. 4. Plato in Timæo. Sonorum ſpecies uox, & loquela; uox differt à ſonitu, quia ea tantum animalium, & eorum tantum, quæ ſanguinem habent, non autem inſectorum, etſi ex ijs quædam canere uidentur, ut cicadæ, & alia. Si quidem id accidit illis, ut canere membrana ſepto tranſuerſo ſubdita, ad quam ſpiritus in eo incluſus, atteritur. Nec uocem quoque habẽt, quæ integũtur; neque piſces, etſi ſanguinei. Nam ſi qui ſint, ut capri, & alij, qui grunire videntur, id fit ex attritu branchiarum, non ore. Vox apud Vitruuium lib. 5. c. 3. eſt ſpiritus fluẽs, & aeris ictu, ſenſibilis auditui, qui mouetur circulorum rotũdationibus infinitis, quales mouet iactus lapidis in aqua. Etenim, vt rotationes in ſuperficie aquæ, ex ictu lapidis; ſic ex ictu uocis, rotationibus in aerem extollitur, & in altitudinem uox ꝑuenit per circuitum, quod etiam cum Vitru. nat. Sen. lib. 2. not. q. c. 1. At quia non idem eſt uox, & ſermo, ut ait Galenus lib. 4. de loc. affect. c. 7. loquela eſt, eorumque ſermoni deputata ſunt, quorum lingua principatum obtinet, nec parum conferunt nares, labia, dentes, & iuuãt uocis inſtrumenta, guttur, & muſculi ipſum mouentes, nerui, qui à cerebro uim ipſis deferunt, de quorum anatome, & ſpeculatione multa Gal. lib. de præcognitione ad Poſthumum, & de vocis affectibus, & paſſionibus plura apud Ariſtotel. tota ſect. 11. probl.

De muſices inuentione. Cap. 5.

MVſices inuentionem refert Ioſephus ad Tubal nepotem Adami 1. antiquit. c. 1. Gen. 5. alij ad Mercurium, vt Grego. Giraldus, de Dijs gent. Syntagm. 9. in Mercur. Philoſtra. li. de imagi. Mercurium illum, Orpheo dediſſe, hunc Amphioni. Alij Dionyſio tribuunt. Euſeb. lib. 2. de præp. euang. Quæ quiſque in muſica inuenerit, tradit Pli. lib. 7. c. 36.

De diuiſione muſices, & de cæleſti. Cap. 6.

MVſicam diuidunt, in Theoricam, ſeu ſpeculatiuam, & practicam. Theorica rurſum, autore Boetio in 1. muſi. cap. 2. triplex:

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

triplex: mundana, humana, instrumentis constans. Nos autem diuidimus musicam, in naturalem, & artificialem; Naturalē rursum in cælestem, & humanam. Artificialē postea subdiuidemus. Naturalis cælestis musica est, quæ de harmonia totius, & partiū mundi, considerat: Humana, quæ de proportionibus corporis, & animæ, atque harum inter se partiū pertractat. Nam, & rerū omnium motiones, & astrorum conuersiones, Pythagoras, Plato, Architas, atque reliqui antiqui, existimarunt nec fieri, nec cōsistere posse sine musica, ut ait Plut. in fin. lib. de musica, ideo in synopside musices statim ab initio Psell⁹ ait, Μουσικὴν οἱ παλαιοὶ συνέχειν εἶπον, οὐδὲ γὰρ τῶν ὄντων συμμετρίας ἄτερ καὶ ἀναλογίας ἐστὶν. i. musicam antiqui dixere continere oīa, nihil. n. rerum existentium, sine mensura, & ratione est. Et Vitruuius lib. 5. architect. c. 3. scribit architectos, naturæ uestigia prosequutos, & indagationibus vocis perfecisse theatrorum gradationes, & quęsisse per canonicam mathematicam, & musicam rationem, ut quæcunque vox esset in scena clarior, & suauior ad spectatorum perueniret aures, &c. apud Athæneum lib. 14. ca. 13. Pythagoras Samius, tantum nominis nō aliunde consecurus in philosophia refertur, quàm quòd vniuersi mundi machinam, ex musicis rationibus esse demonstraret.

De cælesti musica. Cap. 7.

COelestis est, quæ ex disposito orbium, & planetarum ordine, concordanti motu, & occurrente in spatio definito, fit. Sicut describit Cic. in som. Scip. & Macrob. in eum lib. 2. c. 1. Sunt in elementis motus diuersi, qui harmoniam in rerum natura demonstrant, de quibus Plat. in Timeo, & in eum Marsi. Ficinus, & Chalcidius explicat proportiones musicales, & qūo in motu cęlestiū, & elementorū sunt, Boet. & Ang. polit. lib. panepistemō. sed melius nuperrimè Pontus Tyardæus in solitario. i. musices.

De musica humana. Cap. 8.

EXistimarunt antiqui, symmetriam, & proportiones hominis, respondere harmoniæ mundi maioris. proportiones illas explicauit nuperrimè insignis istius sæculi pictor pro-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

prio lib. Albert⁹ Durerus, Agrippa in occulta philosophia. Vetũ in facultatibus, & actionibus animę, elemẽtorum cõueniẽtia in corpore, in uirtutibus explorauit musices harmoniam, & systemata Tyardeus in pđ.li.2.musices. Heriphylus quoque medicus motus humanos, & pulsus uenarũ digessit in numeros musicos.

De artificiali musica, eius diuisione, & instrumentis musicalibus, seu organis. Cap. 9.

HAnc melodiã Plat.3. de repub. arbitratur ex tribus cõstare; oratione, harmonia, rhythmo. Sed omissis alijs, de artificiali harmonica agendum est. hanc diuidemus in theoricam, & practicam: Theorica est, q̃ diuersorum sonorũ proportionẽ, & toni disparem, siue inęqualem diuisionẽ, ingenio, & ratione, nõ aure considerat, ut ait Boet. li.5. musices, c.1. Hẽricus Glareanus li.1. Dodecachordon, c.i. hãc tractant prædicti duo authores, & Franchinus Gafforus, Faber Stap. & alij, Practica dicitur, quæ modulationem ipsam hẽt. hanc Plato, ut refert Diog. Laer. in 3. in eius uita, in tria genera secauit, ut quædam uoce sola constet, ut cantus; alia uoce, & manu, vt quàndo cum organo vox coniungitur: alia manu tantum, ut dum organum silente uoce percutitur. Sed melius in instrumentalem, & uocalẽ diuidimus. instrumentalis, q̃ concentum perficit, aut flatu, & pulsu, aut pulsu solo. Flatu cõcentus redditur, per magistri flatum, & pulsum, organo: ut tubis, ductilibus tibijs, quarum cãtilenarum nomina hæc Athen. li.14. Dipnosop. c.5. refert. Corn⁹ bucoliasm⁹, gingras, tetracom⁹, epiphallus, chore⁹, callinicus, bellicũ, suauicom⁹, sicynnotyrba, thyrocopicũ, chismus, mothõ. Quæ oĩa, cũ saltatione, & cãtilena ad tibiã canebant̃. Modulatio dehinc eodẽ flatu, & pulsu, tubis, alijs cornu, fistulis, lituo, auena; erat, & ei⁹ ordinis tympanũ Hieronymi, tuba Hieronymi organũ fistula, chorus eiusdem quæ depingit Ottomarus Luscinius, li.1. Musurgię. Pulsu autẽ tripliciter perficitur sonus, uel pulsu aeris, uel pulsu neruorũ, uel chordarũ intensarum, aut pulsu baculi in membrana, vt in tympano militari, & similib. aeratis corporibus: ꝑ incudes, & malleos, ꝑ cãpanarum, vel nolarum proportionem, per cymbala, tympana, pelues, per crotala, quæ erãt circuli æręi cum multis orbiculis ęreis, qui

pul-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

pulsati edebant sonum. Chordis tẽsis constant, cithara, luthus, qui testudo, chelis, guitharra, chorus, morta Vasconibus trium chordarum, viola, seu rebechum cum plectro. Sunt autem hęc organa lyræ species sicut pandura, & barbito: Plat 3. de rep. inter instrumenta polychorda numerat trigona, pactidas, & Athenæus lib. 14. c 14. sambucã, & magadin, de quibus ibi multa, &c. 15. tripoda Pythagoræ Zacynthij, quæ pede, manu, & plectro pulsabantur, chordis tensis auricalchi, virginale, seu manuchordium, clauicytherium, clauichordium, seu spineta, sistrum constant. Qui voluerit plures species instrumentorum musicorum enumeratas uidere, consulat Iulium Pollucem lib. 4. onomast. c. 8. & 9. 10. 11. & seq. Cælium Rhodig. lib. 5. lectio. antiq. cap. 23. 25. 26. Ottoma. Luscinium lib. 1. Musurgiæ, Ioan. Rauisium Textorem in officina, c. de musica, Et de inuentione, & authoribus instrumentorum musices latè Poly. Verg. li. 1. de inuentor. rer. cap. 5.

De uocali Musica, & eius diuisione. Cap. 10.

VOcalis musica, quę superioribus interdum iucundius iungitur, est, quæ voce humana exprimitur, interdum cum sono simplici, scilicet cum solmisatione, ut uocant, vel alio sono inarticulato, interdum cum sermone significante, hæcq; duplex, irregularis, & regularis: irregularis est ex modulatione triuiali, & vulgi vocant bon de ville. Regularis, quę constat certis regulis: hæc duplex, chorealis, vel figuralis. Chorealis, quæ Gregoriana dicta, simplex. Figuralis, & mensuralis alia noua, constans ratione positionis, diuersitate sonorum. Alio mòdo tamen Martianus Capella lib. 9. diuidit artificialẽ musicam in tria genera, ἰδικὸν, ὑπεργαστικὸν, ἐξαγγελτικόν. ἰδικὸν proprium, quòd ex similibus, & perseuerantibus consonabat, sono, numero, uerbis. Quæ ad melos, uel sonum pertinet dicitur harmonica: quæ ad numeros, Rhythmica, quæ ad uerba, metrica, ὑπεργαστικὸν, mutationes subtili ingenio facit, ut continuatio uideatur: cuius tres partes, μελοποιία, λῆξις πλοκή, de quibus uide apud Capellam. Exanteltícon genus tertium est, ac si dicas effusorium: quòd per aliud resonare potest, tripliciter scilicet, uel per organum, uel propriam dulcedinem, uel per resonantiam, ut in lyris.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De voce, seu phthongo in artificiali musica, & eius scala. Cap. 11.

PHthongum sonum digerunt, vnum, & eundem tenentem tenorem, Ptolom. in musica, & eius interpres Porphyrius. Bacchius porrò dixit interuallorum minimum, Aristides, & Quint. minimũ electum per se; Aristoxenus, casum vocis: suffragatur Papus, & Emanuel Briennius, musici. Psellus in Synopsi musices ait Phthongum esse, uocis indiuiduæ concinnam intentionem.

Phthongi, vel voces, apud omnes veteres græcos, & latinos fuerunt 15.

1 προλαμβάνομεν, i. assumpta uox, sonus, chorda, practicis inferius. A re
2 ὑπάτη ὑπατῶν, i. principalis principalium B mi
3 παρυπάτη ὑπατῶν, i. ꝓxima principali principaliũ C fa vt
4 λικανός ὑπατῶν, index principalium, D sol re
5 ὑπάτη μεσῶν, principalis, vel grauior, inferior mediarum, vel νή τη ὑπατῶν, i. grauium altior E la mi
6 παρυπατη μεσῶν, proximior principali mediarũ. F fa vt
7 λιχανός μεσῶν, index mediarum, G sol re vt,
Μέση, media,
νήτη μεσῶν, mediarum altior A la mi re
9 παραμέση, i. proxima mediæ B fa b mi
10 τρίτη διεζευγμένων. Tertia disiunctarum C sol fa vt
11 παρανήτη διεζευγμένων, proxima altiori disiunctarum D la sol re
12 νήτη διεζευγμένων, altior disiunctarum E la mi
12 τρίτη ὑπερβολαίων, tertia excellentiorum, vel altiorum F fa vt
14 παρανήτη ὑπερβολαίων, proximior altiori altiorum G sol re vt
15 νήτη ὑπερβολαίων, altior excellentiorum A la mi re lehaut

Istæ literis septem notantur voces, a, b, c, d, e, f, g, quibus adiecit Boetius alias septem, a, b, c, d, e, f, g, sic fuerunt 14. postea Guido Aretinus adiecit alias, vsque adviginti: infra proslambonomenon a re, adiecit, c, ut, in fine autem post neten hyperbolæon, adiecit bb. fa mi. cc sol fa, dd la sol, ee la. Gulielmus

nus du Fay addidit sub c ut, adhuc ffa,ut,graue, quorum omnium hæc figura.

Signa clauium, & loca

	ee	*la*	
5. excellentes in acuto sono.	dd	*la sol*	
	cc	*sol fa*	
	bb	*fa mi*	
	aa	*la mi re*	
7. Minutæ diuisæ in acutas, & superacutas.	g	*sol re ut*	
	f	*fa ut*	
	e	*la mi*	
	d	*la sol re*	
	c	*sol fa vt*	
	b	*fa mi*	
	a	*la mi re*	
Finales	g	*sol re ut*	
4. Capitales	f	*fa ut*	
	e	*la mi*	
	d	*la sol re*	
	c	*sol fa ut*	
Reliquæ graues.	b	*fa b mi*	
	a	*la mi re*	
	g	*sol re vt*	
	f	*fa*	

rare vtuntur.

In hac figura, uoces inferiores grauiores, ex quibus ascenditur ad superiores usque, gradatione sonorum perfectorum, & imperfectorum, per quinque tetrachorda, id est, continuationē quatuor chordarum, q̄ faciūt diatessaron, scilicet, hypateon meson, synemmenon, diezeugmenon, hyperbolicō, uel acutarū. Ex q̄bus modulationū oriuntur tres cōpositiones, harmonica, chromatica, diatonica, ut ait Virtuuius li. 5. c. 4. Harmonica diuersas habebat tetrachordorum dispositiones, nēpe interualla, dieses binas, & tonos. porrò Diesis, est toni pars quarta, ut hemitoniū dimidia pars. Chromatica, seu dicas colorata, habebat hemitonium in ordine composita. primo hemitonium, deinc tres quartas

toni, tonum, & quartam toni partem. Diatonica, est quæ semitono minore, tono, ac tono incedit: hicque modus conseruatus, alij ex vsu desierunt,

De uocum expressione, figura, tactu pausa, punctis. Cap. 12.

VOces quibus exprimerent musici sonos suos confictæ, hę sunt 6. ut re, mi, fa, sol, la. quas Guido Areti. inuenisse fertur. Quarum alię dulces, ut fa: duræ, la mi; mediocres, uel naturales, sol re. Et uocibus fit systema, & diastema apud Psellum. Systema, compositio, constructioque plurium vocũ. Diastema, interuallũ inter sonos oblatos, quòd augetur pro arbitrio ascẽdendo, & descendendo. Interualla uocum inter se modos dixerũt musici; sex autem ponunt, aliosque ex illis deinceps componunt. Modus est quantitas temporis, quo sustinetur sonus, cui opponitur silentium, seu quies, seu pausa. mensurant hæc tactu musici, quem mensuram uocant. Disponam figurã notarũ musices, nomina, tactus. seu valorẽ eius, & quietẽ, seu silentium, seu pausas vno schemate

nomina notarum.	notæ figura.	cum mensura, seu tactus.	pausæ, uel quies.
Maxima		*producit vocẽ p 8. tractus. in quiete respondent, notæ*	
Longa		*sustinetur uox per 4. tactus: respondet quies.*	
Breuis		*sustinetur vox per 2. tactus: quies respondet.*	
Semibreuis		*valet 1. tactũ: in quiete, tres pausa sustinet*	
Minima		*medium tactum; in quiete duæ faciunt tactum*	

Frequentatæ potissimum in instrumentis musicis.

Semiminima		*4. faciũt tactum: in quiete valet*	
Fusa		*8: faciunt tactũ in qete*	
Semifusa		*16. faciũt tactũ in quiete*	

Punctus

Punctus quoque additus singulis, addit mediam partem temporis supra proprium, vt ◇ valet ◇&◇. sic ◇ valet ◇ & ◇& ◇ valet ◇&◇ Sic de similibus, hæcque de tactu simplici dicta sunt, quam vocant tempus imperfectum, in quo ◇◇ faciunt tactum: non de tactu perfecto, qui perficitur, triplici ◇◇◇: Dicitur tripla etiam signaturq; ita €3

De vnisono, & tonis. *Cap.* 13.

VNisonum, & solum sonũ, & concordantiã signat. ex primis vnisonis, cõponitur modulatio. At vnisonus, vt concordãtia est, duorum in aliquo vocum, vt, vt, re, re: Tonus quatuor modis dr̃, coniunctio, discordantia, intonatio, tropus, vt ait Iohan. Tinctoris in definitionibus terminorum musices. Tonus inter oẽs voces sequentes fit, excepta distantia mi, & fa, alioquin tonus, est ex distantia inter duas voces. Ex hoc cõponitur ditonus, duorũ tonorum spatium, inter tres notas. vt inter ut, & mi, fa & la. hemiditonus, cum interponitur hemitonium ditono: veluti à voce re, vsq; ad sol huicq; tritonus, qui tres perfectos sonos complectitur, vt mi re vt. διὰ τεσσάρων vocant quartã, q̃ constat quatuor vocibus, & tribus interuallis, veluti, re sol mi la, mi mi: fa fa. διὰ πέντε quintam vocant, habentẽ quinq; voces; quatuor interualla trib. tonis, & hemitonio constãtẽ διὰ πασῶν. i. per oẽs literas, ab vno g. vsq; ad aliud g. sol re ut; ab vno c sol fa vt, vsq; ad aliud c. sol fa vt, dr̃ octaua, ex his componuntur, disdiapente, & disdiapason.

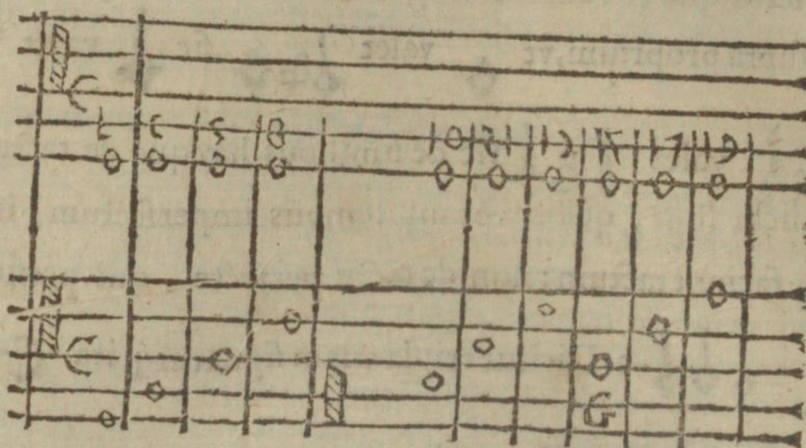
De concordantia, & discordantia. *Cap.* 14.

COncordantia, seu concinnitas, est acutorum, grauiumq; sonorum accommoda mixtura. Concordantiæ sunt 12. vnisona. 3. 5. 8. 10. 12. 13. 15. 17. 19. 20. Discordantia est inconcinnitas sonorum, quæ aures offendit: discordantię 9. sunt: 2. 4. 7. 9. 11. 14. 16. 18. 21.

Exempla

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Exempla concordantiarum : reliqua cacophoniam edunt.

Quædam axiomata componendarum modulationum. Cap. 15.

1. NVnquam duæ perfectæ concordantiæ vnius generis ſeſe conſequi debent, vt duæ octauæ, duæ quintæ: alterius tamen generis poſſunt, vt quinta octauam, & contra: concordãtiæ tamen imperfectæ, eiuſdem generis, ſeu aſcendendo, ſeu deſcendendo ſeſe conſequi poſſunt, quantum tamen fieri poterit, oportet vitare connexionem ſextarum: reddunt enim cantum inſuauiorem, & aſperum, niſi illam octaua ſequatur ſtatim, cum qua iungi debet, vel cum tertia, vel cum quinta.

2. Omnes concordantiæ vltimæ, debent conuenire in concordantia perfecta.

3. Si qs velit minimas albas, cõtra ſemibreues notas, cõcordãtijs inſerere, oẽs minimæ debẽt eſſe cõcordãtes contra ſemibreues: & ſi diuidãtur minimæ ĩ quatuor nigras ꝯ ſemibreues albas, prima, & tertia nigra, debẽt quadrare cũ minima, aliæ tolerãtur.

4. Oblata compoſitione modulanda, cuius eligẽdus ſit cuiq; ex quatuor, vel ex pluribus partibus vox, & tonus: debemus ante omnia grauiorem, vel inferiorem notam baſeos, vel baſios ppendere, num eatenus poſſimus vocem demittere: de hinc altiorem vocem, ſuperioris partis quam altum vocant, metiri oportet: nũ eatenus vocem efferre poſſimus. quibus ita finibus pręſcriptis, inter hos, voces aliæ facilioris delectus, & ita probè oẽs voces reddere audibiles, & plenas, ſine vocis contentione poterimus.

De

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De tonis tropicis. Cap. 16.

PORrò fines cantandi,& elationis,vel depreſſionis uocis,ſunt per diapaſon in octuplici differẽtia,vocãt has tonos tropicos 8.numero diſtinctos,ut ſit primus, 2.3.4.5.6.7.8. horũ quatuor authenti,4.plagales,Authenti, qui non deſcendunt ultra finem proprium,niſi per unam notam,aſcendunt autem ſupra finẽ 8. aut nouem notas;hi ſunt ex ordine prædicto 1.3.5.7.Plagales:q ſuper finem ſuum regulariter aſcẽdunt per quatuor,aut quinq; notas,ſeu ſonos,vel uoces,infra finem deſcendunt quatuor: & ſunt hi rurſum numero 4.ex ſuperiori ordine 2.4.6.8.Primus,& ſecũdus tonus,finiũtur per re,in d la ſol re:ſed primus habet notam prædominantem in la, quę eſt quinta altior fine; ſecundus autem in fa,q̃ tertia altior fine. Tertius,& quartus, finiuntur ꝑ mi,in elami:ſed tertius habet notam p̃dominãtem in fa, quæ eſt altior fine ſuo ꝑ ſextam;Quartus autẽ in la,q̃ eſt altior ſuo fine, per quartam.Quintus,& ſextus finiũtur ambo in fa,in f fa vt,ſed quintus habet prædominantem notam altiorem ſuo fine per ſextam,ſextus autem in la ꝑ tertiam.Septimus,& octauus,deſinunt ambo in ut,in G ſol re vt,ſeptimus habet dominantem,ſol,quintam à ſuo fine;at octauus fa, quartam à ſuo fine.horum uerſus.

Pri.re la,Sec.re fa.Ter.mi fa.Quat.quoque mi la,
Quint.fa fa.Sext.fa la:ſept ut ſol:oct.tenet ut fa.

De modis Muſices antiquorum. Cap. 17.

AD ſuperiores tropos referri poſſunt antiquarum græcarũ cautionum modi ex Pſello in muſica. & Ariſt.in muſi.Plut. & Boetio,Tyardeo hoc modo,

Vt hypodorius,ſit à c ut:uſque ad g ſol re ut.
Hypophrygius,à c fa ut,uſq; a la mi re
Hypolydius,ab f fa ut uſq; in d. la ſol re.
Dorius,à c.ſol fa ut uſque in a a la mi re. Lẽtus hic ſpõdaicus, religioni,pudicitiæ q̃ accommodus, quo ſępe utitur Sandrinus.
Phrygius,ab f fa ut uſque in d d la ſol. bellicis rebus accommodatus, tragicus, iambicus, & huius muſica diſtrahit, ac rapit

pit animum ac quasi extra se ponit, ut ait Arist.polyt.8.c.3.Plato 3.de Iusto.

Lydius, à g sol re ut, usque ad suam octauam. hilaris ad condimentum cleri hanc Lydiam, & Ionicam harmoniam ut temulentam Plato improbat dial.3.de Republ.

Myxolydius, ab cc sol fa in suam octauam

Hypermixolydius, à Ptolom. additus: ab ffa ut, usque ad suam octauam: qui rarò fit.

Addiderunt alij Iouium, Iastium, floridum, variumque, Æolium querulum, qui tamen abierunt ab usu. De quibus omnibus latè Boetius, & Henricus Glareanus in dodecachordo, & Martia. Capella, & Athenæus lı.14.dipnoso c.10. Reliqua de musicæ partibus, quæstionibus, & sonis expiscanda ab Arist.sectio.19.problema. Alia autem discenda ex usu, quę pertinent ad claues, uoces cantus, interualla, notas, ligaturas, pausas, mutationes, transpositiones, solmisationes, tactus, syncopationes, mensuram, modum tempus, prolationem, signa: puncta additionis, perfectionis, diuisionis, alterationis: quæ ad imperfectionem, colorem notarum, augmentationem diminutionē, proportionem, indicium tonorum. & de q̃bus ordine tradit practica musica Hermani Finckij.

De effectibus, & ui musicæ. Cap. 18.

MVsica plerisq; uisa est morum esse formatrix, & imitatrix, ut Arist.lib.8.polyt.cap.5.& Plat.dial.6.de legib.atque musices sonis, etiam barbarorum animos ad uirtutem, incendi, vel in mollitiem uoluptatis resolui tradit Macrob.li.2.in som.Scip. c.3. Refert Galenus li.5.de Hippocra.& Plat.decretis, Damonē musicum iussisse tibicinæ, quæ adolescentib.quibusdam temulentis, insana q̃dam agentibus Phrygium canebat, vt mutaret modum in Dorium, eoque facto illos à temerario impetu destitisse: Nō enim, inq̃t, rationalis facultatis opiniones, dedocere, ac mutare cãtilenis valemus: sed affectib.obnoxia animæ pars, cū sit irrationalis, ipsa sane motib.quibusdã irrationalib.& exhortari, & sedari potest; ita enim natura comparatū est, ut irrationalia ab irrationalibus, rationale à sciētia, & inscitia, vtilitatē, & detrimētum adipiscantur. Terpander quoque seditionem musica, inter Lacedæmonios sopiuit. Thales Cretēsem pestem sustulit. Plut.in

Music.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Music.ut Phœbus per eandem pestem à Græcis diuertit apud Homerum Ilia.1.Morsus Phalangij, solummodò musici instrumenti sono curatur, teste Amato lusitano li.2. in Dioscor.c.50. Agamem non citharœdum custodē pudicitię, canentem laudes probarum mulierum, Clytemnestrę uxori reliquit, nec prius ab Ægistho decepta, quā citharœdus occisus. Athenęus li. 1. dipnosop.c.7.Strabo li.1.Geogr.Homerus Odys.y. Saul leuius se habebat ab spiritu maligno, quo arripiebatur, dum Dauid citharam pulsaret, 1.Reg.16. Mouit Psaltes spiritū propheticum Eliseo 4. Reg.3.Spartani dimicaturi ad pugnam, concentu, & anapesti pedis modulo se incitabant. Vale. Max.li.2.c.1.Et de fistularum p̄cla ro usu apud Lacedemonas, narrat Gellius noct.1. ca.10.& quòd musica fuerit hominibus uniuersis utilis, Arcadibus necessaria, Cretēsibus, & Lacedemonijs, pro tuba ad bellum. Et alia plura de ea tradit Polybius li.4.hist. Multa ad hāc rem quoq; cumulat Athenę.li.14.dipnoso.c.11.Meminit Aris.proble.sect.19.q.28.Cicero in legib.olim pueros leges cantasse, ut facilius memoria tenerent.& 4.Tuscula Pythagoreos mentes suas à cogitationum intentione cantu, fidibusque, ad tranquillitatem reducere. Citat, & Catonem li.de originib.morē maiorū hūc epularū fuisse, ut deinceps qui accubarent, canerēt ad tibiā clarorum uirorū laudes, atque uirtutes.sic in Deorum puluinarib. & epulis magistratuū fidibus pręcinisse. Volunt sub fabulę inuolutione ferarum musica delinitarum, & arborum syluestriū, contineri Orpheum efferatos hominum mores, in societatē ciuilem reduxisse, de quo Apollo.Rhodius li.i.argonautic.ubi de Amphione, & apud Virgil. in bucolicis, & Statium 1.Thebaidos, & apud Horat.in poetica.

Dictus, & Amphion Thebanæ conditor urbis
Saxa mouere sono testudinis

Rustici etiā nunc, & artifices, canēdo laboris releuāt tædium, infantes uagire ad nutricū cātū desinunt, & obdormiūt. Et placet feris musica, mulique tintinabulorū sonitu collis suspensorū sarcinas leuius ferūt, eq. in p̄lijs tubis cōcitātur, ceruus apud Horū Apollinē musica delectatur, & ??: delphino quoq; idem tribuit Plinius li.9.c.8. Cātatione, & musica, & saltatione nautę uelut. uoluptate educta prope Nassam capitur, pastinaca piscis: authore Aeliano lib.1.de natura animal.cap.39.& lib.17.cap.18.

De

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De saltationibus, & tripudijs. Cap. 19.

IVlius Pollux li.4.Onomast.c.13.scribit, partẽ musices esse saltationem,vel tripudiũ.ideo musices occasione,ad tripudia, q̃ ad eius sonum fiunt,vt pauca moneam,me transfero. Tradunt ab initio poetas saltationes instituisse liberis hominib.vt figuras tãtũ,quæ essent signa eorum, q̃ canebantur. Quod si quis minus moderatè figuras effinxisset,atq; cũ esset in cantilenis:nihil iuxta saltationem dixisset, hic male audiebat, fiebatq; famosus. Athenęus li.14.c.32.Arist.in prin.Poetices.saltantiũ esse scribit, gesticulationis numerosa varietate mores, pturbationes, actionesq; imitari.Hinc cum cantu,ad motiones eas quæ fiunt in armis,exercebantur antiqui per saltationes concitatas, dictas pirrichas,& per reliquas etiam citas,quales apud Cretẽses Orcites, & Epicredia tripudia,vt non immeritò Socrates dixerit, tripudiantes maximè esse idoneos rebus bellicis.Erat,& Thelesias saltatio militaris. Mulierum fuerunt tripudia,apocinum,mactrocinum. Saltationes firmiores varię antiquis hæ.digiti, iambici Molossica, Emmelia cordax, Sicinnis, Persica, Phrygia, nicatismus,thracia,calabrismus,Telesias. Furiosæ habitæ, Cernoptiora,mougas, Thermaustris,loricata minerua, mundi conflagratio. Ridiculæ saltationes igdis, mectrismus, apocinus, Sobas, Morphasmus,noctua,& leo, farinarum effusiones Velocissima saltatio, Sicinnis dicta, quam exercebant satyri,à concutiendo nominata. Cum pila quoque luderent,ludo Phæmudæ concinnitatem seruabant. Phæaces tñ sine pila tripudiabant. Thraces cum armis ad tibiam saltarunt, atq;, & altè, & leuiter tripudiarunt,ensibusq; vtebantur,alterq; alterum percutiebat,ut omnibus is vulnerari videretur, quiq; consultò cadebat quo efficiebatur,ut omnes exclamarent. Tunc uictor eum armis spolians victoriam canens abibat,ut ait Athenæus li.1.cap.8.Hanc nostri saltationem imitantur per eam, quam dicunt Martelles, & les Mathessins.Meminit,& Athenæ.alterius saltationis, quam dicit Carpæam, in qua figura erat seminantis cũ bobus, is sibi metuens pro bobus concinnè pugnat,arripiens arma ad rhitmũ cõtra latrones fingẽtes,saltando:forsan nostri imitantur eã per saltationem,quam dicunt les Allemandes,ut latrocinium, Meminit Iulius Pollux Libro 4.ca.14.de alijs generibus saltationũ, de

mor-

morphasmo, quæ erat omnigenum aĩalium imitatio: de ſcopia auium imitatione; de hypogypone, quę ſenes cũ baculis referebat, & de Tragicis Sima, Chirocalatiſco, Termauſtri, Cybeſteſi, & de alijs Flauius Vopiſcus in vita Aureliani ſcribit tales ſaltatiunculas per milites compoſitas de Aureliano, qui plures hoſtium occidiſſet ſua manu; quibus diebus feſtis militariter ſaltarent.

Mille, mille, mille, mille, mille, mille decolauimus.
Vnus homo, mille, mille, mille, mille decolauimus.
Mille, mille, mille uiuat, qui mille mille occidit.

Tantum vini habet nemo, quantum fudit ſanguinis. Atque cum idem Aurelianus eſſet tribunus, ſextę legionis Gallicanę apud Moguntiacum, & ex Francis, quos vicit, ſeptingentos interemiſſet, iterum de eo facta eſt hęc cantilena.

Mille, Francos mille, Sarmata ſemel occidimus
Mille, mille, mille, mille mille Perſas quærimus.

De ſcenicis antiquorum ſaltationibus.

IN ſcenis olim, tantum Chori, in locum quorum poſtea ſucceſſerunt hiſtriones: erantq; tres ſaltationes ſcenicę. Tragica, Camea, Satyrica. Tres lyricę, Pyrrhica, Gymnopedica, Hyporchematica. Tragicę ſimilis. q̃ Emmelia quoq;; in utraque grauitas, & dignitas Gymnopędicę uicina, quę anapala dicebat̃, quã nudi pueri ſaltabant concinnas quaſdam lationes diſſeccãtes: figuraſq; quaſdã manuum facientes, ut eſſent ſpectaculum palęſtrę, atque pancratij, dum pedes cũ concinnitate mouerent. Hyporchematica comicę comparata, quę, & Cordax: ioco plenę ambę: Saltabantque mulieres, & viri eam. Succeſſit in locum Pyrrhichię, Dioniſiaca multo leuior: cuius ſaltatores habent thyrſus haſtarũ loco. Species has ſaltationis tradit etiam Iulius Pollux. li. 4. onomaſt. c. 14. à choris illis choreas dictas exiſtimo, & ipſas choreas choros pro tripudio, & ſaltantium multitudine; declaratoq; prolixè ab Heſiodo in aſpide Hercul. Plato. lib. 2. de Iuſto, duas partes chorea tribuit unã in uoce, q̃ per numeros, & concentus, alterã in corporis motu, p numerum, & figurã, ſed q̃ numerũ habeat quidem communem cũ motu uocis, figuram verò propriam; in prima illa parte, cantus ipſe, vocis eſt motus. Erant horũ leges, in ingreſſu, egreſſu, proſecutione ſaltationis, quo-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

quorum vestigium fuisse reor in his saltationibus quas dixerũt *basses danses*, aut *danses compassées*, Erant siquidem in choris, εἴσοδοι, ἔξοδοι, στροφαὶ, ἀντιστροφαὶ, ἔποδοι, de quibus Aristot. in poet. Scoliastes Sophoclis Demetrius Tricli. & scoliastes Aristoph. & Leonicerus in primã odam olympior Pynd. Iul. Pollux lib. 4. ca. 15. & 16. Strophę, & Antistrophę, & epodi, nihil aliud erant, quã formulę saltandi ad lyrã. cum enim occineretur strophe, fiebat conuersio chori à dextris ad sinistram, cum antistrophe, à sinistra in dextrã, cum epodos, fiebat quies, & ad regressionẽ primã dispositio, vt hęc, & alia plura notat Lilius Greg. Giraldus 1. dialogo de poetica, & poetarũ historia. Duplices notat formas ex Homero Atheneus in c. 8. vnam eorum, qui cibysteres vocantur, aliã per sphęrã, vocamus in circulũ. Erat saltatio in restim, quemadmodum videmus fieri in ijs, quas dicimus *bransles*. Sic restim ducere dicũtur in saltatione primi puerorum, puellarũq; chorum confectum per manus exercentes, apud Terentium in Adelphis. *Tu inter eas restim ductitans saltabis*. & Liuius lib. 27. per manus reste data virgines sono vocis pulsus pedum modulantes in cesserunt. Meminit, & Athenęus lib. 4. c. 24.

Intus erant iuuenes clari, innuptaq; puellæ,
Saltantes manibusque manus cœpere uicissim.

De diuersis moribus antiquorum circa Musicam, & tripudia. Cap. 21.

QVandiu antiquitas agnouit cãm musices, & tripudiorum, tandiu mihi vř ea approbasse, & laudasse. Quando autẽ figuræ solæ remanserant, & voluptas, longè à fine, ad quẽ, & propter quem musicã, & tripudia instituerant, ea meritò, potissimũ apud bene sentientes nationes, improbata fuerunt, nisi tẽporib. perditis, vel sub principibus parũ castè viuentib. vel impiis. Sicuti musica, quandiu clarorum virorũ, & virtutũ laudes canebant, fuit exculta, & vocis, & tibiarum vsus honestus, vt Themistocles hinc fuerit habitus indoctior, qđ lyram in epulis, in quib. laudes cãtabantur heroum, recusasset, vt ait Cicero 1. Tuscula. & alij. At postquã ad mollitiẽ, vocis, & cytharæ dulcedo incidit, vt effęminatos reddens homines, explosa est, & instrumentorum musicalium scientia potius digna visa est, quę vilissimis hominibus, cini-

ciniflonibus, lenonibus,& decoctorib.& meretricibus exerceretur,q̃,ut à grauioribus,probis, & à matronis tractaretur,ut non posſimus non dolere,quòd hodie, ſummo cũ diuinarum rerũ opprobrio, mercenatios iſtos muſicos organicos, & ſymphoniacos in ſacris comitijs,& ſacroſanctis templis diuinis,& feſtiuis Chriſtianorũ ſupplicationibus,& cõuẽtib. neſcio quas turpes,& obſcœnas cantilenas reſonare audiamus,ac ſi in lupanari quodam eſſent. Res certe animaduerſione digna:q̃uis .n. non exprimantur cãtionũ profanarũ verba; tñ multis,q ea norunt,in illis cõuentib. animus p ſonum earũ , cõmouetur ad turpia,& à ſacris ad ſcelera ingenia auocantur. Ita .n paulatim licentia nimia,ex magiſtratuum ſegnitie,& prælatorũ incuria ex ſacris Dei,& diuorũ laudibus p muſicã ante decãtatis , permiſit in cũ impium morẽ homines decidere , etſi aduerſentur diuina,&ęcumenica concilia . Quamobrẽ apud Romanos inter duo bella punica,ingenui,& Senatorũ filij in ludum ſaltatoriũ,ut diſcerent ſaltare,commeabant, nec matronę putabãt inhoneſtam ſaltationẽ, ut teſtis Scipio Africanus Æmilianus in oratione contra legẽ iudiciariã Tiberij Grachi. Et Salluſtius Semproniã reprehendit,non,quòd ſaltare , ſed optimè ſcierit. At poſtea ſaltationes inter probra, & hiſtronica habitę , ut ait Macrob. lib. Saturnal.3.c. 14. Scribit Xiphilinus ex Dione,in Nerone. Saltare,inquit,in orcheſtra , & publicè turpe olim,tñ ad id coegit nobiliores,& fęminas promiſcuè Nero, atq; ſcholas hujus rei cõſtituit,& ſi q prodiiẽt pſonati,petente populo pſonas auferebat,ipſe in Theatrũ prodiit ludẽs. Dion etiã ipſe li.59.refert, Caium Cæſarem Caligulam promiſcuè admiſiſſe mulieres,& equites, & ſenatores,in orcheſtra ſaltare. Et poſtea li.60 .ſuſtulit mulierũ ſaltationẽ in orcheſtra Claudius; pueri tñ poſtea ſub eodẽ euocati ab Aſia , q pyrrhicã ſaltarẽt. Cicero pro Murena,inter maledicta enumerat dictũ fuiſſe Murenã ſaltatorẽ. Domitianus impator,cẽſor morũ factus,quęſtoriũ uirũ quòd geſticulandi,ſaltãdiq; ſtudio teneretur,mouit Senatu, vt ait Suet.in Domitia.c.7. Æmilius Prob.in uita Epaminõdę, Scimus,inqt,muſicã noſtris morib. ſcilicet Romanis, abeſſe à principis pſona. Saltare etiã ĩ vitijs poni,quę omnia apud Gręcos,& grata,& laude digna dicũt. Fuit & tẽpus,quo diſcebãt fidib. an

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

tiq. Romanorũ, ut ait Cicero ĩ Catone, sed, & id postea recessit ab usu, sicuti, & tandẽ degenerante musica apud Gręcos, vnde pverbiũ refert à Suida in verbo, ἀρχαῖον ἀρχαῖον ὀχιθαρζιαν antiquũ, idest, ineptũ, & nullius pretii pulsare citharã. Idq; nõ pp musices odiũ, sed abusũ. In quibus. n. usus purus is fuit, pbatus mos antiqu⁹. Sic Salii quoque in saliẽdo cõprobati à Romanit, q a cẽs fere gentes in sacris, & festis, quibusdã propriis saltationibus utebãtur in cantãdis diuinis laudibus, ut ait Luciã. de saltatione. Meminit, & de illis Liuius, & Dion. Halicar. in secundo, & alij. Eo.n.modo Salij, qdã mysteriũ Martis referre se putabant, cũ Priapum adamaret, ut refert Lucianus. Saltauit, & Dauid religionis enthusiasmo motus, coram arca Dei 2. Reg. 6. & Paralip. 15. fuerunt, & symphoniaci, & cantores semp in ecclesia Dei, ut alibi docui, & mulierib. quoq; ad Dei laudẽ non inhibita saltatio, & cãtio, ut Exod. c. 15. Verũ nunc mores deprauatissimi, & ad malũ procliues, q, ut bruta ducunt anima lib⁹ passionibus, certe abstinere dẽnt à tripudijs, ut à mali incẽtiuo. Dũ. n. causę saltandi obliteratę sunt, & effectus, certe non potest sequi aliud, q̃ alius effectus. Scribit, & Iustinus ex Trogo li. 30 instrumenta luxurię, esse tympana, & tripudia. Et Ouidius primo, de remed. amor. Eneruant animos citharæ, cantusque, liręq;, Et uox, & neruis brachia mota suis, Vnde, & tandẽ exosum inter probos per q̃ maximè mulierũ genus saltatricũ, potissimum si illę puellarẽ excessissent ætatem, ut Ammianus Marcellinus de moribus sui tẽporis sic conqueritur li. 14. quocunq; oculos flexeris, fœminas licet affatim spectare cirratas, quibus si nupsissent, p ætatẽ iam ter posset nixus suppetere liberorum, ad usque tædium, pedibus pauimenta tergentes, iactari uolubilibus gyris, dum exprimunt innumera simulacra, quę finxerunt fabulæ theatrales. Inter gręcos monet etiã Suidas in uerbo, ἄχρηστα, in saltatriculæ domũ ne insilito, ne illis rebus inhians malo à meretricula ictus, de gloria deturberis. Repetit idẽ rursus in uerbo, ἀποσφραυσθῆς. Improbat, & apud Lucianũ, in princip. de saltatio. Craton prisci seculi mulierculas, amatores inuitantes, nempe libidinosas Phædras, Parthenopas, & Rhodopas, cum pulsationibus, & obscœnis cantibus, & pedum strepitu, dicens per saltationem mutari ex uiris in Ly-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

den quandam, aut Baccham, omissa pristina forma: uidentib. que esse exitio, non secus ac si loton, ut socij Vlyssis degustassent, aut Syrenas audissent. Et proritare ad luxuriã uiros, mulieres, saltatrices, mihi uidetur caprarum exprimere nomine, Theocritus dum ait Eidyllio, 1. in fi.

αἱ δ᾽ ἐμίαραι
ἐ μὴ σκιρτάσηται, μὴ ὁ τράγος ὔμμιν ἀναςῆ, idest, uos uerò capellæ nolite saltare, nè forte in uos hircus incurrat. Recordor certè exemplo Oridum, qui cum saltantibus uenatoribus, & ipsi tripudiantes capiuntur, sicut, Asiones, ut ait Athenæ. li. 9. c 14. quòd, & accidit istis saltatrices expectãtib. Sic decept⁹ stolidissimus in sua fide Herodes ab Herodiade filia saltatrice, Matthæi 14. Marci 6. uetat Ecclesiasticus c. 9. cũ saltatrice ne assiduus esto. Sed, & eò peruenerunt insaniæ gesticulationes saltationum, ut empusas quasdã, & monstra uidere uideamur, quàm homines, uel insanos, sicuti Alphonsus rex Aragonũ, teste Antonio Panormita in eius dictis, optimè notauit saltatricem quandam, quam cum impudentius se agitantẽ aspexisset, expectate, inquit, mox Sibylla reddet oraculũ. Sibylla .n. uates, non nisi furore correpta reddebat oraculũ. Neq; ex saltationibus antiquis aliqua retinetur, præter Ciclopeam turpissimam omnium saltationem, ut notat Trebellius Pollio in Galieno, Crinitus li. 17. de honest. discipli. cap. Nocuit, & Cardianis, equos saltare, & tripudiare in pedes posteriores erectos in Symposiijs, docuisse. Si quidẽ in pugnã uocati equites, cũ hostes morem equorum nouissent, tybias iusserunt modos equis consuetos cantare, quibus erecti equi sessores præcipitarunt, & uictoriam tripudijs hostibus pararunt, ut refert Arist. in repub. eorum, & Athenæ. li. 12. c. 6. Et Horat. li. 3. carmi. ad. 6. inter scelera sui tẽporis, ob quę ueret immitti bellũ à Deo addit.

Motus doceri gaudet Ionicos
Matura uirgo: Et fingitur artubus
Iam nunc, & incestos amores
De tenero meditatur ungui.

Et ode 7. eius li, Asteriẽ castitatis admonens adiecit, & illud,

Prima nocte domum claude, nec in uias
Sub cantu querulæ diſpice tibiæ,
Et te ſæpe uocanti
Duram, difficilis mane.

Nec eſt, quòd immorer, potiſsimum ſaltationes, & tripudia nunc exerceri, poſtquam mero animus incaluit, & uenter deſpumat in libidinem: appendix quippe, ut ait Homerus, cęnæ cantatio, ſaltus, & ipſe. Vt uerum ſit illud, quod ait Athenæus libro decimo, capitu 9. uina ſenem cogunt minimè ſaltare uolentem, quod, & notat lib. 4. cap. 17. dum ait, apud Antiochum regem, qui magnus dicebatur non, amici ſolum regis in arma tripudiabant in cœnis, ſed ipſe etiam rex. addit, & Poliſperchõtem, cum bibiſſet, quamuis eſſet ſenex, nulloque, uel militari ſcientia, uel dignitate inferior, tripudiare ſolitum, & libr. 10. capit. 11. Non licet, inquit Creſias, apud Indos regi fieri ebrio, ut apud Perſas, id tamen ei uno die conceditur, cum ſoli ſacrificant, quo die, ut ait Duris in 7. Rex fit ebrius, Perſicoque more tripudiat: Ex alijs uerò nullus eſt ex Aſia, qui tripudiet hoc die, ſed omnes ſolent abſtinere, & lib. 4. c. 24.

Inſipiens uinum multum cecinisſe coegit,
Saltare ac ridere iubet: prudentia cedit
Si quis paruerit.

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS LIBER XIII.

In quo agitur de Geometria.

De necessitate Geometriæ. Cap. I.

Scriptum erat in foribus scholæ Plato. ἀγεωμέτρητος οὐδεὶς εἰσίτω, nullus ignarus Geometriæ, ingrediatur: non .n. huiusmodi discipulos suis arbitrabatur dignos prælectionib. Nam septimo de rep. scribit, Geometriam ad veritatem attollere animum, & ad philosophãdum præparare cogitationem, & interesse ad disciplinas comparandas. maximè, attigerit ne Geometriam aliquis, an non, & conducere valde in rem militarem, ad castra ponenda, regionem occupandam, colligendas, vel spargendas turmas, & ad cętera machinamenta, quibus circa acies, uel in obsidione, uel itinere uti solent. Iustitiæ quoque propriã esse Geometrcã proportionem, & oĩum in rep. actuum docet Marsil. Fici. in arg. li. 3. Ennead. 3. Plot. c. 5. quod latè prosequitur Arist. li. 4. Eth. ad Eudemum. Talem aũt dicit, quando totum comparatur, aut alterum ad alterum: non continuam proportionem, vel ęqualitatem numeri, quia illa proportio arithmetica. Docet, & distribuit istas proportiones. Arist. 5. Ethi. ad Nicom. Atq; quo modo in iustitia distributiua seruetur proportio geometrica in cõmutatiua Arithmetica. Sed & propius ad rem saluti societatis humanæ conducere terræ dimẽsionẽ, postquã illa ꝓnomina meũ, tuũ, suũ, res distribuerũt, nemo est, qui nesciat

Limes quippe erat positus, litem. vt discerneret, agris.

Limes aūt non nisi decempedatoris, finitoris, vel agrimēsoris arte Geometrica, constitui, vel conseruari, uel restitui potuit. Vnde Alpharab. apud Aegyptios ob confusos à Nili inundatione agrorū fines, necessariò natā Geometriam tradit, vt cōmodius diuiderentur. Quintil. li. 1. Institu. orat. c. 18. ratus ē oī ætati hāc vtilē, & necessariam esse: pueris, ad acuēda ingenia: alijs aūt oīb. q̃a ea numeros, & formas docet, cōputatio aūt omnibus sit necessaria, cū de his lites maximæ oriantur.

De nomine, & diuisione heometriæ. Cap. 2.

ΓΕωμητϱία, Gemetria, nihil aliud est, quàm terræ mensura. uersatur namque circa puras dimēsiones, sicuti Arithmetica circa puros numeros, Stereometria aūt dimāsionib. addidit pondera. Astronomia verò numeris, & dimensionib. cœlestes metitur motus Geometria hēt theoricā, & praxim, Theorica, sola mentis cogitatione, quantitates, ꝓportiones, & earū mensuras intuetur. Praxis, experimēto sensibili, mēsurat. in utraq. subiectū, magnitudo, vel quātitas, quā terminis, & īteruallis distinguit, & cōcludit vtraq. Gel. li. 6. c. 18. Geometriæ partē facit ὀπτικήν κανονικὴν, illā ad oculos ptinere, hāc ad aures; vtrāq. spatij, & interuallis linearū, & rōne numerorū, cōstare.

De magnitudine, et specie magnitudinū, & pūcto, et lineis. Ca. 3

MAgnitudo, est vniuscuiusque rei extensio, extensio autē uel in longum, vel in latum, vel longum, latū, & profundum fit. Longitudo sola, dicitur linea, quod habet longum, & latum, superficies, quod longitudinem, & latitudinem habet, & profundum, dicitur corpus, de cuius mensura non erat certa determinatio tempore. Plat. ut ipse ait 7. de repub. Linea, lōgitudo est sine latitudine, conclusa punctis. Punctū est, cuius pars nulla est. Punctum autem, vel in linea, vel extra, vel ad voluntatem datum. In linea, vel extrema, uel medium lineæ æqualiter, uel inæqualiter potentia determinat. Hoc punctum tamen, magnitudo non est, nō magnitudinis pars, sed magni-

tudinis omnis principiũ. Linea, vel recta, vel curua, vel media inter has. Cõstat verò Geometria ex Heronis ſnĩa, lineis rectis, vel non rectis, qb. addit Appollonius inflexas. Has in planas, & ſolidas, Geminus partitur. Fiunt ex lineis mixtiones & ſupficies. Mixtiones linearum ſunt uariæ: æquidiſtantes, cũ duæ eodẽ mõ ducũtur, q̃ tñ non ſe contingunt paralellæ dictæ: interſecantes, qñ in aliqua parte in ſupficie ſe ſecant. Perpendicularis, eum aliqua recta ſup aliã ſubſidente ex catheto, & ad perpendiculum cadit. Obliqua cũ non ex directo cadit, ſed lateraliter. Diametralis, cum linea circulũ æqualiter in duas partes diuidit, chorda dicta ſi inęqualiter ſupra, uel infra centrũ. Fiunt una linea circuli, uel eccentrici, uel concentrici.

De figuris. *Cap.* 4.

Fiunt ex lineis figuræ & ſupficies, qñ clauduntur lineæ in corporibus, figuras σχήματα Græci geometræ appellant, ut ait Gellius in 1. c. 10. quarum duo genera, ἐπιπέδον & στερεον, planũ, & ſolidũ. Planum, qđ latum, & longũ ſolum eſt, ut in area triquetra, quadrataq; figura. tales & aliæ figuræ rectæ, circulares, æquales, inæquales; anguli, rectilinei, obtuſi, acuti, concaui, conuexi. Sunt & figuræ corporib. cões, quarum initiũ dicit Ariſt. 1. magno. moral. c. 10. triangulum, cum tñ figura alia ſit agonia. i. ſine angulis, ut ſphærica; ſine longitudine, ut globus, cũ longitudine rotunda, q̃ cilindrica: cum latitudine rotunda, ut in Trochleis. Sed de angularibus intelligendus Ariſt. niſi angulus ad imaginationẽ aliarũ trahatur. Angulares figuræ, ſunt triãgularis quadrata, rhombus, ſeu pẽdẽs quadrata, Rhõboides pendens longa. paralellæ grãmus quadrata, parte altera lõgior: pẽtagonus, exagonus, heptagonus. iſopleuros, cuius tria latera angularia æqualia; iſochelos, cuius tantũ duo latera triãguli æqualia; rectus angulꝰ media pars quadrati; ex oĩ latere inæqualis; ſcalenꝰ. Trapezus, q̃ ex altera pte hẽt inæqualitatẽ. Extant li. 5. Io. de Regiomõte, de triangulis omnimodis, & eiuſdẽ ἐλογκ]ικά de quadratura circuli, & Nicolai Cuſani, & Orontij Finæi de eadẽ li. Sunt autẽ orbiculares figuræ, pyramides ex baſi lata ad pũctũ faſtigiatæ. Illud porrò notabile ĩ figuris, nullũ angulũ eſſe figurã, ſed figuræ principiũ eẽ.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Secundò nullam solam lineam, angulum perficere. Est.n. omnis figura, omni quaquæ ex parte finita actu.

Tertio notabile, omnem lineam superinductam figuræ, figuram illam destruere, vt ait Arist. problem. sect. 15. q. 1.

Quartò nulla simplex figura corpus est, ut docet Gal. lib. 1. de element. vbi, & fere de omnibus Euclides in 1. Martia. Capella li. 6. circa finem. Archimedes Syracusius lib. 1. & 2. περὶ σφαίρας καὶ κυλίνδρου, de sphæra, & cylindro, & lib. de circuli dimensione. Et Euthochius Ascalonita in commentar. Archimedis in illos prædictos li. Iohan. Vægeliu. Hylpronensis, in elementali geometrico. Carolus Bouillus in introductorio geometrico. Sebastian⁹ Serlius, li. 1, de architectura. Pertinent ad figuras formæ agrorum, quas constituit quintuplicis generis Aggenus Vrbicus, in commentarijs ad Iulium Frontinum de limitibus agrorum. Vnum, quod ex flexuosa linea cõtinetur; alterum, quod ex flexuosa, & rationalibus; tertium, quod ex circũferentibus, quartum, quod ex circunferentib. & rectis: quintum, quod ex rectis; quorum species sunt infinitæ ex mixtionis diuersitate. Pertinent quoque ad easdem figuras ichnographiæ, quæ fiunt in Architectura, ẜm graphicã delineationẽ, item scenographia apud Vitruuium li. 1. c. 2. & alibi. & Leo Bap. Alber. li. 1. rei ædificatoriæ. c. 1. & 8. & li. 2. c. 1

De corporibus, pyramidibus, & columnis. Cap. 5.

CORpora tres habent dimensiones, longitudinem, latitudinem, profundum, ut ait Aris. 3. metaphys. c. 5. Corpus vel indefinitum, vel finitum est. Indefinitum, quod aliqua sui parte relinquitur, non finitũ, qualis est solidus angulus, quem plani anguli claudunt, augulis ad vnũ commune punctũ concurrentib. Cæterum indefinitum corpus est, in mẽte indefinitũ, cum re ipsa omne corpus sit finitum. Finitum corpus est, quod ex omni quaque parte, uel una superficie, vel plurib. terminatur ueluti sphæra solida, & concaua, pyramis, columna, cub. edron⁹ octodecacedrũ, dodecaedrõ. Pyramidũ duæ species fecta, & curta, pfecte, quæ procedit ad conũ, & supremũ uerticẽ, hæcq; potest esse rotunda, si basis sit circulas, uel trigona,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

tetragona,pentagona,exagona,&c.Curta,quæ ad conumnon peruenit.Sũt,& columnæ rotundæ,trigonę,tetragonæ,&c.q-bus,& accedere possunt pro forma varia, diuersæ bases,capitula,puluini,volutella, epistylia,coronis,zophorus,stilobata, scapi,thori,striæ,tochili,plinthi,supercilia, astragali, scamili, varicephalę,varicæ,cimatia,forma Ionica,Corinthia Dorica, quorum diagramma,& tractationem, vide apud Vitruuium li.3.& 4.& apud Leo.Baptistam Albertum li.7.de re.ædific.c. 6.7.8.9.15.& li.1.c.10.

Communia magnitudinibus omnibus. *Cap.* 6.

COmmunia lineis,superficiebus,corporib. vt eorũ magnitudines cõsiderari possint ẜm continguitatẽ,vel continuitatẽ,& cõsequentiã. Termini magnitudinũ,punctũ,linea,superficies,interualla,lõgitudo,latitudo,& ꝓfundũ quoq; in corporib. Differẽtiæ interuallorũ sursũ,deorsum,dextrum,sinistrũ, ante,post.Geographi sursum dicũt arcticum polũ: deorsũ antarcticũ,orientẽ dextrũ,occidentẽ sinistrũ. Pli. tñ li.2. c.8,læuũ accipit ꝓ oriẽtali plaga,dextrũ ꝓ occidẽtali, cũ à læua parte mũdi,cursus feratur in ꝯtrariã partẽ planetarũ. Videndus Vitr.li.9.c.4.At Varro de ling.lat.sinistrã ad orientẽ,dextram ad occasũ,anticã ad meridiẽ,posticã ad septẽtrionẽ refert. Hyginius & Iul.Frontinus de agro.limit.& eius cõmẽtator Aggenus Vrbicus, dextrã appellarũt septentrionẽ,sinistrã meridiẽ altitudinẽ versus oriẽtẽ. At augures q circũscribebãt aeris regiones,dextrã meridiẽ posuerũt.ut cõstat ex Liuio in 1. & Philan.in li.9.Vit.c,4.Intelligere tñ debemus,nõ esse in cęlo dextrũ, vel sinistrũ,nisi nostro respectu,ut ait Aris.li.2.de cęl.c.2.

De instrumentis seu medijs geometricis. *Cap.* 7.

INstrumenta,quibus hæ figuræ fiunt,dirigunt, vel mẽsurãt corpora,norma,libella,q̃ nũc scadra,de qua apud Vitruuiũ li.9.c.2.cateros,seu ꝑpẽdiculũ,de quo Vitruu.li.3.c.3.circinus rectus,& valgius,seu intortus,de quo Ouid.li.8.metamor.dũ de fato sororis Dædali filio agit.At ꝓ interuallorũ dimẽsione,ex

tāt Astrolabiũ, annuli geometrici, radius astronomicus, seu baculus Iacob, pertica, & similia. ex quib. triplex conficit mensurario, prima, altimetria q̃ de altitudine, secũda, planimetria de longitudine, & latitudine, tertia, stereometria, ẽm lõgit. latitud. & profundum. De astrolabio, eius partib. & usu extant infiniti fere li. unde haurire poteris, tibi quæ ex usu fient. & inter præstantiores est author Stophlerinus de fabrica in 1. in 2. de usu astrol. Rodolphus Battingius Frisius de methodo usus astrolabij. Ioha. de Roias in cõmenta. in Astrolabiũ, siue planisphæriũ. Iacob. kœbelius in astrolabij declaratione., Annuli fabricati ẽt sunt, qui planæ sphæræ habeãt, sicuti astrolabiũ, similitudinẽ, de quorũ compositione & usu, euulgarunt libellos P. Beausardis, Gemma Frisius. Iohã. Dryander, Bonetus Hæbreus, Burchardus Mythobius, Orontius Finæus, Iohan. Regiomontanus. Porrò de radio astronomico, extat li. ꝓprius eius nominis Gẽmę Frisij. Pertica fuit ẽt apud Græcos, & Romanos, instrumẽtũ mensurandi, illa erat decẽpedũ, unde metator decẽpedator dr̃ à Cicerone 3. philip. Apud Persas pro ꝑtica, in vsu funiculus, qui dictus schęnos stadiorũ 60. Ptolomæo 30. Hebræis חבל, chebel Psa. 77. ibi diuisit illi terrã in funiculo distribntionis. utebãtur ẽt Hebræi קנה Kana, idest, arũdine, seu calamo, pro mensuris, vt apud Ezech. c. 4. & alibi.

De gradibus mensurarum, & instrumentorum, quibus interualla terra mensurantur. Cap. 8.

MEnsurarum gradus, & partes ex Schonero lib. de globi terrest. usu, c. 12. sic colliguntur.

Ex granis digitus quatuor formabitur unus,
Est quater in palmo digitus, quater in pede palmus.
Quinque pedes passum faciunt, passus quoque centum.
Viginti quinque stadium dant, sed miliare
Octo dabunt stadia, at duplatum dat tibi leucam.

Sed facilius ex consmographia P. Apiani c. 11. ex Geor. Agrico. de ponderib. & mensuris sic collige.

Digitus Latitudine 4. granor. hordei, quatuor digiti 3. pollices faciunt. Robertus Cenalis de uera mensura. & D. Hieron. in Iob digitus Hebręis, & sbaa.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Vncia habet 3.digit.

Transuersa manus 4.digit. Pal. minor Hebræis dicas 2.Pal.

Spithama seu Palmus maior 3. Palmus minor . Plinio dodrans semicubitus, Hebræis zeteth atsalan.

Pes 4.mino.Pal,

Sequipes,& cubitus sex Pal.mi.Hebræis amah.

Gradus vel gressus 2.Pedes.

Passus simplex 2. pedes cum dimidio, Hebræis Tzeah, uel Tzeadach.

Passus geometricus 5.ped.

Origa ulna, amplexus seu brachium, est hexapeda mensu-Galli.toise, Hebra.chotsem.

Calamus comprehendit cubitos 6.vulgares ,& sex Palmos.

Pertica decem pedes, calamus sanctuarij maior pertica palmis duobus, alijs 15.pedũ, ex Varro.de re rust.1.10.& Colu.li. 5.cap. 1.

Plethrum, pedum 100.

ἄρουρα georgica mensura, ped.50.dimidium plethri.

Clima ped.60.

Actus quadratus undique, finitur pedibus 120. latinè actuna. hic actus duplicatus in longum, iugerum facit, quod uno die iuncti boues exarent, Plinius li.18.c.3. At Hebræis manesch,& tzemeth, diuersa tñ pro modo prouinciarum, Iugerum Parisinum perficitur perticarum centuria,& pertica 22.pedũ quadratus numerus eius 484.pedaneas habet mensuras, iugerum Anglicanum quod illis acre 40.perticarum in longum, 4.in latum, pertica 16.ped.hyda autem apud illos mẽsura 20. continens iugera, ut notat Polyd.Vergil.li.9.histo. Anglo.

Porca ager latum habens 30.pedes, in longum 180.

Scrupulum iugeri pars minima habens 10.ped.in longum & latum quadratũ, ex cuius mensura perueniunt metatores ad uncias,& sextantes agri, donec ad iugerum peruenerint, quod habet 278. scrupula . Sunt ex diuersitate nationum alia, vt arpẽtum, satum, quartarium, medimnum, aratiunculæ.

Mansum 20.Iugerum mẽsura circunscribitur, vt notat Robertus Cœnalis de uera mensuræ rõne, fol.48.relatione facta. ad Anglica. Nam dimẽsionẽ in eccl.culturæ aũt rusticanæ.15

Stadium

Stadium habet 125. passus.

Diaulos 2. stadia. Dolichos stadiorum 12. passuum 1500.

Milliare Italicũ 1000. passus 8. stadia Mil. Germani 4000. pas. 32. stad. Milliare magnũ 5000. pas. Milliare Teutonicum Schonero li. de usu globi terrest. ca. 12. est 5760. passuum.

Leuca communis 1500. pass. Hebręis milliare cibrath.

Parasanga Persarum 30. stadia. Herod. in 2. Agathio aũt 2. de bello Goth. 21. stad.

Schænos, vel funiculus Aegyptiorũ 60. stad. Ptolomæo 30 meminit & Herod. in 2. qui tribuit milliaria 7. cum dimidio. Iacob. Zyeglerus, cosmogra. terræ sanctæ 4. milliaria mediocria Germanica.

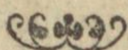
Stathmos nostris poste tabellariorum, vel veredariorum diuersorium dicta mensura maxima apud antiquos non fuit ubique certa: 28. millia, & semiss. millia. meminit, & de stathmis regijs Herod. in 2. constituunt leucas 14.

480. Stadia uni gradui circuli æquinoctialis respondent, quæ reddunt milliaria 60. Italica, Germanica 15. Gallicarum leucarum 15. Hispanica. 18. ex quibus totius mũdi facile colligitur mensura. Nam totius orbis diuiditur; primò in imperia: imperia, in regna: regna, in prouincias: prouinciæ, in regiones: regiones, in loca: loca, in territoria: territoria, in agros: agri, in centurias: centuriæ, in iugera: iugera, in climata: climata, in actus: actus, in scrupula & perticas; pertica, in passus, & cubitos, passus in pedes, pes in palmos, palmus in uncias, uncia, in digitos; digiti in grana.

SYN-

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS, LIBER XIIII.

In quo agitur de Optica.

De considerandis in optica, & quid, & de uisu. Cap. I.

Πτικὴ pars Geometriæ est, quę ad uisum pertinet, & de eius mirabilibus uidendi formulis, & deceptionibus, rationem reddit, ut ait Gellius lib 16.c. 18. In hac sex considerantur, uisus, uisibile, medium uidendi, uisibilis species, uisibilis radius, specula. Visus organa suut oculi, & nerui optici dicti, à cerebro fluentes, qui ad oculos usque perueniunt, Vitello lib. 3. optices Theor 20. cum his à cerebri humore secreto, pars purissima ad oculos tendit, sensoriũ quoque frigidum, & humidum, quemadmodum, & cerebrum, ut ait Arist. li. 2. de genera animal. c. 9. Ideò lib. 5. c. 1. uisum aquę tribuendum censet: sicces sitque uisus, cum humido caret, ut ait Hippocra. lib. de uict. ratio. & Galenus crystallinum in oculo humorem, causam potissimam uisus dicit li. de instr. uodorat. Sic uidere proprie oculorum est, ut iudicare, rationis, memoriæ, meminisse, ut notat Macrob. lib. 7. Saturnal. c, 5. Cęterũ uisus, est perspectiua potestas, quæ uisibilia abiecta deprehendit. Sensuum omnium hic certissimus ducitur, discernit namque eminus, quæ corporibus insunt annuntians, nempe colorem, magnitudinem, figuram, motum, positionem, interuallũ, ut notat Galenus lib. 16. de usu part, corpo. huma. c. 3.

Vnde

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Vnde oriatur uisus. Cap. 2.

CIrca potentiam uisualem, uarię opiniones: alij quippe pu tant oriri ex imaginibus insertis,& oblatis oculorũ radiis, & reflexis, Democritus, Epicurus,& Lucretius lib.6. quam refellit sententiam Macrob.lib.7.Saturnal.14. Hipparchus fieri uisum dixit ex proiectione utriusque oculi ad rem uisualem: ueluti tactum,per manuũ admotionem,Plato,per corradiationẽ lumine ex oculis exerto,occursante re uisibili. In speculis, reflexionẽ imaginũ,cum circulis,& simul cũ aere intermedio, transferri tradit Plutar.li.4.de plac philos.c.13.14. Alias quoque de uidendi facultate sententias,refert Arist.li.de sensu, & sens.Gell.li.5.c.16.Consentiunt autem ferè omnes,sensum uisus per medium aerem ad coloratum porrigi,teste Galeno lib. 7. de Hippocra.& Plat.decret. cũ uisus non sit sine colore, ut ait Plato in Charmide.Zeno Citecus uidere esse ait,cum id, ꝙ inter uisum, subiectumq; lumẽ est, in coni intenditur speciẽ. Appollodorus aeris illam partẽ, quę coni speciẽ hẽt, dicit prope uisum,basim uerò propè id, quod cernitur fieri. Diog. Laer.li. 7.de uit. Philo. in Zenone, unde omnis uisio pyramidalis est, cuius uertex in cẽtro oculi:basis,in rei superficie:-& omne, ꝙ uidetur, sub angulo uidetur. ut ait Virellio 3.pspec.theore.18.

De uisibili obiecto, uisibili specie, & medio. Cap. 3.

ARist.2. de animal.c.7.obiectum uisus,rem uisibilem esse ait: uidetur autem mediante lumine,& colore,de quib. Theophrast,in paraph.ad 2.de anima c.22.23.24.obiectum autem hoc, uisibile est, siue uideatur, siue non,dũ modo aptum sit uideri apud eundẽ Arist.2. de anima c.10.Medium, est diuisibile spatium,per quod uisibilis obiecti species,ab eo ad uisum defertur, etenim inter uisibile,& superficiem oculi,opus distantia est.uisibilis species,est similitudo eius,quod uidetur, idipsum sensui reprę sentans.uisibilis radius, linea recta, quæ à centro uisus digrediẽs, ad uisibilis rei centrum, terminatur. Et hic radius,primus,reliqui autem infiniti.Speculum corpus est,quod reflexam uisibilis rei speciem,palam ipsi uisui refert.

De

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Deceptiones in visu unde. Cap. 4.

DEceptiones in visu contingunt secundum Vitellio.lib.4. theo.1.vel secundũ uisum, vel secundum virtutẽ animæ distinctiuam; vitantur aũt, obseruatis, & interuenientibus 8. sequentib.cautionib 1.si visibile actu lucẽ participet, aliàs.n. non vr̃, vt idem Vitell.ait li.3.Theor.1. Ex diuersa autem lucis receptione diuersi colores fiunt, vt in panno serico, in collo columbæ, pauonis, &c.2.exigitur, vt sit distantia conueniẽs inter visibile, & uisum. Vitell.li.3.ca.4. si autẽ occupetur per medium appropinquationis corporis, intercluditur visus; dico conuenientẽ distantiam requiri, pro modo facultatis oculi; nam q̃ nimium distant, etsi velocissimè currant. vñr quiescere, vt in sole, luna, & syderibus aliis licet videre. & quadrata rotunda censentur. Lucre.4.de rer.nat.3.vt fiat oppositio rei visæ ad visum, Vitell.3.theo.2.& 44.4.sit corpus visibile alicuius quantitatis, respectu superficiei visus, vt actu videatur, Vitell. in 3.theorem.19.hoc est, vt sit quædam inter hęc proportio debita.5.vt corpus visum sit aliquo modo solidũ, nam si cum diaphano, vel cũ medio sit similis pspicuitatis, haud discernetur. Vitell.3.theor.14.& li.2.theo.4.Reddit & aliam rõnem Arist. 5.de generat.anima.c.1. atq; in hoc corpore, mediũ animaduertendũ, mediũ namq; rubeum, vitri, oĩa rubra videre facit; Sic de similib.sicuti & varius color ex humorib.pupillæ.6.exigitur ad visũ certũ diaphanus aer ĩter corp⁹ visibile, & oculũ. nam si intemperatus, vel crepusculũ, vel alio modo crassus, officit, Vitel.li.3.c.13.debetq; esse lux conueniẽs, ne sit nimia, potissimũ in corporib.politis, ex reflexione acies videndi obtundetur. vt si qs Solẽ intentis velit intueri oculis, si aũt minima, aut nulla, vmbræ subtrahentes oculis.7.in visu certo, tp̃s exigitur, vt visũ cõsideremus. Nã simplici, & primo intuitu, nemo põt apprime dijudicare, nisi iterũ intueatur, qđ exigit tẽpus. Vitell.li.3.theor.56.57.58.visus sana dispositio reqritur: nam pp ęgritudinẽ oculi, deceptio accidit: vel si is male sit disposi⁹, potissimũ in crystallino humore, quo læso decipitur visus. Vitell.li.3.theor.16.Sic humor citrin⁹ ĩ oculo, vel rube⁹, talia repsẽtat, & arguit visa. si ĩ pupilla humor crass⁹, pforata apparẽt,

si niger, plena muscis. Si ponatur digitus super angulum oculi, uel in angulo, res duplex uidetur, si moueatur cum digiti, res moueri uidentur, eadem ratione falsò Antiphon existimabant se semper ante se hominem uerè uidere, quod Arist. 3. meteo. refert ad debilitatem uisus, & reflexionẽ aeris ad uidentem. Docuit, & me hoc Claudius Celestinus li. de mirabil. mũdi. Hinc ægritudines oculorũ, uisum, uel debilitant, uel dissipant, uelut lippitudines, lachrymę, inflammationes, caua ulcera: caligatio, uel propter senectutem, uel pp aliam imbecillitatem. Suffusio, quam Græci ἐπό'σιχιν uocant, quæ se potentiæ oculi, qua cernit, opponit. Paralysis, oculi, ex percussione. μυδρίασις pupilla effusa, uel dilatata. His annectere poteris alias uisus deceptionis causas, quas adfert Vitel. lib. 4. theor. 28. & sequent. quales, & erunt imaginationes, & animi impressiones uiolentæ, & indiscreta uis uisiua, ut qui cogitant, & arbitrantur se mortuos uidere, quia non cõsiderant, quæ ante sunt, sed is hallucinantur. Sicuti, & passiones indicia alia corrumpunt.

De uisibili. *Cap.* 5.

VIsibile omne, uel tale per se est, vel per accidens. per se duo, lux, & color: Aristo. 2. de anima. c. 7. addit ignem li. de coloribus. Per accidens, remotio, magnitudo, situs, corpus, figura, continuitas, separatio, uel diuisio, numerus, motus, quies, asperitas, lenitas, diaphanum, densitas, umbra, obscuritas, pulchritudo, deformitas, similitudo, diuersitas. Vitell. in princ. 2. neque corpus ullum per se colorem sine luce habere, docet pluribus rationibus Lucret. 2. de rer. natu. incipitque ibi.

Nullus enim color est omnino materia,
Corporibus, neque par rebus, nec denique dispar.

&c. Arist. in præd. 2. de animal. cap. 7. inter lucem, & lumen distinguit, & colorem. Lumen dicit perspicuum, ut est aer, aqua, & solidorum complura, ut uitrum, glacies, crystallum: Traditque lumen esse actus perspicui, & colorem in lumine uideri: lucem autẽ, & in tenebris, & sine lumine, ut in igne. ideo Vitell, diaphanum corpus lib 2. definit, per quòd lumini patet transitus: & contra umbrosum, per quòd non patet.

De

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De luce, & coloribus. Cap. 6.

LVx in primam, & secundam, & minimam separatur. prima, secundam, & tertiam facit, ut lux prima, quæ illuminat totam domum, secunda quæ in angulis domus est; minima, quæ si subdiuidatur, non habebit actum lucis. Theoremata lucis prosequitur Ioan Pisanus episcopus Cameracensis, in perspectiuæ lib. 1. quam emendatam protulit Paschasius Hamelius nupertimè. Color, est motus actus perspicui, apud Aristot. apud Themistium autem 2. de anima cap. 21. & Plato. in Timæo, color est veluti flammula quædam, fulgorque ex singulis corporibus emanans, partes habens visui ad sentiendum accommodatas. Album, & nigrum, duo colores præcipui visum disgregat album, congregat nigrum, ut ait Plato in Timæo. Ex horum commixtione secundum plus, & minus, quinque oriuntur alij colores, iuxta Aristo. de coloribus, si æqualiter miscentur, rubedo, inter album, & rubeum, alij duo, unus albo, alius rubro proximior, ille glaucus, hic puniceus. Sic inter rubeum, & nigrum alij duo proximior rubeo purpureus, nigro viridis. Lux apud pictores potissimum, de substantia coloris ponitur, eaque est clara, obscura, multa, pauca. Multa, & clara, albedo in puro perspicuo. Obscura, & pauca, nigredo. Ideo, ratione remissionis, vel intensionis, lucis, alij 7. colores ab albedine ad nigredinem oriuntur; alij septem à nigredine ad albedinem. ita in summa colorum 3. principales, albedo, rubedo, nigredo, & 14. medij, quorum septem per intensionem graduum ab albo ad nigrum, & septem, per remissionem à nigro ad album. Constant autem omnes, subiecta materia, & luce, quæ ei admiscetur, & medio. Qui plura de coloribus, & picturis desiderabit, consulat Plinium lib. 35. Cardanum lib. 7. de subtil. & lib. 13. de rer. variet. capit. 67. Alciat. Antonium Tylesium li. de coloribus, & nos infra de pictura agemus Deo iuuante.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De triplici uidendi modo, & de directa uisione. Cap. 7.

VIsio ob triplicem uidendi modum, triplex est: directa, reflexa, & refracta. Directa, cum uisibilis radius rei uisę est perpendicularis, quod fieri potest, uel sursum, uel deorsum, uel ad latera, cum respectu omnium centrum, sit oculus. De quo uisu Aristoteles quædam adfert lib. problem. sect. 11. quæstio. 62. Sciendũ tamẽ, una uisione simul, sursum deorsumq; & ad latera, inspici non posse, quia axis, uel acies uisus, ad diuersa simul non dirigitur, ut docet Vitel. princ. lib. 4. perspecti.

De reflexione uisus, & speculorum differentia. Cap. 8.

VIdendi modus per reflexionem alius: reflexio fit in corporibus politis arte, uel natura, & hæc corpora specula dicuntur. Politio corporum, est continuitas partium superficiei politi corporis, sine sensibili diuisione, uel sine poris. Speculorum reflexionem facientium plures inueniuntur species, ut alia sint plana; alia conuexa; & triplicis generis sphæricatria; concaua, columnaria, pyramidalia, de quibus, & eorum reflexionibus. Vitell. libro quinto, theorem. octauo, & sequent. Cardanus ex illo libro decimoquarto, de subtilit. & de chalibei speculi compositione. libro undecimo, de rer. uariet. capitu. 57. de alio alterius generis, libro 13. de rer. uariet. capitu. 63. De experimentis omnium speculorum Ian. Bapt. à Porta, libro quarto. de miracul. rer. natural. Vitellio. libro quinto, sexto, septimo, octauo, nono. Ioannes Pisanus in secundo libro perspect. quam emendauit Paschasius Hamelius. In reflexionibus omnibus à quibuscunque speculis factis, apparet quidem forma rei, ut plurimum ante oculos conspectu quasi opposita, cum tamen secundum ueritatẽ non opponatur, omnisque reflexio debilitat uires, & colores, quamobrem in omni reflexione latet uisum ueritas lucis, & coloris, plus quàm in directa uisione. De speculis etiam Vitellio egit, libro nono, theorem. 44. quæ radijs solaribus exposita ad communem eorundem radiorum con-

cur-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

cursum, ignem accendere possent; inter quæ illud celeriorem uidetur efficere combustionem, quod sic excauatum est, ut in eius superficiem incidentes radij solares, ad unum certum, & commune punctum refrangantur. quando illud in formam sectionis recti, atque rectanguli coni, quæ parabola dicitur, fuerit excauatum. De cuius artificio Oronius Fineus librum conposuit, de speculo ustorio.

De refractione. Cap. 9.

VIsio refracta fit, cum per medium alterius diaphani fit, ut cum per aerem fertur uisio, uel sub aquam, uel ultra nitrum; huic enim dissimile medium occurrens, uisuales radios refrangit, & fracto radio, res apparet interrupta; atque secundum diuersitatem diaphani fiunt diuersæ refractiones. Maioris quippe diaphani, & magis lucidus aer aqua, & ignis aere; Et aquæ quæ puriores, & liquidiores commixtis, & densis. Et quo magis diaphanum crassius, eo magis figura crassior, de quibus omnibus Vitellio libro primo Macro. libr. 7. Saturn. cap. 14. Ioan. Pisanus toto lib. 3. perspectiuæ.

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS, LIBER XV.

In quo agitur de Arithmetica, & mensuris, & ponderibus.

De numero, & numerandi notis. *Cap. I.*

RAECIS arithmos, numerus Latinis est, unde arithmetica, ars numerandi. Soli aũt homini, inter oĩa animantia datum est, posse numerare, ut ait Aristote. problema. sectio. 30. q. 5. Tradit Suidas in uerbis γελοιότερον Μελτίδου, stultius Meltide. Amphistidem, ut fatuum à poetis. exagitatum, quòd ultra quinque numerare nesciret. Numerus est multitudo ex vnitatibus numerantibus aggregata. Sunt enim unitates in unoquoque numero, vt ait Aristoteles, lib. 13. methaphysico. cap. sexto. Numeratio est summæ cuiusuis, vel numeri expressio. Expressio autẽ est diuersa pro modo regionum, & idiomatum, figuræque numerorum diuersæ. Nã interdum notis, interdum calculis multiplicatis, interdum literis, numeratum, interdũ clauis. Notæ extant Arabicæ, quas sifras dicimus. Sic meminit Plinius li. 7. ante usum literarum, per clauorum fixionem annales consulares numeratos, atq; Volsinijs clauos quoque ĩdices numeri annorum fuisse, in tẽplo Nortiæ Hætruscæ deæ. Plinius li. 7. c. 40. Thraciæ gentis morem esse scribit calculis colore distinctis pro experimento cuiusque diei, s. num fęlix, vel infœlix contigerit dies numerare, & in vrnam condere, ac supremo die separatos dinumerare, atque ita de quoq; pronũtiare. Alludit Persius Sat. 2.

Hunc,

Hunc, Macrine, diem numera meliore lapillo.

Numerorum notæ antiquorum. Cap. 2.

Indorum.	*Græcorum.*
1	α
2	β
3	γ
4	δ
5	ε
6	ϛ
7	ζ
8	η
9	θ
10	ι Δ
11	ια Δι
12	ιβ Διι
13	ιγ Διι
15	ιδ Διι
16	ιε Δπ
17	ις Δϖι
18	ιζ Δϖιι
19	ιη Δϖιιι
20	ιθ Δϖιιιι
21	κ ΔΔ
22&c.	κα ΔΔι
30	κβ, &c. ΔΔιι, &c.
31	λ ΔΔΔ
40	λα ΔΔΔι, &c.
41	μ ΔΔΔΔ
50	μα ΔΔΔΔι

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

51	ν	Δ|
60	να	Δ &c.
61	ξ	Δ ▽
70	ξα	Δ Δι, &c.
71	θ	Δ ΔΔ
80	θα	Δ ΔΔι
81	ϖ	Δ ΔΔΔ
90	ϖα	Δ ΔΔΔι
91	ϡ	Δ ΔΔΔΔ
100	ϑα	Δ ΔΔΔΔι
200	ρ	H
300	σ	HH
400	τ	HHH
500	υ	HHHH
600	φ	|H|
700	χ	|H|H
800	ψ	|H|HH
900	ω	|H|HHH
	ϡ	|H|HHHH
10000 mille	X	
2000 bis mille	XX	
3000 ter mille	XXX	
4000	HHXX	
5000 quinque mil.	X	

Hebraeorum.	*Latinorum.*
א	I
ב	II
ג	III
ד	IIII, vel IV
ה	V
ו	VI
ז	VII
ח	VIII
ט	IX
י	[illegible]
[illegible]	[illegible]

Hebræorum.	*Latinorum.*
יג	xii
יה	xiii
יה	xiiii
זח	xv
יו	xvi
תי	xvii
טי	xviii
כי	xix
כ	xx
כא	xxi
כ	xxii
ל	xxx
לא	xxxi
מ	xl
מא	xli
נ	l
נא	li
ס	lx
סא	lxi
ע	lxx
עא	lxxi
פ	lxxx
כא	lxxxi
צ	xc
צא	xci
ק	c
ר	cc
ש	ccc
ת	cccc, uel cv
ך	ccccc, uel IↃ
ם	cccccc
ן	ccccccc
ף	
ץ	
א	M, uel CIↃ, uel ∞
נ	

Indorum.		X	*Græcorum.*
6000	ε,	X	X
7000	ϛ,	X	XX
8000	η,	X	XXX
9000	ζ,	X	XXXX
10000, myrias, decem mil.	ϑ'	M	
20000	ι,	MM	
30000	κ'	MMM	
40000	λ'	MMMM	
50000 quinquaginta mil.	ν'	M̄	
60000	ν'		
70000	ξ'	M̄	M
80000	ο'	M̄	MM
90000	π'	M̄	MMM
100000 centum millia.	ϑι	M̄	MMMM
200000 ducenta mil.	ρι		
300000	σ.		
400000	τι		
500000 quingenta milia	φι		
600000	χι		
700000	ψι		
800000	ωι		
900000 noningenta mil.			
1000000 decies cent mil.			

De diuisione numerorum. *Cap.* 3.

NVmerus oĩs, aut monadicus simplex, quẽ vocãt digitum, aut ex monadib. cõpositus, uocãt articulũ, uel ex utroq; cõpositus. Monadicus, non egreditur denariũ. Sic 1.2.3.4.5. 6.7.8.9.& o, zero. Decadici hi, 10.20.30.40.50.&c. addito sẽ per, o, micron, monadicis. Cõpositi, vel mixti, vt 12.13.14.15. 16.&c. 120.131.142.&c. Monadicus, denarium non excedit, ẽt apud exteras nationes, adfert rõnes Aris. proble. sect. 15.q. 3. Q̃uo aũt per digitos, & articulos, antiqui numerarent, docet Bed. lib. i. de nat. rer. c. 1. Num. rursũ oĩs, vel ẽm Theoriã, vel ẽm Praxim cõsideratur, & in Theoria, uel secũdum se, ad

figuras

Hæbreorum. *Latinorum.*

מ׃ VM, vel ICCC

ת׃

ו

פ

ת

מ XM, vel CCIↃↃ

א׃ א

ב׃ ב

פ נ

Multiplicant deinceps suas notas.

IↃↃↃ

CCCIↃↃↃ

IↃↃↃↃ

CCCCIↃↃↃↃ

figuras geometricas non applicatus; vt si dicimus duo simpliciter, vel ad aliquid, relatione facta ad aliud, vt si cōsideremus 4. relatione ad 2. aut ratione figurę. Secundum se rursum, vt si sit par, aut impar. sunt.n. illa duo elementa numeri, secundū Aris.i.met.c.5.uñ mixtio eius q pariter par, & pariter impar. Par in æquales diuiditur numeros; impar in inęquales: pariter par is, cuius partes in pares diuidūtur; pariter impar, contra; hinc & impariter par.

Numerus par.2.8.16.12.8.

Impar.3.5.7.9.11.13.15.17.19.21.

Pariter par, vt 8.32.128.

Pariter impar, vt 6.10.14 22.

Impariter par, qui semp non diuidit in pares, 12.20.28.40

Diui-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Diuidunt,& iterum numeros in perfectum,diminutũ,abũdantem,cum alio æqualem,uel inæqualem, maiorem, minorem,duplum,triplum,&c Item abundantem,in superparticularem,sesquialterum,sesquiquartum,superpatientem. Cũ autẽ transfertur numerorum consideratio ad figuras geometricas,numeri alio modo,quàm notis arithmeticis exprimuntur,nẽpe punctis,seu calculis,uel uirgulis,quibus superficies suorum corporum demonstrant geometræ ex Pythagoræorum dogmate,& tunc alio etiam modo intelliguntur. Horũ autem numerorum quidam lineares dicuntur, qui habent longitudinem,cum unitates in unam partem extenduntur ut..... Alij plani,quibus figuratur superficies, ut :::: & trigonus .∴. tetragonus,pentagonus,exagonus, heptagonus, & sic de reliquis figuris,quas punctis construunt. Alij solidi quando per numeros ponunt longitudinem, latitudinem, & ꝓfunditatẽ,ut in figuris,quas dicũt pyramides,& cubos.Porrò numerus cubicus,fit ex bino ductu cuiuslibet numeri ĩ se, & ĩ sui ꝓductũ,ut fit à 8. 2.& 27.à 3.de qbus oĩbus uidendus Boe.ĩ Arith.Psell⁹,Iodo Clichthoue⁹ Faber Stapul.Orõtij,Buteonis, Forcatuli,& aliorũ arith. Euclides 7.8.9. geometriæ.

De praxi Arithmetices, & notarũ,vel calculi ordinatione.Ca.4.

ILlud,post notarum,& figurarum cognitionem, obseruandum in dispositione,& ordine illarum,minorem semper esse numerum,qui ad dextram est,eo qui ad sinistram: dehinc, primum in dextra gradiendo uersus sinistram, significare monadem,secundum decadem,tertium centenarium, quartum millenarium quintum decimum millenarium, sextum centenarium millenarij, septimum myriadem, accipe typum,

sinistra.	2	5	6	7	2	3	5	*dextra.*
	myrias.	centena millen.	decimus millen.	millenarij.	centenarij.	decades.	monades.	

Sic

Sic autem summa exprimitur huius numeri, duæ myriades, quingenta sexaginta septem milia, ducenta triginta quinque, Dehinc obseruandum, zero, uel omicrón o ubicũq; addatur, decem addere, per se autem, nihil ualere, uel ponere, sed aliarũ notarum, ualorem denario augere. ut 1. cum o. valet decẽ, sic, 10. & cũ 2. ualet sic 20. uiginti. sic de 3.4.5. &c. dicendũ. Quòd si duo o o. uel tres o o o. addantur monadib. primũ dextrum addit decem, secundum uersus sinistrã docet notam ualere centum, si tertium, ualere mille, si 4. decẽ millia, & sic consequenter usque ad myriadem, ut 10. ualet decem, ut 100. centũ. 200. ducenta, 1000. mille, 2000. duo millia &c In calculis, dispositio, quę fit à dextra in sinistram in siphris, fit in lineã sursũ, ut inferiores minoris, supiores maioris num. sint.

Quod si ad latus aliquis calculus adijcitur parti sinistrę, hic mediam partem eius numeri, cui adijcitur, ualet.

O myriades
O centenarij millenarij
O decanici millenarij
O millenarij
O centenarij
quingenta O O decades
quinque decades O O monades
O
quinque medium decadis.

De regulis communibus. Primum de additione. Cap. 5.

COmmunia utrique modo numerandi sunt, additio, subtractio, multiplicatio, partitio, de quibus dantur regulæ & praxes. Additio est duorum, uel plurium numerorũ, in vnã summam collectio. Regulæ additionis hæ 1. numeri addendi perpendiculariter secũdum propriam naturã subscribẽdi, monades monadib. decades decadib. & postea linea claudendi, ut

1 5 3 2	*numeri addendi*
2 3 4 2	*linea*
3 8 7 4	*additio*

Secunda

Secunda regula à monadibus à dextra in sinistram additio incipienda, vt in exemplo proposito, 2. & 2. sunt 4. 4. & 3. 7. &c. reliqua docent Arithmetices protriti libri.

De subtractione. *Cap.* 6.

SVbtractio, seu subductio, est à maiori, vel æquali numero subtilis ablatio. id enim, quod æquatis duobus numeris superest, abstractio est, Suntque tres numeri, vt in hoc exemplo.

1 5 7 2	*numerus à quo subtrahitur.*
1 4 3 6	*numerus qui subtrahitur.*
0 1 3 6	*numerus subtractus, seu subtractio.*

Regulæ hæ. 1. maiorem numerum superius, minorem inferius, describit, ordinatione hac, vt supponantur monades monadibus, decades decadibus, &c. cum linea.

2. Vt si nihil supersit, subscribatur. vt in exemplo.

3. Vt si minor sit numerus īferior supiore aliquo ī loco, vt ī monadib. exēpli, semp ex supiori proximo numero, monas vna accipiat, q̄ valet 10. vel duæ, si tot req̄rātur, postea diuidāt.

4. Cum ex numero vbi plures 0. concurrunt, detrahendus est numerus alius minor, prius 0. ualet 10. cæteri sequentes 9. vt hoc exemplo.

5. Modus progrediendi, est à monadibus ad sinistram.

4 0 0 0
5 4 2
3 4 5 8

De multiplicatione. *Cap.* 7.

MVltiplicare, est oblatis duob. numeris, alterum toties cōponere, quot sunt in reliquo vnitates, vt quater ter sūt 12. aut numerū vnū per tot, quot hēt vnitates, augmētare, vel diducere, vt quater quater sunt 16. Pro faciliori multiplicatione, cōponūt oēs fere arithmetici tabellā: alio tn̄ mō sic multiplica, X ponēdo ad sinistram multiplicādos numeros, & ad dextrā numerū, q deficit illis ad denariū implēdū: deinde dextrū in se multiplica, & subscribe, dehinc subtrahe, vt videbis īfra.

multi-

multiplicā 8 ⨯ 2 Sic autē operare, ter 2, sunt 6. subscribe 6.
di numeri. 7 ⨯ 3 postea, subtrahe ab. 8, priori 3. vel ab infe-
5 6 riori 7. 2. supererunt 5. subscribe itaq; il-
lis 5. & habebis septies octo facere 56.

Disponimus, & sic numeros in multiplicatione.

23	*numerus multiplicandus per 12.*
12	*numerus qui multiplicat.*
46	*progressio prima multiplic. per 2. cum 3. & 2.*
23	*progressio secunda multiplic. per 1. cum 3. & 2.*
276	*summa ex multiplicatione.*

Regulæ multiplicationis. Prima, numer⁹ multiplicād⁹ prio[1] scribēdus, posteà is, p quē multiplicat, dehinc linea subijciēda. Secunda, incipienda multiplicatio à dextra in sinistram. Tertia, sint plures numeri multiplicandi, ut 352 per unum multiplicantem, ut per 3. ordine cum illo multiplicante sunt prosequendi, ut ter duo sunt 6. ter. 5. sunt 15. ter. 3, 9. sic.

352
3
1056

Quarta, si plures sint multiplicantes, unus pòst alium, omnes multiplicandos prosequitur numeros, subijciendo primā quamque summam multiplicatam, sub multiplicante, postea à dextra in sinistram, ut hoc exemplo docetur,

1525	*numerus multiplicandus.*
63	*multiplicans.*
4575	*pri. summa ex multipl. multiplicant. 3.*
7150	*secunda summa ex senario.*
79075	*summa integra.*

Diducitur, & quodlibet totum, seu as in suas partes, pars in partes, & minuta. vt as in uncias, uncia in semiuncias, seu 2. partes, uel ī sextulas, id est. 3. partes, &c. ut apud Volusium Metiā. in li. de distribu. partium aureus in solidos, solidi in denarios &c. sic de similibus usq; ad prope infinitas partes, & sicut indicat Horatius in arte poeti. dum ait,

Romani

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Romani pueri, longis rationibus assem
Discunt in partes centum diducere.

Sic signa cæli in gradus, gradus in minuta, minuta in 2.&c.

De partitione. *Cap.* 8.

PArtitio, est numeri in partes aliquas determinatas, & certas facta distributio, & fit cum toties minor numerus diducitur à maiore, quoties fieri potest. In hac, tres numeri considerantur: diuidendus, diuidẽs, & prouenieus. Regula in hoc prima, quòd in diuisione, à sinistra in dexteram fit progressus à prima diuidendi numeri nota, si diuidens ingredi possit, sin minus, a secunda, uel tertia, ut tamen diuidens ad utrasque præcedentes referatur.

Secunda, si in diuiso sit aliquid relictum indiuiduum, quòd euacuare non possit diuidens, id debet superscribi diuiso numero, subtracto euacuato, & postea relictum in minores partes multiplicandum, & partiendum rursus per eundem diuidentem.

Tertia, antequam ad diuisionem primæ, uel secundæ notæ perueniamus, perpendere debemus, quoties diuidens numerus ingredi potest diuidendum, & sic debet fieri primum multiplicatio, deinde subtractio à diuidendo.

Quarta, numerus prouenieus, ad latus aliorum numerorũ distinctione lineari poni debet, ut in numero 136. diuidendo per 3. hoc erit exemplum.

		1	*I superest diuidenda monas*
numer. diuidendus	136	{	*numerus*
numerus diuidens.	33		45 *prouenieus.*

Quinta, si plures sint numeri diuidẽtes, quàm monadicus, uel digitus unus, ut 25.34.252. &c. procedendum per omnes antequam productus scribatur. multiplicãdo, & subtrahendo, quemadmodum in simplici monade dictum, ut in diuidendo num. 3560. per 125.

num.

45
45
45
135

+
260 *superſunt diuidenda*
++0
numerus diuidendus 3560
numerus diuidens +255 { 28 *prouenient numerus*
+2

De alijs regulis. *Cap.* 9.

EST alia norma numerandi, cum datis tribus numeris, oportet quartum proportionalem inuenire, uocant regulam ſocietatis, uel trium rerum, vel quatuor proportionalium: in qua, ut ſe habet primus numerus ad tertium cognitum, ita ſe hẽt ſcđs ad quartũ. ut ſi primus ſit res certa ęſtimata, ſcđs eius precium, 3. num. aliarum rerum pari modo ęſtimandarũ, ex illis conſurget quartus precium earundem. Cuius regulæ conceptio hunc in modum fit. ſi 3. lib. plumbi ematur 50. aureis, quot aureis ementur 20. li. plumbi. Diſponitur aũt ſic, ſi 3. 50. 20. in quo, ad quartum habendum, oportet multiplicare poſtremum numerum dextrum per ſcm verſus ſiniſtram, & multiplicatio dehinc diuidenda per primum, & conſurget quartus hoc modo.

multiplico 20
per 50
00
100
1000 *ſumma multiplicationis,*

Diuino ſummam, multiplicatam 1000. per 3. ſic

++1
+000 } 333
333

Et ita uiginti libræ plumbi valebunt 333. aureos, ſed ſuper eſt unitas diuidenda, quam ſectionibus minoribus multiplicã do, poſtea ad diuiſionem ſimilem reuocabis. Eſt, & alia regula, quæ Algebrę ẽ quadraturę num. & cubi. Quadrat. num. Multiplicare ẽ oblatũ quẽuis num. in ſeipsũ ducere, hoc eſt, præfatũ num. toties in unum cõponere, quot in eo ſunt vnitates, vt pote, ſi multiplicauero 4. per ſe, conſurgent, 16 qui num. erit quadratus

dratus:& 4 quadrata radix. sicut quadratū magnū in Geometria in quatuor minora quadrata, diuiditur, Cubicus numer⁹ ille est, qui ex gemina alicuius numeri per seipsum multiplicatione, vel ex vnico in sese ductu, & semel, in productum numerum oritur. Radixq; cubica, nihil aliud, quam ipse numerus multiplicatus, eundē cubū efficiēs numerū. Quemadmodū si multiplicauero 2 hunc in modū bis. 2 bis efficiunt 8. vel facilius bis 2. faciūt 4. & bis 4 8. numerus 8. cubus est, & 2. eiusdē cubi cubica radix. Sed q plura de radice quadrati, & cubi, & horū opatione scire desiderabit, ꝯsulat Orōtiū, li. j. arithm. c. 7. & 8. Buteonē li. 3. arith. Algebram Io. Scheubelij. Diophantē Græcum authorem.

De vi, efficaciaque numerorum. *Cap.* 10.

OMnia q̄ sunt, inq̄t Boetius, numeris ꝯstāt. Siquidē, Deus oīa fecit in numero, pondere, & mēsura, sapiē. c. 11. vt nō mirū sit, aliqñ Pythagoricos dixisse ex numeris oīa facta, vt ait Aristo. metaphys. 1. c. 5. & Macrobius dixit, animā corporib⁹, certa numerorum rōne sociari lib. 1. in som. Scip. c. 13. Verum Proclus in Timęum Platonis, Pythagoricos quatuor numerorū constituisse rōnes tradit, aliā vocalē, vt in Musica, & carminib. seu versib. aliam naturalem, vt in rerū compositione: aliā rationalem, aliā diuinam. Quanta autem vis sit musicæ, iā diximus, quanta insit versib. & carminum numeris, nemo est, q ignoret, ex his, q̄ dicemus in poesi. Porrò quanta sit in diuinis, & naturalibus collegit Henricus Agrippa lib. 2. de occul. philosoph. c. 3. Semper aūt antiqui maiores imparib. numeris, quā paribus, vires tribuerunt. Tum ēt sacri interpretes, vt D. Hier. Origenes in 7. Genes. Fran. Georg. Venetus lib. problematum sacræ scripturę sectio. 2. q. 85. tomo primo, Cypria. Tertullia. & alij. Sic Plin. lib. 28. cap. 2. & Galen. & Hippocra. in lib. de diebus decretor. tradunt omnes impares numeros ad omnia uehemētiores; quod in febribus ostenditur dierū obseruatione. Obseruant & in pillularum numero exhibendo medici imparē numerū, vt efficacius agāt. Quam tamen sñiam Matthæus de Luthya medicus, libello, seu dialogo de diebus decretoriis sub-

libello, seu dialogo de diebus decretoriis, subuerrere nititur, referens uim non ad numerum, sed ad naturæ efficaciam in decretoriis diebus, & alijs. Quòd numerus per se actus non sit, sitquè in mathematica abstractione, & imparitas sit forma accidẽtalis, non substantialis ex Aristotele. metaph. 4. cõment. 5. quòd ve quantitas distincta numero non sit actiua. vt ait Aristoteles in prædica. & metaphy. 3. Veruntamen, & dixit Virgil. Deum nume ro impare gaudere. Ecloga. 8. & in Ciride. Persuasum, & Platoni in Timæo, & Macrobio. lib. 1. in som. Scipio. cap. 6. & lib. 2. ca. 2. imparem numerum, marem, & efficaciorem: parem, fœminam. Et Vegerius in re milit. scribit fossarum castrensium latitudinẽ, esse imparitati accommodandam. Caballistæ ex numeris nominũ diuinorũ mirabiles colligunt uirtutes, ut ex nomine Dei quadrilitero, 12. & 42. & 72. literarũ, ut tradit Rabi Hetzados in petitio. 1. Galerazeia, id est, reuelationis secretorum. Et Galatinus, li. 3. contra Iudæos, c. 9. Reychlinus, libro de arte Caballistica.

De monade, & alijs quibusdam numeris. *Cap.* II.

MOnas Psello in Arithmetica, ob id, quod diuidi nequeat, pacis, concordiæ, amicitiæ, & pietatis est symbolum. Et principium cuiusque, unum est, & circa unum Aristo. lib. 5. metaph. capitulo 6. multa, & 13. metaph. capitu. 8. refert unum ad Deum, & Dionys. Areopag. libro de diuinis nominibus capitu. 4. quia Deus unus, Deuter. 6. Exod. 20. Matth. 23. Ioan. 8. ad Galat. 3. ad Ephes. 4. 1. Timoth. 2. De hac vnitate plura D. Cypria. tractat. 3. de simplic. prælat. Monas tamen non est numerus, sed principium numeri. Binarius, utique primus est numerus, de quo Macrob. in 1. in som. Scipio. capitu. 6. Lactant. lib. de opifi. Dei capitu. 8. & 10. Ternarius numerorum potentissimus, trinus Deus in personis, & unus in substantia, tres in cœlo, &c. 1. Iohã. c. 5. Ter orauit dominus Iesus Christus eundem sermonem dicens, in horto oliuarum. Ter repetunt incantationes magi. Virg. eglo. 8. ibi Terna tibi hæc, & cætera. De ternario numero totum integrum libellum composuit Ausonius, quem uocauit Griphum: sub ternario omnia contineri scribit Aristotil. 1.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

de cęlo cap.1. Omitto perſequi reliquos numeros, nam de illis fusè iam tractarũt Martia. Capell. li.7. Boet. Agrippa lib.2. de occul. philoſoph. cap.10. Philoſt. de uita Apollonij lib.3. c.9. Quare hactenus de numeris dicta ſint.

De menſuris. *Cap.* 12.

DE menſuris etiam dicendum eſſe numerus nos admonet; nam in illis, numerus obſeruatur. Menſura apud Euclidẽ, eſt q.cquid pondere, capacitate, longitudine, latitudine, altitudine, animoque finitur. Quamobrem ſecũdum Georgium Agric. lib.1. de menſur. menſurę expenduntur capacitate uaſculi, & eſt mẽſura liquidorũ, & aridorum, aut grauitate, id eſt, pődere: aut interuallo, ut apud geometras. Menſurę liquidorum vaſculorũ ſunt, ratione diuerſarum regionum uarię, & à locis etiam nominatæ, vel ab arte, vt Romanæ, Atticæ, Medicæ, Georgicæ, externę, Perſicæ, Syrię, Hebraicæ, Agyptiæ, Arabicæ, Romanæ, ut culeus 20. amphor, amphora, 2. urnar, urna 4. congiorum, congius 6. ſextariorum: ſextarius 2. heminar. hemina. 2. quartarum: quartarius 2. acetabulorum; acetabulum ſeſquicyathi: cyathus 4. 4. cochlearium: cochlear, uel lingula, drachmarum 3. & ſcrupuli unius. Aridorum Romanæ menſurę, modius 2. ſemimodiorum; ſemimodius ſextariorum 8. ſextarius heminar. 2. hemina, acetabulorum 4. acetabulum cyathi unius, & ſeſquicyathi: cyathus lingulatum 4.

Atticæ, uel medicæ liquidorum, metrites habens cohas 12. chus ſextarios 6. ſextarius cotylas 2. cotyle quartarios 2. quartarius oxybapha 2. oxybaphum. ſeſquicyatum: cyathus, conchas 2. aut chemas 5. aut myſtra 4. Myſtrum capit chœnicem unam, Cheme cochlearia 2. cochlear drachmam unam.

Aridorum Atticæ, medimnus habet chęnicas 48. chęnix cotylas 3. ſeu ſeſquiſeſtarium; ſextarius, cotylas 2. cotyle, oxybapha 4. oxybaphum, ſeſquicyathum: cyathus cochlearia 10. cochlear drachmam.

Georgicæ, menſuræ liquidorum, metretes, quæ habet amphoras 2. amphora choas 4. chus cotylas, 12. cotyle oxybapha 4. oxybaphus ſeſquicyathum: cyathus myſtra 4. Myſtrum drachmas 4. cum dimidia.

Aridorum, medimnus habet 2. ſemi medimnos: ſemi medimnus

mnus.lib.81.tertiarius medimni, lib. 54. ſextarius medimni, lib. 27.ſemiſextarius medimni lib.13.& dimidiã,&c.uelut in aridis.

Veterinariorum, cotyle habet oxybapha 2.oxibaphum cyathos 3. cyathus myſtra 4. myſtrum, cochlearia 10. cochlear drach. 2.

Perſicæ menſuræ, 1. chana. quę habet medimnos Atticos 45. 2.Artaba, quæ capit unum Atticum medimnum, & 3.chœnicas Atticas: ſed illa etiam eſt alterius menſurę. Nam ſi minor, uel media, habet tantum unum modimnum; ſi eſt Aegyptia, & minima, eſt quinque capax. At alia menſura modiorum Capitha, habet 2.chœnicas Atticas. Mẽſurę Aegyptię, Artaba, de qua ſupra: Aporthymę, 11.ſextariorum, œphin.4.chœnicum. Inium, quę, & ſextarius.

Syrię. Metreta, habet ſextarios 120. collathum ſextarios 25. Sabitha ſextar. 22.chœnix ſextarios 4.

Liquidę Hebraicę Bath habet amphoram Atticam, id eſt ſex hinas. Hin habet 2.congios: eſt, & log. ſextarius.

Aridorum menſurę Hebraicę, Corus habet 10. medimnos Atticos, in prophetis dicĩ homei: Lethec ſiue letheca, capit 5. medimnos Atticos, Epha capit medimnum Atticum, ſat.4. congios, vel choas, omer capit.7. ſextarios Atticos, & 5.partem. Interpretes 70. reddunt gomer, Ioſephus aſſaronem. Cab. capit 4. ſextarios.

Arabum menſurę liquidorum, Dorach amphora, congios.8. Iohein, id eſt congius. habet 6.ſextarios, eius media pars Gręcis dicitur ἡμιχυν Arabes dicũt miſſichaus apud Serapionem. Kiſt. deprauatum, ἀξέτης Auicennę ac ſac, & euis, Serapioni aben: Latinis ſextarius, habet heminas 2.Corboni, id eſt, hemina. Rabi Hali dicit mena; Rhaze calicem; Auicennę eſt media cotylæ, quę quartarios 2. capitu. cęci hati, id eſt, quartarius acetabula 2. kasſuf Auicennę anec ſune, Andreę Aſpago hacſune, ſi interpreti Serapionis acſaſſe, latine acetabulum, capit ſeſquicyathum. Cuatum, vel alcuatum Razi à cyatho, interpreti Auicen. briala. habet cochlearia 4. Falgerin, Serapioni fahaliel, & cochlanarium, latine cochleare, habet libram menſuralem apud Rhaſim interpres uertit, rotulum.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De ponderibus. *Cap.* 13.

Pondera, Romana.

Libra habet 12.vncias.Nomina,vncia 1.ſextans 1.quadrans 3.triens 4.quincunx 5.ſemis,& ſemilibra 6.ſeptunx 7.bes 8, dodrans 9.dextans 10.deunx 11.as libra,Vncia continet,uel poteſt diuidi in 2.ſemiuncias, in quatuor ſicilicos, uel 7.denarios, aut viginti ſcrupula. Libra contine.t. vncias 12.ſemiuncias 24. Duellas 36.ſicilicos 48.ſextulas 72.denarios ſextantes 84.denarios uictoriatos 168. ſcrupula 288.

Pondera Græcorum.Attica,Talentum minus Atticum:quod habet minas 60. mina facit dracmas 100. ſic Talentum habet tantum drachmas 6000.obolos.36000. ſemiobolos.72000. aereola 216000. Mina habet obolos 600. obolus aereola 6. aereolum habet minuta 7. Talentum maius eſt 80.minarum lib.Romana 8.3.& 4.vnciarum.Mina Attica duplex,maior,ſeuSolonis. 100.drachmar.minor,ſeu uetus,65.drachmarum.

Mina medica habet uncias 16. libra uncias 12. vncia drachmas 8.drachma ſcrupula 3.ſcrupulum obolos 2. obolus, ſemiobolos,2.ſemiobolus ſiliquam unam, & dimidiam grana 6. ſiliqua grana 4.medici libras ſic notant.lib.mediam S.Q. pro quadrante,uel quarta.unciã,ʒ drachm.3. ſcrupulum.℈.granum g̃. vel G.Veterinariorum pondera,Mina habet 15.vncias,libra drachmas 90.uncia drachmas 7.& dimidiam:drachma, ſcrupula 3. denarius,ſcrupula 4.ſcrupulum,obolos 2.

Pondera externa Ægyptia,Talentum librar. 86.mina. Alexandrina, unciarum uiginti, uel drachmarum 160. Mina. Ptolomaica, unciarum 18.drachmarum 144. Drachma autẽ obolum pendet.

Pondera Hebraica.Cicar ſanctuarij,uel talentum, maius,Ioſepho Cnichares minarum 100.librarum 250.Cicar congregationis,uel talentum vulgare, vel minus minarum 50.libr. 150. Schelkel ſtater,vel ſiclus, drachmarum 4. vulgaris autem ſiclus, teſte Rabi Salomone duarum drachmarum,manes unde Grçcis mina,pendit ſiclos 60.id eſt.libras 2.cum dimidia. Gerah, obolum Atticum pendit,ſicli pars viceſima.

Arabica pondera medica, Manes, uel mina Romana, Se-

rapio-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

rapioni,& Auicennæ vnciarum 20.mina alicatica,& Basaria Serapioni,alanthalita, & Ægyptia,Auicennæ unciarum 11.Rotulus,ideſt,libra unciarum 12.Sacros,ideſt,uncia : ſextarum,ſemiuncia Serapioni.Aureus,ideſt,denarius ſeptima unciæ pars.Darchimi,& alki Serapioni,eſt drachma.Garme ſcrupulum,& keomet etiam.Onoloſſat eſt obolus. Danich. hoc eſt lupinus pendit duas oboli tertias partes,Auicennæ grana ordei 8.kirac,ſeu ſiliqua,dimidia lupini pars.Ketuf.ideſt,aereolum pẽdit grana duo: granum Arabibus,minima pars ponderis.

Talentum Vitruuio 120.librarum eſt: Heſichio librarum 100 ſi libram pro mina maiore hebraica accipias: At hebraicum minus talentum,conſtat 125.libr.ſi pro libra Romana accipiat.

Vtuntur,& noſtri medici manipulo, pugillo, quantum manus prehendere poteſt. Porrò qui hæc omnia latius deſiderauerit uidere explicata,conſulat Georgium Agricolam,libr.de ponder. & menſur. & eius epitomatorem Philandrum ad finem Vitruuij,Voluſium Metianum in libr.de diſtributione, uocabulis, & notis partium in rebus pecuniarijs,ponderibus, & menſuris. de menſuris geometricis non addemus quicquam, cum de illis iam ſatis in geometria dixerimus.

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS,

LIBER XVI.

In quo agitur de grammatica.

De grammatices necessitate. Cap. I.

Rāmatica est bene ſcribendi,& loquendi ſciētia:ſine arte antea. Vt facile ſit conij cere, uerum illud eſſe quod tradit. Suet. Tranquillis de Illuſtrib. Grammat. olim nec in vſu, nec in honore ullo fuiſſe. Sēper.n.à rudioribus exorſa eſt humana in uentio. Vt, & natura paulatim perficita lineamentis ea, quæ producit exorſa: etſi quod pfectum homo initio accepit, paulatim corrumpi idipſum permiſit,& pro inuentorum conſeruatione,& inueniendorum ratione, fuerit obſeruatione opus,& p̄ceptis. Sed eo magis ad obſeruationē coacta natura, quo preſſit illam neceſſitas. Et quia in ſocietate ciuili, nulla magis pars neceſſaria, quàm diligentia in efferendis,& inſinuandis mentis cō ceptibus,& informanda uoce, quæ ſine errore poſſet candidè uo luntatem repræſentare loquētis: idcirco magnum quoddam fuit opus ſignificantibus cancellos præſcribere,& pronunciatis errorē adimere. effecit autē id grammatica, q̄ ab elemētis uocis incipiens ad conuenientē dictionū coniunctionē,& certam ſentētiæ ſignificationem, per gradus animū ducit, ſecundū propriā cuiuſque nationis mentē,& uſum,& idioma; vſitata, ut cognita, facile emendando: uel uſitata,& conſueta, in artem reducendo. Neque enim omnino incognita, & quæ à uulgari tunc fuiſſent alie-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

na, cum leges datæ ſunt, oportuit, uel potuerunt conſtitui noua. Quò fit, vt pro diuerſitate idiomatum, ſit, & grammaticæ diuerſa, & diſſimilis, non ſecus ac diuerſarum gentium, diſſimilis conſenſus. Penes conſenſum autem, & uſum, uis eſt, & norma loquẽdi, ut ait Horat. in arte poet. Retinent autem illum qualemcunque notæ, & figuræ literarum, uocem perpetuam, & penè immortalem reddentes, ut expreſſit Lucan. his uerſib.

Phœnices primi, famæ ſi credimus, auſi
Manſuram rudibus uocem ſignare figuris.

De nomine, & quid pertractetur in grammatica. Cap. II.

FVit certè ſubtile ingenium ei, qui ad leges ſermonem reuocauit, quibus ueluti frenis, ne in uicinas loquẽdi formulas, euagaretur, cõpeſcuit: vt non immeritò apud Hebræos fuerit Grammatica dicta דקדוק dikduk, id eſt, ſubtile inuẽtũ. Cornel. quoque Nepos, in eo li. quo diſtinguit literatum ab erudito, literatos, ſeu grãmaticos eos vulgò appellari ſcribit, q aliqd diligẽter, & acutè, ſcienterq; poſſint aut dicere aut ſcribere, ut refert Sueton. de claris grãmat. ca. 4. Porrò illa omnia, à literarum cognitione, dum natura illarum perpenditur, procedunt: unde ut à materia grammatica dicta: Neque enim aliud eſt γράφω quã ſcribo, nec ſcriptura aliunde quã per literas. Vt faber lignarius, ærarius, &c. à materia quã ꝑtractat, dicitur. Atque ex literis fiunt ſyllabæ: ex ſyllabis, dictiones: ex dictionib. oratio, literas exornat orthographia, ſyllabas, proſodia, dictiones ꝓbat etymologia, orationẽ ſyntaxis.

De literis. Cap. 3.

LIteræ ſunt ſigna pronunciationis, inde Hebreis Si אותיות otioth ſigna: alijs literę, quaſi lituræ, vel lectioni iter præbentes. Sunt hæ, velut elementa, ex quibus componitur uox. Sicut canit Lucretius 2. de rer. natur.

Quin etiam paſſim noſtris in uerſibus ipſis.
Multa elementa uides, multa communia uerbis,
Cum tamen inter ſe uerſus, ac uerba neceſſe eſt
Confiteare alia ex alijs conſtare elementis.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Elementa quippè ſunt, quę principia aliorum, & in quę alia corpora diuiduntur, vel potentia, uel actu, ut ait Ariſt. 3. de cęlo. Et Priſciano, elementa ideo literę, quòd illę coniunctę uocem cō ponant, & Tertull. lib. 5. contra Marcio. apud Romanos quoque literas elementa dici tradit. In litera quinque cōſideramus, figuram, nomen, prolationem, ordinē, cognationem. In figura vario modo differunt. Nam, vel differunt inter ſe, vt a, à u, uel à ſeipſis ut à paruum, à magno A Item alię figurę ſecūdum mores nationum diuerſæ, ut Gallicę, Italicę, Longobardę, ſeu Inſubrum, Hiſpanicę, Romanæ, Hebraicę, Chaldaicę, Arabicę, Armenicę, Tzeruianæ, Sclauonicæ, Sarracenicæ, Samaritanę, Gręcę, & ſimiles, quarum characteres Guillel. Poſtellus lib. de duodecim linguis expreſſit. Et Ioannes Baptiſta Palati. lib. proprio inſcripto, *lib. nuouo per imparare da ſcriuere tutte ſorti di lettere*. Sunt, & alij characteres à forma uario nomine dicti, ut quadrati, pendentes, dentati, curti, &c. Alij à locis, & rebus, q̄ illis ſcribuntur, uel olim ſcriptum eſt, vt apud typographos Ciceroniani, &c. apud alios cā cellarij, mercatorū, bullarū apoſtolicarū, trapezitarū, &c. At, & ī oīb. iſtis differētię characterū adhuc cōſtituunt, ut ſunt literę capitales, ſeu maiores, q̄ maximę ſunt, & q̄b. inſcribunt libros, vel titulos. Verſales quæ incipiunt clauſulas uerſus, uel caput quoddā faciunt nominis proprij, aut Dei, alię minores, alię finales, quæ in fine tantum, quemadmodum in tacographia, &, apud Græcos ν, & ς, apud Hebreos. דּקעןם Fuerunt, & ſigna Ægyptijs, que totā ſententiam exprimerent, dicta Hieroglyphicę literæ, ſeu ſanctę, de quibus Horus Apollo uolumen conſcripſit, aliæ iugatę, & cōiunctæ, ut ſp: ſeu duplices, ut duo ff, duo ſſ, intitulatæ, quia afferunt duas literas, ut ā ē, &c. Infractæ, ut ꝑ ꝓ q; &c. Et in his rurſum, qui incidunt, uel fundunt literas, vel tacographia ſcribunt, obſeruant proportiones in corpore literarum, & interuallis earū & in linearum ſubdiſtinctione, ut ſpatia æqualia ſint dictionis, literę ęquales, linea recta, haſtæ illarum corpus non excedant, ſint inter duas lineas interualla duo corporis literæ, ne concurrentes haſtæ literarum ſeſe expugant, vt ſpatiū inter dictiones ſit ſaltē unius, o. ne cōfundātur dictiones, Figuræ literarū tot ſūt, quot literæ nationū. Sūt, & idiomata, quæ exprimūt, characteribus, paucioribus uel pluribus notis, mentis placita. Itaq; Hebręis literæ

ſunt

ſunt uiginti duæ, Latinis totidem, Græcis 24. de alijs nō loquar, quia non adſunt prę manibus characteres, uel figurę illarum. Adferram autem Hebręas, de hinc Latinas, poſtea, & Gręcas ſubinde Latinas, & Gręcas ex latere ſiniſtro. Hæbraicarum, quę exprimere uidentur illas. Nomina harum ſunt appellationes, vt aleph, alpha, beth, bitha, &c. in quibus hoc annotatum uelim, nomenclaturam omnem ab Hebręis & Caldæis fluxiſſe, literarum, ut ex collatione trium inferiorum linguarum liquet; monuit, & id Caninius, in ſua grammatica Syriaca. Et Plin. lib. 7. cap. 56. vbi de inuentione literarum agit, literas, inquit, arbitror ſemper Aſſyrias fuiſſe, & alij apud Syros repertas uolunt, alij apud Ægiptios. Sic Eupolemus Hiſtoricus, lib. de regibus Iudeę. Moſem ait primum fuiſſe ſapientem, & grammaticam tradidiſſe primum eam, qualis tunc habebatur. Phœnices uerò ab his poſſediſſe ſcientiam, ut pote conterminos Iudæis. Meminit, & Clemens in li. Stromaton, & Ciryll. Alexand. li. 7. contra Iulia. apoſt. Qui uoluerit ſignificationem appellationis nominum literarum Hebraicorum cognoſcere, conſular Euſeb. Pamph. lib. 10. de prępar. euangel. cap. 2. At in Gręcis examinandis, ſuadeo, ut cautè quis ſentiat ne labatur in hęreſim Marci cuiuſdam, & Colorbaſi, qui nouam ex alphabeto Gręcorum finxerunt hęreſim, de qua Septi. Tertullia. lib. de pręſcriptio. contra heret. Prolationem etiam in margine ſequētis ſchematis coniunximus ſingulis, ordinem pariter,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

fere ſimiles.	nomina	prolatio.	hebraicæ.
A lat.græc.	aleph.	a e i o u	א ſ.g.q.
	beth.	u conſonans	ב ſ.d.
		b	ב
	gimel.	g	ג r pa.
g in tacogra.	dalet.	dh	ד r.li.
Γ græc.inu.r		d	ד
	he.	h	ה ſ.g.q.
H	uaſ.	u	ו ſ.la.q.
f	zaim	z	ז r.d
ζ grǽcum.	cheth.	ch	ח r.g.
T in tacogra.	theth.	t	ט r.li.
i	iod.	i	י ſ.p.q.
C caph inuer.	Caph.	χ ch	ב ך ב ſ.p.
		k	ב
L	lamed.	l	ל ſ.li.
M antiquum.	mem	m	מ ם ſla.
o Græcum inuer	nun.	n	נ ן.ſ.li.
ſum.	ſamech.	ſ	ס r.d.
Π græc.inuer.	ain.	a e i o u	ע r.g
	pe.	φ ph	פ ף r.la.
z		π p	פ
K & Q	tzade.	tz.	צ ץ r.d.
r inuerſum.	koſ.	k	ק r.pa.
S	reſch.	r	ר r.d.
	ſchin.	ſe	ש ſ.d.
		ſ	ש
	taf.	θ th	ת ſ.lin.
		t	ת

Harum aliæ ſeruiles,aliæ radicales.gutturales,labiales,palati,linguæ,quieſcentes,dentium,prout demonſtrant literæ adiectæ poſt characteres hebraicos,ſ,ſignificat ſeruilem:r,radicalem:g.gutturalem:la.labialem.li.lingua:p,palati:q,quieſcens,d, dentium.

Latinæ.	græcæ.	pronunciatio.	nomina.
Aa	Αα	a	alpha
Bb	Ββϐ	vb	vita
Cc	Γγ	g	gamma
Dd	Δδ	d	delta
Ee	Σε	e	epsilon.
Ff	Ζζ	z	zita.
Gg	Ηη	ie	ita.
Hh	Θθϑ	th	thita.
Ii	Ιι	i	iota.
Kk	Κκ	k	cappa.
Ll	Λλ	l	lambda.
Mm	Μμ	m	mi.
Nn	Νν	n	ni.
Oo	Ξξ	cs	xi.
Pp	Οο	o	omicron.
Qq	Ππϖ	p	pi.
Rr	Ρρ	r	ro
Sſs	Ξσς	ſ	ſigma
Tt	Ττ	t	taf.
Vvu	Υυ	ny	ypſilon.
Xx	Φφ	ph	phi.
Yy	Χχ	ch	chi.
Zz	Ψψ	pſ	pſi.
	Ωω	o	omega.

De cognatione literarum inter se. Cap. 4.

COgnationem, seu affinitatem habent literæ, uel ratione figuræ, uel ratione pronunciationis: quamobrem oportet, ne errore cōfundātur, prospicere, uel scribēti, uel legenti, uel loquēti.

In charactere affines: כגרהזטס
בנרחומס
affines pronunciatione בגרכפת
tpcdgb
ב ג ר כ פ ת
th ph ch dh gh u
τ π κ ο ι ξ ζ ψ
θ β χ ω η κσ αδ πσ
υ δ ς.

De uitiosa, & emendanda literarum quarundam pronunciatione. Cap. 5.

IN pronunciando, affinitas literarum, multum habet erroris inter bene loquentes, si altera pro altera usurpetur, sicuti uulgus nationum quarundam particulare quoddam in hoc habet uitium, vt ex subiecta tabella docetur,

Pronuntiant vulgo,
Vesphali ω pro a

Parisini { s, an, am, ij, } pro { r, & contra. / en, & contra. / em. / i, vt tibij pro tibi.

Vascones b. pro u conson. & contra.

Germani { t / p / me / ts / tc / t / 8 / f } pro { ds. / b, & contra. / m, ut somenus, pro somnus. / s, ut tsum, pro sum. / c, ut fatcio, pro facio. / c, ut pettus, pro pectus. / u. / u, ut fulnus, pro vulnus: sates, pro uates,

Vulgus noſtrum e pro ſ, & contra

Neuſtrij ge, n pro g, m, ut noſtrum, pro noſtrum.

Bataui i pro g.

Nannetes, ll pro g, ut llaber, pro glaber.

Galli l pro ll

omittunt g, h ut dinus, pro dignus; abeo, pro habeo.

Itali. z, au, x pro ſ, o, u.

Vaſcones omittunt p, ut iſe, pro ipſe.

Holandi z, dz pro s, z, ut Medzentius, pro Mezentius, dzeugma, pro zeugma.

Pariſini omittunt s, t vt multo ictu, pro multos ictus. oporte facia, pro oportet faciat.

Poſſem hic dialectos græcorum ſubnectere, inquibus. & aliæ pro alijs litteris uſurpantur, & receditur permaximè ab Attica. Sed quia id uitio illis datum non eſt, ſed dialecto, & idiomati, ſilebo. Qui uoluerit tamen varias illas acceptiones obſeruare, legat Anteſignanum in primam partem Clenardi Grammatices.

De diuisione literarum. *Cap. 6.*

IAm in Hebraico alphabeto, notatum est, literas Hebræorum esse vel principales, seu radicales, uel seruiles, seu additítias, itē alias palati, gutturis, dentium, linguæ, labiorum. Dehinc omnes illas ferè consonantes, gutturales tamen denfius sonare, ex cōsonantibus, alias esse tenues, quibus inest punctū, quod vocant dages, alias duplices, quibus non est dages, sed simplex est litera, seu virgula superiecta, notata in istis literis בגד כפת quæ dicit raphe. Pro vocalibus aūt, vtuntur Rabini istis אוי. Cæterum literis supposuerunt ad faciliorem soni expressionem, puncta, quæ vocant motiones, quas diuidunt in magnas, & paruas.

Nomina. Magnæ		*5. Valor,*
cametz	ִ .	a. *obscurum cum o mixtum*
zere	.	e. *subtile*
hiric magnum	י	i. *longum*
holem	ו	o. *Vel punctum super literam o*
schurec	ו	u.
		Minimæ.
pathah	.	a *Clarum*
segol	⁝	a: *crassum*
hatephcametz	׳ ∴	o *breue*
Hiric paruum		*punctus in qualibet litera, i, paruum*
kibutz	׳	*sub litera u, paruum.*

Motionum, aliæ mutabiles, vel ob regimen, uel affixum, vel numerum pluralem, uel mutationem generis, & sunt 4.

cametz — zere .. holem ׳. phate hsegol.

Reliquæ immutabiles sunt. Est, & compositum *hatephsegol.* sub litera, quod e, ualet. Est, & sceua hoc modo, :, sub litera e, interdum tamen est motio ministra, quæ quando legatur, & de diphothongis, docent omnes grammaticæ Hebræorum. Item de officijs literarum, & punctorum, potissimum Quinquarborei grammatica in fine. Latini diuidunt literas in vocales proprias 5. a, e, i, o, u, & unam addita y, & consonantes 16. b, c, d, f, g, k, l, m, n, p, q, r, s, t, x, z. Reijciunt namque h, quod sit tantum aspirationis nota.

Harum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Harum quaſdam ſeligunt, ut minimæ per ſe vocis, ideo dictę mutæ:oẽs inquã conſonantes,exceptis, quas uocant liquidas, l-m,n,r.& duplas x,& z,atq; ex vocalibus cõiunctis colligũt duorum fermè ſonorũ literas diphtongos æ,œ,au,eu, ei. Gręci ferè eodẽ modo diuidunt literas in vocales,& conſonantes, ſed vocales mutabiles habent α, ε, ο, & immutabiles in coniugationib· η, ι, υ, ω, Et prępoſitiuas, vt α, ε, η, ο, ω, & ſubiunctiuas υ, ι, Longas quoque,ut η, ω,, breues, ut ε, ο, & ancipites, α, ι, υ, Ex qbus oĩbus, & cõponũt diphtõgos proprias, 6. αι, αυ, ει, ευ, οι, ου, & improprias, 6., ᾳ, ῃ, ηυ, υι, ῳ, ωυ. At conſonãtes, diuidũt in mutas 9.& 8.ſemiuocales. Muta; β, γ, δ, π, κ, τ, φ, χ, θ, quas in tres claſſes ſubdiuidũt tenues 3. κ π τ; medias 3. β, γ, δ; craſſas tres. φ, χ, θ. ſemiuocales 8.ſunt, ζ, ξ, ψ, λ, μ, ν, ρ, σ; quarum alię duplices. 3. ζ ξ, ψ, reliquę ſimplices, ex quibus 4. immutabiles, λ, μ, ν, ρ.

De ſyllabis. Cap. 7.

COllectio literarum, ſyllaba eſt: ἀπὸ τοῦ συλλαμβάνειν. Cõſiderãtur in ſyllaba cuiuslibet idiomatis 4. numerus, ſpiritus, tp̃s, tonus. Numerus ſaltẽ duarũ literarum, nam una litera monogrãma, nõ ſyllaba eſt, unde, aliud eſt numeros dictionis, aliud uerba tenere. Spũs eſt lenior, uel durior pronunciatio ſyllabæ, iõ aſper,& leuis, literę Hebræorum ſuos ſpũs ferunt, lenẽ habent ל ח &c.& grauẽ, ut ה, habent,& raphe, ſ. lineam ſupra literas בפת בגה quę reddit aſpirationem, quęve intelligitur, niſi in p̃dictis literis בגד כפת ſit punctus in gremio, quẽ dicunt dages,&c. Latini. h. habent aſpirationis ſignũ; Gręci, notas lenẽ, grauẽ, hñt, quibus ſupra literas utuntur, hñt,& aſpiratas natura literas, ut χ, φ, θ, neq; uocalis, uel ῥ in principio dictionis eſt apud eos ſine aliquo horum ſpirituum. In medio porrò dictionis ſi duo ρρ, prius lenem, alterum denſum habet ſpiritum, ſic ῤῥ, in principio ſemper denſum. ῥ Tempora tria, longum, breue, & commune, longum notãt hoc ſigno latini ¯ breue ˘. Hebrei nõ egent notis, habent enim ſuas motiones, ut dixi, longas, & breues. Sed, & iſta ſpeculatio eſt poetices artis. Tenor accentus dicitur, acutus ita ſupra dictionem notatus, grauis eius note, circunflexus Gręcis? Latinis. Apud Hebręos, alię notę,& diſtinctio accentus, conſtituuntque accentum triplicem, grammaticum, rhetoricum, muſicũ, grammaticum uocãt טעם tagam, i. guſtum, quo uox reſonat

emi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

eminentior per arsim, & thesim. Rhetoricum uocant מתג meteg. renitaculum, seu frenũ, quo ornatè dictio pronuntiať. Musicum dicunt נגינה neghinah, harmoniã, grãmatici nulli fermè inueniuntur in Biblijs sacris, sed pro illis musici inseruiunt, potissimũ si supra, vel infra dictionẽ linea est, vel alia nota. Ponitur aũt rhetoricus מתג meteg. ante accenatum grãmaticum per aliã lineã infra literam, ad retinendũ lapsum pronunciationis. Consulendus de istis Sestia. Munsterus in Grãmatica postrema, in tractatu de accentibus Hebræorũ. Cõe oĩbus linguis ferè, ut acutus iu dictione ultima, penultima, & antepen. esse possit. Grauis tñ ultimam, circunflexus, & vltimã, & penulti. occupet. Raimundus Mithridates Romanus, de Tropis Hebraicis, acutũ dicit duo loca habere apud eosdem: primũ, supra literã dictũ kadmæ קדמא cuius signũ quale est graue latiinis: secundũ subtus literam, dictũ Merca מירכא cuius signum in modũ acuti. Grauis pariter habet duo loca, supra literam in formam acuti, dictus gereſch גרש: & infra literã, in formã grauis, dictũ מרחא Tarcha.

De dictionibus. *Cap.* 8.

CONstructura syllabarum, uel syllaba si aliquid demonstrat, dictio est, quia aliquid dicit, id est, significat menti, & auditui, aliquibus nomen. In dictionibus considerabimus, etymologiam, pronunciationem, syncopem, epenthesim, apocopem, synalepham, ethlipsin, apostrophen, aphæresin, prosthesin, paragogen, hyphen, diæresin, antithesin, metathesin, sistolẽ, ectasim. Etymologia, uel dictionem matrem alijs inde natis, & formatis demonstrat, uel eam ab alia ostendit. Reuocant omnia nomina Hebræi, ad suas radicales primas dictiones, quæ ferè semper tribus literis constant. Composuit in Latinis librum de Etymologia Varro, in Græcis autem fœliciter nuperrimè Henricus, Stephanus, Thesaurum veluti per radices linguæ Græcæ exhibuit. Pronunciatio, docet, qua parte dictionis uox habeat arsim, id est, longiorem remotam, & qua parte deflectatur, & habeat thesim, docent hæc vulgati lexici Latino Gallici Roberti Stephani, & alij nuper excusi, in quibus annotantur dictionibus accentus, in Græcis nominibus, & Hebraicis, utiq; etiam ubiq; adiuncti, nisi in commentarijs Rabinorum, quibus nec puncta uocalia adijciuntur.

Syncope, ablatio de medio dictionis, vt audacter, pro audaciter.

Epenthesis, interpositio in dictione, vt induperator pro imperator, aut literæ geminatio.

Apocope, ablatio à fine; familiaris græcis.

Aphæresis, adẽptio primę syllabę: ut pone metũ ꝓ depone.

Prosthesis contra; adiectio in principio dictionis, vt gnate pro nate.

Paragoge, adiectio in fine dictionis, frequens græcis.

Apostrophos, auersio, qua ostenditur, uocalem, uel diphthõgum deesse in fine signo, hoc in spacio posito, ut ἀπ' ἐμȣ̃.
Galli interdũ confodiunt apostrophen, in e, hoc modo e, uel e.

Synalepha, quando ex duabus uocalibus, uel diphthongis, fit coalitio, ut ex τὸ ὄνομα fit τοὔνομα, ex ὦ ἄγαθε ὤγαθε, ut sæpe apud Arist. & alios.

Ethlipsis, quando finalis syllaba dictionis in m, desinit, inq; cum uocali, qua incipit sequens dictio, eliditur cũ sua uocali, ut in uentur' excidio Libiæ, pro uenturum excidio Libyæ, &c.

Hyphẽ, est uirgula-quæ duas syllabas, siue unius dictionis, siue duarum coniungere uidetur, ut ὁ-τι frequens in sermone Gallico, & Hebraico, ut dis.ie, uel sic dis.ie. Vocant hebræi uoculam hanc, מקף makef. quã ad latus scribunt, sic, ut אל נינוה & Niniue, in Niniuem, מן העיר min ahir, est ciuitate, &c.

Diæresis est, dum syllaba una diuiditur, vel uocalis, ut pro, inuoluere, inuoluere, aulai pro aulæ, ut sæpe apud Lucretium.

Antithesis, literæ pro litera positio.

Metathesis, transpositio literę.

Sistole, correptio pręter naturam syllabe, ut ectasis extẽsio, contraria naturæ.

De dictionum generibus, quas partes uocamus orationis. Cap. 9.

Dictionum genera, ad quæ appellationis, uel uocis conceptiones referuntur, sunt uaria secundũ uarium loquendi idioma. Apud Latinos, ut à notioribus incipiam, octo. totidem Græcis. 3. Hebræis tantum. Latinorum, nomen, pronomen, uer

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

bum, participiũ, aduerbiũ, præpositio, interiectio, coniunctio. Græc. nomen, pronomen, uerbum, participiũ, aduerbiũ, præpositio, articulus, coniunctio. Hæbreo. tantum שם scem, nomen; uerbum פעל pagnal, & מלה milah dictio, sub qua cõplectũtur pronomina, aduerbia, coniunctiones, præpositiones, & interiectiones. Atque etiam si rectè perpẽdamus omnia, neq; alias pręter tres principales illas partes inueniemus; reliquæ enim ad eas pertinent; ad nomen, pronomen; ad uerbum, aduerbium; & participium ad utramque. Dehinc, & reliquę illis duabus partibus famulantur, ut pro uno accipi mereantur. Neque hic immorabor, ut demonstrem, quæ ex istis partibus inflectãtur, declinentur, uel coniugentur; quę sint nomina adiectiua, substantiua, quæ eorũ qualitates, species, genera, figuræ, numeri, casus, tẽpora, & modi. Hæc enim facili negotio ex grammaticis cuiusque linguę quisque haurire potest. Neque etiã de syntaxi, seu ordinatione, & compositione harũ partiũ dicemus: nemo .n. est; ut opinor, hæc lecturus, qui hęc fundamenta, saltẽ latina, non prius iecerit. Et si desideret in reliquis idiomatibus grãmaticam callere, incidet quoq; in libros paucis uerbis editos de ea, ut a me compendiosius transferri nõ possint; nec institutum nostrũ est, alienis plumis corniculã Horatianã agere. Quæ. n. scripsimus, proprio labore, ex uarijs corrosa, & ordinata, nostra, post Deum, cui omnia accepta debeo, asserimus.

Quibus in rebus scriptitatum antiquitus. Cap. 10.

ANtequam membranis, hoc est, corio depilato, & præparato, quod uocant pergamenum, & papyro ex centonibus lineis, uel bombacinis composita, ut nunc, uterẽtur, uaria fuit matęria, qua scriptitatum. Scribebant namq aliquãdo, in palmarum folijs, deinde in quarundã arborũ corticib. seu libris postea publica monimenta plumbeis uoluminibus, mox & priuata linteis, aut ceris. Pugillarium namq. usum, ante Troiani belli tempora legimus apud Homerũ, usi & Babylonij papyri arboris libris; Parthi autẽ literas uestimẽtis ĩtexebãt, vt narrat Pli. li. 13. c. 11. & c. 13. chartarũ inuẽtionẽ, & diuersitatẽ, ꝓsequitur, Sibyllam Cumæam foliis scripsisse docet Virg. li. 3. Æn.

Fata

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

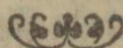
Fata canit, folijsque notas, & nomina mandat.
Quæcunque in folijs descripsit carmina uirgo,
Digerit in numerum, atque antro seclusa, relinquit.
Illa manent immota locis, nec ab ordine cedunt.

Adrianus Imperator, libris linteis, quotidiana sua scribi prę ceperat, qui erant in bibliotheca Vlpiani Flau. Vopiscus in Aurelia. uita. Senatuscōsulta autem, quę ad principes pertinerēt, diu in libris elephantum scribebantur, quos reperit in bibliotheca eiusdem Vlpiani Vopiscus, ut ipse testatur, in uita Taciti Cæsaris. Dictys Cretensis, ex Gnoso ciuitate, qui fuit in expeditione contra Ilium, de bello Troiano sex uolumina in tilias literis Phæniceis digessit, quę iam reuersus in Cretā, præcepit moriens, ut secum sepelirentur: quod factū est in arcula plūbea, in eius tumulo. postea autem anno 13. Imperij Neronis, terræ motu facto sepulcrum apparuit, & arcula aperta inuēta a pastoribus, & libri inuenti postea ad Neronem missi, teste Q. Septimio in uita Dictys. Cum secretò scripturus esset Iulius Cæsar, & Hirtius ad Decium Brutum, ne se M. Antonio dederet, sed opem speraret, in tenuem ex plumbo ductam laminam scribebant uerba quędam, chartę instar conuolutā, & urinatori cuidam tradiderunt deferendam ad Decium, qui re cognita sic rescripsit, ut ait Dion. Cassius li. 46. hist. Eadē formula plūbeæ laminę inscriptæ, & inclusę pani. Milesios prodidit Diognetus, ut scribit Parthenius in Eroticis. c. 9. Andriscus li. 1. de rebus Naxicis, Theophrastus lib. ια πρὸς τοὺς καιρούς. Eo forsan pertinent tria genera occulta scribendi, Dermaticum, Hyphasmaticū, & Alleoticū, de quib. in principio polygraphiæ Trithemij, quæ ne mysteria euulgemus, silemus. Erat, & Scytale Latonica, de qua Plutar. in uita Lysandri. Demaratus de expeditione Xerxis in græciam, gręcos pugillarib. admonuit, Herodot. in 1. Histieus philosophus a Dario detentus, Aristagoram monuit per seruum, cuius capiti, postquam eum totondit, impresserat literas, Gellius lib, 17. c. 9. omitto reliqua, de disco Lunę, de speculi reuerberatione, de tædarum nocte silenti descriptione, & de alijs prosequi.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS, LIBER XVII.

In quo agitur de Dialectica, seu Logica.

Quid dialectica, & eius materia, & fine, instrumento, & medijs. Cap. I.

Ιαλεκτική, seu Dialectica, est ars disserendi: a uerbo διαλέγομαι, ratiocinor, unde quidam logicam dicunt. huius materia, quæstio generalis, non autem particularis: finis eius probare, & disserere, hoc est, aliquid pcurrere disputando. Instrumenta, & media eius, definitio, diuisio, argumentatio. Definitio, quid sit, explicat: diuisio distĩguit, nempe genere, differẽtia, proprio, & accidente. Genus est, quod de multis differentib. specie prædicatur in eo quod quid est, id que duplex, generalissimum, quod non habet supra se genus, & habet tamẽ sub se species: Et subalternũ, quod est species alteri⁹ gñris, & hẽt sub se species, Species est quæ subijcit generi, & habet sub se differẽtia numero, in eo quod quid est: atque bifariam hæc dicta, specialis, & specialissima: specialis, uel subalternum genus, ea, quæ cum sit species, potest esse, & genus, specialissima, quæ tantum habet sub se indiuidua, Proprium propriè est, quod vni, & so li speciei, & semper conuenit, Accidẽs, quod adesse, & abesse potest, sine subiecti corruptione: quodque separabile, & inseparabile tamen dicitur. Accidentia nouem sunt, quę cum substantia præbent dialecticę, & finitioni, decẽ sum

ma differendi capita. Quę sunt, substantia, quantitas, relatio, actio, passio, vbi, quando, situs, habitus, qualitas, de quib. omnibus syntaxes, dedimus li. 2. artis a c. 7. usque ad c. 16. & Deo fauente latius dicturi proprio in eum librum commentario.

De diuisione Dialectices. *Cap.* 2.

DIalectica, seu logica, duplex; Naturalis scilicet, ratiocinatio cuiusque hominis; & artificialis, quæ cōstat præceptis, ingenio, & longo vsu collectis. Artificialis tres habet partes, quorū prior tractat de terminis incomplexis, altera de cōplexis, 3. de argumētatione. Termini incomplexi, vel secūdę, vel primæ intentionis dicuntur; in primæ intentionis terminis, tractatur de prædicabilibus, de genere, specie, & differentijs. in terminis sęcundæ intentionis, de prædicamentis decē, substātia, & 9. accidētib. Porrò complexi termini, complectuntur orationem, & propositionem, de quibus tractat Aristot. perhihermenias. Argumentatio autē, quatuor percurrit tractatus, & partes; prior tractat de argumentatione syllogistica, absoluta, & simplici, id est, non applicata alicui materiæ, de qua agit Arist. li. priorum. Secunda agit de syllogismo demonstratiuo, de quo in libris posteriorum. Tertia de syllogismo topico, id est, probabili, de quo in Topicis. Quarta de syllogismo fallaci, vel sophistico, seu deceptione, de qua in li. Elenchorum.

De terminis. *Cap.* 3.

TErminus cōmuniter, & absolutè sumptus, est pars propinqua cōstitutiua orationis, & propositionis: dicimus partem propinquam, vt excludamus constitutionem syllabarū, ex literis, vtq; intelligamus de partib. integralib. nos agere. Terminus triplex est, alius syllogisticus, continens maiorem, minorem, & extremitatem, seu conclusionē; alius topicus, qui claudit in se totam rei definitæ essentiam, qui, & rei definitio dicitur. Alia, & species terminorum, eorum, quæ constituunt propinquè orationem, & in quæ oratio resoluitur, constās orationē, & propositionib. Dehinc terminorū alij per se significatiui, cum vltra seipsos aliquid repræsentant, veluti hi, homo, animal, lapis. Siquidem homo rationale exprimit animal sensiti-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

uum,& motiuum:lapis durum, & ſimplex compoſitum; & ſic de ſimilibus. Alij per ſe nihil ſignificant, ſicuti inarticulatæ uoces, ſibilus, ut bif baf. & aliæ ferè ſyllabæ diſſutæ. Rurſum ſignificantium per ſe, quidam per ſe ſignificant naturaliter, ut homo, animal; alij ex placito, ſeu conſenſu loquentium, ſecundum uaria regionum idiomata, & morem.

Terminorum ſignificatiuorum ſpecies. Cap. 4.

TErminorum ſignificantium ſpecies, ut alius cathegoreumaticus, alius ſyncathegoreumaticus ſit: ille ſemper, & ſe orſum, & cum alijs aliquid indicat, ut homo, lapis; &c. hic autem, per ſe nihil aliud, quàm ſeipſum, at cum alijs ſignificat, ueluti cum nomine ſubſtantiuo, aut uerbo, in quantum determinat nomẽ, aut uerbũ; cuiuſmodi ſunt, propoſitiones, aduerbia, coniũctiones, deriuata cathegoreumaticorum, alij primæ, alij ſecũdæ intentionis: primæ intentionis, qui exprimunt rei eſſẽtiã realẽ, ut homo, leo: ſecundę, qui per media, priores referũt, ut genus, ſpecies, differẽtia, ſingulare. Significationẽ itaq; termini habent, communem, uniuerſalẽ, ſingularẽ: ita & cõmmunis terminus erit, qui ad plura referri, uel de pluribus dici põt, ut homo, lapis, grammaticus, & nomen appellatiuũ: vniuerſalis, qui habet generis nomen, vt animal: uel minus uniuerſalis, qui ad indiuidua referri poteſt ſingula, ut homo. Singularis q de uno ſolo dicit̃, & indiuiduum oſtendit, ut Plato. oſtendit autem trifariã, uel ex proprio nomine indiuidui adiecto, vt Sempronius ſtudet, uel 2. addito pronomine demonſtratiuo nomini communi, vt hic, ille, iſte homo vigilat. 3. per circumſcriptionem rei, vt filius hominis tradetur, id eſt, dominus noſter Ieſus Chriſtus. Rurſum termini, ſignificant, uel in concreto, ut albus, niger: vel in abſtracto, ſine ſubiecto, ut album, nigrum, color, ſapor, &c. In incomplexo, vt in dictione: in complexo, vt oratione: ſine tempore, ut homo, lapis: cũ tempore, præſenti, præterito, uel futuro, vt homo currit, curret, &c. Eſt & terminus uniuocus, quod unicè unum genus, uel unam ſpeciem ſignificat unica definitione, ut homo, animal rationale. Æquiuocus q ſub diſtinctis rationibus, & abſq; ordine, & immediatè,

plu-

plūres naturas significat, distinctas specie: ut canis, & piscem, & sidus, & quadrupes animal refert. Analogus, qui sub distinctis rationibus, uel sub una, inæqualiter participata, plures naturas ordine quodam prioris, & posterioris significat.

De propositione. Cap. 5.

EX terminis, oratio, & propositio componuntur: quare de propositione pauca dicenda. Propositio, est oratio uerum, uel falsum indicans, Aristo. hanc 1. perihermenias, in cathegoricam, & hyppotheticam diuidit: prior significat unica oratione, & sententia, ut tu curris, ille sedet: altera duas, uel plures iūgit, ut multi sunt homines, sed non omnes periti. Cathegorica rursum, aut uera, aut falsa, aut alicuius, aut nullius quantitatis: quantitatem aūt hic intellige, si sit, uel uniuersalis, uel particularis, uel indefinita, vel singularis. Vniuersalis habet terminum communem cum signo vniuersali: ut omnis, nullus homo, &c. Particularis, cuius subiectū est terminus cōmunis, additus signo particulari: vt quidam, aliquis homo, &c. Indefinita, cum terminus communis sine signo vniuersali est, vt homo est creatus. Singularis est cum termino discreto, uel communi: ut dominus noster Iesus Christus est Deus homo, uel cum pronomine demonstratiuo, ut hic homo bonus est, &c.

Propositionum concurrentium distinctiones, & leges. Cap. 6.

PRopositione, uel omnino separatę, uel pendentes, seu colligatæ, uel pugnantes. & quæ pugnare uidentur, mutuò collatæ, uel contrariæ, uel subcontrariæ, uel contradictoriæ, uel subalternæ sunt. horum typum sic fingunt, ut sequenti pagina apparet.

Contradictoria affirmatio, requirit, vt sit de eodē, & ad idem & eodem tempore. Lex contrariarum, ut in nulla materia simul possint esse ueræ, falsæ tamen possint esse in materia con

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Omnia homo est animal. Contrariæ. *Nullus homo est animal.*

Subalternæ *Contra* *Contra* *Subalternæ*

dictoriæ. *dictoriæ.*

Quidam homo est animal. Subcontrarię. *Quidam homo non est animal.*

---

tingente. Lex subcontrariarum, ut in aliqua materia simul, nõ possint esse falsæ; ueræ tamẽ possint esse in materia contingẽte. Lex contradictoriarũm, ut in nulla materia possint esse simul uerę, & falsæ. Lex subalternarum, ut uera uniuersalis sit, eius subalterna uera, & non contra.

De his, quæ accidunt propositionibus. *Cap.* 7.

ACcidunt propositionibus, ut sint, uel necessariæ.i. ueræ, quæ negari non possint: uel possibiles, quę possint, scilicet, esse uerę, uel falsę; uel cõtingentes.i. cum id effertur, quod natura esse non poterat, sed contigit ita esse; uel impossibiles, quæ referunt, quę neque cõtingere possunt, nec vera sũt. Accedit etiam propositionib. cõsensus, quando consentiunt, & concedunt, qui disputant, ut ita res habeatur, estq. propositio ea tunc ex supposito.

De argumentandi formulis. *Cap.* 8.

TErtia dialecticæ pars, circa argumenta uersatur. Argumẽtum autem dicitur, id quod rei dubię facit fidem. Apud Ari-

Aristot.argumentorum quinque species, syllogismus, consequentia, enthymema, inductio, exemplum. Syllogismus porrò formalis, de quo li.priorum; demonst atiuus, de quo li.poster. topicus, de quo ĩ topic.sophisticus, uel captio, de quo ĩ elẽchis.

De syllogismo formali. Cap. 9.

SYllogismus hic constat, maiore, minore, & conclusione bona; in maiori, & minori medium repetitur; id autẽ est terminus, qui in maiore facit propositionem primam, in minore secundam. Medium quippe nunquam ponitur in conclusione. Quia medium id est, per quod cõclusio ex alio elicitur. Syllogismus bonus, constare debet figura, & modo. Modus, est debita ordinatio propositionũ, in quantitate, & qualitate. Figura est, dispositio partium argumẽti, & constructio; vel debita ordinatio terminorum in subijciendo, & prędicando. Atq; hic termini dicuntur, subiectum, & prædicatum: & subiectum, vt clarè loquamur, est id quod ad aliud reducitur, seu refertur, uel quod alio continetur: prędicatum, quod aliud continet, uel in quo subiectum participat, vt si dico, Petrus bonus est, Petrus erit subiectum, bonus prædicatum. Vel alio modo, quod de alijs, quàm de uno dicitur, prædicatum est, eo quòd cum dicas subiectum semper, uel speciem dicis, seu ante te dixisse cogitare debes genus, vel aliud, quod id, quod dicis, contineat: vt de filio si loqueris, patrem pręsupponis,

De modis syllogismi. Cap. 10.

MOdi breuiter, duob. uersibus comprehenduntur, in quibus vocales, signant affirmationem, & negationem in figurarum conceptione.

Asserit a, negat e: sed uniuersaliter ambæ:
Asserit i, negat o: sed particulariter ambo.

De figuris. Cap. 11.

QVia terminorum tripliciter uariari potest ordinatio, erit & triplex figura syllogismi, quarum unaquæque habet suos modos, Prima figura, cum medium, quod erat

subie-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

subiectum in maiori, est prædicatum in minori, vt omnis homo est animal (ibi homo subiectum; animal prædicatum) at Petrus est homo; ergo Petrus est animal. Estque hæc figura cæteris perfectior. In qua tñ est id obseruatione dignũ, ut nihil sequatur ex ea, si minor sit negatiua: ueluti in hoc exemplo, omnis asinus est animal. Quia tunc concluditur falsum ex præmissis ueris. Secundo in hac quoq; annota, quod ex maiori existente indefinita, uel particulari, nihil sequitur: ueluti si dicas, quoddam animal est homo: at, omnis homo est asinus: ergo asinus omnis est homo. Secunda figura est, cum medium prædicatur in utraque propositione præmissarum, scilicet in maiore, & minore, & extremitates subijciuntur, ueluti, nullus lapis est animal, at omnis homo animal est, ergo nullus homo est lapis. Tertia figura, cum medium in utraque præmissarum subijcitur, & non prędicatur, ut quoddam animal non est homo: quoddam animal est substantia; ergo quædam substantia non est homo.

De modis figurarum. *Cap.* 12.

Figuræ modos habent, quos complectuntur quatuor, qui sequuntur uersus, partim ex lib. prio. Aristot. collecti, partim a Theophrasto, & Eudemo additi, ut notat Boet. libro de syllogysmo cathegorico.

Barbara, celarent, darij, ferio, baralipton,
Celantes, dabitis fapesmo frisesomorum.
Cæsare, camestres, festino, baroco, darapti.
Felapton, disamis, datisi, brocardo, ferison.

Singuli modi continent tres syllabas, quarum prima maiorem, alteram minorem, tertia conclusionem, indicat: si enim sint aliæ syllabæ dictionibus adiectæ, existima ad rationem metri pertinere. In his uersibus, primi dictiones incipiunt a literis B. C. D. F. ex quibus hoc nota, aliorum uersuum modos, quorum dictiones ab ijsdem literis incipientes uidebis, posse ad illum quatuor formarum modum reduci, cuius literã primam referunt, per quatuor species conuersionis. Ideo in cæteris modis, qui in trib. posteriorib. uersib. sunt, quiue ad quatuor primis modos reduci possunt, adduntur quatuor literæ aliæ, quæ pro significatione propria modos conuersionis si-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

t, qui his carminibus notati sunt.

Simpliciter uerti vult S.P. uerò per accidens,
M. vult transponi. C. per impossibile duci.

De conuersione quoque propositionum, tradit Aristo. li. 1. resolutio. priorum, c. 2. & 3.

Igitur conuersionum notæ sunt S.P.M.S. significat conuersionē simplicē, quæ fit de subiecto in prędicatum, & contra de prędicato in subiectum, manente eadē quantitate, vt in modo.

ce *Nullum animal est lapis,*
lan *At omnis homo est animal,*
tes. *Ergo nullus homo est lapis,*

Quæ conclusio conuertitur simpliciter remanente qualitate, & quantitate, sic,

Ergo nullus lapis est homo.

P. significat, quòd ille modus reducitur per conuersionem per accidens. Conuersio autem per accidens, est transpositio prædicati in subiectum, & subiecti in prædicatum, manente eadem qualitate, sed mutata quantitate, in qua conuertitur affirmatiua uniuersalis in particularem affirmatiuam, & uniuersalis negatiua in negatiuam particularem, ut in

Ba *omne animal est uiuens,*
ra *at omnis homo est animal,*
lip. *Ergo quoddam uiuens est homo.*
Conuersio,
Ergo omnis homo est uiuens.

M. demonstrat modum illum, cui inseritur, debere reduci per transpositionem præmissarum propositionum, scilicet ut maior minor fiat, & minor maior, ut in

fa *Omne animal est substantia,*
pes *At nullus lapis est animal,*
mo. *Ergo quædam substantia non est lapis.*
conuersio fit in
fe *Nullum animal est lapis,*
ri *At quædam substantia est animal,*
o. *Igitur quędam substantia non est lapis.*

C. significat eum modum cui adijcitur, reduci p̄ impossibile: autē fit, cū modus is in aliū traducit̄, & ad īpossibile, vt in

Omnis

Ba Omnis virtus est laudabilis,
ro At auaritia non est laudabilis,
co. Ergo auaritia non uirtus.

reductio in

Bar Omnis virtus est laudabilis,
ba At omnis auaritia uirtus est,
ra. Ergo omnis auaritia laudabilis.

Ad primam figuram pertinēt duo primi versus, Barbara, celarent,&c. celantes, dabitis, &c. Ad secundam pertinent. modi, Cęsare, camestres, festino, Baroco. Ad tertiam reliqui, de quib. exempla prostant apud quosque dialecticos.

Obseruanda in optimo syllogismo. Cap. 13.

ObSerua, 1. ut medium non sit æquiuocus terminus, uel analogus. 2. ut neutra præmissarum, scilicet, maior, uel minor sit hypothetica, sed sit utraq; cathegorica. 3. ut maior, minor, & conclusio sint impermixtę, nec replicentur. 4. termini præfati in premissis, teneantur in conclusione 5. non fiat argumentum ex quatuor terminis, nec expresè nec implicitè. 6. non fiat transitus à suppositione ad suppositionem. 7. concludatur ex præmissis, non ab extraneis ab illis. Exigitur 8. etiã in sylogismo bono, ut aliqua præmissarum, sit uniuersalis uel particularis uel affirmatiua, negatiua: dehinc 9. ut si aliqua p̃missarum sit particularis, conclusio sit particularis, & non contra, 10 quòd si conclusio sit negatiua, ut aliqua præmissarũ sit negatiua. Nã ex puris negatiuis, uel ex puris particularibus nihil sequitur. Mediũ venari possumus inueniẽdo aliq̃d in quo, quod decreuisti probare, participet.

De syllogismo ex demonstratione. Cap. 14.

SVidas in verbo ἀποδεῖξαι, ἀπόδειξιν, seu demonstrationem, a definitione differre docet. Nam definitio explicat res, per genus & differentias. Demonstratio autem propria fit, ex his quæ per se & primum insunt, & quæ ex causis effectus probat, τεκμηριώδης, seu absoluta demonstratio, dicitur, vt ex illuminatione Lunę, ostendatur eam esse globosam, vt ex igne fumus. At τεκμήριον argumẽtantum, cum omnino effe-

ctum causa sequitur. Et τὸ ἄλυτον σημεῖον signum irrefutabile, propriè argumentum, quod si non omnino quid sequatur signum quidem dicitur, sed argumentum nõ est. Arist. 1. posterio. cap. 2. scribit omnem doctrinam, & disciplinam fieri ex præexistenti cognitione. Sic mathematicæ disciplinæ natę ex priori cognitione, nempe ex principijs prius sensibus cognitis, & natura apparentib. qualę pũctum est, cuius pars non est: utque quod totum maior sit sua parte, quod circulus, sit figura una linea cõtenta. Sic dialecticus in syllogismo, præmittit propositiones magis notas ex quib. minus notas colligat. Rhetor, exẽplo noto, & enthymemate utitur, definitionibus iurisconsulti: suntq; horum suppositiones, vel affirmatiuæ, uel negatiuæ.

Ex quibus demonstratio colligatur *Cap.* 15.

Demonstratio omnis esse debet ex ueris propositionibus primis, immediatis, notioribus, & necessarijs, non aliunde. Propositio antem necessaria illa dicitur, quæ ita uera est, ut nunquã falsa esse possit: ut ens, non põt non esse ens. Et in hoc à contingente distinguitur, & à possibili. Porro principij huius demonstrationis, nulla alia est demonstratio, quia illa est ipsum principium: saltem in eo ad quod assumitur, & secundũ quid. Et demonstratio est ex his, quæ sunt per se, ideo illa principia sunt, Arist. i. de anima. Proinde idem Arist. li. 1. resolut. poster, c. 6. 7 & 8. tradit, Demonstrationẽ esse non posse ex cõtingentib. uel ab illis, quæ se aliter possunt habere, sed ex præmissis necessarijs: neque ex his, quæ fiunt per accidens, quia fortuitorum nõ est scientia: 1. posterio. c. 23. Neque ab extraneis, nam cũ de proprijs quis loquitur, nemo modũ alterius scientiæ quærit. Neque ex corruptibilibus. quia præmissio debet esse perpetua, & inuariabilis: neq; ex principijs communibus: quia alia est interrogatio, & demonstratio, ratione diuersorum, ut alia medici, geometræ, iurisconsulti, atq; ut ait Arist. 1. de part. animal. c. 1. Demõstrãdi mod⁹, necessitatisq; ratio in naturali scientia diuersa, quã in scientijs speculatiuis. Vtimur tamẽ interdũ generalib. quæ, & vbique pari modo se habere possunt, vt quod quid esse, & non esse, possit. Neque tamen omnium potest esse demonstratio. Fieret enim in infinitum processus, vt ait Aristot. Metap. 4. cap. 4. Et ut ea rursum, quæ demonstrari possunt,

facilè

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

facilè possimus assequi, egemus exercitio, vt in cæteris artib. sicut docet Galen.li.9.de decre. Hippocr. & Plato.

De consequentia. *Cap.* 19.

Est syllogismus ex antecedente quoque, & consequentia, quando ad positionem antecedentis, & necessariò sequitur consequentia. cuius notæ sunt, ergo, igitur, &c. Optimarũ consequentiarũ istæ quædã selectæ sunt. 1. ab inferiori ad superius, cui directò subordinatur, affirmatiuè, ut homo est animal, ergo, & est corpus: homo dormit, ergo animal dormit. 2. ab uniuersali affirmatiua, & negatiua, ad omnes suas singulares, tam collectiuè, quã diuisiuè, bona est cõsequentia. Collectiuè, vt omnis homo currit, ergo, & hic currit: diuisiuè, omnis homo currit, ergo, & tu curris. quia homo. 3. ab uniuersali negatiua, ad quãlibet singularẽ, semper, & vniuersaliter, recepta cõsequẽtia, ut nullus homo est asinus, ergo nec ille, nec iste. Et hęc in uniuersalibus. Simili modo 4. ex parte indefinitarũ particulariũ, & singulariũ propositionum, sunt receptæ cõsequentiæ: Itaq; a particulari, uel indefinita, uel a singulari ad vniuersalẽ non ualet quidẽ consequentia, ut ex hac propositione, aliquis homo albus est, consequentia non ualet: ergo omnis homo albus est: at a particulari ad suam indefinitam, & cõtra, affirmatiuè, & negatiuè in omni materia, tenet cõsequentia, ut aliquis homo currit, ergo homo currit & aliquis homo rationalis, ergo homo rationalis. 5. a particulari, & indefinita, ad oẽs suas singulares disiunctiuè sumptas, bona cõsequentia: ut homo currit, ergo hic, uel ille currit. Distinctiuæ dictiones sunt, uel, aut. Itẽ 6. a singulariũ omniũ partiũm enumeratione, ualet cõsequentia ad uniuersalẽ, ut is, ille, iste, & hic albus est, ergo omnes albi. 7. a contrarijs quoque immediatè, unum negando alterum affirmatur: ut hoc non est rationale, ergo irrationale: non est nox; ergo dies, &c. Quòd si contraria mediata sint, non utique ualet, ut si quis dicat, hic non est niger, ergo est albus, consequentia non ualet, quia alia media sunt, quæ neque nigra, nec alba sunt, sed, uel uiridia, crocea, &c. 8. a conuertibilibus ualet consequentia, seruata quantitate conuertibilium, ut Petrus est homo, ergo risibilis, quia conuertuntur, non est homo, ergo nec risibilis. 9. ualet ab uno correlatiuorum ad alterum,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

terum, vt dicunt, totale, vt pater, vel mater est, ergo filius est illis. itē 10. a definitione ad definitū. 11 a descriptione ad descriptum 12. a toto copulato, ad partē copulati, in eo casu copulationis, affirmatiuè, nō negatiuè, vt Plato, & Arist. dicūt, ergo Arist. dicit, nō autē negatiuè, vt Plato, & Arist. loquūtur, ergo Plato nō loquitur. diximus in eo casu copulationis valere tantum cōsequētiā, quia in alijs extra copulationē, & in quib. nō copulātur, nō ualet, vt Socrates, & Plato de aliquo loquūt, nō ualet hæc cōsequētia, ergo loquūtur de rege Galliæ. omitto reliqua.

De Enthymemate. *Cap.* 17.

RHetoribus ἐνθύμημα dicitur, sentētia grauis, & acuta, ex cōtrarijs rationib. collecta, vt scribit Cicero ī Topicis. M. Fab. in 5. Rhodol. Agrico. de inuen. Arist. li. 2. rhetor. ad Theo. c. 22. & 23. pro omni quoq; meliori sententia animi, capi pōt, sed apud dialecticos, usurpatur pro argumentatione ex verisimilib. & signis collecta, cum altera propositionū, vel maior, vel minor deest. vt tradit Rod. Agricola li. 2. de inuent. c. 14. & Arist. li. 2. resolutio. prior. c. 27. Estque imperfecta argumētatio. Trahitur autem, uel a uerisimili, uel a signo, uel ab indicio.

De inductione. *Cap.* 18.

ALia probationis, & argumenti species inductio, apud Cice. 2. de inuentio. ubi & 1. de inuent. ea dicitur, enumeratio, qua pluribus rebus expositis, & cæteris infirmatis, una res reliqua, necessariò confirmatur. Alio tamen modo ab Aristo. 1. topic. ca. 10. dicitur a singularib. ad uniuersalia accessio, hoc est, per enumerationē particulariū, uniuersalis probatio. Fallax autem est, & imperfecta, si non omnia enumerentur particularia, uel in genere omnes species non recenseantur, & cęt.

De paradigmate, seu exemplo. *Cap.* 19.

EXemplum, est quædam species comparationis: est enim aliquid maius, uel par, uel minus, quod ad imitādum, vel fugien-

fugiendum ſumitur. Rodol. Agrico. li. 1. de inuent. cap. 25. Eſt que exemplum, quando extremum medio ineſſe oſtenditur per id, quod eſt ſimile tertio, ut notat Ariſt. li. 2. prior. c. 24. Sũ & exempla ſecundum communem rationem, & facilius credtur: interdum præter rationem communem. De primo, vt ſi diuites dicantur pauperibus iuſtiores, & exempla adferantur d uitum, facilis fides: ſin autem iuſtiores pauperes, adiunctis ex plis: præter rationem communem, fides. Ariſt. Rhet. ad Alex Porro exempla exemplis facilè refelluntur, & exempla, vt præter ſolitum morem, fortuitoque accidiſſe reſpondemus.

De topicis. *Cap.* 20.

HInc ſeges argumentandi ampliſſima, ideo breuius loci p currendi. Loci itaque, uel hærẽt negotio, de quo agitur uel externi ſunt. Inhęrẽt autem, vel per ſe, vel ratione alterius: per ſe, ut ratione totius, partis notæ, proprij. Ratione alterius, ſcilicet, ut ratione gentis, formæ, ſimilitudinis, differentię, con trarietatis, adiuncti, efficientis, effectus, cõparationis, antecedẽ tiũ, cõſequentium, repugnantium. Externi autẽ ſunt ſumpti, à diuinis oraculis, legib. ſacris, & humanis, teſtibus, inſtrumẽtis, uſu, ſententijs, attributione, authoritate: & à noſtris tranſcendentibus, à bonitate, magnitudine, duratione, &c. à terna tripli citate comparationũ, à principio, medio, fine, &c. & ab alijs per ordinem ſpeculi, de quo li. 2. Syntax. artis noſtræ, c. 1.

De ſolutione argumentorum. *Cap.* 11.

DIſſolui poſſunt omnia argumenta, per generales illas tres triplicitates ſpeculi noſtri claſſe 2. habita ratione princi-pij, medij, finis: differentiæ, concordantiæ, & contrarij: maio-ris, minoris, & æqualitatis, inter ſubſtantiam, & ſubſtantiam, ſubſtantiam, & accidens, & accidens, & accidens. Non enim eadem omnium elementa, non principia, non media, non fi-nes, &c. quæ poſtea miſcentur, ut ſecunda triplicitas cum pri-ma; ſic differentia, concordantia, contrariantia, principia, me dia, fines rerum, vel principium cum fine, uel cum medio: ſic & miſcere poteris tertiam triplicitatem, ſcilicet, maius, minus,

æquale,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

æquale, primis; maiores, minores, æquales conuenientias, media, fines, differentias, &c. uidebisq; si te assuescas paululum in his, magnã uim breui negotio enodandorum argumentorum, consecutum. Et si uelis ultra uagari, habebis præ manib. primã classem speculi, ut per solutionem quæstionum compares tibi rationes diuersitatis, uel conuenientiæ, uel æqualitatis, uel cõtratiorum, prout toto 2. li. explicamus. Subueniet 3. classis ei9 speculi, ut dixi transcendentium, & postea 4. ab accidentibus petitis rationibus, & subinde ab aliis sequentibus classibus, ut inuitum te moles probationum, & impugnationum obruat. Arist. autem atque alij, solutiones expiscantur ab æquiuoci distinctione, ab oppositis, uel simul, vel post: ab accidente, ab ipso nunc à sensibili, à termino, à genere, à distinctione, à materia, à relatiuis priuantibus.

Regulæ generales respondendi. *Cap.* 22.

1 RESponsurus consideret sensum propositionis, ut quid concedendum, quid ue negandum sit, præuideat.

2. Si contingat illum interrogari ante propositionem argumenti, de sensu suæ positionis impugnandæ, ut pro confesso aliquid ab illo per aduersarium extorqueatur, caueat sententiã proferre, si quidem soluendo, poterit interpretatione libera, aliò sensum detorquere, quàm aduersarius prospexerit, & ita se intellixisse, asserere, eludetq; ictus.

3. Quantum assequi poterit, impediat conclusionem; & animaduertat, num falsum, quod concludit aduersarius possit docere. Poterit autem quinque modis impediri, ne concludatur. primum, repellẽdo, quod falsum est. secundo, resistendo ei, qui interrogat. hoc est, ut nihil concedat, uel fateatur, donec audierit conclusionem; uel si reprehendat id quod, interrogatur. Tertiò, si dixerit uitiosè quæstionem positam. Quarto, si protrahat tempus in solutione, & aliud ex alio ducat, inuoluatque, & extra campum, & arenam, sermonem deriuet. Quinto si distinguat, uel reijciat maiorem.

De sophismate, & fallacia, & solutione eius. *Cap.* 23.

FAllax argumentatio, uel σόφισμα, vel in uerbis, uel in rebus latet. Vocant, & Latini cauillationem, cuius natura est, ut ab euidenter ueris, per breuissimas muta-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

tiones, disputatio ad ea, quæ euidenter falsa sunt, perducatur, ut ait Vlp. I.C. l. natura cauillationis. L. 177. de uerb, sig. lib. 50. ff. tit. 16. Detegũtur autem doli uerborum, si perpendãtur amphibologica, homonyma, adiuncta, seu composita, distincta, accentus falsus, & uerus, & orthographia, orationis forma, & pũctuatio. In adiunctis, illud fallax argumentum, nũ sedens possit ambulare: in distinctis, illud, quinque sunt duo, & tria; ergo tria sunt quinque, & duo quinque. Cætera patent. Captio autem ex rebus, contingit 7. modis.

1. A b accidẽte si illud pro proprio ponatur, ut Socrates ambulat, Socrates albus est: ergo album ambulat,

2. Vt si id, quod quodammodo est, omnino asseratur: vt si, quod in opinione est pro uero habeatur, ut quod uerum non est, opinabile est; ergo est.

3. Ex reprehensionis ignoratione, ut si interroganti, nũ res eadem dupla, & non dupla sit, respondeamus non; dicet, nonne duo unius sunt dupla, ergo inquiet eadem res, dupla, & non dupla est; sed definitio dicebat, unius, & eiusdem, reprehensio autem alterius.

4. A consequentib. cum, quid dicitur ex alio sequi, & tamẽ non sequitur; ut homo est animal; ergo animal est homo.

5. Ex repetitione eius, quod ab initio dictum est, ut cum id quod dictum est, multis modis accipi potest, ut si probare uolens hominem esse lignum, interroget, num homo lignum sit, respondebis non; postea num homo est ridens, respondebis utiq;. At dicet homo est lignum ridens, utrumq. n. dictum est, ergo lignum est homo.

6. Cum id quod non est, & causa pro causa ponitur.

7. Cum multa interrogata pro uno ponuntur.

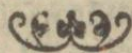
Tractat, & de captiosis interrogationib. Gellius lib. 16. noct Att. c. 2.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

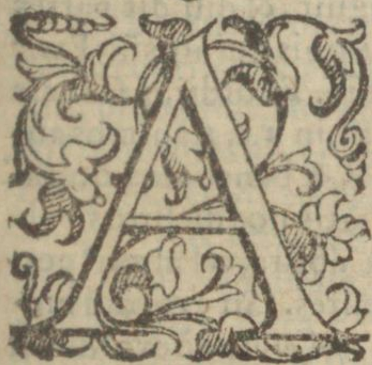
SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS.

LIBER XVIII.

In quo agitur de arte bene, & multum dicendi, seu de Rhetorica.

Quid in hac arte consequamur. Cap. I.

Rs benè, & ornatè loquēdi est illa, quæ docet pręcepta concinnę elocutionis, aptè, ordinatè, & copiosè dicere de vna quaque re proposita, hac arte utitur Rhetor, declamator, & orator uerũ alio, & alio modo. Rhetor namque docendo, declamator fingendo orationũ materiam, orator ueras causas agēdo. Oratori philosophica ferè omnia subiecit L. Crassus, non consentit M. Antonius apud Cic. in li. de ora. Alij tantum organum aliarum scientiarum hanc rati sũt. Mihi autem uidetur perfectum non posse dici oratorem, qui ex omni genere scientiarum quandam non hauserit cognitionem. Maximus quippe Tyrius ser. 21. Rhetoricã definit cogitationum animi enunciatricem.

De materia, & statu causæ, & generibus orationum. Cap. 2.

QVamobrem materiam generalem, ex qua fiat hæc ars, putarem illam encyclopediam, quam nostro speculo artis percurrimus, lib. 2. Syntax. c. 1. singularem autem, & propinquam, statum causę, qua de agetur. Porrò status causę tres habere potest potissimum fines, demonstrationem, deliberationē, seu consultationem, iudicium; unde conflantur tot genera cau

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ſarum apud Cicero, 1. ad Heren. & totidem orationum genera. Eritque oratio aut dehortatiua, aut adhortatiua. vocat ſuaſoriam, diſſuaſoriam Cicero 1. Rheto. quæ generis deliberatiui ſunt, aut laudatiua, uel uituperatiua, quæ generis demonſtratiui: aut accuſatiua, uel defenſiua, quæ generis iudicialis.

De obſeruandis ab eo, qui dicturus eſt. Cap. 3.

DIcturus, antequam dicat, quædam in dicendo ſeruare debet, ultra ea quæ tradidimus li. 1. Syntax. c. 3. Inueniat, diſponat, pronunciando cōueniēte geſtu vtat. Inuētio cōtinet electionē rerū, ſententiarū, & verborū. Facilis electio, ſi antea inter legendū probatos, & graues authores, notabiliora ſelegerit, & in locos cōmunes ordinauerit, ſi memoriæ tradat fideli ſpeculū noſtræ artis. Diſpoſitio inuētorū ſecūdò exigitur, uel ſcriptura, vel mente cōprehēſa, quę nihil eſtq̄ proportionata, & cōueniēs euiuſq; in ſuo proprio loco ordinatio, vt ait Speuſippus li. de definitio. Platoni. Diſpoſitio diſtinguit, & diuidit partes ſuę orationis; partes autē, vel mēbra orationis quinq; ſūt: Exordiū, narratio, propoſitio, diductio, cōcluſio. Exordij, ꝙ Græcis προοίμιον, officiū, ſm Cic. 1. Rhet, Quintil. in 4. c. 1. animos auditorū cōciliare, attentos reddere, dociles, & beneuolos, quę aſſequimur ſi de nouis, difficilib. uel inuſitatis nos dicturos polliceamur, captata aliqua occaſione, uel à noſtra, vel alteri⁹ perſona, à præſtantia rei, a diuiſione incipientes. Sit exordiū breue, à propinquo petitum. Suppeditaui t tibi abundè exordiorū ſegetem 2. pars noſtri ſpeculi li. 2. c. 1. a bonitate. magnitudine, duratione &c. rei, uel contrarijs, uel ſynonymis eorū. Exordiū ſequitur narratio, id eſt rei, uel negotij propoſiti, ſeu cauſæ expoſitio: hæcque breuitatē, & facilitatem ſummopere exigit, vt & rei, ueritatiſq; natiuam, & naturalem habeat repræſentationē. Eſt tamen cautio adhibenda, vt ſi cum aduerſario res nobis ſit, ita narratio fiat, ne in ſuas poſſit transferri partes: & tunc narrando, in quo cum aduerſario conueniamus, in quo diſſideamus, dicendū: ut in quo diſſidium eſt, teratur tempus probationū artificialium, uel ea reijciamus, quę obijciuntur: vnde orationis tertia pars incipit, propoſitio, ſcilicet eius, quod in controuerſiam uenit, uel, quod eſt probandum, vel refellendū. Et hac in parte locis utimur, & argumentis dialecticorum, cū

continua

continua tñ oratione, siue argumentandi formula. Probamus uerò, uel refellim⁹, sūptis probationib. vel ex parte subiecti ꝑbationis, vel ex parte prædicati, vel mixtione eorū: uel reuolutione totius nostri speculi, primū ꝑ quęstiones, vt ꝑ vtrū, qa ē, vel nō est: ꝑ qd, à finitione, & eius partibus, per quotuplex à diuisione, per quęstionem de quo, à materia, & sic de similibus sequentib⁹ omnibus, quę postea misceri possunt. Ex his sequitur conclusio cū breui pręcedentiū connumeratione, seu epilogo.

De uocis compositione in oratore. *Cap.* 4.

PHiliscus Rhetor, ad imperatorem quendam illum orare intercipientem, referente Erasmo lib. 8. apophtheg. ait, τὸν μὲν ἄνδρα δεικνύζειν τὴν κώμην, τὸν δὲ ῥήτορα φωνήν. i. uirū argui per comā, & rhetorē ꝑ uocem. unde uox cū gestus, maxime exigitur in oratoris pronunciatione, uox aures, gestu, oculos continet, & pascit audientiū, & voce homines, vt æra tinnitu probamus, vox ex faucibus, per aeris repcussionem emittitur. uocem fauces tumentes strangulant: obtusę, obscurant, rasæ, exasperant: conuulsæ fractis organis similes reddunt. uox quātitatis, & qualitatis ratione, distinguitur. Quātitate, vt grādis, exigua. Qualitate, cādida, fusca, plena, exilis, lęuis, aspera, cōtracta, fusa, dura, flexibilis, clara, obtusa, acuta, grauis, flaxa. Bona uox oratoris illa quæ dulcis, & libera, sine exprobrante, & fragoso sono, uitia uocis, exclamare, vt rabulę faciunt, insurgere, submittere, raucescere. Vox neruis organorū similis, quo .n. remissior, hoc, & grauior, & planior. Quo tēsior, seu magis intēsa, eo tenuior, & acutior. ui tūū ī vtraq, ima qppe uim nō hēt, summa rumpi periclitatur. Omnis vox fit spiritu lōgiore, uel breuiore. Pronūtiatio autē dilucida erit, si tota verba exegerit, cuius vitia partē deuorare, partem sine sono relinquere. Atq; dinumerandæ non sunt literæ, sed pronunciandæ, sine volubilitate, non suffocatæ, non præter uires laterum, & pectoris.

De uocis mutatione in dicendo. *Cap.* 5.

ORator, uno tenore uocis perpetuo uti non debet, vel monotonia. Nā, & ridetur citharædus, corda qui semp ober-

rat eadem. Vox mentis interpres eſt, ideo, & uox cum mentis uarijs motionib. mutari debet. Itaq; in lætis, erit uox ſimplex, plena, & quodãmodo hilaris: in ira, atrox, aſpera, denſa, cũ reſpiratione crebra: in inuidia, tenſior: in certamine, erecta totis uiribus. Tunc enim, ut ſuis neruis intenditur. In blandiẽdo, & ſatisfaciendo, & rogando, leuis, & ſubmiſſa: in diſputationib. teres; in monitionib. ſuaſionibus, pollicitationibus grauis; in metu, uerecunda, contracta; in adhortationib. fortis: in digreſſionibus, fuſa, & ſecurę claritatis: in expoſitione, & ſermonibus familiaribus, recta: inter acutum, & grauem ſonum media. Attollitur concitatis affectibus, deſcendit compoſitis.

De notis quæ indicant, uel uocis ſuſpenſionem, uel mutationem. *Cap. 6.*

SEntentiam, quæ in oratione ponitur continua, una quadã integra concluſione uocis abſoluendam, & proferendam periodon uocant, cuius nota, punctum. Sed quia interdum periodi longiores ſunt, quam ſpiritus proferentis, ideo uox ad reſpirationem ſuſpenditur; at ſuſpenſiones maiores, & minores ſunt, antequam ad periodũ perueniamus. maior, κῶλον Colon, eſt membrum periodi, quod aliqua ſententia conſtat, uerbo finiti modi adiecto, ſed quod adhuc ad perfectiorẽ ſenſũ expectandum moueat periodum. Colon geminato puncto notatur ſic: Minor diſtinctio eſt comma, id eſt, inciſum, virgula, ſic, vel ſic ad faciliorẽ lectionẽ, modico ſpatio uoci interiecto, diſtinguens partes orationis: quamobrẽ paulũ ſuſpẽdenda uox in cõmate, magis in colo, multo magis ĩ periodo, & ibi reſpirãdum ſi ſententia uarietur. Gręcis hęc eadẽ, & notę ſunt, & eiuſdẽ figuræ, ac apud Latinos ſimilis naturę Hebręi alio modo ſignãt, hẽnt quippe loco periodi, accentũ, quem uocant ſoph paſſuk, ideſt, finẽ uerſus. Cuius figura, eſt linea directè ſub litera vltimę dictionis deſcendens, & duo puncta ad latus ſiniſtrum, ſic: סוף:פסוק ſoph. paſſuk. Pro colo hñt hoc ſignum ʌ. ſub litera: uocãt aũt אתנחתא, Athnata; pro cõmate habẽt duo puncta ſupra ſcripta literæ, uocant זקף, zakeph. Mutationem uocis ſignificant etiam aliquæ notæ, vt ſi admirationem uelimus pronũciare, adijcimus lineam rectam puncto directam, ſic, !, Si interrogationem faciendam, ſemicirculos puncto ſuperponimus?

Græci semicirculũ pũcto subjiciunt, sic; Si submissius qd pronũciandũ duobus semicirculis includitur, sic( )parẽthesim vocãt.

De moderatione uocis per singulas partes orationis. Cap. 7.

PRonunciatio proœmij sit lenis: Narrationis, uocis aptioris manu magis vltra subsellia prolata: in probatione, agitatior, acrior, & instantior, cum gestu orationi consentiente. Egressiones sint magis remissæ, & lenes. In epilogo, uox ad concitandos judices, uel auditores, producenda: ad placandos, inclinanda cum lenitate, ad commouendos ad misericordiã, fluxu uocis, & flebili modo utendũ. Ex fine namque, ut ex postremis impressionibus magis commouentur audientes.

De gestu totius corporis. Cap. 8.

IVssus dicere, non statim incipiat, vel erumpat, ut si ex mora aliquantula spatium cogitandi, & quia interim dicturi cura, auditurum delectat, & iudex, vel alius, qui iussit, seipsum interim componit. In hac tamen cũctatione, ne moræ sint indecentes, dicturus potest caput mulcere, manũ intueri, infringere articulos, simulare conatum, suspiratione solicitudinem fateri, aut aliud agere, quod quemque magis decet, idque diutius, si iudex non intendit animum, uel auditores, incipiat dehinc. Vultus ex affectibus mutatur, hisque oculi, palpebrę, genæ, supercilia obtemperant. Superciliorum duo uitia, immobilitas, & mobilitas nimia, optima inter illa mediocritas; contracta tristitiam significant: diducta, hilaritatem; remissa pudorẽ. Nares, & labra, non torquenda, non mungenda, nõ mordenda. Sit ceruix recta, collum non tendatur, quia leuigatur uox; si affigatur mentum pectori, minus clara fit: nam redditur crassior presso gutture. Humeri ne eleuentur, uel deprimantur, quia gestus ille seruilis est. Brachiorum sit moderata proiectio, explicantibus sese in proferenda manu digitis.

De gestu conueniente manuum, & digitorum. Cap. 9.

OMnes ferè gestus præcipui oratoris, ex manu pendent. Digitorum communis gestus, hic est. Medius digitus in

pollicem contractus explicitis tribus, principijs aptus est, cum leui ex utraque parte motu modico, prolatus cũ capite, humeris sensim ad id quò manus feratur, obseruantibus in narrãdo, exertus, sed tum paulo productior. In argumentando, & expro brando, acer, & instans: atque in his partibus longius, & liberi⁹ exeritur. Cauendum tamen, ne in sinistrum latus tendat, ne ve transuerso brachio proferatur. Duo medij digiti sub pollice, habent gestum intentiorẽ narrationi non accommodũ. Tres contracti pollice presso, indice explicato, in exprobrando, & iudicando accõmodi. Index spectante humerũ manu, paulum inclinatus, affirmat: uersus in terram, ut pronus, urget. Verecundiæ aptissimus gestus, quo primis leniter in summum coeuntibus digitis non procul ab ore, & pectore, fertur ad nos manus: deinde prona, aut paululum prolata laxatur. Motus totius manus, à sinistra incipiat. Deinde deorsum, postea sursum proijciatur, uelut in latus dexterũ, & in dextera finiat. Manus cum sensu, & incipiat periodum, & desinat.

Vitia gestus manuum, & aliarum partium corporis. Cap. 10.

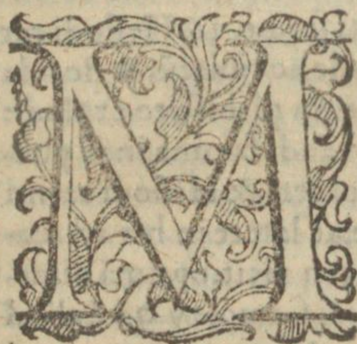
VItia manus sunt, tollere eam supra oculos, demittere eandem infra pectus, percurrere ea intra humerum sinistrũ. Sinistra manus, nunquam sola gestum facit rectè: dextræ se ac comodat frequenter, siue in digitos argumenta digerimus, siue auersis in sinistram palmis abominamur: vel reijcimus aduersa: siue ad latus utrunque discedimus satisfaciendo, vel supplicãdo. Ambabus diuersos perficimus gestus, attollimus quippe adorantes, supplicantes submittimus, medij demonstram⁹, inuocatione protendimus. Manus complodere, & pectus ferire, fœmininum est: pectus iactare: stultũ. Cum nosmetipsos tñ alloquimur, adhortamur, miserantes, obiurgantes, vel de nobis loquimur, caua manu, & summis digitis pectus appetere, optimum gestum addit. Pes sinister non dexter debet produci ab oratore, corpore tñ recto: attamen tortuosè non est insistendum, Inclinari autem si doceas, vel obscurè loquaris, versus iudicem paululum licet. Cum ad argumenta perueneris, & locos, uestem fluentem reijcere potes, deijcere etiam, si hęreat, tem

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS, LIBER XIX.

In quo agitur de Poetica.

De poetica arte, quatenus in republica admittenda. *Cap. 1.*

Etra, inquit Aristoteles in Poet. partes esse numeri satis apparet, & sicuti numerus, & harmonia natura insita nobis sunt, uidetur, & poesis naturalis, quæ postea arte iuuatur. Constat aût poesim esse artem, quia suis præceptis perficitur, quanquam non ita uerum omnia, quæ poetæ canunt, arte canit: nam miranda canunt, sed non credenda. Et Plato in Ione, Omnes, inquit, carminum poetæ insignes, non arte, sed diuino afflatu mente capti, ista præclara poemata canunt; ut Corybantes, non sana mente canunt, additque, res leuis, uolatilis, atque sacra poeta, nec canere prius potest, quàm Deo plenus, & extra se positus, & à mente alienatus sit. Nam quandiu mente quis ualet, neque fingere carmina, neque dare oracula quisquam potest. hæc ibi Plato. Cicero. 2. de Oratore, Bonus poeta nemo sine inflammatione animorum existere potest, & sine afflatu quasi furoris. Aristotele quoque in poeti. uiri uersatilis ingenij, uel furore perciti esse poeticam tantum, dicit. Etenim poetarum aliqui, ab ipsa natura ad poeticam benè fi-

mati sunt, aliq autem à mēte abstrahunt. Subindicat, & Cebes apud Plato. in Phędo, vel de anima, poetarū animos magis ad fabulas, q̄ ad uerum sermonē animū intendere. Quod, & oēs fatent: verū aliqui ad mysteria cōtorquēt: alij ad partem poeseos delectantē. At semp nihilominus verū remanet uetus illud ꝓuerbiū, poetas multa mentiri, vt ait Arist. 1. Metaphy. cap. 2. senec. li. 1. de beneficiis, sic explicat; Quemadmodū nomē clatori memoriæ loco audacia est, & cuicunq. non pōt nomē reddere, imponit aliud loco nominis proprij; ita poetæ nō putāt ad rē ptinere uerū dicere, sed aut necessitate coacti, aut decore corrupti id quemq; uocari iubent, quod bellè facit ad uersum. exprimit in arte Horatius, *pictoribus atque poetis.*
Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.

Plato li. 10. de rep. partem Poeseos reijcit, & a ciuitate tāq̄ ei noxiā explodit eā, quę imitatrix est, id est, quę repręsentat mores aliquorū, quales sunt Tragœdię, & Comędię: alias tñ partes admittit, ob quas poetæ utiles putant à Plut. proprio li. de audiē. poemat. Refert Maximus tñ Tyrius sermo. 16. Hesiodi carmina, & aliorū quę rapiūt animos, pinde ac tibiarū, & florida harmonia, vt argumēta merarū fabularum plebiscito explodi: cui tñ ille nō subscribit, ratus philosophandi semina inde peruenisse ad ipsū quoq; Plat. & alios: & in Homeri, & Hesiodi carminib. fabulę speciē poeticen qdē spectare, at latere in his ad uirtutis amorē stimulū, & sermo. 21. poeticen dicit, optimā nimirū adolescētis animi nutricē, & alumnā, & sermo. 29. qd ē aliud poetica, q̄ philosophia tempore uetusta, cōsonantia metrica, argumento fabulosa. hęc que postea docet cōuertibilia, esse philosophum, & esse poetā. Cicero in ei⁹ laudib. multus pro Archia poeta. Cui adstipulatur Strabo li. 1. Geogra. Antiqui īquit, poeticā primā quandā philosophiā phibēt, quæ ab ineunte nos ętate ad uiuendi rationes adducit, quę mores, quę affectiones doceat, quæ res gerendas cum iucunditate præcipiat, &c. Extant & Heraclidis Pontici ἀλληγορίαι σοφώταται, καὶ εἰδικώταται εἰς τὰ τοῦ ὁμήρου περὶ θεῶν εἰρημένα, καὶ ἀντιῤῥήσεις τῶν κατ' αὐτοῦ βλασφημησάντων. In quib. totā poesim philosophia naturali plenam, docet, & Dion. Chrys. oratione Græca de Hom. Plat. ab eo quoq; suæ philosophiæ partem maximā hausisse do

cet Arist.& Zenō.& alios, Quãobrē Græcorū ciuitates ab ip ſo primordio, liberos in poetica educarunt, nō utiq; nudæ uoluptatis, ſed caſtę moderationis gratia. Extollit,& poetices ibi partē, quę uerbis ad imitandã uiuendi rationē incitaret. Quid autē ego poſſim in horū authorū cōcurſu adferre, nū probem, improbemve poeticā, explicabo. Probo quidē artē omnino, ut potè quæ in electione verborū,& ſententiarum, ingenia acuat,& exerceat,& quæ ad optima etiã poſſit eſſe celebranda inſtrumētū: neq; .n. fuit uſquā Dei cult⁹, ſine aliqua metrica decantatione: nō apud barbaros, non apud Iudæos, nō Chriſtianos. Sunt, & carmina quædã, quę merent perpetuò in ore eſſe, ut Phocylidis, Tyrtei, Theognidis, Heſiodi opera, & dies,& ſimilia, vt iudiciū eſt Iſocratis ad Nicoclē. Verū cum Plat & alijs probè ſententientib. Chriſtianis potiſſimū, abominor poetas antiquos, & recētes, q nobis tragicè, vel comicè. uel ſpectra, & chimeras proponūt, aut vitiorū lernã, ex quib. etſi erudiat lingua,& ſermo, inficit certe anima, vt eo modo impios,& turpes mores iuuenes cōbibiſſe appareat poſtea eū fuco eloquentię; uixq; a faciēdis quę legerint, ſe tēpare poſſint; & ſi tenera ętas dū addiſcit, nō ſentiat quantū un⁹ hauriat, ſimilis illis q oblitis melle, cantharis, improuidè venena deuorant. Concinna certe multa Martialis habet, ſed q̃ turpia abūdè propinet, quis nō videt? Familiariter loquit Terenti⁹,& Plautus: at quantū noceat pueris didiciſſe modum ſcortãdi, quo ibi nihil frequenti⁹ quis neſcit. Omitto reliqua, quę colloquijs peſſimis corrūpunt iuuenum mores, proſpicient,& dabūt operã, ſi ſapiunt,& ludimagiſtri, & magiſtratus: ne his in poſterū imbuatur,& inſtituatur iuuētus. Sic enim opinor, D. Aug 1. confeſ. vinum erroris dixit poeſim, & Democritus inſaniam. Et, vt eſt apud Hora. in arte,

Dum ſemel eſt imbuta recens, ſeruabit odorem Teſta diu.

Certe,& ęquè pueris, ac omnibus Chriſtianis, illud impium, toties Iouem, Apollinem, Bacchū, & alia idola gentium, pro Deo reſonare, deos dicere, deos inuocare, & reliquas fabulas cōmemorare, quas, & plerunque pueri ueras credunt, & ſæpe cum hoc ueneno inter Chriſtianos ſemipagani moriuntur. D. Paulus hoc notat expreſſe 1. ad Timoth. c. 4. ineptas, & inanes fabulas deuita, Et rurſum 2 ad Timot, erit tempus, cū ſa-

nam

nam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacerna bunt sibi magistros prurientes auribus, à ueritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. D. Hierony. in psal. 104. ad uerba illa, & dedit terra eorũ ranas ĩ penetralib. regũ ipsorũ, ait ĩ ranis poetarũ carmina designari, q a catholica regula discrepantes, regũ terrenorũ corda deceptionũ fabulis replẽt. Eadẽ repetit sup Ps. 77. ad verba, & ranã, & dispdit eos. Et idẽ D. Hier. Damas. absit, vt de ore Christiano sonet, Iupiter omnipotẽs & me hercule, me castor, & cęt. magis portẽta, q̃ numina, &c. Q ĩ si apud Aris. li. 7. Polit. c. 17. legim⁹, pęnã statutam his q publicã statuã, oculis ppposuissent multitudinis, p q̃ libido excitaret, q̃uãto magis istis pęna imponẽda, q iuuẽtutis mẽtem tabulis istis spurcissimis, & impijs poetarũ imbuunt, & suggerunt. Hoc non patitur Iuuenal. etsi poeta, dum ait, Saty. 14.

Nil, dictu fœdum, visuque hac limina tangat,
Intra quæ puer est: procul, hinc procul ite puellæ,
Lenonum, & cantus pernoctantis parasiti,
Maxima debetur puero reuerentia, si quid
Turpe paras. Nec tu putri contempseris annos,
Sed peccaturo obsistat tibi filius infans.

Extat uerus prouerbiũ, quæ factu turpia sunt, eadem, & dictu. Sic que præcipit Isocrates oratione 1. πρός δημόνικον. ἃ ποιεῖν αἰσχρόν, ταῦτα νόμιζε μηδ' ἐλέγειν εἶναι καλόν. Atq; barbari Persæ, quęcũq; nõ est fas apud illos facere, eadẽ nec dicere, vt ait Herodotus in 1. Imo obscæni poetæ, & olidi, sunt peiores pniciosissimis lenonibus: lenones .n. ppetuò nõ audẽt cõparere, pudicitiã apertè nõ ĩpugnãt: at isti cõtinua lectione libere expugnãt: vel corrũpunt. Cecinit, vel inuitus Ouidius illud,

Eloquar inuitus, teneros ne tange poetas,
Summoueo dotes impius ipse meas.
Callimachum fugito, non est inimicus amori,
Et cum Callimacho, tu quoque Coe noces,
Me certe Sappho meliorem fecit amica,
Nec rigidos mores musa Thaleia dedit.
Carmina quis potuit tuto legisse Tibulli?
Vel tua, cuius opus Cynthia sola fuit?
Quis potuit lecto durus discedere Gallo?

Et mea nescio quid carmina tale sonant.

Sed hæc hactenꝰ de poetarũ censura, de qua nõ loquemur, sed de arte poetica, qua qs, & ad bona, nõ secꝰ ac gladio uti põt.

Quibus constant poemata, & de rhythmo. Cap. 2.

OMne poema, ex sylla barum ratione, & ordine, & tempore constat. Syllabarum diuisio, in primas, medias, & finales: quæ inter primam, & finalem dictionis syllabam sunt, mediæ dicuntur. Et cum suis numeris quodammodo cursu cõtinuato currere uideatur metrica oratio, ideo syllabarum connexione, pedes fieri dicuntur, ut ex pedibus uersus. seu carmẽ. Quamobrem in poetica arte, & metrica, tria considera, syllabarum tempora, seu quántitatem, num breuis, longa, aut anceps. Secundo, pedum diuersas structuras. Tertio, pedum commixtiones, unde diuersitas carminum nascitur. Obseruandum tamen non fuisse adhibitam rationem quantitatis in poetica apud omnes nationes, sicuti nec perpetuò apud Hebræos, in Gallicis, & Italicis metris, & Germanicis, in quibus pro arte, est certus numerus syllabarum, & rhythmus. Rhythmus, est conuenientia syllabarum in fine duorum uersuum, quos misceent pro arbitrio præscripto. Scio tamen quosdam uoluisse Gallicum, idioma, legibus syllabarum latinarum constringere, uerum nulla inest uersibus in hoc idiomate gratia, & oporteret orthographiam Gallicam, quæ uaria est prius certis, & conuenientibus legibus coercere, quàm ad temporum, & quãtitatis obseruationem reuocare. Rhythmũ Hebræi doctiores trium literarũ posteriorũ uersuũ duorũ, uel pluriũ faciunt, uocantq; illud carmen חכושט דיש scir messuba, id est, carmen excellens. Indoctiores, non semper easdem tres in rhytmo ponũt literas, sed aliquando quæ prolatione affinitatẽ habent. Qñ autem rhythmus una litera consonat, dicunt רכיעריש scir gober .i. carmen trãsiens seu uulgare. Si in duab. יוארריש scir ram. i. carmen elegãs. Sed, & isti habẽt in rhythmis duas sedes, in medio uersus, & in fine. Primam partẽ uersus, dicunt חלר daleth ost ũ: secũdã מכיב segor. i. clausurã, diuisiones eorũ, psetzim. i. distinctiones, pausas uocant. uersum aũt includẽtem vtranque partẽ, uocant היב bait domũ. Cæterũ non semper bait seu uersus hẽt rhythmũ in medio, uel in pesetz, quãuis diuisionẽ hẽat

sicuti

ſicuti in uerſib. Gallicis, & Italicis, & Germanis, Alexandrini, & heroici dicti, & decanici, hẽt quidem peſec, ſed nõ rhythmũ niſi in fine. Habent quoq; Hebræi formam aliã verſus cõponẽdi, per quantitatem ſyllabarum, ut uidebimus proximo capite.

De ſyllabarum quantitate. Cap. 3.

SYllabarum aliæ longę, aliæ breues, aliæ ancipites, ſeu communes, quæ, & breues, longæ eſſe poſſunt. Græcis, & Latinis longæ, & breues ſyllabę, cognoſcũt octo modis, paucis dictĩctis.

1. Poſitione, cum duæ conſonantes literę, uel muta cum liquida, uel duplex conſonans ſequuntur uocalem, quæ autem ſint mutæ, liquidæ, & duplices, diximus in grammatica.

2. Cognoſcuntur diphthõgo, oĩs diphthõgus lõga eſt, apud omnes, niſi ſequat̃ uocalis apud Latinos, apud Gręcos variat.

3. Præpoſitione; nam prępoſitiones, de, pro, à, è, ſe, de, di, dis, & pro, niſi, paucis exceptis, quas notant omnes proſodiæ, longę ſunt, niſi ſequatur uocalis.

4. Deriuatione, deriuata primitiuis conſentiunt, paucis exceptis in Epographia Franc. Quintiani Stoæ capit. 12. 13. 14. & apud alios.

5. Compoſitione, ut compoſita, normam ſimplicium obſeruent.

6. Cum uocalis ante uocalem, quia corripitur prima, paucis exceptis.

7. Regulis; quæ dantur de diſſyllabis, præteritis longis, exceptis, ſcidi, fidi, tuli, ſteti, dedi, de prima corripienda geminati pręteriti; de prima producenda ſupini diſſyllabi; de crementis uerborum, & inflexionum nominum, de quibus latè Deſpaut. Pantaleon, & alij.

8. Exemplo, quia ita uſi antiqui ſint, & dicunt aliquas natura longas, uęl breues ſyllabas, potiſſimum Græci, & Hebræi. Græci quippe habent, ut diximus, natura longas, η & ω. breues ε. & ο. Ancipites, α. ι. υ. Et Hebræi habent ſeptem motiones, ſeu uocales, longas, nempe quinque motiones magnas, & pathah, & ſegol. de quibus in grammatica egimus. Traduntur autem regulę particulares de primis, medijs, & finalibus ab om-

omnib. prosodicis, apud Latinos a Franc. Quintiano, Despaut. Pantaleone, & alijs, quorum capita collegit uersibus Glareanus libello de syllabarum ratione. Vt uocales longæ sint ante literas, quę in his uersibus ponuntur, ante alias breues.

De primis. *Mansla, delesteue flinsdiuerim, bodogosmo, cudrums gumft.*

De medijs. *Gau, bedet, elmentu qui, nost, dugrumunticus adde.*

De ultimis. *A u, i, n, c. as, es, os finales dant tibi longas,*

De quantitate syllab. apud Græcos, tractat Franc. Vergara, li. 4. Grammat. & Rhenatus Guillonius in Gnomone, & alij.

De pedum diuersa nomenclatura. *Cap.* 4.

EX syllabarum quantitate diuersa, pedes diuersi componũtur. Simplicis alij, alij ex illis compositi. Simplices, dissyllabi 4. trissyllabi 8. dissyllabi, pyrrichius duab. breui. *υυ*. Spõdeus, duabus longis --. Iambus, breui prima, & longa sic. *υ*-. Trochęus contra, -*υ*; Trissyllabi, dactylus, prima longa, & seq. breui. -*υυ*. Anapæstus, *υυ*-. Tribrachys *υυυ*. Molossus ---. Amphybrachys *υ*-*υ*. Amphimacrus, -*υ* Bacchius *υ*-- Antibacchius --*υ*. Cõpositi, proceleusmaticus *υυυυ* ex duobus pyrri. dispondẽs ----. 2. spon. dijambus *υ*-*υ*-. iamb. ditrochæus -*υ*-*υ*. 2. troch. Antipastus -*υ*-*υ* Iambo, & troch. Choriambus -*υυ*- troch. & Iambo. Ionicus a minore -*υυ*- pyrr. & spond. Ionicus à maiore -- *υυ* spond. & pyrr. Pean. 1. *υυυ* Tro. & Pyrri. Pean. 2. *υ υυ* iambo & pyrr. Pean. 3. *υυυ* pyrr. & troch. Pean. 4. *υυυ* pyrr. & iamb. hi pedes Latinis, & Græcis communes; at Hebræi iambum habent dictum. Iated, clauum, fitque Iated ex sceua mobili, seu hateph segol, & una syllaba. Cum autem aliam addunt syllabam, quam uocant תנסעה tennach, id est modum, uocant מרכבת murchebet, id est, compositum, Latinis potest dici Bacchius, postea namque per syllabas computant uersus.

De distinctione, & nomine carminum. *Cap.* 5.

CArmina nominantur uarie, uel à prædominanti pedè, uel à numero eorundem, uel ab inuentore, ab eo, quod

canitur,

canitur,& instrumento cum quo canitur. A prædominanti pede, vt carmen iambicum, trochaicum, dactylicum, anapæsti cũ, choriãbicum. A numero pedũ, monometrum scilicet 2. pedũ, dimetrum, 4. trimetrum, 6. tetrametrum, 8. quadratum catalecticum, & acatalecticum: quæ intelligenda de iambicis, trochaicis, & anapæsticis, in quibus duo pedes pro uno numerantur, non autem in hexametro, & pẽtametro carmine. Pentametrũ, quod habet 5 pedes, uel 4. & duas cęsuras: hexametrum, quod habet 6. pedes. Ab inuentoribus, Pyndaricum, glyconicum, saphicum, seu pẽtametrum, & hendecasyllabum, Asclepiadeum, archilochium &c. A materia decãtata, heroicum, eroticum, georgicum, olympicum, nemæum, pythium, isthmium, adonicum, elegi, næniæ, eclogę, epinicia, &c. Iulius Pollux in 1. pæan propriè, dixit esse uersus de Apolline: hymnum Dianæ: utriusq; prosodiam, Bacchi, dythyrambum, Cęteris, Iulum: Linum, & Litiersem fossorum, & rusticorum. & li. 3. c. 3. hymen, uel hymenæus, cãtus nuptialis, aliaque addit, li. 4. c. 7. Ab instrumento, ut lyricũ. A numero uersuũ, ut disticha. Apud Gallos: *dizains, balades, sõnetz, chantz royaux*, & alia genera, quæ numeratos habent uersus, & apud Italos. De generib. pedum, & metrorũ, ferè omnes supra citati authores agunt, tum in Hellinica, tum in Latina lingua. At Hebræi decem, & octo genera metrorum alia habent, de quib. Gaspar Haiuonius, sacræ theologię professor primus scripsit Latinè, & post eum Mũsterus, in fine utriusque suę grãmaticæ Hebreæ. Primum est פשוט pascut i. carmen simplex, vbi nullum scheua: secundum cõpositum, ex iathed, & quatuor syllabis: tertiũ cõpositum ex iathed, & 4. syllabis, & alio iathed & 2. syllabis, 4. cõpositum ex iathed & 2. syllab. Reliqua postea composita uariè ex iathed, & syllaba, uel syllabis antecedentibus, uel sequentibus, ac apud Latinos, & Græcos ex spondeis, & iambis, & trochæis fiunt uersus uarij.

De systemate uario carminum. *Cap.* 6.

SYstemata, & complexiones carminũ apud Latinos & Græcos, ad tria genera reducuntur. Nam, vel sunt dramatica, uel exegematica, uel mixta. δραματικά ποιήματα dicuntur, ab imitatione eorum, quæ repræsentantur, cuius pręcipuę species, Tragœdia, & Comœdia. De Tragœdia, & unde dicta, nũ-

à præmio

a præmio hirci, uel aliunde tractat Ant. Mancinel. in Horat. li. 2. car. od. 1. & Acron, & Ascensius, in eius artem. Et Cornutus ĩ his, quæ in prologo Terentij Afri afferuntur. Tragædiæ partes apud Arist. 4. Prologus vsq; ad ingressum chori: ab histrionibus agitur chorus, ἐπεισόδιον, exodus. Chori officiũ; supplere quicquid extra argumenta adijcitur apud Horat. in arte, atque ita agit partes authoris, defendit officium uirile, bonis fauet, regit iratos, laudat laudanda, contraria vituperat. Sunt & alia chori officia, de quibus & plura de strophe, antistrophe, & epodo, cõsulat Iacobum Mycillum in fine annotationum in Euripidem, commentarium in Pindarum. Chorus tragicus differebat à comico, quod esset 15. personarum, comicus 24. Differuntque in choris, & multis alijs Comędia, & Tragœdia; quia illa de rebus popularibus, hæc de heroicis agit; illa lætos habeat exitus. Tragædia tristes; illa uerbis cõmunibus, hęc sublimibus utatur. Exegematica poemata, illa quæ ex contextu authoris nulla p̃sonarum interpositione consistit, Mixta aũt, quæ cum illo cõtextu, interdũ personas loquẽtes inducunt, vt Hom. & Virg. in Æn.

De tributis carminibus. *Cap. 7.*

TRibuuntur carminibus, scansio, cæsura, figura, permixtio. Scandere, est distinguere, & percurrere per pedes carmina. Cæsura, est sectio pedis, uel post duos pedes syllabam relinquẽdo, ut pentemimeris, uel eptamimeris, uel trochaica. De figuris tractant grammatici aliunde. At mixtio carminum habet propria nomina, ut si constat duobus generibus, hexametro, & pentametro dicitur dicolon distrophon, carmen, dicolon tetrastrophon, cum post tres eiusdem generis uersus, quartum alterius modi sequitur, & ad primum fit reuersio, ut in Sapphico cum Adonio. Tricolon tetrastrophon, qñ post trium generum quaternos uersus, ad primum reuersio fit, ut in 1. lib. oda. Hora.

Dianam teneræ dicite virgines, &c.

Concinniores dicuntur uersus, in quibus adiectiuum substantiuum antecedit, & interea quædam intermiscentur, ut

Bella per Hæmatios plusquam ciuilia campos.

Item si heroicũ, seu hexametrũ diuidatur, uel dissyllaba dictione, uel trissyllaba, & si fieri possit pẽtametrũ sola dissyllaba.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De quibusdam effectibus carminum. *Cap.* 8.

QVia poetę furore aguntur & spiritu quodam concitato, & carmina alios concitare dubium non est, ut ait Arist. in in poetica, unde uates idolorum, non prius reddebant uersib' oracula, nec sibylla, nisi furore agerentur, ut constat ex Callimacho in hymno Apollini & alijs. Quamobrem incãtationes & ueneficia olim, persuasum est fieri carminibus, & uerbis cantione conceptis. Sic scribit Virgil. 8. eclo.

Carmine vel cœlo poßunt deducere lunam.
Carminibus Circes socios mutauit Vlyßis. Et
Frigidus in campis cantando rumpitur anguis.

Atque Horatius 2 episto.

Carmina dij superi placantur, carmine manes;

Et Ouidio in opusculis.

Carmine læsa ceres, sterilem uanescit in herbam.
Deficiunt læsi carmine fontis aquæ.
Ilicibus glandes, cantataque vitibus vua.
Decidit, & nullo poma manente fluunt. &c.

Non tamen hæc omnibus carminibus uis inest, & nisi illi quæ ex impressione altissima mentis, per uocem exprimuntur. Sicuti nec omnia dicta uel audita, audientes mouent, sed quæ ex intentione animi proferuntur, & à concitato, irato, trepido, amãte, &c. merito enim, ut ait Dionys. Halicar. in princ. omnes putant orationem suam cuiusque animi esse imaginem, & habẽt carmina & scripta, suum quodammodo genium & uim eductã ab authore, qua uiuant & operentur, unde dicebat psal. 57. de incantatore, quod sapienter incantet, ibi, tanquam, aspidis surdæ, quæ non exaudit uocem uenefici incantantis sapienter Itaque eruditè dum excantationes adfert Medeæ Ouid. Metamor. 7. illam concitatam, minacem, commotam fingit, ut & Appol. Rhodius. li. 4. Argonaut. Talem & Cauidiam Horatius lib. Epo. od. 5. ibi.

Quid vt nouerca me intueris, aut uti
Petita ferro bellua &c.

Et ut ait idem Horat. in arte.

Non satis est pulchra esse poemata, dulcia sunto.

Et

Et quocunque uolent animum auditoris agunto.
Vt ridentibus arrident, ita flentibus adsunt.
Humani uultus si uis me flere, dolendum est
Primum ipsi tibi, tunc tua me infortunia lædam
Telephe uel Peleu, male si mandata loqueris.
Aut dormitabo, aut ridebo, tristia mæstum
Vultum uerba decent, iratum plena minarum,
Ludentem lasciua, seuerum, seria dictu.
Format enim natura prius nos intus ad omnem
Fortunarum habitum, iuuat, aut impellit ad iram;
Aut ad humum mœrore graui deducit, & angit.
Post effert animi motus, interprete lingua.

Narrat Suidas Tyrtęum Archimbroti filium poetam & tibicinem carminibus suis Lacedęmonijs cum aduersus Messenios bellum gererent, authorem victorię fuisse, eo quod animos eorum, carminibus ad bellum incenderit, laudando eos qui in bellicis excelluerunt, ut tradit Plato, 2. de legib. & Horatius in arte.

Tyrteusque mares animos, in Martia bella
Versibus exacuit.

Narrant, & Archilochum, ea ui & ira in Lycambem scripsisse, ut ipse impotens ferre contumeliam laqueo se suspenderit. Sic in eadem arte meminit Horatius.

Archilochum proprio rabies armauit iambo.

Et Ouid. in Ibin.

Postmodo si pergas, in te mihi liber iambus
Tincta Lycambeo sanguine tela dabit,

Ideo idem Horatius li. 1. epist. epist. 20. ad Męcenatem agentia uerba, Archilochi dixit, hoc est ad agendum impellentia.

Parios ego primus iambos
Ostendi Latio numeros, animosque secutus
Archilochi, non res agentia uerba lycamben.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS LIBER XX.

In quo agitur de historia.

Quid historia, & quod ea vera narratio sit. Cap. 1.

CIcero li. 1. ad Herennium, Historia, inquit, est res gesta, sed ab ætatis nr̃æ memoria remota, ĩ quo differt à fabularum & argumentorum fictione. Repetit eadẽ li. 1. de inuentio, dum de narratione agit & negotiorum expositione, cuius partẽ historiã quoq; ponit. Et rursum 2. de oratore, Histo. testis tp̃u, lux ueritatis, uita memoriæ, magistra uitæ, nuncia uetustatis. Pausanias quoq; li. 1. in Atticis priscarũ rerũ memoriã uerã ex literarũ istis monumẽtis, non ex choris uel Tragœdijs accipiẽdã dixit. Apud Græcos ἱϛορια cognoscẽdi studiũ, lusttatio locorũ; & apud Dioscoridẽ in præfatione ἐξ ἱϛορίας, ex pcũctatione audita dicũt. Vñ Verrius Flaccus definiuit, histor. esse narrationem rerũ gestarũ, qb⁹ interfuerit is q narrat, apud Gell. li. 5. ca. 18. Accedit Lucia, li. de scribenda hist. inscriptio; sic. n. & accipitur apud Arist. 2. de aĩalib. τοῦ]ο ἐκ τῶ ἱϛορίων καὶ ἀνατομῶν Eo mõ histo. planctarũ apud Theophrastũ, de obseruatis p ipsũ in plantis, & apud Pli. Historia nãlis uel si q uę scribũt author nõ uiderit, uera saltem referre propriũ erit histo. ut ait Strabo lib. 11. Geograp. dũ de Amazonib. agit, Atq; in primo, tradit finẽ eius, dispositionis loci rei, prout est, expressionẽ esse. Facit Polybius li. 12. Quẽadmodum corpora aĩalium, inquit, si ossa sint exempta, totum redditur inutile; ita histo. si ueritatẽ ademeris ei, quod reliquum est, inanis redditur narratio, Veræ itaq; hi-

storiæ

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ſtoriæ indiciũ, rẽ eodẽ modo à pluribus, ſcribi, ut ait Ioſeph. li. 1. cõt. Apio. veritatis nãq; amica ſimplicitas, ut ait Pin. & alij.

De hiſtoriæ ſpeciebus. Cap, 2.

AVlus Gellius li 5. c. 18. hiſtoriæ conſtituit differentias, annales, ephemerides. Annales ſunt, cum res geſtæ plurium annorum, obſeruato cuiuſque anni ordine, deinceps componũt. Cum uero non per annos, ſed per dies ſingulos res geſtæ ſcribũtur, ea hiſtoria, ἐφεμερίς Græcis eſt, nobis diarium. Cic. 2. de orato. Erat. inquit, hiſtor. ſ. Romanis, nihil aliud niſi annalium cõfectio: cuius rei memoriæque retinendæ cá, ab initio rerũ Romanarum uſq, ad P. Mutium Pontificem Max. res oẽs ſingulorum annorũ mandabat literis Ponti. Maxi. efferebatq; in albũ, & proponebat tabulã domi, ut eſſet poteſtas populo cognoſcendi, ij qui ẽt ne annales maximi nominant. Hanc ſimilitudinem ſcribendi multi ſecuti ſunt, qui ſine ullis ornamentis monumenta temporum, hominum, locorum, geſtarumq; rerum reliquerunt. Accedit Cornel. Tacitus li. 4. dũ de annalibus agit Romanorum; ingentia, inquit, illi annales bella, expugnationes urbium, fuſos captosq; reges: aut ſi quando ad interna peruerterent, diſcordias conſulum aduerſus tribunos, agrarias, frumẽtariasq; leges, plebis & optimatum certamina, libero egreſſu memorabant. facit Liuius lib. 6. deca. 1. Cæterum ſerius, nec ꝑpetuò apud pontifices illa poteſtas ſcribendæ Hiſtor. fuit, ut ſcribit Flau. Vopiſcus in Tacito.

Hiſtoriæ Vtilitates. Cap. 3.

HIſtoriæ utilitates plures ſunt. Plutar. de curioſitate, vnam tradit ad ſatiandos malis, quæ in his adferuntur curioſos, ne noua amoliantur ꝓtẽtare. Liuius in proœ. Hiſt. Hoc illud ẽ præcipuum in cognitione rerũ ſalubre ac frugiferum oĩs te exẽpli documenta in I'uſtri poſita monumẽto intueri, uñ tibi tuæq; Reipub. ꝙ imittere cupias: vñ fœdum incœptu, fœdum exitu q̃d uites. Polybius Megalopolitanus in 1. illa tradit quoq; vtilitatẽ, ꝙ aliorũ periculis, q legunt, cautiores redduntur, & certè.

Fœlix quem faciunt aliena pericula cautum.

Melius eſt enim uidere experta, quàm experiri mala. Et idcirco Hiſtoria à Diodoro Siculo li. 1. dicitur cõtinere doctrinam

omnium periculorum expertem, ex cognitione alienarum calamitatum, uel fęlicium successuum. Suntque, ut ait Plut. histo ria bellaria, quod in heroum illustriumque uirorum conuiuijs nihil secundas mensas exhilaret magis, quàm veterum exemplorum recitatio. Dionysius Alex. Halicarnass. In historijs. inquit, veritatem ac prudentiæ sapientiæque principia recōdita oēs credimus. Herodotus in initio eo aīo se ad historiā scribēdā transtulisse dicit, ne pclare gesta, iniuria tēporū obliterēt: ne fama & admiratione digna facinora, ī obscuro sine glřa delitescāt.

De arte scribendæ historiæ, seu de praeceptis quibusdam. Cap. 4.

LEges tres potissimū obseruare oportet uolēti historiā vere contexere: prima, ut narratio fiat prout res gesta fuit vel est.
2. Vt corographiā loci vbi gesta est. uel vbi est, dicat uere.
3. Vt tempus circumscribat proprium.

In veritate narranda non oportet scriptorem mouere affectus legentibus, nec oratione ad id aptas perquirere, non calamitates mortalium insectari, quod Tragœdiarum scriptores faciunt: sed dicta factaque hominum uere referre, etiam si medio cria fuerint, ut ait Polybius lib. 2. histo. Nihil falsi subtexendū, nihil fingendum, nihil ueri tacendum, fit liber ab omni pertur batione & affectu in alteramuis partem, author. nihil amore uel odio ductus scribat, laudet laudanda, contraria uituperet. Idque breuiter. Immorari namque in his non historiographi, sed declamatoris partes sunt. Quamobrem Pausanias 1, lib. in Atticis improbat Hierony. Cardanum historiographum, ut familiarem nimium, ei de quo scripserat: quia inquit, qui cum viro principe familiariter uiuit, necesse habet ad fauorem eius, omnia scripta accommodare. Chorographia seu descriptio loci multum conducit, ad lucem gestorum, ut in uictoria consequēda, & aciebus instructis loci opportunitas, moresque regionis, addunt quędam aliter incredibilia. Tempus quoque adiectum certum singula distinguit & ad memoriam & ad cognitionem certiorem pertinet, & ad rerum peristases insignes. Sed & exigitur historias scribenti, uel referenti, nomina propria seu nominis, seu loci, seu temporis tenere & adijcere.

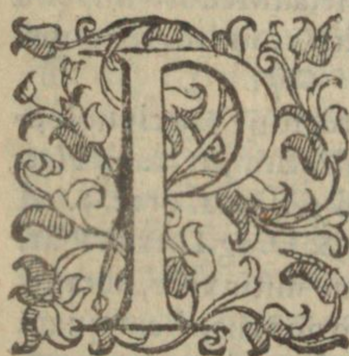
Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS, LIBER XXI.

In quo agitur de politica.

Tractationis ratio. *Cap.* 1.

Ostulabat ordo a nobis præstitutus, ut de iuris speciebus loqueremur post historiæ, & aliarum speculatiuarum artium explicationem, cęterum quia in nostra iuris epitome de illis proprio loco agitur, in illis non immorabimur, ne cogamur legum, & capitum citationes & authoritates hic inculcare, à quibus quo ad potuimꝰ, semper abstinuimus. Ideo illa tractatione prætermissa, ad practicas artes conuertitur calamus, quas in actiuas & factitias diuidimus. Actiuas, in politicam, ethicam, & œconomicam, factitias in mechanicas. De politica itaque suo occurrente ordine agatur.

De politica. *Cap.* 2.

Politia apud Aristot. 3. polit. capit. 4. est legitima ordinatio ciuitatis, uel regni, secundum quàm alij præsunt, alij parent. Isocrates autem orat. 10. quæ Areopagiticus dicitur, est anima ciuitatis, inquit, nihil aliud quàm politia, tantam uim ac potestatem habens, quantum in corpore quidem prudentia uel mens, ea enim est, quæ de omnibus consultat, bo-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

na conseruans, noxia declinans. Et quanquã à ciuitate tm̃ hæc scientia ciuilis dicat, tñ & reip. administrãdę cuiusuis rõ, ad hãc appellationẽ pertinet, & ad regni quoq. regimen. Sicq. ẽt Socrates apud Xenoph. li. 4. comment. de dictis eius, dixit, πολιτείαν esse ἐπιστήμην βασιλικὴν, καὶ τῆς βασιλέων, polititiã, scientiam esse regiam, & regũ. Nec mihi alio mõ regni, & ciuitatis administratio, differre uidentur, q̃ quod in eo plures, in hac paucio res sint; utriusque qppe finis cõe bonum, & in utraq; administratione, leg. cõdere, & exequi, utq. ciuitas ciuiũ unitas, sic regnũ regnicolarũ, & ciuitatũ unitas. Imo, & ipse vniuers⁹ mũd⁹ ciuitas una, nosq. oẽs cuiuscũq nationis cõciues. Et Atheniẽses ab initio regnũ, in administranda ciuitate usurparũt, ut ait Heraclides in prin. lib. politiarũ. Romul⁹ à ciuitatis quoq. suæ administratione, regnũ exorsus apud Halicarn. Liu. & Plu. Deioces ab oppidorũ optima administratione, ad Medorũ imperiũ euect⁹, & dign⁹ regno hĩt⁹, apud Herodotũ 1. omitto reliquos.

De speciebus rerum public. Cap. 3.

ADministrationis rerum publicarũ tres sunt præcipue species, nempe unius, paucorum, & multorum, ut tradit Plat. lib. de regno, & dial. 4. de repu. Arist. 3. pol. 5. Isocra. orat. 3. ad Nicoclem. Æschines contra Timarchum, & Diog. Laer. in Plat. li. 3. Pla. tradit politiam, in species quinque distinxisse, uberius explicans tres prędictas, aliam popularem ponens, aliam quam optimates exerceant, tertiam quæ diffundatur in paucos, regiam quartam, quintam tyrãnicam. Inter quas tñ optimarũ, & paucorum unam speciem facere possunt. Tyrannica aũt improba est, cum ui impulsi, & adacti ciues ab aliquo reguntur, põt, & ad unius administrationem referri. Polyb. aũt lib. 6. epito. sex politiarum genera, ab una monarchia, ut præcipua administratione, per gradus minoris perfectionis, declinare sic ostendit, sex politiarum inquit genera. Monarchia, quæ natura constat. Neque tñ quælibet monarchia regnum dici debet, sed ea duntaxat, quæ uoluntario subditorum consensu conceditur, & magis pro animi sententia regitur, ac gubernatur, quam timore, & uiolentia. Ex monarchia regnum nascitur: ubi uero regnum in malum connatum, scilicet, in tyrannidem mutatur, rursum ex horum destructione Aristocratia, id

est,

est,optimatum gubernatio,prouenit, quæ tamen natura quadã in oligarchiã, hoc est paucorũ administrationẽ;trãsmutat. Cum uerò multitudo iniustitiã eorum,qui præsunt,ira percita ulciscitur, nascitur Democratia,id est,populi administratio. Rursum,cogente plebis contumelia, & iniquitate,tẽporis successu,ochlocratia,id est,plebis audacia & imperium,exurgit.

Quæ species administrationis melior. *Cap.* 4.

DE hac quæstione uariæ proditæ sunt sentẽtiæ,& sanior pars vnius administrationem magis probat, quàm plurium, uel pauciorũ,uel populi.Et populi quidem eu democratiæ prĩcipatus,in repub.speciosum nomen habet,uideturq; ex legum æqualitate non plus uni, quàm alteri tribuere : uerum reipsa cõprobatur,nihil ei cum sua appellatione cõmune esse. At cõtra monarchiæ nomen auditu difficile, penes vnum tñ summã esse reipub.conducibile omniũ maximè est: & facilius unus q-spiam uir bonus reperitur.& si illũ inuentu difficilem quis putet,necesse est fateatur,& plures inueniri, esse difficilius,ut scribit Dion.Cassius li.44.historiæ. Non possumus conniuere bene cessisse aliquando democratiam ut apud Athenienses, Romanos,& alios:interdum,& Aristocratiam,ut,& ex his mixtã, uidemus integram conseruari Venetorum Rempub.Quamobrem,ut quod sentio,dicam, per se unius imperiũ boni uiri, & principis,fælicius puto, at tale perpetuo non posse consistere:si cuti,& in corpore humano,optimũ cum ratione istã mẽbrorũ, & passionum rempub.temperari: uerum id non possumus semper assequi,ut uideantur oẽs rerũ publicarũ cõstitutiones mot ti semp fuisse obnoxias,sm Xenophõ.li.2.rerũ Græca.unde Flaui.Vopisc.in Caio Cæsare,fato rẽpub. regi dicere ausus est,eãq; nunc ad sũmum euehi,nũc ad minima retrahi, ꝙ docet exemplis mutationis Reipub.Romanæ. Hoc pluribus se cõfirmasse existimauit,Peucerus li.de diuinatio.generib.tribuẽs uitæ tantũ imperijs quingentos annos,ad summũ septingẽtos, ad quos tñ dimidiatos uix pleraq. puenerunt. Quod tñ ego fato nõ tribuo,sed mutationi rerũ,& dispari administrationi,vel tyrãnidi. Et fateor quidẽ regna,& imperia, suas ætates hẽre,& uitam,sed

ex causis pluribus quàm fatalibus, uel diuidi, uel languescere, uel transferri, uel extingui. Fere autē res omnis per quascūque causas nascitur, ꝑ easdē cōtrarias, uel distutas dissoluitur. Atq; si agamus de regno ui occupato, id ui retineri dēt: at quia nullum uiolentum perpetuum, nec illud quoq; durare pōt, cū non sint solida fundamenta, ut docet Demosth. 2. olynthia. Res post quā ad summū ꝑuenerūt gradū, cum res in eodē statu nō ꝑmaneat, sub hac cęli magna, & continua ratione, in deterius descēdat oportet. Sic præstantissimis imperatorib. veluti ad culmē, & fastigiū uirtutis, & perfectionis humanæ cōscensis, filij nati vt plerūq; semper fuere impij, & omnino dissimiles. Tales Heli. 1. reg. c. 2 & Samueli 1. reg. c. 8 Salomoni, cui contingit Roboam 3. reg, c. 12. &c. Marco antonio Philosopho Cæsari, Xiphilinus in Cōmodo & in M. Antonio. Herodian⁹. Scipioni Africano, Q. Fabio Maximo, & alijs Valer. Max. li. 3. c. 5. Sol, vbi supra hemisphæriū ad meridionale pūctum ꝑuenit, necesse est decidat in occidentē: & homo à virili ætate in senectutē, vires remittit. Diuidūtur imperia mortuo patre ꝑ filios, & uirtus minor diuisa, & robur, quā quādo vnita nō pares artes filijs in retinendo, nō par reuerētia subditorū in successores, ac priores, maior tributorū efflagitatio in successoribus, quā in præmortuis, uiuēdi mores alij vtrisq; hinc rebelliones, tumultus, bella, principum aliorū petita à rebellib. auxilia. Hinc usurpationes, īcursiones, populationes, & trāslationes imperiorū, & regnorū Tarquiniū Superbū pepulit regno uiolata Lucretię pudicitia. Liuius ī 1. & 2. Dio Halic. l. 4 sustulit eadē rō, & Romę decē uiros. Liu⁹, Dio. Halic. li. 11. Hidericus Meronei filius Galliæ rex pulsus ob libidinē: Annonius, Reuchlinus ī breuiario hist Frāc. Paul. A Emil. in 1. Greg. Turon li. 2. hist. c. 12 postea tamen regno restitutus. Sciūt oēs quare Pipinus regno successit, ex Reuchlino ī d. Breuiario hic. Frāc. P. Æmil. in Childer. 3. Gaguino. Annonio. Et ex Iustino in 1. quare Arbactus īperiū Assiriorū in Medos trāstulerit. Nec omittā trāsferri reges, & regna sæpe à Deo, ob iniustitias, ob uitia populi, ob duras eius, & principū ceruices, Eccles. c. 10 Daniel. 2 Aggęi 1. succidit, uel abstulit regna ab iisdē quos elegerat, uel à successorib. eorū ꝑp scelera eorūdem. Vt 1. Reg. c. 15. 28. & 2. reg. 5. & 3. & c. 1. 14. 1. paralipo. c. 10. &c. Sic

Deus

Deus suscitauit cõtra populũ Gaditanũ Rubẽ,& Manasſẽ,q eũ reliquerãt,& idolis seruiebãt, spiritũ Phulis regis Assyriorũ & Theglatu.Phalnasaris,regis Assur,q eos a ꝓprijs ĩ suã trãstulerũt ditionẽ 1. paralip.c.5 Ezechiæ eadẽ de causa Dei ꝑmissu,regnũ ademptũ ꝑ Nabuchodonosorẽ. 4.reg.24.& 25. Ad hęc observaui Deũ optimũ maximũ, & omnipotentẽ,dũ eo mala excreuerãt ut regulos quoq; occuparẽt,& subditos, aliquẽ semꝑ Tyrãnũ barbarũ suscitasse,q excurreret imperia,& regna,eaq; subiugaret,& affligeret.Omittam, quæ de Cyro ipse Deus loquitur Isaię 45. proponã tãtũ Alex. Magni,& Romanorũ excursiones uulgatissimas,Scytharũ,Gotthorũ,Hunnorũ. Vãdalorũ excursiones,quo tẽpore abundabat iniqtas, vt Carolus rex Vãdalorũ,anno Domini 410.ẜm Tritẽ. in breuiario histor. Frãc. ab insulis Scanzianis seu Gotthicis egressus,ꝑ Germaniã & Saxonię fines, Rheno transmisso, Moguntiã, Vormatiã, Spirã subuertit,& Cimocelanã,Treuirorũ Metensẽ. Dũ Alaricus Visigothorũ rex,aliunde Italiã subuertebat,Gallis populatis in Hispaniã trãsgressus,atq; dũ ab istis se putarent ĩpetrasse regionũ ĩcolę, pacem statĩ Attila rex Hunnorũ, & Vualmirus rex Ostrogothorũ, Ardaricus rex Gepicorũ, & alij gẽtes Aquilonares in vnum cõspirãtes,à Pannoniæ finib. egressi,anno 453. cum ĩfinita multitudine Gallias,& Imperiũ Romanum aggressi sunt. Nec estq́ de Turcis aliud subiiciã exẽplum,q cum Christiani ĩpie, & turpiter in oriente viuerent,& mutuis dissidijs excãdescerẽt,imperium Dei iudicio,multis annis orientale flagellarunt,tãdemq; subegerunt,& fidẽ Christianã sustulerunt. Dignet́ autem Deus gentis illius iugum excutere;sin minus,finib. quos hẽnt cõtinere:uerendum .n.est,ne nos pariter,q non meliores,sed deteriores sumus patribus nostris,nisi Deus misereatur,ob blasphemias & nostra scelera,carnificis illius flagella experiamur. Delicta quippe,potissimum contemptus religionis. prouocant irã Dei,& bella inuehunt, sic enim,& cecinit Hora.l.3.car.ode 6.

Quæ in optima administratione requirantur. Cap. 5.

NEmo ambigit Rempub. omnem, unum quoddam corpus conficere, & in eo principem caput esse magistratus membra pręcipua populum, & plebem, subditos, impera-

ta ab illis accipere. Atq; sicuti nec in corpore membra omnia habent similem functionem, similiter nec in Repu. uel ciuitate, qui ibi degunt. ut dicebat Agrippa Menenius Lanat⁹ apud Dion. Halicar. li. 6. Quamobrẽ sicut in corpore humano optima crasis, & tẽperamẽtũ, & mẽbri cuiusq; cõseruata functio iudicat sanũ illud esse, & cõtra si aliquod mẽbrũ, potissimũ principaliũ, morbidũ sit, vel mun⁹ suũ nõ exequatur, prædicit corpus illud, uel corruptũ, vel proximè interiturum, eoq; celerius, quo magis à proprio temperamento discedit: sic in corpore Reipublicæ, vt si princeps, q caput est, ægrotet aliquo insigni uitio, uita principis aliorũ cẽsura erit, eaq; pperua, ad hãc .n. dirigimur, ad hãc cõuertimur. Nec tã imperio (vt ait Plin. Iunior in Panegyr.) Traiani, nobis opus est, quàm exemplo, & Claudia.

Componitur orbis
Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus
Humanos, edicta ualent, quàm uita regentis,
Mobile mutatur semper cum principe uulgus.

De magistratibus, qui pro mente, & consilio, & medijs ad regendũ sunt, eadem dicere par est. Vt itaq; salus populi cõtineatur, quæ suprema lex, vel finis administrationis politicæ est, necessarium est prospicere ne reipub. in proxima sibi, & affinia uitia incidat. Quemadmodũ enim, ut scribit Polyb. ferrum rubigo, ligno uermiculi ac teredones ad nascẽtes perniciẽ adferũt, & quanquam externa cuncta nocumenta effugiãt, ab istis tamen quæ adnata sunt, absumuntur; hoc pacto, & rei pub. cuilibet pro natura ipsius, quędam adnascitur, & adhęret peculiaris malitia, vt pote regno, Tyrannis: Aristocratiæ, oligarchia, Democratię, bestialis ochlocratia, i. plebis seditio.

De officio principis. *Cap.* 6.

SIt pius, Deum colat, cor enim regis in manu Dei, & reges in ipsos imperium est Iouis seu Dei, ut ait Horat. ode. 4. li. 4.

Dis te minorem quod geris imperas.
Huc exitum omnem, huc principium refer.

Hoc præceptum Isocratis orat. de regno Agapeti ad Iustinia. Nec dignus regis nomine uidetur, qui secundum mandata Dei se, & sibi subditos contemnit regere, ut ait Angelgonus in li. 4. reg. c. 24. reges bene agant, nã ut ait Horatius in Epist. Et

pueri

pueri ludentes rex eris aiunt. si rectè facies. Male imperando inquit P. Mimertus summũ ĩperiũ amittitur. Rex sapiẽs populi stabilimẽtũ sapi. 6. & rex insipiẽs pder populũ, eccles. c. 10. Multiplex, & multiformis dẽt esse princeps. ali⁹ ĩ bello, alius ĩ pace, alius erga hostes. alius erga subditos, vt scribit Philo Iudæus lib. de Ioseph. Addit Plutar. formulã optimi administratoris ĩ politi. Mores vulgi benignè tractet, nec repẽte eos mutet: abstineat à comessationib. & cõpotationib. sit tardo gressu, oratione leui. vultu constãti; una uia forũ, & curiã adeat, vt solebat Pericles, caueat à leuiorib. etiã vitijs, qa ĩ eũ omniũ intẽti oculi: vnde minima principis uitia animaduertũtur, & reprehendunt. vt Cymoni vinũ exprobrarũt Athenienses: Scipioni somnolentiã Romani, & Põpeio mollitiẽ, q̃ vnico digito se scalperet. nõ oportet omnẽ noctẽ dormire reipub. consulentẽ. Recordetur rex, & prĩceps omnis, duorũ: primo, oportere aliquando eũ reddere rationẽ populi sibi cõmissi corã Deo. Secundo eũ moriturũ ac subditos. Hodie rex est, & cras morietur, Eccl. c. 10. vn⁹ ẽ interitus regũ, & subditorũ, & una natiuitas, sap. 7. Vtatur prĩceps optimis cõsultorib⁹, colligat omniũ sententias, mẽte euoluat, qd satius videat, põderet cõsilia, quæ cõceperit, nõ detegat, nisi cum oportet, & quib. oportet: vt Tiberius apud Dio. Cass. li. 57. histo. Etenim sacramentum res abscõdere bonum est. Tob. c. 12. Ne patiatur uulgus esse iniurium, sterneret enim uiam ad rebellionẽ. Leges bonas, & sine dubio proponat, quęstũ, & negotiationes iniustas exterminet; sic enim, & apud exteras nationes, cõmeantibus apud se negotiatoribus, nomẽ suũ honorabile, & amicũ reddet. Caute agat, & præmeditate, nec multum nec oĩbus, nec semper loquatur. Hæc enim ad consilium, & maiestatem, pertinent: omnes tamen audiat æquo animo: sic subditorum animos conciliabit, qui contemnit interdum ægre ferentes, contra principem praua moliuntur sæpe, & si uiles sint personæ, antequàm detegantur, & puniantur. Estq; conseruandi imperij facilis modus, amari à subditis; hocq; ipsum securitatem citra custodiam parit: fideles existimet, non qui eum laudent, sed errantem honeste admonẽt, & corrigũt. Iratus nihil statuat, ira impedit animum ne uerum cernat. Quantum fieri poterit, minus à subditis extorqueat, & recordetur populum suum pecus

esse,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

esse,quod qñ libuerit,poterit tondere, nec ita oporteat deglubere,ut dicebat Tiberius Cæsar apud Dio.Cass.li. 57. histor. ꝙ boni pastoris id non est: pastor autem sit populorum, vt Vocat regem Agamemnonem Homer. iliad. 19. Malos principes faciunt,nimia licentia usurpata, rerum copia, amici improbi,satellites detestandi,eunuchi auarissimi,aulici,uel stulti,uel detestabiles,& quod negari non potest,rerum publicarum gerendarum ignorantia, vt ait Flau. Vopis. in Aureliano. D. August. li. 5. De ciuitate,c 24. fœlices reges fore ait,si iuste imperent, si honoribus,& obsequiis non extollantur, si se esse homines meminerint;si ad Dei maiestatem,& laudem agant, si eum colant, si tardius uindicant,facilè ignoscant, scilicet non ad odium,nec ad impunitatem iniquitatis,sed spe correctionis,si sint luxuria castigatiores,quanto possunt esse liberiores,si imperent suis cupiditatibus. Tradidimus alia, & nos de institutione principis, li.2.prçludio.opt.Iuris.c.4.

De magistratibus. Cap. 7.

MAgistratibus,eligantur viri sapientes, timentes Deum q̃ oderint auaritiam,Exod.c.18. Sint vitæ incontaminatæ, quales se esse profitebantur candidis uestibus,q magistratus petebant,authore Liuio,li 4.deca.2. Et q habeant,non tantũ manus,sed etiam oculos continentes,vt Sophocles monuit Periclẽ apud Cicero. 1.de offi. Non promoueantur cũ negotiatione pecuniç. Nam sicuti Alexãder Seuer.dicebat apud A Eliũ Lãprid. in eius uita, Necesse est,ut q honorem iuris, & gladij emit,uendat;& ego non patiar,inquit,mercatores,potestatũ, quos si patiar,damnare non possum. Erubesco enim punire hominẽ,q emit,& uendit. Accidit & inde aliud damnũ reip. ut q rerũ experientia valent,q ve probi,sed pauperes sunt, cum nec pecunias habeant ad mercandum magistratum,uel si habeant, nolint laborem, quem tamen obire deberent coacti, mercari, non sint in gubernaculis reipub. Non enim qui pondus administrationis reipub.norunt,solicitudinem ambiunt magistratus, si probi sunt pauperes; multo minus si probi, & diuites, sua sorte extra aleam tantæ curæ, contenti. Quo fit ut hodie uix reperiantur, qui serio multum in legibus pertractandis, & perdiscen-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ſcendis inuigilent, pauperes quidé inquã, ꝙ ſibi ad gradus dignitatũ aditum præcluſum videant; diuites autem, quod certo ſciant, cum duabus legibus aut quatuor, & aliquo capitulo iuris pontificij ad pſittaci morẽ pronunciatis vt dicũt pro forma, id eſt pro fuco laruę togatæ, ductũ, & auſpicio cæci Plutonis, in Orcheſtram ſenatuum, & iuridicũ ſe conſcenſuros, nullo diſcrimine qualitatis, uel nũ ſenes ſint, vel iuuenes, quales ut plerũq; nunc, qui aura ſalutationum, non iuſtitię impelluntur; nũ probi uel impij, uel moriones, uel ſaltatores, de his .n. inqſitio ſummaria ad nutũ conſcij expiatur; nũ equites, uel plebeij: ſed ſola numi probatione facta in pondere, numero, vel menſura, & materia & forma, vt non mirum ſit, ſi in tot fluctus, & vortices inciderit reſpublica. Quis .n. mirabitur, ſi nauis ab imperitis nauarchis ducta, in ſcopulos, & pericula incidat. Quod miror vnum tantum, eſt, cur ex quo cœpit eo modo gubernari, nõ funditus fuerit ſubuerſa. Dei hoc vnicum opus eſt, qui ſemen adhuc antiquum in curijs reliquerat viuũ, ꝙ coercuit lapſus. Sed uiderint ipſi nomothetę. Proſpiciant quoq; magiſtratus circa duo illa fundamenta reipub. circa pęnam, & præmium, quibus continetur, vt ait Solon apud Cicero. li. epiſt. ad Brutum 15. epiſt. Vlpi. l. j. de iuſtit. & iure. Sunt & alia præcepta de magiſtratuum diſciplina antiquorum, de quibus late tractauimus in prælud ijs opt. Iuriſc. & magiſtratus lib. 2. c. 5. 6 7. 8.

De ſubditorum officio. Cap. 8.

QVi priuati ſunt a repub. adminiſtratione, non ditiores ſed celebriores diſcedunt. Non aſſiſtant nec patrocinentur, malis, Regem honorent, magiſtratibus obſequantur, & alia obſeruent quæ tradit Iſocra. 3. orat. ad Nicoclem. Sunt celeberrima uerba Tragediæ quæ Rheſus apud Eurip. πείθεσθαι βασιλεῖ Parendum regi, iubet. & id D. Paul. ad Titum, cap. 3. D. Petrus 1. cap. 2. Cedendum eſt iræ regis, uiolenta quippe res eſt ira regum, cui; ſi incommode reſiſtas, grauiores excitat tumultus. Equi feroces, quemadmodum, & tonitrua, non ui, ſed popyſmate reguntur, & nautæ non pugnant aduerſus tempeſtatem, ſed uel quiete uel obliquis curſibus utentes, expectant cœlum commodius; multis modis medetur tempus his quæ

nulla

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

nulla ui possis emẽdare. Res humanæ semper quidem fluctuãt: sed quoties incidit insignis, vel fatalium rerum mutatio, multi periclitantur qui non cedunt turbini. Oportet hic imitari morem Siciliæ Afranice potissimum in Anaria insula quàm incolæ Isclam uocant, seruatum, ubi insulani regẽ quamuis hostem transeuntem, applausu, tubis, tibijs, & simili gratulatione uenerantur, ut ait Ant. Panormita. li. 2. de dict. & fact. Alphon. ca. 6. Referam sententiam præclarissimam Iulij Cæsaris: is enim ad milites tumultuantes, orationem habens, ait apud Dio. Class. li. 41. histor. Rom. Ego sane neque alias rectum esse arbitror, vt qui magistratum gerit, subditis sit inferior; neq; salutare quicquam agi posse censeo, vbi ij quibus iniunctum est ut dicto sint audientes, imperare ipsi uelint; intelligitis enim quã probe sit futura ornata illa domus, in qua natu minoribus, ætate grandiores despectui sunt; aut ludus literarius, vbi discipuli magistros contemnant. Quæ spes sanitatis ægrotis si non per omnia medicis obtemperant? quam tuta nauigatio, si nautæ gubernatoris iussu non pareant? Ita natura duas res easq; necessarias cõparauit, in humano genere, ut alij cum imperio essent, alij subijcerentur. Nihilq; est quod absque his esset, ne minimo quidem spatio perdurare possent. Et hæc eadem explicat Lucan. 5. Pharsal. Et Dion. Halicar. li. 1. histor. sempiterna lege naturæ tradit esse receptum, inferiores parere pręstantiorib. nec moleste ideo homines ferre debere, quod sciant se subditos. Vocat autem scriptura sacra rebelles, filios Belial, excutientes iugum, sine iugo, Deuter. 13. Iudic. 19. & alibi. Neque si rex impius est, ad populum pertinet eius castigatio: si quidem ut plerunque causa cui boni principes, & boni administratores reip. tollantur & substrahantur, & dentur mali, peccata populi sunt. Sic enim Deus prouocatus malis, dixit, dabo vobis regem in furore meo Oseæ cap. 13.

De politicis magistratibus. Cap. 9.

MAgistratus, omnes quidem ciuitati in qua sunt, prospicere decent, & ideo omnes ea ratione politici dici possent: uerum, cura ciuitatis speciali quadam solicitudine, semper ad proprium aliquem magistratum uel plures, prout ciuitas maior minorue, fuit. Sic fuerunt Romę, & alibi præfecti

uibi

urbi, tribuni plebis, ædiles, agoranomi, aſtynomi, magiſtratus municipales, duumuiri, præfecti vigilum, nocturni magiſtrat⁹, & ſimiles id genus, de quibus in iuris epitome Deo fauente. Illis, finis propoſitus, conſeruare ciuitatem, ciues, ſplendorem ædificiorum, uenalibus precium ſtatuere legitimum, monopolia prohibere, punire delicta; incendia præcauere, & curare, blaſphemias in Deum, & crimina, & mores ciuium corruptos emendare, fraudes negotiatorum inhibere: annonæ prouidere, ſanitati proſpicere, & ideo cloacas immundas, ſterquilinia, porcos, aliaque inſalubria in urbe non pati: & reliqua id genus agere, quæ hodie in Gallia pro modulo iuriſdictionis, à rege vel conſuetudine conceſſa, explicant conſules, ſcabini, iurati, capitolini, & alij municipales magiſtratus, & decuriones. In ſumma ad ciuiles mores informandos, ea conſiderent, quę tradit Plautus in Perſa.

Perfidia, & peculatus ex vrbe, & auaritia, ſi exulent,
Quarta inuidia, quinta ambitio, ſexta obtrectatio.
Septimum periurium, octaua indulgentia,
Nona iniuria, decimum, quod peſſimum aggreſſu ſcelus.

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS LIBER XXII.

Inquo agitur de Ethica.

De nomine Ethicæ, & morum bonorum fine. Cap. I.

Vod græci vocant ἔθος, uel ἦθος, vix latinè reddi poteſt, ut notauit. Quintilia.lib.6. c.3. ἦθος, inquit, cuius nomine, ut ego quidem ſentio appellantur, atque inde ea pars philoſophiæ, quæ moralis eſt dicta, ſed ipſam rei naturam ſpectanti mihi, non tam mores ſignificari uidentur, quàm morum quædam proprietas: nam ipſi quidē omnes habitus mētis continētur. Et poſtea, mites & compoſitos, ἤθη uocatos uoluiſſe antiquos, ut concitatos πάθη. Hinc ethica diſciplina, ſeu moralis nihil aliud præſtare (id aūt eximium eſt) quàm morum compoſitionem poteſt: hincque bene agere diſcimus, & uitam uiro dignam, unde & uirtutes morales, atque olim, fœlicitas hominis in bene agendo conſtituta, ut ſcribit Ariſtot. libro 7. polit. cap. tertio. Quod tamen, nos q christiani ſumus, non fatemur. Siquidem concedimus, & dicimus uirtutes ad fęlicitatem eſſe iter certisſimum, quibus bene

ne agere docemur, uerum non ibi fœlicitatem, nec in nostris puris actionib. uel meritis: sed per eas virtutes, & bona opera, si sequamur mādata Dei, fœlicitatem à Deo ipso solo speram'. Et uirtutes Dei arbitramur exercitus, quibus duce Deo, quis uitia prosequitur, vt ait Philo. Iudęus li. de agricultura. Ita singulę uirtutes tm̄ uelut uiæ ad uitam ęternam, non aūt illæ, vita ęterna, & fœlicitas, ut ait Greg. Nazian li. de pauper. amand.

De differentia generali virtutis moralis, & intellectualis: Cap. 2.

CÆterum hic animaduertendum est, animi duas esse potissimum partes, ut scribit Franciscus Philelphus, li. 7. Epist. Marco filio; altera est nobis cum Deo communis, qua ratiocinamur, & intelligimus; altera communis est nobis cum pecudib. qua appetimus, & afficimur. Tradit & Aristo. lib. 1. Ethic. c. 13. & 2. Ethic. ad Nicoma. c. 1. Inde virtutum duæ species, intellectualiū, seu rationalium, & moralium. Per intellectualē, seu rationalem, ratione inquirimus, quid nos aut sequi, aut fugere oporteat: estque hęc uirtus in consultando posita. Cic. 4. Academic. quæst. & breuissimè, hæc virtus recta ratio dici pōt: cui contrarium vitium, &, vt ipse Cic. ait, uitiositas. Et quia ui ri efficacia in illa parte rationis uiris uiget, uirtus quoque à viro dicta non immeritò videtur eidem Cic. li. 2. quęst. Tuscula. & apud Plato. dial. 4. de iusto, robur animæ; cōtrarium morbū turpitudinem, & imbecillitatem. Moralis aūt uirtus, circa qualitates est animæ appetitiuæ; in ea enim mores sunt. Mores si quidem secundum Plut. lib. de uirtute morum, sunt qualitates animi ratione uacantis; virtus tamen moribus mixta non est, sed mores regit, & frenum illis imponit, ab omni materia remota. Intellectuales virtutes, sapientia, scientia, prudentia, & quæ ad illas referuntur. Morales, liberalitas, temperantia, iustitia, fortitudo, & quæ ēt ad illas referuntur. De quib. suo loco, dum de virtutib. Deo iuuante, & uitijs seorsum agemus, & alio loco in uirtutem, cum cōmentaria Deo fauente in trāscendentia nostra parata, publicauerimus.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Vnde virtutes morales comparentur. *Cap.* 3.

INtellectualis virtus, ex doctrina: moralis, ex usu oritur, nulla aũt natura nobis inest, aliter æque boni essent, cum nihil contrã nãm fieri, nascique possit, ipsa nã. Aristoteles 2. Ethic. cap. Quocirca, si quis à teneris annis assuescat bene agere, magnum habet in uirtute momentum; & contra in malum consuetudo, uitiorum fit maxime sectatrix, & ita chorus in Iphigenia in Aulide, actu 2. apud Euripidem exprimit.

τροφαὶ θ' αἱ παιδευόμεναι
μέγα φέρουσ' εἰς ἀρετάν idest,

Casta uero, & recta educatio magnum habent momentum ad uirtutem. & Pla. dialog. 4. de repub. educatio inquit, eruditioq. bona seruata, ingenia quoq. bona efficit, & dial. 1. de leg. caput disciplinæ, rectã educationẽ dicim⁹. Sic Ouid. 3. de arte.

Sed nimius labor est, sapienter iactibus uti:
Maius opus mores composuisse suos.

Et Plautus in Trinummo,

Mores mali, quasi herba irrigua succreuerunt uberrimè.

Docuit exemplo Lycurgus, quod refert Plutarchus lib. de lib. educ. Is enim, dum Lacedemonas, ad parandam virtutem ingens momentum consuetudinem docere uellet, atque disciplinam, doctrinam. & uitæ institutionem, duos catulos produxit in medium, ijsdem ortos parentibus, quos diuerso modo nutrierat: & leporem, & ollam eis apposuit; quorum alter in leporem, alter in ollam erupit impetu docens consuetudine alterum gulosum, alterum uenatorem euasisse. Idcirco summopere curandum est, cum quibus consuescamus, ut tales sint, quales nos esse uelimus. Nam hæc consuetudo, siue in malum, siue in bonum, transfundit mores, & transit in alteram naturam, ut tradit idem Plutarchus lib. de tuenda bona ualetud. monet & sacer Ecclesiastes, cap. 37. cum uiro sancto

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

cto assiduus esto. Et Dauid Psal. 17. Cum sancto sanctus eris: cum peruerso, peruerteris. Et Pau. 1. Corinth 15. corrumpunt bonos mores colloquia praua. Idē docet Euripides in Andromache, Cic. 1. de legibus. Sunt, & versus notissimi, citati ab Aristotele, Plutarcho, & Xenophonte in dictis Socratis, à quibus rogatus Socrat s, quid deceret olere senes, respondit probitatem: deinde interrogatus ubi hoc unguentum uenderetur, versus hos protulit Theognidis.

ἐσθῶν μὲν ἀπ' ἐσθλὰ μαθήσεαι, ἢν δὲ κακοῖσι
συμμιλῇς, ἀπολεῖς καὶ τὸν ἐόντα νόον. idest.
A bonis quidem bona disces, sin autem malis
Immiscueris te perdes, & quam habes mentem.

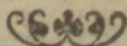
Charondas etiam Thurijs lege prescripsit, ut ciues sui à malorum familiaritate, & consuetudine prohiberentur: actionē que prauæ consuetudinis inuenit, & graui eius delicti reis imposita multa licentiam coercuit, ut author Diod. Siculus lib. 12. biblioth prima itaque lex post Dei operam imploratam, ea in bonis obtinendis moribus, vitiosos vitare, cum bonis congredi. Altera, studia quæ bonos reddunt sequi. Tertia, turpia factu, dictu quoque arbitrari. 4. honestatem præferre utilitati. 5. bona à Deo largita in usus, non abusus conuertere. 6. Alteri non facere, quod nollimus nobis fieri. 7. ne quid nimis aliasq. uirtutes morales sequi, uitia fugere.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS, LIBER XXIII.

In quo agitur de œconomia.

Quid œconomia. *Cap.* 1.

Vi domui ſuæ bene præſunt, primũ nacti ſunt gradũ, & præludiũ ad ciuilẽ,& politicã adminiſtrationẽ,vt ꝙ,ĩdign⁹ illa,q ſuę domi neſcit pᷓe ſe.1.Tim.3.Iſtę.n.adminiſtrationes tm̃ multitudine diſſimiles , in reliquis fere pares uiſæ Socrati , apud Xenoph.li.3.de dict & fact. Socr.& Pla.li.ciuili.Dr̃ hæc priuata adminiſtratio familiæ œconomia,ita deſcripta.Oeconomia,eſt diſciplina, ad gubernationẽ probam rei familiaris, & domeſticæ per tinens,apud Ariſtotiles , & Xenophontem in œconomicis , & Platonem , in œconom. uel de philoſo. ὂικος , græcis non tantum pro ædificio,& domo,ſed,& pro ſubſtantia.i.ὀσία,& pro familia accipitur,inde οἰκόνομος, qui rem familiarem diſpenſat, paterfamilias,& οἰκονομία, familiaris rei cura,& adminiſtratio, propriè, quamuis aliquando ad rerum pub. & regnorum adminiſtrationem transferatur,appellatio.ut apud Ariſt.3.pol.11.ὥσπερ γὰρ ἡ οἰκονομικὴ,ſcilicet,ἐπ'ς ἥμη βασιλεία τῆς οἰκίας ἐστιν,ὗτος ἡ βασιλεία,πόλεως , καὶ ἔθνυς ἑνὸς ἢ πλείονος οἰκονομία. Sic οἰκονομία του θεου,diſpẽſatio,ſeu ꝓuidẽtia Dei eſt.;Et apud Archi

tectos οἰκονομία, distr.butio partiũ,ut ait Vitruuius li.1.c.2. & apud alios, ꝓ dispositiõe aliorũ legitima,metaphoricè tñ vt apud Cic.1.de orato.ad Atti.li.6.Epist.1.apud Quint.li.3.c.3. & li.1.c.8.Sed nos de propria agemus appellatione pretermittentes aliàs.quas posuit Arist.princ.œcono.ut alterius tractationis,nempe,satrapicam,Regiam,prefectoriam,& ciuilem.

De partitione œconomia priuata. Cap. 2.

ARisto.3.polit.οἰκονομία,inquit,ἑτέρα ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς τῆς μὲν γὰρ κτᾶσθαι,τῆς δὲ φυλάττεσθαι ἔργον ἐστὶ œcono.inqt,altera viri,altera mulieris:vir qdẽ ẽ acqrere:mulieris aũt cõseruare opꝰ.Sed latiꝰ domestice discipline partes sũt quatuor, prior circa coniugẽ,2.pr̃na,3.dñica, 4. acquisitiua de singulis pauca.

De vxoria œconomia. Cap. 3.

PRior cura,& disciplina domestica circa coniugẽ est,quia ea socia diuinæ,& humanæ domus, ut tradunt iurisconsulti, adiutorium homini simile,Gen.1.Alterum corpus,& idẽ Cui adherere ẽt relicto patre,iussum,Gen.1.& 3.Esdræ 4.Matt.19. ad Ephes.5.aĩal certè ualde imperfectũ mulier, ut exacta disciplina egeat,si nolis molestijs infinitis inuolui : si enim percutis,subsultat,si stringis,ut anguis manu elabitur,sipremis,pungit,si indulgeas,superbè imperat,& cõtemnit.Mulieres,ut ait Teren.in Hecy.sunt fermè,ut pueri,leui sententia, & rursũ.

Censen,te posse vllam reperire mulierem,qua careat culpa?

Et Plautus in Pœnulo.

Apagesis negotium in muliere quantum vna est : si verò dua, Sat,scio maximo uni populo quodlubet plus satis dare,potes,etc.

Et iterum,

Negotij sibi qui uolet parare,nauem,& mulierem hac duo sibi Comparato,nam nulla magis res dua negotij habent.

Operari uirorum,& opes congerere,absumi autem plerunque sumptibus mulierum,scribit Xenophon in œcono. ea,inquit,debet rei familiaris curam suscipere,quàm si probè gesserit,omnia fortunata, sin autem male; infelicia. Et Prouer. c.

14. Sapiens mulier ædificat domum ſuam; inſipiēs ēt extructā manib. ſuis deſtruet. Quærēda igitur primum proba uxor nubere uolentib. dehinc, illa regēda. Plato 3. de legib. virum 35. annorum eſſe deſiderat, mulierem adultā, vt prolē robuſtā cōparet, ſm Xenoph. li. de rep. Laced. Probā duci ſi inueniatur, oportet, rara certè auis in terris. mulierem n. fortem qs inueniet; &c. Pro. 31. ſin minus, eam quæ minus cęteris erit imprudens; atq; ea qualiſcunq;, à Dño expectanda, & quodcunq;, os tibi contigerit, illud rodendum, ut eſt in prouerbio Hebræorū in ſententijs ben ſyræ, ſentētia, 3. cuius verba hęc. גרמא דנפיל בחולקך נרתית:כרמצ רנפיל בתולקר garma de naphil beh ∗ lek ad gardcik, i. os qđ tibi ſorte, vel in partem cōtingit, rodito, quæ verba explicat ibi פירוש pirusch, ſeu expoſitio, non dēt quis curare, ſi non duxerit vxorē nobili genere; qa ita ſibi deſuper conceſſum eſt: nec iō repudiare, ēt ſi peior eſſet uxore Achab Iezabel, uel uxore Kotak, quia propter eam non reus fit iudicio. Quatuor qppe, inquit, ſunt hominum genera, quæ non ueniunt in iudicium. Nempe qui extrema laborant paupertate, qui patiūt colicā paſſionem, & cui eſt mala uxor, nec repudiat eā. Hęc ibi cōmentarius Hebræus. Diuitiæ, & domus à parentib. vxor aūt à dño, prouerb. 19. In nobis aūt ſitum, oculis neue digitis eligamus, q̄ reprobat Plut. li. de li. educ. in forma per oculos deceptio; digitis, dos perſtringit mentem, utroq; aūt modo libertatem à ſe abdicat. Viri leges in gubernatione mulieris ſunt. Prima meminerit, uxorem ſuam ſibi ſociam à Deo datam, ut non vilius, vt ancillā habeat, nō magnificentius, vt dominam: ſiquidem ex latere, non capite facta. Scđa, ſeruet uterque tori fidē. Tertia, ſit uxori, & liberis bene viuendi exemplum. Quarta nūquam metum incutiat vxori, ſine uerecūdia, & aliqua reuerētia, peccata modica ignoſcendo; nam pati ſine uerecundia, ad meretrices pertinet; & metus cum odio. Tyrannum potius in domo, quàm maritum facit. Quinta, Ea pręſens uir faciat, & dicat, quę eodē abſente uxorē moneant, multò ſibi cōmodiorē uirū præſentē abſente. Sexta, Tria ſemper abſcondat ab uxore maritus, Theſaurum, uel eius finem: ueneris poſtremæ impotentiam; conſilia rerum non domeſticarum; cauſæ in promptu cuilibet ſunt. Alias leges quoque his uerbis

bis addit Cato de re rustica ca.43. Vxor te metuat, facito, ne sit nimium luxuriosa, vicinis, atque mulierib. quàm minimum utatur, neue ad eas domum abeat, neue recipiat. Ad cœnã nequo eat, ne ambulatrix siet, rem diuinam ne faciat, neue mandet, qui pro ea faciat iniussu dñi, &c. Plut. quoque in præceptis connubialib., iubet ne uxor sit dissimilis religionis cum marito, neue peregrina sacra recipiat, faciatque.

De legibus vxoris ergo domesticos, Cap. 4.

PRobæ matrisfamilias leges ab Arist. quędã adferũt in 1. œconom. c.4. œco. c.1.2.& 3.

1. Mulier oĩb. q nę intus sunt, dominetur; excepto s. marito.
2. Nullum permittat domum ingredi sine præcepto uiri.
3. Non pandat secreta domus.
4. Sumptu, vestitu, & apparatu mũneri conueniẽte utatur.
5. Filios, filiasque potissimum, instituat, nec uagari permittat, longiusue à latere suo discedere: uerba omnia impudica, & cantiones illis prohibeat, nec præcinat.
6. Reipublicæ negotijs ne se immisceat.
7. Nunquam sit otiosa ab opere, nec digiti à colo, aut penso, telaue sint: ne ue otiosam patiatur ancillarum filiarumque cohortẽ; id.n. ad augendam rem familiarem pertinet, & aĩum ab adulterijs, & venereis retrahit, quę sese otiosis insinuãt facile.
8. Non sit litigiosa cum domesticis, uel vicinis, non curiosa, non maledica, non peruicax marito, nõ uino, gulæ dedita, nõ sordida: non mimium compta. pulchrum enim tunc cœteris spectaculum, miserum marito est.
9. Mulier suum arbitrium omnino exuere debet, ut marito obtemperet, sitque maritus ꝓ corde, oculis, & lingua, rideat ridenti; & compatiatur tristi, non adulatoris, modo, uel cameleõtis, sed ut socia, & dimidiatũ corpꝰ eius, & cũ eonius spiritꝰ.

De dominica œconomia. Cap. 5.

DOminica pars œconomiæ, domino, & seruo constat. Serui sunt uel natura, vel lege; natura, qui vili animo uitiorum

man-

mãcipia,& cupiditatum,& qui seruili sunt ingenio,cuiusmo di homines liberi mercede seruientes,ita & dñi nã:qui prçstãt animo. Lege serui,qui vel captiuitate,uel uenũdatione,ꝓpria volũtate cõsentiente, facti tales sunt,vel qa ex seruis nati sũt. Dñi quoq; lege,qui eos emerunt,& patrẽ matrèmue eorũ iure possident,uel qui imperãt,ut ait Arist.1.polit.c.5.qui rõne familię & imperium,esse,rõne subditorũ aliorũ,gubernationẽ tradit. Leges dñicas quasdã in seruos,tradit Arist.1. ęcono.c. 5.ne superbos,vel abiectos esse sinat,opificib.cibũ abundè,paululum aũt vini tribuat. Tria quæ dẽt,prçstet,cibũ,opus, castigationẽ,panis,& disciplina,& opus seruo. Eccl.c.33. castigatio temperata sit,verbo,& facto. Caueat,ne plures sint præter necessitatem eiusdẽ offi.ij,se.n.mutuò prçpediũt, & segnius operãtur,dum alter alteri fidit,& si neuter fecerit opus, alter in alterum culpam reijcit. Sic qui unum famulum hẽt,integrum hẽt:qui duos,dimidiatum,qui tres,nullũ. Conuenit quoq; domino,& bono patrifamilias,sibi subditos beneuolos hre,bonos præmijs continere,malos pęna bonos reddere. sic utrosque auxiliares,& custodes rerum suarum reddet. Nunquã patiatur esse otiosos,ornet sãtis eleganter pro modo officij,caueant ab insolentia:contemnetur.n.ab stultitia,euitet tñ crudelitatẽ,quæ tyrannicæ potestatis est signum. In oneribus imponendis & iniuriando,recordetur seruum quoq; uel famulum, esse hominem,& Christianum,aĩa ornatum,& rõnis capacem seruum sẽ satum diligendum, eccles.c.7.docet & Seneca lib. 2. quemadmodum dandum sit beneficium: Nutriat & curet ægrotos,pariter ac sanos:nam alioquin famulitio indigni sunt,sicut, & olim dñi seruos ęgrotos domo extrudentes,ex lege Claudiani sanati liberi erant,ut ait Dion.Cass.lib.60. histo. Roma.leges aũt seruorũ,& famulorum hæ sunt: Subditi sint dñis & obediẽtes,ad Colosse.3 ad Ephes.4.sit illis rostrum suillum, idest,nõ sint fastidiosi palati, sed quouis cibo contenti sint. Habeant aures asininas,idest,patulas non ęgrè ferentes iras dñi,siquid loquatur forte durius.sit dextra explanata,idest, non furẽtur sintq; fideles: Habeãt pedes ceruinos,idest,celeriter exequãtur mandata, & ad obediendum aduolent,nec semper expectent domini manum.

De

De paterna in liberos œconomia. Cap. 6.

PAterna hęc ęconomia, constat ex parte, & filijs. Pater filios exemplo, & opere, & aliorum disciplina, si ipse incapax sit, vel non potuerit satisfacere, instituat. Plut. de li. educan. Castiget errata, nec conuiueat, qui. n. parcit virgę, odit filium suum, qui aũt diligit, instanter erudit. Prouerb. 13. rursum Eccles. 30. Qui diligit filium suum, assiduat illi flagella, &c. Alia etiã lex literis aureis scribenda, quia uerissima, & quotidiano euentu approbata, Eccle. 33. Filio, mulieri, fratri, & amico, ne des potestatem super te in uita tua, & ne dederis alij possessionem tuã ne fortè pęniteat te, ne fortè depreceris loco, quo ipsi te deprecari deberent. Melius est enim, vt filij tui te rogẽt, quàm te respicere in manus filiorum tuorum. Filiæ tibi sunt, custodi corpus illarum, & ne ostendas hilarẽ faciem tuam illis, nec filijs. Trade in matrimonium filiam tuam, & grande opus feceris, homini sensato da illam. Eccl. c. 7. Sunt, & aliæ leges circa filiã eccle. c. 26. Alia lex D. Paul. ad Ephe. 6. ad colos. 3. Patres nolite prouocare ad iracundiam filios uestros, ne illi fiant pusillanimes. In summa patris in filios regium debet esse imperium, non tyrannicum, quale erat inter Persas, qui filijs, ut seruis vtebantur, ut ait Arist. 8. Ethic. c. 8. Potissima eruditionis filiorũ pars, & fundamentum, ut patres dent operam filios probè institui, purè, & sine hæresi in religione catholica, & in cultu & timore Dei, ut Tobias exemplo est. Tunc. n. iuueni timenti Deũ oĩa ex uoto succedent, & patri, qui uicarius Dei est, qui pater omnium est, tunc tales in senecta patres experientur in senecta quales sibi anteà formauerint. Filiorum aũt leges erga parentes, ut oĩno obediant, non succenseant, sed iras, & maledicta, ut pro eorum emendatione prolata, & bono aĩo ferant, ut dicebat Soc. apud Xeno. li. 2. de dict. & fact. Soc. senectutẽ, & canitiem patris suspiciant, honestè, patienter reuereantur & obseruent, rependentes quoad poterunt, beneficia suscepta, Non. n. patres, cùm filij paruuli essent, & infantes irascebãtur dum desipiebant iuueniliter, & stolidè loquebantur, uel agebant ut repuerascentibus quoque patribus, ipsi filij restituere non grauentur, & antipelargein, seuerum, & malè moratum pa-

trem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

trem venerentur,& obseruent. Non enim Deus,& nā bonos, vel malos cōiunxit,sed patres fecit.Sed de his hactenus, & breuiter dicta sufficiant; etenim in iurisprudentiæ epitome late pertractamus,quę ad leges vxorias,dominicas, & parentum,& liberorum pertinent, dum post nuptias de horum agimus potestate.

De œconomia acquisititia. Cap. 7.

IN omnibus,non progredi,regredi est, quamobrē citò in paupertatem,vel insignem diminutionem labuntur patrimonia vbi acquirendi nullus est modus. Modi porrò sunt plures per diuersas scientias,& artes mechanicas oblati,quamobrem, & illa pars reijcitur tractanda in sequentem librum,ubi de artib. factirijs,& mechanicis agitur:iamenim de artibus alijs liberalibus,& mathematicis dictum,ex quibus quis uiuendi, & acquirendi rōnem instituere sibi potest.Plato in Sophista,vel de ente acquisitionis duas dicit esse species,unam inter uolentes,quæ commutatio,dono,emptione,mercede. Alteram mancipatione,vel opere,vel sermone factam. Mancipatio duplex,alia quæ apertè capit,alia quæ uenando secundum diuersitatē aīalium, quadrupedum,reptilium,aquatilium,uolatilium. De lucris Iurisconsultorum,& medicorum dicitur:dat Galenus opes,& sāctio Iustiniana.Ex alijs paleas,ex istis collige grana. Sunt cognita stipendia,quàm maximè fuerint uiris literatis indultatum docentib.tum magistratib.tum professorib. & bene de repub. meritis, ut nō opus sit me in illis immorari,quantum rei familiari commodi ex probis studijs accedere possit.Nec enim magnum est,ut qui spiritualia seminant,& colunt, temporalia metant.Prodicus sapiens nullum gratis erudiuit, sed habebat semper in ore Epicharmi illud, Manus manum lauat, dans aliquid,aliquid accipe,ut ait Xenocrates libr.de morte.

Finis 23. Libri.

SYN-

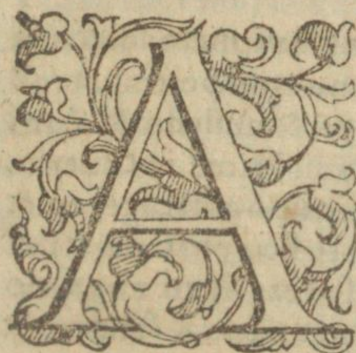
Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS, LIBER XXIIII.

In quo agitur de factiuis artibus, & mechanicis.

Quare artes factiuæ. Cap. I.

Bominãdę necessitatis, amarissimæ leg. & truculentissima imperia gentes nõ intellectu tm̃, sed ẽt auditu grauia pati coegerunt, ut ait Valer. Max. li. 7. c. 6. hinc cõmerciorũ in lõginquas regiones p tot pericula pegrinatio p tot maris & orbis discrimina: cui accessit habẽdi libido, à necessario uictu, facto in auaritiã gradu. ũde nũmi, & cibi extorquẽdi cã, tot artes, & tã variæ factiuæ, ut ait Persi⁹ ĩ prĩc. *Quis*

Picasq; docuit nostra verba conari?
Magister artis, ingeniiq; largitor
Venter, negatas artifex sequi voces
Quòd si dolosi spes refulserit nummi,
Coruos poetas, & poetridas picas
Cantare credeas pegaseium melos

Sine arte uix quis viuere saltem honestè, vel ali non potest. Vnde Thespienses, quibus turpe erat artem discere, uel agriculturæ operam dare, pauperes erant, ut plurimum, & Thebanis multa debebant: ut tradit Heraclides in politijs, & eorum rep. Ars una omnibus cõmunis apud aliquas nationes, agricultura apud Vtopienses insulanos, extra quam adhuc unusquisque propriam eligit, prout est habilis, ut tradit Thomas Morus lib. 2. Vtop. Apud Phœnices Tyrios multitudo

commo-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

cõmorabat artificũ oĩum, ut ait Diod. Sicul li. 17. Biblio. in anno 4. Alex. Iuuat artes, & auget hominis industria, quæ nunq̃ quiescit, quin quicquam, uel pulchri, vel quod ex usu sit, non excogitet, quin inuentis non addat, multaq; perficiat. nulla qp pe est disciplina, vel ar, quæ singulari fuerit simul cõsummata ingenio, vt ait Colu. li. 1. c. 5. de re rust. fueruntq; artiũ principia exigua, teste Aris. 1. Elencho. nec statim ad cõsũmationẽ producta. At earum inuentio, ex seminib hominib. inditis, & eductæ artes paulatim in actum vel disquisitione, uel fortuito, prout necessitas, vel utilitas, vel voluptas sese obtulit, & suasit.

De Mechanicis. *Cap.* 1.

MHχανὴν Græci, machinationẽ, excogitationem solertem dixerunt. Illud aũt idem est, quod multum pertingere, & ascendere, compositum ex μήκος, i. longe, & multum & ἄνειν, i. ascendere, pertingere, Et penetrare secũdũ Plato. in Cratylo. μηχανικὸς, mechanicus, est, opifex eorũ, quę simul ingenio, & manu perficiuntur, unde non quęlibet artificia protrita, & uulgaria, mechanica dicẽda sunt propriè, sed ea tm̃ quæ ingenio succurunt difficultatib. cõtingentib⁹ pręter nãm, & subueniũt vtilitati, ut ait Arist. in princ. quæst. mechanic. unde. Hieron. & Papus numerant inter mechanicas manganariam, per quã pondera immania minima ui tolluntur in altum, itẽ mechanopęiticen, per quam facilè aqua anthlijs extrahitur, & quę instrumenta bellis accommoda facit, ueluti arietes, testudines turres ambulatorias, helepoles, sambucas, exostras tollenones & similia, quæue hydraulica p se resonantia facit uẽtorum flatu organa, pilas sponte saltantes, lucernas mirabiles, & similia neruis, funib. æquilibris, & reliqua pneumatica, adhibita rõne numerorũ, naturæ, syderũ, & aliorũ. uerũ mechanicę arti multũ ꝓsũt artes alię ut ęraria, ędificatoria, materiaria, pictoria, &c.

De lanificio. *Cap.* 3.

LAnificij nomine, continetur omne studium, & opus quod circa lanam, vel ex lana fit. parum autem interesse arbitror

tror

tror scire quis hanc artẽ inuexerit, nũ ut Ou.1.de ar. Pallas, ibi. Quid facit Acacide, &c. Trubuenda ne Atheniensib. ut Iusti nus in 2. & alij alijs. De his enim, & de lanarum differentijs, & inuentione fullon iæ artis, & contextus, Plin. tradit li.8.c.48. & li.7.c.56. Polyd. Verg. li.3.c.6 uide & Lilium Greg. syntagma. 11. de historia Deo. Magna utilitas opificij huius, & negotiatio nis splendidum lucrum; quamobrem, & olim, maxima fuit cõ trouersia inter Brugenses, & Franconates de lanificio faciundo, anno dñi 1407. de qua uidẽd' Meierus li. 15. hist. Flãdricę.

De diuisione lanificij.. Cap. 4.

PLato lib. ciuili in duas partes lanificij diuidit artem, indiscretoriam, & concretoriam. Discretoria est, carminatio. carminatio in longum, latumq; protractio, seu diductio :-inde stamen, penso fuso retorto, uel ut nunc rota, Concretoria, textura opus habet, implicatione staminis, & subtegminis. Textrina ars, quæ subtegmen, & stamẽ implicat, dicũt Galli stamẽ. *l'ordissement*: fila autem subtegminis licia dicuntur, inde pluribus licijs texta lana, & diuersis polymita dicta, & prætexta si nobilis sit: sin autem ignobilis, prætexta linea. Gallis *droguet* apud nos *turaitaine*, Hebræ, prohibita Exod.c.22. Alex. dicit inuentum plurib. texere licijs, Plin. li.8.c.48. At instrumentũ quo stamen, & subtegmen iunguntur apud nostros Tholosatas dr̃ lapigne, Latinis radius, Græcis κερκίπιιον: addet trama qua fila trãsferuntur, & spatha, ad condensandam texturam, antiqui quoque, duos lapides à stamine dependentes habebãt dictos, Agnythen & Lean. apud Iul. pollucem. li.7.c.10. ubi & de antio, idest, regula textorum, & uiuerra meminit.

De prisca ouium solicitudine, ob lanam, & de alijs. Cap. 5.

QVęstum hunc, uellera ouium præbere nemo est qui ambigat, ut non immeritò dicere possimus, hunc prouentum fabulosum illud fuisse uellus aureum Colchicum: multi namq; hoc uellere pascuntur, & repente ferè ditantur, neq;

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ubi lanificium exercetur, uix conspicies ociosum, uel mendicātem ualidum, ni insigniter improbus, & deses sit: tantam.n.exigit curam, & tam uariam, ut nullus cuiusq; ætatis, vel sexus, vir, aut mulier sit, qui non possit operā suam ei prebere: ut desinam mirari, cur antiqui patrimonium, oē, à pecudibus, peculium, & pecuniā dixerint. ut ait Pli.li.33.c.3.& li.18.c.3. Iurisc. li.5.88.97.178.222. de verbor. signifi. li.50.ff. Erat.n. in pecudibus potissimum patrimoniū, tanquā in rebus naturæ humanę oī ex parte necessarijs. Nam caseo, & lacte illi pascebantur, & lana, vel pellib. uestiebantur. Et deus ipse primis parentib. fecit uestes pelliceas, Gen.3. neq; ullum aliud fuit aīal, cuius similitudine se magis uoluerit De⁹, & Dñs noster Iesus Christus hominib. rudibus declarare, quā arietis & ouis; legimus.n. de eo, tāq̄ ouis ad occisionem duct⁹, non aperiens os suū, nec corā tōdente, nec coram lanione; & Agnus Dei, qui tollit peccata mūdi, D. Ioha. c.3. Agnus occisus ab origine mundi, Apoc. c.13. Cuius mysterium in illis primis tunicis pelliceis, quibus induit Priores parentes, erat, nam in Gen. mūdi c.3. sic scribitur ויעש יהוה אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבשם, sic leg. vaiaguasiehoua, elohim leadā uleistho cotēot gnor, vaialbiscē, i. & fecit dñs Deus Adamo, & uxori eius, vestes corij, uel cutis, idest, pelliceas, & si alij legant honoris, וילבשם & induit eos: quę litere, si inuertantur, faciunt ישו לבם isu libam, i. Iesus in corde eorū, ut annotauit ēt Frācis. Venetus li.1. problem. sectio.1. problem 59. Quare, & forsan sancti patres, ob mysterium, & utilitatem se pastores ouium dicebant, & erant Genes. 4. & 46.29.30. Exod. 3. pastores, & reges alij fuere, qui uel armentis patrimonium auxerunt, vt Mesa rex Moab.3.4. Reg.3. uel ipsimet nutriebant. Sic referunt Apollinem nutrisse pecora & pastorem. ut Phornutus ait lib. περὶ τῆς τῶν θεῶν φύσεως, Ouid. Metamor.2. Horat. lib.1. car od.10. Erat pastor Alexander Priami regis filius, ut scribit Homerus, & Lucia. in dialog. Helenę, & reliqui poetæ similis argumenti belli Troiani. Quamobrem & Philo Iudæ. lib. de uita Mosis. tradit pastoralem artem esse præludium ad regnum, id est, ad gubernationem hominum, ad regimen gregis mansuetissimi. Quemadmodum bellicosa ingenia præexercent se in uenationibus.

Plato

Plato quoque in li.ciuili o'im quoq; dęmones, seu fęlices aīas fuisse pastores anim alium:& sunt inquit, hodie, quorum natura diuinior est, pastores brutorum.

De lana, seu vellere ouium. Cap. 6.

VEllus ouium, multitudo pilorum est, quia oues meatus hñt tenuiores, & ideo pili eorum quoq; tenuiores, ut ait Arist.li.5.de gen.ani.c.3. Ouibus expilatis, molliorpilus subnascitur, suntq; duriores quo prolixiorespili, vt idem author ait prob.sect.10.q.24.& 25. Sic quadrupedum uilli lanęquæ prolixius adueniente senectute augent, verùm rarescunt, funtq. pauciores, eodem authore, li.4.de hist.ani.c. 11. molle uellus erat in agro Mutinensi. Strabo in 5. hirtum in Liguria, & Mediolano: mediocre Patauinū. Lana, est uel succida, uel elota: succida, plura hẽt salutis remedia, apud Pli.li.29.c.2. Elota, quę à fæcibus, & pinguedine lauatur: Hispania hẽt, & Pollentia oues precipuè nigri uelleris: fuluas Tarentū lanas, albas Apulia.

De progressu lanificij vsque ad pannum. Cap 7.

PRimum detonsa lana succida, lauatur, de hinc siccatur carminatur, dehinc tingitur, seu colorib.inficitur, uel helxine, apud Pli.li.22.c.17. uel anchusa Pli.li.10.c.20.& alijs. Tincta, iterum lauatur, & siccatur, & carminatur runditer, postea suauiori pectine, addito oleo, dehinc penso admota trahitur, tenditur netur, uel deducitur, uel colo, & fuso, vel rota, fit filum, uel stamen, politum, tenue planum. Texitur, pannusq. fit ex tramæ iniectione, perductione, & traductione, dum texitur feritur, premitur, & condensatur subtegmen, spathæ ictibus, interim pendentibus ad latus lapidibus inter texendum pannum, concluduntur per ora fimbriæ, ex quadam fili crassioris lanæ specie, quem uocant Madric Vascones. Pannus dehinc ut corpulentior euadat, apud Lutetianos defertur, ut olim in aliis nationibus, ad fullones, qui pedib.conculcant & terunt, & reuoluunt; apud nos autem.& reliquos Tectosages, & Aquitanos ferè, malleis in molendinis fullonū more tūditur. Additur tūc sapo Lutetię, apud alios butyrū, vel pinguedo, ut apud

Lemouices, dum pannos vulgares faciunt. A fullone, & malleis dehinc exſiccatus pannus, ad concinnatorem (quem uocant apparatorem) defertur, qui ei à pertica pendenti pilum extrahit, & explicat carduo, crebris pectinationibus leniter polliẽdo, pro carduo quoque, ſed rudiori opificio, in iſtis concitationibus pilorum utuntur pectine carminatoria. Ex officina concinnatoris poſtmodum, ad tonſorem transfertur, qui æquat, & deprimit pilum panni, ideo dicunt eum, baiſſaire, noſtri, qđ æquando lanuginem eam deprimat hoc iterum ad apparatorem redit, qui uolſella (uocant *pinſette*) palearum feſtucas inhærentes detrahit punctim. Poſtmodum ad baiulos, ſeu præfectos operi lanificij defertur, qui ſi pannum probè nouerint cõſũmatum, ſigillo ciuitatis, ubi pannus fuit factus, conſignant.

Ex pannorum pertractatione quot ſpecies hominũ uiuant. Ca. 8.

VIuunt & ſplendidè ultra opifices pannorum, ex pannorũ queſtu mercatores. dehinc ſartores, ſarcinatrices, caligarũ opifices; qui cum ſolis forficibus, acu, & filo, ingenio ueſtimenta corpori præparant: quemadmodum, & qui lectorum hodie ornamenta conſuunt, quibus ſubminiſtrat acicularis, qui ſutoribus, ut pellionibus, & pingentibus acu operam cum aliquo uiuendi ingenio, labore proprio ſubſeruit, & opem fert. Viuũt quoq; ex lanificio hoc pilearij, qui pilea, galeros, petaſos, infulas, tiaras, diademata, & ſimilia contexunt, uel lana indurata formant. Item tapetiarij, qui tapetibus ex uarijs coloribus effigies texendo, uel acu pingendo, uarias imponunt ei formas, quiq; lodices & puluinaria, & ſimilia exornãt. In ſumma opifices multi uiuunt ex lana, utilitas ex ea maxima, maximus lanæ uſus humano generi, ut utrunque probatur & cõſtat ex togis, tunicis palliolis, ſtragulis, amphitapis, ſagis, chlamydibus, prætexti, ſtolis, capitijs, zonis, mitris, plagulis, penulis, tegumẽtis, tapetibus, & alijs, quæ inſterni, uel inijci ſolent, & in coactis ueſtimentis, quæ hodie feultre uocamus.

Multæ fraudes in pannis committuntur à mercatoribus, nam interdum trochlea extenduntur ut plurium ſint ulnarũ & premuntur, ut appareant melioris lanę, alij alios pro alijs

ueneunt

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ueneunt, colore fictitio aspergũt. Sunt & mangones uestium detritarum, & ueterum, qui illas interpollant, fucant, desquã mant, & ij quęstum, sed improbè ex lana, & pannis adaugent.

De tela opificio. Cap. 9.

EX lino, & canabe herbis, maximum quoq; capitur lucrũ, & vtilitas, unde casses, retia, funes, tela; ex telis, vela, & vestes parantur, ut latè docet Pli. per singula li. 19. in princ. & c. 1 & 9. necessitatis vestitus inuentum uoluit Vitruuius, lib. 10. c. 1. Fiunt & ceruicalia, culcitræ, quarũ gloriã maiorẽ tribuit in d. c. 1. Plin. Cadurcis, unde & cadurci culcitræ dictę, & in cadurcis lanificinas artes uigere quoq; dixit Strabo in 4. geog. Labor in linificio ingens certè, antequam tela facta sit; siquidem herba euulsa à semine purgatur, in aquam mergitur pondere aliquo, & maceratur: ab alijs sub dio exponitur; & dum mēbrana laxior sufficientis marcerationis indicium, inuertitur, postea siccatur, arida saxo, & instrumento proprio tunditur, nempe stupario malleo Cortici proximũ stupa est, hæc pectitur à lino hamis ferreis ex quib. cortices decidunt & stupa; colo, & fuso trahitur; à fuso in cruciatum baculũ ducitur. postea in rhõbũ, seu girgillum, unde glom⁹, dr̃, hinc ad textorẽ defert, q post stamina, & substamina texit. Eadẽ in canabe cogita obseruãda.

De opificio, ex aliarum plantarum pilis, et de Ueue... nimalium, Vel opera. Cap. 10.

EAdẽ quæ dicta sunt de lino, & de bysso dicta puta; byssum enim, lini speciem apud Indos & Ægyptios, tradit Iul. Pollux li. 7. c. 17. sola densitate excepta. Eadẽ & de bombycis textura, quæ à bombycibus uermiculis ducitur, ueluti ab araneis apud Seres & alios, ut ait eodẽ loco Pollux, quorum telas redordiri, rursusq; texere, docuit in Ceo mulier Pãphila Latoi filia qũo aũt texantur, parentur, carminentur horum lanificia, quæ uocantur Gallis *scyes*, docet Pli. lib. 11. c. 22. & 23. Aristot. 5. de histo. aĩal. c. 19. Tamẽ obseruandum uermiculos, qui tale operantur pensum inter se differre. nam apud S.. s st.., vel

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

bombix, ut putant sericum, quod nobis *soye* producunt, at bõbices alij in Cò insula, uidentur speciem telæ proferre, quæ ita lucida est, ut vestitus ea, potius nudus uideatur. Vocamus hanc, *du crespe*,, ni fallor. Sed de istis abundè Baysius de reuestiaria. ubi, & de holoserica contextura, & de subtegmine tm̃ serico, deque auro textili Attalico, & similib. ad quem te remitto. Fiunt & ex pilis caprarum texturæ, sic enim, & canit. li. 3. Georg. Verg.

Nec minus interea barbas, incanaque menta
Cyniphij tondent hiram. setasque comantes
Vsum in castrorum, & miseris velamina nautis.

Meminit, & M. Terentius Varro, li. 2. de re rusti. c. 11. ex uillis hircorum, & caprarum, fieri cilicia, quæ hodie Gallice nomen retinet cilice, ad usum nauticum, & vestitum, ad bellica tormenta, sicut & Vegetius tra dit, & ad fabrilia uasa, fiuntq;, & his nunc secernicula. Dicta autem concedit Varro cilicia, à Cilicia Phrygię, ubi primum inuentum prodijt.

Refert Strabo li. 15. Geographiæ, in India lanigerarum arborum florem nucleum habere, quo detracto reliquum, ut lana carminetur.

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS, LIBER XXV.

Vbi agitur de Militia.

De nomine militis. Cap. 1.

NON satis constat, unde hoc nomen militis declinauit; alij namque à duritia, alij à multitudine, alij à malo, alij per contrarium à mollitie, alij à mille trahunt. Quamobrem in eo perscrutando non immorabimur, numue à malitia miles, an potius à milite militia, constat enim id, de quo agitur.

De diuisione militiæ. Cap. 2.

MIlitia, alia inermis, alia armata est; inermis, dicitur palatina, aduocatorum, apparitorum, literaria, ecclesiastica seu cœlestis: armata, quæ armis utitur. De armata hic tantum agetur.

De militiæ arte. Cap. 3.

INter acquisititias artes, militia erat: hac namque & Romani, & aliæ nationes, regna sibi oppida, ciuitates, & prouincias compararũt, diuitias, & gloriam. Hanc necessariam ci-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

nitati Arist. ratus est 4. pol. cap. 4. uanum namque, imo noxiũ, & molestum serere, & arare, si sata non defenditur, ut ait Xenophon. in œconom. Tradit & Plutar. in uita Galbæ, Iphycratem Atheniensem dixisse, stipendiarium militem, cupidum esse debere uoluptatum, & diuitiarum, ut dum hæc cupit acquirere, uersutius, & ardentius periculis se obijciat. Sine arte olim militiam fuisse ait Arist. lib. 4. polit. c. 13. neque armis ab initio, sed fustibus, fundis, & pugnis, unde pugna, decertatum, fit quę Herod. in 4. & Lucr.

Arma antiqua manus, Vngues, dentesq; fuerunt.

Tradunt aũt armasse se primum Martem, & Vulcanum arma fabricasse, Diod. Sicu. in 6. Virg. in prin. Æn. & alij mythologi: verum, & hæc parui momenti est nosse. Successit tandem ars, & electio militis, atque disciplina Romana miles hoc ordine tantum fieri cœpit, ut euocaretur, deligeretur, addictus diceretur, describeretur, adhortationem ducis quid faciendum ei esset; moneretur, sacramento adigeretur, & principi tãdem recenseretur. Cæterum, ut aliquantum sibi curiosi satisfaciant legant Polyd. Verg. li. 2. de inuent. rer. cap. 11. & 12.

De diuisione militiæ armatæ, & partibus eius. Cap. 4.

Militia, alia terrestris, alia naualis: alia in terra, hæc in fluminibus, uel mari geritur, utraque constat uiris, armis, disciplina. uiri, aut duces, aut milites, & alij imperant, alij obediunt, alij horum causa sunt. Principales personæ in militia, magister equitum olim post dictatorem maior Romę in bello: sub regib. dictus Tribunus celerum: tempore imperatorũ, primum idẽ quod præfectus pretorio: dehinc crescente imperio, in prouinciales prætores diuisum officium. Sunt itaque maiores præfecti prætorio, proconsules, prætores, consulares, legati, correctores, duces, tribuni, senatores, procuratores, quæstores, præfecti frumenti, & annonæ. Milites, uel equites, uel pedites, uel illis administri, equites, in multiplici differen-

tia:legitimi qui quadraginta haberent in censu,ducenarij,ce lites,antiquorũ trossuli,legionarij,alares,prętoriani. Augusta les,cẽturiati,turmati,auxiliares,supernumerarij,promoti,ter tiati,sine frenis,cũ frenis cataphractarij,clibanarij,seu scutica rij,nunc balistarij,iaculatores,hippotoxotę,uelites,cursato res,discursatores,pabulatores,essedarij,hastati,extraordinarij gyneciarij,armigeri. De quib. oĩbus Vuolphan Lazius li.6.cõ mẽtar. Reip.c.4.horũ,leuis armaturæ uelites, expediti sine o-creis,sine lorica,clypeo graui,cum sagittis,lapidib.hastis,iacu lis:alij cõtra. Pedites erãt quoq; leuis armaturæ:ferẽtarij,sagit tarij,funditores ante exercitũ,hostes ꝓuocantes. Administri horũ,medici,chirurgi,mercatores,caupones,lixę,calones, spe culatores,itinerum directores famuli,agasones,meretrices,ut plurimũ:& uxores Germanis & Persis:tubicines, lituicines, & precones quorũ mun⁹,& silẽtiũ in certaminib. ꝓnuntiare, & sacrificijs,fœdera annũciare,inducias indicere,certatores de-signare.ut ait Iul.Pollux.li.4.c.12. Nomina porrò gñralia mi litaris exercit⁹ erũt,ut milites in metatione dicãt castrorũ.tes-serarij,alij,angariati,parãgariati,q uigilias,stationes, gestatio nes,in usũ belli obibãt:alij cõmẽtarieses,cẽturiati,siue phrygio nes, & polymitarij bini in qualibet cẽturia;beneficiarij,ordi-narij,extraordinarij,uolũtarij,cõsistoriani,cornicines,tibici-nes,classici,buccinatores,æneatores. In militia legionarij,ue-xillarij,classiarij,subsidiarij,ꝑsidiarij,scholares. Horũ grad⁹,an tesignani,postsignani,lorarij,triarij, inter ordinarios, seu or-dinatos. Poly.ĩ 6.ait Romanos ex cõuocatis oĩb.ĩ unũ militib. deligere ĩ pilanos minimos ętate, & tenuis fortunæ : adultio-res,in hastatos:ætate, & robore ualẽtes ĩ prĩcipes: natu maxi-mos,in triarios. Minimorũ arma,gladi⁹,pilũ,parma rotũda,tri pedalis:hastati ferre armaturã dẽbãt:armaturã aũt primũ clipe ensis,anceps,mucro,ueruta,cassis ænea,crurũ tegmẽ ocrea. Le giones ex istis oĩb.ꝑficiebãt, quæ aut ordinariæ,aut extraordi narię erãt:ordinariæ ꝑfectæ dictę,expeditæ,& quadratæ,cõstã tes 6000.peditib.& 730.equitibus Extraordinarię, seu imper fectę 5000.peditũ,& 400.equitura erãt, unde duę gemellæ ꝓ cesserunt,altera 4000.ped.& 300. equitum, altera 400.ped.& 300.equi. Legiones,distinctæ apud Romanos , uel à nomini-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

bus prouinciarum ad quas mittebantur, ut Macedonicæ, Pontticæ, Gallicę &c. uel à tempore, antiquitate, ſcilicet, ut ueteranæ: uel à loco, ut prætorianæ, uel à perſonis, quibus conflabantur, ut libertinæ, ſeruorum, uernaculæ, domeſticæ, gentiles, coloniares, agreſtes. urbanæ, palatinæ, comitatenſes, vel ab inſignibus illarum, & ab imaginibus ſuorum uexillorum, ut alaudę, mineruiæ. martiæ, Iouiæ, Herculeę, ſolẽſes, cornutę, laureatæ, ſiue prætextatę, & auguſtę, uel à ducibus illarum, ut Tyberiana, Traiana, Flauia, Conſtãtiaca, &c. & ſi unius nominis plures eſſent, addito numero dicebantur prima, ſecunda, tertia, quarta, &c. In legione, pedites ſunt in cohortes diſtributi, equites in turmas, cohors certa quędam militum diſtinctio. Inter cohortes præſtantisſimæ habitæ, prætoriæ, urbanæ, millenariæ, ueteranæ. illis ipſis copiæ, ſeu multitudines militum latius patent, nam illæ ſunt quidem legionariæ, ſed ultra & auxiliares, & uoluntarię, centenarię, & inclinante imperio cohortes tyronum libertinorum tumultuariæ, euocatæ, repentinæ, auxiliares, ſtipendiariæ ex prouincijs dictæ, vt Germanorum, Cimbrorum, Sicambrorum, &c. vel à munere illis iniuncto, ut ſtationariæ, ſpeculatoriæ, protectorum, ſtipatorum. Turma ex triginta duobus equitibus conſtabat, quaſi terdena dicta, interdum maior, ex 300. ea que, ſingulis cohortib⁹ adijciebatur & dicebatur legionaria: A tà forma, ſi in oui formam, oualis & ab alijs formis, vt & homœoſtom⁹, ſiue laterculum. Tertiaca; quę accedebat poſt acies laſſas, eas redintegrans. Ex ijs decuriati equites, ſi decem: globus equitum in excurſionib. cumul⁹ equitum ſi in formam pyramidis. Turmis præfecti erant dicti capitularij, cingebant cohortes, equites ex aliqua parte uexilli, alæ modo, unde ea turma ala dicta, Macedonib. agema vel dextra, vel ſiniſtra, vel trecenaria, ſubſidiaria, reducta quadrata, amphiſtomus, rhomb⁹, & Macedonib. ſacra. Equitũ hodie alij, alterius nominis ſunt ſocietatis cuiuſdã particularis, quales equites torquati S. Michaelis, ex ſocietate regis Galliæ, alij uelleris aurei à Philippo Burgundione duce introducte decima Ianuarij 1429. ut lati tractat Meyerus li. 16. annal. Fland. alij Rhodienſes, Theutonici, Templariorum, &c.

De armis militaribus. Cap. 5.

ARma ab armis, idest, humeris, ex quibus pendent, à Festo dicuntur, à Varrone ab arcendo hoste, quod magis placet arcemus autem inuadendo, & propellendo, Armatura Romanæ Reipub. uaria est, alia ad protegendum corpus, alia ad feriendum, uel defendendum. Ad tegumentum pertinent corporis. Thorax, coriaceus, bubulus, scammatus ferro, à Cilicib. cilicius dictus: pectorale uocant plastre: subarmale, lorica, cassis, capitis tegumentum silus apud Valturi. lib. 10. c. 3. habens nasum, seu rostrum summum sursum. Galea cristata iuxta conum; Buccula, hodie, la bauiere de la salade. Et ad tegendum utrinque omne corpus, clypeus, parma, pelta, scutum lunatum, clypeocētrus, in lib. utriusq; imperij, in reb. bellicis, umbones, scutū, cætra, paruus clypeus Hispanicus, ancile, forsan rondelle, sarissa ænea. tegumentum hominū ad obsidionē eūtium ciuitatis, testudines, cochleæ, currus tecti, turres ligneę, loricæ. Ad pugnā ptinent, qb⁹ pungit̃, ferit̃, iacit̃, hastæ, gladij iacula. Hastilia diuersi sunt generis, quædam iaciuntur, quædam perpetuò tenentur, & feriunt, quædā iaciuntur, & retrahūt̃. Iaciunt̃ ueruta plūbatæ, tribolatæ, plūbatæ, mamillatę equestre pilū, pedestreue, spicula phalarica, hasta breuis, qua ignis ligat̃, & ea iactata machinis subijcit̃, cui⁹ gñris, breuiores tñ, iacula sunt, malleoli concaui. Quę tenent̃, nec iaciuntur, hasta gallica, uelitaris λογχὴ lācea, uel gesa, sudes nostris, Rōphæa, quæ Thracica hasta, nostris pigne, furcæ, framea, hasta, uel gladi⁹ lōgius rotūd⁹, interdū in hostes proiectus, graues hastæ, cōti pches lōgues sans fer, hami, crocz. possunt & anumerari clauę, olim frequētis usus, masses d'armes, fustes, nūc paulx, baculi, hastæ iactiles, quarū, quæ retrahi possunt, dicūt̃ tragulę, hastilia Hispanorū, est & Catheia apud Valturium li. 10. ca. 4. eius generis. Equorū tegumenta, ephippia chalybea, uel ferrea, & phalerę. quas uocant Bardes, capitalia, quę vocant caparassons, Gladius à clade Pli. mutata g ĩ c. litera. Gladiorū uariæ formæ, & nomina, machæra Gręcis, fica Latinis a secando, Gallis coutellas, & secespita etiam ensis alius, harpe falcatus & incuruus gladius, quo erat utrique armatus currodrepanus, ut

patet

patet ex figura eius in imperio utriusque orbis & apud Vegetium. Parazonium, gladius qui pendet à zona, ut à clauib. clunadium, quia ibi pendet lingula, gladius uenatorius pertuisane: pugio, un poignard, à pungendo. Dolones sunt flagella, intra quorũ uirgas gladij, à dolo ita dicti: dolones quoque dici possunt enses longi, & rotundi, nunc dicti Stocs, ut innuit Valturius li. x. c. 4. gopides, cultri, recurui. Sunt & dolabræ, secures, acinacis, Persic' gladius, Curtio ĩ 6. de gest. Ale. Cęterũ ensis, mucro, spatha, pro eodẽ: etsi mucro aliàs sit summitas. Bipennis, utrinq; scindens: utebantᷓ quoque scalpris, ad occidendos Elephantes, ictib' inter collũ, & caput adactis: erant & Danicæ, coignetes longues, acutæ, & scindentes: itẽ falces. Sũt, & cuspides pieux Gallis. Arma quæ percutiunt eminus, & iaciũtᷓ sunt, cesti, fundarũ lapides, aclides, claui gen', apud Virg. 7. æneid. Cestrophendo, sagitta missilis, spicula, sagittæ maiores cũ ferro triãgulari: sparus, telum recuruũ minimũ, rusticorũ. Rumex simile iaculũ ꝓximo, sed qđ capitatũ; quòdq; Gallis massue erat & solliferreũ oĩno ferreũ: arc', balistæ: scorpiones, nũc arbalestes, quibus & tela, sagittas spiculatas & alias, & lapides mittimus: funda, quibus proiiciebant lapides, & glandes i. plõbees. Substernebantur & itineribus ad prohibendũ equitatũ, uel trãsitũ uadi fluminis, taleæ, hamis ferreis transfixæ, stipites teretes, præacuti & præusti, lilia dicta murices, seu celcatrapes & similia. In murorũ porrò expugnatione, instrumẽtis alijs fortiorib. & armis usi, catapultis, balistis, trifacib. vectibus, tolonib. scalis, scãbutis, pontib., bõbardis, cuniculis, arietibus, scorpionib': addit Vuespergensis abbas in chronico, in secũda Mediolansium obsidione, mangos, & cattos, adde, & musculos ad deijciendos, & suffodiendos muros. At defendunt uineæ, valli, plutei, loricæ, ex cratib', fossæ, stipites ex truncis arborũ storiæ, nũc gabions, cerui, pinnæ, aggeres, furcæ ferreæ ad deijciẽdos muris conscẽdentes hostes. In portis cataractę portes collices, treillisses, herses, põtes pensiles, ijque uarij, & tractiles. Contra impetum bombardarũ, & machinarum ignearũ in muris, uel ponè muros, aggeres obijciuntur terræ, fimi, maximè culcitrarum, lanæ. & deiectis muris, sarissarij, grauisque armaturæ milites, scopetarij, dolia terra impleta, succedunt.

De

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De signis militaribus. Cap. 6.

SIgna in exercitu triplicia, uocalia, semiuocalia, muta. Vocalia sunt, verba, uel nomina, quibus utuntur qui circumeunt excubias noctu, ut internoscantur, uel in prælio milites, dicimus, mot du guet. Semiuocalia sunt classicum, receptus. Muta sunt, uexilla, ueluti dracones, aquilæ, flãmulę, manipuli, &c. Item tesseræ. Atque in distantibus locis ignis accensus, & lucernæ. Nam belli præsertim tempore, qui oceanum accolunt, in uicinis tumulis lucernas pilis affixas locant, ac ubi ex hostis aduentu maior, illustriorque res accidit, subitò lucernas accendunt, clamoreq́; per agros, & regiones significant, hinc alij deinceps excipiunt, proximisq́ue eodem modo signum edunt, atque sic celeriter ad omnes uicos, & urbes fama perfertur, & agrestes, ciuesq́ue aduersus hostem se armant. Polydor. Virg. lib. 25. histor. Angli. Scribit Liuius in 1. cum filius Tarquinius mãdasset Romæ patri, quid de Gabijs facturus esset, respondisse patrem non uoce, sed signo, pater namque nuncio, quia dubiæ fidei, uidebatur, nihil uoce respondit, sed ueluti deliberabundus in hortum ædium transit sequente nuncio, ibique inambulans, summa papauerum capita baculo decussit, & interrogando, expectandoq́ue nuncium defessum, redijsse, & quæ uidisset, narrasse, non latuisse autem filium consilium datum de præcipuis Gabinorum detruncandis. Signa muta militaria, ꝑ nutu insignia habebant sculpta, uel picta, qualia animalia, imagines, circuli. Congregationis autem signa, literaria; cohortiũ, aquilę, equitum, dracones. Apud signa, erat azylũ sactum, ibi depositio fiebat partis dimidiæ rerũ à militibus comparatarũ, quæ omnibus debebatur, ut alacres, uelut pro rebus suis, saltẽ signa tutarẽtur, ibi quoque decem folles, uel marsupla, in quæ contribuebat tota legio, sepulturæ causa.

Vestimenta quadam castrensia. Cap. 7.

PAludamentum, chlamis, sagũ, macrochæra, paragrada, cãpestre, lacerna, penula, ocreæ, perones, cingulũ, baltheus.

De

De castrorum dispositione. *Cap. 8.*

IN castris, uallum, lorica duplex, in interiori, erant castrorū munitiones, fossa vestibulum, portę, una pretoria, uersus castra hostilia, ubi prætorium, quæstoria, alia à dextris, exercitui hostili opposita, quintiana alia & decumana. In castris tabernacula, & tentoria distincta, sed ducum erant insigniora, uel tapetibus, uel sculpturis, picturis, tensionibus, pellibus, &c. In medio seu umbilico, signorum receptaculum, ubi tentoria erant ducum. Erat in castris prætorium, ubi præcipuus militiæ degebat. Questorium ubi quæstoris tabernaculum, & pecunia rationalis: ibi & subadiuuę, actuarij, chartularij, exceptores. Erat & forum uenale in medio castrorum, siue tentorijs. Erat, & templum castrorum, de quo & Herodia. in 5. meminit: semper enim omnes nationes, aliquod numen in bellorum discriminibus adorarunt, & cultum aliquem religionis obseruarunt.

Munera, quæ erant in castris. *Cap. 9.*

PRæfectus castrorum, Quæstor castrorum, metatores, metatici, episcopi, stratores, magistrani, armaturarum pręfecti, tribuni, rectores, magister, & præfectus uehiculorum, præfect⁹ sarcinalium iumentorum præpositi bastagiarum, officinatores, fabricenses armorum, lignatores, pabulatores, frumentatores, aquatores: machinarij machinarum scilicet obsidionaliū, scorpionum, onagrorum, arietum, heleopoleos. Erant uigiles, & custodes prætorij, quę torij, ualli portarum. Tribuni militaris officium, sacramento militari suas cohortes adigere, illis iura reddere, exercere tyrones suos, suam cohortem in aciem educere, & statuere certo loco, uigilias, & stationes curare missionem suis dare, & sacramento soluere, carcerum custodiam habere, mitti à principibus cum suis ad aliquos capiēdos, exequi aliàs à principe impositas legationes, destinatos morti à principe occidere, dare symbolum, uel tesseram militarē militibus suis, legatos extraneos in castra uenientes ad principem deducere, in exequijs, & funere principis & imperatoris cineres ad tumulum deferre, uigilias circumire.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De instructa acie. Cap. 10.

EX militibus equites maximè vsui sunt in planis, & vndequaque patentibus locis; pedites, in præruptis, montanis, & syluestribus, & custodia ciuitatum, oppidorum, & castellorum, Conueniunt autem interdum cum prælium conserendum est, & instruendæ acies, quarum ordines uarij sunt & nomina, & formæ ex regionum uaria obseruatione, & pro locorum in quibus pugnandum est, commoditate uel incommoditate. Habet ut plerunq. exercitus tũc, ordines, principia & globos militares, acies duas antesignanorum & postsignanorum, ibi semper duces primi meliores: qui secundi, ultimi & postites: illi ut probè ducant, isti à tergo ut contineant milites in ordine. Constitutio totius multitudinis, phalanx, dicitur vel acies, cuius in seriem instructio, longitudo est. Prima pars uocatur facies, frons, os, iugum: posterior, latitudo: duarum partiũ quæ in fronte aciei, altera dicitur dextrũ, altera sinistrũ cornũ, inter has & cauda. Ibi, post milites grauis armaturæ, pedites, statim uelites ordinantur: post uelites equites grauis armaturæ. uariantur tamen interdum, si necessitas exigat. Fortissimus omnium, est in dextro cornu: illi uirtute secundus, in sinistro. tertius in medio aciei, si per cornua acies ita distinguatur. Siquidem alio modo cornu disponitur, ideo aliud cornu dicitur extremum, abruptum: circundãs, & acies alterius formæ esse potest, scilicet formæ cunei, forficis, rostri equini, serræ, testudinis, uel acies quadrata, orbiculata, directa execta, explicata, extensa, extenuata, obuersa, auersa, stataria, detracta loco, curuata, duplicata, attenuata, densata, constipata, oblonga, triangularis, linearis, comprehensa, arrecta, deducta, duplicis frontis, duplaris, antistomos, peristomos, inflexa, implexa, incurua & ita iuga & series uarient eius. Turbantur que hæ formæ quoque inter præliandum, pro occasione instantis uel fugientis, vel decedentis hostis, non secus ac in duello; quamobrem fiunt in ea declinationes, mutationes ordinum grauis armaturæ & uelitum & equitum, prout hosti obsistendum; sic oportet duces sæpe iubere declinare milites, vel hastam uersus, id est, ad dexteram, vel in clypeum, id est, læuam. Et mutatur sæpe frons in tergum,

&

& contra. Quod si condensata sit acies, & uiritim fieri mutatio non posit, fit conuersio, & tota acies simul se uertit, ut in naui fit; fiunt, & ita uarię euolutiones, ut Laconica, Macedonica, Chorica, uel Persica. Interdum enim mutãt locum: inter dum tantum uersa facie in tergum, tenent eundem locum; & interdum ordines mutant. Et quemadmodum sunt uariæ aciei in istis facies, sic, & signorum uariæ nomenclaturæ, ut alia prima, secunda, postrema, in exercitu laureata, fixa, non fixa, euulsa, elata, promota, illata, ablata, conuersa, collata, recepta, expedita, turbata, infrequentia.

De acie iter agente. Cap. 11.

AVt exercitus aliò pergit inter inimicos, uel pugnare expectat. In utroque primum Deo litet, & sacra peragat, ut ait in Hipparco Xenoph. Si iter agat, deligat itinera suis copijs aptiora, optimos, & fidos, & peritos itinerum duces. semper ante præmittunt antesignanos, expeditos, exploratores, qui præuideant, num insidiæ lateant. Dux non omnibus, quando, quò, & quà profecturus sit, explicet: sed insinuet secretò, uel per se, uel per preconem, centurionibus, & decurionibus: recordetur in syluis, & præruptis, pedites, equites superare posse, in planitie, pedites ab equitibus superari Si uicini hostes, poterit uti stratagemate, uel eos allicere, Si cautè ita ambulet, ut pauciores sui uideantur, quàm sint, quod fiet, si constipati incedãt, si ex equitibus pauci hastas tollant. Videbuntur aũt plures esse, si vt palantes eant, si se diffundãt, si hastas tollant omnes, & noctu plures uidebuntur scopetarij, si restes in pergulas incensas ordine inserant, & ita unus quilibet instar multorum.

De exercitu pugnaturo. Cap. 12.

VBicũq; exercitus sit, summopere uigiliæ, & exploratores requirũt, ne improuidè ab hostib. circumueniat. Ordinatur⁹ aciẽ, ut monet Vegetius li. 3. c. 14. obseruant solẽ, puluerẽ, uentũ, sol ante eripit uisum, puluis oculos implet, uentus ꝯtra tua inflectit, & deprimit tela, hostiũ adiuuat: nocet ẽt pulueri pyrio uentus, & pluuia. Antequã in hostes milites dux educat orationẽ ad illos habeat, de morte cõtemnenda, de pręmio, &

ho-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

honore uictoriæ, de officio in rempublicā. de principis bonitate, de iusta cā belli, de hostium iniuria, imbecillitate, timore, diuitijs conquirendis. Nō prius pugnent milites, quā signum à duce acceperint. Signū hoc uel uocale, uel semiuocale, uel mutū, ut diximus. Mutū fuit in pugna Macedonū, & Achæorum, Illyrijs certaminis inchoandi, cū primū ex locis, quæ circa Olympū montē erant, ostensum linteum prospicerent, Megalopolitanis quoq;, atq; equitib. signum ineūdi prælij erat, cū primū à rege purpureā uestē erectā cōspexissent. Polybius 2. histo.

De exercitu classico, & armamentis eius. Cap. 13.

CLassis nautica uel in mari, vel ī fluminibus ad tuēdos limites, uel ad expugnandos hostes; uel in statione, uel hyematione. In classe nauali, uiri necessarij, Præfect⁹, seu Prætor, Trierarchi, Centuriones. Classiarij, Limenophylaces, dicetarci, i. solo victu contenti, naues custodientes, urinatores, scrutatores, utrarij, ductores triremium, remiges, socij nauales, decuriones remigum, uectores, detorsores, & qui erant in collegio fabrorum dendrophori, centonarij, dolabrarii, scalarij. Instrumēta, & armamenta nauium, anchoræ, antennæ, uela, remulcus, hasta hamata ad trahendas naues, harpagones, scalæ, manicæ ferreę trullę ferreę, pōtes, sublicię, cataractæ, lup⁹ naualis, securis ad rūpendos rudentes, & funes secreto nauium hostilium, sartagines, qb⁹ ignis cōtinebaẗ, alueoli, & rutra, quibus & alia arma addi possunt terrestrium militum, cū ad manus uenitur, vel iaculis pugnatur. Vtuntur autem potissimum nauales cōcertationes ignium artificialium ope, & dolis: oleo incendiario, stupa, sulphure, bitumine, ardentib. sagittis, seu ignitis additis resina, pice, cera, pinguedine, nitro, camphora, & alijs ignis fomētis. Naues aūt nauali bello deseruientes, prætoriæ, vbi princeps: rostratæ, tectæ, & non tectæ, longæ cum suis discriminibus, scilicet biremes, triremes, quadriremes, &c. Liburnæ, celoces, actuariæ, cursoriæ, speculatoriæ, tabellariæ, onerarię, frumentariæ, piscatoriæ, synedriæ, schediæ, subliciæ, epibates, myoparones. In pugna nauali instructa, rostratæ fortioresq; naues opponuntur, aduersarius cingitur, uentus obseruatur ne contrarius, pellitur hostis alto mari ad litus, ne motus sit celeri-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

celeritas:utuntur assere uice arietis, trabe s. utrinq; ferrata ad similitudinem antennę pendentis in malo nauis; utunt & falcib. longissimis contis præfixis, quibus aduersariorum nauiũ funes colatorios,& suspensoria antennarum perfringunt. Bipennibus quoque, quibus dum immodico ardore pugnatur, interim nautę tacitè aduersariorũ nauium gubernacula scindunt,& inutiles naues reddunt,sicut & dolosè interim urinatores sub aquis perforant easdem.

De cura, & disciplina militari. Cap. 14.

QVatuor exercitui maximè necessaria, commeatus, bona ualetudo,scientia rei militatis,obedientia.Xenoph.lib.1. Cyripæd.Commeatus respicit curam alimentorum,ut eorum gratia sint armenta,greges boum,arietum,panis,& similia, & vt in tuto impedimenta,& sarcinæ sint militares. Sanitas optimis medicis,& chirurgis cõseruatur,& habetur,& ex electione salubrium locorum in castis metandis. Scientia exercitio, & disciplina comparatur:obedientia legibus retinetur.

De ducis optimi disciplina. Cap. 15.

DVx bonus,dẽt potissimum esse optimus miles, peritus in oĩbus,potissimum in mathematicis disciplinis, saltem arithmetices,ut acies disponere posit,ut ait Pla.li.7.de rep.sine ordine,& disciplina quoque,inutilis peditatus apud Aristo.4. polit.c.13.maximè ad regionum interstitia. Requiritur & in eo geometria,cosmographia,astrologia,ad magnitudinem dierum,& noctium,solstitiaque inter noscenda,&eclipses quæ aliq̃n inscios exercitus perdiderunt & terruerunt, utque posit tporũ qualitates pluuias,serenitatem,lunæ splendorem vel silẽtiũ eligere, quantum appareat eius lux,scire.Polybus in epito.li.9.induce seu imperatore primũ requirit, ut silentiũ seruet eorũ quę facturus est,consulter cũ quib.oportet 2. teneat diurna,& nocturna itinera,terrestria,&marina.3.opportunitatem tẽporis ex circunstantijs cognoscat. 4. modos exequendi faciliores non contemnat; adde ut noscat hostis ingenium, arma, indolem, modum pugnandi eius. Dehinc nihil in bello

lo contēnendum, non fidendum vnquam. Diffidentia vrbes cō-ſeruat, confidentia pdit. Fortunæ quoq; plurimū tribuerunt in bellis antiq ethnici, vt Æmilius Probus in Traſybulo, Cæſar li. 3. de bello gallico, Iſocrates in Archidamo, Æſchines oratio. παραφρεσβ. Nos Deo, & diligētiæ, & prudētiæ Prætor militaris operā non ludet, ſed ei erit maximo commodo, ſi iubeat tubarū ſimiles per omnes turmas eſſe uoces, ſi ictus quoq; tympanorū pares inter pedites, ne confuſio oriatur: ſi enim oēs in acie æquè ordinē, & diſcrimen vocum intelligant, conſenſu vnà pugnabunt, vna mouebuntur, & deſiſtent, vt in remigando remiges obſeruant, voces gubernatoris.

De diſciplina, & exercitijs militaribus. *Cap.* 16.

MIlitem ita cēſet educandū Plato 2. & 3. de repud. vt canē, q̄ ſit erga domeſticos mitis, in extraneos ferox, & atrox, illi gymnaſtica & muſica arte vtēdū, vt muſica efferatos aīos tēperet: gymnaſtica exercitatione, corroboret corp⁹: curſui exerceat, vt ī ſaliēdo alacrior, & ī aliis agilis: vt robur ſibi acciat. cōſueſcat vibrationi manuali lapidū, iaculorū, ferri, luctæ. Sic armorū pōdera facilius feret, & acrius feriet: aſſueſcat ferēdis dorſo maximis ponderib. vt diſcat, dum opus erit longius iter protrahere, cōmeatum ſecū deferre: natare quoq; diſcat. Hoc enim illi maximè ex vſu erit: diſcat arma, quib. vtatur, pertractare, paleſtrāque, & gladiatoriā, & haſtariā artē: cōmodū quoq; exercitiū, aſſueſcere ferre arma qb. vti dēt, ſclopetarij, baliſtarij, & fūditores, diſcant ad vocē ducis, vel manipularij, oēs ſe in ꝓprios ordines digerere, diſcant ſcopū ſecurè ptingere, diſcant & voces tubarū & tympani ictus. & ſeruare ordines. Polyænus li. 3. ſtratag. ait ꝙ Iphicrates ſuos milites exercebat, falſa cōſilia excogitās, falſas īſidias, falſas proditiones, falſa ad hoſtes trāsfugia, falſas hoſtiū irruptiones, falſos terrores panicos: vt ſemp, aliquando ſi quid tale accideret, parati eſſent, nec ullo pacto pmouerētur. Nunquā ſinebat eos otiari, aut ceſſare: ſed ēt ſi bellum nō eſſet, iubebat eos aliqd fodere, aut foſſas ducere, aut arbores cædere, aut caſtra mouere, aut vaſa colligere, & trāsferre, tanquā in otio homines ſtudere reb. nouis ferè velint. Diſciplina, & leges milita-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

res præcipuæ sunt, quæ ad tria capita iuris referuntur, honestè viuere, alterũ non lædere sine iussu ducis præcipui, ius suũ cuique conseruare, & potissimũ regi, cui fidẽ suã obstringunt, & ducibus ab eo præpositis, quib. omnino obedire debent. Si quidem pcipuam partẽ militiæ in obediendo Plato ponebat, vt ait Plut. in vita Galbæ: alioquin nocerent sibiipsis milites, diuersitate cõsiliorum ut scribit Lact. de falsa relig. ca. 3. atq; hoc nominatim de obediendo sacramẽto annexum militari, tradit Polyb lib. 6. hist. sicut & alia quoque iurabant sacramento militari milites, quæ latius explicantur in sacri formula, quam exigebat à suis militibus Carol. V. Imp. Maxim. in eius politia, apud Iusti. Goblerium Guarinum in ca. 5. & 6. politiæ, quæ ibi videto, de quibus etiam forsan, si Deus voluerit, in epitome nostra iuris, dum agemus de re militari explicabimus, ne syntaxes vltra quã par sit, in commentaria conuertamus. Atq; interim de legibus militaribus quibusdam, legendus Guil. Bellaius eques torquatus, lib. 3. *des instructions de la guerre*. c. 3. De quibusdã aliis. Aurel. Imp. apud Flauium Vopiscum in eius vita. Sunt & aliæ latius, apud Iustinian. in lib. de legib. militarib. græcè scripto.

De muneribus militum strenuorum. *Cap.* 17.

FVerunt militibus datæ coronæ castrenses, ciuicæ, murales, obsidionales, ouales, nauales, aureæ, de quibus uidẽdus Pli. li. 21. c. 3. & li. 16. c. 4. Aul. Gel. lib. 5. c. 5. Flauius Blondus de Roma triumph. li. 6. Volaterr. li. 26 philolog. Polyd. Verg. li. 2. de inuento. rer. c. 17 Volphangus Lazius li. 9. comm. reip. Rom. c. 19. Claud. in panegyr. Olibrij. Demosth. passim contra Cresiphontem, & de corona. donabantur cornibus argenteis, vnde cornicularij dicti: torque, vnde torquati: rude, seu baculo, vnde rudarij: baltheo, monozonij dicti: immunitate vnde veterani.

De triumphis. *Cap.* 18.

TRiumphasse primum traditur Dionysius, Liber pater dictus, Diodor. in 5. & 6. Plin. lib. 7. c. 56. Triumphus duplex olim, magnus, & oualis magnus fiebat ingrediente ciuitatem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

uictore, hostib. profligatis ui, & manu, perlatis nominib. & simu lachris vrbium, & castellorum subactorum, concomitante præda, & captiuis, designante senatu, cum magno sacrificio. Ouationis autem cum tantum lætitia publica excipiebatur, qui vicerat hostes, sine sanguine. De vtroque Plutarc. latè in vita Marcel. videndus, & Pli. lib. 5. c. 5. Liu. libr. j. decad. 4. Magnus quoque & postea decretus victoribus sine sanguine, à senatu P. Cornelio, & M. Bebio Coss. Liu. lib. 10. decad. 4. Lata dehinc & lex triumphalis, vt non triumpharet nisi qui quinque milia hostiũ vna acie cecidisset: huic accessit firma alia lex M. Catonis, & Lel. Marij, de quibus Val. Max. li. 2. c. 3. de prima quoque Paul. Orosius, lib. 5. c. 2. Triumphatum postea ob ciues seruatos, corona q. triumphalis primum laurea, dehinc aurea illis data, vnde aurum coronatium. Gel. li. 5. c. 6. Diony. Halic. in 3. porrò ordinem, & modum triumphantium describit Alex. ab Alex. lib. 6. genial. dierum, c. 6. Cæsaris triumphum, vnde alios colligere licet, depingit Dion. Cassius li. 43. & 37. Alia plura Polyd. Vergil. lib. de inuent. rer. c. 16.

De pœnis militaribus. *Cap.* 19.

POenæ militares, maiores, & minores erant; Maiores, vt decumatio, vicesimatio militum. Cum plures. n. deliquissent, propriam pœnam militarem esse, per subsortitionem in paucos animaduertere, tradit Cic. pro Aul. Cluent. quod non porrigendum ad vrbicas castigationes docet. Erat & securis percussio surreptio ad crucem, & ad palum, hodie inter hastas transitio sclopetatio, exposito delinquente pro scopo militum ictib. manuum & olim abscissio, fustigatio vsque ad interitum, e rupib. præcipitatio, membrorum in partes distractio, vt in Metio Suffetio, capitis detruncatio, & similes pro modo delictorum pœnæ. Minores & his leuiores, exauthoratio, cinguli ademptio, ad monitio per pugillares, mutatio ordinis, aut tentorij, ab hybernis exclusio, cibum stãdo capere, hastæ, equi, tunicæ ademptio, distinctio, seu exauthoratio, stando ante prætorium, cespitem ferre.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS,

LIBER XXVI.

In quo agitur de Nauigatione.

De nauigandi inuentione. *Cap.* I.

Auigare nihil aliud est, quã nauẽ agere. i. arte nauẽ regere, inter aquarũ fluct⁹. Materia circa quam versatur ars, est aqua, & nauis: forma, aut modus nauigãdi, pcepta continet bene ducẽdi, & conseruandi naues. s. bene, & sine periculo nauigãdi. Non. n. à nauigio nauta, vel gubernator dr̃, sed ab ipsa arte gubernãdi, vt ait Plat. i. de repub. Quæ quidẽ ex obseruatione, & cõpluriũ iactura, & dãno, tandẽ à rudib. initiis, ad artẽ puenit. Nã vt vt ait Max. Tyrius ser. 40. nauticæ artis inuẽtio hũc progressum habuit, & initiũ. Homines, qui nũquã viderãt nauẽ, externa cõmercia adamãtes, vtilitatis, interdũ necessitatis stimulis acti, cũ circũscriptos se crederẽt à mari, anatẽ viderũt auẽ ex aere delapsam: viderũt ptérea põderosum aliqđ corpus leniter sup aquas deferri: aut arborẽ quã fluuius traxisset. Forte ẽt aut aliqs, vt fert casus, cũ mergeretur ĩuitus, ac cogeretur mẽbra iactare, eorũ artificio enatauit, aut ẽt libẽs, ludensq. natationẽ ipsam tẽtauit: hos singulos casus peritia colligẽs, atq; horũ collectione q nauigationẽ meditatus, primũ ineptũ aliqđ atq; informe vehiculũ cõstruxit, e materia leui, vt est ratiũ forma, ex colligatis pmultis lignis rudib. cõpactũ. Paulo

post

post sensus adaucta rõcinatione ꝓcedẽs, ac sapientior effectus, vehiculũ cauum inuenit, qđ impelleretur à remis, velisq; suspensum ferretur à ventis, temone ad rectitudinẽ cursus regeretur: atq; huic vitam, & salutem suam commisit gubernatoris scientiæ duntaxat confisus Impulit animum ad nauigandum, & nauigationem instituendam videndi, & habendi libido: ad cautionem autem, periculorum quotidiana exempla. Prior causa curiositatis plena est, altera potuit & necessitatis, & vtilitatis & commerciorum occasio, vt quibus egeremus cum iis quibus abundamus, permutatio fieret. Sine commerciis. n. uix põt esse, vel subsistere ciuitas, vel respublica, vt ait Plat. li. 2. de repub. Alber. lib. 5. de re ædific. c. 12. Sic vt ait Hor. 1. epist. epist. 1.

Impiger extremos currit mercator ad Indos,
Per mare, pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.

Et ita inter spem lucri, & metum periculi nauis agitũr. Quod exprimit idem Hor. li. 1. car. 1. od. 1.

Luctantem Icareis fluctibus Africum
Mercator metuens, otium & oppidi
Laudat rura sui, mox reficit rates
Quassas, indocilis pauperiem pati.

Quamobrem q̃ nauigãt, vt dicebat Bias, nec inter viuos, nec inter mortuos annumerãdi sunt, tãquam dubiæ vitæ, vt refert Xenocrates Platonicus lib. de morte. Nã spes q̇dẽ, viuẽdi quãdã vmbrã conseruat, at metus proximior morti est uita ipsa: quãta .n. vt dicebat Anacharsis, spissitudo tabularũ nauis, tm̃ distat solũmodo à morte, qui ibi est, nẽpe quatuor digitorum gradu. Et Horat. rursum, ode 3. lib. 1. videtur hos, vt desperatę salutis, notare, dum ait,

Illi robur, & æs triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commisit pelago ratem,
Primus, nec timuit præcipitem Africum
Decertantem Aquilonibus.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Nec tristes Hyadas, nec rabiem Noti,
Maior, tollere seu ponere vult freta;
Quem mortis timuit gradum, &c.

Pli. quoque li. 19. in proœ. summam dixit audaciam nauigationem, & iniuriam humanæ naturæ, quo peruenire nulla execratio sufficiat contra inuentorē, cui non fuerit satis hominem in terra mori, nisi periret, & insepultus. Nauium sic primarius vsus est, vt te tuaq; transuehāt: Proximus vt bello subministrēt opem; tertius vt voluptatis illecebras communicent, quartus vt citius mori possis, vel de vitæ salute desperare lubentius.

De aqua nauigabili. *Cap.* 2.

NOn oēs aquæ nauigiis idoneæ sunt, aliæ propterea qđ nimiū rapido impetu ferātur, quo naues in scopulos inuitæ ferrentur; aliæ, q̄ verticib. plenæ, turbine deglutiunt nauigia, in abyssum quādā oīa cōuoluētes, & deturbātes: aliç, q a palustres sunt, usq; adeo ut herbis implexis, & arenulis, limosisq; aggeribus, & palis, & tumulis, retia transeuntib. nauib. obiiciāt. inhabiles itē illæ q̄ nō nisi solius hominis pōdus nauigio ferāt, vt in Æthiopia circa capita Nili fluminis cōtingere tradit Sen. 6. na. q̄st. Nec fluminū limpidorū vndę, tum quia tenues, tum ēt quia non profundos habeant alueos, patiuntur onerari sese ponderibus magnarum nauium, quēadmodum marinæ, q̄ crassæ, & dēsæ, onera maiora ꝑferunt. Neque ēt aquæ, q̄ per se sunt nauigabiles, oī tpe tutam præbent nauigationē. Nam quædā flumina, quidā sinus, & tractus, certis quibusdā propriis tēpestatibus infestantur, & statis temporibus sæuiunt, ut tunc naues sine ingēti periculo non admittāt. Sic & Vegetius lib. 4. de re mil. ca, 39. Ex die, inquit, tertio iduum Nouembris, vsque ad diem sextum iduum Martij, maria clauduntur; Nam lux minima, noxq; prolixa, nubium densitas, aeris obscuritas, ventorum, imbrium, vel niuium geminata sæuitia, non solum classes à pelago, sed etiā commeantes à terrestri itinere deturbāt, &c. Refert Damianus Goes, eques Lusitanus, lib. de moribus, fide, & religione Æthiopum, portum esse quem dicunt Aquicum, sub ditione preciosi Iohannis, quē dicunt presbyterum Iohannem, qui agiteTūr cū

plaga

plaga illa tota, uētorū ualde graui tēpestate p sex mēses ex vno cæli climate, illis ipsis per alios sex mēses ex aduerso spirātibus, miro natu. æ arcano. Gelātur & flumina, quo tpe nō patet in illa aditus nauibus, quinimo si delegāte glacie intercipiātur, arietantibus frustis ui ponderis impacti naues quatiuntur, soluunturq; & alliduntur. Est & mare concretum aliquando, vt ea parte qua nauigatur à Nerigo in Thulem insulam. Plin. lib. 4. c. 16.

De periculis nauigationum. *Cap.* 3.

QVi nauigant mare, enarrant eius pericula, Eccl. c. 43. Et q̄ descendunt mare in nauibus, & faciunt operationes in aquis multis, ipsi viderūt opera Dn̄i, & mirabilia, quæ facit in profundo, &c. psal. 106. Contingunt aūt pericula vel voluntate diuina, vel rōne loci, vel repentina cā, vel vi cęli, vel imperitia naucleri. Voluntate Dei, veluti vt cōstās est opinio, si cū impiis nauigatio fit. Vr̄. n. mare, qđ quotidie quisquilias, & sordes à se ad littus pellit, quodāmodo & impiorū impatiens, vomitionib. illis monere impietatem hominum nauigātium, vt temerariā, displicere Deo. Ideo & Lucretius lib. 2 de rer. natu. naufragia sectari in litus credit, q nulla sit conciliatio homini cum tā terribili motu, atq; vt videantur & iudicium mortalibus edant, infidi maris insidias, viresq; , dolumque, vt vitare velint: nec vllo tpe credant, subdola cum ridet pallidi pellatia ponti. Deus quoque maris potestati dominatur & motus eius mitigat, ponit & tollit pro nutu, & conturbat, & feruere facit fundū eius, velut ollam. Iob 41. psal. 64. & 88. Isaiæ 51. Ierem. 31. Aggæi 2. Matth. 4. Lucæ 8. Legimus celebre exēplū Ionæ c. 2. Ion. dum ob eius contumaciam & fugam, cum relicta iniuncta Niniuitarum prędicatione, nauigaret in Tharsim, periclitatam totā nauim sublatis in cœlum vndis, & cōmotis vndequaque procellis, quæ nō quieuerunt, donec peccatore detecto, is à naui tanquam malū, proiectus in mare fuit. Innuit & Xenophon lib. 8. Cyri pæ. non esse nauigandum cum impiis, dum ait, At Cyrus suorum pietatem sibi conducere arbitrabatur: quippè qui putaret, quemadmodum qui nauigationem eligunt, cum piis potius eligere solent, q̄ cum his hominibus, qui impiè viderentur perpetrasse.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Sic barbari Melitenſes, poſtquam ad eos naufragus D. Paulus appulit, ut uiderunt uiperam pendentem de manu eius, adinuicē dicebāt, vtique homicida eſt homo, quem, hic cum euaſerit de mari, vltio nō ſinit uiuere. Et ille quidē excutiēs beſtiā in ignē nihil mali paſſus ē, Actuū Apoſtol. c. 28. Quod certè obſeruandū eſſet, ſi electio nauigantiū bonorū & malorū offerretur: at cū rara ſit auis nauta bonus, niſi quādo inſtat tēpeſtas, ſi quidē, ut Plato in Phædro, in nauibus educati illiberales, & mali: ſi neceſſitas impellat, nō valde timenda in urgentibus malorum ſocietas, ſi boni ſimus: ut enim mali iram Dei concitant, ſic & unus bonus poteſt eſſe pluribus cauſa ſalutis, iram Dei placando. Ratione autē loci offeruntur plura pericula, quę peritus gubernator ſatagit deuitare, ut cautes, ſilices, mōtes, arenæ, ſcyllę, charybdes, ſunt uertigines. quæ repāda trahūt & abſorbēt mari quieto nauigia ſubitò, cuius rei uidebis rationē apud Ariſt. ꝓble. ſect. 23. q. 5. Alia pericula pleraq; numerat Pollux lib. 1. c. 9. quædā Rauiſius Textor in officina c. de periculis marinis. Repētina ꝑicula, preſtes, ecnephias, typhō, ſeu turbo, vēti repētini & validi, Plin. lib. 2. c. 8. Itē quādo echeneis piſciculus nauem remoratur, dictus ideo remora, reddit enim īmobilē, vt allidi poſſit fluctibus, de cuius piſciculi ui Plin. li. 9. c. 25 & lib. 32. c. 1. Ar. lib. 2. de hiſtor. animal. c. 14. Carda. lib. 7. de rer. uariet. ca. 37. Belonus de piſcibus, Occurrūt, & īterdū ſubuertūt nauigia, balenę & in glaciali mari circa Iſſandiā īſulā, animalia ex Phyſiterū genere, aquas fiſtula quaſi tuba ſupra ſe iaculātia, niſi terreātur bōbardis & tubis, uel illis illudatur doliis uacuis in mare miſſis. Vi cęli, uētorū impetus emergūt, tēpeſtates, maris ſęuitia, ſi in ſcopulos feratur nauis. Ex īperitia, ſi ignoret nauta locorū itinera, pericula mariū, naturā, æſtus, & alia quæ artis ſūt. Si nimiū oneret nauē, quę ideo ſubmergatur, ſi oneretur, nec uelis ſuſtineatur nauis. Ex ſegnitia, ſi rima, obducta caſu, uel tēpeſtate, admittēs aquā, citò nō occurrāt nautę ſtupa, xylo, ſeu cotto, aliiſque tomētis. Nauis vetuſta dignoſcit ſtridore, pice, ligniſq, carioſis, ſi aquę nō exhauriātur immiſſę. In ſūma ꝑicula ſūt aut ipſa ex naui, aut extrinſecus īportabūtur. Extrinſeca ſūt, undarū uis, vētorū moles, ſcopuli, ſyrtiſq; īcurſus. Quę oīa rerū maritimarū, & locorū, uētorumque cognitione, & peritia ſatis maturè uitabuntur.

tabuntur. Innata vitia facient, aut lineamenta, aut materia, quibus & prouidendum est. Leo Bap. Alb. lib. 5. c. 12.

De nauibus. Cap. 4.

NAuigatur ratibus, & nauibus. In initio tantũ ratibus, id est connexis trabibus, ut dixi iam ex Maximo Tyrio, & docet Plin. lib. 7. c. 56. vbi de inuentione lũgę nauis, biremis, triremis, quadriremis, quinqueremis, & sex ordinũ, & decẽ, & duodecim, quindecim, triginta, quinquaginta. De oneraria, cymba, celoci cercuro. Et de inuẽtione uelorũ, mali, antẽnę, de tectis lõgis. de rostratis, anchora, bidẽte, harpagone, manu & alijs adminiculis. Nauiũ materia ligna, vt plerunque, sed deformationis alterius quã ratibus conueniat. Fuerunt & olim naues ex corio constructæ, & ex ligno, vt Pli. refert li. 4. c. 16. Britannos uitilibus nauigijs corio circũsutis, nauigare ad insulam Mictim, sex dierum nauigatione distantem, in qua candidum plumbum prouenit. Repetit li. 7. c. 56. ubi addit, & in Nilo fieri ex papyro scilicet arbore, scirpo, & arundine. Herodotus quoque ĩ 1. tradit nauigia eorum qui per flumen cõmeant Babylonem, esse orbiculata, & coriacea, quæ pecuarii Armenij qui supra Assyrios incolũt, ex cæsis salicibus faciunt, instruũtq. pellibus, nudo illarũ extrinsecus posito in modũ soli: neque puppe discreta, neque prora acuminata, sed in speciẽ clypei magis orbiculata. Materia expetita nauigijs diuersa, sed maximè abies; quare & illa ueluti materia fugiens videtur, montes altos incolere, ut ait Pli. li. 16. c. 10. In Ægypto & Syria, reges abietis inopia, cedro ferũtur usi, Pli. li 16 c. 30. uerum circa Nilũ, spino arbore ad naues usos, docet Herod. li. 2. vbi de more, & arte nauigãdi eorum. In Tylo insula, comites Alexandri Magni prodiderunt, arbores esse ex quibus naues fierent, quę ducẽtis annis, etsi mergerẽtur, durãt & incorruptæ. Pl, li. 17. c. 4. At si credamus Pli. li 9. c. 10. in insulis circa mare rubrũ in India nauigatur cymbis, ex singulis testudinum superficiebus. Asseres lignei, clauis cõpinguntur, pice, resina, & cera, ne commissuræ admittant aquam. Cæterũ nauis aliquando unius arboris corpore cõstat excauato; ut in Germania, predones singulis arboribus cauatis nauigant. Plinius li. 16. cap. 40. Leo Baptista Albertus lib. 5. de re ædific. c. 18, nauium fabricãda

rum rationem, & liniamenta à piscibus, architectos antiquos sumpsisse tradit, ut quod in pisce dorsum sit, in naui sit carina: quod illi caput, huic prora: tum, & pro cauda, temon: & pro remis brancę, & aliculę. Refert, & Plinius li. 9. c. 29. inter pręcipua miracula esse, quod piscis, q uocatur Nautilos, ab alijs Pōpilos, supinus in summa ęquorum peruenit, ita se paulatim subrigens, ut emissa omni per fistulam aqua, uelut exoneratus sētina, facilè nauiget, postea prima duo brachia retorquens, mēbranam inter illa miræ tenuitatis extendit. Qua uelificante in aura, cæteris subremigans bracchijs, media cauda ut gubernaculo, se regit: ita uadit alto liburnicarum ludens imagine: & si quid pauoris interueniat, hausta se mergens aqua.

De nauium distinctionibus. *Cap. 5.*

IVlius Pollux li. 1. onomasti. c. 9. uarias adfert nauiū species, & nomina. Marcellus Iurisc. li. 49. ff. tit. de captiuis, & postliminio reuersis ab hostibus, l. 2. naues diuidit in longas, & onerarias pp belli usum paratas, piscatorias, actuarias. Leo Baptista li. 5. de re ædifica. c. 12. in duo diuidit genera, in onerarias, & fugaces, & ibi de ratione componendarum nauium longarū. & onerariarum, & in li. proprio eiusdem, qui nauis inscribitur, Phocenses primi longis nauibus usi feruntur apud Herodotū in 1. uerum ad Iasonem refert Philostephanus apud Plin. in 7. Diodor. Siculus in 5. Sed & alij inuentores aliarum feruntur, quod non magni interest præscire. Longæ naues egent remis, uel pluribus, uel paucioribus: horum diuersi ordines, inde biremes, liburnicæ erant, triremes, quinqueremes, &c. Intet maxima nanigia Ptolomæi Philadel. Athæneus li. 5. c. 5. memorat, & trigintiremes, & c. 6. meminit de quadragintaremi naue, Philopatris, longitudinis 280. cubitorum, altitudinis 40. cum quatuor gubernaculis, triginta cubitorum, cum duabus proris, & duabus puppibus, &c. Meminit, & de thalamego fluuiali nauigio, cuius longitudo dimidij stadij, latitudo triginta cubitis amplior, altitudo ferè 50. cubitorum. & c. 7. describit nauē Hieronis. Istæq; erant tectę, uel cōstratæ, & militares rostratæ turritæ, &c. Onerariæ naues Polybio in 1. φορτηγοί. Appianus c. 5. de bellis ciuilib. uocat ὁλκάδας & item σκευοφόρους, itē γαυλοὺς

Iulius

Iulius Cæſar graues, nempe quòd oneribus ferẽdis idoneæ ſint ſine remis, tot nominibus ferè diſtinctę, quot ſunt earũ diuerſa onera: ita quæ frumenta gerunt, frumẽtarię σιτηγοί nauis uini, uinaria. Venetijs aquaria. Sunt itaque lignariæ, arenariæ, lateritię, farinarię, carbonarię, fenarię, aliæq́ue id genus ab eo dictę quod ferũt. Piſcatorię naues erunt, quę capiendorũ piſciũ cauſa parãtur, tales nauicellę, cymba, lenunculi piſcatorij. Marcellino lib. 14. & 16. Cæſari cõmentario. libr. 2. ubi & pro ſcaphis nauium. actuariæ ideo dictę, quod remis agerentur, non tamẽ ideo inter longas numerantur. Erant & uectorie, grauiaque nauigia exercitoria, ad onera inhabilia, fluminibus traijciendis conuenientia, non mari idonea, ut longæ naues. Erãt hę ἐπιβάδες erãt acatia, leuia nauigia, quæ uix uiginti quinque recipiant uectores. Inter fluuiales naues, lembus qui non plus, quàm ſexdecim remis agitur. Erant & maiores lembi ad uſum belli non inutiles: huius gñis quoq; exploratoriæ naues, cataſcopia, celetes, uel celoces, naues uno remige motæ. Referimus huc ἀλιάδα nauiculã paruam, talis enim eſt ἁλιὰς Fluuiales quoque erant monoxylę, ſeu unius ligni excauati. lintres, ſcapha, ſeu nunc batelet, bac. Cymba, rates, ſchedia. Sunt nauium & genera dicta κοντωτά quod cõtis propellerentur. Diod. Siculo lib. 19 Nauigiolum duorum ſcalmorum. Veneti gondulam dicunt. Alia nauium nomina, quæ ad ſuperiores pertinẽt ſpecies, refert Gellius lib. 10. cap. 25. prętere a quæ retulimus coruitas, caudicas, hippagines, cercuros, oxias, remunculos, proſumias, uel geſoretas, orioles, cartas, pontones, mictnrias, medias, phalelos, parones, myoparones, capulica, mareplacidas, cidara, ratarias, alia quoque nauigiorum genera explicat Ioan. Rauiſius Textor in offici. cap. de nauigio. diuerſo: generibus.

Nauium partes. *Cap.* 6.

SCalmus, circa quem alligantur rem: hypoſcalmos ſcalmi baſis, latera ſeu pleuræ nauis, dextrum, ſiniſtrumq́ue nauis. Iulius Pollux. Carina ſeu δρόπις fundamentum, & nauis alueus, δρύοχον Venetis la colombe. Carina quo latior erit, eo ponderum erit tolerantior. Carina extenuata, & reducta, uelocior. Sed niſi indideris plurimum ſaburrę uacillabit: ampla, aptior

uadosis: gracili alto mari securior. Costa nauis, dicitur nobis les courbes. Sentina, ubi congregantur aquæ Fori seu ἐδώλια, tabulata quibus circa nauem feruntur nautæ. Puppis pars posterior nauis, quam Græci dicunt πρύμναν, vbi sedet qui clauũ tenet, qui regit & inhibet remiges, in ea parte ponebãt λαμπῆρα, lumina, uocant nunc, phanon. Qui huic parti imperabat, Iulio. Polluci gubernator. Prora opposita puppi, anterior nauis pars: prora & latera celsa. aduersus impetẽtes fluctus peruicacia, sed uentis ualidiorib. peruincũtur. Qui ibi imperat πρωράτης Iulio Polluci, & Xenophõti πρωρεύς, & qui sociis naualibus imperat, κελευστής: q. lateri, τοίχαρχος, q. foro, ἐσχαρεύς. Crostolia, extremę nauis partes, quæ facile euellebantur, dum collibitum esset Antennæ κεραία, antẽnarũ extremæ partes cornua, quib. vela suspensa. Malus, Græcis ἱστὸς, cuius Partes ex Macrobio in 5. Saturnal. Is ĩferiorẽ eius mali partẽ, p ternã dicit, mediã τράχηλον summam uerò carchesium, inde mali utrunque latus cornua. Est & in malo corbis. Sunt aliquibus nauibus, & duo & tres mali, uela autem magnitudine malis respõdent. Artemon uelum malis maius, uulgo quoque artimõ. Minus velum, dolo Grecis δόλων. Velum à tergo existensquod ἐπίδρομος, pars ueli quæ pẽdens in naues alligatur, & relaxatur quãdo oportet, dicitur pes Gręcis πούς. Transtra, in naui sedilia, ubi sedebant remiges, ἐπωτίς, pars prorę quæ vtrinque stat ad latus rostri. Erat & in liburnica θράνος, unde θρανῖται ζυγός, unde ζυγῖται remiges: Talamus in altera parte nauis. Pertinet ad naues deinceps calos rudentes, seu funes, quib. uela suspenduntur ora, prymnesia, parasemon, signũ uel insignia alicuius Dei vel turres, rostrũ, simplex vel tridens in prora: clauus, gubernacula, anchora.

De instrumentis nauticis. Cap. 7.

INstrumenta nautica enumerat Iulius Pollux lib. 10. c. 30. & sunt ueluti remi conti, remiges, anchora, urinatores, rudentes, rostra, pali tonsillæ, turres, pontes, aliaque armamenta.

De præceptis optimè nauigandi generaliter. Cap. 8.

PRimum, nauclerus cognoscat marium, locorumq; quę nauigare decreuit, diuersitatem, eorumq; itinera, & situs ex qua-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

quadrato nautico 2. nouerit tempestatum pręcognitionem. 3. uentorum discrimina. 4. nouerit Solis & Lunę uarios cursus, et aspectus, & quarundam stellarum ortus, & occasus.

De marium natura, & itineribus. Cap. 9.

DE mariũ distinctione, & reciprocatione, & ęstu diximus in li. de elementis, c. 38. Quamobrem nec plura addam, præterquam consulendum esse nautis libellũ Petri Garciæ Ferrãdi, qui cõposuit librũ uulgari sermone Gallico impressum Pictauij per Ioanẽ Marnef olim, *le grande roturier, pilotage, & anchrage demer.* In quo itinera, interstitia, portus, pericula, cautes, arenas, æstus, & recessus separatim tractat maris, fluminum, portuum, Alemaniæ Gallię, Britannię, Angliæ, Hispaniæ, & à quibus quisque nauclerus cauere debeat, & ubi diligentius sibi prospiciendum sit. Opẽ ferent, in aliis cognitio geographiæ, ex tabulis Ptolomęi, ex libris Dionisij de situ orbis, Strabonis, Pomponii Melæ, Pij põtif. Max. Solini, & aliorum. iuuabit & potissimũ globus Orontij Finei, Petierii, & charta dicta nautica, itinerarium Antonini. Videndus & P. de Medino li. 3. de arte nauigãdi, vbi & ventos explicat chartæ marinæ, vsumque eius, modũ eligẽdi, & annotãdi loca, à quibus subducenda nauis nauclero, & in quæ ire decreuit itineris intercapedinẽ, & alia necessaria.

De pyxide nautica uersoria. Cap. 10.

PRæcipuum quod obseruant nautæ, uersoria est, ad quam nauigationem instituunt, ac longa maris spatia, locorũq; sitũ, ac distãtiã dimetiũtur, quãtũq; uiæ peractũ, quãtumue peragẽdũ explicat Leuinius Lẽnius li. 3. de occult. rer. mirac. cap. 4. huius versorię, hęc sit descriptio. primũ ẽ pyxidula bene ęquata, & excauata. Subest huic pyxidulę, rotula q̃dã uersatilis papyracea, plana circĩnatę rotũditatis, tenui, ac bipartito ferramẽto suffulta, ĩ cui⁹ cẽtro seu medio, turricula ęnea acuminata (nã ferrũ rei effectũ eo loco impediret) affixa est, quę stilo, aut cuspidi acutissimę insidet, eo qui hinc inde in æquilibro voluitur. atque vbi conquiescit pars, ea quæ lilii imagine inscripta est, & in qua ferramentum magnete confricatum desinit, stabiliter Se-

ptent-

ptentrioni obnoluitur, polumq; arcticũ ſpectat, quocunq; etiã cõtorto clauo nauis impellitur, producuntur autẽ in huius rotulæ circulo à cẽtro ad circunferentiã æquali diſtãtia duæ, ac triginta lineæ, quæ & ventos, & cæli cardines deſignant, terræq; ac maris ſparia portubus diſtincta cõmõſtrãt, ſi ad gradus ad quos terminãt: recurras, prout in figura quadrati nautici 25. libri noſtri de elemẽtis uidebis: atque numeratis, reuolutiſq; clepſydris, aut vt nũc vſus eſt defluẽte arena, clepsãmis, quãtũ itineris emẽſum eſt, & quid emetiendum, quantoque interuallo à loco quo properant, abſint, exactiſſimè dinumerãt, ac metiũtur. Quod regit, in hoc vtiliſsimo inſtrumento, quadratoue nautico, acus eſt ſeu lingua tacta à magnete, qui eam dirigit ad polũ arcticũ, tãta ſubtilitatis, & induſtriæ, vt sũma cura ſit ibi adhibẽda, ne fallamur ob errorẽ eius. Error autẽ circa verſoriã ſex modis accidere poteſt, & totidem emẽdari poteſt. Docet Petrus de Medino in 6. libr. art. nauigatorię cap. 1. In ſumma proſpiciendũ ut index cynoſuræ, vel lingua, ſit ſatis adfricata magneti, ne virtus difflata ſit, cum vitio lapidis magnetis admotio remediũ adfert, ideoq; magnetẽ nauita deferre ſecum debet optimum. Secundò cauendum, ne mucro, uel haſtula lingulam deferẽs tortuoſa ſit, aciesue obtuſa, ſed recta, & optimè quadrato conſentiens. Item ne pyxis admittat aerem, rimiſue ſcateat, ne exhaletur uis magnetis, addendum, ne allio, cæpiſue proximetur, hęc enim magnetis uim cohibent, ut ait Ptolo. li. 1. operis quadripartiti. cap. 4.

De nauium gubernaculo. *Cap.* 11.

GVbernaculum paruum, in extremo nauis, ſeu in puppi, tantas habet uires, ut ab exiguo temone tanta nauigii agatur moles: cuius rationem adfert Ariſtoteles in quæſtio. mechani. q. 5. atque quæſt. 6. & de remorum ui, & cur palmulę remorum, nauem ita impellunt, & cur remiges, qui in medio ſunt, eã mouent maximè.

De tempeſtatum præcognitione, & ſedatione. *Cap.* 12.

LAudat Typhin percelebrem argo nauis nauclerum Apollonius Rhodius libr. 1. Argonautic. quod prænoſceret tem-

tempestates maris & itinera, hoc modo.

Τῖφυς δ' Ἀγνιάδης, Σιφαέα κάλλιπε δῆμον
Θεσπιέων, ἐσθλὸς μὲν ὀρινόμενον προδαῆναι
Κῦμ' ἁλὸς εὐρείης, ἐσθλὸς δ' ἀνέμοιο θυέλλας
Καὶ πλόον ἠελίῳ τε καὶ ἀστέρι τεκμήρασθαι.

Id est, Tiphys autem Aguiades, Siphæum reliquit populum Thespiensium, egregius quidem turbatum prouidere fluctum maris lati, adeoque uenti procellas, simul nauigationem à Sole & astris coniectare. Pluuiarum quædam præsagia & tempestatum, & nubibus dum ageremus de aere in lib. de elementis tradidimus: item & terræ motus prognostica. dum de terra. Et plura apud Aratum in Phænomenis, Virgilium in Georgicis, & Plinium. Presagiunt item maris seuitiam, echini, Plinius lib. 9. c. 30. pluuias, tempestates aere sereno stellæ scintillantes, & si illarum lumen subitò obnubiletur, & arcus duplices celi potissimum à meridie apparentes; nam si ab occidente, præsagiunt tonitrua cum leui pluuia; si ab oriente; serenum tempus. Luna recta quarto die, magnam tempestatem indicat mari: si coronam circa se habeat, serenitatem. in plenilunio pura, serenum; rutila, ventos. nigra, imbres, in quinta luna, cornua obtusa pluuiam: erecta, vētos: Septentrionale cornu acuminatum, ex ea parte uētum presagiunt, &c. vt apud Plin. lib. 18. ca. 35. Mare turbatum tranquillari putant oleo. Plin. lib. 2. c. 103. Narrat idem lib. 37. c. 10. Chelonitidem gēmam, quæ sit aureis guttis, cum scarabeo deiectam in aquam feruentem, tempestates auertere, & alia quæ glossopetra dicitur, uentos comprimi. Item tempestates abigi, muliere, uel menstruosa, uel sine menstruis connudata, Plin. lib. 28. c. 7. Si quando tempestas existit, imperiti nauigationum iubent ad terram cursum dirigere, at gubernator quam longissimè in altum refugit. Nam in alto nauem periisse cognitu rarissimum est, uerum iuxta littora quæ sub promontoriis sunt, naufragia cernūtur. Dion Prusiæus Sophista lib. περὶ πιστῶν?... περι τις απιστας.

De uentorum obseruatione. *Cap.* 13.

DE uentorum diuersitate, & naturis, diximus etiam libr. de elementis à capite 24. usque ad capit. 32. Contra vento-

rum

tum impetum, uela deprimuntur, quia quanto antenna sublimior fuerit ab hypomochlio qui sedes mali est, celerius feruntur nauigia, secundum Aristot. in quęst. mechani. q. 6. vt periculum immineat concitatis uentis, ne præceps feratur nauis in scopulos, vel subuertatur à ventis, aliter enim ars nautæ nihil potest contra hanc uim cęlestem, vt explicat Plutar. de tranquilli. an.

De obseruandis in Sole, Luna, stellis, & cælo.
Cap. 14.

HÆc nauta scire quoq; dēt, si peritus in arte esse uelit nauigatoria, ubi sit linea ęqnoctialis, Solis declinationes ab æq noctiali, meridiani altitudines & gradus, circulum zodiaci, horizōtem, tropicos cancri & capricorni, polum arcticum, seu septentrrionalem, polum antarcticum, seu meridionalem, lōgitudinem & latitudinem cæli & terræ parallelos. hemisphærium zenith, centrum. quæ omnia explicata inuenies in lib. nostro, de cælo & mundo. vt de Lunę coniunctione cum Sole, oppositione, quadratis, Triangulis, & de cęlo, & aureo numero. Dēt ēt ꝑcipuè Septētriones ursæ, id est. stellas septem quæ in polo arctico, cognoscere. Circa enim polum antarcticum, ille intra 24. horas mouentur, inter has illa quæ proximior polo est, ex qua cum aliis duabus quæ in capite ursæ sunt, colligunt nautę & poli, & horizontis altitudinē, & horam noctis, prout ptaxis perpulchra eius est apud Petrum Garciam in li. qui, *le pilotage* dicitur, & apud Petr. de Medino lib. 5. de arte nauigat. c. 4. 5. 6. debet cognoscere & alias stellas, quæ pluuias suo ortu, & sæuitiam hyemis indicant, hyadas & arcturum & similes apud Aratum in Phęnomenis.

De legibus nauticis. *Cap.* 15.

DE illis non addam cum in iuris tractatione latè de illis dicturi, si Deus uoluerit, simus.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

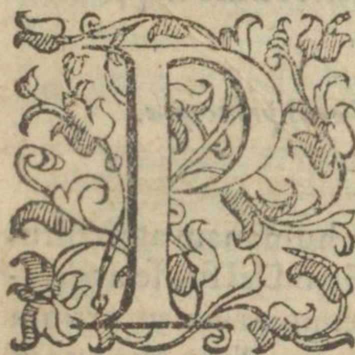
SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS.

LIBER XXVII.

In quo agitur de agricultura.

De agricultura origine, & honore. Cap. 1.

PRimum opus, cui homo addictus fuit post peccatũ, terrę cultura fuit. Gen. 3. vt qui noluisset cęlo potiri, terram in pęnam tribulos, & spinas producentem, excoleret, ut uesceretur pane suo ĩ sudore vultus sui. unde agricola semper vt sibi consulat in suis laborat: aliena non appetit, lucrum magis, quàm honores sequitur, teste Aristo. 7. Polit. c. 4. Isque tradit lib. 1. Polit. c. 5. hanc speciem acquisitionis videri a natura datam, nos a Deo impositam diximus, & creatã, Eccle. c. 7. Sic Plato in epinomide hanc in œconomia retinet, laudatque maxime Xenophon. in ęconom. Cic. quoque 1. Off. atque in Cato. nihil vberius hominеque libero dignius, agricultura dixit, iustissima acquisitio Aristot. idest œconom. cap. 1. vt à matre omnium magna, & uolente petitis alimentis, & quæsitis, non ab inuitis, ut per bellum; nec à nolente, ut per cauponariam, & mercatoriam. Neque enim alia intentio agricolæ uidetur, quàm alimentorum, quæ satis sint à terra accipiendi, ut not. Pla. in Euryphrone, & in Eutydemo, ut non mirum, si plures pręstantiorum ad agriculturam, ueluti ad por

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

tum tranquillitatis, semotum ab omni ambitione, & cupiditate, sese receperint, vt Genes. quarto, Esau, Gen. vigintiquinq; Adam, Zacharias, & alij, Zach. cap. 13. Plinius li. 18. cap. 3. ubertatis priscæ causam reddens ait, tunc manibus ipsorum imperatorum colebantur agri, ut fas est credere, gaudente terra nomere laureato, & triumphali aratore: siue illi eadem cura semina tractabant, qua bella; eademque diligentia arua disponebāt qua castra: siue honestis manibus omnia lętius proueniunt, quoniam & curiosius fiunt. Sic primo Regum libro c. undecimo. Saul rex sequebatur boues ueniens de agro. Dixit agricolam Deum patrem Deus filius, Ioan. cap. 15. Erat. & Ozias rex victorijs celeberrimus, agriculturæ deditus, 2. Paralyp. cap. 26. Antiquis in summa, agrum male colere, censorium proprium erat: atque, ut refert Cato, quem uirum, bonum colonum dixissent, amplissime eum laudasse existimabant; hinc & locupletes dicebant, loci, hoc est, agri plenos, teste Plinio in prædicto lib. 18. cap. 3.

Quod agricultura sit ars, quid, & eius principia. *Cap.* 2.

PLato in Epinomide, artem non putat humanam agriculturam, sed eam sine arte, ab initio beneficio Dei fuisse aggressos homines: Xenophon autem in Oeconomi. artem artium uocat omniumque nutricem. Dixit, & artem Philo quoque iudæus li. quod deterius potio. insidie. & M. Varro, libro primo de restitut. capitulo tertio. Non modo, inquit, agricultura est ars, sed etiam necessaria ac magna; ea quę est scientia, quæ docet, quæ sint in qnoquo agro serenda, facienda, quęque terra perpetuo maximos reddat fructus. Eius principia, sunt eadem quę mundi s̄m Enniū, aqua, terra, aer, sol, vt idem Varro lib. 1. capit. quarto.

Præcepta

Præcepta istius artis. Cap. 3.

PRæcepta agriculturæ hæc erunt: bene colere, agri aeris, aquæ, terræ, & industriæ habere rõnem. Pallade. i. de re rust. adiungat prudentiam rei, facultatē impendendi, uoluntatem, agēdi. Columella i. de re rust. c. i. vt cognoscat agri uel loci qualitatem, quo idonea illi committat, ne impensam, & operam aliter ludat; num ad uillam, stabula, sationem, uineas idoneus; nū calidus, frigidus, tepidus. Segetes, meliores campestres, uineæ collinæ, syluę montanæ. Quædam pinguem glebam, quædam macram, quædam uliginosam, alia alterius generis solum desiderant. Modus in ædificando, ne fundus villam quęrat, neque villa fundum Pli. lib. 18. ca. 6. non est verrendum, sed arandum, unumquodque opus rusticum suo tempore faciendum, singula suo tempore præparentur, serantur, colligantur; huicq. parti maximo erit iuuamento palladi opus, quo distingũtur, quę singulis mensib. facienda sunt. item Verg, Georg. i. ubi.

Quid faciat lætas segetes, quæ sydera seruet
Agricola, ut facilem terram proscindat aratris,
Semina quo facienda modo, cultusq. locorum, *E docuit.*

Et in 2. de uitibus, & oleis, & alijs arboribus. In 3. de anim. rei rust. idoneis. & in 4 de apib'. De pecuaria etiam re late Var. li. 2. de re rust.

De agri cognitione. Cap. 4.

TErra agri, in triplici differētia; macra, pinguis, communis, Var. i. c 9. apud pallad. lib. i. c. 5. fęcunda, uel infecuuda. Fæcundę notæ, gleba putris, fere nigra, rara, glutinosa; infęcundę signa, alba, nuda, gleba, macer, sabulosa, sine admixtione terreni, creta sola, arenę scatentes, ieiuna glarea aurosi pulueris, macies lapidosa, gustu salsa & amara uliginosa, tophus arenosus, uallis nimium opaca, & solida. Frumentosæ terræ notæ, quando nascitur ibi ebulũ, prun' syluęstris, rubus, bulb. minutus trifoliũ, herba pratēsis, q̃rc', syluestris pyrus, malusq. Pli. li. 18. c. 6.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De tribus generibus instrumentorum agricultura necessarijs. Cap. 5.

INstrumenta rei rusticę, uocalia, semiuocalia, muta: uocalia, operarij, qui laborem ferre possint: Semiuocalia boues aratorij, non trimis minores, viribus magnis, latę frontis, amplis cornibus, & si fieri possit nigris, naribus simis, lato pectore, latis coxendicibus; sunt & asini, & equi ad arandum, vbi leuior terra, uel ad fumum, & onus gerendum: oues stercorandi causa. Canes noctu uigiles, die clausi, & dormire assueti Muta instrumenta, corbulæ, corbes, dolia, fiscinæ, tribula, funes, tegetes: aratrum, quod constat stiua, ligno in qua concauitas ansa, ἀλύν, cui stiua infigitur, furca cui iugum aptatur, uomere, i. ferro, quod scindit terram, cuius summitas nymphe; furca, incurua pars. cui subtenditur clauis & dentale, histoboo. i. ligno quod ad boues peruenit, cuius apex circa iugum κορώνη, loro lato iugum continente, quo utuntur cum in iugi foramen palum, aut paxillum immittunt. Dehinc, sunt crates stercorarię, clitellæ, sarcula, bidens, tridens, securis, palæ, rastrum, rastella, bipalia, pastina, ligones, falces, torcular, culei, uentilabrum, seu uānum, occa, malleus, mortarium, pistillum, storea, cophinique corbes, & similia, quę uillicum oportet habere certo suo loco quęque ruri disposita. Sunt, & plaustra, constantia axibus, rotis, scalis, quibus tabulata, dehinc vtrinque prominentibus alis, siue palis fixis.

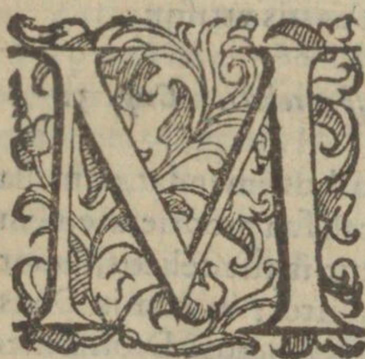
SIN-

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS, LIBER XXVIII.

In quo agitur de medicina.

Medicina quid, & morbus. Cap. I.

MEdicina à medio dicta est. medium autē est, inter excessum, & defectum. unde apud Hippocratem dicitur deficientis adiectio, & ablatio superātis. atque in summa ea est, ad temperamentum deducens extrema excedentia, uel medium illud conseruans. Sic duo scopi medicinę, curare, & sanitatem tueri Gale. de sectis, & Arist. li. de iuuentu. & senectu. nec opus ualentibus medico, Matth. 9. Marc. 2. Luc. 5. hoc dum agit ad morbum respicit, uel ut illum iugulet, & arceat omnino, uel ut leniat, aut iter ei intercipiat. Morbus, est contra propriam cuiusque causam medij, & temperamenti salubris, accidens, quod functionem naturalem prohibet Fere morbus à morte, quod is sit monitor futurę aliquando mortis, & interitus, cum uidemus corpus hoc obnoxium tot corruptionibus, & alterationibus. Max. Tyrio etiā, sermo. 23. Morbus nihil aliud est, quam dissolutio quædam ac perturbatio fęderis, existens in corpore: sicut & sanitas est consentientis bene corporis consumatio quædam.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De distinctione medicinæ, & medicorum. Cap. 2.

QVia medicatio & hominum & animalium est aliorum, sic in medicina & medisina distinguuntur, vt aliqui proprie ratione nobilioris subiecti medici dicatur, nempe qui subiectū hēnt hominem: alij aūt qui curant animalia alia, veterinarij, & ueterinaria medicina, quæ propriè de iumentis & mulis & alijs maioribus aīalibus ad uehenda onera idoneis: quàm & ad pecora extendit. Colum. lib. 7. cap. 3. & hoc etiam ad alia animantia, ut ad canes, aues &c. Cęterum in corpore humano, cum & aīa insit, morbi seu uitia in anima, sicut in corpore, esse dicuntur interdum in sola aīa, interdum in corpore solo, interdū in utroque ex compassione. Proinde medici quidam aīæ, quidam corporis, quidam utriusq; partis erāt: diuersisq; istis modis curēdi, sicut obiectū diuersum. Spiritales spiritualib. pharmacis, vt plerunque & verbis, medentur animæ uitiis & passionibus: corporum medici, corporalibus. vtriusque partis vtrisque.

De medicina pure spirituali, & eius speciebus. Cap. 3.

MEdicina spiritualis, est q̄ animi morbos emendat, cum illa obsessa uitiis, non pōt fungi naturali sua proprietate, nempe rōnali, vel est q̄ conseruat animā ne uitiis aut delictis, q̄ morbi sunt, inficiatur. Huius medici sunt plures: in primis Deus optimus maximus, pater, filius, & spiritus sanctus. Diuinā medicinā exhibuit Deus dn̄s noster Iesus Christus. Sunt & legislatores seu nomothetæ: atq; p̄ceptores seu philosophi, & admonitores, & consolatores medici. De medico illo summo, non est quod multis agam: nā nomen ipsum, Iesus, nihil aliud est, q̄ salus: quia ipse saluum fecit populum suum a peccatis. Matth. 1. Esa. 12. 17. 43. 62. Daniel. 6. Mich. ca. 7. Zachar. 9. Luc. 2. Ioan. 3 1. Tim. 4. & 1. Ioan. 4. &c. Et Domini est salus psal. 3. Esa. 49. Hier. 3. Atque finis fidei nostræ, hæc salus animarum nostrarū. 1. Petri 1. virtus nobis salutis, egressa ab illo torrente Dei, & ab aquis sacramentalibus & arboris fructu, qui in salutem omniū nationum, per agnum & dominum crucifixum, omnib. datus

est,

est,iuxta prophetiam Ezech. c.47.explicatam,c.22. Apoc.vnde D.Aug.contra 5.hæreses.Fusus est sanguis medici,& factus est medicamentum frenetici. Sic Clemens Alex.lib.1.pædagogiæ, c.2.Est pædagogus,inquit,noster uerbum, scilicet filius Dei,q̃ præter naturales animæ affectiones,curat per admonitiones. Morborum enim corporis auxilium propriè uocatur medicina:quæ docetur,humana sapientia:uerbum autem paternum, solus est humanarum ægritudinum, Pæonius medicus,& sanctus ægrotæ animę incantator. Omitto referre reliqua quibus a sanctis patribus Deus dominus noster Iesus Christus, medicus dicitur. Satis enim cõstat,ipsum languores nostros tulisse, Esaiæ 53.& peccata multorum,Esa.c 25. Sicut per unius hominis primi peccatũ,mors,& morbi, & ut ait Horat.1.carm.od.3.

Post ignem ætherea domo
Subductum,macies,& noua febrium
Terris incubuit cohors:
Semotiq; prius tarda necessitas
Lethi,corripuit gradum.

Ita p̃ unũ hominẽ & uerum Deũ, uita, & à morbis animæ & corporis curatio & salus, ut docet D. Paulus ad Rom.5.& 8.Et uirtus peccati,gratia Dei,2.Colos.15.Atq; p̃ eius meritũ, p̃ sacrosancta mysteria & sacra,ueluti p̃ medicinas,morbi ex peccatis cõtracti,ipsa.s.peccata,remittuntur nobis reuelatis peccatorũ ulcerib.& cõfossis,Matth.3.& 26.Lucæ 7.& 24.Io.1.ad Hebr.1.& 10.Iac.5.& 1.Ioã.epist.2.Apoc.1.&c.Huius sacrosanctæ medicinæ mysteria dispẽsant p̃sbyteri & aliæ ecclesiasticæ p̃sonæ,prout cuique ordini tributũ est:q̃ ut periti medici,pro modo vulneris,morbi,& peccati derecti,medicinã applicãt. Itaq;, aliq̃n ut in corporali medicina mordicat & incidit remediũ, timore & cõtritione aliq̃n resoluit,per lacrymas & admissi pœnitentiam:interdũ macerat,ieiuniis,uigiliis,& similibus;aliquando iubet euomere & uacuare p̃ confessionem,restitutionem,satisfactionẽ,&c.aliq̃n impinguat,clementia,dulcedine,benignitate,consolatione:aliq̃n abstergit;& corrodit,correctione,& afflictione.Atque quod ualde timendum est,aliquando inefficax est & impotens medicina, non ratione suiipsius, siquidem meritum passionis Christi per se efficax est,non ad redemptionem

quidem tantum istius mundi uniuersi, sed & ad aliorum infinitorum salutem, si plures essent: uerum inefficacia ex parte ęgroti, & peccantis est Cuiusmodi morbi sunt, animæ desperatio, præsumptio, obstinatio, & similia: ut recte de his Hierem. dixerit, c. 46. Frustra multiplicabis medicamina, sanitas non erit tibi. Et D. Ioa. 1. epist. c. 5. est peccatum ad mortem, non pro illo dico ut roget quis. Verum ut ait Ouid. 1. Metamor. Tunc.

Cuncta prius tentanda, sed immedicabile vulnus.
Ense recidendum est, ne pars syncera trahatur.

Quamobrem & incorrigibiles excommunicationis postremo mucrone feriūt, ne alios inficiāt tabe. Neq; tñ q̃a oēs ęgri nō cōualescunt, idcirco nulla medicina est, Cic. 2. de nat. Deo.

De Medicis alijs pathematum, & morum. Cap. 4.

OMnes perturbationes animi graues sunt concitantes eū, dimouentesq; ab ingenio sanitateq; pristina, ut ait Philo Iudæus, li. de Decalog. Et Phallaris grauissimas ægritudines animi dixit, vt non nisi morte curari possent. Sic. n. scribit Archiboo epist. 1. σώματος ἀῤῥωστίαν θεραπεύει τέχνη, ψυχῦς δ᾽ ἐνόσον ἰατρὸς ἴσται θάνατος, idest, corporis ægritudinem curat ars, at animæ morbum, medicus mors curat. Cæterum nō oēs eadem senserunt, sed mederi morbis animæ philosophia probarunt. Atque ideo medicinę soror dicitur philosophia a Q. Sept. Tertul. lib. de anima, in princ. à præceptoribus itaque, & ipsa philosophia, animi puerorum & hominum curantur à uitijs, quæ impediunt rationis, & ueri hominis functiones, ueluti, ut Horatianis uersibus loquar, li. 1. Episto. Si

Feruet auaritia, miseraq; cupidine pectus.
Sunt verba & voces, quibus hunc lenire dolorem
Possis, & magnam morbi deponere partem.
Ter pure lecto poterunt recreare libello.
Inuidus, iracundus, iners, vinosus, amator:
Nemo adeo ferus est, vt non mitescere possit,
Si modo culturæ patientem præbeat aurem.

Plato in Phædro, medēdi artis atque dicendi, eandem fere esse rationem tradit, & animę per rationes, legitimasque institutiones,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

tiones, persuasionem affatim uirtutemq; adhiberi, Cic.3. Tuscula. Philosophiæ remediũ aduersus uitia, medicinæ facit simile, dicitq; uitia ęgritudinē. Sic Philipp,2. ut quiddã, inquit, morbo aliquo, & sensus stupore suauitatē cibi non sentiunt, sic libidinosi, facinorosi, auari, ueræ laudis gustum nõ sentiũt Max. Tyrius sermo. 12. epulas dixit sermonũ saniorũ, earũq; salubritatē, à quibus Socrates, Plato, Xenophon. Æschines sanitatem acceperũt: timere animũ hominis, inuidere, dolere, & alijs multis affectionibus urgeri, ut necesse sit recurrere ad animi medicũ, quē Deũ præcipuum ponit. & serm. 28. in hac uita, animum multis morbis ex ingurgitatione terrenorum affici docet. Et Æschylus ĩ Promet. uincto, scribit, quod λόγοι dicuntur ἰατροὶ ὀργῆς νοσούσης. Morbi iracundiæ, sermones medici. Menander quoq; λύπης ἰατρός ἐστιν ἀνθρώποις λόγος, id est, ægræ medela mentis, est oratio. Et Clem. Alex. lib. 1, Pædag. c. 2. Medicina, ut ait Democritus, medetur morbis corporis, sapientia autem liberat animam à perturbationibus.

De legislatoribus. *Cap. 5.*

CIc. Philip. 8. & in Vatinium, à medicina arguit ad administrationem Reip. ut sicut illa, membra putrida alijs nocētia tollit, ne alijs noceant sanis: sic & mali tollendi sint, si rēp. saluam esse uelimus. Et respub. certe omnis, & ciuitas, instar corporis humani est, sicut docuit populum Agrippa Menenius apud Diony. Halicar. lib. 6. Magnus quoq; Tyrius, sermone philosophico 37. docet animi morbos, difficulter à lege sanari, quod per eos ad legis contemptum perueniatur: quamobrem legib. Deum suppetias ferre, & ideo illum animum, odiose repellere.

De medicina corporis humani, num ars: & de tribus gradibus eius, & medicorum. *Cap. 6.*

MEdicina cuiuscũq; ordinis sit, siue præseruatrix, siue conseruatrix, siue restauratrix sanitatis, duplici modo inuēta, experientia, & ratione. Galen. in 1. aphoris. Experiētia tamē præcipuũ principium, ut idem ait in introductorio c. 2. additę sunt postea propositiones ex philosophia, & aliud ex alio ratiocinatione erutum, factaque ars præceptis ex obseruationibus

com-

compositis, cum legitima rationis inquisitione. Sicq; ars dicta ab Hippocrate in prin. dier. decreto. de natura homi. & alibi a Gale. li. de arte medici ab Auerroe in 1. eius li. contento. & li. 1. collectaneo. & 2. collect. c. 3. Disputat, & Card. li. 1. cōtradic. medico. trac. 5. contradictio. 5. & Aurel. Cornel. Celsus in prologo medicinæ. Et quia non statim ars cuiuscunq; generis sit, perfecta fuit, neq; omnes quāuis eiusdē artis, perfectè eandē tenent; idcirco, & artificij eiusdē cōtigit semper diuersos esse gradus artificum, & inter illos quandā esse differentiā. Quamobrē, & ī medicina tres gradus cōstituemus cognitionis, in primo, & inferiore ponemus scilicet quos uocant empeiricos, qui ab experiētia ad similia curāda ducūtur, citra morbi, & causę eius notitiā, nec medicaminis, quod iuuat ratiocinationē habentes, similibus similia conferentes, ex particularibus experimentis, regulā cōstituūt curationis generalē. Meminit de his Celsus in prologo. Galen. li. 7. & 13. meden. Ex quib. nati uidentur dogmatici seu methodici dicti, quos in secundo gradu ponimus, ex effectibus regulas constituentes generales, non ab experimentis singularibus, ut empeirici, sed ex communi indicatione principij. In tertio gradu autem ponimus perfectos medicos, nempe rationales seu logicos, qui quidem nec experimēta, nec methodum contemnunt, imo ualdè amplectuntur, sed ea ad rationē, & causas unde procedant, trahunt, & ex causis, & ratiocinatione, & experientia aliorum, ad aliorum morborum cognitionē, & curam perueniunt. Et de illis pauca dicamus.

Quæ debeat præscire optimus medicus. Cap. 7.

QVia ubi desinit physicus, ibi medicus incipit, & coniunctio physices, & medicinæ erit necessaria. Proinde medicus antequàm ab subiectam sibi materiā, corpus, & temperamētum scilicet hominis, ueniat, cogitur pręscire cum physico elementa esse quatuor, ex quibus omnia perfecta corpora, quale hominis, componuuntur; ignem calidum, & siccum, aerem humidum, & calidum, duo leuia; aquam humidam, & frigidam, terram frigidam, & siccam, alia duo grauia. Dehinc ex illis fieri quatuor qualitates tāgibiles, calidum, quod eiusdem naturæ congregat, & diuersæ segregat; frigidum, quod dissimilia congregat; humidum, & siccum. Tertiò, hinc pro-

greditur

greditur ad mixtionem eorũ, unde tẽperamentũ qualitatũ fit in aliqua ſpecie, uel in toto eius corpore, uel in aliqua parte, & hinc facile ad tẽperatũ deſcẽdet ſi cõpoſitio lædatur, ſi ſoluat, ſi corpus uel pars, uel mẽbrũ calidius, ſiccius, humidius, frigidius ſolito, uel pter naturã cõpoſiti, tunc enim quandã in elementis cognoſcit ſeditionẽ, q̃ ſi nõ cõponatur aut refrenetur, coniicit adfore corporis detrimentũ, uel magnũ uel minus, prout a pace & concordia & ab impoſita tẽperari lege receſſerint, & ex p̃dominãti & diſſidente qualitate, iã p̃uidet utcũq; cãm diſſidij. adiicit poſtea cõſiderationẽ quatuor humorũ, qui in corpore humano ſunt, quiq; niſi ex p̃dictorũ elementorum qualitatib. dignoſci poſſent: nã bilis flaua, igni, calida & humida, ſanguis aeris ẽt, pituita aquæ, atra bilis terræ. Quos poſtea cõſiderat vt naturales & nõ naturales, p ſe & p accidẽs, & alios ſimiles ex cremẽtorũ loco, foras extra corp⁹ mittẽdos, quales pituita nariũ, aquoſa, mucoſa, vitrea, gypſea, urinã, ſudores, deiectiones, excremẽta cutis. Deinceps cõſiderat p partes corpus, & p mẽbra facultates, actiones, ſpiritus. Atq; ita ſuo ſubiecto corporis cognito, trãsfert cogitationẽ ad ea quæ hoc corpus cõſeruare ſanũ, queue lædere poſſunt extrĩſecus, & aliũde, quã ex harmonia & diſſidẽtia intrinſeca cõſiderat itaque eatẽ ambientem, cibum. potũ, quietem, ſomnũ, uigiliã, repletionem, inanitionem animi affectus, quę nos in quinque contraximus morborũ cauſas; nã eadem cõſiderãtur & pro ſanitate cõfirmanda, & pro morborũ cauſis dignoſcendis. Quarto poſtquã hec nouit generaliter puenit ad rẽ proprius, nẽpe ad indiuiduũ conſiderandum, in quẽ obſeruat morbũ cuiuſmodi ſit, cauſas, & ſymptomata. Et ita 5. ratiocinatur apud ſe, ex præteritorum cognitione, pręſentium inſpectione, futurorumq; præſagio, quid ſibi de hoc modo uel corpore præſenti conſeruãdo, uideatur, hic criſes, & dies decretorios obſeruat, ſi curabilẽ egritudinem uideat, poſtremo loco, a ratiocinatione ad factum uenit, & incipit opem adferre, uel ex uictus præſcriptione ſeu dieta, uel pharmacis, uel manu ipſa; in dieta, habet miniſtros coquos; in pharmacis, ſeplaſiarios, herbarios pharmacopolas; in manu, chirurgos; ſi mortem inferat, ueſpillones. Mallem ego expertis credere, quam bene ratiocinantibus, Neque ſatis laudare poſſum inſtitutum Ba

bylo-

hyloniorũm, qui nullos habebãt professione medicos, sed suos ægrotos in forum efferebant, ut uiri qui eos adirent cõsiliũ darent, hortarenturq; ad ea, quæ ipsi faciendo effugissent similẽ morbũ, aut aliũ nouissent effugisse, nec fas erat, quẽquã ægrotũ silentio præterire, ut ait Herodo. in 1. Strabo in 16. Atq; eñdẽ morem seruatũ in Hispania apud Basteianos, & apud Ægyptios, idem Strabo tradit li. 3, quãuis postea Ægyptijs singulorum morborum facti fuerint singuli medici, teste Herodo. in 2. Refert autẽ Suidas, dũ de Ezechia agit olim fuisse in uestibulo templi Salomonis librũ remediorum cuiusuis morbi, incisum, quẽ reuulsit Ezechias rex Hierosolymorũ, quod populis neglecto Deo, nec inuocato, sanationem maiorum inde peteret.

Partes corporis humani, & morbi earum, & primum de capite. Cap. 8.

PRima & nobilior pars corporis humani, caput est, in eo exteriores, & interiores partes, exteriores.

Frons quæ sola hominis est, ut facies, de quibus Aristot. 1. de histor. anim. c. 8. 9. 10. 11.

Cranium cutis, cuius morbi furfures, fissuræ acrocores. De capite luxato Celsus li. 8. c. 12. Sunt, & morbi in capite, tubercula, ganglia, meliceride, atheromata, steatoma, de quorum cura Celsus li. 7. c. 6. & de caluariæ, & maxillarũ curatione. li. 8 c. 4. & 7. porrigo seu squamulæ capitis, de quib. Celsus lib. 6. c. 2.

Syncipur,

Tempora,

Vertex,

Occiputi

Ceruix, & eius tendones, collum enim, & ceruicem, capitis partes dicit Arist. 4. de parti. anima. c. 10.

Pili, quornm morbi alopecia, ex uitio cutis, casus capillorum caluitium, de quorum cura Celsus li. 6. c. 1. 2. 3. 4.

Interiores capitis partes,

Cerebrum, habens, & nates, uermem, infrundibilium. Sine uena, & sanguine, frigidum, & humidum. Aristotel. de histor. anim. c. 16. & Galen. lib. 8. de usu par. c. 10. & 11. & seq.

Meninx pia mater χοροειδής, uelum uniuersi cerebri.

Meninx crassa, uelans piam.

Peri-

Pericranion, membrana caluariam contegens.
Rete mirabile.
Morbi ex cerebro, ſoda frigida, & calida, dolor capitis, uſq; ad tempora, uide Galen. 3. de locis affect. c. 9. & li. 2. de compoſitione pharm. ſecundum locos, uocatq; cephalalgiam, & cephaleam, accidit, & hermicrania, ſcoromia, ſeu uertigo, uigilia nimia, quæ tendit ad phreneſim: phreneſis, quæ mentis læſio, uide Gale. 5. interiorũ c. 4. lethargia, epileſia, apoplexia, paralyſis, ſpaſmus, ſtupor, de quibus Galen. 5. de accidentib c. 2. & de tortura Auicen. 2. par. tertij c. de tortula. Melancholia ſanguinea. Mania, diminutio memoriæ: in qua pulchræ ſunt quæſtiones, num cerebrum apoſtema recipiat, apud Raſim. 1. cõmentario, apud Serapionem in Breuiario i. cõciliatorẽ differẽt. 161. Gale. in Therapeutica c. de apoſtemate capitis, de phlegmone, & heryſipela. Sunt, & capitis defluxiones, catarrhus, unde decidẽte ĩ ſtomachũ fluxione, nauſea, tuſſis: ſi in pulmonẽ, raucedo cum tuſſi: in guttur, corriza: ſi in colatoriũ, brãcus, de quib. Auicen. in 5. parte tertij, in principio c. de catarrho. De morbis his, & cura Galen. propriis li. Hippocra. li. de paſſionib. interiorib. Iaſon Pratẽſis, Zirizous medicus, uolumine proprio de cerebri morbis. Ant. Guaynerius Papienſis, in ſua practica Meſue part. 1. ſectio. Primæ, de cura morbor. Valeſcus de Tharanta, li. 1. pract. medicina. quæ Philonium dicitur: Almanſor in nono, & commentarij eiuſdem Marci Gattinariæ, Ioannis Matthæi de Gradibus, Ioan. Arculani. Qui & de ſequentib. morbis, ne repetere citationes oporteat, tractant de quibuſdam, & Celſus li. 3. cap. pen. & fin. & de tribus inſaniæ generibus lib. 3. c. 18.

De oculo. Cap. 9.

IN facie, oculus: in oculo, album, iris: intra, pupilla palpebris tegitur, palpebræ iuxta frontem habent ſupercilia. Fimbriant palpebras tharſi os, cilia. Iuxta naſum, anguli duo oculorum, hirci, & alij iuxta tempora, ſunt oculis tunicæ: anteriores, coniunctiua, cornea, uuea, aranea: poſteriores, ſclirotica, ſecundina, tertina humores inter has tunicas, uitreus, cryſtallinus, albugineus. De quib. tunicis, & humoribus, late Mat. de Gradibus, in nonum Almanſoris, ca. 15. Hippocrates libr. de locis in homine ponit tunicas tres; Galenus in medi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

co.4. Sed in 10.de usu partium, septem, & enumerat.c.2.in loi de. Oculorum morbi, opthalmia, lippitudo, dolores, uulnera, ulcera, scabies, ungula, lacrymæ, apostema fistulosum in angulo oculi, pupillæ dilatio, nyctilopa, cum post Solis occasum non uident: debilitas uisus, casus palpebrarum, hordeolum, seu chrithe, in pupillis palpebrarum, pediculi: chalasia enchãtis, tuberculum, ancyloblepharos, ægylopa, fistula, pili irritantes oculũ, lagophthamos, ectropion, stabyloma, claui oculorum, suffusio, paralysis, caligatio, pustulæ, carbunculi scabrities. De morbs oculorum, & medicamine ultra prædictos authores classicos, in Rasim ad Almansorem, Celsus li. 6.c.61.& sequent. Gale. toto li.4.de composi.medic.secundum locos. Celsus lib.6.c.7.sequentib. Quintus Serenus in medica Extat, & liber exim' Galeni, de oculis, tomo 6.vbi, & de artificio eorũ, morbis, & cura.

De auribus, & earum morbis, & cura. Cap. 10.

AVres a temporibus, habent extra alas, est poxyster, semicirculus, conchula, cauum auris foramen auditorium, in medio conchulæ; morbi harum, dolor, bother, apostema, sonitus, tinnitus, tonitru, debilitas auditus, ulcera, uermes, ingressio alicuius in aurem, parotides. De aurium, & narium morbis Galen.li.3.de compos.secundum locos. Celsus lib. 8.c. 6.& lib. 6.cap.7.& 16.Q. Serenus.

De naso, & morbis eius. Cap. 11.

NAsus habet nares, pinnulas seu alas, interseptũ, quod eas discriminat. Morbi, fætor narium: fluxus sanguinis, debilitas, vel permutatio odoratus, apostemata, uulnera, polypus, sternutamẽtũ, de quib. proximè citati authores. Et Cels' li.c.8.

De ore. Cap. 12.

OS habet labia extra; intra, linguam, palatũ, gingiuas, dẽtes. Morbi, distorsio, scissura labiorum: dolor, agitatio, tremor, cõmotio, corrosio, congelatio, perforatio, uermes, coloris corruptio, generatio dentium, apostemata, uulne

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ra, & ulcera gingiuarum, tonſillæ, inflammationes, aphthæ, parodontides, tubercula, apoſtemata, & ulcera linguæ, mollificatio, ſpaſmus eiuſdem, alcola, uel prauæ puſtulæ oris, fætor, dolor eiuſdem, cancer, uua. De dentium morbis Galen. lib. 8. de compoſ. med. ſecund. loc. Celſ. li. 6. c. 9. 10. 11. 12. 13. De morbis oris Galen. lib. 6. de compoſ. med. ſec. loc.

De guttere & collo. *Cap.* 13.

EOrum partes ſunt, tonſillæ circa radices linguæ: epiglottis qua tegitur aſpera, & reſerantur arteria: uua ſeu gurgulio; columella in extremitate palati ſuper fauces pdens; hordeũ os, forma V. ex radice linguæ fauces, ſeu φάρυξ, ſeu fiſtula ſpiritualis, & alteria poſtrema. Trachea arteria ſeu cãna pulmonis. cuius caput λάρυγξ οἰσοφαγος, meatus quo cibus in ſtomachum deſcendit, Aphris meli: iugulum. Ægritudines horum, ſtrangulatio, apoſtema: uuæ ęgritudines, apoſtema duarum amygdalarum, ſchinãcia gutturis, raucedo uocis. De quibus Auicenna 9 parte tertij. Gale. 4. Interio. c. 3. de inguli curatione, Celſus lib. 8. de uua lib. 7. c. 14. de ceruicis, & fauciũ morbis, li. 4. c. 3. & 4.

De facie. *Cap.* 14.

FAcies, ſuperiores partes frontis, naſi, oris, maxillarum, aurium, menti complectitur. Morbi illius uarijs, tumores in cute, & ſicoſi, & in mento vua, impetigo, furunculi, quæ, & in alijs corporis in cute partibus oriri poſſunt. De his Galenus lib. 5. de compoſ. ſecun. loc.

De cutis morbis. *Cap.* 16.

CArbunculus, carcinoma, thereoma, ſacer ignis, chironeum ulcus, ſtruma; furunculus, phygethlon, fiſtulæ, melicera, uerrucæ, acrocordones, clauus, thymia, mirmecia. genera puſtularum, ut exanthemata, liuida, pallida, nigra, plyctæna, epinyctides, ſcabiei ſpecies, ſerpens, cum ſanie, cum pruritu. ſcabies agria; quatuor ſpecies impetiginis, ſcabioſa, bullata, reuiuiſcens, ſquammulata, nigra: item papulæ; uitiliginis quoque ſpecies, alphos ſeu alba, mela ſeu umbroſa, & leuia ilbida.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

da. De quorum cura Celsus li.5.c.fi.de hinc uari, lēticulæ, ephelides, de quorum cura Cels. lib.6.c.5.

Thoracis partes externa. *Cap.* 26.

PArtes externæ thoracis sunt humeri, clauiculæ, iuguli, costælatus, pectu, dimidium eius pectoris, os sterno: subtus abdomē, hipochondria, seu subcartilagia, ilia: sub laterius inania, umbilicus, sumen, pubes. Intra thoracem, mediastinum, membranu pectus discriminans, regio costarum, latera, pulmo seu uentilabrum, tracheæ arteriæ coniuncta particula: cor seu καρδία in medio pectore, apsula cordis, seu περικάρδιον: septum transuersum, diaphragma seu membrana dura, spiritalia membra a nutritiuis diuidens, Pulmonis morbi, asthma, tussis sicca, & humida: fluxus sanguinis, pleuresis, ex phlegmate putrefacto contra extremitates costarum terminatarum in pectore: phthisis Cordis morbis, debilitas, pulsus, tremor, syncopis, de quib. Francis. Pedemontius in primum Mesuæ.

De *uentre*. *Cap.* 27.

PArtes eius, uentriculus, vbi cōtinentur, & concoquunt tibi cibi siue stomachus, hostiolū eius ad intestine, piloron: hepar, in dextro latere, fel, sacculus bilis concauo hepatis annex⁹, splen, a sinistris uentriculo ad hærēs, sanguinis omentū, seu epiploon, & Aphris zirbus, pingue inuoluens intestina, & uentriculum, mesenterion, glaudolosa caro, intestiua sub uentriculo seu stomacho, hoc ordine sunt, primum à uentriculo emphysis, ſm ieiuniū, 3.tenue, 4.cęcum, 5. col.6. rectum ad anū descēdēs unico cōtextu, sequit̄ peritonæū, pellicula uentrē uniuersum inuoluens, Arabib. si palich, de hinc renes, in utroq; latere lūbis adherentes, uesica sacculus urinā excernens, per mediū uretica ū uenarū à renib. in uesicā permeātiū. P. Aponus cōmentator Mesuæ. mēbrorū nutritionis morbos ait, dolorē, stomachi indigestionē. quę est mater cōmunis omniū ægritudinū, uomitū ex uberātia in quātitate, uel qualitate cibi: singulum, vel ab stomacho ex nimio flegmate, vel ab hepate, ex morbo uesicę, & renū. sitim, appetitus delectionē, appetitū caninū seu insatiabilē, opilatio-

lationem hepatis, opilationem splenis: hydropisim, seu aquã intercutem ex indigestione sanguinis ab hepate, dolorem uentris. De quib. morbis, & de cura meri, uidendus Pedemontanus in Mesuem 3. parte sectionis 1. Rasis li. 9. & eius commentarij Celsus li. 8. de stomachi affectio. Gale. li. 8. de composi. med. sec. loc. & de splene li. 9. & ibi de colicis, iliacis, dysentericis, lientericis, & Intestinorum morbi, iliaca, colica, uermes, ascarides lumbrici, de quib. Hierony. Gabuncinus li. de lumbricis aluum occupãtib. & Arist. de uermibus his li. 5. de natur. anim. c. 9.

De pudendis. *Cap.* 18.

COles, eius partes glãs, ꝓputiũ, sutura, taurus, testes, & quod eos cõtinet scrotum, sinus in mulierũ pudẽdis, pilosa pars; uulua, alæ q̃ sinũ ambiũt, colliculũ seu νυμφὴ carũcula inter alas, anꝰ, annulꝰ, seu fibula, qua fæces eiiciũtur. morbi pudẽdorũ mulierũ, exitus matricis, fluxus, & retentio mẽstruorũ, ragadiæ, seu scissuræ matricis, apostemata, cãcri, pręfocatio matricis, mola. Exterius, herniarũ species, rupturæ ĩguinorũ, ramex, priapismus, glãdulæ, de quibus Celsus lib. 7. & 6. in fine. De morbis pudẽdorũ, urinæ, sedis, natium Gale. lib. 10. de compos. sec. loc.

Dorsi partes. *Cap.* 19.

SCapulæ, spina, lumbi, extat liber Galeni de rerum dignotione, & medicatione, tomo 6. operum.

Manuum partes. *Cap.* 20.

BRachium, cubitus, brachiale, metacarpum, summa manus, uola, hypothenar, pectẽ, palma: digiti, pollex, index, medius, medicus, minimus. Sunt his chiragræ, articulares morbi, inflationes, tubera, & similia cuti accidentia.

Partes coxarum, crurum, & pedum. *Cap.* 21.

COxis, utraque sacri ossis parte ischias, coxarum compago, σφαιρώματα ossium coxarum cõuexitates, nates carnosę in coxis, postea femora, à coxis; crura à coxis, ad extremas partes genua, ubi femora committuntur cruribus. poplices genibꝰ opponuntur. Tibia; in anteriori parte crea, in posteriori sura: talus, po

ſtrema tibiæ pars: pes ſub talo, cuius partes, calx, tarſos, pedion, ſeu planities, concauum ſub planitie, planta qua ſolum contingimus, pectẽ poſt concauum aſſurgens iuxta digitos: digiti. In manibus chiragrę, in coxis iſchiaſes: in pedibus, potiſſimum in calcaneo, & planta pedis, podagra, in articulis arthretica, ſerpigo, & reliqui morbi, de quibus Vitalis de Furno lib. de diuerſ. remedi. capitu. 188. & 137. & alibi. Poteſt & in his, ſicut in aliis partibus oſſeis, luxatio eſſe, & fractio, de quibus Celſus lib. final. Gale. in Chrirurgicis.

De aliјs partibus. Cap. 22.

OMitto hic recenſere alias quodam modo partes, neruos, muſculos, uenas, arterias, ſpiritus, quæ omnia medico cognita eſſe debent; de quibus alibi dum de animalibus.

De morborum cauſis. Cap. 23.

PRobus medicus, qui ex arte curat, maximum fecerit, ſi poſſit conſequi morborum cauſas, & origines, ut eò reſtituat naturam, quam lęſam uidet, unde receſſit, & remedia conuenientia adferat. Itaque mihi uidentur quinque cauſę morborum in ſumma eſſe. prima, Dei uoluntas, ſecunda, animus. 3. aer. 4. alimenta. 5. motus. Nec ſum ignarus alio modo medicos tradere ſex cauſas, alterare corpus noſtrum extrinſecus, apud Gale. in iſagogicis, & libr. de ſalubribus, & comment. 2. in Hippocratem de humana natura; eas tamen & ad has contraxi, & alias addidi. Diuinitus, & ſupernaturali cauſa ob peccata, & ſcelera hominũ à Deo in uindictam immittuntur morbi, quorum ignorantur à medicis ſępius cura, & cauſa medica. Qui delinquit in cõſpectu eius, qui fecit eum, incidet in manus medici. Eccleſ. ca. 38. Et dominus noſter IESVS Chriſtus in Euãg. D. Ioan. c. 5. ecce ſanus factus es, iam noli peccare, ne peius tibi contingat. Miſit dominus ulcera, & ueſicas turgentes in Ægyptios contumaces, Exodi c. 9. & 1. Reg. 5. percuſſit dominus Philiſthæos detinentes arcam fœderis, in ſecretiore parte natium. & Herodem phtiriaſi, cum non daret gloriam Deo, actuum 12. Immiſit Deus peſtem ob pec-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ob peccatum Dauid, quòd numerasset populum 2. Reg.24. Sic dextera Hieroboam subito exaruit, quòd Dei prophetam iussisset apprehendi, 3. Reg. 13. Lepra Naamā adhęsit Giezi, ob eius peccatum & posteris eius 4. Reg. 5. Oziæ regi statim orta lepra in fronte, quod sibi usurpasset officium sacerdotis in adolendo incenso 2. Paralip. capit. 26. & Maria soror Mosis apparuit è uestigio leprosa, ob murmurationem in Mosen, Numeri 12. unde factus mutus, & paralyticus Heliodorus expolians templum sanctum 2. Machabæo. cap. 3. quàm à Deo; ab eodem & squamę oculis D. Pauli, actuum cap. 9. & cęcitas Elimę magi, actuū 13. hinc mutus Zacharias cap. 1. Lucę. Mittuntur & ęgritudines in probationem piorum, & ad exemplum aliorum, sicuti percussus Iob plaga magna, ut testa raderet saniem, Iob. capit. 2. Tobias cæcus factus capitulo 2. Tob. datus stimulus carnis D. Paulo, qui illum colaphizaret 2. Corinthio. capitulo 12. Sed hoc confessi sunt principes medicinę à Deo (uocabant ipsi deos) immitti morbos, nec ab aliis, quàm ab iisdem petenda auxilia, ut Hippocrates libro de insom. libro. de probitate, honestate ue. Celsus in prologo suæ medicinæ, & Homerus de peste in 1. Iliade. Quamobrem & medicinā à Deo pendere, & salutis potestatem, ut quando illi libuerit, possit conferre, nemo ambiget. Sicut ex prædictis sacris exemplis, Maria soror Mosis, Hieroboā, Heliodorus, Paulus, Zacharias conuersi ad dominum, sanati sunt, & Tobias, & Iob, & Ezechias 4. Reg. 20. capit. & Esaię 38. D. Iacobus hunc modum medicinæ, orationem ad Deum dicit, ut oratio fidei sanet infirmum. Epist. cap. 5. Exhibuitq; sufficiens Deus dominus documētum, cum nobiscum conuersatus, tot ęgros sanauit, mortuos suscitauit, & incurabiles morbos uerbo solo curauit, ut passim in libris Euangelij legitur, sicut & dedit potestatem curandi omnes infirmitates apostolis, fidelibusque Christianis in nomine suo, Matth. 10. Mar. 3. & 16. actuum 5. & cap. 28. Lucę 10.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Immitti morbos permissiuè à Deo per angelos malos, & de cura eorum, & cautione Christiana, & incantationibus. Cap. 24.

MOrbos quoque immitti posse à dęmonib⁹, nemo ambigit ex Dei permissione, uel iussu: Sunt enim satellites, & carnifices uindictæ iustæ Dei, ut Psal. 77. Misit Deus, inquit, in eos irã indignationis suæ, ĩdignationẽ, & irã, & tribulationẽ, immissiones per angelos malos: & angeli mali Iob affligebãt, & colaphizabãt D. Paulũ, diuexabãt lunaticos, & furiosũ, quos curauit Deus Mat. 4. & 8. Luc. 4. & 11. Refert & D. Lucas c. 13. liberatã ab infirmitatis spiritu per Deũ, quã Sathanas retinuisset ligatã illa ĩfirmitate 18. annos. Omitto, quomodo turbare possit spiritus nequã crasim corporis, suggerere imaginationi tristitiã, uel passiones, ex quib. corpus immutatur: omitto excãtationes, ueneficia, maleficia de quib. in magia, & similia: exploratũ. n. pnto, nisi Deo q̃s se cõmiserit, semper insidias quemlibet dæmonum experiri, utpote hostium humanæ naturæ. Non tamen ad eorundem dæmonum opem recurrẽdum, nec maleficiis maleficia soluenda, siquidẽ hoc esset maiorem potestatem dæmonibus in se tribuere, & uiam ad maiora audenda illis sternere: sed succidenda causa morbi, nempe peccatũ, & recurrẽdum ad Deũ optimũ maximũ, ut reconciliati illius misericordiæ, ipse potestatem, quã Sathanæ dedit, reuocet, & cũ longius releget: non secus ac Asmodæũ, quẽ post fusam, & exauditam orationẽ Saræ uxoris Tobiæ iunioris, relegauit in deserto per angelum Raphaelem, Tob. 3. & 8. Sicut & legionẽ dæmonum à dæmonico expulsam, in porcos relegauit, Matth. 8. Marc. 5. Luc. 8. prohibet Deus huiusmodi magorum superstitiones, characteres, & consultationes diuinorum, Leuit. c. 18. & 19. & 20. & Deuteronom. cap. 18. grauiterq; iratus refertur aduersus Ochoziã, quòd misisset cõsultum Beelzebub idolum Accaron, num de infirmitate sua conualescere posset, & ideo mortuum. Sũt remedia ecclesiastica, quæ aduersus dæmonum imposturas, Dei auxilio pollent, & dæmones fugant, multaq; magis, & eorum opera dissoluũt; Sunt exorcistæ, de quibus in personis ecclesiasticis Deo fauente in cõpendio iuris dicemus, prodest sola inuocatio nominis IESV CHRISTI, quã

dæmo-

dæmones, ut uictoris recordationē timent, teste Iustino in 1. Tripho. & Apoll. 1. Orig. 1. contra Cels. Tertullia in apolo. capit. 37. li. de anima, lib. de specta. li. de idolo. uanit. & alibi. Lactan. lib. 2. capit. 6. lib. 4. cap. 27. & alibi Athanas. li. de incarnat. uerb. & alibi. Est & signū crucis impositū amuletū cōtra dæmones, ut ait Cyprian. li. de passio. Dom. D. Martial. epist. ad Burdeg. c. 8. D. Athanas. lib. de diuers. quęst. q. 15. & 16. ubi ratio, & alia apud D. Aug. in sermo. 1. in uigil. pētecost. Extat integra homilia D. Chrisost. in 1. tomo. De ui signi crucis in exercitu, & malorū, & morborū, Orig. li. 6. in epist. ad Roma. Et rursum Origen. lib. 3. in Iob scribit, primā ecclesiā aduersus uenena, feras, bestias, monstra, & cætera pericula hac crucis armatura vsos, expssè D. Athanasius lib. de humanitate uerbi. c. 5. & contra magica, & dęmones, & morbos signi crucis impressionem, mirificam uim habere, tradit: ita illo vsus Gregorius Neocesariensis, vt scriptū in eius uita: ita D. Antonius, teste Athanasio: Hilario teste Hierony. Iosephus confessor, teste Epiphanio lib. 1. tom. 2. hęres. 30. Marcellus Appamiensis, teste Theodori. li. 5. c. 2. uterque Macharius teste Palladio. Omitto Donatū in Epiro episcopū, qui draconē ingētem, signo crucis ei opposito in aere, occidit, vt narrat Nicepho. li. 12. cap. 45. Sozomēus li. 9. c. 46. Mater quoq; Macrinę sororis Basilii, tumores pectoris ī ea, hoc signo dispulit, vt testis Gregorius Nissenus, in vita Macrinæ. Prætereo reliqua singularia exēpla, redeo ad cōsensū omniū piorū patrū, fugare crucis signū dæmones, & morbos, & actiones illorū, & ueneficia testisq; erit D. Cyrill⁹ Hierosol. archiepiscopus catech. 4. & 13. & 15. atque D. Amb. sermo. 55. tomo. 3. Crucē similē dixit malo nauis, cui se alligari iussit Vlysses, ne syrenes in illum aliquid molirētur, quæ illiciebant nautas cū magno uitæ periculo ad se declinare. Crucis quoq; misterium expressum, in serpente Mosaico æneo, & in eius ligno, in quē aspiciētes, curabātur à morbis, & ictibus venenatis, Nu. 21. & Ioa. c. 3. Quamobrē Tertulla. grauissimus author. lib. de corō. milit. iisdem verbis sic ait, Ad omnē progressum ex cōsuetudine ecclesiæ, atq; promotū, ad omnē aditum, exitū, uestitū, & calceatum, ad lauacra, ad mensas, ad limina, ad cubilia, ad sedilia, quæcunquæ nos conuersatio exercet, frontem crucis signaculo terimus. Sunt alia cum istis remedia Christiana, ut aqua lustralis, de

cuius in dæmones ui, Epiphan, hæreſ.30.tom.1.li.2.Nicepho.Ca liſt.li.12.c.27.& li.9.Tripart.hiſtor.c.34.Sanctiſſima Euchariſtia cum digna præparatione recepta, quæ authorem totius ſalutis exhibet. Tunc enim cum fortior armatus ſpolia cepit hoſtis, & ligauit inimicum, in pace ſunt omnia. Mat.c.12.Mar.3. Obijciebant & morbis exorciſtæ, uerba quædã ſacra, ut ſymbolum fidei, & ſimilia, quæ ſuperſtitione poſtea, & obſeruationib. cæleſtibus, & characteriſticis, & inuocationibus inanibus polluta ſunt, & ita damnata, exceptis quæ ſancta retinet eccleſiaſtica diſciplina: refertque huiuſmodi quaſdam adiurationes ſerio, Nicolaus Myrepſius Alexãd.medicus, vt in ſectione de antidotis antido.405. & alibi. Ammianus quoque Marcelli.lib. 16. hiſtoriæ Romanæ tradit, medicinæ authoritatẽ permittere anilia incanta menta; & Pindarus in Pithiis, ode 3. ſtrophe 3. inter tres ſpecies medicinæ & cure adhibitę per Chironem morbis, incancationem annumerat, dum ait,

τοὺς μὲν μαλακαῖς
ἐπαοιδαῖς ἀμφέπων,
τοὺς δὲ προσανέα πίνοντας,
ἢ γυίοις περιάπτων πάντοθεν
φάρμακα, τοὺς δὲ τομαῖς ἔστασεν ὀρθούς, idest,

quoſdam mollibus incantationibus tractans, quoſdam uerò lenia bibentes, aut membris circumponens undique pharmaca, quoſdam autem ſectionibus ſtare fecit rectos.

De morbis à cauſa animi, & adhuc de excantatione. Cap. 25.

Extat inter Galeni libros, etſi illius non ſit, de incantatione & alius proprius, an anima ſequa.temper.corpo. ubi aſſeritur corporis complexionem, animi ſequi uirtutem, quę ſi fuerit temperata & corporis fore perfectam, & ideo ex animi intentione, incantationes quoq; iuuare, quia id ſperat animus qualiſcunque fit excantatio. Probant quotidiana exempla, ex timore, triſtitia, lætitia, ſtupore mentis, corporis colorem immutari, Galenus & immutari humores corporis tradit in li. Hip. de humorib. Pleriq; præ gaudio mortui ſunt, ut Sophocles, & Dionyſ.tyran. Siciliæ. Plin.lib.7.ca.37. Diagoras Rhodius Cicer.1. Tuſcul.

Gellius li.3.M.Iuuẽtius Thalna cõsul.Valer.li.9.c.12.ti.de mor. nõ vulgar.& alii.In lætitia quippe fit motus non quidem ualidus in corpore,nec feruidus, resoluitur tamen spiritu, & dissipatur animalis facultatis robur.In mȩrore autem spiritus coarctãtur: ut in iracundia,sese foras impellunt, incedunt, & consumunt. Mærore quoque laborantes sine colore,ut qui amãt, refrigerantur,& rigore cõcutiũtur.Iracundia febrem generat,& spiritus incẽduntur,qui totum corpus inflammant, spiritus tristis exiccat ossa,Prouerb.c.17.Inuidi timent,& tabescunt.Sed nec in his immorabor;sunt enim in ea re conueniẽtes medici,inter causas altretãtes corpus,esse affectus animi,Galen.in isagog.in li.de salubr.lib.5.de decret. Hippocr.& Plat.Hippocrates li. de insomniis.Reddit rationem Galenus 1. de tuen. sanit. ὑγεία,inquit,seu sanitas nõ solius corporis,sed viuẽtis est,unde & animũ respicit & mali mores illã offendũt,atque ideo is edidit lib.de animi peccatorũ notitia,& medela.Hinc quibusdã persuasũ est,uerba posse lenire affectus animi,& incantationib. morbos posse sopiri & corporis,quod animus mutatur & impressione.Sic tradit Strabo lib.15.Geogra.referri in India incantatores,qui medicari crederẽtur,& solã eam apud illos esse medicinã.Dixit Homerus,profluuium sanguinis uulnerato femine,Vlyssem inhibuisse carminé.Theophrastus ischiadicos,sanari:Cato ꝓdidit luxatis mẽbris carmẽ auxiliari,M.Varro podagris,Plinius li.28.ca.2.ubi disputat,an sit in medendo uerbis aliqua uis. Serenus Hemitritidi.

De aere,tertia causa morborum. *Cap.* 26.

AEr ambiens, si uel impurus sit, uel temperamento nostro aduersarius,morbos generat.Hic nanque omnes qualitates recipit,& mixtiones delatas retinet, demum uel ambitu suo partes corporis immutat,uel in nostra euentatione interiorum, seu respiratione, interiores partes suis qualitatibus participes facit.Sic cum calidus nimium, soluit, laxat, dissoluitq; spiritus. Quamobrem stomachi uim depopulatur, attrahens calorem similem : hincq; sequitur uirtutis deiectio,& concoctionis impedimentum, à centro ad circunferentiam ui petracta, quod docent sudores, & urinæ minutio, hinc tot morbi. Sed & calor na-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

turalis, cum pręter naturam ignescit,& accenditur in corpore generat febres, uel simplices uel compositas. Siquidem cum accēditur in spiritibus,fit simplex ephemeris,id est,vnius diei, uel plurium,quę febres habent inducias,& intermittuntur, quia extra uenas humor consistit,atque à corde est remotior:si in uasis, synochus, uel non putrida, uel putrida inflammato sanguine, quia ad hepar peruenit,si in partibus solidis peruenit. Hectica uel marasmus, ex quibus interdū composita peior, ut continua cū cōtinuis,intermittēs cū cōtinua,tertiana cū tertiana, tertiana cum quotidiana,&c. Hinc anticipantes febres accessionem cum humor augetur,retardātes, cum minuitur,instabiles,errabundæ,cum ex vna specie in alteram transeunt; intermittentes, &c.vt apud Gale.de different.feb.lib.2.cap.2.& de crisib.2.capitulo 7.Quòd si frigidior aer mortificat imbecilla corpora,fluxiones excitat,& neruos lædit,& tracheiam arteriam. Si humidior, corpus humectat, cutem lenit, ad putria sternit. Siccior denigrat,exsiccat,& incinerat. Quod si impurus,īfecto corde gignit morbos pestilentes,uomitus prouocat, iuncturas laxat, spiritus deiicit,ut notat Paulus Ægineta,libro 1.capit.49.Auicen.lib.11. Galen.1.de tuen.bon.ualetud.Hinc tempora anni,quia diuersa sunt,& aer diuersas capit impressiones qualitatū,proprios morbos habent,ut tradit Galenus, & Hippocrates in Aphorismo 3. Auiçen.in 11.Hæc eadem,ad aeris commotiones,ad uentos,scilicet,transferre facile est,qui ex Auicenna 1.Fen prima,prout regionis, unde flant,imitatur naturam,& morbos gignunt,ut septentrionales frigidi,& sicci,neruorum dolores,horripilationes, pleuritim:peripneumoniam,&c. Meridionales calidi,& humidi somnum,febres putridas,&c.Sic de orientalib.calidis,& siccis,occidentalib.frigidis,& humidis coniice,& de locis earūdem regionum.At quæ sint ea,quæ hæc recipiūt,& vnde morbi subrepant, Hippocrates, libro de passionibus, siue de morbis,quæ extra, (quem Galen.Polubio adscribit)dixit esse bilem,& pituitam,quę corpori morbos præbent,cum nimis in corpore siccescunt, humescunt,calescunt,frigescuntq;,quod his aduenit,cibo,potu,labore,uulnere,odore,auditu,uisu,calore,frigore, uenere.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De causis ab alimentis. Cap. 27.

ALimenta, non omnia omnibus temperamentis conuenientia sunt, propter diuersos corporis humores, uel abundantes, uel deficientes. Impura corpora quanto magis nutrias, tãto magis lædes: putrescit enim alimentũ, ac corrumpitur, uitiosis humoribus admixtum, ut ait Hipocra. lib. 2. aphorism. 10. Item uel propter quãtitatẽ, uel qualitatem ciborum, nimiam repletionem, vel defectum, seu exinanitionem. De potu eadẽ dicẽda. Nec perpetuò facultates animalis corporis respondẽt, nec patiuntur semper ciborum confectionẽ, uel in sanguificationẽ, & nutricationem peruenire; interdum rationali nimiũ cogitationibus intenta, ut in studiosis accidit, quæ deuorant omnes spiritus: nõ uitalis animosa semper in corde disposita, nec conueniens calor, non naturalis nutritia idonea in suis partibus, & functionibus, nẽpe in attractrice, alteratrice, retentrice, expultrice. Huc pertinent libri de alimẽto. facultatib. Galen. & 5. de tuend. sanit. & de simpli. med. facul. ad has causas referri possunt alimentorum, lædentes excrementorum retentiones, uel quantitate, uel qualitate, ut scribit Galen. lib. 1. de opt. nostri corp. constitutio.

De causa morborum à motu, & quiete, & somno, & vigilia, & continui solutione. Cap. 28.

VT motus temperati, & conuenientes, unde exercitatio, sanitatem tuentur: secundum Galen. 2. de sani. tuen. de renum medica. & 1. & 2. aphorismorum, siue à nobis ipsis, siue ab aliis, siue à medicamentis, siue ex passionibus animæ, siue extrinsecis fiant. Sic illi qui excedunt, nocent pro diuersitate excessus: vt ira, ꝑturbatio, pudor: intra, & extra exercitatio acuta attenuat: lenta, crassum reddit; multa, siccat: mediocris, obesum præstat corpus: Gal. 2. & 5. de sanit. tuen. Excedẽs facit biliosum, febres, phrenesim, erysipelas, &c. Subsistens intra modũ, pituitosum, iocinoris, uiscerum obstructiones, epilepsiam, apoplexiam, fluxiones. Neq; omnibus eadem conueniens exercitatio: sed alia pueros, alia iuuenes, alia senes, alia rusticos, alia litteratos, alia athletas

decet,

decet. Exercitationi quies uidetur aduersa, quæ desides, pituitosos; facit, si nimia, sed & species quietis, somnus, motus, uigilia. In somno quiescunt animales actiones. At ut ex somno oportuno, plura ad sanitatem cõueniunt; sic ex importuno, plures morborum species, ut pituita, corporis infrigidatio, caloris innati extinctio, memoriæ destructio, nausea, malus corporis habitus. Paulus Ægin. lib. 1. Auicẽ. 3. 1. Galen. de uictus ratione in morb. acut. probatur nocturnus, non à cibo; reprobatur inanitis, repletis, post exercitationem, uacuationem, balneum, à cibo, meridianus, inquietus; ut uigilia, quæ intẽtio animæ mota in omnes corporis partes, si temperata, bona est; excedens, morbos gignit acutos, delirium, maciem, adurit humores, cerebri temperaturam corrumpit, & concoctricem uim reddit imbecillem. Spiritus resoluit, caput uaporibus replet, bilem, & febrem accendit ex perpetuo motu, &c. Galen. lib. medic. finit. & lib. 12. meth. meden. lib. 3. de sanitate tuenda, lib. 2. & 3. aphorismorum Auicen. 3. 1. & Galen. lib. 2. de differ. feb. Ad motum referre possum extrinsecè unitatis solutionem, uulnus, ulcera, fracturas, luxationes, confusiones, rupturas, & id genus similia.

De symptomatibus. Cap. 29.

SYmptoma est affectus proprius, sequens morbum proprium, non aliter, quàm umbra corpus: illud autem, secundum Galenum de sympto. different. c. 2. 3. 4. 5. est, quando apparet lædi functiones sensibiles, aliquo ex quinque sensibus, ut uisu, auditu, &c. debilitato, aut deprauato, aut abolito, aut dolente: sic de motu corporis abolito in parte, uel resolutione neruorum, uel musculorum, uel debilitato, stupore; uel deprauato, conuulsione, id est, retractione musculorum, tremore, horrore, rigore, sternutatione, tussi, pandiculatione, oscitatione, &c. uel debilitatis, abolitis, deprauatis, cogitatione, imaginatione, memoria, pulsu, attractione, retentione, alteratione, expulsione, excrementis, sudore, uomitu, urina, stercore, mensibus, gonorrhæa, quorũ causas inquirit, & rationes optimus medicus, ut eis subuenire possit.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De signis triplicibus, & signis temperamenti, & morbi. Cap. 30.

HAbebit curam signorum temperamẽti corporis, morbi, & sanitatis, uel maioris morbi medicus: ut ait. Gale. lib. de arte medica c. j. & in c. 10. 11. & sequẽtib. docet signa tẽperamẽti capitis, cerebri, oculorũ, & aliarũ partiũ principaliũ: vocatq; signa salubria. At signa insalubria. scilicet morborũ, docet Galẹ. lib. 1. de loc. affect. c. 6. & considerat nũ pars afficiatur ex affectu proprio, uel per consensum: & c. 1. & 5. lib. 1. de locis affect. dat signa ægrotãtiũ internarũ partiũ, ab actionib. lęsis, animalibus sensibilibus, motorijs, à principibus, à uitalibus, ab excremẽtis, & in his cõtẽtis: ab accidẽtibus cuiq; parti affectę proprijs. Eadẽ Hippocrates aphoris. 2. lib. 1. aphoris. Signa autẽ cuiusq; ęgritudinis propria collegit diligẽtissimè, & ordinatè Ioã. Iacobus Vuetzer, Syntaxeõ medices parte 4. quę σημειωτικὴ dicitur quãobrẽ & tã bene ab illo cõcinnata nõ retractabo. Adsunt & li. Hippoc. Prorhet. & ĩ eos cõmẽtaria Galeni doctissima, & vberrima, de signis salubribus, & malis ægritudinũ. Detegũtur & morbi, ut plerũq; per pulsus, & vrinæ inspectionẽ. in pulsu obseruãt naturalẽ, cordis, in quã, arteriarũque motũ, natiui caloris moderatorẽ, ex diastole, & systole cõstãtẽ, qui motibus contrariis, refert cordis, & arteriarũ, & corporis dispositionẽ, in quo & obseruãt habitum corporis, ætatem, animi affectus, somnium, uigilias, anni tẽpora, sexum, exercitium, otium: quantitatem, nũ lõgus, latus, altus, humilis, magnus, paruus, mediocris, frequẽs, rarus: qualitatẽ, nũ celer, tardus, mediocris, ualidus, imbecillis, mollis, durus: ordinem, num ęqualis in uno pulsu, uel pluribus pulsationibus, num inæqualis in uno pulsu, scilicet, an in una arteria diuersus initio, medio, fine: an intercidens, recurrens, seu bis feriens: num serratus, uibrans, conuulsiuus, undosus, uermiculãs, formicãs, de quibus Gale. lib. de differ. puls. & alij. In urina autẽ, seu, excremẽto secũdæ cõcoctionis totã urinã excretã semel inspiciũt, frigidã in uitio sine colore, habita ratione tẽperaturæ, ætatis, sexus, affectionũ, passionũ, exercitij, tpis, somni, uigiliarum, regionis, tporis, anni: & in ea cõsiderãt, substãtiã, crassã tenuẽ, turbidã: quãtitatem paucã, multam: qualitatem coloris, odoris: & contenta in

extima superficie, nũ spuma, pinguedo, circulus: quę in media, quæ in infima sunt, & in sedimento, de quibus, & iudicijs urinarũ extãt libri accurati in fasciculo medicinæ P. de Mõtagna, sed lõgè vberior de vrinis apud Gale. tom. 4. Adiiciã tamẽ signa morborum uniuersalium: in morbo, principiũ, augmẽtũ, statũ, & declinationẽ cõsiderari. principij signũ, cruditatẽ esse: augmẽti, anticipationẽ accessionis, longiorẽ accessionem, symptomata uehemẽtiora, ĩtermissionis, & declinationis tẽpus breuius. Porrò status morbi quæritur, uel pręsentis, uel futuri tẽporis: status pręsẽtis signa, accessio non anticipans, nec retardans, sed æqualis: accessio, neque longior, neque breuior, sed æqualis; morbus & symptomata, neque uehemẽtiora, neque mitiora; intermissionis, ac declinationis tps ęquale; Signa futuri status sumuntur, ab accidentib: extrinsecis, & intrinsecis; ab intrinsecis, uel à morbi natura, ut sit tertiana, vel erysipelas, quæ citius ad statũ perueniunt; si quotidiana, uel œdema, &c. q̃ tardi⁹, uel ab ĩcremẽtis circuituũ; quæ si magna, manifestum est morbi augmentum: si parua, longius distare morbi statum; uel à temperatura ægrotantis, si frigidior, siccior, calidior, humidior; uel à mox apparentibus, siue ab urinis, siue sputis, siue excrementis alui coctis, uel crudis. Ab extrinsecis futuris status quoq; colligitur. ab ætate, anni tempore, regione, constitutione aeris, victus ratione. Porrò declinationis morbi signa, accessio tardior, lõgitudo accessionis breuior, morbus, & symptomata mitiora, & simpliciora, intermissionis, ac declinationis tempus longius.

De signis prognosticis in mutatione morbi, vitæ & mortis, seu de crisibus. Cap. 31.

CRisis Latinis iudicium, dicitur subita, ac repentina, potissimum in morbis acutis, mutatio: qua infirmus, uel ad mortẽ deducitur. Gale. aphoris. 2. com. 13. uel ut ait Hippocr. 1. epidim. fit inclinatio ad melius, uel peius. Dico potissimum in morbis acutis; quia in chronicis, seu diuturnis morbis, crisis rarò reperta est, sed paulatim fit resolutio: in acutis uerò semper. unde dicemus cuiuslibet morbi interitum, esse uel resolutiuo, uel critico motu acuti, à sanguine ferè, & flaua bili, lõgi a pituita, & atra bi-

le;acuti,phrenitis,febris ardens,ſeu cauſos,ſynanche, pleuritis, peripneumonia,cardiacus, regius morbus, cholera, uoluulus, cholicus dolor,apoplexia,tetanus,opiſthotonus, emproſthotonus,Galen.in introduct.ſeu medico. Verùm acutorum,quidam ſimpliciter acuti,qui in 14.diebus iudicãtur,alij acuti cũ decidẽtia,qui in 40.diebus.Hippocra.lib.2. aphoriſ.ap.23. & ibi Galẽ. & Hippoc.in prognoſti.ubi uiolentia morbi maior, ibi neceſſe eſt,uel citò proſterni uires corporis,& mori, uel excitatos malos humores propelli,& uinci morbũ,& ita citas fieri, & à cẽtro trahi malis ad circunferentias excretiones,& iudicia,uel criſes breuioris tpis.In tẽporibus,ſi prĩcipiũ morbus præterierit,alia que tẽpora vſq; ad declinationẽ,uel uehementia fuerint,acutus erit morbus;cõtra uerò chronicus.Criſim excretiones quędã ſubſequũtur,ut ſudores,fluxio ſanguinis à naribus, uel ab alijs partibus,alui,& urinarũ profluuia,uomitiones, cũ quibus & malũ propellitur,& corporis exituræ.Sed & ante hæc præcedere ſolent ĩdicia mala,vt dũ æger difficulter trahit ſpiritũ,delirat,caliginẽ, vel ſplẽdorẽ ſibi ãte oculos verſari putat,vel lacrymaĩ, vel rubẽt oculi,aut tẽpora,aut totũ caput,aut ceruix dolore afficiũtur,aut rigor adeſt,aut dolet ſtomachus,inferiusq; labrũ tremit,vt ſcribit Blaſius Hollerius lib.2.Theoricę medic.1.ſed latius Galẽ.1. de criſibus 1.aphoriſ.c.12.& 13.de morbis vulgar.ubi illa ſigna ad malũ tẽdere tradit;ad bonũ aũt,mẽte cõſtare,facilem habere anhelitũ,facilè tolerare morbũ,pulsuũ bonitatẽ,decubitum decẽtẽ,faciẽ ſanis ſimillimã, corporis totius ęqualitatẽ, & ſimilia, quę tradit quoq; Hippocra.in prognoſticis.Duplex criſis in medicina, pfecta, & imperfecta;ſiue criſis expulſionis,& permutationis. ĩ diebus quietis,& tẽporis,hora criſis pfecta nunquã, ſed in exacerbationũ diebus,fortiorũque paroxyſmorũ,ſemper.Cõditiones bonæ criſis,hæ;Prima ut ſit cõpleta, 2. certa.3. ſalua,4. mãifeſta,5.iudicata,6.ad benignũ mutata.Criſis melior noctiũ, quàm dierũ:quia uirtus nocte unita,& in quiete,quæ die fuerat diſgregata,& mouet humores fortius Luna noctu. Critici dies ſumunt principiũ à primo die notabilis læſionis,uel ab ęgritudinis puncto,à quo 24. horę faciũt unũ diẽ. At de numero dierũ diſſidẽt aliquãtulũ medici.q̃ in diebus paribus iudicãtur,sũt diſcreta apta cõuerſioni:quę verò imparibus cõtra.Initiũ morbi ẽ
inſultus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

insultus primus, huic cognitioni obseruatio horarum diei, & naturæ humorum, opem fert perpulchram. Pituita ab hora noctis tertia, hoc est, à nona post meridiem, vsque ad tertiam post mediã noctẽ, uiget: & phlegma stomaco innatat, somnũq; cõcili at à tertia autẽ hora noctis, vsque ad nonã antemeridianã, cõcoquitur sanguis, atque ab hepate elaboratur: vnde mens exorto Sole alacrior, sani, & ęgri erectiores, ob suauẽ effluxum, gratũque sanguinis habitum. Deinde ab hora 9. antemeridiana, vsque ad horam tertiã pomeridianã, bilis flaua suas uices obit, quo tẽpore naturæ uis secernit à sanguine choleram, eamq; ad fellis folliculum dirigit: unde tunc temporis facilis ad cholerã, & iram homo at ab hora tertia: usque ad nonã ante medium noctis bilis atra, seu succus melancholicus, clauum in corpore regit: quo tẽporis curriculo, ut ait Soranus, hepar defæcatur, eluiturq; à sordido excremẽto, idque natura spleni destinat: vnde tũc mẽs hominis obnubilatur, & ex atra, dẽsaque fuligine, animus mærore contrahitur. Quibus notatis, obserua quatuor quadrãtes fieri 24. horarũ diei, & singulis humoribus distribui sex horas, in quibus singulis senariis nota principiũ incipiens, medium pro robore, & finem pro declinatione cognosces insultus primos morbi, adnotatis naturis morborũ, atque uidebis plerunque morbos ex humoribus, si illi nuper mixti sint, incipere, & incrementum habere, & intermitti cũ tẽpore sui humoris: sic febres cõtinẽtes, & quę ex sãguine ortum habent, manè hora tertia ingruunt: tertianæ, submeridiem hora 12. quartanæ, hora tertia pomeridiana: quotidianæ ex phlegmate, circa primas noctis excubias. Quòd si humores redũdẽt, aut inter se cõnexi, implicatiq; sint, ut fieri solet, nõ seruẽt legitimũ suum tẽpus, sed sunt ĩsultus acriores, & productiores, & diuturniores. In criticis itaque diebus à principio morbi, augmentum est dies tertius: siquidem expleto duarum, & septuaginta horarũ curriculo. i. tertio die, humores sisti cõtingit, mouerique desinunt: quòd Luna eo temporis spatio, vnum zodiaci signum peregerit, cuius ui humorũ decursus in corporibus perficitur. Quãobrẽ quarta dies erit critica, indicatiua septimi: quãuis aliquando, sed raro, ipsa sit critica, ut apud Auicẽ. Synochus dicitur quarto die terminatus, vnde critica sed raro. Crisis 7. diei fortior erit crisi diei 14. ut autem intelligantur dierum, & tem-

porum

porum morbi indices,& decretorij,datur hæc tabella.

Dies.

Indices	decretorij	indices	decret.	indi.	decret.
4	7	11	14	17	20
24	27	31	34	37	40
44	47	51	54	57	60
64	67	71	74	77	80
84	87	91	94	97	100

Hebdomadæ tres diebus 20. constitutæ.

Indi.1	decret.	indi.2	decret.	indi.3	decret.
4.	3.	4.	3	3	3.

Qui plura desiderauerit,consulat Galeni libros,de diebus decretorijs,& de crisibus, & prognostica Hippocra.

De practica medices, & diæta. *Cap. 32.*

SVperioribus præcognitis, medicus ad curationẽ uenit,& auxilia,q̃b. uel cõseruet, uel restituat sanitatẽ, & morbũ expugnet.itaq; cõfugit,uel ad uictus rationẽ,vel ad pharmaca, uel ad opem manuum chirurgi.In uictu ciborum considerat qualitatem, uel aduersariam morbo, uel conuenientem sanitati; item quantitatem, pro modo uirium robustarum,& imbecillium, & morbi,& temporum,principij,augmẽti,status, & declinationis eiusdem,ætatis, & anni partium;interdum tollit, dum oportet morborum naturam concoquere,ut ait Auicen.in 4.primi. Interdum minuit quantitatem,qualitatem,uel utramque;interdũ æquat,auget.Succum,& naturam cõsiderat cibi, & potus,ex quibus animalibus,plantis,& aliis generibus escarum.

De medicamentis. *Cap. 33.*

PHarmaca,& medicamenta medicus adhibet,simplicia,composita,quæ naturã alterare,ac mutare possint, quia frigida, humida,calida,sicca in.1.2.3.uel.4.gradu,uel ex illis composita, & horum quædam indurant,quædam emolliunt, quæ relaxant, quæ rarefaciunt,obturant,condensant,aperiunt, claudunt,adurunt,repellunt,attrahunt,purgant,uel mediatè,uel immediatè,

per

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

per se, per accidens, à tota substātia; ex qualitate, uel pura, uel correcta, & emendata per alia. In promptu sunt libri de simpli. medicamēt. facultatib. nempe, Galeni, Dioscoridis, Æginetæ, Mesues, & aliorum, qui de plantis, & aliorum simplicium medicamentorum, & compositorum loquuntur facultatibus. Habent autem medicamētorum propinationes suam methodum, dosim, & cautiones; doses per grana, scrupulos, drachmas, vncias, libras, pugillos, manipulos, cochlearia, & alia pōdera, & mensuras, de quibus Gale. lib. de method. meden. & de ponderib. Obseruant, per quas uias immittantur in corpus, num per palatum, uterū, anum, nares, oculos, &c. Ante pharmaci exhibitionem, nauseam prohibent aceto rosaceo, aqua rosacea, apio, cotoneo, mēta, myrto, pyrethro māso, vt stupeat os; poculi illitione dulci, &c. vomitum arcēt, extremis partib. corporis fibulis alligatis, astringētia dātes, post potū medicinæ, ut mala, mespila, sorbas, &c. & post pharma cū pulticulā hordei dāt, inhibēt cibū statim, nidorē, & odorē medicinæ hordeacea aqua pota submouēt; dolorē ex ea, aqua calida pota leuant; inhibent somnum, nisi fluxum sistere uelint.

De chirurgia. *Cap.* 34.

MEdicos Homerus in Iliad. 1. appellat Machaonem & Podalirium, qui potius erāt chirurgi; nam & illi propriis manibus sanabāt. Hippocr. in officinam medici, mediamentorū nullā fecit mentionem, dum institueret eū, qui manu medetur; unde prorsus medicinæ pars hæc ab alia separata. Versatur autem in diuisione, & in cōpositione continui, in superflui sublatione, in uulnerum, & vlcerum curatione. Diuisiones continui, simplex īcisio, præcisio, hypospachismus, quādo īcisio fit nouacula tribus lineis, ut in fronte cum oculi fluunt, periscytismus, cum per transuersales lineas fit sectio, ut in syncipite, & collis particula nigricante, quæ præputium dicitur; angeologia uasis latentibus à tēpore ad tempus in profundum diuisis; excisio, adustio, limatio, sectio per serram. Compositio diuisi fit, in fractorum ossium coniunctione, ligatura, luxatorum repositione, intestinorum procidentium collocatioae, uuluæ quoque, & intestini in abdomine, incisis auribus, labiis, naribus applicandis, & suendis.

Sunt

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Sunt & alia, q̃ ad chirurgũ, & manus medelã pertinẽt, enumerata in introductorio Galeni, seu medico, cũ de chirurgia agit. At ad chirurgiã requirit lib. de officina medi. Hippocra. ut sit ægrotans, agens, ministri, machinamẽta, lumen, ubi, quomodo, quando, corpus, instrã, tempus, modus, locus. Instrumẽta chirurgorũ plura sunt, ut spathomela, scapellũ, forfex, specillnlum, rasoriũ, euedium, acus, mele, & alia, quæ apud Pollucem li. 4. Onomast. c. 25. fistula, cathetera, cauteria. Marianus Sãctibaralitanus li. de lapide renum, & lib. de lapide in uesica, ad morbum illũ necessaria depingit instrumenta, rostrum, acuatum, uel terlinum, syringã, tentatiuã, itinerariũ, nouaculã, exploratorium, ductores duos, aperiẽs, forcipẽ, duos lateres, verriculũ, seu buctonẽ, abstergẽs, cochlear: exigo & fascias. Fasciæ autẽ, quæ distant inter se, materia, habitu, lõgitudine, structura parari debent, lenes, tenues, molles, mundæ, latæ, sine suturis, sine eminẽtijs, ualẽtes ne rũpãtur: nec minima artis pars, probè ligare fascias: uariæ enim sunt pro diuersitate mẽbrorũ formæ ligãdi, ut laquei uarij, quibus utũtur, epãgilotus, auriculæ, chiastus, strãgularis hyperbatus. Sũt & alia uincula p funes, lora, &c. Organa: & sunt aut machinamẽta, tractoria, erecta, cõstãtia, uasi, crurib⁹ trãsuersarijs, cubitis, axibus, regulis, testudinibus, obicibus, cnneis, lunatis lignis, orbiculis, trochleis, fossis, operculis, uertebris, fibulis, radicibus, uncis, catenis, forficib⁹, sedilib⁹ priapiscis, cochlea, cuneolis, chimiscis colũbarijs, ergata, Gale. de machinamẽtis in reponẽdis articulis, scãnũ Hippocratis dicit sufficere: meminit de polyspasto machinamẽto, orbiculis multis cõstãte, & de Fabri, & Andreæ organo, est & glossocomõ, ad crus cõminutũ restituẽdũ, & Milei plinthiũ. Scripsit Hippo. libros de ulcerib. de fistulis, de uulnerib⁹ capitis, quos cõmẽtarijs illustrauit Vidus Vidius Fiorẽtinus. Scripsit & de fracturis, de articulis, & de officina medici, ĩ quos li. ãplissima edidit Gal. cõmẽtaria. Scripsit & Gal. de fascijs, q b⁹ alligãt chirurgi, Et Oribasius de laqueis, & machinamẽtis, quib⁹ in suos ægrotos cõmodè uti debẽt chirurgi. Extant de re chirurgica, protriti in tõstrinis Alãfrãcius, & alij, ut nõ op⁹ sit ĩ his me operã luderẽ.

De pharmacopolis, & seplasiarijs. Cap. 35.

PHarmacopolæ, seu apotecharij, & qui plantas colligunt, & pharmaca seruant, & uẽdunt, administri sunt medicorũ quo

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

que. Hi medicamenta colligunt, reſeruant, præparant, corrigũt, terunt, infundunt, miſcẽt: hi colligũt medicamẽta, ex lapidibus, mineralibus, ex plantis, radicibus, ex mucillaginibus, corticibus, ſeminibus, medullis, ex animalibus cuiuſcunque generis, ſuis tẽporibus: ſeruant autem in apothecis, cõuenientibus uaſis, & cellulis, & pixidibus debito loco. Eaque præparant, aduſtione, & ablutione, combuſtione, putrefactione, colatione, diſtillatione, ſucci expreſſione, decoctione, mixtione aliorum, torrefactione, aſſatione, deſiccatione, dealbatione, liquefactione, deſpumatione. Præparationẽ, & correctionẽ medicamentorũ docet Meſue. Debet autẽ valde peritus in ſimplicium medicamẽtorũ cognitione eſſe pharmacopola, & cuius ſint guſtus, & ſaporis, nũ amara, dulcia, acetoſa, pontica, inſipida, ſaporis alicuius: ſi in uiribus dignoſcendis polleat optimũ: cui opem ferent Galen. lib. de ſimpl. medicam. faculta. de ſimplicib. Auicenna, Serapio Bulcaſij ſeruitor, de hiſtoria plantarum libri Dioſcoridis, Amati Luſitani, Ruellij, Matheoli, Fuchſij, Leoniceni, & aliorũ ſimiliũ. ſic nõ incidet in errores, quos dicunt, ut quid pro quo, hoc eſt, vt ſpeciem alienã pro alia, ſubiiciat: in miſcendo, debet põderũ præſcripta, & ſimpliciũ adiectiones obſeruare, & in ea miſcẽdi arte præſciat, quòd electuariũ ſit electũ ex variis: opiatæ ab opio, cõdita præparata: lohoc, ſyrupus inſpiſſatus ad modũ electuarij: cõfectio, quæ lambendo deglutiẽda; iulep, clarificata potio; ſyrupus, liquor potabilis ex ſuccis, uel ſeminibus, uel herbis, cum melle, & ſaccharo, &c. qui coctus dicitur, dũ inter digitos, uiſcoſus, uel ſi coaguletur ſuꝑ marmore; ut ſapa uinum eſt coctum ad ſpiſſitudinẽ ex muſto: rob, ſuccus inſpiſſatus ad modum mellis, trochiſcus, aggregatio ſpecierũ in modũ rotulæ cũ aliquo liquore, pilula, à rotũditate in modũ pilæ. Emplaſtrum reſpectu unguẽti dura cõfectio, ſinè oleis; unguẽtum, mollis cõfectio cũ oleo, uel adipe, & cera, & aliis, unctio, omnibus liquidior, cum oleis, ſine cera, uel cũ ea modica, cataplaſma ex ſucco, & herbis ſolum. Epithema, de ſuccis vnctio ſolũ; ſacellus, uel ſacculus, cum in ſacco medicina ponitur, fumigatio, uel ſuffitus, fumo recepto. De quorũ omnium cõmixtione, & operatione, tractat Meſue in 2. parte, & ſequentib. Nicolaus, & Platearius, & Iohãnes de ſancto Amando, in antidotarijs, liber ſeruitoris; extat & liber apothecis protritus, Diſpenſa-

rium

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

rium dictum, quem Ioannes du Boys pharmacopola Parisiensis, nuperrimè scholijs illustrauit, libro inscripto In methodum miscendorum. Ad mediastinos hos medicos, referendos puto Iatroliptas, id est, reunctores, qui unctionibus utuntur, unde professio Iatroliptica, à Prodico inuenta, apud Plinium lib. 29. cap. 1.

De coquo. Cap. 36.

REmedia uera morborum pauperrimus quisque cœnat. Nã si ex horto petatur, aut herba, aut frutex quæratur, nulla artium uilior fiet medicina: & naturæ placuit uulgo esse remedia parata, quæ paratu facilia, & sine impẽdio, ex quib⁹ uiuimus; malitia autem hominum simplicium cõpositiones, & externorum medicamẽtorũ inuẽtiones inuenit, ut ait Plin. lib. 24. cap. 1. sicuti & voluptatis ministros coquos, quos tamen aliquãtũ necessarios ducunt & medici. Nam sicut pædotriba est gymnastæ minister, ita, & medici coquus, ut ait Gale. de sanit. tuend. Et Athenæus lib. 7. gymnosophi. c. 14. bonus coquus, inquit, bonus debet esse medicus, ut noscat ciborũ uires; geometra quoq; vt disponat bene suis partibus cęnã, & plura de coquis lib. 9. c. 5. & 8. Platina lib. 1. de honesta disciplina exigit coquũ lõga arte, & experientia doctũ, patiẽtẽ laboris, sine squalore, & spurcitia, q̃ noscat carniũ, piscium, olerumq; uim, & naturã, ut quid assum, frictum, elixũve fieri debeat; gustu ualeat, ne salita nimis, uel fatua apponat; ne sit gulosus, edax, ne domini cibos intercipiat; ad domini palatũ respiciat: nam, ut ait Martialis lib. 14. epigram. 220.

Non satis est ars sola coquo seruire palato:
Namque coquus domini debet habere gulam.

Et certè sanis, & ualentibus, sicuti nec de medico cura est, neq; illi condimentis, & apparatu, uel delectu ciborum egent meliusque vt sit illis optimum condimentum, & pro coquo fames, & labor, & necessitas; sic ægris, & malè se habentibus, & medicus, & ciborum distinctio exigitur; aliis enim fricta, aliis assa, aliis elixa nocent, aliis salita, aliis pisces, aliis alij cibi, uel prosunt, uel officiunt. Sic de male coctis, de crudis, de oleribus dicendum, & quosdam nausea uexat, quosdam cruditas stomachi, quosdam orexis, quosdam deiectio appetitus, quibus omnibus instar medici coquus erit. Is enim sua opera consulet accendendo, inflammando, purgando, scindendo, lixando, frigendo, assando, abstergẽdo,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

torrendo, macerando, distillando, cribrãdo, pinsendo, cõdiendo, saliendo, & alio modo aromatibus tẽperãdo, olla, patina, cultro, ueru, toryna, cochleari, lebete, clibano, fornace, & similibus instrumentis, de quibus apud Iuliũ Pollucem lib.6. Onomast.cap. 11. potissimũ si norit ab idibus Februarij usq; ad 8. idus Maij, quo tpe sanguis augetur, bonis, & tempatis cibis utẽdũ, addẽdũ potioni, diminuẽdũ cibũ, utendũ carne, & oleribus, paulatim ad assa ab elixis transeundum: dehinc ab 8. iduum Maij usque ad 8. id. Augusti, quo tpe cholera uiget, utendũ frigidis, & humidis, carne assa, potione dilutissima; & ab 8. id. Aug. usq; ad 8. id. Nouẽbris, quo tpe dominatur mlcãcholia, utendũ acidis, acribus, deinceps ab 8. idus Nouẽ. vsq; ad 8. Febru. quo tẽpore pituita dominatur, vtẽdum abundantiori cibo, carnibus elixis, oleribus modicè. Prodest & coquũ, qui disponit epulas, nosse, quæ duræ, quæ facilioris cõcoctionis, quæ boni, malive succi, qui fructus horarij, qui potius in mẽsa præponẽdi cibi, qui in finem, & pro bellarijs reseruandi; & sic maximam opẽ sanitati adferet; alioquin autẽ, si tãtũ ad uoluptatẽ, & proritandã gastrimargiã, & edacitatem, uel ad fastum, ut solet, coquus adhibeatur, velut instrumentũ decoctionis patrimonij, administrũ Veneris, inuerecundiæ, & perniciem corporis cũ ferculorũ uarietate, & condimentis, ut portas inferni abominor, cęnasq; eorum, & dominos dignos cruce opinor, ut prodigos, & decoctores iudico, & pauperũ fures, qui una cęna tot epulas perdãt, quæ fame pereuntes possẽt abundè reficere, & pecunias ad euehẽda gulæ proritamẽta perdãt, quæ aliter plurib. sufficerẽt: quare hic leges cẽsorias reuiuiscere exoptẽ, ut M. Scauri cõsulatu latã, quæ glires cœnis, & conchylia, & ex alio orbe cõuectas aues ademit; ut ait Plin. li. 8. c. 56. & li. 36. c. 1. Et eã, per quã erat & in antiquis cænarũ interdictis à C. Fannio cõsule statutum ne quid uolucrum poneretur præter unam gallinam, quæ non esset altilis, teste Plinio, lib. 10. c. 50. & eas, quibus cænis interdicta abdomina, glandia, testiculi, uuluæ, syncipita uerrina, quæ ganeæ in quinquaginta ferè sapores, vt suum carnes conuertebant, ut ait Plin. libro. 8. cap. 51. Vellem & legem obseruari Romuli, ne pp pretij summam magnam, quis maiores, sed minores emeret pisces, quam idem Plin. refert, lib. 32. cap. 2. ut Adrianus Cæsar diligentia iudicum, sumptus conuiuij constituit, ut

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ait Spartianus in eius vita. Sed de coquo hactenus. De arte coquinaria scripsit Platina, lib. de honesta uolupt.

De Veterinaria medicina. *Cap.* 37.

SVb hac comprehendimus, ut monui, non tantum ea, quæ ptinent ad curanda animalia, quę uehendis rebus inseruint, veluti ad iumenta, equos, mulos pertinentia, sed & per similitudinē remediorum, & morborū, ea quę armētalia sunt, & pecoris, & canum, & auiū, & aliorū animalium: hæc enim omnia in vsum hominū quoque à Deo concessa sunt, & idcirco cura indigēt, & solicitudine. Extant, τῶν ἱππιατρικῶν, id est, de equorum morbis, Græci libri duo, ubi ueterinaria absoluta đ morbis, & eorū cura, agitur quippè ibi, in primo de febre equi, de malide, de peste, de pulmone. & de corrupto, & eius morbis, de hordeatione, de sanguinis missione, de oculorum morbis, de admissura, & perferendo uentre, de parotidibus, ulceribus, tonsillis, angina, strumis, de ceruicis morbis, maxillarum, cardiaco, de nephritide, cum equ* posteriore parte tractim progreditur, & uacillans inter incedendū parietes ambit: de dolore uētris, iocinoris, urinæ, de eius suppressione, stilicidio: opisthotono, rigore neruorū, ītestinis, aqua intercute, sanguinis profusionibus, obstrusionibus, torminibus, inflammatione iliorum, genuum defluxionibus, suffarginosis, tuberculis ungularū, podagra, pilorū marcore, de liquido stercore laborantibus, serpentibus, ulceribus, rigore pilorum. Et in 2. tractatur de ulcerato ore, de fatigatis, distētis, spiritu, & agitatione uexatis, de æstuatione à uia, de rupta arteria, de cōbustis à calce, de fame cruciatis, de strigioribus, & extenuatis, de scabie, de uulneribus cauiū locorū, de deuolutis in foueas, de cohibēdis calcitratibus, de fractis, de cholera humida, & sicca, de carcinomate, abscessu, furūculis, marisca, fico, uerrucis pedū, neruorū, vulneribus, de ictis à serpentibus, & scorpionibus, & alijs uenenatis. de hirudinib. de prouenientib. ex gallina ueniēte ad p̄sepia, brassica cū fœno depasta, seu aconito, cicuta, uel erucis. De pediculosis aīalibus, de cruditate, oppletione, castratione, fractione, furore, defluxionibus à capite, pedum mollitie, sideratione, lęsis strigili, de topaceis callis, de proterentibus cornua ambulando: tractatur etiam de armentitijs pecoribus, quomodo alui deiectionem mollire oporteat, & de inedia laborantibus, de exerci-

tijs equorum, domitura, cornus incremento, de rimis, seu ragadibus, de glacie ambustis, de fistulis, & diuersis malagmatum speciebus. De equorum morbis, & Virg. l. 3. Geor. ibi.

Labitur infœlix studiorum, atque immemor herbæ, &c.

Non omiserunt rusticę rei authores curam aliorum animalium tradere. De ouium cura, Columella lib. 8. cap. 2. 3. 4. 5. & 7. Et Virg. lib. 3. Georg. De caprarum cura, Varro de re rustica, lib. 2. cap. 2. & de alijs animalibus rusticis, sequentibus cc. De cura apum, & morbis, Virgil. 4. Georg. & alij rei rusticę authores. Prodita remedia de auibus, potissimum de his, quibus ad uenationẽ utimur, contra pennas, uel ruptas, uel dissipatas, contra earum sitim, cruditates, & alias ęgritudines, & de canum morbis, & remedijs. Estque liber editus ab authore, qui uulgari Gallica lingua scripsit, Gulielmo Tardit, *de l'art de faulconnerie, & deduict de la chasse*, & a Iacobo Phouilloux, li. *de la uenerie*.

Quare animalibus medicina conueniat. Cap. 38.

NEc mirum uideatur, si & animalibus medicinę attribuãtur, cum ferè pars maior medicinę, & remediorum ab eorũ cura ortũ habuerit, ut docuit Plin. li. 8. cap. 27. Monstrauit Ibis Ægyptia auis uomendi modũ. Cerui dictãnum pro extrahendis sagittis, docuit, & per cancrorum pastum contra morsus uenenatos auxiliũ, ut & apri iisdẽ contra ederam esam utuntur; chelidoniam uisui salubrem, hirundines; testudo cunilę contra serpẽtes vsum; mustella, contra uenena rutã; ciconia origani vim; anguis fœniculum exuuias relinquens, & marathrum contra defectum uisus; draco contra uernam nauseam, syluestrem lactucam; panthera contra uenenum aconitum. pardalianchem, elephas, chameleonte deuorato, oleastrum, ursi contra mandragoras deuoratas, formicas, palumbes, gracculi, merulę, perdices contra annuũ fastidium, lauri folium; contra eundem, columbę, turtures, gallinacei, elxinem; anates, anseres, & alię aquaticę sideritem; grues iuncum palustrem; corui cõtra virus chameleontis, laurũ. Refert quoque Basilius Magnus homil. 9. exameron, vrsam sauciã uulneribus, uerbasco sibi mederi; testudinem contra uenenum uiperę morsus, origano pasto; uulpes laricis lacryma uulnera sibi medicari; anguem fœniculo lippitudinem tollere.

SYN-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS.

LIBER XXIX.

Vbi agitur de venatione.

De vtilitate, & causis venationis. Cap. I.

SVnt plura adiaphora, q̃bus uti, uel abuti potest, quorũ ex numero maximè videt̃ esse uenatio: ea quippe si licitè exerceat̃, venatio artificiũ, uel officiũ est, & exercitiũ utile, & honestũ: si illicitè, sũmę leuitatis, & maleficij erit. Iuli⁹ Pollux Cõmodo imperatori scribẽs li. 5. Onomasti. in principio, vt studiosus sit uenationis, admonet, quòd hoc studiũ sit heroicũ, cõferẽs ad corporis, animiq; bonã cõstitutionẽ, sitque militaris audacię specimẽ: q̃ exercitatione efficiat robustũ, celerẽ, laboriosũ, idcirco ualdè celebre apud Persas, vt scribit Xenophõ li. 1. Cyripęd. & Athenę. li. 1. dipnosoph. cap. 20. utũt, inquit, apud Homerũ uenationib⁹ iuuenes, ad bellica p̃icula deuitãda, & omnib⁹ indagationib⁹, quib⁹ robustiores, sanioresq; efficiãt. Manet nãq; ut ait Hor. ode 1. li. 1. carmi. sub Ioue frigido uenator, tenerę cõiugis ĩmemor, &c. Pręludiũ ad militiã dicit quoq; Philo Iudęus uenationẽ li. de uita Mosis. multa de iisdẽ & Xenophõ li. de uenatio. Cicero pariter illud exercitiũ li. 2. de nat. Deor. putat. ad similitudinẽ disciplinę militaris p̃tinere: uerũ rẽ p̃pri⁹ attigit, dũ & ad uictũ facere subiecit. Iã uerò, ĩq̃t, ĩmanes feras, & belluas nãci-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

scimur uenãdo, vt & vescamur his, & ut exerceamur in venando, ad similitudinẽ disciplinę bellicę, & vtamur domitis, & cõdocefactis, vt elephãtis, multaq; ex eorũ corporib⁹ remedia morbis, & uulnerib⁹ eligamus &c. Arbitror autẽ ego primã causã venationis ferarũ fuisse, ut ab earũ iniuriis se expedirẽt homines: deĩde uictũ. Neque enim animalib. ab initio seculi victitatũ fuit, vt plures, fereque oẽs probãt, sed glãdibus, & terrę frugibus tãtũ: quin & erãt domestica semper animalia, armẽtalia, & pecora, quibus sine uenatione uti potuissent, si uoluissẽt in cibũ homines, ut ait Genesis ca. 4. Postmodũ opinor illud, quod primũ necessitate fiebat, transiisse in uoluptatẽ, gula ad electionẽ ciborũ proritante, uel animo in sęuitiã ab humanitate degenerãte, vt à ferarũ morte quotidiana, in homines quoque sęuire ausi fuerint postmodũ: nõ secus ac initiũ bellorũ Romani in urbe faciebant à gladiatorũ crudelissimis spectaculis, vt ait Iulianus Capitolin⁹. Sic Nẽbroth ille primus, ut fertur à Iosepho, & alijs, tyrãnus, robustus erat uenator, Genesis 10. multas enim nouerit insidiarũ oportet species venator, qui feras persequitur, quibus animus seme imbutus, uix ab insidijs proximorum se potest temperare, ut nõ immeritò fuerit rusticis, regiis cõstitutionibus Gallicis uenationis usus interdictus, qui deinceps nequirent ob syluestrẽ naturam à cõsuetudine uenandi feras cõtinere, quin ad uenationẽ hominũ, & latrocinia trãsirent, uel saltẽ cultum agrorum relinquerent, & persequẽdo lepusculo, tẽpus culturę destinatum cõtererẽt. Refert & Gaguinus libro decimo, in Ludouico 11. Ludouicum 11. initio regni, omnẽ propè uenationis cõsuetudinẽ ꝓhibuisse, ita vt esset piaculum aues, aut canes alere, cassib. vti, insidiari feris animalibus, nisi quoad ipse permitteret. Inhibuerunt & sacricanones venationẽ clericis, & antistitibus. Nõ coniiciã hunc in locum, tumultuosam, & inquietã uenatorũ uitã, iniurias quas irrogãt agrorũ, & syluarũ dominis, uinearũ fructibus, satis, & nouellis plãtis, nõ tẽporis iacturam, qua nulla maior; nõ hominum, canũ, & auium aucupantiũ, & uenantiũ expẽsas, q̃ sępe dños deuorant, vt Actęon ita preda suis canibus dicatur fuisse, hoc est, oẽm illius substantiam illis fuisse consumptã. Omittã & abusum ꝑ quam maximum, ut mulieres etiã nũc in uenationem pergãt: velit Deus, ne illa ars illis uelamentum sit turpitudinis, & prostra

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

tę castitatis, ut fuit Didoni, & Æneę, teste Virgil. libro 4. Æneid.

Venatum Æneas, unaque miserrima Dido
In nemus ire parant, &c.

Et Daphnę, & Leucippo apud Partheniũ in Eroti. ca. 15. Diodorũ Eleattẽ in elegiis, & Philareh. lib. 15. Agathoni, & Rheso apud eũdẽ Parthe. Erotic. c. 36. Trãseo pericula mortis, quibus se obiiciunt, uel quę inquirũt uenatores pertinaces, ut uenãdi studio usq; ad insaniam Adrianum detineri, & ad uitę periculum usque, ut ait Dion in Adria. quare Boristheni equo, quo utebatur ut plurimum, mortuo sepulchrum fecisse & columnã, & epigrãma, meminit Ælius Spartia. Possem hic plurimos recẽsere mortuos eqs, uel acriter uulneratos à feris, uel excussos, uel occursionib. arborũ, uel fame, vel tporum tẽpestatib. enecatos, quos classici describũt authores. & Io. Salesberiensis in Polycratico li. 1. c. 4. Nolim tñ, qs mihi succẽseat, ueluti prohibenti oĩno uenationẽ, nõ enim prohibendam censeo temperatã, & necessariã; Nam & aliquãdo M. Antonius Philosophus imperator, etsi studiosus, à grauiorib. reipubli. curis animũ remittens in uenationẽ pergebat, ut scribit Iulius Capitolinus in eius uita, interdũ piscãdo se oblectabat. Venabaẽ, & piscabatur nõnũquã Alex. Seuerus, alioquin reipub. intentus, teste Lampridio in eius uita. ualdeq; necessarii sunt, qui animalia fera, nocẽtia capiant, & exterminent. Sic enim Orion ob prędam magnã captã ferarum, Helicen insulam cicurem reddidit, antea incultam, ut author Parthenius in Eroticis. Sic cantico. 2. capite uulpes paruulas, quę demoliuntur uineas, &c. Sic de apris, ceruis, leonibus, & similib. dicendum, quos expedita satis, & frugibus abigi, & capi, minus quoque reiicio uenationem ferarum, & animaliũ, quę uictui necessaria, uel cõducentia sunt, cũ Deus animalia omnia in uictũ homini concesserit, Gen. 9. probo etiã ualde eã otiosis, ne nihil agẽtes male agere discãt. Dũmodo sine iniuria, & dãno alterius fiat, & leges seruentur. Plat. li. 7. de Legib. dum prescribit, uenatorẽ nocturnũ, retibus, & canib, suis fidẽtẽ, nemo uspiã sinat uenari. Auceps per incultos agros, mõtesq; uagari permittatur. A cultis locis, sacrisq; incultis, à quocunq; pellatur. Piscator nec in portubus, nec sacris fluuiis, paludibus, stagnisque uenetur: in aliis liceat, dũmodò

dò succorum non utatur permixtione.

Quid, & quotuplex uenatio. *Cap. 2.*

VEnationem Varro, in 4. de ling. Lati. ab aduentu, vel euentu dici ait, quòd nõ certa prẹda est: multi quippe uenãtur, sed non omnes prẹdã consequi euenit. Grẹci à feris ipsis uenationẽ dicunt θηρίκα uel θηράγραν, ut uenatio sit ferarũ, uel animaliũ indagatio, uel pẹrsequutio. Plato in sophista capturã, uenationẽ esse alimaliũ dixi, ego quoque uenationẽ dici capturã fateor, at nõ perpetuò in uenatione esse capturã. Quamobrem cum genera diuersa sint animalium, saltem tria, quorum cibo utimur, nẽpe quadrupedia, alia uolatilia, alia natantia, uel aquatica, ideo tot species uenationis cõstituemus, nempe uenationẽ, aucupiũ, & piscationem, nõ enim loquemur de uenatione cicadarũ, quẹ puerorum, de qua Theocri. sic ait, εἰσυλλίω primo, αὐτὰρ ὅγ' ἀνθερίκεσσι καλὰν πλέκει ἀκριδοθήραν σχοίνῳ ἐφαρμόσδων, idest, sed ille, scilicet puer, ex culmis pulchram cicadis capiendis decipulam iunco concinnans, &c. neque etiam loquemur de specie uenatoria, quam Plato in Sophista, & 7. de legibus dixit animalium mãsuetorum scilicet, & omittimus prẹdatoriam hominum, & tyrannidem, dum homines in seruitutem rediguntur, captiuitatem militarem. priuatam persuasionem, amatorum uenationem; captiones hominum per gratiam, per uoluptatis illecebras, adulationem, pyratica, latrocinia, & alia, quẹ uenationes hominum dicit, quẹ certè uerẹ sunt inescationes, ut uerbo Terẽtiano utar, dum ait, abi, nescis inescare homines. Omittemus etiam uenationem illam ferarum, quẹ à damnatis in ludum uenatorium, intra cancellos, & continentes parietes fiebat, & ad quã rei tantum criminum damnabantur, ut ait Vlpia. in l. aut damnum, l. 8. de pœn. lib. 48. ff. tit. 19. In omni autem uenatione, consideramus in summa, animalia ipsã, loca ubi capienda, personas quẹ uenantur, & instrumenta, ut media ad capturam.

De uenatione animalium quadrupedum. *Cap. 3.*

IN hac ferẹ maiores, & minores sunt distinctẹ, maiores trimali cerui, apri, leones, pardi, lynces, panthere, ursi: minores, uul-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

pes,taxi,cuniculi,lepores,in his omnib. ꝑsonę,quę venatur, officium est,ut ait Plato in Lache,explorãdo disquirere, sagaciter insequi,neque ignauè desistere.&,ut ait Iulius Pollux li.5.c.1.uestigia aĩaliũ,siue signa terrę impssa ꝯsiderare,recta,directa,ꝯfusa,abscõdita,uelocia,acuta,per syluas,salt⁹, lucos,mõtes, antra, dumeta,lustra,paludes,inculta,campestria;agros, & sata,cubilia,&c. quę ꝑsequitur per capita,quę sequuntur. De uestigiis etiam & quod hyeme multum lepores procedant, parum ęstate, tractat etiã Xenophon de venatio. Venator quoque optimus ferarum,annos coniicit ex uestigio,& excrementis,in ceruis,ex attritu contra arbores facto,ex uoce.Capiuntur animalia magna. tẽdiculis,laqueis ualidis,machinis,fossis,leui calamo, copertis, seu foueis,canibus ualidis,quibus milas,uel collare acuminatũ pro armatura imponitur, lora,& fascię, cassibus, retib.iaculis, uenabulis,lanceis,hastis dentalibus,& leones aconito ueneno. Venãtur Indi simias,calceis,speculis,& vnctionib.nã illę imitari cupiẽtes uenantium factum,qui se speculo appararunt,ungẽtes oculos melle,& calceos induentes,illę calceis,laqueo,vel vnguentis irretiuntur.ut ait Diod.Sic.li.17.Biblioth.in anno 9.Alexan.eadem imitatione capiuntur ottides, ut scribit Atheneus li.9.c.14.in canibus,in robore,in odoratu,in leuitate est electio facienda pro ferarum diuersitate,& modo uenandi.Dum uestigiis inhęrendum,maximè,odoratu ualere debent,quo aliquãdo destituuntur,si enim gelu sit,torpent naribus canes, nisi dies,& Sol resoluat.Deletque uestigia leporum ros multus,australis imbet:retinet septẽtrionalis:in plenilunio uestigia incertissima, ꝙ Luna extenuet halitum. Perturbantur etiam uestigia, si uulpes antea ꝑtrãsierit, florum quoque odores in uere.ante flores certa,ęstate,exilia, quia terra feruens abolet,quicquid est halitus, cuius rei rationem tradit Theophrastus.li.6.de caus.plãta.c.29. unde uera uenatio leporis,à medio Septembri vsque ad mediũ Aprilem.Ex agris subduci debent in lepores canes cursores,indagatores secus lenem uẽti auram,nã si uentus acer,& ualidus,dissipatur odoratus,quod & in uenatione cothurnicum,& perdicũ seruatur.Omitto reliqua,quę latius quis uidere poterit apud citatos authores,& apud Iacobum Phouilloux,qui ex illis nuperrime Gallicè edidit librum de uenatione.

De aucupio. *Cap.* 4.

AVcupium, dicitur auium uenatio, uel per aues aliorum animalium, ut leporũ. Capiuntur aues retibus, reticulis, tendiculis, laqueis, plagis; ut ait Ariſtopha. in auib. decipulis, pergulis, uiſco, & bubone, uolatu auium p̄datoriarum, canibus, iaculis, & quolibet telo, ineſcatione, cantu fiſtulę, ut in muſicę effectib, diximus. Prędatoriarum, uel rapacium auium plures ſunt ſpecies, quarum tibi nomina Gallica ex Bellone li. 2. de auibus ca. 14. & ſequentibus recenſebo, à quo, uel melius à Plinio, & Ariſtot. libris de hiſtoria animalium naturas hauries, Oſſifragus, uaultour, Giapetus. un buſard: Buteo, ſeu triorchis, le ſacre; Æſalo, lanier; Circus, le fau perdrieux: Stellaris, l'autour; Accipiter palumbarius, le faucon. Pernes Subuteo, le hobreau. Percus, aut ſpiza, l'eſperuier; Phrinolocos, le goiran; Leues, l'eſmerillon. Chalcis, bondree. Sunt & alię, quarum inſigne roſtrum incuruum eſt.

De piſcatiuoe. *Cap.* 5.

QVãdo animãtia aquatilia uenamur, piſcari dicimus: eã Plato in ſophiſta, vel de ente, ĩ duo mẽbra diducit: aut enim retinaculis, inq̃t, aut p̃cutiẽdo Piſcamur; retinacula, retia, naſſã, laquei, verriculũ, & noctu ad lumẽ, & interdiu. Ad p̃cuſſionẽ p̃tinere putat hamos, quib. ore capiũtur piſces, trahente virga, & calamo ſubſidẽte ſubere. Nero piſcatus eſt rete aurato, purpura, coccoque funib. nexis, vt ait Suetoni. in Nerone c. 30. Anguillę turbata prius aqua, à piſcatorib. capiũtur: quia illę puriſſima aqua delectãtur, nã turbida ſuffocãtur, habẽt enim branchias tenues, quę facilè turbida aqua obturantur, ideo aqua turbata, ex fundo emergũt, ut ait Athenęus li. 7. cap. 17. Manu cãcri ex foueis educũtur, & lumine, & cõcuſſione aquę, in modũ tonitrui, ſub cuius tẽpus abditis cuniculis exeũt. Forſan hæc uenatio inutilis erit Pythagoręis, qui nũquã piſces guſtabãt, cũ alia animalia mediocriter attingerẽt, ut ait Athenę. li. 7. c. 25. Item in Syria, olim ciuitate Aſcalone: ubi adorabãt idolum quoddã ſuę deę Dercetę ſemipiſcis, & piſces pro diis habebant. vt ait Diod. Siculus lib. 3. c. 16. hãc uocat Gatidẽ, & erroris affert cauſã Athenęus li. 8. ca. 8. c. 6. Atque etiam Ægyptiis ſacerdotibus nephas olim de piſcibus guſtare, ut ait Herodo. lib. 2. Sed non particularibus. uel regionibus, ſed utilitati omnium publicę hęc ſcripta ſunt.

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS, LIBER XXX.

Vbi agitur de artibus fabrilibus.

De fabrilium artium genere. *Cap.* 1.

FAbrilis artis ſpecies uariç ſunt: cum hoc nomen ſit generale ad omnes, qui operantur in materia aliqua dura, ſeu lapidea, lignaria, ferraria, aurea, argentea, & ad ſimiles pertineat, à quibus fabri cum additione materię, in qua operantur, dicuntur.

De architectura. *Cap.* 2.

QVi ędificant domos, & faciunt ſtatuas, fabri dicuntur à Vitruuio lib. 2. de archit. c. 1. Atque inter fabrilia in artem tranſit pręſtantem ſecundum Vitruuium in 1. c. 1. Architectura, ars, inquam, bene ędificandi: ſub cuius uexillo ſymbolum dant fabrili ignarij, petrarij, ędificatores, & cęmentarij, & opificij deſignatores, ędium compoſitores cum ſymmetria, & proportione. Vitru. lib. 3. nam hanc artem ratiocinatione, & fabrica conſtare voluit: Et Leo Baptiſta in procę. de re. ędificato, fabricam uſus manus exequitur. ratiocinatio demonſtrat proportiones, & qui cognoſcit materiam, qua utitur, architectus quodãmodo eſt, ut ait Ariſto. 2. Phyſ. c. 2. Et cuius pręſcripto faber ędificat, architectus, & miniſter quoque. Ariſtot. 1. magno. Moral. c. fin. differre tamen poſſunt, quòd architectus intelligit, quę facit: faber tamē

ſolus

ſolus non intelligit ſemper, quę agit. 1. Metaph. c. Ita Plato intel ligendus eſt, dum in li. ciuili, uel de regno ait, architectum nullum manuum miniſterio uti, ſed utentib. pſidere, id eſt, vt architectura ſit magis ſpeculationis, quàm miniſterij. Sic in Clitiphone Plato, ab architectura, inquit, duo fiunt, ędificium uidelicet, & architectura. illud quidem opus, hęc autem doctrina. Conſtat autē ea, ut idem ait c. 3. li. 1. ędificatione gnomonica, obſeruatione, & machinatione. Ædificatio duplex, publici, & priuati opis. Publici operis eſt, vel cauſa defenſionis, vel cauſa religionis, uel cauſa oportunitatis. Defenſio habet muros, turres, ppugnacula, aggeres, portas, & alia, de quib. Alber. Durerus lib. edidit, & Vitruuius in 5. Religionis ędificationes, ædes ſacræ, templa, &c. de quibus ædificandis Vitruuius lib. 3. & Baptiſta li. 6. & 7. Sebaſtianus Serlio li. 5. de architect. Opportunitatis ſunt, ut portus, fora, porticus, balnea, theatra, inambulationes, & ſimilia, in quibus & habetur ratio firmitatis, ut ad ſolidum uſque, quod uocant, baume, fiat fundamētorū depſſio, & materiæ ſine auaritia bonæ electio. Item utilitatis, ſimul uētorū, regionū, & Solis, ſed & ex uſu locorū, & uenuſtate depromitur conſideratio, quę Vitruuius li. 6. 7. & 8. abſoluit. Et hęc quoque in priuatis conſideranda ædificādis; nam & domus quælibet ex philoſophorū ſententia, minima eſt ciuitas· ibi atriū, xyſtus, cœnaculū, porticus, & huiuſmodi in apta regione, ſituq; habita ratione firmitatis, utilitatis, honeſtatis, dignitatis, amœninatis, temporis hyberni, & æſtiui, ędificabūtur Neceſſitas primum uideatur, ad quem vſum ędificatur, deinde ſequat cōmoditas, poſtea, ſi poſſit, voluptas. Ibi feneſtræ, ſcalæ ſpatia, putei, cloacæ, pręfurnia, focigula, &c. probè diſponantur.

De partibus architecturæ. *Cap. 3.*

IN ſumma architecturę partes ſex erunt: ordinatio, diſpoſitio, eurythmia, ſymmetria, decor, diſtributio. Ordinatio, eſt ſummaria comprehenſio eorum, quę facienda ſunt. Diſpoſitio, apta faciendorum in partes diſtinctio, idea operis, & figuratio, quæ triplex, ichnographia, leuis ſcilicet in ſolo operis effiguratio, uocant, le plan, Galli; orthographia, erecta frontis, operiſque imago, adumbrata maioribus partibus, modelle, imparfaicte Gallis.

Scæ-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Scænographia, omnium laterũ, & partium, in figura cõstructio, est, quod dicunt, modelle esleuee, interdum lignea, interdum pictula adumbrata. Eurythmia est, operis uenusta species. Symmetria, partium inter se conuenientia, & proportio conueniens. Decor, operis emendatus aspectus. Distributio, est copiarum, lociq; commoda dispensatio, habita ratione facultatum ędificantis, materię, quæ inueniri potest, rei ædificandę; aliter enim urbana, aliter rustica ædificãtur, aliter diuitũ, aliter pauperũ ædes, aliter parietes firmiores, qui duas, uel plures cõtignationes ferre debent, quã qui vnam: illi.n. uel diplinthij.i. duorũ laterũ, vel triplinthij esse debẽt: istos sesquipedales esse sufficit: aliter ædificatᷓ paries reticulatus, aliter ĩbricat⁹, aliter testaceus, aliter cratiti⁹, aliter fornace⁹, aliter clatrici⁹, aliter isodom⁹, & pseudisodom⁹ &c. de q.b. Vitru.li.2.archit.c.8.& ibi Philãder, Plin.li.36.c.22.&.li.35.c.14.

De gnomonices parte. *Cap.* 4.

GNomonicę architecturæ pars uersatur ĩ geometriæ principiis, & mensuris, quibus architectus areas possit complecti mente, & metiri per lineas, & figuras quadratas, trigonas, & similes, de quibus in Geometria dictum est. Tractat & de rationibus umbrarum per stylum horologiorum, & idcirco annexam habet Astrologiæ ea in parte cognitionem, de qua iam proprio lib, diximus. Explicat autem hanc gnomonicæ partẽ Vitru.lib.9.archit.

De machinatione. *Cap.* 5.

DE machinatione quædam etiam tractauimus initio mechanicarum: hic tamen machinatio ad fabrilem ferè lignariam operam pertinet, uel ad aliam potius, quàm cæmẽtariam, quam explicat Vitru.li.10.in qua agitur de arrectariorio.um, vel transuersariorum dispositione, clatratione, reticulatione, de quibus & Vitru.lib.7.cap.3.in fine & lib.2.c.8.in fine. Machina porrò est continens ex materia coniunctio, maximas ad onerum motus habens uires. Machinatio autem quæ arte mouetur circulorum rotundationib., triplex genus; scansorium, pneumaticõ, seu spirituale, cum spiritus expressionib. impulsus, & plagæ, uocesq; organicè exprimuntur: tractorium, cum onera machinis trahũ-

tur,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

tur, aut in altum ducuntur, Inter machinationes quotidianas numerantur rotæ, folles fabrorum, rhedæ, cisia, torni, ſucculæ, prela uectes. Tractoriç machinationes edificationis templorum cōſtant trib. tignis, trochlea, orbiculis duobus, axibus, ſucculis, forficibus accedunt machina, triſpaſtos, coloſicotera, artemon, tollones. Inter machinas ad hauriendam aquam, tympanum, folles, cochlea, cteſibica, hydraulicaq; alia organa. Sunt, & aliæ figendis palis, uel ſubliciis pronis, uel directis, & lapidibus accommodæ fiſtucæ maiores, & minores. Sunt, & ad molendum rotç, & tympana. Ad præſidia, ſcorpiones, catapultæ, baliſtæ. Ad expugnationem continendam machinæ, aries, turres ambulatoriæ, teſtudines arietariæ, epibathra, ſeu aſcendens machina, coruus demolitor, uel grus, ſambuca, exoſtrum, criodoce, uel arietaria trabs, teſtudines, oryges ad fodiendū idoneç, capoli, plutei, pinnç, & ex illis cōtabulata, aliaq; id genus, de quib. in re militari iā dictum.

De fabris miniſtris architecti. Cap. 6.

MIniſtri architecti, & cçmētarij ſunt, & qui ex lapidicinis exerunt lapides, marmora, quiq; ſcindunt, & poliunt, & columnis, figuris, imaginibus diſtinguūt, pauimentis, çdificiis, tectis inſerunt, ad libellam normam, & perpendiculum, & qui pinſant, fingunt, formant, & decoquunt lateres, ex terra, affines figulis, qui ex terra quoq; vaſa ad rotam componunt, & fingunt. Adſunt eiſdem architectis fabri lignarij, qui trabes ruderant, poliunt, dolant, diſponunt, & contabulant: ſcalas componunt, uel recti itineris, vel cochlides. Feneſtras, ianuas, cancellos aſſeres, reticulatas, uel ſpicatas colligationes, ut terra commixta fæno repleantur, parant. Subſeruiunt etiam fabri ferrarij, qui clauos, uirgas ferreas, peſſulos, clathra, uectes, ſerras, claues ſuggerunt, cancellos, aliaque inſtrumenta contribuunt fabris aliis, ut malleos, pinalleoloſue, dolabras, ſecures, ſcalpra, trullas, rutabula ferrea, ſerras, cultros, aſcias, forcipes, terebras, terebella, & ſimilia. Et quia ornātur çdes ſimulachris, & imaginib. ſtatuis diuerſarum materiarum, diuerſorumque fabrorum, de pictura, de ſtatuaria arte, & plaſtica, & aliis agendum erit, & de imaginum opificibus.

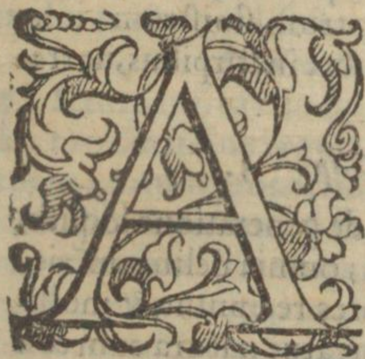
SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS.

LIBER XXXI.

In quo agitur de pictura.

De picturæ exercitio. Cap. I.

ADuenustatẽ opum,& ædificiorũ ptinẽt, sicut tectoria opa,& incrustationes, inductiones, vel, calcis,& arenæ, vel gypsi, vel marmoris, ita,& picturę, de quibus Vitr.li.7.Eruntq. picturæ interdum megalographiæ, & magnarũ impensarũ, aliquando rhyparographiæ uilium. Cęterũ picturæ ars non tantum ad fabros, uel architectos,& sedentarios opifices pertinet, sed & ad uoluptatem animi,& uirorum prętantiorum quorundam aliquando laudabile exercitium: ut Fabio nobilissimo homini datum est laudi, quòd pingeret, ut ait Ci.i.Tus.Et Adrianus genere Apher Imp.pinxit uenustissimè, atque etiam effigies è cera,& creta formauit, ut ait Diõ in Adriano. M.quoque Antoninus philosophus dictus Aurelius, operam pingendo sub magistro Diogeneto dedit, teste Iulio Capit.in eius uita.

Quid pictura, & quibus utatur. Cap. 2.

PIctura secundum eundem Vitr.li.1.c.5.fit imago eius, qđ est, seu potest esse, ut hominis, nauis,&c.certis corporum finibus figurata similitudine. Explicat Hor.initio epi.ad Pisones, seu de arte poe. ibi, *pictoribus, atque poetis quidlibet audendi semper*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

fuit æquapotestas,&c. Plato in Phædro, picturæ opera tanquam uiuentia extant: si quid uerò rogaueris, uerecunde admodum silent. Pictura utitur optica ratiocinatione, manu, & colorib. in optica considerat, quomodo quæ longius distant, minora uidentur, & quę supra caput picti, incurua: quæ infra minora, quæ supra distantia, eleuata, quæ infra oculum, & quadrata quomodo uisum decipiant; cōsiderat umbras, lucem, radios, ut diximus in optica. A Geometra habet regulam, circinum, lineas, & id genus, & proportiones; ut in pingendis quibusq. symmetriam conseruet, veluti in homine, quantum os à naso, oculus ab oculo, & reliqua mēbra, inter se differre, & conuenire debeant. Scripsit de proportionibus hominum, & de illa symmetria corporis humani, propriū uolumen Alb. Durerus pictor Germanus insignis, Vitru. lib. 3. c. 1. Pompo. Gauricus lib. de sculptura. Dimensiones autem in reliquis animalibus sex constituunt, quibus suapte natura distingui possūnt; summum, infimum, antē, pone, dextrum, sinistrum, infima, & suprema pars. Idemque & locum habet in stirpibus, ut tradit Arist. li. de com. anim. gressu.

De progressu picturæ. *Cap. 3.*

ARist. libro secundo, de gen. anima. c. 3. de generatione loquēs, naturæ opificia cum pictura confert; omnia delineamētis, inquit, primum describuntur, deinde colores recipiunt, & mollitiem, & duritiem, quasi pictoris officio fungatur natura cum condit, & creat. Pictor. n. vbi primū lineas descripserit animātiū, mox uario illinit colore, ac perficit. hæc Arist. pictoris itaque eum, leui linearū ductione, primumopus cōficere, sed antea adhuc graphydis cōceptione quasdam rudiores ducit notas, antequam ad lineamēta ueniat, uel animo lineas ducendo conceptas, sequitur; atque Pli. lib. 35. c. 3. tradit, picturam primum inuētam, hominis umbra circunducta; deinde umbram fuisse coloribus inductam, & postmodum linearem sine coloribus. Accedit his ars, cum solidam picturam videri uolunt, circa prominentias in tabula umbris. n. & lineis, & comminutis angulis, eas monstrare laborant; umbris quomodo fiat, docet Pli. li. 35. c. 1. Omnes, inquit, qui uolunt eminentias uideri, candicantia faciunt, coloremque condiunt nigro. Magna prorsus ars in æquo extantia ostendere, & in cō-

fracto solida omnia. Meminit, & Plato lib. 10. de rep. Sunt de umbris nonnulla scripta à Leone Baptista lib. de pictura. Sunt & catagrapha, quæ inuenta feruntur à Cimone Cleonæo. i. obliquę imagines, & variæ formationes uultus, respicientium, suscipientiumve, & despicientium. Accedunt distinctiones membrorum, articulorum, uenarum prolationes, in ueste rugę, & sinus, & in hominis, & animalium corporibus, potissimum in cute, situs, rugę, cauitates, magnitudines, lituræ, formę, & alia innumera minuta, quę artificem commendant, addita successu temporis, & incremento artis, ut mobilior sit, & longe, lateque differat nunc hęc opera ab inuentione prima eorum, qui monochromata pinxissent. nam nunc pictores ut splendidiora, & illustriora reddāt opera, addunt in propinquo umbrosa quædam, & obscura, ut scribit quoque Plut. de discrimine adulatoris, & amici. Atq. cæruleum mare, flumina pallida, lacum candidum, non ineptè pingunt, ut tradit Arist. probl. sect. 23. q. 6.

De diuisione picturæ. Cap. 4.

PIctura utūtur hodie emphirici, irregulari formula, oculo, & pro nutu, sine regula, & circino, quo fit prope infinitos errores in illorum proportionibus irrumpere Sunt tamen in ea hæresi, ut illis utendum nō sit, quod potius ex ignorantia, quàm ab arte persuasum est, ut si quid in pictura ualeant, potius ex imitatione, & longo usu, quàm ab arte nouerint. At qui picturæ præstātia, non lucro delectantur sordido, circini, & regulæ utuntur legibus, quibus symmetria seruanda æquatur, quamque seruare expedit, ut olim postquam inuenta sint à Parrhasio Ephesio teste Pli. li. 35. c. 10. Alia autem quæ encaustica dicitur; notat quoque Plin. li. 25. c. 11. encausto, pingendi olim duo fuisse genera, cera, & in ebore cestro. i. viriculo; tertiumque accessisse resolutis igni ceris penicillo urendi; ideo inter instrumēta pictoris Mart. iurisc. lib. 33. ff. ti. 7. de fun. inst. l. 17. pictoris instrumento, &c. annumerat ceras, colores, penicillos, cauteria, conchas.

De quibusdam præceptis pingendi alijs. Cap. 5.

QVi fingunt, cælant, aut pingunt, debent primum mente formā rei, cuius similitudinem referre uolunt, concipere, &

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

sibi primum typum effingere:inde delineare subtilius. Secundò qui voluerit,q̃ longius videtur describere, cõmode id fecerit,vel per fenestram domus,uel ꝑ aliud instrumentum ꝙ fenestrę apertionis habeat similitudinem, in qua certas habebit dimensiones notatas,& certam oculi notam,ad quam à delineatione ad aspectum reuolutus,semper æquali intuitu redeat,ne declinet pictura à primo obtuitu.Idipsum fieri potest obiecto speculo,ad cuius inspectionem representata cõmodius pinguntur, obseruatis, vt dixi,notis altitudinis, & notis cancellorum speculi,ut fenestrarum:immo poterit ad speculum suam quoque imaginem in tabula pingere, vel penicillo, uel stilo, seu cestro, sicut fecit Lala Cyzicena authore Plinio libro 35. cap.11. Tertiò in flexuris,& obliquationibus,seu retractionibus membrorum,leges Dureri libro quarto,de symmetria partium seruanda;primum ut sciamus flexum dici sex modis:nempe curuatum,uersum,implexum,directum,contortum,dimotum.Secundò memores flecti corpora,ꝑ spinam dorsi,& à ceruice usque ad coxam intra,& extra;digitos, ꝑ articulos;brachium,iũctura,manus quoque,& cubitos; directio extenuat,& graciliora mẽbra reddit,cõtorsio inspissat.Quarto q faciem totam pingit,uel cęlat,uel obliquam,& flexam,partium inuicem ex utroque nasi latere repræsentare cogitur proportionem,pro modo flexionis,& gestus faciei,quod in dimidia tam laboriosum non est.Quinto,ut solida referas, obserua quatuor. Primò formam rei ex radiis oculorum sumptam.Secũdò,umbrã eius ex radijs lucis qua uerberatur.Tertiò colorem qui alius non debet esse,quàm eius corporis,quando est sub ea luce,& situ collocatum:alius enim eiusdem rei uidetur color sub Sole, quã sub linea:alius natãtis;sub aqua,alia alterius loci:aer cõminus spectatus,nullũ nobis ostẽdit certũ colorẽ:eminus,ubi densior,cęruleus uidetur:si in aquã densetur aer,eminus candidissimus. Quartò situm cõgruum tabellę aduerte depictæ, ad depicti rationem, cuius uertex in directo tuorum oculorum sit ponendus.In coloribus locandis cauendum,ne candido multum in picturis utaris. Est.n.velut illarum venenum, nam splendore suo alijs adimit venustatem,grauitatem,umbras ueras. Est obseruanda prima,secunda,tertia lux,& lumen rerum. Poterit & pictor ad speculum opus conferre,& probare:detegit enim errata facilè.Vernice poterit

terit lucem picturis,& coloribus præbere,qui fit pului sculo gummi iuniperi,& aloe,cum oleo nucum iuglandium, aut lini.

Alia præcepta pingendi ratione diuersa materia. *Cap. 6.*

PInguntur muri,chartę,tabulę,lintea.In omnibus illud obseruandum,vt superficies,cui pictura plana inducenda est,sit optime rimis,& commissuris liberata:idcirco oblinunt parietes,primò gypso,uel argilla cum penecillatione rudiori calcis, & glutinis.Tabulas autem colorum fragmentis;lintea uel cum creta alba,uel glutino,uel diluta farina.Charta autem si papyracea, qua solent pictores, qui ad viuum exprimunt vultuum imagines prototypum delineare, uel graphidem exprimere, primum perfricatur creta est pastillis leniter trita marmore; ĩ membranis nõ ea obseruatio,quia naturæ politæ sunt. Pingitur aũt colorib.corporatis,ut diximus,& dilutis;dilutis utimur ad modũ scripturę, uel cum penna,aut penicillo. Corporati aũt colores,uel miscentur glutini in parietibus depingendis,& linteis,& tabulatis quoque,sed pictura ea ditior,& pstantior est, cuius colores oleo imbuuntur,uel gummi,postquam marmore ualde triti,& collisi sũt ut uix tactum effugiant.Componuntur,& ex coloribus, uel simplicibus,uel mixtis,ueluti styli cetacei longiusculi, quibus pictores ichnographias uultuum pennę modo in papyro describũt, prius,ut dixi,charta creta alba illita,& leniter cum xylo, seu gossippio confricata.Describunt quoque maiores lineas, lapide nigro fabrili,uel creta rubea,interdum & plumbo, quorum maculas,plumbi inquam,panis mica fricatas,aliorum autem xylo demunt,postquam lineamenta iusta, inducta aliis coloribus sunt. Condensant autem & cylindruli formula rotant stylos illos colorum,pictores,alij glutine piscium,alij cum gummi Arabico;alij cum lacte ficus arboris;alij,& illi, ut arbitror, dulcius cum sero lactis:cum hoc.n.molliores sunt styli,quos uocant croyons;alij.n.duriores,& qui chartam incidant.At obseruãdum in istis stylis misceri colores,& ita hos referre colores ex cerusa,uel creta cum alijs mixta,& in omnibus antequam cogantur,& rotẽtur in modum pennæ,uel styli,optimè colores cõteri,& misceri supra marmoreum lapidem.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De coloribus. Cap. 7.

MEmorant præstantes pictores ex solis quatuor colorib. diui na sua opera perfecisse, albis, melino; silaceis, seu ianthino Attico; ex rubris, sinopide pōtica; ex nigris, atramento. Cęterum colorum, alij natiui sunt, seu minerales, ut loquuntur pictores; alij ex alijs rebus, tractationibus, aut mixtionibus, seu temperamētis compositi, Vitru. li. 7. c. 7. de mineralib. Pli. lib. 35. c. 6. Diosc. li. 5. adiiciam hic uerba gręca, latina, & gallica.

Natiui colores, sinopis, uel rubrica, sinopis, gręcis μίλτος, iocinoris colore, inde *couleur de sinople*. De hac Pli. li. 35. cap. 6. Diosc. li. 5. c. 61. Stra. li. 12. ὤχρα gręcis, latinis, & gallis, terra rubea ē, qua pictores, & sarcinatores utuntur pro signādis pannorū incisionibus, inquit Amatus in Diosco. libr. 5. enarr. 98. ubi tamē falsus est in colore. Nam illius proprius natiuus color, luteus est, dilutus aureus, *iaune*, Gallis, sed cū vritur fit rubra, restincta autem aceto, purpurea. fitque rubrica fabrilis ex ochra, non ochra ex rubrica Theoph. lib. de lapid. Et Diosc. lib. 5. cap. 62. Cum autem luteo ochræ colore sileni esse arbitrantur, ut plurimum alij ad purpureū colorē referūt, quod explicat Phil. in Vitr. c. 7. lib. 7. & diuersas species enumerat pli. li. 33. c. Creta uiridis, Venetis terra viridis. Melinū, seu melia, colores lutei oui, Latinis giluus, de quo Pli. lib. 35. c. 6. & 7. & Theoph. Gel. li. 13. c. fi. Auri pigmē ἀρσένικον, gręcis, *orpin*. gallis, de quo Pl. li. 33. c. 4. D os. l 5. c. 71. aurei coloris est, & est coctum arsenicum. Est arsenicū crystallinum fossile dictum *realgar*. Est & sandaracha Græcorum arsenicum rubeum, dictum *Gallis massicot, & arsenic rouge* Hisp. *fezes de oro*, Germanis, *rotusch geel*. Minium uocasse græcos, μίλτον tradit Pli. li. 33. c. 7. minium officinarum, esse Galeni, & Dios. sandicem ait Phil. in lib. 9. Vitr. c. 3. Sandix cerussa usta est, gallicè nomen retinet, *du mini*. Cinambrium, est & fossile, & artificiale, gallis *uermillon, cinabre*, & Hisp. & Ita. *minio*. Aliud cinnabrium latinè cinnabaris, officinis, sanguis draconis, *sang de dragon*; qui rubei, sed non ut prius cinnabrium, intensi coloris, Germanicè, *bluotfarb*. De istis cinnabaris speciebus tractat Amatus in 5. Diosc. enarr. 69. Sunt etiam diuersæ species cretę, nigra, alba candicans, crocea, &c.

De

De alijs coloribus non mineralibus, simplicibus, & compositis. Cap. 8.

LAccam habent pictores uinaceam, & rubicundiorem, aliqui concauium dixerunt, sed falsò, ut docet Amatus Lusita. li. 1. in Diosc. enarrat. 23. ubi duplicem laccam demonstrat: unã, quæ est formicarũ alatarum stercus, uelut cera fanagago est apum, ab Indorum regno Pegu delata. Alterã laccã artificialẽ dicit, quę ex fęce brasilij uirsinij dicti, & cocco resultat, quo pictores pro cõficiendo colore rubro obscuro, maximè utuntur. Firmat Cõstãtinus in additionibus ad Amatum in Diosc. comment. lib. 5. enarrat. 51. in fine. Cerussa, Græcis ψιμμίθιον, Hispan. *aluayalde*, Itali. *biacca* Gallicè *ceruse*, Gemanicè, *pleuweiß*. Est albi coloris, quę vbique paratur ex lamina plumbea, & aceto, de cuius opificio, Plin. li. 34. c. fi. Vitru. c. 12. Diosc. lib. 5. ca. 53. Color uiridis æris, Latinè æruca. Diosc. ἰὸν Plinio Ærugo, Gallis *verdet*, parandi modum ex laminis æreis cum uinaceis, docet Plin. lib. 24. c. 11. Vitru. li. 7. c. 12. Carda. 5. de subtilit. Atramentum pictorium, & tectorium, seu librarium, *du noir*, tripliciter fit apud Vitru. lib. 7. c. 10. Pli. lib. 35. c. 6. Diosc. li. 5. c. fin. fit primum ex fuligine exustionis resinæ, & picis. Intra officinas quę excipiũt, adulteratur fornacium & balnearum fuligine, adhibito glutine. dicunt & fieri ex vini optimi fæce exsiccata, & excocta: fit & ex carbonibus sarmentorum, & schidijs tedarum pistorum. Fit etiam ex collectione fumi per operculum olei nucũ, postea fuligini adita aqua glutinata. Deinde & alius color atrior, si comburas in olla ossa, seu nucleos persicorum, aut cortices iuglandiũ, & carbones teras marmore cum aqua glutinata, aut si glastum, seu *floree*, aqua eadem dissoluas. Glastũ herbam, postquam trita, siccata, & in puluerem redacta est. uocant *floree*. Isatidis succus dicitur, & Indicus lapis, quem dissoluũt vrina lanarum potissimum infectores. Amatus in lib. 5. Dioscor. enarrat 67. & in lib. 2. enarrat 128. & ibi Constant. in additionibus. Lazuli lapis Græcis κυανὸς λίθος, uel azulum, nostris *azur*. Cyanei, cærulei, uel cælestis coloris est, cuius olim tria fuisse genera scribit Plin. lib. 33. c. fin. & Theophil. lib. de lapid. Ægyptium meliorem, Scythicum, Cyprium; accesserũt postea Puteolanum, & Hispaniense. Et factitij etiam nunc multæ sunt species. Fit & uiridis

color ex lazulo alurgus, *vert d'aZur*, quod & adiecta urina fiet ci tius dicto. Ostrum dicitur, *prourpre*, estq; purpurarum seu cōchy liorum, vel muricum cruor. de quatuor differētijs eius, pro regio nis uarietate, Vitru. lib. 7. c. 13. Plin. lib. 9. c. 36. & 38. & li. 21. c. 8. Iul. Pollux. lib. 4. cap. 1. Eo cruore trito in mortario, pictores inficiunt cretā argentariam, quę nitorē argēteum reddit, ut ait Plin. lib. 35. cap. 6. & c. 17. & li. 17. c. 8. inficiuntur, & lanę. Coccinū est, quod nostri, scarlatā vocant, Itali granā, & chermesinū, vt notat Hermo. Barba. c. de saxifrag. & cocco baphica. Est autē κόκκος βαφικὴ granū infectorium, herba Gallicè. *graine, Vermillon, ou escarlate*, Hispan. & Italic. *grana da tingere*, Arabice, *harmen, & Kermes*, de qua Plin. lib. 9. c. 41. & li. 22. c. 2. Dioscor. lib. 4. c. 48. Coccineas tamē esse arbores in nouo orbe in Hispaniola, & apud Cānibales anthropophagos, quas Hispani dicunt Brasilium, Itali verzinū. Dixit P. Martir. li. 4. & lib. 9. decad. 1. & li. 10. deca. 3. de rebus Oceanicis & orbe nouo. Rubia tinctorū, dicitur Gręcis ἐρυθρόδανον Gallice *garance*, de qua Plin. li. 19. c. 3. & li. 24. c. 11. Diosc. lib. 3. cap. 60. ex radice aūt color colligitur, qui cū creta eretria, uel setinusia, id ē, cādida mixtus in corpore excipitur, vt cęteri liquidi colores. Brasilij lignū rasū, & decoctū. colorē rubeū, quē rosetam dicūt, cōstituit. Si lacti fuliginē camini misceas, fit rubeus color. Quo tenuius teres marmore miniū, eo plus habebis: aurātij mali colorē, dicūt, *orangeat*. Inter colores, q̄ obscurant luteū, ē fuligo, vnde color *de tane*. si ochrę iunxeris, erit obscurior, *tane obscur*. Cęruleus quē dicimus. *coleur perse*, cum glasto, seu *floree*, & creta alba, vel calce viua mixtis, & simul tritis marmore, reddit: postea si penicillo uti uelis, misce, ut in cęteris, uel gluten, uel gummi, uel oleū. Si uelis colorē carnis imitari, uocamus *incarnat*, tere laccā rotundā marmore, & misce cretā albā, uel cerusā, pro modulo re p̄sētādi coloris: uel loco laccę, adde rosetā. Reddes colorē splendidum, si laccā, aut sanguinē draconis prius madefacias aqua vitę, seu *ardente*, postea teras, & misceas cum cerussa. Roseta fit, si sumas cretę albę diu & bene tritę, libras duas, vnā aūt brasilij, & quadrantē aluminis, ita ut prius bulliant simul alumē, & brasilliū cū lixiuio, donec alumē fundatur, postea autem addatur creta, & inde siccari permittes. Fit ex fructu nigro ligustri, baccæ effigie, nato ex ceruina spina (secundum Amatum Lusitanum in 1. Diosco-
rid.

rid.enarrat.109.quam existimat Thamni speciem Ruellius libro 1.de stirpib.cap.124.) perfectissimus uiridis color,uocant Galli neprum & burgam spinam,Itali merlam,uel ceruinam,Hispani aluarem.uocant etiã hunc colorem librarij, seu bibliopolæ.*Vert, de vescie*,quia sic eum tẽperãt, ut grana, seu prędictum fructum capiant,& relinquant in uase per septem,aut octo dies,cui aquã aluminatam iniiciunt,sex libris granorum addentes unam aluminis,& excoquunt bullitione ad consummationem ferè mediæ partis aquæ,hancq.postea infrigidatam capiunt, & colant,uel exprimunt linteo,& intra uesicam porci postea condunt, & exponunt Soli,uel fumo siccandam.

Colorum quorundam affinitas. *Cap. 9.*

ALbus color,niueus,vt niuis recentis,cãdidus, ut calcis recẽtis,ubi splendor lacteus sine splẽdore,aqueus albus ualde dilutus,ut & seri;cæruleus candido dilutus,ut aeris color,uocamus *pers*,argẽtinus,plumbeus à similitudine plũbi, albo nigricãte cũ splẽdore,liuidus illi similis,sed cõsplẽdet:cinereus,ut cineris ẽ;& nigricãs albus,nobis *clair brun*,fit iniecta cerussa nigro. Viridis, uarius,primũ ut in pratis antequã floreãt: smaragdinus, ut gẽmis eius nominis:color uiridis ad satietatẽ ex chrysocolla,uel ærugine:prasinus,porri folijs similis;non ita intensus:citreus,qualis in cortice mali medici,ex uiridi,& paleari[s] mixtus.Varius,& rubeus primum vt sanguis: purpureus clarior rubeo. Flammeus, splẽdidior purpureo,ut flamma,ferrugineus,ferro similis ærugine cõtrahenti.Roseus albus cum rubore mixtus,nos *incarnat*.Puniceus,roseo pallidior:vinosus,acinis vuæ similis:glaucus,pter virorem flauum quoque continet.Luteus,*iaune*,ut luteus oui:uiuacior,croceus:splendidior,& rubicundior, aureus, ab auro splendens:palearis aureus,non splendens,ut tritici palea:flauus qualis præmaturis aristis;æneus *roux*,unde ænobarbi *barbes rousses*,fuluus,coloris castaneę,uel leonis,sed castaneus obscurior fuluo,badius scilicet color quem badium dicunt, *bay* Gallice, rusticis apud nos *fauuel*; spadix Grecis idem quod rutilus cum luteo. *rougissant*; qui autem aureus pallet ut aurum, antequam colorem excoquat, giluus dicitur, inde Gallis, *gris*, quasi chryseus.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Niger, luridus ut in ſerpentis dorſo; pullus obſcurior ferrugineo cum aliquo rubore: Plautus vocat morulũ, nos more obſcur, prã nius niger eſt, ſed ſplẽdidus: rauus, niger, cum fuluo colore; vt raua lupa: niger cum candore, fuſcus eſt, uocamus *brun*, qualis color maurorum. Sunt alij colores ab animalium colore nominati, pantherinus, camelinus, pardalis, &c.

Deſociandorum colorum arte, quam vocant adumbrationem. Cap. 10.

REgula generalis eſt, ſplẽdidos colores ſplẽdidis eſſe ſociádos, id eſt, adumbrandos: obſcuris autem, & obſcuros: adũbratio itaque azuri, fit aqua cæruli Flandriæ, id eſt, *de pers de Flandres*. Adumbratio cinnabrij, ſeu *Vermillon*, eſt ex lacca trochiſcata, uel rotunda, aut aqua braſilij cocti ſine alumine cũ acqua glutinata. Adumbratio auri pigmenti, ſeu *orpin*. eſt uarium colorem inducere, *couleurchangeante*: quod fit aut cũ cinnabari, aut roſeta, aut lapide lazuli, ſeu *azur*, aut ut plerunque cum fuligine camini, uocant *veſtre*. Ad ceruſſæ adumbrationẽ quilibet alius color cõmodus, excepto auripigmento, quod eam reddit atram. Adumbratio ſandarachę Græcorum, ſęu nobis *maſsicot*, fit cum fuligine in aqua braſilij: eminentias autem recipit, uocant *releuement*, cũ ſandaracha Grecorum, ſeu *maſsicot* aut auripigmento, quę reddẽt colorẽ uariantem, ſeu incertum. Obſcurum autẽ adũbratur cum fructu ceruinę ſpinæ, ſeu, ut diximus, *vert de veſsie*, aut fuligine. Adũbratio coloris carnis, uocãt *incarnat*. ẽ ceruſſa mixta cũ modico cinnabari, & duplici eius partis cretę, ſeu ochræ luteę, *d'ocre iaune* adumbratur ochra cum fuligine trita, & diſſoluta aqua.

De coloribus dilutis ad ſcribendum. Cap. 11.

VT pares colorem roſeum, Rec. uiridis ſucci ſolani, ſeu ſolatri hortenſis, uocant Galli, *morelle* aceti gummati parum, coque, & tere, & ſcribe. idem præſtat ſuccus granorum burgę ſpinę, ſeu negrapum cum alumine. Color ſmaragdi pulcherrimus, recipe uiride ęris, parum lithargyrij, incorpora cum urina pueri, ſcribe. Cinnabaris ad ſcribendum, accipe cinnabarim, tere ſupra marmor cum aqua, ſicca, & poſtea cum uolueris operari, diſ-

ſolue

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

folue cum albumine oui, quod fuerit multa agitatione liquidum vel addito ficus lacte: citius enim dissoluitur, & gummi instar ē, & utere. Viridis color sic fit: accipe viride æris, tere optimè, postea infundatur in optimum acetũ, ubi resideat per duos, aut tres dies, acetum postea inde extrahe, & illud super aliud uiride æris bene, vt supra iritum infunde, inibi per alios duos dies moras trahat, deinde extrahe liquidum relicta fęce uiridis ęris, & in ampullam repone, & inijce modicum croci, & utere. Auro, & argento scribere ut possis, accipe bracteas auri, uel argẽti, tere supra marmor cum sale, postea pone in aqua lucida, & nitida in uase, uel cratere uitreo, postquã sal fusum erit, & aurum subsidebit fundo, cape, & dissolue cum aqua gummata, scribe: moneo tamen literam subnigram futuram, uerum siccatã, si dẽte canis, aut apri poliatur, pulchram fore. Atramentum promptuarium sic conficitur: cape gallarum optimarum, solidarum, scilicet, & crisparum uncias 3. tere, infundantur in libram, & semissem aquæ pluuię, & in uase uitreo madescant simul per 2. dies: inde addantur chalcanthi bene splendẽtis, & tenuissimè puluerisati uncię duę, & misceantur ligno ficus relinquantur in Sole duobus alijs diebus, adde deinceps lachrimæ arabicę in puluerem redactę, & corticum malorum punicorum in frusta singulorum vnciam vnam; post unum demum diem coquantur, ita tamen ut leuiter tantum feruant igne lento, cola, & in vase plumbeo, aut uitreo recondito. In atramento fluxio ex aqua est, corpulentia à lacryma, nigredo à chalcantho, quam iuuat galla, splendor à cortice, uel ab alumine.

De baphicis infectoribus pannorum. Cap. 12.

DE baphis plura habeo dicere, sed quia tinctoriæ ubique obuiam sunt, & patent, omittam, dum monuero eos dilutis coloribus uti, maximè calce, alumine, brasillio, rubia, gallis, chalcantho, urina, aceto, lixiuio, temperatis; eadem de coriariis, qui coria, & pelles tingunt, cogita, permulta floribus, corticibus, lignis, inficiuntur. multa quoque terra, spuma, atramento, animalium sanie, uino, fumo, lixiuio, mari etiã ut fulua, luto ipso, herbaceo, & calloso, nucum iuglandium cortice, cum rhu, erythro gal, dicto sumach, officinis, calycibus glandium apud Italos.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De imbuenda cera coloribus, ad subtilia opera quadam peragenda. Cap. 13.

SOlent, qui fingunt miras imagines, & eas phialis, uel ampullis angusti orificij immittunt, & implantant cũ forcipulis, uel alijs instrumentis, calente vase, & solo intra ad recipiẽdas imagunculas idoneo cera o pari, q̃ uocãt, uulgo gommisse. Quam ita temperare par ẽ, ut colorẽ habeat, & ductilis reddatur, nõ friabilis. Quamobrem ductilem faciũt, & dulcem, ut dicunt, addẽdo, & miscendo paululũ terebẽthinę abietis. Colorant autẽ additis coloribus, ut si uelis albã cerã cũ cerussa trita marmore addito paululo terebinthinę misceto: si luteam, albam, uel nouã ceram capiunt, & miscent probè, cum bene trito in marmore auripigmento, addita quoque terebinthina. Si uiridem, misce ceram albam cũ uiridi eris, trito, & terebin. Si coloris aurei (uocãt orãgeat) misce cũ mino (uocant mini) trito, & tereb. Si nigram, misce eandẽ cũ cinnabrio trito, & tereb. si incarnatã ut dicũt, misce cum laca rotunda, & cerussa tritis cum terebenthina. Sic de similibus coloribus, quos tritos miscebis, cum cera alba, & terebinthina.

De sculptoribus, seu anaglyptis, & cælatoribus. Cap. 14.

PIcturę partem sine coloribus, exercent anaglyptę, & cælatores, & prius lineamentis in buxo, uel ære, uel alia mã ductis, illa graphio, uel stylo, uel viriculo, uel celte exarãt; in buxo potissimũ, & alia mã lignea, & unionum, seu lapidum; at in alia materia ærea, uel ferrea, prius uernice illinunt, laminas, liquida, & tenaci, uel ex cęra noua cum cerussa, & mastice temperata, uel alio modo, cum pice, & oleis, cui postmodum graphio, uel stylo imprimunt figuras, quas aqua forti replent, & excauant, aut sine uernice uiriculo utuntur. Inter sculpturam, & cælaturam, hoc interest: quod cęlare est, cauam facere imaginem, ut in sigillis, ex quorum impressione postea surgit prominens imago: at sculpere, est statuas imitari, & prominentes imagines reddere, Anaglyptica hęc opera, dicuntur, œuures de relief.

De statuarijs. Cap. 15.

STatuæ, cum ex præſcriptis iam ſymmetria, & præceptis aliis conſtet, non habent propriam conſiderationem, ſed pro modo materiæ, ex quibus fient, diſtinguentur, ut ſequitur.

De plaſtica. Cap. 16.

PLaſtices eſt, ex terra, ex argilacea terra fingere ſimilitudines, uel ex gypſo, cera, ſulphure, uel ſimili materia. Praxiteles plaſticem dicebat matrem ſculpturę, cælaturęq; De hac Plin. li. 35. c. 12. Pictura ſolis coloribus conſtat, attamen alia quàm plaſtice ars illa efficit, umbrarum demonſtrans affectum, ut ait Philoſtr. lib. 1. de Iconibus. Plaſtes faciunt interdum ſtatuas ſolidas, interdum concauas. Ars certè per pulchra, in formandis imaginib. per fuſionem metallorum, uel aliorum liquidorum, quę poſtea indurantur. Fiunt autem pro minoribus, arculæ quędam, & cancelli, quibus pulueres tenuiſſimi, uel ſmiridis, tripolis, pumicis, lapillorum, antiquorum laterum, ſepię, teſtium, hirci cũbuſtis oſſibus, ferri rubigine, cineris ſarmentorum, cineris lixiuij domeſtici, arenæ excerniculo poſt trituram elaboratam extractæ ſubijcientur. Poſtea typus imitandus, ſeu proplaſtice, uocant Galli le moule, includitur, & premitur: ſubinde eo extracto, infunditur per notatos canales, uel ſpiramenta in uacuum illud typi concluſi, materia quę referat tropotypi imaginem. Interdum cera, maiorum imaginum formatur typus, poſtea ungitur pinguedine, & illinitur terra argilacea, vel glutine, vel papyro trita, vel gypſo, vel alijs reb. ſimilibus, quę indureſcunt, quibus inſiccatis igni exponitur typus, ita inuolutus, & cera ab igne per ſpiramenta euacuatur, & per eadem poſtea intra typi uacuum, materia infunditur, quę ceræ & eius typi formam refert, exciſa incruſtatione. Et de hac arte perpulchrè docet Pyrotechnia Vanochij Biringucci Senẽſ. li. 8. apud quem reliqua, ſi te hęc delectant, uidebis. Tractat etiam de typis formandis bombardarum, & campanarum, de fundendiſque metallis illis idoneis, & de formatione earum lib. 6. & 7. quę hic non repeto.

De

De aurificibus, & arte eorum. *Cap.* 17.

OMiſſis fabris illis,qui in mineriis glebas metallicas inquirunt,purgant,& excoquunt,qui miſcent æs, qui chalybē proficiunt,de quib.Vanochius in 1.ad alia progredior.Ex 9.itaque libro Vanochij.c.4.ubi ars aurificum tractatur,circa auri,& argenti opera formāda,in aurificibus exigitur,vt nouerint aurum,& argentū diſtinguere,probare,cælare,& ſculpere,fundere, formare, concoquere,ductile reddere,ferruminare,tingere,encauſtū ponere,ſeu eſmailler.Probatur argētum,& aurū lapide Lydio, cineratione,fuſione,&c.Fuſio in uaſculo fit,quod cruſibulum, uocant, quia profundius, quàm latius,in fornaculo ope ſollium: funditur autem citius aurum,& argentum,ſi ſuperponatur uitrum tritum, uel cera,uel ſal halcali,aut quatuor fruſtula ſublimati triti, addito uehementi igne. Formant per proiectionem fuſionis in puluere, de quibus in plaſtice dictum,poſtea malleolo accudunt, uel uiriculo proſequuntur, & polliunt,& diſtinguunt. Quòd ſi aurum crudum ſit,& friabile,ductile reddunt per cineritium, id eſt,par la coupelle, ou cendree, uel fundendo cum ſale citri, aut tartaro, aut uitro trito, aut halkali: ferruminatio,ſiue ſouldure, dulcior debet re compaginanda eſſe auri,& argēti optimi;ferruminatio facilè fit,per uiride ęris,& chryſocolla,quæ artificib.Gallus borrax,Hiſpanis,& Arabibus attincar. Alia difficilior eſt quæ cōponitur ęquali pōdere argēti boni,& æris,& quarta parte cupri contriti,cum paululo chryſocollæ, Tingitur aurum pallidū, uel colorē accipit,ſi unguatur diſſolutione uiridi æris. ſalis ammoniaci facta cū urina,aut aceto,poſtea enim ſupra prunas ignis poſitum ſplēdet,& in urinam immerſum fricatur,ut color inſpiciatur. Argentū, aurum inauratum,et ſi uelis aurum item, lauatur cum aqua bulliente cum ſulphure trito,uel tingitur aurū,fumo cornuū arietis,uel aqua decoctionis eorum. Encauſtum,ſiuę eſmail,imponitur facile ſpatella. Encauſta autem diuerſorum colorum facta parantur, quę dum imponuntur auro,uel argento,oportet prius quę non uis encauſto inurere,xyſto deſſiccare.Quod ſi uelis inaurare, & argenti colorem inducere, non aureis,& argenteis,duplex uia:altera accipe bracteas,uel folia auri,uel argenti, inunge,argento uiuo,poſtea operi impone,& igni obijce,eua neſcit

nescit mercurius,& hæret bractea rei. Altera, cape aurum purum cum mercurio,& extende cum uirgula cupri, supra opus, tunc ignis resoluet in fumum mercurinm;& si aurum sit, pingitur vrina. si argentum impositum æri, aut cupro, proijcitur in oleum.

De fabris monetarijs. Cap. 18.

QVi huic opificio monetę uacant, primum aurũ, uel argẽtũ, uel aliam materiã quã uocant, carath, ligne remede, ad eã mixtionẽ reducãt, quã princeps statuit, fundãt, de hinc in uirgas extẽdãt per tabulata ferrea prius inuncta cũ stercore bouino dissoluto cũ forti lixiuio pãnorũ lineorũ, saponę cõmuni, seuo antiquo, aut pinguedine dilatẽt, ĩde scindãt ĩ quadratulas partes iuxta pondus, aut paulo amplius excudendæ monetę. Recoquant in patinis, dent percussoribus, adsint custodes, qui pondus iustum exigant, rotundent, colorent, inalbent tartaro, sale, alumine.

De fabris æris, & æris cyprij, uel cupri. Cap. 19.

AEris fabri,& imagines,& uasa quoq; conficiunt,& conflant: sed labore maximo, q̃ ex ęre Cyprio, quia ei9 æris Cyprij mã ęgre ductilis,& tamẽ malleationibus crebris extẽdi debeat, intus, & extra. Durius tractatur ęs, quod uocãt latonem, tornationib. tamen politur. Iuuantur, horum fusiones, si dum fundi desideras, adijcias uel stannum, uel arsenicum, uel sublimatum, aut alia unctuosa, ut oleũ commune, aut pinguedinẽ. Ferruminatio æris Ciprij, est cõposita argẽto ĩpuro, siue argẽt bas, cupro usto, mixta chrysocolla, seu borace. Sępe etiam ex stãno, & plũbo, cũ pice Gręca mixtis. Inducunt autẽ uasa Cypria intra pelticula stamnea, ne cuprum prauum odorem contentis,& decoctis suggerat, cum eadem ferruminatione, ebullita prius cum aceto,& parum salis, & quarta parte plumbi, & aliquãtulum pulueris picis Græcę. Ferruminatio æris, vel latoni fit duabus uncijs stãni puri,& una plumbi simul fusis,& mixtis. Si uelis æs ferruminare, prius scalpe, uel lima frica locum ferruminãdum: calefac latonem loco, ei postea iniice puluerem thuris,& resinæ, postea ferro candido expræducta ferruminatione impone,& consolidabitur, ne autem ferruminatio

natio aliud q̃ ferruminandum locum occupet, uicina inunge aqua, ĩ qua creta sit dissoluta, & ferruminatio ibi nulla inhęrebit.

De fabris ferrarijs. Cap. 20.

MOlliunt ferrarij artifices ignibus ferrum, & malleorũ ictibus incude extẽdunt, crebrisque immersionibus obdurant. Cum chalibe iungunt, bullitionibus; inde instrumenta, & utilia, & nocentia parant, ruderant, perficiũt, & poliunt. Colores aut ferro dãt, albũ, seu argẽteũ luteũ, seu aureũ lazuli, quẽ uocãt violaceum, uiolet, & cineritium. Vtũtur ad id sapone, ungue bouis, vitro trito, sale cõmuni dissolutis aceto; dum ferrum cãdens est, restinguũt: splendorẽ ei addunt ꝑ decoctionẽ, vel extinctionẽ factã in aqua composita ex uiride ęris, tartaro, & sali cõmuni, & uino albo, cuius decoctione bene politum antea ferrum, ad cypri ęris redigũt similitudinem. Quod & si aureum uelint, inũgunt mercurio, in quo dissoluitur aurum, postea igne mercurium fugere cogunt. Emolliunt ferrum unguibus equorum, item si bulliat cum corticibus oui, aut pulueris calcis uiuę, & mollius adhuc fiet, si unctum cum oleo amygdalarum amararum inuoluant cera immixta cum assa ferida, & deinde superimponant inuolucrum ex terra argillacea composita cum uitro trito, & feruori ignis committant, in fornace, ꝑ integram noctem, & quousque ignis eius extinguatur. Durant cum extinctione in succo raphani: addit Orontius in propositione 11. de speculo vstorio, succo raphani lumbricos terrę, expressis succis postea per pannũ, in quos extinctum sępe chalybem, & ferrum, & lapides scindere, ut plumbũ, ait. Sculpunt autem aqua forti, ex sale ammoniaco, sublimato mercurio, uiridi ęris, & pauculo gallę nucis, cum aceto composita, qua mixtura impletur locus stylo exaratus post erasam uernicẽ, ut dixi. Fit uernix, qua illinitur ferrum ab aliquibus, pice, oleo lini, thuris modico, cõcoctis, & inspissatis. Fiunt ex chalybe specula, diuersę sectionis, & parabolę, quæ postea poliunt.

De alijs fabris metallarijs, & lignarijs. Cap. 21.

SVnt ex metallis innumeri ferè alij artifices, stanni, plumbi, & auri, & argenti, & ligni. aliqui enim inde uasa; alij organa

organa componunt. alij tornant, alij bracteas ex ſtãno tenuant, & penicillo colore aureo inducunt, uel argenteo, uel etiam uitrũ in ſpeculum obſcurant bracteolis impoſitis, uel ſtibio, & ſtanno confuſo, & limato conflant: alij fila ex auro, & ęre trahunt, unde chordæ inſtrumentorum fiunt: alij filum auro inueſtiunt, quod poſtea intexitur; alij mercurio, à rebus inauratis aurum extorquent, & ebibunt, quem tamen deinde mercurium in coriacea crumena, quod acceperat, euomere cogunt, & igne exſufflant, atque tantum ualuit habendi, uel uiuendi cupido, ut nihil intentatum reliquerit, ex quo victum, uel quæſtum comparari poſſe arbitraretur.

De fabris, uel opificibus uitri. *Cap.* 22.

VItri inuentio, & opificium apud Pli. eſt li. 36. c. 26. apud Cardanum lib. 5. de ſubtilit. in fine, & lib. 10. de rerum uariet. c. 52. apud Vannoccium li. 3. pyrotechinæ c. 14. Amatum in 4. Dioſc. 54. enarrat. Et quomodo ex uitro adulterentur gemmæ, & ex cryſtallo, tractat Io. Bap. à Porta li. 4. magię natur. c. 16. & 17. Alijque plures ex uitro prodierunt artifices, vt qui ſpecula apparant, qui ſpecilla ſummo uſui, & utilitati uiſus poliunt, qui uſtoria ſpecula tornant, qui cathenulas, & annulos ex uitreis uirgulis torquent. Quibus accedunt ij, qui cryſtallum fundunt, & eximia opera in uſum, & uoluptatem hominum communicant.

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS.

LIBER XXXII.

In quo agitur de anima rationali.

De distinctione animæ. Cap. I.

Mne animal ab anima dictũ uidetur, ut animatum: dixerunt & in plantis animã vegetabilem; & sicuti triplicem vitam cõstituũt, plãtæ aĩalium, & hominis, ita & tot distinctiones animæ; uerum plantæ impropriè aĩa dicitur, minus propriè de brutis: propriè autem anima est rationalis. Sicut & animal propriè hõ, pcedens omnia animalia animæ immortalitate, & corporis præstantia, ut ait Gal. li. 17. de usu part. c. 3. intelligẽtia, scientia, ratione, & animo à cæteris distinctum, ut no. Gal. ora. ad art. & in finitio. med. ut not. doctè Bessario li. 2. in calumnia. Pla. c. 7. hocq. modo absolutè animas dixit immortales Pla. in Timęo, eas. s. quæ hominum sunt. Stoici quoque, animam, plãtæ, natnram dixerunt, hominis immortalem; animalium autem, aere, & alimento egentem, ut scribit Gal. li. 5. de morb. uulgarib.

Quid anima brutorum. Cap. 2.

ANima dicitur in brutis, id quod animat corpus ad uiuendum, sentiendũ, uel uiuificandũ, vt ait D. Aug. de eccl. dogm. c. 2. Io. Damasce. lib. de decretis, & placi. & primis inst. sic anima

pro

pro vita, vt Gen. 1. producat terra omnem animam uiuētem, &c. Exod. 4. mortui sunt, qui quærebant aīam Mosis; & Mat. 2. Quid autē sit brutorum aīa, docet Simp. in proœ. in lib. Aristot. esse facultatem illorum, & formā. Verū hoc dixisse nō satisfacit ijs, qui res intelligere satagunt. Quocirca finitio Aristo. adhuc dissidij maioris eā fuit, dum dixit hanc aīam esse ἐντελέχειαν corporis physici organici habētis uitam potentia. 2. de ani. c. 1. Entelechiæ illi motio, perfectio formę animalis; atq; vt pupilla, & uisus oculus est, sic anima, & corpus in animante, sed gubernat anima, obedit corpus. Longa autē de hac entelecheia cōtrouersia inter Plur. Cic. Bud. Ludouicum Viuem, quam agitat Melanchthō 1. de ani. & Them. in 3. phys. Aris. nos interim ἐντελέχειαν continuā agitationem explicamus, q̃ ex uoluntate, & uerbo Dei inditam, credimus; dixit. n. & facta sunt, mandauit uerbis cōceptis, ut fierent bruta in aīam uiuentem, & mouentem, & ita facta sunt, Gene. 1. Forsan non longè aberrauit à uero Arist. dum ait hanc animam esse substantiam corporis animalis, li. 2. de gen. ani. c. 4. Rursum substantiam formam, & animam, & actum corporis uiuentis, ratione cuius corpus est, li. 2. de an. c. 4. atque ita animal sua natura indita, uiuit, & mouetur ex tota substantia, ut alimenta leuia secundum Arist. lib. 8. phys. & 4. de cœlo, sursum mouetur, & grauia deorsum, idq. à principio intrinseco, & propria forma. Neq. mea sententia alia dari potest huius ratio, quàm uoluntatis, & legis pręscriptę Dei, quę ordinem rebus, & naturas constituit; ut ait ētiam Philo iudę. libr. de mundi opificio Gal. item ratus est, animam (ut opinantur animalem) esse uel temperamentum actiuarum qualitatum, aut quod ex ipso temperamento permutatur. libro. 3. de loc. affectis. capit. 6. Quę tamen finitio potius ad plantarum vitam, quàm animalium pertinere videtur. Nam de iis quę sanguine constant lib. 2. de sympto. cau. non ausus est animam finire, sed dixit eam uti, uelut instrumentis, calore, & sanguine, uel in his esse; quod neque verum perpetuò, vt in insectis, quæ sanguine carent, & tamen viuunt; nisi quid dicamus in istis loco sanguinis. Sic uerum erit quoque, sanguinem esse uehiculū animę, & animam esse in sanguine, ut dicitur Leu. 17. sed sanguis tamen anima non est, & corrupto sanguine corrumpitur quidē corpus animale, ut ait Arist. lib. 3. de hist. ani. cap. 19. Sed non animal iō mi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

nus animal, etsi qualitatis quædam aliȩ ex sanguine sint, ex calore qui à corde ortum trahit, ut ait Gal.li.1.de temp.hinc quȩ sanguine multo abundant bene calido, uiuaciora sunt, & iracundiora cȩteris animalibus, ut ait Pli.li.11.c.38.Nam animositas à calore, ut metus à refrigeratione sanguinis, ut ait Arist.lib. probl. sect.10.q.59.At non hoc ex sanguine, sed ui animati. Nam quandiu corpus animatur, sanguis animatur, & feruet, & qui plus uiui sanguinis habent, plus uiuere dicuntur, Arist.lib.3.de histor.animal. c.19.& de generat.animal.cap.10.Verum si refrigeratur nimium, etsi sanguis adsit, tamen non uita adest animalis, exemplo morientium, qui quia calore destituuntur, isq.per meatus, & oculos exit, oculos sursum attollunt qua parte exit calor; cum autem per somnũ calor intra se colligit deorsum, & deorsum oculos cõuertũt, vt idem Arist.ait probl.sect.32.q.1.quin, & ad uitam animalem retinendam ultra sanguinem, & calorem est respiratio necessaria, & inspiratio, quæ innatum calorem conseruant, ut ait Gal.li.de cau.respir.& Ar.li.de respir.exẽplo aũt est, ꝙ aĩalia morientia expirãt, nec amplius respirãt. Quamobrẽ etsi sanguis dicatur materia corporũ aĩalium, ut ait Arist.lib.3.de gen.ani.& alibi sæpe, tamẽ nec sanguinem, neq; quippiam aliud nobis cognitum constat esse animam, sed certam mortalem ex tota substantia animati compositionem, & naturam à Dei lege constitutam.

Quid anima rationalis. Cap. 3.

Diuus Aug.lib.de spiriti.& ani.c.8.Anima, inquit, est substãtia rationalis, intellectualis à Deo facta, spiritalis, non ex Dei natura, sed potius creatura, ex nihilo facta, in bonũ malũque cõuertibilis. Et aliam finitionem adfert lib.de cognit.ueræ uitæ.c.5. refert, & li.de spir.& ani.c.6.finitionẽ philosophorum, qui animã dixerunt oĩum rerum similitudinem. Anima itaque est ille homo interior: hæc cum uiuificat corpus, anima est; cum uult, animus: dum recolit, memoria: dum iudicat, ratio: dum spirat, & contemplatur, spiritus; dum sentit, sensus; unde & sententia nomen accepit D.Aug.lib.de spir.& ani.c.54. Tert.quoque libr. de ani. probat mentem, seu animum, quem græci uocant νοῦν, idem esse cum anima, & νοῦν, esse suggestum animȩ insitum, natiuum, & proprium,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

prium,quo agit,ſapit ex ſemetipſa,& ſe communicat in ſemetipſa,&c. Max. Tirius ſerm. 1. animam duobus inſtrumentis uti ad intelligendum,mente,& ſenſu. Gregor. Nicenus in diſputatione de anima,& reſurrectione, cum ſorore Macrina: Anima, inquit, eſt eſſentia facta,eſſentia per ſe uiuens,intellectualis, corporeis ſenſum inſtrumentis uiuendi,atque ea,quę cadũt ſub ſenſus percipiendi,facultatem,ac vim per ſeſe ſuggerens,ac immittens,quã diu earum rerum natura capax eſſe uideatur.

Quid ſpiritalis anima. *Cap.* 4.

ANima rationalis,nec corpus eſt, nec ex corporibus conſtat, ſed eſt ſpiritus,& incorporalis. Sic Euſeb. libro 6.de pręparatio.euangel.cap. 5. incorporalem eſſe animam docet pluribus. Claudia. Mamertus libro primo, de ſta.anim.cap.4. Ploti.lib. 7. Ennead.4.cap.2.& 6.D, Auguſt.libr.1.de origi.animę ad Hieronym.cap.3. Quamobrem falſa,& à chriſtiana ſententia aliena aſſertio philoſophorum,quorum alij ex igne factam dicũt vt Hippar.& Heracli. ut & Phornutus lib. περί τῆς τῶν θεῶν φύσεως, in Ioue. Alij ex aqua,ut Hippon, & Tales. Ariſto.1. de anim.capi.2. alij ex ſanguine,ut Empedocles,& Critias:alij ex quinta eſſentia ut Critolaus,& Peripatetici:alij ſpiritum, ſcilicet,uẽtum,ut Stoici. Plotinus libr.7.Ennead.4. capi.4.alij ex atomis,ut Epicurus,& Lucretius;alij craſim,& temperaturam cuiuſque animalis, vt quidam medici;alij aerem; alij excellentius quid, ut Timęus apud Plato.in Tim. Pythagoras,& Xenocrates,numerum ſeipſum mouentem. Clearchus harmoniam quatuor elementorum; Anaximenes, Anaximander, Anaxagoras,& Archelaus, aerium quid, alij alia quędam,ut tradit Theodor.lib.quinto.cont.infid. Ariſt. 1.de anima c.2. Cice. 4. Academ.quęſt. Grego. Nicenus lib.2.de philoſo.de anim.c.1.uidetur quoque erraſſe in hoc Tert.lib.de anima;quia nulla materia corporali,uel mixtione conſtant animæ,ſed in ſua propria ſubſtantia ſpiritali creatæ,quanquam comparatione ſimplicitatis ſpiritualis Dei,omnia compoſita & materiata uideantur,ut diximus in Angelis,& materia.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

A solo Deo animam creatam cum corpore. Cap. 9.

ANima non naſcitur, ſed fit, ut ait Tertullia. lib. de teſtimon. anim. ſibi cõtrarius poſtea. Plato innatã, & infectam animã eſſe uoluit; nos autem innatam, & factam docemus ex initij conſtitutione, quod ex Dei flatu facta ſit, Tertullia. lib. de anima, vbi de eius ſubſtantia agit. Verùm facta eſt à ſolo Deo, & ex nihilo. D. Auguſt. epiſto. 7. de origine animæ ad Hieronym. D. Thomas 2. aduer. gen. cap. 88. Leo. 1. epiſto. 71. uel 91. in tomo 2. concilio. Irenæus 2. contra hæret. cap. 63. & 65. Gregor. Nazianze. in apologet. Lactan. lib. de opifi. Dei c. 19. non tamen ex ſubſtantia Dei. Non enim ſunt conuulſiones Dei, vel eius particulæ animę, ut putat Plato in Timæo, Macrob. libro 1. in ſom. Scip. capitulo 22. Arianus Stoicus, & Mercurius. Triſmegiſtus. & ita decretũ in cõcilio, Braccharenſi. 1. capit. 5. Epipha. libr. 1. contr. hæreſ. capit. 2. libr. 2. cap. 27. probat, & D. Chryſoſt. homil. 13. in Geneſ. ut contra hæreticos diuerſum ſentientes docet Irenęus lib. 1. aduerſ. hæreſ. c. 24. Concilium Bracchar. 1. cap. 5. Leo primus epiſt. 91. c. 5. Quamobrem alienum à ueritate, ab angelis fuiſſe animas factas, ſicut falsò putabant Luciferiani. Auguſti. li. de hære. 81. ſicut, & Auicẽ. ex igne, aere, & angelis, ut à cauſis efficiẽtibus authore Philaſtrio quem Seleucus, & Hermias hęretici ſequuti. D. Aug. de hæreſi. ad quod uult Deum hęr. 59. falſum quoque à propagatione parentum animam traduci per generationem, ut quidam tradunt, ſicuti in ea ſententia palpat, & nutat Ariſtot. lib. 2. de generat. anima. cap. 1. Galen. Tertullian. de anima, quem refellit Auguſtin. lib. de hęreſ. ad Quod uult Deum hæreſ. 86. cuius erroris, & Apollinaris Alex. ut refert Gregorius Niſſen. lib. 2. de anima cap. 6. & in hiſt. Tripar. lib. 5. cap. 44. D. Hieronim. tomo 7. in cap. 12. Eccleſiaſt. Porrò animę ſeparatim creatę à Deo non ab initio mundi, uel ab ęterno ſimul, ut quidam omnes falsò creatas putant, & alibi cuſtoditas, donec immittantur in corpora, ut putarunt Plato in Epinomide, & libr. 10. de legibus. Macrobius. teſte Cęlio Rhodig. lib. 10. capit. 15. Et Orig. contra quem diſputat D. Thomas 2. contra gentil. capit. 83. & 84. D. Chryſoſt. tractat in 2. caput. Gen. D. Auguſt. de eccl. dogmat. cap. 14. Non enim anima creata ante corpus, ſed ſimul à Deo creatur, & corpori infunditur, ut ait Leo 1.

epiſt.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

epist.72.& epist.91.tomo 2.cōcilio.Gregor.Nazianz.orat.30.Gregor.Nissen.lib.de creat.homil.capit.29.Vt facessat longe falsa opinio illorum,qui rati in corpora missas animas pro earum castigatione;inde animā dicentes ψυχὴν frigidam,ut corporis consortio frigescētem,& corpus δέμας quasi uinculum, & σῶμα quasi σῆμα sepulchrum animę,apud Plato.in Cratylo. quæ sentētia,& fuit Origen.ut ait Epipha.epist.missa ad Ioh.Hierosol. & Theophilus Alexand.lib.1. oper.pasca.in uolumine antido.hæreseon. D.August.lib. 10.de ciuit. Dei cap.23.& de orig.animæ lib.1.c. 19.D.Hieron.epist.ad Pammachium,tomo 2.& epist.Marcellino Anapsychiæ;& tomo 9.in ca.1.ad Ephesios. Refert Nicepho.lib. 17.histor.ca.27.& 28.hanc hæres.Orig.damnatam synodo 5.Cōstantinopoli,tempore Iustiniani.Hinc & tollitur error Pythagoręorum,qui metempsychosim posuerunt, & animas ex corporibus in alia corpora transmigrantes,non tantum hominum, sed & brutorum,de qua meminit Max. Tyrius sermo. 28. Diog. Laert.in Pythago.lib.8. Ouid.lib.15. Metam.ibi.

Morte carent animæ, semperq; priore relicta
Sede,nouis domibus uiuunt habitantq; receptæ.

Quam sententiam irridet meritò Lucia.in Gallo.Hunc porrò errorem sentit Iamblichus,ab Ægyptijs in Græcos,& Pythagorā manasse.Idipsum etiam Herodot.atque euolutionem quandam annorum Plato, circa hāc peregrinationem animarum ad expiationem scelerum adiungit. Homerus tamen contra non reuerti animam semel separatam uoluit Iliade 9.dum ait.

ἀνδρὸς δὲ ψυχὴ πάλιν ἐλθεῖν οὔτε λῃστή,
οὔθ᾽ ἑλετὴ, ἐπεὶ ἄρκεν ἀμείψεται ἕρκος ὀδόντων

Anima autē hominis rursum trahi nequit, neq; est pdabilis
Neque trahibilis,postquam petransierit septa dentium.

Atque plures sententias de origine animæ refert.D.Aug.epist. 157.August.Eugubinus lib.9.de peren.philoso.

De animarum nobilitate. *Cap. 6.*

MAgna animarum dignitas, quę ab ortu hominis cuiuslibet. habet suum angelum custodem, Matth.18. angeli illorum,&c. unde mira creationis humanæ exprimitur solemnitas Genesis. 1. ibi, Faciamus hominem,&c. Et insufflauit, &c. Nec tamen ignorandum, pulchritudinem eius deturpatam

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

patam per peccatũ prioris hominis Adami, unde & corpora nostra laboribus addicta sunt, & anima morti, quæ est priuatio cælestis gloriæ: Genes. cap. 3. quod ex parte intellectũ ab Ethnicis, præbuit ansã errandi, ut dũ Carneus, Euxitheus, & Pythagoras dixerunt, huic corpori uitæq; nostræ animas fuisse castigationis gratia alligatas, ut ait Athenæ. li. 4. dipnosoph. c. 18. & Cice. 1. Tuscula. hoc etiã sensisse uidetur Plinius libr. 10. cap. 36. dũ ait, homini tantum primi coitus esse pœnitentiam, augurium scilicet uitæ a pęnitẽda origine: ideo forsan & Cic. in somnio Scip. diuersorium animę corpus dixit, & hospitiũ, nõ habitaculũ, & ibi latè Macrob. lib. 1. in som. Scipio. c. 7. ex Plotini, & Plat. sententia. Quamobrẽ & post lapsum illum primi parentis, anima omniscia, quæ imposuerat antea omnibus rebus conuenientia nomina, tenebris ignorãti ce repleta est: uerũ restituta est suo cãdori gratia Dei, & redẽpta à seruitute, cui erat addicta per Domini nostri Iesu Christi ptiosissimum proprium sanguinem; nõ corruptibilibus, vel auro, quia de immortali anima redimenda agebatur, & ob quã pretium eximiũ soluendum erat, quod in aere, & bonis humanæ purè naturę non erat, nec creaturę cuiusuis, & nisi in solius Dei potestate: quo factũ, ut expedierit unũ uerũ hominẽ mori pro toto populo, qui tamen etiam uerus Deus esset, sed immortalis, & impassibilis in quantum Deus, qualis fuit dominus noster Iesus Christus, qui nobis, si uelimus, dedit potestatẽ filios Dei fieri, Iohã. 1. per eius sanctissimę, & efficacissimę solutionis, & redemptionis applicationem, per baptismũ, & alia sacramenta. In parte intelligentię animę, sunt notitię aĩales, actiones, habitus. Naturales notitiæ q̃ de natura sunt, ut physica, & quę ex natura contingunt, mathematicę. Actionum intellectus gradus plures, ut simplicium agnotio, connexio, diuisio, iudicium, ratiocinatio, consensus: habitus est promptitudo quędam accommoda, qua eæ actiones intellectus discernuntur, & percipiuntur.

Animam vnam cuique, & propriam. Cap. 7.

ANima rationalis, & intellectualis, unum non est omnibus numero, nec communis, nec una omnibus hominibus; sed cuilibet homini in indiuiduo una propria est, & singularis quam tamen aliqui contrarium ausi fuerint affirmare, sed

falsò.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

falsò. Aduersus quos, Albert. Mag. disputat, libro de unita. intell. & D. Thomas li. 2. contra gentes c. 73. Neq; ēt plures animas, sed unā tantū quilibet habet, vt docet D. Aug. lib. de eccles. dogmat. c. 15. D. Anselmus 2. de fide, c. 13. ī 8. synodo generali, actio 10. c. 11. Vnde lapsi, qui asserunt triplicē in homine animā, uegetatiuā, sensitiuam, rationalē, quemadmodum Manichęi, quibus obsistit D. Aug. lib. 10. super Genes. ad lit. c. 14. In quo & Didymus, Scotus, Paulus Venetus, & alij errauerunt, ignorantes, uel obliti, animā rationalē has omnes facultates corpori distribuere. Est enim secūdum se, & suā substantiam, corporis forma informans materiam: quæ sententia est cōcilij Viennensis, ex quo desumpta clem. 1. de summa trinit. in clem. & cōcil. Lateran. 10. sessio. 8. quāuis Plato reclamet, dū tantum uult animam assistere materię, ut nautā naui, & Philopo. li. 2. de anima c. 1. & Greg. Nicæus 2. de anima c. 2. post cuius tamen seculum, contrariū decretum est.

De sede anima in corpore. *Cap. 8.*

MIhi breuiter probatur, animā totā esse in toto corpore, & totam in qualibet eius parte, ut & ait D. Aug. li. de cognit. uerę uitæ c. 33. uerum, alicubi maiores effectus exhibere, & actiones uel ob uoluntatem, quę eò robur mittit, uel ob instrumēta accōmoda actioni. Philo Iudęus lib. allegoria. legis, rationalem facultatem eius, seu partem, ut ipse loquitur, ponit in capite, irascibilem ī corde, cōcupiscibilem in inguinibus. Christiani principatū animæ ponūt in corde, unde bonę, & malæ cogitationes: Heraclitus, in extrinseca agitatione: Moschion, per totū corpus: Plato in capite, Xenocrates in uertice, Hippocrates in cerebro: sicut & Aben Ezras in comment. ad 2. c. Gen. Hierophilus circa cerebri fūdamentū: Strato & Erasistratus, in membranulis: Strato physicus, in superciliorū meditulio: Epicurei, & Ægyptij, in tota lorica pectoris: item Orpheus, & Empedocles, Tertullia lib. de anima.

De statu animæ post mortem. *Cap. 9.*

ANima rationalis non corrumpitur corrupto corpore, anima animalium aliorum contra. D. August. de eccles. dogmat. capit. 16. & 17. & 18. quamobrem cum immortalis

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

sit extra corpus,& sine corpore mortali,proprijs suis utitur functionibus,sicuti,& in corpore quiescentibus organis eius,ipsa eadē intelligit:ut ait Monhemmius li.de anima.c.18. unde,& Aristot.fassus est,propriā quandam esse intelligentiæ,& rationi naturam,quę non sit immixta corpori alicui lib.3. de anima cap.4. & Senec.lib.7.epist.capit. 58. animam hominis sine corporis instrumentis,optimè uires suas exercere docet. Visi sunt homines oculis insipientiū mori,ipsi sunt in pace,Sap.3.Ibunt boni in uitā æternā,mali in ignē æternū,Matth.25.Iohā.5.Arabū,vt & Sadducæorū contraria erat tamen, sed falsa opinio apud Matth.22. Marci 12.Lucę 20.Actorū 23.& 24.Hic locus postulat,ut de immortalitate diceretur animæ:uerū quia tres uerè diligētes habemus ea de re libros paratos ad manū,ad illos remittā, lectores,si Deus eos uoluerit prodire in lucē,in quorū primo probamus immortalitatē ab omnium authorum,& nationum consensu,ultra sacras literas.in secundo per rationes idipsum confirmamus: in tertio argumenta quęcunque inuenta fuerunt in eam immortali tatem,refellimus.Porrò de statu harum post mortem,Proclus in commentario in Alcibiadem primum Platonis, sicut in cęlo oēs bonæ sunt animę, ita & in tartaro omnes esse improbas, tradit. Reprehendit autem D.August.lib.de hæres.ad Quod uult Deum, heres.86.Tertullianum,quòd dixerit animas hominum pessimas in dęmones uerti: quę etiam fuit sententia Hesiodi in operibus.

Sexus nullus animæ. *Cap.* 10.

ANimarū per sexū nulla distinctio; quia spiritus, nec angeli hoc modo distinguuntur.Matth.19.membra enim corporis hoc discrimē faciūt,Cyrillus Hierosolym.catech.2.Illuminat. D.Aug.li.1.de orig.ani.cap.18.Ideo cōtrariū ratus Apelles hereticus, psuas⁹ à sua Philomela errauit,quē reijcit Tertul.li.de aīa.

De loco animæ post mortem,sententiæ gentilium. *Cap.* 11.

PLato,& alij antiquorum animarum philosophorum,& bonorum solutarum à corpore locum dixerunt esse aerem. Stoici sub Lunam:improborum autem ad inferos reijciunt. Cicero. in som.Scip.& ibi Macrob. Tertull.tamē in li.de anima,sequestrari apud inferos animas ait,vsq; in diē domini, aliaq; ridicula inibi

re-

refert. Hesiod. 1. ope. & dierũ, animos hominũ post mortẽ aliquorũ, euasisse in deos tutelares, alios in tartara missos, alios in aera. Et Diog. Laer. li. 8. in Pythago. totũ aera plenum animis uult, uide Lactan. li. 2. ca. 15. Cęl. Rhodig. li. 1. cap. 23. & 24. & seq. Homer. in Odissea 10. in princ. tradit. Mercuriũ stridẽtes animas ꝓcorũ Penelopes deduxisse apud Oceani fluxus, & albam petrã, apud Solis ianuas in herbosum Pratum, ubi habtabant animę, simulachra laborantium. Apud inferos bonarum, & malarum animarum locum Sibylla duplicis uię esse tradit li. 6. Æneid. apud Virg.

Hic locus est, inquit, *partes ubi se uia findit in ambas,*
Dextera, quæ Ditis magni sub mœnia tendit,
Hac iter Elysium nobis; at læua, malorum
Exercet pœnas, & ad impia tartara mittit.

Et paulo post describit tartari, & malorũ carceres, pœnas, phlegethõtẽ, turrĩ ęneã, Erebi amnes, & Rhadamãthi durissima regna q.

Castigat, auditque dolos, subigitque fateri
Quæ quis apud superos (scilicet in uita)
furto lætatus inani;
Distulit in seram commissa piacula mortem.

Eadem recte describit Lucia. dialogo de luctu. latius Plutar. ora. ad Apollonium. Atq; quomodo bonorum animę, locis amœnis malorum pœnis detineantur post uitam hanc, Plato 10. de rep. & in Gorgia. Theodore. lib. 10. contra infid. Xenocr. Plato lib. de morte. Aristoph. in Nebulis, dũ de descẽsu ad inferos Eurip. agit. Mercu. Trime. in Asclepio, mortuorum aĩas ait rapi à dęmone, & examinari; si malę reperiantur, & maculatę desuper ad ima deturbari, & tradi procellis, turbinibusq; aeris, ignis, & aquę sępe discordiantibus, vt inter cęlum, & terrã mundanis fluctibus, in diuersa semper sempiternis pęnis agitatę rapiantur, ut in hoc obsit animæ eternitas, quòd sit immortali sententia, ęternoq; supplicio, subiugata. Existimarunt, inquit Macrob. Satur. 1. c. 10. antiqui animas à Ioue dari, & eidem reddi. Meminit Saxo Grãmat. in suę Danię pręfatione, & Olaus Gottus, in partiũ septentr. descriptione. & P. Appian. in abaco orbis, in regno Noruegię in Islandiæ insula, montem Hecla esse, cuius flãma nec stupam lucernarum adurit, neq; aqua extinguit, inde lapides maiori, quã machinarum bellicarũ impetu, proijci, & inibi hiarum maximũ terrę,

cuius

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

cuius fundum nec linceus oculus posset assequi: ibi mortuorũ simulachra uideri, dicẽtium se ad montem Hecla pergere: ibi miserum, & in glacie maris eiulatum exaudiri, ut non immeritò uulgus uideatur ibi inferorũ descensum esse, opinari. Et Gaspar Peucerus in cõmẽt. de diuinat. gener. dũ agit de magia, tradit hanc opinionem uulgi, ex antiqua obseruatione natam, cum prælia cõmittuntur alibi in quacũq; orbis parte, aut cędes fiunt cruentę, ibi cõmoueantur horrendi circũquaq; tumultus, clamores excitantur, & eiulatus. Homerus profundiorem locum inferis ipsis sub terra, pro claustris animarum posuit, inferos, locum se se purgantium animarũ: inferiorem autem earum, de quarũ salute desperatum est, ponens, dum ita 8. Illa uers. 13. inducit Iouem minantem flagra cuiq; ex deicuiis, si opem ferrent Troianis, & dicentem se plagis unumquemq; eorum affecturum.

ἤ μιν ἑλὼν, ῥίψω ἐν τάρταρον ἠερόεντα,
Τῆλε μάλ', ἧχι βάθιστον ὑπὸ χθονὸς ἐστι βάραθρον·
ἔντα σιδήρειαι καὶ πύλαι, καὶ χάλκεος οὖδος,
τόσσον ἔνερθ' αἴδεω, ὅσσον οὐρανὸς ἐς' ἀπὸ γαίης, id est,
Aut ipsum rapiens, proijciam in tartarum obscurum.
Procul ualde, ubi profundissimum sub terra est barathrum.
Vbi ferreæque portæ, & æreum pauimentum,
Tantum sub inferno quantum cælum est à terra.

Sed & catholicis theologis ex sacrosancta fide sunt, quam repetere oporteat.

De tribus locis, quibus detinentur animæ ex ueritate Christiana primumque de paradiso. *Cap.* 12.

D. Aug. in enchiridio ad Laurẽtiũ c. 109. tẽpus ꝙ ĩter hoĩs mortẽ, & ultimã resurrectionẽ interpositũ ẽ, animas abditis receptaculis cõtinet, sicut unaquæq; digna ẽ vel requie, vel ęrũna, pro eo ꝙ sortita ẽ in carne, dũ viueret. D. Hieron. tomo. 2. epis. cõtra Vigilãtiũ, meminit locorũ, q̃bus detineri possũt animę, sinus Abrahę, loci refrigerij, subter arã Dei, ut uirgines cũ Deo, & sequãtur agnũ, quocũq; ierit. Apoc. 14. in orbeque toto pñt esse, nõ inclusę, sicut & dęmones vbiq; uagãtur. Paradisus ẽ uoce sua, locꝰ voluptatis, hortus varij consitus, & cultus, q̃ tamẽ dictionẽ Gręcã nõ esse, sed barbarã dixit Iulius Pollux li. 9. Onomast. cap. j. ὁ δὲ παράδεισι, inquit, βαρβαρικὸν εἶναι δοκεῖ τοὔνομα. uerũ hoc noĩe

& in hac significatione utũtur, Xenophon in Oeconomicis, Plutar.in Sympos.3.& in Artaxerxe.& pro uiuariis à mœnibus feris conclusis accipi Græcis, docet Gellius li.2.c.19, hinc amœnus ille locus uersus orientem, in quẽ translatus fuit à Deo homo creatus, hortus uoluptatis dictus fuit, seu paradisos, à quo ob peccatum rursus extrusus est, nec patuit regressus, Cherubino cum flãmeo gladio cõstituto in horto ianitore uigilantissimo, Genes.1. hunc adhuc quidã in terra esse autumant, alij diluuij aquis deletum, alij aliter sentiũt, quorum sentẽtias proprio libro August. Eugubi.collegit de paradiso, ad quem te remitto. uerum futurum speramus meliorẽ illo paradiso terrestri, scilicet, æternã beatitudinẽ, quę habet nltimum, & supremum fælicitatis gradũ, in uisione, & cõtemplatione Dei, ideo uocatur paradisus, & regnũ cœlorum, regnũ patris Dei: ibi beatis pręparata meliora, quę oculus nunquã uidit, quę auris non audiuit, quæ in cor hoĩs non ascẽderunt 1.Corinth.2. quæ autem sit illa gloria, & in quibus consistat explicat latè liber finalis retributionis, in postrema parte. Non aũt hic decipiatur Christianus, Agarenorũ, seu Turcarum paradiso, cuius uoluptatẽ Mahomet corruptibilẽ, & aĩalem cõstituit, in opiparis, & lautis cibis, in ambrosia, & nectare, fictitijs ethnicorũ in cõcubitu impudico, & oblectatione pretiosarum mulierũ, & similibus, quę fæcẽ istius seculi retinẽt, nõ uerã, & insatiabilẽ, & cõtinuatã voluptatem, quã cõsequemur, si Deus dignetur nos illius beatitudinis participes facere: ibi.n.in se solo, Deus q uoluptas diuina, & animi, & corporis perpetua est fęlicitas, notã certã cõstituit indubitabilem uoluptatũ, cum seculi uoluptates imperfectas cognoscamus, quòd in illis satietas sit, & postea fastidiũ, vñ, & ridicula sententia eorũ, qui χιλιασαὶ dicti sunt, qui post resurrectionem mortuorũ per mille annos Christi regnũ in hac terrena habitatione producendum dixerint, non satis mysteria sacra scrutati, ut tradit Nicepho. Call.3.histor.ecclesi.capit.20. Eusebius Pamph.li.2. histor.c.22.D.Hiero. c.36. Ezechielis: quãuis aliq insignes uiri hãc fuerint sequuti sñiam, ut Tert.li.3.aduersus Marcionẽ. Lactãt. Victorinus, Seuerus, ex Græcis Iræneus, Apollinarius, Papias Hieropolitanus D.Io. apostoli auditor, Impiũ, & Cherinthi dogma, ex quo prodijt error Mahòmeticus, quo putabat regnũ Christi terrenũ futurũ, ut ait Nicepho. Calist.li.6.c.2.

cum

cum tamen ipſe dixerit, regnum meum non eſt ex hoc mundo.

De inferno. *Cap.* 13.

INfernum dicimus ſcelerum carcerem perpetuum, inferiorem locum, ſicuti & Tertullia. lib. de anima, ubi de receptu agit, ſic ſcribit. Plato inferos uelut gremium terræ deſcribit in Phædro. quo omnes labes mundialium ſordium cõfluendo, & ibidem deſidendo, exhalent, & quaſi cœno immunditiarũ ſuarum craſſiorẽ hauſtum, & priuatũ illic aerem ſtipent nobis inferi; non nuda cauoſitas, nec ſubdiualis aliqua mundi ſentina creduntur, ſed infoſſa terræ, & in alto uaſtitas, & in ipſis uiſceribus eius abſtruſa profunditas, &c. Cruciatum ignis ęternum ibi paratum eſſe malis, docent ſcripturæ: primũ quidem dęmonibus, & poſtea illis, qui eis adhærent, Matthæi. 15. & 25. ubi, & fletus, & ſtrudor dentium Matth. 18. Ex quo accidit, cruciatu ignis pœna grauior, & gehennæ gloriæ æternę amiſſio, ut ait D. Chryſoſt. homil. 24. in Matth. in libro ערובי erubin. c. עושין פסין oſſim paſſim, dixit Rabi Iehoſua, eſſe ſeptem nomina gehennæ inferni in ſacra pagina, quæ pęnas exprimunt. שול ſceol, infernus, pſal. 15. ibi, quia non relinques, &c. אברין abadon. perditio, pſal. 88. בור שחת borſcachar, puteus, ſeu lacus corruptionis, pſal. 55. בור שאון borſceon, puteus tumultus, uel mugitus, pſal. 40. ubi, & טיט הוון tit haiauen, lutum fæcis. צל מות tzel mauet, umbra mortis, pſ. 106. ארץ חחתית eretztecchtit. terra conceſſionis dicitur, & gehenna, tartarus, orcus, auernus, ade. De meditationẽ pœnarum inferni uide Maphæum Vegium li. 7. de perſeuer. cap. 2. Eſaias inter pœnas eius, ponit vermem ſemper rodentem, ignem inextinguibilem capit. 66. & cap. 14. tineam, putredinem, & uermes, & cap. 32. ignem deuorantem. Sunt & querelæ, & luctus, pœnæ damnatorum. Sapient. 5. ibi, dicent intra ſe pœnitentiam agentes, &c. Et Lucæ 23. Apocal. 6. Reliquas pœnas corporales, & ſpirituales inferni non referam, cum eas latè perſequatur P. Reginaldeti, in opere inſcripto ſpeculum finalis retributionis.

De purgatorio. *Cap.* 14.

PVrgari, & alio ſeculo credidiſſe Ethnicos animas docuimus ex gentilium libris, potiſſimum ex Virgi. in 6. & Plutar. de ſeræ

nuni.

gum.vind.Platone in 10.de repub.Cice.in som.Scipio.supra cap. 9.Et quidem sunt animæ,quæ dum ex hoc corpore discedunt:nō planè satisfecerūt suo officio,quas,nec misericordiæ Dei sine pœna aliqua,& castigatione admittere inter sacra consortia placet, nec tamen iustitia æternum damnare nō uult.idcirco locum quēdam illis assignari par est,causa sordium eluendarum in merito Christi: illum autem dicimus esse ubicunque Deo placuerit præfigere pœnarum lationem: ideo pro huiusmodi oratur,& salute earum,non autem pro fœlicibus; qui quod desiderēt amplius,nō habent,nisi ut corpore resurrecto plenè gaudeant: nec pro æternum damnatis,quippe in inferno nulla est redemptio.Itaque maledicti in ignem æternum iubetur, eant,ad differentiam temporalis ignis,& expiatiui.Matth.25.Sic.1. Corinth.4.saluus quis dicitur,quasi per ignem.& Iob.cap.14.quis mihi hoc tribuat,ut in inferno protegas me,& constituas mihi tempus,in quo recorderis mei.Et sunt peccata, quæ nec in hoc, nec in alio remittuntur seculo,Matth.12.proinde quædam esse demōstrantur,quæ in alio remitti possunt,ut etiam apud D. Matth. capitu. 15.non exibit è carcere, donec nouissimum quadrantem exoluerit, & in primitiua ecclesia baptizabantur pro mortuis baptismo pœnitentiæ,ut prodessent mortuis.D.Paul.1.Corint.15.Ea ratione orādū eē pro mortuis,sanctè statuit Ecclesia catholica,iuxta Machabæorum de resurrectio.spe sentētiam,2.Machab.ca.12.Sic statuit D. Dionys.Areopag.de ecclesiast.hierar.Tertullia de coro.mili.Hierony.in Ieremiā.c.18.Aug.de uerb.apost.c.33.& li.cōfessio.c.fin. De cura pro mortuis habe.c.4.in enchiri.c.1.& 4.& c.110.li.2.in Genesim c.20.& 16.sermo.de verbis aposto.& tract.94.in Iohannem.D.Ambro.ad Faustinum,& orat.pro fratre suo,& lib.de excessu fra.& 2.orat.funebri Theodosii.Cypria.epist.6.Ioh.Damasce.sermone de oratione pro mortuis.D.Athanasius lib.quæst.diuersarum.quæstio.130.explicans illud primo. Corinthio. tertio, 5.capitulo, cuius opus exustum fuerit,&c.de igne purgatorij loquitur,saluus fiet,inquit,per ignem,hoc est,saluus,& integer manebit in igne,nec uidebit mortem:sed opus eius solummodo comburetur,& confundetur, ipse in æternum permanebit, Latè Eusebius lib.12.de præparat. Euangel.capitu.3. Sic Albinus Caroli magni præceptor in psalm.1. septem pœnitentialium, uerba,in-

quit, domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me, per iram ęternam impiorum pœnam significant: per furorem, ignem purgatorium. Repetit, & in psalmum 3. septem pœniten. Tertulia. quoque lib. de trinitate. Locus est, inquit, quò piorum animę, impiorumq; ducuntur, futuri iudicij præiudicia sentientes, &c. Omitto reliqua cum Iohan. Ekius librum integrum ediderit, de purgatorio optimo ordine dispositum, & aduersarijs, & hostibus fidei, satis faciens. Dicebant, & Ethnici, qui immortalitatem animæ credebant, mortuos non tantum amandos, sed etiam iuuandos. ut ait Plutar. orat. consolat. ad Appolonium: hincque tot sacrificia, & litationes, in ferię manibus, de quibus Deo fauente in primo libro de immortalitate animę.

De limbo. *Cap.* 15.

LImbus est extremum cuiusque rei: unde limbus, locus quidam animarum dicitur. Nam dicunt sancti patres, inter paradisum, & inferorum locum, q̃ndam locũ fuisse uicinum inferno, sed sine pœna, ubi patres ante aduentum Christi erant custoditi, expectantes aduentum domini nostri Iesu Christi, & redemptionem: dixit sinum Abrahę Deus, Luce 16. Ad illum locum, referũtur illa, psal. 23. attollite portas principes uestras, &c. psal. 106. contriuit portas ferreas, & uectes ferreos confregit, &c. psal. 39. expectans expectaui dominum, & eduxit me de lacu miseriæ, & de luto fæcis, & Zachar. capitulo. 9. tu quoque in sanguine testamenti tui eduxisti uinctos tuos de lacu, &c. Plura ad hanc sententiam abundè colligit Finus Hadrianus lib. 7. flagelli Iudeo c. 3. Hunc limbum, locum esse, quo detineantur animæ paruulorum decedentium siue baptismo, rati sunt ferè omnes theologi, paucis exceptis, qui eas ęternis supplicijs adiudicant, cum tamen in hoc limbo nullę pœnę alię pręter priuationem uisionis Dei. Hanc quæstionem autem disputat eruditè Catharinus Politus, lib. de statu futuro puero. Et quamuis durius loquatur de hoc D. August. li. de fide ad Petrum, tamen scribens ad Renanam medium illis pueris locum assignauit inter gehẽnam, & regnum cælorum; Et ad Iulia. uitam eorum mediam dixit, & lib. 3. de liber. arbit. c. 3.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De anastasi, & coniunctione animarum cum suis corporibus. Cap. 16.

MAgnum, & admirabile hominum piorum solamen, resurrectio, & retributio mercedis beatitudinis, post hanc miseram vitæ decertationem. Nam, vt ait Diuus Paulus, prima ad Corinth. capitu. 15. si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Siquidem reliqui, qui futuram vitam non sperant, & qui cum Epicuro dicunt, Edamus, & bibamus, post mortem nulla voluptas, fœliciores essent, concupitis potiti, vt animalia, illecebris carnis saturati; cum Christiani, & qui resurrectionem sperant, corpus illud, purum, immaculatumque quoad fieri potest, ab illis spurcitijs, & à peccatis conseruent, emundentque inquinatum, vt sistant illud iudicio vltimo, & comitijs illis orbis generalibus, in quibus quilibet, prout gessit in corpore, seu bonum, seu malum, recipiet, vt scribitur secunda Corinth. quinto. Reseruant in id tempus viri, qui Dei iussis obtemperant, retributionem mercedis, sicut, & Tobias senior docuit, cum proximi, & cognati eum irriderent, exprobrantes cæcitatem. Vbi est spes tua pro, qua eleemosinas, & sepulturas faciebas? Tobias verò increpat eos dicens, Nolite ita loqui, quoniam filij sanctorum sumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his, qui nunquam fidem mutant ab eo. Tob. secundo, laborant pij in hac veluti ephemeride vita, in laboribus, sudoribus multis, angustiati, & afflicti, & cætera, vt æternam vitam beatorum consequantur. habent animæ suæ curam, non pro hac exigenda vita solum, in qua peregrinantur à Domino, sed vt in patria loco fœlici, & æterno recipiantur à Deo, hæcque vita potior vniuersi orbis lucro. Quid enim prodest homini, si vniuersum mundum lucretur, animæ autem suæ detrimentum patiatur. aut quam commutationem dabit homo pro anima sua? Matthæi 16. Marc. octauo. Mallem ego certè computrescere in stercore, & iucunditate porcina, & cum peccatoribus maioribus (sum etenim, & talis) dies in bonis duce-

re, & lætari, frænumque laxare cupiditatibus, quàm vel ſtudere, vel laboribus inſeruire, ſi me non recrearet ſpes, & fides iſtis exercitijs Deo placere, & mandata eius quatenus illius miſericordia indulget, ſeruare, retributionem non qualem merear æternam (peccator enim ſum, vt cæteri, nihilque pręter pœnas, & flagella meritus,) ſed qualem promiſit illis, qui ei deſeruiunt, qua poſſunt pietate, & obſequio, & qui ad illum pia mente conuertuntur. Conuenit itaque Dei iuſtitiæ, pios ad recipiendam promiſſam mercedem, cum corpore, cum quo bene operati ſunt, & quod Deo in cultum exhibuerunt, reſurgere; malos quoque, ad recipiendas pœnas in corpore, & anima, in quibus impia egerunt, minimè, vel non ſufficienter in hoc ſeculo punitos. Sic enim nos monet ſententia parabolę diuitis, qui viuebat delicatiſſimè, & quotidie epulabatur ſplendidè, & Lazari, qui in hoc ſeculo cum varijs conflictabatur vlceribus, & paupertate; Fili, inquit, Abraham ad diuitem. Lucæ capitu. decimoſexto, recordare, quia recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala; nunc autem hic conſolatur, tu verò cruciaris. Docet, & Iob cap. vigeſimoprimo, vt difficile non ſit inde colligere reſurrectionem, eſſe corporis proprij, & animæ iteratam coniunctionem; nam iudicio illud expedit adeſſe corpus, quo vt inſtrumento, in bonum, vel malum vſa eſt anima; aliter aliud pro alio plecteretur, vel remuneraretur; proinde neque ſola anima reſurget, neque ſolum corpus ſine anima; ſiquidem non illa ſolum, nec illud ſolum, ſed homo peccauit, vel bene operatus eſt, qui anima, & corpore conſtat; neque propriè anima ſola reſurgere à morte corruptionis ſubſtantiæ dici poteſt: quia anima immortalis ſubſtantia eſt, & ita non moritur; vt ita improba, & hæretica remaneat Marcionis ſententia, qua animas tantum reſurrecturas, non corpora, dicebat; quam improbat Epiphanius tomo tertio, libro primo, contra hęreſ. hære. 42. tandiu autem reſurrectio ſuſpenſa vniuerſalis, quamdiu omnes prædeſtinati credituri ad ſalutem compleantur, vt ait D. Ambroſ. ſuper capitulo tertio, epiſto. prioris ad Timoth. tomo quarto. Neque quicquam mors eſt hæc, quàm dormitio; vnde reſurrectio, eſt ſuſcitatio, mortuoſque obdormiſſe, occurrit tibi paſſim in ſacra pagina. 2. Regum 7. 3. Regum 2. & 11. & 14. Daniel 12. prima. Corint. 12. & alibi. Nec eſt, quòd

valde

valde inhæream probationibus ad docendam resurrectionem corporum, cum nec, vt opinor, Sadducęi hodie sint, qui eam negabant. Sicuti & Simoniani, vt ait Augustinus libro de hæres. ad Quod vult Deum, hęre. prima, vt & Saturninus, & Basilides, & Valentinus, teste Tertullian. de præscriptio. aduer. hęre. eiusdem carnis resurrectionem negarunt. Vel si sint, aut illis similes, legent comprobantem eandem Cyrillum Hieros. Catech. 4. illuminatorum, & 14. & 18. Theophilum theolo. libro primo, contra Autolicum calumniatorem religionis christianę, Athenagoram Atheniensem, lib. περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, D. Ambros. tomo tertio, orato. de resurre. Tertullia. lib. de resurre. carnis; & concilium apostolicum apud D. Clementem lib. constitutio. apostolica. capit. octauo. Epipha. contra hæres. libro primo, tomo primo, hęre. 9. Irenæum libro secundo, contra hære. capi. 52. Arnobium libro octauo, contra gent. Legent & summa capita sacræ paginæ, quibus apertissimè docetur, primum quomodo mortui quidam suscitati reuixerunt, Matth. vndecimo. Filius Sunamitidis suscitatus ab Elisæo 4. Regum 4. filius viduæ ab Helia. tertio Regum cap. 17. mortuus suscitatus proiectus in sepulturam Elisæi 4. Regum 13. Suscitauit dominus noster Iesus Christus Lazarum. Iohā. capitulo vndecimo, & filium viduæ, & alios Lucæ 6. Matth. 9. D. Paulus Eutycum, Actuum vigesimo, & sic de alijs pluribus, vt D. Petrus Tabitham, actuum 9. &c. Secundò sunt textus expressi, & prophetię eandem resurrectionem tradentes, Ezechiel cap. 37. hæc dicit dominus ossibus aridis, Ecce ego induco in vos spiritum vitæ, & dabo neruos, &c. Esaiæ capitu. 26. viuent mortui tui, &c. Daniel capit. 12. Ibi multi de his, qui dormierunt in puluere terræ, euigilabunt, alij in vitam ęternam, alij in opprobrium, vt videant semper, &c. Iob quoque capit. 14 & capitu. 17. omitto reliqua. Quia & hanc ex professo quoque D. Paulus tractat. prima Corinth. 15. Et veniet hora, inquit Dominus Iesus, & nunc est, in qua, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, &c. Iohā. quinto. Facit Apocalyp. cap. vigesimo. in fine. Suggerunt & eandem quotidianæ rerum resurrectiones, & reparationes, quę quia hominum gratia sunt, & multo magis hominem resurrecturum insinuant; nec ferè aliquod genus rerum est, quod non exhibeat huius argumentum. Occidit sol singulis diebus, &

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

dies postea reuiuiscit; nox, & imago mortis est, quæ postea illustratur. Luna menstruis incrementis restituitur splendori, quem amittit. Arbores, & plantæ, brumali tempore, vt siccæ, & emortuę comas remittunt, postea verno reuiuiscunt, & folia recipiunt, & cutem, & medullas pariunt. Inter insecta muscæ suffocatæ aqua sæpe post resurgunt. Serpentum quædam genera, vt Cyril. Hierosol. ait, cathe. decimaoctaua, hyeme immobilia sunt, vere autem surgunt. Semen seminatum putrescit, & interit, & nisi mortuum fuerit, non potest reuiuiscere, Iohan. capit. duodecimo. Semina ex plantis surgunt, & rursum in plantas seminata resurgunt. Ex puluere quoque terræ semen primum hominum. Genes. primo, & in puluerem reuertuntur. Iob capitu. decimo, vt non mirum sit, si ex puluere ijdem resurgant. Et sicut per vnum hominem mors, nonne per Iesum Christum, qui redemit, & saluum fecit, quod perierat, vita, & resurrectio. Ideo sicuti in Adamo omnes mortui, quia ipse mortuus, ita, & in Christo resurrectio mortuorum, quia, & ipse propria virtute reuixit, & in ipso omnes viuificabimur. Si Christus enim resurrexit, & nos quoque; nam si non resurrexisset, vana esset fides nostra, vt ait D. Paulus, prima Corinth. 15. Sed, & fœlicior anastasis satione: nã seminatur corpus in corruptione, resurget in incorruptione, in plenitudinem ætatis triginta annorum, vt ait Magist. sentent. libro secundo, distinct. 30. litera o. Erecti, non rotunda figura, vel orbiculari, sicuti putabat Origenes, cuius sententia condemnata in synodo 5. Constantinop. vt ait Niceph. Cali. libro 17. cap. decimooctauo, imo secundum Tertullia. lib. de resurrect. carnis, homines perfecti membris resurgent, non cæci, non claudi, neque manco, vel vitiato corpore. Sed, & Ethnici quidam prudentiores crediderunt reuicturos homines iuxta magorum sententiam, immortalesque futuros, vt scribit Theopom. libro octauo, Philipic. Et Eudemius Rhodius, vt Diogenes ait Laer. in princip. libri primi, de vit. philoso. Arnob. libro secundo, contra gentes, pro parte resurrectionem credidisse Platonem in Politico tradit: item & Pythagoram per suam metem psychosim, item libro octauo. aduer. gen. Apertè autem de vltimo iudicio faciendo per Deum, & de resurrectione Sibylla loquitur lib. 2. oracu. Sibyl. incipitque ibi.

αὐτὸς

ὠυτὸς ὁ παντοκράτωρ θνητῶν ὁ δικασπόλος ἔσσαι,&c.

Credidit resurrectionem Seneca, libro quinto, epistol. episto. 86. Et Democritus, quem ideo, sed impiè, irridet atheos Plinius lib.7.cap.55. Is enim Plin. & immortalitatem animæ negauit lib. 2.cap.7. & Deum in d. cap.55. Eandem quoque adstruit Plato in Ero reuiuiscēte, in 11.de rep. Nonne, & Plutar. de sera num. vind. in Soleo, nonne, & reliqui in alterna vita Pollucis, & Castoris, in tot etiam animabus, quas dicunt reuixisse, & tractas, & liberatas ab inferis? Sic Philostra. lib.4. narrat, Apollonium Tyaneum, filiam suscitasse mortuam, sicuti, & aliàs Herculem. Sed, & Mahumetistæ fatentur in Alcorano, azoara 29.& 56.

De vltimo, & magno Dei iudicio animarum, & corporum. Cap. 17.

AVdient igitur mortui, qui in monumentis sunt, vocem filij Dei: tunc procedent, qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ: qui vero mala, in resurrectionem iudicij, id est, ad condemnationem pœnæ æternæ Ioh.5. Matth.25. Marc.13. Secundum opera cuiusq; iudicium, vt docet quoq; Cyrillus Hierosol. Catech. illumina. Sic Basil. Magn. in psal.48. in die iudicij, inquit, vltimi nemo alius accusator sistetur, quàm propria facta, qua gesta sunt forma, & circunstantia, fornicatio, furtum, luxuria, &c. Hocq; ca.14. Apocal. probatur, & Daniel.7. Hic dies domini dicitur, quia iudicabit omnis generis homines, ad cōterendos peccatores, dies crudelis, indignationis, furoris, terribilis, Isaiæ 13. Sopho.1. Quando autem venturus sit, nemo scit, quia repente veniet, sicut fur nocte. Signa tamen relicta sunt, quæ præcedent in stellis, in cœlo, in mari, in pressura gentium, in prodigijs Antichristi, &c. Matth.24.2. Thes.2. Malach.4. Apocal.11. Et Deus noster manifestè veniet, & non silebit; ignis in conspectu eius exardescet, & in conspectu eius tempestas valida; aduocabit terram de sursum, & terram discernere populum suum, psal.49. & de separatione bonorū, & malorum Matth.23. Congregandos autem vniuersos ad id generale iudicium, dicit Ioel c.3. in valle Iosaphat. Atque de iudicio ani-

inarum vniuerſali, Plato videtur aliqua ſenſiſſe, dum ait in Phædone, omnes animas hinc migrantes à dæmonibus curam illarum ſubeuntibus, in locum quendam duci, vbi oporteat omnes vnà collectos iudicari; ac deinceps ad inferos proficiſci, iiſdem ducibus, quibus mandatum eſt, vt hinc decedentes ad illa loca traducant. Explicat latius Sibylla libro primò oraculo. his verſibus.

πλήσατε γαῖαν ἅπασαν
ἀξυνόμενοι, πληθυνόμενοι, τὰ δίκαια νέμοντες
ἀλλήλοις, γενεαῖς γενεῶν, ἄχρις οἷς κρίσιν ἥξει
πᾶν γένος ἀνθρώπων ἐπὶ κρίσις ἔσεται ἅπασιν,
ὥς ἔφατ᾽ ἀμβροσίη φωνῇ, id eſt,

Implete terram (ſcilicet qui cum Noacho eſtis egreſſi arcam) omnem, augeamini, impleamini iuſta ſtatuentes inuicem generationibus generationum, donec in iudicium veniat omne genus hominum, poſtquam iudicium erit omnibus, vt loquutus eſt, ſcilicet Deus, diuina voce. Et libro octauo, oraculo. εἰς κρίσιν ἥξει. κρίνων εὐσεβίαν καὶ δυσσεβέων βίον ἀνδρῶν, ideſt, in iudicium veniet Deus iudicaturus vitam piorum, & impiorum hominum, ſed & reliqua omitto, iacioque hic anchoram, ne ſi vlterius feratur nauis, incidam in vaſtum pelagus, quod ſulcatur quotidie à periciſſimis eccleſiaſticis viris, quibus prouincia hæc ſingulis annis tractationis aduentus vtriuſque domini, exequenda eſt; quibus etiam hæc, & cætera omnia, q̃ iam dicta ſunt, ſuntque dicenda, ad fidei dogma pertinentia, corrigenda, ſi opus ſit, ſubijcio; vtpote qui decreuerim omnino ſanæ, & catholicæ religioni per omnia, & in omnibus adſtipulari.

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS·

LIBER XXXIII.

In quo agitur de animalibus, seu de vita sensuali.

Quid animal. *Cap.* I.

POstquam loquuti sumus de anima rationali, intellectuali, & immortali, & quia ad inferiores descendimus iam gradus animæ, scilicet, animæ mortalis, quæ animalium est, inseparabilis à vita eorum, de animalibus, & corporibus animatis ordine tractãdum est: neque repetemus tamen, quæ in superiore libro dicta sunt de ea. Omne itaq; animale corpus, habet tria: essentiam: vitam plantæ, qua crescit, & vegetatur: & animalem vitam, qua mouetur. Sic Arist. 1. de plantis monet virtutes omnes, quæ in plantis sunt, in animalibus reperiri, & multas insuper alias, quæ tamen in plantis non reperiuntur: quia opus animalis nobilius, distinctumq; à plantis, quòd sensibus ornetur, non autem plantę; vt idem author tradit lib. de iuuentu. & senect. indeq; dixit animalia animam habere sensualem. lib. 2. de generat. animal. c. 3. Proinde animal est, quod constat anima sensuali, & corpore. lib. 1. de par. animal. c. 1. & 2. de generat. animal. c. 4. Macrob. in somnium Scipionis cap. 11. in idemq; recidit, quod Galen. lib. an animal sit id, quod in vtero est, dixit, animam esse substantiam, animę participem, sensitiuam, quodq; genere de omnibus, quę sub ipso sunt, simpliciter dicitur, & lib. 1. de mor. muscul. assumptione sensus, & motus voluntarij, animal à non animali dissidere; eadem, lib. 2. de method. med.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De animalium diuisione. Cap. 2.

ARistoteles li.1.de histo.animal.c.1.& Galen.li.17. de vsu part, c.2.distinguũt aĩalia per mores, per vitas, per actiones. Quæ obseruauit Plin. in lib.8.9.10.11. Et Ælia. in lib.17. de animalib. Et Plutar.libro an bruta rõne vtantur. Nos aũt diuidemus aĩalia in gradientia, repentia, & volantia. Gradientium alia sunt bipeda, alia quadrupedia, alia multipeda. Bipeda, vt homo: & hic p̃stãtissimum oĩum aĩalium, & verè solum dictũ, ob perfectam formam, aĩal, vt ait Gale.17.de vsu par.c.2. Pronaq; cũ spectent animantia cætera terrã, Os homini sublime dedit, s. Deus, cęlumq; videre Iussit, & erectos ad sydera tollere vultus. Ouid.1. Metamor. eadem Cic.1.de leg.& rursum 1.de Nat.deor. Vincit forma hominis omnium animantiũ figuras. Et iterũ, de vniuersitate dixit, vnũ animal inter oĩa spectabile, atq; p̃stat cęteris ratione, & sermone, Cic. 1.de legib. Arist.de part.animal.5.c.7. Tradit, & Plin. Solum aĩalium bipedum hominem, gignere aĩal, lib.10.c.63. Rursumq; idẽ Plin. lib.15.c.26.ventri hominis nata esse omnia ait. Cic.quoque 2.de Nat.deorum. Terra, inquit, animalium causa gignit, animãtes autem hominum, equum vehendi causa, bouem arandi, canes custodiendi, & venandi: homo autem mundum contemplandi, & aliorum hominum causa, vt 1.& 2.Offic.ait. Quadrupedia equus, bos, & similia. Multipeda, vt insecta, q̃ carent sanguine, vt musca, aranei, &c. hæc enim insecta, quia carent sanguine, multum frigida sunt, ideo tardiora, & egentia pluribus pedibus, vt ait Arist.4. de par.anim.c.6. Sicuti, & ea, q̃ propter sui corporis longitudinem frigent, vt illis vermibus accidit, qui plures pedes habent, nempe quadragintaquatuor, habent, & cancri, & erucæ, & alia plures. Sed non omnia animalia tot habent numero, nisi quę sunt eiusdem speciei. Notabile autem hoc in omnibus gressilibus, pares à Deo datos singulis pedes, nunquam impares: cum enim ob necessitatem subiectionis corporis, dati fuerint pedes animalibus, & non possit animal prosilire, nisi aliqua sui corporis parte consistat, totidem mouetur, quot quiescit, & contra. vt in bipedibus, vnus pes mouetur, alius quiescit: in quadrupedibus, duo, &c. Aristo.lib. problem. sect.10. quæstio.28.& 32. repentia animalia sunt, quæ corporis contractione, & extensione incuruantur, & mouentur anterius: horum quædam se ore trahunt, vt vermes,

quædam

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

quædam costarũ ui, ut serpentia, quædam pedibus reptant, ut lacertæ. Sub appellatione reptiliũ, possunt quoque cõtineri pisces, qui contractione quadã corporis ui pinnularũ, & caudę, natant, & reptant. Sic Gen. 1. producant aquæ reptile, habens uitã. Hęc tamen animalia, facilioris intellectus causa, natantia dixit Arist. lib. 1. de part. animal. cap. 1. Volantia animalia sunt, q̃ alas habent: eas autem, vel pẽnatas, ut aues, uel sine pennis, ut uespertiliones, muscæ, & id genus similia: uolant pennis, aut cute, quę habent sanguinem. membranis uerò siccis, quæ sanguine carent, ut insecta. At habentium alas, quędam plures habent, quàm duas, sicut ephemerum animal, quod uno tantum die uiuit, quatuor alas habet, & totidem pedes, & uolucre, & animal quadrupes Aristoteli 1. de histor. animal. cap. 5. plures quàm duę etiam papilionibus, & apibus, Plin. lib. 11. cap. 28. & locustis. Verum rursum uolãtiũ, alia cũ pedibus, vt aues, muscę, &c. alia sine pedibus, ut angues circa Æthiopiam, teste Arist. libr. 1. de histor. animal. capit. 5. Cardanus etiam lib. 10. de subtil. scribit, in Indico mari nuperrimè detecto, & sulcato in Hispaniola, inueniri pisces uolantes, & alatos, alas habentes circa branchias ęque ac pisces longas, q̃ quãdiu hument, piscem sustinent, dum siccantur, decidunt. Meminit etiam Plinius de auib. apodibus lib. 10. cap. 39. q̃ alio nomine dicuntur Cypseles, q̃ toto mari cernuntur, quibus quies nulla, nisi in nido, sed aut pendent, aut iacent, nũquam aũt ambulant. Carda. item lib. de subtilit. quandam speciem auis, quam uocant manucodiatam, in solo aere dicit habitare.

Animalium alia minus generales distinctiones.
Cap. 3.

ALijs etiam modis aĩalia distinguũtur: ut q̃dã ex anguia, q̃dam sanguinẽ habentia: alia perfecta. alia imperfecta, & annulata, q̃ insecta dicuntur, quorum corpora incisuris p̃cinguntur, aut parte tãtum prona, aut supina, q̃ omnia potissimum sanguine carent. Aristot. lib. de respirat. de insectis tractat tantum Aristo. lib. 4. de histor. animal. cap. 7. & 4. de part. animal. cap. 6. & Plinius lib. 11. Insectis porrò nihil ferè, exceptis admodũ paucis, intus inest, pręter rectum intestinum ab ore ad exitum protensum, in aliquibus uerò plicatum. Aristot. d. capi. 7. lib. 4. histor. animal. Plin. lib.

11.c.4.Insecta,apes,fuci,crabrones,vespæ,bõbyx,qui primũ eruca,deinde bõbylius,ex quo necydalius,& deinde in mensibus sex, bõbyx,ex quo sericũ,vt Plin.notat li.11.c.22.Arist.5.de natu.anima.c.19.Insecta,& coa,aranei,scorpiones,stelliones,cicadæ,scarabæi,locustę,formicę,hirudines,tineæ,culices,cantharides,pyrausta,&c. Possunt quoq; aĩalium differentię connotari ex partibus, mollitie,cartilagine, pede; sicut in piscibus obseruat Plin.lib.11. c.37.Item quòd alia fera,alia domestica,alia media inter placida feraq;,alia q̃ impata faciũt,discũtq;,vt carduelis,psittacus, coruus,pica,vituli marini,elephantes,leones; & alia,q̃ nihil discant, vt mures,& hirundines.alia astuta,vt cancri,Plin.lib.9.c.13.Pinna,pinnophylax,torpedo, rana piscaria, rhõbus,pastinaca,scolopẽdria,vulpes marina, Plin.lib.9.c.41.& c.42. draco Plin.lib.8.c. 12.Delphinus lib.8.c.25.hięna,crocuta,mãticora, fibri. Plin.li.8. c.30.& alia similia. Alia stolidissima, vt struthiocamelus, Plin.lib. 10.cap.1.vt & stultissima animalium lanata,Plin.lib.8.c.49.&c.

De animalium ortu, & origine. Cap. 4.

ANimalia,vel ex creatione,vel generatione animali, seu seminali,vel ex corruptione,vel vnius speciei in aliam transmutatione fiunt. Creatio animalia perfecta edidit per verbum Dei, & fuerunt prima aĩalia sine semine,& primæ plantæ, ita per Deum factæ; alioquin in infinitũ originem generantium oporteret exquirere. Genes.1. Macrob.lib.vlt.Saturn.cap.fin.Iustinus Martyr in euersione falso.dogm.Arist.fuit autẽ lex creationi, seu productioni primæ dicta, vt haberent semen in semetipsis omnia; itaq; Theophrastus lib.1.de caus.plantar.c.1.tradit,quędam ex semine, quędam sponte; & animalia quędam ex coitu venereo, & ex terra posse procreari;sicuti etiam Diodor. Sicul.lib.1.Biblioth.c.1. Addit Theophrast.3.de causis c.27. ꝙ natura vbique animal gignit, modò calor cum humiditate,ratione aliqua coeat. Et iterum lib. 4.de caus.plan.cap.3.in animalibus vis generandi exolescit.enimuero in his generandi principium est, quod tanquam, quis semen dixerit. Arist.quoque lib. Problem. sectio.10.q.64. quædam sponte naturæ, quædam ex coitu tantum prouenire ait. Rursum 3.de generat.animal.c.11.generantur, inquit,in terra,humoreq;

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

animalia,& plantę; quoniam humor in terra, ſpiritus in humore, calor animalis in vniuerſo ineſt, ita, vt quodammodo plena ſint animæ omnia. Sic humoribus concaleſcentibus fit veluti bulla ſpumoſa,& generatur animal. Rurſum 5. de hiſtor. animal. cap. 1. commune inter animalia, & ſtirpes eſſe dixit, quod alia ſemine, alia ſponte naturę oriantur; & quę ſponte, vel ex humo, vel ſtirpe putreſcente naſci.

De animalibus, quæ ex ſemine naſcuntur. Cap. 5.

ANimalia, q̃ ex ſemine naſcuntur, vel ſunt, ex viuiparis, vel ex ouis, vel ex vermibus, vt notat Claud. Ælian. lib. 2. hiſtor. animal. cap. 52. viuos fœtus animalia pariunt, homo, & ea, quę pilis integuntur; & ex marinis, delphines; verũ viuiparorum alia perfecta, alia imperfecta animalia pariunt. Solipedes, & biſulcæ animates perfectum, multifidę complures, imperfectum, quia ſolipedes, & biſulcæ ſingulos pariunt, ideo catulos pariunt, vt vulpes, vrſa, leęna; & alię nonnullę, & omnes ferè cęcos, ſola autem inter multiparas, ſus parit perfectos, vt ait Ariſt. 4. de gener. animal. cap. 6. Alia porro animalia oua gignunt, ex quibus mox edunt animalia, vt aues, ſerpẽtes (excepta vipera) lacertę, teſtudines, piſces, qui imperfecta tamen educunt oua. At exanguia, & inſecta, verniculum pariunt, vt notat Ariſtot. lib. 2. de generat. animal. cap. 1.

De animalibus ex corruptione, vel putrefactione editis. Cap. 6.

QVia omnia putrefactioni obnoxia ſunt, & corruptio vnius, eſt generationis alterius principium; idcirco nihil ferè in rerum natura, ſub hoc ſublunari habitaculo, quod aliquod animal ex putrefactione ſui, non edat. Ex putrefactione itaque, & limo, ex ſtirpibus, animalibus, viuis, & mortuis naſcuntur.

De natis ex putrefactione limi, & terræ, & imbrium, & ariditate. Cap. 7.

EX limo, & materia putreſcente, ferè generari videntur, purpurę, buccinę, & omne genus animalium teſtaceorum;

materia

materia autem illa ex illis dicit uerno tēpore, quæ uocatur fanago quia exuuiæ illæ, in modum faui apū est, teste Aristo. 5. de histor. animal. cap. 15. Refert Plin. lib. 9. ca. 51. ranas semestri uita resolui in limū, nullo cernente: Et rursum, uernis aquis renasci. Et Ælia. 2. de animal. cap. 56. tradit, in Thebaide mures, & ranas semiperfectas nasci, & paulatim perfici: quod, & firmat Orus Apollo in literis hieroglyphicis, & Diodor. in 1. c. 1. Nascitur, & mugilus ex limo: apua quoq; spuma maris incalescente cū admistus est imber. Arist. lib. 6. de histor. animal. cap. 15. Murices purpuræ salinario lētore. Generantur ex imbre, & terra in ligno arido, cossi, tabani, & id genus: & arescente humore, culices. Adde ex Plin. li. 17. cap. 41. teredines terrestres, tineas, thripas, cerastem, qui cum tātum corroserit, ut circumagat se, alium generat. In uestibus tinea, alia in humido in cauernis volucria. Plin. lib. 11. c. 33. puluis in lanis, & veste tineas generat, quæ, & in chartis cum natura arescit. nascitur, & in ligno candidum animal dictum accarus, item, & xylophteros nascitur, & in ceris, Arist. 5. de histor. animal. cap. 33. Generātur in niue uermiculi in medio rutuli, hirti cum pilis grandiores, torpescentesq; Plin. lib. 11. c. 35. Bombyces in Co insula nascuntur terra halitu animante florem decussum imbribus, terebinthi, fraxini, & quercus Plinius lib. 11. ca. 23. Pulices, minima quadam putredine gignuntur, sedemq; sui ortus obtinent sordes aridas. Arist. 5. de histor. animal. cap. 31. ex pilis equinis uermes, ex pilis mulieris serpentes. Musciliones uino, uermes cœno, uere pectines, limaces, hirudines enascuntur, eodemque tempore euanescunt.

De animalibus quæ innascuntur stirpibus & plantis. Cap. 8.

NVlla ferè plāta est, q̄ nō aliquod animal ex se gignat: gignūt, & potissimum semina, ob alimēti, cęliq. intemperiē, cū plus, minusq. alimenti præbetur, aùt immodicè siccū, humidumve est, uel etiam cum non tempestiuè humescit. Sic uermes ciceri, pisoq. cicerulę, innascūtur, & erucæ, cum siceribus nō resiccatis, interim dies feruidi accesserūt. Quippe, vbique natura animal gignit, modò calor cū humiditate ratione aliqua coeat: humiditas, seu materia subiacet calori ad excoctionē conficiendam, sic flatibus austri-

nis,stirpes putrescunt,& in radicibus generãt uermes. Theophra. de caus.planta.3.c.27.uermiculantur quoque ex siti arbores.In uitib. uermes ipes nominati,in austro potissimũ generantur:carpę in oleis:populatq; ingentem farris aceruum Gutgulio, tritico,& hordeo infestissimũ animal,Virg.1.Georg.& Theoph.de cau. plã. 4.c.16.ex pinu,& pinea nascũtur pytiocampę,crucæ uirulẽtissimę Fabæ generãt uermiculum mindain dictum.Sic alię plantæ,& fruges,suos hostes ex se natos gerunt, animalia, q̃ tamen anonyma cum sint,vermium appellatione continentur,uel muscarũ,ut illę nigræ q̃ ex absynthio nascuntur,dum semen mittit. Immunes tamen ab hac peste Hiero.Cardan.lib.7.de rer.uariet.cap.28.existimat,buglossũ,seu borraginẽ,& saluiã, & alias bene natas plantas.

De animalibus,ex aliorum animalium uiuorum corruptione natis. Cap. 9.

ANimalibus uiuẽtibus insunt animalia ex putrefactione nata extra in cute,& intra corpus.Ex humore qui p summa corporis animalium existit,nascũtur cimices,item pediculi,humidis, & corruptis uaporibus intercutãtes resudantibus generãtur,& ideo color illorum imitatur colorẽ humoris,quo generãtur: q ex sanguineo,rubei:q ex phlegmatico molles, albi;ex cholerico,ueloces acuti,longi,citrini:ex melancholico inerei,subnigri, macilenti, tardi;& si multitudo adsit pediculorum,signum generalis corruptionis,ut morpheę,leprę,&c. Estque inde morbus qui phthiriasis Gręcis,pedicularis,quo interijsse ferũt Acastum Pelię filium,Alcmeonẽ,Pherecydem,Calisthenem Olynthium,Mutium iurisconsultum.Syllam dictatorem apud Plutar.in uit.Syllæ, Democritum teste Reuchlino 1.de uerb.mirifi.Herodẽ regem,actuum 11.Theodoricum Vuandalorum regem, post susceptam hæresim Arrianorum,& alios plures.Atq; omnia ferè animãtia,pediculis sui generis infestantur:potissimum aues,phasiani, & reliquæ omnes, quibus penna caule constat:item animalia,quibus pili,dempto asino, qui, & à pediculo, & à ricino exemptus est. Canes autem ricino agitantur,quorum curam docet Varro 2.de re rust.cap.9. Boues & ricinum, & pediculum habent: oues, & capræ,redinos,pediculis autem uacant. Canibus proprius ricinus in auribus, cy-

nora

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

noraista dictus. Sũt & piscibus, ueluti tunnis sub pinna, asilus oritur. Arist. 5. de histor. animal. c. 21. Plin. li. 11. c. 33. & 34. alia apud Bonifacium Simonetam Cornu abbatem li. 4. episto. 8. uide. Intra corpus, animalia nascuntur, ut in intestinis, uermes dicti Græcis Elmynthes, i. teretes lũbrici: sunt etiam tineæ, lati uermes. Plinius quoq; ponit lũbricos uentris, li. 26. c. 8. & li. 28. c. 14. Sunt & ascarides uermes, qui recto adhęrẽt intestino, & qui ima sede procreãtur hæmorrhoides. De lumbricorum differentia uidendus Arist. li. 5. de histo. animal. c. 19. Hippocrates 3. aphorismo. aphoris. 26. Celsus li. 4. c. 17. Auicenna 16. parte tertij, tract. 5. c. 2. & c. 26. Paul. Æginet. li. 4. c. 57. & 58. Ætius li. 9. c. 40. Hierony. Gabucinus Fanensis lib. de lumbri. aluum occupant. Galen. in medico. Refert Leuinius Lemnius li. 2. de occul. rer. natur. mira. c. 40. obseruatum fuisse sua memoria, dissecto alicuius mulieris corpore, bestiolas quasdam non absimiles muribus, soricibusq; exemptas, quas natura ex sordido aliquo excremento, quo alimenta erant imbuta, produxisse uidetur; atque posse generari in stomacho bestiolas, si excremẽta, uel oua, uel seminale recrementum rubetarum, & bufonum edãtur, ut fit aliquoties non repurgatis ab ijs sordibus oleribus, uel dum á ueneficis propinantur impijssimis.

De animalibus, quæ ex alijs animalibus mortuis nascuntur, uel generantur. Cap. 10.

GEnerantur ex mortuis animalibus alia, ueluti ex iuuenci corpore exanimato, apes, ut describit modum Virgil. li. 4. Georg. incipiens ibi,

Tum uitulus, bima curuans iam cornua fronte, Quæritur, &c.

Constantinus quoque lib. 15. de agricult. c. 2. Plinius li. 11. c. 20. Ex uentre bubulo, & equinis carnibus, nascuntur uespę, & crabrones, ex asininis, scarabei, & locustæ: ex anatis elixatura sub dio exposita, bufones. Lancinius lib. 1. collectaneorũ Chymico. c. 9. & Plut. in uita Cleomenis, tradũt, inquit, ex bob. apes, ex equis fucos, ex asinis crabrones, generari: ita & humana corpora, pſertim medullas, humorẽq; ex eis profluentem, serpentes producere, quod, & firmat Plin. lib. 10. cap. 66. Meminit, & Arist. lib. 5. de histor. animal. cap. 20. uespas, quas dicunt ichneumones, araneos, quos dicunt.

pha-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

phalangia, occidere, atque eos in aliquod foramen ponere, ibique illis incubare, & sic uespas alias producere.

De animalibus, quæ transmutantur in aliam speciem. Cap. 11.

ANimalia etiam permutant speciem, & ita nasci, & generari noua uidentur. Sic uermiculus limacis, detractus à cortice expirat, & transit in erucam immobilem, quam uocat Aristoteles χρύσαλιν Theodorus Gaza uertit aureliam. Quidam ex ea aliquid pennatum oriri aiunt. Caprificus primum suis pomis generat uermiculos, qui rupta cute postea generant culices ficarios; Plin. libr. 11. cap. 22. Aristotil. 5. de histor. animal. cap. 19. Cantharides ex uermiculis ficuum, pyri, peuces, cynacanthę, & rosæ. Plinius libr. 11, capit. 35. Ex phalangijs araneis bruci, locustæ, cicadæ, papiliones ex erucis, crucæ ex uirentib. folijs. Scarabei tauri, gignuntur ex uermibus, qui in tignis aridis nascuntur: Ex erucis pilosis, sed paruis incendulæ, quæ deinde fiunt pennigera animalia, cirri, Scarabei uirides, dicti galeruchæ, fiunt ex uermibus fimo bouis, uel equi generatis, muscæ ex uermiculis, de quibus, & alijs, Aristot. lib. 5. histor. animal. c. 19.

Nullum esse locum, qui non habeat aliquod animal. Cap. 12.

VIx aliquis in orbe locus reperitur, qui non habeat animal, neque elementum, in quo quoque nō sint. Sub terra uiuunt talpæ, uermes, serpentes, & alia q̄dam, & intra saxa serpentes conclusi inueniuntur: effodiuntur, & pisces uiui in Paphlagonia, ut scribit Plin. li. 9. c. 7: & c. 57. Arist. 1. de histor. animal. c. 1. Alia in terra animalia quadrupedia, bipedia, & homines, &c. de quib. Plinius li. 8. alia partim in terra, partim subtus terrā degētia: ut quę foueas habent, serpentes, uulpes, ursi, cuniculi, &c. Alia in igne, ut in fornacib. calcis in Cypro teste Arist. 5. de histo animal. cap. 19. illud quod pyrigonon dicitur, quod in igne generetur, apud Ælianum lib. 2. de animal. c. 2. & Plinium lib. 8, c. 36. Alia in aqua, ut pisces, de quibus Rondeletius, Bellonus, Oppianus, Paulus Iouius, & alij

libros

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

libros integros composuerunt, & Plin. lib.9. quædam etiam amphibia, quę partim in aqua, partim in terra uiuunt, ut lutra, castorium, de quo Galenus li.11. simpli. medic. Dioscorid. li.2. c.26. Aristot. lib.8. de histor. animal. c.4. Plin. lib. 8. c.30. connumerare illis licet uitulum marinum, satyrium, & satyrionem. Alia uolantia in aere, quia, ut potissimum in eo uiuunt. De quib. Plinius li.11. & Bellonus libros de auibus edidit. & alia inuisibilia in aere ali animalia defendit Philo Iud. li. de som. Tradit, & Diod. Sicul. li.4. c.4. in ea Libya, quæ circa Syrtes, est quieto à uentis tempore, quādoq; in aere diuersorum animātium formas apparere, quarum quędā quiescunt, quædam mouentur, aliquando fugiunt, aliquando insequuntur, cuius rei physici rationem dicunt aeris trāquillitatē, in qua simulachra retinentur animalium nullo, uel debili spirante aere: ut in nubibus æstiuo tempore, aliquando diuersas animantium species licet uidere, formam illis aere, quem leues, & tenues aurę quandoque mouent, prębente, at dicunt illas, quę paulum moto aere in terram impulsę, forma tamen quam sumpserint, cadere, eique, in quem fortè inciderint, hęrere.

De animalibus quibusdam partim plantis. *Cap. 13.*

Refert Surius li. commentario. rerum in orbe gestarum suo tpē, nō longe à Tartaris Cazanensibus, in quadam insula, à grauissimis uiris narrari, semen quoddam inueniri non absimile melonum semini, paulo tamen maius, & rotūdius, ex quo in terrā condito, quiddam agno simillimū enascatur quinque palmorū altitudine, habēs caput, aures, oculos, cęteraque omnia in formam agni recenter editi, pilum etiā subtilissimū, quo permulti illis in locis ad capitum tegmina utuntur; carnem tamē nullam, sed sanguinem habere, at carnis loco materiā carni cācrorum similem; vngulas non carneas, sed pilis uestitas in cornu similitudinē: radicem huius esse in umbilico, tandiuque uiuere, quandiu illi herbę uicinę sunt ad pastum. Inter ζωόφυτα quoq;, id est, quę plantę, & animalia sunt, quę immobilia terrę affixa, ut plantę sunt, at sensum, ut animalia habent, est spongia, quę ad saxa, quibus heret, contrahitur, & dilatatur. Sunt huiusmodi pinnę, & urticę marinę, sentientes tamen, ut plantę in mari affixę, &

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

testis quasi ligneis circundatæ, ut scribit Nemesius lib.de natura homi.c.1.

De corpore animalium, & eius diuisione. Cap. 14.

Corporis nomen trifariam accipitur; interdum non solum animatum, sed & inanimatum, idq; generaliter complectitur omne, qđ tribus constat dimensionibus, latitudine, longitudine, & profunditate; & tunc in p̄dicamento est quantitatis. Secundò, corpus in p̄dicamento substantiæ, pro eo qđ materia, & aliqua forma constat, sumitur; & ita corpus animale pōt usurpari pro corpore cuiusque animalis separati ab anima, veluti pro eo qđ sua materia, & forma speciali constat, videlicet vt asini, equi, & similium. Tertiò volunt accipi corpus pro parte vna compositi, cum accedit forma integralis, & generica; & sic corpus est materia animæ sensualis, materia disposita organicis suis instr̄is. Quamobrem ex his constat, corpus esse, aut organicum, aut non organicum: organicum est, quod habet diuersa instr̄a, & varias partes ad varia explicanda opera rei conuenientia; & ad eum modum, omnia omnium animantiū sunt organica corpora, vt not. Gal.lib.17.de vsu par.corp.hum.c.2. quid autem sit non organicum corpus, contraria significatione licet explicare, quod caret partibus, & instrumentis, ad diuersas operationes, quale lapidis, terræ, metalli, & similium corpus.

De partibus corporis animalis similaribus, & dissimilaribus. Cap. 15.

In uniuersum corpus animale diuiditur in partes similares, vel dissimilares, vt ait Aristo.i.de histo.anima.capitu.1.Galen. lib.8.de Hippo. & Plato.decre. Similares partes sunt, quę iterum in sibi similes partes diuidi possunt, vt caro diuisa, diuidi dicitur in carnes, seu carneas partes; item similares, quę habent alias partes in corpore eiusdem substantię sibi similes. Cuiusmodi sunt nerui ex triplici coniugatione, siue ex cerebro, dorsique medulla ortum ducant, dicti voluntarij, vel alterius generis sint, item musculi, tendones, ligamentales

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ex musculis ducentes originem, vt ait Gal. princ. de ossibus; cutis, quæ neruis, & arterijs referta est, apud Galen. lib. an sanguis in arter. contineat. & lib. 3. de aliment. cap. 4. item cartilago, quæ quamuis in multis dissideat ab ossium natura, tamen in multis conuenit, prout docet Arist. lib. 3. de histo. anim. cap. 8. Sunt quoque eius generis, venæ, & arteriæ, quarum illæ deferunt sanguinem, istæ spiritum nutriunt animalem, & calorem naturalem, vt tradit Gal. lib. 1. de vsu part. cap. 16. & breuiter etiam similares partes caro, os, pili, ligamen, sanguis, spiritus, tunicæ, adeps, medulla, partes ὁμοιομερῆ Galeno dictæ: quæ quidem non eodem modo, nec forsan omnes omnibus animalibus adsunt, excepto homine qui animal perfectum, alia autem imperfecta ab eo. De quibus omnibus partibus. Galen. lib. 3. de differ. morb. lib. de inæquali temperie cap. 2. Auicen. 1. part. primi, doctrina 4. Dissimilares partes, vel instrumentariæ sunt, quæ ex simplicibus, similaribusve constant, quæ si secantur, in dissimiles sibi non similes diuiduntur partes: nam facies eadem, in facies non diuiditur: nec manus vna, in manus alias. Dicuntur quoq; hæ partes, compositæ, secundę, dissimilares, diuersi generis: cuiusmodi sunt, caput, oculi, aures, manus, pes, &c. potissimum cor, iecur, cerebrum, pulmo Gal. lib. 8. de placit. Hipp. & Plato.

De carne animalium, & illi adiacentibus. Cap. 16.

CAro omnibus sanguineis, inter cutem, & ossa, cum animal extenuatur, & gracilescit, aboletur, & in venas, fibrasq; transit: vertitur autem in pinguedinē, quoties pabuli copia suppetit, Arist. lib. 3. de hist. anim. c. 16. & lib. 4. c. 4. ostrea, & conchas, & crustata, intus habere carnem dixit, exceptis echinis, quibus nullam esse dicit carnem: partim aūt carne constare purpuras, bucinas, cochleas, terrestres limaces, & cocalia, & reliqua turbinata. Caro hominum, oīum mollissima, ideo valet maximè oīum animalium sensu tactus. Arist. lib. 2. de par. anim. c. 16. Caro à sanguine alitur, vt quidam contendunt, argumento, qđ ea icta sanguinem mittat. Carnis vna species est quidem, sed ſm sanguinis mixtionem, & exsiccationē diuersas figuras accipit, ac fibras contrahit. Atque natura ex seminis syncerissima parte, carnem sensorium

corpo-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

corporum conficit,aliàs in excrementa , oſſa,neruos, pilos, vngues,vngulas,& reliqua id genus conijcit. Ariſt.lib.2. de genera. anim.c.4. vbi tractat de generatione oĩum partium animalium. De carnis,ſanguinis,oſſium,membranæ,cartilaginis,tẽperamentis,Ariſt.2.de par.anim. c.1.& 2.Gal.li.3.de partib.artis med.c.3. Card.lib.1. contradicen.medico.tract.6. contradictio.5. Tunicę his adduntur ſanguineorum vaſorum, venarum, & arteriarum, exanguis,& frigidę naturę,habentes fibras,& membranas.

De oſsibus quædam. *Cap*. 17.

OSſium diſtinctiones in prin.lib. Galeni de oſſibus; horum, alia caua,meduloſa:alia, nequaquã,ſed ſolida. Componuntur oſſa naturaliter in corpore aĩali,vel per articulum:aut coniũguntur per ſymphyſin. Articulus dicitur extremũ,quod immittitur in alteram partem oſſis. Articulatio diuerſa:nã vel diarthroſis,dearticulatio.ſ.oſſium,quorũ motio euidẽs: vel ſynarthroſis coarticulatio,q̃ obſcurum habet motũ. Diarthroſeos triplex ſpecies rurſum,enarthroſis, cum os,qđ excipit cauũ eſt admodum, & quod ingreditur longum;arthrodia,cum cauum leuiter, & in ſuperficie capitulum depreſſum habet; gynglymos,cum oſſa ſeſe inuicem mutuo ingreſſu iungunt. Os cauum,quod recipit aliud dicitur acetabulum; quod ingreditur,cotyle,& vertebra. Synarthroſeos quoq; triplex ſpecies,ſutura,gomphoſis,harmonia. Sutura,coniunctio oſſium in modum ſuturę, ideſt in modũ denticulatę ſerrę.Gomphoſis,cũ ad inſtar claui, os oſſi adiungitur,vt dentium more. Harmonia,eſt oſſium ſtructura per lineam ſimplicem,vt eſt in maxillis, & nonnullis capitis oſſibus. Symphyſis porrò eſt, cum oſſa ſibi inuicem adnaſcuntur, vel aliorum interuentu, vel mediante cartilagine,& hęc dicta ſynchondroſis; vel neruis,q̃ dicta ſyneuroſis,vel carne,& dicta ſyſſarcoſis.Gal.lib.in proœ. de oſſibus. In capite hominis, oſſium partes ſeptem, vna ſyncipitis,duę verticis, duę temporum,vna occipitis, vna palati. ſuturarum quinque,de quib.Gal.lib.8.9.& 11.de vſu pat.in auditus organo,duo oſſicula Veſſalio,lib.1.ca.8. Sunt in auribus alia lapidoſa,mamillare,& iugale:in naribus cartilago, os, ſutura;at maxilla inferior vno tãtum oſſe,conſtat homini.Veſſalius lib.1.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

cap.10.Dentes 32.octo anteriores incisorij, quatuor canini, viginti molares. Thoracis ossa anterius, clauiculę, claues, iugula, os pectoris, sternon, Vessal.l.1.ca.19.Posterioris autem partis ossa, colli 7.spina dorsi 24.vertebris, seu spondiliis constat.in spina hac colli prior est pars; pro secunda, metaphrenum, habens vertebras 12.postrema renum, & lumborum, ὀσφύος, q̃ pars hẽt quinque vertebras. Sunt costę in quolibet laterę 12 gręcis πλευρ͂αι, varię dispositę; Sunt.n.nothę quinque, q̃ non attingunt pectus vtriusque. Vessal.lib.1.ca.9.Sunt & scapulę ossa, ceruicis, acetabulum, os sacrum ex tribus ossibus in fine spinę: postea coccygis, os caudæ quod tribus construitur ossibus, vel vt Vessal.li.1.ca.18.5. quoque ferunt prominere Anglis quibusdam. In brachio, os humeri, seu adiutorium, cubitus, radius; in manu rasceta, seu carpos constat 7.ossibus; post brachiale, seu palma ex 4.& dactyli, seu digiti, constantes ossiculis, & internodiis. In cturibus, ossa anchę 2. superiores partes ilia; pectinis ossa, cum acetabulo, ossis femorũ; femur, os coxę, rotula, seu patella; tibia, canna maior; sura, os minus, quod genu non tangit, vt aliud malleoli; in pede talus, os nauiculare, calcis vnum; rasceta pedis, seu tarsos, habens 4.ossa; plãta ex ossibus 5.Digiti 5.cum internodiis. Os nullum in corde hominis, raro in animalibus, tamen in aliquibus, vt in corde bubulo aliquando, vt ait Arist.lib.5.de gener.anim.ca.7.in corde equi Plinius lib.11.ca.37.& in corde corui. In ventre autem nulli Arist.lib.3.de histo.anim.c.7.Plura de ossibus apud Hippocratẽ, libro de locis in homine, & de ossium natura, & Gal.de ossibus, Arist.li.3.de histo.anim.c.7. Et hęc de ossibus dicta sint pręcipui animalis, nempe hominis; parum enim de aliis curandum, ne tẽpus in solo sterili conteramus. Tamen si quis anatomen voluerit ossium auium videre, consulat Bellonum, qui eam explicat libro primo, de nat.auium capit.12.vbi eam depingit, & confert cum ossibus humani corporis, notatque differentias.

De neruis pauca. *Cap.* 18.

NErui in corpore animali, motus, sentiendique instrumenta sunt, à cerebro, & spinali medulla, vt dicimus, orta. Et Gal. lib.7.decret.Hippocr.& Plato.tradit, & Cice.2. de natura

Deo. Sic rupti vulnere nerui, Deficiunt, motumq; negāt, vireſq; volanti Ouid. 12. Metamor. & Gale. li. 8. methodi medendi c. 10. anima ratiocinatrix, inquit, in cerebro domicilium hēt, ea volūtariis actionibus vnà cum ſenſibus p̄ſidet; utitur, & hęc particulis quibuſdam, ſeu canalibus, nempe ipſis neruis; ſenſum motumque per hos in totum animal tranſmittens. Et lib. de neruo. diſſectio. circa finem, tradit eſſe vnum neruum qui carotidibus adhæret arteriis, qui ſi laqueo intercipiatur, ſtatim mutum animal reddat. Porrò nerui in triplici dr̄ia ſunt: qui. n. oriuntur ex cerebro, & dorſi medulla, voluntarij dn̄r, qui ex muſculis, tendones, qui ex oſſibus, ligamēta. Gale. in prolo. lib. de oſſib. in finiti. med. Hippo. lib. de locis in hom. ait corpus totum neruorum plenum eſſe in homine, excepto vultu, & capite, vbi nulli, ſed tm̄ fibrę neruis ſimiles, aitque neruos ſiccos, & cauos oſſibus cohęrentes, maioremq. partem ab illis paſci, & aliquatenus à carne, placuit tn̄ Ariſt. li. 3. hiſt. ani. c. 5. neruorum originem, in corde eſſe, & ca. 4. docet fibras inter neruos, & venas, hr̄e naturam quandam. Medici ponunt coniugationes neruorum à cerebro deſcendentium ſeptem, de quib. Gal. li. 7. 8. 9. 16. de vſu par. & lib. de neru. diſſect. Veſſal. li. 4. anatomes c. 4. 6. & ſeq. Ex vertebris ceruicis, proſiliūt alia ſeptem paria. De quibus Veſſal. li. 4. c. 13. A uertebris lumborum paria quinque, Veſſ. li. 4. c. 15. Brachium, cubitum, radium, extremam manum, & digitos mouent nerui ſex, de quib. Veſſ. li. 4. c. 14. In femur, tibiam, pedem, & eius digitos quatuor nerui excurrunt, de quib. Veſſ. li. 4. c. 17. Sex paria à ſacro oſſe exiliunt hominis in femur, clunes, abdomen, muſculos, anum, vterū, & veſicam, ceruicem, pedem, dorſum, &c. de quib. Veſſ. li. 4. c. 16. ubi addit ex coccyge hominis nullum neruū oriri, & tamen in canib. & ſimiis caudatis, ex hmōi oſſe, numeroſa neruorum paria proſiliunt. Replentur nerui à frigidis, & glutinoſis humorib. ex quib. etiam nutriuntur, vnde conuulſionem patiuntur, item & ex ſiccitate, vnde malum penè inſanabile, vt ait Gale. li. 2. in aphor. 26. Hipp. Offenditur, & neruoſa ſubſtātia nimio vino, & coitu, crapula, deſidia. Gal. in lib. 6. aphoriſ. Hippo. c. 28. nimia euacuatione, idem li. 5. apho. aphoriſ. 70. frigore durantur, vt penè cōuulſi. Gale. in 6. apho. apho. 54. Nocet valde abſciſſio, qa neruus abſciſſus non coaleſcit. Gale. in lib. 7. aphoriſ. Hippo. aphori. 28.

Ex neruis ad arterias, & venas, noxij humores ducuntur, & eō. Gal. in lib. 6. Hipp. apho. 26. partes neruosę cōicant cum hepate, ideo si patiātur, singultus sequit. Gal. in li. 5. apho. Hipp. apho. 58.

De Venis quædam, & de arterijs. *Cap.* 19.

SAnguinis riui, quibus irrigatur corpus, venis continentur, sicut arterię, sunt spiritus semitę. Plin. lib. 11. c. 37. in venis, plus sanguinis, minus spiritus. Gel. li. 18. c. 10. venę explorantur, rōne sanguinis mittendi: at arteriæ motu, & pulsu suo habitū, & modum febriū demonstrant; Non. n. pulsat vena, sed arteria, q̄ ei adiacet, vel subiacet, nisi in dorso, in quo magna arteria, q̄ tracheia dicta est, posita est supra venam. quamquā pro arteria vsurpetur nomen, & venæ, vt apud Celsum lib. 2. ca. 6. & apud Ouid. lib. 10. Metamor. Saliunt tentatę pollice venæ. Gal. in finitio. medic. vena, inquit, est vas sanguinis, & sanguini contemperati spūs natiui, neruosa, humida, & calida, sensum obtinēs. Arteria vas sanguinis, paucioris, puriorisq;, & contemperati sanguini spiritus genuini copiosioris, ac tenuioris, magis sentiens, quàm vena, pulsandi motu prædita. Hæc spiritum vitalem suppeditat, excipit, & purum aerem, dum cōtrahitur; dum attollitur, fumosa excernit, ac fuliginosa, & cor, ac naturæ calorē refrigerat. Quare aūt non habent pulsum venæ, scribit Gal. lib. 6. de placi. Hipp. & Platonis, quia originem non habent à corde, vt arteria, sed à iecinore. Vasa omnia pulsantia, dicūtur arteriæ lib. 7. de anatom. administ. Galeno. Notandum autem vnamquamq; arteriam, esse venę conuenientem, quam quodammodo ex sua spiritus attractione refrigerat, vt ait Arist. lib. de spirit. Nam osculo quodam sibi inuicem cōmunicant, vt ait Galen. lib. de vsu pulsuum. arterię porrò circūiacentem aerem per porros trahunt; eoque corrupto inficiunt etiam sauguinem vicinum, & morbos generant, Gal. lib. 1. de different. feb. cap. 4. Vna tantum vena, quę caua dicitur, & magna, ex gibbo iecoris exorta. Inde in vtramque animalis partem tam superiorem, quàm inferiorem recta protenditur: latissima tamen ea est pars, quę infra iecur; minus lata, quę per venas superius spargitur, ac cordi applicatur; inde, & alię venulæ, vt riuuli à fonte progrediuntur. Galen. lib. 6. de placi. Hippoc. & Plato. &

com-

commenta.2.in Hippocr.de huma.nat.de venis,& arteriis,Hippocr.de ossium natura,& libello de corde, & de locis in homine, Arist.li.3.de histo.animal.c.3.& 4.Vena porta,hēt vnam aliā breuem,cuius tres capillaturæ,ad ἔκφυσιν. ad pancreonem, & pylorum pergunt.Sunt,& ex illa aliæ sex insignioris amplitudinis, variæ,apud Galenum de vena.dissect.& 4.de vsu part.c.13.& lib.6. de anato.administra.de vena caua descendente, in iecinoris gibbo exorta,& de aliis,q̄ ex illa deriuantur,Gale.lib.de vena.dissec. c.8.Vessalius li.3.c.9.de vena caua ascendente,ex connexo hepatis orta,& de riuulis ab illa ortis, idē Galen.eo.lib.c.2.3.4.5.6.7. Vessal.lib.3.c.7.& 8.Et idem de uenis caluariā ingredientib.li.3. c.14.De arteriis,q̄ oriuntur in sinistro cordis ventriculo,& uitalem spiritum toti corpori subministrant; Galen.li.de dissect.arter.c.9.& de vsu part.lib.6.& 16.Vessalius lib.3.c.12.& 13.De diuersitate sanguinis aīalium,Plin.lib.11.c.38.& 39.Extat,& libellus nuperrimè editus per Martinum Rullandū de phlebotomia, morbisq; per eā curandis,vbi,& de venis, & de sanguinis missione per seriē literarum agitur. Extat,& de pulsib.ex arteriis dignoscendis,singulare opus inscriptum Sphigmica ars, editum à Iosepho Struthio.Ex uena,& arteria,duo ēt vasa cōposita inueniuntur:prius qd̄ vena arterialis dr̄, eo ꝙ illud vas arteriali nō venali sit corpore cōflatum,& sanguinē,vt vena deferat,& hæc vena est ex elatiori sede dextri cordis ventriculi,in pulmones numerosissima ramorum serie digesta, sanguinemq; in eo cordis ventriculo elaboratum,pulmonib.subministrat. Alterum dr̄,arteria venalis, eò quòd aerem veluti spiritum ex pulmonibus in sinistrum cordis ventriculum deferat,& tamē non arteriali,sed uenali corpore vas conflatum,vt docet Vessal.lib.3.c.15.

De spiritibus. Cap. 20.

EX sanguinis parte tenuissima, subtilis, aerea,& tenuissima, & dilucida substantia oritur,quæ spiritus dicitur; duplex secundum Galenum de placi.Hippo.& Plato.& lib.12.de metho. meden.& de facultatib.nostrum corpus dispensantib.nempe animalis,& vitalis.Secundum Arabes,triplex:addunt.n.illis naturalem. Naturalis, fit in hepate ex puriore sanguine,cui nullus humorum commiscetur, qui ab hepate per venas non pulsantes in

totum mittitur corpus: hic perficit uirtutem naturalem, & formar actiones. Vitalis in corde generatur, ex inſpiratione, & ſanguinis uapore, hincq; per arterias ad omnia corporis membra mittitur, uitalem confortans; & cuſtodiens uirtutem. Animalis porrò ſpiritus, in uentriculis cerebri gignitur, & per neruos ad omne corpus mittitur, præbens mouendi, ſentiēdiq. facultatem. Generatur autem ex uitali, quidum per arterias ſurſum eleuatus eſt in cerebro, intra reticularem plexum, ueluti per cornutæ cuiuſdam ualde implexę labyrinthum, perfectius concoquitur, & elaboratur, & clarus in illa inuolutione efficitur, deinde ex reticulari plexu ſurgens, primum ad duos priores cerebri uentriculos, ac demum ad vltimum in puppi exiſtentem, defertur.

De facultatibus animalium. *Cap.* 21.

AFfines ſpiritibus ſunt facultates, quas dicunt animales, triplices, animalem, uitalem, naturalem. Animalis in homine gubernatiua, rationaliſq. dicitur, habens in cerebro domiciliū, & imaginatiua memoratiua quoq;, in alijs ſimpliciter animalis q̄ ſenſum, & motū quoque ꝑ canales neruorum, in corpus uniuerſū diſtribuit. Vitalis, in animalibus ex corde fontē inſiti caloris naturalis, in arterias diſtribuit. Naturalis, nutricationi deſtinata uirtus, plātis, & aīalib. cōmunis, ꝑficit ſuū munus quatuor gradibꝰ: primo attrahit alimētū, & potētia hęc ideo dicitur attractrix: poſtea attractrix attractū alterat, id eſt, alterū facit, vt ſuccū eius reddat ſimilē parti, q̄ nutrire inſtituit. Quod ut faciat, ope aliarū duarum utitur potentiarum, ſcilicet retentricis, & ex pultricis; retinendo concoquit, & ibi ſecernit quod ſuo operi eſt inutile, illudque foras expellit, uijs à natura conſtitutis, per ueſicam, urinam, per inteſtina, fæces, & ſic ſimilia per alia organa.

De muſculis. *Cap.* 22.

MVſculus, eſt neruoſum corpus cui permixta etiam caro, ad partium corporis motum procreatum. Diſtinguitur autem à pinguedine, quæ eſt affuſio alimenti circa membranas maximè concreſcens, & ſenſu carens. ut dicitur

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

citur in finitio.medi.in iſagog.Galeni.Muſculi cōſtāt,fibris nervorum,ut moueantur, ſuntq; uenis,& arterijs, quibus conſperguntur,illis ad alimenti diſtributionem,his ad natiui caloris cuſtodiam.Plures autem ſunt muſculi qui diuiſi,& inuoluti ſinguli tenui tunicula,quæ eos ſecernit ad inuicem:& vnicuique muſculorum ita inuolutorum tres partes,origo,medium, exitus.Origo,ſeu caput,neruoſum eſt;medium,carne,neruis,& arterijs exuberat:extremum in tendonem,confuſis neruorum,& uinculorū fibris,deſinit.Muſculorum actio,eſt,tenſio,contractio, extenſio, laxatio.quod explicat Galen.1.de mo.muſcul.De numero muſculorum diſſident medici, ſicut de oſſium numero .Frontis unum, palpebratum ſuperiorum duo,oculorum ſeptē, narium proprij duo,labiorum,4.maxillarum ad claudendum duo, ad aperiendū duo, ad molendum duo. De quibus Veſſalius lib.2. Galen.9.10. 11.de uſu part.Muſculi linguæ euidentes 9.Veſſal.lib.2.c.19.Muſculi hyoidis oſſis proprij 8.nō proprij 4.laryngis, & alij linguę: de q.b.Gal.l.7.& 13.de vſu part.Veſſal.li.2.c. 17.Laryngis muſculi 20.quorum 12.proprij,alij, cōes,Galen.lib.7.de vſu part.c.11. & 12.Veſſal.lib.2.cap.11.& 21.Scapularum 7.de quibus Gale.li. 13.de vſu part.cap.fin. Veſſal.lib.2. cap.26. Muſculi brachium mouentes undecim,de quibus Gal.lib.13.c.fin. Veſſal.lib.2. cap. 23.Vlnæ interiores 7.exteriores 9.extremæ manus 7.præter partios qui intra oſſa metacarpij,palmę ſubiacent.de quibus li.1.de anato.adminiſtr.& 1.& 2.de vſu part.Gal.Muſculi thoracis com plures,de quibus Veſſal.lib.2.cap.35.Dorſales 15.de quibus Veſſal.li.2.ca.38.Epigaſtri recti duo,tranſuerſi duo: obliqui 4.Gale. 5.de vſu part.ca.14.& 15.Veſſal.2.c.13.& 31.Muſculi ſedis.3.Galen.lib.5.de vſu part.capit.14.Veſſal.2.cap.51.veſicæ vnus Galenus lib.5.de vſu partium cap.16. Veſſal.2.capit.50. teſtium bini ſingulis, Veſſal.lib.2.c.32. Pudendi muſculi 4. Gal. lib.5. de vſu part.c.3.Muſculi iſchij,ſeu coxendicis 5.maiores,& totidem minores illis oppoſiti,de quibus Galen.lib.15.de uſu part.ca.fin.femoris 10.Galen.lib.3.de vſu part.capit.16.Tibiæ 9. Veſſal.lib.2. cap.59.Pedis,& digitorum 22.Veſſalius lib.2.cap.60.

Gene

Generaliter indicantur authores, qui de partibus corporis animalium tractant. *Cap.* 23.

DE omnibus partibus hominis tractat Hippocrates lib. de ossium natura, Galen. li. 9. de decret. Hippo. & Plato, & de ossibus ad tyrones, item de dissectione uenarũ, & li. 9. de anatomicis administr. & li. 17. de usu part. corp. humani. & li. 9. de anatõ. administra. in isagog. in introductorio, seu medico, & de finitionib. medic. in anatomia parua, de anatom. oculorũ, de cõpagine mẽbro. Vessal. li. de anatõ. Plato in Timæo. Alãfrãcus chirurgicus 1. tracta. chirur. 1. doctrina. Theophilus Protospatarius li. 5. de corporis humani fabrica, Aur. Cor. Celsus li. 4. medici. c. 1. & li. 8. c. 1. de diuersitate animalium p singula membra. Plin. li. 11. c. 37. latius Aristot. lib. 2. 3. 4. de partib. anim. Communes omnibus ferè generibus aĩalium partes, gula, uẽter, intestinum: at sanguinea quasdã partes interiores, & exteriores habẽt, quas nõ habẽt exan guia, q̃ nec habẽt uiscere, ut ait Arist. li. 4. de histor. animal. cap. 3.

De capite. *Cap.* 24.

ALiquas nobiliores animalis partes leuiter attingemus, reliquas ad indicatos authores reijcientes. De capite itaque delibabimus pauca. pars hęc sacra in homine est nobilissima, ideoq. sternutanti assurgimus, & adoramus eam partem, ut notat Arist. Problem. sect. 33. q. 9. Plinius illud innuisse uidetur, dum ait, cur sternutamentis salutamur? quod ẽt Tyberium Cæsarem tristissimum, ut constat hominũ, in uehiculo exegisse tradunt, & aliqui nomine quoque consalutare religiosum putant. Caput. secundũ post cor generatur, sed vltimum perficitur, ob maximè humidum cerebrum Arist. 2. de generat. ca. 4. Et quia oppositum est cordi calido, oportuit illud esse humidissimum, idcirco omnibus animalibus, quibus cor est, caput sit, necessarium fuit. Aristo. 4. de part. animal. cap. 10. Attamen asserunt quidam deesse animalibus quibusdam caput, sicut Plin. lib. 5. ca. 8. in India meminit Blemmyis capita, abesse, oculis pectori affixis. Ostrearum generi nulla capita, nec spongijs, nec alijs ferè, quibus ex sensibus solus tactus

est.

est.tradit quoque Plin. lib.11. capit.37.quibuſdam animalibus indiſcretum caput,ut cancris,Plin.lib.11.ca. 37.Ariſtot.4.de hiſtor.animal.c.3.& 4.de part.animal c.10.Ob cerebrum humidũ, ponderoſum eſt caput,quo fit,ut pueri propter cerebri magnitudinem non portent caput,nec erigant collũ,donec calore cordis mediantibus arterijs à ſuo pondere alleuietur , ut tradit Ariſt.2. de gener.animal.c.4.Subſtantia cerebri ſubtilis ingenioſum habet;craſſi,tardùm:formarũ facilis ſuſceptio , memorem : calida, mobilem:frigida ſtabilem:humidior,ſtultum.Caput autem ualde rotundum notat mobilem;acuminatum, & pinneatum,inuerecundum;paruum,inſenſatum:optimæ formæ,prope rotundũ, ſed cuius anterior pars latior,poſteriore in modum mallei , &c. optimum,ut apud phyſiognomos tractatur.

De pilis, & quæ horum loco animalibus ſint. Cap. 25.

QVia cerebrũ oĩum partiũ humidiſſimũ,idcirco citiꝰ,& magis in capite generãtur capilli,ut ait Ariſt.2.de hiſtor. animal.ca.1.& 2.de part.animal.c.14.Porrò pili naſcũtur ex quadã materia fuliginoſa,terrea,ſicq. Gal.2.de temperam. humore tamen cutis,q̃ inquã cutis,nihil aliud eſt , quàm reſiccatio carnis, paſcuntur.Huiuſmodi humor copioſus à cerebro tranſmittitur per commiſſuras:qui ſi multus,& pinguis ſit,pilos nutrit,& protendit:ſin ſiccus,criſpat,Ariſt.5.de generat.animal.c.3.& ſic de ſimilibus,de quibus Galen.in arte medica.c.13.14.15.16. Pili naſcũtur hominibus,parte ea,qua cutis,pelliſue ſuperior rariſſima eſt,quẽadmodũ in barba,in mẽto,in pectine naſcũtur puberibꝰ, cũ pellicula ſuperior rarefit,& ſatis habeat humoris ad pilum nutriẽdũ,ut ait Hippocr.de pueri natura.Cur aũt nec fœminis,nec ſpadonibꝰ naſcãtur,& q̃bus ex cauſis defluãt,& nutriãtur , & caneſcãt uidẽdus Ariſt.de hiſtor.aĩal.c.10.Gal.2.de tẽperã.& in medico.Quæ loco pilorũ ſint in animalibus,& de pilis Ariſtot.5.de generat.animal ca.3 . Nam animalium , quædam habent cutem ſine pilo,uel lana,ut uermes terreſtres:quædam corium cum pilo ut equus:quędã lanã,ut oues:quędam lanam cum pilo,ut aſinus; quędã habent pilum,& capillum,vt homo;quędam ſetas,& pilũ, ut porcus ; quędam ſpinas , ut ericius, & porcus ſpinoſus ; quæ-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

dā pēnas,vt aues;q̄dā squamas,vt pisces:q̄dā pellem,ut anguillę.

De ore. Cap. 26.

SIcut omnia q̄ viuunt,egent alimento,sic,& instrumēto,quo illud attrahant:illud autem os,quod est omnib.animal. cōmune, loco cuius radices plātis.verum illud varia distinguitur specie,proportione,situ,excessu,vt notat Arist.li.1.de histor.animal. c.2.& plura li.2.c.1.& seq. Quædam habēt os rostratum.vt aues, alia fissum, vt canes,pisces; q̄dā cū ꝓmuscide,ut elephas, pulex. Aues,nec labia,nec dētes hn̄t,paucis exceptis, nec nares,nec aures,nec cilia,quāuis pro illis q̄dā habeant,& odorētur,& audiāt, ut notat idem Arist.2.de histor.animal.c.12.in ore continentur dentes;concameratio superior dicta palatum, in cuius extrema parte adhæret gurgulio,seu uua.de dentium differentijs, & ordinibus.Arist.3.de par.anim.c.1.Gal.li.11.de vsu part.c.8.

De lingua. Cap. 27.

IN ore quoque lingua,caro quædam spongiæ instar, & mollis: unde fit,vt ebrij lingua,cum plus hausit humoris,expeditè loqui nequeat.Arist.problem.sectio.3.q.30.hæc lingua cum super pulmonem sit posita,& diuersitatem humorum ob naturam spōgiosam concipiat febrium diuersitatem indicat, ut idem tradit Arist.problem.sectio.34.q.4.atque linguæ euadunt concolores humorib.vt tradit in Hippocr.lib. de morb. uulgaribus, Galen. comment.5.Signa porrò morborum ex inspectione linguæ, tradit Hippocra.lib.de prenotionibus,& lib.6.epidemio.& in princ. de diebus decreto.& 7.li.aphoris.idcirco lingua uiridis biliosos, nigra melancholicos indicat.lingua humida uentriculum, vel cerebrum quod in uentriculum distillat,Galen.in libro.aphoris.6. in aphoris.32.Tradit Galen.in definitio. medicis, & in medico, linguam esse uenosam, subpinguem,carnosam,saporū gustatricem,adiutricem in deglutiendo alimento.Duo in ea neruorum genera.alios illi molles,gustandi sensum prębentes;alios duros. ex quibus motus arbitrarius.Et quod illa moueat sapores,docet Arist.4.de part.anima.ca.8.Plur.de placi.philoso. cap.18.Radici

lin-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

linguæ adhæret Epiglottis, lingula, q̃ arteriam cum deglutimus claudit, ne quid in eã firmi, & ſolidi incidat, & eius rei quoq; gratia, creatæ ad radicem linguæ quatuor tonſillę. Lingua aliquibus animalib. bifida, ut ſerpentibus. & lacertis, ſecundum Ariſt. 2. de part. animal. c. fin. & 2. de hiſtor. animal. c. 17. Imperfecta piſcibus, & incerta, & oſſea. Ariſt. li. 4. de partibus. animal. cap. 8.

De collo. *Cap.* 28.

CAput iungitur humeris, collo: per hunc procedit fiſtula quę à faucibus uſq; ad pulmonem protenditur, quæ dicitur τραχεῖα arteria, & βρόγχος; caput huius arteriæ; λάρυγξ, ideſt, guttur tribus cartilaginibus conſtans. Collum ſecundum Ariſt. li. 4. de part. anima. c. 10. factum eſt, ut gulam, & arteriam protegat. Collum ſecundum crurum longitudinem auib. eſt longum, ut poſſint alimenta decerpere, Ariſt. 4. de part. animal. cap. 12. Collum animalium, uertebris conſtat, & flexibilie eſt, excepto leone, & lupo, quibus oſſe perpetuo riget. Ariſ. 4. de part. animal. c. 10. Guttur ſpiritus trahendi cauſa datum eſt: proinde animalia, quæ nõ habent manifeſtam reſpirationem, uel, ut alij dicunt, quæ non egent reſpiratione, ut piſces, carent collo, & gutture, & conſequenter pulmone. De quibus Ariſt. lib. 3. de part. animal. c. 3. Gal. libr. 8. de uſu partium in princip.

De thorace, & eius partibus. *Cap.* 29.

SVperiores partes thoracis, furculæ, iugula, clauiculæ, de quib. & ſequentib. Gale. 8. de anatom. adminiſtrat. Inferiores ſeptũ tranſuerſum, diaphragma, quod eſt cartilagineum, ut ait Plato in Timæo. Goſtæ 24. retro animalibus omnibus coſtatis utrinque 12. ſeptem ſuperiores longiores ad partem anteriorem tendentes, ad partem q̃ illas excipit nempe pectus; harum ſexdecim propriè coſtæ, aliæ nothę. Galen. li. 8. de anato. adminiſtr. Ariſt. de hiſtor. animal. 1. c. 13. Coſtę ſerpẽtibus ſingulis tricenæ. Ariſt. 2. de hiſtor. animal. c. fin. Plin. lib. 11. cap. 37. Mammæ utrinque, in media ferè thoracis regione, apex illarum papilla. At de mammis, pectore, thorace animalium, & differentijs eorum, Ariſt. 4. de part. animal. c. 10. Galen. li. 6. de uſu partium, cap. 1. & ſeq. & lib.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

lib.3.cap.6.Plin.lib. 11.cap. 39.40.& 41. Dorſum pone thoracem eſt,& ſpinam habens 24.vertebris in tres partes diuiſas:nam in collo 7.in dorſo 12.in lumbis 5. poſt thoracem etiam ſpatulę, quę in acetabulo,collo iunguntur,unde humeri prominent: de quibus Gal.li.13.de uſu part.oſſa humerorum ſcapulæ dicuntur, quib.annexa dependent brachia,& manus,Ariſt.3. de hiſt.anim. c.7.Quod à ſummo humero ducitur,brachium dicitur in oſſe adiutorij,at crures anteriores animalib. quadrupedibus: ſequitur cubitus,membrum inter ſuperiora, & carpum.

De manu. *Cap.* 30.

MAnus propriæ homini,q̄ ei ſunt uice pedum anteriorum,ut ait Ariſt.4.de part.animal.c.10.ubi,& de digitis.Has imitari uidentur animalia ea,quæ quinque digitos habēt, vt ſimiæ.mures.De manus,& digitorum anatome,& partibus,Galen.1.& 2.li. de uſu par.cor.huma.in iſagog.in medico,& li.4.de motu muſc. manus,carpo iungitur brachio,ſeq̄tur uola pars interior manus caua,poſtea digiti;ſuperior pollex,duabus iuncturis cōſtās,ut fortior;poſt hunc,index,poſtea medius,ſeu infamis,poſtea medicus, ſeu anularis,poſtrem⁹ minim⁹,ſeu auricularis.Spaciū inter pollicē,& īdicē,thenar:oppoſitū illi ſub imo digito hypothenar;mōticul⁹ digiti ſthetos ſupma digitorū pars acinus.Articuli īferiores digitorum procondyli:medij condyli:ſuperiores, metacondyli.

De penetralibus thoracis,corde,iecinore,ueſica fellis, & felle. *Cap.* 31.

EST intra thoracem,membrana coſtas cingēs:ex hac duę oriuntur dictæ interſepientes,intercipientes ſcilicet utrinque medium thoracem: & eſt pericardion,quod ueluti uagina cor operit.Cor in medio thoracis,duas auriculas habens,mediam,& ſiniſtram:ad dextrum,& læuum tranſmittitur ſanguis per duo uaſa: dextrum. ex iecinore ſanguinem defert, & per cauam uenam utrinque ſangninem deſtribuit,& per uenam arterioſā in pulmonem. In ſiniſtro cordis uentrinculo arteria uenoſa ex pulmone aerem cordi defert, de quib.omnib.doctè Plato in Timæo.Cor,

&

& iecur, omnibus animalib. ferè adijciũtur, ut necessaria: alterũ propter caloris originem, alterum cibi coquendi gratia. Arist. 3. de part. animal. c. 12. Cor in medio thoracis est, sed in sinistrã tẽdere videtur quod inde recipiat spirituũ receptaculum, vt tradit Galen. lib. 7. de anatom. administrat. Cor tãquam initium, & fundamentum uitæ, & radix Gale. 5. de interio. cap. 1. Auicẽna 1. par. 1. doctr. 5. & 2. parte tertij c. 1. de anatome cordis, & de virib. cordis c. 1. Plinius lib. 11. c. 37. vbi tradit cor, primum viuere, vltimũ mori, palpitare, ac moueri, ac alterum animal: & apud Ægiptios obseruatum, quibus mos est cadauera asseruare medicata, augeri per singulos annos in homine cor, ad binas drachmas ponderis, ad quinquagesimum annum accedere: ab eo postea detrahi tantundem. & ideo non viuere hominem vltra centesimum annum, defectu cordis. hęc Plinius, vbi alia plura de corde subiungit p̃clara. Cor carne dura constat, villis, & arterijs, cum duobus ventriculis manifestis, & vno medio, non manifesto. Sinister habet armarium, & capsam spiritus, in dextro residet sanguis. Huic tria illi attribuuntur, palpitatio, pulsus, respiratio. Arist. 1. de respirat. Sed hæc hactenus de corde. Reliqua videnda, apud Gale. li. de forma fœtus, Hippo. li. de corde. Iecur, est membrum generans sanguinem, vt ait Auic. c. 14. parte tertij c. 1. Caro rubea, id est sanguis congelatus in calore remissiore. Iecur, vt diximus, est venarũ principium, in dextra hypochondriorum parte, habet 5. fibras, venam maiorẽ cauã: canali exiguo, in pendulam sibi vesicam bilẽ deriuat, q̃ dicitur kystis fellis, vesica fellis, de qua Gale. in 4. & 5. de vsu par. Ita iecori fel adiunctum, veluti quoddam excrementum, & alui, intestinorumq; sedimen: ferunt autem quosdam homines fellæ carere, delphinum, & vitulum marinum, damam, equum, asinum, ceruum, partim etiam mures, & camelos, & alia animalia, Aristo. de par. anim. cap. 2. de iecinore plura, & felle Gale. li. 4. de vsu part. c. 12. Plin. lib. 11. c. 37. & 38.

De pulmone, umbilico, abdomine, peritonæo, omento, intestinis, urinarijs uasis, &c. Cap. 32.

PVlmo quatuor fibris, quæ Gręcis dicuntur λόβοι, circundatur, duabus in dexteram, duabus in sinistram tendentibus,

& vnæ

& una ex his veluti sobole quinta, ĩ dextra thoracis parte exigua: inanis hic totus, & sanguine plenus, à quo ad cor patent meatus perpetui, ut ait Arist. 1. de part. animal. c. 17. Galen. autem uocat spiritus humani promptuarium. lib. 6. de usu part. c. 2. Nam respectu cordis, pulmo est, ut follis concauus, spongiosus, cor refrigerans per inspirationem, & respirationem aeris, ut ait Arist. lib. de diuturni. & breuit. uitę, & li. de spirat. In continuo itaque motu, in attrahendo, & emittendo spirationem, cordis uersatur flabellũ, ut ait Vitalis de Furno li. de diuers. medicin. aduersus diuersos morbos, ca. 258. Addit autem Galenus quintũ globũ pulmoni, li. 6. de usu part. c. 3. Quæ sanguine carent, uel satis suo natiuo spiritu, vel extrinsecus refrigerantur, pulmone carent, ut pisces, qui tamẽ pulmonis loco, habent brãchias, excepta balena, & delphino, q̃ respirãt, cũ oĩa, q̃ respirãt, habeãt pulmonẽ Arist. 4. de part. aĩal. c. 7. Plin. li. 9. c. 7. & li. 11. c. 3. Et q̃ sine pulmone sũt, uoce carent, Gale. li. 2. de usu part. c. 2. & 9. Vmbilicus in uentre, quasi fœtus radix. nã, inde in utero matris, homo quãdiu ibi est, haurit alimentum. Aristot. 2. de generat. animal. c. 4. trahitq; inde spiritum. Hippocra. li. de puer. natu. In uentre abdomen in aliquibus animalibus delitescit, & crescit, Arist. de part. animal. 4. c. 12. huius musculi octo, post abdomen peritonęum, membrana pertenuis, seu siphac. Deinde omentum, barbaris zirbus, rete. Postea intestina sex, tria crassa, tria tenuia. De quibus Galen. in medi. & 4. de usu part. & alibi. Vnum tamen esse continuatũ in uentre scias intestinum ab stomacho, uel uentriculo, vsque in anum, seu secessum perueniens; uerum illud ipsum ęqualis non ẽ latitudinis, quamobrem ob sex latitudinis differentias per suas implicationes, intestinum in sex nomina distinguitur: qua parte n. uentriculo annectitur, & ibi concocta recipit, duodenum dicitur à duodecim digitorum longitudine, cuius orificium ueluti infundibulum terminatur, & nectitur stomacho, ideo dicitur pylorum, seu ianitor; post hoc duodenum: succedit aliud dictum ieiunũ, eò quòd in eo nõ retinetur materia, & ferè apparet uacuũ ꝑpetuò: succedit tertiũ, tenue dictũ, lõgum, inuolutũ multis circuis, accedit monoculum, seu cęcum, colon, ilion. rectum postremum, qui porrigitur usque ad podicem: sic per intestina ordine fit excrementi concoctio quędam, & deinceps transmissio, &

ex-

excretio; quibuſdam animalibus, rectum ſibi æquale, quo egerunt per aluum excrementum. Quibuſdam autem parte ea qua iūgitur uentri, laxius eſt, qua deſinit arctius: unde fit, vt quæ eiuſmodi habent, vehementi nixu egerant excrementa, vt canes: Ariſt. lib. 3. de par. anim. c. 14. Neque uiſcera omnibus animalibus ſimilia, vt idem Ariſt. eo. lib. 3. docet c. 12. & lib. 4. c. 1. Sunt & animalibus urinarij meatus, qui à renibus vrinam à ſanguine ſecretam deferunt: veſica tamen carent, quę non habent pulmones, & quę parum viuunt, vt inſecta, piſces, ſquamata, aut corticata, excepta teſtudine Ariſtot. 3. de par. anim. c. 8. Plinius lib. 11. c. 37. item aues, quia ſuperfluitas humidi tranſit in vngues, pennas, & ſquamas. Vrinaria fiſtula, penis pars, glans, cuticula, cuius pręputium eſt cuticula, item mulieribus vulua. Deſuper ſunt ibi iuxta vaſa ſeminaria teſtes ſcrotum, mamillares proceſſus, cornua ſemicirculi, in mulieribus, & hymen ſeu nympha, aut ſeptū virginale. &c. Extat Galeni liber de vulue ſectione, loquitur & de ſuperioribus, & Ariſtot. primo. de hiſtor. anima. capitu. 13. & 14. Galen. libro 14. de vſu part. in princi. & lib. 15. capitu. 4. & de vuluarum diuerſitate in animalibus videndus Ariſtot. libro primo, de gener. ani. c. 7. & 8. Pli. li. 11. c. 37. De pedibus, ac cruribus Ariſt. 1. de hiſt. ani. c. 15.

De ſenſu, & eius diuiſione. Cap. 33.

EX compoſitione animata prodeunt duæ facultates uitales, ſenſus & motus: ſenſus duplex, exterior, & interior. Exterior eſt potentia receptiua ſpecierum obiectarum, ſine materia. i. ſpiritaliter & in intentione: vt viſus eſt receptio formarum ſpiritualiter. Ariſt. lib. 2. de anim. c. 12. veluti, inquit, cum cera ſigilli impreſſionem recipit eandem, quam habet ſigillum, nec tamen eadem eſt cum ſigillo. Senſus, inquit Damaſcenus 2. de orthodoxa fi. c. 18. eſt vis animæ, materialium rerum apprehenſiua. i. cognoſcitiua. Et ſecūdum Gal. in finitio. med. ſenſus eſt affectus animæ per corpus, nuncius rei, quę mouere idonea eſt, hinc ſenſoria, & ſenſibilia. Refert eadem Plutarch. libro quarto, de placi. philoſo. capit. 8. Senſus exteriores 5. viſus, auditus, guſtus, odoratus, tactus. Gale. in finitio medi. & Damaſce. vbi ſupra Gelli. libro ſeptimo. capitu. 6. Totidem ſenſoria, oculus, auris, lingua, nares, cor-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

pus totum, quę vt organa ſunt, & recipiunt ſenſibile, quibus corruptis corrumpitur ſenſus, qui his adhæret. Senſoria omnia duplicem, & geminā habent ſedem: eò quòd geminæ hominis partes, dextræ, & ſiniſtræ, & animaliū quoque. Habent, & geminos neruos, excepto tactu, qui diffuſus eſt per totum corpus, vt ait Ariſt. 2. de par. ani. cap. 10. & alij proximè citati authores. Galen. lib. 16. de vſu part. c. 3. viſus inſtrumentum lucidum eſt: aereum auditus: vaporoſum olfactus: guſtatus humidum: terreū tactus. Senſus interiores quatuor ſunt, ſenſus communis, phantaſia, cogitatio, memoria, de quibus omnibus ordine dicendum.

De viſu. *Cap.* 34.

VIſus inſtrumentum lucidum eſt oculus, qui organum viſus cum neruis opticis à cerebro pendētibus, & ad oculos productis; ſic a cerebri humore ſecreta pars puriſſima ad oculos peruenit; & ſenſorium frigidū, & humidum, vt cerebrum eſt. Ariſt. 2, de gener. c. 9. & 5. de gen. anim. c. 1. viſum aquæ tribuendum cēſet, ſicceſſitque viſus, cum humido caret, Hippo. de victus rat. & Gale. cryſtallinum in oculo humorem cauſam potiſſimam viſus dicit lib. de inſtrum. odora. Plato in Alcibia. 1. oculi virtutem tradit, in viſu, & acie pupillæ, in qua quis ſeipſum inſpicit non ſecus, ac in ipſo ſpeculo. in Timæo autem, plura de præſtantia, & fabrica oculorum, & ꝙ ſint radiornm igneorum cœleſtium participes. Ferūt oculos poſtremos perfici, ante cæteras partes emori, quod inde ad cerebrum mouendi, videndique principium reſiliat, ac retrahatur. Dexter ſiniſtro obtuſior; Hos læſum caput, & viſum afficit, vt ex ebrijs. deliris, & febricitantibus, conſtat. Sanguineis fortis viſus; bilioſis acutus; ſpiritus habentibus craſſos incertus; at humidus, & modicus, nec propinqua, nec remotiora videre poteſt. ſpiritus tenuis, exilis, tenebroſus, qualis ſeniculis exhauſtis, ac morbo extenuatis, debilem viſum facit, aut prope nullū; diſſipatur namque, vnde conſpicillis aggregatio radiorum medetur; officiunt viſui, ſi pupillā à ſua ſede dimoueri contingat, ſi dilatari, contrahi, contorqueri, imminui, vulnerari, cōtundi, inflammari; deficit viſus, & caligant oculi, humorū defectu, ariditate, ſpiritus viſorij inedia, mœrore animi, fletu, laſſitu-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

dine, ſenio, immodico concubitu, intempeſtiua lucubratione, allio, cępe; porris. iuuãt, & reſtituunt, & inſtaurant, uina dulcia, vuæ paſſæ, amygdalæ dulces, piſtacea, caſtaneæ toſtæ, elixæ, rapę, paſſerculi, miliariæ, frigili, fœniculi ſemen, folia, & radix: euphragia, euphorbium, ſtœchas, interdum chelidonia, & ruta, viridia fouent aſpectu. De uiſu alia quoque plura diximus in optica, quæ conſultò omittimus.

De quibuſdam viſus effectibus. Cap. 35.

NVlla ex parte maiora animi indicia animalium, potiſſimum hominis, quàm ex oculis, moderationis, clementiæ, miſericordiæ, odij, amoris, triſtitiæ, lętitiæ, hinc cõtuitus multiformes, truces, torui, flagrantes, graues, tranſuerſi, limi, ſubmiſſi, blãdi, & in ſumma profectò in oculis animus inhabitat, hos cum oſculamur, animum ipſum videmur attingere. Pli. lib. 11. c. 37. Mulieres mẽſium tempore, cucumeres, peponeſque tactu, viſuque inficiunt, vt ſiccentur, eboris, & ſpeculi nitor ex viſu illarum maculas contrahit: ſanguis. n. illis ebullit melancholicus, vnde vapores orti ſurſum elati, per oculos prolabuntur, & adſtantibus venenum expirant, nocentque: ſic anus quæ putridos habent ſpiritus, intuitu tenera corpora faſcinant, vt Virg.

Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos.

Qui amant, & crebro viſu rei amatæ, virus ebibunt, & venenum mutui amoris transfundunt, & hauriunt, concurrente intenſa imaginatione. Sic Eutelida, in aquæ reflexionibus, & Nereus ex forma propria, ſe faſcinarunt ſui ipſius amore iuxta fontem Nili, qui Nigris dicitur. ferunt feram, quæ appellatur Catoblepas, modicam alioquin, cęteris membris inertem, necare eos, qui oculos eius viderint: eademque Baſiliſci ſerpentis eſt vis. Pli. lib. 8. c. 21. Lippitudinis etiam contagio ſerpit, & videndo accedit. Sic Ouid.

Quum ſpectant oculi læſos, læduntur & ipſi,
Multaque corporibus tranſitione nocent.

Et Iuuen. ſat. 2.

Sic pecudes, armenta, boues, grex totus in agris.
Vnius ſcabie cadit, & porrigine fœda;
Vuaq; conſpecta liuorem ducit ab vua.

Referunt lupos viſos, & oris halitu virulento in oculos

transpirato, raucedinem inducere. In summa,

Segnius irritant animos demissa per aures,
Quam quæ sunt oculis subdita fidelibus.

De auditu. *Cap.* 36.

SEcundus sensus, auditus est, qui percipit sonum auribus per spiritum infusum. Gal. in finit. med. Et auditus, inquit Plato in Minoe est, qui per aures sonos declarat. Organum, aures, foris patulæ, intus flexuosę, & tortuosę, ut per amfractus huiusmodi, paulatim sonos recipiat, ne magnitudo soni sensum lędat. Meatus aurium aeri parentes ex corde, tendunt, & desinunt in venulas cerebro adiunctas, secundum Arist. lib. 2. de gen. ani. c. 4. Damasc. lib. 2. ortod. fid. c. 18. atque Gal. lib. 11. de vsu par. c. 12. docetque à probatione animalium, qui aures arrigunt, cum melius sonum desiderant concipere, & meatus ita dirigunt. Plura idem Gal. lib. 8. de vsu par. vbi & oppositum foramini esse os petrosum tradit, & amfractus cōstitutos, ne aer directò receptus, refrigeraret cerebrum, neve inde surditas accedat. Et rursum in osse petroso, esse meatum auditus docet, lib. de ossib. ad tyron. c. 1. cuius meatus via si obturetur, fit surditas: potissimum si subeat materia biliosa. Hippoc. 4. aphoris. apho. 36. & ibi Galen. exemplo potest inseruire etiam, quod aeris ingressione, & inflatione venarum, restringatur auditus, & hebescat oscitatione. Dum. n. oscitamus, audiendi facultas tollitur: spiritus. n. vt in os, ita in aures irrumpens, membranam expellit, ac prohibet, quominus sonus ingrediatur. Arist. li. probl. sect. 32. q. 13. sic melius audimus, cum spiritum retinemus. Quia per respirationem, & cum reddimus, spiritum, sanguis ascendit, & obstruit meatus; cum retinemus attrahimus, & externus aer recipitur. idem Arist. problem. sect. 11. q. 41. Item quod respiratio nonnihil mouet strepitus, ea sectio. qō. 48. proinde melius audimus noctu, quàm interdiu, quia noctu omnia ferè sileant: vel ut ait Anaxagoras, quod aer interdiu stridet, à Sole concalefactus, ut scribit Arist. eadē sect. q. 33. Medium auditus, aqua in piscibus; aer in aliis. Gal. libro 7. de decret. Hippocra. & Plato. Empedocles, auditum fieri allisu spiritus in clauiculatam aurium partem introrsus annexam, quam tintinabuli uicem præbere dixit. Alcmeon ait nos audire inani, intestinaque aurium parte, & hoc esse quod spiritu

irrum-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

irrumpente personet:omnia namque uacua sonitum edere solere.Alij alia sentiunt,apud Plutarc.libro 4.de placi.philoso. cap. 16.Galen.autem aures,& sonum recipere,& edere aliquem,dixit libro undecimo,de vsu par.cap.12.quod certè quis facilè probabit, si manus uolam, uel aliud cauum auribus admoueat. Zeno audire nos ait,cum is qui inter loquentem, & audientem est aer,uerberatur orbiculariter,deinde agitatus auribus influit, Diogenes Laertius in Zenone,libro octauo. Sic & Plato in Timæo,Omnino igitur,inquit,uocem ponamus pulsationem quãdam ab aere,per aures,cerebrumque,& sanguinem,usque ad animam penetrantem;natam quoque ex ea motionem,incipientem à capite,& in sedem iecoris desinentem,auditum vocemus.Notio uerò prouenit uelox,acuta:tarda autem,grauis.Et hæc hactenus de auditu,& sono:plura.n.alia in musica diximus.

De olfactu. Cap. 37.

Olfactus,est alius sensus:scilicet potentia, qua anima sentit odores.Aristot.naturam odoris,calorem quendam esse uoluit·& odoratũ omne calidum,problem.sectio.12.quęstio. quarta.Et lib.de sensu,& sensibili,humidam siccitatem,quo fit, ut in aere,& in aqua sit,quia,& calor sursum fertur,vt idem scribit problem.sectio.13.q.5.Quamobrem inquit, res malè olidæ dum calent,grauius olent;quia natura odoris,uapor quidam,& delatio est,quæ duo calore consistunt.In isagog.Galeni in finitio, medi. Absoluitur spiritu in naribus contento,fuliginoso,& magis halituoso,per quem,olfactilium fiunt apprehẽsiones. Et Hippoc.li. de carnibus.Cerebrum,inquit,cum sit humidum,odorãdi facultatem tribuit:odorẽ enim rerum siccarum,spiritu,& aere,ꝑ gurgulionem qui,& ipse,siccus est,ad sese trahit, & ad cauas narium partes aduocat,quem nulla caro,nullum os impedit,sed quędam cartilago tenera,& spongiosa percutitur. Obiectum igitur odoratus,odor,medium aer;piscibus,aqua cum apertione, meatuum,ut explicat Themistius libro 2.de anima, Arist 2. de anima. cap.9.& ibi Simplicius,odoratum aerem esse dixit. Et Gale.libr. 7.de placi.Hippocra. & Plato.Plinius libro 9.capitul.7.ubi,& de odoratu piscium.Odores autem totidem esse,quot sapores,eadẽ

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ex causa contendit Arist.lib.de sensu,& sensib.acres, suaues, austeros, acerbos, pingues, putridosq; ex proportione amari rñdere: non tñ in eodem vnquam sunt odor, & sapor, quin, & diuerso modo feriunt sensus, vt ait Plin.lib.15.c.27. sed tñ nomina odorum à similitudine saporum sumuntur. ita acutus qui citò mouet, grauis qui tardius, & facilè satiat, efficitq; fastidium, contra acutus, est & odor aromaticus falsus, amarus, acetosus, vnctuosus, stipticus, pinguis, dulcis, siue suauis, fœtidus, & ita differunt. Odores, inquit Plato in Timæo, madefactione, putredine, liquefactione, vel euaporatione quorundã gignuntur; cum.n.aqua in aerem, vel in aquã aer transit, in medio eorum odores fiunt, omnisq; odor, aut fumus est, aut caligo. Sed horum, id quod mutatur ex aere in aquam caligo, qđ verò ex aqua in aerem, fumus: huic accedit, vt aquę odores tenuiores sint, aeris crassiores. Fiũt aũt suaueolontia, odorq; gratus ẜm Damasce.lib.2.orthod.fid. cap.18.cum humida, q̃ in corporib.fiunt, exactè concoquuntur, vt medio modo, media fit dispositio: at cum ẜm partem, & non ẜm totum concoquuntur, & digeruntur, grauis odor adnascitur. Notabile aũt.i.tria elementa pura per se sine odore esse: aquam, aerem, ignem teste Plinio lib.15.ca.27.impressiones autẽ odorum suscipere. Organum olfactus est cerebro adiunctũ proximè, supra nasum in iunctura frontis, & nasi, vbi sunt duę caruncule cauę, & porosæ ex substantia cerebri ortę, q̃ hauriunt odores, eosq; trasmittũt ad anteriores cerebri vẽtriculos, Io.Monhemius de anima ca.8. Arist.problem.sect.13.q.5. & de sensu, & sensib.Gale.lib.8.de vsu par.corp.huma.c.6. Alcmęon quoque principatum odoratus tribuit cerebro, Plutar.li.4.de plac.philoso.c.17.veruntamen illud non est vnica cã, vt Gale.1.de sympto. caus.Melanchthon de anima. Odoratus auium ẽt in rostro est, Arist.2.de histor.ani.c.14.obturatis itaq; meatib.narium, necessarium est sensum olfactus euanescere. Gale.li.6.de decret.Hippo. & Plato. Odoriferis propriè homo oblectatur, si credamus Arist.li.de sensu, & sensibili. Ideo Cic.2.de natu.De o.colligit oĩa odorifera, hominum causa creata, siue quod in eis solus magis delectetur: hẽt tamen homo hebetiorem odoratum animalibus, quę naturaliter odorantur, quia habet cerebrum magis frigidũ, in quo odores dissipantur, Aristot.2.de anima, capitu.9. Canes

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ualde odoratu ualent. item equi qui ad uestigia luporum terrentur, eaq. psentiunt. Cæterum de odoribus, plantisve odoratis. Pli. toto lib. 12. de unguentis lib. 13. cap. 1. & 2. de instrumento quoque odoratus, Galen. proprium librum edidit.

De gustu. Cap. 31.

GUstus, est sensus, qui in lingua, uel palato percipit sapores, Arist. li. 3. Ethic. c. 10. Nā eius rei gratia, datā esse homini linguā dixit. li. 3. de anima cap. fin. & idē li. de memoria tradit nullū esse animal, quod gustus sensu, aut tactus careat, cùm tamen alio aliqua careāt. refert, & Gellius li. 7. c. 6. Organū eius, est pellicula sub lingua, sub carne porosa, seu spongiosa, q̄ est in linguæ superficie, eademq. pellicula, & in palato subtēsa est, orta à neruis p palatum demissis, ad linguæ radices, q̄, & gustum, & tactum linguæ suppeditat, & postea sensum principi cerebro denunciat, ut ait D. Damasce. lib. 2. de orthod. fid. capit. 8. Alcmęon etiam, humore, & tepore, & mollitie linguæ, internosci sapores ait. Diogenes propter fungositatem, ut loqui ita liceat, & mollitiem linguæ, & cōmissas ei parti uenas. Plutarch. li. 4. de plac. philos. ca. 18. Sic Plato in Timæo, tenduntur, inquit, à lingua uenæ ad cordis sedem, saporis nūtię, in quas si qua ita inciderint, ut humidā carnis mollitiem penetrent, sapores generant, &c. Sensorium etiam gustus in corde esse, dixit absolutè Arist. li. de sensu, & sensib. At Gal. lib. de instrumento odora. & uenas in linguam, & palatū defluere illius rei gratia, ait, meminitq; de pellicula, sicut, & in 4. de locis affectis c. 2. obiectum gustus, sapor, qualitas in succo, in quo humiditas vincit siccitatem terrestrem, calore utranque digerente. Sic Græci chymum, gustum, & saporem, & succum, dixerunt. Arist. 2. de anima c. 10. sic in finitionib. medicis, isagogi. Galeni dr̄, gustū in spiritu humidiore linguæ esse.

De tactu. Cap. 39.

SEquitur recto ordine tactus gustum, quia, & ille, tactus quodammodo est Arist. 2. de part. animal. cap. 17. lib. de sensu, & sensib. & 2. de part. anima cap. 10. & neruos gustus, gustandi, & sentiendi uim habere dixit Galen, libr. 4. de loc. affect. cap. 2. Ne-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

que fieri posse, ut sine tactu sit animal, demonstrat Aristotel. li. 3. de anima. cap. 13. & lib. de som. & uigilia, omnia animalia gustu, & tactu prædita esse ait, nisi quæ inchoata tantum, & imperfecta sunt. Tactu namque fiunt omnes in animali ferè uoluptates, & uenerea. Ea ratione Philoxenus Erixius postulabat collum sibi longius, quàm gruis fieri, nempe quòd tactu illo interno delectabatur gulæ. Arist. 3. Ethic. cap. 10. communis itaque hic alijs animalibus quibus alij sensus etiam desint, ut ostreis, terrestribus uermibus. Gellius lib. 19. noct. Atti. cap. 2. Plin. lib. 10. ca. 71. Porrò tactus, est potentia percipiendi potentias tactiles, ideo Arist. dicit tactum, id quod potentia tale est, & quod patitur: nam in tactu passio quędam est 2. de anima cap. 11. ubi, & obiectum tactus, dicuntur qualitates primæ, frigidum, humidum, calidum, & siccum. item secundæ, asperum, lene, lubricum, molle, durum, glabrum graue, leue, densum, rarum. Galen. quoque uocat istas qualitates tangibiles lib. 1. de natura. facul. capit. 6. & seorsum de omnibus li. 1. de vsu pulsuum. Organum tactus pellicula neruosa, intexta, & dispersa, sicut rete quoddam sub extrema cute per totum corpus, ex cerebro tanquam à radice orta Galen. lib. de instrum. odora. Aristot. autem, in corde organum ponit, vnde, & neruos deriuare opinatur. Medium tactus, caro, uel cutis quædam, quæ tamen sensorium existimatur ab Alexan. Aphrodis. in Aristo. quē Themistius lib. 2. de anima cap. 39. & 40. reprehendit, atque non carnem, sed uim quandam interiorē, sentiendi facultatem dicit: ueruntamen nos, cum carne tactum sentire Aristotelem adducimus lib. 1. de histo. animal. cap. 4. ubi tactum in parte similari corporis cōsistere, ut in carne ait. Item de partib. anima. 2. c. 1. Et q͂a pellicula neruea non spargitur per ossa, pilos, ungues, cornua, & similia, ideo ibi, nec tactus sensus. At de tangibili, datur regula à Lucretio.

Tangere, vel tangi, nisi corpus nulla potest res.

Adstipulatur Aristot. 1. de generatio. & interi. cap. 6. atque sedem tactus corpulenta dicit. 2. de part. anima, capit. 8. & 2. de generatio. animal. capit. 4. corpus esse, uel corporis animalium.

De

De his quæ communia sunt sensibus exterioribus. Cap. 40.

COmmunia sensibus exterioribus plura sunt, vel omnibus, vel quibusdã: ut primum origo, ut ea ex cerebro omnibus ducatur, ex quo sensoria, q̃ referunt ad cerebrum sensum, Galen. 1. de sympto. caus. c. 8. Sensus, inquit Cic. 2. de natu. Deo. interpretes ac nuncij rerũ, in capite tanquã in arce, mirificè ad usus necessarios & facti, & collocati sunt. Et 1. de Legib. tãquã satellites, & nũcios facit. A nonnullis tamẽ sensus ad cerebrum, ab alijs ad cor referuntur, ut ab Arist. lib. de iuuentu. & senect. & Galen. lib. 1. de natur. facultatib. cap. 37. Rursum Arist. libr. de sensu, & uigil. refert initium sensus, & motus ad cor, unde, & spiritus in animatis sanguineis, ut in exanguibus in eo, quod eis loco cordis est: sensoria autem ad cerebrum, vt etiam latè docet libr. 2. de part. animal. ca. 10. ubi, neque exãguibus adstruit esse sensoria distributa, sed per totum corpus, uel per aliquam partem diffusa. eadem lib. de sensu & sensib. Et quamuis cerebrum sensu careat, tamen sensus gubernat, eoque laborante laborant, ut Macrobius docet lib. 7. Saturna. cap. 7. Cõmunia tactus, & uisus sunt, secundum Damascenum in 2. de orthod. fid. ca. 18. asperũ, lene, siccum, humidũ, sursum, deorsum, locus, & magnitudo: itẽ aliqui numeri, ut duo, & tria, sed magis uisus, quàm tactus. Cõmune item omnium, sine materia res sensibiles percipere: deinde sensibile quodque à suo obiecto pati, item exuperantias sensibilium omnibus sensibus officere. Arist. 2. de anima, ca. 12. Commune etiam in homine, ut omnis sensus à mente oriatur, tanquam à fonte, Cicero 4. Academic.

De sensibus interioribus. Cap. 41.

SEnsus interiores quidam duos, ut Plato in Timæo, tantùm constituunt, sensum communem, seu phantasiam; & memoriam. item, & Aristotel. 2. de anima. At subtilius philosophati constituunt quoque æstimatiuam: nos autem acutius rem considerantes, sensum communem, phantasiam, æstimationem, cogitationem, rationem, intellectum, memoriam distinximus libr. 1. Syntax. capitul. 2. & explicauimus libro. commen-

mentariorũ in prolegomena Syntax.cap.15.ideo nec hic plura adijciemus. Sensus cõmunis is est, qui exteriorũ imagines cõprehendit p̃sentes, & absentes, & dijudicat obiecta, distinguit sensuũ differẽtias; organũ eius anterior pars cerebri, qua parte plus habet humiditatis, ut facilius possit species cõcipere, quemadmodũ scribit Auicen.lib.6.natur. cap.de sensib.interio.& Albertus in li. de anima, sensum cõmunem interiorẽ, dixit potentiã organicã, intra cranium, ad cognitionẽ, & dijudicationem exteriorũ determinatã. Foxius lib.5.de natur.philoso.uim dixit, quæ sensus cõnectit exteriores. Idem Plato in Theæteto, & Gal. 7.de placit. Hippo.& Plato.sed de sensibus hactenus: nunc de motu animalis.

De motu, qui est ex facultatibus animalis, & de motu intrinseco. Cap. 42.

ALia facultatis animalis pars, in motu cõsistit, qua p se, & cũ appetitu agũtur, & agitãtur animalia. Motus aũt dicitur, actus ipsius mobilis, ratione cuius mobile est. Arist.8. physic.c.1. huius species sunt progrediendi uis ab uno in aliũ locũ, totiusq; corporis mouẽdi, & facultas uocis edẽdę, & respirãdi. Nemesius li.de na.homi.c.16. Quibus verbis apparet, mouẽdi duplicẽ esse uim, externã, & internã: externa motus ẽ ex loco: interna in spiritu, & pulsu. Hęc potẽtia aĩalis duplex ẽ rursũ, q̃ paret rationi, & q̃ nõ parere nata est. Rationi paret, ira, & cupiditas; instrumẽtũ cupiditatis, iecur: iræ, cor. Dicuntur autem rationi obedire, quia ita nata sunt, ut obediant, & ad eius nutũ moueãtur. Rationis expers pars, in qua nutriendi, procreandi, & pulsuũ vis inest; quorũ duo prima naturalia, hoc uitale est. Motus intrinsecus animalis, & appetitus dicitur: quia mouet sensu animal. Hic secundum Arist. 1. Magno.moral.c.13.triplex in homine: primus sensitiuus, qui in irascibilẽ, & concupiscibilẽ subdiuiditur; ita duo appetitus fiũt. In concupiscibili secundum beatum Thomam. 1. secund.part. quæst.23.artic.4.sunt sex species, nempe amor, odium, desideriũ, fuga nõ desiderati, delectatio, tristitia. Est autem persecutio, & fuga in appetitu, idem quod affirmatio, & negatio in mente. Arist. 6.Ethico.cap.2. At in irascibili, quinq; sunt alia, spes, desperatio, timor, audacia, ira. Tertius appetitus intellectualis dictus, est uoluntas non affixa alicui organo corporeo; hicque; appetitus proprius cum ratione homini, alij cum belluis communes. Aristo. 1.

Magno

Magno.moral.c.18.Multa de appetitu,& voluntate, in Trāscen dentib.nostris diximus lib.4.Syntax.c.6. Et latius in commentariis in illa dicemus Deo fauente; itaq; bř admonebo intelligentiam esse partem virtutis in homine, per quam ea perspicit,quę sunt,vt ait Cicer.2.de Inuent. hęc diuinum quoddam est, & immune à passione,vt ait Arist.1.de anima.c.4.& Metaphys.lib.12. c.7.Et Cicero de vniuersit. proprium hominis intelligere dixit, nempe actu, vel potentia: hęcq; pręstat cœteris animalib. Cice. 2.de Finib.Gal.orat.ad artes, hęc regit etiam reliquas actiones, vel regere debet cum ratione.

De motu extrinseco. *Cap.* 43.

MOtiua potestas extrinseca,duplex est in animali;Prima dilatatiua,& cōstrictiua,cōis animalib.imperfectis, vt ostreis, & conchyliis,q̄ licet non moueantur, nec discedant à loco,tamē aliqñ se dilatant,vt capiant cibum conuenientem,maioremq́. locum occupant,dum se constringunt minorem. Alia facultas motiua in perfectis animalib.vt dum se progrediendo mouent,nando,volando,reptando,ambulando; q̄ tñ aliter in homine, aliter in bruto.Organi loco isti facultati adsunt musculi, ſm medicos, ſm Arist.iuncturę,& nerui à corde,& cerebro expansi, & dispersi per singula corporis membra,per artus, & articulos cohærentes, deriuati quoque per articulos eorum membrorum. At intrinsecus,spiritus vitalis neruos impellit,isti autem mouent musculos,& chordas:chordæ trahunt membra. Spiritus vitalis, est corporeus fumus valde subtilis, ab humore, & vapore subtili ex corde ortus. Musculus,vt diximus,caro composita,& mixta neruo,chorda,& carne pura. Chordæ nerui duriores, quasi ossei à collo ad calcaneum vsq; per membra mobilia extēsa. Nerui duplices,sensitiui qui à parte anteriore cerebri:motiui qui à posteriori oriuntur.Pulsus quoq; motus quidam aīalis peculiaris; & vt vehementer calore in humidum agente,necesse est partes quæ in flatum resoluuntur, ob versationem bullas excitare; ita pulsum quoque fieri in animali corpore, par est. Aristo.lib.de spiritu,De his latè Galenus lib.de vsu pulsuum,& de pulsibus.

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS·

LIBER XXXIIII.

In quo agitur de Plantis, ſeu vita vegetatiua.

De vita plantæ. *Cap. I.*

POſtquam Deus rerum omniũ creator , & opifex , iuſſit palãtem aquam per oẽs mundi regiones in vnum locum ſecedere, & apparuit terra arida , iuſſit quoq; terræ, ne eſſet ſterilis , producere herbã virentem, lignum pomiferum, & faciẽs fructum, & plantas, quæ haberent ſemẽ in ſemetipſis , quod & factum eſt , vt in Geneſi mund.c.1.hinc origo prima ſtirpium, quam ignoraſſe Ariſtotelem Iuſtinus Martyr in euerſione falſorum dogmatum eius demonſtrat. In ſtirpib.itaque viuẽdi, & producendi datus eſt gradus: vltra.n.eſſentiam, & compoſitionem, habent, quòd viuant ſua vita vegetabili, animali tamen, & rationali inferiore : nec tamen potuerunt viuere, prius quàm eſſent , vnde participant cum elementaris ſilentibus , in eſſentia : ſed & præterea , in ui vegetabili adeptę ſunt tres facultates , alendi , creſcendi , & ſimile procreandi : uis alendi , oſtendit incrementum , & decrementum corporum , quę idcirco egent alimento, vt ait Ariſtôt.3.de anima.capitu.12. Continetur autem & in eo facultas attrahendi , retinendi , concoquendi , & ſuperfluum reiiciendi , vt ait Galen.2. de ſympto. cau. Plato in Timęo , dixit plantas eſſe quaſi animal quoddam aliud ,

idem

Idem Anaxagoras, & Empedocles, qui & eas sentire, moueri, & dolere, & voluptate affici dixerunt, imo & mentem eis, & cognitionem tribuerunt, quod meritò expugnat, & refellit Arist. lib. 1. de plant. Nam etsi stirpes viuant, tamē eas animatas esse, vel sentire negat. Neque etiam Plato, qui similes animalibus dixit, vnquam animalia, sed inanimatas dixit, vt defendit Galen. to. 1. in fragmento de substantia naturalium facultatū. Et Theophrast. lib. 1. de histor. plant. c. 1. quanquam in plerisque similes animalibus dicat plātas, apertè nihilominus profitetur mores, & actiones quales animalium generi, minimè sortiri. Similia autē inter hæc notat Galen. lib. 6. de placit. Hippocr. & Plat. & li. de fœt. format. & li. de semine. Atque ad similitudinem sexus animalium, & aliquæ plantæ sunt, quibus distinctio fit maris, & fęminæ, non quòd sexum habeant, sed quia quædam habent folia asperiora, alia minora, strictiora: quod maioris virtutis, & prius pullulet mas, quàm fęmina, &c. vt ait Aris. circa fi. 1. lib. de plan. alioquin enim plantæ utriusque sexus ī se se potentiam habēt, vt ait idem Arist. lib. 3. de generat. animal. c. 11.

De distinctione generali stirpium. *Cap. 1.*

STirpium, vel plantarum generalis diuisio, in arbores, frutices, herbas. Arbor, est planta ramosa, surculosa, cum caudice simplici, quæ altius è terra surgit, quales pyrus, cerasus, vitis, &c. Frutex est planta ramosa assurgens caudice multiplici à radice, quales arundo, hedera, &c. Herba, est planta, quę foliata, sine caudice quidem, sed cum caule crescit, semen caule ferens, aut surculis, vt plantago, vrtica, &c. His annumerare possumus olus, quod tamen est herba esui quotidiano hominum subseruiens. Et hanc distinctionem probat Teophrast. lib. 1. de histor. plantar. c. 5. ubi addit aliam speciem, scilicet suffruticem, quę est id, quod ab radice, caudice multiplici, ramosumque se attollit, ut rubus, paliurus. Probatque Ruellius 1. de natu. stirp. cap. 1. Sebast. Foxius libro 4. de Plato. & Arist. consensu cap. 1. At Amatus Lusitanus in primum Dioscoridis librum in principio, latius, demonstrationis facilioris gratia diuidit stirpes in arbores, frutices, herbas, spinas, virgulta, quorum aliqua explicauimus: spinas quisque nouit, uirgulta autem sunt, quæ uirga tantum sursum tendunt, nec frondent caudice.

Ne-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Necessaria generationi, & conseruationi plantarum.
Cap. 3.

INitium quoddam alimenti plantarum terra est, Aristot.1.de plant.ideoque plantarum mater.Initium & naturale aliud generationis Sol,velut pater, quod & scripsit Anaxagotas ad Lechinium;atque propriè plātæ terræ incolæ,quibus affixæ sunt.Aris. 3. de gener.animal.c.11.Cæterum ad plantam educandam, quatuor concurrunt: semen determinatum,locus conueniens,aqua moderata, aer consimilis, 1.de plan. Arist. Semen est generationis plantarum omnium principium, secundum Theophrast. 1. de caus.plant.cap.1.Arist.problem. sect.20.quæst.11. Mar. Varro lib.1.de re rust.cap.40.Macrob.li.fin.Saturnal.cap.fin.Si quid autem sine semine oriatur, vt ea quæ sponte proueniunt, id fit aut alimenti profluuio, aut putredine, aut potius immutatione quadam naturali: cum omnia natura creata sint, quæ haberent semen in semetipsis ad conseruationem speciei, Genes.1.Theophrastus quoque accedit in proximè citato c.1.lib.1.de caus.plāta.& cap.8.lapsi & in istis plures, qui quia non cognouerunt ubi semen planta conseruaret, & in qua parte, uel quomodo spargeretur, dixerunt sine semine plantas quasdam sponte nasci, habēt namque plantę quædam semen, non planè conspectum, veluti aliæ lanuginem,aliæ florem, vt thymus:alię colligunt scutulatū semen,aliæ rotundum,aliæ lingulis vt glastum, aliæ inter folia, vt laurus Alexandrina,alię in vmbellis, aliæ in capitibus : alię in folliculo,vt in raphano,sinapi,rapo,&c.alięque alijs modis proferunt, prout explicat Ruellius 1. de natu. stirp. capitu. 11. ubi tamen aliquas enumerat, quæ semen non habere creduntur, vt dictamnum,phyllitim,onosma,filicem vtranq;,adianthum,splenium,hemionitim.Explicat hoc egregiè D.Basilius lib.hexameron homilia 5.Cur,inquit,omnia,quæ nascuntur ex terra, semē efficere scriptura dicit? vbi non arundinem, non gramen, non mentham,non nasturtium,non crocum,non denique alia complura genera plantarum,semen efficere cōstet?Ad quę dicemus, complura nascentium è terra vim seminum in ipsa propagine, & radicibus obtinere;quemadmodum arundo,post annuum incrementum ex radicibus, quandam appendicem elicit, seminis rationem ad ortum futurum obtinentem: idem & innumera

alia

alia faciunt, quę per imum vagantia, in ipsis radicibus suam sobolem habent. quare verissimum esse, singulis stirpibus aut semen inesse, aut quandam vim propagandi, perinde ac semen. Atque id est, quod in Gen. mundi dicitur c. 1. Iuxta genus suum semen habere herbam virentem. Neque quia semina nobis non apparent, ideo plantæ sine semine dicendæ sunt; quædam enim semina sunt nobis obscura, cętera agricolarum industria obseruata, ut ait Varro lib. 1. de re rust. c. 40. Et plantarum sponte nascentium. Theophr. lib. 3. hist. plant. c. 2. reddere rationem uidetur, vt non sponte ueniant, sed delatis seminibus, aut à vento, aut ab aquarum inundationibus; sępe etiam aues, animaliaque alia, quæ illis vescuntur, alibi transferunt, & nondum excocta utero, è ventriculo egerunt, indeque plantæ similes nascuntur, quę ignorantibus causam, sponte natę videntur. Forsan & natura ad eum modum materiam excoquit, & disponit, vt ad generationem seminalem accedat, & paria educat, eis quę semine fiũt: Sic Aristagoras inscius causę arborum sponte nascentium, ratus est aerem semina omnium habere, quibus vnà cum aqua delatis, omnia gigni asseuerauit.

De alia propagatione plantarum, quàm ex semine. Cap. 4.

NOn inficias eo tamen, alijs quoque modis, quàm ex semine, plantas enasci, ueluti ex auulsione, & transplantatione, vel ex surculo, ut tradit Reuellius lib. 1. de natu. stirp. c. 12. item propagatione, vt in vineis triplici modo, vel cum palmes sulco committitur, vel cnm substernitur, & sub terram in plures palos deducitur, vel cum scinditur, & alibi transplantatur, ut notat Columella lib. de arbor. c. 7. Nascuntur & ex insitione. Insitionis autem quinque sunt genera; unum sub cortice, quod uidelicet resecta inter librum, & materiem arbore, recipit semina: alterum in trunco, quod resecta, & fissa arbore recipit insertos surculos, quę duo genera verni sunt temporis. Tertium fit emplastro, quod ipsas gemmas cum exiguo cortice, in partem sui delibratam recipit, quod est ęstatis. De quibus Colum. lib. de arboribus capitu. 36. & lib. de re rustic. 5. capitu. 10. & Cato lib. 5. de re rust. capi. 41. & Adam Leonicenus lib. de arboribus, & de insitio. uitis. Teophr. 1. de caus. plan. c. 6. Quartum genus insitionis,

tionis, Gallica terebra vſque ad medullam arbore perforatą, & plaga interius inclinata,& mundata omni ſcobe, vitem, vel ramum ſuccidum,ſeu humidum immittendo,duabus gemmis exterius relictis,& muſco,ſeu argilla,diligenter loco operto. Quintum genus Palladij eſt.ramo ſalicis brachij magnitudine perforato,& planta perſici omnibus ramis ſpoliata,immiſſa,& ſalicis ramo infoſſo. De inſitionibus plura Ruell.1.de natu.ſtirp. c.19. Conſtant. Cæſar. lib.10. de agricult.c.75. & 76.77.& lib.4.c.12. Pallad.lib.de inſitionib. Tranſplantatione porrò fęlicius,vt plurimum proueniunt plantæ, dum in ſolum illis commodum, & proprium traducuntur; adiuuat enim eas loci conuenientia,vt per totum librũ de arboribus per ſingulas,docet Columel. Quædam enim colles,aliæ iuga montium,aliæ ſyluas amant, aliæ culta,aliæ,calida,aliæ frigida.quo fit,vt tranſplantatæ, ſi nanciſcantur locum improprium, alterentur,vel pereant:ſi proprium,lætiores ſint.ut docet Theophra. lib.3.de hiſto.plant.c.1.2.3.4.5.& ſeq.& de cauſa planta.lib.1.c.6.& 7.& lib.4.c.14.Conſtant.lib.2. de agricul.c.10.& 11.

De partibus plantarum. Cap. 5.

PLantarum partium,aliæ principales,ſeu primariæ,aliæ ſecundariæ, alię nouiſſimæ. primariæ, radix, caudex, caulis, rami, ſurculi,folia,fructus. Secũdariæ,cortex,lignum,matrix,ſeu medulla. Nouiſſimę,humor,liquor,lacryma. Ariſt.1.de plant. Theoph.1.de hiſtor. planta.c.2.3.4.Radix, media eſt inter plantam,& alimentum, & vitæ cauſa, quę naſcitur ex ſemine, vt plerunque. Hac hauriunt alimentum à terra, eſtque arboribus, quod eſt os in animalibus, teſte Ariſtot.4. de part.animal.c.10. & de iuuentute. Galen.lib.2.de alimento. faculta. ex ſententia Mueſitęi, a medulla veluti per ſiphonam, quem diabetrem uocant mechanici, trahitur ſuccus, & in omnes partes tranſmittitur, poſtquã ibi veluti in vtero, facta fuerit humorum decoctio remittitur inde in folia, & fructus, quo etiam deficiente humore, decidunt, parteſque ſeneſcunt. Radice idcirco læſa,uel affecta tota arbor afficitur. Quippe quod ibi tota arboris ſubſtantia, quã caudex vt œconomus diſpenſat, ad quam & hyeme, dum calor naturalis frigora metuit, velut ad matrem confugit. Radix autem ſuſcipit, & conſeruat ſub terram defoſſą, tunc calida nempe

pe per antiperistasim,& intra uiscera conclusum à frigore calorem retinet, ut uere ineunte, rursum omnibus partib. remittit. Radix, ab humore terrę, actione cęlestis caloris, generatur, q̃ si lõga, & recta, figura acuta, significat in illa esse materiam aquosã, aeream, subtilem, calorem fortem. Radix autẽ dura, & sicca, ostẽdit materiam crassam, & terrestrem, humore ui caloris fortius coagulato. Si rotundę figurę, denotat materiam mediocrem, fortem calorem, ęqualiter ex omni parte trahentem. At q̃ est hinc inde diffusa, demonstrat materiam uiscosam, cum calore debili. Porrò arbor q̃ magnas habet, & magis in longum propagatas radices, diuturnior est, q̃ parum radicat contra;q̃, & in foliorum diuersitate obseruant aliqui. Caudex est truncus arboris, in alijs caulis, & hasta, id quod supra terram effertur. Rami, à caudice, & caule fissi multipliciter sparguntur, veluti brachia. Verum hic reminisci oportet, quaslibet plantas, non omnes has habere partes simul, neque radicem, neque caudicem, neque germen, neque folium, neque fructum; sic à fungis, & tuberibus, hæc omnia abesse videtur, q̃ tamen inter plãtas annumerãtur à Theoph. li. de hist. plan. c. 2. Arist. i. de plan. Dios. li. 4. c. 83. & li. 6. c. 23. De fungis, & Gal. li. 2. de facul. alim. c. 69. & li. de attenuãte victu. c. 9. & Dios. li. 2. c. 175. Tubera radices rotundas, sine folijs, & sine caule dixit.

Herbarum partes. Cap. 7.

RVellius lib. 1. de natu. stirp. c. 2. partium arboris nomina sic explicat.

1. Thyrsi, rami sunt in uirgulæ modum erecti.
2. Stolones, uirgæ iuxta radices, cum alimentum nimium redundans reflectitur in crure radicibus uicino.
3. Surculus, qui ex ramis simplex, aut indiuiduus nascitur.
4. Neruus, continuum, non fissile.
5. Cortex, pars extima ad tegendum, unde tunica, cuius interior pars liber.
6. Venæ neruo similes, sed maiores.
7. Caro utrinque, omnibus dimensionibus diuidi potest, vt terra; subest cortici.
8. Medulla, cor, matrix, ꝓ eodẽ, quod carne, & humore cõstat.

9. Proximus ſuccis adeps, qui ob colorem vocatur Alburnū: pars, inquam, ligni facilè putreſcens, & teredinibus obnoxia.

10. Folia, ex humore, & carne.

11. Pediculus, vel petiolus, id quo fructus, vel folium pendet.

12. Fructus, id quod carne, & ſemine compactum eſt.

13. Ex flore grauidatio, & fructus. flos Ariſto. 2. de plantis ex ſubtili materia tantum fit, cum digeſtio incipit: quamobrem fructum in plantis præcedit. humor aſcendens, & alteratus in folia tranſit: fructus autem fiunt ex humorum coagulatione, & concoctione à Sole; ideo ſi nimium attrahatur humoris, nec ſecunda à prima matricis fieri digeſtio poſſit, tardatur maturatio, & ex copioſi humoris appoſitione, præcedunt folia fructus. Accedere, & arboribus poſſunt, quæ proximè herbis tribuuntur.

Herbarum partes. Cap. 7.

1.14. Coma, cum foliatum eſt cacumen.

2.15. Caput ſi magnum cacumen ſit, vt capitatæ alliorum radices; hincque herbarum multa faſtigia, radices bulborum nuclæi ſpicæ.

3.16. Alæ, caui inter caules, & ramulos amfractus.

4.17. Sinus, angulus, in quo coierunt amfractus.

5.18. Genicula, cum in nodos, & articulos intumeſcunt, alio modo oculi.

6.19. Latera, cum ex lateribus, herbæ producunt caules.

7.20. Capillamenta, oblongæ partes; quæ ſi criſpentur, cirri.

8.21. Fibræ, extremitates.

9.22. Vertebræ, cum nodi pixidis in modum coeunt.

10.23. Cacumen, uertex, faſtigium, cyma, id quod maximo interuallo diſtat à radice. Summa etiam ficus, crades. Summa oleę, thali.

11.24. Crus quod proximum ſit pedi.

12.25. Flos, hēt calycem. i. foliculum, ex quo flos erumpit.

13.26. Quę in medio florū erumpunt, ſunt ſtamina, apices.

14.27. Flos lanoſus ex ſeminib. defluens pappus, qualis in carduis, ſenecione, ſoncho.

15.28. In flore roſarum iuxta folia, dicuntur vngues.

Quę

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

16. 29. Quæ ſubtus roſas ſunt ſpinæ, ſpicula;ut in caſtaneis echinus.

Frumentorum partes. *Cap.* 8.

CVlmus,ſeu calamus,pes ſpicæ.

2.Spica,ab ſpe fructus;quæ non habet ariſtam,dicta ſpica mutila.

3.Gramen,quod intus ſolidum eſt.

4.Gluma,folliculus grani à glubendo.

5.Ariſta,id quod ex gluma eminet, ather in hordeo propriè

6.Vagina,ubi ſublatet herba,ſeges, cum in articulum exierit.

7.Frit,ſummum carumen ſpicæ.

8.Vrnum,quod in ultima parte,ad fundum ſtramenti eſt.

9.Stramentum,pars quæ terræ hæret.

10.Palea,quod excuſſo frumẽto relinquitur, quaſi palã poſita

11.Acus,purgamentum frumenti,de his,& Varro libr.1.de re ruſt.c.48.

Vitis partes. *Cap.* 9.

VItis,ab inuitando ad uina;aliter parilena, à pariendo. Varro 1.de re ruſt.c.31.

2.Sarmenta, prælongæ uirgulę.

3.Palmites,quaſi in modum digitorum palmę miſſi.

4.Pampini,ramuſculorum comę.

5.Flagellum,tenuior ultima uitis pars.

6.Focaneus,palmes q̃ naſcit̃ ĩter duo brachia,gallice *dragcon.*

7.Duramenta uiticulę,gal.*reſerues*, Palla. in Feb.ti.12.plura apud Plin.li.17.c.21.

8.Capreolas,culiculus intortus eſt,& cincinuus.

9.Gemma,à qua oriens uua ſe oſtendit.

10.Malleolus,palmes nouellus,innatus prioris anni flagello.

11.Suffraginem uocant propaginem.

12.Vua ex acinis compacta eſt.

13.Scopus,ramoſum id unde pendent acini.

14.Acini,conſtant folliculo uinaceis mixto.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

15. Folliculum, patet.

16. Vinacei, grana acinorum; inter acinos numerantur, grana uuæ, & hederæ, qui & corymbi, sambuci, mali punici, ebuli.

Aliæ partes stirpibus communes. Cap. 10.

MVcro, acumen in quod pars aliqua desinit, ut siliquarum, & spinarum extrema.

2. Turbo, rotatio in modum pyri, uel pyramidis.

3 Puluinus, quod inter sulcos parum eminet.

4. Tori prominentes partium calli, in pulparum modum collecti, inde torosæ radices.

5. Striæ, partes ut femora prominentes.

6. Crenæ, incisuræ in extremis oris, qualis est crena in sagitta, quæ neruo arcus imponitur.

7. Laciniæ, partes extremæ, decoris causa incisæ, qúales flexuræ in folijs.

De uegetatione. Cap. 11.

ARbores, vel plãtæ, aut sursum, aut deorsũ, aut æqualiter crescunt. Earum q̃ sursum crescunt, cur ita accidat illis, causa est natura propria, q̃ in meditulio trahit, apparat calorẽ, & cõponit aerẽ, q iter raritatis est ipsius. Earũ autẽ q̃ deorsum crescunt. meatus coguntur; cum enim digesta materia fuerit, inspissatur materia aquæ, in qua plantæ medulla est, indeque subtile sursum procedit, & humore cõuertitur ad partes, q̃ deorsũ sunt. At plãtę q̃ media inter has ẽ humor, attenuatur, q̃a tẽperiei natura digestioni uicina est, & ideo sursũ, & deorsũ materia dirigitur, vt ait Arist. 2. de plãt. & hec omnia à quatuor elemẽtorũ varia accidũt quoq; tẽperie. Nã, vt ait Claudius Mamer. li. i. de stat. anim. ca. 2. aspice in hanc arboris uitã, oĩum elemẽtorũ semina cõuenisse. Sigillatim est illi terra in crassitudine, aqua in humore, aer ĩ progressione, ignis in germine; uiuit iterum ita; transacto scilicet frigore brumali, per conuersionem cæli recursu syderum, calor superueniens, aerẽ sibi, & loco, & natura proximũ, prius afficit, q quoniã tãto gradu igni cedit, quanto ipse aquis eminet, p radices arborum,

borum, uel quodpiam germinum, de terrę intimis aquas attrahit, eò quòd ignis elementum omnia naturaliter rapiens, tepefactum aerem ad se cogit, perq. arboris medullã, sicut ille haurit aerem, sic aer aquã, sic aqua terrã; sicut & nos, per fistulas aquas haurimus. Theophra. alimentum prestare plantis dixit aerem, 3. de caus. plant. c. 18. & ita aeris mutationem, multum afficere plãtas, lib. 2. de histor. plant. c. 3. & de caus. plan. lib. 2. c. 4. & 9. Sunt enim & compositę ex quatuor elementorum qualitatibus, ut ait Galen. lib. 1. commentar. in Hippocr. lib. de humana natu. idcirco & illis sustinentur, & alterantur, & contrarijs intereunt. Verum aliquę magis in una potius, quàm altera elementali qualitate præualent. Quamobrem secundum propriam naturam, semina quæque cum in terram mittuntur, trahunt quod ipsis naturali propinquitate magis coniunctum est, ut ait Hippocra. lib. de huma. nat.

De coloribus stirpium. *Cap:* 12.

ARist. 2. de plan. notat omnibus plantis communem esse viriditatem: & quemadmodum albedo est intus illis cõmunis, sic foris viridits. Et Cice. de senect. terra semen tepefactum complexu suo diffundit, & elicit ex eo herbescentem uiriditatem. Viriditas quippe fit, ex humoris breui digestione calore facta, & idcirco eodẽm Arist. tradit, tandiu ibi viriditatem durare illam, quamdiu humor inibi est, qui de genere terrę est, eoque sublato nigrescere; vt apparet, inquit, in corticibus, quę humore sublato denigrãtur, Inter plantas perpetuò virẽtes, annumerãtur abies, pinastrum, picea agrestis, buxus, taxus, terebinthus, iuniperus, acrifolium, laurus, suber, portulaca, & alię apud Theoph. li. 3. de histor. plantar. c. 4. Rationem porrò viridis coloris, adfert Barto lo. Anglicus lib. 19. de coloribus. Color viridis, inquit, generatur actione calidi, in materia mediocri vrgẽte ad dominium, seu excessum humidi. Et viriditas secundum Auic. est signum crudi humoris, & indigesti. Aduenięte itaque vere tepido, prouocatur humor ad exteriora; hyeme repercutitur; ęstate aũt ideo pallent remanẽte sicco, & terreno, ꝙ cũ fit frigore, glaucũ redditur, quia mediũ est inter nigrũ, & viride mixtione terrena. Quamobrem nunquã flores virides sunt, propter subtilitatem materiæ, in qua si prędominantes fuerint partes aqueæ cum igneis, erit color

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

glaucus, vel pallidus, vel citrinus, pro diuersitate mixtionis; si verò præualeant partes igneæ cum aereis, erit color roseus: sin autem aqueæ cum terrestribus, erit color violaceus. Quod si æquè præualere possent partes igneæ cum terrestribus, & posset color etiam fieri uiridis, vel niger; sed quia talem commixtionem, subtilitas,& rarefactio materiæ florum non recipit, nec flores etiam fiunt virides.

De cognitione temperamenti, & qualitatum stirpium. Cap. 13.

DIgnotio qualitatum, & naturæ plantarum, valde est medicis commendata,& omnibus qui victu conuenienti vti desiderant;nos in summa de illa quædam perstringemus. Cognoscitur itaque gradus,& complexio stirpium, vel per primas qualitates, vt per frigiditatem, caliditatem, humiditatem, siccitatem; vel per secundas, veluti per sensus, per actum, & saporem, addere possumus odorem & colorem, quanquam istis duobus postremis medici fidem non adhibeant.

De primarum qualitatum notione. Cap. 14.

MEdici in censendis qualitatibus primis plantarum, nempe frigido,humido,calido,sicco, quatuor gradus constituũt; primum,secundum,tertium,quartum.Primus,in quo calor,humor,frigiditas,siccitas, uix sensu percipi possunt: Secundus, in quo istæ qualitates fortius percipiuntur. Tertius, in quo manifestius,& efficacius.Quartus,in quo mirabilem illæ uim exerũt. Ex illis ordinibus annotabis à medicis res dici siccas, frigidas, vel humidas,vel calidas in 1.2.3.4.gradu, vel in 1.frigidas, in 2. cal.&c.commiscendo hos gradus:sic pro modo apparentiæ commixtionem qualitatum,& tales res frigidę,humidæ,siccæ,calidę dicuntur, non ut apud philosophos, sed ratione effectus, ut ait Gale.lib.3. de simpli.aliment. facult. Caliditatis existentis in re, signa & complexiones docent,calefactio,subtiliatio,rarefactio, maturatio,digestio,apertio uiarum corporis,& similia. Et si superflua caliditas in 3.gradu, mordicatio, desiccatio,& similia.Si in vltimo gradu,adest acuitas,inflammatio,attractio,superflua, consumptio, & opera rubificationis(parcãt Ciceroniani)& cauterizationis Frigidæ complexionis effectus, indiciaque, infrigidatio,inspissatio,indigestio, compactio,& similia: Quod si superfluat

perfluat coarctatio,& opilatio:si ultimetur,congelatio,& mortificatio.Humiditatis signa,humectatio,lubrificatio, lentificatio, conglutinatio:si superfluat,opilatio,ventositas:si ultimetur,nausea,& similia.Siccam naturam,vt medicinæ,hæc sequuntur: desiccatio, arefactio, attenuatio, & similia propter consumptionem humidi.

De dignatione qualitatum per tactum Cap. 16:

MOlle, rei obedientiam significat, quod facilè corrigitur, passibile,alterabile. Durum cõtra,de quibus Gal.lib.5.simplic.medic.c.4.& 5.Asperum,siccius:lene,humidius.

De dignotione earundem per gustum,seu sapores. Cap. 16.

SApores pręcipui,8.acutus,seu acris,amarus,salsus,vnctuosus, dulcis,stypticus,seu austerus,insipidus,acetosus.Sapores indagantur,vel ad mistionẽ determinandam,vel vt ex illis cognoscamus temperamentũ rerũ, seu in alimenta, seu ad medicamenta, quę Mesue partim considerat,& tractat in canonibus medicinę, absolutè Gal.lib.de simplic.medic.facultat.potissimum lib.4.à c. 28. vsque in finem,& 5.c.25.& commentar.1.in lib.Hippocr.de huma.natu.Auerroes de cognit.medic.per sapores. Iohan.filius Serapio.2.sermo.lib.1.Hippocr.lib.de prisca medic.circa finem, Arist.lib.2.de anima c.1.Theop. lib.6.de caus.plant.c.4. Plato in Timęo, Bartholo. Anglicus totò 19.lib.At de singulis pauca.

Acris sapor,habet igneum quiddam calidissimum,ideo attrahit à longinquo,agit vehementer,& citò,aperit, crustam efficit, calefacit,discutit, diuidit,extenuat,excoriat, farctu liberat,incidit,mordet,resoluit,perrumpit,perpurgat,separat,sitim excitat, vrit, vlcerat. Vt ignee essentię,& siccę,& tenuis, scammonium, euphorbium, mezereon:minoris autem acrimonię, ob humidũ & aqueum, & allium,cępa,porrum,&c.

Amarus, habet terrestre, subtile & calidum, ideo abstergit, agit, attrahit, aperit orificia venarum, calefacit, sed non uehementer consumit ,conturbat, extenuat, excitat sitim,& hęmorrhagiam, fluere facit sanguinem, liquat, mordet, incidit, nullum animal nntrit solus, terigit, tenuat. Generatur amatum aut ex ustione partium terrestrium subtilium, cum res dulces fiunt amarę, vt mel cum antiquum est, vtque fructus dulces fiunt postea amari, vt iam amygdala fit iancida: aut generatur

ex forti congelatione, quæ fit à frigido. Sicut oppium amarum valde,& frigidum,& fructus antequam maturescant.

Salsus sapor,hēt terrestre, calidum non igneum,quod eadem præstat,quod amarum, sed imbecillius:ideoq; abstergit, aperit, exasperat, conturbat, constringit, contrahit,condiendo seruat, expurgat radendo,liquat,mordicat,mundificat, pungit intestina ad expulsionem,siccat, sitim mouet,tergit, tenuat,ad vomitū impellit,subuertit ventriculum. Salsum generatur,quando cum rei amaræ siccæ,permiscetur aquosum, sicut quando calx,aut cinis,quę amara sunt sapore,permiscētur aquę. Nam amaritudo, minor per eam euadit,& remittitur acre, & adustio,& salsum generatur:sicut contingit aquę maris, in qua magis abundant partes terrestres adustę. Vnctuosus, seu oleaginosus,vel pinguis sapor,habet aqueum, & aereum,quare agit tardè, & imbecilliter. Acris,amari & salsi actionem reprimit,humectat,laxat,lenit,lubricat,mollit,nauseam mouet, opilat, ventositates generat.

Dulcis sapor,hēt calidū,sed nōdūvrēs,tēperatū humido,& sicco:iō coq t,flatus gñat, laxat,lauat,lenit,obstruit hepar,& lienē: qa citò ab his rapit.Gale.li.15.meth.Hipp.de morb.acut.de vino dulci rarefacit quoq;:salsi,acris,amari,acetosi actionē reprimit.

Stipticus,seu austerus,hēt terrestre cōgelatū,crassum,& frigidū:ideo adstringit,coadunat,contrahit,constringit,cogit spūs, humores,& partes:consolidat, densat,incrassat,inspissat,refrigerat, repellit, siccat, reprimitq; oēs superiores sapores: Insipidus hēt absq; insigni qualitate frigidū,& aqueum,proceditq; ex imperfecta decoctione:iō cogit,cōtrahit,congelat,constringit,calorē extinguit,densat,flatus gñat, extinguit,lubrificat,inspissat, obstupefacit,obstruit,opilat, sed hæc omnia debiliter,& tardè.

Acetosus,seu acidus sapor, habet frigidum tenuium partiū, substantię aquosę indigestę:ideo mordicat pp substantię frigiditatem,abstergit,aperit,attenuat,exasperat, acre obtundit,dēsat, diuidit,dulcius, & insipido vim addit, extinguit calorem,farctu liberat, incidit, perpurgat,refrigerat, repercutit: verum differt acetosus ab acido.quia acidus sapor,frigidus,& humidus,qualis in agresta, & acetosa herba est. At acetosus, qui est in aceto, habet pręter aqueam substantiam, etiam igneam ob putredinem, teste Gale.lib.4.de facultat.simp.medic.c.2.& 6.

Cęterum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Cæterum si quis desideret plantas,& fructus sigillatim distinctas cognoscere per gradus,frigidi,humidi,calidi,sicci,consulat eos,qui herbarum,& plantarũ contexunt historiam,sed breuius inueniet apud Leonar. Fuchsium lib.1. de compositio.simpliciũ medicamen.c.5.Iohã.de Rupescissa lib.1.quintæ essentię.Raym. Lullium lib.1. de secret.natu. vel de quinta essentia.

De quibusdam,quæ plantis accidunt Cap. 17.

ACcidit, & plantis senectus, & interitus, & morbi ex nimio humore,vel reficcatione ei⁹,& nimia infrigidatione intrinsecus,& extrinsecus aduenieñte.Si à trunco,à radicibus, & à terræ alimento separatur,arescit.Arist.1. de plant.Citò senescũt, quæ non agunt profundas radices:quæque citò proueniunt,ut ficus, persica,& huiusmodi.Inter morbos flirpium, scabies,radicatio, syderatio,vermiculatio,ærugo, & alia, de quibus Theoph.lib.5. de caus.plant. c.6. & 10.Plin. lib.17. c.24.26.& 28.Degenerant quoq; interdum, dum à propria virtute deficiunt, vt non sufficiant ad propriam speciem producendam,& proinde ad alterius affinis plantę generationem, ne otiosa natura sit,descendũt, vel si superabundet uis,in aliud quoq; transeunt.sic quercus ab imo excisa,degenerat,in genistam, vel aliam querci speciem,quã uocant tremulam.Vetustate degenerat raphanum in brassicam, & brassica in rapam,ut notat M.Varro lib.1. de re rusti.c.40. Frumentum si in loco humido, & frigido seratur, transit tertio anno in siliginem: Calamentum in mentham: Triticum in hordeum: lolium in triticum: quorum rationem adfert Theophra. lib.4.de caus.plant.c.6. Et in summa inopia alimenti in inferiores species maiores transeunt.abundantia contra,in superiores. sitq; immutatio plerunque ex putrefactione seminis, vel herbæ, vel resolutione secundum plus,& minus. Diximus etiam ex plantis quædam transire in animalia, cũ de animalibus tractauimus c.8.ideo non repetemus,sed manum huic libro imponemus postremam,si monuerimus plantarum,& latiorem, & particularẽ historiam,naturam,situm,& uim, poni,& tractari ex professo à Diosco.libris primis,à Theophra. de caus.& histor. plantar. per Matheolum,Fuchsium,Amatum Lusitanum, Adamum Leonic. Ioan.Belonum,Ioan.Monhemum proprijs lib. de plant.Galen. lib.2.de alim.facult.Plin.lib.12.vsque ad 18.

SYN.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS,

LIBER XXXV.

In quo agitur de elementari cæli parte.

Quid elementum, & de materia & ordine elementorum. Cap. 1.

CYm dictum ſit de ſuperioribus partibus cœli, & orbis, nunc de elementari agemus parte. Et quidem Hebræorum Rabini, vt author Rabi Abben Tibbon in phyſica Hebræa c.7. rati ſunt, omnium elementorum vnam, & eandem fuiſſe materiam, quæ ſortita ſit quatuor formas, quarum vnaquæque, ab ea, quæ ſibi eſt proxima, differt: Galenus primo de elemen. vocat qualitates elementares. Porrò elementum, id dicitur, in quod cætera corpora diuiduntur, ſecundum Ariſtot. lib.3. de cœlo c.3. Et Galen. lib.1. de elemen. & 8. de decret. Plato vocat minimam partem rei, quæ conſtituitur, id eſt, indiuiſibilē: idem Ariſt. 5. metaphy. & Auicen. Atque elementum primum in compoſitione, & vltimum in reſolutione corporum eſt, ſecundū Hippoc. lib. de natu. huma. ſubſcribunt alij, quive dicunt elementum, quaſi alimentum, quòd cuncta alat, & gignat, vel à dictione Græca ὕλη hyle, quę materia rerum eſt, ex qua aliquid fit, unde declinatum videtur elementum. Prima pars materię huius elemētaris, vicinior, & ſuccedēs regioni lunę, vel ętheri, quia ei ea iungitur, ignis eſt, apud Ariſt. lib. 1. meteor. c.3. Non quidem re uera,

aut

aut actu vrens ignis, sed calidissima, & siccissima pars aeris, vt pote suprema, & vicinior corporibus celestibus, quorũ motu perpetuo, & velocissimo, calor concitatur: motus namque calorem gignit, & auget, vt ex corporum exercitijs, & agitatione per se, & demonstratione constat, dum celeriter mouentur, docetq; Arist. problem. sectio. 5.q.34. vbi tamen, & nimia agitatione, sed alia ratione, quàm motus, vires deijci ait. Et motu molarum, citò, si desit quod teratur in molẽdinis, excitatur ignis, vtque ait Ouidius 1. Metamorph. *Cum balearica plumbum.*

Funda iacit, volat, ac mox incandescit eando

Et, quos non habuit, sub nubibus inuenit ignes.

Eius ignis qualitates, propriè dicuntur calor, & siccitas, quę formam propriam comitantur. Secunda pars priorem consequens, aliam formam adepta est, & per eam elementum aeris factum participans, & coniuncta priori, calore, & quia inferior, quiaue, & elongatur à motu sphęrarum, recipit humidum quoq̃ue; & est aer calidus, & humidus, veluti spiritus hominis: vnde ab ἄω spiro, quidam declinant, vel quod ibi venti agitentur. uocatur & aliquando cęlum hic aer, à verbo κοῖλον cauum. Habet aer tres regiones, supremam, mediam, infimam terræ vicinam, vt ait Seneca lib.2. natura. quęstio. & Rabbi Abben Tibbon in physica Hebręa cap.7. & alij. Suprema calida censetur, & rara ob motuum uicinitatem, qui unà rapiunt, mouentque eundem aerem. Media frigere, & horrere omnium testimonio comprobatur, quia priuatur reflexione radiorum solis, qui à terra ubi maximè refracti geminantur, & resiliunt. Infima, ob illam solarium radiorum refractionem, nunc claret, nunc friget, nunc tepet, uariosq; primarum qualitatum gradus excipit, pro diuersis anni, & cęli constitutionibus, & sularium radiorum proiectionibus. Mizal. lib.17. cometogra. c.2. & 23. Tertia pars elementaris materię, formam aqueam sortita est, ex qua ortum elementum aqua, quam geminę comitantur qualitates, frigus, & humor; huius sedes, supra superficięm terrę, & infra. Quarta pars, centrum omnium, formam terrenam nacta est, quamobrem factum elemẽtum terra: cuius qualitates frigus, & siccitas. Hęc & plura Basil. li. hexam. homil.4. Terram valde frigidam, & per consequens siccam, non valde difficile conijcere, quod à motu sphęrarũ longius

gius absit, ipsaque quiescat immobilis. Qui de qualitatibus elementorum voluerit latius speculari, consulat Aristotelem lib. 2. de generat. & corrupt. capitulo 3. & 2. de part. anima. capitulo. 2. Hippocr. libro de natu. huma. Macrob. 7. Saturnal. capit. 5. Galen. lib. 1. & 2. de element. Hæc elemẽta Grçcis στοιχεῖα dicta sunt ratione suppositionis & ordinis. Ab Hebrçis autem ארבע יסודות arbag iesudoth, id est, quatuor fundamẽta, vt notat Rabbi Tybbon in lib. tonah achen, cap. 7.

De numero elementorum. *Cap.* 2.

QVatuor tantum sunt elementa, nec plura nec pauciora, vt communis omnium fuit sententia, nempe hæc, ignis, aer, aqua, terra. Aristot. lib. 2. de part. anim. capit. 1. & 4. de cælo cap. 5. Vbi id probat rationibus, & 2. de gener. & corrup. capit. 1. 3. 4. Ibique notat hæc, quæ videntur huius nominis, non esse elemẽta pura, sed elementata. Tot posuit Philo Iudeus lib. qui rerum diuina. hæres, & alibi. Et Plutarch. lib. 1. de placi. philosoph. capitulo tertio. Plinius libro secundo, capitu. quinto. Cicero 1. Tusculan. Plura elemẽta posuit Anaxagoras, vt ossis osseum; carnis carneum, &c. quæ reijcit Aristot. 3. de cælo capitulo 3. Atque Lucretius libro primo de rerum natu. hanc homoiomeriam, sex rationibus improbat. Et Manes hæreticus quinque comminiscitur, ventum, lucem, aquam, ignem, & materiam. Improbat autem Epiphanius libro secundo contra hære. tomo secundo, hære. 66. Tria tãtum elementa posuerunt, Drusianus, & Massaria, atque Hieronymus Cardanus lib. 1. de subtilit. cap. 2. & 10. de rerum variet. cap. 4. ex numero quaterno ignem expungentes, eò quòd, inquit, ignis sit inuisibilis caliditas, substantiæ summa consumptrix, ut in ligno, & ferro apparere ait. Secundò, quòd ignis nihil generet. Tertiò, quòd quanto altius in aerem extollimur, tanto frigidior inueniatur. Quæ certè leuiores igne, & magis steriles igne rationes: nam si ideo quòd non uideatur ignis elementum, nec eius regio sit, nulla prorsus esse diceremus alia elementa, nam ea, quæ videntur elementa, non sunt, sed elementata. Neque quòd non remaneat in ferro ignis, & ita sit accidens, non est concludendum. Nam & ex aqua pellitur & frigidum, & ex aere aliquo humidum, non ideo tamẽ minus vtrunque

que

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

que habet ſubſtantiā. Falſumque eſt, ignem nō generare: Et quia conſumit interdum, ideo non eſſe aptum generationi. Siquidem in primis nec alia elementa ſimplicia, per ſe ſeorſum, & ſeparata, per ſe quicquam generant, niſi cum alijs, quibus bene temperatis ſubſtantiam explent, ut ait Ariſtot. lib. de ſpiri. Si autem exceſſerint, etiam conſumitur compoſitum, vt non mirum, ſi ignis cum p̄dominatur, graſſetur in corpora: nam, & idem in alijs obſeruari poteſt: nimio enim humore, uel frigiditate, corpora quoque diſſoluuntur, & putreſcunt recedente ignis calore naturali; & aqua quis p̄focatur, & terra ſepultus moritur, & aere infecto tollitur, uerum nō id ex natura elementi, ſed ex exceſſu elementati, uel alteratione. Neq; omnino ignis ſterilis etiam hic elementatus, nam in Cypro inſula, in fornacib. ærarijs naſcuntur; & uiuūt beſtiolę q̄dam, ſicut in niue alię, quarum illę frigore, iſtæ calore intereunt, teſte Ariſt. lib. 5. hiſtor. animal. ca. 14. Meminit de Pyrigono alio animali ex igne procreato Ælia. li. j. de nat. animal. c. 2. Quod autem Cardanus ad frigiditatem prouocet aeris, dum ait eum frigidiorem, ſi altius quis conſcendat, id nihil concludit, ſi animaduertamus aeris tres regiones eſſe, & diuerſarum qualitatum, ut iam annotauimus. Sed, & ita eſſe debere naturæ concatenatio admonet: ſiquidem oportuit poſt impetum illum ſphęrarum, quod ſequebatur concauum lunæ, particeps eſſe calidi, ne ſi ſtatim frigidū ſequeretur, omnino contraria qualitas ſolueret uinculum rerū: ſicuti poſtea deſcendendo à luna ad ima, ſymbozant ſibi mutuò elementa, & uincūtur: ignis, & aer in calido: aer & aqua, in humido: aqua, & terra, in frigido: Sicuti ignis cum ſuperiore motu, in ſicco. Et ſunt illa, uelut media, quibus, tranſitus fit ſuperiorum in inferiora, & inferiorū in ſuperiora aſcenſus: fit & contrariarum qualitatum colligatio, ſine qua corruptio ſecundum Ariſt. 4. de genera. anima. cap. ſin. ignis extinctus in aerem reſoluitur, aer in aquam, aqua dum reſidet in terram: neque aliud dari poteſt mutationis gradus, ut non plura, vel pauciora, q̄ quatuor elementa cōſtitui debeant. Et, ut me ab onere aliorum eximam ſemel, dico cum Chryſoſt. Iauello tracta. 1. in 2. de generat. elementum phyſicum duo requirere, ut ſit corpus ſimplex nō reſolubile in alia priora: ſecundò, quod ſit corpus, ex quo alia componantur.

De

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De elementorum fortiori naturæ, ueluti sexu. Cap. 3.

AEgyptij unum quodque quatuor elementorum, in duo diuidunt, in marem, scilicet, & fœminam. Aerem marem iudicant, ea parte qua uentus est; fœminam, qua nebulosus, & iners. Aquam uirilem mare uocant; muliebrem, omnem aliam. Ignem masculum qua parte ardet, flammam fœminam qua lucet, & est innoxius tactu. Terrã duriorem, saxa, cautesq; marem: tractabilem autem fœminam. Seneca lib. 3. de nat. qu. Cicero rursum, ex quatuor elementis duo habere mouẽdi uim, & efficiendi, scilicet, aerẽ, & ignem tradit: reliqua excipiendi, & quasi patiendi, aquam nẽpe, & terrã, & quintũ corpus ex quo essent astra, & ita certò necessarium fuisse uidetur, ad cõpositionẽ, & mixtionem corporũ.

De igne, & calore naturali. Cap. 4.

IGnis calor magnus est cum siccitate iunctus: principium rerum, secundum Hippasum Metapontinũ, & Heraclitũ Ephesium Arist. 1. de metaphy. c. 3. In combinatione qualitatũ ignis, p̃cipua illi calor, min⁹ p̃cipua siccitas. Caliditatis duæ virtutes, vna calefacit: altera, qua ea q̃ sunt eiusdem naturæ, congregat, & quę diuersæ naturę, disiũgit. Sic diuerso modo calor colligit ęs, & aurum, emollit cerã, siccat lutum, nẽpe pro diuersitate naturę rerũ, seu materiæ. Arist. 4. de part. anim. c. 2. Commune tamen calori cum frigore indurare, sed modo diuerso: calor enim indurat, calorem existẽtem per se euaporans: frigus autẽ per accidens, unà enim cum calore frigus abstrahitur, neque ullus humor sine calore est: Quamobrem calor maior minorem absumit per symbolũ. At cũ calidum frigori exponitur, tũc frigus repercutit, & reprimit, & obsidet calorem, & exeundi uiam intercipit; sicuti in aqua calida apparet, quæ citius in sole, quã in umbra infrigidatur, ut ait Arist. problem. sectio. 24. q. 13. Sic subterranea, scrobes, putei, hyeme quã ęstate magis tepent, propter antiperistasim frigidi. Itaq; frigus non modò indurat, sed densat quoque, cum tamen calor laxet, & ratiora faciat. Hinc natu grandioribus animaibus, duriores, & pili, & pennæ, & squamæ redduntur; cũtes nam

que

que duriores,& crassiores euadunt senescente ętate: desiccatur enim,atq. ipsa senectus,ut nomen indicat,terrena est,quoniã sine calore est,& cum calore humor defluit. Arist.li.5.de generat.animac.3,Et caloris innati substantia humida est.Galen,in 1.apho. Hip.pocr.Aphoris.14.& comment.2.in li.Hippocr,de huma.nat. senectusq; humore deleto inducitur,humor quippe nutrit calo rem natiuum,non tamen quilibet humor,sed lenis,& copiosus: ueluti lucerna extinguitur deficiente oleo, quo lumen fouetur. Arist.problem.sectio.3.quęst.5.utitur,& eadem lucernę similitu dine Galen.lib.1.in aphoris.Hippocr.aphor.13.& 14.& lib.apho rism.septimo,aphorismo septimo.Calor itaque,& in animal.cau sa esse uidetue uitę,etenim per illum concoquitur cibus, & proinde quę cibo sunt inutilia,habent plus excrementi, Arist.3.de part.anim.c.9.& 4.capit.9.Cic.etiam lib.2.de nat.Deo.calore uiuere cuncta ait,quo refrigerato,& extingui corpus.Ita ignem ha bere uim uitalem in omni re quę uiuit,& generationis esse prin cipium tradit Galen.Vocant quoque Hippocra.& Galen.calorẽ illum naturalẽ,naturam nostram. aphor. 37.& lib.1. aphor.15. Ex hoc calore,causa cur animalia mouere se possint,sicut,& tremor ex frigiditate q̃ corpora debilia reddit.Arist.proble sect.3.c. 25.& li.de spiritu.Posuit autem in nobis.& animal.hunc calorẽ ĩ sanguine.Gal.li.2.aphoris.aph.1.& apho.12.procedentem tamẽ ex corde ut idem ait.li.de usu pulsu.quia inde uitę initium,uel in excordibus,ex eo quod pro corde est.Quare quemadmodũ ignis uisibilis extinguitur multis modis,sic,& in corpore nostro ignis uel calor,marcore senectutis,uel defectu pabuli, uel alia illata ui extinguit,ut & cõtraria qualitate,ĩfrigidatione cordis, extraneo calore nimio cum naturali mixto,ut in ebrijs accidit, qui nimia uini caliditate imbuti deficiunt,teste Arist.proble.sectio.3.q.3.

Quid ignis in omni mixtione corporali sit. Cap. 5.

GAspar contarenus libro 3.de element.docet commixtionem corporum fieri ex uirtute caloris.Sic.D.Diony. Areopa.lib. de celesti hierar.capitulo.15.ignem sensibilen tradit esse in omnibus, & per omnia clarè uenire, & remoueri omnibus, simul lucidum, & simul quasi occultum, &c. Vnde à proprietatibus

eius

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

eius inquit: & Theosophi cęlestes essentias igne conformant, significantes deiforme illarum, ut Ezechiel capitulo primo, & 10. Deus præcedebat populum suum in columna ignis, Exodi. c.13. Et species glorię eius, quasi ignis. Exod. 24. num. 9. Dictus, & Deus ignis consumens. Deutero. 4. Hebræ; c.13. oculi eius tãquã flãma ignis, Apocal. 1. Et se Deus lucẽ mundi dicit, & solẽ iustitię Christus Deus noster. Et spiritus sanctus per dispertitas linguas quasi ignis, descendit in discipulos domini, Actu. 2. unde, & ipse iussit seruari ignem perpetuũ, in tabernaculo suo, Leuit. 6. Quod imitari uoluerunt ethnici in Vestarum societate. Docuit enim Tythea uxor Noachi puellas sempiternum sacrum ignem inextinctum seruare, si credamus Beroso lib. 3. quẽ morẽ sequuti Romani, qui ꝑ uirgines, ignem perpetuum couseruabant, ut tradit Ouid. li. 6. Fastor. Persæ quoque, Ægiptij, Delphiq; ut ex Diodo. Procopio li. 2. belli Persici, & alijs authoribus apparet, de quib. Lilius Grego. Giraldus de Deis gentium, syntag. 4. neque ignem in cælo esse, quispiam negabit, si credat ignem de cælo descẽdisse 3. Reg, 18. & 4. Reg. 1. Et Plin. libr. 2. à sidere cælesti ignis expuitur, inquit. Fit tribus modis ignis, motu, propagatione, coitione. Motu sphærarum, & corporum cælestium, & attritione lapidum, ex quibus calor exiens siccus aerem obuium accendit, & in scintillas reducit: itẽ fricatione. Propagatione, dum fomenta igni adduntur, & dum lumen alij humido accensibili, communicatur. Coitione, sicuti dum in speculis concauis, solaribus unitis, & concurrentib. radijs, excipitur, unde in cælo esse ignem constat; itẽ, & ex calore solis, & eius splendore. Est intra saxa quoque: nam, & excutitur à ferro ictu chalybis. Est in terra, quia, & ea effossa fumat: in aquis, quia, & fontes, & puteos calefacit, in maris profundo; q. excitet tempestates; in animalibus, vt docuimus: in aere, quem sæpe feruere uidemus. Et apparent plerunque fatui, ut uocant, ignes, circa patibula, cęmiteria, coquinas, ædes sacras, & uliginosa, & uiscida loca, in quibus fæculentus, putris, igneus, crassus, & oleaginosus multus transpirare consueuit halitus, vt ait Mizal. li. 1. cometogra. c. 3. Innuit, & Manil. in Astro.

Nunquam futilibus excanduit ignibus aer.

Et Phornutus in libro de Theoria περὶ τῆς τῶν θεῶν φύσεως dixit ignem extinctum, transisse in aerem à principio, & à mũdi,

con-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

constitutione, vt aer deficiens transit in aquam, & rursum omnia conflagratura, vt ad principium, vnde orta sunt, redeant. Quod & docet Macrob.lib.2.in som. Scip. c.10. Sic etiã mundũ conflagraturum nos christiani existimamus, ad delendas maculas conceptas ex vitijs,& maledictionib.hominũ,& ob alias causas,quas Theologi tractant,de hoc,& Isaiæ.c.66. Ioel c.2.Amos 6.Abacuc 2.2.Pet.c.3.& Iud.c.1.Cyril. Hierosol.cateche.15.illuminat.Senec.3.natur.quæst. Sibylla in oraculis; Lactantius. Et Machometistæ etiam, credunt post ultimam resurrectionẽ oĩa igne probanda,& pios,& malos:uerũ malos perpetuo igni cruciandos tradendos: eripiendos autem pios, in Alcorano azoara 29.sicut, & pij credunt impios igne æterno cruciandos, Mat.3. 18.25.Luc.3.1.Corinth.3.

De distinctione ignium, de flamma, carbone, & cineribus. Cap. 6.

ANnotandum tñ est,ignem alium esse vrentem, feruorẽ nempe,& caloris excessum,vt loquar cum Arist.1. meteor.cuius calor non est is, qui continetur in animalibus,neque enim inde originẽ ducit,vt ait idem 2.de par.animal. Nam ille ignis,nullũ aĩal gen.generat.Alius ignis,naturalis,viuificus,in cõcauo lunę contentus, ſm Hiero. Montanum medicum lib.1. de medica. Theoresi c.5. Sic ignis calor innatus, & extraneus. Ab extranea seu aliena, non ab insita caliditate res putrescit, innata caliditas concoquit, aliena corrumpit; in putrefactione autem tria concurrunt potissimum. Primum,vt quod putrescit,sit calidum, & humidum. Secundum,quod prohibeatur illius transpiratio, in immobili situ: siquidem motus naturalis impedit corruptionẽ. Tertium,quod id,quod ambit,sit calidum,& humidum. Et hinc fit humorum cõculcatio,hinc febres sanguine putrescente.Gal. lib.2. art.curatiuę c.4. & 2. de diff.feb.c.9. & lib.de æqual.intẽp. c.7. De putrefactione quoque Arist. lib.4.meteor.c.1.& 2.Regio elementi ignis, in duas diuiditur partes, quarum superior calore,& siccitate inferiorem superat.Ignis ardens, tripliciter distinguitur,in luce,flãma,& carbonib.In luce,est veluti in sua sphęra & regione. At in flamma, est ignea materia in substantia aerea accẽsa; substantia enim ea, quę vicina est igni,facilè accenditur;

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

nihilque aliud est flamma, quam aer accensus, & vt ait Arist. spiritus sicci feruor, lib. 1. meteo. c. 4. & lib. 2. c. 2. Sic Gal. 4. simp. medica. aer accensus, inquit, fit flamma: terra accensa pruna, seu carbo, idem lib. 1. de simpl. med. facult. c. 16. & 24. valde autē actiuus in carbonibus ignis, vt in parte terrestri, vt eod. Gale. & Plato in Timęo. Ex hoc igne fumus, & cinis oriuntur. Fumus est vapor ex partibus humidioribus, & subtilioribus materiæ, vi caloris resolutis. Arist. lib. 2. meteo. c. 9. & de part. anim. 2. c. 2. vocat fumū exhalationem, & subiectum ignis, ut carbonem. Differt tamen fumus à vapore, quia vapor est genus, & potest esse sine igne vtēte: fumus autem ab igne tantum, ut not. Arist. proble. sect. 12. q. 10. At terrestris materiæ igne resolutæ, cinis est, à cadēdo dictus, vt ait Isido. partium tenuium, remanentibus in ijs fomitibus quibusdam igneis in partibus terreis, vt scribit Galen. lib. 4. de simplic. medic. faculta. capitu. tertio, & libro octauo, ubi & notat cineres tephran dici, eamque partē igneam amitti, maceratis in aqua cineribus, & solam terram remanere, uarios, fortioresque cineres secundum materiæ, ex qua, fiunt, diuersitatem, & qualitatem: nam quæ adustæ sunt naturæ, per se aliquid habent caliditatis, ut calx, & sedimenta animalium, Aristot. 2. de par. anim. c. 2. Cinis quoque omnis habet semper aliquid sicci, & ideo tantam aquæ copiam in se recipit, quanta ipse est. Tunc. n. partes igneæ, quæ insunt, recedunt, & condensantur in terram, Aristo. proble. sect. 25. q. 8.

De gradibus caloris ignis. Cap. 7.

SEmper ignis calidus est, uerum alius alio calidior inuenitur, proinde Chymici, & qui destillationibus dant operam, gradatione ignem subijciunt, & distinguunt, ut not. Philipp. Vlstadius lib. de secret. natu. c. 1. primus gradus tepidus, qualis aquæ tepidæ, in quam immissum membrum lędi non possit. ignis balnei mariæ, tepiditas: vndè barbarè, à mari dictum, balneum maris uocant. Secundus, calidus est, ita tamen vt sufferri possit ab aliquo membro citra læsionem: uocant ignem cinerum. Tertius, calidus, quo membrum immissum lædi possit, proximum ebullitionis vocant ignem ardentem, ignem arenæ. Quartus, vehementem habet calorem, qui loco arenę habet scobem ferri. Augeri etiam quinque modis calorem ignis notat Hieronym. Cardan.

lib. 2.

lib.2.de ſubtili. primum natura, ſecundum materia, ut in ferro ardentior, quàm ſtipulis: tertium motu, ut in fulmine: quartum magnitudine, vel duratione temporis, reſpirationis impedimento, ſic exiguo foco ollula valde concoquit, apparet & in præfurnijs vitreariorum, & fornacibus, ut dicunt, reuerberationis: quintum cum cogitur ignis, vt ex carbonarijs, & calcis fornacibus conſtat. Fiunt & ineſcationes, & fomenta ignium, quæ & citius ignem concipiunt, & robuſtius ignem impellunt: ut ex puluere pyrio apparet, quo moles magnę globorum, impetu, & ui maxima à machinis bellicis impellũtur. qui fit commixtis tribus partibus ſaliſnitri, duabus ſalignei carbonis, tribus ſulphuris, pro magnis machinis; At pro paruis, vt colubris, uel arcubuſijs, vel ſclopetis; ſaliſnitri ſunt partes decem, carbonis autem, arboris nucis, auellanæ, ſeu iuglandis, ſiue nodis, uel ſalicis, & ſulphuris, pars una ſingulorum: quæ bene malleis lignis piſtillis tunduntur, cum leui madefactione fontanæ aquæ, ne ignem concipiant tundendo perpurgato prius ſale nitro à terreſtribus partibus, quod dicunt affinationē barbarè, & deinde in grana mixtione rotundata, & ſiccata. Sunt & alia ignium artificia, & compoſitiones, quibus militaris vtebatur olim ars; de quibus videndus Veget. & Vannocius Birunguccius lib. vlt. pyrotechnię, Ioh. Bapt. à Porta lib. 2. magię nat. c. 10.

De aere, & eius affectibus erga viuenteia, & alteratione. Cap. 8.

POſt ignem aer, cuius vna regio illi proxima ab eo igne afficitur, ultima autem à frigidis elementis, cum quibus commercium habet, vt ait Gaſpar Contarenus 2. de elemen. Aer ſecundum Galen. lib. 4. de ſimpl. medic. facult. cap. 2. ſolus tenuiorum eſt facultatum, craſſiorum terra, mediocrium aqua. ideo aer humidior, mollior, & fluxior aqua, Ariſtot. probl. ſect. 22. q. 10. & tale quoque oportebat eſſe elementum, quod nos undequaque circundat, cum propter reſpirationem, quam trahimus, edendo, & bibendo, & alia agendo perpetuò, ut not. Nemeſ. 1. cap. de natu. homi. Tum etiam, ut ille permutaretur in nubem, rorem, pluuiam, niuem, & alia neceſſaria vtilitati humanę, ut ait Cice. ſecundo de natu. Deo. Lędit & idcirco nos aer facilè, alteratus extrinſecus, & iuuat nos refrigerando, uel accen-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

dendo. Gal. 1. de sanit. tuen. attractus. n. infectus, in viscera commeans, ea inficit, iuuat purus, defæcatus, incorruptus: putrescit aũt maximè, iuxta palustria loca, non inquantum elementũ est, sed ratione vaporum putrium sursum eleuatorum; cum locis frigidis, frigidus; cum calidis, calidus. Aristot. prob. sec. 14. c. 7. & 9. Extant, & de hac tractatione commentaria Gale. in 1. lib. Hipp. epidemior. & lib. 9. methodi, item lib. 3. aphor. Hipp. aphor. 10. & præd. 1. item Hipp. lib. de aere, & aqua, & lib. de humana natura. Alteratur quoque aeris nobis vicina regio, Solis, & Lunę motu. Aristot. 4. de gen. ani. c. fi. Sic hyeme frigidus, ęstate calidus, alio tpe interdum temperatus. Idemq; colligere licet ex aliarum stellarum ortu, & occasu, potissimum errantium: item ratione situs locorum, vt in orientali plaga, calidus, & siccus; in occidentali, frigidus, & humidus; in meridionali, calid⁹, & humidus, in septẽtrionali, frigidus, & siccus; in cacuminibus montium, frigidus; in uallibus, calidus, vel humidus, ibique, & quietus. Boreas nãq; alta quatit; in cadauerosis, & maritimis insalubris, & fætidus.

Quomodo exploranda salubritas, & qualitas aeris. Cap. 9.

SAlubritatem aeris explorabant antiqui ex inspectione iecinorum animalium, quę eo loco habitarent, si sana essent. Vitru. lib. 1. de architect. c. 4. Pallad. lib. 1. tit. 3. de re rust. considerat ex bono colore habitantium, si capitis firma synceritas, si inoffensum lumen oculorum, si purus auditus, si fauces commeatum liquidæ uocis exercent. Card. autem lib. 1. de rer. var. c. 8. sic iubet probari, spongiam bene siccam, ac mũdam sub diuo per noctem sereno cœlo ponito, mane si siccam inueneris, talis aer; si humidam, nimbosus; si molliter udam humidus, ac roridus. Itẽ si panẽ recentẽ exposueris eodẽ modo nocti, à corrupto aere situm contrahit; à sicco siccessit· ab humido in suo statu manet. Varr. lib. 1. de re rust. c. 2. salubriorem partẽ septentrionalem aeris iudicat.

Num aere solo quid viuere possit. Cap. 10.

DVm diximus eligendum purum aerem, & respiratione, & inspiratione illum nos ducere, non ideo quis velim,

opi-

opinetur, aerem esse nobis alimẽtum, sed ad sanitatem conducere, cor, & cerebrum eo refoueri, & sine eo uitam nõ esse. Neq; .n. ex aere solo alimentum nutritioni accommodum animali accidit; nec ex vento, uel ex aere, quid uiuere potest, ut ait Arist. prob. sect. i. q. 13. Videntur tamen exempla huic sententiæ refragari, & authoritas quorundam virorum; veluti Theophrasti li. 2. de caus. plant. c. 8. aer, inquit, alere posse putatur. Olympiodorus quoque narrat Aristo. historiam, qui dicebat se uidisse hominem qui solo aere nutriebatur, & sole; ut scribit Marsi. Ficinus arg. in Phædo. Plato. Refert, & Pli. li. 8. nat. hist. c. 33. chameleontem solum animalium, nec potu, nec cibo ali, nec alio, quàm aeris alimento, quod tamen non scribit Arist. li. 2. de hist. ani. c. 11. unde ad uerbum Pl. totum caput transtulit. Ferunt cicadas rore tantum uesci, qui aeris concreti species est, sic. n. Theocritus. εἰδυλλίῳ. 3.

μὴ πρῶκας σιτίζεται ὥσπερ ὁ τέττιξ.

Nunquid hæc rore uictitat, sicut cicada.

Et Virg. 3. egl.

Dumque thymo pascentur apes, dum rore cicadæ.

Meminit, & Pl. li. 11. cap. 26: dum ait sine ore illas uiuere, pro quo habeant aculeatum linguis simile, in pectore, quo rorem lambunt, de cętero in uentrem nihil est, excitatęq. cum subuolant, humorem reddunt, quod solum argumentum est easdem rore ali. Testatur edito proprio eius rei libellulo Gerardus Bucoldianus physicus Cęsareus testis oculatus, se obseruasse puellam sub commissa sibi custodia, quę sine cibo, & potu uitam transegerit, prope Spiram ciuitatem imperialem, in uilla dicta Roëd, an. dom. 1539. nomine Margaretam, patre Scifrit Vueis natam, & matre Barbara nominata. Eamq. à festo D. Michaelis uentris dolore correptam an. prædicto 1530 usq. ad ann. 1540. nihil cibi sumpsisse, postea nec per tres an. cibo, potu, excrementisve vsam. Narrat Vrspergensis Abb. in chronico, tempore Lotharij V. Imperatoris, in territorio Tullensi, iuxta uillam Conuernacum, puellam duodenam post assumptam sacram cõmunionem diei paschatis, usq. in tertiũ ann. sine cibo, & potu ieiunasse, nẽpe ab ann. 822. usque ad annum 825. circa initium Noucb. quo cœpit more aliarũ mãducare. Idem Romæ contigisse, & se uidisse in pr̃sbytero quodã Gallo, qui Iacobus dicebatur, asserit Pogius Floren-

rentin. tempore Eugenij Papę. In quibus omnibus uix est, ut nõ persuaderi uideatur nobis, aerem ad nutricationem conferre. Nec est christianorum quisquam, qui ignoret, populũ hebraicũ quadraginta annis mãna uictitasse in deserto ea de cœlo descẽdẽte, & roris instar incalescẽte sole euanescente. Exo. 16. Sed, & 40. diebus, & totidem noctibus ieiunauit Moses, quandiu in monte cũ Deo fuit, Exod. 24. & 34. Deut 9. 10. Helias in fortitudine cibi ambulauit, & ieiunauit 40. diebus, & tot noctibus. 3. Reg. 19. Totidem, & ieiunauit Dominus noster Iesus Christus, Mat. 4. Mar. 1. Cæterũ hęc exempla mihi persuadere non possunt, ut id ex alimento aeris solius, qui inspiratione ducitur, processerit: nã aliæ sunt q̃dam causæ, q̃ suadeant hominem sine alimento aliquo extrinsecus immisso, nutriri posse per aliquod tempus, vel diuinæ, uel naturales: diuinæ, sicuti dum Moyses cum Deo esset, qui vera vita est, & cum in fortitudine cibi prius p̃biti per angelum ambulauit Helias, & cum dominus noster ieiunauit, & cum manna nutriti sunt filij Israel. Deus enim qui legẽ dedit, & uim nutriẽdi rebus, q̃ nos nutriunt, & alijs, q̃ nõ nutriunt eadem potestate cõcedere eandem põt. & qui potest creaturam à putrefactione integram p̃seruare, potest, & partem illam necessariam alendi succidere, ut tunc nõ necessariam: sicuti, & post resurrectionem, postquam corpus hoc mortale induerit immortalitatem, ea q̃ ad reparationem mortalium, & decedentium corporum pertinẽt, nõ erunt necessaria, non esca ista corruptibilis, non uestitus, nõ nuptiæ, Mat. 19. Non esurient, neque sitient amplius, Isa. 49. Hiere. 31. Apoc. 7. Io. 6. alia ibi esca diuinitatis admiratio, & gloria, & uitæ lignũ, Apoc. 2. & de qua loquitur. c. 22. Lucę: nec ex solo pane uiuit homo, sed de omni uerbo qđ procedit ab ore Dei, Deut. 6. Et alia ratione naturali fieri posset, ut sine cibo quis, uel uno, uel tribus, vel uiginti annos, uiuat: si quis ita clausos habeat poros cutis, vt ferè nihil per illos resoluatur, calorq. sit modicus comparatione facta ad mẽbra modica, & densata, ità quod illa nõ resoluit: sit tamen ille idẽ sufficiens, & fortis circa neruos, & venas ad generationẽ spirituũ, per quos stat uita: humores quoq. sint ità dispositi in vijs, & instrumentis, quòd illum non suffocent, vel extingnãt: & sic de alijs cõcurrentib. & requisitis ad uitę cõtinuationẽ. Nam calor cordis paulatim attrahit, quantũ satis est ad uitã.

Sicuti

Sicuti apparet in animalibus, quę hyeme latent ſine cibo, & dormiunt in cauernis. Adeſſe & intus poſſunt copioſi humores proportionati, calor autem paucus, uię itineris ſtrictæ. Nec plus mirandum, quòd homo diu poſſit ieiunare, quàm quòd oporteat toties in die manducare. Conſuetudo enim manducandi, & egerendi, & naturam quodammodo componit, & uias, & inteſtina dilatat, & capaciora, & famelica facit ut magis inania. Adſtipulatur, & Claudius Cęleſtinus libello de mirabil. mundi c.4. Sic quædam animalia, & pecudes, tantum quarto die bibunt. Et homini non utique ante ſeptimum lethalis inedia. Duraſſe & ultra undecimum pleroſque certum eſt, inquit Plin. li.11.c.54. Refert, & Xiphilinus ex Dione in Seuero, cibum parare Britannos ad omnia, cuius ſi ceperint quanta eſt unius fabę magnitudo, minimè aut eſurire, aut ſitire ſolent. Cuius cibi ope, aliqui hypocritæ, ſub ſpecie ſanctitatis, olim populis impoſuerunt, ſicuti narrat Iouia. Ponta. lib.2. de ſerm. c.16. & Anto. Pan. lib.2. de geſtis, & dict. Alpho. c.9. fuiſſe tempore Alphonſi regis quendam Antonium Picentem, ordinis eremitarum, nobilitatum, quòd per quadraginta dies, & noctes ieiunare ferebatur: qui Italiam, Siciliam, & Hiſpanias compleuerat nomine ſanctitatis, & abſtinentię, pluribus in locis à cuſtodibus cella incluſus, & obſeruatus, ſi ederet, uel biberet, vt angelos ipſum uiſitare opinarentur: uerum interius illi fuiſſe candelas craſſiores fiſtulatas, & in fiſtulis cannarum incluſam tacitè farinam, inſartam contritis Phaſianorum, ac caponũ carnibus, ſaccharo, & aromatibus cõditis, geſtatas, & cingalũ fiſtularum plenum nectare, quod Hippocraticum uocant, quibus epulis clanculum ueſcebatur: eumque tandem digna morte extinctum hæreticum, & maledicum in Deum, & uirginem Mariã, uermiculis abſumptum. Æneas Sylui. lib.2. in commenta. Antonij Panor. cap.9. addit aliud exemplum quod accidit ſimilis impoſturę ſub Nicolao 5. ſummo Pontific. Romæ. ubi eius author dicitur captus, uirgis cæſus, & in exilium actus. Et ibidem Iacob. Spiegellius, alicuius etiam mulieris ſimilis impoſturę uindictam narrat ſui temporis, apud Auguſtam claram Alemanię ciuitatẽ. Neque credere oportet chamæleontem, uel cicadas aere, & rore tantum paſci ſeu uiuere; nam aerem quidem trahunt, ſed aer nõ eſt fomentum uitæ, nec ros. Sed dicam cum Ariſto. lib.4. de part.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

anim.cap.5. Quod calidum est, cibum & desiderat,& concoquit citò; Contra quod frigidum est, cibo carere facilè patitur, sed maximè omnium cicadarum genus ieiunum: satis enim est his alimento,humor qui in corpore est. Sicut animalibus Ponticis, quæ non diutius quàm diem vnum viuere possunt,nempe quòd tandiu humore, quē secum attulerunt ex ortu, & natiuitate interim pascantur. Quod de chamæleonte referre possumus,vt tā diu uiuat,quandiu interior quædam substantia, modicè dispensata, superest ad vitam fouendam. Sicut & arbores quasdam excisas videamus adhuc germinare extra terram, & hominum cadauera, & pilos, & vngues extendere, quia adhuc illius materiæ humor in corpore remanet, & pcurrit,& homo ieiunus manet, quandiu intra corpus hēt, quod dispensetur per naturam membris,ne deficiant.Sed & Plin. lib.11.c.26.in principio tradit,chamæleontes rore viuere,non autem solo aere,sic scribens:chamę leontum Stelliones quodammodo naturam habent, rore tantū viuentes, prætereaq; araneis similis cicadis uita. Habet autē ros quippiam crassioris substantię, quàm aer,vtpotè aqueum,& terrei aliquantum,quibus,vt cibo,& potu substantia similis ali possit,vt ex manna Arabum constat. Sic non mirum ualdè,quod refert Plin. lib.7.c.2. de Astomorum gente,cui nullus cibus,nullusve potus:sed tantum radicum,florumq́ue uarijs odoribus, & halitu viuit,& syluestrium malorum.Refert idem Strabo lib.15 Additq; etiam,viuere odore, seu nidore carnium assarum.

De materia generaliter exhalationum, in quibus impressiones in aeris regionibus, seu partibus generantur. Cap. 11.

DVæ sunt species halituum, qui vi solis sursum in aere eleuātur ex terra, ut ait Arist. vel quisquis alius sit, qui edidit lib. de mundo.& lib.2.meteor.c.4.&Plin.lib.2.c.42.humida,scilicet, & sicca:humida,est ex potentia aquæ, propriè vapor:sicca ex potentia ignis, propriè exhalatio. Viæ namq;,atq; meatus in terra sunt,per quos,radijs solis intrantibus, si humiditas ibi supfluat, vapores educuntur, sin aūt siccitas,exhalationes. Humidus halitus,roscidæ spirationis plenus,& ab aqueis corporibus,vi cęli ad mediam vsq; regionem aeris, & infra exhaustus:stimulāte illius natura pedetentim perlatus. Hic vapor halitui animalium,& fumanti substantię ex feruēti aqua, simillimus. Halitus aūt siccus,

ater,

ater, in fumi corpus è terra cõformatus ignis familiare pabulũ sustinens, dictus, exhalatio, vel fumus, Mizaldo, 1. cometogr. c. 3. fit oĩs exhalatio per rarefactionẽ, & extenuationẽ. Et aer quãuis natura sua rarum sit corpus, densatur tamen exhalationibus.

De nube, & nebula. Cap. 12.

EX vapore humido sursũ eleuato, fiunt nubes, aggregationes .s. vaporum, in medio aeris interstitio, & non in superiore, vt docet Arist. 1. meteor. c. 3. Anaximander ait nubes quidem fieri crassescente quàm maximè aere, vel potius eo coacto imbres exprimi: niuem aũt cum aqua labendo glaciatur: grandinem cum quid madido spiritui obducit. Metrodorus aquoso vaporis subductu concrescere nubes: Epicurus ab expirationibus: Plut. lib. 3. de Pla. Philo. c. 4. sed & Plin. lib. 2. c. 42. nubes in sublime liquore .l. humido gigni, aut ex aere coacto in liquorem. Et eod. lib. c. 13. meminit Possidon. tradidisse, non minus quadraginta stadiorũ, à terra altitudinem esse, in qua nubila, ac venti, nubesq; proueniant, inde purum, liquidumq;, & imperturbatæ lucis aerem. stadium porrò 125. passuum est, i. pedum 615. Senec. lib. 1. natural. quęst. nec aquam, inquit, habent nubes, sed materiã futurę aquę. Arist. tñ lib. 1. meteor. c. 9. sic scribit, aspiratio ex aquę mutatione est uapor: ex aeris in aquam .s. mutatione, nubes. Auster uentus nubes colligit, aliquo dispellit, Arist. problem. sect. 63. q. 18. Nubes cum egregiè densa est, nigra existimatur: quia ad ea, quę uisibilia sunt, nulla lux Solis defertur; quod enim ambiens est visibile, quod non vr, reddit obscurum, ut ait Arist. lib. de coloribus. Et Plin. lib. 2. c. 61. varietatem colorum, figurarumq; in nubib. cerni tradit, prout admixtus ignis superat, aut uincitur. Arist. caliginẽ imbrium ait esse excrementum concretionis nebulæ in aquam, qua de causa tranquilli cæli dat signum magis, quàm aquarum, eoque etiam magis, quod caligo est tanquam nebula sterilis, 1. meteor. c. 9. Species quoq; nubis nebula, verum distinguitur hoc modo apud Arist. lib. de mundo. Nebula uaporosus quidam halitus est, unde nulla mittatur aqua: quæ, inquam, nebula, crassior aere, sed nube rarior, concrescit, vel è raritate, quę nubi initium dat, vel è reliqua eius parte, cui aduersa statuitur serenitas,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

tas, quæ quidem nihil aliud est, quàm aer, nebulæ, & nubis expers. Plin. lib. 2. cap. 60. nec æstate, nec maximo frigore nebulas existere tradit.

Præsagia ex nubibus, & nebulis. Cap. 13.

PLin. lib. 18. c. 35. sic prognostica ex nubibus tradit, nubes cum sereno cælo feruntur, à quacunque parte id fiet, expectentur venti; si eodem loco globabuntur, appropinquante sole discutientur. Et hoc si ab aquilone fiat, ventos; si ab austro, imbres portendent. Sole occidente, si ex utraque parte eius cælum petent, tempestatem significabunt; vehementius atræ ab oriente, in noctem aquam minātur; ab occidente in posterum diem. Si nubes vt vellera lanæ spargentur multæ ab oriente, aquam in triduum præsagient. Cum in cacuminibus montium nubes concident, hyemabit; si cacumina pura fient, disserenabit, Nube grauida candicante, quod vocant tempestatem albam, grando imminebit. Cęlo quamuis sereno, nubecula quamuis parua, uentum procellosum dabit. Nube nigra cum rubedine viridante, metuenda tēpestas signatur, quæ sociabitur multo aeris, & procellarum, & tonitruorum, & fulgurum conflictu; nube autem dum tonat subalbida, leuiter verenda. Nebulæ è cælo descendentes, aut cęlo cadentes, aut in vallibus sedentes serenitatem promittunt.

De pluuia. Cap. 14.

EX densitate nubis, & attractione vaporū, generantur pluuia, grando, & nix. Pluuia est aggregatio multorum vaporum, ex frigido, & humido; inde guttæ, cū ī minutissimas partes humor soluit, imberq; gignit ex cōpressu nubis amplioris; fit autē hac serie; primū vi caloris solis, uapor dēsus, grauis, & crass⁹ eleuatur, vsque ad infimam mediæ regionis, aeris partē frigidam; ibi quia calor eleuans, illū reliquit, condensatur uapor ob frigiditatem in aquā, & in guttas resoluitur: exēplo liquet, si quis animaduertat distillationis, artificialis ordinem; in vase namque sursum, vel ex olla vapor mittitur, qui collectus operculo, ubi adhęret, frigidum sentiens, in aquā guttatim resoluitur. Sicut ēt si quis aduersus speculum, vel marmor respiret, vel hyeme obseruet respirationē nostrā, inuenta frigiditate aeris in aquam glomerari; ubi autem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

tem uapor resoluitur in aquã,necesse est in terram iterum decidere,& reuerti,ut ad proprium cẽtrũ,& locum. Aristo.li.meteo. 1.c.9.Et quia uapores impuri eleuantur interdum,& uentorum impetu oua,excrementa ranarum,uermium,& pili,& alia sursũ unà feruntur,ideo nonnunquam pluuia cernitur rufa,cruẽta,cuius causam dicunt terrestre siccum,uapori admixtum,unà eleuatum:interdum,& uermes decidunt,& ranæ,& pili,& similia,quæ calore,& vi aeris ex seminib.in aerem eleuatis,excluduntur,& decidunt.Refert Plin.li.c.56.aliquando pluisse lacte,sanguine,carne,ferro,lana,lateribus coctis,quæ tamen ad concoctionem diuersam,uel cruditatem uaporis,unde gignuntur,referenda sunt Liui.li.3.decad.1.scribit P.Volumnio,& Seruio Sulpitio cos. inte alia prodigia,& carne pluisse,quam in urbem ingens numerus auium intra uolitando rapuisse fertur,& quod intercidit, ita iacuisse per aliquot dies,ut nihil odor mutaret.

De rore. *Cap.* 15.

ARistot.1.meteor.cap.11. pluuiã,& rorẽ idem esse,sed differre,ut maius,& minus,ait,quia pluuia ex uapore nimio refrigeratoq; cõficitur,ros ad paucitatẽ pertinet.Et ca.10.roris formatio,inquit,fit in cæli tẽperie,& locis clemẽtioribus,cũ uapor in aquã cogitur,nec tepor eiusmodi est,vt id quod in sublime elatũ est,exsiccet.Et lib.de mũdo;Ros est humor è sudo,serenoq. cæloq; cõcretione sua tenui deferatur, Plin.lib.18. cap.29. Neque in nube,neque in flatu,cadere rores ait.Et li.2.c.60.rores neq; gelu,neque ardoribus,neque uentis,nec nisi serena nocte existere.

Pluuiæ futuræ præsagia. *Cap.* 7.

VErgiliarum occasus,si nubilus sit,pluuiosam hyemem denũtiat;si serenus,contra,Plin.lib.18.cap. 25. Purus oriens,atque non feruens,serenum diem nuntiat;at hybernam pallidus, grandinẽ.Si & occidit pridie serenus,& oritur,tãto certior fides serenitatis.Concauus oriens pluuias prædicit, &c.quę iocundissimè prosequitur Plin.lib.18.c.35.Sunt & alia, quę Mizaldus in ephemeridibus absolutè recenset,quæ non supillabo.

De

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De Manna. Cap. 17.

GEnus quoddam roris manna dicitur, à quibuſdam mel roris, & mel aereum. hęc dicitur in India naſci, & lapidibus atq; plantis adhærere, eorumq; naturam imbibere, quibus inhæreat. Manna ad ſimilitudinem eſcæ, qua Deus pauit populum per 40. ãnos in deſerto. dicitur Gręcis, & Latinis Manna triplex. Primò manna Græcorum, puluerem ſignificat, vel micas thuris apud Dioſcor. li. 1. c. 84. apud Gal. 13. methodi medẽdi, eaq; in omnib. adſtringẽtibus medicamentis utitur Paulus, Ætius, & Oribaſius Trallianus, Hippocrates. Secundò, Arabum manna, ros melleus erat condẽſatus, ſuper arbores, ut dixi, inuẽtus, qua delicatiorũ, & ditiorũ uẽtres molliunt, de qua Galẽ. li. 3. facul. alimẽ. li. 11. c. 12. Mela in Indiæ deſcriptione, Crinitus li. 25. de honeſt. diſcipl. c. 7. Tertiò, manna illa patrum in deſerto data: eratq; man, quaſi ſemen coriãdri Exo. 16. Nu. 11. Deut. 8. Pſal. 77. Faciunt Hæbræis mannæ nomen ſacræ literę neutri generis, Latini fœminini.

De niue, & pruina. Cap. 18.

CVm uapor extollitur in paulo frigidiorem aeris partẽ, quã ea ſit, vbi cõdenſatur in pluuiam, dum ue uapor ille quoddã magis aereum, & pingue cõtinet, induratus in niuem deſcendit hyeme, non æſtate, in qua calet infima regio aeris. Sic accidit, in uallib. interdũ pluere, in montib. ningere. Ariſt. li. de mũdo, Nix, inquit, oritur per nubiũ coactarum percuſſum, q̃ quidem à mutatione in aquam facta, eliduntur; ſpumoſam, albamque niuis naturam eliſus facit; gelatum autem, incluſi humoris, qui nondum effluxerit, aut raruerit, frigus inducit: eadem nix, ſi uehemens, & conferta decidat, niphetos dicitur. Accedit Plin. libro. 17. capite. 2. dum ait, utile eſſe arboribus, frugibuſque niues diutius ſedere, quod animam terræ exhalatione euaneſcentem includant, comprimant, retroq; agant in uires frugum, ac radices; & liquorem ſenſim præbeant, purum, præterea, leuiſſimumq;, quando nix celeſtiũ aquarum anima ſit: telluſq; illo humore fermenteſcit, & effœta fiat. Et Ariſt. meteo. lib. 1. c. 11. Niuem, & pruinam idẽ eſſe,

ue

uerum distingui multitudine ait: cum nubes gelascit, nix est cum uapor, pruina. Pruina nãque, vt idẽ ait eod. lib. c. 10. quoties conficitur, quoties uapor ante gelatur, quã denuo in aquã coeat. Et lib. de mundo, pruina ros concretus: & rori pruina, ros dimidia parte congelatus. Plin. lib. 2. c. 59. ait, Grandinem conglaciato imbre gigni, & niuem eodem humore mollius coacto, pruinam autem ex rore gelido. per hyemes niues cadere, non grandines.

De grandine. *Cap.* 19.

GRandinum ortus uere potissimum, & autumno constat mox tpibus prouẽtuum fructus, rarius hyeme, & cũ minus frigoris incessit. Arist. lib. 1. meteor. c. 12. abũdè de grandine disputat eã esse gelu, & locis clemẽtiorib. gigni, vt frigidiorib. niues, & per antiperistasim cõgelari cũ calore aeris, dũ euehit̃ uapor in altũ aerem; non tñ ibi conglaciari, sed cogi in aquã, at decidentes guttas per calidum aeris locũ, ita per antiperistasim à circunstante calido aere cõgelari, & infrigidari subitò, non secus ac ęstate frigidiores sunt foueę, & specus terrę, & per eãdem antiperistasim hyeme calidiores: improbatq́, Anaxagorę sñiam, qui arbitrabat̃ grandinẽ condensari, cũ frigidũ aerẽ nubes subierit. Sene. quoq; lib. 4. natural. quęst. reiecta sententia Anaxagorę sequitur Arist. & grandinem suspensam glaciem dixit non proecul à terra, sicut nix in pruina pendẽs congelatio; & in ibi plura de rotundatione grandinis; & tpe: refertq́ue χαλαζοφύλακας, id est, grandinum inspectores, quosdam olim ineptè constitutos, qui obseruarent uenientes grandines ex colore nubium, ut tunc monitus quilibet, pro agro suo agnum sacrificaret pro depellendis illis. Sicut & carminibus credebant euerti posse, quæ extarent, teste Pli. lib. 17. c. fi. & lib. 28. c. 2. & lib. 37. c. 9. item connudata muliere menstruata lib. 28. cap. 7.

De exhalationibus fumidis, seu siccis. *Cap.* 20.

EXhalationum siccarum tres species: prima admodum oleaginosa, calida sic satis, & sicca, in infima aeris regione tentoria sua figens, quę latitat per hyemis, & au-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

tuni finem, postea exeritur vi ignis, & crepitu interdũ, & sono per angustos meatus incenditur: hinc apparent, & fiunt imagines, spectra ignea, pro materiæ qualitate, & quantitate modulo, connexione, loco, & motu. Ferunt signum serenitatis aereæ futuræ esse, dum consumuntur illis ignibus exhalationes: proinde bono sunt inter tempestates animo nautę, & proximè sedandas iri augurantur, cũ gemelli ignes videntur circa naues saltantes, quos, vocant Pollucem, & Castorem; non ita tamẽ sperant, si vnicum tantum ignem conspiciant malo hærentem, quem vocant Helenam, nempe quod tunc, nota sit non posse celeriter consumi exhalationes illas, quibus tempestatum animatur sæuitia, sed durabiliores futuras. Meminit Plin. de his ignib. li. 2. c. 37. verum tamen rationem non adfert, qualem iam exhibuimus, sed illam inter abdita, & abstrusa naturæ miracula reponit conseruatam. Narrat tamen, & ex capitibus militum, & lanceis, ignes prodire, & se talia in castris vidisse, vt narrat etiam Virgilius ex capite Ascanij ignem emicuisse. Et Dion Cassius. lib. 48. ex capite Saluidieni postea senatoris, & consulis flammam cum gregem pascerет uir ignobilis, & obscurus. Quæ omnia prodigij instar sunt causam ignorantibus, quæ tamen naturalis est: id enim procedit ex continua fumida exhalatione, quæ in castris, vel nauib. à militibus, & hominibus eleuatur, quæ incẽditur impressione facta in aere, vt explicat latius P. Castrobolus. in 2. meteoron. & P. de Medimna lib. 2. de arte nauigandi, c. 8. hinc causa quoque, cur appareãt ignes ambulones, quos vocant fatuos, potissimum circa cadauerosa patibula, cæmiteria, coquinas, ædes sacras, vbi sepulturæ, & alia loca vliginosa, ac uiscida, in quib. fæculentus, putris, igneus, crassus, & oleagineus transpirat halitus, qui facilè ignescit. Mizaldus lib. 1. cometog. cap. 4. Apparent autem noctu potissimum, quòd exhalatio sit calida, & sicca, aer autem sit frigidus, & crassus, quæ duo tantisper occurrunt, & ventilantur, donec ab agitatione flamma excitetur.

De ignibus in aere apparentibus, & de tonitruo. Cap: 21.

SEcunda species exhalationis, calida, & sicca supra aliam est, & ad secundum vsque aeris regionem ascendit, non autem prętergreditur, in qua collectis viribus, congeminata agitatione accenditur, & meteoron gignit, quod à recentioribus dr̃ subdescẽdens;

dens; deijcitur namque à frigidiore, & humidiore aere, & cogit descendere: hinc creantur vagæ stellæ, stipulæ ardentes, si materia habeat longitudinẽ, & latitudinem; flammæ quoq; si maiorẽ longitudinem habeant, quæ despuunt terris scintillas, capras salientes, dracones volantes, circunstantibus duobus nubibus, & cętera id genus, de quibus Arist. lib. 1. meteo. c. 4. & Basilius Magnus in psal. 28. Hinc etiam tonitrua, nempe ex calida, & sicca exhalatione, quę sursum rapitur calore solis vsque ad mediã regionem aeris, ibiq; impingit, & incurrit in nubem humidam, vel vnà eleuata est cum vapore humido, vt ait Arist. 2. meteo. c. 9. à quo compressa, & circundata erumpit tandem: erumpit aũt nonnumquam, interea dum accenditur in nube, quod accidit, quando utraque est rara, nempe nubes, & exhalatio; nonnunquã postquam incensa fuerit, & tunc impellit quidem nubem faciens sonitum, sed extinguitur, antequam egressa est: aliqñ ante inflammationem erumpit, & fit, dum acuta est, & penetrat nubẽ, priusquam ita coacta, & agitata fuerit à nube, ut accendi potuerit, & egressa nubem accenditur, & magnos ventos concitat; interdũ ex nube egreditur inflammatus ignis, & in aliam nubẽ aquosam deuectus ibi extinguitur, & murmur fit, quale si ferrum ignitũ in aquam inijcias. Sicq; tonitrus est ignis extinctio. Plura Arist. lib. 2. meteor. c. 9. Plinius autem lib. 2. c. 43. ait, si in nube luctetur flatus, aut uapor tonitrua edi, si erumpat ardens, fulmina; si longiore tractu nitatur, fulgetra; his findi nubem illis perrumpi, & esse tonitrua impactorum ignium plagas, ideoq; protinus coruscare igneas nubium rimas. Posse & repulsu syderũ, depressum, qui à terra meauerit, spiritum nube cohibitum tonare, natura strangulante sonitum, dum rixetur edito fragore cũ erumpat, vt in membrana spiritu intenta. Posse & attritu, dum in pręceps feratur, illum, quisquis est, spiritum accendi. Posse & conflictu nubium elidi, ut duorum lapidum, scintillantibus fulgetris. Aristo. lib. de mundo. Et Senec. in 2. natura. quęst. Tonitrum dicunt spiritum nubibus incidentem, qui cum per obstãtia luctatur, ignẽ fuga accendit. Idem & Galen. lib. 4. commentar. lib. Hippocr. de morb. vulga. Anaximander à flatu fieri dixit, & ex ruptione crassę nubis, sonitum; ex distractione, confulgentiam, ꝑꝑ nigricantiam nubis. Idẽ Metrodorus. Stoici nubium collisionem tonitru dicunt.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

dicunt. Fulgur accessionem ex earum attritu: fulmen vegetiorē effulgentiam, ut turbinem languidorum, Plutarcho teste lib. 3. de plac.philos.c.3.

De fulgure, & fulmine. Cap. 22.

FVlgur imbecillior quidam ignis: nubes enim mediocriter collisę, fulgurationem faciunt: si maiore impetu, fulmina: Senec.lib.1. natura. quęstio. Atq; lib.2.tradit, fulgurationē esse fulmen non usque ad terrā perlatum: idipsum, & sentit Arist.lib. de mundo. In magno fulmine, generatur lapis ex exhalatione valde terrestri, & dēsa, quę cum inuehitur in nubem humidam, eiusmodi massam, & mixturā facit, non secus quàm cum farinę aqua miscetur, quę deinde massa postea celeriter decoquitur, induraturq; in lapidē, ut argilla in laterem. de quibus, deque fulmina Ecnephię, & Thyphone Arist.3. Meteo.c.1.& seq.Pōtanus in meteoris, Seneca in quęstio.natural. Albertus Magnus, & alij. Plini.lib.2.c.49.& 50. Vr aūt potius fulgur, quàm audiatur tonitru, quanquam prius fiat tonitru, quàm fulgur: quia, vt inquit Alber.Mag.in obiectis, visus potior auditu: tradit, & Plin.lib.2. c.54.ictumq;, & sonitum congruere, ita modulante natura: sed sonitum profecti esse fulminis, non illati: etiamnum spiritum ocyorem fulmine, ideo quati prius omne, & afflari, quā percuti. nec quenquam tangi, qui prior viderit fulmen, aut tonitru audierit. Suidas in uerbo κεραυνὸς, Fulmen, inquit, est ardor uehemens magno impetu cadens in terram nubib.inter se attritis, aut ruptis: vel uortex igniti aeris, uiolenter delatus. Cœterū fulmen non occidit, sed adurit. At fulmina quędā sunt καταβάλαι dicta, à descendendo: quædā ψολόεντες ardentia, quæ tactu perdunt: quædā ἀργῆτες candida raptim erumpentia. Fulminum quoque differentias alias tradit Plin.lib.2.c.51.

De presagijs, & effectibus Tonitrui, & Fulgurationis. Cap. 23.

TEmpestatum origo, nihil aliud est, quàm spirituum apparentia: & præcedens fulgur, aut coruscatio, præsentia eorum est, à qua quidem cognosci potest, utrum ille tempesta-

pesta-

pestates, cũ, vel sine periculo trãsituræ sint. Idq; ad hunc modũ intelligẽdũ, videlicet, vt peregrinus aliqs in domũ alterius nõ intrat, nisi loquatur, sic spũs illi nobis nõ apparẽt, nisi prius loquãtur, quippè, tonitru loquela est eorũ, quę mox sequuntur, ideo post vnũquodq; fulgetrũ nec boni quicquã p̃sagit, eò ꝙ celerius trãsit, & fugit, idẽ & in fulgure. Theophra. Paracelsus lib. de occulta philos. c. 10. proinde Ceada Meruorum in Britãnia, seu Anglia Episcopus, cũ tonitrua, coruscationes aerẽ, & terrã terrerent, solicitus erat valde de ira Dei orationibus placãda, teste Beda in 4. li. hist. Anglo. c. 3. Qui cũ interrogaretur, cur id persuasum haberet, r̃ndebat, nõ legistis, quia intonuit de cęlo dñs, & altissimus dedit vocẽ suã, misit sagittas suas, & dissipauit eos: fulgura multiplicauit, & cõturbauit eos, ps. 18. Minatur tunc dñs, sed pęnitẽtię tẽpus dat, cum percutit. Extẽdit Moses virgã in cęlum, & dedit Dñs tonitrua, grandinẽ, ac discurrentia fulmina super terrã Aegypti, excepto loco Gessen, ubi erant filii Israel, quo impulsus pertinax Pharao, cõfessus est se peccasse, dñm iustum, se autẽ, & populum suum impios. Ex. 9. ps. 104. Explicat autẽ Dauid ps. 77. immissiones has procellarum, Deum fecisse per Angelos malos, veluti iustitiæ suæ administros implacabiles. Nã, & ignis, grãdo, nix, glacies, spiritus procellarũ faciunt verbum eius. ps. 148. Et Deut. 32. si acuero, vt fulgur gladium meum, & arripuerit iudiciũ manus mea, reddã ultionẽ inimicis meis, &c. Et Exo. 19. lex data est in monte, cum tonitruo, & fulgure discurrẽte. Et Apoc. 4. fulgura procedebant de throno Dei. Sic ẽt, & pro nutu, fulgura, & procellas, & tonitrua dissipat, & in pluuiã voluntariã, & fertilẽ cõuertit. ps 106. & 134. Hiere. 10. & 15. Ezech. 13. Mar. 4. & Lucæ 8. Refert Iulius Capitolinus in Galieno, tonitruũ auditũ sub Galieno Cęsare, terra mugiẽte, nõ Ioue, i. aere tonãte, quo motu multę fabricæ deuoratę sunt cũ habitatorib. multi terrore mortui, qđ q dẽ malũ tristius Asię ciuitatib. fuit. Mota Roma, & Libya, & hiat⁹ terrę plurib. in locis fuerũt, mareq; multas urbes occupauit apud Xenoph. li. 4. de dict. Socr. Socrates ĩter ĩuisibilis Dei ministros cõnumerat fulmina, & vẽtos, vt nõ mirũ sit, qđ Ammia. Marcel. tradit li. 17. qđ in Thagetis Thusci libris legitur. Veionis fulmine mox tãgẽdos adeo he-

betari, vt nec tonitruum, nec maiores possint audire fragores. Scribit quoq; Pl.li.2.c.52. Thuscorum literis cautũ, Deos mittere fulmina. Et c.53. extare annalium memoriã, sacris, & p̃cationib⁹ q̃busdã, vel cogi fulmina, vel impetrari, hocq; factitatum à Volscis, à Numa sæpius, quodq; imitatum parum ritè Tullum Hostilium fulmine ictum perisse, vt ideo cõiecta e liceat credidisse eos à numine, q placari, & p̃cib. posset, immitti

De cometis. Cap. XXIIII.

TErtia halituum fumosorum species sicca exactè est, & leuis admodum, nõnihilq; oleaginosa, hæc à Solis, & Stellarum radiis, sicut longis manibus, ac quodã ductorio fune tam celeriter rapitur, ac penetrat aeris frigidã regionẽ via tritissima, donec peruenerit ad supremã, vbi faci è incenditur, longè lateq; pro modo, qualitate, & quantitate cõgestorum, micatque, & lucescit. Nã, & flãma Aristo.li.1. Meteo. nihil aliud est, quã sicci spiritus ardor, hinc phasmata, & cometæ, chasmata cœli, faces, lampades, trabes, bolides, coronæ, clypei ardentes, discursus stellarum. & alia ostenta cœli, de q̃bus Pli. lib.2. c.26.27.28.29.34.35.36. Vitus Amerbachius. c.39. in Meteo. Iouia. Ponta. Mizal.1. cometogr.c 6. Sen. copiose lib.7. Nat.q. Plut.li.3. de placi. phil. c 2. Aequaliter accẽsa impressio, cometa p̃priè, si extẽsa in longũ, pogonia. Et q̃a illa materia cometarum, nõ ascendit sponte, vel vi p̃pria, sed attracta ab aliqua stella, idcirco necesse est, vt alicui stellæ subiiciatur, proinde & cometæ mutant colorẽ, earumq; stellarumà q̃bus pertrahuntur, subeunt, variaq; nomina, prout not. & explicat Arist. li.1. Meteo.c.6. Quamobrẽ, & sortiuntur quoq; vires, & prærogatiuas earum stellarum, sub q̃bus ardẽt, vt aperit Mans. li.1. Astronom. Iouia. Ponta. in meteoris. Et in summa signa sunt æstus, uredinis, quia multitudo aspirationum calidarum sursum seriatim ascendit, vbi consumitur, aerque repletur, humiditas depellit, fontes exhaurit, terra multis exhalationib. sursum missis exsugitur, vnde infœcunda, nec imbribus cõmodis irrigua, quare, & infœcunda euadit, hinc penuria, pestis nuntia, morbi acuti venenati. Humores.n. cum sanguine adurunt ex circumiacente aere torrido, qui per uenas, & poros in cor-

pora labitur, tẽperaturam exsiccat, bilem intendit, nec eo anno solũ, sed & per annũ sequentem, hinc bella quoq;, quia bilis incandescit, & principũ, qui delicatioris tẽperamenti sunt, interitus, si elongetur cometa à Sole 11. signis, tunc .n. dicunt prænuntiari regis cuiusdã, vel magni interitũ in regno eo, in cuius cardine affulserit. Ptol. aph. 100. Ludo. de regiis in Astrologicis Aphor. 137. & 98. Et eo magis si moueatur cometa ab vno signo in aliud, vel si plures appareant eo anno, & eo amplius si aliquẽ regię natiuitatis locũ teneant, vt latè de his omnibus Mizal, 2. cometogra. c. 2. 3. 4. In q̃bus, & obseruare vnà iubet horã, qua apparere crinita incipit, locũ, signũ, stellã, atque eleuandã cũ his cęli constitutionẽ, & domos, &c. quæ pulchra cognitu sunt apud eundẽ Mizaldũ li. 2. c. 7. Mutationes quoq; præsagitas reip. per cometas notat, Pli. li. 2. c. 25. ante dissidiũ triumuiratus Octauii. M. Antonii, & Lepidi cometã visum, & crinitã stellã, & faces multas in cęlo, notat. Dion. Cass. lib. 45. hist. Et Cic. 2. de nat. Deo. Sibylla quoq; li. 8. oraculorũ postquã descripsit futura sub finẽ sęculi mala hominibus præuẽtura, addit signa illorũ, nempe stellas casuras in mare, & postea.

πολλὰ μὲν ἑξῆς ἄςρα καὶ ἀκτινοέντα κομήτην
ἄνθρωποι, καλέουσι τὸν ἀςέρα, σῆμα (alias σήμα) πόνοιο
πολλοῦ ἐνερχομένου πολέμου, καὶ δηϊότητος, idest,

Sydera multa deinceps, & radiantem videbunt cometam, quem vocant homines signum laboris, magnique venturi belli, & vastationis, & Luc. in 1.

Ignota obscura viderunt sydera noctes,
Ardentemq; polum flammis, cęloq; volantes
Obliquas per inane faces, crinemq; timendi
Syderis, & terris minitantem regna cometem.

Extat opusculum, in quo diriguntur apparitiones cometarũ, & effectus post cometographiam Mizaldi, excerptũ à Paulo Ebero Kitingensi. Obseruant aũt caudã pro indicio regionis, in quam dirigitur, vbi effectus expectetur. Est, & inundationis quoq; cometes signum, & ingentium pluuiarum, dũ halituosus illi multus spiritus diu tractus in cometæ corpus, condensatur in pluuiam, secundùm signa, cùm quibus habet affinitatem, extincto cometa, sed de his hactenus.

De ventis. *Cap.* XXV.

QVanquam aer proprio motu moueatur, ut mare, ab oriẽte in occidentalẽ partẽ, & reflectatur, ut æstus ipse maris, alioquin .n. cõputresceret, & quãuis nunquã sit sine leui aura, tñ aliunde cõmoueri ualidius põt. Itaque cognoscenda alia est species terrestris exhalationis, sicca, & calida, non tñ oleaginosa, nec incensui peruia, unde fiant venti. Nã ea subtilitate sua ascendit usq; ad vltimã nobis proximiorẽ aeris regionẽ, donec veniat ad mediã, vbi infrigidatur exterius, & densatur, & demittiĩ, ideoq; & flat, vt ait Algazel, & Arist. de mũdo, & 2. meteo. c. 4. & fi. Placuit tñ Stoicis teste. Ci. 2. de diu. & ꝑ Cluen. & Plut. li. 3. de placi. philo. c. 7. ventos esse anhelitus terræ, qui frigidi sunt, cum fluere cæperint. Aliqui tñ, vt refert Arist. 1. Meteor. c. 13. putarunt aerẽ motu percitum ac fluentẽ, esse ventum, eundemq; concretum, & coactum, nubem, & aquã haberi, vt eiusdẽ naturæ participes sint aqua, & flatus. Sitque ipse vẽtus agitatio aeris, & motus, qđ ẽt sentit D. Aug. li. de quantitate aĩę. Atque id probant à motu facto per flabellum, quo sentitur ventus, seu flatus, verum, & aerem quoq; ab iis spirationibus agitari nõ est dubium, dum trahuntur, vel cõmouentur vi cęlesti. Sicq; Vitruui. li. 1. c. 6. scribit. Ventus, inquit, est aeris fluens vnda, cum incerta motus redundãtia. Nascitur .n. cum feruor offendit humorẽ, & impetus feruoris exprimit vim spiritus flantis. Id aũt verum esse ex æolypolis licet perspicere, fiunt .n. æolopylę æreæ, cauæ, hæ habent punctum (seu os) angustissimum, quo aquæ infunduntur, collocãturq; ad ignẽ, & antequàm calescant, nõ habẽt vllum spiritũ, simul autẽ ac feruere cęperint, efficiunt ad ignẽ vehementem flatum. Et in aerẽ sursum halitus eleuatus frigore repellitur, & sic mutuo cõcursu in aere fiunt flatus. Porrò quãtumuis calida sit prima exhalatio, tñ ab ambiente aere, qui frigidus est, refrigeraĩ plus, aut minus: plus, quo plus halitus à terra extollitur, minus, si repat, adhibita tẽporis anni ratione, vt hyeme frigidiores, eò quòd talis aer Aristoteles problema. sectio. 26. quæstio, 50. & plura ad hanc rem in sequẽtibus. quæst. 51. 52. 53. & aliis. Sunt, & planetæ mouentes exhalationes, qui quodam-

dàmmodo illis uentis impartiuntur uim. Sic Iupiter mouet septētrionales flatus; Sol orientales; Mars, meridionales; Luna, occidētales. Sic de signis referũt, vt aries, leo, & sagittarius, q̃ oriētalia sunt, moueãt oriētales: Taurus, Virgo, Capricornus meridionalia, meridionales; Gemini, Libra, Aquari⁹, occidētalia, occidētales; Cãcer, Scorpius, & Pisces septētrionalia, septēptrion. Atq; & Ptol. li. 1. quadrip. ope. c. 4. tradit ventorũ, qui res oriri faciunt, planetã, & Iouē, & uentorũ generatorē Mercuriũ. Non autem sequimur Lucr. qui 1. de rer. nat: sic scribit.

Sunt igitur venti nimirum corpora cæca
Quæ mare, quæ terras, quæ deque nubila cœli,
Vertunt, ac subito vexantia turbine raptant.

Pli. vtranq; priorũ sñiam probat li. 2. c. 43. Simili modo, inquit, vētos, vel potius flatus posse ex arido, siccoq; halitu terrę gigni, nõ negauerim posse, & fieri aquis aera spirãtibus, q̃ neq; in nebulã densetur, neq; crassescat in nubes; posse, & Solis impulsu agi: qm̃ ventus nõ aliter intelligatur, quã fluctus aeris: pluribusq; ẽt modis. Nãq; & fluminibus, ac niuibus, & è mari videmus, & quidē trãquillo, & alios quos vocãt altanos, è terra cõsurgere, qui quidē, cũ è mari redeũt, Tropæi vocãtur, si pergũt apogęi; Et c. 41. eiusd. 2. sine fine generant vētos iam quidã ẽt specus, qualis in Dalmatia ora, cui loco nomen Sentę: in rupe Cyrenaica. Et c. 38. aerē, uentorũ regnũ esse tradit, vsque tñ 40. stadia altitudinis à terra, nam altius cõscendere idē scribit c. 23. lib. eiusdem 2. Notat etiam Sen. li. 5. nat. q. terrarum, & aquarum euaporationes, esse causam ventorum.

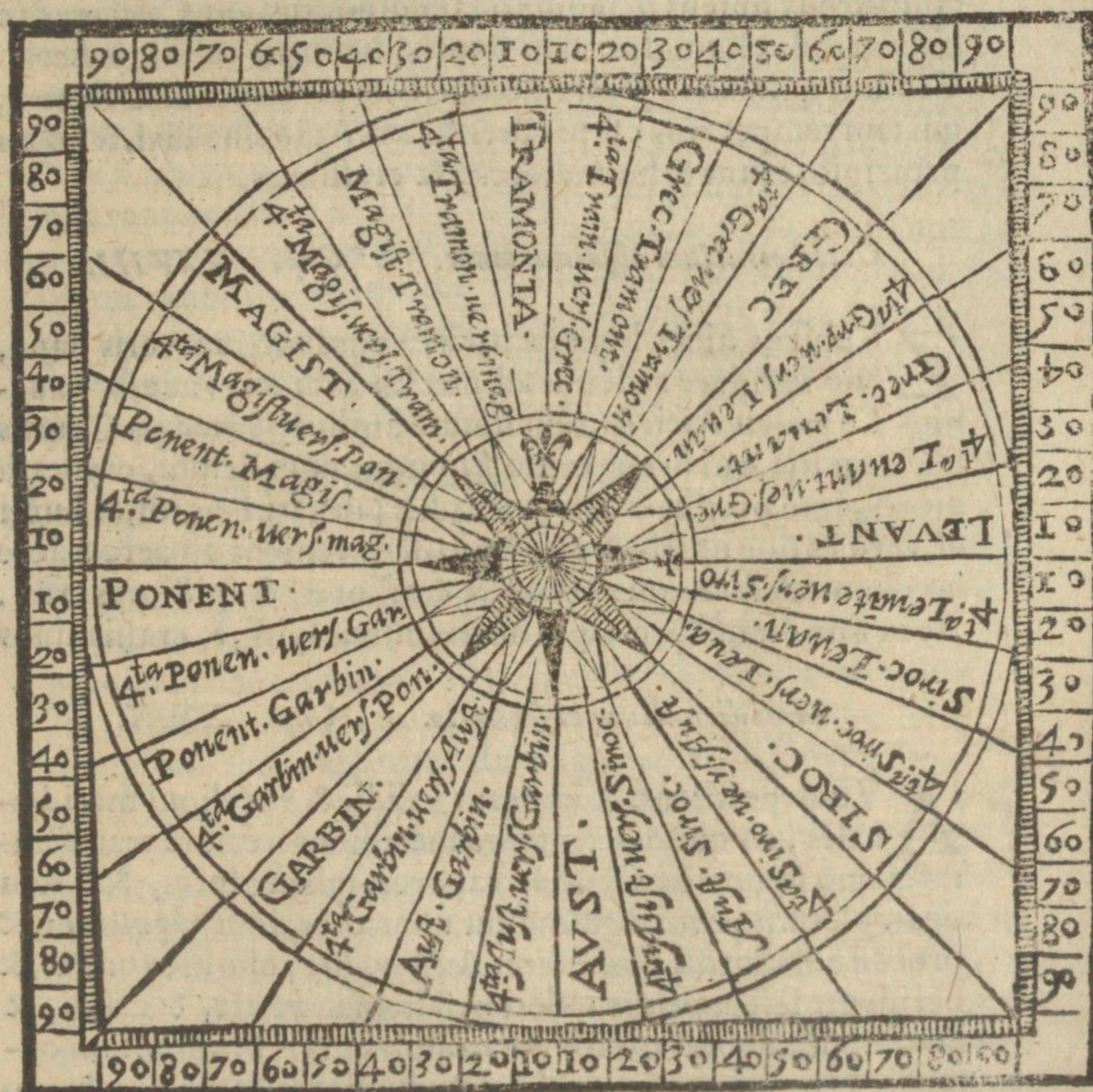
De ventorum sectione. *Cap. XVI.*

VEntus omnis circulariter, & in orbem circum terram vertitur, non aũt recta à terra sursum, uel à superiore parte deorsum, ut ait Alb. Mag. lib. vent. c. 12. impellitur aũt eam in partem à qua trahitur; vel si retro frigus habeat reluctans, & reiiciens nnnc maiori, nunc minori impetu, pro modulo materiæ, quæ è terra interdum multa, aliquando exigua, & diuerso tenore spirat, vel calidior est. Interdum tamen, concurrentibus ex diuersa, & opposita parte vētis, vētus ĩ turbinē agitur,

dum in oppositione luctatur, & à fortiore regredi cogitur, quod valde periculosum nautis, circa quoque montes ventus reflectitur, & repercutitur, & dum concurrit, cùm alio, & maris vndę vario Marte conflictantur, vndeq; concutiuntur, extolluntur, & dum dimittunt sese, naufragium parant. Facilis autem ventorum concursus pręuisio, si contra viam venti prope terram flantis, viderimus in altiori aere nubes deferri, vel deiici, tunc enim eum, qui sursum dominatur, breui cùm humiliori in terra concursurum ei, qui imperaturum designatur. Siquidem ex 32. regionibus orbis, possunt concurrere vēti; totidem enim ponuntur à nautis, quia in totidem partes orbis terræ diuiditur. Scio tamen Homerum tantùm posuisse quatuor, alios 8. alios plures, verum annotatum est ab iis, quibus maximè vsui sunt, 32. nempè à nautis, quorum adferam typum, quē pyxidi, & chartæ nauigationis inserunt, sumptū ex 1. parte geograph. P. Appiani. c. 15, & ex 3. lib. artis nauigatoriç P. de Medimna cap. 5. Et hæc est figura ventorum, eorū, qui hodie certa obseruatione, cogniti sunt. Si quis autem antiquorum velit videre de ventis diuisiones, & sententias, legat Plin. lib. 2. cap. 47. 48. 49. Vitru. libr. 1. Architect. c. 6. Gell. lib. 2. cap. 22. Senecam lib. 5. quæst. natu Aristot. lib. 2. c. 4. & 6. Vegetium de re milita. 4. cap. 38. Hieronym. Carda. lib. 2. contradi. medico tracta. 1. contradict. 16. Stophleri. de fabrica Astrola. proposit. 10. & de vsu astrolabii, proposi. 44. Mizaldum in libro peculi aeris.

HIC DEBET INSERI VENTORUM TYPUS.

Polus antarcticus seu Meridionalis.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Orientalium ventorum quædam obseruationes. Cap. XXVII.

SVbsolanus siccus, circa æquinoctium autumni flans, & ab ea parte unde in æquinoctio sol oritur sine damno, ut solaribus radiis defæcatus. Vulturnus, vt vultur impetus delatus, seu Eurus congerit nubes, & in austrum sępè cõuertitur, principio siccus finiens in humido. Hellespontus, aut Cæcias ad se nubes tradit, humidus: sani omnes, dicuntur calidi, & sicci. Veniunt quidem in postremo noctis, & principio diei, ab aere, qui iam temperatus est propter solem. At in fine diei, & noctis principio, erunt & humidiores, & crassiores.

Occidentalium obseruationes. Cap. XXVIII.

ZEphirus niues liquefacit, circa ęquinoctium veris flans, quo tempore redeunt ad nos hirundines: vnde, & Fauonius Lyps, seu Africus, tẽpestatum author, sed magis Caurus seu Argestis, qui siccus initio, humidus dum desinit, omnes saniores, dum occidit sol, ab eius radiis purgati. Frigidi, & humidi, verũ in fine noctis, & principio diei, venient ab aere à sole nondum calefacto, quamobrẽ, & crassiores, & spissiores erũt. At in fine diei, & principio noctis minus spissi, & crassi minus

Meridionalium obseruatio. Cap. XXIX.

AVster, pestilens, & impetus validi, & vt reliqui meridionales, eò quòd per mare à meridionali calore transferatur, à quo sugunt transeundo vapores, quàm plures, & proinde, ut plerũq; pluuias effundunt uberiores, inde tẽpestates, & procellæ, si diutius perseueret Auster, hic robustior oriẽte, & occidente sole, meridie quietior, saltem in æstate, & calidi, & humidi oẽs, debilitant corpora, opplent cerebrum, uisum obtenebrant, mouent longiori tractu humores, catharros, humores, quippè agitant, & ad exteriora ꝑpellunt, subducũt aluũ, vel molliunt, deijciunt appetitum, dum poros cutis aperiunt, & naturalem calorem difflant, febres putridas generant.

Sem-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Septentrionalium obſeruationes. *Cap.* XXX.

VEnti hi frigidi, & ſicci,& plerumq; prenuntij niuiũ, grãdinis,aut gelu.horũ Boreas,ſeu Arctos præcipuus congelat,grãdinoſus,& ſalubris.Aquilo ningit, & Circius.Hi cõtrahendo aũt retinent calorẽ naturalẽ in animalibus, augentque ſuperfluorũ conſumptionẽ,& robur.Boreas noctu ortus, non uiuit ultra tertiã diẽ,noctu debilior,interdiu fortior.Si ſequitur meridionalẽ vẽtũ,fit preparatio tẽpeſtatibus, ſi diutius ſeuiant ſeptetrionales venti,gignunt tuſſes,dyſurias, tremores: dolores laterũ,& pectoris,&c. conſtringũt.Cetera,unde apud Pliniũ.lib.2.cap.47. In ſumma,vrinã prouocant,corroborant, indurant,prohibent,poros claudunt,concoctionẽ augent,ventres ſtringunt,aerem peſtilentem ſanant.Et præter hec ab his ſæpius cauſantur neruorum dolores,horripilationes,tuſſes.coſtarum egritudines,pleuritis,peripneumonia. Quòd ſi preceſſerit Auſter, fient ſanguinis profluuia, pectoris ægritudines, tuſſis,pleuritis,peripneumonia quoque.

Ventis communia. *Cap.* XXXI.

COmmunes uentis, ut poſſint generari exhalatione calida,& non ſolum à terra,ſed à fluminibus, mari, niue, fumi namque,& inde. Quidam à materia affini pluuiæ, & illi in pluuiam conuertuntur. Orti quidam ex materia illi contraria, vnde aerem ſerenant. Omnes ferè circa terram non alta regione aeris vagantur. In magno æſtu, diſſipante ſole vapores,nec magno frigore concluſis ſpirationibus ſub terram, vix venti. Exigua pluuia impetum magnum venti conſumit; & contra exiguus ventus magnam pluuiam pellit, contraria namque ſubſtantia fiunt, & tunc contrarium incipit dominari; atque aqua lenis obturat canales terræ ſpirantes, et ſi aliquando modica pluuia ſuggerat terræ ſiccæ fumorum ingentem materiam. Aſcendente ſole ſupra horizontem, inflantur magis venti; at oriente, diſſipantur radijs; quòd ſi non diſſipentur, tunc durabiliores erunt, veluti materia exiſtente contumaciore. Mutantur venti pro diuerſitate materiæ ſuccedentis, & ratione originis, uenti flantes poſt quar-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

tum diem coniunctionis Lunæ, & Solis, solent perseuerare per totã lunationẽ. Consopiuntur venti, vt plerumque, aut media nocte ob frigus eius, aut meridie, quia dissipantur calore. Venti ab ea parte maximè expectandi, qua nubes repellũtur, & discussæ adaperuere cœlum, hæc ferè Pli. lib. 2. cap. quadragesimoseptimo, vbi & illud mirabile addit. Omnium, inquit, si libeat obseruare minimos ambitus, redire per eaidem vices quadriennio exacto Eudoxus putat, non ventorum modò, verum, & reliquarum tempestatum magna ex parte, & est principium lustri eius semper intercalari anno, caniculæ ortu.

De repentinis flatibus. Cap. XXXII.

EXhalante terra coorti venti, rursumq; deiecti obducta nubium cute, interdũ vagi, ruentes torrentiũ modo fluunt, tonitrua, & fulmina edunt, quod latè siccam ruperint nubem; maiori pondere, & incursu procellam gignunt, quæ ecnephias græcis, si sine fulmine, vorticem reddunt, vocantq; typhonẽ, idest, vibrantem ecnephias. Quòd si simul rupit, exarsitque, fulmen est, si latius, quàm vt ignis, velut flamma dilatetur, prester fit, & caligo nauigantibus belluæ similis, nube dira. Et columna, cùm spissatur humor, & se sustinet, ac in modum fistulæ aquam trahit. de quibus Plin. lib. 2. cap. 48. & 49. Aristo. libr. tertio Meteor. cap. 1.

De terræ motu. Cap. XXXIII.

TRes de terræ motu sententias, variasq; refert Aristot. 2. meteor. cap. 7. aliorũ, & altæ, quas recenset Seneca lib. 6. natur. quæstio. Est, & illa aliquorũ, sed parũ recepta, terram verti circũ ignem, de qua Plutar. 3. de plac. philoso. cap. 15. Et Cleomedes in 1. circularis inspectio. Nos in summa dicemus terræ motu fieri à ventis, seu vaporibus siccis intra terrã inclusis, & à calore Solis calefactis, atq; impulsis, quibus quatitur, & mouetur, dũ exitũ quærunt. Quòd cõfirmat per decem signa Arist. lib. 2. Meteor. c 8. accidit autem potius verè, & autumno, quàm hyeme, & æstate, vnde, inquit Pli. lib. primo capitulo

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

tulo.80.Galliæ, & Aegyptus minimè quatiuntur, quoniã hic æstatis causa obstat, illic hyemis. Fiunt, & in Solis, Lunæq; defectu, qm̃ tẽpestates tunc sopiuntur, præcipuè cũ sequitur imbrem æstus, imbresue æstũ. Et noctu potius, quàm interdiu, & si interdiu, maximè meridie, quo magis tranquillus aer, & sol intus pellit vapores. Sic ventus in solo, vel fundo maris, vel in ipso mari inclusus, mare concutit, & fluctus extollit. Hic motus alius ab illo, quo terræ quædã innatantis aquis, vel insulę tremunt in ingressu, vel fluctuant, vel remis, aut ventis impelluntur; sicut in Gabiensi agro propè Romã, in agro Cecubo, & Rheatino in lacu Vadimonis, in Calamina Lydię, in Nymphæo, in Tarquiniẽsi lacu, & alibi, teste Pli.li.2.c.94.& 95. Nam motus terrę succutit intrinsecus, & mugit, quærens spiraculũ, donec sibi illũ ruperit, ante sopitis oĩbus ventis interioribus terræ contentis, intra venas, & cauernas, nec aliud in terra tremor, quàm in nube tonitruũ, vt ait Pli.lib.2.c.79.& 80. Atque Aristoteles secundo de plantis terræ motum in locis arenosis nõ fieri tradit, eò quòd aer ibi sensim liberè egreditur, sed in densis, ac duris, qualia sunt aquarũ loca, & montium, quòd aqua sit solida, & lapides quoque, aeris aũt calidi natura sit propria, ascendere, cuius partes, cum coaluerint, inualuerintque, impellunt locũ, vnde mox vapor violenter erũpit. Spongiosæ, & fungosæ, & specubus intra plenæ, & vt sæpe, æstu magno proscissæ, & hiantes terræ concipientes multum spiritum, & ventũ, postea subita pluuia, coopertæ, & coniunctę, & induratæ spiritu intra recepto agitantur, & proprio, quod perpetuò edunt, vt fertur ab Aristotele libro secundo Meteor. capitulo octauo accidere in Hellesponto, Achaia, Sicilia, Eubœa. Hinc hiatus terræ, prostratio vrbium, & oppidorum, depressio, & deuoratio montium, sed non vno modò: nã Aristotel. species terræ motuũ nominat septem, libro de mundo; Seneca in 6. natur. quęstio. tres, & Plinius libro secundo, cap 82. Primę speciei sunt terrę motus dicti ἐπικλίνται, quando terræ concutiuntur mucronatis angulis. Seneca dixit nauigii more tunc terras nutare, secundę βρασται, cũ sursum, deorsumve ad rectos angulos terra agitatur, vt feruẽs aqua successionẽ dixit Seneca, tertię, χασματιαι, cùm recedit terra per con-

tractionem, quartæ ῥῆκται, quando ruptione contra hitur; quintæ ὦσαι, cum tantũ propellitur terra, sextæ παλματίαι, cum repercutitur, & propellitur, uibrationem dixit Seneca, septimæ μυκητίαι, quando unà mugitus editur.

Motus terræ futuri prænuntia, & effectus. Cap. XXXIIII.

Signa terræ motus futuri sunt, aut astronomica, aut naturalia; ex Astrologia mali aspectus errantium syderum Iouis, & Martis, in aliquo signorum terrestrium Tauro, Virgine, Capricorno. Physica autem signa, subitò intumescens fluctus, sine flatu, Caligo Solis, magnũ frigus, tranquillitas aeris tenuis, & in longum porrecta nubes, turbata aqua in puteis, & fontibus, cum odoris tędio, crepantia ædificia, & eorum, quę ponuntur in nauibus crepitus, sedentes aues pauidæ, Plinius libro secundo cap. 80. Post austros uentos, noxii precipuè terrę motus. Plinius libro secundo capite 47. Seneca libro sexto Naturalium quæstionum, tradit, post magnos terrarum motus pestilentiam fieri: multa enim mortifera in alto latent, & aer ipse, qui uel terrarum culpa, & pigritia, & ęterna nocte torpescit, grauis haurientibus est, uel corruptus æternorum ignium uitio. Cùm est longo situ emissus, parum habet liquidum, quod maculat, ac polluit, insuetumque ducentibus spiritum adfert noua genera morborum. Et aer corruptus dum emergit, latè uitia sua spargit, &c. Nec simplex malum terræ motus est, nec in ipso tantum motu periculum est, sed par, aut maius futurorum ostentum; nunquàm enim Roma tremuit, ut non futuri euentus alicuius id prænuntium esset. Plinius libro secundo capit. 84. Gellius quoque refert libro secundo. Noctium, capit. 28. ita metu antiquos terræ motu perculsos, ut ferias eius rei gratia edicto imperarent, sed Dei nomen, cui seruari ferias oporteret, dicere quieuisse; non enim illis constare poterat, quis esset ille, qui ita terras concuteret. Nec physicis rationibus adscribebant tantã terræ motus uim, interim tamen piaculo erat, ferias illas polluisse, litationibus destinatas. Semper .n. aliquod imminens maximũ malũ ex terrę motu experti sunt, utpotè, Deo aliquid parante in excidium hominum

minum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

mium peccatorum, & tñ præmonente; lætatur enim Deus in operibus suis, qui respicit terrã, & facit eã tremere, qui tangit montes, & fumigant, psal. 103. Et rursum psal. 75. Tu terribilis es, o Deus, & quis resistet tibi? ex tunc ira tua, de cœlo auditũ fecisti iudiciũ tuũ, terra tremuit, & quieuit, cũ exurgeret in iudiciũ Deus. Vt nó mirũ sit, si ob scelus Iudæorũ, qđ postea seuerè vindicatũ est, terræ motus magnus factus fuerit, dũ dñs noster Iesus Christus in cruce pro salute humani generis expirauit, anno decimo octauo Tyberii Cæsaris priuigni Aug. Matth. 27. quẽ terræ motũ vniuersalẽ per orbem fuisse reor, de quo, & loquutus Plinius li. 2. c. 84. his verbis. Maximus terrę memoria mortalium extitit motus, Tyberii Cæsari principatu, duodecim vrbibus Asiæ vna nocte prostratis. Nicephorus autem adiicit, & nominat 14. lib. 1. de ecclesiast. histor. cap. 17. hincq; non omnino alienum erit à vero dicere, aram tunc ab Atheniensib. Deo ignoto dicatam, de qua Actuum 17. Secundùm morem ethnicorum, q̃ Deum tacebant inferiis ob terrę motum indictis, vt ex Gellio annotauimus. Fuit, & alius magnus sub Theodosio iuniore Cæsare, per totum orbem, qui per sex menses durauit, quo tempore experti sunt Christiani vim diuini numinis in quatiendo, & temperando orbe. Siquidem, Cõstantinopoli supplicationibus, & lætaniis vacatum à populo, accidit autem, vt puer in aerem raperetur extra visum, q̃ ibi audiuit Angelos cãtantes, sanctus Deus, Sanctus fortis, sanctus immortalis miserere nobis, iterumq; in terram relapsus verborum memor, eadem docuit, à quo, & hoc ipsum Proclus Episcopus Constantinopolitanus intellexit faciundum, quare iniunxit populo cantari, & statim terræ motus cõquieuit, & puer eorum verborum ministerium executus, vita defunctus est, ut idem Nicephorus Cal. refert libr. 10. histor. Ecclesiast. cap. 45. & libr. 18. capit. 51. Scribit quoque & libro 13. cap. tertio. Antiochiæ sub Iustino Cæsare fuisse terræ motum magnum, qui vbique bonam ciuitatis partem diruit. Et post triginta menses, alium grauiorem sub Euphemio Episcopo, quo tempore per oraculum diuinum religioso cuidã viro reuelatum fuit, vt nomẽ Dei præ foribus scriberetur, sic, Christus nobiscũ. State. Quo facto, statim terrę motus repulsus est, dictaq;

dictaq; ab eo tẽpore Antiochia. Theopolis, hoc est, Dei ciuitas. Subiiciã Imperii diuini aliud exemplũ, ex eodem Nicephoro lib. 17, cap. 13. Cum terræ motus alius magnus sub Iustiniano Cæsare esset, quo Berytus, Biblus, Tripolis, & aliæ vrbes cladem ingentem receperunt, Simeones quidam sanctus solitariam vitam agens, vir præcognoscens proximum, in ciuitatẽ venit, & loro statuas aliquas tetigit, dicens, state vos, breui nãque saltare debetis; obseruatumque eas, quas non tetigisset, corruisse terremotu, alias stetisse.

De aliis impressionibus aereis ad Solem, Lunamq; relatis, corona, iride parheliis. Cap. XXXV.

APparent interdum in aere coronæ, area, gemini interdũ, & terni soles, virgæ; quorum omniũ in genere causa esse põt reflexio radiorũ Solis, ac interdũ Lunæ, itemque aliorum syderum insigniorum, rarius tamen, idque ratione caliginosi aeris immixti vapori, vel exhalationi, vnde corpora illa efficiãtur, nõ secus ac specula colorem tãtũ sideris, circa quod sunt, referentia, Si dissipentur radii, nec multũ densa sit nubes, sed debilis, generatur in ea corona, quæ dicitur halon. Fitque halon, seu circulus circa Solem, Lunam, aut aliquam Stellam, ex vapore humido nondũ cõuerso in nubem, sed illuminato per radios alicuius astri, potissimũ in autumno, & vere, rarò, aut nunquam in hyeme, aut æstate. Et frequentius circa Lunam, & noctu, scilicet, vespere, vt plerumque, & sub auroram, quàm media nocte, & potius quàm circa Solem, & astra alia, quæ dissipant vapores. Generatur, & iris in nube aquosa diuersæ rorationis, è regione opposita Soli, vel Lunæ, in quam refranguntur radii eorum, scilicet, Solis, & Lunæ, tuncque apparent diuersi coloris, cuius distinctio habetur ex optica. Quanto enim longius procedit radius luminosus, tanto debilior fit, minusq; habet luminosæ claritatis, proinde magis ad nigredinem, & obscuritatem vergit. Itaque radius primus fortior, punicei coloris, debilior factus in viridem vertitur colorem, qui magis tendit in obscuritatem, quàm puniceus, ac rursum factus debilior, cõuertitur in purpureũ, qui amplius, quàm viridis ad ob

ſcuritatem accedit. Quòd de iride ſolis intelligi par eſt: nam iris lunæ nō eſt multicolor, ſed alba tota, cū lumen viſum tépore tenebrarū apparet candidum. & intéſe albedinis, accedit que frigiditas noctis, q̄ denſat nubē, & debilitas radiorū lunæ, qui ſicuti ſolis nō penetrat nubē, ſed extēdunt in ſuperficié, apparetq; ideo, vt ſemicirculus lacteus, intermediis lineis ſubnigricātibus, vt tradit Albertus Magnus li.3.tract.4.c.22. Eaq; fit iris, dum luna iuxta plenilunium eſt, & vocatur iris arcus ille cœleſtis in nubibus cœli, fœderis ſignum, quo viſo Deus ſuæ clementiæ recordari pollicitus. Gen.cap.9. Dicitur. & Iunonis arcus, & Thaumantis, ideſt, admirationis filia: Heſiodo, dæmonis, ideſt, diuinæ intelligentiæ arcus. Quòd ſi nubes ſit denſa, bene regularis, æqua, & vniformis, nec oppoſita ſoli, vt eſt in iride, ſed ad latus eius propinqua, qua vt proximè verti debeat in pluuiam, ſol aliam figuram ſui ibi exprimit per refractionem radiorum, fiuntq; duo, vt videtur, ſoles, vel tres, nō ſecus, quàm repręſentatur figura in ſpeculo, vel aere bene terſo, & polito non translucido, dicunturque iſtę figuræ, parhelii. Fiunt, & virgæ quando nubes oppoſitæ ſoli, non ęque denſæ ſunt vbique, & radii intrò feruntur, & ita per perſpicuum nubis, vt per foramen panni nigri per aerem virgarum more radii illi, quia alii non videntur, extenduntur; item varii coloris conſpicui pro modo denſitatis nubis, quæ admittit radios, non ſecus ac radii, qui per vitrum coloratum tranſeunt, vitri colores referre videntur. Quas omnes impreſſiones, dum accidūt, trahit in portentū, ac miraculum Plinius libr. 2. cap. 28. 29.30.31.32. Naturalibus tamen adſcribit rationibus Ariſtoteles in tertio meteor. in capit.2. & 3. de halone in cap.4. & 5. de iride in capitulo nono, de virgis, & parheliis, de omnibus tractat & Titelmannus libro ſexto rerum natura. capitulo 12. & 13 & 14. Chryſoſt. Iauellus libro 7. meteor. Sebaſt. Foxius Morzilius lib.3. de naturæ philoſophia. c. 3. Gaſpar Contarenus. lib.2. de elementis, Albertus Magnus li.3. tract. 4. c.3. 4. & ſeq. Algazel in ſua phyſica. Latè, & doctiſſimè de iride Vitellio li.10. περὶ ὀπτικῆς theorema.65. Alexander Piccolomineus li. de iride, Alex. Aphrodiſeus in 3. li. meteor Ariſt. Si halo, ſeu corona condenſatur in nigredinem, indicat pluuias futuras, ſi ex

si ex vna parte tantū rumpatur, ventū ex illa. Quòd si circulus paulatim in albedinē euanescit, serenitatē. Iris Lunæ significat longā tempestatē, & auram inestimabilē, quia rarò apparet, nisi cū magna materia humoris, qui est ex vento existente inter australē, & occidentalē plagam, & cum Luna fuerit valde meridionalis. Iris Solis signat nō futurum diluuium, nā nubes rorida, quæ recipit radios solares, non esset peruia, si esset valde humida. Et Gene. cap. 19. Si tempore sereno, iris, seu arcus solis appareat, signum mutationis constitutionis aeris in pluuias: at si tēpore pluuiæ appareat, serenum pollicetur. Pli. vt monui, li. 2. cap. 30. circulos solis repentinos, inter prodigia annumerat malorū prænuntia, & pariter solis multiplicationē. Sicut, & Iulius Obsequens li. de prodigiis, qbus quoq; etiā sę pe, & fulgura, & cometas, & terræ motus annumerat.

De aqua, & maris salsedinis causa. Cap. XXXVI.

ARisto. li. 4. physic. c. 5. scribit aeris materiā aquā esse, aerē formam, & aquam potentia aerem. Aqua frigida, & humida dicitur Gale. li. de ptisana, tom. 2. proinde refrigerat potio eius, contraria ex diametro igni, vt idem ait, lib. 1. de simpli. medica. facul. cap. 15. ita, quæ aqua constant, magna ex parte frigida sunt, nisi extraneū cōtineāt calorē, ueluti lixiuium, lotium, uinū, Arist. li. 4. meteoron. c. 11. ideoque aquæ melius, & salubriores putātur animalib. & plantis quæ frigidiores, ut naturæ suæ compotes à Teophr. li. 2. de causis plant. c. 83. habet nāq; aqua pręcipuā qualitatē frigiditatē, minus præcipuā humiditatē, vt aer, pręcipuā humiditatē, minus pręcipuā caliditatē, & terra præcipuā siccitatē, minus præcipuā frigiditatē, ut ignis pręcipuè excellit in calore, minus in siccitate. Fuerunt, qui rati sunt rerum principium aquam esse, vt Thales quem refellit Arist. libr. 1. metaphy. capit. 3. & si principium naturæ sit ex humidis. Quare, & pari argumento lapsi illi insulsius, qui animā aquā putarunt, quòd semen sit humidum, cum tñ nec semen sit anima, nec illa in eo sit. Aristo. 1. de anima, cap. 2. Quidā, omnium aquarum elementum mare dicunt, quòd Arist. aquā dulcem ratus natura lib. 2. de plantis. Nam

quòd

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

quod mare falsum sit,id per accidens est ex radijs,& calore solis. Et salsum quidem est mixtione partis terrestris, adustæ,q̃ potius aquã inficit,quàm cũ ea misceri uideatur,ut tradit Gaspar Contarenus li.2.de element.ita Plin;lib.2.c.103..iquorẽ aquæ siccari ardore solis,quem uocat sidus masculinũ,ait:quamobrẽ,& inferior maris unda minus salsa summa,quã solis ardor exercet assiduè,& concoquit,leuissimam partẽ detrahendo, quòd docet Arist.problema.sectio 24.quæst.30·latè Albertus magnus li.2.meteor.c.15.Hippocra.libro de capitis uulneribus. Natura etiã aq̃ elementaris,insipida omnino est,& terra leuior,aere põderosior, itaque facilè omnium saporum capax,ut ait Arist.de sens.& sensib.Plin.quoq; li·15.cap.27. ait nullum in aquis sentiri succum, nullumve saporẽ,quòd si sentiatur,omnino uitium esse. Atque tria p̃cipuè elementa,ignem,aerem,aquam per se sine odore,succo,& sapore esse. Concipiunt autem aquæ saporem, & colorem dùm transeunt ꝑ meatus, per quos, ut per canales erumpunt,& præterlabuntur. Sicut notat Palladius de re rustica in Augusto: Creta tenues,nec optimi saporis aquas dabit:sabulum, solutus locus,exiles,insuaues,limosas,spacio altiore submersas;nigra terra humores,& stillicidia nõ magna, ex hibernis niuibus. Et item lib.1.de re rusti.tract.4.Salubrem locum demonstrat, si non à lacunis,à paludibus,vel metallis originem sumat,si odoris perspicui,si sapore,& odore non uitiata.Si nullus insideat limus, si frigus tẽpore suo mulceat,& æstatis incẽdia tẽpore suo moderetur. Ex istis enim referũt secũ,uel salubritatẽ,uel insalubritatẽ,nõ ex propria natura.Iuuãt,& hæc cęli aspectus,in quos defluunt:Nẽpe,ut teste Constantino Cęsare li.2.de agricult,ut aquæ q̃ ad orientẽ fluant,& q̃ ex p̃ruptis,vel altis montibus agitatæ decidunt, quæ ve per arenosa loca præterlabũtur,nitidiores sint,meliores, & salubriores.Sunt,& alia uaria aquarum salubrium argumẽta, apud Vitruuium libro octa. de architect. cap.5. & apud Vitalem Cardinalem lib.de diuersis remedijs ad diuersos morbos,capitu. 2.oportet autem maximè loca,per quorum specus,& caua ꝑtransit aqua, perspicere,ex quibus contrahat noxia,vel innoxia, & alias qualitates.Cõstans enim est opinio apud Diuum Basilium libro hexamerõ,homilia quarta.Et ex Genesi capitulo primo,& Ecclesiaste capitulo primo, ex mari omnia flumina deriuari, &

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

eò recurrere. Explorare etiã docet aquæ salubritatem Arnaldus de uilla noua, in libellulo de regimine sanitatis castra sequentiũ, vt pãnis lineus mũdus demergatur in aquã, & sine expssione aq̃ suspẽdat̃ siccãd⁹. Nã si siccus, & cõplicat⁹, maculas referat, ꝑcul dubio intoxicata, & pestifera erit aqua: si sine maculis, minimè.

Signa, quibus dignosci potest, num aqua subsit terræ alicubi. Cap. 37.

DEtegũtur aquæ pluribus modis, quos colligere licet ex Vitr li. 8. archit. c. 1. Pallad. li. 9. c. 8. Pli. li. 31. c. 3. Constantino lib. 2. de re ru. c. 4. & 5. Singulari tamen modo explorare quis potest, num latices subsintaquarum; procumbẽdo in dentes, & in regionem illam terræ aciem oculorum dirigendo, tuncque annotãdo partem, qua uiderit humores se concrispantes in aera surgere, ibi enim si fodiatur, inueniet. In creta tenuis inest, sed nõ alta a q̃ copia: in sabulo tenuis: in inferioribus locis inuenta limosa; in terra nigra stillæ, & sudores exiles inueniuntur, ex hibernis tempestatibus collectæ, q̃ optimi saporis; ut q̃ in sabulo, arena, calculo. Secundo plantæ q̃dam connatę subindicant aquam subesse eo loci, ut salix erratica, alnus, uitex, arũdo, hedera, plãtago, iũcus, aliæq; herbe palustres, & q̃ aquosa amant, & palustria loca, quas recenset Ruel. li. 1. de nat. stirp. c. 13. Modus quoque alius aquas indagandi, ut circa occasum solis fodiatur terra, quam explorare desideras, ibiq; circiter occasũ ponatur scaphiũ inuersũ, aut plũbeũ, aut æreum, aut peluis intrinsecus inunctus oleo, inuersus, & obruatur fossura, uel frõdib. operiat̃. si. n. postridie in vase infosso stillæ reperiãtur, iudiciũ ẽ subesse aquas; sin min⁹, cõtra.

De miraculis aquarum. Cap. 38.

VIres, & naturam. & miracula aquarum proprium exigerent tractatum, sed quia alij latè hanc petractarunt segetem, remittam lectorem ad eosdem, nempe ad Plin. libro 31. cap. 1. 2. & 3. & libro secundo, cap. 106. Vitru. libro 8. ca. 1. & seq. Onid. li. 15. Metamor. Senecam lib. 3. nat. quęst. Iouia. Pont. lib. Meteoron, c. 38. & seq. Iulium Solinum Polyhistorem c. 10. & 11. & 32. Leonẽ

Bap-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

tistam Albertum Florentinum li.10.de re ędificat.c.12.

De differentijs aquarum, & marium distinctione, & reciprocatione, & motu. Cap. 39.

QValitates uariæ aquis tribuuntur, sic calidæ, frigidę, dulces, acidæ, amaræ, purissimæ, limosæ, uiscosæ, unctuosæ, piceę, salsę, uenenosę, sulphureę, aluminosę, &c. ut apud Leo Bap. de re ędifi. lib. 10. c. 2. Meminit, & Stra. li. 18. Geogr. Dehinc ratione situs, alię supra firmamentum, alię subtus sunt, & in terra, & intra terram. Quę supra firmamentũ, seu sidereum cęlum, faciunt crystallinum cęlum, Gen. 1. quanquam, & quidam falsò arbitrentur ibi eas esse aquas, quæ ex aere per imbres, & pluuias ad nos decidunt. Quod tamen repugnat ei, quod scriptum est, ps. 101. Qui extendis cælum sicut pellem, qui regis aquis superiora eius, & quod ps. 140. aquæ quæ super cælos sunt, laudent nomen Domini. Et ita secutus ueram hanc sententiam D. Aug. super Gen. intelligit aquas super firmamẽtum esse alias, quàm quæ nubibus continentur, infra firmamẽtum. Et D. Damasc. li. 2. orthod. fid. c. 6. unde, & ab hebreis cęli dicũtur שמים quod inibi sint aquæ. Supra terram aquæ sunt, flumina, & maria. Nam cum in Genesi mundi, aquæ essent super uniuersam faciem terre, iussit Deus illas congregari in unum locum, & mare congregationem uocauit aquarũ. Gen. i. & terram aridam, q̃ tamen per riuulos, & ueluti uenas, fluminibus, & fontibus irrigatur. Dixerunt tamen aliqui, mare esse æternum terræ sudorem, Pli. li. 2. c. 103. nempe quãdo ex sole incaluit terra, ideo mare salsum, quia sudor salsus. Ar. li. 2. Meteo. c. 1. & seq. ubi, & disputat, quare mare à fluminib. maius nõ reddatur. & c. 3. de salsedinis opinionib. Maris Oceani motus duplex, unus ꝑpetuus ab oriente in occidentem: quò fit, ut citius naues eo itinere in occidẽtẽ perferãtur. Alter, est æstus quotidianus. Fluit. n. & refluit quotidie in aliquibus locis, ut in Belgica, quæ nunc Flãdria: in Anglia, seu Britãnia, & alibi. & septies in die, & nocte, in Eubęa, teste Pli. li. 2. c. 100. quod, & accidere dicit Arist. de mũdo in Helice, & Bura. Mare illud liberũ, & terrã ambiens oceanũ dicunt, uel à cito, & cõmoto cursu, uel à cianeo colore. Ex hoc ꝓfluit ex occasu magnũ aliud mediterraneũ, uergẽs in meridiem, deinde septentrionem versus, alueum ducens

per mediũ terrę,quo labitur usque in orientem,Asiam, & Europam disterminans,cuique uicina Hispania,prouincia Narbonẽsis,indeq; plures sinus,seu maiores recessus faciẽs, alluens etiam Venetos. Atque in hoc mediterraneo quoq; duplices motus;siquidem,& ęstus concitantur singulis sex horis,sed debilius quàm ĩ Ocealio.Est,& alius motus eius,quo fertur,vel in septẽtrionẽ vel occidẽtẽ, quorũ motuũ duæ cãæ apud Alb. Magnũ.2. meteorol. tract.3.c.6.ęstus inquam,lunę uis:alterius autem motus,locorũ decliuitas,vel altitudo,Seneca quoque æstum maximum sub ipsius lunę , solisq; coitum dixit,subnectit alias plures rationes,cũ astrologicas,cum physicas,& ab experientia Gaspar Contarenus li.3.de elemen.& P.de Medino ex usu explicat luculenter li.7.artis nauigatoriæ,c.5.& Plutar.li.3.de plac.philos.c.17.Appellatur itaque mare diuersis nominibus,pro diuersitate locorũ,per q̃ pfluit,ut Ægeum,Hellespõtum,Abydum, Bosphorum, Caspium, Byzãtium,& c.de quibus consulendus Strabo, Mela,Ptolom.Dionysius de situ orbis,Damasc.li.2.Basilius in suo hexamer. Tho. 1.parte quæst.69.Alb.Mag.li.2.Meteor.tracta.3.ca.2.Intra terrã ut in corpore hominis uenæ,sic,& aquæ etiam riuuli; nã, & ex illa scatent non secus,ac per poros infiniti fontes : & si eam infoderis uelut ad uulnus sanguis,& ad mammas lac, aqua cõcurrit . Atque Strabo li.17.geogra.aquam sphæricam,ut terram, putat, & sub terra occultari,nisi quatenus utilis hominibus est,& multum aquæ in terram conuerti,& uicissim multum terrę in aquã.

De fontium origine,& eruptionibus aquarum ex terra,tribusque regionibus terræ. Cap. 40.

QVamuis sint aquę immixtę terris, tamen non apud oẽs constat omnino,quomodo generentur;atque id circo duę tradũtur ea de re opiniones,quas refert Chrisostomus Iauellus li.4 epitomes meteorolo,tract.4.c.1,Arbitratur Aristoteles libro primo Meteoron capitulo fin.& Iouia.Ponta. in Meteor. cap. 37.aquas gigni in terrę media regione ex aere condensato. Ponũt enim in terra tres regiones;primã hãc, qua ãbulamus,supficiẽ,& in qua aqua fluit:ultimam centrum terrę, punctum mũdi,circa quam nihil generatur,quoniam plãtarũ uirtus,& uis solis eò nõ pertin-

pertingit;mediam inter has eam,qua generantur mineralia,vbi ſunt plures concauitates, antra, & venę in proportione, ſicut in corpore animali:& cũ natura abhorreat uacuum, ut ait Ariſt.4. phyſic.tradunt hmõi caua loca repleri aere ingrediente per meatus,& poros occultos,ubi ex frigiditate terrę, condenſatur,& cõuertitur in aquam, deinde alium aerem ſubinde ingredi,& condenſari: veluti in marmore,aer circunfuſus, dum frigora ſentit, paulatim ſeſe cogit,mox defluit humor, ille quidem ſicco ducente ex marmore guttas,ut ait Pontanus. Alij ex imbribus decidentibus colligi aquas intra terram, & poſtea remitti putant, vt Seneca;Nos ex priori, & altera cauſa accidere poſſe arbitramur; itẽ & ex cuniculis, ut tractu maris, unde aquas per uniuerſum quoque diſpenſari orbem putamus per canales ſubterraneos. Quo fit ẽt, vt pro ratione terrarum, per quarum uterum labuntur, & cõcipiãt diuerſos ſapores,odores,& qualitates,ſintq; calidi fontes,ob tractus per ſulphurata,alij noxij,ob mineralia trãſmiſſa: frigidę, & alię aquæ niuiũ,quę ſtrumas ideo generant,quod uaporoſę & phlegmaticę,& in gutture cõdenſantur. Graues alię,& nõ liquidæ,q̃ ex mixtione vnctuoſi,& terreſtris partis, & impuro cõponuntur,vt ex bitumine in lacu Aſphalto in Palæſtina, de quo mira Gal.li.4.de facult.ſimpli.medica.c.19.& 1.c.2.& 3. Brocardus Monachus lib.deſcriptio. terræ ſanctæ, Ioſeph.1.& 9. de autiqui.& 5.de bello Iuda. Amatus lib.1.in Dioſcor.enar.89.

De alio quam ex terra,aquarum ortu, & de diſtillatione. *Cap.* 12.

ORtus aquarum ſuperiores, naturales ſunt:at ars alijs modis ex reb.aquas exprimere nouit, nẽpe per calorẽ,& diſtillationẽ,per humidi ſuperiniectionẽ, per coniunctionem,per expreſſionẽ,ex qua oleum propriè,& ſuccus. Calore educitur aqua,uel per ignem,uel per ſolem,vel per putredinem, ignis arte paratur, vel flamma, vel carbonibus incenſis, vel ſcoria læuigata metalli, ferri,æris,uel arena, uel mediantibus aquis feruentibus, uel uapore earũ. Solis radijs flores potiſſimũ expoſiti,tepeſcunt,humorẽq; reſudãt. Diſtillatio, eſt humoris tenuioris è ſucco extractio, vi caloris. hæc fit per humoris aſcẽſum, ubi uapores ſurſum elati

in capitello, ſeu opertorio uaſis diſtillatorij cōdenſati, in guttas decidunt in marginem eiuſdem capitelli, ex qua per tubulum foras mittuntur: hoc ordine, vt primum vi caloris humidū tenuetur in uaporem, uapor poſtmodum frigido condenſetur, & tandem condēſatio in lacrymas fundatur. Putrefactio, digeſtio eſt, & primus gradus caloris apud Philippum Vlſtadiū, lib. 1. de ſecr. nat. c. 3. altior in diſtillatione, cuius vi à re ipſa compoſita quatuor elementa poſſunt ſeparari; nam in diſtillatione, primum lenius, tenuius, & calidius aſcendit, nēpe ignis; ſecundo loco poſtea aer: tertiò aqua: terra autem in fundo uaſis diſtillatorij in fęcibus reſidet; ut in diſtillatione aceti poteris conijcere. Aſcendunt, & ex craſſis, & terreſtrib. diſtillatis, & ex liquidis, quę partes alias, quā aquoſas maximè habeant; alia etiam, quę condenſari poſſint deſtillata, ut accidit lacrymis, ſuccis, gummis, reſinis, melli. In quibus quod eſt aquoſum, primo loco aſcendit; quod aerem, ſecundo; quòd igneum, tertio; terræ autem partes fundo ſubſident, & ſi maior ſit ignis, aduruntur. Alter autem in metallicis; nam eæ partes in vaporem reſolutæ, alembico adhærent, calore in albū mutato, vt apparet in argento uiuo, arſenico, ſalinitro, & ſimilibus. Reliqua omittam, quæ quis poterit colligere pertinentia ad deſtillationes, & ſublimationes, & expreſſiones, & concoctiones ex theſauro Euonymi, ex Philip. Vlſtadio de ſecret. nat. Io. de Rupe Sciſſa in li. quintæ eſſen. Gebero Arabe in li. qui ſumma perfectionis. c. 1. 4. 39. 41. 50. Hier. Card. li. 10. de rer. variet. c. 50. &c.

De frigido. *Cap.* 42.

QVia propriam aquæ qoalitatem diximus frigidam, pauca de frigido dicamus. Sciendum itaque, frigidum, & calidum, vel eſſe potentia, vel actu tale; item per ſe, & per accidens. Item etiam humidum, & ſiccum; vtq; calidum actu dr̄ id, quod uritur, veluti carbo ignitus: potentia autem illud, quod inflammari poteſt. Sic frigidum actu, carbo igne priuatus, frigidus, & cinis, potentia calidus. Sic gelu humore concreto dr̄ ſiccum actu, & per accidens, cum tamen potentia, & per ſe, ſit humidum, idem de oī humore concreto. Contra, terra, & cinis, & huiuſmodi mixta humori, humida actu, & per accidens redduntur, quanquam per ſe,

& po-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

& potentia sicca sint. Arist. lib.2. de par.anim.c.2.& 3.ibi etiam, frigus dr̃ habere uim cogendi, indurandi, & exsiccandi, cũ enim calor educitur, vnà etiam humor euaporatur. Arist.5.de genera. animal. c. 3. Quid autem frigiditas sit, aptius explicat Vitalis de Furno Cardinalis lib.remedio.ad diuer.corpo. morb.c.195.vt sit qualitas constrictiua, & ingrossatiua; quia dum per actionẽ frigiditatis, partes vicinis partibus cohærent, magis vniuntur, fortioresq; ad agendum efficiuntur; quia virtus unita, maior seipsa dispersa. Est autem, & frigiditatis, colligere, & condensare homogenea, & heterogenea; cum tñ calor colligat tm̃ homogenea. Frigidi facultates Hippocr.tradit lib.6. de morb.vulgar.& in eũ Galen.comment.3. vt frigidum uenas frangat.si valde frigidum tussim faciat, vt crystallum, & gelu, & nix; contorquet, vt phęrra, & gongrones, i.tumores, facit.s. phærras longos, & gongrones rotundos, estque causa duritiei, de quibus, & alijs Gale.de liquidorum vsu, & in aphor. Hippocr. Est etiam in hominibus causa appetitus, proinde, & frigidioris naturæ homines laborãt fame canina. Galen.in 2.lib.aphor. Hippocr.aphor.25.causa item sterilitatis, idem in 5.aphoris. Hippocr.aphor.62.63.

DE TERRA.

Quod ea sit sicca. Cap. 43.

TErra, quòd teratur quotidie pedibus, & cultura, dicta vr̃, ut territorium. Frigida, & sicca est, Hippocr.lib.de carnib. sed pręcipuè sicca. Sic Arist.lib.4.Meteo.c.4.Elementorũ, inquit, maximę terra dr̃ siccitatis esse, aqua humoris, ideo circumscripta corpora genita, & corruptibilia, absque aqua, & terra non sunt: nam & terra sine aqua puluis est, Vital. Cardin. lib.remedio.diuers.c.2. Dr̃, & Genesi c.1. arida. Est & terrę genus, quod præbet carbonum uicem, ardetq; e, idq; non per se, nec alia ratione, quã quòd bituminosa sit, sicut Zelandiæ, lacus, & paludes, quas incolæ patria lingua uocant, moer, ex quibus fodiuntur glebę bituminosæ, quæ accensæ, ut naphta ardent. Tales apud Brabantes eruuntur etiam, quas vocant Tharf, maritimi autem Darri. Leuinius Lemnius lib.1.de occul.natur. mirac.c.17. ideo Arist.li.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

2.de generat.& corrupt.c.2.scribit squamma, corticē penna tegi, esse signa naturę siccæ atque terrenæ,& frigida, sicciora que pare re ouum, sed imperfectum, & crusta duriuscula optum, propter naturam terrenam sui generis.

Terræ distinctio. *Cap.* 44.

GAlenus lib.9.de simplic.medic.facult.terram dupliciter accipi scribit, primum & communiter, prout est humectata, quę iniecta aqua statim soluitur,& fit lutum:alio modo, prout accipitur à Philosophis, pro quarto elemento: corpus namq; extremè siccum & frigidum philosophi terram nuncupant, & secundùm hos nullum corporum compositum terra censetur elementaris: aiunt tamen quædam plurimum habere terrę, vt puta adamantē, & saxa;& quanto corpore fuerint duriore, tanto magis dicūt terrea, contra quàm faciant agricolę. Quamobrem habita ratione physicorum extra elementarem, terræ tria genera, unum lapidū, secundum metallorum, tertium terrę quæ colitur. Et in summa, ex rebus quæ crassiora sunt, terrea erūt in omnibus, vt nuclei oliuarum, acini vuarum, putamina nucum, & similia fructuum. in animalibus, ossa, cornua, dētes: in plantis duriores partes, in alijs testacea omnia. Veruntamen non omnino hęc terrea sunt, ut ex terra elementari impermixta; nam & mixta, concretave sunt cum calore, & humore, participātq; ex aerea substātia, secundū plus, & minus: sed quia terræ portio in illis exuberat, ut ait Gale.1.de element. Plato. in Phædo. neque simplex, uel elementaris terra, in orbe vniuerso demōstrari posset. Retinet tamen hæc terra quàm colimus, per se nomen,& qualitatem elementi terrę per se: ut nō immeritò Hippocra. lib. de humorib. eam uentri comparauerit animalium. Nam vt venter plenus alit,& calefacit, cum autem vacuus est, frigefacit: sic terra fimo satiata, satis caloris subministrat plantis, cū uerò sine eo est, illa,& frigida & sicca est. Attamē quæ naturæ siccioris sunt, diuturniora,& firmiora sunt, quia putredo quædam mors est. Arist. problem. sect.14.q.9. Columella lib.2. de re rustica.c.2. diuidit terrę solum in campestre, collinum, montanum, campum, non exquisita exigit, nec perlibrata planitie, sed exiguè pron..., collem clementem,& molliter assurgentem. A magnitu-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

gnitudine aũt quis diuidere poteſt in mõtes, valles, colles, rupes, vertices, iuga, cacumina, fauces, conualles, cãpos, agros: Deinde in terras, inciſas, continuas, inſulas, peninſulas, iſthmum, cherſoneſum &c. item in publicas, priuatas, academiam. prętoriam, &c. in imperia, regna, prouincias, regiones, territoria, vrbes, oppida, uillas, arua, paſcua, ſyluas, ſata, ſaltus, uirgulta, ſpineta, &c. diuiditur & per climata, patalellos cli, zonas, ſitusque, quę, explicantur à geographis proprijs, & pertritis libris.

De magnitudine orbis terræ. Cap. 45.

TErra, vt punctũ, & centrũ totius mundi eſt, immobile. Ariſt. 2. de cœlo, c. 14. & in princ. de mundo. nullius. n. fermè magnitudinis eſt ad orbẽ uniuerſum comparata. Ariſt. lib. 1. Meteo. c. fi. quale germen in ouo, punctum in circulo, ut punctũ ſphærica, q̃ latius probata legi poſſunt apud Ptolom. lib. 1. mathemat. conſtruct. vſq; ad c. 7. Cleomedem lib. 1. circularis contempla. Alphraganum lib. de rudimentis aſtronomicis differentia 4. & 5. Orontiũ, Io. de Sacro Boſco, & alios de ſphæra authores, Schonerũ in opuſculo geographiæ c. 1. & 2. Dionyſiũ Alex. de ſitu orbis, & ibi Euſtachiũ Theſſalonicenſem. Plin. lib. 2. c. 66. & 71. Cicer. 1. Tuſc. & 2. de natur. Deo. & in Som. Scipio. & ibi Macrob. Docent aũt rotundam argumentis ductis ab ortu, & occaſu ſtellarum, ab obſeruatione eclipſiũ, & vmbrarũ, quæ non æquè omnibus contingũnt: à nauigantium aſpectu, qui in mediũ eleuari conſpiciuntur, & non æquè perferri. Neque à ſententia ſphericę formę nos remoratur, quod in terra montes quidam ſint excelſiores planitie, qui conicam, vel præruptam, & ſinuatam faciem, & ſuperficiẽ terræ ſuadere videntur; nam inde globo nullum incrementum, non ſecus quàm in globo materiali, pilum, vel araneari inuolucrũ, vel arenæ ſuperiacentes impedire non poſſunt rotunditatem eius, vt docet. Theon Alexandri. in ſcholijs ad lib. Ptolomęi de mathema. conſtructione. Totius terrę ambitum facta ad circulos ſphæræ cęleſtis 360. graduum eſt. Cuilibet autem gradui attribuuntur in terra milliaria ſexaginta Italica, aut quindecim Alemanica communia, aut duodecim Sueuica. Quamobrem peripheria terræ erit, inito ad 360. gradus calculo.

Millia

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Milliariorum Italicorum 216000.
Germanorum 5400. Sueuorum 4920.

Diameter autē terrę habebit milliariorum Italicorum 6872. & 8. vndecimas. Alemanorum 2718. & 2. vndecimas. Sueuorum. 1396. & 6. undecimas.

Secundum calculum P. Appiani in 1. part. Cosmograph. cap. 13. Plinius tamen lib. 2. histor. cap. 109. ex sentētia antiquorum, & ex epistola Dionysodori nomine, ad superos scripta, qua peruenisse à sepulchro ad infimam terram narrabatur, ex eoque esse stadiorum 42000. dixit terræ circuitum habita ratione eius diametri, 255000. stadiorum, quæ si per singula 8. stadia resoluātur in milliaria reddunt peripheriam 31876. milliaria Italica. Ego tamen hoc fabulam totum arbitror.

De terra immobilitate. Cap. 46.

TErram immobilem esse, recepta est ut sanior opinio, cælum autem circum illam moueri. Quanquā fuerint, qui in ea fuerunt hæresi, qui eam uerti, & cælum immobile remanere rati fuerūt, vt apud Plutar. de vtroque lib. 3. de plac. philoso. c. 13. Cicero 4. Academic. quæst. Cleomed. 1. circula. inspectio. Putauit moueri in axibus mundi circa solem Nicetas Syracusius apud Cic. in 4. Acade. & in Lucullo, sicut apud Plutar. vbi sup. Philolaus Pythagoreus, Heraclides Pōticus, Ecphātes Pythagoreus. Aurhor eius sentētiæ Cleanthes Samius teste Plut. lib. de forma, quę uisitur in orbe lunę. Suspicantur huius sententię & Platonē in Timęo fuisse. Meminit & Themistius in commentar. ad 2. lib. Arist. de cęlo. Videndus hac de re Petrus Victorius lib. 22. variar. lection. ca. 3.

De terræ vtilitate. Cap. 47.

TErrę, ueluti quoddam animal perfectum videtur: nam ad similitudinem corporis animati, habet pro ossibus lapides, pro uenis, & arterijs, cauernas, & meatus, intra riuulos sanguinis, vinum quod ꝑducit, fontes, & flumina, pro corde & pulmone illa nobilissima nutriens metalla auri, & argenti, & alios vniones: extra pro pilis, exerens herbas, & plantas: pro excrementis

quædam

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

quædam inutilia habens. Terra, propter eximia quæ inde produ-cit Deus beneficia, cognomentum accepit materiæ veneratio-nis, vt cælum dictum sedes Dei. Hæc nos nascentes excipit, natos alit, senesque sustinet, nouissimeque complexa gremio, iam à re-liqua natura abdicatos, tum maximè vt maternos operit, ut ait Plin. lib. 2. cap. 63. vbi & plures eius laudes congerit, quòd mitis, quòd medicas herbas ferat, &c. Matrem etiam omnium uocat Cicer. pro Aulo Cluent. & ita Orpheo in hymno terræ, dicta μεγάλη μήτηρ θεῶν ἠδὲ τῶ θνητῶν ἀντρώπων, sic alij appellarunt etiam, ut Seruius lib. 10. Æneid. Varro de ling. latin. qui & Opem ab ope nominat, Lucretius, Pindarus, atque Arist. 1. de generat. c. 2. hanc matrem omnium, vt solem, patrem, dicit, veluti Assyrio-rum, & Babiloniorum philosophi, Pythagorici, & Academi-ci dixerunt terræ, & celi esse συγγαμμίαν, quòd cælum agat, & terra patitur. Quod coniugium ligatur, & fouetur per solis, & lu nę, & stellarum omnium radios, accedente motu, & luminum permixtione: ideo terram quoque mundi aluum nominat Pto-lomęus initio quadrip. oper. & Mizal. lib. 1. Cometogra. capit. fin. Et Anacharsis Scytha epistola ult. ad Crœsum scribens ait ter ram fuisse κτῆμα θεῶν τε καὶ ἀντρώπον τὸ κάλαι possessionem communem dijs, & hominibus antiquitus, & Sibylla libro ter-tio Sibyllinorũ oraculorum: πᾶσι γαρ ἔρανιος κοινὴν ἐτελέσσα-λε γαῖαν. Id est, omnibus cęlestis communem fabricauit terram.

De aliarum rerum elementis. *Cap.* 48.

ET hęc hactenus de elementis mundi, & corporearum rerũ, & principijs dictum sit: breuiter nunc, vt ars nostra, quę ge-neralis est omnium, habeat & hic argumentãdi, & ratiocinandi, spatiosam & latiorem sedem, repetere memoria oportet, elemen-ta cuiusq;, rei principium esse in eo, in quo constituitur primum & rei compositio, vel ortus. Et ut uerbis Arist. utar, metaphy. lib. 5. cap. 3. elementum dicitur, ex quo componitur primò in existen-ti indiuisibili specie, in aliam speciem ut uocis elementa, ex qui-bus componitur uox, & in quę ultima diuiditur: illa uerò non amplius in alias voces ab ipsa specie diuersas. Sed & si diuidan-tur, particulę tamẽ eiusdem speciei sunt: ut aquę particula, aqua: sed non syllaba, &c. Sic elementa Grammaticę, quis literas dixe-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

rit; Medicę iſagogica prȩlibata: Geometrię regulas, & prȩſuppoſita prima, punctum, lineam, ſuperficiem, circulum, &c. Dialectices, & Rhetorices prȩcepta prima: de quibus ſingulis, proprijs ſuis locis diximus. Pari modo elementa cupidinis ea, ex quibus nobis generatur, & efficitur cupido. Et ferè elementa ſunt veluti materia, ex qua aliquid efficitur, & in quam res facta reſolui poteſt, & qua ſublata res tollitur, vt ſubductis tecta columnis, quod quet ex Horatio ode 24. libro. 3. Carminum.

Vel nos in mare proximum
Gemmas, & lapides, aurum & inutile,
Summi materiam mali,
Mittamus; ſcelerum ſi bene penitet,
Eradenda cupidinis.
Praui ſunt elementa: Et teneræ nimis
Mentes, aſperioribus
Formandæ ſtudijs.

Et figurarum, inquit Ariſt. lib. 3. Metaphyſ. c. 3. ea dicimus elementa, quarum demonſtrationes, in aliarũ, aut plurium. aut omnium demonſtrationibus, inſunt.

SYN-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS, LIBER XXXVI.

In quo agitur de elementatis, & simpliciter essentiam habentibus.

De mixtione elementorum, & de differentia mixtionis generationis, & alterationis, & aliorum. Cap. 1.

EX quatuor elementorum simplicium mixtione, res omnes corporales componuntur, corpusq; accipiunt, & essẽtiã, ut ait Theophrast. lib. 2. de caus. plantar. cap. 19. nec tamen dico existentiam, quam Albategnius, de scientia stellarum ca. 50. existimat ad solis, lunæ, & stellarum reuolutionem pertinere, vt alterationem, non ad elementa, quæ essendi, non existendi causam, dent. In essentia fit materia, ex qua postea tot admirabiles rerum species in orbe perficiuntur, adiectis multiplicibus formis, & figuris. Est itaque mixtio naturalis, quedam concretio ex quatuor elementorum qualitatibus cõmodè paratis, conflata: siue, ut ait Arist. miscibilium alteratorum copulatio, teste Sebastiano Foxio. lib. 2. de natur. philoso, c. 8. Arist. lib. 1. de generat. cap. fin. ubi differt à generatione mixtio: quia materia cum sua forma non miscetur, ut ignis ardet in ligno, illud consumit, & ligno non miscetur, sed ignis generatur, illud autem lignum consumitur. Differt quoque mixtio ab alteratione, quia passio subiecto non miscetur in alteratione, ut albedo corpori, figura

ceræ,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ceræ, tumor figuræ, disciplina animæ. Simul, & ab augmentatione, in qua corrumpi prius oportet cibum, simileq; aucto generari. Et uniuersaliter, passiones, & habitus rebus misceri impossibile ẽ: nec magna paruis iuxta posita, miscibilia sunt. Nominatim autem illud in mixtione adiectum est, ex qualitatibus elementorum eam fieri, eò quòd elementa non trãsmutentur, vel commisceantur, quia simplicissima, sed contribuunt suas qualitates, & facultates, si credamus Galeno libro primo de elemen. & li. 7. method. meden. & 1. de tempera. Hippocrati de natura humana, & in fragmento de naturalib. facultatib. Vitruuio li. 1. de architect. ca. 4. Etsi contrariæ hac in parte, & diuersæ sint opiniones. Nam uetustissimi dixerunt, mixtionẽ fieri alteratione elementorũ. Democritus, Anaxagorasq; appositione: Plato autẽ, inter se ait elementa esse uertibilia, dempta terra, teste Plutarch. 1. de plac. philos. ca. 30. Docet autem Arist. li. 2. de generat. & corrupt. c. 7. & 8. modum, quo misceantur elemẽta, scilicet, primò, vt opus sit sibi mutuò ea appropinquare, aerem, terram, aquam, ignem, aliter non agere adinuicem. Secundò, quòd sint adæquata, nõ ratione molis, sed uirtutis, id est, vt omnino unum altero potentius non sit. vel omnino non dominetur: siquidem potentius quod esset tũc in qualitate, reliqua cõsumeret. vt multus ignis, aquę cyathũ consumit: plurimum aquæ, ignem extinguit, & sic de similib. Idcirco adęquata, & admota inuicem alterantur certo modo, & misceetur, & qualitates actiuæ, & passiuæ remittuntur, quibus remissis conflatur mixtum. Neque enim qualitates se corrumpũt inuicem, sed remittũtur. Sic gradus, & modi adæquationis, & remissionis, constituunt gradus temperaturæ, vel temperamenti corporum, secũdum quòd plus, vel minus, ex quatuor qualitatibus aliqua, vel preualet, vel remittitur, quarum illa, q̃ pollet in temperamento quatuor qualitatibus composito, dat nomen eidem, ut notat Galenus libro primo de tẽperam. & Hippocrat. de natura humana, vt in temperamento melancholici, dominatur siccitas: in cholerico, maior caliditas, & sic de similibus. Et generaliter excellunt quadrupedia, calore: humiditate, stirpes: frigiditate, pisces: siccitate, lapides. Omitto errores reccensere philosophorum, qui alia rerum principia, quàm quatuor elementorum posuerũt: de quibus iam dictũ in libro de mũdo à nobis; sequor hic phy-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

physicos, qui ita nobis per manus ab initio reliquerunt, & probarunt. In mixtione autem hac, partes ignis cogere, & congregare dicuntur homogena, seque habet is vt agens, & forma, cætera vt materia, & patiēs: aer postea sui humiditate temperat ignem, interdum imminuit. Nam quorundam generatio, digestio, & concretio fit per modum cuiusdam assationis à calore sicco: interdum per modum elixationis cuiusdam à calore humido; qua ratione etiam ad materiam, & formam aer quoq; pertinet. Terra, & aqua pro materia, nam terra retinet corpora perfecta ne defluant, at terræ partes mutuò sibi adhęrere nequeūt, minusq; forma sine aqua. Quare & aqua ligat terram cum aere. Cum coagulatione in rebus opus sit semper, siue dura, seu mollia corpora sunt: dura dicimus, quæ tactui non cedunt, mollia contra, De hac autem coagulatione, multa Arist. libro quarto meteor. capit. quinto & seq. scripta reliquit, quæ apud eum legere quilibet poterit: inueniet quoque temperamentum, & commixtionem, seu coagulationem elementorum, dici naturam apud Hippocrat. lib. 2. aphorism. aphor. 23. & ibi Galen.

De mixtorum diuisione. *Cap.* 2.

MIxta aut imperfectè composita sunt, aut perfectè, imperfecta mixta duorum modorum, nempè vel congerie elementorum informi, vt cum duo metalla igne misc ētur, & unum euanescit relicto, & communicato in alio suo colore: alio modo, imperfectione meteorica, quæ non ex omnibus elementis, sed ex aliquibus singularibus participat, vt sunt impressiones igneæ, stellę cadentes, bolides, &c. Aquę, ut pluuia, nix, grando, &c. aerea, venti, terræ motus, &c. De quibus typum habes, lib. 1. syntaxeon nostrarum c. 4. & explicationem in libro de elementis. Mixta autem perfecta corpora sunt, quæ ex quatuor omnibus elementis, aliqua ex parte constant, vt docet Gaspar Cōtarenus tertio de elementis. Mixtorum horum perfectorum quatuor classes, & genera. Primum genus, inanimatorum, quales lapides, metalla, & media inter hęc. Secundum, vegetabiliū, quales arbores, plantę. Tertium, sensibilium, qualia animalia. Quartum, rationaliū, qualis est homo. Primum genus habet essentiam ex commixtione tantum

tum

tum determinatam: ſecundum habet eſſentiam,& vitam vegeta bilem;tertium commixtionis eſſentiã,& vegetabilem,& vltra uitam ſenſitiuã:quartum,habet eſſe,viueres& ſentire,& ultra intel ligere,ſeu ratiocinari. De his omnibus proprijs libris tractauimus, præterquam de primo genere ſecundùm ordinem naturæ: poſtremo autem perfectione minori, quod ſupereſt explicandũ. Et de quo nũc agemus,de lapidibus,inquam,& metallis,& ita de rudioribus,& minoribus operibus naturę,quę eſſe per cõmixtionem habent,& in quibus prima rudimenta maiorum hærent.

De lapidibus,quomodo,& ubi generentur. *Cap.* 3.

LApides habẽt ſimplicem eſſentiã, & ſunt ex genere eorum, q̃ Rabbi Aben Tybon ca.1. roachachem, vocat ſilentia & ſine anima. De his Albertus Magnus lib. primo de rebus metallicis c.1.Sciendum,inquit,eſt,lapidis materiã eſſe, aut ſpeciem cuiuſdam terræ,aut ſpeciem quandã aquæ,vincit enim in lapidibus al terum horum elemẽtorũ,quod ex eo docetur, quòd ferè omniũ lapidum genus mergatur ſub aqua, quę tamen materia terrę abundat,ut ait Ariſt.lib.de cælo. Si enim in lapidibus dominarentur ſuperiora elementa,ſupernatarent,ut gelu,& glacies. Atque ferè ſemper,lapides fiunt ex terra in aquis,uel defectu humoris. Ita lapideſcere terram uidemus calore, & frigore quoque, quod nimio gelu abſumit humorem,& indurat. Ariſt.problem. ſectio 24.quæſt.11.Refett & ſectione 23.quæſt.30.diſcipulos Heracliti dixiſſe,lapides quoque creari,ex dulci aqua ſiccata concretaque: item terram,ut lapides. Et quamuis nonnulli lapides ex cõactis oriantur humoribus,ut notat Ariſtot.li. quarto meteo. capitulo ſeptimo. Tamen maior pars eorum, terrena eſt; proinde montes lapideſcunt;Quòd,cum ab aqua dulci procul abſint, & nõ habeant,quod eos à ſolis ardore continuò tegat,ſiccat enim ſol dulcis humiditatis parres,remanetq; quod de genere terrę.eſt Ariſt. 2.de plant. Inueniuntur nihilominus aliqui caui qui ſint,& inanes,qui ideo mnltum contineant aeris,& plus quàm terræ,quia cauitas maioris ſpatij, quàm corpus terrę,quo fit,vt aquis ſupernatent,ut pote aere potiore, cuius locus eſt ſuprà aquam, qui & corpus,cui dominatur, facit aquæ innatare, uelut aere ad centrum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

tum suum,& locum properãte. Huius generis est pumex, & simi les illi lapides apud Aristot.2. de plant. pumex quippe ex spumę maris densitate cauernosus concretus, vnde & nomen habere vi detur, naturamque sortitus est frigidã vt in vas feruens missus, feruorem demoliatur, Isidorus libro decimosexto, c.3. his accedunt quæ refert & Dion. Alex. lib. de situ orbis, in angustissimo Bosphori maris illud admirabile conspici, quasdam petras per medios fluctus errare, atque intra, seu cum murmure coniungi copularive. Quanquam aliquando & pumex spongiosus, latebrosus, seu fistulosus, etiam euomatur exustus lapis, ex profundissimis cauernis ardentib. veluti in Æthna, & monte Vesuuo, de quo latè Galenus lib.9. de simpli. medi. facul. Vitru. libro secundo, capitulo sexto. Theophrast. lib.9. de histor. plantar. Plinius lib.36. capitu.2. Quo autem naturę ordine, in aquis generẽtur lapides, docet Aristoteles, vbi suprà secundo de plantis in aqua maris, & forti vndarum collisione, fieri primum spumam, quæ mox coaguletur in modum lactis non valde ab unctuoso dissimilis, quã demum congregant arenę collisę, & desiccat maris siccitas cum multa salsedine: partesque arenæ coguntur, & tempore procedẽte lapides fiunt. Idipsum sentit & Plato in Timæo. Veruntamen obseruandum est, non omnes terras posse in lapides conuerti, veluti arenam solam, quę usque adeo arida est, idest, sicca, & frigida, ut non possit in lapidem, & lutum transire. lapidabiles autẽ sunt terrę vnctuosæ, tenaces, & glutinosæ, vt argilla, & similes. Isidorus libro decimosexto etymolog. capitulo primo, & quarto. Porrò lapides qui perspicui nõ sunt, fiunt ex terra crassiore, quorum substantia ex humido tenaci perfusa. Pellucidi autẽ ex aqua potissimum consistunt, cui subtilis, terrea, nec obscura materies permixta est, vt in crystallo. Et quia materia lapidum, & lapillorum interdum inuenitur in aliquibus partibus animaliũ, & tũc quoque, & in illis lapides generantur, vt in piscibus, & quibus est magnum caput, vt in coracino, capitone, umbrina, perca, rana, solea, buglosso, quia habent caput frigidũ, vtpote magnũ, & consequenter cogunt humorẽ, diuersa tñ ratione, quàm in alijs animalibus generentur; nã in auibus, quadrupedibus, & hominibus ob calorẽ, in renibus generantur. Quamobrẽ lapilli piscium, omnes candidi, molles, splendidi: aqueum enim omne candidum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

aeri immixtum, candidũ reddit.ac splẽdidũ niuis in modũ, quod tñ non durescit, quia non attenuatur, deficiente calore, teste Cardan.lib.7. de rerum variet. c.37. In vesica lupi inuentum syritem lapillum tradit Plin.lib.11.c.37. Crescunt etiam, & inueniuntur in corde bubulo, & ceruino. Congelantur, & in lapides quædam, vi salis, & cum calore, & alio modo, vt in mineralibus apparebit, vt in alumine, sale harmoniaco, &c. generatur, & in aere lapis, ui ignis, vt diximus in meteorijs. In lithospermo quoque herba, quam aliqui ęgonichon, alij diospyron uocant, lapilli nascuntur in cacuminibus candore, & rotunditate margaritarum, magnitudine ciceris, duritia vero lapidea: & qua parte pediculis adhærent, cauernulas habent, intusque semen, de quo multa Plin.lib. 27.c.11. Et in arboribus, in corpore, vel ramis, ante receptos inuentos lapides tradit idem Plin.lib.16. c.39.

Diuisio lapido. Cap. 4.

LEo Baptista Albertus lib.3. de re ædificatoria, c.4. lapidũ, inquit, alij rediuiui, & fortes, & succosi, quales sunt silex, marmora, & eiusmodi, quibus innatum est, ut sint graues, & sonori, alij exhausti, leues, surdi, quales sunt tophinei, & sabulosi: Cardanus lib.7. de subtilitate, lapides in quinque genera diuidit, in gẽmas, marmora, cotes, silices, saxa. Gemma, lapis est nitidus, qui limam non sentit, natura rarus, & paruus. Marmor, lapis nitidus, sed magnus, limam sentiens: Marmor à verbo forsan μαρμαίρω futuro μαρμάρω, quod est λάμπω splendeo, unde & ὄμματα μάρμαρα oculi splendidi. Silex, lapis qui squamis constat, ex quo ignis excutitur, putatq; Isidorus lib. Etymolog.16. c.3. ab ignis excutione ideo dici, ego potius à siliquis, seu squamis, q̃b. ignis occultatur. Cos, est lapis ille qui granulis similibus arenæ compaginatur, cos dicta ab acuendo, quòd ad incidendum acuat ferrum. Cotes tamen quędam, ut acuant, oleo inungi desiderant, quæ reddunt aciem lęuem, qualem nouaculę; alię aqua aciẽ reddunt acerrimam. De cotibus Plinius potissimum lib.37.c.22. Ex genere cotium, est lydius lapis, quo probãtur metalla, quem inueniri tantum in flumine Tmolo contendit Theophrastus, & Plin.lib.43.c.8. Referas ad eas quoque lapides granulatos, molles, quibus fiunt frontispicia laris, qui igne excoquuntur, & in-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

durescunt amplius. Saxum, dicitur terra omnis ualde durata, lapis non lucens: cuius species, saxum eminens, ideo dictum scopulus ab speculando; saxum cauatum, vel dentatum, rupes; in mari saxa, cautes eò quòd ad his cauendum sit, Lapidicinæ saxa subministrant: quarum, alię molles, ut Pallienses, Fidęnates, Albanæ, varijque coloris. ex his saxa extracta, in opere ædificatorio facilè tractantur, Aliæ lapidicinę durę, aliæque generis alterius, ut apud Vitruuium lib. 2. c. 7. Meminit Iulius Solinus Polyhistor de specie cautis, qui catochites dicitur ex Corsica effossus, qui impositas manus detinet, habens aliquid glutino, & gummi tenuius.

De gemmis. Cap. 5.

GEmmæ, aut ueræ sunt, aut similes ueris, aut fictitiæ. Veræ gēmæ sunt, quæ limam non sentiunt, & eximiè nitent raræq; sunt, ut diximus, & paruæ, ut adamas candidus. Similes illis, quæ non ita nitidæ, & sentiunt limam, tamen raræ quoque sunt, ut margaritæ, coralij, turchesię, carbunculi, chrysolithus, topazius, lapis cyaneus, smaragdus, crystallus, &c. Fictitiæ, sunt quæ artificio mentiuntur ueras, confictę cristallo, vitro, tartaro, albuminibus ouorum, sale, & coloribus, ut ostendit Ioh Bap. à Porta lib. 4. magię naturalis c. 17. & 18. Veruntamen à factitijs veræ distinguuntur tactu, uisu, lima, substantia; tactu, seu pondere, si grauiores uitro, & frigidiores: uisu, quia splendor uerarum, uiridior, constantior, magis oculos implens, nec lumine lucernæ, ut uitrum, hebetatur: Lima, quia uix, uel exiguè ea atteruntur: Substantia, quia leuior, & viuacior magis. Admittunt tamē ueræ aliquādo uitia, item illæ quæ similes veris, in colore, & corpore. Coloris uitia sunt, fumus, nubecula, umbra; fumus obscurior, nubecula candidior, vmbra tenuior. Corporis uitia, scabrities, capillus, sal, punctum, scobes, plumbago, ferrugo, rubigo, uomica. apud Plin. lib. 37. capitulo penultim. & final. quæ explicat Hiero. Carda. libr. 7. de subtilita. quo libro quoque de singulis gemmis agit, deque uiribus illarum. De quibus etiam tractat Isidorus libro 16. Etymolog. c. 6. & 7. Pli. toto 37. Alber. Magnus lib. de uirtute herbarum, & lapidum, & 2. de reb. metallicis, Orpheus pro-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

prio libro, de lapillis. Leuinius Lemnius lib.2. de occultis natur. miracul. c.30. Galen. lib.8. simplicium medicamen. Dioscori. lib. 5. Et Franciscus Rueus doctor medicus duos libros edidit de gemmis aliquot, pręsertim de illis, quarum meminit D. Joannes in sua Apocalypsi. Et Marbodęus Gallus Cenomanensis libr. de gemmarum, lapidumque formis, naturis, ac uiribus, cui accesserunt scholia erudita Alardi Æemstel redami, & Pictorij Villigensis: extat & alius liber de virtutibus lapidum, per Io. de Maudeuille è Latio in Gallicum sermonem conuersus, & de lapidum pretiosorum coloribus. Iulius Solinus c.36. tradit etiã. Porrò ignorandum non est, uirtutes gemmarum, aliquos dixisse pendere ab elementis, ut lapides ipsos, quod tuetur Alexander Peripateticus. Dicent alij cum Fernelio de abditis rerum causis à tota substantia. Platonici ab ideis, à quibus pendent. Hermes, & Indorum philosophi, ab stellis, & imaginibus cœlorum: Auicenna autem, & eius asseclę rati sunt, in omnibus naturis quædam aliquãdo iaesse prodigia ex imaginatione superiorum motorum, ac si in his esset imaginatio: At Albertus Mag. reiectis horum sententijs, procedere ex propria indita natura cuiq; putat, ueluti, & singulis animalibus, & plantis, propria quædam data sunt lib.2. de reb. metalli. tract.1. ca.2.3, 4. quod ego probo, existimans Deum unamquamque creaturã propria aliqua insigni dote in in diuiduo, & in specie insigniuisse, ut mirabilia sua, & potestatem infinitam incredulis notam faceret.

De marmore. Cap. 6.

MArmor, ut omnium lapidum magnorum solidior, pulchrior, & fortior: ita marmor frigidum maximè, & solidũ: atque olim quoque, inter lapidem, & marmor posita differentia, vt apud Homerum scribentem, Paridis os fuisse saxo marmoreo percussum, ut meminit Pli. lib.36. c.6. Marmoris diuersa nomina, uel à colore, à loco, lęuore, & politie: à colore, ut Ophites, maculosum instar serpentis, cuius cãdidum molle, nigrum, durum: Purpurites, distinctum intermediantib. punctis purpureis; Bazanites, ferrei coloris; Corallinum in Asia coralli colore: Tephria, quod est cinericij coloris. Est & viride Lacedæmonum. A loco, vnde su-

de ſumitur, Parium, candidum à Paro inſula, Sieniticum, Numidicum, Naxium. Proconneſium celebrat Vitru. lib. 2. c. 8. A læuore, & munditie, lapis Alabaſtrites quem Dioſcorides dictum fuiſſe putat Onychem. lib. 5. c. 153. ἀλαβαστρίτης, inquit, λίθος ὁ καλούμενος ὄνυξ, &c. Sic ἀλάβαστρος ab α priuata particula, & λαμβάνω, uel λαβὴ anſa, quòd careat anſa, ut ob læuorem capi nequeat. De alabaſtrite quoque Pli. lib. 36. c. 8. De diuerſis generibus marmorum, Pli. lib. 36. c. 7. Iſidorus lib. 16. Etymol. c. 15. Carda. lib. 7. de ſubtilit. Leo Baptiſta Albertus lib. 6. de re ædificato. c. 10. Magis ſplendent marmora, dum polliuntur. Nam & ſpecularia redduntur, cum ſmirillo potiſſimum, & tripolea.

De magnete Cap. 7.

INter ſaxa numeratur magnes, qui aliter lapis Herculeus, & ſideritis. Magnes, dictus à patria Magneſia, ſeu Magnete, vnde effoditur, ſic enim Lucretius in 6. Magnetis duo ſunt genera apud Albertum Magnũ lib. 2. metallo. tracta. 3. c. 6. Alterũ, quod ferrum, ſeu chalibem tactum, ad Boream dirigit in pyxide nautica, uel in horologijs ſolaribus; aliud, quod ad auſtrũ trahit, vterque ferrugineus, ut explicat Claudianus.

Lapis eſt cognomine Magnes,
Decolor, obſcurus, vilis:

Et poſtea,

Sed noua ſi nigri videas miracula ſaxi,
Tunc ſuperat pulchros cultus, & quicquid eois.
Indi littoribus rubra ſcrutantur in alga.

Meminit Cardanus 7. de ſubtilit. de gemina ſpecie carnei magnetis, quarum vna carnem trahat, alia quæ intinctam aciem acus, ſine dolore, & ſanguine cuti innocuam punctionem faciat: Magnæ huius lapidis certè uires, ut quidam arbitrari fuerint uitam ineſſe, atque ſummopere laborarint in reddenda ratione uirium eius. Dixerunt & aliqui rationem eſſe cur illitum ferrum verſus ſeptentrionẽ trahat, quod ea ex parte effoſſus ſit, eſtque hęc opinio Fracaſtorij Veronenſis libro de abditis cauſis; quæ tamen non eſt ſatis conſtans, quia & effoditur alibi, ut in Hiſpania, & Ilua inſula, quæ inter Cyrnum, ſeu

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Corſicam eſt, ut ait Carda. lib. 7. de ſubtilit. nihilominus tamen ferrum eo illitum nō ad fodinam, ſed in ſeptentrionis polum dirigitur. Quare alij, ad proprietatē referūt occultam, qua & alia ualent, ignorata ratione naturali: ueluti hac vi agaricū pituitā à corpore extrahit, rhabarbarū, & ſcāmoneum, flauambilē purgat: epithymum, ſena, polypodium, humorē melancholicum. Et ſuccinum, gagates, adamas, lapides, feſtucas, & paleas trahūt. vt ſcribit Leuinius Lemnius lib. 3. de occult. nat. mirac. c. 4. Plat. in Ione, diuinæ uirtuti mouenti tribuit, dum ait, diuina uis eſt, quæ te mouet, ſicut in lapide, quem magnetem Euripides nominauit. Exiſtimarem ego utique, hoc quidem accidere quadam propria qualitate, & natura, qua ad ſtellas boreales dirigitur ferrum, ui communicata participata ſtellarum polarium; non ſecus quàm aliquę plantę, affinitate quadam naturæ, ſequuntur ſolis, & lunę curſus, & ad illos obuertuntur; ſicuti lupinum, perpetuò cum ſole uertitur, & horas ita notat agricolis etiam nubilo tempore, teſte Plin. lib. 18. capit. 14. & c. 26. quodque pſtat cichorium, & aliæ plantę. Et æquinoctia, dum fiunt, oſtendit Cynocephalus, tunc tantum duodecies interdiu, & toties noctu urinam faciēs, ut author Orus Apollo de liter. hierogly. Sūt & aliæ ſympathiæ, ſicut & antipathię cum cæleſtib. corporibus, quas uidere poteris apud Mizaldum ea de re proprio lib. At ſi quis plura de magnetis ſpecieb. & natura cognoſcere deſiderauerit. legat Pli. lib. 36. c. 16. 25. & lib. 34. c. 14. & lib. 20. c. 7. Cicero de diuinatio. 1. Lucia. lib. de iconib. Lucretium lib. 6. Alex Aphrodiſ. in problema. Nicandrum in Alexiphar. D. Aug. lib. 21. de ciuita. Dei. Beroal. in annotatio. in Galenum. Dioſcori. lib. 5. c. 168. Orpheum de gemmis, Theophraſtum li. de lapid. Extat & libellus de natura magnetis, & eius effectibus authore Ioan. Taiſnerio Hanonio editus, impreſſus Coloniæ apud Birkmanum. Amittit uires magnes, & ferrum repudiat, allio illitus: reſtituuntur autem ei uires, ſi ſanguine hirci polluatur. vt ait Ruellius lib. 1. de natu. ſtirpi. c. 22. Cōtrariæ naturæ magnetis eſt, lapidis Theamedis uis, quæ à ſe ferrum abigit, lapis in Æthyopia natus, authore Pli. li. 36. c. 16. Diſſidet quoq; in tantū adamas cū magnete, ut iuxta poſitus, nō patiatur à magnete ferrū abſtrahi, aut ſi apprehenderit, retrahat propter quandā ſurdā, & obſcuram rerum antipathiam, Plin. lib. 37. c. 4.

Num

Num lapides viuant, & crescant. *Cap.* 8.

CArdanus uiuere, quæ elementis miscẽtur, existimauit, & ideo lapides quoque, quia illud illis conuenit li. 7. de subtili. Item quòd & lapides, morbos, senectutem, & mortem patiantur. Nam senio confectus magnes non trahit ferrum, debilitaturq; pedore, & squalore, ut animal: ideoqae & crescere lapides excisos, quia uiuant Leo Baptista Albertus lib. 2. de re ædifica. c. 9. Quid illud, inquit, quod in marmoreis lapidicinis compertum habent, marmora excrescere? & paulo post, in Gallia in agro Corneliano, tradit in prealta torrentis ripa, lapides concipi, & parturiri. At Ari. lib. 1. magno mora, c. 4. nec uiuere, nec ali lapides melius docuit. Si enim lapides crescant, illud fit additione nouæ materiæ consimilis. quod si in lapidicinis renasci quis putet, fallitur: nam non renascuntur abscissi, sed abscissis superioribus terræ induratis glebis, terra quæ suberat, lapidescit, & induratur. Sic Baptista lib. 2. de re ædificato. c. 9. quoque innuit, dum ait, Romæ per hæc tẽpora inuenta sub tellure fistulosi lapidis Tyburtini mineralia, unum in solidum lapidem, temporis; terræque, ut ita loquar, fomento concreuisse. Docet & apertius lib. 3. c. 7. dum in lapidibus venas esse tradit, prout materia superinfusa est, & incrustationes accesserunt. Et si uiui dicantur lapides aliquando, id metaphoricè, nõ verè à vi illorum, ut viuos lapides ex pyritarum genere. qui ignem excutiendum continent apud Plin. lib. 36. c. 19. Senescunt aũt, & vitia concipiunt, sed id accidit extrinseca causa, non aũt quòd vita illis deficiat, sed quòd materia illorũ, vel dissoluatur, vel corrũpatur: sic mors ẽt saxis, marmoribusq; venit, id est, dissolutio cõpositi, & aboli io. Neq; ad rem pertinet, quod Theophrastus, & Mutianus credunt aliquos lapides parere, ut refert. Pli. lib. 36. c. 18. Nã neq; id credo, sed arbitror intra illos posse cõdensari partẽ lapidis, & sic crescere, & ita intra vnũ lapidẽ alium gigni, id est, diuidi, nempe partibus intra separatis, ut dum semina intra cortices, vel siliquas arescunt, & separãtur humore dela pso, sed hoc nõ generatio, sed diuisio est. Sic, qđ posset obijci, qđ aliqui lapides sunt corrodẽtes, & absumentes corpora, ut refert Pli. lib. 26. c. 17. non arguit eos uiuere, sed vi elementi resoluere.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS,

LIBER XXXVII.

In quo agitur de Metallis.

De Metalli nomine. *Cap.* 1.

Nter ea, quæ è gremio terræ effodiũtur, ſunt metalla, dicta à μεταλλάω, fodio, Heſychio: uel, ut alijs placet, μετὰ τὰ ἄλλα εὑρίσκεσθαι ab eo, quòd unum iuxta aliud inueniatur, quia genera etiam metallorum, quodammodo mutuò hęrent, & proximè inueniuntur, vt ſcribit Plin. lib. 33. cap. 6.

De generatione metallorum. *Cap.* 2.

DE generatione metallorum, diuerſę fuerunt opiniones. Ariſtoteles namque lib. 3. meteor. ca. fin. duo exhalationum genera ſub terra ponit ſimilia his, ex quibus diximus generari meteora, nempe exhalationem unam aridam, ex qua lapides generentur, & res durę: Aliam humectam, ex qua fiãt metalla, eaque q̃ funduntur. Has autem iungi terrę craſſę, & uiſcoſę, particulis quibuſdam, quę illo humore, ſeu exhalatione conglutinatæ, induratæq; frigore, uel metalla, vel lapides faciunt, prout maior, vel minor fuerit interni humoris copia. Subſcribit Theophraſtus libro de lapidib. Peripatetici, & Academici omnes, & Ianus Lancinius lib. 1. Chemicæ artis, ca. 12. Plato quoque in Timæo, ex hu-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

more crasso metalla fieri putat, uocatque metalla, aquas fusiles, ex quibus aurum, reliquaq. metalla generari tradit. Vnde, & ratio suggeritur, cur metalla nitida sint, nempe quòd è nitido, puro, ac solido humido, in quo lux colligitur, ut in speculis, ut notat Carda. libro sexto de subtilit. At Chemistæ aliqui, & ferè omnes, aliam tradiderunt metallorum generationem, dicuntque materiam propinquam omnium metallorum, esse argentum uiuum, & sulphur: sulphure agente, & cogente, & argento uiuo patiente. Ita, & Auicenna quoque sentit, in Physicis, & in chemia, & in epistola quam scribit ad Hazon philosophum, probatur, & in libro, qui correctio fatuorum inscribitur, & apud Gebrum, Lulium, Lancinium passim in Chemicis. Sulphur existimant pinguedinem terrę, in minerijs eius generatam per temperatam decoctionem inspissatam, & induratam, argentum uiuum. Interdum tamen dicunt, idem esse sulphur, & argentum uiuum re, & nomine, ut in collectaneis Chemicis aperit Ianus Lancinius cap. 51. libro primo. Constituunt etiam duas species sulphuris, liquabilis, & illiquabilis: & ita metalla liquabilia, liquabilis sulphuris fermentum, & speciem habere, ut aurum, argentum, &c. Sin autem sint illiquabilia, ut marchesita, magnesia, antimonium, &c. habere sulphur illiquabile. Lancinius libro primo collectan. capite 12. Quam tamen opinionem Chemicorum reijcit Georg. Agricola lib. de re metallica, & Gaspar. Cõtarenus lib. 3. de natur. philosoph. capit. 6. Alber. Magnus lib; de reb. metalli. tract. 1. cap. 2. propriam materiam metallorum, & liquabilium, constare tradit ex quodam unctuoso aqueo incorporeo, quòd uocat liquidũ humidum, cuius opinio accedit sententiæ prius relatæ Aristotelis: nam, & is lib. 5. metaphys. scribit omnium liquabilium materiam esse unam, nempe aquam, illamq; unctuosam intrinsecè, non extrinsecè, talem q̃ olei, proinde non cremabilem: ideoque lapis, ut metallum, non liquatur, quia non habet humidum unctuosum ubique protegens, sed aqueum, quòd igne difflatur.

Metallorum distinctio. Cap. 3.

METallorum quædam sunt naturalia, eaque septem, aurum, argentum, electrum, seu aurichalcum naturale, stannum,

num, plumbum, ferrum. Dicitur, & argentum uiuum, quod, & hydrargyrion, & argentum album: quædam arte mixta, chalybs, cyprium æs, aurichalcum fictitium, ut stannum mixtum. Horum duriora, quæ minus habent terrenæ concretionis, ut aurum, argentum; impuriora, plus, ut æs, ferrum, &c. Quę plus terrę habent, difficilius funduntur: quæ minus, facilius, & quo terrea, eo magis rubiginē cōtrahunt. Humidiora, ut aurū, argentū, plūbū, ficcioribus grauiora, & maioris pōderi sſunt, ut ferro, ęre

De auro, & argento. *Cap.* 4.

AVrum, ut ferunt, generatur ex sulphure subtili, & rubeo, & ex viuo argento subtili, & albo: sulphuris tamen amplius habet, cum pura concoctione elementorum; unde nec rubiginem contrahit, defæcata omni ex parte unctuositate. Argētum quoq; ex vtraq; fit, sed hēt pl⁹ argēti uiui, aerei, atq; humiditatis. De mineris utriusq; latè Vanoccius Biringucius li. 1. pyrothecniæ, c. 1, & 2. Calisthenes existimabat, vt chemistę quoque vnam formam esse metallorum, nempe aurum, ad quam, cum decoctio mineralis non posset peruenire, generatio fieret aliorum metallorum pro modo virtutis, vel argenti, plumbi, stanni, &c. Alber. Magnus libr. 3. de metall. tracta. 1. c. 7. Quamobrem chemici summopere laborarunt, & adhuc laborant, in obtinenda, & comparanda illa ultima perfectione, qua transmutare satagunt alia metalla impura in aurum, cuius rei extant pleraq; uolumina, nempe testamentum, & codicilli Lullij. Ioh. Lancinij Chemica collectanea, praxis Ioh. Anglici diaconi, Ortulani opus, Iohā. Chrysippi de arte Metallica, Morieni Romani de transfiguratione, metallorum Thomę de metallis, Alber. Mag. libro. 2. & 3. de metallis, August. Panthei Veneti liber de arte, & transmutatione metallorum. item uoarchadumia eiusdem. Extat, & Auicennę de tinctura metallorum, item compendium animę transmutationis Lullij, item scala philosophorum. Item alius liber opus mulierum; alius ludus puerorum, alius Lullij compendium, de tincturis: alius tributus Arist. de practica lapidis philosophici: alius Hebri, uel Gebri: alius Hermeris; alius de lapide philosophico alius clāgor buccinę: alius sententia semitę, itē Arnaldi de uilla noua li-

bri,

bri, Rosarius Philosophorum, alius lumen nouum, alius epistola super alchemia ad regem Neapolitanum: item alius Roberti Valensis de antiquitate, & ueritate artis chemicę, Qui omnes certè miranda canunt, sed non credenda, &c.

In quibus inueniatur aurum, & argentum. Cap. 5.

SCrutantur, vt habeant aurum, oīa auari homines, vt non mirum, si aurum palleat, ueluti metu tot hominum, qui ei insidiantur, & concludant, persequuntur cum Pindato ode.i.Olympic.dicente.

ἄριστον μὲν ὕδωρ· ὁ δὲ
χρυσὸς αἰθόμενον πῦρ
ἅτε διαπρέπει νυ-
κτὶ μεγάνορος ἔξοχα πλούτου. id est.

Optima quidem est aqua; at
aurum uelut ardens ignis noctu,
excellit superbè inter superbas diuitias.

Digni tn̄, qui insigniantur ob illum singularem auri amorē uanum, singularib. uerbis, & titulis auriti Midę, quē ferunt ob auri uotum, & corruptum iudicium, asininas aures nactum esse: ut ait Ouid.li.11.Metamorph. cupiditas enim hęc, cum sit uanissima habendi ea quę per se nihil uitę proficiunt, nisi commercij commutandi causa, non potest esse non asinina, nempe congerere, & aceruare p̄ter modum, quę nec tibi, nec alicui custodita prosunt, nihilq; turpius, quàm imaginariam sibi in futurum fingere necessitatem. Neq; non possum pręclarum iudicium Atheniensium mirari, qui in Arthmiū zelitem, ita sententiam tulerunt, teste Demosthene orat.3.contra Philippum: Arthmius Pythonactis filius zelites, ignominiosus esto, & hostis populi Atheniensium, & sociorum, ipse, & genus, quòd aurum è Media in Peloponnesum uexit. Omitto reliqua de abusu auri, & pecuniarū, de cęco Plutone, de sacra fame auri, de impijs actib. natis ex illo referre, pertractanda à rhetoribus. Redeo ad rem, perquiri, & inueniri aurum. & colligi, ex ramentis fluminum, quę arenas habent quasdā intermixtas aureas, ut in Pado Italię, Tago Hispaniæ, Hebro Thraciæ, Pactolo Asię, Gange Indię, Physon uocat Moses Gene.

3.quem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

3.quem dici Gangem testatur Strabo lib.15. De istis fluminibus hæc refert Plinius libr.33.capit.4. In Ozo fluuio Bactrianorum quoque in Pæonia nascitur. Aristot.lib.de mirab.auscultа. Secundò, aurum effoditur in scrobibus, aut ruina mõtium. Tertiò, cuniculis actis per profunda montium caua. Quartò, in India ferunt apud Scythas à formicis, & gryphibus erui, Plin.lib.33.cap.4.& lib.7.c.2.Lucia.in Gallo. Dicunt quoque Ophiusam insulam antea Pelagiam dictitatam, aureo quondam imbri perfusam, teste Ammia.Marcell.lib.17.Postremò vereor affirmare, qđ plerique iactitant, quod tamen nunquam consequuti sunt, ut opinor, ex chemica operatione aurum, & argentum perfici ex alijs imperfectis metallis, & ad id detorqueri posset, quòd Esdre 4 ca.8.dicitur, paruum puluerem unde aurum fit. Et aureum ramum, de quo Virgil.in 6. Æneid. & eclog.6. Hesperidum aurea mala, & apud Ouid.10.Metamorph. Hesiod.in Theogo.quas fabulas trahunt Hesichius, & Suidas ad chemiam, ut alij uellus aureum. Inuenitur, & argentum in argenti fodinis. sed, & Plinius lib.26.cap.27.tradit, quòd ignis accipit arenas, ex quibus alibi vitrum, alibi argentum, alibi minium, alibi plumbi genera, alibi pigmenta, alibi medicamenta fundit, igne lapides in æs fundi, igneque ferrum gigni.

De aurichalco. *Cap. 6.*

AVrichalcum, uel, ut alijs placet, duplicis est speciei: uel naturale, quòd in montibus exeritur, vel factitium, quòd parte quinta auri constat, alijs electrum: colorem enim eius imitatur, Plin.lib.33.capite quarto, vocãt Galli latonem. Veruntamen Vannocius, libro primo Pyrotechniæ, capite octauo, fossitium, & naturale reperiri negat, sed ex ære quòd uocamus cuprum, & *aram*, componi, tinctura adiuncta: tingi autem cum lapide calaminari, fusione æris cũ eo facta, & uitri puluere iuncto, & percolato ęre. Humecta constat natura aurichalcum, sed terrena, & impura, tamen maiori calore decocta, quàm sit æris. Ideo purius, & nitidius ære, & durius propter maiorẽ decoctionem.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De ære. Cap. 7.

AEs nobis ſimpliciter, dicitur *Cuyure*, itē æs cyprium, foſſile ex fornacibus, & minerijs ęris oritur, & cadmia, quā dicunt Tuthiam communem, & pompholigem, vnde & ea materia æris eſſe dicitur, ut & flos æris. De quibus Amatus in Dioſcoridis librum quintum enarratione 43. Iſidorus Etymolo. libro. 16. capitu. 19. Plinius libro 34. capite 9. & 10. Vannoccius libro primo Pyrotechniæ, capite tertio. Æs, ut ait Iſidor. rubiginem celerius contrahit, niſi ungatur oleo: ſeruatur autem optimè in pice liquida. Hoc ſonorum eſt, ideo tubis inſeruit.

De plumbo, & ſtanno, ceruſſa, ſandaracha. Cap. 8.

PLumbi quatuor conſtituuntur genera, primum album dicitur, quod ſtannum aliter. Scd̄m nigrū plumbū vulgare. Tertium, Biſemutum, mediū inter albū, & uulgare. Quartū genus ex ſtibio fit, q͂ uulgo antimonium, qd̄ eſt lapis inuentus in argentifodinis. Plinius lib. 33. cap. ſexto. multa libro 34. capitulo 16. 17. 18. Stannum ſtridorem quendam retinet. Miſcetur, & ſtanno interdum plumbum nigrum ad octauam partem, quod ſtannum à Mediolanenſibus dicitur Peltrum. Plumbum album & nigrum inueniſſe primum Midam dicitur ab Higinio in fabulis capitulo 274. Plinius Midacritum uocat libro ſexto. capitulo 57. ubi, & de inuentoribus aliorum metallorum. Plumbum ſit, ex humore craſſo, impuro, maleque decocto, ideoque molle, nigrum, graue, & denſum admodum eſt, & in locis frigidis, & humidis naſcitur plerumque. De mineriis plumbi, & ſtanni, apud Vannoccium libro primo Pyrotechniæ, capitulo quarto, & quinto. Ex plumbo, & aceto, fit ceruſſa, ut ait Galen. libro 9. de ſimpli. medicament. facultat. Plin. libro trigeſimo quarto capitulo fina. Vitruuius libro ſexto capitulo duodecimo. Hæc aduſta, in ſandaracham adulterinam tranſit, quæ, & dicitur ſandix Syrium, Aetius libro ſecundo Plinio libro trigeſimo quinto capitulo ſexto. Ama. Luſita. in

Dioſ-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Dioſcor.lib.5.Enarrat.63.Meminit Plin.lib.33.capit.6.de vena plumbi,quàm galenam dici autumat, quæ iuxta argenti venas, reperitur.

De ferro, & chalybe. *Cap.* 9.

FErrum,metallum leuius ſuperioribus,poroſum,nigrum,inæquale,quoniam in eo humor inæqualis eſt,& abundat maior copia ſiccitatis. Accedit huic formæ chalybs, id eſt, ferrum denſius,propter maiorem humiditatem,magiſque decoctam.Sebaſtian.Foxius lib.3.de natur.philoſo.capi.6.de differentiis ferris,& illius liquamine,& induratione.Plin.lib.34.c.14.& 15.De minera ferri,Vanoccius lib.1.pyrotech.ca.6.& de arte miſcendi chalybis cap.7.Tradit & Ariſtot.lib.de auſcultat.mirabilib.chalybem etiam ex ſabulo quodam generari.

De argento uiuo, & chemicis metallorum nomenclaturis. *Cap.* 10.

ARgentum viuum, ſpecies metalli dicitur, ob continuum ſuum motum,& græcis ὑδράργυρος, aqueum argentum: à chemicis dicitur Mercurius; ſicut aurum,Sol; argentum,Luna; plumbum, Saturnus: Iupiter, ſtãnum; cuprum,Venus: Mars, ferrum. Argentum viuum, ex ſubſtantia terrea, & aquea indigeſta eſt; multumque aeris immixtum habet; Quo fit ut mobile ita ſit,& igne in auras euolet, & defluat in fumum, & reſoluatur. De hoc latè diſputat Albert.Magn.lib.4.de rebus metallic.tract.1.cap.1.Plin.lib.33.capit.6.Inuenitur autem argentum viuum naturale,& foſſitium,& artificiale, ſeu factitium,vt monet Amatus Luſitanus in 5.Dioſcorid.enarrat.70.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS.

LIBER XXXVIII.

In quo agitur de participantibus naturæ lapidum, & metallorum.

De aliјt corporibus mixtis simplicibus, & sine vita existentibus, vt de vitro, & nitro primum. Cap. I.

TErtium quoddã genus fossiliũ, inter lapides, & metalla cõpositorũ corporũ, simplicium est eorum, q̃ tantum non sunt siccitatis, aut caloris, vt lapidescant omnino, nec tãti humoris, vt formam metalli capere possint: cuius generis sunt vitrum, nitrum, alumen, bitumen sulphur: sales, & atramenta, seu tincturæ chemicorum. Vitrum fit ex arenis, cõchis, vel fossilibus, vel ex cineribus nitri, vel filicis, Plin. lib. 36. c. 26. Nitrum vulgo salitor, herba dicta kali, vnde salkali, vel halkali, ex qua cineres fiunt. Hancq; herbã Amat. Lusita. in 3. Dioscor. enarrat. 153. putat esse vnam speciẽ anthylis, quam nasci in lacubus maritimis tradit, & in Gallia, & Italia dictã salicorniũ. Et in lib. 4. enarrat. 54. etiam eius speciem, quàm vocãt Tragon, suspicatur, ex qua nitrum fiat, & sapo; eamque ab Hispanis, vulgò vocari Sodam Barriliam. Est tamẽ aliud nitrnm fossile, Dioscor. li. 5. c. 90. nobis nitrum, salpetre, Meminit, & de aphronitro, seu de spuma nitri. Plin. lib. 31. c. 10. Gal. li. 9. simpli. medic. facult.

De

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De alumine. *Cap.* 2.

ALuminis tres sunt species, scissile, rotundũ, liquidũ, de quib. Galen. lib. 9. simpli. medica. Plin. lib. 36. c. 9. Dioscor. li. 5. cap. 123. Amatus, sex adfert species, alumẽ rochæ, plumę, fæcis vini, catini, scaliolę, zuccharinũ, de quib. tractat lib. 5. in Diosc. enarrat. 83. Paulus Ægineta lib. de apparatu medic. addendus Plin. li. 35. c. 15.

De bitumine. *Cap.* 3.

BItumen, est gleba q̃dã siue terrę, seu maris, vel paludis, meli⁹ Iudaicum, gignitur, & in Phænice, Babylone, Zacyntho, Sidone. Liquidũ ẽt est Ciliciæ, ꝙ adulteratur pice; videndus de his Galen. lib. 4. de facult. simpli. medic. Paul. Ægin. in appar. medicam. Diosc. lib. 1. c. 100. 101. 102. vbi de pissasphalto, naphtha, colamine, bituminibus, & alibi limum, alibi terrã esse ait. Bitumen, sulphureum, vt & Plin. li. 35. c. 15. vbi de naphtha, & aliis, & alibi.

De sulphure. *Cap.* 4.

SVlphur, essentię est tenuis, & tẽperamẽti calidi, vt ait Galenus lib. 9. de faculta. simpli. medica. Quatuor genera sulphuris ponit Plin. lib. 35. c. 15. vnum viuum, qđ Græcis ἄπυρον. Secundum dictum gleba fullonum, officinis tantum familiare: Tertium regula dictum ad suffiendas lanas pertinẽs. Quartum ad ellychnia tantum cõficienda, seu ad sulphurata, videatur Ægine. de appar. medica. Dioscor. lib. 5. cap. 124. Hoc ardent interdum montes, vt Vesuuius, Æthna, Puteolanus, & alij.

De salibus. *Cap.* 5.

SAlis plura etiã genera, nã alij sunt marini, victui hominũ familiares, vt aliqui fontani, & fossiles; sunt tñ, vt plurimũ fossiles, minerales, & metallici, vt sal gẽmæ, qui est lapis grauis, lucidus, densus; itẽ sal hamoniacus, ex Cyrenaica regione, sub arenis latẽs; sal alcali, de quo supra ĩ vitro: spuma salis, seu halinitrũ, de quib. vidẽdus Amatus Lusitanus in Diosc. li. 5. enarra. 90. 91. Galen. lib. 11. simpl. medic. Dioscor. li. 5. ca. 126. Plin. lib. 35. capit. 7.

De

De atramentis. *Cap.* 6.

DIcuntur atramenta quædam substantiæ fossiles lapidescentes, vtcunque ex terra, & aqua; hæc primum sunt liquida, postea coagulata. Attamenti quinque genera præcipua, primum album, quòd Arabes dicunt Kadidis; secundum rubeum, Arabibus, assuric, tertium citrinum, quoddam, Arabibus alkofol, quartum aliquod uiride, quod Arabibue alcacantum, alijs vitriolum; quintum aliquod fuscum, habens aliquid liuidi, seu pallidi aurei. De quibus Alb. Magnus lib. 5. de reb. metal. tracta. 1. cap. 2. Rhasis de atramentis, Ianus Lancinius lib. 5. collectaneo. chemicorum c. 1.

De tribus spiritibus mineralibus, & alijs medijs. *Cap.* 1.

CHemistæ vocant tres spiritus minerales, argentum viuum, sulphur, & arsenicum: sunt alia cum ijs media; vt minium, chrysocolla, vel attincar, auripigmentum, ochra, chalcytes, Armenius lapis, Cyaneus, seu lazuli, & alia, de quibus Dioscorides in quintò, & sui enarratores Mattheolus, Manardus, Amatus, Fuchsius, Constantinus, & alij.

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS LIBER XXXIX.

In quo agitur de virtutibus.

Quid tractandum sit in hoc, & sequenti libro, & de affinitate virtutum, & vitiorum. Cap. I.

IAm lib. 4. Syntax. c. 7. tractauimus satis abũdè in genere, de virtutibus, & distinctione, vel diuisione earum; habetque caput illud de virtute, in commẽtarijs nostris transcẽdentium, dilucidam explicationem. Quædam etiam in ethicis generalia de moribus; de virtute animali, in animalibus; de vegetabili. in plantis; de cęlesti, in libris de mũdo: & de elementari, dum de meteoris percurrimus; vt nunc tantum superesse videatur singularis quędam explicatio virtutum, & vitiorum, classis penultimæ speculi artis positi lib. 2. syntax. c. 1. Quamobrem hic libellus de virtutibus separatim aget, postea autem postremo libro vltimam vitiorum, & virtutum oppositarum explicationẽ, eo ordine, quo singula in prædicto speculo fuere proposita, vt memoria tenacior sit, Deo iuuãte absoluemus: virtutibus virtutes proximas, & vitia vitijs connectẽtes, vitiaq; cũ proprijs virtutis cõparabimus, vt elucescãt, & facilius distinguãtur iuxta se cõtraria posita. Virtutes quippe oẽs quodam iure familiaritatis, & sanguinis, sunt sibi hærentes, vt vix, qui vnã habuerit,

rit, alias non cõsequatur, vt notat Cicer. 2. offic. & 2. Tusculana, & quinto de finibus. Platoque in Protagora, vbi vnam tãtum dixit, virtutem, iustitiam nempe, cęteras continentem, & Aristoteles, & Galenus latè libro septimo, de decret. Hippocra. & Plato. vti etiam vitia se mutuò consequuntur, & abyssus abyssum inuocat, & semper in peius vitium ruit. Quare perpulchrè Plutarch. libro de different. inter odium, & inuidiam, scripsit, vitia multitudini hamorum similia esse, quæ si cum pendentibus ex ipsis affectibus, huc, atque illuc moueantur, pluribus inter se nodis, atque implicationibus connectuntur, ipsa verò, quemadmodum in ægritudinibus accidit, alia ob aliorum dolorum dolorem cruciantur: proinde, vt idem lib. de sera. numi. vind. vbi vitium unũ, ibi plura. Sunt etiam vitia virtutibus proxima, & quæ sæpe pro virtutibus habentur: vt contra sunt virtutes, quæ proximis sibi vitijs solent valde lædi ob quandam similitudinem. Quo fit, vt vulgus, qui non nouit virtutis, & vitij distinctiones, pro animi sui passionibus, vt vitium, virtutem calumnietur. Nam humilem, dicit abiectum: erectum, superbum: valde iustum, irridendum: doctum, inflatum; seuerum, crudelem; indulgentem, facilem; simplicem, brutum, & stultum; acrem, callidum; diligẽtem, & pium, superstitiosum; remissum, negligẽtẽ: solertẽ, cupidum; parcũ, sobriumque, auarum: quietum, ignauum, uecordemque; absteniũ, morbo aliquo infectum, & tenacem; comedentem, edacem: ieiunantem, vanum; liberalem, prodigum, & contra; uerecundum, rusticum, in quibus splẽdor virtutibus adimitur, vt ait Sidonius Apollinaris libro septimo epistolarum, epistola nona. Detrahebant Paulo anachoritæ, inuidi, & Hilarioni, illum solitudinis calumniati, huic obijcientes frequentiam; vt qui semper latuit nõ fuisse, qui semper visus est, vilis existimetur, teste D. Hieron. in vita Hilario. tomo primo oper. Sic pharisęis, D. Ioannis heremus non placuit, nec ieiunium; nec domini saluatoris, turbæ, socijque, & cibi placuere. Matth. capitulo vndecimo. Hæc tamen sunt incerta vulgi vestigia, bestię multorum capitum, atque iusti, ac tenacis propositi vir, odit profanum vulgus, arcet, contemnitq; iudicium illius. Cui nunc tamen præcepta virtutum tantum perstringemus, vt si fieri possit, resipiscat, & mores corrigat memores eius, quod tradit Ouidius li. primo, de remed. amoris.

Et mala sunt vicina bonis, errore sub illo
Pro vitio virtus crimina sæpe tulit,

Nam quod pertinet ad corruptos mores, quibus nunc viuitur, certè dicam, quod Hesiodus in Ergis lib. 1.

νῦν δ' ἐγὼ μὴ τ' αὐτὸς ἐν ἀνθρώποισι δίκαιος
εἴην, μήτ' ἐμὸς υἱός, ἐπεὶ κακὸν ἄνδρα δίκαιον
ἔμμεναι εἰ μείζω γε δίκην ἀδικώτερος ἕξει, idest.

Ego porro nec ipse nunc inter homines iustus
Esse velim, neque meus filius, quando malum est
Iustum esse: siquidem plus iuris habebit iniustior.

De iustitia. *Cap.* 2.

ZEno apud Diog. Laertium libro septimo, in Zenone, primas dixit virtutes, iustitiam, prudentiam, fortitudinem, temperantiam. Et iustitiam, scientiam eorum, quę fugienda eligendave sunt, quęque sunt media. Hæc Aristoteli libro de virtutibus. virtus animi, qua tribuitur, quod cuique par est tribui. Quã finitionẽ varijs exornat honoris titulis Orpheus in hymnis duobus iustitię, & Philo iud. lib. 2. de uita Mosis. & lib. 1. legis allegoriarum. & alibi. Cic. 1. offic. nosque latè de ea in primo libro prę ludiorum optimi iurisconsulti. Et in summa hęc bonos patresfamilias, homines ciuiles, principatu dignos vtiles sibi, & suis facit, verè regia virtus, sine qua nec vllus bonus, vt dixisse Socratẽ refert Xenophõ libro quarto de dictis, & factis eius. hęc leges ferentibus adfuit, proinde qui hanc habet, perinde ac Solon, ac Draco leges fert, ut Gymnosophistę, sapientes Indorum docuerũt Apollonium Tyaneum, auctore Philostra. lib. 6. de uita eius, capitulo vndecimo. Iustitia murus arduus, quem non obliquis doli uiis ingreditur hominum genus, secundum Maxi. Tyrium sermo 2. omnia iustitię cedunt publica, & priuata, illa temperantur; ideo in Pythijs à Pindaro ode 8. quies iustitiæ dicitur filia, quę habet claues consiliorum, & bellorum excellentissimas, vrbium conseruatrix. ista sine aduersario, quia iudicis officio fungitur, vt scribit Philo Iudæus, 1. allegoriarũ legis, & Demosthenes oratione 1. cõtra Aristogito. ꝑ hãc eius administri magistratus, bonos à malis discernunt, malosque puniunt intrepidè. Plato in amatoribus, & 9. de legib. Hęc itaq; speculatrix vitiorum, & castigatrix inuicta, vtpote tribus suffulta comitibus, sanctita-

tes,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

te,veritate,& fide,vt ait Arist.lib.de virtut.Præstat,& vel eo maximè cœteris virtutibus,quod aliæ à nobis possessę,nostræ potissimum consulant vtilitati,illa tamē,& nostræ, & aliorum omniū, teste Arist.lib.5.ethico.ca.1.distribuit enim,q̄ cuiusque sunt:qđ & tradit Isocrates oratio.de pace.Addit, & commodè Suidas,in verbo ἀρετὴ,iustitiæ comites,æquabilitatem, & gratiam.hæc in voluntate posita,& in re ipsa,constans, & perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi Iustiniano, vt explicamus in p̄ludiis Iurisc.c.1.ita propria,vt voluntatis erit hominis virtus,& si re ipsa, q̄dam ęqualitas aliquęve partes iustitię, in animalibus brutis esse videantur,vt cum Delphini inter se partiuntur venationis piscium partes, & maiorem relinquunt ei,qui capturæ causa fuit, teste Æliano lib.2.de animalib.c.8.Sicut, & q̄dam refert de Leonis iustitia,idem lib.6.cap.39. Quę tamen,& alia similia verè iustitiam non exhibent,cum instinctu naturę fiant à brutis, & sine voluntate,& pleraque in illis inueniantur, q̄ à regulis iustitię omnino declinent: vt optimè Hesiodus dixerit,

τὸν δὲ γὰρ ἀνθρώποισιν νόμον διέταξε κρονίων,
ἰχθύσι μὲν, καὶ θηρσὶ, καὶ οἰωνοῖς πετεεινοῖς
ἔσθειν ἀλλήλους, ἐπὶ οὐ δίκη ἐστὶν ἐπ' αὐτοῖς.
ἀνθρώποισι δ' ἔδωκε δίκην, ἣ πολλὸν ἀρίστη γίνεται. id est,
Namque hanc hominibus legem disposuit Saturnius,
Piscibus quidem, & feris, & auibus volucribus.
Se mutuo vt deuorent: quandoquidem iustitia carent:
Hominibus autem dedit iustitiam, quæ multò optima.

Quibus docet errare Ælianū, dū brutis iustitię exercitiū tribuit in proximè citatis locis,& lib.6.de nat.aīal.c.50.Pari modo qui inter latrones,& improbos constituunt. Non.n.obedientia ad p̄dandū,vel distribuendū aliena,iustitia mihi est,sed iniustitia. Versatur quippe iustitia circa societatē vitæ, communitatē,concordiā,amicitiā,similitudinē morū:circa pietatē in Deū, patriā, parentes,liberos,patres,amicos,affines,vxorē,maritū,hospites; in beneficio dando,& retribuendo: in disceptationibus iudiciorum,actionibus,& defensionibus: in conseruatione iuris cuiusque,& similibus,q̄ ad belluas non porriguntur,non ad latrones

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

qui proximis insidiãtur, q. fędera societatis humanæ perfringũt.

De diuisione iustitiæ. *Cap. III.*

PRior diuisio iustitię, vt alia sit vniuersalis, alia particularis; vniuersalis, maioribus, & legibus eorum obsequi. primaq; iustitia, qua Deo: proxima, qua diuinis: tertia, qua patrię, parentibusque; postrema, qua vitę functis debitũ cuique suum officium, tribuimus, vt not. Arist. libel. περὶ ἀρετῶν. In iustitia Dei qui maiorum summus, debetur obsequiũ, cultus, adoratio, vt & nouerunt Ethnici, Pythagoras in aureis versibus, Theognis in gnomis, Sen. lib. 4. de virtutib. in iustitia. Et melius nostri, Augustinus lib. de natura, & gratia contra Pelagianos c. 13. & alij oẽs. Propter eius authoritatẽ, & magistratiaus debemus quoque obedientiam: D. Pau. Roma. 13. propter ordinem in hierarchia hac terrestri cõstitutum à Deo: nec enim potestas nisi à Deo, Sap. 6. simulq. lex naturæ statuit inferiores parere superioribus, Dionys. Halicar. lib. 2. antiquit. Rom. Quid autem debeamus Deo, principibus, magistratibus, maioribus, senioribus, parentibus, liberis, & alijs personis, cum ecclesiasticis, tum alijs: quidve illi vicissim alijs debeant, tractauimus abundè lib. 2. pręludio. optimi iuriscon. per plura capita, nec hic repetemus, neq; ea, quæ ad iustitiã vniuersalem pertinent. Sed de particulari, pauca subiungemus, quę particularia vniuscuiusq; in indiuiduo negotia, considerat: cuius duæ feruntur species, commutatiua, & distributiua. Commutatiua, est æqualitas in rerum commutatione per contractus, quibus vtimur pro medijs, ad reducendam cõicationem ad ęqualitatem, vel mediante pretio, seu nũmi æstimatione, vel sine pretio, in excessu vel defectu proportionẽ Arithmeticã adhibendo. Distributiua, est quæ reddit cuique, quod suum est, vel in dando debito, vel in imponenda pęna: in quibus non æqualitas inspicitur arithmetica, sed geometrica, prout cuique dignum est concedi, & si olim aliquando, pęna talionis arithmeticam videretur habere, dum dens pro dente, oculus pro oculo, puniebatur, &c. In hac geometrica distributione iustitię, inspicit iudex gradus delictorum, nec tantum factum, sed & delinquentum qualitates, causas, voluntatem, ætatem, & reliquas alias peristases,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ristases, quas in criminibus puniendis in nostra iuris epitome quærendas, dicemus Deo fauente. Sic in honoribus, & administrationibus distribuendis, ætas, habitus, eruditio, experientia, & alia, id genus geometricè considerantur, non arithmeticè. Quæ latius explicat Melanchthon in compendio philos. moral. Quæ, & de iniustitia, negando, dicta existimare oportet.

De alia diuisione iustitia, & iniustitia. *Cap. 4.*

IVstitia in scripturis sacris, duplex est: una Mosaica, alia Christiana, illa externa, hæc interna quoque: illa carnis, hæc spiritus: una politica, seu ciuilis, humana: altera diuina, cęlestis, & spiritualis: una uetus, altera noua: illa præcipit, & nihil implet: hæc omnia implet, quia D. nostrum Iesum Christum habet, qui est legis implementum, ut scribit Bartholomeus Vuesthemerus, in phrasibus sacræ scripturæ, in uerbo iustitia.

De iniustitia. *Cap. 5.*

QVid iniustitia sit, ex superiorib. per negationē apparet, esse, inquam, uitium animæ, quo amplius, quàm par sit, in quacunque re, quis habere, uel pollere, seu excellere uelit, Arist. περὶ ἀρετῶν. Comites iniustitiæ, calumnia, iactantia, simulatio, calliditas, dolus, fraus, malignitas. Iustitiæ duo extrema uitiosa: in excessu uelle nimium haberi iustum: sic enim Ecclesiastes monet c. 7. noli esse multum iustus, & Eccles. c. 19. est iustus qui se nimium submittit, multa humilitate. Sicuti nimia religio, hoc est, non limitata cancellis rationis, transit in superstitionem, de qua postea. In defectu autē, dū quòd iustum est, non sit, ubi uia spatiosa, quā multi sequūtur, tritaq; pditorū, & stultorū infinita multitudine.

De prudentia. *Cap. 6.*

MOnet Deus, ut simus prudentes, sicut serpentes, & simplices, ut columbę, Matthæi 10. Proponit, & cap. 25. exemiium imitandum virginum prudentium: item Lucę 12. fidelem, & prudentem dispensatorem, præcipit & D. Paulus ad Titum. 2.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

vt ſimus prudentes. Quę omnia, omnes virtutes nobis proponēt ſub nomine prudētiæ, quia nulla uirtutum prudētia vacat, ſi credamus Cicero. 5. Tuſcul. Atque, ut ait Hierocles in cōmentarijs ad carmina Pythagorica, illud iuſtū eſt, quod perfecta prudentia circunſcribit. Et vt D. Aug. lib. 83. quæſtio. q. 31. Prudentia eſt rerum bonarum, malarum, & neutrarum ſcientia, firmatq; lib. 19. de ciuita. Dei. c. 4. Etenim prudentia quę eſt in animę rationabili parte, quę opinatiua dicitur, vel ęſtimatiua, ſine arte, & ſola ſua vi conſulere poteſt, quę ſibi, & alijs bona ſunt, & mala, vt colligitur ex diſputatione Ariſt. lib. 6. Ethico. c. 5. & libello de uirtutibus. Et per illam cōſetiente Ciceron. 3. Rhetori. ad Heren, poſſumus habere delectum bonorū, & malorum, in quibus illa verſatur. Sic in corde prudētis requieſcit ſapiētia, & ipſe quoq; erudiet indoctos prouerb. c. 14. illa eadem bona, aut adipiſcitur, aut tuetur, aut ad auget, aut utitur illis ſapienter, ut notat Plutar. orat. conſolato. ad Apollo. docetq; quid ſequendum, quidve fugiendum in omni uita. D. Aug ſermo. de prūdētia ad eremitas, ad prudentię munus pertinet, authore Macrob. in Som. Scipio. lib. 1. cap. 8. ad rationis normam, q̄ cogitat, q̄ve agit, reducere, & humanis actibus prouidere. Quare aſſident ei ratio, intellectus, circunſpectio, prouidētia, docilitas, cautio, ſicut & Cicero 2. de inuētio. partes alias prudentię dicit, prouidentiam, memoriā, intelligētiā ad humanorū actuum utilitatē. Neque enim, ut ſcribit Philo Iudęus, lib. 1. legis allegoria. prudētia eſt, ſolū uerbis ſapere, ſed opere ſpectatū eſſe actionibus ad uirtutē cōpoſitis. Propriè autē uirtus hęc eſt eius qui p̄ſidet, non eius qui ſubeſt, ſententia Ariſt. 3. politico. c. 3. proinde apud Platonem in Alcibiade 2. vel de uoto, prouidens dicitur ſufficiens conſultor ſibi, & patrię, imprudēs contra. Et in Lyſide, vel de amicitia, res prudentib. cōmendādas cenſet, & ducatū aliorum. Neq; quippiam efficacius etiā ad habendos obedientes milites Cyrus ex conſilio aui apud Xenophon. lib. 1. Cyripæd. dicebat eſſe, quàm, ut dux prudentior eſſe uideatur. Et Eccleſ. c. 10. ciuitates inhabitabūtur per ſenſus prudētum. Et firmiſſimū propugnaculum ciuitatis apud Philonem lib. de ſacrificio Abelis, cogitationes amicę prudentię: ideo, inquit ad Nicoclem in Euagora orat. 4. Iſocrates, uos qui dominamini, pluris facere oportet prudentiā. Prouidentiā, & prudentiā idem eſſe plurimi ſentiunt,

niſi

nisi quòd prouidentia generalis, prudentia specialis: cũ tamẽ, & prouidentia sit de singularibus, de quibus nos latè in commentarijs Transcendentiũ, cum explicauimus synopsim. li. 4. Syntax. c. 5. ubi agitur de prudentia, & prouidẽtia, & de diuisionibus eius. Hanc uirtutẽ ex siccitate hominis parari Galenus ait, ueluti ex humiditate dementiã, lib. quòd mores animi sequãtur tẽperamẽtũ corporis; melius tamen, quanquã, & conferat aliquid ea dispositio corporis, respondit Plato dialo. 2. in Phędro, uel de pulchro. prudentissimũ efficere diuinam philosophiã, scilicet, ut ait Macrob. li. 1. in som. Scipio. c. 8. mundũ ipsum, & q̃ mundo insunt despicere, omnẽ q̃ animę cogitationẽ in sola diuina dirigere: eam quoque perficit tẽpus, & lõga experientia, obseruatioq; euentuũ, cũ legitima ratiotinatione, dicit doctrinam, & usum Marsil. Ficinus in argumento in Menone Platonis: uim quoque addit à natura illi Cic. 1. de legib. & Iob 12. in multo tempore prudẽtia, in tempore, inquam, considerato, & obseruato: Alioquin, ut ait Isocrates in Archidamo orat. 14, quantum ad prudentiam pertinet, nõ multitudine annorum, sed ingenio, & cura distamus. Quocirca in prudẽtia, ut ait Cic. 1. offic. hęc cõcurrere debẽt, amor ueri, meditatio animi, perspicacitas eiusdem, inuestigatio ueri, vel diligentia inquirẽdi, cum cogitatione, memoria, deliberatione, delectu bonorũ, studio, & scientia: quibus monemur, ut nisi ea omnia cõsequamur, nostrę sententiæ ne fidamus, sed prudẽtes alios cõsulamus: quò referendũ quod scribitur Prouerbio. 3. ne inuitamur prudentię nostrę: & ad Rom. 12. nolite fieri prudentes apud uosmetipsos: & Eccles. 9. cũ sapientibus, & prudentibus tractãdũ esse consiliũ: paucorũ enim sapientiam, & iudicium, potius, quã plurium insipiẽtiam uereri oportet, ut ait Plato in cõuiuio. Cũ tamẽ plerique philautia hallucinati, sibi nimiũ sapere uideãtur, quales tumidi philosophi, qui dicẽtes se sapiẽtes stulti facti sunt, & euanuerũt in cogitationibus suis, ut ait D. Paulus ad Roma. 1. Inter ea q̃ prudẽtiæ sunt, uidetur Ælianus lib. 2. de natura aĩal. c. 1. sagacitatẽ naturalẽ referre animalium, q̃ sibi quodammodo in futurũ prospiciunt, instinctu tamen naturali, quòdq; se muniãt contra pericula, & in apibus lib. 5. c. 11. Cęterum, ut iam in iustitia p̃monui, hanc reijcio à numero uirtutis, cum nulla insit illis uoluntatis ratio, quę fundamentum uirtutum est.

De

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De Imprudentia. Cap. 7.

Contrarium prudentiæ uitium est imprudentia, quod est rationalis partis malè, & improuidè uiuendi causa, Arist. περὶ ἀρετῶν. Cui inest motus animi inconsideratus, affectuum inscatio, imperitia, dementia, obliuio euentuum, philautia, delectus malus, & pceps, stultitia, temeraria actio, &c. eius excessus in temerè psumendo, & ultra quàm fas prouidendo: defectus autē in non perspiciēdo. Affinis huic uitio prudētia falsa, quæ uerè prudentia nō est, & tamē esse uidetur: ueluti prudentia huius mūdi, mors est, & imprudentia apud Deum, ad Roma. 8. dum quis pter, missis diuinis, inferiora appetit, dū uoluptatibus se polluit, &c. ut ait D. August. li. 83. qstionum quæst. 65. Sic villicus iniquitatis prudenter hac cautione humanarum rerum, dicitur se gessisse in subuertendis rationibus domini sui apud D. Lucam. ca. 16. & prudentiores filij huius seculi filijs lucis, idest, diligentiores in procurandis rebus humanis, quàm filij lucis sint in tractandis rebus diuinis eod. cap. 16. Luc. Ita diuersis respectibus quis prudens, id est, prouidens suis negotijs, & imprudens dicitur. Verùm is, qui in malis solers, & diligens est, si de uirtute agimus, imprudens ē: quia salutem suam stultè prætermittit, nec curam sui verè habet, quantumuis inani impiorum opinione prudens uideatur.

De fortitudine, & magnanimitate. Cap. 8.

Hic de uirtute fortitudinis agimus, non de robore athletico, quod uocat etiā Plin. fortitudinē, dum artubus ualidis, firmioribus musculis, & mēbris, quis pualet, cuiusque exēpla refert li. 7. c. 20. & 28. Talis Sampson, Hercules, Herilus, Vergilio 8. Æneid. Milo Crotoniares. Gellius lib. 15. cap. 16. Cælius lib. 5. c. 21. Titormus Busequa. Cælius li. 11. ca. 69. Cacus Ouid. 1. Fasto. Monychus centaurus Lucan. 6. Pharsal. Ouid. in Ibin. Cleomedes Astypaleus, Plu. in uit. Romu. Crinit⁹ li. 15. c. 3. fortitudo itaq; vt uirtus ē, quā vocat Senec. li. 4. de virtutib. magnanimitatē, ī ea aīmę parte, q̄ facilè īcitaē terrorib. ob quā qs nō cōcitaē p illa, quæ mortem minantur: & in summa nec aliud est, quàm in difficili-

bus,

bus,& arduis seruare alacritatē, ad subeuuda pericula, & animis abundare: magis præclarè mori, quã turpiter viuere, seruarique cupere. Hãc comitãtur cõstãtia,& grauitas (teste Suida in verbo ἀρετᾶ,) atq; animositas, generositas, fiducia, sedulitas, & tolerantia. Cicero quoq; 2. Tusculan. q.& li.3. rethori. ad Heren. & 2. de inuen. addit alios comites, magnitudinẽ animi, grauitatẽ, patientiã, humanarũ rerũ despiciẽtiã, perseuerantiã. Verũ inter patientiã,& fortitudinẽ animi, idẽ Cicero in partitio. orator. interesse scribit, quòd venientib. malis obstet fortitudo: at patientia adesse ostẽdat, quia q tolerat, perfert. Cui subscribit D. Aug. li. 83. quæst. q. 83. & li. de libe. arb. c. 13. Arist. 3. ethic. c. 6. fortitudinẽ ponit circa terribilia, sed nõ circa quælibet, veluti in ferẽda infamia, paupertate, morbo, aut in maris periculis; sed circa periculum bellorum; verũ alij latius, ad mortis quẽlibet contẽptũ, virtutis,& boni causa extẽdũt. Sic cõstãs ille animus ĩ Dei fide martyrũ, fortitudine plenus dicit, qualis S. Stephani actuũ 6. Et apud gentiles inuictus animus in tormentis, vt fortitudo celebratur Socratis ĩ pædore carceris, in haustu cicutę: Miltiadis, in vinculis; Themistoclis, Rutilij, Metelli, in exilio; Reguli, in tormentis: & aliorum in aliorũ terribilium magnifico contẽptu. Atq; Plato in Protagora, absolutè dixit, fortes esse circa metuenda; & Cicer. rhetoric. 3. fortitudinẽ dixit esse rerũ magnarũ appetitionẽ,& rerũ humiliũ contẽptũ, laborũ cũ vtilitatis rationę perpessionem. item 3. de finib. fortitudinẽ in laborib. periculisq; cerni: & D. Ambr. lib. 1. de offic. fortem in contemptu periculorum,& vltra in constantia aduersus vitia constituit, in extraneorum quoque contẽptu, & corporeorũ, inque virtutũ audaci prosecutione. D. Hierony. in Ioelẽ, fortis viri etiã esse ait, nec aduersis frangi, nec prosperis subleuari, sed in vtroq; moderatum esse. Multa alia de fortitudine, Seneca li. 14. epist. 91. & lib. 2. epist. 37. vbi de duplici magnanimitate, quę extra bellorum pericula, fortitudinem adstruunt. Cæterum, nec tolerantiam omniũ, animi fortis esse, quisquam sibi debet persuadere. Sed eã tantum, quæ prudentię est, vt monet Plato in Lache, & Cratylo, quod à notatione nominis euincit quoque: nã fortitudo, ἀνδρία, Græcis dicta est, quasi virilis, q a ἀνὴρ vir dr̃. vel ab ἀναῤῥοῆ, sine fluxu, qđ non defluat. Estq; fortitudo medium inter temeritatẽ,& timiditatem,

tatem, vt ait Plut. lib. de virt. morum. Quamobrem illa, q̃ non est prudentiæ, temeritatis esse vr̃, ea & infœlicium hominum periculis se exponere, vt vitã contẽnentes, cum tñ pp virtutẽ mortẽ vitæ pponere, fortitudinis sit, Propriumq; fortitudinis est, nihil nisi turpia timere, vt ait Macr. lib. 1. in som. Scipio. ca. 10. vitium itaque aduersum magnanimitati, vel fortitudini, reprehensibilis vitæ conscientia erit, vt scribit Seneca 4. de virtutib. & Cicero. 1. officio. tradit, fortitudinẽ rectè ab Stoicis dictã virtutem propugnantẽ pro ęquitate; Nã ea animi elatio, q̃ in contemnendis periculis, si iustitia vacat, q̃ ue pugnat nõ pro societate cõi, sed pro suis commodis, in vitio est, non virtutis, potiusq; immanitatis. Rursumq; 4. Tuscul. variis adductis finitionib. docet fortitudinẽ esse tolerantiã cũ obtẽperatione summę legis, non in ira, vel furore sitã: siquidẽ ea irã moderatur rõne. Et Galen. li. 7. de placi. Hippocr. & Plato. eius virtutis sedẽ cõstituit ea in parte aĩæ, q̃ irascibilis dr̃, Philo aũt Iudæus lib. 1. Allegoria. legis, in pectore.

De diuisione fortitudinis. Cap. 9.

ARistoteles lib. 3. Ethico. ad Eudemum, quinque species fortitudinis facit, in quibus eadem quis sustinet, sed nõ ob easdem causas: quarum illa perpetuò retinẽda pro vera virtute est, q̃ cum ratione sustinet, & metuit, q̃ ratio metuenda suadet. quo fortis differt ab audace, qui metuenda non metuit, & omnia temerè aggreditur, & suscipit: & à timido, qui omnia metuit, & formidat: in medio quorũ est fortitudo, vt ait D. Aug. episto, 29. ad Hieronymum. Prima porrò species fortitudinis. Arist. est ciuilis, à verecundia orta. 2. militaris, vt auxilia horribilium cognoscantur, ex peritia nata. 3. ab ignorantia horribilium, qualis est puerorum. 4. ab spe, vt qui vino inebriati sibi persuadent, quia vinum spem addit. 5. est ex affectuum impotentia, ex concitatis animis, quomodo ferè sunt fortes, & de hac fortitudine loquitur Ælianus li. 4. c. 1. de natur. animal. dum laudat fortitudinem perdicum pugnantium p̃sentibus vxoribus. & lib. 5. c. 11. de fortitudine apum, in defendendis aluearibus, & libro sexto, capitulo 1. dum ait bestias seipsas ad fortitudinem exercere sine magistro, exemplo apri, leonis, tauri, elephantis. Verum sola magnanimi.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

nimitas.& fortitudo illa eſt,quæ rationem habet coniunctam aliter illaudabilis & peruicacia; quamobrem fortitudini ſocianda eſt manſuetudo,quæ iram moderatur,ne impetu,vt bellua,feratur,vt ait Ariſt.lib.1.magno.moral.c.23.neque enim efferati animi fortes ſunt,Ariſt.lib.8.poli.c.4,D.Aug.adhuc inter fortitudinem ethnicorum,& Chriſtiano tum differentiam adhibet,lib.de vera innocentia c.295.nempe quòd fortitudinem gẽtium mundana cupiditas fecerit, fortitudinem autem Chriſtianorum,Dei chariras,quæ eſt diffuſa in cordib.noſtris.Diuidam,& fortitudinẽ,rurſum,pro rerum, quibus adhibetur,diſtinctione,in corporis,& animi.Corporis,in armis,muſculis,neruis, robore, conſiſtit,& ſimilibus.Animi autem fortitudo,vel priuata, & domeſtica:vel ciuilis,vel bellica,vel togata; bellica apparet,in ſuſtinẽdis, & repellendis periculis,inuadẽdo,aut defendẽdo:togata,ſeu philoſophica,in ſtudio virtutum perficiendo,in libertate dicendi,fiducia conſilij;in contemptu honoris,imperij,diuitiarum,doloris,exilij,egeſtatis,minarum,pœnarum,& c.in moderatione animi,in abſtinentia potiſſimum libidinis, luxuriæ, uoluptatisque, in grauitate,liberalitate,& ſimilib.virtutibus. Cætera patent.

De timiditate,& alijs vitijs fortitudini repugnantibus. Cap. 10.

FOrtitudini in exceſſu repugnat amentia, audacia, immodeſtia,elatio,arrogantia:cupiditas bonorũ, pecuniæ, & principatus:ſuperbia,inhumanitas,pertinacia,confidentia,factio,ſeditio,crudelitas, ĩprobè dicta,mordacitas,detractio,auſteritas.In defectu autẽ,vitia in fortitudine depſeratio,ſtupor,puſillanimitas,mollities,diffidentia,ſtudium ſui,ignauia,timor, & metus ſine ratione laborum,mortis,periculorum,exilij,offenſionum,repulſę; moleſtæ,inopiæ,infamiæ.

De temperantia,& continettia. Cap. 11.

TEmperantia, virtus eſt concupiſcibilis partis, per quam à malarum rerum appetitibus reddimunt alieni, prout lex iubet, Ariſt.libello de virtutibus, & 1.rethor.ad Theod.cap.9.Priuatorum hæc, & maxima ciuitatum, & quietis virtus, Iſocrates

orat.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

orat.13.de pace,& 3.ad Nicoclē. Versatur aūt circa voluptates,& dolores,non omnes quidem,& minus circa dolores;inter hęc.n. mediocritas,vt explicat lib.2.ethico.c.7.& lib.1.magno,mora.c. 22.circa voluptatem itaque potissimum corporis, & quæ consistunt in gustu & tactu,non quę animæ non sunt. Arist. problem. sectio.19.q.2.& in 3.ethico.ad Eudemum & 3.ethic. ad Nicomá. ca.10.Comitãtur tēperantiā,ornatus,& modestia,teste Suida. Et Plato dialo.3.de repub.ei attribuit obedientiam magistratuum , quòd ad subditos pertinet.quantum autem ad principes, vt à venereorum,epularum,compotationumque vsu,continentes sint. Et in Charmide,seu de tēperantia, illius esse dicit oīa quietè agere,quietè & ambulare,& loqui,item pudorem, & reliqua omnia quę in mensura consistunt. Qua ratione certè, & virtutum omnium fiet aggregatio temperantia, non propria virtus. Eadē ferè sentit Seneca lib.de virtutib.dum eam nomine continētiæ,explicat. At Cicero, lib.1.de finib.bonor.& malor.tradit temperantiā mouere nos in rebus aut expetendis,aut fugiendis,vt rationē sequamur,nec satis esse iudicare quid sequendum sit,sed ibi stare oportere. Zeno autem continētiam,seu temperantiā affectionem dixit insuperabilem rectæ rationis, siue habitum uoluptatibus inuictum. Et D. Augustin.lib.83.quęstio.qu.31.moderaram dixit dominationem rationis in libidinem , atque in alios , non rectos impetus animæ. Et 1.de libero arbitrio c.13.dicit esse cohibitionem animi ab his quæ turpiter appetuntur. Macrob.quoque lib.1.in Som.Scipio.temperantiæ tribuit,nihil appetere pœnitendum,in nullo legem moderationis excedere,iugo rationis cupiditatē domare,quæ mutuata sunt ex lib. 4. Xenophontis de dict.& fact.Socra. Huc pertinet pręceptum, nō concupisces,&c. Exod.20.Deutero.5.7.& Ecclesi.25.quo prohibetur furtū,adulterium, luxuria,& cupiditas alienorum oīs, & reuocātur homines ad temperantiam,id est,ad virtutes. Nam sicut oīs uirtus in mediocritate consistit, à defectu, & excessu aliena; ita tēperare se à malis,nihil aliud est,quā in mediocritate illa consistere:vt cōtra, cōcupiscentiæ nomine,q̄ cancellos rationis,& mediocritatis trāscendit, oē vitium continetur,fomes,& fomentum oīum malorū. Ita & radicem eorum,dixit D. Paul.1.ad Timoth. 6.& Isido. lib.2. de summo bono c.41. Nā ex concupiscentia, & cupiditate

incen-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

incenditur animus ad habēdum, vel faciendum, quod non licet: & dum passiones illas conceperit, generat peccatum: peccatum autem consummatum mortem parit. Iacob. 1. cui morbo obuiam in temperātia, per continentiam, continens namque, temperans est: vt ait Arist. lib. 2. magno. moral. capit. 6. vbi & fusè singula prosequitur. Sic Cice. 2. de inuentio continentiam describit esse, per quam cupiditas, consilij gubernatione regitur: siquidē si alio modo, quàm per rationem cupiditas cohibeatur, temperantię virtus, vel continentiæ non est; veluti, si vi, vel aliter cōpescatur; vt in eunuchis temperantia venereorum rectè non nominatur, vt ait Philostra. lib. 1. de vita Apollo. Tyanei, ca. 2. Sunt quippe virtutes ex voluntate metiendæ, & hæc potissimum, cum non coinquinetur corpus, nisi de consensu animæ. Quo fit, ut non possim probare sententiam hic etiam Æliani, qui lib. quinto de naru. anim. cap. 11. temperantiam communicat brutis, nempe apibus, eò quòd illæ feruntur odisse eos, qui vnguentis delibuti sunt, & qui recenter à venere veniunt. Dumque dicit tēperatissimum in victu capitonem piscem libro. primo, cap. 3. Et laudat lib. 2. c. 26. aquilæ temperātiam, quòd sitim patiatur, nec se puluere volutet, vt cæterę aues. Dumq; scribit li. 5. c. 16. de muscis, quę in pysatide, eas, quādo festum celebratur olympiorum, voluntariè abesse, & abstinere se à carnibus sacrificij, discedereque vltra Alpheum fluuium, nec redire, nisi peracto sacrificio. Nam hæc omnia & similia non rationis, non voluntatis sunt; vt virtutis nomen habere mereantur, non magis quàm si quis uideat Oetes à culicibus immunes, Meliuntium uineas à campis: possunt enim hęc esse physica, & odio naturali aliquarum rerum, ut serpentes ex ędibus odore pelluntur rutę: formicę ex latebris, sulphuris, & origani suffitu. Mustella; odore vstę felis. Refert & Leo Baptista Albert. lib. 10. de re ędificat. capitu. 15. quòd dens caninus, vnà cum cauda, pedibusve in aula sepultus (vt fertur) muscarum molestias abigat.

De diuisione temperantiæ. *Cap.* 12.

ERgo in summa, colligamus ad temperantiam, modestiam, seu decorum, pertinere quędam generaliter, quędam specialiter. Generaliter temperantia, uirtutes omnes continet, ut iustitiam, fortitudinem, prudentiam, &c. habetq; in iustitia tem

pe-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

peramentum circa personas, circa res, & actiones, & iudicia, in bono,& ęquo,in pœnis imponendis,in munerandis bonis,in cõtinendis populis,legibusque decernendis, magistratuumque dignitate conseruanda;in prudentia,consiliorum directionem, taciturnitatem,opportunam grauitatem,&c.in fortitudine,patiẽtiam:& sic de alijs. At particulariter,temperantia moderatur appetitus, perturbationes animi, constantiam retinet,& castitatẽ, modestiam, pudicitiam, impetus,reuerentiam,tranquillitatem, concordiam,pacem,ordinem,ornatum,cultumque mundum,& gestum corporis,& orationis decorum,studiaque licita.

De intemperantia. *Cap.* 13.

IN continentiæ,& intẽperantię,contraria superioribus insunt. Atq; breuiter, qui contra rationem aliquid agit,quive cupit, incontinẽs est, Arist.problema. sectio.28.q.3. ideo qui venere & cibis immodicè utuntur,incontinentes uocantur,eadem sectione 28. quæstio. perpetuumque bellum temperantiæ cum voluptate irregulari, & libidinibus, vt ait Philo Iudæus li. de opific. Dei,& Cic.3.offic.in fine. Familiares, pedissequæ turpissimæ, & impiæ huius intemperantiæ sunt,ingurgitationes,uomitiones, lues,morbique infiniti,de quibus Arist.lib.problem.sectio.28.q. 1. Lasciuia,petulantia,garrulitas,immũditia,ebrietas, fraudes, discordia;rusticitas in moribus,gestu,motu,incessu,statu,sessione,ore,risu,sermone,&c. In animis,imprudentia,mollities,ignauia,fraudes,iniuriæ,bruti appetitus,inobedientia,uitia, immodestia,impudicitia,& reliqua,q̃ repugnant his, quæ erant ex famulitio temperantiæ. Ad intẽperantiam,Arist. lib.de virtutibus refert,sequi voluptates noxias,facetos, dicaces, vrbanos, uersutos in verbis,& rebus;& comites,perturbationem,impudẽtiam, confusionem,incuriam,negligentiam,dissolutionem, & incontinentiæ comites,mollitiem quoque,& pœnitentiam.

Distinctio virtutum principalium, quas cardinales dicunt, & theologicarum. *Cap.* 15.

QVatuor superiores uirtutes, dicuntur cardinales quòd circa illas, ut circa cardines ostium, reliquę uoluantur, uel

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

vel vt mihi placet, quod illę peruię, & ianitrices ſunt ad maiores, de quibus dicemus, nempe ad fidē, ſpē, & charitatē. Quę diuinæ ſunt, & theologicę: per priores ad proximum actus dirigũtur, & ad humanæ ſocietatis cõſeruationem, per habitus acquiſitos ex frequenti vſu: at iſtæ Theologales, actus mouent ad opera, rationibus ſumptis à iure diuino, per infuſionem, & donum Dei conceſſæ, diſcretiuæ actuum in Deũ, in quib. habitus generat actus. Nec uirtutes priores per ſe ſine alijs ſufficiunt Chriſtiano ad ſalutem conſequendã æternã. Sicque Proclus epiſcopus Conſtantinopolitanus, epiſtola ad presbyteros Archimãdritas per Armeniã inſinuat, dũ ait. Oĩs Chriſtianus, qui non eſt diues, fide, ſpe, & charitate, id qđ dr̃, non eſt: Sed etſi videatur ſuum corpuſculũ caſtigare, & liber eſſe paſſionibus, in mortalem tm̃ virtutem iſte proficiens, nequaquã coronã victoriæ conſequitur, vtpote qui non ſe ad illũ per cognitionem diuinitatis extenderit, qui coronas tribuit ijs, qui fortiter per virtutes luctantur. Et D. Ambro ſ. tomo. 4. in pſal. 1. virtutes ſine fide folia ſunt, videntur virere, ſed prodeſſe nõ pñt: agitantur vitio, quia non habent fundimentũ.

De fide in genere quid. *Cap.* 15.

SPeuſippus lib. de definitionib. Platoni. Fidem dicit eſſe rectã præſumptionē, qđ ſic res ſe habeat. Ciceroni in partitionib. fides eſt firma opinio. Et fides, inquit Simplicius, in comment. in lib. 2. Ariſt. de anima, particu. 6. approbationē, & conſenſum ſequitur: Nam antea diiudicauit, quã cognitũ fuit, verũ eſſe, atq; ita aſſenſa eſt: id enim ipſa eſt fides. Cic. 1, offic. fundamentũ iuſtitiæ eſt fides, id eſt, dictorũ, conuentorumq; conſtantia, & veritas: ex quo credamus, qđ fiat, qđ dictũ eſt, appellatũ fidē. Et rurſum lib. 16. familia. epiſt. Tyroni ſcripta oĩum 406. Tu muſis noſtris para, vt operã reddas, noſtra ad dictã diem fient: docui enim te, fides ἔτυμον quod haberet. Significãtius aũt, fides erit perſuaſio, q credimus ſeu putamus, tale eſſe, fuiſſe, vel futurũ: ita πίστις Græcis fides, à verbo πείθομαι perſuadeor, & tertia perſona præteriti πέπεισται perſuaſus eſt, vnde mutata diphtongo, ει, in ι, fit πίστις, perſuaſio. Sic apud Hebręos אמונה amunah, fides, à radice אמן probabile fuit, inde אמן amen, quaſi האמן verum

ver fiat, vel קיום kium firmũ ſit. In fide eſt ignoratio cauſæ, tamen effectus cognoſcitur, ut in pleriſque rebus humanis. Et religioſa quidem eſt fides, vbi etiã eſt naturalis inſcitia: aliter enim eſſet ſcientia, vt ait D. Hilarius lib. 12. de trinitate. Conuenit D. Pauli finitio ad Hebræos c. 11. Fides, eſt ſperãdarum rerum ſubſtantia, argumentum non apparentium. Sic vbi ratiocinatio deficit, incipit fides, vt ait Paulus Oroſius lib. 6. c. 1.

De diuiſione fidei, & quod innumera pene negotia ex fide, & quod credamus, pendeant. Cap. 16.

FIdes cum ſit eorum, quæ non apparent, & quę futura eſſe certò exiſtimamus, pro modo eorum, quæ cadunt in credulitatẽ diſtinguitur: quamobrem alia eſt fides humana, hoc eſt, de rebus humanis, & cum humanis fidimus, alia fides diuina, quando certò credimus, & eſſe putamus, & futura diuina, quę non cognoſcimus apertè, ſed effectus videmus. Ita ferè nihil eſt in hoc ſeculo, quod partim nobis non innoteſcat ex fide: potiſſimum ſi amplectamur, quod Democritus tradidit, veritatẽ in puteo eſſe demerſam, vt percurrimus in cõmentarijs in prolegomena ſyntaxeon. Quin nec corpora ipſa eſſe, ſine ratione alia, quàm per fidẽ adhibitam ſenſibus credimus, vt notat Lucret. 1. de rer. natu.

Corpus enim per ſe communis dedicat eſſe
Senſus, cui niſi prima fides fundata valebit.

Et in vniuerſum, omnib. horis credit vita humana, inquit Pli. lib. 28. c. 2. Seminat agricola ea fide impulſus, quòd credat venturos imbres, & ſolis calorem: contrahuntur matrimonia in fide prolis futurę: traduntur præceptoribus diſcipuli, quod putent in eos eruditionem transfundi poſſe: imperij inſignia ſumuntur, dum credimus populos obtemperaturos: fide nautæ ligno ſe cõmittunt fragili pelago: fide, quod ſcriptum in annalibus inuenitur, credimus fuiſſe. Sunt his ſimilia, quæ belliſſimè proſequitũ Euſebiu Pamphilus lib. 1. de præpar. euang. c. 3. Fide oẽs obligationes ferè contrahuntut, vnde creditores dicti, quibus debetur ab ijs, qui fidem ſuam obſtrinxerunt, vt in epitome iuris oſtendimus, dum de contractibus agimus, & fide res ſuas, negotia: imo ſe filios, & vxores homines alijs concredunt, & committunt; Et

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

cum de futuris, de occultis cordium cogitationibus non liceat homini iudicare, verbis,& promissionibus nos exponimus. Quo factum est, vt cum maximè ea fide in societate humana opus sit, nec aliter commodè viuere possimus, fides quoque publico consensu exsoluenda sit ab hominibus, & contra eos, qui credentes fidei alterius decepissent, pęna varia cõstituta. Proindeque fides tanquam numen eximiũ olim cultum, & templum accepit apud Ethnicos, à Numa Pompilio primum iuxta Iouem in Capitolio vt author Dionys. Halicarnas. li. 2. & Cic. 3. offic. Plutarch. in Numa. Pœnæ in fœdifragos quamplures; & ad deuinciẽdam adhuc fidem amplius, alia addita, vt iuramentum apud Cicero. in fine 3. offic. & ex iure ciuili, & gẽtium, formulę contrahendi, stipulationes, fideiussiones, de quibus apud Iurisconsultos fuse tractatur, habitumque graue fidem fallere. Committimus nos autem fidei, vel credimus aliquid; aut ratione authoritatis, & exploratę integritatis in alijs, aut similibus, aut multorum testimonio inducti, aut verisimilis, aut legis remedio ad reposcendam fidem suffulti, aut necessitate compulsi; quia alia via non possumus res pertingere.

De inconstantia fidei rerum humanarum. *Cap.* 17.

MVlta certè possunt animũ inducere, vt pollicitũ speremus, vel factũ fuisse, vel futurũ credamus. Cęterum si à cõiter accidentibus, & quotidianis exemplis, naturaq; incõstantiæ humanæ velimus res perpendere, vix, aut nunquam fidem inter hęc caduca habendã, vel dandã esse cognoscemus. vsq; adeo enim fides hęc fragilis est, & incerta, & subdola, & inconstans, vt Dion Prusieus pulcherrimè ostendat libello proprio περὶ τῆς ἀπιστίας, id est, nulli rei esse fidendum; Sicut Epicharmus quoque dicebat, νᾶφε, καὶ μέμνησο ἀπιστεῖν, sobrius esto, & memento nulli fidere. Et Virgil. 4. Æneid. Nusquã tuta fides. Et Dauid psalm. 145. Nolite confidere in principib. in filijs hominũ, in quibus non est salus. Et Ierem. c. 17. maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & à domino recedit cor eius. Quid enim est firmũ in hoc seculo, in quo anchoram figere, ut immobilem possimus, & fidere, vbi, oĩa variationibus, & corruptionibus sunt obnoxia? amicis ne, aut consanguineis fidemus? at illos videmus quotidianis litibus sese diuexare, insidiari mu-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

tuò, fraudare, à quib. non caueat occidi, vel intercipi potius, quã ab extraneis, à quibus cauetur. Qui amici sunt hodie, leuiori cã hostes fiunt seueriores, vt quidã dixerit, ita diligẽdũ, vt simus aliqñ osuri. Quemadmodum qñ mare placidum est, vt quilibet tutò ẽt pauidissimus se ei possit cõmittere, tñ nauta sapiens expertus pĩcula nõ oĩno ei fidit, sed naues anchoris, funibus, clauis, & alijs necessarijs saluti nauigãtiũ instruit, vt aduersus concitatũ, & incũbentib. postea vẽtis, resistere valeat tẽpestatib. Medea salutẽ pro liberis suis sæpe Deos rogauit, postea cruẽte occidit: sunt tot parricidarũ, tot proditorũ exẽpla passim cognita, q̃ nos monere possint nec esse oĩno fidendũ hominibus, nõ proximis, nõ amicis, vt leue sit obijcere fidẽ celebratã Orestis, & Pyladis: Thesei, & Pyrithoi: Achillis, & Patrocli, tria, s. amicorũ paria repta ꝑ tot annos, & secula, ĩ qb. ĩuenias solẽ sępius defecisse. Queobrẽ cũ hęc ꝑcurrit Polynices apud Euripidẽ, ĩ Phænissis actu 2. ait.

εὖ πράσσε, τὰ φίλων δ' οὐδὲν, ἤν τις δυστυχῇ idest,

Fœlix vt sis, vel, vt bene rem geras, precare, nihil amici sunt, si quis afflictus sit. Et vt Horatius lib. 1. ode 35.

Diffugiunt cadis
Cum fæce siccatis amici,
Ferre iugum pariter dolosi.

Et Silius Italicus lib. 11.

Stat nulla diu mortalibus vsquam,
Fortuna titubante, fides.

Insidi iuuenes, insidæ mulieres, vt ideo cum vtrisq; contrahere lex inhibeat. Seruis nemo minus fidit, vulgus mutabile; leges fraudibus, dolis, ambitione, diuitijs, misericordia vmbratili, dilationib. intercipiuntur, corrũpuntur, tolluntur. Iuramentũ quãdiu non datur soluẽdi occasio, seruatur: at si quis vtiliorẽ uideat successium, & numẽ, & pacta contemnit, vt nihil hodie iuramẽtũ aliud sit, q̃ simulatio, inescatio, & velũ, quo facilius ĩ laqueos infidi incidat qs, alioqn nõ decipiendus. Nec est qd ad hospitalẽ dem prouocemus: nunc. n. nulli magis infidi, & proditores, quã hospites. Lycaon hospites iugulauit: Alexander Paris hospitio à Menelao susceptus, Helenã eius vxorẽ rapuit. Minus ẽt comensalib. fides, ij enim interdũ, vt anates ad mortẽ inescãtur, & nutriunt. Ad pollicita, & contractus si venias, pollicitis diues quilibet

bet esse pōt si· instes, lis uita longior, vita morte acerbior instat: si debeas, vrgeberis: si repetas, amicos inimicos habes, si speres, in fide decipieris: Sic Theognis optimè, πίστει χρήματ᾽ ὄλεσσα, ἀπιστίῃ δ᾽ ἐσάωσα id est, fidem habendo pecunias amisi: diffidēdo seruaui. Si à relatis, historia ethnica iandudum pro salute animę rationē subducas de fide, quid videbis infidelius ipsa hominū infidelitate? quot magni nominis uiros intueberis paganismo, fide, infidelitate maiorum deceptos? ideoq; reges, puros, & impios homines, vitia, virtutes, meretrices, dæmones, ligna simplicia, æs, argentum, & reliqua idola venerati sunt, ut numina? Quot videbis pugnantes sñīas in narranda historia? quot adulationes, quot prætermissiones, quot errores? vt certè nihil sit horū aliud fides, quā opinio aliena à ueritate, uel ipsissima falsitas credulitate exornata. Quamobrē in hac humana fide nihil pręter nomen, & inanē spē inuenire poterimus, nō aūt virtutē, quā quęrimus. Ideo de ipsa seorsum agemus. Antea tñ ne irrepat error in tractatione, acceptiones verbi fidei insigniores pfabimur.

De nominis fidei acceptione. Cap. 18.

FIdes 12. modis accipitur, primū pro sacramēto baptismi, vnde fideles, quia fidē ibi susceperunt, ut habeť in Toletano cōcilio relato in cano. de iudęis 45. di. decreto Grat. 2. pro castitate in mřimonio seruāda, quia eius ibi fides data sit, sic dř prima desponsationis fides, apud Isidorū li. 9. Etymolo. c. 7. qđ trāslatū à Gratiano in can. coniuges. 27. q. 2. 3. pro cautione, & securitate, quę hosti ēt seruanda, de qua agitur in conuentionib. cano. noli. 23. q. 1. hinc fides pactionis, & consensus in c. 1. de sponsal. 4. pro conscientia, vt ad Roma c. 14. oē qđ nō est ex fide, peccatū est: id est, qđ fit contra fidē, id est, inquit glossa interlinearis, cōtra conscientiam. 5. pro credulitate nō uisorum: eoq; refertur, qđ dicimus, nō habere fidē ibi meritū, vbi humana rō prębet experimētū, Inde fidē facere, est probare, ut Genes. 39. vxor Putipharis, ī argumentū fidei, retentū palliū ostendit, hincq; tituli de fide instrumēto. 6. pro cognitione quæ habebitur in gloria æterna, seu patria æterna, pro fide formata, ut usurpatur ad Roma. c. 1. Iustitia, inquit, Dei in eo reuelatur ex fide in fidem, hoc est, secūdum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

glossam, ex fide informi procedēdo ad fidē formatam. Fides informis ibi est sine charitate: fides autem formata cum charitate, per quam fidei formatus habitus, fit actus meritorius, talisq; formata fides viuificat, & iustificat perfectè: sicuti dicitur Abacuch c.2.iustus ex fide viuit, id est, viuit æterna vita, quæ est merces fidei.7. pro æquitate actionum, sic contractus & iudicia bonę fidei.8.pro fidelitate, & fiducia, vel spe, quā quis in alio habet. Vt prouerbio 2.virum fidelem quis inueniet, pro auxilio, vt recipere in fidem, id est, tutelam. Genes.44. 9.pro simplicitate, vt fidelis innocens sit: inde homo bonęfidei, can.innocēs.22.q.4.10. pro eo quod contrarium dolo est, pro legalitate c.bona fides, de deposito.11.pro symbolo, & articulis fidei christianæ. ita fides dicitur catholica, pro eo quod firmatur, & nititur authoritate diuina, & pro eo quod creditur à Christiano. Porrò Symbolum fidei cōcipitur quinque modis, eiusdem tamen substantię: primū itaque Symbolum quod fuit traditum ab Apostolis, incipit, Credo in Deum patrem omnipotentem &c. vbi est simplex, fidei cōfessio.2.est Nicenum compositum anno Domini 328. in Synodo Nicena latius, contra Græcos, qui non credebant Spiritum sanctum, c.penul.& fina.de consecrat.dist.5. c.1. de summa Trinit. in 6.decreta. Et contra Arrianos qui negabant patri filium esse consubstantialem, & coæternum, diuersas in Trinitate substantias impiè ponentes, can.quidam.vers.Arriani 24.q.1.Quod Symbolum habetur in cano.canones 15.dist.lib.1. histor.tripar. c.8.& toto 2.lib. Rufin.lib.1. c.6. Nicepho. lib.8. c.14. Tertium Symbolum à D.Athanasio compositum, Quicunque vult saluus esse &c. contra hęreticos Arrianos, & Sabellianos, de quibus in d.cano.quidam, vers.Sabellianas 24.q.3.Quartum est, quod composuit Constantinopolitana Synodus 2. contra Macedonij errorem coacta can.canones, vers.2.16.dist.quod B.Hilarius Pictauiensis Episcopus, refert in lib.de Symbolis, de hoc Synodo libr. 9.histor.tripart.c.12. & 13.Theodor.lib.5.histor. capit.9.Isidor. tomo 1.concil. Quintum posuit glossa super rub.de summa Trinit.& fid.cathol. in 6. & in capit. firmiter.eod.tit. in Gregor. decretal.ex concilio generali Lateranensi sub Innocētio 3. habito, anno 1300. Duodecimo, fides accipitur pro virtute Theologica, de qua dicendum.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De fide theologica virtute. *Cap.* 19.

QVia actus fidei præcedit ſpem, quæ etiam ipſum ſequitur, non tēpore, non cauſa, ſed quia actus fidei præcedit actum ſpei, vt notant ſancti patres lib. 3. ſacra. ſentētia. diſt. 23. litera h, & i. Ideo de illa primum dicemus, quàm de ſpe, veluti de fundamento nobiliori omniū bonorum, & virtutum, dempta vna charitate, quæ cauſa eſt fidei, & ſine qua nihil proficiunt reliquæ virtutes, prout explicat D. Paul. 1. Corinth. 13. Fides, inquit D. Aug. de vera innocentia, eſt credere, quod non vides, veritas quod credidiſti: & ad Catechumenos, fides eſt q̄ oculis cordis videt, quod credit, & credēdo intelligit. Quare à patribus in ſententijs, & D. Aug. in Enchiridio dr̄ virtus, qua creduntur, q̄ non videntur ad religionē pertinentia, quod probat etiam D. Paulus ad Hebræos ca. 11. fides eſt ſperandarum rerū ſubſtantia, argumētū, vel oſtenſio nō apparentiū: ſubſtātia porrò hic ſubſiſtentia eſt, in qua firmè, & ſine dubio pro putamus: nā in Hebræo idiomate, pro ſubſtantia eſt עגר gnikar, id eſt, radix, & fundamētū. Nō enim in fide videmus verè, ſed perſuaſum habemus, & fide intelligimus, & fides in eo quo creditur, non in eo quod creditur: aliud namque eſt quod creditur, aliud fides qua creditur, vt ait D. Aug. lib. 13. de Trinit. c. 2. Sic Plato li. 24. in Gorgia, duas ſpecies pſuaſionis facit: vnā, q̄ abſq; ſcientia præſtat fidē: alterā, q̄ ſcientiā, cuius diſtinctionis ignorātia & cōfuſio, fuit anſa erroris ethnicis, qui ædē, vt Deā, coluerūt, cùm potius nos eū cui credimus, colamus. Subſtātia itaq; hęc, & fundamētū ædei, Deus ſolus, vt ait D. Aug. in Enchiridio. D. Paul. ad Coloſſen. 2. Et miror Ariſt. gētilē huic cognitioni vicinum, aberraſſe in diuinitate, is enim proble. ſect. 30. q. 5. ait, nos credere hominibus, q̄ homo ſolus Deū veneretr, & colat. Et D. Aug. ſermo 22. ædes, inquit, ab eo quod ſit dicta dr̄, quaſi ſit, des, quaſi Deo. ædes in ratione quidē, ſed magis innititr authoritati, quia perdit meritum, ſi quęrat experimentum, vt ait Gregor. Et niſi crediderimus, non intelligemus, Eſaię c. 6. Accedentemq; ad Deū credere prius oportet, ad Hebręos 11. at ſi credideris, videbis gloriā Dei, Iohā. 11. Rurſum ſi potes credere, omnia peræcient tibi, Marci 9. In æde inquit Tertull. lib. de p̄ſcript.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

con.hęreti.nihil ſcire,oïa ſcire eſt.Et.D.Baſilius in Pſal.115.fidē vnũ Dei verborũ ducē eſſe oportet; fidem, inquã, non demonſtrationē. Ita fides ſupra oēm rõnē ſcientiarũ, diſciplinarumve aïam ad cõfeſſum trahit.Fides deniq;, non geometricis,aut neceſſarijs vtitur probationibus, ſed Spiritusſancti operationibus animus imbuitur.Fidei principia indemonſtrabilia. Sic,& theologiæ myſteriũ,ex fide minimè rationibus probata,ędificiũ q̃rit. Et principium ſanæ orationis fides in loquẽtis corde vehementer roborata; ideo credidi,propter quod locutus ſum,inquit Dauid.Et hæc latius explicat Clemẽs Alexãdri.lib.2.Stromaton,qui & vltra addit,ideo dictum fuiſſe à Domino Matthęi 23. ne dixeritis vobis magiſtrũ ſuper terrã. Fidemq; ſcientia præſtantiorē docet,& filias fidei,ſimplicitatem, ſcientiã, innocentiam, honeſtatē,dilectionem, atque multo magis ſine ratione Deo credendum,quàm Pythagorę,cuius diſcipuli pro ratione habebãt, ipſe dixit. Porrò de myſterijs,& capitib⁹ fidei, cognitio eſſe debet integra ex ſymbolo; at ea intelligimus,quia credimus;credimus,& aliquando per cauſas alias,quã rerũ earũ, quas credimus,ut per miracula,credimus diuinitatē,& omnipotẽtiã Dei,ſicut D.Thomas Apoſtolus,videndo Dei dñi noſtri Ieſu Chriſti humanitatē poſt reſurrectionē eius, diuinitatē credidit, quia vidiſti, inquit Deus,Thoma,credidiſti,&c.Iohã.c.20. Sic Dominus ad diſcipulos dicebat,hęc facta ſunt,ut credatis.&c. D.Iohã.c.6.Dedit aũt & firmauit authoritatē huic ſanctę fidei, dñs noſter Ieſus Chriſtus propria prędicatione, miraculis multis, morte propria, & proprio ſanguine,reſurrectione, & ſimilib.ineffabilibus ſignis, & prodigijs per apoſtolos,& eccleſiã ſibi deſponſatã factis. relinquẽs in ſinu,& poteſtate eccleſię Catholicæ fidei rectorē,& interpretē Spiritum ſanctum, neque ipſe quoque ab ea receſſit, ſeipſum quotidie ſacris liturgijs exhibens, ut potè qui nobiſcum futurũ ſe ſemper uſq; ad cõſummationē ſęculi pollicitus eſt. Hanc traditionibus per manus in theſauris reliquit eccleſiæ, prædicatã primum à ſe,& ab apoſtolis,& diſcipulis; deinde ſcriptã ſacris ex parte euangelijs, & alijs documentis; partim per manus in eccleſiæ œconomica,ſanctaq; diſpenſatione cuſtoditã.unde D.Cyrillus Hieroſolymita. archiep.catech.5. illuminat.fidē obſerua à ſola eccleſia traditam,& omni ſcriptura munitam. Et D.Paul.2.

Theſſa-

Thesaloni.2.itaque fratres,state,& tenete traditiones,quas didi cistis,seu per epistolam,seu per sermonem. Latè Q Septi. Tertul. lib.de præscrip.con.hæret. Basi.Magnus in Asceticis sermone de fide.fides, inquit, est assensus indubitatus ad ea quæ audiuntur, in certa ueritatis persuasione,quæ prædicantur per Dei gratiā. Quæ uerba de acquisititia fide intelligenda sunt,quę est ex auditu. Sic enim Damascenus li.4.de orthod.fid.ca.11. duplicem fidē constituit,unam quæ ex auditu uerbi Dei fit, & ex dilectione sacrarum scripturarum, de qua D.Paul.c.19 .quomodo credent ei, quem non audierunt,quomodo audient, nisi prædicatorem habeant;quomodo prædicabunt,nisi mittantur?fides igitur ex auditu,auditus autē per uerbum Dei.Et hæc est acquisita, hoc est, quę uolentibus aduenit,& non respuentibus: alia autem ponit eorum,quæ sperantur,substantiam,quæ est infusum donum Dei in baptismo. Sicut,& illa quę miraculorum est effectrix.

De operibus & actibus fidei. Cap. 20:

CVm nomen nostrum dedimus in susceptione fidei militiæ cælesti,cum credidimus,multa iurauimus,electioneq; obsequij seruitij Dei,& salutis æternæ,abrenunciauimus sathanæ,& eius operibus,& mundi corruptionibus,atque ideo per totam uitam contendere debemus, ut fidē soluamus,& pollicitis stemus, strenuè depugnemus,ne milites otiosi,& ībelles incidamus in laqueos,insidias suę hostis,neue in seruitutem rapiamur:alioquin fides nostra erit ueluti mortua:mortuum enim dicitur, quòd uiuentis actus non agit,nec functiones suas exerit. Sic D.Iac.c.1.di cebat,quòd fides sine operib.mortua est.Quamobrem in fide operari debemus,& cum fide opera coniungere. Nam neque opera sine fide, uel extra fidē facta ad uitam, pro qua cōtendimus, prosunt ęternā: sed quod nō est ex fide,peccatū est.ut ait D.Paul. ad Roma.6.Etenim opera per se nostra,minimè merentur tantū æternę uitæ pręmiū,neque fides sine operibus in his, qui operari possunt,& debēt,uel sine mādatorum obseruatione. Oportet enim, fidem operibus, ueluti lampadis ignem, oleo nutriri. quemadmodum docuit dominus per parabolam uirginum prudentum,quę sumpserunt oleum secum,& fatuarum,quę nō sumpserant, & exclusę sunt: ut explicat Cyrillus Hieros. Episco.catech,

tech.15.illuminat.In fide quippe duplex actus,interior,& exterior,corde creditur ad iustitiam,& ore fit cõfeßio ad salutẽ ad Roma.10.corde fiunt interiores actus.Sic credere, in religione catholica,tripliciter accipi potest,quod D.Paulus exprimit dicens, credere Deum,in Deo,& in [illegible]um:Credere Deũ,est firmiter putare esse Deum,& hoc modo dęmones credũt,& contremiscunt; Iacob.2.Credere Deo.est fidem habere illis,q̃ Deus dixit,vel reuelauit,scilicet existimare ea uera esse,q̃ à Deo dicta sunt.Credere in Deum,est credendo Deum amare,ita D.Iohã.c.20.hæc scripta sunt,ut credẽtes uitã habeatis.D.Aug.li.de pdestinat.sancto. Exteriora fidei,sunt cõfeßiones eiusdem,vt obseruatio mandatorum,festorũ,cultus diuinus,& reliqua id genus; totus enim homo anima,& corpore constans redemptus à Deo est, totusque illius mãcipio dẽt esse addictus,& anima,& corpore, interius,& exterius fidei sinceritatẽ ostẽdere,& profiteri,nec animę,nec corporis labores ob tuitionẽ fidei datæ ei,cui deseruit, refugere;nõ mortẽ ipsam,ne deterior ethnicis in fide sua uideatur, q potius maluerũt mori,quã fidem principibus suis datã frãgere,principibus utiq; mortalib.qui nec mortis imperiũ, vt Deus, pro quo viriliter nobis decertandũ est,haberẽt:Sic inuicta, in discrimine mortis Saguntinorũ laudat in Romanos,in quos iurassent,fides,vt oẽs historiographi summis laudibus extollunt, potißimũ Silius Italicus lib.2.de bello Punico,Strabo li.13.T.Liuius lib.1. decad.3.Meminit,& de fide Aquileiensiũ erga eosdẽ Romanos Iulius Capitolinus in Maximino.Sic etiam fide diuina corroborati iã olim Christiani,ob Dei,cui deseruimus,beneficia, & amorem,& spem æternæ vitæ,p fidem vicerunt regna,operati sunt iustitiam,& adepti sunt repromißiones. Pluraque alia mirabilia peregerunt,q̃ percurrit D.Paul.ad Hebræos ca.11.Hac in fide fortes,ne ei eiurarent,alij secti,alij distenti, uerbera,uincula,carceres,mortẽ experti,& cũ possent redemptionẽ ab ijs suscipere infidelitate,noluerunt,vt meliorem inuenirent resurrectionẽ.Quinimo ibant ita fideles, gaudendes, quod digni habiti essent pro tã singulari Dei altißimi,optimiq;,& maximi omnipotentis nomine,pati,actuũ c.5.Tunc enim dilectionem,charitatem, & fidem, quam spoponderant,re ipsa pstabant,constanti,intrepido martyrio,seu testimonio doctrinæ,& diuinitatis, p cuius defensione,&

ueri-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ueritate fidem dederant.unde meritò Christiani dicti erant fideles,ut sepe legis in actis apostol.potissim.c.10. Gaudet Deus quoque hac firma fide,illãq; adiuuat,& producit semper in melius, nec uires nostras,sed uoluntatem cõsiderat, eamq; corroborat, & recipit, ut cum Acontio apud Ouidium in epistolis dicamus.

Non boue mactato cælestia numina gaudent,
Sed quæ prestanda est,uel sine teste fide.

Fides deum placat,peccatũ purgat,mẽtem illuminat; fides saluã facit aĩam,cęcos illuminat,catechumenos baptizat,fideles iustificat,pęnitentes reparat,tutos augmentat,martyres coronat,uirgines,& uiduas in pudore cõseruat,clericos ordinat, sacerdotes cõstituit,hões cũ angelis sursum locat,D.Aug.de ver.domini,& latius D.Chrysosto.tomo 1.de fide Abrahami,& sacrificio Isaaci;

De infidelitate. Cap. 21.

Contraria superioribus ratione,quæ ad uitium fidei oppositum pertinent,colligere possumus, quædam, & præcipua quoq; indicauimus li.6.syntax.c. 6.in 1.præcepto.ubi, & de contrarijs spei,& charitati,ut pro sequentib.monuisse semel sufficiciat.In excessu,& defectu hic erratur; excessum facit superstitio, defectũ hæresis. Superstitio,grauissimus morbus est, & nebulis p rodigiosis abundãs,quales sunt, ὀνειροπολίαι inanes metus,terriculamẽta nocturna,diffidẽtia,uanę de numine opiniones,& similia,quæ grauiter explicat Plutar.libello περί δεισιδαιμονίας. Sed de hac latius infra,ubi de pietate agemus. Infidelitas q̃dam est reniti fidei non susceptæ,uel incognitæ,ut apud Turcas.Est item reniti fidei partim cognitę,qualis Iudęorũ.3.reniti susceptę. & manifestę,qualis Christianorum impiorum,qui,vel titubãt in fide,vel hæresim susceperunt,& eiurare decreuerũt,& q perfectè hæretici sunt,uel reliquũt omnino fidem,& qui blasphemi sunt.

De spe generaliter. Cap. 22.

Spes,& metus,futurorum sunt;ut gaudium, & dolor,seu fiducia præsentium: & tam bonæ quàm malæ spes, etsi, quòd ad sperantem pertinent: bonæ oẽs uideantur. Spes ideo est exspe-

ctatio

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ctatio boni, ſecundum Spenſippum lib. de diffinitio. Platoni. Cuius eſt ſententiæ, & Clemens Alexandri. libro. 2. ſtromatum, & ſecundum Ariſt. lib. rhetoric. ad Theodectem c. 5. ſpes eſt imaginatio rerum ſalutarium, quòd propè adſint, cum terribilia, uel non ſint, uel longè abſint. Sunt autem, inquit, in quibus confidendũ eſt, & picula cũ lõgè abſunt, & ſecũda cũ propè adſunt. Ita, Cic. 5. Tuſculana. quæſt. dixit cũ Speuſippo expectationem boni, vt metum contra expectationem mali. Quanquã, & ſperare dolores, & mala interdum Vergilius, Plato, & alijdixerint, cum Latini, cum Græci ſermonis authores. Verum propriè Spes, ut erat in prouerbio, impellit, ut ait Plut. de tuen. bona ualet. at metus retrahit. Et in ſpe iucunda omnia eſſe dixit Ariſt. libr. 1. rhetor. ad Eudemum ca. 11. & problem ſect. 30. qu. 6. unde potiusbona, & iucunda, quàm dolores dicimus. Subſcribit Philo Iudęus lib. de Abrahamo. Huiuſmodi ſpe, uita noſtra plena quandiu ſubſiſtimus, ut ſcribit Euripides in Troade actu 3. ubi Hecuab ſic ait,

οὐ ταυτὸν ὦ παῖ, τὸ βλέπειν τῷ κατθανεῖν;
τὸ μὲν γὰρ οὐδέν, τῷ δ' ἔνεισιν ἐλπίδες, id eſt,

Non idem o filia, lucem tueri, & efflaſſe animam;
Illud enim planè nihil, huic autem inſunt ſpes.

Et hęc una ſola beneficio Dei remanſit inter tot mala, quibus affligimur, hominib. à Deo elargita, poſt peccatum mulieris primæ, ut poeticè exprimit Heſiodus in ergis, dum ait de Pandora.

Ἀλλὰ γυνὴ χείρεσσι πίθου μέγα πῶμ' ἀφελοῦσα,
ἐσκέδασ', ἀνθρώποισι δ' ἐμήσατο κήδεα λυγρά.
μούνη δ' αὐτόθι ἐλπὶς ἐν ἀρρήκτοισι δόμοισι
ἔνδον ἔμιμνε πίθου ὑπὸ χείλεσιν, οὐδὲ θύραζε ἐξέπτη. &c. ideſt.
Sed mulier manibus, uaſis magnum operculum di mouens
Diſperſis, hominibus autem machinata eſt cura graues.
Sola uero illic ſpes infracta in pyxide
Intus manſit dolij ſub labris, neque focis
Euolauit.

Quamobrem ſolamen, & anchora miſerorum, ſola eſt ſpes. Sicut ait Iocaſte apud Euripi. in Phœniſſis act. 2.

Αἱ δ' ἐλπίδες βόσκουσι φυγάδας, ὡς λόγος.

Spes alũt exules, ut eſt prouerbiũ. Dicebat Theognis quoque,

ἐλπὶς

ἐλπὶς ἐν ἀνθρώποις μούνη, θεὸς ἐσθλὴ ἔνεστι. id est.
Spes es inter homines sola, numen bonum est.
Vocat tamen Heraclides Ponticus li. allegoriarum εἰς τὰ τεὸ μή ρυ περὶ θεῶν εἰρημένα, dũ agit de explicatione certaminũ Herculis volucres vẽtosã spẽ, q̃ uitã hoĩum subinde nutrit. Pindarus autẽ, ἐλπίδες τῶν ἐγρηγορότων ἐνύπνια id ẽ, spes uigilãtiũ sõnia, ꝙ refert Basili⁹ Mag. ad Gregoriũ theologũ epi. 19. laudo, inqt, eũ q spes vigilãtiũ somnia dixit. Quo circa õibus, & omni ętati, ista cõmunis est: sed maxime iuuẽtus spe plena est: senectus autẽ parũ sperare põt, vt ait Arist. probl. sect. 30. q. 1. Sperat tamẽ, & hoc habet solamẽ, ut ait Plato dial. 1. de Iusto. Neque vna sola alicui spes, sed multiplex; nõ enim nauim una anchorã, ut aiebat Epictetus, neq; uitã una spe, muniri oportet. Atque eadẽ spes ad omnẽ rem, & negotium flectitur, sicque Ouidius 1. de ponto exprimit.

Hæc dea, cum fugerent sceleratas numina terras,
In dijs inuisa sola remansit humo.
Hæc facit, ut uiuat fossor quoque compede uinctus,
Liberaq; à ferro crura futura putet.
Hæc facit, ut uideat, cum terras undiq; nullas
Naufragus, in medijs brachia iactet aquis.
Sæpe aliquem solers medicorum cura relinquit,
Nec spes huic uena deficiente cadit:
Carcere dicuntur clausi sperare salutem.
Atque aliquis pendens in cruce uota facit.

Rursum Tibullus.

Iam mala finissem letho, sed credula uitam
Spes fouet, & melius cras fore semper ait.
Spes alit agricolas, spes sulcis credit aratis
Semina quæ magno fœnore reddat ager.
Hæc laqueo uolucres, hæc captat arundine pisces,
Cum tenues hamos addidit arte cibus:
Spes etiam ualida solatur compede uinctum,
Crura sonant ferro, sed canit inter opus.

Dixit in sũma Origenes l. 4. aduersus Celsũ, & D. Aug. li. 15. de ciuit. Dei, c. 18. hac hões viuere, vnde tẽpla olĩ spei cõsecrata à Collatino Romano, & alijs, vt ait Cic. 2. de legib. Liui⁹ lib. primo. & 4. decad. 3. Ceterũ istæ spes omnes, uirtutis ex numero nõ sũt, quia

imo

imo aliquæ valde in aduersam declinant partem: quia secundum animorum passiones, & affectus, sunt & bonæ, & malæ, vt docet Plato lib. 1. de rep. vel de iusto, paulo post principium. Lubricæq; sunt spes mortalium, & incertæ: & sicut in boni electione plures errant, certè, & in spe pari modo falluntur, dum q̃ bona nõ sunt, vt bona sperant, vanèq; sperant, q̃ alio modo contingunt. Sic Plautus in Bacchidibus, actu 1. scena 2. vers. 37.

Sperat animus, quo euentas, dijs in manu est.

Sic multa contingunt mala, & bona præter spem. Deo volente, vt ait Chorus, in fine Tragœdię quæ Medea apud Eurip. his verbis.

πολλῶν ταμίας Ζεὺς ἐν Ὀλύμπῳ,
πολλὰ δ' ἀέλπτως κραίνουσι θεοί,
καὶ τὰ δοκηθέντ' οὐκ ἐτελέσθη,
τῶν δ' ἀδοκήτων πόρον εὗρε θεός. id est,

Multarum rerum dispensator Iupiter in Olympo,
Multaque præter spem perficiunt dij.
Et quæ futura putabantur, non sunt perfecta;
Insperatis autem, & inopinatis, exitum inuenit Deus.

Hinc inanes, vanę, fatuę, nociuę, arduę spes, & cõtra diuinas, & salubres admonitiones: alij enim sperant, hoc est, confidunt, & refugium sibi ponunt in diuitiis: alij in robore; alij in dignitatibus, & huius seculi caducis, & decipientibus rebus, quorum vacua spes, & labores sine fructu. Sapien. 3. alij ponunt sibi baculũ arundinem diuitias, parentes, proximos, magnates, reliquaque similia, quę citius nos fallunt, quàm iuuare possint, interim auxilium certum, potens, & paratum Dei prętermittentes.

De spe, prout est virtus Theologica. Cap. 23.

SPes, prout virtus est Theologica, diffinit̃ à Ioãne Vigu erio, in ĩstitutionib. Theologici. c. 11. ex authoritate sanctorũ patrũ, & D. Thom. 2. 2. q. 17. vt sit certa expectatio futuræ beatitudinis, ex grã, & meritis proueniẽs, quãtũ ad ipsã rẽ speratã: q̃a q̃d pertinet ad habitũ, nõ prouenit ex meritis, sicut nec fides: Dei. n. donũ est supnaturale, à Deo nullis p̃cedẽtib. meritis gratuitò datũ, sicut, & fides, ne quis glorietur. Quod aũt ad habitum pertinet,

spes

ſpes eſt uirtus theologica, à Deo in uolũtatem ĩnfuſa, qua homo inclinatur, & diſponitur, ad expectandã omni certitudi ne futuram beatitudinẽ, mediãte auxilio gratię Dei, qui dabit, ut poſſint fieri opera meritoria ad illam cõſequendã. Fundamentum iſtius ſpei, nõ in uanis illis paganorũ uoluptatibus, ſed in Deo, & q̃ eius ſunt. Sic D. Aug. in pſal. 72. ſpẽ Chriſtianorũ in fœlicitate fuiſſe poſitã ſcribit, idẽ, & 15. de ciuit. Dei c. 18. Sic firmitas fidei, & ſpei robur, uiget apud nos; & inter labentis ſeculi ruinas erecta mens. Atque D. Chriſoſt. tomo 1. ſuper pſal. 10. magnę, inquit, ſunt uires ſpei in dominum: præſidium quod nõ uinci, murus qui nõ expugnari, auxiliũ ꝙ nõ poteſt ſuperari: portus tranquillus, turris q̃ nequit pati, arma inſuperabilia, uires inuictæ, & q̃ in reb. difficilimis, & expeditiſſimis exitũ inueniunt. Per eam inermes, armatos; & mulieros, uiros ſuperarunt: pueriq; ijs, qui in bellicis exercitati erant, ſuperiores fuerunt facilè. Fides, inquit D. Auguſt. in Deo aſſentiri facit; ſpes in Deo cõfidere: charitas, Deum amare, latius tamen patet fides ſpe: nam non omne, quod credimus, ſperamus, ſiquidem credimus inferorum pœnas eſſe, & tamẽ nõ eas ſperamus, ut docet idem D. Auguſt. Enchirid. ad Laurent. c. 8.

De vitio contra ſpem. *Cap.* 24.

CONtra ſpem peccatur per exceſſum pręſumptionis, & defectum deſperationis. Præſumptio hic temeraria eſt expectatio beatitudinis, abſque gratia, & meritis, dum ſibi quis arrogat ſoli gloriam, ut lucifer, & abutitur Dei bonitate, putatq; ſine pœnitentia, & dum ducit in ſpurcitia dies ſuos, ęternum regnum ſibi deberi, D. Aug. tract. 33. in Iohã. Deſperatio dum quis diffidit ſe ſaluandum iri, uel poſſe à Deo ſaluari, ut dum Cain dicebat, 4. Gen. maius peccatum meum, quàm, ut ueniam merear; & hęc inſanabilis fractura, & peſſima plaga, Iere. 3. cum tamen dicat Deus per Ezech. 18. quacunq; hora ingemuerit peccator, omnium inquitatum eius non recordabor. Et rurſum Matt. 9. miſericordiam uolo, nõ ſacrificium, nec ueni uocare iuſtos, ſed peccatores. & ubi ſuperabundauit delictum, ſuperabundauit & gratia, ad Rom. 5. & minores ſumus miſerationibus Dei cunctis, ut dictum c. 32. Geneſ. miſeretur namque omnium. Sapi. 11. facit, & quod Ouid. tradit de põto 1. libro de ſpe agens, ad Gręcinum ſcribens.

Me

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Me quoque conantem gladio finire dolorem
Arguit, iniecta continuitque manu:
Quid facis? heu lacrymis opus est, non sanguine, dixit
Saepe per has flecti principis ira solet.
Quamuis est igitur meritis indebita nostris.
Magna tamen spes est in bonitate Dei.

Et rursum 1. de ponto.

Saepe leuant pœnas, ereptaq; lumina reddunt.
Cum bene peccati pœnituisse uident.

Nam ut Seneca in Thyeste.

Quem pænitet peccasse, pene est innocens.

De charitate in genere, & de gradibus eius, seu distinctione. Cap. 25.

NOmen hoc charitatis à Græco χάρις, quod est gratia, uenusta, lepos, elegātia, amicitia, seu beneuolentia, beneficium: hic tamen pro beneuolētia, & amicitia, & beneficio. Plato ad Dionys. Syracusanum scribens, Memento, inquit, n ecessariā esse ad res gerēdas, hominū beneuolētiam; austeritas namque amicorū solitudinē parit, Cum enim cogātio ĩter homines oēs vna sit, vnaq; hominū species, q̄ ciuili vita, & sociali cōstet, nihil magis decens hac hominū mutua charitate, & beneuolentia fuit. Sicuti apud Cicero. de amicitia, Ea charitas, q̄ est inter natos, & parētes, q̄ dirimi nisi detestabili scelere non potest. Probat autem id maximè hominibus cōuenire gratiam, seu charitatem, quia cōueniat illis plurimum amicitia; amicitia quippe aut pares semper recipit, aut facit, ut scribit Arnobius libro 8. contra gentes. homines autem substantia pares: nec dicat aliquis, inquit Epictetus aliud Arianū in eius Enchiridio c. 69. se meliorē, & ditiorem, quia multa possideat: nō potest enim dicere, ego ditior sum, quia ipse possessio non est, neque si loquatur, oratio. Denique cælesti sumus omnes semine oriundi, ut ait Lucret. lib. 2. de rer. natu. Cōmune nostrum genus, & ex una matre spiramus omnes, ut ait Pindarus & Heua dicta prima mulier, quia mater omnium uiuentium, Genes. 1. & 3. Amicitia porrò, gratiam efficit, seu beneficij largitionem, ut ait Arist. Rhetor. ad Theod. capitulo 2. Sed eo magis, quo arctior, & firmior est amicitia: triplex namque apud Arist. ea, lib.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

7.ethic.ad Eudemum;Naturalis,socialis,cõmunicatiua. Naturalis,ut fratrũ,patris,& filiorum.Propinqua socialis est,in qua singuli dignitate participãt:amicorum cõmunicatiua,q̃ omnia etiã latè explicat lib.8.ethic.ad Nicoma.ferè per totum librum,& Plato in conuiuio,Cicero in Lælio.Charitatis itaque, erunt,& gradus,& altera alia maior dicetur,sicuti, & colligitur ex cap.15.D. Iohã.ibi.charitatem maiorem nemo habet,&c. & Lucæ 12. cui minus dimittitur,minus diligit.Refert.& Theodo. lib.de curatio.Græcarum affectio. Hyppodamũ in Pythagoticum dixisse, quòd amicitiarum ἁ μὲν ἐξ ἐπιστάμας θεῶν, ἅ δὲ ἐκ παροχᾶς ἀνθρώπων, ἅ δὲ ἐξ ἡδονᾶς ζώων,id est,alia gignitur ex sciẽtia,& cognitione Deorũ,alia ex hominũ donatione,alia ex uoluptate animalium: ubi tamen reprehendit,quod sit prę bitio amicitiæ, cum ea sit,inquit,fructus amicitiæ,quànquàm mihi non improbè præbitio,& fructus,& gratia sit.Nam ut est ĩ ueteri ꝓuerbio, χάρις χάριν τίκτει,gratia gratiã parit.Fingebãt.n.non sine symbolo naturæ charitatis antiqui,tres charites sorores,Aeglen,Euphrosynin,Thaliam,quarum vna beneficium porrigat,altera accipiat,tertia reddat:in chorum ideo consertas, vt in se redire significarent beneficia:nudas,ut sine fuco.De quibus Seneca 1.de benefic.D.Clemens lib.10.recognitio. Hesiod.in Theogonia.At quòd Hypodamus ad uoluptatem animalium amicitiam referat,uidetur innuere dilectionem quàndam naturalem rerum, quæ quando ratione regitur, & optimè congruere hominibus uidetur;ut quando inter coniuges,prolis causa dilectio est,quando autem vetitis amplexibus coniunguntur,certè etsi amor hoc ab Ouidio de arte,& alijs dicatur,potius tamen suo nomine uero,luxuria,& intemperies,& spurcitia,dici debet.

De charitate,ut virtus Theologica est. Cap 26.

CHaritas, quòd pertinet ad habitum, est uirtus Theologica, à solo Deo in voluntatem hominis infusa gratię gratum facienti connexa, per quam homo inclinatur ad diligendum Deum super omnia,& proximum propter Deum.D. Thomas 2. 2. quæst. 23. Dicitur à Deo infusa charitas, non quòd illa infusa charitas sit ipse spiritus sanctus, mentem inhabitans, & mouens, ut senserat magister sententiarum libro primo,

distinct. 17. In quo illum reliqui sancti patres non sequuntur, ut notat Iohã. Viguerius in instituto Theologiæ c. 12. Spiritus sanctus enim in cordibus nostris diffunditur quo ad effectus, sic docet D. Pau. ad Roma. 5. Charitas Dei diffusa est ĩ cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Ad eum quoque modum D. Iohã. in epist. 1. ca. 4. intelligendus, dicens. Deus charitas est, id est, charitas increata, qua diligit nos dilectione æterna, ex qua nostra oritur creata, qua eum diligimus, per eam dicebat Dominus apud D. Iohan. in Euangel. ca. 15. iam non dicam uos seruos, sed amicos. Quamobrem hæc præstantissima uirtus est charitas, quæ nunquam excidit, & usque in cælum, ubi uera, & increata charitas nos comitatur, & sine qua aliꝗ non proficiunt. 1. Corint. 13. ubi abundè de laudibus charitatis; & fructus spiritus, charitas, ad Galat. 5. hæc operit multitudinem peccatorum, Prouerb. 10. & 1. Petri. 4. Hæcq. finis legis est, dilectio Dei, & proximi, & finis præcepti charitas, 1. Timoth. 1.

De ordine, & gradibus dilectionis. Cap. 27.

Ordo dilectionis est, ut primum diligamus Deum super omnia ex toto corde, mente, anima, totisq. uirib. Deut. 6. & Iosue 23. Matt. 22. Marci 12. Lucę 10. Imo, & plus q̃ animam nostram, id est, vitam nostram hanc; aliter digni illo non sumus, Lucę 14. actuum 20. Secundò post Deum, super omnia, homo salutem suę animę diligere debet; re ipsa enim unusquisq; sibi est charissimus, ut scribit Cicer. 2. de finibus, constatq; naturaliter omnes sibi, ut in Andria Terentius, melius malle, quàm alteri, & vt Plaut. in Trinũmo, tunica etiam propior pallio est. & dicitur Eccl. c. 30. miserere animę tuę, placens Deo. Loquor autem hic de iusto amore, ut saluti animę suæ omnia pręponat; nullam enim condignam commutationem, pro anima sua acciperet, Math. 16. Neque enim sermo mihi de nimia illa, & irregulari dilectione, qua plus ęquo nos ipsos diligimus, nos ipsos palpamus, blandientes, nimium cutem curamus, & uentrem, molles, superflui, & inanes in ijs, quibus proximum iuuare possemus, si nobis ipsa subtraheremus legitimè; eo enim modo philautia decepti, potius uerè nos odimus, quã diligamus; diligendo enim p̃ter modum nos ipsos, ꝑdimus, non secus ac Orus Apollo in literis hieroglyp.

roglyp.narrat,ſimias fœtus magis dilectos præ nimio amore ſuf focare amplexibus;ut uerum ſit,quòd ea ratione Deus dixit,qui uoluerit animam ſuam ſaluam facere,perdet eam,qui autē pdere uoluerit,in uitam æternam cuſtodiet eam.Marci tertio,& Lucę nono,& Matthęi decimoſexto . Sic charitas nonq̃rit ea, q̃ ſua ſunt,nihilq. agit perperā,1.Corinth.decimo tertio , hinc tertius gradus fit dilectionis,ut p̄ponamus animā proximi,hoc eſt , eius ſalutem,noſtro corpori,ſi ea ratione ſaluare , & lucrari Deo eam poſſumus.Nā tunc cū ſalute proximi nobis meritū erga Deum paramus maius,& coronam,reddentes animas Deo.Hincq. pro ſalute humani generis exemplar omnium perfectiſſimū uirtutū dominus noſter Ieſus Chriſtus corpus ſuum,& uitam propriam pro ſalute animarū noſtrarū fudit,propter nos homines,& propter noſtrā ſalutem deſcendit de cœlis,homo factus , crucifixus, paſſus,mortuus,& ſepultus eſt , factus obediens vſque ad mortē crucis,ad Philipp.cap.2.Sic enim Deus dilexit mundum , ut filium ſuum primogenitum daret,&c.D.Iohan.1.epiſt. ca.3.Et bonus paſtor animā ſuam dat pro ouibus ſuis,D.Ioan.euang.ca.10 Sic D.Paul.2.Corinth.12.ego autem libentiſſimè impendā,& ſuperimpendar pro animabus veſtris,licet plus vos diligens,minus diligar.Et D.Iohan.epiſt. 1.ca.3. in hoc cognouimus charitatem Dei;quoniam ille animam pro nobis poſuit,& nos debemus pro fratribus animas ponere. Quartus dilectionis gradus diligere plus uitam,& corpus proprium,quàm proximi. Quintus,ut præponamus corpus , & animam proximi , omnibus rebus externis noſtris.Nā malus eſt,qui ſua de cauſa agit omnia,& probus non propter bona eiuſmodi ſui ratione,niſi dū honeſtas poſtulauerit & cōmoda iucūda alijs cedit, ut notat Ariſt.lib. 2.magno.moral. ca.13.& 14.Eſt ubi quis amicum magis ſe diligat,eſtq.vbi ſeſe maximè.In ipſo enim cōmodo magis amicum ; at ubi honeſtum , & bonum,ipſe maximè ſeſe diligit.Hinc p̄ceptum illud, diliges proximum tuū, ſicut teipſum,Matth.22.Mar.12.Lucę 11.ad Galat.5. Iac.2.q diligit proximū,legē impleuit,ad Rom.13. Et Deus iterū,hoc eſt p̄ceptum meum,vt diligatis inuicē, D. Iohan.euāg.ca 13.Dilectio autem proximi cuiuſque eſt,ſcilicet, hominis , qa is eſt proximus,etiam impius,ratione potiſſimum naturæ, & propter Deum,non ratione delicti,uel culpæ,quæ repugnat pręcepto

Dei. Eo enim modò, odimus iure culpam, & peccatum, sic, & delinquentes odimus peruicaces: ita, & dicebat Dauid psalm. 118. ĩ matutino interficiebam oēs peccatores terrę, & rursum psal. 8. perfecto odio oderam illos, scilicet, operantes iniquitatē. Et hac in parte, perfectio christianismi uersatur, dum etiam inimicos suos diligit, tanquam proximos: & benefacit non tātum amicis, sed etiam inimicis, si benedicat, & oret pro persequentibus ipsũ, Matt. 5, ubi explicatur c. 19. Leuitici, & Exodi 23. & 15. Prouerbio Sic debemus uincere in bono malum, non vinci à malo, ad Rom. cap. 12. Nec quia proximus nos odio prosequendo peccat, ideo nos odisse eum debemus, & similiter delinquere, maiusque meritum ob Deum inimicos diligere. Qua etiam dilectione animum inimici possumus ad resipiscentiam reuocare, & ita lucrari animam eius, quam talione iracundiæ in maius odium præcipitem daremus. Neque eo solo ipsi delinqueremus. omnis enim, q odit fratrem suum, homicida est, D. Iohan. prima episto. capitulo tertio. Sed, & maioris peccati proximi authores essemus, igni ligna suggerentes, & fomenta indignationis, unde magis eos diligere expedit, memores etiã, quòd dominus noster Iesus Christus pro nobis passus, & mortuus est, cũ inimici eius essemus, &c. Iustum pro iniustis ad Roman. capitulo quinto. quodque impleuit ipse, mandauit faciendũ nobis, diligite inimicos uestros. Matthæi quīto. Lucæ sexto. Et rectè etiã Plato, dialogo primo de iusto, prosequitur, & ostēdit, iusti hominis nō esse quenquam lædere, vel odisse, sed omnibus benefacere, & amicis, & inimicis, bonis, & malis. Sic Epaminũdas Thebanus uir gentilis iustus habitus suorũ ciuiũ iniurias ęquo animò tulit, quod se patriæ suæ irasci, nefas esse diceret, vt ait Æmilius Probus in eius uita. Et Phocion pstantissimus, æquissimusque imperator Atheniensiũ ex calumnia Di ræti proditionis insimulatus cum ad supplicium duceretur, & ali quis eum rogaret, ecquid filio Phocio nunciari uellet, respondit, volo, dicas ei meis uerbis, ne huius iniuriæ, q̃ mihi fit ab Atheni ensibus, meminisse uelit, ut refert Diodorus Siculus libro 18. Sic Pompon. Atticus, nullas quidem iniurias alijs intulit, illatas autē malebat obliuisci, quã ulcisci, Cornel. Nepos, seu Probus in eius uita. Cõuenire viro ciuili, in re honesta, & iusta inimicis etiam opē ferre, tradit Plutarchus in politicis. Melius dominus in cruce

pro

pro inimicis, Pater ignosce illis, qui me crucifigunt, q̄a nesciunt, quid faciunt, Lucę 23. & ad Hebræos c. 5. Et D. Stephanus, dñe ne statuas illis hoc peccatum. Actuum 7. Et ita beati pacifici, quia filij Dei vocabuntur, Matth. 5. & Deus pacis, & dilectionis erit vobiscum, 2. Corint. 13. pax nāque cum Deo, & proximo ex hac dilectione, cæterū non tm̄ diligere oportet verbo, sed reipsa, & in veritate, vt monet D. Iohan. episto. prima, c. 3. Et idcirco pedissęque dilectionis, opera sunt misericordiæ, eleemosinę, actus exteriores, & ea quę possint animę, vel corpori, uel utrisq; proximi, vt solari pusillanimes, corrigere errantes, visitare infirmos, pascere famelicos, potare sitibūdos, vestire nudos, & similia id genus. Nam, ut ait Clemens Alex. li. 2. stroma. charitas est consensio eorum, quæ sunt in rōne, & uita, & moribus: aut, ut paucis dicam, vitæ societas, uel amicitię, vel beneuolentię extensio, cum recta rōne ad vsum amicorū, ac familiarium, qui ἑταῖρει vocātur. (Dr̄ aūt ἑταῖρος quasi ἕτερος ἐγώ, idest alter ego) quia etiā eos fratres vocamus, qui sunt eodem verbo regenerati. Adhęret aūt charitati, & hospitalitas, quę est antidotum amicitię, circa usum hospitum: hospites autem sunt, quorum sunt externa; quę sunt mūdana. Mundanos enim dico eos, qui in terram sperant, & concupiscentias carnales exaudimus: versabitur ergo hospitalitas, in eo, quod est utile hospitibus: hospites etiam sunt, qui etiam dicūtur ἐπίξενοι ἐπίξενοι autē sunt amici; amici autem sunt fratres; fratres amici, inquit Homerus. hęc Clemens.

De odio, inimicitia, & alijs, quæ repugnant charitati.
Cap. 28.

DE illis, quę aduersantur charitati, epitomem dedimus libro. 6. Syntax. cap. 6. in primo pręcepto. Odium porro & misericordia potissimum opponuntur in defectu; in excessu irrationalis, & nimius, & illegitimus amor, zelotypia; odium, non bona alicui velle, vel impartiri alicui mala, fastidire, & mala desiderare ei. Cicero odium quarto Tuscula. iram dixit inueteratam; Aristot. Autem, particulam tantum quandam odij iram, existimandam esse dixit; & esse interdum iram efficaciorem, quàm odium; quia perturbatio illa non vtitur ratione, lib. 5.

politic.c.10. Odium aut Dei, aut proximi est: Dei, quale illorum qui ex professo ei repugnarũt, vel eius voluntati, sicut fecit Pharao, & Iulianus apostata, & Tyranni, q Christianos ad mortẽ poscebãt, & Iudæi, qui blasphemi in dominum nostrũ Iesum Christum, Deum verum, quotidianis cõuitijs eum impetunt. Et hoc odium peius infidelitate. Odium proximi est, subtrahere illi debita, & mala inferre, & molestum se ei prębere. Odium bonũ est peccati, vt diximus, sed malũ odire proximum in quantum proximus: inimicitia odij fons, cuius effectus est detractio, ira, calumnia: verùm differunt, vt notat Arist. lib. 2. ad Theod. c. 4. qđ ira, ex ijs est, quę ad seipsum pertinent. Inimicitia verò etiã sine ipsis: nam si talem esse suspicabimur, odiũ. Pręterea, ira semper in singulos, vt Socratem, Calliam. Odiũ verò in genera. Adhæc ira dolorem inferre cupit; odium verò affligere potius: nam qui irascitur, cognosci vult, hic verò non curat. Dolet, qui irascitur, qui odit, nõ dolet. Et ille multis modis miserebitur: hic nullo pacto. Nam ille inuicẽ dolere ipsum vult, cui irascitur: hic verò, nõ esse, quem odit. hæc Arist. Oderunt potissimum hoĩes alios, ꝙ sibi illos pręponi aliqua re videant, vel arbitrentur: quòd imperfectionis, & præsumptionis eius, q odit, maximum est testimoniũ sicuti & ob virtutem plerique perosi; vt oderat Perdicam Alexander, quòd esset bellicosus: Lysimachum, quòd belli peritus: Seleucum, quòd magni animi: offendebat quoque eum, Attali imperatoria dignitas, & Ptolomæi prosperitas, vt narrat Ælia. lib, 12. de varia histo. Apud Athenien. ei q ostracismo, seu iudicio testarum populi erat iudicatus, fugiendũ erat, non vt damnato, sed velut Reipu. molestiori magis ob virtutis æmulationem, q̃ virtutis vituperium. vt ait Iulius Pollux lib. 8. onomast. c. 4. Sicut & Aristidi, cui ob probitatem morum Iusti nomen datum, contigit, teste Æmilio Probo in Alcibia. Herodoto in Vrania, Plutar. in Aristi. Diod. Sicu. lib. 11. & expressè Cic. 5. Tusculan. nonne, inquit, Aristides patria pulsus est, qđ præter modũ iustus esset? de Cimone, & alijs eadẽ referuntur. Is, qui vt oportet, iucundus est, amicus dr̃: & ea mediocritas amicitia: is aũt, qui exuperat, si nullius rei gratia, placidus: sin sui emolumenti cã, adulator est appellandus: at is qui deficit, & in cunctis est iniucundus. Arist. lib. 2. Ethic. ad Nico. c. 7. Qui excedunt in charitate, sunt, qui nimio detinen-

tinen-

tinentur amore,& ita valde,& pręter modum anxij de re amara, in zelotypiam incidūt.De cuius expiatione Leuit.c.5.Refert Pli. lib.25.c.7.Nympham zelotipia erga Herculē mortuā. Excedunt & illi qui impotentes, & ebrij amoris,ei modum non adhibent, vt ait Philostra.lib.2.de imaginib.in Ariadne.Et qui non amanda,vel eo,quo non licet amore,diligunt;vt Tyro amauit aquam; & Metes quoque Ionicus, qui venereas lacrymas in aquā fundebat,vt author idem Philostra lib.2 de imaginib.in Melete.Et Pōtius legatus Caij Cæsaris (quem suspicor esse impium pręsidem Hierosolymorum, qui iniustè damnauit Dn̄m nostrum Iesum Christum)libidine accensus fuit Lanuuij picturarum Atalātę, & Helenę,quæ pictę nudæ erant,easq; tollere conatus est,si natura tectorij permisisset, vt scribit Pli.lib.35.c.3. Sic Pygmalion Cilicis filius,in eburneā statuam exarsit,teste Ouidio 13.metamor.& apud Ælia.li.9.de var.histor.c.37.adolesceus Atheniēsis, summo loco natus statuā bonæ fortunæ ad Prytaneū stantē deperibat,& sæpe in cōplexus eius se insinuans,oscula dabat;atq; inde raptus in furorē,œstroq; percitus pp cupiditatē, in senatū veniebat, & enixè rogabat,vt sibi eā liceret emere;at cū nihil proficeret,mulris regiis sertis imagine coronata,oblato sacrificio,ipsaq; vestitu pretioso exornata,sibi mortē cum lacrymis consciuit. Refert, & Xerxem amore platani detentū, & alios alia ridicula re.In hunc ordinem referēdæ illæ,quæ post maritorū,charorumq; obitum, amoris violentia mortem sibi consciuerunt temerè,vt Panthea, Persa, post mortem Abradatis mariti. Et Euadne, post mortem Capanei,vt author Philostr.lib.2.Iconū in Panthea, & Euadne.

De legum obseruatione & contemptu. Cap. 29.

LEges obseruare nihil aliud est,quàm virtutes sequi, vitia fugere,& persequi. Nam prius cupiditates natæ sunt,quàm leges,quæ his modum fecere;vt ait L. Valerius apud Liuium lib.4. decad. 4. Et qui legem præesse, volunt, videntur iubere Deum præesse & leges;qui autem hominem iubet præesse, adiungit, & bestiam; libido quippe talis est, atque obliquè viros agit etiam optimos,vt ait Aristot.lib.3.politic.c.12.Quia lex nihil aliud est, quàm recta,& à numine Deorum tracta ratio,imperās honesta, pro-

prohibēs cōtraria apud Cic. philipp. 11. Leges, siue diuinę, siuę humanæ, nobis datæ sunt pro regula, pro linea, & pro iudice, vt ait Theodore. de curat. Gręca. affectio, in virtute actiua. Et quēadmodum Demosthenes aiebat, epistola 3. ad Senatum de Lycurgi legibus, omnes leges propter æquitatem, & salutem bonorum, & hominum frugi feruntur, leges generales, leges omnibus impositę. Quamobrem & ab omnibus obseruari par est. cum sui cā, quòd ex illis viuendi cum virtute, certum habeant, demonstratum, & indicatum iter, & à periculis moueātur. Tum etiam propter authoritatem legislatoris, & potestatis eius, quia non est potestas, nisi à Deo, D. Paul. ad Roma. 3. & omnis anima potestatibus sublimioribus debet esse subdita. Hinc concordia, & pax ciuium, & societas continetur.

Τὸ γὰρ τοι συνέχον ἀνθρώπων πόλεις
τοῦτ᾽ ἔστι, ὅταν τις τοὺς νόμους σώζῃ καλῶς.

vt ait Æthra apud Euripidē in supplicibus, actu 1. id est, idipsū contubernia hominum continet, qn̄ quis tuetur leges probè. Leges namque sponte obediētes, pręmijs vt bonos prosequuntur, peruicaces autē, magistratuum ministerio ēt inuitos cogunt, & puniunt; proinde magistratus, qui custodes tm̄ legum sunt, neq; cōtra legem facere pn̄t, vt plenè pertractabimus, si Deus voluerit, dum de sententijs iudicum in epitome nostra iuris agemus. Innuit & D. Paul. Actuum c. 23. dum dixit ad pōtificem, tu sedes secundum leges iudicans, & contra leges iubes me percuti; percutiet te Deus paries dealbate. alioquin ut dicebat Plato lib. 4. de legibus, interitum paratum illi ciuitati video, in qua non lex magistratibus, sed legi magistratus præsunt. Neque ēt magistratus positi sunt, vt leges iudicent, sed vt secundum eas ipsi ius reddāt. Neque si impiæ aliquādo videantur aliquibus, forsan quia odio, vel amore, vel metu, vel muneribus ipsi in contrarias legi partes claudicent, tamen illis censura correctoria non permittitur, sed postulandum est, vt ait Demosthe. 2. olynthiac. ut eas leges abrogent illi ipsi, qui eas tulerūt, eademque maturitate, qua inductæ sunt, prius emendentur, quàm contemnantur. In quo laudabile & Thuriorum institutum, vt qui legis abrogationem peteret, cum laqueo in publicum prodiret, quique si non persuaderet, laqueo ipso suspenderetur, ut scribunt Diodo. Sicu. libro 12. &

Demo-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Demosthenes contra Timocratem, Soli summi principes, cum oĩa videantur habere à subditis sibi data, vnum præcipuum habent nemini alij cõcessum, vt legibus soluti sint, vt ait Dion. Cassius lib. 35. firmantq; iuris ciuilis leges eandem sententiã. Oportuit enim esse vnum aliquem, qui pro occurrentib. reipub. morbis, liberè mederi posset, & statuere, cum rõne tñ, aliter nequaquam. Nam, vt dixerunt Cæsares Theodo. & Valenti. digna uox est maiestate, regnantis legibus alligatum se principem profiteri, adeo de authoritate iuris nostra pendet authoritas: & re uera maius imperio est, summittere legibus principatum, vt scribitur in codice Iustinia ti. de legib. 4. lib. 1. Quæ uera potissimum dum de diuinis agitur, in quibus immutare quippiam à principib. seculi nõ licet, vt pote ipsis quoq; Deo regi regum subditis, cuiusque ut maioris, soluere iura non possunt, & Deo potius, quàm hominibus, si cõtraria statuerint, oportet obedire. Sed hæc sufficiant, de legum obseruatione in presentia, cum latius hęc pars Deo fauente in iure, & legibns examinanda sit. Dicemus tamen hic in summa per obseruationẽ legum, oĩa quę à virtutibus procedunt conseruari, vt iustitiam, prudentiam, fortitudinem, temperãtiã, spem, fidẽ, charitatẽ, & illis cõuenientia, & hinc sequi cõsortia hoĩum, & societates firmas, res cuiq; tutas, & dignitatum splendorẽ, meritorũ distinctionẽ, delictorũ emendationẽ, & similia. Et contra ex contemptu legum, oĩa aliter succedere, vt nõ opus sit vlterius in his immorari, neque de cõtẽptu legũ agere.

De pietate, seu religione. *Cap.* 30.

CONsentiunt omnes, pietatem esse debitum cultum erga Deum, patriam, parentes, & eos, qui parentum loco sunt, quales sunt pręceptores, nutrices, baptizantes, instruentes. Sic Cicero in Som. Scipio. ponit in parentibus, & propinquis, & patria. & tertio. offic. Ciuitati expedit, pios habere ciues in parentes. Verùm propriè pietas pro Dei cultu accipi solet, pro religione, quę Grecis εὐσέβεια, de qua primum loquamur. Et Mercurius Trismeg. in Pimandro εὐσέβειαν, seu pietatem tradit esse γνῶσιν τοῦ θεοῦ cognitionem Dei, quàm finitionem probat Lactant. lib. 2. de orig. error. c. 15. Religionem quoque esse rectam

de

de diuinis mentem dixit Arnobius 7.contra gentes. De hac Cicero pro domo sua, nec est vlla erga Deos pietas, nisi honesta de numine eorum, ac mente opinio, quum nihil expeti ab ijs, quod sit iniustum, ac inhonestum arbitrere. Pietas, inquit D. Bernard. sermo.35.lib.sermo.paruo.est cultus Dei, qui in tribus consistit, fide, spe, & charitate, quæ sunt inuisibilia, his tribus carent impij, qui Deum non colunt, & quorum consilium est visibilia inuisilibus, terrestria cęlestibus pferre, Philo et Iudę. libro q deterius potiori insid. definit pietatem esse, obsequium erga Deum, & ministerium: Dei aũt cultum, non quòd Deus eo iuuetur; nullius enim ipse indigus est, sed quod nos eo iuuemur. vnde idẽ lib. de migratio. Abrahę ait, hoc glutine pietatis, naturam mortalem immortali iungi, & vniri. Et Cice.1.de natur. Deo. hanc fundamentum existimat societatis humanæ, & cum eius contemptu simul cum ea labi omnem fidem, & iustitiam. item pro Plancio, fundamentum omnium virtutum: Plinius quoque lib.14.c.19. vitam nostram religione constare dixit. Pietatem sequitur sanctitas, quæ est eius, quod Dei est agnitio: sequitur & retributio, & religio sanctitate, quæ est religatio indissolubilis cum Deo ipso, ut docet Plato in Eutyphrone. Pietatis modus, in duobus consistit, in piorum dogmatum certitudine, & in bonis operibus; ita ut neque dogmata sine bonis operibus accepta sint Deo, neq; absq; pijs dogmatibus opera perfecta suscipiat Deus, vt tradit Cyrillus Hierosolomit. cateche. 4.

De superstitione & impietate in Deum. *Cap.* 51.

OPponuntur pietati, quæ est erga Deum, seu religioni duo infandissima vitia, nẽpe superstitio in excessu, & impietas in defectu. Superstitio dr̃ timor Dei inanis, cum id timetur, quod timeri nõ oportet: item abuti Dei cultu in illis, quæ Deo improbata sunt. Nam, vt ait Cice.2.de natu. Deor. Cultus Dei est sanctissimus, optimus, atque plenissimus pietatis, vt eum sp pura, incorrũpta, & integra mẽte, & voce veneremur. Nõ .n. philosophi solũ, sed ẽt maiores nostri, superstitionem à religione separauerũt. Nã qui tota die precabantur, & immolabant, vt sibi sui liberi superstites essent, superstitiosi primum sunt appellati, qđ nomẽ

po-

postna patuit latius. Qui aũt oĩa, quę ad cultum Dei diligenter retractarent, & relegerent, dicti sunt religiosi &c. eadẽ refert D. August. li. 4. de ciuita. Dei c. 30. & lib. 2. de diuinatio. idem Cicer. ideo tollendam esse oẽm suadet superstitionẽ, retinẽdam aũt religionẽ. Ita Epictet⁹ teste Ariano in eius enchirid. c. 36. libare, & sacrificare vnũquẽq;, inq̃t, ẽm patrios mores decet, absq; lasciuia, absq; negligentia, nõ parcè, nõ supra facultatẽ. Supstitiosas quoq; voco hic obseruationes illas magicas, de q̃b. passim apud Plin. quibus sub specie cuiusdam numinis panicos terrores persuadebant, vel alia mirabilia pollicebantur. uoco & superstitiones, paganorum religiones impias, sicut & D. Paulus, dum actuũ 17. ait, Viri Athenienses, quasi per omnia superstitiosos uos uideo, &c. superstitionem D. Paul. ad Coloss. c. 2. dicit habere speciem sapientiæ in præsumpta humilitate angelorum, &c. item illam sabbathorum obseruationem, eiusmodi quo vtebantur neoterici Iudęi, ut non ignem accendere, non parare escas, non curari in sabbatho vellent, melius species hypocrisis, quos reprehendit dominus Matth. 12. Marc. 3. Lucæ sexto. & 13. Hi enim, vt Deus detegit, erant colantes culicem, camelum autem deglutientes. Matth. 21. id est, de minimis conscientia superstitiosi, in grauioribus non vtique religiosi. At superstitio non est, cum timore, tremore, honestate, ritu ordinato ceremoniarum, Deo cultum exhibere, mysteria per symbola præbere, quemadmodum docet ecclesia catholica, columna veritatis, & D. Dionys. Areopag. lib. de Ecclesiast. hierar. & Conradus Bruuus in 6. libris de ceremonijs. Impietas, est malè sentire de Deo, vel Deum negare, vel non timere, cuius fuerunt Diagoras, Protagoras, & alij Athei, teste Cicero, primo de natur. Deorum Consentiunt & hæretici in fide dubij, de quibus plura alibi.

De pietate in patriam. *Cap.* 32.

POst Deum patrię pietas debetur; virtusque maxima eam, & cõsilio, & re iuuare. Et generosi, inquit Plutarch. in polit. animi est, exclamare, amo liberos: sed magis patriã. Nullus quippe casus est pro dignitate patrię non ferendus, ut scribit Cice. Philipp. 13, Officio. primo. Tusculan. quinta. Aulus Fuluius, Fuluiũ

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

filium ad Catilinę patriæ inimici castra euntē, in itinere deprehensum necari iussit, vt ait Sallustius in bello Catilina. Brutus consul filios proprios, qui tyrannum Tarquinium Superbum reducere tentauerāt, securi verberatos affici iussit, patriæ potius quàm proprij sanguinis causam agēs, vt author Dion. Halic. in 5. & Liu. in 1. Alijq; plures, partes, aut filios suos quod patriam oppugnare comperti, & iudicati sunt, necari iusserūt. Valer. Maxim. lib. 5. capit. 7. Plato 5. de republ. scribit, Patriam maiori studio colendam ciuibus esse, quàm patrem à liberis. Nam vt Lucianus tradit in encomio patrię, si quis iustum habet honorem patri, quemadmodum, & lex, & natura imperat, ille quoque patriæ conuenientem honorem præcipuum habiturus est: siquidem ipse etiam pater peculiaris est patrię possessio, ac patris pater, tum omnes, qui ex illis numerosa retro serie generis domestici prognati sunt. Maluit Themistocles, hausto tauri lethali sanguine mortem oppetere, quàm contra patriam Gręciam alioquin tanto viro ingratissimam, bellum inferre, teste Plut. in eius vita, & Valer. Maxim. lib. 5. c. 17. Leonidas, contra Xerxem Persarum regē pro patria se deuouit, Herodot. lib. 7. vt pro suis Romanis duo Decij, pater contra Latinos, filius contra Vmbros, vt memorant Cic. 1. de diuinatio, & in parad. & Liu. in 10. ab vrbe. Omitto Codrum, de quo Valer. vbi supra. Meminit Euripides ī Phœmiss. cum responsum fuisset oraculo Tyresię uatis, Thebanos Argiuos superaturos, si Menœceus Creontis filius Marti victima fieret, Menœceum seipsum interemisse. Omitto referre, quot pericula Zopyrus pro patria sponte subierit, quę narrat Iustin. lib. 1. Herodot. in 3. Plutar. in apophtheg.

Nec dubia est Ithaci prudentia, sed tamen optat,
Fumum de patrijs posse videre focis;.

Vt ait Ouid. 1. de Ponto.

Ferturq; immortalitatē recusasse, vt iterū videret patriā suā, quāquā in asperrimis saxis, tāquā nidulum affixam; sicuti tradit Homerus in Odissea 1. Cic. 2. de legibus, & de orato. Et mirum refert Ælia. lib. 1. c. 1. de natu. auimal. Heronios aues in Diomedea insula, ad barbaros nauigantes nunquam accedere, sed ad Gręcos tm̄, qđ ex eorum gn̄e in aues mutati dicerētur, ibi, socij Diomedis. Quo factū est, vt ꝓditores patrię, summæ execrationi sē-

per

per deuoti sint, supra alios proditores. Sic Aurelia. Impera.cum Thyanam ciuitatem obsedisset, eamque proditione Heraclamo nis patriæ eius, cœpisset, eum patriæ proditorẽ uictor sapiens interemit; neque enim, inquit, mihi fidem seruare potuisset, qui patriæ suæ non pepercit, ut narrat Flauius Vopiscus in Aureliano. Iussit militibus Achilles, Pisidicem Methymnæam filiam regis, quæ ciuitatem patriam suam, & parentes ei prodiderat, lapidibus obrui, Parthenius in Eroti, c.21. Tarpeia quoque suæ patriæ proditrix, à uictoribus meritò interfecta. Liuius.1.ab urbe, Ouid. 1. Fasto.& 14. Metamorph, & Plutar, in uita Romu. Valer. Maxi- lib.9. c.6. Idemque de proditore factum à Brenno ad urbem Ephesum, Plutarch.lib.paralell. paral.30.

De pietate in parentes. Cap. 33.

POst patriam, parentibus, & proximis pietas debita, cultus, & reuerentia. His enim primum nos natura conciliat, vt ait Cicero de respon.arusp.ut pro his mori, si opus sit, iura diuina, & humana uideantur suadere, & ratio etiam potestatis, quòd repetit pro Sexto Roscio. Ideo, & necessaria multo magis uitæ debemus, vt latè tradidimus de horum debito in lib.2. præludio.opt Iurisc.c.40. Docet, & Cyrill. Hierosoly.cateche.7. Docẽt, & animalia, inter quę glires, & ciconiæ parentes alunt, Plin.lib. 10.ca. 23.& Meropes aues eodem libr.Plin.capit.33.& Orus Apollo in Hierogly. Extat & præceptum honorandos esse parentes Exod. 20. Eccle.8. Matth.15.& 19. Marci 10.ad Coloss.3.ad Ephes.6.

De pietate erga præceptores. Cap. 34.

DE his etiam, quę debentur præceptoribus, diximus abundè in prælud.opt.Iurisc.lib.1.c.41.&c.seq.de his, quæ debemus pauperibus, & mortuis. Pietas quippe præceptoribus non secus ac ijs, qui nos genuerũt corpore, debetur: ingenerant enim quodammodo in nobis intellectum, & disciplinam, ut ij quoque, qui ministerium sacramentis præbent, qui instruunt nos in religione, & similes.

SYN-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS.

LIBER XL.

In quo agitur de vitijs.

Methodi ratio. *Cap.* I.

Ccurrebant p̄ter virtutes proximè superiori libro enumeratas, alię q̄dam, quæ possent seorsum propria tractatione, similiq; ordine donari; verum, vt stylum maiori gratia donemus, vtque per notiora vitia incedamus, mutaui formulam, vt quemadmodum in superioribus vitia ex oppositione virtutum explicatarum apparuerunt, nunc ex vitiorum insigniorum nomenclatura, contrario argumento virtutes illis oppositę intelligantur.

De superbia. *Cap.* 2.

SVperbia, & elatio animi ꝯtra rōnis modū, q̄n q̄s se magnis reb. dignū, & honorādū arbitrat̄, cū t̄n lōgè hinc absit; vn̄ supbi, insolentes ab Arist. dicuntur, lib. 1. magn. moral. c. 26. hęc maximè inuenitur in reb. publicis ferè omnibus, q̄ pace fruuntur, & otio, & apud illos, qui reb. abundant. Nā bellum quos opprimit, cogit esse, & humiles, tēperatos, prouidos, & iustos: at secundę res, & otiū cū pace petulantes reddit, vt ait Arist. li. 7. polit. c. 15. Et Moses ait īpinguat⁹, dilatatus, recalcitrauit, Deut. 32. quo fit, vt ex hominū supbia, tot mala prodeāt, veluti ex equo quodā Troiano, eaq; semētē p̄beāt tot varijs successib. humāis. Pacis q̄p

pe

pe optimus ſtatus, diuitias, & rerum copiã ſuggerit; copia autem otium, & ſuperbiã generat, & ex optima matre peſſimę naſcũtur filiæ; deinde ſuperbia cõcitat ſeditiones, & diſſidia, ex q̃bus bellũ infœlix, ex quo nihil aliud, quàm miſeriarum omnium turba, q̃ ſuperbiam illam conterunt; dum ei fomenta ſubtrahunt diuitiarum. & eo vſque ceruicibus minantur, donec paupertas inſignis orta ſit, deuorataq; ſint omnes ſuperborũ diuitiæ, & opes, & ſubſidia. Tunc enim paulatim belli ſæuitia remittit impetus, & tyrãnidem; non ſecus quã ignis deficiente ligni pabulo, extinguitur. Hincq; cineres reliqui, & paupertas, & ſuperbiendi ſublata anſa ad pacem uenitur, eamq; tandiu iterum circulatione homines cõſeruant, quãdiu abundantia, & otio deficiunt, in q̃ relapſi, & in mala priſtina reuoluuntur. Comitãtur ſuperbiã ſatellites peſſimi pręſumqtio, pertinacia hypocriſis, oſtẽtatio, iactantia, aliorũ cõtẽptus, ĩobediẽtia, ambitio, curioſitas. Ideo ex illa oriunt̃ peiora, hęreſes, ſchiſmata, ſeditiones, iurgia, rixę, bella, litigia, detractiones, animoſitates, elationes, uanitas, inquietudo, mẽdaciũ periurium. D. Aug. ad Ianuar. epiſt. 121. dicamq; in ſumma cum Eccleſiaſte, initiũ oĩs peccati eſt ſuperbia, & odibilis Deo, & hominib. Eccleſ. 10. Signa ſupborũ, ex Innocẽtio in ſermone beatiſſ. Virginis Marię, hæc ſunt, quòd tales non ſeruant mandata, ſed iudicãt obiurgãt, cõtradicunt, murmurant, irrident ſimplices, ſunt pertinaces, mordaces in loquẽdo, faſtidioſi in audiendo, p̃ſumptuoſi in docendo, oneroſi amicis, imperioſi ſubditis, ingrati beneficijs inflati obſequijs, q̃bus ceruix inflexibilis, facies reſupina, oculi ſublimes, & uagi nares ſpirantes iniurias, collum ſubſannantes, erectũ, riſus incõtines, uultus geſtuoſus, addit Tertull. lib. de uerecundia, p̃ſumptio inuerecundię portio eſt inflat petitorẽ, deſpicit datorẽ. Plin. li. 11. ca. 37. ſedẽm ſupbię, in ſupercilijs ponit: ſupercilia, inquit, homini, & pariter, & alternè mobilia: & in ijs pars animi, negamus, annuimus, Hęc maximè indicãt faſtũ. Superbia alicubi cõceptaculũ, ſed hic ſedẽ habet. In corde naſcitur, huc ſubit, hic pendet. Superbia naſcitur ex ſui ignorantia: ſic, q ſe putat aliquid eſſe, cũ nihil ſit, ſeipſum ſeducit. ad Gala. 6. ideo q̃a cęca eſt, facilè poſſeſſori parat interitum. Proinde ob hanc de cęlo deiectus Lucifer, Iſaię 14. Ezech. 28. qui rex ſuper omnes filios ſuperbię, Iob. 41. per hanc pulſi ab horto illo uoluptatis, ſeu

para-

paradiso primi parentes quos superbos ille hostis superbia cõfecit, dicens, eritis sicut Dij, Genes. 3. Ob hãc Deus unius labij sermonem diuisit, & confudit. Genes. 11. absorbuit terra uiuos Dathan, Chore, & Abiron, & eorũ socios. Numero. 16. Nabuchodonosor cum feris terræ, per septem annos iudicio Dei fœnum, vt bos, comedit, Daniel. 4. Hæc Goliã perdidit, 1. Reg. 17. Amano laqueum parauit, Hester. 7. Nicanorem, & Antiochum sustulit, 2 Machab. 15. Detestatur Salomon oculos sublimes, & inter septẽ res, quas valde odit Deus, illa est, Eccles. capitu. 19. & in summa, si ascenderit (ut ait Iob c. 20. vsque ad cælũ superbia, & caput eius nubes tetigerit, quasi sterquilinium in fine perdetur; Quia Deus superbis resistit, humilib. autẽ dat gratiam, Iacob. 4. quod expressit Antigone in Phœnissis apud Euripidem, actu 1. dum ait,

ἰὼ νέμεσις, καὶ διὸς βαρύβρομοι βρονταὶ
κεραύνιόν τε πῦρ αἰθαλόεν,
σύ τοι μεγαλανορίαν ὑπεραύορα
κοιμίζεις. id est.

Io Nemesis, atque Iouis horrisona tonitrua
Et fulmineus ignis, ardensq́ꝫ,
Qui immodicam insolentiam
Comprimis.

Herodes sibi gloriã datã supbẽ usurpãs cõputruit pediculis exesus. Act. 12. Deus quoque domos superborum demolitur, Prouerb. 15. & radices supbarũ gẽtiũ arefecit, eccles. 10. Dispersitq; superbos mẽte cordis sui, & exaltauit humiles, Lucæ 1. & oculos superborũ humiliabit. psalm. 17. quia superbis resistit, Iacob. 4. & 1. Petr. 5. & dies domini in omnem superbum, Isaiæ 2. Nec illi vnquã supborum, sed humilium placuit oratio, Iudith. 9. & Luc. 18 Docuit idcirco discipulos Dominus, nõ superbire; nõ dominari sed hnmiliari, & subijci, doctrina, & exẽplo, D. Iohan. ca. 15. semetipsum humilians vsque ad mortẽ, ad Philip. 2. Atq; nos, q̃ eius filij, & discipuli sumus, rogare Deũ debemus, ne ueniat nobis pes superbiæ, ut Dauid psalm. 35, Et amplecti, & sectari superbiæ aduersariam uirtutẽ, humilitatẽ, humiliter, & modestè de nobis sentientes, nosipsosque cognoscere. Quãto maior es, humilia temetipsũ, ait sapiẽs Eccles. 3. & rursũ capitu. 7. Humilia ualde spiritũ tuũ, vt & D. Pet. 1. c. 5. iubet, Humiliamini sub patẽti manu Dei.

Quia

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Quia qui ſe humiliat, exaltabitur,& qui ſe exaltat,humiliabitur, Lucę c.14.& 18.Cuius exemplum inſigne literis conſignatum in Dauide humiliato coram arca Dei,& Michol uxore ſuperba, ſterilitate ideo punita,2.Reg.6.& 1.Paralip.cap.16. Superbia demergit in tartarum uſque , humilitas autem ad cęlum uſque extollit,vt ait Caſſiodo.in Pſal.118.& D.Gregor.li.35.moral.c.22. dixit ſignum euidentiſſimum damnationis,eſſe ſuperbiam.

Antidotum ſuperbię. Cap. 3.

SVmma totius antidoti eſt, ſepiſum (vt dixi) noſſe , & humiliari , nec altè , ſed modeſtè de ſe ſentire, ſeipſum metiri uerè : inueniemus enim , ſi nos , & noſtra perpendamus , uſque adeo uilem , & imperfectam , & miſeram uiuendi rationem, vt proculdubio ſine affectu iudicantes , alas, & tumorem remittamus . Referam perpulchra Rabini Akabię filij Mahalalielis, uerba, quę in libro פירקי אבות pirke abot , id eſt in capitulis patrum , ſcribuntur capit.3. חדתכל בשלשה סברים ואין אתח בא לירי עברח : רעמאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיב לתן רין וחשבין : מאין באתממטיפה סרוחה : ולאן את הולך למקום עפר רמה ותולעה : ולפני מי אתה עתיר ליתן רין והשבון ליפוי מלך מלכי המלבים הק חקרוש ברוך הו . lege , haſtacel beſcelosca debarim,ueęn atha ba lidei gaberah: dag.męen batha,ȣlean atha holechi,ȣliphnei mi atha gatid lithen din, vecheſcebon:Meain batha,mitipa ſerȣchah:ȣleā atha holech , limekom gaphar rimah, uetholega:ueliphnei miatha gathid lithen din uecheſcebō.liphnei malec malchei hamelachim hakadoſc barȣcȣ . id eſt,cōſidera tres res,& nō uenies in manus trāſgreſſionis.Cognoſce uñ ueneris,& quo tādē ſis abiturus, corā quo etiā oportebit te tādē iudiciū,& rōnē dare.Vnde ueniſtis?ex guttula ſordida . Quo tandem abis? ad locū pulueris,& uermiū. Et corā quo futurū eſt , vt rōnē reddas?corā rege regū omniū,q ſcilicet eſt ſanctus,& benedictus.Et ibi Rabi Maimon conſiderationem ortus noſtri cauſam eſſe humilitatis ait.Naturam conſidera q̄ſo,dum morbo hoc tumeſcis , generaliter hominis , cuius conceptio culpa , naſci pœna,labor,uita,neceſſitas mori ,poſt hominem uermis , poſt uermen fętor , & horror . Cum enim morietur homo , hęreditabit ſerpentes , beſtias, & uermes , Eccleſ. 10. Iob. 21. & 13 . Iſaię 310.

Talis Regũ, & Imperatorũ, doctorum, stultorũ, virorum, & mulierũ, senũ, & iuuenũ natura, & præstantia, nec si cœmiteria contempleris, & ossa per sepulchra mortuorum perquiras, aliquam constituere poteris nobilẽ differentiã. quæ igitur homini cã superbiendi, cuius corpus in tam fætidũ cadauer, feris, & serpentibus exosum, resoluitur? Quod si putas superbiã, & elationẽ aĩæ non corpori proficere, reuolue quæso, à sepulchris ad aĩarũ carceres, mẽtis oculos, audies earũ eiulationes horribiles in desperatione querulas, Sap. 5. ibi, Quid profuit nobis superbia, & diuitiarum iactantia? &c. Quòd si in teipso non hæreas, sed externis bonis intumescas, quid videbis quæso teipso stultius, qui alienis nõ tuis glorieris, moturus aliqñ risum, vt cornicula Horatiana, furtiuis nudata coloribus: cũ ea oĩa in hoc sęculo relicturus sis, & nudus in puluerẽ reuersurus. Et quid habes, qđ nõ acceperis? si acceperis, quare gloriaris, quasi nõ acceperis? vt D. Pau. 1. ad Corinth. 4. monet. Et vt dicebat ĩ Menã Libertũ Horat. epo. ode 4.

Licet superbus ambules pecunia,
Fortuna non mutat genus.
Videsne sacram metiente te viam
Cum bis ter vulnarum toga,
Vt ora vertat huc, & huc euntium
Liberrima indignatio?

Si doctrina extolleris, ea tibi iudiciũ æternæ mortis erit, sciẽs voluntatem domini, & non faciens, Lucæ 12. neque potest te prę terire, alium te esse posse doctiorem, conscientia propria motus quòd plura ignoras, de pluribus dubites, multa quotidie ab ijs, quos indoctos censes, discas. Quin si multa te scire profitearis, quid es oblitus, oĩa velle scire, vanitatẽ esse, & occupationẽ pessimam à Deo datã filijs hominũ? & quod in multa sapientia multa fit indignatio, vt ait Ecclesiastes, cap. 1. Sed & falleris, plura te scire putans, cum teipsum nõ noueris. Si de sanctitate, & religione te extollis, eo ipso in religionem committis, in qua putantes esse se sapientes, stulti facti sunt, ad Roma. 1. Et sapientia huius mundi est stultitia apud Deum. 1. Corinth. 3. Si te præferas alijs, iuuẽtute, pulchritudine, bona valetudine, stultus omnino es, qui non videas, nec sentias, tempus illa oĩa proximè immutaturum: adesse morbos, insidiari venustati turpitudinem, vitam comi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

cari tacitã mortem. Si de virtute gloriaris, iam uirtutem eo ipso enecas, & pellis. Si de genitorum nobilitate, per superbiã iã ab illis degeneras, qui non uanitate illa leui, sed actibus nobilitati sunt, nec illa tua, sed illorum est laus, tuum aũt opprobriũ, quòd non imiteris eos, qui domestica tibi præbuerunt exẽpla. Si, quòd abundas, quòd cõuiueris splendidè, quòd multa possideas, superbis, & in hoc tristandum esset, non gloriandũ, quòd de multis sis redditurus rõnẽ Deo, quòd ea inutiliter, voluptuosè, pręter, & cõtra uirtutẽ, & usum consumpseris. Si aũt quòd bene cantes, choreis fruaris, ad rhythmum bene saltes, in hoc erubescere quoque deberes, non gloriari, quod tẽpus bonis operibus dãdum teras tam molliter, & peruersè, quòd omnino amens factus sis, dum in morbo delectaris, & ubi lugenda tibi tam perdita uita sit, in ea glorieris: sic impius gloriatur, cũ malefecerit: quę ad ludendi artem quoque uelim referas, ad histrionicos concinnos motus, uoluptates, & similia uana, uenationẽ, aucupia, famulatum: & si magnificas ędes, quibus habites, obijcias pro fastu, arces munitas, palatia, uestiũ ornatũ, stolidissimum te iudico oĩum, qui ex inanimatis, cũ aĩę rationalis sis particeps, & diuinitatis gloriam aucuperis, miserumq́;, qui domũ dñi honorare, nõ dñm domus arbitreris, quiq; ita sis inscius, ut tuã domum quinq; pedum sepulchri futurã non cogites, & arces munitas non consideres tuę improbitatis esse testes, dum aliter non credas te esse tutum. Si de magistratibus, gradu dignitatis, prudentia, imperio, regno, uel alia administratione tibi cõmissa, inflatus obambules, quid posses quęso miserius teipso cogitare? ut qui tibi nõ sapias, aliorum curam suscepisse, pro illis redditurus rationem: audi, quod dictum est Sap. 6. Prębete aures uos qui continetis multitudinẽ, & placetis uobis in turbis nationum, qm̃ à Dño data est potestas uobis, & uirtus ab altissimo, qui interrogabit opera uestra, & cogitationes scrutabitur: quoniam cum essetis ministri regni illius, non rectè iudicastis, nec custodistis legem iustitiæ, neque secundum legem Dei ambulastis. Horrendè, & citò apparebit uobis, quoniam durissimum iudicium fiet in ijs, qui pręsunt. Et ut tandem concludã, si quid boni sit in nobis, si quid rarum uideatur, metuere debemus, ne id superbia ipsa amittramus, nosque & illa perdamus. Qui enim stat, uideat, ne cadat. 1. Corinth. 10.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Quo enim altiores esse nobis uidemur, tantò perniciosior imminet lapsus: &, ut dixit Horatius carmin. 2. od. 10.

Sæpius ventis agitatur ingens
Pinus. & celsæ grauiore casu
Decidunt turres feriuntq́ summos
Fulmina montes.
Sperat infestis, metuit secundis
Alteram sortem bene præparatum
Pectus: informes hyemes reducit
Iuppiter: idem
Submouet, &c. Et postea,
Rebus angustis animosus atque
Fortis appare: sapienter idem
Contrahes vento nimium secundo
Turgida vela:

Et uno uerbo cum Pindaro concludemus, ode. 11. Nemea. epo. 1.

οὐδ᾽ ἔτις ὄλβον ἔχων,
μορφᾷ παραμεύσετ᾽ ἄλλων,
ἔν τ᾽ ἀέθλοισιν ἀρι
στεύων ἐπέδειξεν βίαν,
θνατὰ μεμνάσθω περιστέλλων μέλη,
καὶ τελευτὰν ἁπάντων γᾶν ἐπιεσσόμενος, id est,

Sed si quis opes possidens forma anteibit alios, & in certaminibus primas obtinens partes, specimen ediderit roboris: meminerit se mortalia circunferre membra, & postremam omniũ terram sibi futurum esse amiculum. Quod paucis dicitur Eccles. cap. 7. memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.

De auaritia, & quid. Cap. 4.

AVaritia, est uitium animę, per quod vndequaque sine ratione habere cupimus, & citra rationem habitum retinemus. Primam partem huius definitionis probat Aristotel. libello de uirtutibus, altera prioris appendix, & consequentia est; Auaritiam uocant ea ratione, φιλαργυρίαν, Theologi.

logi, inordinatũ habendi amorem, vt D.Thom.1.2.q.82.art.1. & 2.2.q.118.art.1.in cōmẽ.aureo super prima epist.ad Timoth. Itaque auaritia duo habet, quæ pessima sunt, promptitudinem nimiã accipiendi,& defectum maximũ dandi.Arist.li.4.Ethic.ad Nicoma.c.3. quæ si ad mediũ reuocare potes, cōstitues virtutem liberalitatẽ.Nam deficiendo,auarus non impendit,vbi oportet, nec quantũ,nec quãdo decet. & ita liberalitatem suffocat ea parte,veluti ex excessu largiẽdi,aliunde eandẽ prodigus eneruat,qui vbi non decet, & plura quàm deceat,& vbi non deceat,expendit. Arist.1.li.mag.moral.c.24. Lucret.li.3.de rer.nat.auaritiã, dixit, cæcam bonorũ cupidinem, quæ cogit homines miseros, trãscendere fines.Certè verè cęca,quia habet oculos fascinatos,qui satis nunquã sibi esse putent,nec videãt.vnde mulorum vitam agunt, plura habentes,nihil expendentes. ij enim aurũ pretiosissimum onus dorso gestantes, semper fœnum comedũt. Nec auaritiam quotidie confluentes diuitiæ sistũnt,sicut neque ardentẽ ignem iniecta materia. Etenim radix auaritiæ opinio non satis vnquã futurum, eaq; est causa,cur non satis habeat,teste Zenone apud Diog.Laerti. in eius vita,lib.7. Sic,& Cic.lib.4.tusculan.Cum est concupita pecunia,nec adhibita continuò ratio,quasi medicina, quædam Socratica,quæ sanaret eam cupiditatem, permanat in venas, & inhæret visceribus illud malum, existitq́ue morbus, & ægrotatio,quæ euelli inueterata non possunt: eique morbo nomen est auaritia.Canit,& Iuuenal. Sati.14.

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit,
Et minus hanc optat,qui non habet.
Diues est,qui nihil cupit, sed semper pauper est auarus.
Quid mihi diuitiæ(inquit Corn.Gallus)*quarũ si dẽpseris vsũ.*
Quamuis largus opum, semper egenus ero.

Horatius auaritiã hydropisi comparat rectissimè lib.2.ode.2.

Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit,nisi causa morbi
Fugerit venis, & aquosus albo
Corpore languor.

Et Ecclesiast. capitulo 5. auarus non implebitur pecunia, & Ecclesiast. capitulo 14. Luxuriæ, inquit P. in Mimis, desunt multa, & auaritiæ omnia; inde & dictus auarus, quasi aui-

duę ęris vno e detracto à Gellio li.10.c.5.Et vt aiebat Antiphon auari vitam nõ viuunt,sed magno studio separant ceu quãdam vitam magnam victuri,& interim illos tp̃s deserit,ita ille auarissimus Hermocrates moriens,in testamento, seipsum rerum suarum scripsit hæredem, teste Lucillio:tanta enim ei cura erat suorum nummorũ, quemadmodũ & alius insigniter auarus apud Athenę.lib.4.dipnoso. c.18. morti proximus, ne nummos suos alijs relinqueret,multos aureos deglutiuit,vt secũ deferret,atq; alios oẽs in sago cõsuisse refert,& indutũ se sepeliri. Stultissimi hominũ & impijssimi,qui nec moriẽtes,cũ tunc vti non possint, velint homines superstites beneficijs,& bonis frui. Neque quicquã certè est,quod non audeat mali,qui se semel habendi cupiditatibus dedit. Sicq; præponit honestis lucrum, & parentibus, liberis,& vxori: hincque tot proditores,& lenones, fures,& latrones,imo proprij pudoris, & honestatis contemptus:vt effæminatos ideo auaritiam reddere dicant,Sallustius in Catil.& Gell.lib. 3.c.1. Interdumq; eo sceleris quidam peruenere, vt cũ lucri spe propriam vitam commutauerint : quemadmodum narrat Val. Max.lib.7.c.9.in Casilini obsidione,inter trecentos Prænestinos vnum fuisse,qui in fame murem captum ducentis denarijs maluit vendere, quàm ipse leniendæ famis causa consumere, & ita mortuus est.Et sępe fame se confici,vt parcãt pecunijs,patiuntur auari,quorum hęredes profusissimè sese oblectant postea. Quibus fidem facit Tantali fabula, qui sitiebat inter aquas : de qua & similibus luculenter Lucian. in Gallo, & Horat. lib.1.sermo. Saty.1 Neque ẽt tñ corpus,quinimo & animam venalem quoque huiusmodi habent.Et qui uolũt diuites fieri,incidunt in varias tentationes,& laqueos diaboli.1.ad Timo.6. Exosa auaritia Deo,cuius vitio bona ad vsum hominũ data,malitia concluduntur.Exosa naturæ, quæ ideo subtrahit sua ab hominibus beneficia,dum auarè videt ab hominibus ea dispẽsari, vt mirabilia duo exempla refert Athenæ.lib.3.dipnos.c.1.oderũt & domestici auarum:quia & ipse conturbat domum suam,qui sectatur auaritiã, prouerb.15.nõ enim vti patitur eos necessarijs.Odit & huiusmodi vniuersa uicinia,populus omnis,pauperes omnes,vtpote quibus iniuriam irroget,illis necessaria retinendo, non dicam,vt sæpe accidit,rapiendo,extorquendo:lerna enim auaritia malorum

est,

est, quæ uallatur impijs satellitibus, periurijs, fraudibus, dolis, furtis, usuris, rapinis, impietate, simonia, crudelitate, immisericordia, & alijs similibus, quæ enumerat Iuuenal. Saty. 6. & 4. Et D. Chrysostomus lib. 3. contra impugnantes uitã monasticam, alia eius mala refert, & Plin. lib. 14. in proœ. In summa, nulli placet auarus, nulli bonus, cum nec talis sit sibi ipsi, perpetuo morbo agitatus: pallidus metu. omnes enim esse suspicatur fures, sibique ob aurum insidiari, nunquam quiescit, semper sollicitus, usuras perpetuò recolit, ut scribit D. Ambr. Tomo 4. in 1. Psal. Lucia. in Gallo. Cæterum auaritiæ tres species Aristot. libello de uirtut. turpis quæstus, tenacitas, & illiberalitas: triceps inferorũ Cerberus. Turpis quęstus undequaq; ditescere suadet oblatrãs: quod Iuuenal. Saty. 14.

Vnde habeas, quærit nemo, sed oportet habere.
Hoc monstrant vetulæ pueris quærentibus assem:
Hoc discunt omnes, ante alpha, & beta puellæ.

Tenacitas, est quæ sumptibus parcit honestis, & necessarijs; illiberalitas, minutatim, & male expendit, sordideque colligit, ut sordida mercatura.

Antidotum auaritiæ. *Cap.* 5.

AVaritiæ præcipuum remedium est, causam morbi pellere, nempe cupiditatem habendi, spernereque lucrum, & pecunias: quo nihil facilius, si animum adijcias. Primò, quia res quæ cogitur auaritia, quę ve desideratur, fex terræ est, uilis natura, immunda, ærugini obnoxia. Secũdò, si cõsideres vsum, quare inuẽta pecunia, nẽpè ut utilia nobis, quib⁹ egemus, cõparamus, ad emẽdũ panẽ, & alia. Qumobrẽ si defodiatur, nullus eius vsus, & inutile metallum, vt ait Hora. lib. 2. odar. ode 2. & dũmodo, quib⁹ egemus, habeamus, quid interest nostra plures thesauros inutiles relinquere, quibus non fruamur mortui, nec uiui? nihil enim hunc in mundum intulimus: & proculdubio nihil inde auferemus: quibus viuamus, & tegamur, contenti simus. 1. ad Timoth. 6. quia, ut Horat. lib. 1. Episto. epistola 12. ad Iccium,

Pauper enim non est, cui rerum suppetit vsus.
Si ventri bene, si lateri est, pedibusq; tuis, nil
Diuitiæ poterunt regales addere maius:

Quòd si quis in casus futuros se recondere causetur, recondat extra auaritiã,& ad certos, probosq; fines sufficiẽter,non ad animi cupiditatẽ,& recordetur,volatilia cęli,nec serere,nec metere, tamen pasci,& vestiri à Dei prouidentia, sciatq; , quòd Deo maior de nobis est cura , quàm volatilium,& brutorũ : quòdq; nos, vsq; adeo prouidentia nostra illa quantumuis curiosa,qua quærimus excusationẽ in peccatis, simus impotentes,vel adijcere cubitũ staturæ nostræ sine Deo.is autẽ nobis necessaria largietur: quia pater est,& omnipotens,si petierimus.Matth.6.Tertiò,cõsiderare debemus bona,quę habemus,concedi non,vt dominis, in his quę superfluunt, sed vt Dei dispensatoribus,& procuratoribus,& aliqñ de his reddendã esse rõnẽ,& cum eo,cui plus datũ, maiorem subeundũ calculũ : & si sibi retinuerit inutiliter, furti esse dãnandum,Matth.c.18.& 25.imò, vt reum homicidij. Scriptum est enim,frange fame morienti panem tuum: si non pauisti illũ,necasti.Isa.c.58. Adhęc quid tuum dicere poteris, quæso, vt tibi conserues, cùm dñi sit terra,& plenitudo eius, nosq; nudi in hunc mundũ uenerimus, simusq; hinc nudi in terram reuersuri?Deinde considera, non diuitias esse, quæ homini dignitatẽ concilient,saltem inter bonos, & graues. Et perpende seriò,qñ quis, ita diues factus est,per uetitas artes, & quando auarus est, quibus expositus sit contumelijs : contra ad uiros , aduertè pauperes, sed probos, qua in opinione uiuant. Et sat scio,si morbus iecur uon antea occupauerit, te malle cũ sapiente paupere, quã cum diuite impio sapere.Melius est enim aurum habentibus imperare,quàm aurũ habentes alijs subijci. Quia qui nõ multa habet,inuidiæ obnoxius non est, ut respõdit Fabius Maximus Samnitibus apud Cic.1. offi. fuerunt plures honoratiores, pauperes tamen , sed probi, Epaminondas Thebanorũ dux, Aristides,Lysander,ut narrat Æmilius Prob. & Plut.in uit.eorum, item Phocion, Fabricius, Curius, Valerius Publicola, & alij eximij duces apud Q.Curtium lib.4.de gest.Alexand. Sunt,& pauperes, Iouis hospites dicti apud Homerũ,Odyss.4. Dicit De⁹ pauperes suos, Quod uni, inquit, ex minimis meis fecistis,&c. Matth.25.Isque idem impossibile esse dicit ita,diuitem intrare regnũ Dei, ac camelum per foramen acus,Mar.10.Matth.19. Terribilis est parabola diuitis, Lucę 16. illaq; sententia timenda, nõ potestis seruire

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

uire Deo, & mammonæ Matth. 6. Postremò miserias, & sollicitudines diuitum cōsidera, quot curis distrahantur, quanto metu, ne iugulentur, ne expolientur, ne calumniam patiantur, quæ describit Lucia. in Timone. & vbi sunt diuitiæ multæ, ibi multi, qui comedant eas, ut ait Eccles. cap. 5. Contrà, considera uitam pauperis probi, lætam, iucundam, tutam, & ut ait Horatius epist. 18. ad Lolium lib. 1. epistol.

Stultitia patiuntur opes: tibi paruula res est:
Arcta decet sanum comitem toga.

Et si huius rei uelis elaboratum exemplar uidere, lege epistolam 7. ad Mæcenatem scriptā per Horatiū lib. 1. episto. De Vulteio. adde Iuuenalem Saty. 10.

Pauca licet portes argenti vascula puri,
Nocte iter ingressus gladium contumq; timebis,
Et motæ ad lunam trepidabis arundinis vmbram.
Cantabit vacuus coram latrone viator.

De Luxuria, & Libidine, Cap. 6.

PAscitur libido conuiuijs, nutritur delicijs, uino accēdit, ebrietate inflāmatur, ut scribit D. Ambros. lib. 1. de pœnit. cap. 14. & in uino est luxuria, ad Ephes. 5. atq; ut ait Terent. in Eunucho,

Sine Cerere, & Libero friget Venus.

Et docuerunt filię Loth, quæ cum putarent, subuersis septem ciuitatibus, genus hominū uniuersum præter se, & patrem fuisse sublatum, inebriarunt patrem, ut cōcumberēt cū illo. Genes. 19. uino natura est hausto accendendi calore uiscera intus, foris infuso refrigerādi, inquit Plin. 14. cap. 5. animusque mero ęstuans facile despumat in libidinē. Libido porrò familiaris inimico, cū uirtus eius sit in lumbis eius, & fortitudo eius in umbilico uentris eius, ut ait Iob. c. 40. Ideo iure quis dixerit, filiam gulæ, intemperantię, & ebrietatis esse luxuriam: ueluti, & luxuries in plantis est, qñ ubertate alimēti plus iusto herbarū, frōdiumve copiā mittunt, ἐξύβρισιν vocant Gręci: sicque Virgil. vsurpauit Georg. 1,

Luxuriem segetum tenera depascit in herba.

Et Colume. 3. Cacumina uirgarum, ne luxurientur, demutilato. Et Ouid. 1. epist. de agro.

Luxuriat Phrygio sanguine pinguis humus.

Quam-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Quamobrem, & luxuria quoq; pro luxu, & omni superfluitate, quam Græci dicunt ἀσοτίαν, accipi poterit; siue ea sit rerum venerearū, siue in mollitie, siue vestium sumptuoso excessu, aut conuiuandi splendidiore, & rariore apparatu: plerumque tamen accipitur pro inordinato appetitu, & pro affectibus, qui citra rationem sunt actuum venereorū. Dico inordinatum appetitum, quia is, qui naturalis est, rationis legibus coercitus, ad prolis propagationem legitima coniunctione, & consensu suffultus, improbus non est. 1. Corinth. 7. At aliæ omnes species coniunctiones illicitæ, & improbatæ omnes scortationes, & commixtiones sexuum, maximè contra naturalē vsum, q̄ mortis pœnā habent ad Rom. 1. adduxim⁹ aūt mœchiæ, & scortationis species, & leges diuinas, quę illas prohibēt lib. 6. Syntax. cap. 6. in 6. & fin. decalogi præcepto: quo circa nō repetam. Grauissimum tn̄ hoc vitiū dicam, quod amicitiarum verarum fœdera polluit, dum adulterijs, alterius vxores cōcupit, tentat, sollicitat, peruidet. vnde incertitudines liberorū, hęreditatum, & bonorū in alienos translatio, bella sępissime. Et bellū inter Naxios, & Mylesios ob Neærę Hipsicreontis Milesij vxorē apud Theophr. li. πρὸς τοὺς καιρούς. & apud Partheniū in Eroti. c. 18. inter Gręcos, & Troianos ob Helenā, & alios ob easdē. Nec est, quòd referā priuatas neces ob meretrices; quotidianę enim sunt: neque quot domus splendoris maximi, cōtumelia scorti infames fuerūt, vt Claudij Cęsaris ob vxorē Messalinā, apud Dionem Cassium lib. 60. Octauij Cęsar. ob Iuliam filiam, apud eund. Dio. lib. 55. &c. Sciunt eius farinę quoque hoīes, neq; id obseruatū difficile est, nutrientē scortum, perdere substantiam, Prouerb. 29. & quinto, & 23. venter enim implendus est, choreę, & tripudia instituenda. vestes splendidę emendę; hęc autem loculos exhauriunt, & citò: semper aliquid amicę, aut scorto dandum est, insatiabilis namque,

Nec missura cutem nisi plena cruoris hirudo.

Adest tibi istius simulachrum vnū, prodigus, Lucę 15. Adde, quòd omne peccatū quodcunq; fecerit homo, extra corpus est, qui autē fornicatur, in corpus suū peccat. 1. Corinth. 6. Corpus enim polluitur, exhauritur, fœtidum, olidum, hircinū redditur, exsugitur, exsiccatur: Imò, & vxorios nimium, plusq; quàm par sit rei venereę deditos conspicies, colore giluo, buxeo, exangui,

plum-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

plumbeo, membris, articulisue fractis, & eneruatis. Venus enim venustatem depopulatur, ait Leui. Lemnius lib. 3. de occul. rer. miracu. c. 2. sequuntur podagræ, sciathicæ, iliacæ passiones, stomachi dolores, vertigines capitis, seu scotomiæ, elephãtiasis, scabies Gallica, seu Neapolitana, & eius alia generis: breuiatur vita, deficit intellectus, obnubilatur mens, auferunt cor fornicatio, & ebrietas, Oseæ 4, Et vt Claudia.

Luxuries prædulce malum, quæ dedita semper
Corporis arbitrijs, hebetat caligine sensum.

Exempla prostant in Sampsone, qui cum fortissimus, & prudentissimus fuisset virorum, vim suã pdidit meretriculę impudicitia. Iudic. 16. habes Salomonẽ sapientissimũ à mulierib. stolidissimum redditũ, vt Deum verũ relinqueret. 3. Re. 11. & alibi. Nouit hoc Cyrus, & pro pœna seuerissima, q̃ rebellib. debetur, luxuriosam uitã imposuit Lyrdiis: iis enim, cum scd̃ò rebellassent, teste Iustino ex Trogo in 1. uictis arma, & eq. adẽpti sunt, iussique cauponias, & lenocinia exercere. Et sic gens industria quondam potens, & manu strenua, effœminata mollitie, luxuriaq; uirtutẽ pristinã perdidit: & quos ante Cyrũ inuictos bella pstiterant, in luxuriam lapsos, otium, ac desidia superauit. Habes notam inustã imperio Romano ob luxuriam, & spurcitiam Commodi Antonini apud Herodia. & Lampri. in eius uita: Cõsidera palatium cõspurcatum à Carino Cæsare meretricibus, & lenonibus apud Flauium Vopis. & Fuluium Asperia. in eius uita. Quantumq; dedecoris, & pudoris attulit maiestati Romanę C. Caligula, qui in aula, & palatio quoque lupanaria, & prostibula matronarum fecit, apud Dio. Cassium lib. 59. Me deficeret tempus, si clades ex luxuria coortas, & scelerata facta uellem recensere, & forsan cum de delictorum in iure agemus pœnis, latius, si Deus uoluerit. In summa nunc cum Seneca in Octau. Tragœdia sufficiat dixisse,

Totum per orbem maximum est exortum malum
Luxuria pestis blanda.

Quo fit, ut primi concubitus semper pœniteat, & ita adolescentuli cum primò concumbere incipiunt, quibus cum fuerint congressi, eas re peracta, odio habent, quod mutatio summa extiterit, sequentis tristitię memores, eamque fugiunt, tanquam fontem, ad quam se applicauerunt. Aristoteles lib. problem. sect.

4. q.

4.q.20. Sic legimus 2.reg.c.13. Amnonem filium Dauidis, deperisse valde speciosam sororem suam Thamar, cuius cum potitus fuisset, eam statim habuisse valde exosam: vt ibi dicatur maius fuisse odium, quo eam oderat, amore, quo antea eam dilexerat.

De castitate in genere, & de coniugali castitate. Cap. 7.

VIrtus luxuriæ opposita, castitas est, de qua disputante D. Paulo actuum 24. & de iustitia, & iudicio futuro, Fœlix præses contremuit cum vxore. Ita Tibullus lib.1.episto.2. eam opposuit Veneri.

Vos quoque abesse procul iubeo, discedat ab aris,
Cui tulit hesterna gaudia nocte Venus.
Casta placent superis, pura cum veste venite,
Et manibus puris sumite fontis aquam.

Castitatis porrò triplex virtus, coniugalis, viduitatis, & virginitatis, vt ait D. Ambrosius lib. de viduis. Horat.lib.3. carmi. ode 24. castitatem coniugalem explicat, his verbis, de vxoribus loquens.

Dos est magna parentium
Virtus, & metuens alterius viri.
Certo fœdere castitas.

D. Chrysostom.tomo.1.oper.homil. 1. in psal. 50. tria sunt hæc, inquit, virginitas, nuptiæ, fornicatio: nuptiæ mediæ, fornicatio deorsum, virginitas sursum; virginitas namq; coronam hēt, nuptiæ laudem mediocrem, fornicatio pœnam, atque iudicium. Vxoris nomen dignitatis est, non voluptatis, vt dicebat Ælius Verus Cæsar apud Spartia. in eius vita. Celebratur ab Homero castitas Penelopes absente marito. Refert castitatem vxoriam Æthnei piscis Ælianus lib.1.ca.13. vt is tam castus sit, vt cum pari suo, veluti cum coniuge iunctus, nullam aliam contingat.

De viduarum castitate. Cap. 8.

VIduas ad seruandam continentiam, & castitatem, & abstinere à venere, monet primum cornicum exemplum, Hæ enim mortuo marito viro, nouem hominum ætates vi-

duæ perſeuerãt, vt ait Plutar.lib.quod ratio brutis inſit. Narrat, Athenæus li.9.c.16.omnes ſpecies colũbarũ, vinagophagos, palumbos, turtures, mares fęminas vſq; ad mortem non deſerere, nec fęminas mares; & vbi viduus alter relinquitur, viuere ſine alterius coniugio, hocq; coruos, monedulas, & cornices quoque facere. Hanc caſtitatem pluribus rationibus ſuadet Tertullia. lib.1.ad vxor.admonetque mulieres ſui officij nomen viduæ; vidua quippè dicta, quaſi valdè à viro diuiſa, quia iduare lingua Hetruſca diuidere eſt, vnde idus dies, q̃ diuidit mẽſem, Macrob. lib.1.Saturnal.cap.15. Notat Iulius Pollux lib.3. c.3. Dictum eſt de Iudith inter laudes eius, confortatum eſt cor tuum, quod caſtitatem amaueris, Iudith.15.& 16. alia de altera vidua laus, Lucæ 1.quę miniſtrabat domino. Dico nõ nuptis, & viduis, inquit D.Paul.melius eſſe, ſi ſic permanſerint, 1. Cor.7.Atq; hæ quæ veræ viduę ſunt, duplici dignæ honore ſunt, quarũ qualitates deſcribit D.Paul.1.ad Timoth.5.Vidua quæ non conſeruaret caſtitatem, lege Dei mortis rea erat, vt colligitur ex ca.38.Geneſ.

De Virginum caſtitate. *Cap.* 9.

VIrginum caſtitas, eſt viro non iungi, nec corpore, nec mente, potiſſimum illarum, quę ſe Deo deuouerunt, Eunuchi enim ſunt, qui ſe caſtrauerunt propter uerbũ Dei, Matth.18.Caſtitas hæc perfectior ſuperioribus, quia illæ uiris, uel miſcentur, vel aliàs miſcuerunt ſe, hęc à uiro aliena oĩno, Deo gratior: uirgines hę fructũ faciunt cẽteſimũ, coniugatorũ ordo trigeſimũ, viduarum ſexageſimũ, Matth.13. Angelica perfectio uirginalis caſtitas: quia in cœlo, neq; nubẽt, neq; nuptui dabuntur: ſed erũt tanquã Angeli Dei, Lucę 20. Finem accipit aliq̃n voluptas matrimonij, at uoluptas puritatis, & uirginitatis perpetua: nuptię terrã implẽt, uirginitas paradiſum apud Iſaiã c.56. Hęc dicit dñs eunuchis, qui cuſtodierunt ſabbatha mea, & qui elegerunt, quę ego volui, & tenuerũt fœdus meum, dabo eis in domo mea, & in muris meis locũ, & nomẽ melius à filijs, & filiabus, nomen ſempiternũ dabo illis. Virginitatis dignitas ęqualis Angelis, inquit Cyrillus Hieroſol.catech.6.15.& 12.gloriaq; Angelica, & p̃cipua corona, & donũ Dei ex electione noſtra Caſtitatis, & virginita-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

tis cogitatio, Spiritus sancti est doctrina. idē Catech. 16. Magnū quippiā virginitas est, & præclarū, quæ hoīem Deo simillimum reddit: Diuinum quiddā, & præcipuū immaculatę aīæ insigne, virginitas, ait Basilius Mag. de vera virginit. Et D. Martia. epist. ad Tholosates. c. 9. legitimū connubium à Deo institutū dixit ab initio mundi, in multiplicatione generis humani; deinde viduitatē in præmiū constituisse. Tertiū aūt, & excellentē gradū honestatis in virginitate demonstrasse nobis perfectum, & per oīa similem angelicę dignitati: ideo, inquit, prædico vobis, quod quicunque viduitatis gradū elegerint, non fraudabuntur munere claritatis Dei: qui verò in sublimitate excelsiori permāserint uirgines esse eligētes, centuplicata in perpetua benedictione gloriā cōsequētur. Multa de uirginitatis huius gloria, ut de templo Dei loquitur D. Ambros. tomo. 3. li. 10. Epist. epist. 82. Hanc castitatē ut facilius cōseruarent Hebrææ inclusæ remanebāt, & inuisæ 2. Machab. 7. Et ipsa natura uirginitas diligit, atq; virgines puellæ quādiu tales, magis placēt plurib⁹, quæ si polluant, statim displicent, ut describit perpulchrè Catullus in carmine nuptiali.

Vt flos in septis secretus nascitur hortis,
Ignotus pecori, nulli contusus aratro,
Quem mulcent auræ, firmat sol, educat imber,
Multi illum pueri, multæ optauere puellæ;
Idem, cum tenui captus deflorurit vngui,
Nulli illum pueri, nullæ optauere puellæ.
Sic virgo dum intacta manet, tum chara suis, sed
Cum castum amisit polluto corpore florem,
Nec pueris iucunda manet, nec chara puellis,

Quibus reprehendunt tacitè, & uirgines, & parentes earū, putātes ex hoīum frequentia, & iuuenum consuetudine chariores uirgines, ijs cū contrariū accidat: neq; ēt honestū sit mulieribus iuuenū interesse cōsortijs, ut explicat Euripides ī Electra actu 2.

γυναικί τοι
αἶσχρον μετὰ ἀνδρων ἑςάναι νεανιῶν. id est.

Turpe est mulieri stare cum iuuenibus; uirginitatem namq; sæpius tunc animo corruperunt, prius quam corpore deliquerint. D. Cypria. lib. 1. Epistol. epist. 11. uirginum, & masculorum periculosam cohabitationem quoque censet: potest enim corrumpi

rumpi virgo, inquit, ex alia corporis parte, quæ non ſpectatur, & quæ manus obſtetricum, & oculos fallat. Ea ratione includuntur virgines Deo deuotę aſceterijs, neque à viris conſpici debere, & ſacrilegum eſſe aliter fieri, docet Tertullia. libr. de virginit. votiua. Et multis D. Baſilius libro de vera virginit. Plura apud Tertullia. libr. de veland. virginibus, vbi ideo velari ſacras virgines rectè docet, omnemque publicationem virginis bonæ, eſſe ſtupri paſſionem. Virgines etiam cum hominibus habitare prohibet, vt periculoſum, Cypria. lib. 1. Epiſtol. epiſt. 11.

Antidotum luxuriæ pro conſeruanda caſtitate. *Cap. 10.*

PRimum antidotum eſt, ſi velis immunditiam vitare, vt pręceptorum Dei memor ſis, quæ eam prohibent: & recorderis transgreſſoribus damnationem æternam imminere, & excludi à cœtu Dei: Sic foris canes, impudici, molles. Apocal. 22. & ſi ſenectam item, & mortem tibi imminere perpetuò agnoſcas. Nam vt ait Iuuenal.

Dum bibimus, dum ſerta, vnguenta, puellas.
Poſcimus, obrepit non intellecta ſenectus.

Vitentur cauſæ, & radices luxurię, colloquiũ, viſus muliebris, oſcula, tactus, laſciuus ſermo, & ſcriptura impudica, potus cibuſque nimius, otia, &c. Incentiuum quippe libidinis ingluuies ciborum, & vini, & inde colluuies enaſcitur, quibus obuiam itur ieiunijs, vigilijs, & orationibus; in repletione venus, q̃ fameſcentibus amara, vt ait Athenæ. lib. 6. c. 7. Deinde otio adde negotiũ, etenim otioſi valde de morbo diuexantur, Ouid. de reme. amor.

Otia ſi tollas, periere cupidinis arcus,
Contemptæq; iacent, & ſine luce faces.
Quæritur, Aegiſthus quare ſit factus adulter,
In promptu cauſa eſt deſidioſus erat.

Lucia. Hoc perpulchrè deſcribit in dialogis, dum inducit Venerem, filiũ obiurgantem Cupidinẽ, quòd Palladẽ nõ vulneraſſet: is aũt ſe tuetur, quòd nunquam inuenerit otioſam, ſed literis dantem ſemper operam. Hoc & Hieronym. ad Ruſticum monachũ tradit. Conſentit Horat. lib. 1. Epiſtol. epi. 2. *& ni*

Poſces ante diem librum cum lumine. ſi non

Intendes

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Intendes animum studijs, & rebus honestis:
Inuidia, uel amore vigil torquebere.

Solemne erat Athenis virginibus, ne otiosę essent, peplum Mineruæ contexere, & in quo fortia, & præclara herorum facta exprimerent: ac Palladi dicarent, ut scribit Euripidis interpres in Hecuba. Aristopha. in equitib. & interp. huius in auibus.

Eneruant animos cithara, cantusq; lyraq;,
Et vox, & neruis brachia mota suis.

Quare, & ea pudico, & uirginitatis amanti uitanda. Sed, & uitandi quidam cibi, qui natura semen generant, & Venerem concitant, ut refert Athenæ. lib. 1. dipnosoph. c. 12. qualia uentosa, vt mollia omnia, polypus piscis, sepiæ, apuę, membrades, sardę. Athenę. lib. 8. cap. 9. Et Ouid. 2. de remed. amor.

Nec minus erucas aptum est uitare salaces,
Et quicquid uentri corpora nostra parat.
Vtilius sumes acuentes lumina rutas,
Et quicquid veneri corpora nostra negat.

Vitandum uinum, & Propertius ad Cynthiam,

Vino sæpe suum nescit amica uirum.

Reprimēt aūt Venerē lactucę, vnde, & fingit ideo Callimach⁹ Venerē abscōdisse Adonin ī lactuca, vt latè Athenæ⁹ li. 2. c. 23. & idē li. 7. c. 36. si trigla, inquit, piscis viua in uino suffocetur, atque hoc vir quispiā biberit, nō postea rei uenereę indulgere poterit, uelut Terpsides narrat in reb. venereis. Poculum etiā ex nympha plāta coitum post duodecim dies, geniturāque adimit. Plinius li. 25. cap. septimo item uiticis stratio, Plinio lib. 24. capitulo 9. Sūt his alia similia. Tradunt Origenem Adamantium excogitasse, ut sibi ipsi corpore neruum, ueluti quidam dicunt, exscinderet, ne à uoluptate uexaretur, & ne in motibus corporis cōbureretur: alij verò hoc negant factum, sed excogitasse pharmacum quoddam, quod partibus illis supponeret, ut eas resiccaret, ut author Epiphanius libro 2. contra hęre. tomo primo, hære. 64. Nō debet etiā ipsa liberior lętitia in uirginibus esse, ut ait D. Ambros. exhortatione ad uirgines, sit sobria uirgo, lasciuia, quia & ea calx pernicici. In uirgine debet esse comes uirtutum pudor, sine quo non potest salua esse uirginitas. D. Ambros. secundo de uirginit. Alitur autē, & defenditur pudor hic, interno puro animo, qui excludat

omnem primam turpitudinis occurrentem cogitationē, alliden do paruulos suos ad petram Christum: semel enim datus locus morosæ, turpiq; cogitationi, efficit ut integra maiora subrepant. Similis namq; dęmon serpenti dr: is autem vbi caput semel in locum ingesserit, facilè totum corpus trahit. Exterius aūt pudor, modestis, & pudicis continetur ornatib. quos describit D. Athanas. lib. de virginit. vt indumentum non sit ptiosum, non coloratum, sed fuscum, vel album, sine fimbriis, &c. vt inibi. Extat, & de istis pclarus D. Cypriani tractatus 2. de habitu virgi. & iussum apostol. 1. Pet. 3. Et Isaię ca. 3. & Ezechiel. 27. vitandi impudici sermones, Corrumpunt enim bonos mores colloquia praua. 1. ad Corint. 15. Verba expugnant animum, animus antem succūbens corpori citò frena laxat. Cum tamen de omni verbo otioso nobis reddéda sit ratio, Matth. 12. Cum sancto quoq; sanctus eris, cum peruerso peruerteris. Psalm. 17. qui cum sapientib. gradietur, sapiens erit, amicus stultorum, similis efficietur, Prouerb. 13. c. Et Iuuena. Saty. 3.

Et dabit in plures, sicut grex totus in agris
Vnius scabie cadit, & porrigine porci.
Vuaque conspecta liuorem ducit ab vua.

Possunt astutia, & bono dolo, & salutari virgines, q̄ mentem habent incorruptam, libidines irruentium vitare, vt Gaila, & Papa, pudicissimæ virgines, filiæ Gisulphi ducis Foriuliensis, q̄ cum ab Auaribus diriperetur Foriulium, cauentes ne ab illis constuprarentur, crudorum pullorum carnes, sibi inter mamillas sub fascia posuerunt, q̄ ex calore putrefactæ odorem fœtidum exhalabant: cumq; vellent Auares eas contingere, non sustineutes fętorem, putantesq́; illas natura fœtere, procul ab eis recedebant, dicentes, omnes Longobardas fœtidas esse, & ita castæ seruatæ sunt, vt author Paul. Diaco. lib. 4. de gest. Lōgobard. c. 12. Narrat Val. Max. lib. 4. c. 5. antiquis temporibus in Ethruria, Spurinam adolescentem pulchritudinis eximiæ, virginitatis amātem, cum specie mira complurium fœminarum illustrium solicitaret animos, ideoq; viris, ac parentibus illarum se suspectum esse sentiret, oris decorem vulneribus confudisse, deformitatemq́; sanctitatis suæ fidem, quàm formam irritamentum alienæ libidinis esse, maluisse.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De virginitate, & castitate conseruata apud Ethnicos in sacris. Cap. 11.

STrabo li. 15. geographiæ scribit, Brachmanes Indiæ philosophos, frugaliter viuere, super toris, ac pellibus cubare, & ab animalibus, ac venere abstinere per 37. annos. Et quanquã in cœlibes pœnę dicantur censorię constitutę à Romanis, quæ postea sublatæ sunt, illę tñ eos, qui perpetuam virginitatem uouissent, non tenebant: quòd & expressè apparet ex legibus ijsdem firmatis ab Octauiano Cæsare, anno vrbis conditę 762. quibus ẽt ijs, quæ perpetuam virginitatem seruarẽt, eadem, quę matrimonijs, pręmia concessit. Dion Cas. lib. 56. animus namque censorius, potius ad coercendam libidinem vagam intra matrimonium respexit, quàm ad tollendam puram, & illibatam uirginitatem. Siquidem, & illis Vestales erant summo in honore constitutę uirgines, sacris seruientes. Dion. Halicarn. lib. 2. Gel. lib. 1. c. 12. Ouid. 6. fast. Luc. 2. de rer. nat. vers. 603. D. Aug. lib. 4. de ciu. Dei. c. 19. Fenestella de sacerdot. c. 6. Pomp. Lętus, & alij, refert Xiphilinus in Auito, Auitum, siue Pseudo Antonium, seu Sardanapalum Cęsarem, repudiata vxore sua Paula, quòd maculam habebat in corpore, sicuti dicebat, Aquiliam Seueram Vestalem duxisse contra ius, fasque, eam habuisse cum probro, & dedecore, cum esset uirgo Vestalis: idque sese fecisse ausum esse dicere, vt ex ipso pontifice, ipsaq; sacerdote Vestali, diuini filij nascerentur, in quibus oportuerat illũ cæsum verberibus in foro, conijci in carcerem, ac morte mulctari, &c. Apud Insulanos Vtopienses paganos teste Thoma Moro lib. 2. de eor. repu. sunt cælibes, qui non venere modò in totum abstinent, sed ẽt carnibus, dicti illorum nomine Batrescæ, qui religionis causa id faciunt. Refert Plin. lib. 24. c. 9. Matronas in Thesmophorijs Atheniensium castitatem custodisse, & ideo folia sibi cuiusdam salicis substrauisse, quàm dicunt agnon, vel lygon Græci. In Sabotia Arabiæ, familia certa est hominum, quibus incidere tantum licet thuriferas sacras arbores, sacros vocari ob id illos, nec vllo congressu fœminarum, funerumque, cum incidant eas arbores, aut metant, pollui, atque ita religione merces augeri, tradit Plin. lib. 12. c. 14.

De

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

De Virginitate conseruata in Dei veri cultu. Cap. 12.

DEspōdi, inquit D.Pau. vos vni viro, virginem castam. 2. Cor. 11. Iubetq; ad Tit. 2. vt doceat esse virgines, & adolescētulas castas, prudentes, & sobrias, Virginitas, ob sui puritatē corporis, & mentis, cuilibet ēt infideli, spectabilis est, & veneranda: verum inter christianos venerabilior, dū ea seruatur. Vt verò Deo cultus castius, & maiori munditia, & puritate exhibeatur, Epiph. li. 3. contra hęr. to. 2. in fi. dixit virginitatem sp prædicatā fuisse in ecclesia, vtq; fundamentū, & crepidinē seruari, & exerceri à multis. Et D. Hier. ad Marcellam, in oīb. ecclesię ornamētis, virginū chorum splendere. Sequuntur. n. agnū virgines, quocunq; ierit, Apoc. c. 14. Fuit agnus ipse virgo dñs noster Iesus Christus, fuit D. Io. ei charissimus, & D. Io. Bap. in antiqua lege, Elias, Elisæus, qui mirificè Deo grati fuere. Refert Pli. lib. 5. c. 17. in Iudeę finib. esse gentē Essenorū, sine vlla fęmina oī venere abdicata sine pecunia, sociam palmarū, quibus fœcunda aliorum vitæ pœnitētia, vbi conuenarum turba in diē renasceretur, largè frequentātibus, quos vita fessos, ad mores eorum fortunæ fluctus agitaret D. Ignatius ad Tharsens. epist. 7. apostolorum ferè contemporaneus, de illis meminit. Eas, quæ in virginitate sunt, inquit, honorate, sicut sacras Christi: viduas pudicas, vt sacrarium Dei venerernini. Dicebat ēt Tertul. lib. de velan. virginitatem gratia constare, continentiam verò virtute, vt intelligamus Dei hoc esse singulare donum, vt perseueretur in electione propositi: Deus aūt nunquam gratiam suam petentibus denegat: bona. n. ipse vult, & potens est facere, quæ velit. Sed non possum, inquis, me a fornicatione continere. hoc pusillanimitatis est, & negligentiæ tuæ, q Dei p̄cepta cōtemnere mauis, quā facere, vt ait D. Chrys. to. 1. hom. 1. in psal. 5. votum virginitatis virginem seruare debere, docetur in constitutionib. apostolicis apud Diuum Clemen. lib. 4. constitut. apost. constit. 1. ca. 14. & Cypria. lib. 1. episto. epist. 11. Verū obseruandum est, quòd virginitas citra controuersiam accipit coronā solum illa, quæ est propositi, non quæ necessitatis. Nā virgines innumeræ, corporeq; impollutę decesserunt ex hac

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

vita. Multæ filiæ gentium abominabilium, & impiarum, tempus nuptiarum expectãtes raptæ sunt, idem de iuuenibus, quibus tamen ante tribunal Christi coronæ non sunt datæ, & quibus aufert fructum necessitas: neque enim Deus acceptum fert, quod fit ex necessitate, sed qđ ex proposito rectè fit, vt tradit D. Chrysost. tomo. 1. in Psalm. 95. Hanc virginitatẽ, q̃ semel erant Deo deuotę optimę virgines, vt illibatã conseruarent, martyrio defenderũt, vt Pocamiena virgo speciosissima apud Nicephor. Calist. lib. 5. ca. 7, Et filię duę Antiochenę, de quib. idem lib. 7. ca. 12. Refert, & de alia capit. 13. vbi, & de quodam viro solitario, mira. vt tũc verũ fuerit p̃dictum Psal. 44. Adducẽtur regi virgines, &c. bibentes vinum, ꝙ germinat virgines, vt apud Zach. 9. Si nubat quidem virgo ante votum, non peccat, sed melius est, si sic ꝑmaneat, vt liberius domino obsequatur, inquit D. Paul. 1. Corint. 7.

De Virginitate sanctissimæ matris domini nostri Iesu Christi. Cap. 13.

VIrgo, quę prior ausa est profiteri, & vouere perpetuam virginitatem, Beatissima Maria fuit, quę continuo ministerio in templo Deo deseruiebat, proinde ab archangelo Gabriele salutata nuntio incarnationis diuinę naturę, cogitabat mirum in modum qualis esset ab angelo pulcherrimo iuuene facta salutatio, & audacter respondit, quomodo fiet istud, quoniam virũ non cognosco? quanquam desponsata fuisset beato Iosepho, Lucę 1. Hilarisq; tandem facta, quando de modo conceptionis certior fuit, vt sine virginitatis detrimento, futura esset, & mater, & virgo simul, ex spiritibus sancti obumbratione, respondit, Ecce ancilla domini, fiat mihi secundũ verbũ tuũ. Mirabile mysterium, qđ naturã supergreditur, vtpote, quia author, & dñs naturę, opus aliud supra humanã naturã, nẽpe redẽptionẽ, & veluti renouationẽ vniuersi facturus erat: illud mirabile, Ecce virgo concipiet, & pariet, Isa. c. 7. virgo concepit, hoc certè commune non est, quia virgo antequam concipiat, uirgo esse desinit, fractis virginitatis claustris: mirabilius, & illud, vt virgo pepererit, tamen quàm verissimum, & hoc sic prędictum, in illa porta orientali, Ezechiel. capitu. 44. Atque ita conueniebat omnium

restitu-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

restitutioni: primus quippe homo de terra pura, nõ cõtaminatã, quæ hominem adhuc non genuerat, nec postea genuit, factus ẽ, sine generatione humana: lapsus homo restitui debebat ꝑ purũ, & incontaminatũ hominẽ, qui ex terra virginali, quæ nunquam alium peperisset, nec postea paritura esset, neque ad modum communis generationis genitus esset. Dicit, & diuina, & admiranda uox c. 1. in euãgelio D. Ioã. Deus erat uerbũ, & uerbũ erat in principio apud Deum, & uerbum caro factum est. ò admirabilis uirginitas materna, ò mater integerrima uirgo, ò castissima omniũ uirginum, & coniugum, & uiduarum, omnium exemplar perfectissimum, titulo hoc supra omnes mulieres donata, ut uirgo, & mater simul, & semel sine læsione pudoris, sis, ut ait Cypria. li. de cardinal. uirtutib. Imitẽtur, ut ait d. Ambr. lib. 2. de uirginit. beatissimam uirginẽ Mariam uirgines, qua nulla castior, quę corde humilis, uerbis grauis, loquendi parcior, legendi studiosior, &c. quæ sequuntur. Explicat idem D. Ambros. 1. lib. de institut. uirg. capit 7. & 8. 10. 14. & lib. 10. epistol. epist. 81. Ezechielis uerba, & uirginitatis mirabilia, dicens. de uirginitate uirginis Mariæ dicitur Ezechiel. 44. porta hæc clausa erit, & non aperietur, quoniã dominus Deus Israel transibit per eam: eritq. clausa, quoniam dux hic sedebit in ea, ut manducet panem in conspectu domini: secundum uiam portæ intrabit, & secundũ uiam eius exibit. Quæ est hæc porta, nisi Maria, ideo clausa, quia uirgo per quam Christus intrauit in hunc mundũ, & uirginitatis claustrum nõ soluit, mansit intemeratũ septum pudoris. Nemo trãsibit per eã portã, id est, nemo hominum: porta namque etiã uentris dicitur, Iob. 3. ibi, quia non conclusit portas uẽtris matris meæ, porta ad oriẽtem respiciebat, quoniã uerũ effudit solẽ iustitiæ, Christũ Deum nostrum, D. Iohan. cap. 10. hæc uirga, quæ floruit de radice Iesse, Numer, 17. Hæc hortus cũclusus, Cantit. 4. hic mõs ille apud Danielẽ excisus sine manibus. Daniel 2. Prout latè explicat Irenęus lib. 3. aduersus hæreses, à capit. 24. vsque ad 34. Ex hac dominus noster Iesus Christus tanquã homo filius sine patre, ut filius Dei sine matre. Testatur Basilius Magnus, lib. de humana Christi generatione ad se peruenisse historiã Zacharię, in qua scriptũ erat Zachariam B. Mariã post domini cõceptionẽ inter uirgines cõstituisse, & ideo occisum à Iudæis inter templum, & altare: à populo-

namque accuſatus erat, quod rem prodigioſam, inauditamq. prę dicaret, uirginem, ſcilicet, pariētem citra uirginitatis corruptionē. Hæc mira etiam pręnūtiauerat Sibylla li. octauo, oraculorū.

οὐρανόθεν δὲ μολὼν, βροτέην ἐνεδύσατο μορφήν.
πρῶτα μὲν οὖν γαβριὴλ σθεναρὸν δέμας ἁγνὸν ἐδείχθη.
δεύτερα καὶ κούρην ἀνταγγελος ἐννεπε φωνῇ,
δέξαι ἀχράντοισι θεὸν σοῖς παρθένε κόλποις, &c.
E cælo deſcendens mortalem induit formam.
Primum quidem Gabriel robuſtum corpus caſtum oſtendit,
Poſtea ipſum uirginem angelus loquutus eſt, uoce,
Suſcipe immaculato tuo Deum uirgo gremio, &c.

Quę ibi latè de incarnatione uerbi, & uirginitate adferuntur. Adferam uerba D. Ignat. epi. 1. ad D. Iohā. Apoſtolum ſcribētis, q titulos eius refert, proferri, & credi uirginem Deiparā, in perſecutionibus hilarem, in penurijs, & indigentijs non querulā, iniuriantibus gratam, miſeris, & afflictis condolentē, & ſubuenientē contra uitia enitentem, religionis, & pœnitentię magiſtrā, humilibus deuotam, deuotis humilē, ac omnibus magnificatā, naturę angelicæ ſociam, cæleſte, inquit, ſi fas ſit ita loqui, prodigiū, & ſacratiſſimū monſtrum: & epi. 2. plura, ubi, & uerū Deum, & hominē peperiſſe ait, ut etiā θεοτόκος dicat à Gręcis ſanctis patribus.

Paraneſis ad uirginitatem, & caſtitatem.
Cap. 14.

PRęmia uictorum eò pręſtantiora ſunt, quò acriora prælia præceſſerunt: & triumphus ex robuſtioris, & fortioris hoſtis uictoria, præclarior. Virginibus, & caſtis prælium, & colluctatio perpetua, aduerſus ſęuiſſimos, & domeſticos, ualidiſſimoſque hoſtes, aduerſus carnem propriam, & aduerſus mundi rectores, & tenebrarum harum, ut ait D. Pau. ad Eph. 6. quibus ſi quis ſuccubuerit, ſeruus erit, utque uile mācipium ſubijcietur, & æterno p̄mio, & gloria priuabitur; nec coronabitur: niſi q legitimè certauerit, ſecunda ad Timoth. 2. Ter rogauit D. Paulus dn̄m, vt illū ab ſpiritu Sathanę, q cū colaphizabat, liberaret: ſed reſpōſū accepit omnium nomine, ſufficere ei gratiam Dei, & uirtutē in infirmitate perfici, ſecunda Corinth. 12. Nō eſſet uictoria, ſi nō eſſet

certamē,& nulla corona,ſi nulla uictoria.Iuſſum quidem hominibus,dum mundus multiplicandus eſſet , & inſeminandus cultoribus,ut creſcerent,& multiplicarentur , & replerent terram, Geneſ.1.At nunc,ſatis repleta terra,cõuenit,& repleri cælum,& ſicuti portauimus imaginē terreſtris aliquãdo hominis,ita feramus,& nũc cęleſtis 1.Corinth.15.Primus etiã homo de terra terreſtris,ſecũdus de cælo cæleſtis,eod. Pugnate uiriliter uirgines, & ſpes uos foueat,pro ſponſo recuſato mortali , deſponſatũ immortalē Deũ:ille forſan moroſus,pauper,rigidus, ſtultus,prodigus,adulter,impius cõtigiſſet:hic oĩno pius,bon⁹,& miſericors, diues in omnibus,& omnipotēs,& fidelis.Atque id lucro adijcite, ꝙ ſitis extra maledictionē Dei fœminę indictã,Geneſ.3.in dolore paries,&c.Habetis ſocios angelos incorruptos. Nolite dehinc angi de prolis ſolicitudine,cum nec vix capiat tantã multitudinē iam natam orbis circuitus,eamq. ita perditam uideatis , vt uerè exiſtimare poſſitis,uos ad ea perueniſſe tēpora , in quibus beatæ ſteriles q̃ non pepererunt,Lucę vigeſimo tertio,ad Galatas quarto. Nec etiã certum uobis,num nuptæ ſobolem procreare ualeatis . videtis enim quamplures nuptas,ſteriles.videtis habētes prolem,illam deteſtari,quia impia,rebellis,hæretica,inobediēs,Deo obluctans.conſiderate Deum dixiſſe de Iuda dãnato,bonum illi erat,ſi natus nõ fuiſſet homo ille,Matthęi capitulo uigeſimo ſexto.audite,& chorum , actu tertio in Medea apud Euripidem hac de re ſapienter diſputantem. Aio quicunque mortalium uxoriæ rei expertes,non genuerunt liberos fælicitate anteire eos,qui progenuere ſobolem.Orbi enim,& filijs carentes,eò quòd ignorent, iucundum ne ſit,an moleſtum habere prolem,à multis agunt ſecuri laboribus:eos autem,quibus eſt liberorum propago , uideo diſpungi curis omni tempore:primum quidem, quo pacto educent ipſos probè:Deinde ut abũdè illis uitę neceſſaria relinquãt. præterea incertum,pro bonis, ne an improbis iſtas exorbeãt moleſtias:unum uerò omnium vltimum dicam mortalibus malum, quòd interdũ boni,frugique liberi, adulti præmoriũtur ſummo cum patrum dolore.Quòd ſi ad remedium nuptias quæratis,remedium uobis Deus erit.Perpendite uoluptatem illam potius eſſe in opinione radicatam: quàm ſi circuncidatis , euaneſcet . Fugite cauſas luxuriæ , illecebras , delitias , & ea, quæ ſtimulos , &

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ignes submittunt. Voluptas leue gaudium est, quodque parit tristitiam. Considerate, quid alijs acciderit, ab his, q̃ aliquãdo nobis suggeruntur, quot dolores, quot molestias, genuerint. Et ne uos cogitationum turba diuexet, & distrahat, scitote eas esse nebulas, quæ non possunt diutius permanere, si animæ mens illas exsufflauerit: erunt tamen aliquæ discursantes perpetuò, sed non eædem: non secus, ac mare sine fluctibus non est, & cœlum nunquam sine nubibus. Proponite uobis, uoluptates huius, seculi neq; synceras esse, neq; ueras, nec durare, adeptioneq; illarũ citò satietatẽ, & fastidiũ sequi: ita illas, si se uobis offerant, aduenietes, ut iã recedẽtes fastidite. Recordemini eius, qđ dictum sit de pijs, & bonis, flebitis uos, mundus autem gaudebit, sed tristitia uestra conuertetur in gaudium, D. Iohan. c. 16. Et rursum, Væ uobis, qui ridetis nunc. Lucæ 6. Quid autem potius, aut melius ad horam gaudere, an per annum; item, nunc satius per totum uitæ tempus, quàm per annum? sed quanto melius in æternum, quàm per hoc ephemerum tempus uitę nostræ mortali constitutum? locus istius uitę non est locus habitationis nostrę, sed futuram inquirimus ciuitatem, & peregrinamur à domino: momẽtaneum est, ꝙ delectat, ęternum quod cruciat. Non est hic ludendũ, nõ voluptatibus uacandũ, sed eundum est. Quis enim nõ ridet meritò, ut stultissimũ uiatorem, qui dum proficiscitur necessariò, ludendo, pecuniam, & uiaticũ in hospitio consumit, atq; sibi abeundũ esse, obliuiscitur? Monet, & Dauid, euntes, inquit, ibant, & flebant mittẽtes semina sua; uenietes autem ueniẽt cum exulatione, portãtes manipulos suos. psal. 125. lętati in his quæ dicta sunt, quòd in domum Domini ibimus. psal. 121. Occurrũt in via hostes, qui intercipiant iter: uigilandum, abstinendũ ab ijs, quę nocere possunt; sicuti omnis, qui in agone cõtendit, ab omnibus se abstinet, &c. 1. Corint. 9. Vosque uiri, qui in acie sub castitatis uexillo, & uirginitatis, pugnatis, si repetatis mulierũ spurcitiẽ, si earum naturã seriò teneatis, gaudebitis potius, quòd tantis careatis malis. Mulier speciosa, & pulchra tẽplum est super cloacam ędificatum (inquit Socrates apud Diogenem) insatiabile animal, continua sollicitudo, indesinẽs pugna, quotidianum damnum, bonorum impedimentum, uiri naufragium, adulterij uas, pondus grauissimũ, ęstus maris, calumniarum chaos, Pandora Epimethei, Thesaurus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ſaurus malorum;ſi pulchram ducas uxorem,periculũ,ne cõmunis fiat:ſi turpẽ,habes pœnã aſſiduam ; pulchra facilè adamatur, turpis facilè cõcupiſcit:moleſtũ cuſtodire, quod omnes cupiunt moleſtiſſimum poſſidere,quod nemo habere dignetur;quànquã non ualentibus abſtinere honorabile connubium ſit,& torus immaculatus.ad Hebreæ.13.ſacramẽtum à Deo inſtitutum,& probatum,& laudanda uxor bona,ſi bene moratata,ſi pulchra,caſta, honeſtiſue parentibus,ſi tu quoque diues es;at tibi eſt expectandum aliud quoddã ſeculum,in quo hæc uideas cõcurrere; in hoc enim rarò,vel nunquam auditum.Neque putes bene uxoratis eſſe,quia non conquerantur omnes ; nam quod incorrigibile,indiſſolubile ve eſt,melius eſt pati;& ignoras,qua parte calceus pulcher,& nouus,pedẽ alteriꝰ ꝑmat.Sed ne maiora retegã,& ne moueã Camarinã,mala bene cõdita nõ ultra ꝓſequar.Sed ſatius eſſe mulieribus abſtinere duco , & uoluptate illegitima , leuiſſimaque,quàm perpetuò cruciari.Nam,ut Horat.monet li.1.epiſt.2.

Sperne uoluptates,nocet empta dolore uoluptas .

De inuidia. *Cap.* 15.

INuidia,eſt triſtitia de bonis alteri cõtingentibus,præſentibus, præteritis,uel futuris,& gaudium de aduerſis,ut contra,miſericordia,eſt triſtitia de malis alienis.Io.Damaſc.lib.2.de orthod. fid.c.12.D.Thomas 2.2.q.36.art.1.Ariſt.lib.2.Rheto.ad Theod. c.9.& 10.Plato in Philebo,uel de ſummo bono. Cic.3.Tuſc.Speuſippus li.de definitio.Platoni.Greg.Niſſenus jib.de uirtutib.animę c.12.Baſil.Mag.li.de inuidia,Pinda.ode 1. pythio.ſtro.5.Affinis itaque huic, ἐπιχαιρεκακία, quę eſt uoluptas ex alterius malis,vt notat Plut.li.de curioſit. Et,ut ait Horat.li.2.epiſto.epiſt.2.

Inuidus alterius rebus macreſcit opimis.

Duę autem ęmulationis ſpecies ; una bona, qua uicinus in opus uicini proſpiciens ad ſimile excitatur , ut Themiſtocles dicebat in politi . Plutar. ſibi Miltiadis tropheos , ſomnum adimere , hęcque bona ; altera perniciosa , quę inuidia eſt , ut tractat Heſiodus in 1 . oper. Morbus hic latè paret , & ſerpit , in hominum penè omnium medullas , ſęuiens latenter,ut maledicta , & crimina aliorum perlubenter audiant , laudantibus

dantibus autē ipsi grauiter succēseant, ut notat Demosthenes orat. de corona. Sic morē ingenij humani, ut dixit Dictys Cretēsis li. 2. delli Troiani, quòd imbecillum aduersus dolores animi, & inuidiæ plenū, anteiri se à meliore haud facilè patitur: un̄ solet maximè inter eiusdem artis, & opificij, uel professionis homines oriri, dum in eo quis pręstare cōtēdit, quo alius præstantior. Sic natura comparatum uidetur, inquit Plutar. in politicis, ut inter eos æmulatio contentiosa non innascatur, q diuersa uirtute, diuersis uiribus nō eodē studij genere operā rei cuipiam dāt, ac eā disparibus qdē artibus, uerū pari diligētia uolūtateq; curāt. Eo modo Rachel sorori inuidit parienti, cū esset ipsa infœcunda. Genes. trigesimo. Et uir q festinat ditari, alijs inuidet, Prouerbio 28. figulus figulo, & architectus architecto. Quamobrē inuidia testis est locupletissimus, in eo, cui inest deterius quippiā esse, uel abesse id, quod in eo est, cui inuidet; ut certè q magno animo sūt, q p̄stātes, q superiores, nūquā alijs inuideāt inferioribus, & malint potius inuidiā pati, quàm inuidere. Quod, & Astaphium ancilla apud Plautum in Truculento, actu 4. scen. 2. expressit inquiens.

Mauelim mihi inimicos inuidere, quàm me inimicis meis.
Nam inuidere, alij bene esse, tibi male esse, miserum est.
Qui inuident, egent: illi, quibus inuidetur, rem habent.

Et Pindarus, Ode. 8. Nemeorum, Strophe 2.

ὄψον δὲ λόγοι φθονεροῖς.
ἅπτεται δ' ἐσλῶν αἰεὶ,
χειρόνεσσι δ' οὐκ ἐρίζει, id est.

Obsonium autem inuidis sermones sunt:
Semper autem tangit inuidia præstantes.
Non autem contendit cum deterioribus.

Erat antiquitus ideo tritū prouerbiū, pro uita misera, & uili ἄζηλος βίος, uita sine inuidia, vt ait Suidas, in verbo ἄζηλος. Et Socrates apud Ælia. li. 2. de uar histor. c. 36. senex ĩterrogat⁹ ęgrotus quomodo se haberet, respondit; rectè, inquit, utroque modo; nā si fuero superstes, plures æmulatores habeo, si uita excessero, plures laudatores. Finitur namque inuidia morte, nec uix aliter, ut ostendit Horatius epistol. 1. lib. 2.

diram, inquit *qui contudit hydram,*
Notaq; fatali portenta labore subegit,

Com-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Comperit, inuidiam supremo fine domari.

Atque sola egregia facinora,& uirtus,inuidiã cõcitare solent, ut ait Polyb.in 1.Vell.Patercu.posteriore uolumine historię,D. Hierony.ad Demetriadem.Sicut necesse est, iter agentibus perpetuò comitetur umbra.Nec est dubium, inquit Chromatius episcop.declam.de octo beatitudinib.quòd bono facto semper est comes inuidia.Quamobrẽ Themistocles adolescens,cũ uellet indicare se adhuc nullum pręclarum gessisse facinus,dicebat se nullum inuidum habere,ut meminit Plutar.lib.de differen.inter odiũ,& inuidiã.Ita,& Ciceroni 4.ad Heren comes semper uirtutis inuidia.Idipsum Pindar.olympio. ode 6.antistro. 4. Et ideo idem Cicero pro L.Cornelio,seculi quandã huius labẽ esse dicit, uirtuti inuidere.Sic Ecclesi.c.4. omnes labores hominũ vsque animaduerti patere inuidiæ.Cęca enim inuidia est,nec quicquam aliud scit,quàm detrectare uirtutes,corrũpere honores,ac pmia eorũ,ut ait Liuius li.8.decad.4.ita grauissima pestis inuidia, uirtutis aduersaria,ut ait Philo Iudæ.lib.de special.legibus.c. contra mœchos.Atq; hac nota differt inuidia ab odio;q a aliquando odimus aliquos meritò ob vitia,at nũquã inuideẽ nisi laude dignis.

Macerat inuidia, ante oculos illum esse potentem,
Illum spectari, claro qui incedit honore,
Ipsi se in tenebris uolui, cænoque queruntur.

Lucre. in 3.

Et hoc aliud bonum adfert bonis inuidia lacessitis,ut ab inuitis inimicis,uitia sua audiant, & moneantur,qua parte se debeãt emẽdare.Eaque antea forsan ignoti,apparent laude digni, dum qui maledica audiunt, inquirunt,& cognoscere desiderãt, utq; ferrum attritu à rubigine,splendent. Et D.Chrysost. homil.1.in psal.50.tomo 1.Inuidia,inquit,ignis inextinguibilis est;Etenim sicut tinea comedit uestimẽtum,sic,& inuidia eum,qui zelatur; cõsumit,eum autem,cui inuidet,clariorem reddit.Nã, & Ioseph hoc est à fratribus passus,Genes.37.Et illi quidẽ,qui inuidiæ facib.urebãtur,de libertate in seruitutem adducti sunt,cui autẽ inuisum est,rex cõstitutus est.Proinde ea ex parte non est nocens inuidia,cui inuidetur,si ea simplex sit;at, quia impatiens secundarum rerum alterius,ueritate non potest nocere,ad calumnias cõuersa timenda est,dum sæuiens nititur nocere.Neque enim tunc

residet in propria animi tristitia, sed alium lædere, & gradu falsò deijcere pertentat; itaque minima quæque uitiola obseruat laudati, uel iuuenilia emendata repetit, ut possit gloriam eius obnubilare: uel si nulla sint, fingit. Obiectum Pompeio, quòd genuino more, caput digito vno scalperet; Insimulatus Cymon, Miltiades & Æmilia. Scipio, ut somnolētus teste Ammia. Marcell. li. 17. Plutar. in polit. Scelestissima hoc modo calumniarum artifex, ut dū non potest æqualis esse inuidus, præstantiores ueel opprimat, vel tollere calumnijs, & apertaui velit. vt Agrippina vxor secūda Claudij Cæsaris, inuidia in matronas elata, plures occidi fecit, Dion Cassius li. 60. histo. Roma. Palamedes dux optimus, ob inuidiam uirtutis, à uersipelle Vlysse, & Diomede in puteo lapidibus obrutus. Dictys Creten. li. 2. de bello Troia. In Miltiade, erat cum summa humanitas, tum summa comitas, ut nemo tam humilis esset, cui ad eum aditus nō pateret. Magna authoritas apud omnes ciuitates; nobile nomen, laus rei militaris maxima; hæc tamē respiciens populus Atheniēsis, qui, scilicet, Democratiam fouebat, maluit eum innoxium plecti, quàm se diutius in timore esse, Æmil. Probus in Miltiade, Val. Max. lib. 5. tit. de ingratis. Idem accidit Alcibiadi, ut idem Probus testis. Addit, & in Chabria commune uitiū hoc esse in magnis ciuitatibus, ut inuidia gloriæ comes sit, & libenrer de ijs detrahant, quos emergere uideāt altius: neq; æquo animo pauperes alienā opulentam intueantur fortunā. Sic impij scribæ, & Pharisæi per inuidiam in mortē dominū nostrū Iesum Christum tradiderunt, Mat. 27. & Marc. 15. Et Saul voluit lancea cōfodere Dauid 1. Reg. 18 Cain occidit Abelem c. 4. Gen. Esau Iacob. insidiabat Gen. c. 27. Nero putās se bonum poetam, Lucano ꝙ arte poetica clarus erat, interdixit carmē facere, Xiphili. ex Dio. in Nero. Cato optimus orator, optimus imperator, optimus simul senator, plurimorū odio laborauit, & quater, & quadragies causā dixit, nec quēquā legimꝰ sepius postulatū, & sēper absolutū. Plin. li. 7. c. 17. Inuidētes fratres Iosepho, ꝑ inuidiā illū uēdiderūt, de quo pater dixit, fera pessima deuorauit Ioseph, Genes. 37. Calūniæ inuidię, pestilētes sunt ualde, q̄ illā sequūtur, vt describit optimè Lucia. ibi, διαβολῆς, seu calūniæ, & Oui. li. 2. Meta. ibi, *Pallor in ore sedet, macies in corpore toto*, &c. Idcirco, & hāc inuidiā Græci quoque dixerunt, Momum, quem idololatrę Deū

dice-

dicebant maledicentię, cõuitij, & rephensionis; quēq; Hesiodus in Theogonia dicit natum ex nocte, vna cũ morte, & somno, & insomniis, & ęrũnis. Hic ēt describitur in 4. epigrã. Gręcorũ; meminit de eo, & Lucia. in Hermotimo, & conuiuio Deorũ, vbi nec eũ potuisse silere à rephensione Deorum tradit, nēpe rephendendo eos, & Vulcanum, qđ homini fenestrata pectora nõ fecissent, vt cogitationes eorum paterent; rephendisse, & Veneris crepidas, & ppulchra sandalia. Accedit, & comitatur eandē detractio. Est in summa omnium malorum catena: nã per inuidiã diaboli mors intrauit in orbē. Sapien. 2. Vt meritò inuidorum cõsortiũ omnino uitandum sit: omnia enim, more serpentium, etiã florida, & salubria in virus conuertunt, in peiusque interpretantur. Monet, & Sapiens Prouerb. c. 23. cũ inuido ne comedas. Et ut ait Basil. Mag. sermone de inuidia, canes educatione mãsuescũt, boues obseqo fiunt tractabiles, inuidi officiis agrestiores euadunt. Sed & maximũ hoc esse scelus demõstrat, qđ ex malitia inuidia proficiscatur, quòd non ut in cœteris peccatis, hic inuidus lætetur, sed tristetur, & diuexetur ab alieno, & uiuus torqueatur à furijs. Quod ex carminib. Menandri, Latinis factis, sic exprimit.

Adolescens, non mihi intelligere videris, quod
A suo quaque vitio putrefiant,
Et omnis corruptionis causa veniunt intrinsecus,
Vt ferrugo, si consideres ferrum;
Si vestes, tinea: teredo, si lignum spectes.
At pessimum malorum inuidia,
Tabidum facit, faciet, & fecit hominem,
Propter animæ prauas cogitationes,
Nam inuidus sibi semper hostis existit;
Spontaneis enim semper tenetur molestijs.

Itaque Ouidius 2. lib. Metamor. fab. 12. sic uerè describit inuidi formam, & corpus.

Surgit humo pigrè, semesarumq; relinquit
Corpora serpentum, passuq; incedit inerti;
Pallor in ore sedet, macies in corpore toto:
Nunquam recta acies: liuent rubigine dentes;
Pectora felle virent, lingua est suffusa veneno;
Risus abest, nisi quem visi mouere dolores.

Nec

Nec fruitur somno, vigilantibus excita curis,
Sed videt ingratos, intabescitque videndo
Successus hominum, carpitque, & carpitur vnà,
Supplicium que suum est.

Optimè inuidorum naturam percurrit D. Chrysost. tom. 2. homil. 42. in Matthæũ, similesq; eos dicit canibus cõcitatis, & in festis dæmonibus, ac furijs, & scarabæis, qui vt illi alieno stercore, ita & isti aduersa aliorum fortuna nutriuntur. dicit & communes humano generi hostes, peiores animantibus. Sic inuidiæ partus sunt tristitia de bonis alterius, lętitia de malis, detractio, discordia, murmuratio, odium, & noxæ, vel dãni illatio.

Antidota contra inuidia labem. *Cap.* 16.

QVia itaque maximum hoc vitium est, eo magis studendum emendationi: & extremis morbis extrema remedia adhibenda. Et cum probra omnia fugienda sint, tum verò hoc maximè omnium inuidię. Quare inquit Demosth. in Leptinem: quia inuidia omnino prauitati naturæ tribuitur, nec vlla causa est, ob quam veniam inuidus mereatur. & ita extra diuinum chorum si ta est, vt ait Plato teste Philone Iudæo lib. quòd omnis probus liber sit. Quo circa monet in primis D. Iaco. c. 4. nolite detrahere alterutrum, & psal. 100. detrahentem secretò proximo suo hunc persequebar. Cõsidera ergo, si hac afficiaris, te legi Dei obsistere. Deinceps si te Dei timor nõ moueat, miserere tuijpsius, aduerte tibi potius nocere inuidiã, quàm alteri: te enim in ea excrucias, quam alius ridet, & de ea celebrior gaudet te ita tristari. Isocrates in Euagora & Q. Curtius lib. 8. de gestis Alexandri dicunt cũ Menandro, inuidum sibi ipsi inimicum, cum spontaneis teneatur molestijs, & Virg. in Epigramat.

Liuor tabificum malis venenum, &c.

Et Rabi Eliazar, in pirke abot, seu capitulis patrum c. 4. inuidia, inquit, & concupiscẽtia, & amor gloriæ, educunt hominem à vita. Ita inuidi sua ipsorum noxa puniuntur, vt ait Pindar. Pythio. ode 11. antistro. 4. ipsáque inuidia suis telis conficitur, ut à tineis suis lignum. Aliud remedium inuidiæ, si nihil rerum humanarum magnum existimemus, non gloriam, non opes, non rerum magnitudinem, nõ reliqua: sic enim nullos his pollentes ęmulabimur, D. Basil. sermo. de inuid. si humilia, non alta sapiamus:

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

mus: si proximũ dilexerimus, vt dictum. Item aliud cogitandum, dona spiritus sancti à Deo diuisa, prout vult 1. Corin. 12. neque vas aduersus figulum, posse, vel debere insurgere, quare sic eum fecerit potius, quàm alterius forma, Isaiæ c. 45. Habet enim potestatem faciendi ex eadem massa vasa in contumeliam, & in honorẽ. Rom. c. 9. nostraque sors, in manu Dei, sicut lutum in manu figuli. Ecclesiast. c. 33. Tu itaque nec alij inuideas, sed vt sis melior, contende, vt talis euadas, vt Themistocles imitabatur Miltiadem. Si eò non possis contendere, interim sine inuidia Spartã, quã nactus es, hãc orna. Et ut Hebræus dicit Ben Syrę, in sente. moral. c. 3. גרמא דנפיל כהילאקך גרריה. garma denaphil beholekad, gardeiah, idest, os quod tibi in partem, seu sortem contigit, ipsum rodito: Non enim tibi videri debet Deus iniustus, qa tuus oculus nequam est; tolle, quod tuũ, sine liberalitatẽ Deum exercere, Matth. 20. in hoc mũdo corpus vnum facimus, & vt in hoc corpore nostro singulorũ, non oĩa membra idẽ officiũ habent, nec dignitatẽ, non tñ ignobilia; sic & inter hoĩes, diuersa hominũ officia, quæ misceri non debent, ad Roma. 12. Neque ideo uiliora mẽbra seditionem mouere debẽt aduersus meliora, ut docuit hoc exemplo corporis humani Agrippa Menenius populũ Romanum rebellantem in senatum, apud Dionys. Halicar. in 6. Si de malo alterius lętitia subrepat, cogita tãtundem tibi impendere. At ut possis alios tibi inuidos vitare, cautione opus est, ne noceant, ne segnis, inersue aliò te transferas, vrit enim præsens virtus fulgore suo; sic viri clari extra ciuitatẽ Atheniensium uixerunt, vt Iphicrates in Thracia, Cono in Cypro, Timotheus in Lesbo, Chares in Gigeo, Chabrias in Ægypto, Æmil. Probus in Chabria. Et Dñs noster ad vitandam inuidiam sæpè se subtrahebat turbæ Iudęorũ, & secedebat in montes. Sic vitauit Iacob inuidiam Esau, Genes. c. 27. Sic docet & D. Ambros. tomo 4. li. 2. de Iacobo, vel de uita beata c. 5. melius esse inuidia exorta, declinare eam, & sine lite abire, quàm habitare cum iurgio. Putabãt aliqui, & subitum ad honores statum non patere inuidiæ; nam nec ignis cõcipit fumum, nec gloria inuidiã gignit, si repente vtrunque, ac celeriter emicuerit, vt ait Plutar. in politi. Dixitq; ideo in Syllam Pompeius, plures esse, qui solem orientem potius, quàm occidentem adorarent. Aliud remedium, ob virtutẽ omnia con-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

stanti animo pati,& laudi sibi ducere etiam pro ea mori. Nam vt ait Horatius lib.3. Carmi. ode 2.

Virtus repulsæ nescia sordidæ,
Intaminatis fulget honoribus;
Nec sumit, aut ponit secures
Arbitrio popularis auræ.
Virtus recludens immeritis mori
Cœlum, negata tentat ire via,
Cœtusq; vulgares, & vdam
Spernit humum, fugiente penna,
Est & fideli, tuta silentio
Merces.

Et ode 3. eius libri.

Iustum, & tenacem propositi virum,
Non ciuium ardor praua iubentium,
Non vultus instantis tyranni,
Mente quatit solida; neque Auster
Dux inquieti turbidus Adriæ,
Nec fulminantis magna Iouis manus;
Si fractus illabatur orbis,
Impauidum ferient ruinæ.

Aliud remedium, non esse cum inuidis agendum, vt ante diximus. Fieri enim nequit, vt hoc modo implicemur, nisi familiaritate iūcti fuerimus, nec inuidet ignotus, sed familiaris, & notus, D. Basil. Mag. ferm. de inuidia. Aliud quoq; remediū esse posset, si semper honestum est, inuidis, qui sibi aliquid esse vīr cōcedere, & p̄sentes laudare; est enim solertia, & bonus dolus, quo illi facilè capiuntur, & laudati maledicere desinunt; eadē enim cæcitate, qua alios sibi p̄cellere nō vident, & verè quoq; se p̄ferri aliis sibi persuadent, euaduntq; ea p̄sumptione inter bene videntes, ridiculi tamen innoxij. Sic enim, & latrantes canes, lapidibus iactis immorantur, vel aliquo osse iacto, à latratu coercentur.

De beneficentia. Cap. 7.

Beneficentia virtus communis est, tum ad medelam inuidi, tum etiam ad fortitudinem, & præstantiam eius, cui inuidetur. Pendet enim ex charitate, per quam omnibus bona cupimus, & inimicis quoque beneficia conferimus. Nec quicquam

præ-

præſtantius eſt beneficentia,& bonitate,ĩquit Cic.1.de nat.deo. Quare ſi hanc poſſit concipere inuidus,tantum abeſt,ut inuideat habenti aliquid præſtantius,quinimo ei congratulabitur,& vt augeatur Dei in eo donum, utque perſeueret,precabitur.Cõgaudẽt.n.boni amicis,& benefici etiam habentibus, uel largiuntur, vel largiendi animum,ſi opus ſit,habẽt.Beneficium quippe non in eo,quod fit,aut datur,ſed in dantis, uel accipientis conſiſtit animo,ut ait Sene.i.de benef.atque qui habet inimicum inuiduũ, ſi ei beneficus ſit,iam impleuit illam ſummam uirtutem chriſtianam,ut diligat inimicum,de qua diximus,dum de charitate egimus,non reddens malum pro malo , ſed bonum pro malo,iuxta Apoſt.i.ad Theſſal.5.i.Pet. 3.ſed cum iam in charitate , quæ hic conueniunt,dicta ſint,plura non addam.

De gulæ uitio. *Cap.* 18.

EPiglottidis fiſtulam interiorem Plinius li.xi.c.37.appellat gulam,ꝑ quam cibus,atque potus deuoratur:q̃ tẽdit ad ſtomachum,inde ad uentrẽ,carne,& neruo conſtans,proxima exteriori fiſtule , q̃ arteria eſt,ex cartilagine,& carne:unde ꝑ tranſlationem gula accipitur pro uoracitate,& nimio,& delicatiore ciborũ appetitu,proq.nimio,& lautiori potu,& ebrietate.Hoc vitio duo alia cõcluduntur,nempe gaſtrimargia, & oſophagia. Gaſtrimargia eſt intẽperantia ad cibum ſumendum,cum dulcedo ciborum utilitati prꝑponitur.Opſophagia autẽ eſt , nullum in obſoniorũ uſu modum tenere.Victus namque, vel uiuẽdi modus legitimus duos fines habet,ſalutem,& robur,ſiue firmitatem corporis.Peccatur idcirco contra uiuendi modum,in quantitate cibi,ſi quis, plus quàm ſit neceſſe,accipiat:quando in edendo quis feſtinauerit,ſi ſuauiora,dulcioraq; eſculẽta ſanioribus ꝓponantur: ſi quis eadẽ q̃ ſibi,conuiuantibus non appoſuerit:quãdo ꝑter tẽpus dapes apponimus:cũ ſcilicet aliud agendum eſſet?quo omiſſo gulę indulgemus,vt notat Stepha. Niger in opere ex Muſonio ſumto de nimia obſoniorũ appetẽtia. Legimus,ſupplicio æterno dãnatũ immiſericordẽ illum diuitem,qui quotidie epulabatur ſplẽdidè,Luc.16.Ex numero eorum qui ducunt in bonis dies ſuos,& in pũcto ad inferos deſcẽdunt, Iob.21.Huc pertinet etiã vetita,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

aut tempore prohibitionis comedere, prohibita desiderare, quod acriter, & seuerè uindicauit Deus in populo Israelitico, cũ manna uiueret, ipse autẽ fastidiret illum cibũ, & desideraret carnes, cucumeres, pepones, porros, cepas, & allia, & panes in saturitate: Num. ca. 11. & Exod. 16. uitium hoc certè maximũ, turpitudinis, & spurcitiei incentiuũ, morborum fermentum, & causa, patrimoniorũ consumptio. D. Basil. lib. de renunciat. vitę huius multos, inquit, morbis occupatos, ad sanitatem redire uidi, unũ uerò ex illis, qui clam edunt, uel gulosi sunt, non uidi: sed qui huiusmodi sunt, mũdanis illecebris corrumpuntur, & diabolo mollitie seruientes, ut uitiũ gulę tegant, malis se multis inuoluunt. Si uentrem domueris, paradisum inhabitabis: sin minus, à morte consumeris. Et in Psal. 29. Ne cor tuum delitijs tradas. Quid uegetum, ualidumq; studes reddere, quod paulo post est interiturum? Quid te saginas, & carnibus grauas? an ignoras, quanto pinguius tibi corpus, tanto grauiorem animę tuæ carcerem cõstituis? &. c. egestatem esse etiam proximam helluonibus, docetur Prouerb. c. 21. qui diligit epulas, in egestate erit: qui amat uinum, & pinguia, nõ ditabitur. Possem hic referre monstra naturæ, & opprobria potius hominum, quàm homines, qui uoracitatis, & bibacitatis prodigiosæ fuerunt exempli perniciosissimi, ueluti Philoxenum, Apicium, Melãthium, Pythillum voracem, Aristoxenum Cyreneum, Telephum Voraginem, Dorionem, Callimedontem cum filio, Diogenem Cynicum, Hyperidem Rhetorem, Philetęrum, Calliam Aristotelem philosophum, Melanthium tragicum, Aristippum Socraticum, Charmum Theagenem athletam, Herodotum tibicinem, Cantibarim Persam. sed de illis, & alijs Athenę. te commodius monebit li. 1. dipõs. cap. 3. & lib. 8. ca. 6. lib. 9. c. 9. & 11. lib. 10. cap. 1. Possem ingentis edacitatis, bibacitatis Phagonem subijcere, quo delectabatũ Aurelianus Cęsar, sed de eo narrabit Fla. Vopis. in Aureli. ut de Clodio Albino Capitolinus in eius uita. Nec merentur certè nomẽ isti osophagiæ dediti helluones, nihil nisi pondus iners, & fruges consumere nati. Miseri alioquin, & morborum sentinę, & uasa spurcitiei, meritò etiam in eo pœna, in quo peccãt, puniri: sequuntur enim illos ructus acuti, nocturni uomitus, ut scribit Lucianus dialogo de mercede conductis, &, ut Iuuena. Saty. 1.

Hinc

Hinc subitæ mortes, atq; intestata senectus.
It noua, nec tristis per cunctas fabula cœnas.
Ducitur iratis plaudendum funus amicis.

Nascuntur, & phthisis, podagrę, pulmonũ exulcerationes, aquæ intercutes, Lucia. in Gallo. Refert Dion Cassius lib. 57. hist. quòd M. Gabio, qui omnes homines luxuria uictus superaret, cũ inisset rationem, ut sciret quantum prodegisset iam, quantumq; restaret, cumq; adhuc tantum superesse centies sestertium reperisset, magno mœrore fuisset correptus, quasi sibi fame pereundum esset, seipsum interemit. Fuerunt autem alij, non ita uoraces quidẽ, sed in cibis nimiũ curiosi, delicati, exquisiti, & prodigi non prioribus meliores, quorũ cateruam aliquam, colligit Tertullia. tomo 2. oper li. de pallio, Vedius, inquit, Pollio, seruos murenis inuadendos obiectabat, quas his delectatus edebat, ut de suorum corporibus ipse gustaret. Præcidam gulam qua Hortensius orator, primus pauonem cibi causa, potuit occidere: qua Aufidius Lurco, primus sagina corpora vitiauit, & coactis alimẽtis in adulterum prouexit saporem: qua Asinius Celer, unius muli piscis obsoniũ VI. M. HS. id est, sex sextertio. milli. detulit. qua Æsopus histrio ex auibus eiusdem ꝑtiositatis, ut canoris, & loquacibus quibuscunque centum millium patinam confiscauit: qua filius eius post tale pulpamentum, potuit aliquid sumptuosius esurire. Margarita namque, uel ipso nomine pretiosa dehausit, credo, ne mẽdicius patre cœnasset. Taceo Nerones, & Apicios, & Rufos. Dabo catharticum impuritati Scauri, & aleę Curij, & uinolentię Antonij. Meminit, & de ijsdem Plin. de Pollio. lib. 9. cap. 83. De Hortensio lib. 10. ca. 20. & ibidem de Aufidio, & alijs. De Celere, & Macrob. & Iuuenalis Saty. 4. ibi,

Malum sex millibus emit. &c.

De Æsopo quoque Plin. lib. 10. ca. 50. & lib. 35. c. 12. & de eius filio. li. 9. c. 35. Aduersus istius gulæ illecebras, & uoluptates, leges tum diuinę, tum humanæ insurgũt, ut ad frugalitatem, sobrietatem, & tẽperãtiã reducerẽt, tot leges abstinẽtię, & ieiuniorũ. A Romanis sumptuarię leges latæ, q̃ modũ uiuendi imponerent: de quibus Alexãder ab Alex. li. 3. genial. dier. c. 11. & ne fraus legibus fieret, cautum, ut publicè pransitaretur apud Romanos, & apud Spartiatas à Lycurgo, teste Xenophõ. li. de rep. Lacedę. Orchia le-

ge conuiuarum numerus Romanis ſcriptus, teſte Macrobio li. 3. Saturn. ca. 17. Et Iaſcenſibus non licebat in contrahendis nuptijs plures ad conuiuium uocare, quàm decem uiros, & totidem fœminas: nec nuptiarum ſolẽnitatem ultra biduum producere, ut ait Heraclid. ĩ eorũ politia. Lege cenſoria Rom. interdicta cœnis ſuum abdomina, glandia, teſticuli, uuluæ, Pli. lib. 18. cap. 52. Prohibitique in cibum mures, glires eadem lege, quam M. Scaurus renouauit in ſuo conſulatu. Plin. lib. octauo, cap. 57. & apud eundem lib. 10. cap. 50. fertur lata lex in C. Fannij conſulatu, ne quid uolucrum apponeretur præter unam gallinam, quæ non eſſet altilis: prorogata deinde lege Didia, & Fannia, per totam Italiam, haſque Iulius Cæſar exercuit, diſpoſitis etiam circa macellum cuſtodibus, qui obſonia contra uetitum retinerent, & deferrent ad ſe, ſubmiſſis quocunque lictoribus, ac militibus, qui ſi qua cuſtodes fefelliſſent, ex triclinio iam appoſita auferrent. Fuerunt, & aliæ iſtis ſimiles leges, de quibus Gel. li. 2. Noctiũ. c. 28. & li. 14. ca. 16. Atque Athenæus li. 6. c. 8. refert temperatos fuiſſe Romanos priſcos, tum in ueſtitu, & uictu, & frugalitate, ut etiam prohiberetur lege illis, obſonium pluris duabus drachmis cum dimidio.

De ebrietate. *Cap.* 19.

GVlę uitium, in ebrietate etiam conſiſtit, quæ mẽtem mutat, furorem gignit, multos ĩterimit, euomitiones coaceruat, uolutationes in cœno turpes, nudos, ridiculos, miſerandos, uimper dos facit, ſecretorum effuſores, pallidos, genis pendentibus, oculis ulceratos, manibus tremulos, ĩquietos, obliuioſos, & alterius peioris cõditionis, quàm bruta ſint homines, ut refert Plinius li. 14. capitu. 22. Hanc D. Baſilins in ſermo. de die Paſchæ ſic deſcribit: Ebrietas, eſt rationis interitus, fortitudinis pernicies, ſenectus immatura, mors momentanea. Luxurioſa, inquit ſapiens. Prouerb. 20. res eſt uinũ, & furor: ideo nolite dare uinũ regibus, ſed ijs, qui amaro sũt animo, Prouerb. 30. Sic Androcydes ſapientia clarus ad Alexandrum Magnum ſcripſit, intemperantiam eius cohibens, uinum potaturus rex, memento te bibere ſanguinem terræ. Nihilq; pernicioſius uino, uoluptatibus eſt, ſi modus abſit: ſicuti prorſus iure dici poſſit, nihil utiliꝰ aliud corporis viribus,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

bus, modicè sumpto, vt Plinius scripsit libro 14. capit. quinto. Parcè enim sumptum lętificat, & stomachum inualidũ firmat, psal. 103. Ecclesiast. c. 40. i. Timoth. 4. Proinde Alphõsus rex Hispaniæ omnino abstinuit à uino, qđ diceret, id Alexandri Magni glorię maximè obfuisse, teste Anto. Panorm. lib. 2. de dict. & fact. Alphon. c. 7. Monet, & Pau. ad Ephes. quinto, nolite inebriari uino, in quo est luxuria. Athenæ. quoque lib. 10. c. 15. malorũ omnium grauiorum uinum esse metropol im dixit, per quod ebrietas emanat, & insania, debacchationesque fiunt ab iis, qui ita immodicè bibunt, & Aristo. connumerat ebrietatem, inter ĩsaniæ species, Probl. sectio. 30. qõ. 13. Plenè Seneca lib. 12. epist. epist. 84. Ammia. quoq; Marcelli li. 15. histo. Catonianam illam dixit fuisse sententiam, Ebrietatem furoris esse uoluntariã speciem. Et Plato dial. 9. de repub. uirum ebrium, gerere tyrannicũ dixit animum. Et dialog. 6. de legibus. Qui uino refertus est, tam animæ, quàm corporis rabie concitatus, quouis, & trahit, & trahitur. Quo factum ut plerique ebrij, seipsos, peiores amentibus, interemerunt, uel incauti ab alijs, interempti fuerunt, ut eadem sectio. 30. quæst. 1. ait Aristo. ut Cleomedes Lacedæmo. cultro se ebrius cæcidit. Et Eumenes Athenæ. lib. 10. c. 12. & 16. Iugulatus ob temulentiam Hyparinus Diony. tyranni filius, Athenę. eo. li. 10. capit. 12. & Holophernes, Iudith. cap. 11. & Athen. lib. quarto, di p. c. 24.

Insipiens uinum multum cecinisse coegit,
Saltare, ac ridere iubet: prudentia cedit
Si quis paruerit: dixisseque plurima cogit,
Quæ præstat tacuisse.

Boetius de disciplina scholast. capitu. 2. uinum modicè sumptum uidetur intellectui conferre acumen, non modicè bibitum, rationem perturbat, intellectum hebetat, ignorantiã producit. Vetabat lex diuina, Num. capit. 6. ne qui se consecraret domino, uinum, uel quod inebriare posset, biberet: neue qui ingressuri essent Dei tabernaculum sacerdotes, ne morerentur. Nume. decimo. & Ezechiel. capit. 44. Erat lex apud Locros uersus zephirum, ut si quis merum absque imperio medici bibisset, idque medicamenti gratia, capite damnaretur. Massiliensibus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

quoque,& Romanis, fœminis interdictus vini vſus, Athenæ.lib. 10.c.9.Val.Max.lib.2.c.1.Dionyſ.Halicarn.in 2.& Plato lib.2.de legib.in fine ſtatuit, adimendum eſſe vinum mulierib.iudicib.& magiſtratib.dum gerunt magiſtratum,atq; aliis, & militię,& domi,qui reb.ſeriis vacant. Minos lege iuſſit,non eſſe cōpotādum uſque ad ebrietatem.Plato in Minoe.Monet dominus, Lucę 21. uidete,ne forte grauentur corpora ueſtra in uino,& crapula:ubi immodicum potū vini prohibet,ex quo crapula oritur.Eſt enim Gręcis κραιπαλή, ἡ ἐξ οἴνυ βλάβη τῆς κεφαλῆς, ex uino dolor capitis, παρά τὸ τὸ κάρα πάλλειν, hoc eſt, ꝙ caput concutiat, & uertiginem faciat ob exhalationes.Sic enim interpretatur Galenus in comment.ad lib.5.Aphoriſm.Hippocrat.aphor.5.Sic Eccleſiaſt.capit.37.propter crapulam multi perierunt. Temulenti quippe facilè officij ſibi commiſſi obliuiſcuntur, inhabiles ideo negotiis gerēdis,ut notat Xenophon.in Oeconomico. Siquidē, ubi mens à uino corrupta fuerit, idem illi accidit,qđ curribus,q aurigatores ſuos deiiciunt: etenim illi ſi à recto tramite aberrēt, inordinatè feruntur, anima uerò plurimū uacillat corrupto intellectu,ut ſcribit orat.1.ſeu in Paręneſi Iſocra.Refert Ariſto.lib. 2.Politic.capi.10.Pittaci legiſlatoris legem in ebrios, ut ſi quem pulſauerint,maiori pœna damnentur,q̄ ſi ſobrij fuiſſent.

Antidotum edacitatis, & crapulæ. Cap. 20.

PRo ſingulari antidoto,ieiunia,& abſtinētia crapulę,& uoracitati ſunt.Si quis nō ſe Epicuri de grege porcū eſſe cōſideret, ſed Chriſtianū,quē ſobrium, caſtūq; eſſe oportet,natum non ad edendum,& bibendū,ſed q, ut uiuat tm̄, edere debeat. Si cōſideret turpitudinē ebriorum,ſi dāna ex ebrietate, & uoracitate meditetur,q̄ ſupra poſuimus.Recordetur,& quomodo ebrium nullius facti etiam turpis pudeat,exemplo Noe cap.9.Gen.Et Loth. 19.Geneſ.Quomodo cogat ſecreta fateri tacenda.

De Ira. Cap. 21.

IRa,eſt apparentis ultionis appetitus cum dolore, propter apparentem immeritò contemptum,uel in ſe,uel in ſua.Ariſtot. lib.

lib.2.rhetor.ad Theod.c.2.Ioh.Damaſcenus li.2.de orthod.fid. ca.14.Speuſippus lib.de definit.Platon.Verum annotandum eſt, iram perpetuò uitium non eſſe: etenim pars iraſcibilis concitari poteſt ex his,q̄ ratio,& phantaſia proponit,ut ait Marſ.Fici.comment.in Memnonem Platonis. Tunc tm̄ uitium, cum citra rōnem phantaſiis concitatur:alioquin,& iraſci oportet interdum, cum ratione pro quibus,& cum quibus,& quando, & quatenus oportet:ibique potius manſuetudo,q̄ uitium, ut ſcribit Ariſt.li. 1.magno.Mora.ca..23. Sic & cōtingit ſapiētē uirum iraſci apud Homerum,& Platonem in Philebo.Sic dicitur cōcitatus ad iracundiam Deus,Deut.32. Plura,etiā loca ſacrę paginę de ira Dei, ut Exodi,cap.15.32.Numer.c.16.& 25.& alibi.Ira tn̄,ut uitium, in Deum non cadit, inquit Arnobius 1. contra gentes,q̄ nihil aliud,quā inſanire,quàm furere,quàm in ultionis libidinem ferri,& in alterius doloris crucem mentis alienatione deferri. ita, & audi pſalm.4.Iraſcimini, nolite peccare: & ad Epheſ.4.Hanc Gręci dicunt θυμὸν, animi uim,q̄ rationi paret,turpitudinemq; exoſam habet, quam Baſilius Magnus orat.περὶ ὀργῆς, dixit, σύμμαχον λόγῳ κατὰ τῆς ἁμαρτίας, καὶ νεῦρον εἶναι τῆς ψυχῆς,id eſt,ſociam additam rōni aduerſus peccatum, & neruum uirtutis.Sic Dionyſius in Bacchis actu 3.apud Euripidem ait,

πρὸς σοφοῦ γὰρ ἀνδρὸς, ἀσκεῖν σώφρον' εὐοργησίαν. id eſt,

Etenim ſapientis uiri eſt moderatas iras ſuſcipere.

Tunc ergo ira uitium,quando extra rationis leges iraſcimur: pro quo,& quando,& cum quibus non debemus. Per ſe aūt ira naſcitur natura,ex efferueſcentia ſanguinis,& euaporatione fellis circa cor,ubi fit concitatio, cui ſi conſenſus mentis,& appetitus accedat,uindictę uitium erit:eoq; modo ira,& furor execrabilia ſunt,& uir peccator continebit illa.ca.27.Eccleſiaſt.Iubetq; D.Paul.1.ad Timot.2.leuare ad Deū puras manus, ſine ira,& diſceptatione,& prouerb.22.noli eſſe amicus homini iracūdo,neque ambules cū homine furioſo,ne fortè diſcas ſemitas eius, & ſumas ſcandalū aīę tuæ.Quia,ut ſcribitur prouerb.29.uir iracūdus ſuſcitat rixas. Erit, & ira eò iniquior, quò diuturnior, tunc q̄ppe in malitiā tranſit, & p̄tinaciā,ut ſcribitur Geneſ.49.de ira, & ſæuitia aliquantum diſſimulata Simeonis, & Leui,maledictus furor eorum,quia pertinax. Lubrica quippe eſt uia in odium ab

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ita, ut ait D. August. epist. 149. & ira mortalium debet esse mortalis, ut scripsit Phallaris, tyrannus quamuis, Ethorineo episto. 45. & Lactant. de ira Dei c. 21. malum enim est cum uincit rationem, & consiliũ ira, sicut Medea docet apud Euripidem in Medea, actu 3. dicens.

θυμός δ' ἐ κρείσσων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων,
ὅσπερ μέγιστον αἴτιος κακῶν βροτοῖς. id est,
Ira autem præponderat meis consilijs,
Quæ maximorum malorum causa est mortalibus.

Atque ira nisi compescatur, transit in furorem. Sic. n. dicebat Apollonius, τῆς ὀξυθυμίας, τὸ ἄνθος μανίαν, maniam, seu insaniam, florẽ iracũdiæ urgentis. Et ita ẽt Horat. innuit lib. 1. epist.

Ira furor breuis est, animum rege, qui nisi paret.
Impetrat: hunc frenis, hunc tu compesce catena.

Nascuntur quoque ex ira, impatientia animi, maledictiones, blasphemię, opprobria, calumniæ, iniuriæ, ultiones, rixæ, minæ, seditiones.

Ira trucet inimicitias generat, & funebre bellum.

Et ex prorogata ira, & si multas, ut ait Ouid. 1. de art. amand.

Sed nunquam dederis spatiosum tempus in iram.
Sæpe simultates ira morata facit.

Antidotum iræ. Cap. 22.

Seneca lib. 1. de ira ad medelam, & pharmacum iræ, tria esse animaduertenda tradit: Primum non irasci. Secundum, se continere ab ira. Tertium, iræ mederi. At, ut non irascamur, reminisci debemus præceptorum Dei, quæ illam prohibent, ut diximus, adimuntque uindictam singulis, si lędantur, & prouocandum esse ad magistratus, qui iuris publici habent executionem, statuunt. Scriptum namque. Non vos vindicantes charissimi, sed date locum irę. Et rursum Deus, Mihi uindictam. 12. ad Roma. Ezech. 9. Deutero. 32. monemur à Deo, dimittendas esse iniurias, si uelimus ab ipso nobis dimitti, Matth. 6. Idcirco Deus omnibus animalibus arma naturalia concessit, canibus, lupis, apris dentes: equis calces: tauris, arietibus cornua: & alia alijs: homini autem nulla natura, nisi rationem dedit, qua se defendat, & repellat iniurias, ut ait Xenoph. 2. Cyri pæd. Sed, & turpitudo, quæ ex ira aduenit, ab ea nos debet reuocare.

uocare. Nam, ut ait D. Basil. in sermo. in aliquot scripturæ locos scriptura tibi dicit, uir iracūdus turpis est. Qūo turpis est? Quia decorem, & quasi humanā figurā amittit, ferę speciem indutus. Considera parūper iratū, furor debacchatur, immutātur oculi, q turbidi sanguineiq; fiūt, cor accēdit, sanguis cōmouet. Hunc uideas ut aprum dentes acuentē, loqui sępe incipientē, ac uerba imperfecta relinquentē, multa quoq; in corde non apparentia uoluntatē, nec parentū, nec liberorū rōnē habet, nullis demū, ut libidini suę satisfaciat, parcit. Et Lucre. lib. 3. de rer. natura.

Est etiam calor animo, quem sumit in ira.
Cum feruescit, & ex oculis micat acrius ardor. Et postea.
Sed calidi plus est illi, quibus acria corda,
Iracundaq; mens facilè efferuescit in ira:
Quo genere in primis uis est uiolenta leonum.

Turpis, & gestus iratorum, mordētium labia, qualem describit Homerus Odyss. 1. in Procis iratis in Telemachum. Persius sic etiam exprimit Saty. 3.

Nunc face supposita feruescit sanguis, & ira
Scintillant oculi, dicisq; facisq; quod ipse
Non sani esse hominis, non sanus iuret Orestes.

Et Ouidius lib. 3. de arte aman.

Ora tument ira, nigrescunt sanguine venæ,
Lumina Gorgoneo sæuius angue micant.

Remedium ēt iracūdis, molles sermones, sicut indicat Aeschilus in Prometheo ligato, apud quem sic loquitur Oceanus.

οὔκουν προμηθεῦ τοῦτο γινώσκεις, ὅτι
ὀργῆς νοσούσης εἰσὶν ἰατροὶ λόγοι;
Προμ. ἐάν τις ἐν καιρῷ μαλθάσσῃ κέαρ
καὶ μὴ σφριγῶντα θυμὸν ἰσχναίνῃ βίᾳ, idest,

Nunquid, Prometheu, uosti, q iracundiæ cōmotæ, sermones sunt medici. Prome. Imo si q̄s in tp̄e mollíuerit aīum, & nō gliscentē īpetu reprimat. Indulgendū, & aliquatenus iracūdis, non secus ac furentibus, & cedendū pro tp̄e, donec ebrietatē animi decoxerint, & fluctus, calorq; sanguinis cōquieuerint: tunc enim illis est cum ratione loquendum, in ira pauca, uel prorsus nihil.

Impedit enim ira animum, ne possit cernere verum.

Et expers consilii furor, dolorem uirtutem putat, quantūque medi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

meditatur ira, tantum promittit audacia. vt ait Paul. Orosius lib. 2.c.16. Hic procul amãdare oportet sñías ethnicorum Christianis, quib. iniuriarum suadent vltionem, vel intelligendæ sunt de vltione, q̃ per authoritatem publicam fiũt, & zelo correctionis, & emendationis, non appetitu vindictæ. Sic audio Arist. Ethic. 4. c.3. dum ait, perferre iniurias, & suos negligere, seruile esse; & q̃ sequuntur. Ita audio Seueri vocem apud Herodia. in 3. dicẽtem, vt author iniuriæ sis, iniustus videare: ita si non vlciscare acceptas iniurias, ignauus. Et pari modo quod dicebat Vespasi. Cæsar apud Suet. in Vespas. c.9. de iurgio senatoris, equitisq; Romani. Non oportere maledici senatorib. remaledici ciuile, fasq; esse. aliter, si iniuriis iniurias ita procaciter vlciscaris, certè tu quoq; iniurias profers, & facis. Peius aũt est iniuriã facere, quàm pati. illud enim cũ vitio est, atq; vituperatur; sed pati, sine vitio, & iniustitia est, vt idem Arist. fassus lib. 5. c. fin. Itaq; si quicquam inde peccauerint, quibus irasceris, vade, & reconciliare illis, vt iubet Deus, Matth. 5. Quod si iniustè irasceris bonis, certè miserrima est tua conditio, dignum dilectione ira prosequi. Quòd si impijs irasceris priuatus, illorum improbitati tuam irascendo adiicis: sine, vindicent, quibus datus est gladius, vel ab impio impietas vltionem accipiat, primo Reg. 14. Si maiori, cedendum; potentioribus pares esse non possumus. Si minorem iniuriantem audis, contemnere debes. Nam vt ait Marti. lib. 12. epig. epig. 62.

In tauros Libyci ruunt leones,
Non sunt papilionibus molesti.

D. Greg. lib. 5. moral. ca. 32. modos quoq; duos p̃scribit, quib. cohiberi ab iracundia possit animus; prior, vt mens, antequam quicquam agere incipiat, solicita sit p̃cogitare contumelias omnes, quib. impeti potest, & ad aduersa se p̃paret opprobria, exemplo redemptoris sui: sic cautius p̃uisa tela excipiet. Secundus, ut cum aliorum excessus conspicimus, nostra quib. in alios excessimus, delicta cogitemus, & manticam, q̃ in tergum reiecimus rerum nostrarum, ante oculos cõstituamus. Et in summa citius fecerimus, & lætius vixerimus, obliuiscẽdo iniurias, quàm si eas reuocauerimus ad animum. Modicè enim cognitio iniurię nos afficit, si consideremus tẽporis diuturnitatẽ, quam vindictę conquirendæ, & exequendæ gratia tereremus anxij: vt non possim

non

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

non laudare legem illam Atheniensium post occiosos tirannos latã à Thrasibulo, quę ἀμνηστίας erat, id est, obliuionis pteritarũ iniuriarũ ultro, citroq; illatarum, vt scribit Æmil. Prob. in Thrasib. Æschines cõtra Ctesiphõtem, & περὶ παραπρέσβ. Dion lib. 44. in concione Ciceronis. Isocra. orat. περὶ τοῦ ζεύγους. Plutar. in politi. Valer. li. 4. ca. 1. Iustinus ex Trogo li. 5. Perturbant, inquit Epictetus, apud Arium ĩ Enchirido eius c. 8. nõ res ipsę, sed rerũ opiniones, & c. 24. inuictus esse poteris, si in nullũ certamẽ descẽdas, qđ vt vincas, in te nõ est, & in ca. 44. si qs ad te deferat, ille de te male dixit, ne excusa, q̃ dicantur, sed rñde: ignorat ille, & alia, q̃ mihi adsunt mala, alioquin non sola hæc diceret. & c. 57. loquere, inquit, aduersus quemuis conuiciantẽ, ipsi est sic visum; arbitratẽ enim is suum officium facere, aut dicere, & esse non potest, vt is qđ tibi videtur, sequatur. Et in summa, vt idem pclarè dixit ca. 22. memento actorẽ te esse fabulæ, quãcunq; is velit, qui docet; si breuem breuis, si longam longę. Si medicum te velit agere, ingenio se age, si claudum, si principem, si priuatum: ad te enim pertinet datam tibi personam bene agere, eligere ad alium. Ita, & concludit quoque Euripides in fine Phœnissarum,

αὐτὰρ τί ταῦτα θρηνῶ, καὶ μάτην ὀδύρομαι,
τὰς γὰρ ἐκ θεῶν ἀνάγκας θνητὸν ὄντα δεῖ φέρειν. id est,

Sed quid ista lamentor, & frustra deploro?
Mortali enim ferendum est, quicquid immittit Deus.

De patientia. *Cap.* 23.

ANtidotum præcipuum etiam iræ est, patientia. Sic cohibere motus ita animi, & mala vincere, nec irasci, id quidẽ durũ, sed patientia vincendum. eo modo viã malis infinitis intercipies ab initio, & stultitiã illã leuẽ mentis prohibebis, ne in pniciẽ desinat. Nã, vt ait Hermas D. Pauli apostoli discipulus, ex stultitia nascitur amaritudo: ex amaritudine iracundia: ex iracũdia furor: furor autẽ operatur peccatũ magnũ, & insanabile. Siquidem, vt ait Tert. lib. 1. cõ. Marcio. vltio est fructus irę, ira debitũ offensę, offensa comes frustratę volũtatis. Porrò Chrysippus dicebat, patientiã esse habitum, eligenti rõni obtemperantem, apud Plut. li. de virtut. morum. Cicero autem 2. de Inuentio. honestatis, ac vti-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

vtilitatis cã, rerum arduarũ, ac difficilium diuturnã, ac voluntariã pꝑessionem: iõ teste Plutar. li. de Tranquillit. animi, patiẽtia vitã optimã, suauissimãq; efficit; q̃a faciat ea, q̃ nobis extraria, & aduentitia impẽdent, accomodata, & cõueniẽtia, ingẽti vi animi ferẽdo, virtuosa certè passio, q̃ nõ põt esse sine agẽte, hincq; à fortitudine differt, ut ait Plato ĩ Teæthero, Et vt Manilꝰ 4. astrono.

Sors est sua cuique ferenda.

Cuiusuis doloris est remedium patientia.

Et Prouerbio. 19. doctrina uiri per patientiam cognoscitur, & iterum Luçe 21. in patientia uestra possidebitis animas uestras. Annumeratur, & inter fructus spiritus patientia ad Gal. 4.

Patientia corpus
Instruit, ut nulli cupiat cessisse labori,
Temperies, ut casta petas; prudentia, ne quid.
Inconsultus agas; constantia, facilè, ne quid
Infirmumque geras.

Claudia. Panegyr. 2. in laudib. Stilliconis vers. 76. Patientiam, & continentiã excolebant Brachmanes Indorũ Philosophi, referunturq; duorũ taxillarũ Indorũ eius scholæ exẽpla, ab Strabo. lib. 15. Geogra. qui cum ad Alex. Magni cœnã accederent, assistẽtes cœnarunt, & patientiã docuerũt; postea in locũ quendã proximum secedentes, senior supinus, & solẽ, & imbres tolerauit; iã enim pluebat vere incipiente: iunior verò in altero pede stans, lignum tricubitale ambabus manibus sublatum sustentauit, pede aũt iã defesso nisum in alterũ immutauit, atq; ita quotidie perseuerabant. Verũ hęc ad tolerantiã maximè, & patientiã corporis pertinent, sicuti, & quod nudi incederent, quodue Gymnosophistæ philosophi ẽt Indiæ, ab oriente in occasum pꝑstarent, solẽ intuentes immobilibus oculis, & feruentibus arenis toto die insisterent, ut ait Plinius lib. 7. c. 2. & si animi quædã adessent patientis perspicua argumenta. Nos aũt hanc patientiã, ad oẽs animi, & corporis passiones tẽperandas, pertinere dicimus; ad iniurias tolerandas, opprobria, irrisiones, & q̃ aliunde acciderint ferenda, q̃ solent aĩos iracundos cõmouere, & in uindictam armare, vel tormentorũ metu cõmouere. Qualis patientia apud Plin. lib. 7. c. 23. & lib. 34. c. 7. Leęnæ meretricis, quæ torta non indicauit Harmonium, & Aristogitonem tyrannicidas; qualis, &

Ana-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Anaxarchi, qui simili de cā cum torqueretur, prærosam dētibus linguam, unāque spem indicij in Tyranni os expuit Patientia itaque medebitur omnibus iracundia dignis, & si nō opprimat, uel tollat omnino, saltem leuius reddet onus, ut ait Horatius lib. 1. Carmi.

Durum, sed leuius fit patientia
Quicquid corrigere est nephas.

Et proficiunt in melius boni iniurijs afflicti etiam iniustè, & castigationes amplectuntur: flagellantur namque boni, vel ad vtilitatem, ut probentur, sicut Iob, & Tobias, vel ad augendum meritum, vt martyres. Mali autem, vt à malo reuocentur. Ideo in omnibus, omnia à Deo toleranda, patientia.

De acedia, seu pigritia, & ignauia. Cap. 24.

QVatuor tristitiæ feruntur genera à Ioh. Damasc. li. 2. de orthod. fide ca. 14. acedia, inuidia, molestia, misericordia. Est itaq; acedia, tristitia q̄ uocis defectionē inducit; cōtēptus, & negligētia q̄dā agendi bona, cū frigescit anima in laborib. & bonis operationib. Arist. libello de virtutib. ignauiā dicit esse uitiū animosæ partis, p̄ q̄d periculis, & maximè mortis cōsternamur; cū q̄s melius ducit quomodocunq; seruari, quàm pulchrè mortem oppetere. Sic Prouerb. c. 18. Pigrum deiiciet timor. Detestatur pigritiā scriptura sacra, Prouerb. 6. vt animi labē pessimā, ibi, Vade ad formicā piger, &c. & Ecclesi. c. 23. Neq; enim ignauia etiam si fortunata sit, vituperatione caret, vt ait Plut. ī vita Pauli Æmilij. Otium quippe hoc inutile, extra philosophiæ necessitatē, etsi trāquillum videatur; vt ignauia rectè mors appelletur à Seneca, lib. 7. epist. epist. 56. oportet enim negotiosam esse uitā quoq; otiosam, cū otij, & negotij sit reddenda rō ex sententia etiam Cicero. pro P. Sestio. Alioquin vt ait Horatius lib. 1. epistola. epist. 2.

Nos numerus sumus, & fruges consumere nati,
Sponsi Penelopes, nebulones, Alcinoiq;.

Nocet sibi, & aliis pariter, piger, sibi quidem, quia obuenit illi, quasi vir armatus, egestas, prouerb. 6. vult, & non vult pigere anima autem laborantiū impinguabitur, prouerb. 13. Et desideria occidunt pigrum, noluerunt enim quicquam manus eius operari,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

tari, prouerb.21.siquidem teste Hesiodo in operib.1.
λιμὸς γὰρ τοι πάμπαν ἀεργῷ σύμφορος ἀνδρὶ.
Fames semper comes est non laboranti uiro.
Et rursum κακοθυμοσύνη θνητοῖς κακίστη
Ignauia hominibus pessima. Nam si quis ignauiter, & in otio uiuat, necessarium est, ut malis agitetur uoluptatibus, uel cogitationibus pessimis, sic multã malitiã docuisse dicitur hominibus otiositas, Ecclesiast.c.33. Alijs autẽ, & noxius piger cũ exemplo ꝑnicioso, tum etiam quia, qui eis fidũt, uel aliqua commitunt, decipiuntur. Fiuntq; illis, quasi acetũ dentibus, & fumus oculis, Prouerbio.io. Similes deinceps fucis, qui aluearia apum, seu laborantium, consumunt, cum ipsi nihil contribuant, uel conferant, ut ait Plato dial.10.de legibus post Hesiod.lib.1.oper. Proinde comites ignauiæ etiam sunt, mollities, effeminatio, torpor, uitę nimiũ studiũ: subestq; timiditas, & contẽtiones, detrectatio, Arist; de uirtutib. Et Plutar.in princ. li.de tranquilli, animi, medicamẽtũ corporis noxium, dicit segnitiã, & inertiam: quòd inferat torporẽ, mollitiẽ, socordiam; amicorum, necessariorum, patriæque desertricẽ. idcirco, & huiusmodi homines, legibus, rebus, & possessionibus rerum suarum priuantur per usucapionis ius, ut illis indigni, & pestes rerum, quãdiu incultas eas, & steriles retinent, quę alijs possunt esse usui. Nam, ut ait Horat.1.sermo.saty.3.
Neglectis urenda filix, innascitur agris.
Solonque legislator in mandatis Areopagitis reliq̃t, ut de desidiosis, & inertibus supplicium sumerẽt, vtq; artificio oẽs alicui uacarent: neq; filius cogeretur alere patrẽ, à quo artificium aliquod nõ didicisset, teste Plutar.in uita Solo. Romani quoq; eum, qui indiligenter fundum suũ arasset, uel passus fuisset sordescere, uel uineã haberet derelictui, infamiæ nota puniebant. Gellius lib.4.Noct.c.13. Comprehenditur & hoc uitio, non tm̃ nihil agere, sed negligenter, & oscitanter negotia, & officia ꝑtractare: uel cum tristitia, ut inuito animo labores subire, lentè, & dormitanter, ac si mandragorã bibissent, sicuti ait Demosthe.4.Philippica. Fugit namq; hæc ardua, fastidit uirtutis labores, iõ eos omittit, uel ꝑfunctoriè ꝑficit, tepidèq;, & morosè protrahit diem opis, mẽtes uagas reddit, pusillanimes, sordidos ĩ otio, loquaces, detractores, curiosos. Sũt tñ, qui ualde laborãt, & inuigilãt, sed
non

non pro uirtutis actionibus: ideo illas segniter exequũtur, & pigri, & inertes pro sua salute sunt, quantumuis prudentes negotiatores, subtiles, & usurarij; sic,

Vt iugulent homines surgunt de nocte latrones.

Vt decipiant aliquem plerique, omnem mouẽt (vt dicũt) lapidem: alij ut uirginem, & coniugem polluant alterius, maximos suscipiunt labores: & in summa non dormiunt impij, nisi cũ malefacerint. Sed hic labor in malo, semper autem in bono inertia, unde, & eo detinẽtur hi quoq; uitio: peccant, & grauius, quot norint in rebus seculi labores obire; pro salute autem propria, & uirtute nullos, vel minimos. & nisi coacti obeãt. Vt meritò dicamus inertium tres esse species; unã eorũ, qui in nullo laborent, ut sues in otio conditi; alteram eorum, qui nihil boni agant, sed perditissimè ut uiuãt, laborant. Tertiam eorum, qui in malis strenui sunt inq; rebus seculi, & pro salute animæ ualde sũt tepidi, & segnes.

Antidota acediæ. Cap. 25.

MOrbo inertię succurrit̃ in primis, dũ recordabimur cõditionis nostræ, q̃ addicta labori est, ut in sudore uultus uescamur pane nostro, Gen. 3. & prouerb. 13. panẽ otiosũ nõ comedes

πας δ' ὀδυνηρὸς βίος ἀνθρώπων
κ' οὐκ ἔστι πόνων ἀνάπαυσις. Euripides in Hippol. actu. 1.

Aerumnosa est omnis uita hominum,
Nec est laborum ulla requies.

Et Iob 5. homo nascitur ad laborem. Et Psalm. 127. labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit. Laborandum in hoc seculo, ut in alio quiescamus. Et πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα τ' ἀγαθ' οἱ θεοί, id est, omnia labore, & sudore hic uendunt boni Dei, ut ait Epicharmus apud Xenoph. de dict. Socr. & pro maximis præmijs, maxima oportet subire certamina ut Octauius dicebat ad milites libro 50. apud Dion. Cassium. Dũ tempus habemus, operemur bonum: ueniet enim nox, scilicet mortis, in qua operari nemo poterit. D. Iohã. Euang. c. 9. Datum unicuiq; talentum, saltẽ unũ est, est aliqs nec qui beneficium aliquod à Deo non acceperit, in quo operari debeat; negotiemur in eo, ut cum usuris possimus, rationem reddituri, eum domino offerre,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ferre, ne audiamus grauem illam reprehensionem D. Matth. 25. serue male, & piger, &c. Atque quemadmodum D. Paul. ait 2. ad Thessal. 3. si quis noluerit operari, non manducet, & Pindar. Pithiorum ode 5. epod. 5.

πόνων δ' ὄυτις ἀπόκλαρός ἐστιν

ὄυτε ἔσεται. id est, laborum nemo exors est, neque erit.

Fugienda, inquit D. Bernard. otiositas mater nugarum, nouerca uirtutum. Inter seculares nugę, nugę sunt, inter sacerdotes blasphemiæ. Et Nilus Episcopus, & martyr in Gnomis, matrem uitiorũ segnitiem ait, quæ enim possides, auferre solet, q̃ uerò nõ possides, ne ea consequaris, prohibet.

De diligentia. *Cap.* 26.

DIligentia, est cura, studium, & solicitudo eorum, quæ ad animũ pertinent, quia ea, diligimus, unde diligens ea studiosè, & solerter agamus. Quamobrẽ diligentia, laborẽ habet iucundũ, & ex parte illum leuat; quòd non multum nobis laborare uideamur, ĩ eo ꝙ diligimus. Talis strenuitas, q̃ ẽ ad res gerẽdas prõptitudo, ἀνδραγαθία, unde strenui milites, & magistri pecorũ apud Col. li. 8. Et apud Cic. ad Q. fratrẽ strenuè ędificare, id ẽ diligẽter.

De fraude, dolo, calumnia. *Cap.* 27.

DE fraude, dolo, & calumnia latè dicemus, Deo fauente, in iuris epitome. Quare quædam tantum breuiter, ut satisfaciã ordini cõstituto, delibabo. Fraus, & dolus, habent affinitatem cum calumnia, in animo circũueniendi, Cice. 1. offic. ui aut fraude iniuria fit: Fraus quasi uulpeculæ, uis leonis uidetur, vtrunq; ab homine alienissimum, sed fraus odio digna maiore. Fraudare itaq; erit rem alterius astutè interuertere, uel intercipere, & fraus deceptio, & circunuẽtio. Arist. li. 5. polit. c. 4. Fraudẽ in persuasione nocẽte, uel à principio quãdo falsa est, & decipiens, uel quãdo postea talis esse incipit, ponit. Et lib. 1. histor. anim. capitulo. 15. in uersutia, dũ ait, Quibus pars interior plantæ non caua, sed ita planiuscula est, ut solũ toto attingat uestigio, ij uersuri sũt, & fraudulẽti. Sic simulator dicitur ore decipere amicũ suũ, Prouer. 11. Dolus latius patet, & ẽ omnis calliditas, fallacia, machinatio

ad

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

ad circumueniendum, fallendum, decipiẽdum alterum adhibita, ut ait Cic.3.off.& apud iurisconsc.ex mente Labeonis Vlpianus in l.j.§.dolum ti.de dolo.lib.4.ff.tit.2.Dr bonus dolus aliqñ, pro solertia, qua decipitur hostis, & circũuenitur per stratagemata, vel alio mõ.Sic D.Pau.2.Cor.c.12.dixit se Corinthios dolo cępisse.Et bonus dolus sæpe simulatio pro salute sua est, non secus, ac sępiæ in piscatu, ut se conseruent, emittũt atramentũ, turbato loco, ĩ quo sunt, ut lateãt, teste Suida, in verbo ἐπιτίλυσεν, & Plin. lib.9.c.29.vbi de polipis idẽ refert, quodque imitentur saxi, cui adhærent, colorẽ.Dolus, cum aliud sit, aliud simulat:dolosus, vir duplici corde: vnde Deus de Nathanaele, qui liberè, q̃ sentiebat, proferebat, verè hic Israelita, in quo dolus non est.D.Io.c.1.Et Pedius iurisc.dicebat, dolo malo aliqd fit, quoties circũscribẽdi alterius cã aliud agit, aliud agi simulat apud Vlpi.ĩ l.7.§.dolo malo, de pact.lib.2.ff.tit.4.& in §. sed si fraudandi eiusdẽ. l.7.ait, inesse dolo fraudem. Fit aũt dolus, & fraus, & re, & consilio, aut vtroque modo: quę Deo fauente distinguemus latius in iure, ubi tractabimus, reipsa solũ fraudẽ, & dolũ, sine consilio in deceptione uix puniri. Iubent aũt leges oẽs diuinæ, dolũ malum abesse, & puniri, ps.5.& 72.54.Eccl.10.1.Pet.2.Prou.11.Malach.1.puniebant ciuiles leges olim dolos in tutela tm̃ cõmissos: & lege lectoria, dolos in adolescentes, iudicia in maiores, Quamobrem vitiũ hoc fugiendum est, homini potissimum christiano, cui mandatũ est 1.ad Thes.4.in negotio ne circũueniat fratrẽ suũ. Et ista plerunq; pertinent ad circumuentionem ob bona externa. At calumnia famam impetit maximè eorũ, contra quos fit, uel caput, & uitam: unde calumniari est falsa crimina intendere, ut latius, dum de criminibus agetur, si Deus velit, extantq; tit.de calũniat. & si calumniæ, & dolus malus insit, uerũm, qui ob malitiam, in aliud nomen peius degeneret, prohibetur hoc uitiũ Leu.19.non facies calumniam fratri tuo. Et Isa.54.recede procul à calumnia, & Luc.3.neque calumniam faciatis. Dirum namque, & impijssimum vitium hoc, quo multi innocenter opprimũtur, Prou. 28, crux cõis, & multorum malorum causa, ut ait Aristo. in rhet.ad Alex. dũ agit de exordiis, vt non immeritò Dauid psal.118, ad Deum, etsi rex, clamet, redime me à calumnijs hominum. Calũnia Ioseph iustus in carcerem detrusus, Gen.capitu.39. Susanna

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

oblata supplicio, Daniel.ca.12.Consistit autem in falsa delictorum accusatione. Quanquam,& hodie nouus calumniæ modus inuentus sit,non vituperando,sed laudando, famæ, ac commodis hominum insidiari.Quod uitium in aulis principium ortum usque adeo inoleuit,vt ea loca, tanquàm proprias sedes, uideatur elegisse, vt ait Polybius in fine libri primi. Mendacium perplexum,& dolo plenum est,ut ait Suidas in verbo,ἀδόλως.

Antidota ad fraudes,dolos, & calumnias expurgandas. Cap. 28.

SAnior medicina,& regula esse non potest illa naturali,qua statuitur alteri ne feceris, quod tibi fieri nolis: hac certè fraudes omnes,& doli,& calũniæ impijssima nobis erunt,si recordemur quoque,instare fraudantibus,& calumniantibus,pęnas sæuissimas,ut saltem timore pænæ tacere desinamus,quæ ob virtutem contemnimus,Recordentur,& fraudulenti sæpe dolosos,dolis decipi:sicuti,& contigit Lysandro Lacedę.duci,qui erat uersutissimus,multiplex,& subdolus, ut ait Aemi. Probus in eius uita. & M.Cicer.primo,offi.quique solebat dicere, vbi leonina pellis non sufficeret,ibi vulpinam esse assuendam: idemq; iubebat,pueros taxillis,homines verò iure iurando fallere, ut narrat Plutar. in Lysan.Tandem tamen,ut ait Æmil.imprudens ipse fuit accusator sui apud Ephoros,deceptus solertia Pharnabazi Strapę regij. Is enim Pharnabazus, cum Lysander præfectus classi Lacedæ.in bello multa quidem crudeliter, auarèque fecisset, deque ijs rebus suspicaretur ad suos fuisse perlatum, cumque petijsset à Pharmabazo, ut ad Ephoros sibi testimonium daret, quanta sanctitate bellum gessisset,sociosque tractasset,is,inquam, Pharnabazus,liberaliter pollicitus multis uerbis librum grauem conscripsit, in quo summus efferret cum laudibus, quem cum legisset,probassetq;,alterum pari magnitudine, vt discerni nõ posset signatum subiecit, in quo accuratissimè eius auaritiam, perfidiamq; accusaret, quem detulit ad Ephoros Lysander.Sed, & simulatores, & callidi prouocant iram Dei,Iob 36. Scriptum, & Ecclesiast.capit.secundo.Væ duplici corde.Idem, & Iacobi 1.

De bona fide. *Cap.* 29.

DE bona fide quædã diximus, in fidei acceptionibus, est quæ hæc contraria fraudi,& dolo,& calumniæ, cum quis purè, & simpliciter,verèque facit,sine deceptione aliqua, vel prossimi circumuentione. Ita corde syncero, & sine fraude, vir simplex dicitur, Cen.20.Iob 1.Simplex,& rectus,Prouer.2.& 3.idest, sine dolo,ita intellige,si oculus tuus fuerit simplex,& totũ corpus erit.Matth.6.& cap.10.estote simplices sicut columbæ.

De impudentia. *Cap.* 30.

IMpudentia,est inuerecundia ἀνεσχυντια,id quod non habet verecundiã,sine pudore. Qui in nullare reuerecundatur, impudens est, & deficit à medio verecundiæ: sicuti exuperatis, qui in vniuersis verecundatur,qui pauidus dicitur,ut ait Arist. lib.2. Eth.cap.7.& rursum lib.magno.moral.ca.30. impudeus est, qui ubique, & in omnes loquitur, & omnia vtcunque euenerint. Docet id Cicer.his verbis, uitium esse: (ad Herennium) qui uerecundiæ semel fines transierit suæ, uere, & grauiter oportet esse impudentem; id quod est sine pudore, quod temerarium, impudicum est;itaque hoc uirium latè patet,dum quis non erubescit,ubi oportet. Meretricium hoc propriè uitium dicitur à Hiere.3.Facta,inquit,est tibi frons meretricis,& noluisti erubescere.Explicat,& idem propheta,impudentiam esse nullo pudore affici ob delicta facta,dum capit.6.& 8.ait. Confusi sunt, quia abominationem fecerunt, quin potius non sunt confusi, & nescierunt erubescere, in quo actum esse de salute illorum insinuat; eò, quòd excusso pudore, sine conscientia, cuius iudex pudor est, ad omne nephas quis audendum se dimittit. Nam, vt ait Plau.in Bacchid.Ego perisse illum dico,qui quidem perit, pudor. Et Sil.in 1.

Tunc pudor accendit mentem,nec conscia fallit
Virtus pressa loco

Et rursum Plau.in Pseud.

Periere mores,ius,decus pietas,fides,
Et qui redire nescit cum perit pudor.

Impudicos detestatur Deus, & à regno cęlorum eijcit, Apocal.22.& ad Eph.4. impudentiam comitem esse intemperantię, dixit Arist, libel,de virtutib,

De Verecundia. *Cap.* 31.

VErecundia,inquit Arist.lib.2.Ethic.c.7. virtus non quidem est,sed mediocritas circa affectus,quæ laudetur tamen, habeatq; duo extrema, in exuperantia pauidum, in omnibus uerentem: in deficientia, & nullo uerentem impudentem. Et rursum mag. Moral·lib.1.c.30. verecundia est inter impudentiam, & stuporem medietas,in actionibus,colloquijsq; constituta: verecundasq; non in oĩbus,ut attonitus trepidabit, verũ aget,loqueturq. ubi,& quæ,& quando expediat:neq; tñ cuncta,& oĩno agit,dicitq.ut impudens facit.Et lib.2.Rhetor.ad Theod. c.6.Sit igitur, inquit, verecundia dolor quidam, atque perturbatio ex malis,aut præsentibus,aut præteritis,aut futuris,quæ infamiam inferant.Inuerecundia autem,contemptus quidam eorum, aut impossibilitas.Si ergo verecundia est,necesse est in his malis erubescere,quæ vel ipsis,vel ijs, qui sibi curæ sunt, dedecori esse videntur;qualia sunt,quæ à vitio proficiscuntur, ut scutum amittere in bello, aut fugere, quoniam ex metu: negare depositum, quoniam ex iniustitia: commisceri quibus non oportet, uel ubi non oportet, vel quando non oportet, quoniam ex libidine, & sic de similibus, quæ subijcit. Verecundia ergo metus iustæ reprehensionis est,ingenuitatis, & modestiæ signum, quare affine virtutibus ponitur verecundari, non autem pudere: quia pudor, est animi sibi male conscij ob scelus aliquod perpetratum: sic pudet à malis: piget autem, cum pœnitentia factorum afficimur. Et pudere est in his,quæ turpiter fiunt: pigere, in his, quæ cum damno,& malo.Pudere ad dedecus secũdum Donatũ, pigere ad dolorem refertur, & si quædam horum aliqñ promiscuè vsurpentur.Sic in bonis erubescendum non est,sed constanter,& intrepidè res facienda,aut dicenda,ut D.Paul.ad Rom. capit.1.Non enim erubesco euangelium, & Lucæ 9. Qui me erubuerit, & negauerit coram hominibus,negabo, & eum coram patre meo.Ante peccatum primi parẽtes nudi, nec erubescebãt, post peccatum statim erubuerunt, Gene.2.& 3. & nunc mulieres quoque pudicè, erubescunt, si nudæ videantur, cuius pudicitiæ insigne celebratur exemplum Lysidicis, quam ferũt apud Græcos eius fuisse pudicitiæ, ut ne tum quidem, cum lauaretur, solita fuerit subuculam exuere. Ferunt item aliam Philo-

uerem, cum in labiũ balnei descenderet, quãtum corporis aquæ immergeret, tantum ab inferiori parte sensim detegere assuetam, subucula paulatim ad superiora subducta: cumq. aquis tota emergeret, eadẽ ratione superiora corporis amictu tegere, vt scribit Theodoretus episcopus Cyrẽsis li. 12. de curat. Græca. affect. Graue scelus existimatum est Chami, uerenda patris sui detecta non operuisse, sed inspexisse, Gen. c. 9. Iniuriam sibi maximam irrogatam duxit uxor Candaulis regis Lydorum, ꝙ eam nudatam ostendisset Gygi sodali suo, ut ideo mortem illi molita fuerit, teste Iustino ex Trogo lib. 1. & Herodo in 1. Qui, & addit apud Lydos, & barbaros cæteros quoque magno probro esse, etiam uirũ conspici nudum. Et mulier, quæ uerenda hominis, cum quo rixatur, apprehenderit, manu ea mutilari debet, lege Dei. Deute. c. 25 Commendatur mulieribus maximè uerecundia. 1. Timoth. 2. ut pote quia illa sit custos pudicitiæ. Refert Dion. Cassius li. 58. hist. Roma. Romanos, morti adiudicasse uiros quosdam, ꝙ obuiam facti fuissent nudi Liuię matri Tyberij Cęsaris, ni illa eos eripuisset supplicio, dicens, pudicis mulieribus hos nihil ab statuis differre. Plato lib. 5. de legib. liberis, inquit, nõ auri, sed pudoris multum oportet relinquere. Putamus autem uerbis, impudentiam iuuenum castigando, id nos impetraturos: & sapiẽs legislator, senioribus præcipiet, ut sint corã iunioribus uerecundi, ac summopere caueant, ne quis iuuenum eos aut uideat, aut audiat agentes turpe aliquid, aut loquẽtes. Nam ubi senes impudentes sunt, ibi necesse est iuuenes esse impudẽtissimos. Terentius in Adelphis.

Pudore, & liberalitate liberos
Retinere satius esse credo, quàm metu.

Nã certè uerecundiæ affectus nõ ad quãuis ætatẽ, sed ad iuuenilem maximè accõmodatur. Censemus enim eos, qui eius ætatis sunt, uerecundos esse oportere: ut cum nõ sine perturbatione uiuant, multumq; ob hoc peccẽt, à uerecũdia prohibeantur delinquere: & laudamus talem iuuenem, cũ tamen senem, quòd uerecundus sit, non laudemus: Nihil enim eorum eum agere debere censemus pro q̃bus emergere uerecũdia solet: Neque enim verecũdia homini probo cõpetit: quippe cũ pro rebus improbis fiat. Arist. li. 4. Et hic ad Nicoma. ca. 9. Verũtamẽ in omnibus, quibus accidit semper natura, iuuenes, & robustissimos quosq;, uitij sui

admonet: unde, & quidam tunc maximè timendi sunt, cum erubuerint, quia omnem uerecundiam effuderint. Et hęc, & plura alia de uerecundia Sene li.1.epi.epi.11. additq; magnã partẽ peccatorum tolli, si ueluti teste uerecundia uiuamus, & qui sic vereri potest, tandem fieri uerendum. Et uidetur mõnere natura mulieres ad pudorem, quando virorum cadauera supina fluitarę fœminarum prona faciat submersa, ueluti pudori defunctarum parcente natura, Pli.lib.7.ca.17. pudoris sedes in genis, seu malis infra oculos in homine. ibi.n. maximè ostenditur pudor, Plin.libr. 11.c.27. Arist. probl. sect.31.q.3. ait homines iratos, maximè erubescere oculis; pudefactos auribus, quia oculi eorum, quos puduit, refrigerantur, nec respicere valent, quos pudor tenet: & timor quoque, refrigeratio eiusdem loci sit: calor autem in partẽ transeat aduersam, quæ posterior est. Iratis porrò pręsidium in eam partem tanquam violatam transmittitur. Tamen sect.11. q.32. latius quàm in aures verecundiam se diffundere dixit. Trepidantibus autem calor, inquit, loca petit superiora, ut etiam pudore affectis effert idem sese ad faciem. Veruntamen in oculis verecundia dicitur, quia uerecundia est imaginatio de ignominia ui gratia, cum facimus, uel fieri uidemus, quæ alios turpia, & inisqua opinari putamus, vt veraces senes: quare verecundãtur, quę oculis cernuntur, quę in propatulo fiunt, unde in oculis pudor. Qui autem errant, & persuadent sibi contraria, non uerecundantur, Arist.lib.2. Rheto.ad Theod.cap.6.

FINIS.

IN-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

INDEX LIBRORVM, ET CAPITVM,

TOMI II. SYNTAXEON.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

L B. IX.

LIB. X.

de

de

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

LIB. XIII.

LIB. XIIII.

LIB. XV.

L B. XVI.

partes

de

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

LIB. XX.

LIB. XXI.

LIB. XXV.

LIB. XXIII.

LIB. XXIIII.

LIB. XXV.

de

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

LIB. XXVI.

LIB. XXVII.

LIB. XXVIII.

de

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

LIB. XXIX.

LIB. XXX.

LIB. XXXI.

calo-

de

&

LIB. XXXV.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

LIB. XXXVI.

LIB. XXXVII.

LIB. XXXVIII.

LIB. XXXIX.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

LIB. XI.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

INDEX
RERVM INSIGNIVM ET VERBORVM ISTIVS OPERIS.

Cuius prior numerus significat librum : secundus caput; tertius paginam.

A

Pp 3 ado-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

arte-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

cha-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

cu-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

dif-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

E

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

F

figu-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

gra-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

I

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

K

L

lapi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

M

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

mathe-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

subie-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

pi-

præ-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

pugnandi

S

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

spe-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

T

tactus

tertul-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

V

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

REGISTRVM.

†ABCDEFGHIKLMNOPQRS.

ABCDEFGHIKLMNOPQR
STVXYZ.

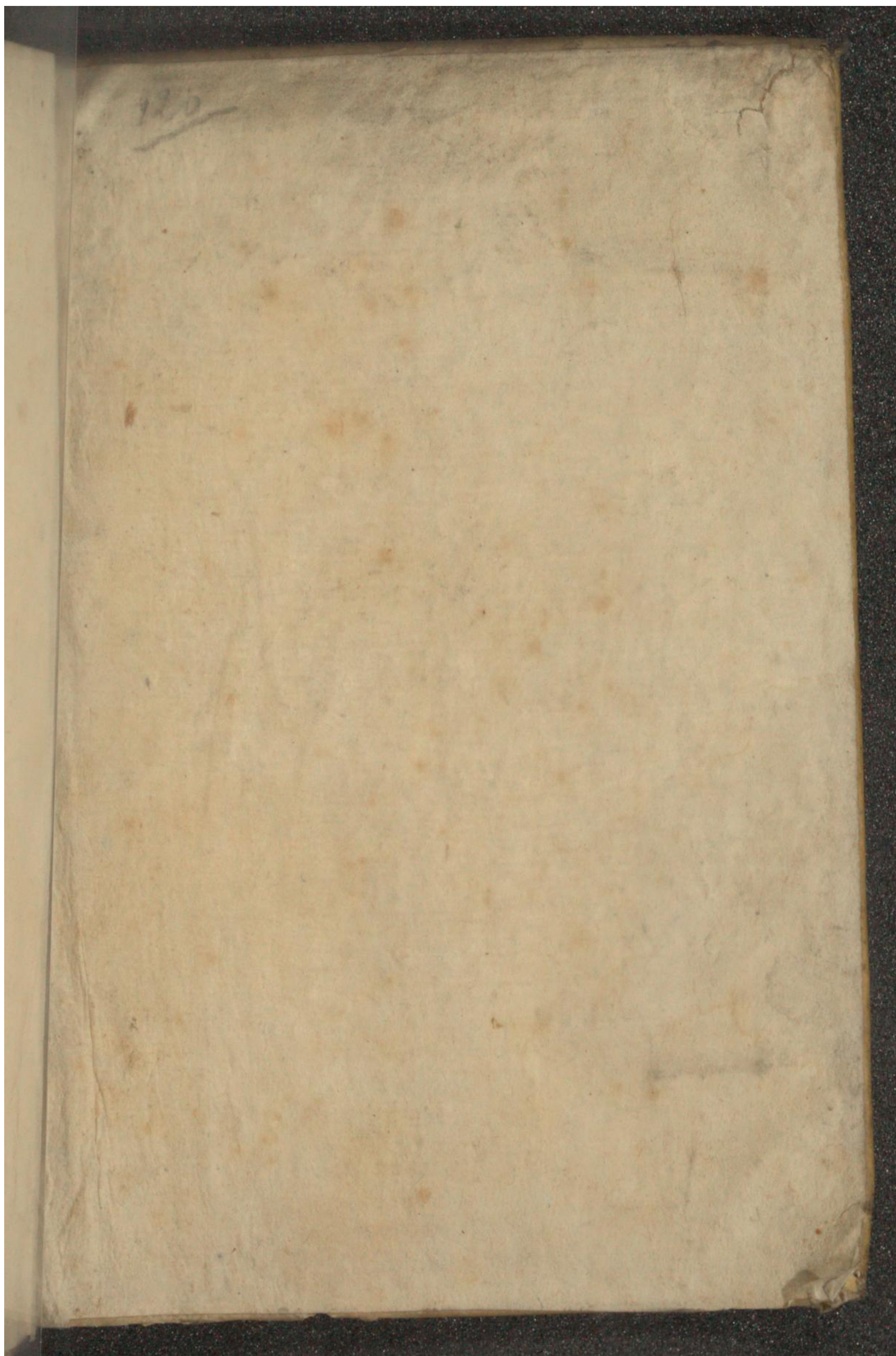
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii KK Ll
Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ.

Omnes ſunt quaterniones præter. Sſ.
Quæ ſunt Duerniones.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
2930/A